

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

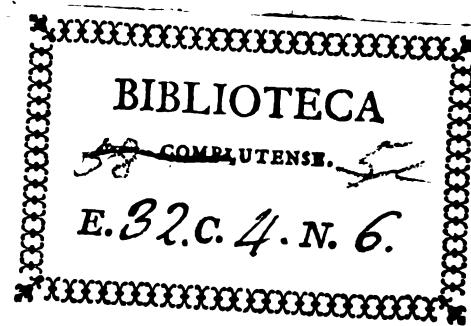
We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

81-7-11

2. vol

23

N° 2583

g19e

Index

Sum quæstionū Ordinariarū Docto-
ris Solēnis Hērici Bonicollī a Gādauo Archi-
diaconi Tornacefi. Partis prioris cōtinēt Ar-
ticulos. xl. Quæstiones asit. ccxviii. Index ac ta-
bella secundū seriem qua disputabunt, & nu-
merum foliorum.

- O** Articulus I. continens quæstiones. XII.
 - 1 De scientia & scibili in generali. fo. i.
 - 2 Vtrum contineat hominem aliquid scire. i.
 - 3 Vtrum contingat hominē aliquid scire sine diuina illustratione. fo. iii.
 - 4 Vtrum homo cognoscat lucem diuinam qua cognoscit alia. fo. viii.
 - 5 Vtrum contingat hominem scire a natura, an ab acquisitione. fo. xi.
 - 6 Vtrum contingat hominem acquirere scientiam per semetipsum. fo. xiii.
 - 7 Vtrum contingat hominem acquirere scientiam alio homine docente. fo. xv.
 - 8 Vtrum homo acquirat scientiam deo in quo libet actu discendi docente. fo. xvi.
 - 9 Vtrum contingat hominem acquirere scientiam angelo docente. fo. xvii.
 - 10 Vtrum acquirens per se scientiam possit dici seipsum docere. fo. xix.
 - 11 Vtrum contingat hominem acquirere scientiam nihil preſciendo. fo. eodem.
 - 12 Vtrum notitia precedens omnem scientiam acquisitam sit homini innata. fo. xx.
 - 13 Vtrum contingat hominem que primo sine discurſu cuiuslibet rei scientiam acquirere. fo. xxi.
- O** Articulus II. conti. quæst. VI. Fo. XXIII.
 - 1 De modo sciendi: & primo de certitudine sciendi.
 - 2 Vtrum contingat hominem scire aliquid certitudinaliter. fo. eodem.
 - 3 Vtrum quilibet homo certitudinaliter scit quicunq; scit. xxiiii.
 - 4 Vtrum omnes homines quicunq; sciunt eadem, sciunt ea que certitudinaliter. xxv.
 - 5 Vtrum quilibet homo quæcunq; scit, sciut ea que certitudinaliter. xxiiii.
 - 6 Vtrum omnes homines apti sint que certitudinaliter scire. fo. eodem.
 - 7 Vtrum omnia scibilia nata sint que certitudinaliter sciri. fo. xxvii.
- O** Art. III. cōti. quæst. V. Fo. XXVIII.
 - 1 De qualitate rei scibilis. i. quid sciri possit ab homine.
 - 2 Vtrum contingat hominem scire non entia. folio. xxviii.
 - 3 Vtrum contingat hominem scire omnia entia. folio eodem.

Questionum. 49 C

- Vtrum contingat hominē scire omnia ex philosophicis disciplinis. fo. eodem. 3
- Vtrum contingat hominem scire omnia ex puris naturalibus. fo. xxix. 4
- Vtrum contingat hominem scire per gratiā illa quæ excedunt naturam. fo. eodem. 5
- Art. III. cōti. quæst. IX. Fo. XXX. 6
- De appetitu & desiderio sciendi in homine. 7
- Vtrum homo appetat scire. fo. xxx. 1
- Vtrum omnis homo appetat scire. fo. xxxi. 2
- Vtrum homo naturaliter appetat scire. eodem. 3
- Vtrum omnes homines equaliter appetant scire. xxxii. 4
- Vtrum homo appetat scire ea quæ notitiam rationis naturalis excedunt. eodem. 5
- Vtrum homo appetat scire omnia. xxxiii. 6
- Vtrum homo æqualiter appetat scire singula. folio. xxxiiii. 7
- Vtrum sit aliquid vnum quod homo principaliter appetat scire. eodem. 8
- Vtrum propter illud qđ homo principaliter appetit scire, appetat omnia alia scire. xxxv. 9
- Art. V. cōti. quæst. VII. Fo. XXXV. 10
- De studio sciendi. 11
- Vtrum studendum sit homini ut sciat. xxxvi. 1
- Vtrum studendū sit homini ut oīa sciat. eodem. 2
- Vtrum studendum sit homini ut sciat scibia super scientias philosophicas. xxxvii. 3
- Vtrum studendū sit homini ut sciat omnia contenta scientiis philosophicis. xxxviii. 4
- Vtrum studendum est homini ut sciat singula eodem modo. fo. xxxix. 5
- Vtrum studendum est ei scire propter se. xl. 6
- Vtrum debet studio suo terminū iponere. xli. 7
- Art. VI. cōti. quæst. III. Fo. XLII. 8
- De Theologia scdm se quantum ad scientiā 9
- Vtrum theologia sit scientia. fo. xlii. 1
- Vtrum proprie dicēda sit sapientia. xlili. 2
- Vtrum sit scientia vna. fo. xlili. 3
- Vtrum sit scientia perfecta. xlvi. 4
- Art. VII. cōti. quæst. XIII. Fo. XLVII. 5
- De theologia in comparatione ad alias scientias. 6
- Vtrum theologia sit scientia distincta ab aliis scientiis. fo. xlvi. 7
- Vtrum sit certissima scientiarum. xlviii. 8
- Vtrum sit vniuersalis super alias. xlix. 9
- Vtrum subalternet sibi alias. li. 4
- Vtrum subalternetur alicui aliarum. lii. 5
- Vtrum sit principalis super omnes alias. liii. 6
- Vtrum sit prima omnium scientiarum. lvii. 7
- Vtrum omnes alie ordinentur ad eam. lviii. 8
- Vtrum habeat assumere in usum suum exquisita in aliis scientiis. fo. eodem. 9

NiPo 1619

Index

- 1 Vtrum alię sint discēdē ad vsum ipsius.lix.
- 2 Vtrū in vsum suū habeat assumere quęcūq; sunt determinata in aliis scientiis. lx.
- 3 Vtrū omnes scientiē equalē vsum habeat ad eam.lxi.
- 4 Vtrum alię scientiē concordēt veritati hu- ius scientiē, & econuerso.fo.lxii.
- 5 Art. VIII. conti. q. VI. Fo. LXIII.
De causa finali theologię.
- 6 Vtrum theologia sit utilis.fo.lxiii.
- 7 Vtrum sit necessaria hominī.lxiiii.
- 8 Vtrum sit theorica an practica.lxv.
- 9 Vtrum literis erat conscribenda.lxvi.
- 10 Vtrum simul tota erat conscribenda.lxvii.
- 11 Vtrum perfecte conscripta sit in duob⁹ te- stamentis:nouo & veteri.fo.lxviii.
- 12 Art. IX. conti. q. III. Fo. LXX.
De auctore seu effectore theologię.
- 13 Vtrū idē sit auctor vtriusq; testamēti.eodem.
- 14 Vtrum deus sit auctor sacrę scripture.lxxi.
- 15 Vtrum propter dei auctoritatēm principali- ter credendū sit sacrę scripture. fo.lxxii.
- 16 Art. X. conti. quest. III. Fo. LXXXIII.
De auctoritatē sacrę scripture.
- 17 Vtrū magis credendū sit auctoritatē theo- logię q̄ ecclesię, an econuerso.fo.lxxiii.
- 18 Vtrū magis credeundū sit auctoritatē theo- logię q̄ rationi naturali.lxxiiii.
- 19 Vtrum auctoritas huius scripturę possit ef- se contraria rationi naturali.lxxv.
- 20 Art. XI. conti. q. VII. Fo. LXXVI.
De doctore theologię.
- 21 Vtrū solus deus sit doctor theologię. lxxvi.
- 22 Vtrū mulier possit esse doctrix eius. lxxvii.
- 23 Vtrū iuuenis possit esse doctor eius.lxxviii.
- 24 Vtrū vir religiosus possit &c.lxxix.
- 25 Vtrum homo peccator possit &c. eodem.
- 26 Vtrū primi doctores eius simplices & idio- te esse debebant.lxxx.
- 27 Vtrū doctores sequētes debeant esse instru- eti & eruditū in sciētis secularib⁹.lxxxii.
- 28 Art. XII. cont. q. VIII. Fo. LXXXIII.
De auditore theologię.
- 29 Vtrum mulier possit esse auditor seu audi- trix theologię.lxxxiiii.
- 30 Vtrum iuuenis possit &c. eodem.
- 31 Vtrum peccator possit &c.lxxv.
- 32 Vtrum volens inhērente naturali ratiōi. sc.
- 33 Vtrum non īstructus nec eruditus in sciē- tiis secularibus possit &c.eodem.
- 34 Vtrū omnis homo debeat esse auditor hu- ius scientiæ.lxxxvii.
- 35 Vtrum quilibet homo ad auditum ei⁹ ad- mittendus sit.lxxxix.

Questionum.

- 1 Vtrum quilibet fidelis sit ad audiendū eam admittendus.eodem. s
- 2 Art.XIII.conti. q.IX.Fo.XC.
De modo addiscendi theologiam.
- 3 Vtrum theologia possit addisci ab hoīe.xc.
- 4 Vtrum theologia possit addisci ab homine si ne speciali illustratione diuina.xci.
- 5 Vtrum theologia possit disci ab hominē si ne lumine fidei.fo.eodem. 1
- 6 Vtrum ad eam discedendam sufficiat lumen fidei.fo.xci. 2
- 7 Vtrum ad eam addiscendam requiratur lu- men gratię gratum facientis.xci. 3
- 8 Vtrum eam addiscens acquirat aliquā no- titiam eius super notitiam fidei.xci. 4
- 9 Vtrum cum illa vteriori notitia fieri noti- tia fidei.fo.xcv. 5
- 10 Vtrū homo per se,sine doctore possit theo- logiam discere.fo.xcvii. 6
- 11 Vtrum scriptores huius scientiæ hoc est theologię habebant perfectum intellectū, eius.fo.xcviiii. 7
- 12 Art.XIII. conti. q.II. Fo.XCIX.
De modo tradendī theologiam.
- 13 Vtrum modus tradēdi theologiam debeat esse multiformis an vniiformis.fo.xcix. 8
- 14 Vtrum sit argumētatiuus an narratiuus.c. 9
- 15 Art.XV. conti. quest. III.Fo.CI.
De modo exponendī hanc scientiā ex par- te ipsius scientię,folio dīcto.ci.
- 16 Vtrum theologia sit exponenda.ci. 1
- 17 Vtrum specialiter vetus testamentū sit ex- ponendum.cii. 2
- 18 Vtrum theologia sit vbiq; exponenda.ciii. 3
- 19 Art.XVI. conti. quest. IX.Fo.CIII.
De modo exponendi theologiam ex parte ipsius expositionis.
- 20 Vtrum expositiō profunda sit in theologiā īuestiganda. fo.ciiii. 4
- 21 Vtrum multiplex sit in ea expositiō quaer- da.fo.eodem. 5
- 22 Vtrum solum quadruplex expositiō sit in ea quaerenda.cv. 6
- 23 Vtrum vbiq; in ea sit multiplex expositiō īuestiganda.cvi. 7
- 24 Vtrum in qualibet expositione &c sensu sub- sit ei veritas.cvii. 8
- 25 Vtrum omnis expositiō vera, sit in ea īdi- ferenter accipienda.cviii. 9
- 26 Vtrum rationis īvestigatione sit exponen- da.fo.cix. 1
- 27 Vtrum posterior sit expositiō rationis īne- stigatione,an auctoritate.cix. 2
- 28 Vtrum expositiō īvestigata clara sermo- nes.fo.cxi. 3

Index

- ne proponenda sit.cx.
- Art.XVII.cot.i.q.II. Fo.CXI.**
De modo exponendi istam scientiam videlicet theologiam ex parte eius.
- Vtrum theologia sit omnibus indifferenter exponenda.fo.cxi.**
- Vtrum quaevis eius expositio cuilibet indifferenter sit proponenda.cxi.**
- Art.XVIII.cot.i.quest.III.Fo.CXIII.**
De expositore theologie.
- Vtrum hominis sit scientiam istam expone re.fo.cxiii.**
- Vtrum indifferenter sit cuiuslibet hominis eam exponere.fo.eodem.**
- Vtrum homo possit eam exponere sine speciali illustratione diuina.fo.sequenti.**
- Art.XIX.cot.i.q.II. Fo.CXIII.**
De causa materiali theologie.
- De quo est theologia ut de subiecto: vtrum deo an de aliquo alio.fo.eodem.**
- De quo est ut de materia, vtrum de quolibet scibili vniuersaliter.fo.cxvi.**
- Art.XX.cot.i.quest.III.Fo.CXIX.**
Quomodo in theologia de deo & de diuinis locutio sit habenda, & quomodo intellecta de eis sit exponenda.
- Vtrum sermone humano de deo & de reb⁹ diuinis debeat vti theologia.fo.cxix.**
- Vtrum indifferenter loqui debeat de eis significando ea rebus & vocibus.cxx.**
- Vtrum loqui debeat de eis sermone proprio & claro, an figuratio & obscuro.cxxi.**
- Vtrum de eis loqui debeat sermone simpli ci, an ornato.cxxii.**
- Art.XXI.cot.i.quest.V. Fo.CXXIII.**
De deo, an sit in se & absolute.
- Vtrum deus habeat esse.cxxiii.**
- Vtrum in esse communicet cum creaturis. folio eodem.**
- Vtrum esse dei sit aliquid preter eius essentiam.cxxv.**
- Vtrum esse dei sit ipsa essentia eius.cxxvi.**
- Vtrum deus habeat esse a seipso.cxxvii.**
- Art.XXII.cot.i.quest.VI.Fo.CXXIX.**
De deo: an deus sit in comparatione ad nostram notitiam.
- Vtrum deum esse sit cognoscibile ab homini. folio.cxxix.**
- Vtrum deum esse sit homini notum natura liter per se.fo.cxxx.**
- Vtrum contingat cogitare deum non cogitando eum esse.fo.cxxxii.**
- Vtrum deum esse sit homini demonstrabile**

Questionum.

- Ex creaturis. folio.cxxii.
- Vtrum deum esse possit fieri notum homini alia via q̄ ex creaturis. fo.cxxxiii.**
- Vtrum contingat aliquid intelligere circa creaturam esse, non cointelligendo deum esse.cxxxv.**

- Art.XXIII.cot.i.q.II. Fo.CXXXVI.**
De quiditate dei in comparatione ad ipsum deum.
- Vtrum in deo ponendum sit esse quiditas. cxxvi.**
- Vtrum deus ipse sit sua quiditas & essentia. fo.eodem.cxxvi.**
- Art.XXIII.cot.i.q.IX.Fo.CXXXVI.**
De quiditate dei in comparatione ad nostram cognitionem.
- Vtrum quiditas dei sit cognoscibilis a nobis. ibidem.**
- Vtrum ex putis naturalibus cognoscibile sit quid sit deus. fo.cxxvii.**
- Vtrum eadem cognitione cognoscatur deo an sit & quid sit. fo.cxxviii.**
- Vtrum scire quid deus non sit, expediat ad sciendum quid sit. fo.cxl.**
- Vtrum quid deus non sit, possit sciri non sciendo quid sit, vel econuerso. fo.cxl.**
- Vtrum quid sit deus, possit sciri ex creaturis. fo.cxl.**
- Vtrum quiditas dei sit primum quod homo ex creaturis cognoscit. fo.cxliv.**
- Vtrum scire id quod deus est, sit ratio sciendi omnia alia. fo.cxlv.**
- Vtrum homo cognoscendo alia per id quod deus est, discernat illud ab aliis. folio cxlvii.**

- Art.XXV.conti.q.III. Fo.CXLVII.**
De unitate dei simpliciter & absolute.
- Vtrum deus sit unus. fo.cxlvi.**
- Vtrum deus sit trius unus. cxlviii.**
- Vtrum sit possibile esse plures deos q̄ unū. folio.clix.**

- Art.XXVI.cot.q.II.Fo.CLVII.**
De natura & essentia dei.
- Vtrum deus sit res, & natura aliqua subente. fo.clvii.**
- Vtrum deus sit res & natura alicuius predicamenti. fo.clviii.**

- Art.XXVII.continēs.q.II.Fo.CLX.**
De vivere & Vita dei.
- Quid sit vita in vivere & quid nominetur. ibid. a iii**

Index

- 1 Vtrum deo conueniat vita.clxiii.
- 2 Art.XXVIII.con.q.VLFo,CLXIII.
De compositione dei ex aliis.
- 3 Vtrum in deo sit cōpositio ex partibus quā titatiuis.fb.clxv.
- 4 Vtrum in deo sit compositio ex materia & forma.fb.clxvi.
- 5 Vtrū in deo sit compositio ex genere & diffē rentiis.fb.eodem.
- 6 Vtrū sit in deo compositio ex natura & sup posito.clxvii.
- 7 Vtrum sit in deo compositio ex essentia & esse.fb.clxviii.
- 8 Vtrum sit in deo compositio ex potentia & actu.fb.clxix.
- 9 Art.XXIX.cótí.q.VIII.Fo,CLXX.
De compositione Dei cum aliis.
- 10 Vtrū deus habeat componi cum alio:vt for ma cum materia.fb.clxxi.
- 11 Vtrum,vt materia cum forma,& hoc ad cō stituendum vnum scdm substantiam.fb. clxxii.
- 12 Vtrum,vt accidens cum subiecto.fb.eodem.
- 13 Vtrum,vt subiectum cum accidente,ad con stituendum vnu per accidens. fb.clxxiii.
- 14 Vtrum,vt motor cū mobili, ad constituendu m vnum ex se motu.fb.eodem.
- 15 Vtrum,vt finis cum ordinabili ad finem,ad constituēdum yniuersum. clxxiv.
- 16 Vtrum,vt vnitas cum alio vno,ad cōstitu tionem numeri.fb.eodem.
- 17 Vtrum deus omnino careat omni modo cō positionis.fb.clxxvii.
- 18 Art.XXX.con.q.VI.Fo,CLXXVIII.
De immutabilitate dei.
- 19 Vtrum deus sit mutabilis mutatione a non esse in esse.fb.clxxviii.
- 20 Vtrum deus sit mutabilis motu corruptio nis ab esse in non esse.fb.eodem.
- 21 Vtrum deus possit cogitari non esse. clxxix.
- 22 Vtrum deus sit mutabilis mutatione varia tionis ab uno esse in aliud esse. fo.clxxx.
- 23 Vtrum deus sit mutabilis scdm situm,ope rationes alternādo circa diuersa.clxxxiii.
- 24 Vtrum deus aliqua ratiōe sit mutabilis, an omnino dicendus immutabilis.fb.eodem.
- 25 Art.XXI.có.q.III.Fo,CLXXXIII.
De ēternitate dei.
- 26 Vtrum deus possit dici esse ēternus.fb.eodē.
- 27 Vtrum ēternitas possit dici esse mēsura dei folio.clxxvi.
- 28 Vtrum ēternitas possit distingui scdm dif

Questionum.

- ferētias temporis,quae sunt p̄sens,pr̄teritum & futurū.clxxxvii.
- Quae differētarum temporis magis proprie attribuatur deo,p̄sens,pr̄teritum,an futurū.eodem.
- Art.XXXII.cótí.q.V.Fo,CLXXXVIII.
De proprietatibus cōmunitib⁹ substancialib⁹ diuinæ essentiæ a creaturis attribu tis in generali.
- Vtrum deo est aliquid tribuendū ex crea turis.fb.eodem.
- Vtrum qualibet res cuiusq; p̄dīcamenti indifferēter sit deo attribuenda.clxxxix.
- Vtrū genus alicuius p̄dīcamenti deo pos sit attribui & non species vel econuer so.fb.cxcii.
- Vtrum deo attributa significant de ipso ali quid positū an negatiue.cxcii.
- Vtrum ratio alicuius p̄dīcamēti cadat in deo.cxcv.
- Art.XXXIII.cótí.quę.III.Fo,CCIII.
De proprietatibus cōmunitib⁹ substancialib⁹ diuinæ essentiæ a creaturis attri butis in speciali.
- Vtrum deus sit intelligibilis.fb.cci⁹.
- Vtrum deus scipso sit intelligibilis.fb.eodē.
- Vtrum ratio intelligendi datum: sit ratio in telligendi omnia alia ab eo.fb.ccix.
- Art.XXXIII.cótí.q.VI.Fo,CCX.
De veritate dei.
- Vtrum in deo sit veritas.fb.ccix.
- Vtrum duplex veritas sit in deo : videlicet essentialis & personalis.ccxix.
- Vtrum veritas sit in deo ratione eius essentię secundum se & absolute,an ex respe cto aliquo ad eius intellectum.fb.cci⁹.
- Vtrum veritas dei sit in eius essentia, an in eius intelligentia.ccxy.
- Vtrum veritas perfectius & verius esse ha beat in eius essentia, an in eius intelligentia.ccxi.
- Vtrum contrariorum veritati , videlicet falsitas aliqua,sit in deo.ccix.
- Art.XXXV.cótí.q.VIII.Fo,CCXXI.
De potentia dei.
- Vtrum in deo sit potentia aliqua.ccxi.
- Vtrū in deo sit aliqua potētia passiuā.ccxi⁹.
- Vtrū in deo sit vna tm̄ potētia an plures.23.
- Vtrum in deo sit potentia actiuā.ccxi⁹.
- Vtrum sit vna potentia actiuā in eo an plu res.fb.ccxxv.
- Vtrū potentia dei actiuā sit infinita.ccxxvi.
- Vtrū potētia dei actiuā sit differēs a subfā tia eius & etiam ab actu,ccxi⁹.

Tabula

- 8 Vtrum dicat quid an ad aliquid. ccxxx.
- 9 Ar.XXXVI.cō.q.VII.Fo.CCXXXII
De potentia intellectua dei que est intellectus
- 1 Vtrum intellectus sit in deo. fo.ccxxxii.
- 2 Vtrum intellectus sit in eo poterit. fo.ccxxxiii.
- 3 Vtrum intellectus sit in deo potentia activa
an passiva. fo.ccxxxiv.
- 4 Vtrum speculativa an practica. fo.eodem.
- 5 Vtrum naturalis, an rationalis. fo.ccxxxvi.
- 6 Vtrum intellectus diuinus sit compositus
an diuisus. fo.ccxxxviii.
- 7 Vtrum intellectus in deo sit discursius. fo.eod.
- 8 Art.XXXVII.cōtī.q.II.Fo.CCXL.
De ratione habitus in generali in deo.
- 1 Vtrum in deo sit ponere ratione habitus. cxxl.
- 2 Vtrum in deo sit ponere rationes omniū ha-
bituum intellectualium. fo.ccxli.
- 9 Art.XXXVIII.cōtī.q.II.Fo.CCXLII.
De habitu scientiae dei.
- 1 Vtrum scientia dei sit vtris an particularis. eodem.
- 2 Vtrum sit duplex. scilicet essentialis & perso-
nalnis. ccxlili.
- 10 Art.XXXIX.cō.q.VIII.Fo.CCXLIII
De actione dei in generali.
- 1 Vtrum deo conueniat agere. fo.ccxlii.
- 2 Vtrum actio dei sit ipsius essentia. ccxlv.
- 3 Vtrum aliquā actionē agat diuina eentia. eodē.
- 4 Vtrum diuina essentia sit ratio agendi omnē
diuinam actionem. fo.ccxlvii.
- 5 Vtrum diuina essentia sit per se terminus ali-
cuius diuinę actionis. fo.ccxlix.
- 6 Vtrum omnes diuinas actiones cōmuniter
agant omnes personę. fo.ccl.
- 7 Vtrum actiones communes agant personas
omnes vuniformiter. folio eodem.
- 8 Vtrum deo conueniat aliqua actio in ipso ma-
nens. fo.cclv.
- 11 Art.XL.continēs.q.VII.Fo.CCLVI.
De actione dei q̄ est intelligere in speciali.
- 1 Vtrum deus sit intelligens. fo.cclvi.
- 2 Vtrum deus intelligat seipsum. cclvii.
- 3 Vtrum semper & vuniformiter intelligat deo
seipsum. fo.cclvii.
- 4 Vtrum perfecte intelligat seipsum, ita q̄ in-
telligendo se intelligat alia a se. fo.eodem.
- 5 Vtrum uno simplici intuitu intelligat deus
se & alia. cclviii.
- 6 Vtrum intelligere in deo fit tū essentiale, an
etiam personale. fo.eodem.
- 7 Vtrum ipsi intelligere dei qd non est nisi es-
sentiale, respondeat in deo aliquod verbū
essentiale. cclix.

Finis Questionis Prioris Partis.

Alphabetica.

¶ Sequitur tabella serie literaria eorū quę
in hac priore pte Sūmę Doctoris Solēnis dispu-
tabunt p̄cipue, ac definiēnt. In qua nō prior
est foliog. & q̄ sequit post q̄ est q̄stiois illi⁹ foliis.

Bbatis loachim de lege spiritus sancti
opinio. fo.lxviii.Q.

Accidēs si proprię sumatur, deo nō pōt
esse accidēs. clxxii.S. Nec accidēs i eo. clxxiii. B.

Actio dei in generali. ccxlili.art. xxxix. per totum.

Actio tam ea quae est operatio in seipſa q̄ que est

trāiens in rem extra, est duplex. ccxlili.E.

Actio dei vtrū sit eius essentia. ccxlv.q.ii. per to.

Actionem vtrū aliquā agat diuina essentia. fo eo-
dem. q.iii. per to. Quae sit eius agenda ratio, an

diuina essentia. ccxlviij.q.iiii. per totam.

Actionis diuinę vtrū essentia diuina sit per se ter-

minus. ccxlix.q.v. per to.

Actiones diuinas vtrū cōmuniter agat omnes di-
uinę personę. ccl.q.vi. p to. Vtrū actiones cōmu-
nes agat personę oēs vuniformiter. ccl.q.vii. p to.

Actio imanēs vtrū cōueniat deo. cclv.q.viii. p to.

Actionis diuinae modi differentes sunt operatio,
actio, factio. ccxlxi.Q.

Actionem cui plura sunt necessaria / non perficie
qui non habet ea omnia. ccl.Y.

Actiones transentes agit diuinę personę omni-
no sive ordine: & ideo nō vt singulę sed vt vnu

Actiones autē immanentes agunt quodam or-
dine intellectus nostri: ideoq; vt singulę non vt
vnum. cclv.G.

Actio manens in deo q̄ sit / & quid differant hæc
sex, motio, mutatio, factio, productio, actio, ope-
ratio, scdm proprias rationes accepta. cclv.N.

Actio dei quae est intelligere in speciali. cclvi.art.
xl. per to.

Actio nulla quae sit motio, aut mutatio; aut etiā
factio cadit in deum. cclvi.O.

Actus est duplex. clxix.I.

Actus attribuibles deo. ccxi.O.

Actus unus est in deo / & in eo actus & potentia
sola ratione differunt. ccxlii.k.L.

Addiscere contingit. iii.k.L.

Aeternitas dei. clxxiiii.art.xxi. per to:

Aeternitas quid dicat. clxxiiii.H.

Aeternitas nunq̄ est dissimilis. clxxxv.L.

Aeternū variū, & eternitas nō vna. clxxxv.N.O.

Aeternitas proprie dicta vtrum possit esse mensu-
ra dei. clxxxvi.E.

Aeternitas vtrū possit dici mensura dei. clxxxvi.
q.ii. per to. Vtrum possit distingui secundū dif-
ferentias temporis, presens, præteritum, & futu-
rum. clxxxvii.q.iii. per to.

Agere potest deus supernaturaliter immediate
quæcumq; agit mediantibus secundis causis.

ccxix.Z.

Rerum

Agere utrum cōueniat deo. ccxliii. q. i. per totam.
Agere conuenit deo duplīcī vīa. cxliii. B.
Agit deus intellectu aut volūtate duplīciter: vt declaratur sōlo. cxlix. T.
Angelus utrum docere possit hominē. xvii. q. viii. p. to. docere potest tripliciter. ibidē. E. F. G. H.
An est & quid est sunt idem in deo. cxxxiii. X.
Angelus non est ita incircūscriptus: vt vbiq̄ sit sicut deus. clxxiii. X.
Animē rationalis status duplex. xvii. C.
Anima non dicitur vita per essentiam. clxi. I.
Anima per intellectum est quodāmodo omnia intelligibilia. cxvi. k.
Appetitus sciendi. xxx. art. iii. per totum.
Appetat ne hō scire. xxx. q. i. an omnis hō appetat scire. xxxi. q. ii. per to. an naturaliter appetat scire. xxxi. q. iii. p. to. Utrum oēs homines aequaliter appetant scire. xxxii. q. iii. per to. Utrum homo appetat scire ea q̄ notitiā rationis naturalis excedit. xxxii. q. v. p. to. Utrum homo appetat scire oīa. xxxiii. q. vi. p. to. Utrum equaliter appetat scire singula. xxxiii. q. vii. per to. Utrum sit aliquid vñū qd hō principaliter appetat scire. xxxiii. q. viii. per to. Utrum propter illud qd homo principaliter appetit scire, appetat omnia alia scire. xxxv. q. ix. per totā.
Appetitus natus est sequi duo. s. dispositionē appetentis & qualitatē appetibilis. xxxiv. P.
Appetitus fertur in aliquid primum. xxxviii. V.
A se dicit circumstantiam cause efficientis vel formalis. cxxix. B. vbi videndū quomodo deus habet esse a se & quomodo non, per to. q.
Attributa deo & creaturis cōueniūt deo in summa perfectione & dignitate. clxxvii. M.
Attributū deo intelligit aliquid duplīciter, & cōsiderat in aliqd ī deo ex creaturis duplīciter. clxxxix. F. G.
Attributa dicunt large & pprie. clxxxix. k. L. M.
Attributa deo a creaturis. clxxxvii. per to. Utrum aliquid attribuendū est deo a creaturis. ibidem q. i. per to. Utrum qualibet res cuiuscumq̄ praedicamēti sit deo idifferēter attribuēda. clxxxix. q. ii. per to. Utrum genus alicuius prēdicamenti deo potest attribui & non species: vel eonverso. cxci. q. iii. per to. Utrum attributa deo significent aliquid positivē an negatiue. cxci. q. iii. per totam. Utrum ratio alicuius prēdicamenti cadat in deum. cxvi. q. v. per totam.
Auctor utriusq̄ testamenti utrum sit vñus & idem. lxx. q. i. per to. Utrum deus sit auctor sacre scripture. lxxi. q. ii. per totam. Utrum propter dei auctoritatem principaliter credendum sit sacre scripture. lxxii. q. iii. per totam.
Authoritas sacre scripture. lxxiii. art. x. per totam.
Authoritas scripturæ duplex. quedā scripture canonicas seu catholicas: & quedā alicuius factorū

Insignium

aut expositorum eius. cix. k.
Auditor theologiae quis & qualis esse debeat. folio lxxxiii. ar. xii. p. totum.
Utrum mulier esse possit. ibi. quest. i. p. totam.
Utrum iuuenis. lxxxiii. q. ii. per totam. Utrum homo peccator. lxxxv. quest. iii. p. totam. Utrum viles inherere naturali rationi. lxxxvi. q. iii. p. to.
Utrum non eruditus in scientiis secularibus. ibidem. q. v. p. totam. Utrum omnis homo possit esse auditor theologiae. lxxxvii. q. vi. Utrum qui libet homo ad auditum eius est admittendus. lxxxix. q. vii. per to. Utrum quilibet fidelis est ad eā audiendā admittendus. lxxxix. q. viii. per to.
Auditor theologiae potest ei intendere duplīciter. folio. lxxxvi. F.
Auerrois erratum de deo motore. clxxii. M.
B Arbarism⁹ quaten⁹ sit theologi vitad⁹ & quid sit. cxxii. O. P.
Bono summo non opponitur malū sumum. folio. cl. Y.
C Ausa finalis theologie. lxiii. ar. viii. p. to.
Causa efficiēs theologie. lxx. ar. ix. p. to.
Causa materialis theo. cxiii. ar. xix. p. to.
Causa formalis theologiae quantum ad formam tractandi. xcix. art. xiiii. per totum.
Causalitatis via qua deus se habet ad creaturas est triplex. folio. cxxii. M.
Certitudo sciēdi. xxiii. ar. ii. per totū. Vide Scire.
Cogitare deum utrum contingat non cogitando eum esse. cxxi. quest. iii. per totam.
Cogitare deum non esse, & non cogitare deū esse differunt. cxxi. B.
Cogitare quomodo possint contradictoria. clxxx. P. Q. Et quale non ens. ibidem. T.
Cognitio alia est qua cognoscitur res: & alia qua cognoscitur veritas eius. iii. C. Cognitionis nostrae sufficientia ex deo est. viii. N.
Cognitio omnis sit per assimilationem cognoscētis ad cognitionem. xiiii. B.
Cognitio duplex intellectualis ad quā homo naturaliter ordinatur. cxxviii. B.
Cognitio intellectua triplex imaginabilis deo. cxxviii. I.
V Cognitio duplex est de deo quid est. cxl. G. & cxlii. P.
Cognitio dei ex creaturis est duplex: quādam naturalis, quādam rationalis. cxliii. F.
Cognitio rerum insensibilium & spiritualium, potest haberi ex rebus sensibilibus & materialibus duplīciter. cxli. N.
Cognoscatur ne homo diuinam lucem. folio. viii. quāstionē tertia. per totam.
Cognitio nostra quomodo fiat. ibidem. A.
Cognoscitur aliud ex alio duplīciter. scilicet formaliter & materialiter. cxliii. L.

Tabula

Cognitio qua apprehenditur de re id quod est verum in ea, est alia ab ea qua apprehenditur veritas eius. *clxv. M.*

Communicatio creaturæ cum creatore in esse formalis. *fo. cxxiiii. H. I.*

Compositio vtrum sit in deo ex partibus quantitatibus. *clxv. q. i. p. tota.* Vtrum ex materia & forma. *clxvi. q. ii. p. to.* Vtrum ex genere & differentiis. *clxvi. q. iii. per. to.* Vtrum ex natura & suppositione. *clxvii. q. iii. per. to.* Vtrum ex essentia & esse. *clxviii. q. v. per. to.* Vtrum ex potentia & actu. *clxix. q. vi. per. to.*

Compositioni de quib⁹ dictę sex questiones sunt gradus & ordines. *clxv. O.*

Compositio ex natura & supposito quod sit. *fo. cxxiiii. B. C.*

Compositio ex actu & potentia. *clxx. L.*

Compositio dei cum aliis nunqua sit: vtrum deus habeat componi cum alio ut forma cum materia. *clxx. q. i. p. to.* Vtrum ut materia cum forma. *clxxi. q. ii. per. to.* Vtrum ut accidentes cum subiecto. *clxxii. q. iii. per. to.* Vtrum ut subiectum cum accidente, ad constituentium unum per accidens. *clxxiii. q. iii. p. to.* Vtrum ut motor cum mobili ad constitutendum unum ex se motu. *clxxiii. q. v. p. to.* Vtrum ut finis cum ordinabili ad finem ad constitutendum universum. *clxxiii. q. vi. per. to.* Vtrum ut unitas cum alio uno ad constitutionem numeri. *clxxiii. q. vii. p. to.* Vtrum omnino careat omni modo compositionis. *clxxvii. q. viii. per. to.*

Complexa intelligit deus modo non complexionali. *cxxxix. R. S. T.*

Conditor theologiae non est homo, & tamen est eius expeditor. *cxi. C.*

Contraria nata sunt fieri circa idem: quomodo sit intelligenda propositio. *clxxviii. R.*

Contradictoria simul intelligunt & cogitantur. *f. deus esse & deus non esse, sed quomodo, vide. clxxx. P. Q.*

Conuenientia rei ad rem attenditur maxime in forma: idque dupliciter. *cxxiiii. G.*

Creatura quod accedit ad esse creatoris. *clxxv. T.*

Creaturas non ideo nouit deus quia sunt, sed ipsæ ideo sunt quia eas nouit. *clxxxii. L.*

Credibile an sit demonstrabile. *cxxxiiii. Y.*

Cursus, currens, currere, idem dicunt. *cxxviii. T.*

 Emonstratio omnis quomodo fiat per modum prius & notius. *cxxxiiii. V.*

Denareitas inquantum est cum proprietate quam conuenit omnibus decet, una est &c. *clxxvi. B.*

Demonstrationis variatio qualis sit in deo. *clxxxii. N.*

Descendere & Transire dei. *clxxxiiii. V.*

De se non ens dicit aliquid tripliciter. *clxxix. F.*

Desiderium sciendi, videatur Appetitus, & fo. *xxxii. B.*

Deus non differenter beneficia sua dispensat: sed quadam ratione. *cxi. B.*

Alphabetica.

Deus vtrum sit in se & absolute. *cxi. Art. xxii. per. totum.*

Deus vtrum habeat esse. *cxi. q. i. per. to.*

Deus vtrum in esse comunicet cum creaturis. *fo. cxi. q. ii. per. totam.*

Dei esse vtrum sit aliquid praeter eius essentiam. *cxxv. q. iii. per. to.*

Dei esse vtrum sit ipsa essentia eius. *fo. cxvi. q. ii. iii. per. to.*

Deus vtrum habeat esse a se ipso. *fo. cxviii. q. v. p. to.*

Deum esse nemo negauit unquam nisi insipiens, & a deo in ignorantia delitatus. *cxi. B.*

Deus vtrum sit in comparatione ad notitiam nostram. *cxxix. Art. xxii. per. totum.*

Dei esse vtrum sit cognoscibile ab homine. *cxxix. q. i. p. tota.* Vtrum sit homini notum naturaliter per se. *cxxx. q. ii. per. to.*

Deum vtrum contingat cogitare non cogitando eum esse. *cxxx. q. iii. per. to.*

Deum esse vtrum sit homini demonstrabile. *fo. cxxxii. q. iii. per. to.*

Deum esse vtrum possit fieri notum homini alias via quam ex creaturis. *cxxxiiii. q. v. per. to.*

Deum esse non co-intelligendo vtrum contingat intelligere aliquid circa creaturam esse. *fo. cxv. q. vi. per. totam.*

Dei esse contingit intelligere dupliciter. *cxxx. Q.*

Deus est, non est propositio per se nota. *cxxx. X.*

Deum esse possunt multi dubitare. *cxxxii. K.*

Deo conuenit quiditas sicut essentia. *cxxxvi. R.*

Nullam rationem habet quiditatem. *ibidem. S.*

Deus vtrum sit sua quiditas & essentia. *fo. cxvii. q. ii. per. totam.*

Deus est unus. *clvi. C.* Vtrum sit tantum unius. *clvi. M. & O.* ubi tenet quod sic. Vtrum sit possibile esse plures deos quam unum. *cli. B.*

Deus non potest esse nisi purus actus simplicissimus. *clii. E.*

Dei non sunt plures dicendi. *cli. G.*

Dei natura & essentia. *clvi. Art. xxvi. per. to.*

Deus vtrum sit res & natura aliqua sub ente. *clvi. q. i. per. to.* Vtrum sit res & natura alicuius praedicamenti. *clvi. q. ii. per. to.* & tenet quod non ibidem. *M. & O.*

Dei vivere & vita. *cl. Art. xxvii. per. to.*

Deo vtrum conueniat vita. *cl. q. ii. per. to.*

Dei compositione ex aliis an aliqua sit. *cl. Art. xxviii. per. toti. Eius simplicitas. ibidem.*

Deo non attribuitur corporalia proprietas. *clv. S.*

Deus non participat formam cum creatura. *clvi. E.*

Dei compositione cum aliis. *clxx. Art. xxix. p. to.*

Deus non est animus mundi. *clxi. E.*

Deus non est prima materia nec alia. *clxxii. K.*

Deus non potest ut accidentis componi. *clxxii. S.*

Deus non habet cum creaturis compositionem ut finis. *clxxiiii. N.*

Rerum

Deus est summe simplex & sume ym⁹.clxxvii.L.
 Dei immutabilitas.clxxviii.Art.xxx.per to.
 Deus vtrū sit mutabilis,Vide Mutabilis.
 Deus quomodo sit ante quod nihil.clxxviii.T.
 Deus an possit cogitari non esse.clxxix.q.iii.p to.
 Deus habet esse necessariū.clxxviii.C. Et ita non
 habet potentiam ad non esse.clxxix.E.
 Deum nō esse potest q̄s cogitare cogitando vniō
 nem vocū.Cogitando vero ip̄am rem q̄ vocib⁹
 significatur,distinguendū est.clxxx.N.O.
 Deus aliqui vult qd̄ prius noluit.clxxxiii.Q.
 Deus vtrū possit dici aternus.clxxxiii.q.i.p to.
 Deus quia est spiritus incircumscrip̄tus & illimita-
 tus ybiq̄ p̄sens per suam substantiā & esse,non
 mutatur per operationem &c.clxxxiii.T.V.
 Deus nulla ratione mutabilitatis est mutabilis.
 clxxxiii.Z.
 Deus dicendus est summe esse propter summam
 inimutabilitatem suam.clxxxiiii.A.B.
 Deus quomodo sit substantiā dicēdus.cxcvii.F.
 Deus an sit in p̄dicatiōne.cxcvii.I.& sequētibus.
 Deus an sit intelligibilis.cciii.K. Vide Intellect⁹.
 Deus i aliquid principiū intelligēdi fofale.cciii.N.
 Deus vtrum sit intelligens.cc¹vi.q.i.per tot.
 Vtrum intelligat seipsum.cclvii.q.ii.per tot.
 Vtrū semp & vniiformiter intelligat seipsum.
 fo.eodem.q.iii.p to. Vtrum perfecte intelligat
 seipsum,ita q̄ intelligēdo se intelligat alia a se
 fo.eodem.q.iiii.per to. Vtrum yno simplici in-
 tuitu intelligat se & alia.cclviii.q.v.per to.
 Deus quo sit intelligibilis tāq̄ p̄pria rōne.ccv.Q.
 Vide argumētōg solutiones.ccv.C.D.E.
 Deitas est veritas & bonitas &c.ccv.Z.
 Deū videri p̄ sp̄cē suā est erroneum.ccvii.H.
 Deus est verus deus.ccv.B.
 Deus est p̄ essentiā & nō p̄ aliquā p̄cipitationem
 bōnus,iustus,sapiens,& h̄mōi.cxxx.B.
 Dei quiditas videat Quiditas:& qd̄ sit & quid
 non sit:& similia,vt id qd̄ deus est &c.
 Dei vnitas simpliciter & absolute.cxlvi,Artic.
 xxv.p totū. Videatur Vnitas dei.
 Differentiū q̄ sint separabiliā.clxi.M.
 Differentia intentione quae sint.clxii.D.
 Differētiarum temporis quēnam maxime p̄prie
 attribuatur deo:pr̄sens,pr̄teritū,an futurū.
 clxxvii.q.iiii.p to.
 Discere quō cōrigat theologiā.xc.Art.xii.p to.
 Discere quid sit.xc.P.
 Discursus necessario p̄cedens intellectū cōponen-
 tem & diuidentē non est in deo.cxxxxix.Q.
 Dispositio intellectus de re intelligibili.xxv.Q.
 Doctor quid faciat in discente.xvi.E.
 Doctoris noīe quid p̄prie intelligatur.xix.B.
 Doctor theologiē.lxxvi.Art.x.p to. Vide Theo.
 Doctor dicit quis dupliči de causa.lxx.k.

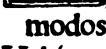
Insigmū

Doctrinē ordo attenditur duplíciter.lyii.G.
 Dubitare quis potest deum esse.cxxxii.K.
 Loquentia debet congruere personā &
 ātati.cxxxii.Q.
 Ens nullo modo potest esse aliquid com-
 mune reale deo & creaturę.cxxiiii.F.
 Ens non cōcīpit simpliciter ante conceptū entis
 qd̄ est deus aut creatura.cxxiiii.O.
 Entis prima diuīsio in ens p se & p accidēs.cxxv.
 B.Non omne ens est principiū.cxxvi.E.
 Ens omne habete esse ex se aut ex alio:quomodo
 debeat intelligi.clxxviii.S.
 Entitas siue esse duplex,scilicet substatię & rela-
 tionis.ccxiii.A. Non est aut omnino aliud esse
 relationis & substantię in deo,ibidem.B.
 Eodem vniiformiter se habēte aliquid fit aut nō
 fit aliter q̄ siebat aut non siebat.clxxxi.G.
 Esse dei vtrum sit aliquid p̄ter eius essentiam.
 fo.cxxvi.q.iii.per to. Vtrū sit ipsa essentia eius.
 fo.cxxvi.q.iiii.per to.
 Esse rei quomodo non sit aliquid aliud re p̄ter
 eius essentiam.cxxvi.F.
 Esse dei nō est incertius q̄ eius essentia.ibi.H.
 Esse simpliciter & absolute nō dicitur res aliqua
 nisi ab eo q̄ est ens in rei natura.cxxvii.M.
 Esse vtrū deus habeat a seipso.cxxviii.q.v.p to.
 Esse essentię conuenit rei ex eo q̄ est natura &
 essentia quedam.cxxvii.O.
 Essentia in creatura nō est ipsum esse.cxxvii.Q.
 Essentia diuīna est oīno ip̄m esse diuīnū.ibidem.S.
 Esse existētię non differre re in creatura ab eius
 essentia ostendit exemplo.cxxviii.T.
 Essentia rei & quiditas eius differunt forte in re
 bus materialibus.cxxvi.Q.
 Esse in subiecto & non esse in subiecto,dūversimo
 de dici possunt.clix.T.
 Esse rei duplex,complexū & incomplexū: & incō-
 plexū rursum duplex.fo.essentię & actualis exis-
 tentię.clxyii.T.
 Essentia dei non potest capi ab intellectu secluso
 esse eius,quia penitus idem sunt.clxxx.M.
 Esse,fuisse,& fore,quomodo dicantur de deo ,&
 aliis rebus differenter.clxxxvii.P.Q.& V.
 Essentiale & p̄sonale in quo & quō dīfant.ccxii.N
 Essentia diuīna vtrū sit ratio agendi omnem di-
 uinam actionem.ccxlvii.q.iiii.per to.
 Vtrū sit per se terminus alicuius diuīne actio-
 nis.ccxlii.q.v.per to.
 Exemplar sincerę veritatis.vi.I.k.L.
 Exemplar duplex lucere debet intus.x.G.
 Existētię p̄fecta in quo sit.clxiiii.V.Existētię esse
 est in deo duplex,ibidem.X.
 Exitus ab otio ad actū quō sit deo.clxxiiii.P.
 Expositio dictorum sacrę scripture quo tendere
 debeat.ciii.Q.

Tabula

Exponendi diuina duplex modus.cvi.V.
 Expositionis scripturarum quedam sunt primitives, &
 quedam imprimates.cviii.T. & q. sunt acceptande
 Vide ibidem. Y. & in fine questionis sextae.
 Expositio ois scripturę debet claro sermone con-
 stare, ut facile intelligatur.cx.S.
 Expositio theologiae & sacrae scripturae ex parte
 eius cui exponenda est.cxi.artic.xvii.p totum.
 Vtrū sit oībus indifferenter exponenda.ibidem.
 q.i.p totā. Vtrū quęcūq; eius expositio sit cui-
 liber indifferenter proponenda.cxii.q.ii.p to.
 Expositionis diuersitas duplex.cxi.I.
 Expositiones subtileas proponendae sunt nō capa-
 cibus si cōmixti fuerint capacibus.cxi.k.
 Expositionis theologiae & sacre scripturae modus
 ex parte expositoris seu eius qui eam debet ex-
 ponere.cxi.art.xviii.per tot.
 Exponere theologiam vtrum fit hominis seu p-
 tineat ad hominem.cxi.q.i.per totam.
 Vtrum sit indifferenter cuiuslibet hominis
 eam exponere.ibidem.q.ii.per totam.
 Vtrum homo possit eam exponere fine specia-
 li illustratione diuina.fo.sequenti.q.iii.per to.
 Expositio sacrae scripturae potest fieri ab homine
 duplicitate: vel per sapientiam acquisitam: vel p
 infusam.cxi.q.ii.F.
 Expositio vtrum profunda sit in theologia inue-
 stiganda.ciiii.q.i.per to. Et q. in sacrae scriptu-
 rae expositione duo sunt attendenda. ibidem. B.
 Vtrum multiplex expositio sit in theologia q-
 renda.ciiii.q.ii.per tot. Vtrum in ea solum qua-
 duplex expositio sit querenda.cv.q.iii.per tot.
 Vtrum vbiq; in ea sit multiplex expositio in-
 vestiganda.cvi.q.iii.per tot. Vtrum in qualia-
 bet expositione & sensu subsit ei veritas. cvii.
 q.v.per totam. Vtrum omnis expositio vera
 sit in ea indifferenter accipienda.cviii.q.vi.p to.
 Vtrum ipsa sit rationis investigatione expo-
 nenda.cix.q.vii.per totam. Vtra posterior sit ex-
 positio, rationis investigatione an auctoritate.
 cix.q.viii.per totam. Vtrum expositio inuesti-
 gata sit claro sermone proponenda.cx.q.ix. per
 totam.
 Expositio cuiuslibet scripturae exigit ut veritas
 eius elucescat discenti.ciiii.B.
 Actum quid propriè sit.cclvi.ante O.
 Falsitas veritati cōtraria vtrum aliqua
 sit in deo.ccix.q.vi.per to.
 Falsa quæ & quomodo dicatur res. folio.ccix.
 B.C
 Fides quid sit.xcv.O.
 Fidei via ad cognoscendum deum est alia a via
 ex testificatione sensibilium.cxxxv.F.
 Fides quando non habet meritum propter expe-
 rimentum.cxxiiii.Z.

Alphabetica.

 Enera intellīgibilitatis a diuino intellectu
 sunt duo. ccxxxvii.C.D.
 Gradus & ordines opationis.ccxliii. E.
 F. & cōphēdētiū nobilitatē sine opatiōe. ibi. F.
 Gradus naturalis ordo in creaturis.ccli. Y.
 Abitus quod sit medius inter potentiam &
 actum.ccxl.C.
 Habitus diuersi quādo ponant diuersos
 modos cognoscendi.ccxlii.O.
 Habitus scientie dei.ccxlii.art.xxxviii.per to.
 Habitus in deo ratio in generali.ccxli.art.xxxvii.
 per to. Vtrum sit in eo ponēdus.ibidem.q.i.p to.
 Vtrum sit ponere in deo rationes omnium habi-
 tuū intellectualium.ccxlii.q.ii.per to.
 Habitū & priuationū an sit idē principiū. cl.V.
 Homo an doceat theologiam.lxxvii.G.
 Homo ordinatur naturaliter ad duplē cogni-
 tionem intellectualem.cxxxiiii.B.
 Hominē an cōtingat scire,& quid. Vide Scire.
 Humanitas nō diuiditur per humanitates sicut
 homo per homines.ccxii.X.
 Dentitas & indistinctia duplex.s.scdm na-
 turā & scdm imaginationē.ccx.C.
 Idolum rei quod percipiat homo.iii. k.L.
 Imaginationū veritatē seu varietatē deo attribu-
 ere nō licet,sed deduci ad imaginatiōes ab illis
 deo aliqd īesse supeminēter coniiciēdo:& hoc
 appellādo oēm formā creature īmaginē. 189.D.
 Immutabilitas dei.clxxviii.art.xxx.per to.
 Indeterminatio est duplex: quedam priuatione di-
 eta,quēdam negatiue.cxlili.H.
 Infinitū an secū compatiatur quicq;.cxxiii.D.
 Infinitū vtrū sit cognitū & intelligibile.cci. M.
 Intellectiuā virtus quod sit pfectior q. sensitiva.3.I.
 Intellect⁹ quod deducat de potētia ad actū.xv.D.
 Intellectus noster quod separat idiusa. clxvii.X.
 Intelligere vtrū cōtingat aliqd circa creaturā eē
 nō cointellegēdo deū esse.fo.cxxxv.q.vi.p to.
 Intellectus diuin⁹.cci.art.xxxiii.p to. Deus vtrū
 sit intelligibilis.cci. q.i.p to. Vtrū sit seipso ītel-
 ligibilis.ibi. q.ii.p to. Vtrū rō intelligēdi deū sit
 ratio intelligendi oīa alia ab eo.cci.q.iii.p to.
 Intelligēde rei & non intelligēde causa.cci. L.
 Intelligibilitatis dei ratio est quodāmō ratio ītel-
 ligibilitatis oīm alioꝝ.ccix.V. Vide Ratio.
 Intellectus dei.ccxxxii.art.xxxvi.per to.
 Intellectus vtrum sit in deo.ccxxxii.q.i.per to.
 Intellectus in deo vtrum sit potentia.ccxxxii.q.ii.
 per to. Vtrū sit in deo potentia actiuā an passi-
 ua.ccxxxiiii.q.iii.p to. Vtrū sit in deo potentia
 speculatiua,an practica.ibidem.q.iiii.per to.
 Vtrū potētia naturalis an rōnalis.235.q.v.p to.
 Intellectus in deo vtrum sit compositus an di-
 uisus.ccxxxviii.q.vi.per to. Vtrum sit discursi-
 vius.ccxxxviii.q.vii.per to.

Rerum

Intelligere cōparatur in deo ad intellectū multo aliter q̄ esse ad essentiam. ccxxxiii.G. Et q̄ esse ipsius ad viuere. ccxxxiii.M.

Intelligere est quasi tertium post rationem intellegibilis & intellectus. ccxxxiii.N.

Intellectus vnde dicatur i nobis practicus, & vnde speculatiuus. ccxxxiii.Q. Quid i deo. ibidē consequenter. R. & seq. S. T. V.

Intelligibiliū a diuino intellectu genera sunt duo ccxxxvii.C.D.

Intellectus diuini potētia quomodo se habeat ad opposita, & quomodo non. ccxxxvii.G.

Intellectus qui dicatur componens aut diuidens & vnde. ccxxxvii.L.

Intellectus dei non est compositiuus nec diuisiū ibidem. M. nec discursiuus. ibidem. P.

Intelligens vtrum sit deus. cclvi.i.per to.

Intelligere in deo vtrum sit tñ essentiale an etiā personale. cclviii.q.vi.p to. Vtrū ipsi intelligere dei qđ non est nisi essentiale, respondeat in deo aliquod verbum essentiale. ccliix.q.vii.p to.

Intelligendi modus duplex. cclvi.V.

Intelligēdi aliqd nō semp vniiformiter rō. 257.G. Intelligibile pōt duplicitē cōsiderari. cclviii.M.

Intellectus considerat dupl'r. ccliix.C.E. & cclx.L. Intus esse & ppe vel iuxta esse differūt. cxiii.N.

Iibri diuini & clari & obscuri sunt ad hominū cōmoditatē a spiritu sancto dictati. cxxi.G.

Locutio qualis sit in theologiā de diuinis habenda, & quomodo exponēnda intellecta de diuinis. cxix.art.xx. per to.

Lucem diuinam qua cognoscit alia vtrū cognoscat homo. viii.q.iii.p to.

Lux diffundit se in oculo duplicitē. ix.C.

Lux, lucens, lucere, idem dicunt. cxviii.T.

Lucem quomodo inhabitet deus inaccessibilem: & q̄ duplex est lux quā inhabitat deus. s. sua naturę, & creaturę. cxxx.N.

Magnitudo quomodo dicatur esse i deo clix.T.

Materia & subiectū in quo dfant. nō. T. Materia non est nisi in corporalibus. clvi.B.

Materię diuīsio scdm diuersas formas specie p̄tinet ad numerū formari substātiū. clxxvi.A.

Materia est impeditua cognitionis. cxxxii.Z. Memoria sua non filii quomodo meminisse dicatur pater. ccliil.T.

Mensura sit vniogenea mensurato. cxxxvi.B.

Est autem triplex. ibidem. D. Vtrum eternitas sit mensura dei. ibidem. E.

Motio & Mutatio qd proprie sint. cclv.N.

Motor primus infinito tempore mouēs est potētia infinitę scdm Aristotelem. ccxxviii.R.T.

Motiuua virtus duplex est. ccxxix.X.

Insignium

Motus cōstestū per aliquod æternū continuatio scdm Aristotelem. clxxiiii.G.

Mouere dei quale sit, cum dicitur q̄ creator sp̄itus mouet seipsum. clxxiiii.F.

Mundus non misceat deo vt animus corpori. fo. clxxi.E.

Mutabilis num sit deus mutatione p generationem a nō esse in esse. clxxviii.q.i.p to. Vtrū motu corruptionis ab esse in non esse. fo. eodē. q.ii. per to. Vtrū possit cogitari nō esse. clxxix.q.iii. per to. Vtrū est mutabilis mutatione variationis ab uno esse in aliud esse. clxxx.q.iii.p to.

Vtrū sit mutabilis scdm sitū operationes alternando circa diuersa. clxxxi.q.v.p to. Vtrū sit aliqua ratione mutabilis. fo. eodē. q.vi.p to.

Mutatio nunqua sit in deo. clxxxi.B.D.

Natura quid sit, & quid suppositum. fo. clxviii.B. cōsiderat duplicitē. clxix.F.

Necessitas theologiē accipi habet duplicitē. lxiiii.G.

Nobilitatem sine operatione comprehendentium gradus & ordines. ccxlviij.F.

Nominis aliud est res significata, aliud modus significandi. cxciij.M.

Non entia an contingat scire. xxviii.q.i.p to.

Non ens quoddam cogitari potest, quoddā non potest. clxxx.T.

Notitia precedens omnē scientiā acquisitā vtrū sit hominī innata. fo. xx.q.xi.p to.

Notitia est duplex, quedam causata a rebus, & q̄dam causans res. ccxx.E.

Notionalis relatio & personales propriates in deo. ccxxi.M.

Notionales actus per quid distinguuntur ab efficiatis. cclviii.B.

Numeri & unitatis natura. clxxiiii.R.S.

Numerus multiplex. fo. seq. Y.

Numerus quid sit. clxxvii.F.

Biscuritatis i diuinis librī cause. cxxi.I. Operatio duplex. cclvi.P.

Opiniones negantiū cōm scientiā. ii.C. Ordo doctrinē ad doctrinā attēdit duplex. lviii.G

Ordo quadruplex in creaturis. s. gradus naturālis, successionis, originis, & rationis. cciiii.Y.

Origo actus intelligendi. ccliix.F.

Articipatione nihil attribuendum deo sed per essentiam omnīa, vt potentia, bonitas, &c. ccxxx.B.

Peccatum faciens quomodo sit ex diabolo. cl.Z.

Passio non potest esse in deo. ccxxiiii.A.

Per, prepositione utimur quinq̄ modis scdm qn̄ q̄ generā circūstātiarū que notat circa suū casuale. fo. ccli.H.I.K.L.M.

Perfectū quid sit: & vtrū theologiā sit sciētia pfecta. xlvi.L. & quō sciantur diuina. ibidem. R.

Tabula

Pater sua non filii memoria meminit. ccliiii.T.
 Patri conuenit omnia essentialia ex se & non ab
 alio. ccli. X.
 Perfectius nō semper est imperfectiore pri^o. cxxxii. &
 Personæ diuinæ vere dicitur esse res, non autem
 relationes. cxxii. Y.
 Personæ diuinæ vtrū agant cōiter. ocl. q. vi. per to.
 Vtrū uniformiter. ccl. q. vii. per to.
 Personarū diuinarū actiones vide. ccli. B.C.D.
 Personale & eentiale ī quo & quō dfant. ccxi. N.
 Phia prima est vīs ad omnes. xxix. L.
 Philosophorū error dicentiū eodem uniformiter
 se habente nihil fieri aut non fieri aliter q̄ sie-
 bat aut non siebat. clxxi. G.
 Poenitere quomodo dicitur deus. clxxxiii. R.
 Potentia dicitur diuersimode. clxx. K.
 Potentia dei. cxxxi. Art. xxxv. per to.
 Potentia vtrum in deo sit aliqua. ccxxi. q. i. p. to.
 Potentia passiua vtrū sit in deo. ccxxii. q. ii. p. to.
 Vtrū in eo sit vna tñ potentia passiua an plu-
 res. ccxxiii. q. iii. per to. Vtrum in eo sit poten-
 tia actiua. ccxxiiii. q. iii. per to. Vtrum sit vna
 tñ an plures. ccxxv. q. v. p. to. Vtrum potentia
 dei actiua sit infinita. folio. ccxxvi. q. vi. per to.
 Vtrum sit differens a substantia & etiam ab
 actu. ccxxix. q. vii. per to.
 Potentia dei vtrum dicat quid, an ad aliquid. fo.
 ccxxx. q. viii. per to.
 Potentie opponit priuatue impotentia siue carē-
 tia potentie: cōtradictorie nō potētia. cxxxi. M.
 Potentia distincta ab actu est duplex. cxxxi. P.
 Potentia passiua quā nouerunt phī. ccxxiiii. C.
 Potentia actiua p̄ qd cognoscat ī deo. ccxxiiii. N.
 Potētia actiua semper est actiōis pricipiū. ccxxv. S.
 Potentie quomodo sint in deo plures. ccxxv. X.
 Potentia actiua & passiua in deo. ccxxvi. C.D.
 Potentie diuinæ duplex respectus. ccxxvi. G.
 Potentia dei probatur infinita. ccxxvi. H.
 Etiam a philosopho. cccxi. R.S.
 Potentia agens duplex est. ccxxix. V.
 Potens est deus per essentiam, non per participa-
 tionem potentiae alicuius. cccxx. B.
 Potentia dei habet respectum ad duo. cccc. D.
 Potentia significat ad aliquid secundū dici, nō se-
 cundum rem. ccxxii. V.X.
 Potentia intellectua dei q̄ est intellectus. cccxi.
 Art. xxxvi. per totum.
 Potentia vtrū maneat simul cō actu. ccxxiiii. C.
 Potentia habet comparari ad duo. cccxvi. B.
 Preceptorū diuinorū explicatio. lxiiii. B.C.D.
 Prēdicamēti ratio, non est in deo. clyii. M.
 Deus em̄ in genere esse non potest. ibidem. O.
 Prēdicamenti res & ratio differunt. clxxxix. I.
 & cxcvi. B.
 Prēdicamēti attributionē attribui deo potest in

Alphabetica.

telligi duplēciter. clxxxix. k.
 Prēdicamentorum rationes an conueniant deo,
 cxvii. & seq.
 Primus qui est altissimus, non habet definitionē
 nec potest demonstrari esse. cxxii. I.
 Primū dicitur duplēciter. ccli. C.
 Priuationū & habituū vtrū fit idē pricipiū. cl. V.
 Productio quid proprie fit. cclvi. ante O.
 Prope & intus esse differunt. cxi. N.
 Prophetē non sunt locuti ut arreptiti. xcix. M.
 Proprietates diuinæ ab art. xxviii. per to.
 Proprietates cōes substanciales diuinæ essentię a
 creaturis attributę in generali. folio. clxxxviii.
 Art. xxxii. per to.
 Proprietates cōes substanciales diuinæ essentię a
 creaturis attributę in speciali. cci. Art. 33. p. to.
 Vērere an deo conueniat quiditas ali-
 qua, est aliud q̄ q̄rere an deus habeat
 quiditatem. cxxxvi. Q.
 Quid sciri possit ab hoīe. fo. xxviii. Art. iii. per to.
 Quiditas dei in comparatione ad ipsum deum.
 folio. cxxxvi. art. xxii. per to.
 Quiditas vtrū ponēda sit esse in deo. ibi. q. i. p. to.
 Vtrū deus sit sua quiditas & essentia. ibi. q. ii.
 Quid est, duplex est. cxxx. O.
 Quiditas dei in comparatione ad nostrā cogni-
 tionem. cxxxvi. Art. xxiiii. per totum.
 Quiditas dei vtrum sit cognoscibilis a nobis. fo.
 cxxxvi. q. i. per to.
 Quid est deus vtrū sit nobis cognoscibile ex pu-
 ris naturalibus. cxxxvii. q. ii. per to.
 Quid sit & an sit deus, vtrū cognoscatur de eo
 eadem cognitione. cxxxviii. q. iii. per to.
 Quid non sit deus vtrum expediat ad sciendum
 quid sit. cxi. q. iii. per to.
 Quid non sit deus vtrū possit sciri non sciendo
 quid sit, vel econuerso. cxi. q. v. per to.
 Quid est deus vtrum possit sciri ex creaturis. fo.
 cxli. q. vi. per totam.
 Quiditas dei vtrum sit primū qd homo ex crea-
 turis cognoscit. ccli. q. vii. per to.
 Quiditas rei & essentia eius videntur in rebus
 materialibus differre. cxxxvi. Q.
 Quid est, de re aliqua duplēciter habet cognosci-
 to. cxxxvii. B.
 Quiditas & veritas intelliguntur differenter.
 ccvi. E.
 Abi Moysi de deo demonstrando sentia. cxcii. N.
 Ratio qua aliquid est intelligibile in se,
 potest intelligi esse ratio qua sunt alia intelligi-
 bilia quinq̄ modis. ccix. X.
 Ratio intelligendi aliud duplex. ccx. D.
 Ratio propria quam addit verum super ens. fo.
 cccii. O.

Rerum

Rationalis an arque sit quilibet homo. xxvi. Z.
 Ratiocinatio ad probandum deum esse in via causae efficiens est triplex. fo. cxxxii. M. & sequenti. N.O.
 In via causae formalis duplex. cxxxiii. P.Q. In via causae finalis est unica. ibidem. R.
 Ratiocinatio ad probandum deum esse via eminentie est duplex. cxxxiii. post R.
 Rationi naturali inherere contingit duplex. lxxvi. B.
 Receptus est in recipiente per modum recipientis, non per modum recepti. ccxx. D.
 Relaciones in diuinis non dicuntur res. ccxii. Y.
 Relationis modus in deo duplex. cxxxx. G.I.
 Relationi vere & proprie dictae que est relatio secundum esse, & est per se non reductive de predicamento relationis, quoniam conditiones sunt necessarie. cxxxii. N.
 Relatio fit duobus modis. ibidem. O.
 Religionis status an repugnet statui doctoris. fo. lxxix. B.
 Res duplex in deo. ccxi. V.
 Res est nomine idfferens ad ens & non ens. fo. ii. 4. K.
 Res a reor dicta differt a re a ratitudine dicta. cxxvii. O.

Sacra scriptura finis. lxvi. B. Auctoritas. lxxii. q. iii. p. to. Et. lxxii. Art. x. p. toti. Sacrae scripture dicta non sunt nisi diuina oracula & veritatis aeternae testimonia: ideo quod non sunt aliter exponenda quam ut ipsa intelligantur & cognoscantur esse talia. cvii. M. Nec semper sunt ad literaliter sensum exponenda. cvii. N.
 Scientia & scibilia in communione discutentur. fo. i. Art. primo: per totum.
 Scire utrum contingat hominem aliquid. fo. i. A.
 Scire accipitur large. fo. eodem. B.
 Scientiam negantiū opiniones quatuor. fo. ii. C.
 Sapientia an sit mutare quod statuit. lxx. C.
 Scire utrum contingat hominē sine diuina illustratione. fo. iii. & .iv. q. ii. p. to. Opinio. fo. iii. B.
 Scire an contingat hominem a natura, an ab acquisitione. fo. xi. q. iii. per to.
 Scire in potentia contingit homini a natura: in actu aut & perfectione a studio & acquisitione. xii. F.
 Scientiam utrum acgrat homo per seipsum. xtiiii. q. v. p. to.
 An ab alio docente. xv. q. vi. per to.
 Scientiam an acgrat homo deo docente. xvi. q. vii. per to. Utrum angelo docente. xvii. q. viii. p. to.
 Docere hominem quid sit. xvi. k.
 Scientiam per se acquirere an dicitur debeat seipsum docere. xix. q. ix. per to.
 Scientiam acquirere utrum contingat nihil praesciendo. f. xix. q. x. per to.
 Sciens dicitur homo duplicitate. ibidem. F.
 Scientiam omnem acquisitam precedens notitia utrum sit homini acquisita. fo. xx. q. xi. per to.
 Scire est triplex. in potentia, in habitu, & in actu. xx. B.
 Scientia cuiuslibet rei utrum contingat hominē acqui-

Insignium

tere aequa primo sine discursu. xi. q. xii. per to.
 Scientia est de ultima hominis perfectione, & in ea consistit felicitas. xxi. I.
 Sciendi modus & certitudo. xxii. Art. ii. p. to.
 Scire certitudinaliter utrum contingat. xxii. q. i. p. to.
 Utrum glibet hoc certitudinaliter scire quicquid scit. xxii. q. ii. p. to. Utrum scit ea quae certitudinaliter xxii. q. iii. p. to. Utrum oes hoies quicquid scit eadem scientia ea aequa certitudinaliter. xxv. q. iii. p. to.
 Utrum oes hoies apti sint aequa certitudinaliter scire. xxv. q. v. p. to. Utrum oia scibilia nata sint aequa certitudinaliter sciri. fo. xxvii. q. vi. p. to.
 Scire quid sit. & quod scientia certa est. xxiiii. F.
 Sciri quid possit ab homine. xxviii. Art. iii. p. to.
 Scire an contingat non entia. xxviii. q. i. per to.
 Scire an contingat omnia. xxviii. q. ii. per to.
 Scire oia an contingat ex philosophicis disciplinis xxviii. q. iii. p. to. An ex puris naturalibus. xxix. q. iii. p. to. An per gratiam ea quae excedit naturam, scire contingat. xxix. q. v. p. to.
 Scire utrum hoc appetat. 30. ar. 4. p. to. Vide Appetit.
 Scire voluntate & natura est alio & alio appetitu. 32. R
 Scire contingit duplex, deteriate & ideteriate. 33. L
 Sciendi studiu. xxv. Art. v. p. to. Vide Studium.
 Scientiarum quedam est necessaria, quedam utilis, quedam vana & superstitionis. xxxviii. L.M.N.
 Scientia quid nomine suo dicatur. xl. L.
 Scientiarum distinctio unde proueniat. xlvi. B.
 Scientia una unde dicatur principalior. liii. M.
 Scientiam vniuersitatem non est tantum consideratio de rebus vniuersitatis in genere vel in specie: sed etiam de rebus quae sunt oīno diuersae nature. cxiiii. B.
 Scientiam nemo exponere potest nisi recte iudicetur habeat de illis quae discernuntur in eadem. cxiiii. k. C
 Scientiam quae est de necessitate salutis, decet scribi claris verbis: non tamen quamvis velite. cxxi. L.
 Scire de re an existat actu, tripliciter. cxxxiiii. C.
 Sciendo de re si est & quod est, quid sciatur. cx. xxviii. O
 Scire id quod deus est, utrum sit ratio sciendi omnia alia. cxlv. q. viii. p. to. Utrum homo cognoscendo alia per id quod deus est: discernat illud ab aliis. cxlvi. q. ix. p. to.
 Scientia dei utrum sit visus, an particularis. cxlii. q. i. p. to. Utrum sit essentialis & personalis. 24. 3. q. ii. p. to.
 Scientia hoc loco sumitur communiter. cxlii. R.
 Scientia theologica maxime est visus. ibidem. S.
 Scientia tam etiam est in filio quam in spiritu sancto. 24. Z
 Secundum dicitur dupliciter. ccli. C.
 Sensibus non acquiritur certa veritas. ii. F.G.
 Sensibilia quo fint in transmutatione. iii. H.
 Sermone qualiter utrum debeat theologia de rebus diuinis, utrum humano. cxix. q. i. p. tot. Vide etiam questiones sequentes.
 Sermo non docet quia vox est, sed quia significa tius. cxix. R.

Tabula

Sermone non tam licetioso vtemur in diuinis ut
in humanis.cxx.post S.

Sermone tali debet sciētia utī qualī potest efficacius erudire & instituere.cxxii.M.

Si simpliciter ad simpliciter &c. quomodo debeat intelligi.cxxxviii.L.

Signa indicātia res diuinās duplicitā.ccviii.M N

Simplicitas dei qd differat ab ei⁹ vnitate.clxv.N. Simplicitati diuinę cōgruit plura amouere q̄ at- tribuere.cxcvi.Y.

Species in se habet totā naturā generis.cxcii.E.

Species tenet rationem differentię.ibidem.F.

Species nulla creata potest esse ratio vidēdi & in telligendi immediate diuinā essentiā. ccvii.G.

Species rei i intellectu iquātū est rei situdo vera est, falsa est tñ iquātū nō est ei⁹ natura.ccxix.C.

Spiritus sanctus sub historiæ narratione aliud nos docere vult.cv.L.&.cv.B.

Studii sciendi. folio. xxxv. Art. v.p to. Vtrū stu- dedū est homini ut sciat. xxxvi.q.i. Vtrū ut oia sciat. xxxvi.q.ii.p to. Vtrū ut sciat scibile supra sciētias philosophicas. xxxvii.q.iii.p to. Vtrū ut sciat oia contēta scientiis phīcīs. 38.q.iiii.p to.

Vtrū ut sciat singula eodē mō. xxxix.q.v.p to. Vtrū studēdū est ei scire ppter se. xl.q.vi.p to.

Vtrū dī studio suo terim īponere. xli.q.7.p to. Studendū esse vsc̄ ī extremū seniū indicant pa-

triarcharum ī senecta coniugia. xli.N.

Subalternatio quid sit, & quot sint modi ei⁹ &c. fo.lvi.B. Vide Theologia.

Subiectum & finis potest idē esse sub alia & alia ratione.cxv.E.

Subiectū theologie. vide fo. cxiiii.q.i.per to.

Subiectū excedit aliquid dupliciter.cxvi.O.

Subiectū & materia in quo differant.cxvi.T.

Substātie & accidētis noīa qd dicant. fo. cxxv.R.

Substantiam æternā, non mobilē, abstractā a sensibilibus, vtrum manifestum sit esse. cliiii.H.

Substantię p̄dicamentū versum ī diuinam p̄di- cationem mutatur dupliciter.cxcvii.G.

Sufficiētia nostra ī cognoscēdo ex deo est. viii.N.

Summo bono non opponit summi malū. cli.Y.

Supponitur ī scientia aliquid varie.lv.Q.

Suppositum quid sit. clxviii.B.C.

 Endens in finem quēcūq̄ mouetur duo bus. fo. cxl.B.

Termīn⁹ diuinę actiōis. cclix.q.v.p to.

Theologia scdm se. fo. xlī. Art. vi.p totū. Vtrum sit sciētia. xlīi.q.i.p to. Vtrū pprie dicēda sit sa-

pientia. xlīii.q.ii.p to. Vtrū sit sciētia vna. xlīii.

q.iii.p to. Vtrū sit sciētia pfecta. xlvi.q.iiii.p to. Theologia est dūraxat credibilium. xlīi.B. Habet principia prima credibilīa.ibidem.E.

Theologia ī cōparatione ad alias sciētias. xlvi.

Art. vii.p tot. Vtrum sit scientia distincta ab

Alphabetica.

aliis sciētiis. ibidē. q.i.p to. Vtrū sit certissima scientiarū. xlīii. q.ii.p to. Vtrum sit vls super alias. xlī. q.iii.p to. Vtrū subalternet sibi alias. lī. q.iiii.p to. Vtrū subalternet alicui aliarum līi. q.v.p to. Vtrum sit principalis super alias. līi. q.vi.p to. Vtrū sit prima omniū scientiarū. lvii. q.vii.p totū. Vtrum oēs alię ordinētur ad eam. lyii. q.viii.p to. Vtrū habeat assumere ī vsum suū exq̄sita ī aliis sciētiis. lvii. q.ix.p to. Vtrū alię sciētię fint addiscēdē ad vsum istius līx. q.x.p to. Vtrū ī vsum suū habeat assumere quecūq̄ deteriata sunt in aliis sciētiis. lx. q.xi.p to. Vtrū oēs sciētię & equalē vsum habeat ad ipsam. lxī. q.xii.p to. Vtrū alię sciētię cōcordē veritati theologie, & ecōuerso. lxii. q.xiii.p to.

Theologie causa finalis. lxiiii. Art. viii.p to.

Theologia auctoritati vtrū magis credendū sit q̄ ecclesię an econuerso. lxxiiii. q.i.p to. Vtrum magis q̄ rationi naturali. lxxiiii. q.ii.p to. Vtrū auctoritas sacrę scripturę possit esse contraria rationi naturali. lxxv. q.iii.p to.

Theologia vtrum sit vtilis scientia. lxiiii. q.i.p to.

Vtrum sit homini necessaria. lxiiii. q.ii.p to.

Vtrū sit theorica an practica. lxv. q.iii.p to.

Vtrū erat literis conscribenda. lxvi. q.iiii.p to.

Vtrū simul tota erat conscribēda. lxvii. q.v.p to.

Vtrum perfecte conscripta est ī duobus testa mentis. lxviii. q.vi.p to.

Theologie auctor seu effector. lxx. Art. ix.p to.

Theologie doctor vtrum sit solus deus. lxxi. q.ii.p to.

per totū. Vtrum mulier possit esse doctor seu doctrix eius. lxxvii. q.ii.p to. totum. Vtrum iu-

uenis. lxxviii. q.iii.p to. totum. Vtrum vir reli-

giosus. lxxix. q.iiii.p to. totū. Vtrum homo pec-

cator. lxxix. q.v.p to. totū. Vtrum primi docto-

res eius debebant esse simplices & idiotę. lxxx.

q.vi.p to. totum. Vtrum doctores sequentes de-

bebāt esse instructi in sciētiis secularib⁹. lxxii.

q.vii.p to.

Theologia an possit discī ab homine. xc. q.i.p to.

Vtrū possit discī ab hoīe absq̄ sp̄ciali illustra-

tione diuina. xci. q.ii.p to. Vtrū possit discī ab

homine sine lumine fidei. xci. q.iii.p to.

Vtrū ad eā discēdā sufficiat lumen fidei. xcii.

q.iiii.p to. Vtrū requiratur lumen gratiae gratiā

faciētis. xcii. q.v.p to. Vtrū addiscens acquirat

aliquā notitiā eius supra notitiā fidei. xciiii. q.

vi.p to. Vtrum cū illa vltiori notitia stet no-

titiā fidei. xcvi. q.vii.p to. Vtrum homo per se,

sine doctore possit theologiam discere. xcvi. q.

viii.p to. Vtrū scriptores theologie habebāt

perfectū intellectū eius. xcvi. q.ix.p to.

Theologiam tradēdi modus. xcix. Art. xiiii.p to.

Theologia auctor formalis. ibidem.

Theologiam sciendi modus triplex. xcii. Q.

Rerum Insignium Tabula.

Theologiam tradendi modus utrum debeat esse multiformis an uniformis. xcix. q. i. p. tot. Utrum sit argumentatio an narratio. Fo. c. q. ii. p. to. Theologie exponendae modus ex parte ipsius scientie. fo. ci. art. xv. p. to. Utrum sit exponenda. ci. q. i. per tot. Utrum specialiter vetus testamentum sit exponendum. ci. q. ii. p. to. Utrum theologia ubique sit exponenda. ciii. q. iii. per totum. Theologie exponendae modus ex parte ipsius expostionis. ciii. art. xvi. per to. vide Expositio. Theologia de quo est ut de subiecto: utrum deo an de alio. cxiiii. q. i. per to. Theologia de quo est ut de materia, utrum de quo liber scibili universaliter. cxvi. q. ii. p. to. Theologia qualiter sermone utrum debeat deo & de rebus diuinis, utrum humano. fo. cxix. q. i. p. to. Utrum indifferenter loqui debeat de eis significando ea rebus & vocibus. cxx. q. ii. per totum. Utrum loqui debeat de eis sermone proprio & claro an figuratio & obscuro. cxxi. q. iii. p. to. Utrum de eis loqui debeat sermone simplici, an ornato. cxxii. q. iii. p. to. Theophania quid sit & qualiter fiat. ccvii. M. Transire aut descendere dei. clxxxiii. V.

Verbum quando fit perfectum. viii. O. Verbo diuino non accessit per incarnationem mutatio. clxxxiii. O.

Verbum in deo secundum perfectam rationem. cclx. N. Verbum nostrum multum a diuino differt. ibidem. O. Verbum dicere aut dicens secundum se. clxi.

Veritas rei unde & quod cognoscatur. iiiii. C. D. E. Est duplex, & duplex modus scientie eam. v. E. F. Veritas sincera non potest conspiciri nisi ad exemplar aeternum: & quod. vi. H. v. s. g. M. & viii. S. Veritas est duplex. s. rei & signi: & veritas signi quadruplex. ccx. G.

Verum non est in rebus sicut boni & malorum. ccxi. k. Veritas non oportet similitudo. ccxi. L.

Veritas diuinam naturam vel essentiam ut intellecta consideratur in intellectu duplicitate. ccxi. P.

Veritas quod in deo est non fundatur nisi in eius essentia ut est natura & res absoluta. ccxii. R.

Vera unde dicatur res in sua specie: ut homo versus vel asinus versus. ccxi. T.

Veritas non est ponenda in deo ut in filio quod importet relationem & respectum originati ad originantem nisi per quamdam appropriationem. ccxiii. C. Nec conuenit aliter filio eo quod est verbum vel similitudo patris nisi per appropriationem. ibidem. E.

Verum quod rationem addat super ens. ccxiii. O.

Veritas quod est diminuta entitas rei. ccxv. T.

Veritas dei quae est ipse deus habet esse in eius essentia ut essentia est & natura: & in eius intelligentia, non tantum ut forma inherens. ccxv. D.

Veritas quid nominetur in quiditate rei. ccxvi. I.

Veritas dei. ccx. Art. xxxiiii. per totum. Veritas utrum sit in deo. ccx. q. i. p. totum. Utrum duplex veritas essentialis & personalis sit in eo. ccxi. q. ii. per totum. Veritas utrum sit in deo ratione eius secundum se & absolute, an respectu aliquo ad eius intellectum. ccxiiii. q. iii. per totum. Veritas dei utrum sit in eius essentia, an in eius intelligentia. q. iii. per totum. Veritas dei utrum perfectus & verius esse habeat in eius essentia an in eius intelligentia. ccxvi. q. v. p. to. Veritatis contrarium, scilicet falsitas aliqua, utrum sit in deo. ccxix. q. vi. per totum. Veritas dei est in eius intelligentia. ccxvii. P. Veritas diuina est summa & maxima, ac in fine veritatis: & ita in ipsa nulla omnino est falsitas. ccxix. B.

Vetus testamentum an sit exponendum. ci. q. ii. p. to. Via causalitatis qua deus se habet ad creaturas est triplex. fo. cxxxii. M.

Via eminentiae qua probatur deus esse, habet duplum modum ratiocinandi. cxxxii. post R.

Via fidei & revelationis est alia via ad cognitionem deum esse, quod ex testificatione sensibilium, quam si non intendit dicere Auctoritate errauit. cxxxv. F.

Virtus motiva est duplex. s. naturalis & voluntaria. ccxxix. X.

Visibile dicitur aliquid alio a seipso triplici modo. ccv. R.

Vita & vivere dei. clx. Art. xxvii. p. tot.

Vita in vivente quid sit. clx. q. i. p. totum.

Vita utrum conueniat deo. clxiii. q. ii. p. to.

Vita & vivere quomodo se habeat secundum gradum & ordinem circa diversa viventia. clxi. post E.

Vita non sic se habet ad vivere sicut essentia ad esse. clxi. H.

Vita quomodo se habeat ad vivere. clxi. E.

Viventia quod & qualia entia dicuntur. clx. B. C.

Vivere quid sit. clx. D. & clxii. S.

Viventia in vivendo gradus. clxiii. B. C. D. E.

Vnitatis dei: videatur Deus. Utrum deus sit unus. fo. cxlvii. q. i. p. to. Utrum deus sit tantum unus. fo. cxlviii. q. ii. p. totum. Utrum sit possibile esse plures deos quod unus. clii. q. iii. per totum.

Vnitatis & numeri natura. clxxiiii. R. S.

Vnitatis est in deo duplex. clxv. N.

Vniuersale & priculare non cadunt in deo: sed in eius attributis est ratio vniuersalis &c. ccxxxiiii. B.

Vocare dei quo vocat ea quae non sunt tamen ea quae sunt, quid & quale sit. cxxx. K.

Vtile dicitur aliquid duplicitate. lxiii. B.

FINIS.

Artic. I. Quest. I. F. O. I.

Incipit Summa magistri Henrici de Gandaue. Cuilus Primus Articulus est de scientia & scibili in generali.

Via Theologia est sciencia in qua est sermo de deo, & de rebus diuinis
vt dicit Aug. viii. de ciui. dei. Dicit ei theologia quasi deologia: a theos
grecè qđ est de⁹ latine, & logos qđ est sermo vel ratio, quasi sermo vel
ratio de deo & de rebus diuinis. Ideo qđ hic. ¶ Primo quomodo theo
logia de deo & de rebus diuinis fit scientia. Secundo quomodo in ea
de deo & de rebus diuinis locutio sit habenda. Tertio qđ & qualia in ea
de deo & de rebus diuinis sint cognoscenda. Vt aut̄ iuxta processum
Aug. & eius intentionē in libris de Acade. argumēta eorum quę mul
tis ingerunt vim inueniendi desperationē, dicentū scilicet omnia esse
incerta & nihil posse sciri: quātis possimus rationibus amoueant, pau
lo altius ordiendo querendum est hic.

Artic.

¶ Primo de scientia & scibili cōmuniter & in generali. Secundo de scientia & scibili p̄priis theologiae
in speciali. Et quia sacra scriptura solummodo ad hois instructionē tradita est, secundū apostolū dicē
tē: Quęcīq̄ scripta sunt, ad nostrā doctrinā scripta sunt: Ideo oīa hīc discutienda ad scientiam hu
manę instructionis sunt referēda. ¶ Quantū igitur pertinet ad possibilatē humanae cognitionis
circa primum predicatorum querenda sunt hic quinq̄.

Primum de possibilate sciendi.

Secundum de modo sciendi.

Tertium de qualitate scibiliū.

Quartum de appetitu sciendi.

Quintum de studio sciendi.

¶ Circa possibilatē sciendi quantum ad hominem pertinet, querenda sunt hic. xii.

Primum: vtrum contingat hominem aliquid scire.

Secundum: vtrum contingat hominem aliquid scire sine diuina illustratione.

Tertium: vtrum homo cognoscat lucem diuinam qua cognoscit alia.

Quartum: vtrum contingat hominem scire a natura, an ab acquisitione.

Quintum: vtrum contingat hominem acquirere scientiam per seipsum.

Sextum: vtrum contingat hominem acquirere scientiam alio homine docente.

Septimum: vtrum homo acquirat scientiam deo in quolibet actu discendi docente.

Octauum: vtrum contingat hominem acquirere scientiam angelo docente.

Nonum: vtrum acquirens per se scientiam possit dici seipsum docere.

Decimum: vtrum contingat hominem acquirere scientiam nihil presciendo.

Vndecimum: vtrum notitia precedens omnem scientiam acquifitam sit homini innata.

Duodecimum: vtrū cōtingat hominem que primo sine discursu cuiuslibet rei scientiam acquirere.

Irca primum istorum arguitur qđ non cōtingit hominē scire quicq̄

Primo ex parte modi sciendi, sic. Quicquid scit homo scit ex priori & notiori si
bi. primo Poste. & primo phy. Sic autē non contingit eum scire aliquid nisi scie
do illud per prius & notius eo: & eadē ratiōe illud per aliud prius & notius illo
& sic in infinitū. Sic autē procedendo ad scientiā nihil contingit scire omnino se
cundū philosophū secundo Metaphysicæ. ergo &c. ¶ Secundo ex parte medii quo
scit, sic. Omnis humana cognitionis intellectua ortū habet a sensu. ¶ Metaph. &c. ii.
poste. Sed a sensibus corporis syncera veritas non est expetenda, secundū Aug. xxixii. q. questio
ne. ix. Ergo cognitione intellectua nō potest homo scire synceram veritatem. Sed nō cōtingit ho
minem scire nisi sciendo synceram veritatem: quia nihil scitur nisi veri. i. poste. & nō est veritas
nisi sit syncera. i. pura a falsitate, secundū Aug. lxxxi. q. q. i. ergo &c. ¶ Tertio ex eodē medio argue
bant negantes scientiā, sicut habet. iii. Metaphysicę, sic. Sensus nihil certi apprehendit de re. quia
si aliquid apparet vni de re aliqua: contrariū eius apparet alteri de eadem: & quod apparet vni in
vno tempore & in yna dispositione: contrariū eius apparet eidem in alio tempore, & in alia dispo
sitione. Quare cū intellectus nihil apprehēdit nisi a sensu, intellectus nihil certi potest apprehēde
re de re quacunq̄. nō potest aut̄ esse scientia nisi apprehendendo aliquid certū & determinatū se
cundū Philosophū. vi. Mera. ergo &c. ¶ Quarto ex parte scibiliis est similiter argumentū corū. iii.
Meta. sic. Scientia nō est nisi de fixo & permanente secundū Boetii primo Arithme. In rebus ade

A Questio. i.

Argu

Summe

sensibili⁹ ex quibus habetur omnis humana cognitio mediante sensu, non est aliquid fixum atque permanentis, secundū Auḡi, qui dicit, lxxxiii. q. q. ix. Quod sensibile dicitur sine villa intermissione ne temporis commutatur. ergo &c. ¶ Quinto ex parte scientis, & est argumentum Mēnonis quo negabat scientiam in principio Postero. vt dicit Commentator super ix. Metaphysicæ, sic. nemo addiscit nisi qui aliquid nouit, secundum Aug. iii. de Aca, & Philosophum. ix. Metaphysicæ. Qui autem aliquid nouit non addiscit: quia addiscere est motus ad sciendum. Nemo ergo est qui aliquid addiscit. Nemo autem potest habere disciplinam qui nihil didicit, secundum Augt. ibidem. ergo &c. ¶ Sexto arguitur ex eodem medio aliter formando argumentum, sic. nihil addiscit qui nihil nouit: non potest autem habere disciplinam qui nihil addiscit: ergo non potest habere disciplinam qui nihil nouit. hō quilibet ab initio nihil nouit: quia intellectus human⁹ anteq̄ recipiat species, est sicut tabula rasa in qua nihil depictum est, ut dicitur in tertio de anima, ergo &c. ¶ Septimo ex parte obiecti, sic. ille non potest scire rem qui non percipit essentiam & quidditatem rei: sed solum idolum eius, quia non nouit Herculem, qui solum videt picturam eius. Homo autem nihil percipit de re nisi solum idolum eius, ut speciem receperam per sensus, quae idolum rei est non ipsa res. Lapis enim non est in anima, sed species lapidis, ergo &c.

In oppositi ¶ In contrarium arguitur primo arguento Cōmen. super principiū secundi Metaphysicæ, sic. Desiderium naturale non est frustra, homo secundū Philosophū in primo Metaphysicæ natura scire desiderat: ergo desiderium hominis ad scire non est frustra. Effet autem frustra nisi contingere eum scire, ergo &c. ¶ Secundo ex eodem medio aliter formando argumentum sic. qđ homo naturaliter desiderat possibile est ei accidere, secundū qđ dicit Aug. iii. contra Iul. Neq̄ oēs homines naturali instinctu beati esse vellemus nisi esse possemus. homo naturaliter scire desiderat ergo &c. ¶ Tertio adhuc quasi ex eodem medio sic. vñiquodq̄ potest attingere suā perfectionem ad quā naturaliter ordinatur, quia aliter esset frustra. Scire est hominis perfectio ad quā naturaliter ordinatur: quia in scientia speculativa consistit eius felicitas secundum Philosophum. x. Ethic. ergo &c. ¶ Quarto sic. Philosophus dicit, iii. & iii. Metaphysicæ, & secundo car. & msi. Quod non potest compleri impossibile est ut incipiat fieri ab agente per naturam vel per rationem: quia omnis motus habet finem & complementum propter quē est. Sed secundum eundē primo Metaphysicæ homines philosophati sunt & prudentiā primo incepit inuestigare propter id qđ est scire & intelligere & fugere ignorantiam: possibile est ergo hominē scire & intelligere. ¶ Quinto sic. Secundū Aug. de vera reli. qui dubitat an contingat aliquid scire se dubitare non dubitat, sed certus est. non est autem certus nisi de vero quod scit: ergo illum qui dubitat se scire, necesse est concedere se aliquid scire. Hoc autem non esset nisi contingere eum aliquid scire cum contingit eum dubitare. ergo &c. ¶ Sexto quasi eadem via arguit Philosophus & ei⁹ Cōmenta. iii. Metaphysicæ sic. qui negat scientiam esse, dicit in hoc quia certus est qđ non est scientia, & non est certus nisi de aliquo qđ scit: ergo qui negat scientiam esse, & qđ hominem non contingit scire, necesse habet concedere scientiā esse, & quia contingit hominem aliquid scire. Et est hec ratio consimilis rationi illi qua Philosophus concludit in. iii. Metaphysicæ, qđ illum qui negat loquela esse, necesse est concedere loquela esse.

B
Responso. ¶ Dicendum qđ scire large accepto ad omnem notitiam certam qua cognoscitur res sicut est absq̄ omni fallacia & deceptione, & sic intellecta & proposita qđtione contra negantes scientiam & omnem veritatis perceptionē, manifestū est & clarū qđ contingit hominem scire aliqd & hoc secundū omnē modū sciendi & cognoscendi. Scire em̄ potest aliquis rem aliquā dupliciter vel testimonio alieno & exteriori, vel testimonio proprio & interiori. Qz primo modo contingit aliquid scire, dicit Aug. contra Aca. xv. de trī. c. xii. Absit inge, ut nos scire negemus, qđ testimonio didicimus aliorum. Alioquin nescimus oceanum, nec scimus esse terras atq̄ vrbes, quas celeberrima fama cōmēdat. Nescimus suis homines & opera eorum quē historica lectione didicim⁹. poteremus nescimus in quibus locis vel ex quibus hominibus fuerimus exorti: quia hec omnia testis moniis aliorum didicimus. Qz aut secundo modo contingit aliquid scire & rem percipere sicut est, manifestum est ex eis quae experimur in nobis, & circa nos. & hoc tam incognitione sensititia qđ intellectuā. In cognitione em̄ sensitiva sensus ille vere rem percipit sicuti est sine omni deceptiōne & fallacia: cui in actione propria sentiendi suū propriū obiectum non contradicit aliquis sensus verior vel intellectus acceptus ab alio sensu veriori siue in eodem siue in alio. Nec de eo qđ sic percipim⁹ dubitandum est quin percipiamus ipsum sicuti est. nec oportet in hoc aliquā ulteriore causam certitudinis querere. Quia ut dicit Philosophus, Quęrere rationem cuius habemus sen-

sum, infirmitas intellectus est, cuius enim dignus habentus aliquid quod ratione, non est qurenda ratio, ex perimentis ei sermonum verorum est ut couenienter rebus sensatis. Hinc est quod dicit Aug. ubi supra. Absit a nobis ut ea quod per sensus corporis didicimus vera esse dubitemus. Per eos ei didicimus celum & terram & ea quod in eis nobis nota sunt. Hinc etiam Tull. in libro suo de Aca. volens probare contra Aca. quod continet aliquid certitudinaliter scire, dicit sic. Ordinamus a sensibus: quorum ita clara iudicia & certa sunt ut si optio naturae detur, non videatur quid querat amplius. Meo iudicio maxima est in sensibus veritas: si & sani sunt ac valentes & omnia remouent quod obstant & impediunt. aspectus ipse fidem facit sui iudiciorum. De fide vero in cognitione intellectiva, quia sic contingit per eam aliqd vere scire sicut est: statim subiungit ibidem. Aut qualia sunt hec quod dum de sensibus percipi dicimus talia sequuntur ea quae non sensibus percipi dicuntur, ut hanc ille est albus, ille est canus. Deinde sequuntur maiora, ut si homo est alius est, quo ex genere notitia rerum nobis imprimitur. Cognitione igit intellectiva sicut iam dictum est de cognitione sensitiva, intellectus ille vere rem percipit sicut est sine omni deceptione & fallacia: cui in actione propria intelligendi non contradicit intellectus superior, vel acceptus a sensu veteriori, nec de tali intellectu plus dubitandum est quod de sensu. Unde Aug. ubi supra. Cum duo sunt genera rerum quae sciuntur, unum eorum quod per sensus corporis percipit animus, alterum eorum quae per seipsum, multa illi philosophi loquuntur de Aca. Narratur contra corporis sensus: cum tamen quasdam firmissimas per seipsum perceptiones rerum verarum nequaquam in dubium reuocare potuerunt: quale est illud: scio me vivere, in quoniam metuum ne aliqua veri similitudine fallamur. Quoniam certum est eum quod fallitur vivere. Unde nec Academicus dicere potest: fortassis dormis & nescis & in somnis vides: quia nec in ea scientia per somnia falli potest: quia & dormire & in somnis videre vivitis est. Nec illud Aca. dicere potest, furis fortassis & nescis quia sanctorum visus similia sunt etiam visa furentium. Sed qui furit vivit, nec contradicit Aca. Non ergo fallitur nec metitur potest, qui dixerit se vivere, nec de hoc alia probatio requirenda est, quod illa quae habetur exercitio intellectus, & per signa etiologia posteriori, qualia inferuntur ponentur. C **C**ontra hoc tam antiquitus vigeabant. vii. errorerum ex parte sensus tum ex parte intellectus, quorum quinq[ue] reprobat Philolophus. iii. Metaph. illorum. Errorum qui negabant scientiam negando illud principium scientificale de quolibet affirmatio vel negatio & non similiter de eodem. **C**Sextum vero quod erat Menonis negantium veri perceptionem, reprobat Aug. & Tullius in libris suis de Academicis. **C**Eorum autem contra quos errorum disputat Philolophus. iii. Metaph. quidam dicebant quod oia essent falsa: quidam vero quod omnia essent vera. Alii vero quod oia essent vera & falsa simul. Eorum vero qui dicebant quod oia essent falsa: quidam ratio. Opinio item opinionis suae accepterunt ex parte rei, ut Anaxagoras & Xenocrates: qui dicebant quod omnia essent prima, admixta cum omnibus, quia videbatur fieri omnia ex omni: & illud mixtum dicebatur esse neque ens, neque non ens, & quasi neutrum extremitum, sed mediun per abnegationem inter ipsa, & ideo impossibile esse ut aliqd estimetur vere: sed quod omnes estimationes essent falsae: & quod sic non esset scientia de aliquo: quia scientia solidi verorum est, ut dicit primo Poste. Isti errabant non distinguendo ens in potentia ab ente in actu. In potentia enim contraria & contradictionia sunt simul, non aut in actu. Circa entia enim in actu est solidus modo distinctione contrariorum & contradictionum: quod. Si aliquid sit determinate hoc & non illud, per quod est determinata veritas & scientia de aliquo quod sit ipsum & non aliud. **C**Alii vero dicebant quod omnia essent falsa sumentes rationem suam ex parte sensus, ut Democritus & Leucippus: qui dixerunt quod id est sentire a quibusdam dulce, & a quibusdam amarum, & quod isti non differt nisi secundum multitudo & paucitatem quia, illi quibus videtur dulce sunt plures & sani: quibus vero amarum, sunt pauci & infirmi. Nihil ergo ut dicebant est in rei veritate determinate tale vel tale: immo quodlibet nec tale est nec tale. & sic nihil est verum, sed oia sunt falsa, & non est omnino scientia. Causa erroris istorum erat: quia affirmabant quod intellectus & sensus id est essent, & scientia a sensu comprehenderetur. Unde cum eis visum fuit quod sensibilia diversa haberent dispositionem aperit sensu, nec aliqd certi sentire, crediderunt quod nec aliqd certe sciret. **C**Hoc opinio annexa fuit opinio Academicorum quod dicit Aug. quod affirmabatur ab hoie nihil verum aut certi principi postea. Non tamen hoiem debere cessare a veritatis inquisitione. Veritatem autem dicebant aut solidum deum nosse, aut fortasse animam hominis exuta corpore, & quod hoc intendebar de rebus tamen quae pertinent ad phisiam, de aliis autem non curabatur. Ratio eorum secundum quod recitat Aug. fuit, quod dicebatur solidus his signis verum posse cognosci, quod non possent habere ratione falsi: ita quod verum a falso dissimiliter notis discernere, nec haberet cum falso signa concilia, & sic id quod verum est falsum appere non posset. talia autem signa sueniri posse, immo possibile esse credebatur, & ideo concludebatur quod veritas propter quasdam naturae tenebras vel non esset vel obtrusa & confusa nobis lateret. viii & dixit Democritus, ut habeat. iii. Meta. Aut nihil oīno est verum: aut quod non mouet nobis. **C**Alii vero ut Protagoras & eius legatos dicebatur oia vera & falsa esse simul. Dicendo quod non mouet nobis

Summe

Est veritas extra aiām, & q̄ illud qd̄ appet extra, nō est aliqd qd̄ ē in ipa re in tpe q̄to apparet: sed
est in ipo apprehēdēte. Vnde cīno negabāt res habere ē extra aiām: & ideo oportebat illos dicere
q̄ duo cōtraria essent sūl̄ vera: nō tm̄ secūdū diuersos sensus apphēdētes sed etiā scdm̄ cūdē sensū
diuersimode dispositi: ga qd̄ appet vni mel secūdū gustū: alteri appet secūdū gustū nō mel: & qd̄
vni appet mel secundū visum, apparet eīdē nō mel secūdū gustū: & qd̄ alicui apparet vni p̄ ocul
los: mutato situ oculorū apparet ei duo. Ex quo concludebant q̄ nihil determinatum appareret,
nec esset aliquid verum determinatū, & q̄ ideo oīno non esset scientia. ¶ Alii vero vt Heraclitus
& eius sequaces dixerunt q̄ omnia sunt simul vera & falsa: quia estimabant q̄ tm̄ sensibilia essent
entia: & q̄ ipsa non essent determinata in esse suo, sed continue transmutata, & q̄ sic nihil in eis
manceret idem in rei veritate: sed essent in eis simul ens & non ens, & de eodē: quia motus compo
nitur ex esse & non esse: & omnis trāsmutatio media est inter ens & non ens. Propter qd̄ vlt̄ri⁹ dī
xerunt q̄ non oporteret respondere ad questionem sic vel non. Vnde & Heraclitus in fine vitæ
sua opinabat q̄ nō oporteret aliqd dicere, sed tm̄ mouebat digitū: ex quo mouebant ad dicendū
q̄ de nullo scientia acquiri posset ab hōle. ¶ Opinio Mēnonis & quorundā Platonicorum erat q̄
nemo posset aliquid addiscere: & q̄ ideo nemo posset aliquid scire, vt supra dictū est in. v. &. vi. ar
gumento. Defectus rationis opinionis iſtarum patebit statim in dissoluēdo argumenta. ¶ Sed con
tra positionē omnīi iſtorū principalem, quia negans scientiā deſtruit omnem fidem & totā philo
sophiam: vt dicit Philosophus. iii. Metaphysicæ: impossibile est disputare demonstrādo scientiam
esse, & aliquid posse sciri: quia negant omnia sciendi principia, sed tm̄ vtendū est defensione scien
tię contra ipsos sermonibus veris & valde probabilitibus, quos non posunt negare. Ex talibus igit
sermonibus per tria aperta incōuenientia sequentia ex dicto ipsorū convincit eos Tullius in libro
suo de Aca. quorum primū sumit ex scientiis artificialibus. Secundū ex actibus virtutū. Tertium
ex operibus humānē cōversationis. Primum inducit sic. Ois ars ex multis perceptionib⁹ fit: quas
si substraxeris, quonodo distingues artificē ab inscio! Quid ei est qd̄ arte effici potest nisi is q̄ artē
tractabit multa perceperit? Vnde dicit Aug. de ve. re. nihil aliud esse artem vulgarē nisi retū exp
tarū memorī. ¶ Secundū inducit sic, quero: vir ille bonus q̄ statuit omnē cruciatū perferre potius
q̄ officium perdat aut fidē, quō fieri potest vt nullum suppliciū recusat nisi his reb⁹ assensus sit q̄
falsē esse non posunt. ¶ Tertiū inducit sic, quō fuscige aliquā rē aut agere fideliter audebit cui cer
tum nihil erit qd̄ sequat, vlt̄mū bonorū ignorans quo oīa referant! De hoc ponit bonū exēplū Phis
iii. Metaph. Ambulās em̄ vt dicit ambulat & nō stat, ga opīna q̄ ambulādū est: & nō vadit p̄ viā
ad puteū stantē in via, sed evitat ipsum. Scit em̄ q̄ casus in pureū est malus. Rationes igit̄ pbantes
q̄ cōtingit aliquid scire, concedēd̄ sunt. Ad rationes vero in oppositū respondēd̄ per ordinem.

B
Ad pri.
principia.

F
Ad. 2.

¶ Ad primū q̄ oīs sciētia est ex priori & notiori &c. Dicendū q̄ ille mod⁹ acqrēdi
sciētia solūm̄ est intelligēd⁹ de sciētis cōclusionis. Principia ei p̄ se primo & imēdiate cognoscunt
nō p̄ alia: quia nō habent alia notiora se. Nō distinguētibus igit̄ notum per se ab illo qd̄ est notū
per aliud, illis solūmodo contingit ille processus in infinitum & nihil scire, & non aliis. ¶ Ad secū
dūm̄ q̄ a sensibus corporis non est expertēda syncera veritas: Dicendū q̄ vertū est vbiq̄ & in oīb⁹
sequendo iudicis sensus, & hoc pp̄ter duo, ex quibus Augusti arguit, q̄ iudicū certū non est con
stitutum in sensibus. Quorū primū est retū sensibiliū mutabilitas. Secundū est ipsius sensus fallibi
litas. Apprehēsione autem facta per sensus auertendo a sensibus vt iudicium fiat in ratione, quod
summe monet fieri Aug. in īngētione veritatis, bene a sensib⁹ syncera veritas expertēda est. & hoc
quantū ex puris naturalib⁹ iudicio rōnis in lumine puro naturali potest cōspīci: vel simpliciter iu
dicio intellectus in claritate lucis ēternę. De qua synceritate in iudicio rōnis sequētis sensum loḡ
Aug. ad literā: secundū q̄ de vtrōq̄ modo cōspīcēdi veritatē videbit̄ īferius. Ex sensu ergo origi
naliter bene est expertenda syncera veritas quodā modo: qm̄ sensus proprii est certissima cognitio
circa futū p̄p̄tū obiectū nī impediāt vel ex se vel ex medio, vel ab aliquo alio: nec cōtingit cōfusio
ne omni īmpedimento ipm̄ errare siue aliter apphendere futū propriū obiectū q̄ sit: licet talis appre
hensio non sit manifia vel propter rei vel propter ipsius sensus mutabilitatē: vt certa veritas diu
capi nō possit stando omnino in iudicio sensus. Id tñ qd̄ apprehensum est per sensum non deceptū
abstrahendo & iudicium formando penes intellectum, ybi manet quasi sine transmutatione quod
apprehensum est, nec verisimilibus speciebus phantasmatum obumbrari potest, certissima veri
tas a tali sensu capitur, & nobis certissima scientia est illa rerum sensibilium quae ad sensus ex
periētia potest reduci. Vnde sensum dūmittentes & eius iudicium penitus abnegantes frēquēter

in absurdiissimos errores apud intellectum sophistis rationib⁹ decepti inciderunt. Sicut Zeno, qui dixit qđ nihil contingit moueri, & quicūqđ dixit qđ moto uno mouent omnia. Vnde semper oportet credere sensui particulari nō impedito, nisi ali⁹ sensus dignior in eodē alio tempore, vel in alio eodē tempore contradicat, vel virtus aliqua superior percipiēs sensus impedimentū. Nō enim sensus eqđ bene dispositi sunt in oībus vel in eodē diuersis temporib⁹, & ideo nō equaliter iudicio eorū credendū est ut patet in sano & ergo. Magis enim credendū est gustui sani qđ egri, & ei qui videt aliquid de ppe qđ qui videt de longe; & ei qui videt aliquid per mediū vniiforme qđ ei qui videt p mediū non vniiforme, & sic de ceteris hīmōi dispositionib⁹. Ad tertium qđ idem sapientia apparet diuersimode tīdē vel diuersis: Dicendū qđ non sequitur ex hoc qđ nulli sensui credendū est: quia vt dictū est in quo vii fallit alter frequenter verū dicit: vel in quo idē fallit in una dispositiōe: verū dicit in alia; & sic patet quō deficiebat rō Democriti. Licit ei sensibilia habet diuersam dispositionē apd sensum, aliqd tñ determinate peipit p sensum nō deceptū in hora in qđ nō decipit. Et nō solū differunt sensations penes paucitatē & multitudinē sensibiliū, sed scđm dignitatē maiorē & minorē sensuū in sentiendo. Silt patet d. fecit rōnis Aea. Nō ei verū est dictū eorū qđ nihil peipit determinate p signa, & qđ nō verificant de re: immo signa qđ sunt propria sensibilia alicuius sensus, id quod sunt ostendunt sensui proprio nō decepto nec impedito, & in determinata notitia veritatis rei possunt intellectū inducere. Vnde & ip̄met solliciti erant in inquirendo veritatē per huiusmodi signa magis qđ alii: licet estimatio eorū esset qđ veritatē nūqđ possent iueneri: & erat estimatio eorū similis in hoc ei qđ currere aliquē ad apprehendendū aliqd qđ nunqđ apprehenderet. Sicut improberat eis Phis. iii. Metaphysice. Cetera vero pertinencia ad eorū opinionē amplius declarabunt in qđtione proxima sequenti. Per idē patet falsum esse qđ assumpit Ampharatas qđ res sequunt sensuum apparētias. qđ sensus siue virtus siue deceptus non potest sumi nisi a re quia sensus est virtus passiva. Vnde & quis idē diuersimode apparet eidem vel diuersis, hoc non est nisi propter deceptionem vel impedimentum alicuius sensus cui non oportet credere in hoc: nec tñ propter hoc dicendum est qđ nulli sensui credendū est. Sensui enim nō decepto omnino oportet credere: & quis sit talis maxime habet iudicare intellectus ex plurib⁹ expimētationib⁹ phabitis circa illa in quib⁹ sensus potest decipi vel impedi. Ad quartum qđ omnia sensibilia sunt in cōtinua trāsimutatiōe: dicendū qđ Heracitiani quorum illa fuit ratio solum sensibilia credebāt esse entia: & erat error omnium philosophantium, visqđ ad tempora Italicorū, qui vnaminit̄ negabant scientiā esse propter mutabilitē rerum sensibilium naturaliū. Quorū errorem percipientes posteriores philosophi ponebāt scientiā esse, & ali⁹ quid posse sciri in rebus sensibilib⁹ naturalibus. Sed in modo sciendi & acquirēdi scientiā diuersificati sunt. Pythagoras enim primus Italicorum credēs cum p̄cedētibus qđ de rebus naturalibus propter eorū transmutationē ex eis ipsis nō posset haberi scientia: vt tñ saluaret aliquo modo scientiā rerū naturaliū, mathematica induxit in naturalib⁹, p̄nēdo ipsa principia & causas rerū naturaliū tam in esse qđ in cognitione: eo qđ per abstractionē suam a materia sensibili & trāsimutabili quodam modo sunt intrāsimutabilia. Plato autē posterior Pythagora vidēs mathematica secundū rē inesse naturalibus, & ideo realiter mutari cū naturalib⁹ qđtūqđ abstrahant ab eis: nec per mathematica de naturalib⁹ fixā posse haberi scientiā: posuit formas ideales causas & principia rerū naturaliū tam in esse qđ in cognitione, & oīo separatas ab eis & absqđ omni trāsimutatiōe: vt sic p illas de trāsimutabilib⁹ intrāsimutabilis possit esse scientia. Aristoteles autē videns qđ res nec habet esse nec cognoscī nisi p id qđ est in re: & qđ singulariū propter eorū transmutationē non posset esse scientia ex seip̄s, posuit vniuersalia genera, & species abstrahi per intellectū a singularib⁹, in qđ habet esse secundū veritatē. Vniuersale enim est vnu in multis & de multis. qđ licet vt in singularibus sunt sunt trāsimutabilia: vt tñ sunt in intellectu: sunt intrāsimutabilia, & scđm hoc de reb⁹ naturalibus sensibili⁹, p̄ticularibus, trāsimutabili⁹ p eorū vniuersalia existētia apud intellectū posuit fixā habeti scientiā. Augu. autē philosophia Platonis imbut⁹ siqua inuenit in ea fidei accōmoda in scriptis suis assūptis, qđ vero inuenit fidei aduersa, quātū potuit in meli⁹ iterprat⁹ est. Et ideo cū vt dicit in l. lxxxiii. q. xlvi. q. sacrilegiū videbat esse opinari ideas rerū ponī extra diuinā mentē, quas ipsa invenit ad cōstituendū qđ cōstītuebat: qđ tñ Aristo. Platonī imposuit: dixit Platonē eas posuisse in diuina intelligētia & ibi subsistere: fm qđ dicit. viii. de ci. dei. c. iii. Quid ī eis Plato senserit. i. vbi finē oīm actionū, ybi causam oīm naturā, ybi lumē oīm rationū ēē cognoverit vel crediderit, p̄emere affirmandū esse nō arbitror, fortassis enī qđ p̄ ceteris Platonē fama celebriore laudat, aliqd tale deo sensiū vt ī illo iuenerit & cā subsistēdi, & ratio intelligēdi, & ordo viuēdi. Vn Aug. lani⁹ interptās dicta Platonis qđ Aristo. ponit principia certē scientiē & cognitiōis veritatis cōsistere in regulis siue rationib⁹ eternis incommutabilibus existētibus in deo: quarū participationē p̄ intellectuale cognitionē

Summe

cognoscitur quod syneat veritatis in creaturis cognoscitur, ut sicut sua entitate est causa omnium existendi in quantum sunt: sic & sua veritate est causa omnium cognoscendi in quantum vera sunt, & per hoc de rebus transmutabilibus quantumque transmutabiles sunt certa potest esse & fixa scientia. Secundumque dicit Augustinus de Trinitate. Non solum rerum sensibiliū in locis positarum, sine spatialiis localibus manent intelligibiles incorporalesque rationes: verum etiam motionum in temporibus transiuntur sine temporali transitu stant etiam ipse intelligibiles non sensibiles rationes: ad quas mentis acie peruenire paucorum est. At cum peruenitur quantum fieri potest, non in eis manet ipse peruentor: & sit rei transitorum transitoria cogitatio. Quae tamē cogitatio transiens per disciplinas quibus eruditur animus memoriarum commendatur, ut sit quo redire possit quae cogitur inde transire. quis si ad memoriam cogitatio non rediret: atque ibi quod commendauerat inueniret: velut rudis adhuc sicut ducta fuit duceretur: idque inueniret ubi primum inuenierat in illa incorporeaveritate: vnde rursus quasi descriptum in memoria figuraret. Sed de hoc amplior sermo erit in questione proxima inferius.

k Ad. 5. &c. 6. Ad quinto & sexto que non contingit scire: quia non contingit addiscere: Dicendumque assumptum falsum est. Bene enim contingit addiscere, ut patebit inferius. Sed intelligendumque addiscere dupliciter potest accipi. Vno modo communiter ad omnem acquisitionem scientiarum de novo: sic non oportet que omnis addiscens aliquid nouit: quia addiscens notitiam primorum principiorum ex nulla notitia precedente eam acquirit. Alio modo propriè ad cognitionem conclusionum solum, quam acquirit secundum actum ex notitia principiorum precedente: in qua latet secundum potentiam ut infra patebit: & sic addiscens aliquid nouit. Ad septimumque homo nihil percipit de re cognoscibili nisi idolum solum: Dicendumque percipere idolum rei contingit dupliciter. Vno modo tanquam obiectum cognitionis: hoc modo verum est que percipiens solum idolum rei non cognoscit rem. Sicut videns imaginem Herculani depictam in pariete, ex hoc non videt neque cognoscit Herculem. Alio modo tanquam rationem cognoscendi: sic non est verum. Per solam enim speciem perceptam de re cognoscitur vere res, ut lapis vere videtur per solam speciem suam sensibilem receptam in oculo: & vere intelligitur per solam speciem suam intelligibilem receptam in intellectu. Sed dices forte que illa species est sensibilis recepta a sensu: ergo cum sit accidentis & similitudo solius accidentis, non dicit in cognitionem eius quod quid est & substantia rei. Ad quod dicendumque et si intellectus recipit primo species intelligibiles rerum sensibilium & corporearum ut sunt sensibiles, quas primo per illas species intelligit: secundario tamen sub illis speciebus sensibiliū naturalis rationis inuestigatione concipit per seipsum notitias rerum non sensibiliū, ut sunt quidditates substantiarum, & alia eiusdem modi que proprias species non habent in intellectu. Et hoc est quod dicit Augustinus de Trinitate. ipsam vim qua per oculos cernimus, siue sunt radii, siue aliud, oculis cernere non valamus, sed mente querimus, & si fieri potest etiam hoc mente comprehendimus. Mens ergo ipsa sicut corporearum rerum notitias per sensus corporis colligit: sic incorporearum per se ipsum: & appellat res corporeas ut sensibiles sunt. Res autem incorporeas quecumque id quod sunt sensibilia non sunt: ut sunt mathematica & quidditates substantiarum materia & forma: & huiusmodi quorum notitiam mens sub speciebus sensibilium ex naturali colligat sensibilium ad insensibilia naturalis rationis industria colligit quasi fodiendo sub ipsa specie a sensibili re ei presentata: ad modum quo quis naturali instinctu per species sensatas estimat insensatas: ut imaginando vel videndo per speciem lupi sensibilem estimat ipsum nocuum & inimicum. & ideo dicitur intelligere quasi ab intus legere.

A
Quest. 2.
Arg. I.

Ista secundum arguit que non contingit hominem aliquid scire ex sola naturali industria fine speciali illustratione diuina, primo sic. ii. Cor. iii. dicit apostolus. Non sumus sufficientes cognoscere aliud ex nobis quasi ex nobis, sed sufficiencia nostra ex deo est. non est autem perceptio veritatis nisi cognitione: ergo sufficientia ad percipiendum veritatem non est nobis nisi ex deo: sed hoc non nisi ex illustratione speciali alicuius luminis divini: quia oculi percipiunt in lumine percipiuntur. ergo &c. Secundo sic. sup illud. i. Cor. xii. Nemo potest dicere dominus Iesus nisi in spiritu sancto, dicit Ambrosius. Verum a quoque dicatur

a spiritu sancto est, sed quod scit verum aliud illud verbo metempsicose dicit, ergo a spiritu sancto scit illud & dicit. hoc autem non est sine speciali illustratione, ergo &c. Tertio sic. Prior. Solilogorum dicit Augustinus. intelligentia est deus: intelligibilia sunt & ista disciplinarum spectamina: tamen plurimi differunt, quodque verissima esse nulla dubitatione concedit, credendum est non posse intelligi nisi ab aliquo quasifilio sole illuminari. Ille autem alius quasi sol non est nisi lux diuina, secundumque dicit ibidem. Quomodo in hoc sole tria quedam licet aduertere: que est: que fulgeat: que illuminet: ita & in illo secretissimo deo tan-

Artic. I. Quest. II. Fo. III.

lia quædam sunt, q̄ est, q̄ intelligit, q̄ cætera facit intelligi, ergo &c. ¶ Quarto sic dicit Aug. 4
st. i. ii. de ser. dñi in monte. Omnis anima rationalis etiā cupiditate cacata cū cogitat & ratiocinat
q̄cqd in ea ratiocinatione verū est, non est tribuendū ei: sed luci ip̄i veritatis a qua vel tenauerit tā
gī. Illa aut̄ lux nō est nisi sp̄alis illustratiōis diuinae, ergo &c. ¶ Quito sic. Aug. dicit. xii. oīf. Si am̄ s
bo videm⁹ verū esse qd̄ dicas, & ambo videm⁹ verū esse qd̄ dico, vbi quoq̄ id videm⁹ nec ego utiq̄
in te; nec tu in me: sed ambo in ipsa q̄ supra mētes nostras est incomutabili veritate, sed in illa ni-
hil videmus nisi speciali illustratione diuina: quia ipsa excedit limites naturę nostrę, ergo &c.

¶ In contrariū arguit primo sic. Augu. dicit. i. de Aca. Quæ ducit ad veritatem nulla via melior. In oppositiō
inuenitur q̄ diligēs inquisitio veritatis, frustra aut̄ esset ingūstio nisi hō p ipsam sine speciali diuina
illustratiōe ad eā posset attingere, ergo &c. ¶ Secūdo sic. Pīs dicit in principio Metaph. Oēs hoīes
natura scire desiderant, sed non desiderant natura, nisi qd̄ p naturā scire possunt: ergo hoīes p na-
turā aliquid scire possunt. Ad tale autē non requiri specialis illustratiō diuina, ergo &c.

¶ Dicendum ad hoc q̄ omnium cognoscibiliū se habentū per ordinēritā q̄ semp̄ B
postremū natū est cognosci per praecedens: si cognitio primi illorū poterit attingi per intellectum
ex puris naturalibus sine omni speciali illustratione diuina: similiter & omniū posteriorum cogni-
tio eodē modo poterit attingi. Si enī hō ex puris naturalibus sine omni speciali illustratione diuina
poterit attingere ad cognitionem primorum principiorū speculabiliiū: similiter & ex puris na-
turalibus sine omni speciali illustratione diuina poterit attingere ad cognitionem omnium cōclu-
sionum sequentium post principia. Licet enim cognitio principiorū sit quædam illustratiō ad co-
gnitionem conclusionum: si tamen ex puris naturalibus poterit homo attingere ad illam, non di-
citur illustratiō specialis diuina in cognoscendo per ipsa conclusiones. Si autē in aliquibus cogno-
scibilibus ordinatis ad inuicem primum illorum non potest attingi ab homīne ex puris naturali-
bus: sed solum ex speciali illustratione diuina, neḡ: similiter alioq̄ eorum quæ sunt post: quia po-
steriora non cognoscuntur nisi in ratione primi. Nunc autem proculdubio verum est q̄ in aliqui
bus cognoscibilibus primum illorum non potest cognosci aut sciri ex puris naturalibus: sed so-
lum ex speciali illustratione diuina: vt in illis quæ per se & simpliciter sunt credibilia. Et ideo in ta-
libus simpliciter & absolute concedendū est q̄ non contigit homīnem scire aliquid ex puris natu-
ralibus: sed solum ex speciali illustratione diuina. secūdū q̄ hoc inferius determinabitur. Quidam
autem hunc modum sciendi volunt extendere ad omne scibile: dicendo q̄ nullum verum con-
tingit sciri ab homīne ex puris naturalibus, sine speciali illustratione diuina lumine aliquo super
naturali infuso. Et credit hoc esse de mente Aug. in oībus libris suis vbiq̄ tractat q̄ quicq̄ ve-
rū videt in prima veritate, siue in regulis aeternis, siue in luce aeterna illud videt: secundū q̄ dicit
xi. de citri. dei. ca. x. Non inconuenienter dicatur sic illuminari animā incorporeā luce sapientiē simpli-
cis dei: sicut illuminatur aeris corpus luce corporea. Sic dicentes: multum derogant dignitatī &
perfectioni intellectus creati. Cum enī cuilibet rei naturali perfectiō in forma sua debeatur aliqua
actio siue operatio propria naturalis, & ex puris naturalibus per quam potest attingere bonum
sibi naturale, vt patet in omnibus rebus aliis naturalibus: secūdū q̄ dicit Dam. i. sententiarū. Quo
rum naturæ sunt differentes, horum & operationes differentes. Impossibile enī est substantiam ea
pertam esse naturali operatione, & li. de dupli ci natura & volūtate Christi. c. iii. Impossibile est natu-
ra cōstitui extra eas q̄ secundū ipsam naturales p̄prietates veluti vitale rationale volūtariū. Qui
enī nō ratiocinat nō est homo, non factus est enī homo nō ratiocinans siue bene siue male. Cū ergo
scire & intelligere maxime sit propria operatio intellectus: vt dicitur in primo de anima: si scire
non posset ei contingere ex puris naturalibus, neḡ: vila operatio omnino, & sic quo ad hoc esset
inferior omnibus creaturis quod est inconveniens. Secundū enī q̄ dicit Philosophus. ii. oī. & mī.
Res bona completa integra bonitate non indiget operatione aliqua qua sit bona, & est causa prima
omni a qua omnia res alia recipit suam bonitatem: & ideo eger p̄pria operatione p̄ quā moueatut in
ipsam, vt diuino esse illius participet secundū q̄ potest. Oia enī illud appetū, & catia illius agunt
quæcūq̄ agunt secundū naturā. Forte dicetur hic pro opinione predicta: bene verum est q̄ intel-
ligere verū & scire est propria & naturalis operatio intellectus & animę humanę per quā bonita-
tem suam acquirit: sed ad illam eger speciali illustratione proper actus illius eminentiā & dignita-
tem: cuni tamē cætera agant actiones suas ex puris naturalibus. Hoc enim est proper illarū actioni-
mū imperfectionem, & ideo non est inconveniens q̄ res vna indigeat pluribus ad agendum perfec-
tiōrem actionem cum res alia indigeat paucioribus ad agendum actionem imperfectionem.
Hoc dicere omnino est inconveniens, & multum derogat dignitatī animę rationalis. Si enī

B
Responso.

Opi.

Summe

alia res inferiores ex puris naturalibus possint in aliquā operationē naturę suę correspondentem & proportionalem, inconueniens est hoc denegare animę rationali: vt licet non possit ex puris naturalibus in eminentem operationem naturā suam excedērem, quin possit in aliquā operationē naturę suę cōuenientē & pportionalē. Multū em̄ est incōueniens ut de⁹ aīam humahā fecerit inter res naturales, & sibi non pparauerit instrumenta naturalia quibus poterit in operationem alī quam naturalē sibi debitam, cum illa pparauerit aliis rebus inferioribus. Multo em̄ minus deus q̄ natura aliquid operatur frusta, aut deficit alicui rei in sibi necessariis. Operatio autē animę humanę propriā naturalis non est alia q̄ scire aut cognoscere, absolute ergo concedere oportet q̄ homo per suam animam absq̄ omni speciali diuina illustratione potest aliqua scire aut cognoscere, & hoc ex puris naturalibus. Conteratī em̄ dicere multum derogat dignitati animę & humanę naturę. Dico autē ex puris uaturalibus non excludēdo generale influentiam primi intelligentis, qđ est primum agens in omni actione intellectuali & cognitiua. Sicut primū mouens mouet in omni motu cuiuslibet rei naturalis, nec impedit illa influētia generalis adiuuās ad cognoscēdū, quin cognitio illa dicatur fieri ex puris naturalibus. Quia em̄ homo in cognoscēdo q̄cūq̄ cognoscit naturaliter, habet sibi afflētē illam influentiā: idcirco dicendū est q̄ ad cognoscēdū omnia alia poste riora ad q̄ per illam attingit, ex puris naturalibus attingit. Si ergo large accipiat⁹ scire ad omnē certam notitiā rei, vt comprehendat etiā cognitionē sensituum, sicut dictū est in quæstione pœdenti. Quantū est ex parte sensus & cognitionis sensitivę, patet q̄ simpliciter & absolute dicendū est quod contingit aliquid scire & cognoscere certa cognitione sensitiva vt ostēsum est in q̄stione pœdenti, & hoc ex puris naturalibus: qđ pertinet ad istam quæstionē: & hoc ideo quoniā sensibilia sensuum: pura quadā naturali necessitate imutant sensus, & p illa etiā necessitate naturali immu tant sensus tam exteriōres q̄ interiores oīa sensibilia posteriora. C Quantū autē est ex parte intellectus & cognitionis intellectivę, cuius cognoscere dicitur proprio scire, distinguendū est. q̄q̄ em̄ se eundū Aug. lxxiiii. q̄ nihil sciat nisi verū: tamen est scire de creatura id qđ verum est in ea, & aliud est scire eius veritatem vt alia sit cognitio qua cognoscitur res: alia qua cognoscitur veritas eius. Omnis em̄ virtus cognoscituia per suam notitiam apprehendens rem sicuti habet esse in se extra cognoscētē: apprehendit qđ verum est in ea. Sed non per hoc apprehendit eius veritatem. Sensus em̄ etiā in brutis bene apprehendit de re qđ verum est in ea, vt verum hominem, verum lignū, verum lapidē, & maxime proprium obiectum circa qđ de necessitate est verus. Sed tamen nullius rei veritatem apprehendit siue cognoscit: propter qđ de nullo potest iudicare quid sit in rei veritate, vt de hoīe q̄ sit verus hō, vel de colore q̄ sit verus color. Cognitione igit̄ intellectuā de re creata potest haberi duplex cognitio. Vna qua p̄cise sci siue cognoscit simplici intelligētia id qđ res est. Alia qua scit & cognoscit intelligētia cōponētē & diuidētē veritas ipsi⁹ rei. In prima cognitionē intellectus noster oīo sequit̄ sensum, nec est aliqd conceptū in intellectu, qđ nō erat pri⁹ in sensu. Et ideo talis intellectus inq̄tū h̄mōi bene potest esse verus cōcipiēdo siue cognoscendo rem sicuti est, quemadmodū & sensus quē sequit̄, licet non concipiatur vel intelligat ipsam veritatem rei certo iudicio percipiēdo de ipa quid sit, vt q̄ sit verus homo vel verus color. Cuius duplex est ratio, yna ex parte ipsius intellectus, alia vero ex parte intelligibili. Ex parte intellectus ratio est, quia intellectus veritatem non concipit simplici intelligentia: sed solum compositione & diuīsione, vt Philosophus vult. vi. Metaph. & vt īferius habebit declarari. Vnde sicut sensus dicit̄ verus comprehendendo rem sicuti est, non autē cōprehendendo eius veritatē: Sic & simplex intelligentia sequens sensum verum vera dicit̄, cōprehendendo rem sicuti est, non autē cōprehendēdo eius veritatem. Ex parte autē intelligibilis ratio est, q̄ alia est intētio rei qua est id quod est: & alia qua dicit̄ vera: licet simul sunt in quacunq̄ re & cōvertuntur sibi inuicē: quia omne ens est verū & econtrario. Ut em̄ dicit prima propositione de causis, prima rerū creatarum est esse, & ideo prima intentionē cōprehensibilis per intellectum est ratio entis: quam contingit intelligere absq̄ eo q̄ villa alia intentionē circa ens intelligatur: quia nullam aliarum includit in se, & ipsa in omnibus aliis includit. Q̄q̄ em̄ intentionē entis non intelligit nisi sub ratione veri qđ est per se obiectū intellectus: non tamen verum in eo q̄ est ratio intelligendi ens, est obiectum intellectus sicut est ens. Ratio em̄ veri est ratio intelligibilitatis in quocunq̄: obiectum tamen est verum ens, vel verū bonū, & sic de aliis rerum intentionibus. Vnde quia intentionē entis in omnibus aliis rerum intentionibus includit tam vniuersalibus q̄ particularibus, qđ em̄ nō est ens nihil est: ideo vult cōmētator super primam propositionem de causis q̄ esse vehementioris est adherentiae cum re q̄ aliq̄ intentiones quē sunt in ea. Post intentionem autem entis proximiores sunt in re illę intentiones vniuersales, quae sunt ynum verū & bonū, & hoc diversimode & secundū ordinem, quoniā quęli

C

D

Artic. I. Quest. II. fo. V.

liber res sub intentione entis existens, tripliciter potest considerari. Primo inquantum habet esse de terminatum in natura sua quo per formam suam est in se individualis & a quolibet alio individualis, & sic conuenit ei intentio unius. In eo enim quilibet res est una; quo in se est individualis formaliter & a quo liber alio individualis. Unde enim ut dicit Philosophus. iii. meta. est aliquid per se existens solitarium. Secundo inquantum in esse suo habet quod de ea exemplar ad quod est representat. Sic conuenit ei intentio universalis. In quantum enim vera est qualitas res, inquantum in se continet quod exemplar eius representat. Tertio autem inquantum conuenit suo fini ad quem est. Sic conuenit ei intentio boni. In quantum enim quilibet res est bona inquantum respicit finem qui bonus est. Quia igitur verum dicit intentionem rei primam & absolutam: id quod est ens & verum in re, bene potest apprehendendi ab intellectu absque hoc quod intentio veritatis eius ab ipso apprehendatur. Intentio enim veritatis in re apprehendendi non potest nisi apprehendendo conformitatem eius ad suum exemplar. Intentio vero entis apprehendendi in re absoluta sine omni reali respectu. In cognitione autem secunda qua scit siue cognoscit veritas ipsius rei sine qua non est hominis cognitio perfecta de re, cognitio & iudicium intellectus omnino excedunt cognitionem & iudicium sensus: quia ut dictum est intellectus veritatem rei non cognoscit nisi componendo & dividendo: quod non potest facere sensus. & ideo talis intellectus potest cognoscere de re quod non potest cognoscere sensus, neque etiam intellectus qui est simpliciter intelligentia: quod est certo iudicio apprehendere de re quod in rei veritate sit tale vel tale: ut verus homo vel verus color & homini. De isto igitur modo sciendi & cognoscendi aliquid per intellectum quo scitur veritas rei, quod est proprium scire: utrum ex puris naturalibus possit homo scire aliquid sine operationi speciali illustratione diuina adhuc restat dubitatio. ¶ Et est dicendum quod cum ut dictum est iam veritas rei non potest cognosci nisi ex cognitione conformitatis rei cognitae ad suum exemplar: quia secundum quod dicit Augustinus de vera rei. vera intentio vera sunt inquantum principalis unus similia sunt. & Ansel. de veritate: Veritas est rei conformitas ad suum exemplar verissimum. & ibidem Quod est vere est inquantum est quod ibi est: Secundum quod duplex est exemplar rei: dupliciter ad duplex exemplar veritas rei habet ab homine cognosci. Est enim secundum quod vult Plato in primo Timaei, duplex exemplar: quoddam factum atque elaboratum: quoddam perpetuum atque immutabile. Primum exemplar rei est species eius uniusiversalis apud animam existens: per quam acquirit notitiam omnium superiorum eius: & est causata a re. Secundum exemplar est ars diuina continens omnium rerum ideales rationes, ad quod Plato dicit deum mundum instituisse: sicut artifex ad exemplar artis in mente sua facit domum: non autem ad primum. ¶ Aspiciendo igitur ad exemplar primum, Sciendum quod homo potest dupliciter aspicere, uno modo ut ad obiectum cognitum descriptum extra conscientem: ut aspiciendo imaginem hominis depictam in pariete ad cognoscendum hominem. Alio modo ut ad ratione cognoscendi descripsum in consciente: secundum quod species sensibilitatis describitur in sensu & species intelligibilium in intellectu. Primo modo impossibile est cognoscere veritatem rei aspiciendo ad suum exemplar: sed solum contingit de ea habere imaginariam apprehensionem: quam sibi posuit formaesse fortuito ipsa imaginativa virtus, unde miraret homo si homo cuius est illa imago quem nunquam viderat sibi occurseret, ut dicit Augustinus. viii. de trini. ca. ii. Per illam etiam imaginariam apprehensionem acceptam de imagine depicta, si nominaretur ei ille cuius erat imago, posset deuenire ad iudicandum estimatiue de illo cuius esset imago si ei occurseret: & tunc primo ex ipsa re visa in propria forma eius veritatem cognoscere & per ipsam de eius imaginem si esset vera imago ei correspondens iudicare. Per hunc modum legitur regina Candacis habuisse imaginem Alexandri depictam apud se priusquam eum unquam viderat, & eum cognouisse statim cum eum videret: licet se alium esse simularer. Secundo igitur modo scilicet aspiciendo ad exemplar acceptum ab ipsa: ut ad rationem cognoscendi in ipso cognoscente: bene potest aliquo modo veritas ipsius rei cognosci formando conceptum mentis de re conformem illi exemplari. & per hunc modum posuit Aristoteles scientiam rerum & veritatis cognitionem acquisiti ab homine ex puris naturalibus, & de rebus naturalibus transmutabilibus: & tale exemplar acquisiti ex rebus per sensum tantum primum principium artis & scientiae: secundum quod dicit in principio metaphysicae. Fit autem ars cum ex multis experimento intellectus una sit universalis de similibus acceptio. & in secundo posteriorum. Ex sensu quidem sit memoria: ex memoria autem multotiens facta experimentum. ex experimento autem universalis existente in anima uno praeter multa illud est artis principium & scientiam. Cui concordat illud quod dicit Augustinus. xi. de tri. c. iii. Detracta specie corporis quae corporaliter sentit, remanet in memoria similitudo eius: qua rursus voluntas conuertit aciem mentis ut inde formetur intrinsecus. Sicut ex corpore obiecto sensibili extrinsecus formabatur inde, ut dicitur. l. viii. c. v. Secundum generales autem spe-

Bumme

ciales rerum notitias vel natura iisitas vel experientia collectas de eis quae non vidimus cogitamus.
Vñ p vniuersalem notitiam quā in nobis habemus acquisitam de diuersis speciebus animalis, cognoscimus de qualibet re quē nobis occurrit an sit animal an nō:& per specialem notitiam aſini cognoscimus de quolibet qđ nobis occurrit an sit aſinus an non. Sed qđ p tale exemplar acquisitū in nobis habeatur certa omnino & infallibilis notitia veritatis, hoc omnino est impossibile tripli rōne quarum prima sumitur ex parte rei de qua exemplar hmoi abstractū est. Secunda ex parte anima in qua hmoi exemplar susceptum est. Tertia ex parte ipsi⁹ exemplaris qđ a re in anima susceptum est. Prima ratio est qđ exemplar tale eo qđ abstractum est a re transmutabili, necesse habet aliquam rationē trāmutabilis. Vñ quā res naturales maḡ sunt trāmutabiles qđ mathematico: ideo posuit Philosophus maiorem haberi certitudinē scientiar̄ de reb⁹ mathematicis qđ de naturalib⁹ p species earū v̄les: & hoc non nisi ppter specierum ipsarū existēti apd̄ aiam transmutabilitatē. Vñ hāc causam incertitudinē sc̄ientiē rerū naturaliū ex sensibiliibus acceptam August. retractans. lxxxiii. q.q. ix. dicit qđ a sensibus corporis non est expertenda syncera veritas: & qđ saluberrime admonemur a uerti ab hoc mūdo:& ad deū.i.veritatē quē intelligitur & in interiori mente capitur: quae semper manet & eiusdem nature est, tota alacritate cōuerti. Secunda ratio est qđ anima humana quia mutabilis est & erroris passiva, p nihil qđ mutabilitatis equalis vel maioris ē cū ip̄a pōt rectificari ne obliquetur p errorē & i rectitudine veritatis perficatur. igit̄ om̄e exemplar qđ recipit a reb⁹ naturalibus, cum sit inferioris gradus nature qđ ipsa, necessario equalis vel maioris mutabilitatis est cum ipsa. Non ergo potest eam rectificare ut perficatur in infallibili veritate. & est ratio Aug. de vera re s. p. buntis per hoc immutabilem veritatem per quā anima habet certam sc̄ientiam, esse sup aiam. d. Lex omniū artium cum sit om̄ino immutabilis: mens vero humana cui talem legem videre cōcessum est mutabilitatem pati possit erroris: qđ apparet super mentem nostram esse legem quē veritas dicitur: quē sola sufficit ad rectificandū mentem commutabilem & obliquabilem in infallibili cognitione de qua non habet mens iudicare: sed per illam de omni alio, de omni em̄ eo qđ est inferioris mente, habet mēs potius iudicare qđ per illud iudicare de alio. secundū qđ determinat ibidē. Tertia rō est qđ hmoi exemplar cū sit intentio & species sensibilis rei abstracta a phāstmate similitudinē habet cum falso sicut cum vero. Ita qđ quantū est ex parte sua internosci nō potest. p easdē em̄ imagines sensibiliū in somno & in furore iudicamus imagines esse res ipsas: & in vigilia sani iudicamus de ipsis rebus. Veritas autem syncera nō percipitur nisi discernendo eam a falso. igit̄ p tale exemplar impossibile est certam haberi scientiam & certā notitiam veritatis: & ideo si debeat certa sc̄ientia haberi veritatis oportet mentē auertere a sensibus & sensibiliibus & ab omni intentione quātū cūq; vniuersali & abstracta a sensibiliibus ad incomutabilem veritatem supra mentē existērem, qđ non habet imaginem falsi a qua discerni non potest, vt dicit August. lxxxiii. q.q. ix. vbi pertractat istā rationem. Sic ergo pater qđ duplex est veritas & duplex modus sciendi veritatē: quos innuit August. retractans illud qđ dixit. i. sol. Deus qui n̄i mūdos verū scire voluisti. d. Potest respōderi multos etiā immutatos multa scire vera: neq; em̄ definitum est hic quid sit verū qđ n̄i mūdi scire possunt & quid sit scire. Pater etiā qđ certā sc̄ientiā & infallibilem veritatē si cōtingat hominē cognoscere, hoc nō cōtingit ei aspicioendo ad exemplar abstractum a re per sensus quantumcūq; sit depuratum & vniuersale factū. Propter qđ prīmi Academicī sententiā Platonis imitantes (iudē q̄ppe sunt Academicī qui Platonicī, vt dicit August. in epistola ad Dioscorum) negabant aliquid sciri omnino contra Stoicos: qui solū pondēt sensibilia in mūdo: & hoc intelligendo de notitia veritatis syncerę, ponendo oēm notitiā veritatis syncerę de quacūq; re haberi nō posse nisi aspicioendo ad exemplar secundū. Qui tamen bene discernebant qđ aliqualis notitia veritatis posset percipi per sensus & mediante sensibus p intellectum: quā tñ putabant non mereri scientiam dīci. secundum qđ dicit August. iii. de Aca. Sunt qui omnia ista quae corporis sensus attingit opinionem posse gignere consententur: scientiam vero negant: quā volunt intelligentia contineri remotamq; a sensibus in mente vivere. Cum enim vt dicit in. l. ii. cīs nihil turpi⁹ vīsum ē qđ opinari: & nihil percipi posse concluderunt: vt nihil sapiens vñq; approbaret: sed illud qđ probabile & verisimile appareret sequeretur. Vnde nō distinxerūt de certa notitia qua percipitur id qđ est verum in re siue per sensum siue p intellectum, a notitia qua scitur veritas ipsius rei, neq; etiam de hac distinxerunt qđ quādam est veritatis notitia liquida & syncera alia vero phāstica p phāstata & imagines rerū obumbrata. Sed vt videbat ex eorū verbis simpliciter aliquid sciri posse negabat. Et ideo posteriores Academicī verba pōnis illorum tenentes, sed mentem ipsorum ignorantes omnem scientiam & veritatis perceptionem penitus negabant non solum quo ad perceptionem intellectus de notitia quae pertinet ad sapientiam, & de rebus pertinentibus ad philosophiam: sed etiam quo ad perceptionem

E

G

Artic.I. Quest.II. Fo.VI.

sensus: ut expositum est in quæstione precedenti. Negabat autem illi primi Academicī omnē sciētiā & notitiam veritatis simpliciter quantum ad verba sua: ut veram sententiam Platonis de synceria veritatis notitia ad tempus opportune occultarent: quā deinde tempore cōgruo ad hoc. Ter tium genus Academicorū ppalaret. sicut q̄ dicit Augustinus. i. de Aca. Hoc mihi videntur egisse & ad occultandum tardioribus & ad significandum vigilantioribus sententiam suam. certam enim habuerūt Academicī de veritate scierā: & eam temere ignotis vel non purgatis animis prodere noluerūt. Quid igitur (ut dicit lib. iii.) placuit ratiōnis viris agere ne in quæcā cadere veri scientia videretur: audire, inquit, iam paululum attentius: nō quid sciam sed quid estimem. Plato vir sapientissimus & eruditissimus temporum suorum fuit: quem certum est duos sensisse mūdos esse. Vnde intelligibile in quo veritas ipsa habitat. Alterum autem istum mundum sensibilem ad illius imaginem factum: & de illo in eam qua se cognoscet animam velut expoliri & quasi screnari veritatem. De isto autem in stultoꝝ animis nō scientiam sed opinionē posse generari. Haec & alia hmoi videntur inter eius successores quantum potuerunt esse setuata: & pro mysteriis custodita. Non enim facile ista percipiuntur nisi ab eis qui se ab oībus vitiis mūdantes & in aliam quādam plusq̄ humanam consuetudinem vendicant: grauitateꝝ peccat quisquis ea sciens quolibet homines docere voluerit. Quābre cum Zeno princeps stoicorum nec quicq̄ esse prater hunc sensibile mundum nihilq; in eo agi nisi corpore. Nam deū & ipse ignem putabat: prudentissime atq; ut ilissime mihi videtur Archesilas cum illud late serperet malum, occultasse penit⁹ Academicę scientiā & q̄ si aurum inueniēdū posteris obruisse. Quare cū in fallas opiniones querere sit turba parator: & consuetudine corpori oīa esse corporea facillime sed noxie credant: instituit vir acutissim⁹ dedocere poti⁹ quos patiebat male doctos: q̄ docere quos doctiles non arbitrabat. Cū enī (ut dicit in ep̄la ad Diοscorꝝ) Epicurei nūc falli corporis sens⁹ dicerēt: stoici autē falli aliquā cōcederēt: vtriq; tñ regulā cōprehendēdā veritatis in sensibus ponerent: quis istis cōtradicētibus audiret Platon: cos si ab eis diceretur nō solum esse aliquid qđ neḡ tactu corporis neḡ olfactu neḡ gustu vel auribus aut oculis percipi possit: neḡ aliqua imaginatione cogitari: sed id solū vere esse atq; id solum vere percipi posse qđ icōmutabile atq; sempiternū est: p̄cipi aut̄ sola intelligētia q̄ veritas quō attingi pōt attingat: Cū ergo talia sentirent Platonicī q̄ neḡ dicerēt carni deditos hoīes, neḡ rāta essent auctoritate ap̄d populos ut credenda persuaderēt donec ad eū habitū p̄ducere tur animus quo ista capiuntur: elegerunt occultare sententiam suam: & cōtra eos differētē qui verum se inuenisse iactarēt: cū inuentionem ipsam veri in carnis sensibus ponerent. Inde ut aīt. iii. de Acad. omnia illa nata sunt quā nouā Academicę attribuūt. Nouī enim Academicī illud mysterium non scientes dixerunt Acad. veteres penitus negasse scientiā: & sic eos crudeliter infamarunt: quibus posteriores fortiter restiterunt. Nam Carneades primo illam calumniādī impudentiam qua vidi bat Archesilam nō mediocriter diffamatum deposituit: & ob hoc dicitur Carneades tertiae Academicā princeps atq; auctor fuisse. Deinde vltinio Antiochus Philonis auditor iam veluti aperire cōdētibas hostibus portas cooperat: & ad Platonis auctoritatem legēs q̄ Academiam reuocare: q̄q̄ & Methodorus id antea facere tentauerat qui prim⁹ dicitur esse confessus nō d̄ recte placuisse Academicis nihil posse cōphēdi: sed necessario cōtra Stoicos hmoi arma sumpsisse. Post illa autē tpa oī p̄uicacia pertinaciāq; demortua os illud Platonis qđ in philosophia purgatissimū est & lucidissimum dīmotis nūbibus erroris emicuit maxie in Plotino: ut in hoc reuixisse putandus sit. Syncera igitur veritas ut dictum est nō nisi ad exēplar aternū conspicī pōt. Sed est aduertēdū q̄ syncera veritas sciri potest aspiciendo ad hoc exēplar dupliciter, uno modo aspiciēdo ad ipsum tanq̄ obiectum cognitum in ipso scilicet vidento exemplatum: quia bene probat imaginem qui intuetur exemplar, ut dicit Augustinus. iii. de Academicis cap. xxx. Alio modo aspiciēdo ad exemplar illud tanq̄ ad rationem cognoscēdī tñ. Primo modo cognoscimus de imagine Herculis q̄ sit vera imago eius vidēdo Herculem: & in hoc aduertendo correspondētia imaginis ad exemplar, scimus q̄ sit vera imago eius, hoc modo veritas cuiuslibet rei facta ad exemplar perfectissime cognoscitur ylo suo exemplari. & ideo cum omnis creatura sit imago quædam diuini exemplaris verissime & perfectissime cognoscit veritas cuiuslibet creaturæ in eo qđ qđ est vidento nude diuina essentiam. Secundum q̄ dicit Augustinus. xi. de ciui. dei. Ipsi sancti angelii per ipsam præsentiam incommutabilis veritatis ipsam creaturam melius ibi tanq̄ in arte qua facta est q̄ in ea ipsa sciunt. Vnde quia nō solum imago natā est cognosci per exemplar a priori: sed etiā ecōuerso exemplar per imaginē a posteriori: Ideo August. per creaturas docet cognoscere qualis sit ars diuini exemplaris: cum dicit in secundo lib. super lob. Attendent homines mirabilē fabricam: & mirantur consilium fabricantis. Stupent qđ vi

Summe

dein:& amant qd non vident. Si ergo ex magna aliqua fabrica laudatur hoīm consilium, vis videtur quale consilium dei est. i. verbum dei: Attēde istam fabricam mundi: vide quae sunt facta per verbum:& cognosce quale sit. Vñ per hūc mundum ex aggregata notitia omnium creaturatum tanq; vna imagine pfecta diuinæ artis: qđ pfectior poterit esse in creaturis: posuerūt philosophi pfectam haberi cognitionem dei quantu ex puris naturalibus haberi poterit, vt infra videbitur. Ad talēm autē cognitionem diuini exemplaris homo non potest attingere ex puris naturalibus sine speciali illustratione: nec etiam in vita ita lumine communis gratia. Secundum q dicit August. in l. de fid. catholica loquens ad deum. Tua, inquit, essentia & species potest dici & forma: & est id qd est, reliqua aut̄ nō sunt id qd sit. Hęc verisimile pōt dicere ego sum q sum. hec tanta & talis est vt de eius visiōe nihil in hac vita sibi usurpare m̄s huāna audeat: qd solis electis tuis p̄mū in subsequēti remuneratione referas. Secundū q dicitur super illud Habitat lucem inacessibilem quā nullus hominam vidit: sed nec videre potest. scilicet in hac vita: post autem videbitur. Et q in hac vita videri non potest verum est nisi per donum gratiæ specialis: qua homo per raptum a sensibus abstrahitur: quō Moyses & Paulus deum viderunt in hac vita per essentiam, vt dicit Augustinus de videndo dei ad Paulinā: & quō beatus Bñdīc⁹ sub vno radio vidit totū mūdū, vt dicit Gregorius in. iii. dialo. quia cū ad ipsius diuinæ naturæ exemplar videndū non potest attingere homo ex puris naturalibus sine speciali diuina illustratione, neq; ad sciendum aliquā veritatē in creaturis aspicio ad ipsam. Si vero sciatu syncera veritas aspicio ad diuīnū exemplar vt ad tationem cognoscendi, hoc modo posuit Plato oēm veritatē cognosci aspicio ad exemplar grecnum. Secundum q dicit Augustinus inducens ad hoc auctoritatem Tullii, in epistola ad Diocorum. Illud, inquit, attende quā Plato a Cicerone multis modis apertissime ostendit in sapientia nō humana, sed plane diuina: vnde humana quodā modo attendit: in illa vtig sapientia p̄fus immutabili atq; codem modo semper se habente veritatē constituisse & finem boni & causas rerū & ratiocinādi fiduciam: oppugnatos autem eē noīe Epicureorum & Stoicorum a Platonice eos qui in corporis vel in animi natura ponerent & finē boni & causas rerum & ratiocinandi fiduciā Durasse tñi errores siue de morib; siue de natura rerum siue de ratione īvestigādē veritatis vñ qd ad tempora christiana: quos iam obmutuisse conspicimus. Ex quo intelligitur ipflos quoc; Platonice gentis philosophos paucis mutatis que christiana improbat disciplina inuitissimo vni regi Christo pias ceruices oportere submittere: qui iussit & creditū est qd illi vel proferre metuebant. Hanc igitur sententiam Platonis infecutus est Augustinus. Secundū q dicit in fine de Aca. Nulli dubium est gemino pondere nos impelli ad discendum, auctoritatis atq; rationis. Mihi igitur certum est nunq; protus a Christi auctoritate discedere. Non enim reperio valentiorem. Qd autem subtilissima ratione persequēdū est (ita enim iam sum affectus, vt qd sit verum non credendo solum, sed etiam intelligendo apprehendere desiderem) apud Platonem interim qd sacris nostris non repugnat me reperturū esse confido. Et est sententia quā in omnibus libris suis tenet: quā & cum ipso teneamus: Dicendo q nulla certa & infallibilis notitia veritatis synceræ a quocunq; pōt haberi nisi aspicio ad exemplar lucis & veritatis increatæ: vnde illi soli certa veritatem valent agnoscere q; eā in illo exemplari valēt spicere, qd nō oēs valēt, vt dicit de tri. viii. c. viii, sed pauci acie ingenii transmutabilia oīa valentes transcendere: & regulis immutabilibus de mutabilib; iudicare, de quib; nullus iudicat, & sine quibus nullus certe iudicat, vt dicit in. ii. libro de lib. arb. capit. vi. Hinc dicit. viii. de trinita. Formas rerum corporalium per sensus haustas & quodammodo infusas memoriæ: ex quibus etiam ea quae nō sunt visa ficto phārasmate cogitātur siue aliter q; sunt siue fortuito quomodo sunt, aliis oīo regulis super mētem nostram immutabiliter manentibus vel approbare apud nosmetipflos vel improbare conuincimur cū recte aliquid probam⁹ aut improbam⁹. & ibidē. Cum arcum pulchrum & aequaliter intortum quem vidi Carthagini animo revoluo res quedam menti nunciata per oculos memoriaq; transfusa imaginum aspectum facit: sed aliud mente conspicio, secundum q mihi opus illud placet. vnde & si displiceret corrigeārem. Itaq; de istis secundum illud iudicamus & cernimus rationalis intuitu mentis. Ista autem præsentia corporis tangimus: aut imagines absentium fixas in memoria recordamur: aut eorum similiūm talia fingimus: aliter figurātes animo imagines corporum aut per corpus corporalia vi dentes: aliter autem rationes artemp; ineffabiliter pulchram talium figurarum super aciem mentis simplici intelligentia capientes. In illa ergo arte in qua temporalia facta sunt omnia, formam sc̄ cūdū quā sumus, & secundum quā vel in nobis vel in corporebus vera & recta ratione aliqd operi

Artic. I. Quest. II. Fo. VII.

ratur, visu mentis aspicimus: atque inde concepta rerum veracem notitiam tangere verbum apud nos habemus: & dicendo intus gignimus, & hoc non solum de his rebus corporalibus, sed etiam de incorporalibus. Namque dicit in epistola quadam ad Nebridium. Veniat in mente illud quod intelligere appellamus duobus modis in nobis fieri: aut ipsa per se mente atque ratione intrisecus: aut adnotacione a sensibus. In quibus duobus illud primum, id est eo quod apud nos est, deum consulendum hoc autem secundum de eo quod a corpore sensu nunciatur, nihilominus deum consulendum intelligimus: & sic de universalibus quae intelligimus, intus praesentem ipsi menti consulimus vertitatem. ut dicit in libro de magistro. De qua micat omne quod rationali menti lucet, ut dicit Augustinus, iv, soli, xiv, cap. Quomodo autem hoc fiat in proxima questione sequenti declarabitur. **C**Ratio autem huius ad praesens quae ibi magis declarabitur, est quia ad hoc quod aliqua conceptio in nobis de veritate extra vera sit sincera veritate, oportet quod anima inquantum per eam est informata sit similis veritati rei extra: cum veritas sit quadam adaequatio rei & intellectus. Quare cum ut dicit Augustinus secundo de libero arbitrio, anima de se sit mutabilis a veritate in falsitatem: & ita quantum est de se non sit veritate cuiusque rei informata, sed informabilis nulla autem res seipsum formare potest: quia nulla res potest dare quod non habet: oportet ergo quod aliquo alio sincera veritate de re informetur, hoc autem non potest fieri per exemplarum aliquod acceptum a re ipsa, ut prius ostensum est. Necesse est ergo quod ab exemplari incommutabilis veritatis formetur: ut vult Augustinus, ibidem. Et ideo dicit lib. de vera reli. Sicut eius veritate vera sunt quaecumque vera sunt: ita & eius similitudine similia sunt. Necesse est igitur quod illa veritas increata in conceptu nostro se imprimat: & ad characterem suum conceptum nostrum transformet: & sic mente nostram expressa veritate de re informet similitudine illa quam res ipsa habet apud primam veritatem. Secundum quod dicitur, xi, de trinitate. Ea quippe de illa prouersus exprimitur: iterum quam & ipsam nulla natura interiecta est. Et quomodo fit ista expressio declarat per simile cum dicitur, xiii, de trinitate. Vbi sunt illae regulae scriptae quibus quid sit iustus quid iniustus agnoscitur, nisi in libro lucis illiusquam veritas dicitur: unde lex omnis iusta describitur: & in cor hominis non migrando, sed tangentem impelendo transfertur. Sicut imago exanulo & in ceras transit: & anulum non relinquit. Et haec est lucis illius informatio qua inquantum lucet non verax sit in intellectu. Inquantum vero tingit iustus sit in affectu. Secundum quod de primo dicit Augustinus super Ioannem sermonem, xxix. Factus est oculus tuus particeps huius lucis: clausus est: hanc lucem non minuisti: apertus est: hanc lucem non auxisti: sed est verax anima: est veritas apud deum: cuius est particeps anima: cuius particeps si non fuerit anima omnis homo mendax est. De secundo vero dicit in sermone quodam de expositione sacrae scripturae. In deo inquit domine quod dicitur id ipsum est: neque enim in deo aliud est potest, aliud prudentia, aliud fortitudo, aliud iustitia, aliud castitas: quia haec animorum sunt quas illa lux perfundit quodammodo, & suis qualitatibus afficit. Quomodo cum originetur ista lux visibilis, si auferatur unus est corporibus omnibus color: qui potius dico est nullus color. cum asper illata illustrauerit corpora, quis ipsa viii modi sit pro diuersis tantum corporum qualitatibus diversio ea nitore aspergit, ergo alii sunt illae affectiones quae bene sunt affectae ab illa luce quae non afficitur: & formatae ab illa quae non formatur. Perfecta igitur ut dictum est informatio veritatis non habetur nisi ex similitudine veritatis mentis impressa de re cognoscibili ab ipsa prima & exemplari veritate. Omnis enim alia impressa a quocumque exemplari abstractio a re ipsa, imperfecta obscura & nebula est, ut per ipsam certum iudicium de veritate rei haberi non possit. Propter quod Augustinus comparat primam & iudicium per eam sereno aeri super nubes secundam vero & iudicium per eam aeri nebuloso vel obscuro sub nube, cui dicit, ix, de trinitate, c. vi. Claret de super iudicium veritatem ac sui iuris icorruptissimis regulis firmum est, et si corporalium imaginum quodam nubilo subtextitur. Sed interest utrum ego sub illa vel in illa caligine tangentem a celo perspicuo secludar: an sicut in altissimis motuum accidere solet: & inter utrumque aere libero fruens & serenissimam lucem supra & deserrimas nebulas subtus aspiciam. **E**t est secundum quod dicitur etius modus cognoscendi veritatem est communis & ad notitiam principiorum ut supra in argumento, iii, huius questionis, & ad notitiam conclusionum ut patet in omnibus iam inductis, & ita per hunc modum acquirendi notitiam veritatis verarum artium habitus in nobis generantur: qui in memoria reconducuntur ut ex eis iterato conceptus similes formemus: & quo ad habitus tam principiorum quam conclusionum, ut secundum hoc intelligamus illud Augustini nono de trinitate. In il-

Summe

In aeterna veritate vita mentis conspicimus: atq; inde conceptam veracem notitiam rerum tam
verbum apud nos habemus: quod in habitu memoriae concipiatur: ut ad illam intelligentia re-
vertens iterato verbum formet: & hoc per certam scientiam habeat etiam de rebus transmutabili-
bus. Secundum qd dicit Augustinus. xii. de trinitate. Non solum rerum sensibilium in locis pos-
tarum: & caetera in solutione quarti argumenti, ut supra in questione praecedenti, ubi de hoc.
Iste ergo est verior modus acquirendi scientiam & notitiam veritatis qd ille quem posuit Aris-
toteles ex sola sensuum experientia. si tamen sic intellexit Aristoteles: & in idem cum Platone non con-
senit: immo (qd verius credit) et si Platonem in modo dicendi obviauit occultando diuinam doctrinam
magistri sui: sicut & alii priores Academici: eandem tamen cum Platone de notitia verita-
tis habuit sententiam. secundum qd hoc videtur insinuasse cum loquens de veritatis cognoscen-
te dicit in secundo metaphysicae, qd illud qd est maxime verum sit causa veritatis eorum qd sunt
post: & qd ideo dispositio cuiuslibet rei in esse sit sua dispositio in veritate. Propter qd dicit Au-
gustinus in fine de Acad. Qd autem ad eruditio[n]em, doctrinamq; attinet: & mores quibus consuluntur
anima: non defuerunt acutissimi ac solertissimi viri qui docerent disputationibus suis Aristotelem &
Platonem ita sibi concinere ut imperitis minusq; attentis diffentire videantur multis
contentionibus. Sed tamen eliquata est ut opinor verissimè philosophie disciplina. non enim est
ista huius mundi philosophia quam sacra detestantur: sed alterius intelligibilis: cui animas mul-
tiformis erroris tenebris caccatas nunq; ista ratio subtilissima reuocaret: nisi summus Deus
populari quadam clementia diuini intellectus auctorem v[er]o ad ipsum corpus huminum
declinaret: cuius non solum praeceptis: sed etiam factis excusat[ur] anima redire in semetip-
fas etiam sine dispositionum concoitatione potuisse: cum iam (ut dicit in epistola ad Dioces-
rum) christiana etatis exordio rerum inuisibilium atq; aeternarum fides per visibilia mira-
cula salubriter prædicaretur hominibus qui nec videre nec cogitare aliquid præter corpora po-
terant. Hoc ergo modo qui mente excedente aliquid veritatis syncera intelligit, in rationibus
primis veritatis intelligit. Sed ut dicit Augustinus de videndo deum, forte hoc difficile est. In-
truit enim de consuetudine carnalis vita in interioris oculos nostros turba phantasmatum:
qua ut dicit. iii. de Academi. consuetudine rerum corporalium nos etiam cum veritas tene-
tur & quasi in manibus haberur, decipere atq; illudere molitur. Igit ut dicit de videndo deum:
qui hoc non potest oret & agat ut posse mereatur: nec ad hominem disputatorem pulset ve-
quod non legit legat: sed ad deum Salvatorem, ut quod non valet valeat. Ex puris igitur natu-
ralibus exclusa omni diuina illustratione nullo modo contingit hominem scire liquidam veritatem. Sed ta-
men adhuc restat questio vtrum ex puris naturalib[us] possit eam scire. Si enim ho[m]e ex puris natura-
lib[us] potest ad illam attingere: & per illa ad illam lucis diuinæ illustratione: & per illa scire synceram verita-
tem: ex puris naturalibus debet dici posse scire synceram veritatem: licet sine illa illustratione
eam scire non possit. Sicut si ex puris naturalibus potest attingere ad prima principia disciplinarii,
& per illa scire alia, ex puris naturalib[us] dicit scire illa: licet illa non possit scire sine primis principiis.
qd si ex puris naturalib[us] non possit attingere ad illam illustrationem: nec per illam ex puris na-
turalibus dicendus est scire liquidam veritatem, ut dictum est in principio solutionis huius.
Nunc autem ita est qd homo ex puris naturalibus attingere non potest ad regulas lucis eternae,
ut in eis videat rerum synceram veritatem. Licet enim pura naturalia attinguunt ad ipsa-
fas: quod bene verum est (Sic enim anima rationalis creata est, ut immediate a prima verita-
te informetur, ut iam prius dictum est) non tamen ipsa naturalia ex se agere possunt ut at-
tingant illas: sed illas deus offert quibus vult: & quibus vult subtrahit. Non enim qua-
dam necessitate naturali se offerunt, ut in illis homo veritatem videat: sicut lux corporalis
ut in ea videat colores: sicut nec ipsa nuda diuina essentia. Secundum enim qd determinat Au-
gustinus de videndo deum, si vult videtur: si non vult non videtur. Vnde & regulas aeternas
deus aliquando offert malis, ut in eis videant multas veritates quas boni vide non pos-
sunt: quia præscientia aeternarum regularum non offert eis. Secundum qd dicit Augustinus. iii. de
trini. Sunt nonnulli qui potuerunt aciem mentis ultra omnem creaturam transmittere: & lucem
incōmutabilis veritatis quā ulacung; parte contingere: qd Christianos ex sola fide viuētes nōdūl
potuisse derident. Eisdem etiam regulas aliquando eis subtrahit: & eos in errorem cadere per-
mittit. Secundum qd super illud Job. xxxviii. In manib[us] abscondit lucem. dicit Grego. xxiij. mors.

Artic.I. Quest.II. Fo.VIII.

Immanes sunt qui se elatis cognitionibus extollit. Sed his lux abscedit, quia nimis in cogitationibus suis superbientibus cognitio veritatis denegatur. Aliis autem omnibus pro sua sanitate aspirariendum conceditur, ut dicit Augusti, i. sol. Absolute ergo dicendum quod homo synceram veritatem de nulla re habere potest ex puris naturalibus eius notitiam acquirendo: sed solum illustratione luminis diuinum: ita quod licet in puris naturalibus constitutus illud attingat: tamen illud ex puris naturalibus naturaliter attingere non potest: sed libera voluntate quibus vult seipsum offert. Ad singula argumenta aliquid respondendum est.

Quod ergo arguitur quod sufficientia nostra in cognoscendo ex deo est: dicendum quod verum est tamquam ex specialiter illustrante in cognitione syncera veritatis. In omni autem cognitione alia cogitationis non nisi sicut ex universalis mouente, ut dictum est iam. & hoc sufficit ad intentionem apostoli contra illos qui dicebant quod initium fidei esset ex nobis, contra quos ibi arguit. Si enim initium cognitionis non est ex nobis, sed ex deo, ut ex primo motore in omni actione & naturali & cognitiva, multo fortius nec initium fidei. Nec tamen est intentio apostoli contra hoc quin initium cognitionis magis sit ex nobis quod initium fidei: quia fidei initium requirit speciem illustrationem. Non sic autem initium cognitionis nisi sit de veritate sincera, ut dictum est.

Ad secundum quod nemo potest dicere dominus Iesus &c. Dicendum quod verum est verbo perfecto ad quod requiritur consensus voluntatis. Perfectum enim verbum tunc est cum in eo quod mens nouit voluntas delectata conquiescit, unde dicit Augustinus, ix. de Tri. quod verbum perfectum est cum amore notitia. Unde sicut voluntas ex propria facultate naturali non potest affurgere in bonum sine specialis gratiae adiutorio, sic nec ad dicere tale verbum. Non tamen sequitur quoniam simplex verbum veritatis non syncerum poterit dicere sine omni speciali illustratione. Sunt scilicet unde dicit glossa quod apostolus proprie posuit ibi hoc verbum dicere, significans voluntatem & intellectum dicentis, & tale dicere circa ea quae sunt fidei purae non potest aliquis dicere nisi ex fide, unde de alio simplici dicere dicitur Mat. vi. Non omnis qui dicit domine domine &c. **A**d tertium quod scientiarum spectamina non possunt intelligi nisi alio quodam quasi suo sole illuminentur: dicendum quod verum est sincera veritate & omnino infallibili notitia. Alio tamen modo possunt intelligi in lumine lucis naturalis ut dictum est supra. Propter quod dicit Aug. xxii. de tri. Credendum est mentis intelligibilis ita conditam esse naturam ut rebus intelligibilibus naturali ordine disponente conditore subiecta: sic videat ista in quadam luce sui generis incorporea quemadmodum oculus carnis videt quae in hac luce corporea circumiacent, cuius lucis capax etiam congruus est creatus. **A**d quartum quod quicquid anima cogitat aut ratiocinatur ei luci tribendum est a qua tangitur: Dicendum quod verum est de eis quae cogitat aut ratiocinatur cognoscendo liquidam veritatem, alias attemperare non oportet ut dictum est. **E**odem modo dicendum est ad quintum & ultimum. Vel dicendum quod videtur in prima veritate, potest esse: aut sicut in eo quod est obiectum primo visum, aut sicut in eo quod est ratio videndi tantum ut in sequenti questione declarabitur. Primo modo omnis veritas videtur in prima veritate, sicut omne bonum in primo bono, quia quicunque videt verum hoc aut verum illud videtur verum simpliciter in universalis quod deus est. Sicut qui videt bonum hoc vel bonum illud in universalis videtur bonum simpliciter quod deus est: ut dicit Aug. viii. de tri. & inferius determinabitur. Secundo autem modo non nisi veritas sincera visa ut dictum est. Et sunt isti duo modi cognoscendi verum bonum pulchrum &c. quae nobilitatis sunt in deo, & conuenient creaturis, notandi: quia de eis loquitur Aug. in diversis locis, quoniam secundum unum modum, dico non cognosci bonum pulchrum verum & honestum in creaturis: nisi per verum pulchrum & bonum in creatore. Quod vero loquitur secundum alium, sed omnis sua determinatio circa hanc materiam vergit in unum illorum modorum.

Argumenta duo in oppositum bene probant quod veritas aliqua sine speciali illustratione diuina ab homine possit sciri & cognosci: non tamen probant quod sincera. **V**el si velimus possumus ad arg. in oppositum dicere & forte melius quod homo ex puris naturalibus suis sine omnibus illustratione diuini luminis vel ex exteriori plaris assistentis potest solum cognoscere per intellectum id quod verum est de re sequendo sensum ut dicunt est supra: clarius tamen cernendo quod verum est quam sensus cernat: quia intellectus subtiliter apprehendit & plus infunditur in substantiam receptibilis quam sensus: qui solum percipit exteriora secundum superficiem ut dicit Avicenna. Metaphysice suus. **Q**uod veritatem ipsam rei nequaquam sive in modico sive in multo sine illustratione diuini exemplaris possit percipere. & quod exemplar abstractum a re ad hoc non sufficiat per se. Sed oportet conceptum de re ad exemplar acceptum a re determinari per diuinum exemplar: ut si in illo conceptu debeat videre veritatem sinceram & liquidam, clarius illustratus intellectus exemplari diuino, & si aliquo modo quamcumque tenui etiamem

Bumme

ipso illustretur. & si nullo modo eo illustretur, nullo modo videat ipsam veritatem. Ut dicamus quod huiusmodi exemplaris praesentatio secundum communem cursum vite huius genere gratuita concedatur: nec naturalia animae sic sunt ordinata; ut sua naturali operatione ad ipsum possint attingeretur. Omnibus tamen quod est ex parte dei hominibus aequaliter praesentatur: ut unusquisque secundum dispositionem & capacitem suam eo illuminetur: nisi exigente eminente malitia aliquis meatetur: ut ei omnino subtrahatur: ne ullam veritatem animo videat: sed totalet infatetur in omni cognoscibili, ut in alio determinato non videat veritatem in eo: sed dilabatur in errorem quem meret. Et sic secundum determinationem Aug. nulla veritas videtur omnino nisi in prima veritate: & quod hoc est naturale creature rationali: quod solum possit ex puris naturalibus in cognitionem eius: quod verum est de re: & non ultra in cognitionem ipsius veritatis nisi per illustrationem diuini exemplaris: & hoc propter eminentiam actus intelligendi ipsam veritatem ut dictum est supra. Et secundum hanc viam ad primum argumentum in oppositum: quod nisi homo ex puris naturalibus posset in cognitione veritatis, frustra ea investigaret: Dicendum quod sine illa illustratione non valet homo ea in investigare instantum ut ad veritatis notitiam ex puris naturalibus inuestigando peruenire posset. Sed hic solum valet cum adiutorio illius illustrationis, sic existente anima rationali in naturalibus creata. ¶ Ad secundum: quod homo naturaliter scire desiderat: ergo potest scire ex puris naturalibus: Dicendum quod verum est. Non tamen sic: ut per ipsam veritatem ex puris naturalibus videat, sicut dictum est. Naturali enim appetitu bene desiderat homo scire etiam illa que sunt supernaturaliter cognoscenda: quae secundum communem illustrationem a diuino exemplari sine illustratione specialiori non posset attingere: ut infra dicetur.

A.
Quæst. iii.
Arg.i.

In oppositum

Irra tertium arguit quod cognoscendo aliqua speciali illustratione diuina homo cognoscit illam lucem qua illustratur. Primo sic. Aug. dicit. iiii. de trinit. In illa arte quæ palia facta sunt oia: formam secundum quam sumus visu mentis conspicimus. Illa auctoritas est lux predicta: quia ut dicit Aug. pri. soli. De intelligentib. lux est: in quo & a quo & per quem lucet: quae intelligibiliter lucet oia. ergo &c. ¶ Secundo sic. Aug. dicit. de vera religio. Lux omnium artium cum sit omnino immutabilis: mens vero humana cui talen artem videre concessum est: mutabilitatem pati: præterea si videare, ergo cognoscere. ¶ Tertio sic. Dicit Aug. sup. Io. sermo. xxx. Lumine & alia demonstrat & seipsum quia sine lumine non potest videri quodlibet aliud quod non est lumen. si idoneum est lumen ad demonstrandum alia que non sunt lumina, nunquid in se deficit? nunquid se non aperit: sine quo aliud patere non potest? q.d. vt quod. ergo &c. ¶ Quarto sic: primo soli. xii. c. dicit Augusti. Lux quædam est intelligibilis & incomprehensibilis mentium: lux ista vulgaris nos doceat quodcumque illa se habet. Sed lux vulgaris non potest esse ratio videndi alia: quin ipsa simul videatur: quia est primum visibile. & ut dicitur primo Perspectiva, lux non videtur nisi admixta colori: ergo &c. ¶ Quinto sic. ix. de trinit. Aug. dicit. De illis secundum illam iudicamus: & illam cernimus rationabilis mentis intuitu secundum aciem mentis simplici intelligentia capiendo. ¶ Sexto sic. Aug. dicit in epistola ad Consentium. In visibili simplici mente ac rationis intentione conspicimus ipsum quodcumque lumine quo cuncta ista cernimus: quod tam nobis certum est: quod nobis efficit certa: quae secundum ipsum conspicimus. ¶ In contrarium est illud quod dicit in epistola ad Italicas exponens illud apostoli: Cum venerit dominus & illuminabit abscondita tenebrarum. Erit tunc mens idonea que lucem illam videat: que nunc nondum est.

A.
Responso.

Dicendum ad hoc: quod sic est in omni nostra cognitione tam sensitiva, quam intellectiva: quod nihil cognoscitur a nobis neque cognitione simplicis notitiae: neque cognitione discretiva quin se habeat in ratione obiecti respectu virtutis cognoscitius. scilicet in illud quod est ratione cognoscendi respectu alterius rationis. quod enim non habet ratione obiecti, nullo modo potest dici esse per se, & in se cognitum a nobis: utputa species sensibilis in oculo: quia potentia supra sensum: nullum potest facere sensum: neque species intelligibilis informans intellectum. Lux autem diuina illustrans mentem in notitia veritatis simpliciter vel sincere solum se habet ut ratione intelligendi: non ut obiectum visui & intellectui. Idcirco absolute dicendum est quod sic alia facit videri ut in se non videatur: nec simpliciter nec distinctivae. Cuius duplex est ratione. una quod sumit ex natura ipsius lucis. Alia quae sumit ex modo illustrationis eius. Ratione ergo ex parte ipsius lucis est: quod ipsa non est ratione cognoscendi sinceram veritatem in aliis sub ratione alicuius generalis attributi dei: quia nam a nobis cognoscibile est in hac vita, ut infra videbitur. Sed ut est ipsa diuina substantia & ars creatrix in suo esse particulari: quae ut obiectum sine lumine glorie in vita futura vel specialis gratiae in presenti a mente humana videri non potest, ut dictum est supra. Hac autem luce in hac vita non solum

Artic. I. Quest. III. Fo. IX.

à bonis: sed etiā a malis multe veritates sincere vident. Secundū q̄ dicit Aug. ix. de Tri. Impii cogitant aeternitatē, & multa recte reprehēdit, recteq; laudat in hominib; quibus tandem regulis ea iudicant nisi in ḡbus videt quēadmodū q̄s q̄ viuere debeat, etiā si nō ipsi eo modo viuat. Vbi scripte sunt nisi in libro lucis ēternē &c. Frequenter etiā veritatem videt in ea mali quā nō possit videre boni ut dictū est supra in q̄stione prima. Ipse etiā diabolus si qd veritatis syncerū videt, in ipsa videt. Secundū q̄ dicit Aug. de ser. dñi in monte. Voce dei (inquit) audiuit qd voce veritatis scripte in in mente sua verum aliquid cogitauit. B Ut aut ex modo illustrationis videamus quomodo ars diuina quę est ipsa dei essentia in suo esse particulari possit esse ratio cognoscendi & videndi alia: & tñ ipsa nec cognoscat nee videatur, considerandū est in simili de visione oculi corporalis. In ipso enim ad cōpletionē actus videndi quo lux illustrat ad videridū aliud a se, ut coloratū, tria requiruntur ex parte obiecti quod in nobis operat actū videndi: quibus in actu nostro syncera veritatem intelligendi ex parte dei operantis ipsum in nobis, respōdent alia tria. Similitudinē etiā & proportionē habet adiuvioē hęc tria, videns, visibile, & quo videntur, in sensu & in intellectu, secundū q̄ dicit Aug. primo soli. Disciplinarū quęq; certissima talia sunt qualia illa q̄ sole illustratur ut videri possint: veluti est terra, & terrena oia. Deus autē ipse est qui illustrat. Ego aut ratio sum in mētib; ut in oculis est aspectus. Primum illorum quę requiruntur in visu corporali est lux illuminans organū ad acuendū. Secundū est species coloris immutans eum ad intuendum. Tertium figuratio determinans eum ad discernendū. Primum operat lux: quia in organo tenebroso visuū visuū facit quę si obtusa, & nisi iste actus lucis in oculo praecederet nunq; color suo actu speciem suam immittendo oculo ipsum immutaret: nec vis visuā aliqd cōciperet, etiā si sine luce species coloris in organū se diffunderet, ut secundum hoc intelligam qd dicit Philosophus. ii. de aia. Color est motuum visus secundū actum lucidi. Sed hic est intelligendū: q̄ lux potest se diffundere in oculo a corpore lunis nōo dupliciter. Vno modo aspectu directo. sic non solū illuminat ad videndū alia a se: sed ad seipm̄ videndū & discernendū etiā immutat. Alio modo se potest diffundere aspectu obliquo, primo directo aspectu super visibilem colorem, secundo cū colore ad visum. sic autē solum ad videndū & manifestandū alia a se illuminat. Si ei cēt mediū illuminatiū, & nullū in directo aspectu ad oculum efficeret obstatu qd visum in se terminaret, & sua luce aut colore immutaret, ut si mediū illuminatum efficeret infinitū, visus quasi se se erigēdo circaquaq; se diuerteret q̄rēdo circaquaq; si forte occurreret aliquid qd itueri posset. Sicut modo species coloris diffusa per totū medium a corpore colorato a quolibet punto medii facit se in visum, & tñ non immutat ad intuendū: se nō ut p̄cedit directo aspectu a superficie corporis colorati, in quo color habet esse terminatiū quo est per se visibile: non potē in aliquo pūcto medii. Hoc ergo est scdm̄ qd requiritur ad perfectum actum videnti species secundū rectū aspectum diffusa a per se visibili inimutans ad intuendū. Quia tñ primo & per se visibile sicut lux aut color, ratiōne qua lux aut color est nō determinat dispositionē rei vis, qua distinguit & distingue cognoscit vnu coloratū esse differēs & diuersum ab alio: sed hoc facit solū characterē figurę corporis colorati: quę secūdū desert color tāq; similitudinem & imaginē rei visibilis in altitudine ratione coloris: imaginē rōne characteris: & characterizat visum pfecta similitudine & imagine rei vis. Hoc ergo est tertium qd requirit ad perfectum actum vidēdi, transfiguratio determinans ad discernendum. His tribus respondent tria in visione intellectuali ex parte dei: qui est ratio operans actum intelligendi. Primo enim est lux spiritualis oculum mentis illuminans ad visum eius acuendū. Io. i. Erat lux vera quæ illū: ho. ve. in h. mundum. Sectundo est forma siue species immutans eū ad intuendū, ppter qd dicit de spiritu & aia. c. viii. Aia nulla interposita natura ab ipsa veritate format. Tertio est figura siue characterē configurans eū ad discernendū. Est enī ars quedā omni potentiis dei plena omnī rationū viuentū. ut dicit Aug. vi. de Tri. c. vii. & ideo dicit Io. i. Qd facit est in ipso vita erat. Sunt enī illę rationes tanq; omniū figuratiōnū in naturis rerū characteres & exēplaria pfectissima & configuratiōnes exp̄ssissime, & est ipsa diuina essētia respectu intelligibilis visionis in oculo mētis: sicut illa tria respectu corporis visiōis in oculo corporis, ppter hoc q̄ ipsa diuina natura q̄ intima est omni rei, haec oia facit nō menti ut dispositio eius inhērendo, sicut inherent species lucis, species coloris, species figurę oculo corporis: sed ipsi intime illabēdo, secundū q̄ dicit de Ecc. Dogm. Illabi illi soli possibile est q̄ creauit. Et facit ibi intima eius pfectia ad visum intellectū afflēdo ei q̄ faciūt species visibiliū in oculo corporis vel species intelligibiles in oculo mētis ei inhēndo, vnde dicit Aug. ii. de li. at. Trascende animū ut verū sempiternū videois: id tibi de ipsa interiori sede fulgebit, & dā ipso secretario veritatis. Et ppter ista tria dicit de⁹ a sc̄is aliquā ratio intelligēdi ut lux: aliquā ut sp̄s siue forma: aliquā vero ut exēplar siue idea vel regula. Sed tñ in qualibet intellectuali cognitiōe pfecta est ratio intelligēdi secundū hec tria, & secundū illa tria q̄ ponit Aug. i. soli. cū dicit, Nō est habere

C
D
E
F

Bumme

oculos sanos qd̄ aspicere: aut idē hoc est aspicere qd̄ videre. ergo anima tribus quibusdā reb⁹ opus est vt oculos sanos habeat quibus iam vti possit, vt aspiciat, vt videat. quae quidē tria ratio viden di q̄ deus est, faciat in oculo mentis diuersimode secūdū illa tria. Est em̄ primo ratio cognitiōis vt lux, p̄tē solummodo illustrādo: vt ad itūdū syneerā veritatē rei acuat: nō vt ea itueat & iā videat. De⁹ enim vt lux in mēte non facit nisi illuminādo qd̄ oculū mētis a nebulis prauarū affectionū & sumo phantasmatum purget: & quasi spiritualē sanitatem ei tribuat contra languore cęcitatū a dictis affectiōibus & phantasmatisbus quae passus fuerat: & ad modū quo lux materialis tenebras purgat in aere vel oculo corporis: in quibus etiam oculus diu persistens languorem contrahit cu iusdam cęcitatū. Hinc Augustinus dicit. xi. de ciui. dei cap. x. Non incōuenienter dicit sic illuminari anima luce incorporeā simplicis sapientiæ dei: sicut illuminat aeris corpus luce corporeā: & sicut tenebrescit aer iste desertus luce: ita tenebrescere animam luce sapientiæ priuatā. Vnde super illud Thre. vlt. Conuertere nos & conuertemus. dicit glos. Est quoddam velamē sensib⁹ nostris obiectū qd̄ nisi illuminatione dei fuerit remotum conuerti non valens: & cius remotio est cuiusdā sanitatis restitutio. fm q̄ Aug. dicit. i. sol. Oculi sani mens est ab omni labo corporis pura. Nihil em̄ (vt dicit consequenter) plus notū q̄ ista sensibiliā esse fugienda: cauendumq̄ magnopere est dura hoc corpus agimus: ne quo eorum visco pennæ nostræ impedianter: quib⁹ integris perfectisq̄ opus est, vt ad illam lucem ab his tenebris euolemus. Interim autem vt dicitur ibidem, pro sua quisq̄ sa nitate ac firmitate comprehendit illud singulare & verum lumen: & hoc differēter secundū q̄ de terminat. Quorundam enim oculi mentis ita sani & rigidi sunt, vt ad illud lumen immediate se conuertant qui per se vera in illa luce vident: & non doctrina, sed sola fortasse admonitione indigent. Aliorum autem sunt qui non ad illud lumen immediate se conuertere possunt: sed ad lumen in specie aliqua creaturæ: qui debent paulatim mantiduci & serenari, vt in illud lumē aspicere valent. Sicut declarat in luce corporali q̄ quorūdam oculi sunt ita sani & rigidi, vt eos sine vlla trepidatione in ipsum solem conuertat: quē alii videre non possunt: sed vehementer fulgore ferisūtur: & eo non viso in tenebras cum delectatiōe redeat. Et ideo prius exerceendi sunt: primo vidento nō lucetia per se, sed luce illustrata, vt lapides & ligna: deinde fulgētia, vt aurū & argētū: deinde ignē: deinde lumen: deinde fulgur aurorū. Vnde Plato qui secūdū August. xiii. de trinitate posuit animas vixisse ante corpora: & libertam idearū lucē porpissē: posuit q̄ animę nube corporis obumbratę p̄tō nullam habuerūt syncerę veritatis cognitionē in idearū luce: sed solū phantasticā in luce creature. Sed q̄ ab abstractione a sensib⁹ corporis magis ac magis depurarent: & veritate syncera in idearū luce illustratantur quasi reminiscendo sub nube corporis obliterata. Ita q̄ in nuda luce idearum quae est diuinā essentiā, veritates rerum videre non poterunt: nisi totaliter a corpore & sensib⁹ corporis vel per mortem vel per raptum fuerint abstracte. Vñ dicit Augustin⁹. i. sol. q̄ illa lux se ostēdere dignatur in hac cauea inclusis: vt ista vel effracta vel dissoluta possint in auras suas euadere. Et est aduentū q̄ lux ista quando illuminat mentem directo aspectu, tunc illuminat ad videndum: tanq̄ obiectum ipsam diuinam essentiam quę ipa est: qd̄ modo in vita ista facere non pōc: quia infirma mens non valet in directū huius lucis fulgorem aciem mentis figere. Secundū q̄ dicit August. i. de trini. cap. ii. Est acies mentis nostræ inualida: nec in tam excellenti luce figitur nisi p̄ virtutē fidei nutrita vegetet, vt ad perceptionē incōmutabilis veritatis imbecille mētem obser uata pietas sanet. Sed hec sanitas nisi vinculo corporis solute fuerint eis aduenire non poterat. fm q̄ dicit in epistola ad Hebreos. vñ sumptū erat argumentū viciū. Cū venerit dñs & illuminabit absētū tenebrarum: & manifestabit cogitationes cordis: lux ipsa qua illuminabunt hec omnia qualis aut quanta sit: quis lingua proferat: quis saltem infirma mēte contingat: pfecto lux deus est. Erigit ergo tunc mēsidonea quae illam lucem videat quę nūc nondū est. Quando vero lux ista illuminat quasi obliquo aspectu a suo fonte, tunc illuminat ad videndum alia a se. Sicut lux obliquata a sole in medio illuminat ad vidēdū alia a sole nō ipm sole. Et ideo sicut lux ista solis materialis non illuminat oculū ad vidēdū se nisi i recto aspectu, sed alia tm̄: Sic diuinā lux cū q̄ obliquo aspectu illuminat, solū illuminat ad vidēdū alia a se: scipiam autē nequaq̄. Sic autē illuminat scdm̄ oīmūnē hui⁹ vītē statū ad cognoscēdā syncerā veritatē rerū p̄tō diffundēdo se sup species rerū, & ab illis i mēte ad formādū ipso reflectu pfectu cōceptu de re ipa: ad modū q̄ lux corporalis p̄tō diffudit se sup colorē ad informādā visū pfectū oculi. Et ita sicut color ē motiū visus: fm actū lucidi corporalis: sic res q̄libet intelligibilis p̄ suā speciē est motiū visus mētis ad syncerę veritatē cognitionē fm actū lucidi spūialis. Debet autē ad ppositū ista similitudo sufficere: q̄a vt dicit Aug. i. sol. ca. xxi. lux qdā ē iūisibilitā & incōphēsibilitā mētis, lux ista vulgaris nos doceat quō illa se habeat. Sic ergo īquātū de⁹ est nō vidēdū & intelligēdū sub rōne lucis illumināt solū ad vidēdū alia a se, nullo mō hic a nobis cognoscit.

E

F

aut videtur: quia solum est ratio videndi: nullo autem modo obiectū visus. Secundo modo de⁹ est ratio cognitionis ut forma & species mentem immutans ad intuendū. Secundū q̄ dicit Aug. ii. de libero arb. Anima quadā forma incommutabili desup p̄fidente & interius manente format: q̄ ut forma ē, imprimit p̄ modū indistinctę cognitionē: ad modum quo species coloris apud visum quā imprimit formā sine figurę determinatione, vnde nullā distinctā cognitionē facit de re. Et quia in tali notitia ad hoc est solum ut ratio disponens & formans indistinctos conceptus mentis ad cognoscendū terrena veritates, non ut obiectum cognitū: ideo ad hoc nō solum non cognoscit cognitionis ne distinctiua: sed nec simplici notitia. Tertio modo est ratio cognitionis ut exēplar atq; character transfigurans mentem ad distincte intelligēdū: & hoc ratione aeternarum regularū in diuina ar te contentarū quę conditiōes rerū oēs & circumstantias exēplant tanq̄ figura exemplares omnes angulos & fin⁹ earū idicātes: i quibus expresa rei veritas cōtinet: quā res ipsa in se cōtinet h̄sido qđ qđ de ipsa sūfi exēplar repräsentat: q̄ itātū falsa eēt iquātū ab illa deficeret. sicut imago dī falsa iquātū deficit ab imitatiōe sui exēplaris. Et ppter hoc p̄m̄a & pfecta rō cognoscēdi syncerā veritatē de re quacūq; pfecta distincta atq; determinata cognitione est diuina essentia inquātū est ars sive exēplar rerum imprimens ipsi menti verbum simillimū veritati rei extra, per hoc q̄ ipsa continēs est in se ideas & regulas eternas expressiūas omniū rerū similitudines: quas imprimit cōceptibus mentis: per qđ etiam sigillat & characterizat ipsam mentem imagine sua & expressiua. Sicut anulus cas tam: quae non migrando: sed tanq̄ imprimendo transfertur, vt dictum est. Si enī verbum veritatis in mente de re quacūq; ē formata cogitatio ab ea re quā scimus, ut dicit. xi. de trinīa. cap. ix. & veritas est adequatio rei & intellectus: verbum perfectum veritatis debet esse formata cogitatio secundum supremam & perfectam similitudinem ad ipsam rem quae non potest esse nisi exemplar illud ēternum qđ perfectam & exp̄issimam similitudinem rei in se continet: nulla ex parte dī similem, ut dicit August. in fine de vera reli. quia plena est omnium rationum viuentū: & ideo exp̄issimam omnijū similitudo, ad quā omne qđ est tanq̄ simile a simili productū est: ad cuius imaginem & imitationem habet quicquid in ea veritatis est. Propter qđ dicit August. ix. de trini. c. vii. In illa eterna veritate visu mentis conspicim⁹, atq; inde conceptam rerum veracem notitiā tanq̄ verbum apud nos habem⁹ qđ dicēdo intus gignimus nec a nobis naseendo discodit. Et nota q̄ licet talē cōceptum pfecte similitudinis in mente format solummodo diuinū exemplar: qđ est causa rei: cum hoc tñ ad cōceptus formationē necessariū est exemplar acceptum a re: ut est species & forma rei a phāsmatē accepta in mēte. sine illa enī nihil de re qđcūq; concipere p̄t intellect⁹ nf in tāli statu virē in qualib⁹ sumus. Sine forma enim & specie generali habita de re non potest habere generalē de ea notitiā: sine forma speciali non potest habere notitiā specialem: & sine forma particulari vel speciali particularibus conditionibus determinatam non potest habere notitiā particularem: quā exemplar aeternum debet illustrare: & cum ea in conceptu mentis ad veritatem synceram percipiēdā imp̄issionem facere. Sicut lux corporalis illustrando colores cum eis facit impressionem ad informandum visum. Ut sic verbum qđ nō est simillimū neq; syncerē veritatis sive etiā veritatis simpliciter expressiūum formatum a sola specie & exemplari accepto a re. si tñ ad illud exēplar sine adiutorio & imp̄issiōe exēplaris aeterni verbū aliqd poterit formari: fiat si nullū & syncerē veritatis: & etiā veritatis simpliciter expressiūum solum ab exēmplari ēterno. unde de Moysē cuius nullam habemus notitiā particularem per specie ab ipso abstractam nullum veritatis verbum ad ipsum cognoscendum potest in nobis formari: & cum Petrus vīdit eum in trāfiguratione, ex sola specie recepta ab ipso nesciuisset quia Moyses fuisset, nisi specialem de eo reuelationem habuisset. Ad videndū ergo formationem talis verbi in nobis & mentis informationē ad cognitionē syncerē veritatis: Sciendū est q̄ duplex species & exemplar rei debet interius luce re in mente tanq̄ ratio & principium cognoscendi rem. Una species accepta a re quae disponit mētē, ad cognitionē ipsi inhērendo. Altera vero est quę est causa rei quę non disponit mentem ad cognitionem ei inhērendo, sed ei illabendo p̄sientia, & maiori q̄ inhērendo in ea lucendo. Istis siquidem duabus speciebus exemplaribus in mente cōcurrentib⁹, et ex duabus cōfecta una rōne ad intelligendū rem cuius sunt exemplar mens concipiāt verbum veritatis pfecte informatę, ad pfectā assimilationē veritatis q̄ est in re i nullo discouenientis, ut ad modū quo p̄ia veritas sigillauit rē veritate quā habet in effendo, sigillet etiā mentē ipsam veritatem quā habet in eam cognoscēdo: ut eadem idea veritatis qua habet res suam veritatē in se, habeat de ea veritatē ipsa anima, ut sic sit expressa similitudo verbi ad rem ipsam: & vtriusq; ad eius exemplar primum sicut est expressa similitudo duarū imaginum in diuersis cōris ab eodē sigillo & iter se: & vtriusq; ad exēplar commūne in ipso sigillo. Et sunt in conceptu huius verbi duo consideranda, ut perfecte discernamus

Summe

quid agat in ea exemplar temporale, & quid exemplar aeternum. Est enim in eo considerare aliqd materiale & incompletum, & aliquid formale & completum: ut illud incompletum fiat perfectum & completum ex exemplari em accepto a re habet qd materiae est in ipso: & incompletam similitudinem ad veritatem rei: sicut ipsum est similitudo rei completa: p quia ex puris naturalib⁹ mēs nata est cōcipere veritatem rei incompletam. Si tamen ad hoc possit ex se sine exemplari aeterno, ut dictum est supra in questione proxima. Ex exemplari autem aeterno recipit complementum & informationem perfectam ut sit verbum expressum similitudinis ad rem extra: sicut ipsa species aeterni exemplaris per illius ideam propriam est perfectissima similitudo ad quam res ipsa est producta: & p quam solum modo habet de re in mente vel simpliciter vel sincera veritas & infallibilis scientia. Et cum tale verbum perfecte veritatis formatum fuerit in anima, est ibi considerare tres veritates sibi correspondentes. Primo veritatē exemplaris diuini. Secundo veritatē rei productae ab illa. Tertio veritatem in conceptu mentis ab utraq expressam: qua est tanq̄ conformitas utriusq; & ex utriusq; ratione concepta & menti impressa: qua mens formaliter vera nominatur. Quantum enim est ex parte rei extra ratio conceptus illius est species eius apud animam: quantum vero ex parte dei, ratio eius est exemplar aeternum lucens in eius intelligentia. Et quia ista species accepta a re est imperfecta ratio conceptus dicti verbū: lux vero dei est perfecta ratio eius, ut dictum est: Ideo dicit August. i. lib. de libero arbitrio, qd in cognitione veritatis rerum veritas aeterna exterius admonet interius docet: de illa nullus iudicat: sine illa nullus recte iudicat. Admonet qd per speciem acceptam a re quam ad suā similitudinem produxit. Secundum qd dicit ibidem libro secundo. O suauissima lux purgatę mentis sapientia non cessas innuere nobis quae & quanta sis: & nutus tui sunt omne creaturarum genitus. Docet autem per illam similitudinem candem quam rem ipsam produxit, ut dispositio cuiuslibet rei in eē sit sua dispositio in veritate & cognitione. Vnde patet qd peccant qui ponunt qd prima principia & regulę speculabilium sunt impressiones quedam a regulis veritatis aeternae: & cum hoc non possint aliquam aliam impressionem fieri aut informationem in nostris conceptibus a luce aeterna: qd illam solam quam sit a specie a re accepta adiutorio lucis naturalis ingenitae, nisi enim conceptus nostri a luce aeterna affidente nobis formarentur, informes manerent nec veritatem vel simpliciter vel sinceram continerent, ut dictum est. Nec potens est lumen naturalis rationis ut ad ipsam conceptiendam illuminare sufficiat, nisi lumen aeternum ipsum accendat. Et ideo Augustinus docens inquirere notitiam sincerae veritatis dicit de vera reli. Noli foras ire: in te ipsum redi: ratione animam transcede. illuc ergo tende: vnde ipsum lumen rationis accenditur. Vnde nec bene dicunt qd Augustinus intendit videri in regulis aeternis illa quam videntur in illis principiis ut a luce tamen aeterna non impressis.

- H Ad primum in oppositum qd in illa arte qua temporalia facta sunt formam secundum quam sumus mente cōspicimus: Dicendum qd in illa arte tam in ratione conspicendi illam formam conspicimus non in se, sed in imagine sua quam verbo mentis nostrae imprimit: qd nos conspicim⁹. & hoc est qd dicit August. ix. de trini. ca. ix. Cum deum nouimus sit aliqua dei similitudo in nobis: inferior tamen ga in inferiori natura. Per idem dicendum ad secundum qd menti concessum est illa arte videre in eo qd ab illa impressum est. Sicut sigillum videtur in imagine sua impressa in cera. Ad tertium dicendum qd lumen materiale monstrat se tam ex recto aspectu a corpore luminoso qd aspectu reflexo ab illo, recte tamen directo ab obstaculo obiecto utroq modo per quandam necessitatem naturę & ideo monstrando alia in eo qd est ratio videndi ea non potest se occultare quin etiam monstrat se in ratione obiecti. Sed lux diuina non monstrat se nisi voluntarie qd vult: & quibus vult: & ideo non potest esse ratio videndi alia: licet non monstraret se. & qd non monstrat se non est ex defectu suo quin possit se summe monstrare. Sed non vult se monstrare nisi dispositis. Per idem patet ad quartum qd non est omnino simile de ista duplice luce. Ad quintum qd illam lucem cernimus simplici mentis intuitu: Dicendum ut dictum est qd cernim⁹ non in se sed in impresso ab ipso. vel dicendum ad hoc & ad oīa alia cōfilia: qd cernere sumit hic large p intellectu attigere quoctq modo siue ut obiectu cogniti siue ut ratione cognoscendi. & verum est sicut dicta qd videtur alia p ista lucē ipsum attigim⁹ ut ratione cognoscendi. qd appellatur hic cernere simplici mentis intuitu & cōspici et cognosci extedendo hinc noīa. Ad sextum qd lumen hoc tam certum nobis est: qd reliqua certa facit: Dicendum qd verum est: sed alio & alio modo: qd alia facit nobis certa cognoscēdo ea in propria natura: scipm facit nobis certum cognoscēdo ipsum in verbo cognito ipso ab ipso. Qd innuit p hoc qd adiungit in eadē auctoritate qd exponēdo quod fecit se certum: cū subdit. Si autem alijs splendor i nobis est qd vera sapientia dicit, quātūcūq; ei⁹ p speculum & in enigma capte possum⁹, oportet tā & ab oīb⁹ corporib⁹ & ab oīb⁹ corporū silūridib⁹ segregem⁹.

Artic. I. Quest. IIII. Fo. XI.

Illa autem eius certitudo in verbo impresso ab ipsa reuterâ est speculum & arsigma & ita cognitio in ipso est cognitio in speculo & in ænigmate.

I circa quartum arguitur quod scire conuenit hominî a natura. Primo sic. potentia naturalis naturaliter potest in suam operationem: quia qualis est potestia talis de Quest. IIII. bet esse actus respondens ei: cui potestia determinent per actus. secundo de aia. Po Arg. i. tentia cognitiva in homine est potentia naturalis: cuius operatio est scire & intelligere. ergo &c. Secundo sic. natura non deficit in necessariis. secundo de gen. Secundum generatione. Scientia homini necessaria est ad regimen vitæ & ad finem eius quod est beatitudo. sicut Philosophum. x. Ethic. ergo natura non deficit hominî ad actu sciendi. Sed homo potest naturaliter id in quo natura non deficit ei. ergo &c. Tertio sic. quanto virtus⁹ Tertiū superior est & perfectior tanto perfectius potest in suam operationem. vis cognitiva intellectiva perfectior est & superior quam sensitiua: sensitiua aurem potest per se sine omni acquisitione naturaliter in suam operationem sentiendi. ergo multo fortius intellectiva in suam operationem sciendi & intelligendi. cum perfectius sit scire & intelligere statim sine inquisitione quam per inquisitionem. Quarto sic. quanto aliquid est superius in natura, tanto paucioribus acquirit suam perfectionem. Secundum quod orbis primus bonitatem suam perfectam acquirit uno motu simplici: quia orbis inferiores acquirunt pluribus motibus. sicut Phis. ii. de cael. & mun. Cognitio intellectiva superior est sensitiua: & illa uno actu simplicis intuitionis perficitur in suo actu sentiendi. ergo & intellectiva multo fortius in suo actu sciendi & intelligendi. sed hoc non est nisi sciendo & intelligendo naturaliter sine inquisitione. ergo &c. Quinto sic. puer gradatim & artificiose interrogatur tanquam peritissimus discipulus. respondet ad omnia interrogata geometra: ut dicit August autoritate Platonis. xii. de trinitate. hoc autem non posset facere nisi naturaliter habendo illius artis peritiam. ergo &c. Sexto sic. in animali perfectiori perfectior debet esse natura: quia in perfectione sibi naturalium consistit perfectio rei naturalis. Sed homo est animal perfectius ceteris: quia habet quod habet omne aliud animal, & amplius: & omne animal aliud ex perfectione naturae sua habet scientiam naturalem necessariam sibi in regimine vita, ut apes fornicantes & araneas & cetera huiusmodi. ergo & hoc ex perfectione sua naturae debet habere naturaliter scientiam sibi necessariam ad regimine vita sua. talis est omnis scientia sibi debita ergo oenam hominem scientiam debet habere a natura sine inquisitione. Septimo sic. illud agit hoc naturaliter quod agit solo ductu naturae. scire & intelligere agit hoc solo ductu naturae. id naturalis rationis: ergo hoc naturaliter scit & intelligit. Octavo sic. quod naturaliter transire via aliquam naturaliter puenit ad terminum vitæ. Via deductio ad sciendum syllogismus est. Maxime via syllogismi hoc vadit naturaliter in omnibus suis operationibus. secundum quod probatur in perspectiva quod puer naturaliter habet artem syllogizandi: eo quod demonstrato ei pomo pulchriori & minus pulchro intelligit naturaliter quod pulchrius in quantum huiusmodi melius est & magis eligendum & videns de duobus pomis quod alterum est pulchrius quasi cocludendo accipit pulchrius & dimittit minus pulchrum. ergo homo naturaliter venit in actum sciendi hoc autem est scire a natura non ab inquisitione. ergo &c. Oppositu arguitur primo sic. ad illud quod conuenit hominî a natura, non indigemus studio & tempore: quia natura non deliberat ad habendam scientiam: sed ad scire indigemus studio & tempore. Secundum quod dicit secundo Ethic. de virtute intellectuali: quod plurimum ex doctrina habet generationem & augmentum: ideoque experimento indigeret & repore: quo scilicet studio insistentes habitum acquirimus quo scimus & intelligimus. secundum quod dicit Phis. vii. Ethic. Primum discentes complectuntur quidem sermones: sciunt autem nequaquam. oportet enim cōnasci. id velut naturam fieri habitum: & sic intelligere secundum Commen. hoc autem tempore indigeret. ergo &c. Secundo sic. quod alicui specie conuenit a natura, aequaliter inuenitur in omnibus eius individuis. ut in hominibus esse risibile. Sed sciere non inuenitur aequaliter in omnibus hominibus. ergo &c. Difficultas contingens in hac questione circa scientiam qualiter conueniat hominibus, contingit in omnibus formis existentibus in subiecto, quarum actus quoniam nobis manifestantur: & quandoque non cuiusmodi sunt formæ materialis & perfections materiae & formæ omnes quae sunt habitus & perfectiones potentiarum animarum: ut sunt scientia & virtutes. In esse enim & fieri istarum formarum in materia & subiecto ab antiquo triplex solebat esse opinio. Prima opinio erat ponentium omnes huiusmodi formas aduenire proprio subiecto perfectibili, totaliter ab extrinseco ut ab alicuius substantiae separatae influentia: quia vocabatur datorem formarum quantum ad habitus scientiarum & virtutum. Et isti erat bipartiti. Antiquiores ut Platonici ponabant animas prius separatas quam corporibus unitas: & ibi ex impressione idearum here habitus scientiarum & virtutum, & secundum illos deferre in unitate sua cuius corpos: sed ex corpore unitate obliuionis quo ad ipsum & actu sciendi in particulari, retinendo.

b iii

Bumme

tamen habitus omnes sciendi in particularitatem sed viuum & actum sciendi solum in vniuersali secundum quod dicit Boethius in suo metro in persona anima dicetis. Cum mentem cernerem altera singula noui. Nunc membrorum cōdita nube summa retinui: singula perdidi. Et tunc postmodum ponebat animam per viuum & exercitium eius in corpore amouere illud impedimentum. Sicut faciunt in recordatiis positivi volentes memorari eorum quorum erant oblii. Et per hunc modum posuit Plato in Mennone quod scire vel addiscoere nihil aliud erat quam reminisci. Secundum quod recitat Philosophus in principio posterius disputans in hoc contra Platonem. Sicut etiam facit Augustinus. xii. de trini. ca. vti. vbi dicit sic. Plato ille philosophus nobilis persuadere conatus est vixisse animas hominum antequam corpora generarentur: & hinc esse quod ea quae discuntur reminiscantur potius cognita quam cognoscantur noua. C Postiores autem multo ut Auien. & Arabes, ponentes intellectum hominis non fuisse unum nisi corpori coniunctum & in corpore existentem, posuerunt ipsum ex parte operatione influentiæ intellectus separatae sibi de proximo in ordine naturæ coniunctæ recipere habitus scientiarum & virtutum: & quod impedimento huic receptioni non erat nisi quadam obscuratio in anima a corpore: & quod tale impedimenti oportebat amoteri studio & exercitio nostro. Vnde dicebat quod oīs actio nostra ad acquisitionem scientiarum & virtutum in nobis non est nisi preparatio quædam in suscepibilem ad formam susceptionem, & amotio contrarii impedientis eius impressionem: ut omnino preparato susceptibilem & amoto impedimento actio intelligentia fit influere in animas nostras habitus scientiales & morales. Et tamen isti quam poedentes cogit sentiebatur circa formas naturales quod ager naturale non agit nisi preparando materiam ad formam susceptionem: ad modum quo agricola parat agrum ad susceptionem semen & pcreationem fructus: & quod materia preparata actio immediata & intellectu erat idem sicut in Platone, intelligentia secundum Auien, & similiter quo ad impressionem virtutum in anima & formarum naturalium in materia. Sicut si signum in opera mollificata suam imprimat figuram: quod facere non potuit priusquam fuisse mollificata. Alii vero ut Anaxagor. & Anaximander & sequaces eorum contrario modo predictis ponebant: Dicendo quod omnes huiusmodi formæ rebus essent inditæ a natura: nec alia modo acciperent eas ab actu aliquo exteriori vel interiori: sed quod quandoque latitarent eo quod actus eorum non possent exterius manifestari propter aliam materiam & subjecti indispositionem: & quod per agens exterius nihil fieret nisi amotio illius dispositionis impedientis: & tunc illico formæ intus latentes in suis actionibus se manifestarent ibi esse & prius fuisse quædam latebant. Sicut per limationem auferitur rubigo ab auro ut fulgeat: & se aurum manifestet vel sicut per aliquod adminiculum sciens in habitu inducit in recordationem vel considerationem actualem eius quod prius nouit. Et in hoc dicitur isti ad modum Platonis, quod addiscere nihil est aliud quam reminisci: & ita omnes iste opiniones negabant scientiam a nobis haberi per acquisitionem. Sed dicebant eam solum a natura esse inditam vel ab exteriori naturaliter impressam: sicut speculum unum formam quam habet naturaliter imprimat in speculum sibi oppositum & preparatum. C Vt ratiō dictarum opinionum in conueniens est multum: quia ponit omne agens inferius & exterius ad esse istarum formarum esse agens solummodo per accidens ut remouens prohibens: quod secundum Philosophum. viii. Phys. non est nisi agens per accidens. Maxime autem derogat utrāque istarum opinionum ordinis vniuersi in quo deus disposuit inferiora regi a superioribus per media. remonet enim causas primas omnem actionem per se attribuendo causis primis. C Circa positionem autem Platonis: quia non viquequam errabat ut dictum est supra, scidum quod positio sua plures habebat articulos. Primus erat quod in luce idealium diuinorum homo videbat synceram veritatem: & quod non scientiam certam: sed opinionem solam posset acquirere per sensus, in quo verissime locutus est, ut visum est supra. Secundo posuit quod lucem idealum semper sibi habuit anima presentem, quod similiter optime dixit. Secundum enim quod dicit Augustinus. Secundo de libero arbitrio, illa veritas & sapientia pulchritudo semper adebat omnibus proxima est omnibus, semper in nullo loco est: nullum debet: foris admonet: inter docet: nullus de illa iudicat: nullus sine ea recte iudicat. Tertio dixit quod deus praesens animam notitia perfecta veritatis de necessitate illuminat: & quod hoc non facit modo in nobis, hoc contingit quia illustrationem illam non potest anima recipere secundum statum praesentis vita quem habet in corpore, propter quod posuit animas praecepsisse corpora: & tunc illam perfectam illustrationem suscepisse & in corpus eam secum detulisse: Sed nube corporis tectam obliuioni totam tradidisse: ita quod per depurationem quandam, ut dictum est supra, rememorata per species acceptas a sensibus ad lumine idealium se coquatur: & tamen reminiscendo in pristinam notitiam venit. & per hunc modum posuit discere esse reminisci. In hoc tertio articulo errauit: & per hoc in alia inconvenientia cecidit. lux enim diuina nulla necessitate sed sola voluntate vniuersaque secundum gradum sanitatis suę illustrat unum plus alterum minus, quod dā perfecte quosdam nihil. In quibus est lux in tenebris lucens: & tenebre eam non comprehederetur.

C

D

Propter quod dicit Augustinus. Nouit ista pulchritudo quoniam se ostendat. illa enim etiam medicis fungitur munere: meliusque intelligit qui sunt sani quam iidem ipsi qui sanantur. quantum enim in se est omnes equaliter illustrat. Quod videns Plato. & cum hoc videns quoniam anima quantum est de se nisi esset corpe obumbrata perfecte nata est illustrari: bene vidit quod status iste quem non habet in corpore. quodammodo est ei praeter naturalis. & ideo posuit animam alium statum hinc praeter istum quem modo habet in corpore sibi magis naturali. & somniauit statum innocentiae. ubi anima erat in corpore non subdito peccatis. quod non corruptitur. nec aggrauat animam. & ideo non impedit a perfecta illustratio lucis diuinae: quam oculi in illo statu percipient: & perfectam veritatem scibilius facilissime percepissent. Sed tamen quia istud statum percipere non potuit. in aliis sibi visum possibiliter quatuor erat ex natura ait incidit: & posuit alias ante corpora vixit se separatas: & visione corporum obumbratas. Reuera ex corporis contemplatione ait non sunt obnubilate non obnubilatio occultante aliquam notitiam latentem in eis ut posuit Plato: sed impediens receptionem illustrationis diuinae: & notitiae veritatis synceram: quam ab initio impedit oculo: & per purgationem oculi mentis incipit quodammodo illucescere. Et ideo Hugo sententiarum suarum. p.x.libro.i.c.ii.loquens de anima pro utroque statu in corpore distinguunt triplicem oculum eius. d. Postquam tenebre peccati in illam intraverunt: oculus quidem contemplationis extintus est. ut nihil videat: oculus vero rationis lippus effectus est. ut dubie videat. Solus carnis oculus in sua claritate permanet. & loquitur de toto humano genere quasi de uno homine. Reuera oculus contemplationis quo pura intelligentia videre debet synceram veritatem in luce aeterna. sicut vidit in statu innocentiae. modo cecus est: quia non purgetur aliquantulum in illa nihil videre omnino potest. Oculus autem rationis quo mens cuncta rationis deductione per sensus in statu innocentiae intellecta percepisset: nunc lippus factus est. ut ex sensibus nullam certam notitiam accipiat. ut dictum est supra. & dicit Augustinus. dicitur in hoc corpore est anima etiam si plenissime videat hoc est intelligat. tamen quia corporis sensus virtutur operante proprio. si nihil quidem valeant ad fallendum. tamen non nihil valent ad ambigendum. Non ergo vera sententia erat dictorum virorum quod scientia inest homini a natura sive ab extra proueniendo sive interius latendo. Et concordant omnes homines sententiae quod scientia homini non acquiritur nisi per accidens: & quod secundum primam & tertiam sententiam. aut nihil contingat addiscere hominem neque per se neque ab alio: aut quod scire sit reminisci: cuius contrarii in sequentibus questionib[us] declarabitur & demonstrabitur. Ideo est opinio media Aristoteles & pipateticorum, quae ponit omnes formas hominis esse suum in materia & subiecto habere prius ab intra a natura. & partim ab extrinseca actione. Partim ab intra ponebat Aristoteles. omnes homines formas praexistere in subiecto. sive in potentia & partim ab extra. sive per agens subiectum transmutans: ut forma quae in ipso prius erat in potentia fiat in actu: non quod id quod prius fuit in actu & latebat. oporteat quod sit in actu. ut dixit ultimorum opinio: & quod non sola impressione agentis in eo fiat: ac si opera figuraretur ad presentiam sigilli: sed quod fiat in eo immixtione virtutis producentis ab intra in actu quod prius fuit in eo in potentia: ac si opera figuraretur ad presentiam actiui alicuius quod operatur virtutem suam immittit: qua in figuraionem transit ab intra. Sicut etiam figurantur membra animalium in generatione eorum naturali. Non autem ut per agens extra in disposita materia imprimatur forma ac si operatur molli apponatur sigillum: quod quemadmodum praedicti ponebant formas ab extra. Ponebat igitur Aristoteles quod forma quelibet de potentia in actu deducitur per agens extrinsecum proximum. non solum per agens extrinsecum primum. Et quod hominis potentia sit quadam habilitas in subiecto & naturalis inclinatio imperfecta tamen ad perfectionem illam quam nata est habere res potentia illa deducta in actu per agens: secundum quod in rebus naturalibus generas calidum non ponit calidum in materia. ut dicit prima opinio: neque detegit occultum ut dicit secunda opinio: sed vere genit faciendo ut illud quod prius erat in potentia calidum idem non aliud fiat postmodum in actu calidum: secundum quod dicit Phis. viii. Metaphysica. Illud quod est in potentia sit in actu ab agente in omnibus in quibus est generatio. Non enim est aliud causatum. sed erit illud quod est in potentia in actu. ut dicit Commentator. Et causa unitatis est: quia transmutatur illud quod est in potentia donec in actu fiat sub agente. sive sub extrahente ipsum ex potentia in actu. Est igitur hoc aliud unum quod prius est in potentia & post transfertur de potentia in actu. & translatio non largitur ei multitudinem: sed perfectionem in esse. Similiter omnino contingit in generatione habitus moralis & scientialis. agens enim extra nec ipsum in subiecto ponit. ut dicit prima opinio: nec ipsum detegit. ut dicit secunda opinio. Sed ipsum quod est in potentia tale. puta temperatum vel sciens. facit esse actu tale: secundum quod virtutes intellectuales ad generationem suam & alignmentum studio indigent & experientia: morales vero exercitio. ut determinat Philosophus. ii. Ethico. ubi ex determinatione idem concludit dicens. Neque igitur natura neque praeter naturam insunt virtutes. Sed igitur quidem nobis suscipere eas. perfectus autem per assuetudinem & hoc in moralibus & per studium

Summe

In intellectu lib⁹, ubi dicit Commentator. Hic nūc naturā esse dicit cuius perfectio ex natura aduenit. Non sic agit insunt nobis virtutes natura nec p̄ter naturam: quia aptis natu‐ris nobis eis sufficiēt aduentūt nobis nostra actione, qua indigent ad p̄fectionē. Quomodo autē hec fiat, videbit in q̄stio‐ne proxima sequenti. Et est hic aduentūtum ad cognoscendūt perfectum modum generationis p̄‐fectiōt scientiāt in nobis: & cognitionem syncretę veritatis, q̄ non sufficit conceperūt mentis informa‐tus a specie & exemplari accep̄to a re. Sed requirūt species & exemplarūt aeternūt: quod erat cau‐la rei: de qd̄ etiam non agit ad generātum notitiam & scientiam veritatis in nobis sedm communē curſum acquitendīt scientiam & notitiam veritatis in nobis, exemplarūt aeternūt nisi mediante ex‐plari temporali: sicut dictum est in questione praecedenti. Ex quo patet vt dictum est ibi, q̄ modus Aristoteli si non sensit id qd̄ dixit Plato, erat diminut⁹: quia nimis attribuebat, immo totum cau‐sis particularib⁹ non attribuendo eausā vniuersali nisi mediatam actionem: & vniuersalem im‐p̄fessionem quā determināt agentia particularia. Patet etiā q̄ modus Platonis si non sensit qd̄ Arist. sūlt̄t̄ erat diminutus q̄a nimis parum attribuebat eausā particularib⁹ nihil eis attribuendo in pri‐cipali actione generationis verbūt scientiāt & informationis veritatis: sed solum eis attribuendo actionem in disponendo per modum amotionis eius qd̄ prohibet: non per modum agentis qd̄ p̄‐mituer: & q̄ totum id agit vniuersale agens. Et sicut haec & talia isti duo viri dixerunt in genera‐tione habit⁹ scientiāt & veritatis: sic & in generatione habitūt omnīt virtutū & formatum natu‐rallum. Dictum ergo utriusq; & Aristo, & Platonis coniugendūt est in omnibus & istis genera‐tionibus istarūt formatūt: & sic erit ex utriusq; eliquata vna verissimē philosophiē disciplina, vt dicit Au‐gustinus in fine de Aca. vt dicamus q̄ omnes & formēt scientiāt & morales ab intra sunt quātūt ad potentiam suceptibilis & etiam ab extra non solum quantum ad impressionem agentis parti‐cularis secundūt modūt Aristo, sed etiā quātūt ad impressionē agentis vñis sedm modūt Platonis. Ita q̄ sicut pfectum verbūt veritatis imprimere non possit res extra in animam per suam speciem sine im‐pressione ab exemplari veritatis aeternā, vt dictum est supra: Sic nec pfectum habitum cuiuslibet veritatis: nec pfectum formāt naturalem alicuius speciei possit agere ex materia illud qd̄ im‐primit ei agens particularēt creatum qd̄cīp, nisi per seipsum immediate imprimat agens vniuersale & exemplarūt aeternūt vt ipm sic agat, & tanq; agēt vniuersale imprēdo in omni qd̄ fit, mediātib⁹ agē‐tibus particularib⁹: quibus nihil effici potest nisi qd̄ imperfectūt est in natura rei: & etiā tanq; agēt parti‐cularēt immediate imprimendo in natura rei pducte qd̄ pfectūt est: & cōplementūt eius: vt Idea afi‐bi qd̄cīp deus est: sit causa generationis aīt̄t non solum ad quā natura particularis in agendo aspi‐cit vt Aristo, imposuit Platonis: sed causa quāt̄ agendo imprimit: & similiter est causa generationis notitiae veritatis & scientiāt de aīt̄t vt sit in omnibus q̄ fitūt a nobis & a natura de⁹ & mediate agē‐tibus aliis operetur qd̄ imperfectūt est: & immediate qd̄ pfectum est, vt p hunc modum sine deo mul‐la natura subsistat, nulla doctrina instruat, nullus usus expediat, vt dicit Augustinus. iii. de ciuitate dei. & sic res quas p̄t̄ condidit administrare non cessat, vt secundūt hoc verificet qd̄ dixit filius in Euāg. Pater meus vñq; modo operat & ego operor. **C**Positiones om̄i aliorūt circa hāc materiam falsūt erat omnino. Non tñm aliquāt agens potest imprimere perfectāt scientiāt rei nisi habeat in se pfectūt veritatēt eius & p illam agat. vnde quia lapis non agit verbum veritatis suę in intellectu p seipsum, sed per speciem suam quia non est veritas sua quā agit in intellectu: Ideo non potest formare ver‐bum pfectūt veritatis de se in mēte, vt dictum est supra. Similiter q̄a aīt̄t nō agit per suā formam im‐mediate, sed p suāt virtutem immutat in materia, ideo nō potest formare perfectāt veritatēt forme‐sticēt in materia: nihil enim agit perfectam veritatem fibi similem in alio nisi qd̄ agit immediate per id qd̄ est ipsa sua veritas sicut sigillum per ipsam suam formam immediate imprimit ceram: & vera figura quia ipsum informat, informat eam, vnde cū intelligentiēt creatūt non habent in se tertūt verita‐tes: sed solum eas habet in se prima intelligentia quāt̄ est deus: sed illaz solum habent in se tertūt si‐militudines. ideo nulla illarum veritate perfecta potest informare immediate neq; mentē neq; ma‐tetiam aliqua forma perfecta. In hoc ergo errabat Avicen. & eius filēs. Errabant autē & ponēt̄ for‐mas latere in actu: tunc enim contraria essent simul in eodem actu in materia: quod est impossibile & tunc non continget aliquid addisoere: sed in rei veritate scire esset reminisci apud intellectū & essent habitus naturaliter in anima: qd̄ nō est verum, vt infra videbitur. Hoc autem dico de ha‐bitibus acquitendis modo humano preferuando ad præscens ab habitibus infusis.

F
Rūsio.

CBreūter ergo dico ad q̄stionēt q̄ scire i potētia nobis contingit a natura. In actu autem & perfectiōt a studio nō & acquisitione, & quō hoc: patet ex p̄dictis. & etiā patet ex q̄stio‐nibus sequentibus. Qz ergo perfecte nō contingit nobis scire nisi acquisitione: hoc bene cōcludit̄ duo

Artic. I. Quest. IIII. Fo. XIII.

victima argumenta. Sed quia priora argumenta nuntiatur concludere q̄ perfecte contingit nobis
scire a natura: Respondendum est ad singula per ordinem.

G Qz ergo dicitur primo q̄ potentia cognitiva est potentia naturalis, ergo naturaliter potest in suam operationem: Dicendum q̄ potentia naturalis duplice dicitur, secundum modos naturae: quos ponit Boethius de causis nat. Vno modo propriæ vis insita rebus pri capiūt mōtens per se non per accidens, hoc modo potentia valet ad unum tñ: ut ignis calefacit. & sic potentia cognitiva non est potentia naturalis. Alio modo dicitur potentia naturalis quaestu q̄ qualitas principiū agendi informans aliud. Sicut quæcūq; rei specifica differentia etiā dicit natura & universaliter quoquid est de rei substantia, hoc modo potētia cognitiva naturalis est, maxime autem respectu sui subiecti, subiecti enim sui potentia naturalis est: quia naturaliter animæ indica & non ab extrinseco acquisita, respectu vero sui actus maxime illius qui est scire ea q̄ post principia, non est proprie potētia naturalis: sed rationalis: quia scire conclusiones nō contingit homini nisi via rationalis inquisitionis & investigationis, quæ valet ad oppositam: quia in ea potest errare & dirigere. Vnde Philosophus in secundo phy. dividit principiū operatiūna qd est ratio, cōtra principiū operatiūna qd est natura: eo q̄ rationalis potētia valet ad oppositam naturam vero ad unum tñ. Ad secundum q̄ natura nō deficit in necessariis: dicendum q̄ natura non est deficiere in necessariis quando dat illa per quæ omnia necessaria possunt acquiri: licet ipsa immediate nō confert. Sicut non deficit homini in necessariis non dādo ei armaturam naturalem & vestimenta: sicut aliis animalibus dedit ista: cum dedit homini rationē & manū p̄ quæ ista sibi potest acquirere: quæ nō dedit bratis: & ideo eis illa dedit ne eis in necessariis deficit: quia sibi ea acquirere non possunt. Distinguendū tñ q̄ quedam sunt necessaria ad esse, quedam ad bene esse. In necessariis primo modo manū natura deficit alicui speciei quin omnia sibi necessaria immediate confert ei. In necessariis secundo modo similiter non deficit ei: quia illi quæ illa sibi acquirere non potest, dat fine dñe ea p̄ quæ illa sibi acquirere potest. Vnde natura dicitur illa dare: quia licet nō dat illa immediate, dat tamen illa p̄ q̄ acquirere potest ea: & si aliquid pertinet ad perfectionem creature qd non potest natura ipsa de se dare immediate vel mediate, illud immediate operat in ipsa auctore natura. **H** Ad tertium q̄ intellectua virtus perfectior est sensitiva: quia naturaliter potest in suam operationem: Dicendum q̄ perfectio virtutis cōsistit in duobus: & in operatione, quia habet operationem perfectiōnem circa obiectum superius & perfectiōnem in natura: & in modo operandi: quia cītius tūm adūm perfectiōnē sua operationis acquirit. Primo modo intellectua potentia simpliciter perfectior est sensitiva: quia intelligere est actio perfectior q̄ sentire: quia circa obiectū perfectius. Vnde intellectus operatione sua habet iudicare de operatione sensus, nō econverso, sicut dicit Augu. ii. de lib. arbitrio. De scđo modo perfectionis loquendo intelligendū est q̄ potētia intellectua & est ratio, & est intellectus. Inquantū est intellectus operatur vt natura circa propria obiecta, intelligendo scilicet prima principia tñ in speculatiūnē q̄ in actiūnē simplici intuitu statim cum ei offert obiectū sine omni discursu & investigatione. Sicut visus sentit visibile sibi obiectū in lumine. Et est in hoc adhuc intellectua potētia perfectior sensitiva: quia perfectius intelligit intellectus prima principia in sua veritate q̄ sensus visus colorū qualitates: quia & apprehendit & de apprehensō iudicat. sensus autē non iudicat de apprehensō: sed apprehendit tantū. Nec tamen illam notitiā habet intellectus omnino naturaliter & ab intra: sed cōtingit ei ex obiecto qd accipit ab extra: & cū hoc ex exemplari ḡtimo. Sed perfecta debet habere veritatis notitiā: ut dictum est supra. Et quo ad hoc etiam illa notitia quodā modo est naturalis: & quodā mō est acquisita. Solum tamē in potētia inest naturaliter inquantū non est in actu, nisi per hoc q̄ est acquisita. Vnde & notitia sensus non est pure naturalis: sed quodā modo acquisita per sensibilia: effet autem cognitio intellectus pure naturalis si nullo modo indigeret acquiri ab extra. Et de hoc modo sciendi a natura sine omni acquisitione necessaria ad sciendū proposita est quæstio: an scire cōtingit homini a natura, an ab acquisitione aliqua & alicuius super id qd habet homo a natura: quo dispositus est ad sciendū. Inquantū vero intellectua potentia operatur vt est ratio ipsa, non operatur nisi inquirendo & investigando illa q̄ sunt post principia ductū ratiōis. & hēc est sua opatio prima: quā statim facit cognitis principiis per intellectū. Sed ad operationē secundā quæ est scire ex investigatione, nō statim puenit: & quo ad hoc imperfectior est operatio intellectua q̄ sensitiva, & ipsa potentia intellectua q̄ sensitiva: quæ tñ simpliciter est perfectior: quia perfectior est eius operatio in re ex obiecto perfectiori: licet nō in modo operandi. Est enim illa perfectio quæ cōsistit in modo operandi fini respectu illi⁹ q̄ est respectu obiecti: & cōtingit aīc rōnali illa imperfectio ex natura & ordine rerū. Sic eīn est grad⁹ & ordo in reb⁹m Phm. ii.

b v

Summe

q. & m. vt illud qd est pfectum in modo perfectiois per se perfectionem habet: & non consequit eis per aliam operationem. cetera vero ab ipso pfectione suam consequuntur sua operatione qua in il lum fertur. Sed res ei propinqua in natura ut angelicē substātiē recipiūt eam vna operatiōe sim plici: & ideo sine omni discurſu statim concipiūt in principiis omnia sua picipiata. Homo autem remotior a primo perfecto in ordine rerum intellectualium: quia natus est consequi bonum pfectum operatione perfecta intelligendi, qd & angelus superior eo in natura: necessario illud ad qd an gelus potest peruenire vna operatione simplici, homo eget ut perueniat ad illud opere multiplicita. Res vero posteriores quia non consequit bonum perfectum neq; habent operationem perfectā, ope ratione simplici bonū suum cōsequuntur ut sensibilia. Patet ergo qd actio sensus in operatione sua qd est naturaliter & sine discurſu magis est propter imperfectionem qd perfectionē: & discurſus intellectus rationalis in sua operatione magis arguit perfectionem qd imperfectionē. verbi gratia, in sa nitate corpus enim illud pfectius est in sanitate qd sanitatem acquirit: hoc operationib⁹ multis: qd illud qd non potest acquirere nisi sanitatem imperfectam: hoc operatione vnicā. Illud tñ est perfectius qd sanitatem pfectam acquirit vna operatione qd qd pluribus: & illud perfectissimum qd eam habet naturaliter nec eget vlla operatione qua eam sibi acquirat, vt dicit Philosophus. ii. cæ.

k Ad qrtū. & mun. Ad quartum qd intellectua potentia est superior natura sensitiva: ergo paucioribus indiget in sua operatione: Dicendum secundum iam dicta: qd quando superius & inferius in natura suis operatiōibus eandē pfectionē consequuntur tūc superi⁹ pauperibus indiget. Sicut angelus paucioribus indiget ad actum sciendi qd homo: & orbis superiori vnicō motu cōsequitur bonum pfectum qd cōsequitur orbes inferiores pluribus. qd autem superius consequitur bonum perfect⁹ qd inferius, sicut contingit in proposito: tunc non est inconueniens qd superius indiger pluribus in sua operatione qd inferius, vt dictum est exemplo sanitatis. Sicut etiam patet de elemētis quē nō habet nisi singulos motus: cum orbis superiores habeat plures: ga perfectius bonum sibi acquirit illis pluribus qd elementa sibi acquirant singulis. Secundum Philolophum. ii. cæ. & mun. Ad quintum qd puer respondet ad interrogata: Dicendū qd non sic respōdet ppter aliquā scientiā quā pri⁹ anima eius habuit: & quae in ipso secundum habitum later. vt per interrogata commoueatur ut exeat in actum sicut opinatus est Plato: sed quia ex notitia primorum principiorum incoplexorū quā sibi prius acquisiuit per sensus cognoscēdo terminos, statim hoc est modico discurſu patet ei quacq; proponuntur sub interrogatiōe per immediata: & hoc maxime quād est homo ingenio perspicax & assidit diuina illustratio ad pceptionem veritatis synoerē cui Augusti attribuit qd sic puer respōdet prio lib. Retra. Sicut em patet intellectui. Statim sine omni discurſu prima principia ex prima noticia terminorum, ita patere posunt ex principiis proximis proximē conclusiones ita qd questionibus singulis propositis ordinatim & gradatim & per immediata semper sine omni discurſu ex praecedentibus patet intellectui veritas sequentium. Vnde August. xii. de tri. Credēdū est mentis intellectualis ita cōditam esse naturam, vt dictū est supra. Vnq; qd sc̄ientia geometrica traduntur per immediata, ad interrogata geometrē puer bene respōdit. Si tamē interrogatus fuisset per mediata non sic respondisset: quia veritas mediatorum non patet statim in primis nisi media explicentur. Si etiā interrogatus fuisset de rebus aliis: non sic per immediationē ad prima principia cōnexas nequaq; diserte respondisset. Vnde Augustinus ibidē. xii. de tri. arguens contra Platonem loquens de puerō dicit. Non ipse sine magistro alba & nigra discerneret: quia ista iam nouerat aī qd in rerum natura crearetur! Deniq; cur de solis rebus intelligibilibus id fieri potest vt bene interrogatus quisq; respōdeat qd ad quāq; pertinet disciplinā etiā si eius ignarus est: cur hoc facere de rebus sensibilibus nemo potest nisi quis ista viderit in corpore cōstitutus: aut eis qui nouerint id ēamq; crediderit sine literis cuiusq; sine verbis! In hac opiniōe cū Platoni fuerat aliquā August. in fū. sol. & recitat in prima retta. vbi illud retractat d. In quodā loco dixi qd disciplinis liberalib⁹ eru diti sine dubio illas in se obliuione obruras eruunt disendo & quodammodo refodiunt: sed illud quoq; improbo. Ad sextum qd homo est natura perfectior brutis: ergo potius qd illa debet habere scientiam sibi naturalē: Dicendū qd reuera natura in hoīe pfectior est qd in brutis: & maxime ratione intellectus quo ea excellit: & est de perfectione eius qd nullam habet scientiam naturalē: & de brutorib⁹ imperfectione qd habet naturales industrias. quia enim natura est determinata ad vnu & industria brutorum est naturalis: ideo solum habet uno & eodem modo operari in omnibus in qd bus est: vt omnis hirudo eodem modo facit nīdum & aranea telam & apis fauum. Quia vero pot ad diuersa & opposita, ideo diuersimode pot hō per rōnē opari idemvt domū vel vestem & hīmōi, & homo quia rationem habet diuersimode pot sibi de necessariis prouidere & omnia sibi necessaria operari: non autem bestiē: quia rationem non habent: sed solum uno modo secundum qd habet

M Ad sextū. Scientiam sibi naturalē: Dicendū qd reuera natura in hoīe pfectior est qd in brutis: & maxime ratione intellectus quo ea excellit: & est de perfectione eius qd nullam habet scientiam naturalē: & de brutorib⁹ imperfectione qd habet naturales industrias. quia enim natura est determinata ad vnu & industria brutorum est naturalis: ideo solum habet uno & eodem modo operari in omnibus in qd bus est: vt omnis hirudo eodem modo facit nīdum & aranea telam & apis fauum. Quia vero pot ad diuersa & opposita, ideo diuersimode pot hō per rōnē opari idemvt domū vel vestem & hīmōi, & homo quia rationem habet diuersimode pot sibi de necessariis prouidere & omnia sibi necessaria operari: non autem bestiē: quia rationem non habent: sed solum uno modo secundum qd habet

Artic. I. Quest. IIII. fo. XIII.

a natura operari ad unum determinatum solum. Egent autem ipse bestie notitia aliquorum necessariorum ad regumen suum: sine quorum notitia non posset sibi naturaliter prouideri: & ideo natura industrias dedit eis naturales illa cognoscendi & operandi circa eadem: ut hirundini ex qua materia & quomodo debeat nidsificare: & formice qualia grana: & quoniam debeat easibi thesaurizare: & ceteris hominibus cōsimilia. Hoc autem quia per ratione diversimode sibi potest necessaria protidere, ideo naturalem notitiam nullam sibi natura impressit, ut per rationem diversimode operari possit quod per naturalem industriam solum uno modo operaretur: quod est multo nobilius. Si enim homo naturali industria solum haberet artē edificandi: solum uno modo omnis homo domum edificaret. Sicut uno modo omnis hirsudo nidsificat. Nunc autem quia ratione sibi artem acquirit ad dominicandum, ex illa accedit per rationem pluribus modis potest domus diversas sibi edificare: quod multo nobilius est & perfectius. & ideo dicit Philosophus. iii. de anima, quod anima est sicut manus. Manus enim est organum organorum & intellectus est species specierum. quia ut dicit ibi Comētator: anima recipit multas formas ut manus omnia instrumenta. Vnde sicut nullum instrumentum artis hoc habet naturale: quia habet manus quibus potest facere omnia instrumenta & utrūque eis: ita nullam artem habet naturale: quia habet rationem quae omnes artes potest sibi acquirere. Et per hunc etiā modum dicit Philosophus quod anima debet esse immixta & nulli habere aliquid commune nec proprium quatenus omnia intelligat. Ad septimum quod homo scit solo ductu naturalis rationis: ergo scit naturaliter: dicendum secundum Ad septimum. N
quod dictum est, quod ratio in homine & est ratio & est natura. Si ergo sciret ductu rationis naturalis ut est natura tunc retiera naturaliter sciret: Sicut naturaliter scit prima principia intelligendo ea simplici cōceptu: non ratiocinando: quae tamen non scit naturaliter nisi in potentia, ut dictum est: & amplius infra dicetur. Sed ut actualiter ea sciat & intelligat requiritur aliquid acquisitum quo ea intelligat, ut saltem species intelligibiliū. Nūc ergo quia homo scit ductu ratiois naturalis ut est ratio discurrendo & rōcinando, hoc non scire naturaliter sed rationaliter non est per scientiā innatam sed per acquisitam. Ad octauum quod homo naturaliter discit via syllogistica: ergo peruenit ad scientiam per eam: Dicendum secundum Philosophum. ii. Ethic. quod sicut cōtingit quod grammaticū grammaticē facere & non grammaticē, sūlter & syllogisticū quod cōtingit facere syllogisticē & non syllogisticē. Syllogisticē facit hoc aliqd quā attendendo ordinē medii ad extrema operari procedendo ad intentū: quod solum potest facere habens artē acquisitam vel per alterius instructionem vel per proprias industrias investigationē. Non syllogisticē facit homo aliquid quā non attendendo ordinem medii ad extrema operatur procedendo ad intentum via qua procederet attendens ad ordinem medii: quod potest facere homo naturali industria ex primis principiis scientiarū naturaliter cognoscēdo terminos: quae tamen sunt prima principia syllogismorum. Secundum Philosophum. iii. metaphysicē, & hoc possunt hoies plus vel minus secundum quod perspicacioris vel obtusioris sunt ingenii. Hic dicit de Hippocrate medico ppter excellētiā sui ingenii quod naturaliter sciuit logicā. Secundū hunc modū per viam syllogismi processit ars illius pueri non tam syllogistica. Ipse enim ex sensu cognoscēs terminos in primis eligibilibus naturali industria percepit quia omne pulchrius & delectabilius in quantum hominī magis esset eligendū: quod est maior in syllogismo. Minorē indicavit ei sensus de duobus pomis quod esset pulchrius. ex quibus cognitis sine artis pscrutatione quasi cōcludēdo syllogismo pratico pulchritus accepit. in tali enim syllogismo maiorem vniuersalē determinat ratio: minorē vero particularē sensus & phantasia; conclusionē vero facit voluntas. quācīq; enim ambē opinōes cōueniunt ī re aliq; vniuersalis ex parte rationis & particularis ex parte sensus, oportet quod actio concludens statim sequatur, ut si fuerit apud animam opinio rationis vñis quia expedite omne dulce gustare: & sensus dicat quod hoc est dulce: statim gustabit illud dum non sit aliqd impedīens. Secundū quod dicit Philosophus. vii. Eth. Hec quod vñis opinio: altera autē de singularib; est quorum sensus proprius. cui autē una sit ex ipsis necessariū conclusum &c. ut ibi dicit. Et secundū hūc modū omnes hoies ratione utentes non solū liberā voluntatis electio- nē sequētes syllogismo licet non syllogistice procedunt in omnibus actionib; suis. Sicut probat ppter dictū ex eius de puerō in perspectiva. Nec solum homo industria naturali ex primis principiis syllogismi si ne arte sic potest facere quod sunt artis quin ppter hēc possit quodāmō & brutū. secundū quod recitat Ambrodi cēs in Hexa. Exortem rationis canē nemo esse dubitat: tamen si sensus ei⁹ vigore consideres censes ei⁹ sen- tiēdi sagacitatem vñ rationis affiscere. Deinde quod pauci qui in addiscēdo vñ lōgitudinē cōtriverunt, vñz potuerunt cognoscere ut syllogismorum conexiones cōtexerent, naturali hoc caris eruditioē cōphēdere facile poterit estimari. Nā vñ vestigium leporis cervi reperit, atq; ad diuerticulū semītē venerit & quoddā viarū cōpītū quod partes in plurimas scindit: obies singula semītarū exordia tacitus secum ipse practicat: & velut syllogistica voce sagacitatem colligēdi odoris emitit. Aut ī hanc partē ingrat de flent aut ī illam: aut certe ī hunc se anfractum contulit. Sed nec istam nec illam ingressus est

N
Ad septimum.

O
Ad octauum.

Summe

viam: superest igitur ut in istam partem sine dubitatione cōtulerit: & statim in illum anfractum leporē percū quā. Et q̄ canis iste in hoc obseruat artis syllogistiq̄ regulam statim Amb. exponit. d. Nonne totos dies conterunt p̄hi p̄positiōes fibi diuidentes: & ex tribus cum vnā earū veram esse necesse sit, duas earū in principio interficiūt tanq̄ mēdacio conuenientēs: & sic q̄ ea q̄ relicta est vni veritatis esse definiūt: Canis ergo facit qđ artis syllogistiq̄ est, oīno sine arte & sine pricipiis artis ab ip̄o perceptis: puer aut̄ p̄dict⁹ sūl̄iter sine arte ex primis tñ pricipiis artis ab ip̄o pceptis. Et sic vñ ter quecūq̄ agētia p cognitionem & scdm cognitionē quācūq̄ rā sensitiuā q̄ intellectuām, secūdū regulas artis syllogistiq̄ faciūt quecūq̄ faciunt vel artificiose vt noscētes artem illam, vel nō ar- tificiose vt nō noscētes artem illam: qui etfi in faciendo regulā artis non habēt in se vt puer neḡ etiā aliquid artis percipiūt vt bruta: tamē nō nisi p artē regulan̄ existentē in luce aeterna: que oīm agentiū p cognitionem actiones dirigit vel ipsi agētibus imp̄issionē artis pcipientibus vel nō pcien- tibus. Scdm q̄ dicit August. de vera rel. vbi cum ostendit sic esse in rōnem habentib⁹, ostendit & sic esse in aliis d. Hoc & ceteris animantib⁹ q̄ rōne carentia sensu tñ non carent aiaaduerti potest nullum em̄ horq̄ est qđ non in sono vel in cetero motu atq̄ opatione mēdorōz numerosum aliquid & in suo ḡne moderatū gerat: nō aliqua sciētia, sed tamē int̄imis naturē terminis ab illa incōmuta bili numerorum lege moderatis.

A
Quaest. v.
Arg. i.

In opposi- Irca quīntū arguit q̄ non cōtingit hoīem scire p seipsum acquirēdo scientiā si- ne doctore. Primo sic. in eo qđ hō pōt per se acquirere frustra q̄rit auxiliū alteri⁹. Nūc aut̄ hō vt sciat nō frustra q̄rit alteri⁹ auxiliū vt patet. ergo &c. ¶ Scdō sic. fm Philosophiū. ix. metaphysicū. nihil poedit de potētia ad actū nisi p aliqd p̄exīs actu tale est illud in potētia. quare cū hō vt dictū est in q̄stione p̄xima, ex se solū est in potētia sciēs, nō potest fieri in actu sciēs nisi p aliud sciēs ī actu. hoc aut̄ est doctor aliq̄s. ergo &c. ¶ Tertio sic. Scdm p̄lm̄ i elen. Oportet eū credere qui dīscit. fm aut̄ August. de moribus ecclie. q̄ credimus debetur auctoritati. nullus ergo addiscit tum.

B
Resolutio

¶ Ad intellectum huīus quæstionis notandū est in principio q̄ omnīs cognitio est p assimilatiōē cognoscētis ad cognitū. vñ dicebant quidā philosophantiū, vt recitat Phīus ī prio de anima: q̄ intellectus cōpositus esset ex omnībus quatenus oīa cognosceret. Sed hoc est impossibile fm q̄ contra eos ibidem determinat Phīus, vt p rerū substantiā eis assimiletur. non em̄ oportet vt sit naturē ignis ad hoc vt cognoscat ignem: neḡ naturē aquē ad hoc vt cognoscat aquam: & sic de ceteris. Sed solū oportet vt assimilet eis informatus p earū species. vñ fm q̄ determinat. ii. &. iii. de aīa, oportet intellectum ēē potētia passiuā speciei susceptiuā: & se habere ad intelligibilia sicut sensum ad sensibilia: & ideo ab omnībus esse īmīxtū: & nulli habere q̄cū cōmune vt oīa itelligat vt de se sit intellect⁹ oīs formē q̄ recipiunt in eo nō actu, sed potētia. & sic intellectus de se quodā modo est oīa itelligibilia. Sed actu nihil eoī est anteq̄ intelligat: sed sicut tabula apta scripturę nī hil habens actu scriptum ī ea. Est ergo de se ī potētia essentiali receptiua: q̄ per se nō exit ī actu: sed p illud qđ recipit de specie intelligibili. Ip̄e etiā species intellect⁹ quibus ī reb⁹ sensibilib⁹ infor- mari debet extra intellectū nō sunt intelligibiles ī actu, sed ī potētia solū: & ideo nec de se possunt fie- ri ī actu vt moueāt intellectū passiuū. Oportet ergo ponere virtutē alia existētē ī actu q̄ intelligibilia ī potētia facit intelligibilia ī actu, vt possint actu mouere intellectū passiuū. Hec aut̄ est vis quā appellam⁹ intellectū agētē: q̄ ponit altera potētia aīē cū poss bili: vt poss biliis intellect⁹ se habeat ad intel- ligibilia sicut p̄spicuū ī medio & organo ad colores: & agēs ad oīa ista sicut lux. vt sicut lux facit colores ēē ī actu vt moueāt mediū & oculū: sic intellect⁹ agēs facit intelligibilia ēē ī actu vt moueāt ī tellectum possibile & fiat intellectus vnu ī actu cōpositū ex intellectu & intelligibili, sicut ex ma- teria & forma. Intellectus aut̄ possibilis sic informatus specie intelligibiliū statim ī lumine intelle- ctus agentis sine omni notitia actuali vel habituali generali vel speciālī pcedente: sed potētiali so- lū: de qua notitia potētiali dicit Glos super illud ad Heb. i. Cū sit splēdor. Deus īscminauit aīē iū- tia intellectus & sapientię. Naturaliter concipit primas intentiōes intelligibiliū īcomplexorū primo cognoscendo terminos & quiditates rerū. & sic primo īformatur mentis intelligentia primis re- rū conceptib⁹: vt ex̄fīs mis̄ fil̄ tudinibus veritatis retū ī actuali cōsideratione mētis descriptis, vt sunt intentiones entis & ynius numeri & magnitudinis & ceterorū īcomplexorū q̄ sunt p̄tia na-

Artic. I. Quest. V. fo. XV.

turaliter intellecta & incōplexa. Et vocat eoz intellectuō indubitabilis intelligētia: q̄ mens primo naturaliter cognoscit terminos: ex quoz collectione adiūcioē p̄ intellectuō cōponentē & diuidentē cōsimiliter cōcīpit naturaliter sine oī discursu prias cōceptiones intelligibiliō cōplexor̄, vt q̄ totū est maius sua pte. Si ab equalib⁹ aequalia demas, q̄ relinquunt remanēt eq̄lia. De quolibet affirmatio vel negatio & nō simul de eodē. &c. h̄mōi: q̄ sunt prima principia sc̄ientiātū cōplexa naturaliter intellecta, prius tñ intellectis terminis. De talib⁹ em̄ dicit Phis: q̄ principia cognoscimus inquantū terminos cognoscimus. Et sunt ista quasi principia p̄ se naturaliter intellecta cuiuslibet scientiē ex puris naturalib⁹ acquirēd̄. Qđ dico ppter notitiā sincerę veritatis: & etiā ppter notitiā sc̄ibiliū supnaturaliū, vt siuit ea q̄ sunt fidei & revelationis: q̄ ex puris naturalibus & ita p̄ se acgrēdo hō sc̄ire nō pōt: sed solū p̄ illustrationem diuinā: & ita deo interius docente, vt dictū est supra, q̄. secunda & infra diceat. In illis aut̄ primis principiis naturalib⁹ includit in potentia notitia oīm particulariū cōclusioniū que sequunt̄: q̄ per studium & diligentia ductu rōnis naturalis de potētia deducit in actum, vt intellectus ea in actu sciat & in particulari: q̄ in principiis sciuit in potentia & in vñi. & p̄ hunc modū generat̄ in aia sc̄ientiæ habitus pfectus reponendo in habitu memorię quod prius lucebat in consideratione intelligentiæ: vt intelligentia ad memoriam recurrēs cū opus fuerit, iterum cōsili notitia actualis considerationis informet. Ita q̄ cognitio oīs intellectualis tñ principiob⁹ q̄ conclusionum sit acquisita & nulla iūnata. Sed cognitio principiob⁹ naturaliter acq̄rit: quia nec studio nec deliberatione, & quo ad hoc dicit cognitio eoz naturalis. Cognitio vero cōclu sionis voluntario studio & mētis indagatiōe acq̄rit̄: & ideo nullo mō dicit naturalis. Hinc dicit Comen. sup. iii. de aia. Intellect⁹ qui in nobis est, duas habet actiones: quarū vna est comprehendere intellecta: alia est extrahere formas & denudare a materiis, qđ nihil aliud est nisi facere eas intellectas in actu postq̄ erāt in potentia. Intellecta aut̄ duob⁹ modis fiūt in nobis: aut naturaliter & sunt pri mae ppositioēs: aut voluntate & sunt intellecta acquisita ex primis ppositionibus. Sed circa de ductionē intellectus de potentia in actum: Sciendū q̄ sicut in naturalibus aliqui principiū agēs intra, ita potens est vt sine omni admīniculo exterioris agētis potētia pōt in actu deducere: aliquādo vero ita est debile q̄ sibi nō sufficit ad illid sine admīniculo agētis exterioris, verbi grā, in ego tante aliquando vis naturalis intra curatiua morbi tñ potens ēvt sine omni admīniculo exteriori & adiutorio medici & medicinæ de potētia fano faciat actu sanum. Aliquando vero est tam de bilius vt hoc nō possit facere sine adiutorio medicinæ exterioris. Similiter cōtigit in pposito q̄ alius homo aliquando iūuenit ex soletia naturali ita subtilis & industrius, vt solo adiutorio interiori luminis intellect⁹ agentis possit ex primis principiis naturaliter intellectis elicere ductu naturalis rōnis cōclusions primas: & ex illis alias vltiores: & sic deinceps gradatim & ordinatim pcedēdo vñq̄ ad conclusiones vltimas particulares rei cognoscend̄. De tali hoie dico q̄ p̄ se & sine omni doctore exteriori pōt dicto modo sibi perfectam scientiā acquirere. Tūc em̄ opinamur vñiquodq̄ cognoscere cum cognoscimus causas primas & prima principia vñq̄ ad elemēta. Sicut scribitur in principio Phy. vñi dicit Comen. q̄ doctrinæ ordinat̄ est incipe a cognitione primariū causarū rei cognoscend̄ perfectly vñq̄ ad causas ppinq̄as. Qñ vero homo ex naturali industria non est talis dico q̄ per se scientiam alicuius rei perfectā acgrere nō potest sine doctore: potest tñ aliquē gradū in ipsa acquirere maiorem vel minorem sc̄dm qualitatē subtilitatis maioris aut minoris in ipso, maxime adhibitis studio & diligentia. quia studio aciendo ingenium aliquando recuperat id in quo natura deficit. sc̄dm q̄ dicit Boethi⁹ de dis. schol. Studio diligēter immorandū est. Diligētia em̄ cuiuslibet obrutitas p̄nolit. Et Chrysost. sup illud Marth. xxii. de resurrectiōe mortuor̄. Nō legi stis dicit, ex lectioni diligētia nascit̄ scientia. Ignorantia aut̄ negligētia est filia. Et sicut est in hoc dispositio diuersa in diuersis ex parte luminis naturalis menti inherētis. Sic ex parte luminis diui ni menti assistentis vt dictum est. & ita ppter diuersam vtriusq̄ dispositiōnem in diuersis diuersū mode se hñt diuersi ad scientiē inuestigationē p̄ seip̄os. Credo igit̄ q̄ p̄ se homo sine omni doctore exteriori ex puris naturalibus pōt scientiam sibi acquirere. Sic em̄ ab initio artes repertae sunt: vt dicit Phis. i. metaphysic̄. Sed tñ nullus p̄ se ad pfectū aliqd̄ deducere potuit, vt df. ii. metaphy.

Ad primū in contrariū q̄ frustra quereret homo alterius auxiliū si per se posset scientiam acquirere: Dicendum q̄ non est vrum: quia facilius citius & perfectius homo sc̄ientiam Ad pri per magistrū acquirit: q̄ per se vt patet in sequenti q̄stione. **A**d secūdū: q̄ hō est in potētia sc̄ies mū principi & ideo nō pōt pcedere in actu sine aliquo existēte i actu: Dicēdū q̄ licet idē sc̄dm idē nō sit potēs sc̄ipsum ducere de potētia in actum: qñ tñ in vno sunt duo quoz vñi est principiū actuū, alterū Ad sc̄dm passiuū: potest bene sc̄ipsum per id qđ est in ipso in actu, deducere in actum id qđ est in ipso i po

Summe

tentia. Sicut contingit in animatis q̄ mouēt ex seipso: quia sunt diuinibilita in duo: quicq; virtutem est p se mouēs, vt aia: reliquū vero p se motū vt corp⁹: sicut df. viii. Phy. Sic cōtingit in proposito: quā anima humana habet in se agēs quo pōt oia facere q̄ pertinēt ad actū intelligendi: & possibile quo pōt omnia fieri: vt dicit. iii. de aia. Species em̄ vñis recepta i possibili per agens mouet possibile & i format vt actu speculet: tanq; rō concipiēndi verbū mentis in quo speculat notitiā veritatis vt dic-
Ad tertium etum est supra. q̄ secunda & tercia. ¶ Ad tertium q̄ nullus addiscit nisi credēs auctoritatē: Dicen-
dum q̄ dictum illud exponit seipsum. Bene em̄ verū est q̄ discere pprie sumendo discere non cō-
tigit sine doctore: quia discere dicit relatiū ad docere. Sed iste nō est omnis modus sciendi: q̄a p̄g-
ter hunc est aliū. sciendo p ppriam inuentionē. fm q̄ dicit Plis in elen. Qd̄ quis nouit, sueniedo
vel addiscēdo nouit. Vñ noscere iueniēdo nō ē addiscere nisi large sūpto vocabulo p iuestrigare vbi
nulli oportet credere: sed solū ex notitiā priorum poedere ad notitiā posteriorē, vt dictum est.

A
Quest. vi.
Arg. i.

- 1 Irca sextū arguit q̄ nō cōtingit hominem acquirere scientiā alio hō docente. Prio-
sic, per nullum potest alteri acq̄ri scientia nisi qui facit ei actu scientem de poten-
tia sciēre, qd̄ nō pōt facere hō circa hominem: quia nō potest hō homini plus facere
docendo q̄ mōstrarē signa sensibilia particularia extra: q̄ inquantū hm̄di nō mo-
tūt intellectū in quo debet acquiri scientia: sed solū sensum. ergo &c. ¶ Ex quo
arguit alt scđo. p illū nō pōt alteri acq̄ri sciēria cuius actio nō excedit sensum: qd̄
scientia debet generari i intellectu. actio hōis exterioris cū solū pponit sensibilitā
particularia nō excedit sensum. ergo &c. ¶ Tertio sic. homo nō habet scientiam nisi p speciem itel-
ligibilem quam habet de re: nec acquirit eam nisi per hoc q̄ speciem intelligibilem de re in se acqa-
rit. per illum ergo qui nō potest intellectū informare specie intelligibili non pōt homini acq̄ri sciē-
ria. quilibet hō est hm̄di: cū solū pponit sensibilia particularia q̄ non sunt nisi in potentia intelligi-
bilia: nec excedit sensum inquantū hm̄di. ergo &c. ¶ Quarto sic. per illum nō pōt hōi acquiri sciē-
ria qui nihil facit nisi proponēdo ei signa rerū quas penitus ignorat: aut quas prius sciuit, quia si
penitus ignorat res quid fint quē signat, & ignorat signa: quia sunt correlatiua adintūcē signū
& signatū: & relatiōnē eadē est intelligentia. fm Philosophum in p̄dicamēris. qui enī oīno igno-
rat rem q̄ est lapis non cognoscendo id cuius hoc nomen lapis debet esse signum: nec nouit an hoc
nomen lapis omnino sit signū: & p tale non potest scientiā rei acquirere. Si aut̄ prius sciuit rē: tunc
non acquirit eius scientiam per tale signum. Marime cū homo homini nihil facit nisi talia signa p
ponendo exterius, vt dictum est. ergo &c. ¶ Quinto sic ex codē medio. hō non pponit homini ni-
si signa nota aut ignota. nec per ignota pōt acquiri scientia: sicut nec homini latino per grēca ver-
ba: si non nouit grēcum: nec per nota: quia nou sunt nota nisi prius sciendo res quarū sunt signa
vt dictū est. ergo &c. ¶ Sexto sic. Augustinus dicit de utilitate credēdi. Neḡ signis quibūlibet ali-
quid cognoscere potest nisi illud ipm cuius ea signa sunt nouit. Sed hō nihil docet nisi faciendo rē
cuius est signum cognoscere signo. ergo nō docet nisi qd̄ prius discons nouit. hoc aut̄ non est doc-
ere sed recordari. ergo &c. ¶ Septimo sic. si homini per hominē acquiritur scientia ille tanq; actu
sciens alterū vt potentia scientem sibi similem faceret: & actu scientem. Sed non cotigit aliquid fa-
cere sibi simile nisi per formam qua alteri assimulat. Sciens aut̄ scienti assimulat p formam quē est
scientia. ergo homo p suam scientiam generaret scientiā in alio. hoc autem falsum est: quia scientia
non est qualitas actiua sicut est calor. ergo &c. ¶ Oppositum arguit primo sic. per illum acquiritur
alteri scientia qui facit vt alter sciat qd̄ prius ignorauit: qd̄ facit hō hōi p verba: sicut experientia vi-
demus: & fm q̄ dicit Plato: ad hoc sunt verba inuenta. ergo &c. ¶ Secundo sic. Apostolus dicit primū
Corin. ii. Posit⁹ sum ego p̄dicator & doctor gentium in fide & veritate. sed non esset doctor nisi ac-
quirendo alteri scientiam. ergo &c.

In opposi-
primo.

B ¶ Hic reducendae sunt ad memoriam opiniones tactae supra in quarta quest. po-
Resolutio nentes em̄ q̄ aia humana de se habet omnem scientiā vel naturaliter ei impressam vel ante cor-
pus acquisitam: cum ponebant q̄ scire nihil aliud erat q̄ reminisci, vt dictum est ibi: dicerent q̄ ho-
mo omnino de nouo nullam scientiam acquirit: & ita q̄ per nullum doctorem acquireret hōi sci-
entia: sed quicquid hō ageret extra, hoc effet ad excitandū memoriam: vt recordaret eius qd̄ pri⁹ erat
oblitus: quia fm eos addiscere non erat nisi reminisci. Sed contra hoc sunt oīa ibi dicta ad illarum
opinionum reprobationem: & maxime illud q̄ intellectus possibilis humanę animę est in potētia
pura ad scientiā. Auīcen. similiter q̄ posuit scientiā aīc dari ab intelligentia: & q̄ nihil restabat nisi
impedimentū recipēdi influxum intelligentię amouere: similiter diceret q̄ hō non doceret nisi
amouēdo phibens: qd̄ non est docere nisi per accidens. Qd̄ aliquorū notitiā maximē illog. q̄ sunt

vires animæ naturales, ut est cognitio credibilium: & illorum quæ pertinent a revelatione, sic anima humana suscipiat: bene tenet fides catholica, ut infra dicetur: et quod sic suscipiat notitiam veritatis sincerat secundum aliquem modum, concessum est superius. Sed quod aliter nullam cognitionem acquirat oīno est contra veritatem philosophicā, ut dictum est supra in questione secunda. Est enim aīa forma naturalis: & ideo modo naturali perfectibilis: & hoc non nisi scientiam acquirēdo: et a rebus sensibilibus inferioribus reducendo id quod in ea est scientia in potentia ut fiat sciens in actu. sicut dicit Pius i. iii. phy. Ad cuius evidētiā cōsiderandū: quod sicut ea quae sunt solum ab arte, si similiter possent fieri a natura, similī modo faceret ea natura sicut facit & ars. sicut p dicit Philosoph. ii. Phy. Si esset in ligno vis natus factua, similiter ut natura fecisset nauem. Similiter necesse est esse econtra ī eis quod possunt fieri ab arte & a natura, cōsūlter ea fieri ab arte: sicut nata sunt fieri a natura, ut eodem modo & ordine quo natura agit in curando morbi & guarando sanitatem, ageret & ars siue alterādo siue dirīgēdo siue quibusvis modis aliis. Cuius ratio est: quia in omni actione in qua ars cōmunicat naturam, non opera ars sicut agens principale: sed solū sicut adminiculans & coadiuuans naturam, vnde me dicus dicitur minister nature. Scientia autem uno modo ab homine acquiritur ut a principio intra, quod est natura, ut est naturalis ratio, ut dictum est supra de eo qui propria inuentione sibi scientiam acq. Et alio modo scientia acq. ab homine a principio extra: ut a Didascalo: & hoc cōtingit in eo qui addiscendo sibi scientiam acquirit admonit. Dicendū ergo quod sicut si p se inuestigans scientiam supposita notitia principiorum non posset errare in discursu & deductione conclusioni ex principiis, ex primis principiis eliceret conclusiones proximas: & ex illis conclusionib: quae iam sunt principia conclusioni posteriorum, eliceret conclusiones ultiores: & sic usque ad conclusiones ultimas & principia proxima rei sciende: sic semper conceptiones suas gradatim & per immediata ordinādo & poedendo a primis ad ultima: sicut est poedere scientię ordinare. Cōsūlter hō docēs extra ex habitu scientiae quo debet esse perfectus in actu, habere debet in promptu conceptus in se ordinatos a primis principiis usque ad ultimas conclusiones, aliter enim non esset idoneus doctor. Eodem modo debet poedere in docendo discipulum: Primo prima principia p se nota proponēdo ei: deinde ea per immediata quantū potest applicādo ad determinatas conclusiones: & ab illis in ultiores confirmālter usque ad ultima explicando hūc discursum discipulo p signa verbora vel quae cōsūlter alia ut melius poterit: signantia illos conceptus quos ratio naturalis interius ordinaret, si in suo discursu errare nō posset. & sic illos cōceptū sicut p signa ppositos format ī se discipulus admonitus per signa. Quos quidē cōceptus p se sic ordinare nesciret: quia ratio nō habet a natura ut eos ordinat: sed in ordinando errare potest. Et quia ille ordo conceptuum interius sic formatorum est per se causa doctrinæ: & proxima: vocū autem ordinatio exterior non est nisi signū admonitiū & directiū rationis in conceptus suos ordinando: ideo doctor exterior non est causa acquirendi scientiam in discipulo nisi per accidens, ordinando scilicet signa exteriora. Ratio vero interior est causa eius per se, ordinando scilicet conceptus interiores in quibus percipitur veritas rei cognoscendæ immediate. Sicut si quis esset intentus ad aspiciendū astrū Iouis in celo: & quia minutū ē astrū illud conferens oculum circūquag non posset acīmū visus in ipso fistere & figere determinate: & alter asfistat: qui astrū illud videat & digito suo dirigat acīmū visus illius quo usque ad directam oppositionē illius astrī eum pduxerit: & tunc ibi fistat: & digitum immotum teneat: ut sic visus fistendo ad quietē digitū ī astrum dictum acīmū aspectū figere admoneat: & hoc factō statim astrum videat: & aduertat: iste digitus astrū videre non facit per se: quia visus eius nihil iprimit: sed claritas astrī facit p se videre. Et nota quod signa verbora nō solū p accidens sunt causa acquirendi scientiam, sicut iste digitus videndi astrū: Immo multo magis p accidens. Digitus enim licet p se nō facit videre astrū, per se tamen ducit oculum ad directam oppositionē sub qua astrū videt. Signa autem verbora nō p se faciunt videre veritatē: nec p se ducit intellectus ad ordinandū suos conceptus, sed p accidens, in quantum sermo est sicut symbolū inter doctorem & discentē non naturaliter, sed p institutionem res ipsas p̄sentias de quib: formant cōceptū: & sic sunt causa doctrinæ accidentaliter p accidens: & similiter ipse doctor. Et ideo dicit Pius in lib. de sensu & sententiā. Secundum accidens ad scientiam auditus multum cōfert. Sermo enim existens audibilis causa est disciplinæ non p se sed p accidens. ex nominibus enim constat: nominum autem uniusquodvis symbolum est,

Ad obiectum primum: quod doctor nihil facit nisi p se proponit signa quae solum mouet sensum: Dicendū quod licet sub esse particulari quo pponunt a doctore: non excedunt sensum: ex sensu tamen mediante phantasiam per lumen agentis ipsa signa particularia sensibilia facta una intelligi. multum prius mouent intellectum & admonet ipsum ut forme conceptus ad modum quo signa eorum

Bumne

- F**exterius proponit doctor: & sic ducit ad scientiam ut dictum est. **C.** Per idem patet secundum & tertium.
Ad.2.3. & Ad quartum quod signa que pponit doctor non offendunt rem nisi omnino ignorantiam aut cognitam:
4. Dicendum quod necessaria est si quis discat res aliquas quod noscatur eas: sed alio modo quod querit noscere: quia scit sub quodam confusione & in generali: & ignorat notitia distincta & in speciali qua querit ipsam rescire,
Gut infra dicitur. **C.** Per idem dicendum ad quintum & ad sextum: quod ille qui addiscit signa nouit sciendo
Ad gntū res in generali: nec ad aliud ordinantur nomina quod ad confusum intellectum retum exprimendum. Notitia enim distincta & in particulari exprimenda est per definitionem quod nominis est expositoria. Secundum enim quod dicit Philosophus in principio Phys. totum quoddam & in definitum significat nomine, ut circulus. Definitio autem illius dividitur in singularia: & sic in nomine, prior nobis sunt manifesta confusa magis, quo
Hrum queritur ab addiscere cognitione determinata. **C.** Ad septimum quod scientia non est qualitas activa:
Ad septi- Dicendum quod verum est nec iterum quod doctor per modum agentis naturalis per scientiam suam ginet scientiam in discipulo
mum, lo fecit obiectum: sed quod ex sua doctrina pponat signa ordinata, ad quod ratio in discipulo coformiles debet formare suos conceptus: & per hoc acquirere scientiam directus a doctore admonitus: sed actione per priam interiori: propter quod agens interior verius dicendus est doctor quod exterior. Vnde & habet ille doctor interior de positionibus ab exteriori, iudicare. Propter quod dicit Augustinus in fine de gratia noui testis. Eo ipso quo forinsecus bene admonete iudicio non errare approbamus, quod aliud quod internum lumen magistrum nos habere testamur. Propter quod periti discipuli est examinare dicta magistri, quoniam ut dicit Boethius de disciplina scholastica est magistratus orationibus omnino confidere. Sed prior est credendum donec videatur quid sentiat.
- I** In septimum arguit quod scire non contingit homini deo docente in quolibet actu discendi. Primo sic. Deus in creatura non agit quod agere in se, proprio motu suo potest. Secundum quod dicit August. vii. de civi. dei. Sic deus res administrat ut eas per prius motus agere finat. Sed homo proprio motu, ductu & inquisitione naturalis tationis potest sibi scientiam acquirere, ut habitum est supra. ergo &c. **C.** Secundo sic. hominem non docet nisi qui actione sua, specie intelligibili mente informatur: quod hoc solum scit & intelligit: & hoc deus non facit in quolibet actu intelligendi: Immo in nullo facit secundum communem cursum huius vita: quod sufficenter informat aphantasmate: & non est natus aliter informari. ergo &c. **C.** Oppositum arguitur primo sic. In Psal. dicit de deo. Qui docet hominem scientiam. **C.** Secundo sic. secundum Aug. de magistro & de vera re. Cathedram habet in celis quod corda hominum docet in terris. Ille non est nisi deus. ergo &c.
- k** In op. pri. **Ratio.** **D**icendum ad hoc quod hominem docere nibil aliud est quod ipsi ostendere notitiam veritatis, ut ea percipiat quam prius non vidit. Nunc autem veritas in creatura non est nisi emanatio quodam a veritate prima: sicut imago ab exemplari, ut dicit glossa super illud Dominus sunt veritates a filiis hominum. Vna est veritas qua illustrantur animae sanctae: sed quoniam multe sunt animae, in ipsis veritates multe dici possunt. Sicut enim ab una facie resultat multe imagines in speculo: ita ab una prima veritate multe veritates. Et August. dicit de vera re. Si est falsitas, ex his est quod imitantur vni: non in quantum id imitantur: sed in quantum implere non possunt. Illa autem est veritas quae id implere potuit: & esse id quod illud est unde & verbum rectissime dicit: cetera vero illius unius similia dici possunt in quantum sunt. intentum enim & vera sunt. hoc autem est ei similitudo: & ideo veritas. Quapropter vera intentum vera sunt: in quantum sunt. Intentum autem sunt, in quantum principalis unus similia sunt. Sic autem est in oib[us] factis ad exemplar: quod intentum est in eis veritas in quantum intendit suo exemplari. Et quanto magis respondet ei, tanto magis dicenda est veritas in eis est. Nec potest cognosciri si veritas sit in exemplario nisi cognita conformitate ei ad suum exemplar secundum quod dicit August. iii. de Aca. Bene probat imaginem quod sit in exemplario, & dictum est de hoc supra in questione. ii. Veritas igitur cuiusque rei intellectui ostendit non potest nisi ostendendo ei conformitatē ad suum exemplar primū a quo est transformatum: quod cum illud exemplar primū & principalissimum non sit nisi veritas prima: solum ille docere & maxime potest, qui intellectui potest ostendere conformitatem rei ad suum exemplar primū: hoc autem solus deus potest. Et ideo absolute corespondere est quod solus deus & maxime potest docere. Secundum quod dicit August. contra epistolam Funda. Per hoies aliqua coincidatio signis verbis fieri potest: Docet autem unus versus magister ipsa incorruptibilis veritas: solus magis interior: & hoc isto modo docendi: qui. sed fit ostendendo conformitatē rei creare ad suum exemplar primum, a quo creatura & creatura est & descripta: quia conformitas ad tale exemplar non potest videri nisi aspiciendo ad ipsum: & solus deus potest homini hoc exemplar ostendere, ut ad ipsum aspiciatur: ostendendo. sed illud ut obiectum, ut ut ratione cognoscendi solū: sicut dictum est in questione secunda propositum de hoc modo docendi logit. August. d. v. confessus. Me docueras deus meus miris & occultis modis. propterea credo quod tu docueris quoniam veritas est: nec quisque propter te alias doctor est ubi cōsurgit & yndecunq[ue] claruerit, & libro. xi. Quis porro docet

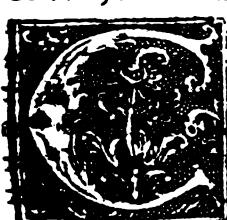

Quest. vii
Arg. i.

Arti. I. Quest. VII. et VIII. Fo. XVII.

nos nisi stabilis veritas quia & per creaturam cui nos admonemur ad veritatem stabilem ducimur. quae nisi manet cum erramus: non esset quo rediremus. Ut autem cognoscimus, docet nos, secundum dictum q[ui] etiam dicit glosa super illud Matth. xxiiij. Vnde magistrum habemus. A solo deo est mentis informationis datus intellectus: præter hoc autem est exemplar eternum quod est causa rei: & aliud exemplar rei abstractum & causatum a re, ad quod aspicio deo potest homo quoquo modo cognoscere veritatem rei per conformitatem ad illud: sed forte non sine illustratione primi exemplaris: ut dictum est supra in eadē questione secunda. Vnde tale exemplar pponendo concessum est in questione precedentem, q[ui] homo potest hominem docere, & non solum tali modo ut dictum est. Ad tale etiam exemplar aspicio, endo potest homo per se scientiam investigare: ut supra dictum est: & ideo in tali modo discendi ad tale exemplar non est dicendum q[ui] deus doceat in quolibet actu discendi: nisi sicut universaliter causans, das discenti vires cognoscitivas per quas potest doceri, & apprehendere veritates: vel sicut universaliter mouens: sine quo nullum particulare mouet: vel sicut lumine aliquod supernaturalis gratiae infusum illuminans ad cognoscendum. Nisi dicamus ut dictum est supra: q[ui] exemplar creatum non sufficit ad ostendendum aliquam veritatem, nisi ad illustrationem exemplaris increati: ut supra dictum est. Primo enim modo deus non docet nisi secundum q[ui] agit omnes actiones rerum naturalium in passibili: dando, scilicet potentiam, & virtutem recipiendi impressionem agentis in ipsum. Sic enim docet dando alicui vim & potentiam, per quam potest addiscere, & recipere disciplinam: Si cut si dicatur calefacere dando calefactibili vim & potentiam, per quam est receptuum calor. Sed hoc est valde a remotis, & impropre attribuere deo aliquam actionem. De hoc tamen modo docendi dicit Chrysostomus illud Matth. xxiiij. Vos autem nolite vocari Rabii. Nolite (ingrati) alios vocare Rabbi: ne dominum honorem hominibus deferatis. Vnde enim est magister omnium, qui omnes homines naturaliter docet. Si enim homo hominem erudit: omnes homines discent qui habent doctores. Nicum autem quia homo non docet: sed deus, multi quidem docent, pauci vero discunt. Homo enim non in intellectu p[ro]stat homini docendo: sed a deo prestitu per admonitionem exercet. Doctrina enim cotis habet officium. Sicut enim eos non facit ferrum: sed acuit: sic sine causa insensatus docetur. Vnde in isto actu deus potius dicendum est pater & auctor naturae, q[ui] magister & doctor scientie. In secundo vero modo deus non aliter docet, q[ui] agit omnes actiones rerum naturalium coagendo agentibus particularibus, dando & conferuando eis virtutem agendi in omnibus suis actionibus. De quo modo agens dicit Augustinus super Genesim ad litteras. Natura agit interiori motu nobis occultissimo: cuius enim si deus subtrahat operationem intimam: qua eam substituit, & faciat: continet tanquam extincta nulla creatura remanebit. Sed iste modus docendi adhuc non est proprius deo quam querimus. In tertio vero modo docendi docet deus hominem ea quae sunt supernaturaliter cognoscenda: ut ea quae sunt fidei vel revelationis: de quibus infra dicetur. De eis igitur quae naturaliter sunt cognoscenda ab homine: & ex puris naturalibus ad exemplar creatum accepti a rebus: ut est ois cognitionis quae scitur id quod verum est in re, simpliciter dicendum est, q[ui] deo non docet in quolibet actu discendi: ut patet ex supra determinatis. Quonodo autem docet in discendo syncera veritatem, vel simpliciter quamcumque sufficienter habita est ex prædeterminatis. Quonodo autem docet in eis quae sunt fidei & revelationis: determinabitur inferius.

A Ad primum in oppositum: q[ui] homo potest proprio motu acquirere scientiam: Dicendum q[ui] verum est de rebus naturalibus, sciendo id quod verum est in re: quod tamen deus docet: dando naturale iudicatorum quo scienda discernit. Synceram autem veritatem, aut aliquam veritatem supernaturaliter cognoscendam: aut forte veritatem quacumque, non potest scire sine ipso proprio docente: ut dictum est: & infra dicetur. **B** Ad secundum q[ui] deus non informat me oem specie: Dicendum q[ui] verum est: nisi sicut agens universaliter aliter docet per huiusmodi solidam speciem conceptus mentis formando. Si tamen formari debet conosceris ad syncretum veritatem percipiendam: vel aliquid supernaturale cognoscendum: vel forte ad aliam veritatem simpliciter percipiendam: ibi proprie dicitur docere: ut dictum est. **C** Argumenta in oppositum non procedunt, nisi secundum prædictum modum.

Irra. viii. arguitur, q[ui] non contingit hominem acquirere scientiam angelo docente. Primo sic, præter id quod diuinitus menti impressum est supernaturaliter: non acquiritur scientia ab homine nisi per lumen intellectuale: & speciem intelligibilem: & per alia non docetur. Sed nullum horum operatur angelus in ipsa ut patet, ergo &c. **C** Secundo sic docens facit discentem, ut fiat sciens in actu: qualis ipse est. Sed angelus sciens est simplici intuitu, sine discurso, ergo si doceret ho-

M
Ad primum in oppositum.

N
Ad secundum

A
Quest. viii.
Argu. i.

Summe

In oppositū primo. minē, faceret ipsum scire sine discursu: hoc autē nō cōtingit, ergo &c. Ad oppositū arguit. Primo sic. Sicut se habet luminosum corporale ad visum corporalē: & spūiale ad visum spūiale. Sed luminosum corporale vt sol lumen diffundēdo facit videre corporaliter oculū corporalē: ergo luminosum spirituale: cuiusmodi est angelus, diffundendo lumen spūiale faciet videre oculū humanae mentis spiritualem.

2 Secundo sic: quanto aliquid magis est in actu, tanto magis natum est educere id quod est in potentia ad actum. angelus magis est in actu sciens q̄ homo. si ergo homo vt dictum est per hoc q̄ est in actu sciens, potest docendo facere hominem actu scientem: multo fortius ergo & angelus. In hac questione & in aliis confimilibus: vbi veritas latet & fides nihil distinguit: nihil affere re debemus nisi qđ naturali ratione fidei tñi consentaneum & non contrarium poterimus inuestigare: & vbi questio vna plures sint satis habet & difficultatem sicut ista, non solū omnia: sed singula suis locis propriis: & semper pro tanto quantum ad negotium propositum pertinet, pertractanda sunt.

B Resolutio.

C Responsio.

Dicendum igitur: q̄ rationalis animæ duplex est status. Vnus separationis eius a corpore. Et alter vniōnis eius cum corpore. In primo statu est intelligēria quedam: vt angelus: & tunc idem iudicium de modo docēdi angelum ab angelo, & animam humanam ab homine: de quo nihil ad præsens. Maxime cum questio est de scientia hominis coniuncti: quæ est alterius generis ab illa quæ est aīæ separate: vt alias patebit.

Circa scientiam aīæ & modū intelligēdi vt est in corpore, & ita hominis per animam, considerādum q̄ triplex est. Vnus est pure naturalis: quia naturalis & modo naturali, quo intelligit ea quæ sibi naturaliter subsuntur naturalia, & ea quæ ex sensu circa naturalia potest inuestigare, qui est naturalis: quia ex principiis & naturalibus instru-mētis potest ad ipsum attingere, & est modo naturali: quia per sensus & sensibilia accept⁹. De quo modo sciendi dicit Philosophus: q̄ deficiente sensu, necesse est deficere scientiam secundum illum sensum. Cucus enim natus nihil potest cognoscere de coloribus, neq; intelligendo, neq; imaginando. Secundus est p̄t̄m naturalis, partim supnaturalis: quo intelligit per fidē ea q̄ sunt fidei, q̄ est super naturalis: quia per lumen aliquod supnaturaliter infusum. Est autē naturalis: quia mō naturali, q̄a p̄ fidē: & ex fide nō intelligimus, nisi sub similitudinibus corporalib⁹ inuoluta, propter qđ dicit Apostol. i. ad Corin. xiii. Videmus nunc p̄ speculū in enīg. & bītūs Diony. in principio c. i. līe. Impossibile est aliter lucere nobis diuinum radium: nisi sacrorum vel amīnum similitudine inuolutum. Terti⁹ modus est omnino supnaturalis, quo intelligit homo pure spiritualia circa deum, & spiritu-ales creature, qui est supnaturalis: quia de illis ad quæ attingere non potest, nisi per lumen su-per naturale, & est modo supnaturalis: quia non per species a sensibus acceptas: sed illis omnino so-pitis. quoniam illa non contingit homini in vita ista videre: nisi per ecstasim in alio genere visio-nis intellectualis, quali vidit Paulus ea quæ non licet hominē loqui: vt dicitur. ii. Corinth. xii. De qua dicitur super illud. ii. Corinth. v. Siue mente excedimus. Ecstasis est excessus mētis, in quo infi-riora a memoria elabuntur: in qua fuerint omnes sancti, quibus aliqua supermundana reuelata sunt. Vñ nec de isto tertio mō sc̄iēdi, utrū hō poterit doceri ab angelo q̄stio est: quia ille status sic sciendi aliquid habet animæ sed separata: & de primo modo & secundo. Et quia non est dubium ho-mines in multis veritatibus ab angelis doceri. Hoc enim expertum est testimonio sacra scripturæ, scdm qđ Daniel. x. legiſ angelū dixisse ad Danielē. Veni vt docerē te quæ ventura sunt. hoc igitur absolute concedendum est. Sed quis sit docendi modus angelō proprius hic querimus. Perquiritus igitur dicta aliorum circa hoc: vt qđ verius videbitur teneamus: quia dubitare de singulis non erit inutile. Et includuntur dicta omniū de hoc quos videre potui, in tribus modis quibus ponunt angelum docere hominem. Quorum primus ponit hoc angelum facere operādo circa ho-minis intellectualem. Secundus vero ponit hoc ipsum facere operādo circa hoīes sensus particulares. Isto tertio mō ponendi: dicunt qđ angelī docent homines ordinate: proponendo sensibus eorum sensibilia, a quibus recipiuntur ordinata phantasmatā in imaginatiua: & ab illis ordinatis species intelligibiles ordinatē recipiuntur in intellectuā ad modū quo dictum est superiorius hoīes doceri per hominē. Sed de isto mo-do docendi nulla est dubitatio: quin tā boni angelī q̄ mali possint hoīes docere: vel per signa natu-ralia prius a natura formata: aut quæ ipsi ex materia vi sua conformant: vel per signa artificialia vocum significatiuarum, qualia ipsi possunt formare in assumpto corpore: qđ nobis nō manifestēt vel quod nobis manifestēt: & hoc vel ab ipsis formato, in quali angelus docuit Mariā de filii dei in carnatione. Luc. ii. vel a natura prius generato: secundum qđ demones loquuntur & docent p̄ ener-guminos mouēdo in eis organa vocum ad loquendum aliquā lingua quā ignorat obsessi: vel sicut

E

Artic. I. Quest. VIII. Fo. XVIII.

angelus docuit Balaam; loquens per os asinæ. Num. xxii. Sed iste modus docendi nō est proprius angelō: quia conuenit etiam hominī: vnde nec ipsum querimus. Secundo modo principalis, ponēdo angelum docere operando circa nostrum intellectuale: Triplex est modus ponendi. Primus est q̄ cum omnis intellectualis opatio per duo perficiatur, s. per lumen intellectuale, & per species intelligibiles: ita q̄ per species fiat apprehensio: per lumen vero iudicis de apprehensione: cum igitur vt supradictum est, modus p̄ prius docendi ipsius dei sit ex parte lumen, quo illustratur homo ad p̄cipiendam certam, & synceram veritatem, modus vero docendi hominis sit ex parte speciei eius ordinatarum adminiculō in intellectu: Angelus autem medijs natura est inter deum & hominem: Medijs ergo modus docendi conuenit ei partim cōmunicando cum modo docendi hominis: & partim cum modo docendi dei. Cū modo docendi dei per hunc modum: quia enim angelus habet lumen intellectuale imperfectius q̄ deus, lumen intellectuale non potest ei imprimitre, vt ita perse-
cte dīscat: sicut lumen qd̄ imprimit ei deus. Lumen enim dei est ratio exemplaris cuiuslibet creaturæ: vt dictum est supra. Nō sic aut lumen angelī. Quia tamē angelus habet lumen intellectuale perfe-
ctius q̄ homo, potest se cum lumine spirituali animæ humanæ applicare spiritualiter: & illud ex
plentia, & approximatione sua confortare: & quasi accendere ad perfectius inspiciendam veritatem. sed hoc nihil est: quoniam nihil proprie docet, nisi q̄ ad causandum exemplar rei cognoscendę in mente aliquid agat: quo verbum veritatis de re concipiatur. Per hoc enim solum informat discen-
tem scientia: qd̄ appellatur docere. Hoc autem lumen angelī nullo modo facere potest: eo q̄ ipsum non est exemplar rei: quo verbo veritatis de re ipsa mens informati possit, vñ nec de dicit proprie docere: ratione qua est lumen intellectuale: accendens lumen hoīs naturale: vt ad intelligendū actia tur: sed soli inquantū est ars: & liber rationum viventū. Per hoc enim soli imprimit mēti verbū determinatum natura: rei: & eius distinctam cognitionem facit: vt dictum est supra. Secundus
modus ponendi angelum docere operando circa nostrum intellectuale est: q̄ angelī sunt sicut spe-
cula spiritualia clara lucida: & similiter animæ humanæ: & ideo cum angelus applicat se, & oppo-
nit spiritualiter animæ humanæ: speciei quam habet in se species consumilis formatur in ani-
ma. Sicut speculum materiale in speculo sibi opposito, format imaginē qua informatur. Et ita per
hunc modū dicit q̄ q̄ angelus vīsa sua facit nra, & docet nos. Hoc apparet inconueniens tri-
pliciter. Primo sic, quia si angelus sic posset animam coniunctam corpori informare, & sua vīsa cō-
municare, multo fortius & animam separatam: & vñus angelus alium angelum: & vñus ange-
lus primus omnem alium angelum: vt sic intelligent per species acquisitas non per innatas, quod
multis inconueniens videtur. Secundo apparet hoc inconueniens: quia angelus non posset aliam
specie sua informare migrando: sed solum speciem consimilem ei, quā habet in se, in ea genetando:
sed hoc non contingit nisi in naturalibus actiuis & passiuis: quales non pontintur esse aliquę sub-
stantię separatę a materia. Tertio apparet inconueniens: quia anima hominis vt est principium
intelligendi in homine, non recipit species nisi a phantasmate: tanq̄ a suo proprio actiuo: nec ali-
ter nata est eas recipere, quare cum nihil natū est naturaliter pati nisi a suo actiuo: ab angelo nul-
lo modo talem impressionem potest immediate recipere, vnde & August. vult. iii. de Tri. q̄ angelis
nihil agant producendo in rebus naturalibus: nisi mediantibus causis naturalibus, ut igitur ani-
ma species illas spirituales ab angelo non recipit: aut per illas nullatenus intelligit: & ideo angelus
per eas hominem omnino docere non poterit, & hoc est quod testatur beatus Bernardus, dicens sua
per Cant. Scitote nullum creatorum spirituum pet se mentibus nostris applicari: vt nullo medio
nostrī suive corporis instrumento, ita nobis misceatur: vt eius participatione docti boni, siue me-
liores efficiamur. Tertius modus ponendi angelum docere operando, s. circa nostrum intellectu-
ale est: q̄ sicut homo nra suo solo alium hominem subtilem in multis potest docere: sic ange-
lus nutus quosdam spirituales potest animæ hominis interius ostendere: & per hoc hominem da-
cere. Sed q̄ sic hominem solis nutibus doceat: hoc omnino est impossibile: qm̄ anima nihil ab ex-
tra se apprehendit: nisi specie illius informetur. Aut ergo nutus illos anima omnino non appre-
hendet: & ideo p̄ illos angelus hominem omnino docere nō poterit: aut nutus ipsi facient species suas
in anima hominis qd̄ est impossibile: quia speciebus informati nō potest, nisi acceptis a phantasma
te: & per sensus vt dictū est. Qz si sic species ipsorum acciperet: & angelus hominē doceret: esset illa
le modus docendi: quo determinatum est supra, hominem vnum docere aliū. Tertio modo pri-
cipali ponendi angelum docere hominem, operando, s. circa nostrum phantasticū, Triplex est mo-
dus ponendi: quorum duos sunt impossibilis: tertius vero possibilis. Primus illorum est: q̄ ipse an-
gelus existens in organo phantasticę ostendit intellectui species imaginabiles: non tamen imprimen-
do eas in phantasia: quales ipsa phantasia nata est eidē ostendere: vt ab eis abstrahat species intelligi-

Summe

biles per quas intelligat: & sic per illas angelus hominē doceat: qđ est omnino impossibile: quia illis species imaginabilis nō est nata fieri: nisi ab obiecto sensibili, & in organo corporali. Et cum hoc si ab alio nata esset fieri per se subsistens: non tamē ab ea intellectus abstraheret species intelligibiles: quia non est natus abstrahere eas nisi a speciebus existentibus in phantasmate: quę se habēt ad intellectum, sicut colores ad vīsum: vt vult Philosophus in. iii. de Anima. Secundus modus ponendi angelum operari circa nostrum phantasticū in docendo hominem est: q: angelus imprimit nouas species imaginabiles immediate in phantasie: quales natus est imprimere sensus: vt ab illis intellectus species intelligibiles abstrahat: & per hunc modū angelus hominē doceat: sicut dictū est prius: qđ est ipossible ppter causam iā dictā: ga tales species nō sunt natę gnari: nisi ab obiecto sensibili: & mediāte sensu particulari. Angelus aut̄ nihil de nouo operatur circa res naturales nisi mendiantibus causis naturalibus: vt dictum est supra. Ideo sequitur tertius modus ponendi angelum docere hominē operando circa organum phantasie: non aliquid ei imprimendo, sed impressa ipsi a sensu disponēdo: vt regulariter & ordinate ab ipsis species intelligibiles abstrahatur. Sed hoc ponitur facere dupliciter. Vno modo amouendo prohibens, motum, inordinatum imaginū in phantasmate sedando. Quibus inordinate motis nō pōt mens p ipsas aliqd determinate intelligere. Fit enim illa sedatio reprimēdo id qđ motum imaginū in phantasmate facit inordinatum: siue hoc sit naturae malitia, vel morbus, vel disturbatio aliqua humorum, vel praua consuetudo, vel damnatis actio, vt sedata perturbatione possint imagines ordinate mouere intellectum: & sic sedendo & quiescendo fiat anima prudens. vt dicitur in vii. Physico. Sed iste modus docendi & agendi est omnino per accidens: quia agens solū remouēs prohibēs est agens per accidens. Ideo est secundus modus quo ponitur illud agere per se: & non videtur alius modus possibilis angelō: vt doceat hominem secundum statum cōmunem acquirendi scientiam ab homine in hac vita, quem ad præfens quarimus: & est q: angelus dicatur docere hominem agendo circa imagines in phantasmate a sensu receptas: ve ordinate presententur, & proponantur intellectui: cum intentus est ad intelligendum: & hoc ex ordine quo natę sunt mouere intellectum ad ordinate recipiendum species intelligibiles per quas forment ordinati conceptus in intellectu secundum ordinatum discursum a primis scibilibus ad scibilia posteriora: sicut supra expositū fuit in modo docēdi quo homo docet hominem. & hoc possunt facere angeli tam boni q̄ mali naturali potentia quā habent ad transmutandum naturalia localiter & corporaliter. Possunt ergo angeli docere homines per motum spiritū & humorū in hoīs phantastico, ordinando imagines existentes in ipso, tali ordine quo intellectus intelligere possit per species intelligibiles abstractas ab eis: quae nunq̄ vel qualia nūq̄ intellectus secundum qđ de tali ordine facta imaginibus a natura aliquando videntur in somnis: qualia nunq̄ fuerunt visa in vigilia: vt dicit Philosophus in de somn. & vig. Vnde de tali potentia angelorum dicit Aug. li. lxx. iii. q. Demon serpit per omnes aditus sensuales: dat se figuris: accommodat coloribus: ad haret sonis: odoribus se subiicit: infundit saporibus: & ostendit homini formas notas & ignotas: ex quibus facit conceptus complexos & incomplexos: quales nunq̄ prius conceperat. Intelligendum tamen qđ nullam formam per hoc potest representare: cuius imaginem aut speciem extra sensum nō perceperat: vel in toto, vel in parte: secundū qđ dormientes somniant montes aureos: qđ nō possent facere si nunq̄ seorsum viderent montē, seorsum aurū. Hoc ergo mō angelus qđ scit p species fibi immatas, proponit homini in signū imaginū ordinate interius: Sicut homo docens hominem scientiam suam proponit ei ordinata sensibilia extra: per quę ordinabātur imagines intra. Et secundū hoc nō differūt modus docendi hominis & angelī: nisi qđ homo proponit extra illa per quę imagines ordinantur intra. Angelus vero interius motu suo facit: vt illa ordinatio fiat. Est autem hic aduertendum: qđ cum homo docet accidentaliter per accidens: quia per signa artificialia significativa ab impositione vt dictū est supra, angelus docet per accidens: ga non nisi imagines proponendo: sed non accidentaliter per accidens: quia illae imagines sunt signa naturalia per se intellectū ad formandum conceptus de rebus ducentia.

Ad primum principale.

K Qz ergo arguitur primo: Angelus non potest hominem docere: quia nec lumen nec speciem imprimit: Dicendum est qđ hoc facere est docere per se: & licet sic non doceat, docet tamen quodammodo per accidens, phantasmata ordinando: vt dictum est. **L** Similiter pater ad secundum arg. principale, si enim immediate angelus a sua scientia scientiam cauferet in hominem, aut produceret, talē modū sciendi cauferet qualē ipse haberet. Si **Ad secundū.**

Artic.I. Quest.IX. fo.XIX.

tamen subiectum esset & susceptibile:qd nunc non est ita. & ideo adhuc si hoc modo recipetur scientia in homine ab angelo: recipetur tamē secundum modum recipientis. Nunc autem quia angelus non causat in homine scientiam,nisi per phantasmatā,per quē discurrendo intelligit:ideo alium modum scientiae in homine causat : q̄ sit ille quo ipse nouit. **C** Ad argumenta in oppositum:quia nituntur ad inconueniens, similiiter respondendum est. Qz ergo arguitur primo in op̄ positum:q̄ angelus potest docere lumen infundendo spirituale : quia sol corporaliter facit videare lumen infundendo corporale:Dicendum q̄ licet ita sit , neuter tamen horum lumen infundit: nisi in dispositum,& luminis susceptiuum.Nunc autem intellectus humanus corpori cōiunctus secundum communem statum viæ, non est dispositus ad recipiendum ab angelo huiusmodi illuminationem quicqđ sit de hoc ipso posito in alio statu:sive in corpore,sive extra corpus. **C** Ad secundum : q̄ angeli scientia magis est in actu,q̄ hominis ergo &c. Dicendum q̄ ratio procedit ac si scientia esset potentia actiua.& per hanc viam vna scientia ab altera generetur : secundum q̄ obīciebat Cōment.super.iii.de Anima.Nunc autem non est sic:nec per hanc viam generatur scientia,sive ab homine,sive ab angelo:& non est alius modus quo angelus doceat hominem possibilis secundum statum cōmunem vię:nisi mediante hominis phantasmate:vt dictum est.

Irc. ix. arguitur:q̄ p̄ se acquirest scientia, possit dici docere seipsum. Primo sic. Actio qualibet magis debet attribui cause principali,q̄ in instrumentali.Sed homo qui docet exterius signa sensibilia proponēdo secundūm hōdūm prēdeternatū:est quasi causa instrumentalis in docēdo respectu intellect⁹ agēris.Signa enī illa sunt q̄si instrumenta intellectus agēris:a ḡbus species imprimit in intellectu possibili q̄b⁹ docet & intelligit ut dictū est. Intellectui ergo agēti tanq̄ causa principali,magis debet attribui act⁹ docēdi,q̄ hoī exteriori. Si ergo hoī exteriori ppter illa instrumenta signorum q̄ proponit attribuitur actus docendi: ut vere dicatur esse doctor:multo fortius & intellectui agenti debet attribui actus docendi. sed quod attribuitur ipsi intellectui,verius attribuitur ipsi homini cuius est: quia ipse intellectus respectu actus non est nisi hominis instrumentum:ergo ipsi homini qui dicit principaliter debet attribui actus docendi. Vere ergo potest dici, q̄ homo doceat seipsum,acquirendo per se scientiam,multo magis q̄ acquirendo per alium. **C** Secundo sic.ille principaliter docet qui facit discentem esse certum de veritate cognita. hoc autem facit homo ip̄met in se magis q̄ homo exterior per iudicium naturalis rationis suae: ut dictum est supra,homo ergo acquirendo per se scientiam : verius debet dici docere seipsum,q̄ alius homo exterior. **C** Tertio sic.Sicut homo se bene exercendo est sibi causa virtutis:ita bene ac diligenter inquirendo est sibi causa scientiae.Sed qui est causa scientiae dicitur docere.ergo &c. **C** In oppositū est Philosophus:qui dicit.iiii.Phy. q̄ impossibile est q̄ docens addiscat.

C Ad intellectum aut̄ huius quæstionis:solū oportet scire quid dicitur & intelligi-
tur nomine doctoris. Sciendum igitur q̄ omne agens in quantum huiusmodi debet esse aliquid ex-
istens in actu:secundum esse formę illius qua agit.Qd patet tā in agente principali,q̄ in instrumē-
tali.Generans enim aīal tanq̄ agens principale:debet habere perfecte secundūm actum in se formam
aīalis.Generans vero aīal tanq̄ agens instrumētale:ut calor naturalis: debet habere in se secundūm
actum virtutē formę aīalis.Qd ergo importat perfectā rationē principiū actū secundūm aliquā for-
mā ad causandum sibi similē in alio debet esse perfecte informatum forma illa secundum actum
in quantum hm̄oi . Nūc doctor nomine suo importat pfectam rationem principiū actū secundūm
scientiam:ad causandum scientiā confimilem in alio,mō tā quo determinatum est supra. Doctor
ergo ratione nominis sui significat docentem in se habere secundūm actum perfectam informa-
tionem scientiæ, quare cū disceps in quantum hm̄oi non est actu habens scientiā:sed in potentia tñ:
actus autē & potentia ad illum cum sint contraria secundum Philosophum. ix. Metaph.non pos-
sunt esse simul in codem:idem ergo non potest esse disceps & docēs seipsum.& hoc est qd dicit Phi-
losophus.iiii.Phy.Impossibile est q̄ docens addiscat:ga docentem necesse est habere scientiā:disce-
tem vero non habere.Cum ergo per se acquirens scientiam proprie est disceps, talis in acquirendo
scientiam nullo modo potest dici docere seipsum. **C** Ad primū in oppositum : q̄ homo in-
strumentaliter docens dicitur doctor:multo fortius ergo & homo per suum intellectum: cuius il-
le est instrumentū:Dicendum q̄ alia est ratio: q̄ dicit aliquis doctor: & alia qua dicit causadoctrinę.
Causa enī doctrinę solūm dī ex eo q̄ agit ut in alio doctrina fiat in actu: quocūq mō etiā instru-
mētali: & ideo nō oportet ipm inquantū hm̄oi forma doctrinę informari.Doctor aut̄ ut dictū est nō

M

Ad primum
in oppositū.

N

Ad secundū

A

Quæst. ix.
Argu.i.

B

Resolutio.

C

Ad primū
principiale.

Summe

dicitur nisi qui agit secundum formam doctrinæ qua informatur. Ilcer ergo intellectus hominis principalius agit ut fiat scientia in seipso q̄ homo exterior: ut probat argumentum: quia tamen homo exterior agit ex forma scientie qua informatur, secundum eam disponendo, & proponendo signa, quibus alter docetur: non sic autem agit ipse homo per suum intellectum: cum ex seipso acquirit scientiam: Merito ergo debet dici doctor homo exterior: non autem ipsum suūpsius, vnde & si agens interior aliquando dicat doctor: hoc est impropte sumendo nomine doctoris, extenuando ipsum ad principale agens in discendo. Discere enim communius est q̄ doceri: quia discere nō solum dicit relationem ad docentem: sed etiā ad quēlibet scietiā causantem: ut homo poterit dici discere ex seipso: non aut doceri: quia doceri solū dicit relationē ad docentem. ¶ Per idem patet responsio ad secundū. ¶ Ad tertii: dicēdū q̄ bene concedendū est hoīen esse sibi causam scientie, sicut & virtutis: ut tamē non dicatur ex hoc doctor suūpsius, non habendo enim virtutem potest homo sibi esse causā moralis virtutis: & similiter non habendo scientiam, potest sibi esse causa scientie. Habendo autem scientiam, impossibile est q̄ sibi sit causa scientie, ea ratione sciendi qua habet eam: alia autem ratione non est inconueniens: ut q̄ habens scientiā in vniuersali sit sibi causa scientie in particulari. Sicut etiam habendo aliquid uno modo potest homo esse causa eiusdem in seipso: non habendo illud idem alio modo: sicut contingit in medico qui sanat seipsum. Ipse enim habens sanitatem in cognitione artis, causat eam in habitu sui corporis. Nūc autem cum ad hoc q̄ aliq̄s dicatur doctor, secundum eandem rationem qua habet scientiam debet eam cauſare: & impossibile est q̄ idem simul scientiam aliquam habeat & non habeat: vel non eodem modo: non est autem aliquis doctor, nisi habendo scientiam quam debet docere: & secundum modum quo eam debet docere: nega aliquis docetur nisi non habens scientiam: vel non secundum illum modum quo debet doceri: Impossibile est ergo omnino q̄ aliquis seipsum doceat: q̄q̄ sit possibile: ut aliquis in seipso scientiam sicut & sanitatem, aut virtutem causet.

E
Quaest. x.
Argui.

Secundum.

Tertium.

Quartum.

Quintum.

In oppo. pri.

³

³

F
Responſio.

Ira. x. arguitur: q̄ homo non potest acquirere scientiam nihil praesciendo. Primo sic. Qui nihil prescit: in nullo nouit qđ querit: & talis necrit qđ inuenit qđ querit: sicut dicit Themistius super prin.lib. Postero. Qui autē hoc necrit nihil addiscit: quia non est addiscere nisi sciendo quæsirum per actum addiscendi. ergo &c. ¶ Secundo sic. Philosophus dicit nono Metaphysicæ. Nihil mouetur ad aliquid nisi habeat aliquid de eo ad quod mouetur: discens mouetur ad scientiā. ergo habet aliquid scientiæ. qđ expresse dicit ibidem. Necesse est (ingr.) ut addiscens habeat aliqd de cognitione. ¶ Tertio sic. Addiscens ois desiderat scire, aliter em̄ non laboraret ad sciendum. Sed secundum August.x.de Trinita. incognita desiderare non possumus, ergo addiscens nouit aliquid. qđ expresse dicit ibidem. Nisi (inquit) impressam in animo haberem⁹ tanq̄ disciplina notionem, nullo modo ad eam discendam studio flagraremus. quare cum flagramus studio discendi: necesse est q̄ studētes scire aliquid habeamus de scietiā. ¶ Quarto sic: in principio Postero. dicit Philosophus. Omnis doctrina ex p̄existanti fit cognitione. discens non acquirit discendo nisi disciplinam, ergo acquirit eam ex p̄existanti cognitione. ¶ Quinto sic. Augu. iii. de Aca. Nemo disciplinam in animo habere poterit qui nihil didic̄it. & sequitur statim. Nihil autem didic̄it qui nihil nouit. ergo &c. ¶ Oppositum arguitur. Primo sic: secundum Philosophi. iii. de Anima. intellectus noster ante addiscere est sicut tabula rasa in qua nihil depictum est: sed sine pictura scibiliū existēs nullam habet scientiam. ergo ante addiscere nullam omnino habet scientiā addiscens. ergo nihil p̄enoscit. ¶ Secundo sic: ibidem. intellectus de se est omnia in potentia: & nihil in actu eorum quæ intelligit ante intelligere. Addiscit autem anteq̄ intelligit id qđ non intelligit. ergo ante addiscere non est actu aliquid eorum quæ postea intelligit. Sed non est notitia nisi sciat homo actu id qđ nouit. ergo intellectus ante addiscere nihil nouit. ergo &c. ¶ Tertio sic: non est intellectus de se magis in actu intelligendi q̄ sensus in actu sentiendi: quia non fit intellectus in actu nisi p̄ sensum: sed sensus fit in actu sentiendi nihil omnino p̄sentido. ergo & intellectus fit in actu intelligendi nihil omnino p̄intelligendo: & sic fit in actu per addiscere. ergo &c.

¶ Dicendum secundum q̄ distinguit Philosophus in secundo de Anima: q̄ homo dicitur sciens dupl̄iter. Sciens in actu: & sciens in potentia. Sciens in actu est habens habitum scientiæ: & considerans secundum ipsum. qui dicitur sciens proprie: & in rei veritate, ad istum non pertinet addiscere: sed docere: ga est p̄fectus in scietiā: ut dictum est in p̄cedenti q̄stione. Sciens aut in potentia dicitur duobus modis. Vno modo quia est innatus scire. Alio mo ga habet scietiā in habi-

tu: sed non vtitur ea: neq; considerat secundum eā. Primo modo homo ignorans dicitur esse sciens in potentia: quia est sicut materia, in quantum est receperibilis scientia. Secundo modo dicitur homo in potentia sciens: quia habet potentiam considerandi cum vult. Sciens autem in potentia isto secundo modo, qui cū vult, vadit ad actum considerandi, non dicitur addiscēs: neq; acquirēs scientiam. Sed est alius modus acquirendi scientiam: vt dicit Philosophus in secundo de Anima: qui dicitur rememoratio: secundū quē modū Plato posuit addiscere: & non alio mō. Sciens aut in potentia primo modo addiscens est: & accipiens scientiam ab alio: vt a Dīdascalo: & est in potentia sciēs isto modo p̄prie sciens in potentia: quia est sciens in potentia, actui, s. contraria: qm̄ vt vult Philosophus, iste quādo vadit ad scientiam ex potentia alteratur in actum per doctrinam ex contraria dispositione, quē est ignorantia. Scendū etiā q; potentia h̄mōi duplex est: quadam pura omnino actu scientiae impermixta. Quadam autē permixta scientiae imperfecte. Secundū q; duplex est ignorantia: quā est cum hac potentia, ex qua transmutatur in actum contrariae dispositionis. Est em̄ vt dicit Philosophus in lib. Postero, quedam ignorantia negationis, quaē omnē actum scientiae priuat, & perfectum & imperfectū. Est & alia ignorantia dispositionis: quē actum scientiae perfecte priuat: aliquē tamē actū scītiē imperfectū ponit: qā post ignorantia negatiōis multū hō mutatur ex dispositione contraria ad habitum: quo usq; habitus sit perfectus generatus firmus & fixus: & in tota media transmutatiōe est actus mixtus cum potentia. Habet enim addiscēs in tota transmutatione sua, qua vadit ad scientiam, imperfectam notitiam cum potentia ad notitiam perfectam: vt iam dicitur. Cum igitur istis duobus modis itur ad scientiam ex contraria dispositiōne dupli, si appellemus addiscere coiter oēm motum ab ignorantia in scientiam: siue sit ab ignorantia negationis, siue ab ignorantia dispositionis: Dicendū q; necesse est ponere hominem addiscētem posse acquirere scientiam nihil p̄ficiendo. Cum enim homo est in pura potentia: & ignorantia negatiōis: omnino nihil nouit. Sicut oculus qui semper fuit in tenebris, nihil vñq vīdit. Sed hoc modo non sumitur addiscere proprię. Addiscens enim proprie dicit q; p̄ ductū alicuius exterius ad actum scientiae vadit via disciplinae: vel per ductū naturalis ratiōis interius. Quia igitur q; nihil nouit: nihil ab alio percipit: quia signa quā doctor proponit, omnino ignorat: nec etiam per se ipsum ad aliquid tendit: & non est proprie discens nisi talis: igitur procedens ab ignorantia negationis ad scientiā ille nihil nouit. Sed talis non proprie, immo improprie dicitur addiscens. Discēs enim proprie necesse est q; ipse ea quā proponit doctor apprehendat: & per intellectum ad aliqd qd̄ prius non nouit, apprehēdendū tendat. Dicendum igitur q; addiscere propriē sumptum: oportet q; sit motus, non ab ignorantia negationis ad scientiam: sed ab ignorantia dispositionis. Talis autem ignorantia ponit aliquid scītiē: & ideo oportet omnem proprie addiscētem scire aliquid. Propter qd̄ Philosophus attendens motum discipuli in scientiam per doctorem, dicit in principio Posterio. Omnis doctrina & omnis disciplina intellectua fit ex p̄existenti cognitione, & dicitur motus ille, vt est in discipulo disciplina: vt procedit a magistro, dicitur doctrina. Et quia iste motus ad scientiam est via inuestigationis: & omnis inuestigatio ortum sumit a primis principiis scientiarū: idcirco oportet discentem p̄scire prima scientiarum principia: secundum q; dicit Philosophus in iiiii. Metaphy. Oportet addiscētem aliquid primū scire ista, & non ērere ea cum queretur ab eo de eis. Et ideo horum principiorum notitiam comparauit secundo Metaphysicē loco ianuē in domo quem nullus ignorat, qui ad intrandū domum tendit: quia per illam īgreditur homo ad cognoscendū secretiora domus quā ignorat. Vbi dicit Cōment. In quolibet genere sunt alia respectu alio rū: q̄si ianua respectu domus: & hēc nō latēt aliquē. Et hēc sunt prima cognita habita naturaliter in quolibet genere entium: & quomodo habita naturaliter, patebit in sequēti quāstione. Quae autē discipulus circa principia debeat pr̄cognoscere, nec ērere ea cū addiscit: Philosophus determinat primo Poster. De dignitate enim debet supponere quia est. i. certam īhērentiam p̄dicati ad subiectum. & sumit ibi dignitatem pro quolibet principio complexo: qd̄ non est conclusio in scientia. De conclusione autem cuius scientiam quarrit, debet habere duplēnotitiam. Vnā quo ad partes, quāe sunt incomplexa, s. subiectum & passio. Alteram quo ad īhērentiā passionis in subiecto. De subiecto autem oportet p̄cognoscere quid est: non definitiū: quia hoc bene est quāsūtum in scientia: vt patebit in sequēti quāstione: Sed quid est qd̄ dicitur per nomen: & similiter si est, i. d̄ in existentia actuali exterius: sed si sit res & natura aliqua alicuius pr̄dicamenti: vt infra patebit. De passione autē oportet p̄cognoscere qd̄ est qd̄ dicit p̄ nomē tm̄: non si est: quia hoc est qd̄ querit scire de ea. Ei⁹ esse em̄ est subiecto īesse: cū sit accidens: qd̄ verum est cognitione certa & determinata. Si tm̄ aliquis ex principiis determinate querit scire aliquā cōclusionē: vt vtrū angulus ad cōsideratiā triāguli descripti in semicirculo sit rect⁹: necesse est vt pri⁹ aliquā ei⁹ notitiā habeat: vel

Summe

ex testimonio magistri, vel quocumque alio modo. Si enim nullo modo ipsam conclusionem praesciret nisi in universalis in principiis: cui scire aliquid in universalis in principiis est scire in potentia solum: & ita est oīo nescire in actu, nullo modo ea determinate, & in particulari scire affectaret. Oportet igit̄ q̄ conclusionem praesciat in sua complexione, aliquo modo, licet non eo modo quo querit scire. Si em̄ nihil ea praesciendo omnino, neq; ei⁹ scientiam querendo, & affectando deueniat in eius cognitione, hoc erit casu: quia preter eius intentionem. Sed istū modū præcognoscendi philosophus non tangit cū aliis: q̄a non est scientialis, sed dubitationis, vel opinionis. Frequenter em̄ cum dubitamus de conclusione utrum sit vera vel falsa: eo q̄ habemus in ista dubitatione aliquā notitiā de ipsa, procedimus ad inuestigandū an vera sit, an falsa. Sed bene tangit istū modū præcognoscendi cū dicit: quia oportet eū credere qui dicit. Vnde cū magister Geometra dicit: q̄ om̄is angulus ad circumferentiam trianguli descrip̄tus in semicirculo est rectus, statim discipulus credit: & sic quodammodo nouit conclusionem sed non eo modo quo desiderat scire. I. per demonstrationem, & ille modus præcognoscendi est ille de quo loquitur Augustinus. x. de Trinitate.

H
Ad arg. pri.

¶ Per hæc patent omnia inducta ad primam partem: quia ad ostendendū q̄ ad discens p̄prae dictus debet habere aliquid de notitia: qd̄ est verū: quia debet habere notitiā principiorū, & aliā cōclusionis: cuius querit notitiā, quā perfecte habebit in posterū: quia fine notitia alii qua illius qd̄ querit scire, nō desideraret addiscere: & ideo nec moueret se ad addiscēdū, fine notitia vero principiorū non posset in addiscendo procedere: quia ex illius rationis industria debet ei⁹ qd̄ querit perfectam notitiā elicere. ¶ Argumenta duo prima in oppositū procedunt, non de acquisitione scientiae proprie dictæ, quæ sit in addiscente via inuestigationis suppositis principiis, & est scientia conclusionis: sed de illa scientiæ acquisitione qua acquiritur notitia principiorum. De illa enim verum est, q̄ non habetur ex præexistenti cognitione notitia: quomodo autem habetur expōnit sequens quæstio. ¶ Utimum argumentum videtur probare q̄ perfecta notitia intellectus possit haberi addiscendo: & nihil praesciendo: quia notitia sensus statim habetur nihil praesciendo. Dicendum igit̄ ad illud secundum Philosophum secundo de Anima, q̄ sensus comparatur ad intellectum qui habet habitum in actu: sed non actu cōsiderat: quia sicut sensus potest exire statim in actum sentiēdi per sensibilia quæ sunt extra: sic intellectus habens habitum sciētia: statim potest procedere in actum considerationis per intelligibilia quæ sunt intra: & nō differt nisi q̄ sensus habet mouētia particularia extra se. Anima aut̄ habet sua intellecta universalia intra se: ppter qd̄ vt dicit: intelligimus cum volumus: non autē sentimus. Si autem cōparetur intellectus ante habitū: ad sensū non valet cōparatio, nisi quo ad simplicē apprehensionē, & conceptū rei per suā speciem. Hoc em̄ intellectui aduenit naturaliter prima cognitio simplicis apprehensionis, sicut & sensui: vt dicetur in proxima questione: sed in hoc non est intellectus contentus: sed vltius vadit ad cognoscendū id qd̄ latet in appreheſo. I. ad comprehēdēdū veritatē rei apprehensio, & ea quæ in ipa latent: vt sunt p̄prietates accidentia cōtingētia, qd̄ sensus nō habet facere: quia ratiōnalis nō est: nec virtus collativa vnde dicitur intelligere q̄si intus, i. sub ipso qd̄ primo apprehendit legere ad vltiora cognoscēda. Scdm q̄ dicit Aucten. ix. Metaphy. assignās in hoc differentiam intellectus ad sensus. d. Anima rationalis plura cōprehēdit, & plus scruratur apprehēsum, & plus erpolat illud ab illis q̄ nō sunt intra intentionē rei, nisi accidentaliter: & ipsa penetrat interiora cōphēsi, & exteriora, & hoc est nobilitatis quā habet intellectus supra sensum, & ad hoc eget aliquo principio sciētia superposito ad sciendū & intelligendū veritatē in re: quali non indiget sensus ad solummodo cōprehendendum id qd̄ est superficiētus sensibile in re.

A
Questio. xi.
Arg.i.

lca. xi. arguitur q̄ notitia præcedens scientiæ inuestigationem non sit innata, sed acquisita. Primo sic. Scire eo quod rei est innatum, nec vñq̄ fuit, nec esse poterit: quia ineſt ei a natura, & inseparabiliter: sed mens humana ab initio est sine omni notitia: vt probant tria argumenta ad secundam partem quæstionis præcedentis. ergo si aliqua notitia præcedat sciētiā acquisitam per inuestigationem, illa non potest esse innata. ¶ Secundo sic. Principia secundum Philosophū nō cognoscim⁹, nisi inquātū terminos cognoscimus. Cognitio terminorū nō ineſt nobis a natura: sed per species rerū acceptas a sensu eā acquirim⁹. ergo &c. ¶ Tertio sic. qd̄ habetur via experientię nō habetur a natura: sed ab acquisitione: quia experientia opus rationis est: nō natura, principia prima: q̄ supponit addiscēs, p̄ h̄ic modū habet secundū Philosophū prio Metaph. &c. ii. Post. ergo &c. ¶ Ad oppositū sic. Ois homo natura scire desiderat. i. Metaphy. Desideriū aut̄ non est nisi ex aliqua notitia. Scdm Aug. x. de Tri. Nec potest esse desideriū naturale: nisi ex aliqua notitia naturali ante inuestigationem, ergo, &c.

In oppositū,

Artic.I. Quest.X. Fo.XXI.

Dicendum ad hęc secūdum q̄ triplex est scire. s. in potētia: in habitu: & in actu: de quo dictū est i questōe p̄ima. Triplex īest homini notitia. In potētia: in habitu: & in actu. **No Resolutio.** titia in potētia, est notitia qua homo innatus est scire & nosse: quę est i naturali iudicatorio existē te in aia, quę est in potentia: vt fiat oia in cognoscēdo: sicut sunt in materia potentie quibus est in potentia: vt fiat oia in essendo: & p̄cedit omnem habitū & omnem actum notitiæ naturaliter in anima p̄existēs: sicut potētia in materia p̄cedit omnem formā: & actum formæ naturaliter in materia: & iclinat anima tāq̄ naturalis potētia & vis in ipa, vt naturalit tēdat ad apphēdēdū verū. Sicut illa inclinat materię vt naturaliter se extēdat ad suscipiendū in se formas rerū. Quare cum illud qđ est solū in potētia, simpliciter est nō ens: vt qđ est in potētia homo nō est homo: ppter ilam notitiā quę est in potētia pura: nō debet homo dīc habere notitiam aliquā aut scientiam: sed magis: neq̄ scientiā habere: neq̄ notitiam: neq̄ scire aliquid aut nosse. omnino sicut materia propter potentia quā habet ad formas, nō dicit habere formā aliquā: neq̄ esse vlo modo formata. Sed quātū est in se, oīo dicit esse informis. Vnde per hoc qđ cōcessum est supra: q̄ scientia in potentia inata est hominī a natura: similiter & scire, nō intendim⁹ ponere q̄ aliquid habitus sciētię vel notitię īfir a natura i aia. sicut nec aliqd formę vel act⁹ ei⁹ ponim⁹ esse a natura i materia: p̄ hoc q̄ ponim⁹ ipsā a natura esse i potētia ad oēs formas: & tenet se illa potētia i aia pl⁹ ex pte aie q̄ alii cuius habit⁹: sicut & potētia materię plus se tenet ex pte materia: & potius est aliquid ipfius materię q̄ ipfius formę. Quomodo autē hoc sit intelligendū alias videbit. Hęc igitur notitia in potentia sola nobis innata est. appellando ergo acquisitū omne supueniens ei qđ innatum est: oīs notitia in habitu & oīs notitia in actu acquisita est. **Sed aliqd qđ nō est innatū sed superueniēs & acquisitū: dupliciter potest acquiri.** Vno modo naturaliter. Alio modo rationaliter. Primo modo acquisit homo notitiā primorū principiorū tā i speculatiūs q̄ in actiūs. Sicut em oculus de se nullā habet speciem visibiliū innatam: quia scdm philosophum receptiū colorum est non color: neq̄ aliq̄ actū vidēdi anteq̄ species recipiat: quia videre pati quoddā est a visibili. Sed nullo īpedimen to existēte, neq̄ ex parte sensus: neq̄ ex pte mediū: neq̄ obiecti: statim cū offerit visible speciem suā naturaliter facit in visum: & facit oculū actu videre. Ita q̄ hoc contingente oculus nō potest non recipere speciē: & necessariū est ipsum videre visibile: & exinde naturaliter defertur species visq̄ ad imaginatiū & informat eā. Sic humanus intellectus de se nullā habet speciem intelligibiliū innatam: neq̄ aliquē intelligendi vel sciēdi habitū aut actum: sed scdm philosophū solum est oia intellectu possibili naturaliter: & maxime i prima receptione quā nulla cognitio p̄cedit & tūc facit statim species recepta intellectū intelligere: & primos cōcept⁹ formare: q̄ statim naturalit veritate sua mouet potētia cognoscitū: & illa statim naturaliter p naturale iudicatoriū existens i ea: statim in ipsis cōceptibus cognoscit veritatē principiorū: & concipit initū habitus principiorū: quorū habitu cōcepto quantūcīq̄ īfecto habilis est mens ex illo intelligere primorum principiorū veritatē. Hoc ergo modo habitus principiorū supueniētes sunt dīcto iudicatorio principio sciendi innato: & non sunt innati, sed naturaliter acquisiti, per potentias naturales animę rationalis: sicut oculus naturaliter acquirit species colorū ī se: & per illas naturaliter videt. Tali autem notitia principiorū supponita ex acquisitione tali, homo via īvestigationis rationalis: totaliter per potentia naturalem rationis vt est ratio, discurrēdo acquirit sibi ex notitia illorum principiorū notitiā cōclusionū: & per hoc etiā habitum eorū: quo de facilī potest se homo cū vult cōverte re sup̄ eas intelligēdas: q̄a habit⁹ dicit sciētia: & dicitur p̄prie habitus acquisitus: quia p rōnis īvestigationem & īdustriā aduenit. Habitū autē principiorum similiter acquisitus est: sed naturaliter vt dictū est. Et ideo nō proprie acquisit⁹ dicit. Quia ergo addiscens p̄prie dictus est: qui scientiam rei acquirit per īvestigationē: sic autē non acquirit nisi scientiā cōclusionis determinatā: & in particulari, p̄supponēdo solū notitiā principio: & notitiā cōclusionis cōfusam & in generali:

Dicendum ad questionem q̄ notitia p̄cedens scientiam acquisitā per īvestigationem: quantum ad notitiam in potentia principii scientialis: est notitia naturalis innata: nulo modo acquisita: & qualis sit illa dictum est: quia in potentia pura, quia s. innati sumus scire, vt dicitur i scđo Ethī. Quātū vero ad notitiā principiorū: & similiter cōclusionis modo cōfuso & in generali non est innata vlo modo, sed naturaliter acquisita: & ita nō p̄prie acquisita: quia naturaliter adueniens vt dictum est: non quesita nec īvestigata: sicut est quesita & īvestigata a discen-

} c.v.

D
Responso.

Summe

E te scientia conclusio[n]is.

Ad pri. prim.

CPer hec patent obiecta. Primum enim quod mens humana ab initio est sine omni notitia, bene verum est de notitia in habitu, vel in actu, quem proprie notitia dicitur. De notitia autem in potentia quem non est proprie notitia, non est verum. Illa enim ut dictum est, inest anima a natura. Vnde quantum ad habitus oculi scientiales: anima est sicut tabula rasata: tam sicut cōplanata & apta nata oia hec recipere quem in ea describi possunt: & etiam apta de eis receptis iudicare. Vnde quantum ad omnia ista recipienda quae praecedunt notitiā inquisitum, simile est de sensu & intellectu: nisi quo ad hoc quod sensus nullam veritatē habet comprehendere circa sensibilia, quod facit intellectus circa intelligibilia. ut dictum est supra. Quod nec etiam aliquis habitus in ipso sensu generatur ex sensibilia comprehensione: sicut generatur aliquis habitus in intellectu: ex cōprehensione intelligibili.

CAd secundum patet similiter: quoniam non est in nobis aliqua notitia praecedens notitiā principiorum: neque secundum actum: neque secundum habitum. Sed ipsa naturaliter est acquisita: & eam solū procedit notitia potentiā innata, ut dictum est. **C**Per idem patet tertium: quia eodem modo procedit.

F

Ad secundum.

Ad tertium

G

Ad argu.

in oppositū.

H

Quæst. xii.

Arg. i.

2

CQuod arguitur in oppositū, quod homo naturaliter scire desiderat: ergo naturaliter

nouit aliquid: Dicendum quod verū est. secundum modū tamē desiderii: quia desideriū sciendi naturale

pure ex notitia potentiā puenit: qua homo in potentiā natus est scire: & hoc est a natura ante oīm

receptionem notitię. Desiderium autem naturale non pure: quod est quodā modo rationale: & ex aliis

qua notitia actuali habita imperfecte & in generali: qua desideratur partim naturaliter: partim rationaliter sciri in particulari & perfecte: ut patet ex determinatis.

D duodecimū arguitur quod homo eque primo sine discursu potest sibi notitiā singulorum acquirere. **C**Primo sic, homo scientiam acquirit per speciem acceptā a sensu, sed cuiuslibet speciem eque primo natus est per sensum acquirere. ergo &c. **C**Secundo sic, Sicut se habet sensibile ad sensum: sic intelligibile ad intellectū: sed sensus eque primo nat⁹ est acquirere notitiā cuiuslibet sensibilis: & statim in ipso cognoscere quicquid est ipsi cognoscibile sine discursu. ergo & intellectus aque primo nat⁹ est acquirere notitiā cuiuslibet intelligibilis: & statim in ipso cognoscere quicquid est ipsi cognoscibile sine omni discursu. **C**Tertio sic, quorum est eadem ratio agendi: aque primo nata sunt agere in propriū passibile. ut quilibet ignis ratione qua est calidus caufacere calefactibile. Eadem est ratio cuilibet vero inquitum est verū, agendi in intellectum: & mouendi ipsum: quia non mouet intellectū nisi sub ratiōe qua est verum. ergo omne verum sub ratione veri mouet intellectū aque primo. & ita sine discursu natum est ipsum mouere. Per hoc autem acquirit scientiam. ergo &c. **C**Quarto sic, facilius res quilibet nata est procedere in actum ab habitu incompleto quod a priuatione pura: quia plus distat factus a priuatione quam a potentia. sed anima in pura carentia & priuatione de se ad habitus principiorum, ut dictum est: est in potentia & habitu incompleto per principiorū notitiā ad habitus cōclusionū. ergo facilius est transire a principiis ad cognitionē conclusionum: quod per se ad cognitionem principiorū, sed ad illam vadit statim naturaliter sine discursu: ut dictum est supra. ergo & ad istam. **C**Contra, eorum quorū unum natum est sciri & intelligi per alterum & non econuerso: non est intellectus aque primo natus acquirere scientiam: sed unius primo: & alterius per discursum ab uno in alterum. Sic se habent intellectus principiorum & cōclusionum. ergo non eque primo: sed per deductionem ab uno in aliud est intellectus natus acquirere eorum scientiam.

In oppositū.

I

Resolutio.

CAd hoc primo intelligendum, quod scientia siue notitia est de ultima hominis perfectione: & etiam cuiuslibet intellectualis nature: vnde & in ipsa consistit felicitas vita contemplativa hominis. secundum plim. x. Ethic. Nunc autem ita est iuxta determinationem philosophi. ii. ce. & mū. quod res omnino perfecta perfectionem suam habet a se ipsa absque omni operatione sua: quia acquirit eam. Et ideo deus scientiam & notitiā omnium de se & rebus aliis habet absque omni acquisitione a rebus scitis: & absque omni conuersione super eas: & absque omni discursu ab uno in aliud: sed uno simplici intuitu in seipso aquae primo & simul omnia cognoscit: quia scientia sua non est causata a rebus. Res autem quilibet alia: quia perfectionem suam in scientia non habet de se sed ab alio: quia habet eam a rebus: ideo ea non nisi sua operatione acquirit. Sed ea quae primo perfecto propinquā sunt in ordine rerum operatione simpliciore eam acquirunt: quae vero sunt remotiora, operationes possibili. & ideo angelii qui primo sunt propinquiores conuertendo se ad principia scientiarum sibi innata, ex illis sibi statim scientiam acquirunt omnium aliorum: sine discursu causalitas intelligendi unum ex altero: ut ex notitia unius tanq[ue] prius noti deueniant in notitiā alteri.

nus posterius noti: ut sic per vnu inuestigent notitia alterius: sed singula aequo primo intelligit: non tamen vno simul in ruitu simplici singula intelligendo, sicut deus facit: sed vnum post alterum, secundum q[uod] super res se cōuertut. Homo autem cum sit in ultimo ordine intelligenter post primis: qui nō habet aliquam notitiam sibi innatam nisi in potentia solu: ut dictum est: primo sibi naturaliter acquirit notitiam principiorum incomplexorum sub esse incompletissimo: & confuso magis. secundum q[uod] congruit humanę naturę. Quia innata est nobis via sciendi ex notiorib[us] nobis quae sunt cōfusa magis procedendo in notiora naturę que sunt distincta & determinata magis: & hoc per hunc modum. Homo enim sibi acquirit notitiam primo de terminis & quidditatibus rerum in generali, primo cognoscendo & considerando quid dicitur per nomine, ex quibus terminis componendo & dividendo secundo concipiit prima principia complexa sub esse confuso. & secundum q[uod] homo magis est dispositus in lumine naturalis intellectus: & ingenii subtilitate: tanto perfectius prima principia tam complexa q[uod] incompleta ab initio concipiuntur. oēs tamen generaliter ab initio ea sub esse confuso concipiuntur: licet unus magis distincte & minus confuse q[uod] alter. Sed postmodum paulatim determinant ea oēs semper magis: & magis. scđm enim q[uod] dicitur in principio Physi, pueri prima appellant oēs viros patres & mulieres matres. Posterius autem cum vigoratur intellectus eorum determinat vniuersos horum: & cognoscit puer patrem suum inter ceteros viros: & matrem suam inter ceteras mulieres. & haec confusa notitia principiorum inquātum huiusmodi habetur primo via sensus memoriae & experientie: q[uod] cōsistit in singularib[us]: in quorum notitia nō cōsistit ars aut scientia. artifex enim vniuersale & causam cognoscit: exptus autem noscitur singulare tu: & causam ignorat. ut dicitur in principio Metaphysi. Sed solu: cōsistit in eis principiis artis & scientie, principiū dico extra terminos artis consistens: anteq[ue] intellectus ex ipsis vniuersale abstractus: q[uod] existens in alia vnu præter multa, est primi principiū artis & scientie: intra terminos artis consistens. ut dicitur in si. poste. Et tunc maxime quādo intellectus in illo vniuersali abstracto naturā & causam rei cognoscit: & veritatē videt. Tūc enim prior determinata notitia principiū habet. sed tu: ante ipsam ab ei notitia cōfusa tā in cōplexis, q[uod] in incōplexis incipit rationis discursus, primo ad cognoscendum veritatem quidditatis terminorum in principiis incōplexis: quorum notitia determinata acquirit inquirendo via definitiua ex confusa cognitione definiti in significato nominis eliendo cognitionem eius determinata in definitiua ratione. Indefinitum enim quiddā significat nomen ut circulus. Definitio autem ipsius diuiditur in singularia, i.e. in singulas partes definiti. ut dicitur in principio Physi. Et tunc primo quando termini sic cognoscunt in definitiua ratione intelligit veritas & quidditas rerum: & ex ipsis cōcipit intellectus determinat primos principiorum cōplexorum: sicut prius eorum intellectus indeterminatus conceptebatur ex ipsis terminis cognitis in confusa nominis significatione. Et sunt principia illa definita intellecta tam complexa q[uod] incōplexa principia artis & scientie infra terminos intellectualis cognitionis: & de numero talium principiorum illa sunt prima principia simpliciter: que de primis et vniuersaliorib[us] magis concipiuntur. ut in incōplexis principiis primum principium & primus conceptus est cōceptus entis inquantu: est ens: sub quo sunt omnes alii conceptus incōplexi: & ex ipso & post ipsum concipiuntur. Ex conceptu enim entis via deductionis definitiua elicuntur oēs alii cōcepti sequentes incōplexi. vnde dicit Auct̄. i. Metaphy. sua. Res & ens talia sunt q[uod] statim imprimitur in anima prima impressione. que non acquiritur ex aliis notiorib[us] se: & alia acquiruntur ab eis. quae enim promptiora sunt ad imaginandum per seipsa: sunt ea quae cōmunia sunt omnibus rebus: sicut res & ens: & vnum. &c. Et ideo nō potest manifestari horum aliquod probatio: ne: que non sit circularis, vel per aliquid q[uod] non sit notius: seu q[uod] est ignorans illis. scđm que modum a primo pho, cuius subiectum est ens inquātum ens: omnis alius artifex subiectum suum sumit tanq[ue] aliquod ens particulare sub ente simpliciter. In cōplexis vero primi principium: & primus conceptus est: qui primo fundatur super cōceptus entis: inquantum ens est: & est ille: de quolibet affirmatio vel negatio: & non simul de eodem: quia fundatur super entis intentione: in comparatione ad suum cōtrarium: q[uod] est non ens: priusq[ue] sub ente consideretur descensus ad aliquam partem entis. Sub hoc enim conceptu cōplexo sunt oēs alii conceptus cōplexi: & ex ipso: & post ipsum conceptiū fundatur. ex cōceptu enim hmoi principii: de quolibet affirmatio vel negatio & non simul de eodem via deductionis ratione syllogistica elicuntur omnes alii cōceptus complexi sequentes. Vnde & ipso interempto omnes alii interimitur. ut vult phis in. iiiii. Metaphy. Et per ipsum omnes alii probantur: & etiam primi cōceptus principiorum syllogismi. ut patet per totū eranaticis phis. Et ideo qui cūq[ue] aliquid intelligit, ens intelligit primo inter incōplexa: nec de hoc aliquis dubitare potest: quia nihil potest intelligi nisi verū: & non est verū nisi ens. Et illud principiū de quolibet affirmatio vel negatio &c. prior intelligit iter cōplexa. scđm q[uod] de hoc principio dicit p[ro]p[ter] in. iiiii. Metaphy. Necesse

k

L

Summe

est ut illud principiū sit valde manifestū & notum: & de necessitate oportet cōcedere illud q̄ habet cognitionē entis. vii dicit cōmē. Quēadmodū oportet p̄lm attribuere qdlibet gen⁹ entium alicui primo: & scire quid est illud primū: & hoc quo ad incomplexa: ita oportet ipsum cum consideratur de primis ppositionibus attribuere omnia alicui primo. Vnde p̄hs contra negantes eā exteri⁹ qd tamen negari non potest quo ad interius rationē, nō procedit per aliqud principiū cōplexum sed solum ex terminorū incōplexorū significatiōe: quē solū p̄cedit hoc principiū cōplexum. complexum enim primū nisi per incōplexa cognoscere nō possumus. Licet enim aliqua propositio sit p̄ se nota: & primo quātum est de se: vt est illa cuius p̄dīcatū includitur in subiecto: ignorantia tamen subiectum quid est: & eius definitionem, talis propositio non est nota. Ignorans enim q̄ homo est aīl rationale mortale, potest ignorare an homo sit aīl: & alius non. vt dicit Alg. in logica sua Secūdum interius rationē dico: ga qui scit q̄ homo est aīl rationale mortale, scit p̄dīcatū includi in subiecto: cū dicitur homo est aīl. Vnde dicit Auicē. i. Metaphysicē suę. Non potest cognosci quid sit vere enunciari: nisi de vnoquoq; eorum dicatur qa res est, vel aliquid, vel quid. & p̄hs. vi. Metaphysi. Oportet non ignorare illud qd significat aliqd quid sit scđm essentiā & definitionē ga querere absq; hoc est facere nihil. cognitio em̄ eius qd quid est, est principiū oīs cognitiōis perfecte habendē de re: & ad eam omnis cognitio tam in complexis, q̄ in incomplexis reducenda est. Vnde illa propositio est omnibus per se nota: cuius omnes terminos cognoscunt: illa vero solum sapiētibus: cui⁹ terminos soli sapiētes cognoscūt. scđm q̄ Boethius. li. de Hebdo. distiguit duplex gen⁹ cōmuniū conceptionū animi. Quarum omniū prima est illa: de quolibet affirmatio &c. Ex qua via deductionis argumētatione demōstratiua eliciuntur omnes alii conceptus complexi siue illo rum qui sunt principia in aliquibus scientiis specialibus, siue conclusionū vltimaru. Et ex hoc philosophus cuius est considerare quidditates rerū, habet probare prima principia particulariū scientiarum. Et per hunc modū quicquid homo cognoscit post simpliciter prima principia naturaliter cognita: via rationalis deductionis cognoscit: nō solum intelligendo vnu post alterū: qd facit & angelus: sed etiam intelligendo vnum ex altero, tanq; incognitum actu ex actu cognito in quo illud est cognitū in potentia solum. Qui modus cognoscendi angelo nō conuenit. Vnde & modus intelligendi angelorum proprie intellectualis dicitur: hominum vero rationalis. secundum q̄ dicit Damasoe. de duabus naturis: & vna psona Christi. Operatio intellectualis est in angelis & in omnibus incorporeis simplici apphēsiōne intelligentib⁹: rationalis vero i hominib⁹: qui ex anima & corpore cōponunt: nō simplici: sed varia & ratiocinatiua apphēsiōe intelligētib⁹. Et nota q̄ est ordo i illis posterius cognitis ab hoīe: quia quedā posteriorum sunt in potentia priori i illo primo principio tam incompleto q̄ complexo prius ex eo nata cognosci: quedam in posteriori nata posterius cognosci ex eodem. & sic per ordinem vñq; ad vltimū incōplexa: & vltimas cōclusiōes complexas. Et secūdum hunc ordinem debet procedere ordinata scientia in cognoscendo: sicut natura procedit ordinate in generādo: quia nō sunt omnia aq̄e primo in potētia in primis principiis, vt sciantur ex ipsis: sed neceſſe est quedā sciri mediantib⁹ aliis: sicut nō sunt omnia aq̄e primo in potētia in materia, vt generētur ex ea: sed neceſſe est quedam generari mediātibus aliis primo gnatiss. Ex ideo sicut natura non potest primo & immediate ex pane generare hōminem: sed oportet vt primo ex pane generet sanguis: & ex sanguine sperma, & ex spermate hō. Sic ratio ex primis principiis nō potest scire immediate ea q̄e mediatā sunt, siue complexa, siue incōplexa: sed oportet eam curare per omnia intermedia priusq; mediara poterit per prima cognoscere. Ex qui hunc ordinem non obseruat in addiscendo modicū proficiunt: & sepius errant. Absolute ergo dicendum q̄ homo non potest aq̄e primo deuenire in notitiam singulorū: immo in quolibet genere principiorum oportet eum prius scire confusa: q̄ determinata: & deinde ex confusis via discursus rationalis inuestigare determinata, vel definitiue, vel demōstratiue: & hoc per ordinē: semp primo cognoscēdo principia incōplexa: & deinde ex incomplexis complexa: & tam in his q̄ in illis primo confusa & indeterminata: deinde distincta & determinata vt dictum est. Ad primū in oppositum: q̄ speciem cuiuslibet rei aq̄e primo mens nata est acquirere: Dicendum q̄ licet ita sit: non tamen nata est per illam intelligere omnia intelligibilia de ipsa re: aq̄e primo & eodem modo: sed primo conceptus confusos primarum intentionum: & deinde ex determinatione definitiua conceptus eorum determinatos: & per illos omnes conceptus sequentes tam complexos q̄ incomplexos, secundum q̄ appetit in pueris, qui primo omnes viros appellant patres, vt dictum est. Ad secūdum q̄ q̄ sensus aq̄e primo apprehendit omnia sensibilia: Dicendum secundum dicta superius q̄ nou est simile de sensu & intellectu: quia sensus simpliciter & superficie tenus exterius rem p̄ suā speciem apprehendit: sed non ipsam rem interius: neq; ipsius rei veritatem in qua plura contingit discera.

M

N
Ad p̄i. p̄i.

O
Ad scđm.

ni. sicut facit intellectus, ut dictum est secundum Auctorem. Propter quod dicit philosophus: Qui unum dicit quodam modo multa dicit. ad quae multa cognoscenda non potest intellectus humanus eque primo. Sed quedam latent in potentia in quibusdam quae operatione rationis oportet in actu deducere, quod et facit non nisi discurrendo: quia propter debilitatem luminis intellectualis in homine non potest oia illa statim percipere, quod potest angelus propter luminis actualis fortitudinem in ipso. Sed hoc poterit homo cum evacuatum fuerit in ipso quod ex parte est: & fuerit sicut angelus dei in celo. Ad tertium quod omnis veritas est per se obiectum intellectus: Dicendum quod verum est: sed veritas primorum est obiectum eius per se & primo: aliorum autem per se sed non primo, & ideo non potest cognosci veritas in illis nisi per discursum ex primis. Ad quartum quod faciliter est animam transire ad notitiam conclusionum ex principiis, quod per se ad notitiam principiorum: Dicendum quod verum est quantum est ex parte recipientis: quia anima humana de se nihil habet habitus principiorum: in principiis vero in potentia habet habitus conclusionum. Sed quodcum est ex parte luminis intellectus quo sit iudicium veritatis & principiorum & conclusionum: secus est, quia aliquid sufficit ad percipiendum statim veritatem magis perspicuum: quod non sufficit ad percipiendum minus perspicuum. Quia ergo magis perspicua est veritas principiorum quam conclusionum: ideo cum quidditas terminorum offertur intellectui: statim vis cognitiva naturalis percipit veritatem principiorum: licet non conclusionum, quarum etiam veritatem statim perciperet si tantum esset eleuatum lumen cognosciturum in hominibus quantum in angelis. Et sicut est de poeptione veritatis principiorum & conclusionum: ita est de generatione habituum: quia ex talibus actibus percipiendi primo habitus cognitiui concipiuntur, & per actu intelligendi veritatem principiorum habitus principiorum tam complexorum quam incomplexorum concepitur in suo initio: & per talum actu frequentatum augmentatur & firmatur: & per actu ratiocinandi concipiatur habitus conclusionis: & per ipsum frequentatum habitus conclusionis augetur & firmatur. Est enim intelligendum quod aliud est principium: & aliud est habitus principii: sicut aliud est conclusio: & aliud habitus conclusionis. Principium enim est quoddam opus intellectus: velut quedam notitia actu intelligendi lucens in intellectu tanquam verbum & conceptus eius: quo intellectus informat in actu intelligendi perfectissime est in actu id quod intelligit: & perfectius quam ex ipsa specie quam habet de re. & ideo ex illa notitia est perfecta assimilatio intellectus ad intellectum: ut intellectus cum sit de se quodam modo oia intelligibilis: actu tamen nihil eorum est antequod intelligat. sicut dicit physicus tertio de aia. Quod intelligo ipsum dicere non tam propter speciem rei, quam intellectus informat, ut eliciat actu intelligendi: sed propter ipsam notitiam quem luget in intellectu ex actu intelligendi. licet neutro illorum informetur intellectus: nisi circa est in actu intelligendi. Et est ista notitia conceptus quidditatis rei in intellectu simplici: propositionis vero in intellectu componente vel dividente: per quem habitus complexus vel incomplexus generatur & augmentatur: quo virtutis intellectus ad faciliter concipiendum principium postquam generatus est habitus in eo. Non est autem id quod quis agit: & quo agit: sicut habitus grammaticorum complexam orationem quis constituit: quem non est habitus ipse. Et similiter in operatione rationis ex habitu scientiae concipit quem conclusionem quem non est ipse habitus.

P
Ad tertium
Q
Ad quartum

R

Articulus II. De modo sciendi. & primū de certitudine sciendi.

Via non contingit scire rem absque eo quod sciatur modus eius: viso de possibilitate sciendi: & scientiam acquirendi: consequenter de modo sciendi videndum est. Vbi de sciendi certitudine. vi. sunt inquirenda.

Artic. 2.

Primum: vtrum contingit hominem scire aliquid certitudinaliter.
Secundum: vtrum quilibet homo certitudinaliter scit quaecumque ipse scit.

Tertium: vtrum quilibet homo quaecumque scit, scit ea aequae certitudinaliter.

Quartum: vtrum omnes homines quicunque sciunt eadem: sciunt ea aequae certitudinaliter.

Quintum: vtrum omnes homines aperiunt aequae certitudinaliter scire.

Sextum: vtrum omnia scibilia nata sunt aequae certitudinaliter sciri.

Summe

A
Quæst.
Argu.i.

Irca primū arguitur q̄ nō cōtingit hominē aliqd scire certitudinaliter. Primo sic. August. dicit. lxxxiij. q.q. ix. A sensibus corporis nō est experenda synceritas veritatis. Sed homo p se nihil scit nisi ex sensibus: ga ab ip̄is oīs n̄a cognitio orum habet. i. Metaphy. ii. Poster. &c. iii. de aia. ergo homo nō potest scire synceritatē veritatis. nihil autē scitur certitudinaliter nisi sciendo synceram veritatē: quia nō est sc̄tia nisi ex veritatis cognitione. ergo. &c. ¶ Secūdo sic. Aug. ibid.

In oppositū.

Nihil est scibile, qđ nō habeat simile falso: ita vt internosci nō possit. veritas autē certitudinaliter non potest sciri nisi not̄ dissimilib⁹ falso. vt dicit. ii. de Academicis. ergo p sensibile nulla veritas pōt cognosci certitudinaliter. sed homo nō cognoscit. n̄i p sensibilia. ergo. &c. ¶ Cōtra. habēs regulā certam sciendi inqua nō cōtingit eū errare: potest certitudinaliter scire: ga pōt scire in illa & p illā: & ipsa fallere nō potest. talis autē regula est veritas primor⁹ principior⁹. fm. n. plimi. 4. Metaphy. principiū est valde manifestū & notū. Hoies autē nō decipiunt nisi i eo qđ nesciūt. hoc autē nō habet dubitationē. tale autē regulā habet i se homo naturaliter acq̄sīta. vt patet ex prēdeterminatis. ergo. &c.

B
R̄ponſio.

¶ Dicendū est ex prēdeterminatis: q̄ cū hominē cōtingit habere notitiā primorum principiorū q̄ sunt notissima in sua veritate & certissima: ita q̄ in illis nō cōtingit eū errare: & ex illis via rationalis deductiōis cōtingit eti scire posteriora: in q̄bus similiiter nō cōtingit errare postq̄ intellect⁹ videt ea reducta in principia: & talis notitia certa est: necessario est ponēdū q̄ cōtingit hoīem nō solummodo scire: qđ quodā modo cōcedebat Academicī: sed & certitudinaliter scire: qđ oīo negabat: & hoc etiā scdm cōmūnē hoīis modū cognoscēdī i statu hui⁹ vītē. Verū intelligēdū est q̄ certa notitia duplex ē scdm duo q̄ faciūt notitiā certā: quoq; vñt̄ est q̄ sit libera ab oī errore: alterū q̄ sit i apta veritatē vīsiōe. Primo modo notitia ē certa. q̄ ita veritatē cognoscim⁹. q̄ nequāq; de ea dubitare possumus. Secūdo modo illa est certa notitia, qua veritatē videm⁹ clare in luce intellectuali ad modū quo videm⁹ vīsible in luce solari. Primo modo certā notitiā cōtingit hominē hic habere scdm dictū modū sc̄di ex primis principiis speculabilii: ad quē pōt attigere actiōe p̄sciā naturaliū viriū aī: aspiciēdo ad solum exēplar creatū abstractū a resi tñ ad hoc sufficiat illd exēplar sine illustratiōe exēplaris eterni. Scdm mō neq̄q;: n̄i aspiciēdo ad exēplar icreatū. qđ ē causa rei. Scdm modū p̄determinatū. cognitio eīm̄ q̄ acgrīt p phātasmata nō pōt eē gn̄ quātū est de se aliquo modo sit obſcurata. Scdm q̄ dicit Aug. iii. de Acad. Itē imagines lunt q̄ cōſuetudine resū corporaliū nos etiā cū veritas tenet & q̄fi i manib⁹ habet decipere & illudere molūnī. vñ p species itelligibiles puras: quæ nō sūt nisi idolum nō veritas ipsa: hoīem nō cōtingit hic scdm cōmūnē statū vīc syncerā & ligdā siue clarā veritatē siue etiā qualēcūp scire: n̄i aspiciēdo ad exēplar lucis increatū vt p̄determinatū est. Scdm q̄ dicit Aug. loquēs de hmōi specieb⁹ puris. xii. de tri. Rerū trāscuntiū statū vīc intelligibiles nō sensibiles rōnes: ad q̄s mētis acie puenire paucorū est. & cū puenit quātū fieri pōt: nō i' eis manet ipse puentor: sed velut acie ip̄a reuerberata repellit. Et adhuc aspiciēdo ad exēplar increatū sicut ad rōnē itelligēdī tātū: nō sicut ad obiectū intellectū scdm q̄ supra determinatū est: nō cōrigit hoīem pfecta certitudine cognoscere veritatē. Et ga scdm cōmūnē statū nō cōtingit scire aliqd aspiciēdo ad exēplar increatū vt ad obiectū in pfecti vita: sed solum in futura: ideo dicit Augusti. ix. de tri. in principio: q̄ certa cognitio nobis nō perficit nisi post hāc vīram. De qua certitudine dicit. xv. de tri. Ibi veritatē siue vīla difficultate videbimus: eaq̄ clarissima & certissima perfruentur: nec aliqd querem⁹ mētē ratiocinatē, sed cōtēplāte cernentus. vnde ex hac obtūbratiōe vītē pfectis frequēter cōtīgit: q̄ homo qui certe scit nescit quātū certitudine sciat. proper hoc dixit quidā: hoc solum scire me scio. q̄ nescio: & econuerso q̄ nescit scire se credit. Scdm q̄ dicit Chryso. Adhuc multa nescimus: & illa quidē didicisse nos credim⁹. & p̄hs in. vii. Erhi. Quidā opinantium non dubitant: sed estimant certe scire.

C
Ad pri. pri.

¶ Ad primū in oppositū, q̄ a sensibus nō est experenda syncera veritas: Dicēdum q̄ vñt̄ est quātū aspiciēdo ad exēplar lucis icreatū: & hoc nō ga ip̄a veritas in se i aliquo sit ipura: sed ga i nobis sit ipura: qđ est phātasmatiib⁹ obſcurata: sicut lux solis oculis fumo caligātib⁹ ipura quodā modo est: tamē certitudo aliq̄ veritatis ex sensib⁹ haberi pōt, vt dictū est: nō stādo i sensibus & eorū iudicio: ga faciliūtē decipiunt sensus: sed p intellectū intelligibile specie quantū possibile est depurata a sensib⁹ abstrahēdo: & ibi penes se iudicādo. Vñ ad literā Aug. illo dicto suo hortat nos: ne stem⁹ i iudicio sensus: sed abstraham⁹ nos quātū possum⁹ a sensib⁹, & cōfigamur intelligibilib⁹. Scdm q̄ dicit cōcludēdo i fine questiois. Quapropter(ingt) saluberrime admonemur auerti ab hoc mūdo: qui pfecto corporeus est atq; sensibilis: & ad deū: & ad veritatē q̄ intellectu & iteriori mētē capi: q̄ nō hēt imaginē falsi: a q̄ diſcreti nō possit: tota alacritate cōuerti. ¶ Per hēc p̄s ad scdm: q̄

D
Ad secūdū.

Artic. II. Quest. II. Fo. XXIII.

omne sensibile habet simile falso. Dicendum quod verum est quarti ex parte speciei: in quaeratum est sensibilis & phantastica maxime stando in sensu: qui non potest similium iudicare dissimilitudinem. Transcedendo tamen sensus ratio bene iudicat illam: & verum a falso discernit. Vnde Augusti, in toto illa quaestione nihil intendit: nisi quod imagines sensibilium ut sensibiles, quasi omnino communes sunt vero & verisimili siue falso. scdm quod assimilant species quas visus caput ab auro & ab orichalo: co: que discerni iudicio sensus nequeunt. Vnde & somniantes de speciebus que eis appareret iudicat quod sunt res ipse, quare cum non potest percipi verum nisi a falso discernatur: iudicium verum non est constitutum in sensib: & ideo concludit in fine: Quod obre salubriter admonemur &c. vt dictum est.

Ista secundum arguitur quod non quilibet homo scit certitudinaliter quemque scit. Primo sic. Augu. dicit li. lxxiii. q. Cōprehēdi non potest quod sine intermissione mutatur: quia ante quod ratio potest iudicium cōpere: iam non est res ipsum quod fuit. naturalia sunt huiusmodi. vt dicit August. ibidem. ergo cōprehēdi non potest quod ratione est: nec potest certitudinaliter sciri. quis ergo cōtingit hominem naturalia sci re, vt dictum est supra: non tamen cōtingit cum scire ea certitudinaliter. 2 Secundo sic. illa quae tam habent diuersitatem: vt homo vix sibi in eis possit cauere ab errore, non contingit hominem scire certitudinaliter. Moralia & legalia omnia sunt homini, scdm p̄m. i. Ethic. Et tamen cōtingit ea hominem scire. ergo &c. 3 Tertio sic. philosophus dicit. ii. metaphy. Dispositio intellectus nostri apud illud quod est valde manifestum in natura, similis est dispositione oculorum vespertini hominis ad lucem solis: oculus autem vespertilionis de luce solis non potest habere certam notitiam: quia non sufficit ea inspicere: ergo nec intellectus noster de illis quod in natura sua sunt valde manifesta. Illa scdm omnem. ibidem sunt diuina & supernaturalia. ergo quis cōtingit hominem ea scire: non tamen contingit eum ea scire certitudinaliter. In oppositum Contra. non cōtingit hominem aliquid scire nisi de quo habet veritatis notitiam: & in quaeratum veritatem noscitur instanti sciri. Sed habendo notitiam veritatis non contingit errare de re cuius est: quia non errat nisi falsitate deceptus. sed ubi non cōtingit errare sciri homo certitudinaliter. ergo non contingit hominem aliquid scire quin sciat illud certitudinaliter.

Dicendum ad hoc: quod scdm philosophum, scire non est aliud quam certam habere veritatis notitiam. Scientia ergo cuiuscumque sit: aut certa est aliquo genere certitudinis: aut scientia non est. Vnde & Academicus quia omnia credebant esse incerta: & tantis errorum tenebris inuoluta: vt de nullo posset homo certam notitiam habere, scientiam omnino negabat: vt dictum est supra. Vnde cum ut ibidem contra ipsos obtetur est, hominem possibile est scire & percipere notitiam veritatis: absolute concedendum quod homo quemque scit certitudinaliter scit: quia veritas cum invenienti appetit de ipsa mens ipsa seipsum certificat per naturale iudicatorium, quod penes se habet. de quo dictum est superius. praelicet aliquando non nisi magno labore homo ad hoc deuenire potest ut sibi appareat. propter quod dicit August. Vnaqueque res certitudine suam habet, qua est id quod est. Vnde si hoies in omnibus iudiciorum rationibus attenderet & expectaret, nunquam in certificando erraret. Nunc autem quia sepius hoies iudiciorum opinando scdm ea que appareret preueniunt, aliquando incertis tantum certis adhaerent: & scire se credunt cum solum opinionem habeant. vt dicit philosophus. viii. Ethicorum.

Ad primum in oppositum, quod naturalia sunt in continuo fluxu: Dicendum quod verum est in ipsis particularibus: non autem in universalibus abstractis ab ipsis quod manet in mente. scdm quod de ipsis est certa scientia, qualitercumque particularia mutentur. vt dictum est supra. Non enim est scientia de rebus in quaeratum sunt extra in effectu: sed inquantum natura & quidditas earum a mente est comprehensa: sive res sunt extra, siue non. vt infra dicet. Ad scdm quod moralia in maxima sunt varietate: Dicendum quod licet moralia & legalia propter conditiones & circumstancias particularium in summa sunt varietate: vt quod modo statutum est ad medelam, in proximo vergat ad noxiam: vt non possint statui in eis aliqua principia universalia certa certitudinaliter & apud omnes obseruanda: dico proxima. Prima enim principia operisidorum remota certa sunt semper: & infallibiliter semper & ubique eadem manentia. vt quod inicuus reddendum est quod suum est: cui est in statu recipiētis: & quod nemini iniuriandum est. &c. huiusmodi. ex quod postmodum per tempore & loco valitur regule viuendi possunt institui: quae tam postmodum variatio temporum & locorum variari poterunt. de quibus intedit prius illud supra dictum priori Ethic. Variari autem poterunt ille regule secundum manentibus primis regulis invariabilibus. ex quibus alio de novo institui possunt, similiter per tempore & loco valitur, per quas etiam sapiens certa habet operandorum notitiam. Vnde quod dicit prior quod moralia videntur esse sola legis institutione, hoc scdm omnem. verum est quartum ad communem estimationem & suspicionem hominum, qui prima principia operandorum ex quibus alia instituta sunt non percipiunt. Precepsa enim moralia secundaria que sunt regule proxime operandorum, instituta sunt a iustitia quae est.

E
Quest. ii.
Arg. i.

F
Resolutio.

G
Ad. pri. pri.

Ad secundum.

H

Summe

legis positiva: cui de quibusdā nō cōtigit vniuersaliter recte dicere: nec tamē peccatū hoc est i lege: nec in legillatore: sed in natura rei. Materia enim operabilium & eius regula talis est: q̄ variabilis est scdm loca & tempora & personas. Vnde cū illa iustitia quę dicit legis positiva: quę i principiis pri- mis operandorū consistit, superior est iustitia: quę appellatur legis directiva: quę consistit in primis principiis operādorū: & frequenter mutat qd statutū est a legis positiva. verbi gfa. iustitia q̄ appella tur legislativa, dicit q̄ omni deponēti reddēdum est depositū. vbi quādōq̄ accidit incoueniens in particularibus quę legislator nō considerauit: qui non potuit oīa particularia considerare: vt quā do depositor fuit esse perpeditur vel in furiā versus. In istis em̄ casibus deponēti nō est reddēdum depositum, puta, si sit gladius quo furiosus velit seipsum occidere. Vnde tunc superuenit legis di rectiva corrīgens complens legis positivam: & excipit furens: & furibūdum: quos legislator exce- pisset si aduertisset, ga non fuit intētiōis suę hos includere: scdm q̄ hęc omnia determinat p̄hus. v. Ethī. ante finē. Propter qd dicit in. iii. politio. Quęcīq̄ nō videtur posse determinare lex: nego ho- mo potest utiq̄ nota facere. Sed vniuersale lex instituit: reliqua, iustissima sententia iudicare habet prīncipes & disponere. Ex sic patet plane qd quātū in moralibus est scientiē rātū in eis est certitu- dinis. Ad terrū q̄ intellectus noster se habet ad manifestissima nature: sicut oculus vespertilionis ad lucem solis: Dicendū q̄ quātūcīq̄ homo nō habet: nec modicum notitię clare de supernatu- ralibus: sicut nec vespertilio de sole: tamē pro eo tantillo q̄ notitiā habet de eis: bene potest habere notitiam certā sine omni scrupulo erroris. nō enī solū est certitudo notitia: quia clara: sed ga ab errore libera: vt dictū est supra. quęst. pxima. vnde vespertilio certa potest esse de sole quia lucet, li- cet hunc clare videre non possit.

I
Ad tertium

k
Quest. iii.
Argu. i.

In oppositū.
I
Responsio.

M

līca tertii arguit, q̄ quilibet homo quęcīq̄ scī: scī ea que certitudinalit. Pri- mo sic. Scientiæ certitudo est ex certitudine mediī p qd res scītur. secūdum q̄ certior habetur scientia medio propter quid q̄ medio quia: quae ergo sciuntur vno & eodē semp̄ aequaliter certo, & que certitudinaliter scītur. tali medio no uit homo quęcīq̄ nouit: ga notitia primorū principiorū. ergo &c. Secundo sic. certitudo scientiæ ex notitia. veritatis est: pure intellectui se präsentantis vt dictum est. Sed aequē pure cuiuslibet rei scītē veritas se repräsentat intellectui. quia scdm Au- gusti. lxxixii. q. q. i. veritas nunq̄ falsitatem parit: & impura reddi nō posset nisi ex falsitatis com- mixtione. scdm q̄ dicit August. in li. de Mendacio. Veritas nō nisi mēdaciō violat. ergo &c. Contra. scdm philosophū in principio Echi. certum nō similiter in omnibus querendum est. Hoc autē nō est nisi quia inueniri nō potest. ergo &c. Ad hoc dicendū scdm p̄dicta q̄ certitudo scientiē de re scīta non est nisi quia clara est veritatis notitia: ac ab errore secura. Nunc autem haec duo non equaliter concurrunt in singulorū notitiā: que homo nouit. Idcirco dicendū absolute q̄ non con- tigit ei que certitudinaliter nosse quęcīq̄ nouit. Dico in statu vītē huius. Immo quęcīq̄ nouit a primis scībilis vīq̄ ad ultima, necesse est eum omnia illa scīre. secūdum gradus certitudinis, si- cut secundū gradus ordinis. de quibus dictum est supra. Ad cuius intellectum considerandū: q̄ loquendo de certa notitia hominis ex parte hoīs cognoscētis, de qua est quęst. si cōparemus certi- tudinem securitatis ab errore, ad securitatē claritatis in vīsione. Sic multo certi? fidelis nouit ea q̄ sunt fidei, adhērendo auctorati primē veritatis: q̄ ea quae sunt cognita ab ipso, naturali ratione: quātūcīq̄ scīat ea medio claro dēmōstrationis. Ita q̄ facilius posset trahī in dubium de conclu- sione scīta medio dēmōstrationis: q̄ de eo qd fide tenet. In illis autē de quibus habemus certitudi- nē scientiē ex clara notitia veritatis, nō cōtigit hominē vīni equali certitudine scīre singula: nego in diuersis generibus scientiarū: nego in eodē genere scientiæ. Sunt autē scdm p̄hūm tres modi philo- sophie essentiales, naturalis, mathematicus, & diuinus: in ḡb̄ homo scdm gradus, certitudinē habet scientiē: quia maximā in mathematicis: tum quia sunt de rebus existentibus in sensibilibus: & no- stra cognitio a sensu incipit: tum quia sunt de rebus quantum est de se intransmutabilibus: tum quia secūdum cōmenta. in principio Physi. ea quae in illis sunt priora & notiora simpliciter, priora & notiora sunt & nobis. Minorē vero certitudinē haber i naturalib⁹: ga licet sunt de rebus nobis sensibili⁹: tamen de summe mutabili⁹. in ḡbus nō sunt priora & notiora nobis, quae simplicit, sed a posteriori simpliciter incipit in eis omnis nostra cognitio. Et ideo dicit cōmē. sup. ii. Metaphy. De mōstrationes mathematice sunt in primo ordine certitudinis: & mōstrationes naturales sequū- tur eas. Minima vero certitudo est hominī in diuinis: tum quia sunt de oīo abstractis: & elonga- tis a sensu: tum quia ad illorum notitiā nō ascēdimus nisi per sensibiliū manuductionē. Et ideo dicit philosoph⁹. i. Metaphy. de sua scientia diuina secūdum vnam literam. Notiores omnes hac. pos- sūt autem nec vna est. In eodē autem genere scientiæ similiter nunq̄ contingit duo que certitu-

Artic. II. Quest. IIII. Fo. XXV.

dinaliter hominem scire: quia nostra scientia eo q̄ discursiva est: non cognoscit nisi posteriora ex prioribus vñq; ad primū seminarū scientię animę immatū: quo primo cognoscit naturaliter primū principium incomplexum: vt primū cōceptum entis: & deinde posteriores vñq; ad ultima incomplexa: & medianis incomplexis cognoscit prima cōplexa: & ex illis posteriora vñq; ad ultimas conclusiones: vt dictū est supra. Et sic in quoq; genere sciendi semper certior est cognitio principiorū q̄ principiata eorū: & tanto certius vñquodq; cognoscit quāto cognoscit mediāte principio priori: & tanto minus certe: quanto cognoscit mediante principio posteriori: quia semper clarus virtus primi principiū cognitiū reluet in sibi proximiori q̄ remoto distātia ordinis naturalis: sicut oculus corporis tāto certius videt aliquid: quanto sibi videt propinquius in distantia debita locali: & tanto minus certe: quāto videt eum remotius ultra debitam videndi distantiam.

CAd primum in oppositum, q̄ eodem medio omnia sciuntur: dicendum q̄ licet mediāte primo principio omnia sciuntur: non tamen omnia per eādem immmediationē se habent ad ipsum: & ideo p̄ ipm certius sciuntur p̄xīma & imediata q̄ remota. Adhuc etiā dicēdū q̄ nō oīa ex primis p̄cipiūs naturaliter scitis ab homine nata sunt sciri: sed solum illa que subsunt naturā rationi: vt infra dicet. **C**Ad secūdū, q̄ veritas semper pura est: dicendum q̄ in re ipsa semper pura est: nō tamē ex parte cognoscētis. Inquātū tamē nobis plentat sub specie sensibiliū abstracta a phantasmatisbus: in qua cū similitudine veri similitudo falsi cōmixta est, vt dictū est supra, vt per hoc ipsa similitudo possit nos decipere, vt falso credamus verum, vt orichalcum aurū: & ecōuerlo, vt sic quādoq; oīo verum nō intelligamus: & priuemur omnino scītā. Scđm q̄ dicit Augu. 83. q. q. xi. Omnis qui fallitur, in eo q̄ fallitur non intelligit. Vnde secundum q̄ tale qđ magis & minus natum est cōtingere in notitia scibiliū quorūdam q̄ aliorū. Scđm hoc quadam nata sunt magis certitudinaliter sciri q̄ alia: & minime certe ea in qđ maxie nata est fieri deceptio talis: vt sunt naturalia, quorū scītā p̄ sensus maxime nobis generat: a quibus facillime sumit intellect⁹ deceptio nis occasionē. Scđm q̄ dicit August. 3. de Academicis. Veritatē obtinete nemo potest: si falsis imaginib⁹ deceptus: comprehēsionis modos laxauerit. Sunt enī istē imagines: quas consuetudine rerū corporalib⁹ nos etiā cū veritas tenet & quasi in manib⁹ habet decipere aut illudere molunt. Per hunc ergo modū in rebus in quibus verisimile cōtingit apprehendere cum vero, veritas falsitatē bene cōpatitur: quātū est ex parte intelligētis. Qđ autē dicit Augu. q̄ veritas falsitatē nō cōpatitur, verum est ex parte rei intellect⁹: & maxime in illo qđ est veritas per essentiā. de quo loquit ibi Augu. ad lite. probans q̄ anima quia secū quodā modo cōpatitur falsitatem: non est veritas per essentiā sed participatione.

Ira quartū arguitur, q̄ omnes homines quicq; sciunt eadē, sciunt ea que certitudinaliter. Primo sic, quicq; rem aequaliter intelligit: aequo certitudinaliter ea sciunt: quia ex modo intelligendi rē procedit certitudo scītā de ea, sed quia cūq; aliquid intelligunt aequaliter illud intelligūt. Scđm q̄ dicit Augu. 83. q. q. xii. Non est dubium nec posse rem aliū alio plus intelligere, ergo &c. **C**Secundo sic, certitudo scītā cōsistit in notitia veritatis: sed notitia veritatis nō cōtingit diuersis scđm magis & minus: quia est adequatio qđā rei & intellect⁹: & ita que dam aequalitas, aequalitas autē magis & minus nō suscipit, ergo &c. **C**Cōtra est, quia tūc docēs & discens aequaliter scirent: quia discens aequaliter nouit id qđ nouit docens, vt dictum est supra. cōsequēs est falso: ga licet motū habeat aliqd eius qđ habet motor: nō tamen haber ipsum eodem modo quo haber motor, vt dicit cōmen. sup. ix. Metaphy.

CAd hoc dicēdū, q̄ dispositio intellectus de re intelligibili est sicut dispositio sensus de re sensibili, propter qđ Philosophus. ii. Metaphysicē assimilauit virtutē intellectus in cōprehēndēdo secūdū certitudinem intelligibilia abstracta quae sunt summe intelligibilia debilissimo visui in cōprehēndendo maxime visibile, scilicet solem, vt ibidem dicit cōmen. Sicut ergo alterum altero contingit vnam & eandem rem certius videre oculo corporis: sic contingit alterum altero vnam & eandem rem certius videre oculo mentis: & per hoc eam certius scire: & hoc duplī de causa accepta ex parte videntis. Vna ex parte dispositionis naturalis in ipso. Altera ex parte dispositionis acquisitæ ab eo. Ex parte dispositionis naturalis: quia vnu habet oculum intellectus altero clariorem perspicaciōrem & limpidiōrem: & ideo habet maiorem virtutem in se limpidiū & perspicacius veritatem rei cōspiciendi q̄ alter: secūdū q̄ de hoc infra dicetur: & ex hoc certius sciendi eam, vt dictum est. sicut habens oculū carnis clariorem & limpidiōrem & perfectiōrem in se limpidiū & clarus videt visibile corporale q̄ alter. Ex parte dispositionis acquisitæ: causa est: quia

N

Ad pri. p̄tū

O

Ad scēmū

P

Quest. 4.
Arg. i.

2

In oppositū

Q

Responsio

Summe

Vnus magis exercitat⁹ est circa inspectionē veritatis rei sc̄ite: q̄ alter: & ideo de notitia ei⁹ habet hābitū magis cōfirmatū q̄ alter: & conditiōes particulares quiditatis rei distinctius videt q̄ alter: & ex hoc certius & discretius eam videt quā alter. scdm q̄ ille qui frequenter videt imaginē aliquā sub imitatiōe ad archetypū, perfectius scdm vnaquāq; particulam videt in quo eū perfecte imitatur, & in quo deficit, q̄ ille q̄ solo aspectu aduertit q̄a est vera rei imago ad eius imaginē facta.

R
Ad pri. p̄d.

CAd prīmū, q̄ non contingit alium alio plus vel minus intelligere: Dicendum q̄ plus vel minus intelligere potest determinare actum intelligendi: vel respectu rei intellectu, sic non potest eadem res scdm plus vel minus intelligi a diuersis: quia non habet esse in seipso scdm plus vel minus in veritate: sicut neḡ in esse, quare neḡ in cognitiōe. Qd enim signat essentiam cuiuslibet: hoc finis cognitiōis & esse rei. vt dicit. v. Metaphy. Essentia autē rei neḡ intēditur: neḡ remittitur in se, quia igit̄ res ipsa quelibet uno & simplici modo se habet i sua veritate, quicq; in ea intelligit aliquid plus vel minus aliter rem intelligit q̄ est: & ita false: quare nec eam tūc intelligit si cut argumentū dicit: q̄a nō cōtingit intelligere nisi verū. Vel potest lī magis & minus intelligi determinare actu intelligendi respectu ip̄sis intelligētis: sic bene cōtigit eandē rem vnum plus intelligere q̄ alterū: & ita certius. Sed hoc subdistinguendū: q̄ rem eādem plus vel minus intelligere ex parte intelligentis potest intelligi intēsiue vel extensiue. Extensiue hoc cōtingit qñ vnuas partculas quiditatis & essentiae rei quas ratio distinguit distinctius intelligit q̄ alter. Intensiue: quādo vnuus limpidius videt id qd est veritatis rei q̄ alter: inquātū profundius visu intellectuali vnuus eā penetrat q̄ alt., & minus potest eū ipēdire obnubilatio falsitatis. & vtrop mō cōtingit vnu altero magis & certius aliquid intelligere. **C**Ad secundū q̄ veritas est adaequatio: dicendum q̄ verum est: q̄ quantum veritas manifestatur cuilibet, tantum eam intelligit. hoc tamen non impedit: quin vni plus manifestetur q̄ alteri: & eam plus intelligat. & licet veritas ipsa est adaequatio intellectu & rei intellectu in quolibet intelligenti: nō tamen est adaequatio intellectum plurimū intelligentiū inter se. Sicut eīm aequalitas est tanta binarii ad binariū quāta quaternarii ad quaternariū: non tamē est equalitas binarii ad quaternarium: sic tanta est adaequatio rei & intellectus minus apprehēdētis veritatē rei: quāta in magis apprehēdētis: licet nō adēquat̄ apprehēdēt vnuus apprehēsionis alteri⁹.

S
Ad secundū.

Ira quinrum arguitur, q̄ omnes homines apti nati sunt aequē certitudinaliter scire. Primo sic. vbi causa nō recipit magis & minus, nec effectus: quia nō intēditur effectus nisi per intentionē suę cauę: vt nigredo per calidū. Similiter neḡ remittitur. Causa quare homo est sciēs, est quia est rationalis: sed rationale esse nō suscipit magis neḡ minus: quia est differentia hominis specifica substancialis: que nō recipit magis vel minus scdm plm i predi. ergo &c. **C**Secundo sic. vbi non est contrariū: neḡ magis vel minus: quia contrarium est causa eius quod est magis & minus, vt enim determinatur in s. principiis, albius est quod est nigro impermixtius. sed scientia nō habet contrarium, propter quod etiā vult philosophus in Topi. q̄ delectationi per sciētiam nihil est contrarium: quare neḡ sciētē certitudo: quia intātū est sciētia: inquātū est certa. vt dictum est supra, quare & certitudo scientiē magis & minus nō potest suscipere. Nō ergo contingit vnu hominem certius scire q̄ alterum. **C**ontra est q̄ non omnes sunt aequē promi ad discendum: vt patet experientia: quia diuersi nō possunt aequaliter perficere cum labore aequali: quare neḡ sunt aequē promi ad sciētiam capiendum: & ideo neḡ ad certitudinaliter sciēdum: cum ab eodem est scientia, & scientiē certitudo.

In oppositū.

V
Responsio.

Dicēdū ad hoc iuxta dictū in precedēti q̄stione: q̄ cū certitudo scientiē ad intellectum se habet ad modū certitudinis visus ad oculū: sicut nō sunt omnes homines apti aequē certitudinaliter oculo carnis videre visibile: sic nec omnes aequaliter apti sunt intellectu intelligere intelligibile. Et hoc contingit homini ex duplī causa: vna naturali: altera accidētali. Causa naturalē assignat alig ex pte intellectu⁹ scdm se: & hoc dicit vno mō nō accipiēdo occasionē bonitatē intellectu ex parte corporis, dicēdo absolute nihil discernēdo ex pte corporis q̄ vnu meliorē sortitur animā q̄ alter: & secundū hoc excellit in pspicacia intellectus & aliis viribus animē. Secundū q̄ quidam heterici dicentes Christū fuisse purum hominem: dicebant ipsum sortitum fuisse meliorē animā aliis: & ideo omnes excessisse in scientia & virtutum operatione: vt recitat August. in lib. de h̄eresibus. Alio modo alii ponunt idem accipiēdo tamen occasionem q̄ vnu sortiatur meliorem intellectū alio ex parte corporis: dicendo q̄ quāto corpus melius est dispositum & preparatum ad animē susceptionem: tanto meliorē sortitur animā & melius dispositam in omnibus viribus suis naturalibus: quia vt dicit forma recipitur secundū capacitatē ipsius materię: & sicut dicit ambo, vnu

X

Artic. II. Quest. V. Fo. XXVI.

fortius est anima subtiliorem ex natura sua quam alius. propter quod virtus aptus est certius scire quam alter. & quod ideo dicat Philosophus in secundo de anima, molles carne aptos mente. quia carnis molles apta nata est suscepit animam intellectus subtilis: non sic autem carnis durities. Hoc habet magna dubitationem in se: de qua alias debet esse sermo: sed quantum ad presentis nihil tam circa hoc determinando, magis appetere esse ponendum: quod hoc non contingit ex dispositione animae in se: sed ex dispositione corporis & virium inferiorum: quibus intellectus pertinet ad suam operationem quo ad speciem receptionem: ut quanto organum phantasie & aliarum virium sensituarum organa sunt melius disposita, ut imagines puriores stabiles ordinatores recipiant & conferuent: quae per hoc habiles sunt ut species intelligibles ab eis abstractantur puriores stabiles & ordinatores: tanto intellectus medianibus illis certius & limpidius intelligat: & econuerso: ut quanto ex indispositione organorum imagines impuriores fluxibiliores & inordinatores recipiant & conferuent: a quibus habent abstracti species intelligibles impuriores fluxibiliores & inordinatores: tanto intellectus medianibus illis minus certe & obtusius intelligat. Unde ut vult Philosophus, vii. Physi. in distinctio, inordinatio, & perturbatio motus specierum in phantasia multum actum intelligendi distractabat: ut ex hoc infantes addiscere non possint neque iudicare cōsimiliter sensibus. Mulra enim (ut dicit) turbatio & motus est circa eos, sed sedendo & quiescendo anima sit prudens & sciens. Et ista perturbatio aliquando sedatur a natura per aetatem, secundum quod dicit in principio phy. Pueri appellant omnes viros patres: & mulieres matres: posteriori autem discernuntur vniuersitatem: cum, sicut aetatem vigoratur intellectus non in se, sed in viribus inferioribus: cognoscit patrem inter ceteros viros: & matrem inter ceteras mulieres. Ali quando vero sedatur per consuetudinem & exercitium virtutum moralium maxime castitatis: & per studium in bonis disciplinis. Unde qui ex naturali complexione & organorum sensibilium dispositione: & virtutum moralium exercitio: & bonarum artium studio habent motus passionum sedatos: & species imaginatius puras quietas & ordinatas, maxime subtile sunt in actu intelligendi: & certiorum natu sunt acquirere de singulis scientiam quam ceteri qui non sunt tales. Unde e contrario sustinentes motus passionum, vel ex malitia nature, vel ex virtute morum, & segnes ad bona studia, vel prauis studiis imbuti maxime a pueritia, minime possunt scientias alicuius certitudinem acquirere, & ita in hoc quod quidam segnes sunt plus ad dicendum quam alii: & quidam melioribus studiis & exercitiis imbuti a iuventute quam alii, confisit causa accidentalis: quod non omnes aquae apti sunt ad certitudinaliter sciendam. Unde inter alia impedimenta cognoscendi vertitatem: quae Phis ponit. ii. Metaphysice, Primum & fortissimum sicut dicit comen. est prava consuetudo in pueritia. Ipsi enim praeceperunt a pueritia, secundum Philosophum, dicere semper volunt quod affueti sunt dicere: & iudicant inconveniens quod extra illud est: ag id ad quod affueti sunt maxime est eis applicabile animo. Unde dicit August. iii. de doc. Christi. Si animu occupauerit alicuius erroris opinio: quicquid aliud afferuerit scriptura figuratum arbitrantur. Secundum vero impedimentum post hoc est segnities studii. Tales enim ut dicit philosophus ibidem, odiunt sermonem perscrutatum: quia non statim possunt capere. De quibus dicit comen. quod impossibile est ut addiscant, & ista sunt duo impedimenta ex causa accidentali. Tertium vero est ex causa praedicta naturali: quia in quibusdam dominat virtus imaginativa: qui non possunt transire imaginationem: neque credere demonstrationibus nisi imaginatio concomitetur eos. unde isti ad certum intellectum veritatis attingere non possunt.

Ad primum in oppositum, quod aequo rationalis est quilibet homo: Dicendum quod ratio-
nale quia nominat poterit quae habet coparationem ad actum & ad subiectum, magis vel minus
circa ipsum potest intelligi in respectu ad actum aut in respectu ad subiectum. Primo modo bene po-
test intendi & remitti: in quantum unus ex causis praedictis habilius est ad actu intelligendi quam alius
& ad recipiendum veritatis impressionem. secundum quod in vi. principiis dicitur quod animatus est bra-
tum arbore: & rationale irrationali: & hoc quia bratum natum est pati a speciebus sensibilium: at
bor non: & rationale a speciebus intelligibilium: irrationali non. Et secundum hunc modum etiam
unus homo dicitur rationabilior altero: quia natus est magis moueri veritatis impressionem quam alius.
Secundo modo subdividetur. Cum enim rationale sit potestas hominis: ut homo est communis
ex corpore: cuius est actus intelligendi & ratiocinandi, ut dicitur in primo de anima: potest con-
siderari prout conuenit homini ratione speciei, vel ratione alicuius individuali. Si primo modo: cum
species sequitur formam, quae in homine est anima rationalis: hoc modo non potest rationale suscep-
re magis vel minus: quia species secundum se una & eadem est, & aequalis in omnibus individualibus, non
potens diversificari neque intendi, aut remitti in sua substantia. Si ratione individuali: cum ratione in
individuali se teneat ex parte corporis & materiae: hoc modo in individuali rationale bene potest suscep-
re magis & minus, secundum quod unus homo ex parte organorum sensitivorum magis est aptus ad

Summe

intelligendum & ratiocinandum q̄ alter, vt dictum est. & hoc contrinquit: quia stante unitate specie semper formē in aliquo diversificantur in diversis individuis numero secundum diversitatem materialium numero in quibus recipiuntur. Sed secundū hoc est ei materia quodāmodo accidētalis, secundū quā ad oēs actus aīc in corpore qdā sunt aptiores q̄ alii: & unus ad unum aptior est: alius ad aliū: tam in moralib⁹ q̄ in intellectualib⁹: & unus habilius ad unam virtutē vel scientiam, aliis ad aliā, vt sic sicut in uno & eodem homine secundum unam & eandē animā in natura & essentia propter mutationem etatis contingit ipsum esse habiliōrem ad unum actum q̄ ad alium: & similiter ad eumdem actum in diversis aetatisib⁹: & similiter propter mutationem temporis. Quae quidem mutatione non ponit per se aliquam variationem ex parte substantiae animae: sed solius corporis: & per corpus per accidentem circa operationes animae. Ita q̄ eadem anima si haberet aliam dispositionem corporis, aliter operaretur, secundum q̄ dicit Philolophus in primo de anima. Si sexus haberet oculum iuuenis, videret utiq̄ sicut iuuenis, virtutes enim animae in se non senescunt. Hinc dicitur in sex principiis. Corpus iuuenium ut est in tempore suscipit mutationes temporis: alteratur enim corpus in estate hyeme vere & autumno. similiter & aīa. Acutius etenim quidā in hyeme: quidam in c̄itate: quidam autem in vere speculantur secundum instrumenti complexionem. Anima enim coniuncta complexiones corporis comittatur: vt aridē & gelidē complexionis dementiores seip̄is saepe in autunno sunt: quibus vero sanguis pricipatur, in vere. Similiter autem & de aliis: secundum similitudinem aīalium & temporum. Sicut inquā ista diversificatio in operibus animae contingit in eodem homine secundum eandem animā omnino ex parte corporis: consimiliter & in diversis hominib⁹ secundum diversas animas: quia quātū ad substancialia speciei non potest esse diversitas ex parte animalium: quia quālibet earum est tota species ipsa: & nihil aliud. secundum q̄ alias hoc debet probari. Si autem contingit diversitas: hoc non est ratione formē & speciei: sed ratione hypostaticarum dispositionum: quę per accidentia distinguunt species in supposita: siue istud accidentis fit ex materia, siue praeter materiam, secundum q̄ per accidentia in formis separatis species distinguuntur per hypostases: siue in formis materialibus per materias. secundum q̄ docet Damasc. in lib. de duabus naturis & una persona Christi. d. Sciendum q̄ cōtentua individualium solū species dicuntur specialissime, vt angelus, homo, equus, oliua, & talia. Cōtentua autem specierū specialissimam genera dicitur. Natura quidē igitur est secundum sanctos cōmune & indeterminati: scilicet specialissima species: hypostasis vero particolare secundum seipsum subsistens: & simpliciter dicere natura cōmune est: veluti humanitas: hypostasis autem qd̄ particolare. Petrus hypostasis est non natura sed habens perfectam naturam humanitatis. Impossibile est autem naturam constitui extra eas quę secundum ipsam naturales proprietates constituentes ipsam & dividentes a reliquis naturis: quarum congregatio in altera non consideratur species. Item rursus unam & eadē hypostasim non utri characteristicis: & cōstitutiis ipsius: & divisiis a reliquis hypostasis. Dicamus igitur quid est naturalis proprietas & quid hypostatica proprietas: & harum differentiam. Naturalis proprietas est: quae naturam constituit: velut rationale vitale: quae dividit speciem a specie: hoc est naturam ab alia natura. Hypostatica proprietas est quae dividit hypostasim ab alia hypostasi: velut album nigrum, accidentia animae haec & aduentientia: quibus differens fit naturalium vius. Vnde ut determinat omnia opera simpliciter determinantur a natura speciei: vt suū velle, intelligere, & huiusmodi. Pronitas autem & inclinatio ad volendum, aut intelligēdum, aut aliquid aliud agendum sic vel aliter, determinatur ab aliquo accidente, quod contingit naturę in supposito determinante per illud accidentem, siue secundum se, siue in materia: per quod unus aptius est ad magis certitudinaliter sciendum q̄ alter: non per aliquid qd̄ est ex parte naturę & speciei: quia equalis est quantum est ex parte sui in quolibet supposito: sed per aliqd̄ accidentē qd̄ determinat & facit hypostasim distinctā ab alia hypostasi sub eadē forma. Ad secundū q̄ sciēcia in aīa non habet cōtrariū: Dicēdum q̄ magis & minus in eis q̄ intentionē nata sunt suscipere p̄ se, est ab agēte: qā secundū q̄ maiori virtute agit puritatē formē magis imprimit. Magis ergo & minus causari potest in diversis: qā unus agēs fortius agit ad imprimendū formē puritatē q̄ aliud: etiā si forma non habeat cōtrariū in subiecto. Et hoc modo sciēcia de una re pōt esse certior q̄ de alia ī uno & eadē: qā veritas una magis natā est mouere intellectū q̄ alia: & similiter sciēcia de una & eadē re pōt esse certior ī uno q̄ ī alio: quia veritas eadē magis nata est mouere intellectū unius q̄ alterius. In eodē autē magis & minus causat per contrariū impediens agens: & secundū q̄ plus & minus impedit: plus & min⁹ veritatē formē imprimit: sicut cōtingit in formis naturalibus: vt p̄ hoc etiā ī diversis causet magis & min⁹: inquantū agēs in uno magis impedit a cōtrario q̄ ī alio. Itē ergo modus ei⁹ qd̄ est magis & min⁹: causat ab eo qd̄ est habere cōtrariū: non autē oīs modus suscipiendo magis & minus vt dictū est.

B
Ad secundū.

Ircā sextum arguitur, q̄ omnia sc̄ibilia quātūm est ex parte sui aequie certitudinaliter nata sunt sc̄iri. Primo sic, sicut se habet vniquodq; ad esse: sic ad veritatem & cognitionē. ii. Metaphys. Sed vniquodq; se habet ad esse & veritatē. qd̄ aequa vere est id qd̄ est: quia ita vere corporale est corporale: vt incorporale est incorporeale, ergo vniqodq; eque vere se habet ad cognitionē. quē eque vere se habet ad cognitionē: aequa certitudinaliter nata sunt cognoscī. ergo &c.

C
Quest. 6.
Arg. i.

C Secundo sic, veritas vnius cuiusq; rei creat̄e similitudo est in ea qua imitatur suum exemplar primum. Tunc enim vniquodq; vere est in se, cum est tale: quale ipsum fore, exemplar representat: & tunc certe sc̄itur, quando sc̄itur tale esse, sed vniquodq; natum est aequaliter assimilari suo exemplari primo: ga tantū imitāt̄ vermiculus ideam scdm quā factus est: quātū angelus suā, ergo equa certitudine potest sc̄iri veritas cuiuscumq; ex hoc autē est certitudo scientiē, ergo &c. In oppositū est: quoniā ex hoc nata est res certitudinaliter sc̄iri: q̄ seipsum clare manifestat iudicio intellectus: qui ex hoc per se testimonii phibet veritati. sed nō omnia aequaliter clare nata sunt se manifestare intellectui: quia hoc impedit materia in materialibus, scdm cōmeniū p̄cipio. ii. Metaphy. ergo &c.

In oppositū

C Dicendum ad hoc: q̄ veritas rei est id quo res sc̄itur & intelligit: quia ipsa est propriū obiectum intellectus: ex eodem autē est scientia rei & certitudo eius: quia nō est sc̄ientia nisi sit certa: vt dictū est: certitudo ergo scientiē est ex veritate rei sc̄irē, quare scdm modū veritatis repert̄ in reb⁹ iudicium est de certitudine sc̄ientiē earū, dispositio em̄ per se effect⁹ semp̄ sequit̄ dispositionē suę causę. Nūc autē ita est, q̄ veritas rei & esse eius parificant. Secundum q̄ dicit. ii. Metaphys. Necesse est ut dispositio cuiuslibet rei ī esse sit sua dispositio ī veritate, vnde ant. trāsl. dicit ibidē. Vniquodq; ergo sicut se habet ad esse: sic se habet ad veritatem. Quāto igit̄ ut dic̄ cōmē. ibidē, res q̄libet magis fuerit perfecta ī esse: tāto magis erit pfecta ī veritate. Et ideo dicit̄ in eodē: q̄ ens significat essentiam & veritatem rei: & q̄ id qd̄ significat essentiam cuiuslibet: hoc est finis cognitionis & esse rei. In esse autē sic se habent res: q̄ non habet ipsum aequaliter: sed est vnum ens primū: cui verissime cōuenit esse, ga habet esse per suam essentiam: a quo omne aliud ens habet esse per participationē: & ideo multo debilius, scdm q̄ dicit August. vii. conf. dirigens sermonē ad defū. Inspecti cetera in fra te: & vidi nec omnino esse: nec oīno nō esse. Esse quidē quoniā abs te sunt. Non esse autem: qm̄ id qd̄ es non sunt. Amplius, in his quē habet esse p participationē cum omnia entia sunt a primo per ordinē: nō ejūliter esse participat: sed ea quē ppinq̄iora sunt primo ī esse, verius ipm̄ esse participant q̄ remotiora, propter qd̄ dicitur. ii. Metaphys. Primum semper est magis dignum ī esse. Posterior autem non sic: & August. xii. conf. Fecisti cælum & terrā: vni prope te: alterū prope nihil: vnum quo superior tu es: alterū quo inferior nihil est. Et est hoc dictum de materialibus cōpositis ex materia & forma: quia cum forma dat esse: & superiora corpora: quia plus habent de forma: verius habent esse: & inferiora minus vere: quia plus habent de materia. Ideo cælum, qd̄ est suū premiū ī corporib; dicitur factum prope ens primū. Terra autem īfima ī corporib; dicitur facta prope nihil. Substatię autem spirituales secūdum illos qui dicunt q̄ sunt formē pure, verissime & summe habent esse in creaturis. Materia autem pura quātūm est de se: minime de esse habet, de qua dicit Augustinus quid sit. xii. conf. Si dici potest nihil aliquid & est & non est. & Plato in Tim. Idē hoc inter nullam & aliquā substantiā positum inuenit̄: nec tamē nihil est. Secundum igit̄ hunc ordinē quāto res superior est & ppinq̄ior primo simplici, q̄ est forma & actus purus: tanto est perfectior ī veritate: & quāto remotor est ab illo: & propinq̄ior materiae pure: tanto imperfectior est ī veritate. Propter qd̄ dicit Phis. ii. Metaphys. Vniqodq; p̄cipio: q̄ causa est eoz scdm q̄ sunt alię res, & oportet ut illud qd̄ est magis verū, sit illud qd̄ est causa veritatis rerum quātū sunt post. Quare cum secūdum exigēriā veritatis rei nata sit de ea haberi scientia certa absolute dicendum q̄ non omnia: immo nulla a primo ente vñq; ad vltimū: quātūm est de natura rei, aqua certitudine nata sunt sc̄iri. Immo primū ī fine certitudinē natum est sc̄iri: post ipsum autē substatię imateriales spūales angelicę: & vltimo materialia: & ī reb⁹ materialib⁹ vniqodq; natum est sc̄iri tāto minus quāto magis materiale est. Vnde & mathematica abstracta a materia sensibili certiori sc̄ientia cognoscibilia sunt q̄ naturalia. Et ideo dicit Philosophus de illis substatiis ī materialibus cōparādo sc̄ientiā earum quātū est ex parte sui ad sc̄ientiā materialiū. ii. Metaphy. q̄ in natura sua sunt valde manifesta: & q̄ nō est difficultis cognitio veritatis ī eis propter ipas res: sed pp̄ter nos: ecōtrario ei qd̄ cōtingit ī reb⁹ materialib⁹, scdm q̄ dicit ibi cōmē. Rectū est ut difficultas ī reb⁹ q̄ sunt ī fine veritatis: & ī primo p̄cipio: & ī p̄cipiis abstractis a materia: sit ex nobis & nō ex illis: ga abstracta sunt intellecta ī se naturali, & iō illa certissime nata sit sc̄iri: quāto sunt priora, fin q̄ dicit Phis. i. Metaphy. Certissimē sc̄iarū maxie primorū sunt. In aliis autē ī seip̄is

D
Responsio.

E

F

G

H

d iii

Summe

est difficultas sciendi ea:quia non sunt in se intellecta: sicut formæ materiales. Difficultas enim in illis magis est ex se q̄ ex nobis:& maxime in cognoscendo primâ materiâ. propter qd dicit Plato de ipsa:q̄ nec plane intelligibilis est:nec plane sensibilis. Cōparādo etiam materialia inter se secundū certitudinem scierē,dicit p̄ls q̄ nō oportet querere in qualibet scītia perscrutationē:sicut in mathematicis. Hoc enim nō oportet querere nisi in eis quē nō cōmīscetur cī materia:& ideo iste modus nō est naturalis:quia omnis natura fere admixta est cum materia. Vbi dicit Cōmen. Demonstrationes em̄ Mathematicoꝝ sunt in primo ordine certitudinis:& demonstratioꝝ naturales sequuntur eas:& iterum inter mathematica tanto majori certitudine nata sunt sciri: quanto magis sunt abstracta. Propter qd dicit.i.Metaphy. Quē est ex minoribꝝ certiores sunt his quē ex appositiōe:vt arithmeticā,geometriā,cīt em̄ arithmeticā de vnitate:q̄ est substātia nō posita:geometriā vero de puncto:qua est substātia posita:& ita magis cōcernens materiā:& ideo geometriā sumit certitudinem ab arithmeticā: descendendo de genere in genus: inquantū magnitudines numeri sunt. vt dicit lib.poste. Minima ergo certitudo rerū materialiū nata est esse in scītia rerū naturaliū: & tanto minor:quāto magis sunt mutabiles:quia q̄ prater hoc quod minus perfecte habent esse & veritatem:quia sunt proxima materiē:id modicum qd habent esse & veritatis,amittunt inquātum mutātur. Scdm q̄ dicit Augu.v.de tri. Qd mutat nō seruat ipsum esse: & qd mutari potest:etia si nō muterur:potest quod fuerat nō esse. Ac per hoc id qd nō tātum nō mutatur:verū etiā mutari oīno non potest:sine scrupulo accidit q̄ verissime dicatur esse. Et ideo corpora celestia:ga soli mutantur secūdum sicut:non secundum formam: sicut elementaria certius nata sunt sciri q̄ elemētaria. Quorū naturaliū,sin materia in hoc q̄ minima certitudine scīuntur: sequuntur omnia moralia propter particulariū varietatē:circa quē sunt,de quibus dicit.i.Ethi.Bona & iusta de quibus ciuiiū int̄ēdit:tātum habent differētiā & errorem:vt videantur sola lege esse. Et ga propter mutationem quē est in rebus naturalibꝝ:ip̄a minime esse habēt:& minima certitudine nata sunt sciri: ideo etiam cōcīngit q̄ illa quorum esse & natura est ip̄a mutatio:aut in mutatione cōfūcte minūtū esse habēt inter oīa naturalia:& debilissime nata sunt sciri: cuiusmodi sunt tēpus & motus. De tempore em̄ dicit p̄ls.4.Physi.Qd apparēt q̄ omnino nō sit,aut vix & obscure.& Augu.xi.conf.Quid est tempus si nemo ex me querat scīo:si quarenti explicare velim nescio,quomodo em̄ esse dicemus:cūi causa vt sit illa est,quia nō erit:vt. S. nō vere dicamus tēpus esse,nisi quia tenet ad nō esse. Minime ergo ista nata sunt sciri:ga minime nata sunt esse determinatiū habere,vnde & illud qd oīno haber esse indeterminatum,id nulla scientia humana comprehēdit,cuiusmodi est ens per accidens,de quo dicit philosophus.vi.Metaphys. Nulla scientia perscrutat̄ de hoc:quia nō habet esse determinatiū:& ideo neq̄ scītiam permanēt,qm̄ oīs scientia permanēt,aut est illius qd est semp,aut est illius qd est in maiori parte:ga qd determinatiū:oporet q̄ sit semp,aut in maiori parte. Vnde & talia entia ad prima principia per se nota:quē ex sua natura certius nata sunt sciri q̄ posteriora in qualibet genere scītē:& in qualibet re scīta,per accidēs se habēt. Vnde ex illis primis principiis nō potest ratio humana talium notitiam inuestigare. Sic ergo patet discurrendo per singula qualiter nō omnia aque certitudinaliter nata sunt sciri:sed quedam certius,quædam minus certe,vt dicit̄ est. Ad primū in oppositum,q̄ omnia aque vere se habent ad esse:dicendū q̄ falsum est,Scdm q̄ patet ex dictis. Licit em̄ queq̄ res equaliter vere sit id qd est:ga nulla pposītio est verior ea in qua prædicat̄ idē de se ipso:abolute tamē non aque vere habet esse qualibet res:sed vna verius altera. Vnde arguendo sic,vermiculus aque vere est id qd est vt angelus: ergo aque vere est:est fallacia secūdum quid & simpliciter. Ad secūdum q̄ aque vere queq̄ res affīmilatur ei ad quem facta est:ergo aque vere est:dicēdū q̄ nō sequitur:quoniam licet aque vere affīmiletur:nō tñ tātum affīmilitur:quia nō secūdum tātum & q̄ quale nata est queq̄ res ei affīmiliari:& tanto res in se verius est quāto amplius illi primo affīmilāt. Vnde August.lxxiiii.q.q. llii. Multis modis res possunt dici similes deo. Alię secūdum virtutē & sapientiā: quia in ipso est virtus & sapientia. Alię inquātum solum viuūt:quia ipse summe viuūt. Alię inquātum sunt:quia ille summe est. Et ideo quē tātum sunt,exigue sunt ad similitudinē eius. Quē vero viuunt:ampliꝝ participant similitudinē. Quae vero sapiunt,similitudine propinquā sunt:vt in creaturis nihil sic propinquius. Modicū ergo ens tātum affīmilāt modico in ipso ad qd est,qd tamē in se nō est modicum:sicut maximū maximo. Nō tamē ex hoc sequit̄,q̄ tātum affīmilitur modicum:sicut maximum. Modicū & maximū dico in deo: nō ex se absolute: sed ex comparatione qua imīcabilis est a creatura secundum gradus diuerſos.

K
Ad pri.pri.

S
Ad secūdum.

Artic. III. Quest. I. Fo. XXVIII.

Artic. III. De quiditate rei scibilis. i. qd sciri pot ab hoie.
Via disciplinati est intatum certitudine querere secundum Artic.
vniquod genus: inquatum natura rei recipit, ideo postq visum est
de certitudine scientie humanae, videtur est de quiditate scibilis ab eo.
Et circa hoc queruntur. v.

Primum: utrum contingit hominem scire non entia.

Secundum: utrum contingit hominem scire omnia entia.

Tertium: utrum contingit hominem scire oia ex philosophicis disciplinis.

Quartum: utrum contingit hominem scire oia ex puris naturalibus.

Quintum: utrum contingit hominem scire p gratia illa q excedit naturam.

Ira primum arguitur, q contingit hominem scire non entia. Primo sic, ea
qua non sunt solent praecaveri si suspicantur nocua: & sperari si suspicentur
proficia: hoc no posset fieri nisi contingenteret ea scire ergo &c. Secundo sic, pph
te prenunciabant que no erant: & neq ex cursu reru naturalium futura erat: &
illa no erat simpliciter: & tam illa sciuerunt, ergo &c. Tertio sic, contingit pre
nuciare eclipses solis & lunae, &c. talium anteq sint, qd non esset nisi contingi
ret scire no entia, ergo &c. Quarto sic, sicut p lli, peri hermenias, contingit vere enunciare de eo qd
non est no esse. Hoc autem no esset nisi contingenteret qd no est scire, ergo &c. Probatio mediq est: quia
si contingit vere enunciare de eo qd no est no esse: contingit scire ppositione illa esse veram in q enu
ciat qd no est no esse: quia omne verum est scibile, sed no contingit scire veritate complexionis nisi sciendo
incoplexa: quia veritate complexionis no cognoscimus nisi inquatum terminos cognoscimus. cuius
ergo termini illius complexionis & in subiecto & in predicato sint no ens, ergo &c. Oppositum ar
guitur. Primo sic, no contingit scire nisi verum: verum & ens covertuntur, ergo &c. Secundo sic,
scientia hominis causata est a rebus, non ens nullius potest esse causa, ergo &c.

Dicendum ad hoc, secundum philosophi, iii, de anima, q intellectus est quodam
modo intelligibilia & sciens scibia: & cum non sint nisi duo modi essendi vt ibi dicit comen, ne
cesserit vt intellectus & sciens sint intellectum & scibile extra animam aut forma eius, res autem ipsa
non potest esse: necesse est ergo q sint quodammodo forma & species eius specie, rei intellectus & sci
tis informati. Vnde lapis no est in aia sed species lapidis. Nihil igitur potest esse scibile nisi qd p spe
ciam suam natum est esse in anima: vt per speciem anima quodammodo sit ipsum. Quare cum no ens
speciem habere natum no est: non ens nullo modo potest esse scitum inquatum huiusmodi. Sed quic
quid contingit hominem scire: necesse est q ens sit: ita q prima ratio scita oportet q sit ratio & in
tentio entis. scdm q dicit Auicen. Ens & res talia sunt q statim imprimitur in anima prima im
pressione: quia no acquirit ex aliis notioribus se & alia ab eis. Vnde qd priuat entis intentiorem per
se, est illud qd est per se & primo incognitum. Ita q sic ut vniquod genus scitum primo est cognitum
sub ratione qua est ens: ita vniquod ignoratum primo est incognitum sub ratione qua non ens.
Propter qd dicit Philosophus primo Physi, q infinitum inquantum infinitum est incognitum: quia
infinitum inquatum infinitum est no ens. Intelligendum tamen q ens dicit multis modis. scdm
pli, v. Metaphy. & similiter p contrariu no ens. Quorum vnu est scdm figuram pdicametro: & est
certitudo q vnaq res est id qd est: sicut albedo haber certitudinem q est albedo, & hoc appellat esse
propriu rei, quod est essentie ei. No ens oppositum tali enti est illud qd nullam certitudinem habet in se:
nec pot habere apud intellectu qua certificet res esse id qd est: sed priuat esse tale: & est illud de quo
dictu est: q homo no potest ipsum scire: quia est oino inscibile: quia re cuiuslibet pdicameti pri
uat. Sed ens dicto modo scdm qd liber genus pdicameti: dividit in ens in potentia: & in ens in actu: &
dicit illud qd est in potentia no ens, respectu illi qd est ens actu extra animam: qd id qd solu est in pot
entia no est in actu. Qd tñ aliqui poterit esse tale, vel potentia materie p generatione, vel potentia efficietis
solii p creatione: de tali no ente no est negandum qd contingat hominem ipsum scire cōcipiendo qditatē &
essentiā talis entis: pter hoc q apphēdat ipsum esse in actu extra animam. Talis n. intellectus quo apprehē
dit res extra esse in actu: semp cōcomitans intellectu quo apphēdit res simpliciter in essentia sua: vt dicit
Auicen. ponens exēplū tale, verbi ḡra. Si dixerit aliquis, resurrectio erit: intellectu resurrectione q no est:
& intellexisti erit qd no est: & pdicasti erit de resurrectio. Sed intelligit vt in hora futura vera sit
de ea intentio de est: & sic, vt dicit, enūciationes non sunt nisi per id qd est in anima: & per accidēs
per id qd est in exteriorib. Et similiter est de intellectibus incomplexorum. scdm q dicit Alga. in
logica sua. Possibile est te intelligere hominem simpliciter, ita q no intelligas an habeat esse extra,

A

Quest. I.

Arg. I.

2

3

4

In opposit.

2

B
Responso.

C

Summe

D

Dan non esse:sicut an habeat esse album,an non. Et si dubitas forte an habeat esse in mundo,an non: hoc nō impedit tuum intellectum ad intelligendū essentiā hominis.Qd manifeste dicit Phis.Scđm anti.trāsl.2.poste.Apparet(inquit)q̄ intērio definitiōis rei:& q̄a existat:sunt duę res diuersę: quia qui ostendit quid est res:& eius definitionem:nō apprehendit per hoc q̄ illa res existat. Nam cum homo ostendit definitionē circuli,q̄ sit figura plana &c. nō apprehendit p̄ ostensionem illius q̄ sit esse circulo.Nota p̄ illud qd dicit:Sit duę res diuersę:ipsum nō intelligere nisi diuersitatē intētionum in intelligēdo.qd pater p̄ hoc qd subdit:Quia q̄ ostendit &c.De nō ente vero qd opponiatur enti scđm figuras prēdicamētoꝝ:qd priuat rē cuiuslibet p̄dicamēti,de illo solo nō ente nō potest esse scieria :nisi per accidē:sicut priuatio cognoscit p̄ habitū,scđm q̄ dicit Auicē. Metaphy. Esse est notius,q̄ non esse. Esse enim cognoscitur per se:non esse vero cognoscitur per esse aliquo modo.Per hēc patent obiecta vtriusq̄ partis si quis inspiciat.

Ad obiecta.

E

Quest.1.

Arg.4

In oppositū.

2

Ira secūdum arguitur,q̄ contingit hominē scire omnia entia.Primo sic,p̄hus dicit,3.de aia,q̄ intellectus est quodā modo omnia intelligibilia:sicut sensus est omnia sensibilia. Sensus sic est oia sensibilia q̄ potest omnia sentire,ergo intellectus ita est omnia intelligibilia:q̄ potest omnia intelligere.hēc sunt omnia sci bilia & oia entia.ergo &c. Secūdum sic,qui potest scire & intelligere magis sci bile & intelligibile:& min⁹.Scđm p̄lm,3,de aia.homo potest scire & intelligere summe scibile,vt dictū est.loq.14.Hēc est vita eterna.ergo &c. Oppositū arguit,Primo sic.Ecclesia siastici.13.Plurima sunt sup̄ sensum hominis.sed illa nō potest scire.ergo &c. Secūdum sic.Ecclesiasti ci.7.Dixi sapiens efficiar:& ipſa recessit a me multo plus q̄ erat.Sed hoc nō cōtingeret,si cōtingeret eum scire omnia entia.ergo &c.

F
Responsio.

Dicēdum ad hoc,q̄ ita est in omnibus quib⁹ cōpetit opatio aliqua exercenda per instrumentū:q̄ agens de se sufficiens vt agere possit,si habeat copiā instrumenti:dicendus est simpliciter posse in illā operationē:licet ei deficiat instrumentū : & ideo nō possit procedere in actū,sicut oculus dicit posse videre omne visibile:licet nō possit poedere i actū vidēdi deficiēre luce exteriori. Nunc aurē ita est:q̄ propria operatio hois scđm q̄ homo,est scire & intelligere,qa est eius operatio scđm intellectum:& rationē qua vere homo est,scđm p̄lm.8.Ethi.Ad operationē autem huiusmodi:hō quantū est ex natura sui intellect⁹ si sufficienter illustret luce intellectuali pportionali cuiuslibet scēdum statū & gradū suum,est in potentia vt sciat & intelligat vniquodq̄. Absolute ergo concedendū est q̄ homo potest scire oia entia hoc est oia scibilia.Et ob hoc dicit in li.de spū & anima,Aia ad similitudinē totius sapien̄ facta oīm in se similitudinē gerit.Dicit etiā Auicē.in.ix.Metaphysicę suę:q̄ sua pfectio animę rationalis est:vt fiat scđm intelligibile:& describatur in ea forma totius:& ordo intellectus in toto:& bonitas influēs in omne:& vt incipiēs a principio totius poedat ad substātias intellectuales sp̄iales absolute:& deinde ad sp̄iales pendentes alī quo modo a corporibus:& deinde ad aias mouētes corpora:& postea ad corpora cœlestia:& vt hēc omnia fiant descripta in aia secūdū dispositiones & vires eorū: quousq̄ pfectiat in ea dispositio esse vniuersitatis,& sic transeat per intellectū in instar totius mūdi:& cernēs id qd est pulchrum absolute:& bonitas absolute:& decor verus:fiat vnum cum eo:insculpta eius exemplo.

H
Ad primū
in oppositū.

I

Ad secūdū.

Ad primū in oppositū,q̄ plura sunt supra sensum hominis:Dicēdum q̄ verum est attingēda lumine naturali.Si tamē sufficiēter illustret lumine supernaturali:nihil est supra sensum hominis quin possit illud intellectu attingere. Ad scđm q̄ sapientia recedit ab inuestigante:Dicēdum q̄ dicit recedere:quia quāto homo plus inuestigat scientiā lumine naturalis ratiōis:tāto magis patet ei pfectitas.Nihil tamē est scibile in creaturis,si sufficiēti lumine illustretur quin possit illud scire.Maxime cū illustret ad hoc vt possit scire sūmū intelligibile attingēdo licet nō cōprehēdendo.In cuius cōparatiōe cognitiōis potest etiā verificari illud Ecclesiastes.7.Dixi sapiens efficiar,& ipſa longius recessit a me multo magis q̄ erat.Et alta profunditas,quis inuenier eā?Quanto enim amplius cognoscitur illud,canto amplius recedere dicitur cognitio illius ab eo: qm̄ semp̄ de scibili isto claret plus restare cognoscendum q̄ iam cognitum est.

K
Quest.iii.
Argu.i

Ira terciū arguitur q̄ contingit hominē scire omnia ex philosophicis sciētiis,Primo sic,quęcūq̄ sunt in vniuerso:per ordinē & cōexionem se habent ad in uicē,connexio illa sciri potest ex philosophicis sciētiis:quia fit p̄ naturā influētię inter motorem & motū,causalē & causatum:quaē sciri possunt ex philosophicis sciētiis:cōexionio aurē & ordo aliquorū sciri nō possunt nisi simul sciamur connexa & ordinata:quia relatiōe se habent ad inuicē,ergo &c. Secun-

Arti. III. Quest. III. & IIII. fo. XXIX.

do sic: ex scientiis philosophicis haber homo scientiam superiorum, & inferiorum, corporalium, & spirituualium sicut patet, & omnia ista sunt scibilia. ergo &c. **C**ontra est: qm ex scientiis philosophicis nihil scitur nisi scientia quae hauritur ex sensibus & sensibilibus: quia secundum Philosophum: omnis nostra cognitio a sensu ortum habet. sed multa sunt scibilia: quorum scientia ex sensu & sensibilibus hauriri non potest: ut sunt omnia illa quorum notitia per fidem tenet sacra scriptura. ergo &c.

Dicendum ad hoc secundum Philosophum. iiiii. Metaphys. qd scientiarum philosophicarum omnium una est universalis ad omnes, qua appellant philosophi primam philosophiam: alię vero sunt particulares sub illa. Nunc autem ut dicit Philosophus ibidem. Scientiarum particularium cuiusq; est considerare de accidente: quomodo accedit alicui partium entis, diversitate a toto ente, contra alias partes quas considerant alię scientias particulares. Sicut Mathematici accipiunt numeros & magnitudines & considerant de eis, & suis accidentibus, & naturales de ente mobili. Scientia vero universalis de ente simpliciter considerat: & de eis quae sunt entis per se: & ideo considerat etiam de primis causis, & principiis entis simpliciter: de quibus nulla scientia particularis se intromittit. Si ergo aliqua pars philosophiae de natura, & quidditate diuinorum: & de eis quae sunt propinqua deo, & de substantiis spiritualibus consideraret: illa est prima philosophia: quia ut dicit in i. Metaph. Philo primus debet considerare de rebus, quae sunt magis alterum omnibus substanciali in veritate. Sed constat qd de illis Philosophus non determinat nisi in universalis in quantum sunt principia, & causae entis simpliciter: secundum qd ipse dicit. i. Metaph. Arbitramur (inquit) scire omnia sapientem, sicut contingit: non secundum uniusmodum scientiam habentem ipsorum. ubi dicit ant. trist. Non singularem eorum scientiam habentem. Constat tamen qd non minus substantiae spirituales habent in se scibilia specialiter de eis scienda, qd substancialia corporeas: de quibus scientia particularis philosophiae, particularia ut dictum est considerant. Quare cum illa particularia scienda circa substancialia spirituale nulla pars philosophiae docet: nec universalis, nec particularis: pater clarissime qd non contingit homines scire omnia scibilia sibi ex scientiis philosophicis. unde & Philosophus qui hoc bene sentiebat, qd occurrerant ei talia: qd scientia philosophica excedebant: de hoc se non intromisit: sed considerationi alterius comisit. Secundum qd de hoc habemus unum exemplum clarum in i. Ethic. ubi querit inter alia de felicitate animalis donum dei. dicit sic. Si quidem aliquid aliud deo est donum hominibus, rationale est felicitate dei donum esse maximum quanto optimum. sed hoc erit alterius perscrutacionis magis proprium.

Ad primum in oppositum: qd ex philosophia scitur conexio omnium: ergo & conexa: dicendum qd conexa cognoscunt ex philosophia: quantu potest manuducere conexio a sensibilius ad insensibilia procedendo. & hoc est solum quo ad generalia quae pertinent ad rationem causitatis superiorum respectu inferiorum: non autem quo ad propria, in quibus certior consistit eorum scientia. **A**d secundum qd ex philosophia habetur scientia omnium: Dicendum qd verum est quo ad genia singulorum: qd de quolibet genere entis considerat: sed non quo ad singula genera: neq; quo ad singula de singulis consideranda. Sed quo ad singula generum considerat substancialia corporeas: non autem incorporeas, quae non minus scibilia sunt quo ad singula specialiter consideranda circa eas qd corporalia: ut dictum est.

I*ca. iiiii. arguitur: qd contingit hominem scire omnia ex puris naturalibus suis.*

*Primo sic. Homo potest scire ex puris naturalibus suis ea quorum notitia includitur in potentia, in primis principiis naturaliter cognitis: quia ex illorum notitia per naturalis rationis investigationem potest cognitionem aliorum deducere in actum. omnia scibilia sunt homini. Omnia enim scibilium notitia in potentia includitur in primis principiis. ergo &c. Probatio assumpta est: quia primum principium incomplexum est intentio entis in quantum ens est: primum complexum est: de quolibet affirmatio vel negatio: ut dictum est supra. Sub intentione & conceptu entis simpliciter continet ois conceptus incomplexus: siue sit creata, siue increata: ut vult Avicen. i. Metaph. siue. Sub conceptu illius complexi: de quolibet affirmatio vel negatio, continetur quilibet conceptus complexus siue sint extrema entis creata siue increata. **S**ecundo sic. frustra esset aliquid in potentia ad aliud, nisi actu illud posset attingere. Cum ergo intellectus humanus secundum Philosophum est in potentia omnia intelligibilia: & hoc in puris naturalibus constitutus: nihil autem est ponere frustra in fundamento naturae, & creaturae. ergo &c. **O**ppositum arguitur sic. Scientia hominis ex puris naturalibus non est nisi via sensus secundum Philosophum: Sed plura sunt scibilia, quorum notitia a sensu non capitur ortu: quia omnino non cadunt sub sensu: nec ea qd cognoscuntur ex sensu sufficiunt ad hoc ut faciat illa sciri: ut sunt quidditates incorporalia, ergo &c.*

M

Ad primum principale.

N

Ad secundum

O

Quod. iiiii.
Argu. i.

In oppositum.

Summe

P
Responsio.

Ad hoc dicendum: qd ab agente per instrumentum non potest procedere actio ad quam instrumentum se extendere non potest: quia instrumento artis fabrilis, opus carpentatoris faber efficere non potest. Nunc autem ita est: qd ratio naturalis in cognitione que sibi ex puris naturalibus copet: vt si ut instrumento lumine naturali sibi veritates rerum illustrante, & eas in intellectu manifestante: lumen aut illud quod naturale est, limitatum est ad solummodo notitiam hominis naturalis illustrandam. Cu ergo illa notitia qd est naturalis, sit administriculo sensuum & sensibilitatis lux homini conaturalis solum illustrat ad sciendum notitiam eorum, que mediante sensu nata sunt cognoscit. Italia sunt illa quae sunt scibilia phisica solum: prater quae sunt plura alia quae excedunt naturalem intellectum hominis: quia per sensibilia non potest ad eorum quidditates cognoscendas attingere. Maxime autem dei: quia omnia sensibilia sunt effectus quidam virtutem illius in nullo adequantes, & sine cognitione eius qd quid est, omnino scientia de natura rei haberi non potest: secundum qd dicit Philosophus. vi. Metaphysic. Oportet non ignorare illud quod significat aliud quid quid est: quia absq; hoc facere nihil est. Vbi dicit Commenta. Quarete enim aliquid scire hoc non determinato est quasi non querere. Vnde volentes ex vestigio creature diuinam essentiam perfecte cognoscere, irridet lob. xi. Forfitan (inquit) vestigia dei comprehendes: & omnipotentem usq; ad perfectum repieres. &. xxvi. Ecce deus magnus: vincens scientiam nostram, & non solum clara illoru notitia nostri intellectus possibilite excedit: sed & illa que nata est haberi de eis per fidem & in enigmate secundu qd dicitur infra. **A**d primum in oppositum: qd omnium notitia in potentia includitur in primis principiis: Dicendu primo ex parte primoru principioru: qd sicut in naturalibus illud qd procedit ex radice semper tenet & sapit naturam radicis: nec potest naturam radicis excedere. sic prima principia naturalis cognitionis cum a sensibus & sensibilibus velut a rade trahantur: vt sepius dictum est: vim & naturam sensibilium excedere non possunt: vt sicut ipsa in naturali notitia hominis accepta sunt a sensibilibus: ultra notitiam eorum quae administriculo sensuum nata sunt cognoscit, extedi non possunt. Licit ergo ratio entis simpliciter & absolute accepta sit sufficiens in potentia ratio cognoscendi quodlibet cognoscibile: qd sub ratione generali entis continetur: inquantu tamen est accepta p sensum a sensibili: limitata est vt sit in potentia principium cognoscendi solum illa ad quae potest deducere ratio naturalis administriculo sensuum & sensibili & non alia. Secundo dicendu ex parte luminis naturalis intellectus: vt est coniunctu: qd quis principia prima sint quanti est de se sufficienter in potentia ad faciendum scire quodlibet cognoscibile: qd tamen lumen illud limitatum naturaliter est: vt non sit natum illustrare ad eliciendam notitiam aliquam, ultra notitiam quae ex sensibilibus hauritur, ultra quam non potest se extendere: nisi ei adiutorium luminis superioris addatur. Sicut lux naturalis in oculo cati, sufficit ad illuminandum medium: vt eo videat aliqua visibilia grossa, & non potest ei ostendere minuta: nisi lumine solis, vel candele, vel aliquo exteriori superius. **A**d secundum qd omnia sunt naturaliter homini cognoscibilia: Dicendum qd aliqua sunt homini cognoscibilia naturaliter: qd ex principiis ei naturaliter inditis potest in illorum cognitionem deuenire sine adiutorio exteriori. sic homini in statu huius vite solum sunt naturaliter cognoscibilia, ea que sensu administriculo capere potest. Alio modo sunt aliqui ei naturaliter cognoscibilia: qd de natura sua natus est illa intelligere: sed hoc non qd ex puris naturalibus illa intelligit: sed qd naturaliter ita ordinata sunt: vt nata sint recipere lumen, quo adiuta illa intelligat. vnde secundu hunc modu homo ordinatur ad hoc: vt per gratiam eleuetur ad suscipiendum matus boni, qd sit illud qd potest attingere per naturam: qd non videbat Philosophi: & ideo cognitionem hominis, & beatitudinem non posuerunt ultra id qd potest attingere per naturam, & ideo errauerunt.

S
Quæst. v.
Arg. i.

Ica. v. arguitur: qd non contingit hominem scire per gratiam: illa quae excedit eius naturam. Primo sic. Inter agens & patiens debet esse proportio: non enim vt dicit Philosophus: quodlibet natum est agere in quodlibet: sed uniuersitatem in sibi coeniens & proportionale. Actus enim actioloru sunt in patiente bene disponiti. Scitum autem agit in sciens: & non est proportio intellectus humani in cognitione, ad id qd eius natura excedit: qd si in cognoscendo ipsum, esset eius ad ipsum proportio, non excederet ipsum. ergo quod excedit ipsum naturam eius: non potest homo ylo modo scire. **S**ecundo sic: si sciret per gratiam: quod eius naturam excedit: illa gratia necessario est ei supernaturalis: sed qd est supernaturalis non est susceptibile per naturam. ergo solum per gratiam & eadem ratione illa per aliam: & sic in infinitum. hoc autem est impossibile vt sic procedat. ergo & primu: qd homo sciat per gratiam: quod non potest scire per naturam. **T**ertio sic. sicut se habet oculus corporalis ad videndum: mediante luce corporali sibi naturali: sic intellectus ad videndum

Artic. III. Quest. V. Fo. XXX.

mediante luce spirituali sibi naturali. Sed nullo lumine superiori potest oculus corporalis eleuari ad videndum quod non potest videre lumine sibi naturali. ergo nec oculus spiritualis ad videndum, qd non potest videre lumine sibi naturali. In contrariam est: quoniam cognitio hominis naturalis non excedit administrationem sensus. si ergo non posset scire per gratiam, qd non potest scire per naturam: nullo modo posset eius notitia exceedere visibilia. quare cum in ultima notitia hominis, consistat ei⁹ beatitudo, beat⁹ esset ex notitia causatorum sensibilius quam potest habere ex ipsis: quare cum hoc sit heres phorum, aliam oportet homini dare scientiam per gratiam quam potest habere per naturam.

Dicendum ad hoc: qd secundum August. viii. super Genesim in ipso mundo gemina opatio diuinae prudentiae reperitur: partim naturalis, partim voluntaria. Naturalis p oculum administrationem: de qua dicit lib. ix. Omnis iste natura vsitatissimus cursus haber quasdam leges naturales & determinatam vim quid vnuquodq; valeat: vel non valeat. Verbi gratia: ut de grano tritici non nascatur faba, sed triticum. Super hunc cursum rerum naturalem: voluntaria administratione potestas est creatoris facere de omnibus aliud qd eorum seminales rationes habet. Verbi gratia: ut lignum aridum repente floreat: & fructu gignat: & asina loquat: & homini cetera que de us naturis dedit: ut hec ex eis fieri possint actione potentioris. Non enim ex eis illa faceret nisi fieri possint: ut ibi dicit Ioan. Damasc. Quae tamen non dedit eis: ut haberent ex motu suo naturali: & ideo potentia illa appellatur potentia obedientie non naturae. Nunc autem sicut deus agit & mouet sicut primus motor in mouendo creaturas corporales motu corporali: sic agit & mouet ut primus motor in mouendo creaturas spirituales motu spirituali. & ideo sicut duplicitate mouet (ut dicunt est) creaturas corporales: vna. prudentia naturali & generali: & altera prudentia speciali & voluntaria: similiter congruit ut duplicitate moueat creaturam spirituale. Motus autem eius est in intelligendo & volendo: & hoc. s. prudentia generali mouendo ea lumine naturaliter sibi indito ad cognoscendum ea quae subsunt cognitioni naturali: & similiter ad ea agendum: que sibi ex naturalibus agere competit. Prudentia autem speciali mouendo eam lumine supernaturaliter infuso ad cognoscendum quae sunt super facultatem rationis naturalis: & sicut voluntarie ad agendum quae sibi per gratiam agere competit: ut sic homo ordinetur tam ex parte intellectus, qd affectus ad aliquid superiorius: qd ex puris naturalibus possit attingere: qd non contingit in aliquibus ratione parentibus: & hoc ut homo qui ferri debet in finem suum ratione & voluntate: qd non competit ratione parentibus, auxiliu semper a deo suo postuler: nec ipsum aliqui contemnunt: qd de faciliter faceret: si ex puris naturalibus sibi oino sufficeret. Et hoc est qd dicit Chrysostomus illud Matth. vii. Date & dabitur vobis. Omnes (inquit) creaturam sensibilem deus armatam & munitam creauit. Alios enim muniuit velocitate pedum: alios vnguis: alios penes: alios dentes: alios cornua: hominem autem solu sic dispositus: ut virtus illius sit ipse: & in eo qd infirmore eum fecit omnibus, eo ipso fortiori voluit eum esse in se. Nam sciens deus qd cognoscere & colere deum vita eterna est: ignorare autem & contemnere perditio sempiterna: nec ita infirmum eum creauit: ut omnino nihil boni facere possit: neque super omnia & propter neque omnia fecerat: oibus inueniret esse deterior: nec ita poterit eum creauit: ut etiam sine dei auxilio ex seipso facere possit qd vult: ut infirmitatis sua necessitate coactus: semper necessarium habeat dominum suum. Si enim omnis virtus hominis in deo est: & tamen contemnit omnium bonorum auctorem: quanto magis negligenter eum: si poterit eius esset in seipso. Ad primum in oppositum: qd non est proportio intellectus ad sibi supernaturale: Dicendum qd verum est de se p lumen naturae: tamen lumine gratiae bene fit proportionale: qd est supernaturale: sicut per lumen naturale est proportionale ei quod ex puris naturalibus potest cognoscere. Ad secundum: qd illius luminis gratiae non est susceptibilis per naturam: sed p gratiam soli: Dicendum qd verum est: ita qd ex puris naturalibus illud sibi acquirat: vel qd naturaliter lumen ipsum sibi indicum habeat: est tamen ipsius susceptibilis per naturam: quia natura de se ad hoc ordinata est: ut munere creatoris hoc recipiat: & per illud illa quae natura non attingit cognoscatur. Vnde licet homo non accepit a natura quo per se ad illorum notitiā attingat: accepit tamē a natura ut alterius in se recipiat: cuius adiutorio ad illā attingat. Alterum enim ad illā oino attingere non posset: secundū qd dicit Damasc. lib. de duabus naturis & una persona Christi. Impossibile est qualcumq; naturam vti actione: vel operari operationem vel passionem, quorum potentiam non secundū naturam assumptit: velut non potest germinare terra non secundum naturam accipiens a conditore germinatiū potentiam. Ad tertium qd oculus corporalis per nullum supernaturale lumen potest videre qd non potest videre in lumine naturali: Dicendum qd non est simile: quoniam praeter sensibilitatem in lumine materiali sensus non est aliud sensibile omnino: sed praeter intelligibile lumine naturali intellectus est aliud intelligibile ei lumine supernaturali, qd distat a naturalibus intelligibiliis intellectus: & ab ipso intellectu: non si

In oppositū.

T

Responso.

V

X
Ad primum principale.

Ad secundū

Z

Ad tertium

Bumme

cut sapor vel odor a visu, & a colore q̄ nullo modo sunt visibilia: sed sicut visibile excellens distat a visibili reperato: & a debili visu ad qd non potest ipse attingere: nisi lumine clariori illustretur, & fortificetur. Vnde dicit Philosophus. ii. Metaph. q̄ intellectus noster se haber ad manifestissima naturam: sicut oculus vespertilionis ad lucem Solis.

Artic. III. de appetitu & desiderio sciendi in homine.

Artic. III.

Via scibilia no sūt facta homini cognoscibilia, nisi vt aliquā ea sciat & cognoscatur: ad sciendum autem ea non se extēderet nisi sciāre ea appeteret: Idcirco postq̄ visum est de qualitate scibilium ab homine, videndum est de appetitu siue desiderio sciendi in ipso. Et circa hoc queruntur nouem.

Primum: vtrum Homo appetat scire.

Secundum: vtrum omnis homo appetat scire.

Tertium: vtrum homo naturaliter appetat scire.

Quartum: vtrum omnes homines equaliter appetant scire.

Quintum: vtrum hō appetat scire ea quā notitia rōnis naturalis excedit.

Sextum: vtrum homo appetat scire omnia.

Septimum: vtrum homo equaliter appetat scire singula.

Octauum: vtrum sit aliquid vnum qd homo principaliter appetat scire.

Nonum: vtrum ppter illud qd homo principaliter appetit scire, appetat omnia alia scire.

A
Quart. i.
Argu.

Irea primiti arguit: q̄ hō non appetat scire. Primo sic. Si homo appeteret scire: aut qd nouit: aut qd nō nouit: nec est mediū: q̄a est diuīsio p contradictione, iter quā non cadit medium. Secundum Philosophum. x. Metaphy. Non qd nouit: quia eius qd nouit, iam habet scientiam. Secundū enim August. in. li. lxxxiii. q. In scītiis idem est nosse, qd habere: appetitus autem nō est respectu habitū: sed respectu non habitū, possibilis tamen haberi. Neg qd non nouit: quia secundū.

In oppositū.

Aug. iii. de Trini. Appetit ex notitia poedit. ergo &c. Secundo sic: potēria naturalis nō est nata moueri, nisi ex suo proprio obiecto naturali. obiectum proprium appetitus naturale non est verū qd mouet ad sciendum: sed bonū. ergo &c. Contra est: quia homo vt sciat, laborat: qd non esset nisi scire appeteret. ergo &c.

B
Responsio.

Dicendum ad hoc q̄ ita est in omnibus potētiis actiūis & passiūis ordinatis ad iniucem, q̄ illa potentia qua vniuersalem finem respicit, mouere habet alias ad actus proprios illis & inclinare eos ad fines proprios illarum: quos sub fine vniuersali respicit tanq̄ sibi proprios & particulares ordinatos in finem vniuersalem, qui est proprius finis primi mouēris: qui oia alia ad finem & ad bonū suū obtinendū mouet: veluti celum qd intendit vniuersalem conseruationem generabilium & corruptibilium, mouet omnia inferiora, quorum vniquodq̄ agit particulariter ad conseruationem suę speciei. Similiter rex qui intendit bonum regni, mouet Barones & Balia nos qui intendunt bonum prouinciarum, aut ciuitatum quarundam: & Architectonica ars mouet alias artes, quas sunt sub ipsa: vt dicit Philosophus in principio Ethico. Nunc autem ita est q̄ appetitus rationalis seu voluntas respicit tanq̄ suū finem bonum simpliciter vt bonum est: quilibet autem alia potentia animae aliquod particulare bonum: qd sibi bonum est: Sicut visus perfici intentione coloris: intellectus perfici intentione veri. Secundum q̄ dicit Aucten. ix. Metaphys. suę. Dico oportere vt scias q̄ ois virtus naturalis habet delectationē & bonū, quas sunt sibi propria: & habet nōcumentum & malum, quas sunt sibi propria. Verbi gratia, Delectatio irē est victoria, & delectatio estimationis est fiducia, & delectatio cōseruatione est recordatio. Appetitus igitur rationalis in hominē siue voluntas mouere habet omnes alias potentias animae ad actus suos & in proprios fines. Nihil autem mouet ad actus inclinando in finem nisi appetat finem. appetit ergo voluntas in hominē: immo homo per voluntatem fines & perfectiones proprias omnium potentiarum alias animae comprehendendo sub actu suo actus omnium illarum: & sub fine suo fines omnium illarum: & est scīplam mouens primo appetens sibi bonum simpliciter: & mouens omnes alias appetens non sibi: sed eis bona p̄ticularia illis propria. sed hoc intentione ordinandi oia illa bona in bonum sibi. Cum ergo de numero illarum potentiarum vna sit intellectus: cuius obiectum & finis est verum & scire: Dicendum q̄ homo per voluntatem appetit scire: sed secundum intellectum,

C

Artic. IIII. Quest. II. Fo. XXXI.

Ad primum in oppositum: quod homo non appetit, neque quod nouit, neque quod non nouit: Dicendum quod duplex est appetitus, Naturalis, & rationalis: quia voluntas & est natura & est ratio. Vnde aliquid appetit appetitu naturali: ut est natura: & tali appetit quod omnino non nouit: quia appetitus natura lis ut est a natura potentia voluntate nudus non procedit ex notitia aliqua in appetere: sicut est de appetitu materie: quo appetit formam. Secundum quod per ipsum primo Phisico, ubi distinguit Commentarij, duplum appetitum. Vnum qui est sine cognitione: & alterum qui est per cognitionem. Cum vero voluntas appetit aliquid appetitu rationali: ille est qui procedit ex notitia: & de illo loquitur Augustinus. De quo secundum: quod cum homo appetit scire appetitu rationali qui fit per cognitionem: scire illud quod appetit, & nouit & non nouit: aliter tamē & aliter: quod nouit imperfecte & in potentia & in unius natura: non nouit in actu & perfecte & in particulari: & appetit scire in quantum non nouit: & non appetit in quantum nouit. sed per illud quod nouit excitatur ad appetendum quod non nouit: secundum quod dicit Augustinus de Trinitate ad modum quo dictum est supra de addisciente: qui aliquid nouit: & per illud mouetur ad acquisendum quod non nouit. Ad secundum: quod obiectum appetitus non est verum sed bonum: Dicendum quod verum est quod non nisi bonum est obiectum appetitus: sed hoc vel bonum similipli est bonum sibi immediate: vel bonum huic quod est proprium bonum alicuius potentiae sub ipso. Vnde obiectum appetitus non est verum: ut verum sub ratione veri: sed sub ratione boni potentiae inferioris: ut intellectus: & per hoc ipsum appetit ut dictum est, sicut econuerso obiecto intellectus non est bonum voluntatis: ut bonum sub ratione boni: sed sub ratione qua veri est. Et ideo iste due potentiae voluntas, & intellectus, ad inuidem se mouent: immo (ut magis proprie loquuntur) ipsum volentem & intelligentem: quia intellectus concipiendo finem per modum intentionis sub ratione veri proponit ipsum voluntati: quem ab ipso sine mouetur sub ratione boni. Et sic intellectus mouet voluntatem metaphorice ad modum quo finis mouet efficientem. Ecōtra voluntas mouet intellectum proprie & per modum agentis & impellentis in opus: ut dictum est. Et ideo iste due virtutes reflectuntur super se inuidem: & super actus suos. Intellectus enim intelligit se intelligere & agere, & obiectum suum: similiter voluntatem intelligit velle & agere & obiectum eius. Et ecōtra volentia voluntas vult se & agere & obiectum suum: similiter intellectum vult intelligere & agere & obiectum eius. & sic utriusque illorum est obiectum quicquid est obiectum alterius.

Ista secundum arguitur: quod non omnes homines appetant scire. Primo sic, unusquisque quartus quod appetit: sed non omnes querunt & laborant scire. ergo &c. Secundo sic: nullus appetit quod habere renuit: scire multi renuit: ut illi qui dicunt deo. Job. xxii. Recede a nobis scientiam viarum tuarum nolumus. & Osse. iii. Tu quoque scientiam repulisti. ergo &c. Tertio sic: nullus appetit quod odit: sed scire multi odiunt. Proverbij. Imprudentes odibunt scientiam. ergo &c. Cōtra est: quod secundum Augustinum appetit esse beati. Beatitudo autem vel est scientia & notitia quodā secundum Philosopham. x. Ethica, vel non est sine scientia. Secundum Augustinum de Academia. ergo &c.

Dicendum ad hoc: quod sicut quarto precedens de appetitu hominis ut homo, est similipli citer intelligenda de appetitu hominis ratione speciei: ita quarto ista quod est de oīs hominis appetitu: intelligenda est principali de appetitu hominis ratione individuali. Et differt multi de appetitu hominis ut homo est, qui sequitur speciem: & de appetitu hominis ut iste homo est: qui legitur hypostasi. Et non solū hoc restat in appetitu: sed etiam in aliis actionibus & passionibus aīē: secundum quod dicit Damascenus in libro de duabus naturis & una persona Christi. Naturalis proprietas est quod naturā constituit: & dividit speciem a specie: hypostatica autem proprietas est quod dividit hypostasi: & similitudine dicere quoniam oīs homines habent a conditore data naturales sunt proprietas: differentes autem visus hypostaticus est: voluntas & velle naturale ē: differentes autem voluntas, & differentes velle hypostaticū. Oīs homo habet posse velle: & oīs homo vult: sed non oīs homo sicut vult. Autem similitudine velle ē naturale: hoc aliud & taliter velle hypostaticū. Multū ergo distat ista quarto a precedenti. Intelligendum ergo cum appetitus non sit nisi boni: quod sicut species est velle quod, & similitudine eius respondeat in individuali: quod est hic & nūc: ita appetitus speciei inquantum homini est appetitus boni ut est boni speciei. Appetitus vero individuali inquantum homini est boni individuali hic & nūc. Boni autem speciei est boni similitudine: quod est boni natura: quā continet species: & natura semper appetit quod boni est similitudine. Boni vero individuali est boni quod videt huic siue similitudine, siue delectabile, siue utile, quod est hic & nūc: quod non est boni natura nisi ut in hoc: & quod hoc est appetitus quod sibi boni est. quā tamen speciei continet in individuali duobus speciei est boni similitudine: licet quoniam ratione individuali respicit specialē rationē boni sibi contulerit. Cū ergo quartus an oīs homo appetat scire: Dicendum quod oīs homo ratione qua homo est, & continet in se naturā speciei, appetit scire. sicut & homo similitudine appetit scire: ut dictum est: quod in scire consistit preceptio speciei secundum intellectum: & unusquisque appetitus quod continet ei rationē speciei perfectionē speciei in se appetitur: si: ut & ipsa species sibi suam perfectionem appeteret si esset separata ab individuali. Ratione vero

D
Ad primum principale:

E
Ad secundum

F
Quarto, ii.
Arguitur
2
3
In oppositum

G
Responsum

Summe

individui distinguendū: q̄ loquēdo de scire simpliciter: oīs hō appetit scire. loquēdo aut̄ de scire aliq̄ scibile particulare hoc vel illud, non oportet q̄ oīs homo appetat scire vel hoc vel illud. Cū em̄ homo ratione individui inquantū hmoī non appetat aliquid nisi vt sibi conueniens: vel simpliciter: vel vt delectabile, vel vtile: & scire per se ex natura sua sit delectabile: & natū delectare: q̄cunq; de quoofiq; scibili scit, et si nō delectet, hoc est p accidēs aliquid existēs in individuo: vel contingēs ipsi ex ipso scire: vt iā patet: sicut & gustū p se delectat dulce: & si nō, hoc est per aliquid accidens existens in gustu: vel contingens ipsi ex ipso dulci. Hoc igitur particulare vel illud omnis homo per se & naturaliter appetit scire inquantum scibile est: & similiter appetitu rationali: si aliquo modo ipsum cognoscat & aduertat: & si aliquis scire nō appetit hoc particulare scibile vel illud: hoc est per accidens. & sicut est de voluntate & appetitu sciendi: sic & aliorum. Ad prīmū in oppositū: q̄ non omnes querunt scire: Dicendū q̄ non oīs appetitus mouet ad psequitionē appetiti: sed foris quē non potest retrahere contrarius appetitus. Debilē enim sciendi appetiti habētes retrahit fatigatio ex labore ne scire q̄rant. Et ideo contrarius appetitus fortior quiescēdi retrahit appetiti discendi: ne ad actum moueat: nihilominus tñ appetitus est in eis ad scīdū, vnde & multi nō volunt laborare vt sciat: bñ vellent scire sine labore. Ad secundū q̄ scire multi renūs: Dicēdū q̄ hoc est p accidēs aliquid quo īformat repugnās scientię: vt p habitū contrarii: sicut īfidelis nō defiderat scire scientię fidei: ga nec in eadē delectat. Vñ dicit Auicē. ix. Metaph. suę. Res cōueniens ppara ta virtuti apphēderi si fuerit phibens vel ipedēs animā, abhorrebīt eā, & eliger potius contrariū: sicut infirm⁹ aliquis abominatur sapores dulces, & desiderat sapores malos, & abominabiles p efficiam. Vnde generalē causam quare multi non sentiūt delectationes intellectuales ex scientia: q̄uis comparari nō debent delectationibus sensus: quia in infinitū excedit: dicit: ga nos ī hoc nostro seculo & nostro corpore demersi sumus ī multa turpia. Ideo nō sentimus illam delectationem cū spud nos fuerit aliquid de causis eius: nec allūcimur ad eā: nī prius depositerimus a ceruīc⁹ nostris iugū volupatis & irę & sorores earum: & degustemus aliquid illius delectationis: & sic forte īimaginabimur de illa parum aliquid. Sed pricipue cum fuerint solutę questiones: & reuelata fuerint inquisita nobilia: tunc comparatio huius nostrę delectationis ad illam nostram delectationem erit sicut comparatio delectationis sensibilis, quæ est odorandi odores gustadorū delectabilium ad delectationē comedēi ea, vel est per accidens aliquid contingens ex scire: sicut peccator non vult scire legem: ne concipiatur remorsum conscientię ex ipsa: vel dicuntur scientię renuere interpretatiue: quia vt sciant nolunt laborare. Nihilominus tamen omnes isti q̄rum est ex parte scire simpliciter scire vellent. Per idem patet ad tertium. Scire em̄ nullus odit nisi per accidens. vt dictum est.

L
Ad tertium
M
Questi. iii.
Argū

2
3
4.
In oppositū.

N
Responso;

Ad hoc dicēdū secundum Philosophū. ii. Physi. q̄ quęcunq; agunt secūdū p positum & secundum naturam, ambo agunt propter aliquid & propter finem: non secūdū q̄ q̄dam dixerunt, q̄ omnia naturalia sunt a casu: & q̄ solum propter finem agerent, quęcunq; agit per cognitionem. Nunc autem ita est q̄ quęcunq; agunt propter finem: nec essario agunt mota a fine: & ideo intendēdo finē. secūdū q̄ dicit Philosophus. ii. Metaph. Nihil incipit agere aliquā actionem nisi intendendo finē. & iii. eiusdē dicit: q̄ impossibile est vt ista causa sit in rebus q̄ nō mouent erga pfectiōnē. Intentio aut̄ & motus erga finē: non est nisi propter appetitū finis. In oīb⁹ ergo agētib⁹ ppter finē necesse est ponere appetitū finis: quare cū non oīa agunt propter finem per cognitionem & deliberationē: sed qdā sine cognitione & deliberationē: vt agentia p naturā: non solū ne cessē habemus ponere appetitū deliberatiū per cognitionem: sed etiam appetitū naturalem sine cognitione: secundum q̄ dicit Comment. ī fine prīmī Phy. Appetitus alius est naturalis sine sensu: vt appetitus plantarū ad alimentū: & alius cū sensu: vt appetitus animalium ad alimētū. Quia igitur appetit⁹ iste qui est animalis, necessario fit p cognitionē: & nulla cognitionē naturalis est in hoīe

Arti. IIII. Quest. IIII. Fo. XXXII.

Ut dictum est supra: tali appetitu nō appetit homo scire naturaliter. Appetitus autem naturalis: ga-
fit sine notitia, quodā occulto nature ī instinctu: per quē fit appetitus qui dicitur aīalis: vadit deter-
minate in finem suum: vt semen tritici ad pullulandū ī triticum, & materia mota per agens ten-
dit ad formam. Cum igitur ut dictum est supra: homo ex natura sui intellectus est in potentia
omnia intelligibilia: & nihil eorum ī actu anteq̄ ī intelligat: & ita naturaliter imperfectus est:
prefectibilis tñ p species intelligibiliū: vt p eas actu intelligat & sciat: & imperfectū naturaliter tēdit
ī suam perfectionem: absolute ergo dicendum: q̄ homo ante acquisitionem omnis notitia: apper-
tu illo qui non est aīalis sed ī ipso pure naturaliter appetit scire simpliciter. Sicut potest
ad eum aliqualem cognitionem imperfectam appetitu cognitivo appetit scire hoc vel illud: se-
cundum q̄ imperfectam habet notitiam huius vel illius: vt scientia imperfecta ī ipso perficiatur.
Et hunc appetitum cognitium praecedit ille appetitus naturalis sine omni cognitione. De quo
appetitu dicit Tullius in lib. de Acad. Mens ipsa qua & sensuum fons est: & ipsa sensus est: natura
lē em vim habet quam intendit ad ea quibus mouetur: cum nihil ei est veritatis luce dulcissimus.

Ad primum ī oppositum: q̄ appetitus naturaliter determinatus est ad bonum: Dicendum q̄
verum est: qm q̄ appetit verum: hoc est ī ratione qua est bonum intellectus: & ita verum apud
voluntatem habet rationem boni: sicut econuerso bonum apud intellectum habet rationem veri:
per quē voluntas & intellectus apponendo mutuo sua obiecta mutuo se mouent: vt dictum est.

Ad secundum: q̄ natura determinata est ad unum: Dicendum q̄ verum est ad unum ī gene-
re: quia sub una generali ratione appetibilis, scilicet boni: appetit quicquid appetit. Sicut enim ma-
teria secundum q̄ materia quicquid appetit forma est: nō tamen tñ unam formam: scđm genus
vel speciem appetit: sed generaliter omnes: sic & voluntas appetit scire generaliter sub ratione
qua est bonum intellectus: & ideo oēm scientiam generaliter: vt infra dicetur: quia intellect⁹ om̄i
scientia natus est perfici: vt dictum est supra. Ad tertium patet solutio per dicta: quoniam natura
lis appetitus purus non est per cognitionem. Ad quartum: q̄ voluntas distinguitur cōtra natu-
ram: Dicendum secundum quosdam, q̄ verum est: & q̄ hō appetit scire voluntate & natura, alio
& alio appetitu est. Princípium enim appetitus naturalis est ī ipsa cognitiva potētia p seminarū
Scientiarū, quo naturaliter ad actum sciendi intellectus inclinatur: de quo dictum est supra. Princípium
autem appetitus cognitiui, est ipsa voluntas ex notitia aliquali iam habita: vt dictum est. Sed
hoc falsum est forte: quia idem actus specie secundum idem obiectum nō est nisi eiusdem virtutis.
Cū igitur actus appetendi quoq̄ modo sit: non est nisi boni sub rōne boni, idem specie est: non
est igit̄ nisi eiusdem virtutis. Voluntas ergo si appetit ex cognitione deliberatiue, etiā ipsa non alia
potētia appetit naturaliter sine cognitione. Et sicut ex cognitione appetit bonum sibi & aliis: vt
prædictum est: sic & naturaliter sine cognitione. Dicendum est igitur ad obiectum: q̄ voluntas vt
est deliberativa ex cognitione præcedenti distinguitur contra naturam: non autem voluntas sim-
pliciter & ī cōmuni accepta. In illa enim bene distinguit qd est natura: & qd ratio deliberativa:
vt dictum est.

Ira. iiiii. arguitur: q̄ oēs hoies aequaliter appetant scire. Primo sic illi aequaliter
appetunt qbus inēst ēq̄litter appetitū principiū: q̄ effect⁹ proportionaliter se-
quitur suam causam: omnibus hominibus aequaliter inēst sc̄iēdi appetitū principiū: vt ipsa natura animē in appetitu naturali, & notitia primorū pri-
cipiorū ī primo appetitu cognitivo. ergo &c. Secundo sic. appetit⁹ scien-
tia: homini inēst propter imperfectionem suam & indigentia: sed equaliter im-
perfectus est quilibet homo quantum est de se, & indiget scientia. ergo &c. Contra est: qm tunc
omnes aequaliter niterētur ad sciendum: quia vbi est aequaliter motiuū principiū, est & mot⁹ ēqua-
lis. Ad hoc dicendum: q̄ loquendo de appetitu rationali cognitivo: non est dubium quin ho-
mines ī aequaliter appetant scire: vnde non omnes ad acquisitionem perfecte sc̄iēti ēqualiter nō
tut. & illius duplex causa est. Una essentialis. Alia accidentalis. Essentialis causa est: qm non omnes
aequaliter sunt ī imperfecta notitia informati, qua mouet appetitus ad amplius sciendum. Qui enī
plus nouit, aliis eisdē retētis, plus appetit nosse quoq̄ in ipso notitia cōpletatur: & cessat tunc pri-
mo appetitus, & motus in fine p quietē ī ipso, quāto enī aliquis de aliquo scibili plus nouit citra
finē notitię: tāto plus fini assimilatur. Quare cū appetitus sit ratione assimilationis imperfecte ad
finē, quanto plus nouit quis & magis p assimilationē fini appropinquat, tāto magis appetitus inflā-
matur: & sit fortior eius motus in finem: ad modum motus naturalis qui semp̄ intensior est ī
fine. Causa vero accidentalis q̄ appetitu rationali cognitivo non oēs ēqualiter appetunt scire: mul-
tiplex est & indeterminata: ga ī quibusdā est indigentia necessariorū: q̄ causat in eis desperatio-

O
Ad primum
principiale.

Q
Ad secundū

R
Ad tertium
Ad quartū

S
Quaest. iiiii.
Argu. i.

T
In oppositū
Responſia

Summe

nem deueniendi ad scientia perfectionem: p̄ quā retrahitur & refrigeratur appetitus. In quibusdā vero circa temporalia occupatio: & plures alię infinitę. Loquendo vero de appetitu sciendi natu- rali:Dicendū secundum prēdeterminata: q̄ aliquid dicitur naturale alicui ratiōe formę & specie, vel ratione materię & indiuidui. Quantū est ex pte formę & specie:cū ipsa sit vniiformiter in omni bus indiuiduis:omnes homines equaliter scire desiderant:secundum q̄ dictum est supra:q̄ ratio- ne specie omnes apti sunt ad sciēdū. Quantū vero est ex parte indiuidui & materia: secūdum q̄ alii sunt minus apti ad sciēdū,alii aptiores:vt dictū est supra:secūdū hoc qdā apperunt plus sci- re,quidam minus:& quidam plus vnam scientiam,quidam plus aliam. **C**Ad primū in oppositū:q̄ principium appetendi omnibus aequaliter inest:Dicendum q̄ non est verum in appetitu rationa- li:quia non omnes aequaliter notitia mouente appetitū, sunt informati: neq̄ etiam in appetitu na- turali:quantum est ex parte materię & indiuidui:quia quidam sunt minus dispositi ad scientiam q̄ alii,propter qd̄ in quibusdam appetitus plus appetit q̄ in aliis:inquātum anima sequitur dispo- sitiones corporis, & scire nō est nisi coniuncti:vt dictum est supra. Quantū vero est ex parte aīe si- ue formae: nisi esset corpore impedita, omnes aequaliter scire appeterent : secundum q̄ aequaliter apti essent ad scientiam:vt dictum est supra. Nisi velit aliquis dicere q̄ anima meliorū naturalium vni corpori infunditur q̄ alteri: de quo ad præsens non debet esse sermo. **C**Ad secundum:q̄ im- perfectio est causa appetitus:Dicendum q̄ imperfectio inquātum dicit carentiam est causa appe- titus per accidens.Sicut priuatio formæ in materia per accidens est causa generationis.Sed in apa- petitu cognoscituo id quod cognitum est incomplete: per se est causa appetitus . Cum igitur il- lud non sit aequaliter in omnibus:nec appetitus cognitius:vt dictum est, aequaliter inest . Sic in appetitu naturali ipsa carentia notitię pura,non est causa appetitus nisi per accidens.Sed inclina- tio ad scientiam per principiū intra,est causa per se appetitus:qua in omnibus aequalis est ex par- te formæ:sed in quibusdam impedita est plus ex parte materię:in quibusdam vero minus: vt di- ctum est:& ideo appetitu naturali,quantū est ex parte formæ,omnes aequaliter scire appetunt:non autem ex parte materię:vt dictum est.

X
Ad primū
principale.

Y
Ad secundū

Z

A
Quartū.
Argu.

1. **I**ra. v. arguitur: q̄ homo non appetat scire ea quæ notitiā naturalis ratio- nis excedunt. Primo sic.appetitus naturalis non excedit potentiam naturæ: quia oritur ex ipso : & effectus non transcendent causam, quare cū potentia na- turæ non potest attingere illa quæ eam excedunt:neq̄ eius appetitus vt ea ap- perat. **C**Secundo sic:frustra res haber desiderium ad qd̄ nō potest attingere:sed ratio naturalis non potest attingere vt cognoscat quæ eam excedunt.ergo fru- stra haberet ad sciendum illa desiderium, sed nullum desiderium naturale est frustra . ergo &c.

2. **T**ertio ex eodē medio cōtrario mō, argumēto Auer. sup principiū.ii.Metaph.sic. Cōpehēcō veri- tatis eius nō est impossibilis: cui⁹ habem⁹ desideriū naturale sciēdī:quoniā si esset impossibilis:tūc desiderium esset ociosum:& concessum est,q̄ nulla res est ociosa in fundamento naturæ,& creatu- ræ:sed comprehensio veritatis a ratione naturali eorum est impossibilis quæ excedunt eā.ergo ad

3. **4.** sciendum illa non est ei desiderium naturale. **C**Quarto sic:si homo ex puris naturalib⁹ appeteret illa scire,cum vanus esset appetitus nisi posset illa scire:nec appeteret illa scire nisi cognosceret se posse illa scire, ergo oporteret ex puris naturalibus se credere q̄ posset illa scire . sed hoc non est nisi ex fide.ergo ex puris naturalibus posset haberi fides.consequens est falsum.ergo &c. **C**Ad op- positum arguitur primo sic,quod naturaliter est in potentia ad aliqua,naturaliter desiderat fieri in actu illa:ficut patet de materia ad omnes formas ad quas est in potentia : quia naturaliter il- las desiderat : sed homo naturaliter est in potentia vt sciat omnia etiam supernaturalia : vt di- ctum est supra.ergo &c. **C**Secundo sic.onnes homines secundum Augu.natura desiderat beatitū dinem:non nisi illam quæ vera est:quia natura nō desiderat nisi qd̄ melius est & bonum simplici- ter. Vnde Boethi⁹. Mētibus hominum inserta est summi veri,& boni cupiditas.sed bona beatitū dinis sunt supra notitiā naturalis rationis.ergo &c.

In oppositū:

B
Op. Auer.

CAuer.cōment.Philosophi,qui exponens illud.ii.Metaph.Dispositio intellectus in anima : &c. ponit q̄ homo ex naturalibus suis possit deuenire vt intelligat primum principium: & principia separata post ipsum:Diceret q̄ desiderium hominis esset ad sciendum ea : nec sine illo rum adēptione cessaret appetitus.Hoc licet verū sit:tamen error est illud ex quo ponit . Ponit em̄ quoniā ex pura cognitione naturali quæ est ex phantasmatibus de rebus sensibilibus possibile sit deuenire in cognitionem quidditat̄ substantiarum separatarum:quod erroneum est:quia mediū cognoscēdi ex phantasmatib⁹ lūmiratū est:vt de substantiis separatis ex sensibilibus,sicut ex effecti-

Arti. IIII. Quest. V. Fo. XXXIII.

bus earum amplius non potest homo cognoscere nisi quia sunt: nō autem qd sunt: nisi in generali & remanet omnino cognoscendum quid in natura & in substantia sunt in speciali. Cum enim effectus exteriores sint effectus artis sive substantiae separatae ut ars est: non aut essentiae ut essentia est: in notitiam artis ducere possent ut ars est: nō autem in notitia essentiae ut essentia est. Limata est ergo in hoc notitia naturalis: ut ad illa cognoscenda attingere non possit: nec ad hoc se extendit lumen intellectus ageris: ut dictum est. C
Phi ponentes finem humanae cognitionis ex puris naturalibus haberis: & in vita sua ex cognitione scientiarum speculatiuarum & primorum principiorum quantum homini possibile est: & qd in modica cognitione diuinorum consilitius eius summa perfectione & delectatio: licet nō possit attingere ad quiditates substantiarum separatarum: & eorum quae apud illas sunt: Dicerent qd hō nullum appetitum haberet sciendi illa: ex quo ex suis naturalibus ad ea peruenire non posset: ne ille appetitus esset frustra. Contra op.
 Sed qd hoc non potest stare: apparent tripli via. Primo ex parte intellectus humani: qm secundū philosophū ipse est: in potentia oīa intelligibilia: sicut sensus sensibilia: & hoc non solum omnia intelligibilia ex sensibus abstracta: sed etiam ex se separata. Cum enim secundū Philosophū illa nobis sunt difficile intelligibilia: non propter se: sed propter nos: non tamen ut ibi dicit Comēt. sunt impossibilia nobis intelligi. Frustra enim essent facta nobis intelligibilia: si nunq̄ ea intelligere possemus. sicut frustra esset factus sol nobis visibilis: si eum nullo modo videre possemus. ita qd sicut prima materia si esset in potentia ad formas: vt quasdam posset recipere opere naturae: & alias non posset recipere nisi opere supernaturali: omnes tamen tam has qd illas naturaliter appetere: Sic intellectus humanus cum sit in potentia ut perficiatur notitia rerum naturalium quam potest sua actione attingere naturaliter: & similiter supernaturali quam solum potest supernaturaliter attingere: naturaliter appetat tam istam notitiam qd illā: vt nō solū hō ante adēptionē scientiae rerum naturalium appetat illarum notitiā: immo post adēptionem scientię rerum naturalium appetat etiā notitiam rerum supernaturalium. metius
Scda via patet idē ex parte scientię incompletę: quā habet ex rebus naturalib⁹ ad illa superiora cognoscenda: qm omne imperfectum qd se experitur imperfectū in aliquo actu, desiderat consequi perfectionem in illo: qm notitia imperfecta de aliquo necessario excitat intellectum bene dispositum ad desiderandū eius pfectiōnem. Nunc autem experimur in nobis notitiam imperfectā separatorū ex effectibus eorum. Notitia quia sunt: & quid sunt in generali: quae est imperfecta respectu notitiae eorum quid sunt in speciali. sicut in complexis ipecta est notitia qd est: ut sol qd eclipsatur, nisi sciat quare eclipsatur. Quare necessarium est qd homo desideret consequi illam notitiam perfectam. Ex hoc ergo qd homo aliqua ex creaturis sensibilibus cognoscat de deo & separatis non quiescit ei⁹ desiderium: sed necessario excitatur magis ad cognoscēdum ea, ad quę tamen naturaliter attingere non potest. Semper enim effectus cognitus incitat appetitum ad cognoscendum causam ignorantiam: secundū qd dicitur. i. Metaph. de primis Philosophis: qd videntes a principio effectus apparentes & deficiētes in cognitione causarum: ut de lunę passionibus: & iis que fiunt circa sole, & astra, admirari sunt: & propter id qd est admirari: tunc primum incepérūt philosophari. & constat qd hoc non erat: nisi quia ex eis quae nouerūt excitatus est in eis appetitus ad cognoscendum ea quae late re eis perceperunt. D
Et ex hoc perfecte apparet tertia via. Nō enim solum est in homine desiderium ad percipiendum imperfectam notitiam: quā experitur in se: sed etiam ad expellendum illam quā in se experitur ignorantiam: secundum qd etiam dicitur ibidem. Propter id qd est fugere ignorantiam p̄fari sunt. Quare cū homo ex effectibus creaturarum experitur esse illa: quae naturalē eius cognitionem excedunt: & scit naturam & quiditatē eorum sibi esse ignotam: impossibile est qd appetitus eius non tendit ad illa cognoscenda: & tanto magis quā plura circa illa p̄ creaturas experitur: & cognoscit ex hoc suam incompletam cognitionem & ignorantiam: ut p̄dictum est.

Absolute ergo dicendū, qd homo appetit scire ea quae rationis naturalis notitia excedunt: ita qd per naturam quiescere non potest humanus appetitus: quo usq̄ deueniat ad appetitum notitiam separatorum, maxime quiditatē & essentiae eius qui est prima veritas: ita qd nihil citra ipsam sedare posset eius appetitum: etiam si videat clare omnes substantias angelicas: immo tunc amplius ei⁹ desiderium ad nudā diuinā essentiā videndam excitaretur: quanto propinquior esset fini: & ei magis assimilaretur: secundum qd videmus corpora moueri ad loca sibi naturalia, & tanto velocius moueri, quanto magis propinquāt fini. Nullū ergo firmiter scibile potest quietare appetitū hominis in sciendo: sed solum illud infinitū in summo cardine rerum constitutum. Cum enim anima naturaliter capax sit summī boni per affectum: & summī veri per intellectum: minori impleri non potest: quia qd potest capere maius: non potest impleri minori: sed semper remaneret E

Responsio:

Summe

aliquid de vacuo qd appeteretur impleri:& ita adhuc etiam non esset quies. Et ideo dicit beatus Augustinus in prī. Confel. Tu exortas ut laudare te delecter: quia fecisti nos ad te: & inquietum est cor nostrum donec quiescat in te. Reuera magna est confusio philosophorum: qui haec omnia videre poterant: immo quod necessario viderunt: & in scīps experti sunt: & tñ in infimis perfectionē humanae notitiae posuerunt. vnde & multi eorum ex desiderio qd percepere hominem habere ad illa cognoscenda, bene percepunt quod notitia illorum non esset homini impossibilis: quād desiderium naturale non potest esse frustra neq̄ ociosum: ut manifeste Cōmēt. Auer. concludit super secundū Metaph. & ideo multis & variis modis, sed erroneis conati sunt ostendere quomodo homo ad perfectam notitiam illorum posset in vita ista peruenire. Viderunt enim bene ut dicit Aug. super lo. quo oportebat redere: sed viam ignorauerunt, quae est via fidei: qua oportet prius oculū mentis purgari: ut tandem ad illorum notitiam homo mereatur peruenire: non per naturam, sed p̄ gratiam, nec in hac vita: nisi forte ex prīuilegio speciali: sed in futura. Errabant ergo dicentes separata quo ad essentias & quiditates suas cognosci posse ex puris naturalibus plus, dando naturae q̄ habuerit. Errabāt etiā dicentes quod quiditates illę clare ab homine cognosci nō possent: quia ex naturalibus ad illas attingere non possent: denegando naturę qd habuit, s. potentiam receptiū vniq̄ ex dono alterius. Medium est ergo tenendum, s. ut notitiam illorum recipere poterit: sed quod p̄ propria actione ad illam attingere non poterit. Ad primum in oppositum: quod appetitus non excedit potentiam naturae. Dicendum quod notitia illorum non excedit potentiam naturae: quia naturalis ratio illa cognoscere possit: licet ex puris naturalib⁹ ad illorū notitiā non possit attingere: sed soli p̄ gratiā & adiutorium lumenis infusi. Nunc autem appetitus naturali & cognoscitivo nō soli inclinat res ad illud ad qd p̄ se potest attingere: sed etiā ad illud ad qd naturaliter ordinat ut dono alterius attingat illud, licet enim non nisi dono alterius ad illud attingat, nihilominus tamē oportet quod in se naturalem potentiam habeat: qua attingere possit. Secundū q̄ dicit Ioan. Damasc. in lib. de duab⁹ nat. & vna p̄sona Christi, contra illos qui dicunt quod homo de se nullam habet voluntiam potentiam: sed a deo habet bonam voluntatem: malam autē a diabolo. Dicit enim quod isti ignorant quod impossibile est qualēcūq̄ naturā uti actione cuius potentia non secundū naturā accepit. Et per idē pater ad secundū. Et dicitur ad tertīū qd est ex dicto Auer. prī. secun. Metaph. q̄ ex hoc probauit quod separata possum ab homine cognosci quid sit: p̄ verum est: sed non ex puris naturalibus illorū notitiā accrédo: sicut ipse estimauit: sed ex dono gratuito. Ad quartū: quod ratio naturalis iudicat impossibile hoiem illa cognoscere. Dicēdū quod falsum est: licet p̄ illud opinati sunt, q̄ nō ponebat hominem eleuari ultra illud qd posset p̄ naturā. Ad quintū: quod cognoscere se posse illa scire non est nisi ex fide: Dicēdū quod nō est verū: immo ex puris naturalibus posset illud cognoscere, posset enim ex puris naturalib⁹ scire se ad illorū notitiā p̄ se venire nō posse: & ignorantia eius experiri: & scire quod intellectus hominis effet in potentia ad illa cognoscenda: & ita quod naturaliter illorum notitiam appeteret. Et si stetisset philosophus in hoc, nec nimis presumendo a recta ratione errasset: cognoscens propriam infirmitatem, & ignorantiam, & imperfectionem, compulsus fuisset diuinum adiutorium inuocare: & poepisset donis, quo sciret quomodo ad illorū notitiam ascendere deberet. sed nunc de proprio ingenio confidens: & arrogantia exceccatus in errores a recta ratione deviauit: vel confidendo quod propriis viribus illam notitiam attingere posset: vel quod omnino eam percipere non posset: & ita ab eius perceptione in desperationem cecidit: & per hoc nec se notitiā illi⁹ appetere percepit: quia bene percepisset: si se in naturali rectitudine tenuisset.

K
Quart. vii.
Argi.

Ira sextum arguitur quod homo appetat scire omnia. Primo sic: Sicut materia est in potentia ad omnes formas particulares materiales: sic intellectus humanus est in potentia ad omnes formas vniuersales & spirituales. sed materia omnes formas materiales appetit: secundum Philosophū in fine prī. Physi. ergo manus intellectus appetit omnes formas vniuersales & spirituales: non nisi vere perficiatur ad omnem scientiam. ergo &c. Secundo sic, homo appetit sciēre ea ad quae est imperfectus & in potentia homo est imperfectus respectu scientiarum omnium: & in potentia: secundum quod patet ex dictis. ergo &c. In contrarium est: quod cum appetitus naturalis nō potest esse ociosus & frustra: si homo appeteret scire omnia: ille appetitus eius posset impleri: & ita posset hō esse perfectus scientia om̄i: & in hoc parificari deo: qd est impossibile.

Dicendum ad hoc secundum philosophum, quod scire contingit dupliciter: indeterminate & in vniuersali: aut determinate & in particulari. Consimiliter distinguendum est de appetitu scientiarum: quod est appetitus indistinctus & in vniuersali. Alius vero distinctus & in particulari. Ex similiiter quod alius est rationalis per cognitionem: alijs vero naturalis sine cognitione. Primo modo

In oppositū.

L
Responsio.

Arti. IIII. Quest. VII. fo. XXXIII.

scilicet appetitu indistincto, & in vniuersali bene contingit q̄ homo apperat scire omnia vel appetitu rationali: & hoc p̄ aliquā entis ḡnialis notitiā: sub qua cōtinetur notitia cuiuslibet particula ris: vel etiam appetitu naturali qui est ad scientiam simpliciter. secundum q̄ homo iustus omnibus vult bonum: & deus vult omnes homines saluos fieri. Secundo modo. s. appetitu distincto & in particulari non contingit q̄ homo appetat scire omnia: & hoc appetitu rationali: quia non potest homo p̄ cognitionē ad oīa simul se cōuertere: sicut si natus haberet plurima foramina, singula posset unus homo obturare non omnia simul: quia non habet homo nec potest habere simul determinatam inclinationem ad singula & omnia scibilia: qd̄ oportet: si appetitu determinato & in particulari omnia scire appeteret. Loquendo autem de appetitu naturali tali appetit scire omnia: in quantum ad ipsa est in potentia: sed hoc quo ad rerum cognitionem secundum species quē sunt de vniuersi perfectione essentiali ordine, non autem secundum individua.

Per hæc patent duo argumenta ad primam partem. Licet enim homo imp̄fectus sit & in potentia ad scientiam omnium: & ideo appetit appetitu naturali omnia scire: eo modo quo est in potentia ad ipsa: & quo natus est ipfis perfici: qd̄ est in particulari: sicut materia de se indifferenter appetit omnem formā: quia tñ appetitu rationali nō habet inclinationē ad oīa simul nisi in vniuersali: ideo nō nisi in vniuersali appetitu rationali p̄ oīm scientiā appetere. Sicut em̄ materia vlt appetit perfici qualibet forma: non tamen in particulari fertur in aliquā adipiscēdam nisi determinata per agēs extra: vt quādo est sub forma aquae, agente igne extra fertur ad formā signis determinate adipiscendā: non ad aliā. Consimiliter intellectus appetitu rationali non fertur in aliquod particularē cognoscendū: nisi cū fuerit determinatus eiusmodi vniuersali notitia. **A**d illud in oppositum q̄ ille appetitus esset oīiosus: Dicendū q̄ nō esset oīiosus: licet nunq̄ impleri: sed si non esset possibilis impleri, nunc autem possibilis est impleri in homine, saltem in postrema felicitate per gloriam: omnia videntio simul in veritate prima, nec tamen equiparabitur notitiæ dei: q̄a ad claritatem & limpitudinem visionis diuinæ creatura non posset attingere: neḡ etiam ad numerum cognitorum: quia deus actu habet notitiam secundum numerum omnium: quorum speciebus natus est intellectus creatus perfici, cui accidit q̄ notitia plurium individuorum sub eadē specie perficitur: nec posset perfici infinitis simul.

Ira septimū arguit q̄ homo aequaliter appetat scire singula: Primo sic, homo appetit equaliter illa ad quæ est indifferens: quia si aliqua inequaliter appetret, non se haberet ad illa per indifferenciam. sed homo quantū est de se per in differentiam se habet ad omne scibile: quia nullius notitiam habet naturaliter ergo &c. **S**ecundo sic, quorum est vna & eadem ratio appetendi: & equalis appetitus: quia non variat appetitum nisi diuersa ratio in appetibili, sed sub vna & eadem ratione intellectus appetit quæcumq; appetit scire. s. sub ratione veri. ergo &c. **A**d oppositum est, qm̄ sicut est appetitus cognoscendi respectu veri, ita appetitus fruēdi respectu boni. sed homo non aequaliter appetit frui quolibet bono: sed magis uno q̄ altero. ergo non aequaliter appetit scire omne verum.

Dicendum ad hoc, q̄ appetitus natus est sequi duo: & dispositionē appetentis & qualitatē appetibilis: & vtrūq; natū est diuersificare appetitū. ppter qd̄ nō cōtingit q̄ hō equaliter appetat singula: qm̄ impossibile est q̄ equaliter sit disposit⁹ ad singulorū notitiā: neḡ etiā singula scibilia equaliter nata sunt mouere appetitū ei⁹. Est ergo primo impedimentū ex parte hoīis appetentis. Deinde ex parte scibilium. Ex parte hominis vero est impedimentū: & ex parte speciei & formæ: & ex pte corporis & materiæ. Ex parte em̄ speciei & formæ. L'anima rationalis, contingit diuersitas & quo ad appetitū naturale: & quo ad appetitum cognitiū. Quo ad appetitū naturale cōtingit diuersitas: q̄a ipsa nō est naturaliter ordinata ad aequaliter singula sciēda: sed qdā prius, qdā posterius: qdā clarius, qdā minus clare: vt patet ex p̄determinatis: & ideo naturali appetitu plus appetit & primo scire q̄ prius nat⁹ est scire & clarius: vt prius prima principia q̄ posteriora &c. p̄ ordī ne quē habent ad p̄ria principia. Quo ad appetitū cognitiū contingit diuersitas ex pte alia ratio nalit̄: q̄a plus appetit q̄sc̄ scire aliis eisdē retētis: de quo maiorē habet notitiā: q̄a vt dictū est: cognitū imperfecte semper excitat appetitū ad amplius cognoscendū. Vnde hoīes semp appetit plus sciēre & audire q̄lia audire cōsueti sunt: ita q̄ cōtrariū ei⁹ q̄nq; audire nō delectat: sed qdā q̄ cōsuetis audire apologetos & fabulas: illæ magis sunt applicabiles eis q̄ suę veritates: vt dicit. i. Meta. Ex parte vero corporis & materiæ contingit diuersitas: qm̄ dispositions in corpore variant desideriū: vt dicit Pl. ix. Metaphy. & vt dicit in vi. prī. anima cōiuncta cōplexiones corporis cōcomitāt. Vnde secundū q̄ penes corporis qualitates gdā aptiores sunt ad ynam sciētiā q̄ ad aliam: vt dictū est su

M
Ad duo pri
cipia.

N
Ad argu. in
oppositum.

O
Quest. vii.
Argui.

In oppositū.

p
Responsio.

Bumime

pra; secundū hoc quidā appetunt vnam sciētiam plus scire q̄ alia,& diuersi diuersas,vnde in quib⁹ abundat sensitiue virtutes magis apti sunt ad naturalia:& plus appetū ea scire:in qb⁹ vero ima-
ginatiua,mathematica:in qbus vero estimatiua,leges & moralia:in qb⁹ vero cognitiua,rationalia:
in quibus vero intellectua ex corporis temperatia,diuina.Ex parte vero scibilis est diuersitas:quia
quedā scibilia prius & clari⁹ nata sunt sciri:& ideo naturaliter prius appetit homo scire illa: vt di-
ctū est:& appetitu cognitiuo similiter homo appetit magis scire illa in quibus inuenit clariores
veritates:& ideo plus appetit scire mathematica q̄ alia:postq̄ aliqua in eis cognouerit.Et ideo in-
structi in p̄lia non possunt perficere in legibus:quia post subtilem veritatem p̄ceperat in p̄lia,non dele-
ctat illa grossa & rudia. Ad primū in oppositum q̄ homo se habet p̄ indifferentiā ad oia scibilia:
Dicendū q̄ verum est quo ad hoc q̄ nullā sciētiā habet naturaliter:non tñ quo ad hoc q̄ indiffe-
renter natus est inclinari per appetitū ad singula scibilia,vt dictum est. Ad secundum:q̄ omnia
appetit scire sub ratione veri:Dicendum q̄ verum est illa tñ ratio veri diuersimode inuenit in di-
uersis scibilibus.propter qd appetitus diuersimode inclinatur ad diuersa scibilia:& ipsa diuersimo
de nata sunt mouere appetitū:ex qb⁹ cōtingit(ut dictū est)q̄ hō ineq̄liter appetit scire diuersa.

Q
Ad pri.prin.
S
Ad secundū.

T
Quaest. viii.
Argū.

In oppositū.

V
Responsio.

Irca.viii.arguit q̄ nō sit aliqd vnu scibile qd homo principaliter appetit scire.
Primo sic.Si esset vnu scibile qd principaliter hō appeteret scire, diuersi studia
sua nō diuersificarēt,sed oēs ad scibile illud sciētū tēderēt.Cōsequētia falsum est.
ergo & antecedēt.Cōsequētia patet:quia vnu scibile suo studio tēdit ad illud qd
principaliter appetit scire:nisi alias fit distractus aut impeditus. Secundo sic.
vbi p̄t p̄cedere appetitus in infinitum,nō est aliqd primo & principaliter ap-
petitum:quia in infinitis non est primū.sed in sciendo potest appetitus p̄cedere in infinitū,potest
enī vele scire species numerorū p̄ ordinē:& illē procedit in infinitū.ergo &c. Contra est,q̄ sicue
se habet bonū ad affectū:sic verum ad intellectū.sed ex parte affectus est vnum bonū qd hō prin-
cipaliter appetit:vt ppriū bonū affectus:sicut est bonū qd est vltimus finis operandorū.ergo ex
parte intellectus est vnu verum qd homo principaliter appetit vt ppriū bonū intellectus:qd est pri-
mū scibilū:ga principiū in speculatiis est sicut finis in actiuis,secundum p̄lm.

Dicēdū ad hoc:q̄ sicut necesse est ponere aliqd in vnoquoq; ḡne:qd p̄ se & pri-
mo & perfectius in se habet naturam generis illius,a quo & per cuius participationē habēt ipsam
oia alia q̄ sunt illius generis:vt vult Phis.x.Metaphy. Sic necesse est se habere in ḡne appetibiliū:q̄
in om̄i ḡne appetibiliū sit aliqd vnu primo & ppter se appetibile:& ppter illud oia alia appetunt
quo subtracto nō est qd intēdat,& qd moueat appetitū:ita q̄ nō cōcipiat opari ad p̄sequēdū app-
etitū.Si enī hoc appetere p̄pt illud:& illud p̄pter aliud:& nihil ppter se:iret pcessus in infinitū.
Quare cū in infinitis nō est ponere vltimū neq̄ primū oīno:vt vult Phis.ii. Metaphy. homo aut
nihil appetit oīno:aut est aliqd qd primo & p̄ se appetit:& qua rōne hoc cōtigit in appetitu & ap-
petibiliū qbuscūq; aliis gnaliter,eadē rōne i appetitu cognoscēdi & scibili specialiter.Qd etiā patet
rōne speciali in appetitu sciendi:q̄ in hoīe causā ex actu sciendi:qm̄ qnclūq; aliqd in suo actu mo-
uet:sem̄ magis ac magis intēdēdo motum: hoc nō est nisi ga mobile ipsum ad finē motus conti-
nue scdm maiore & maiore assimilationē appropinquat:vt dictū est supra.Cū ergo cōtigat i mo-
tu hoīis in sciēdo, q̄ p̄cedēdo magis ac magis in sciēdo semp magis ac magis intēdēt sciēdi appeti-
tus:vt p̄dictū est:hoc nō est nisi ga semp fini quē intēdēt magis ac magis cōtinue assimila:secundū
q̄ ei magis ac magis appropinquat. Quare cū nō possit p̄cedere appetit⁹ intēdēdo in infinitū:ne-
cessario est hoīis alijs finis determinat⁹:quē sciēdo attingere appetit:in quo cū sciēdo p̄ueni fuerit
cessabit oīno in eo appetit⁹ sciēdi aliqd vltim⁹. Hoc aut nō p̄t esse nisi ga scīrum illud sit summū
& pfectissimū scibile hoīi:vltra qd nō est aliud:qd nō est nisi primū scibile:& prima veritas.Nisi for-
te dicat alijs q̄ sup̄ma creatura intellectualis habet pro intelligibili scibili,illud qd est simp̄l sum-
mū & perfectissimū:homo vero ga est inferior creatura intellectualis:propter debilitatem intellect⁹
sui ad cognoscendum maximum intelligibile:ficut debilis est oculus noctuē ad apprehendendum
lucem Solis:habet pro intelligibili sibi perfectissimo aliquod inferius.Qd nō p̄t stare duplīci ra-
tione.Prima ex ordine rerū:qm̄ cū oīis creature finis deus fit,inquantū q̄libet creature eius filiū
dinē participat quātūcīq; modicū:homo aut q̄q̄ infima creatura sit inter intellectualia,superior ta-
men est omni creatura carente intellectu:& ideo ad ipsum tanq̄ ad finem suum vltimum pfectus
attinget:q̄ quodlibet aliud carens ratione:Cum igitur vnuquodq; suum finē vltimū perfectissimū
natū est attingere sua operatione pfectissima:& perfectius aliis operatione illa qua excedit alia: cūq;
operatio hominis perfectissima qua excedit alia est operatio intelligendi:vel ipsa immediate dispo-
nit ad illam:ficut si illa sit aliqua operatio voluntatis:necessario operatione sua intelligendi attin-

Arti. IIII. Quæ. VIII. & IX. fo. XXXV.

get ad illud summum & ultimum intelligibile, quantius enim modicum & minutus attingat illud q̄
substantię intellequales supiores: hoc erit ei maior delectatio: q̄ per cognitionē summe attigere q̄
cungs aliud intelligibile inferius. Vnde dicit Auer. super. xii. Metaph. q̄ q̄stio de intellectu diuino
desiderata est sciri naturaliter ab omnibus. Insuper est secunda ratio ad idem ex natura intellect⁹
humani, qm̄ quātūcungs illud aliud intelligibile ab intelligibili primo qd̄ attingere posset, esset p̄f
etum: tamen cum intellectus humanus p̄cipere ipsum esse causatum, amplius acceptideretur appre
hensio eius ad sciendum illud qd̄ est causa eius. Aut igitur appetitus humanus in sc̄edo nō stabit:
sed semper intentius vterius currit: aut stabit in intelligendo illud summum intelligibile. Quare
cum primū impossibile est vllum appetitū currere in infinitum extendendo se: vel semper anhelā
do ad completum: & tamen nunq̄ compleatur: necesse est ponere q̄ illud sumnum intelligibile in
telligendo aliquando attingat: si recto ordine & rationabiliter procedat: hoc asit non nisi vnu
scibet prīma & summa veritas, causa omnium, nō causata, quæ deus est: qui solus potest in bonis
implere desiderium nostrum. de quo dicit Aug. xix. de cui. dei. Finem hominis dicimus non q̄ cō
sumatur vt non sit: sed q̄ perficiatur vt plenius sit. fine illo aut̄ plenius fieri non potest. Qd̄ em̄
capax est maioris minori reperi non potest. Absolute ergo dicēdū q̄ vnu est scibile qd̄ homo prin
cipaliter scire appetit: quod est prīma & summa veritas. Ad primum in oppositum q̄ nō omnes
ad illud studio tendunt: Dicendum q̄ sicut est in appetitu boni: q̄ omnes bonum appetunt, & fi
niū ultimum boni inquantum appetunt suam imperfectionem adimpleri: qd̄ non pot̄ esse aut̄ fle
ti risi per actionem ultimi finis: vnde & licet rationem homini actionis non oēs in eo qd̄ est ultimus
finis ponunt: vt quidam in honoribus: quidam in diuitiis: & ceteri in ceteris: omnes tamen qd̄ sic
appetunt sub ratione ultimi boni appetunt: quia continent in se rationem om̄is boni appetibilis: Si
militer est in appetitu veri ultimi. Dicēdū igitur q̄ oēs ipsum appetunt inquantum in sciendo quod
cungs scir. suam sufficientiam ponunt: quia hoc verum ultimum in se habet omnem rationem ve
ti: & nullum aliud verum aliquis affectat scire nisi inquantum aliquā rationem huius veri in se con
tinet: & ita in quodlibet aliud apperendo nō nisi istud appetit. Ad secundum q̄ in scibilibus pro
cedit appetitus in infinitum: Dicendum q̄ scibiliū quadam sunt ordinata adiuicē per se & effen
tialiter: vt principia & principiata in talibus nō est processus in infinitum: vt in demonstrationib⁹:
sicut probat Philosophus primo Post. q̄a ex in infinitis nō contingere scire: vt dicitur secundo
Metaph. & talis est ordo omnium aliorū scibiliū: ad scibile prīmu. Quēdam vero sunt ordinata ac
cidentaliter: quorum vnu non scitur per alterum: in quibus non est ponere ultimum in suo ge
nere: q̄a p̄cessus p̄edit in infinitū: vt est reflexio intellectus super suos actus: q̄a intellect⁹ intelligit
se intelligere: & intelligit actu illū prīmu quo intelligit: & illū quo intelligit se intelligere: & sic in
infinitū: & talis ordo est in speciebus numerorū: quia accidit p̄cedēti speciei numeri: q̄ ei addatur
vnitas vt fiat noua species: nec est vna species principiū & causa intelligēdi alterā. Et in talib⁹ non
contingit scire ex aliquo ultimo aut primo scibile qd̄ sit in suo genere: vt propter illud omnia alia
sciātur: quia nullū est tale. contingit tamen scire omnia alia quātūcungs p̄cedatur ex eis in infini
tum: aliquo uno extra sūmū gen⁹: & ppter illud cuiusmodi est scibile prīmu: qd̄ est veritas pura: q̄a
habet in se bonum cuiuslibet numeri: & in infinitarum specierum numeri.

Ica. ix. arguitur: q̄ propter illud qd̄ homo principaliter appetit scire: non app
petit scire alia. Primo sic: ppter illud qd̄ prīma & pfecta habet rationē scibilis, nō
est appetendū aliud scire: quia nō eget alio vt sciat: sed eō ut sciat alia, indigent
eo vt sciant. istud qd̄ hō principaliter appetit scire est homi, ergo &c. Secundo
sic: q̄ appetit hō scire tanq̄ vergēria in suā damnationē, nō appetit scire ppter
principalē scibile: q̄a istud ordinat ad oīm salutē, multa talia appetit homo sci
te vt pater. ergo &c. Tertio sic. Phs. i. Metaph. vult q̄ sc̄eria speculativa est ppter seipsum, nō er
go homo appetit eā scire ppter istud scibile. Quarto sic. multa alia appetit homo scire non cogi
tas de hoc scibile: qd̄ non est si appeteret illa propter istud. ergo &c. Contra est illud Aug. xix.
de cui. d. Illud est finis: ppter qd̄ amantur cetera, ppter qd̄ amant appetunt: quare cū hoc scibile
sit finis scientiae humanae: vt dictum est: propter illud cetera appetit scire.

Dicendum ad hoc: q̄ appetitibus ordinatis ad aliquid vnum: vt ad ultimum
appetibile & finem: necesse est oīa alia appeti ppter illud ultimum appetibile: vt s. mediantibus illis
ascendat homo ad ultimum. Cuius ratio est: quia nullum aliorū habet rationem appetibilis: nisi in
quantum ratio ultimi appetibilis in ipso reducat. Sicut ergo in appetitu boni quicq̄d appetitur:
appetitur sub ratione boni: & ideo necesse est q̄ appetatur aut tanq̄ bonum perfectum: quod est
ultimum & finis: aut tanq̄ tendens in ultimum & finem: consimiliter in appetitu veri in scien
tia.

Ad prīmu
principale,

Ad secundū

A
Quæst. ix.
Arg. 1

3
4
In oppositū

B
Repositio

Summe

do quicquid homo appetit scire, illud appetit sub aliqua ratione veri: & ideo necesse est qd illud appetat tanq vltimum verū qd est finis: aut tanq verū tēdes in vltimum verū vt in finem. qd si sit vltimum: vt in eius cognitione fit status. Si vero sit ad vltimum: vt eius cognitio fit gradus & via ascendendi ad notitiam veri vltimi. Sep em iperfectum in quo est alicui⁹ perfectionis inchoatio, ordinatur ad illud in quo est ipsa perfectio. Et ideo dicit Chrysost. super illud Matth. Et ecce Cen-
C turio. Scriptura infallibilis de deo, creatura est omnium rerum: quia nihil creatū est in mundo per qd nō manifestissime deus ostēdit. Et hoc qd tale est & vltimū: vltimo est ab appetitu psequendū, & primū mouens appetitum: per quod mouent omnia alia appetibilia ordinata ad ipsum tanq cau- se secundē: quae non mouerent nisi mota a primo mouente: & non nisi in ordine ad operationem.
D Vnde & sicut appetitus principalius est illius quod est vltimum: qd alicuius aliorum: sic est aliorum per ordinē: semper em est amplius & principalius: quanto immediatus se habent, & propinquius ad illud appetitiū. Et est aduertendum qd ppter vltimum appetitur alia quae sunt ad ipsum dupliciter: & formaliter & finaliter. Primo formaliter: quia non appetitur alia: nisi qd in se habent rationem & formam vltimi quodā modo: licet imperfectam: vt omne verum rationē primi veri: & omne bonum rationē primi boni: quia omne aliud verū & bonū est sicut qdā impressio pri- mi veri & boni: per cuius rationem mouet appetitum & intellectum. Et ideo finaliter secundo ap- petuntur propter vltimum verum & bonū: quia per ipsa tanq per imperfecta proficiunt appeti-
E tis quousq; deueniuntur ad vltimum: vt ad verum & bonum perfectum habens in se perfectam ra-
F tionem veri & boni simpliciter: & omnem rationē cuiuslibet veri & boni particularis. Et ideo pri-
G mū verum in omni alio vero & per omne aliud verum quasi vocat intellectum vt tēdat ad sui no-
H titiam: & primū bonum in omni alio bono: & per ipsum quasi vocat affectum: vt tēdat in sui frui-
I tionem & amorem. Et ideo quousq; intellectus perducatur in perfectam notitiam summi veri: &
J affectus in fruitionem summi boni: nunq; potest humanus appetitus quiescere: sed illis duob⁹ ade-
 ptis totus perficietur: & nihil restabit appetendum: vt dictum est supra. Ad primum in opposi-
K tum qd vltimū verum non eger alia vt sciatur. Dicendū qd verum est quartū est in se: quia est sum-
L me scibile, quantū tamē est ex parte nostra: qui non sufficiens statim illud capere, per gradus alio-
M rum verorum, debemus ad ipsum ascendere & ideo appetere debemus alia scire propter illud. Vn-
 de Augu. viii. de Trinit. Confuetudo carnalis vera quē creata sunt: sentit vt potest: veritatem au-
 tem qua creata sunt non potest intueri. Nam si posset, nullo modo esset lux ista corporea mani-
 festior. Et ideo sicut exēti de carcere qui nō posset solē aspicere, primo ostendere lumen candelę: de-
 inde lumen solis reflexū in medio: deinde radius solis in aere: vt postea fortificatus posset solē in
 seipso aspicere: sic nos debemus primo creatas veritates aspicere: & per illas ad veritatem summi
 ascendere: vt docet Aug. i. soli. Ad secundum, qd plurima scita vergunt in damnationem scientis:
N Dicendum qd hoc non est propter scire: quia etiam secundum philosophum scientia malorum bo-
 na est: & ideo etiam ad scientiam primi scibilis ordinatur: sed qd nocet hoc est per accidens: ppter
 scientis abusum, vel aliquid hmoi. Ad tertium qd scienti⁹ speculatiuæ sunt propter se: Dicendum
 qd verum est generaliter sumendo eam. Secundum qd includit speculationem summi scibilis secun-
 dum illud qd dicit Philosophus maxie de prima phia inquantū est de cognitione dei: quis in illo sp̄
 culo omnis quē ex scientia phica habetur nō sit finis: immo ipsa ordinatur ad istā sicut ad finem:
 vt infra diceret. Ad quartū qd nō omnis appetēs scire cogitat de vltimo fine: Dicendum qd imo
 sp̄cilete: inquantū in quolibet appetibili alio est ipse ratio vltimi appetibilis: ppter quā appetit: sed
 inquantū ipsa inuenit defectū vltius nūtitur: quousq; perfecte in seipso vltimū appetibile reperiatur.

Artic. V. De studio sciendi.

Articu. V.

Via appetitus sciendi frustra esset nisi homo vt scire pos-
 set studium & diligentiam apponenter. Ideo postq; vltum est de appeti-
 tu sciendi homini: videndum est quale studium adhibere debet ho-
 mo scientia. Et circa hoc queruntur septem.
 Primo: vltum studendum est homini vt sciat.
 Secundo: vltum studendum est homini vt omnia sciat.
 Tertio: vltum studendum est homini vt sciat scibilia sup scientias phicas.
 Quarto: vltum studendum est homini vt sciat oīa cōrēta scientiis phicas.
 Quinto: vltum studendum est ei vt sciat singula eodem modo.
 Sexto: vltum studendum est ei scire proper se.
 Septimo: vltum homo studio suo terminum debet imponere.

Irca primum arguitur q̄ non est studendū hominī vt sciat. Primo sic ad illud qd̄ est hominī inexplicabile non est t̄i studendum vt sciat: quia fruſtra ſtuderet: cuncte res ſic ſunt difficultes: vt hō eās nō poſſit explicare: ſicut dicitur Eccl. i. ergo &c. Secundo ſic ad illud non eſt ſtudēdū quo adepto homo acquirit ſibi materiā doloris: ſcire eſt h̄mōi. Eccl. i. Qui addit ſcientiam: addit & dolore. ergo &c. Tertio ſic ad illud non eſt hominī ſtudēdū: qd̄ nō poſteſt inuenire: notitia rerū oīm eſt h̄mōi. Eccl. iii. Mūdū tradidit de⁹ diſpoſitiōi: vt nō iueniat hō opus qd̄ opera eū eſt deus ab initio vſq; ad finem. ergo &c. Quarto ſic homo non debet ſtudere minori bono & dimittere maius: ſcientia minus boni eſt q̄ vita. Eccl. iii. Cognouī q̄ non eſſet melius niſi latari & facere bona in vita ſua. ſtudendo autem ſcientiæ frequenter homo negligit opera vitæ. ergo &c. Contra eſt: quoniā illi ſtudendum eſt qd̄ neceſſarium eſt ſaluti. ſcire eſt h̄mōi. Eſa. v. Propter ea duxit eſt populus meus captiuus: quia nō habuit ſcientiam. & xxvii. Non eſt populus ſapiens: propterea non miserebitur eius qui fecit illum. ergo &c.

Quaſt. ii.
Argu. i.

2

3

4

In oppofitū:

K.

Reſponſioi.

Dicendum ad hoc: q̄ om̄is homo qui int̄endit deuenire ad terminū aliquem ad quē deuenire non poſteſt, niſi per viam deducentē ad ipſum terminū: neceſſe habet ſe ponere in via & ambulare per eam. Nunc autē eſt ita q̄ terminus vnuſ ē viṭe humanae ad quē deuenire intentit homo. ſ. notitia plecta ſummi veri: ad quā puenire non poſteſt, niſi ambulando in cognofendo per alia vera quā ſunt ad ipſum, tanq; per viam: vt dictum eſt. ambulare autem per notitiā ab uno in aliud non poſteſt niſi ſtudēdo ſcientiæ: cum homini ſcientia non contingat niſi per ſtudiū & inueſtigationē: vt dictum eſt ſupra. Neceſſario igitur ſtudendum eſt hominī vt ſciat. & ideo dicit Eccl. vii. Hac habet eruditio & ſapiēria q̄ tribuit vitā poſſeffori ſuo. & ibidē vi. Quid ampli⁹ ha‐bet ſapiens a ſtulto niſi vt pergaſ vbi eſt vita? vñ Aug. xix. de Tri. Sine ſcientia nec virtutes ipſe q‐bus recte viuitur poſſunt haberi: per quas haec vita miſera ſic gubernatur: vt ad illā q̄ vere beata eſt perueniat aternā. Et econtra dī ſtudere ſcietiē negligentibus Oſee. iiiii. Quia tu repulisti ſoi‐entiam: & ego repellam te. Hinc etiā Acad. qui negabant verum poſſe inueniri: dicebant tamē nō eſſe eſſandum a ſtudio & veritatis inueſtigatione: & hoc eſt opus ſapienſis.

L.

Ad pri. pri.

Ad primum i oppofitū, q̄ cūcte res ſunt hominī difficultes: & inexplicabiles: Dicē dū ſeſtū Glos. ibidē. q̄ verū eſt, vt ad plenū eās hō explicit: & ad ſummā ſcietiæ earū pueniat in vita iſta: ga quanto hō magis ſciendo notitiā rerū ingreditur: tanto amplius inuenit eam profunda‐dam. Propter qd̄ dixit Salomon ſapientiſſimus in rerum naturis, Eccl. vii. Dixi ſapiens efficiar: & ipſa longius recessit a me amplius q̄ erat. & ibidem. viii. Eſt homo qui diebus ac noctibus ſomni non capit oculis: & quanto plus laborauerit: tanto minus inueniet. vnde Glos. ſuper illud cap. Quarto ad ſapienſiam accedis: tanto a te recedit: & altiorem ſe eſtendit. & hoc maxime verum eſt accedendo ad ſapienſiam quā de deo eſt. vnde dicit Chryſo. ſuper Matthi. Sicut quanto acutius viderim⁹, tanto magis diſcim⁹ q̄ a ecli regione differim⁹: ſic etiā quarto ad virtutis ascendimus ex celum, tanto amplius docemur q̄ ſit inter nos & deum grande diſcriben. & Orig. ſuper pri. Exo. loquens de profunditate ſacré ſcripturę dicit ſic. Videlur mihi vnuſquisq; ſermo diuinę ſcripturę ſimiſis eſſe alicui ſeminū: qd̄ tāto accumulatiū diſfunditur: quanto peritus agricola plus ſemi‐ni laboris impēdit. Ita & hīc ſermo ſi peritum & diligenter inuenierit colonū: cū primo cōtactus vi‐detur exiguus & breuis: vt cooperit excoli crescit in arboſem: vt poſſint diſputatores & rhetores h̄mōi habitare in ramis eius. Tentabimur igit̄ pro viribus noſtriſ aliquā diſſerere: etiā ſi neq; vni‐uerſa nobis explicare poſſibile eſt: ga & hoc ipm agnoscere: q̄ ſupra vires nraſ fit horū ſcientia: nō patue arbitror eſſe peritie. Nec eſt mirū q̄ ſit inexplicabilis: ga ad infinitū ſcibile ducit: vt dictū eſt Vñ cōperenter pōt homo dicere illud Plal. Mirabilis facta eſt ſcientia t. ex me. cōſor. eſt & non po‐teſto ad eam. Et nota q̄ talia dicta ſacré ſcripturę & de ſacra ſcriptura non ſunt vt ſtudiosos terrea‐ant: & a ſtudio in desperantiam ſciedi ponendo repellant: ſed vt tepidos excirent: & praſumptuosos conſutent. ſecundum q̄ dicit Glos. ſuper illud. Cuncte res ſunt difficultes. Hac ſententia eſt cō‐tra eos qui fine labore & diſcordi ſtudio ſanctas ſcripturas ſe nouiſſe putant. Ad ſecundum q̄ ſtudio homo acquirit ſibi materiā doloris: Dicendum q̄ duplex eſt dolor ſicut & tristitia: ſeſtū Apoſt. ii. ad Corint. vii. ſeculi, & ſcdm defi. Seculi dolor eſt q̄ eſt pro téporaliū amiſſione: & quia nō in oībus homo proſperat ad nūc. Iſte nocivus eſt: & non addit ex ſcietiā: immo repellit. Dolor ſecu‐dū deū eſt dolere ga hō peccauit & fecit q̄ odit deus. Iſte utiſis eſt & additur ex ſcientia. vnde dicit Glos. ſuper illud. Qui addit ſcientiam: addit dolorē. Quia quanto plus ſcīt: tanto plus diuina iudi‐cia timet: quia cui plus cōmītit: ab eo plus exigerū. Ad tertium q̄ horo non poſteſt opus dei‐nia ſcience: Dicendum q̄ verū eſt ad plenū. Non tamen proper hoc retrahendum eſt ſtudium

M.

N.

Ad ſecundū.

O.

Ad tertium.

Summe

P
Ad quartū.

quia studendo ex illis potest scire multa sibi vtilia: ut ibi dicit Gloss. Ad quartum: q̄ homo studendo negligit opera vita: Dicendū q̄ non est verum nisi vane studiosus sit: immo studere ordinata intentione, studere ipsum est opus meritoriū vitę eterne: quia nec sine scientia dirigi possunt virtutum opera: vt dictum est, propter qđ dixit Christus Apłis. Estote prudentes sicut serpentes & simplices sicut colibę, prudētes studendo sciētia, simplices studendo recta intētione. & Apost. Timo. iii. Attende tibi & doctrinę. Hoc em̄ facies: & eos qui te audierint.

Q
Questiū.
Arg.i.

In oppositū.

Ira secundum arguitur: q̄ studendū est hominī vt sciat om̄ia. Primo sic. Studendum est hominī vt scientia perficiatur qua est imperfectus: sed om̄i scientia imperfectus est: vt patet ex pr̄habit̄is. ergo &c. Secundo sic: scientia aliorum studendū est ppter scientiā dei adipiscendā: vt dictum est. Sed ois scientia ad illud valet. secundū Hug. in Prolo. cel. Hier. Sicur omne bonū a summo bono est: ita & in omni bono secundū emulationē participatiōis summi bonum contemplari potest. ergo &c. Contra est: q̄ hominī non est studendū illi ad cuius notitiam nō potest peruenire. ad omnium notitiam nō potest homo peruenire: secundū Phil. ii. Metaphy. Nullus hominī potest venire in veritatis cognitione secundū q̄ oportet. vbi dicit Cōment. Quia nullus comprehendit eam secundum totam vel magnam partem eius. ergo &c.

R
Responsio.

Dicendū ad hoc: q̄ vanitatis quorundā erat: q̄ oporteret hominem omnium rerum inuestigare scientiam: vt ex hoc perfecte ascenderet in cognitionem dei. Quoniā enim vt dixerunt in creaturis cognoscitur deus vt in effectu: nunc autem ita est q̄ causa non perfecte resūbet in parte sui effectus: sed in toto effectu: si ergo homo vt dicebant in cognoscendo aliquē diuinum effectum in creatura deficiat: non potest deum perfecte ex creaturis cognoscere: secundum q̄ potest cognosci ab hoīe. Si ergo debeat ab hominē cognosci secundū q̄ est possibile: debet eum cognoscere in omni creatura: omnes creaturas cognoscendo. & in hoc ponebant hominem deo perfecte assimilari: & finem humanae vitae. Reuera deductio eorum vera erat de scientia quā pōt homo de deo habere secundū statū vitę huius ex puris naturalibus. Hinc dicit Augu. sup Ioan. i. ser. Attende fabricam mundi: & vide quę sunt facta per verbum: & tunc cognosces quale sit verbum Et loquitur de verbo eterno: qđ est dei virtus & dei sapientia. Vana tamen erat eorum deductio: quoniā nunq̄ erat hominē ad tantam creaturā notitiā possibile deuenire: tū ppter vitę breuitatem: tum propter experientię difficultatem: tum propter scientię profunditatem: secundum q̄ dicit Hippocrates medicus. Vīta breuis: ars vero longa: experimentum fallax: iudicium autē difficulte. Vnde super illud, Omnia sunt difficultia: & non potest homo ea explicare sermonē: dicit Gloss. Non potest homo causas & naturas rerum explicare: nec oculus ad plenum intueri: nec auris etiā instruente doctore ad summam scientiā peruenire. Reuera non potest homo naturas rerum explicare propter vitę breuitatem: nec oculus intueri propter experimenti fallibilitatem: nec auris ad scientiam peruenire, propter artis difficultatem. Dicendū est ergo q̄ non est hominī studendum ad scientiū oīa in vita ista. Primo: quia hoc est ei impossibile: vt dictum est. Secundo: quia per hoc negligeret magis vtile. Eccl. vii. Quid necesse est hominī maiora querere cū ignorat quid conducat? Glos. Quid sit vtile sibi in vita sua: numero dierū pegrinationis suar̄: & tpe quo velut umbra p̄tererit. Sed solum studēdum est ei sic: vt studeat ad vitā futurā vtilia: & inter illa ad magis necessaria. secundum q̄ dicitur Eccl. xiii. Altiora te ne quesiēris: & fortiora te ne scrutatus fueris. neq̄ enim est tibi necessarium quę abscondita sunt videre oculis tuis: sed quę p̄cepit tibi deus: cogita illa semp: & in pluribus operationib⁹ ei⁹ ne sis curiosus. In superuacuis rebus noli scrutari multipliciter. vnde dicit Augu. super illud. i. Corinth. viii. Scientia inflat. Laudabilior est animus: cui nota est infirmitas sua: q̄ qui ea non respecta syderum vias scrutatur: & terrarum fundamenta: & calorum fastigia. Et ideo dicit Apostolus. Non plus sapere q̄ oportet sapere. Et Philosophus. Arbitramur omnia scire sapientem vt conuenit. Vnde contra illos qui nim̄um scrutari volunt in superuacuis: dicit finis dictę auctoritatis. Ecclesiastici. xiii. Multos enim supplantauit suspicio eorum, & in vanitatem detinuit sensus illorum. Reuera supplantauit suspicio: quia dicentes se esse sapientes stulti facti sunt: vt dicitur Rom. i. ex hoc in errores incidentes. Secundum em̄ q̄ ibi dicit gloss. Heretici duobus modis fiunt: vel de creatore, vel de creatura ultra modum disputantes: & in errores incident: & a veritate recedunt: & in vanitate detinuit eos sensus eorum: quia non potuerūt qđ intendebant attingere. hoc tñ pm̄isit eis de⁹: ne otio torpesceret. Eccl. iii. Vidi afflictionē quā dedit de⁹ filius hoīm: vt discedant i ea: cūcta fecit in tpe suo: & mūdū tradidit disputatiōi eorū

Artic. V. Quest. III. Fo. XXXVII.

vbi dicit Glo. Propterea Deus etiā peruersorū dogmatū magistris concesſit occupationē: ne mens eorum torpesceret otiosa. Ad primū in oppositū: q̄ homo omni scientia est imperfectus: Dicēdū q̄ imperfectū hominis in vita ista nec in creaturarum cognitione impleri potest ut supra dictum est: sed hoc impletū erit in futuro: quādo scđm Grego. 4. dialo. nihil erit qđ nō videbit: qui vidēre omnia videbit. Qđ solum cōtinget eis qui hic solum ea quibus opus est scire queruntur: & cuncta sō brie inuestigant ad opus doctrinæ fidei: & ad regulam fidei: cuius scientia magis est necessaria vt homo peruenire possit ad pfectiōne humānæ vitæ in sciendo: q̄ oīs disciplina philosophica. Ad se cūdum q̄ in omni creatura conuenit summū bonum cōtemplari ad opus doctrinæ fidei: dicendū q̄ verum est: hoc tamen non est possibile hominem in omnibus perscrutari, nec opus est amplius scrutari, q̄ sc̄ientiæ fidei & pieratis satiſ est: vt infra dicetur.

Ircā tertium arguit, q̄ nō est homini studendū vt sciat scibilia super scientias philosophicas. Primo sic. Ecclesiastici. xiii. dicitur. Altiora te ne quesiueris: & for-
tiora te ne scrutatus fueris. illa que sunt sup scientias philosophicas sunt for-
tiora & altiora homine: quia supra vires naturalis rationis, vt dictū est supra,
ergo &c. Secūdo sic. de notitia illorū q̄ fidei sunt & supra sc̄ientias philosophicas, dixit Christus in euangelio. Nolite cogitare, quomodo, aut quid loq. &c.

Sed illud ad qđ non est cogitandum vt cognoscat: sed munus sp̄i sancti expectandum, nō est stu-
dio inuestigandum. ergo &c. Contra est illud. i. Esd. vii. Esdras preparauit cor suum: vt inuesti-
garet legem dñi. qđ non erat nisi studio: lex autem dñi erat de scibilib⁹ supra scientias philosophicas. ergo &c. Et sup illud Sapiē. vi. Cogitare de illa sensus est cōsummatus. dicit in Glos. In præden-
ti studēdum est sapientiæ: & secūdum normā disciplinæ viuendū. Dicēdū ad hoc scđm Augu-
in principio de doct. christ. q̄ error erat aliquorū: q̄ precepta de modo studjēdi & inuestigādi obscu-
ra sacrē scripture nō erant necessaria: sed q̄ intellectus eorum diuino munere eset expectandus: &
ita negabant q̄ eset homini studendum ad sciendum scibilia supra scientias philosophicas. Cōtra
quos dicit Augu. loquens suis. Fratres (inquit) moneamus omnes ne parualos suos ita doceāt. Im-
mo qđ per hominē discēdum est: sine superbia discant: neq̄ tētemus eum cui credimus: ne talibus
inimici versutis decepti ad ipsum quoq̄ audiendū euangelium atq̄ discēdum nolimus ire in ec-
clesias, aut codicem legere. I. studēdo per nos, aut doctorem p̄dīcāteq̄ hominē audire: & expecte-
mus rapi vsc̄ ad tertium celum: & ibi audire ineffabilia verba: aut ibi videre dominū l̄sum: & ab
illo potius q̄ ab hominib⁹ audire euangeliū. Dicere ergo absolute q̄ talibus que sunt super sc̄ientias
philosophicas nō est studēdum, error est & tentare deum. Verūramen sciendum q̄ triplex est mo-
dus cognoscendi res: quidam naturalis & modo naturali: quidam supnaturalis & modo superna-
turali: quidam medius supnaturalis & modo naturali. Primus est quo cognoscuntur scienda in
disciplinis philosophicis: que sunt de rebus naturalibus: quarum notitia est naturalis: quia inuesti-
gatione naturalis rationis & modo naturali: qui a via sensus & experientiæ capit ortum. Secūdus
est ille quo cognoscuntur clare & aperte quiditates c̄elestiu spirituū dei & angelorū: qui sunt res sup-
naturales: quorū notitia nō est naturalis: q̄a nō naturalis ratiōis inuestigatione: neq̄ modo naturali:
quia nec p̄ illa que accipiunt a sensu: sed īmediate & pure a diuino dono speciali. Vnde ad notitiā
talem & talium scibiliū sup scientias philosophicas habendam nō est studēdum naturalis ratio-
nis inuestigatione: vt in vita ista acquiratur: quia studiū ad hoc eset frustra & labor perditus: sed
sic viuendū est in presenti vita: vt in futura haberī promereatur, vel si deo placuerit ad horam cō-
cedatur. Tertius modus est ille quo supnaturalia & diuina hīc cognoscuntur per fidem: quorū no-
titia est supnaturalis: quia per lumē infusum: modo tamē naturali: quia ī enigmate rerum sensibiliū.
Nō enim ī istis complexa & articulos fidei credimus per lumē fidei: nisi prius terminos &
incōplexa lumine rationis naturalis admīniculo sensu. Intelligamus. scđm q̄ dicit Augu. 8. de tri.
Credimus dñm l̄sum Christum natum de virgine: quæ Maria vocabat: quid sit virgo, quid sit
nasci, & qđ sit nomē propriū nō credim⁹: sed proſus nouim⁹. & sup illud. Da mihi intellectū. Glos.
Nemo potest credere in deū nīſi aliqua intelligat: tamē fide sanatur: vt ampliora ītelligat. Circa
talia ergo quæ fide cognoscuntur de supnaturalibus principaliter questio exponēda est. De talibus
ergo sciendis notandum, q̄ initia fidei accipimus diuino lumine: sicut initia primorū principiorū
sciendiū sumim⁹ lumine naturalis ratiōis: & q̄ se habet prima credibilia fidei ad oīa posteriora cre-
dibilia: sicut & prima scibilia philosophica ad posteriora scibilia. Sicut ergo homo anteq̄ nouerit pri-
ma principia scientiarū philosophicarū nō potest addiscoere neq̄ cetera studio aliquo inuestigare: vt
dictū est supra. Sic ad cognitionem illorū que fidei sunt studere nō potest anteq̄ lumine fidei pri-
ma principia credibiliū cognoverit. Quib⁹ cognitis ad dñm īnvestiganda studēdum est. Primo: vt

T
Ad pri. pri.

V
Ad secūdū,

A
Quest. iii.
Argui.

In oīpoliū,

B
Responſio.

C

D

c.vi

Bumme

ex primis credibilibus inuestigentur posteriora. sicut enim lumine naturalis rationis homo potest studendo inuestigare notitiam eorum quae in potentia cognita sunt in principiis scientiis: sic lumine fidei potest inuestigare credibilia que in potentia cognita sunt in primis principiis credibiliu scdm qd Paulus nostram resurrectionem futuram probat credendam ex resurrectione Christi quam iam credimus factam. Et ideo dicit Orig. super Gene. in Hom. de arca, qd de aliquibus sacra scriptura nihil retulit: sed solum traditio tenet, quia opportunum videretur super hoc habitum silentium: de quo sufficienter querere ratio docet. Secundo autem studendum est eis quae sunt fidei: ut credita fiant intellecta. Secundum enim qd dicit Augusti. super Ioan. in princi. Sacra lectio ad hoc legitur & auditur, ut exponatur & intelligatur. hinc dicit in fine de Academi. Ita sum affectus: ut quid sit verum non crededo solu, sed intelligendo apprehendere impatienter expecto. Non enim cum auditur & creditur, statim intelligitur: quia ut dicit Chrysost. sup illud Matth. i. Inuenta est in utero habes: non estimes te cu cuncta audieris continuo cuncta didicisse. Ut ergo que fide sola tenemus intelligamus, studere debemus: non viribus solu naturalis rationis. Cum enim ut de philosophis dicit Hu, sup prolo. qd Hier., post scientiam philosophicam nouissime theologiam perscrutacione inuisibilium quasi consummatur sapientia addiderunt, ibi corruere cooperunt in medacia sigmoidorum: & assumperunt species visibilium simulacra diuinorum: ut inuisibilium viderent qd ea per videbatur: & evanuerunt cu transire vellent mente ea que sola mente accepterunt. In hac ergo scientia sapientes mundi stulti facti sunt: quia solo naturali ductu, secundum elementa & speciem mundi incidentes exemplaria gratiae non habebant in quibus eti species erat humilis manifestior prestatur demonstratio veritatis. No ergo solis viribus naturalis rationis ad sciendum supernaturalia studendu est: sed viribus naturalis rationis adiungit lumine supernaturali ad intelligendum illa. Vnde Chrysost. super illud. Petite & dabitur vobis. Deus ita nos disposuit esse, ut nec studentes nec laborantes circa scripturas queramus salutarem scientiam sine gratia dei, ne nobis imputemus qd scimus: nec tam gratiam acquiramus nisi studuerimus & laborauerimus circa scripturas: ne dei donum negligenter detur. Gratia enim est adiutorium infirmitatis nostre. Adiutorium autem non dormientibus datur, sed festinatibus, & praeualentibus. Sicut enim in bello non omnis qui pugnat vincit: nemo tamen vincere poterit nisi pugnaueat: sic non oes qui student & legunt acquirunt scientiam spirituali. Nemo tamen acquirere potest nisi studiosus fuerit ad legendum: assiduus ad audiendum. Vnde idem sup illud. Nolite sanctum dare canibus. Non omnis potest ascendere in altitudinem sensuum: & illas inuenire mysteriorum absconditae margaritas: nisi vir spiritualis qui habet exercitationem spiritualium narrationum dei. Tali ergo gratia dei adiutus potest homo studere & proficere in spiritualibus, & hoc ideo: quia talium scientia sub sensibilibus occultatur. Intelligere autem & maxime talia que sunt supernatura quadam interiori consideratione dicit eorum quae non statim intellectu capiuntur cu audiuntur. Dicitur enim intelligere quasi intus legere, i. enucleare qd latet: ut sub intentione & specie sensibili accepta a sensu latet veritas & quiditas rei: & sub signis figuralibus ipsa figurata: & sub eis que tenentur ut credita veritas nota: & sub effectu causa. &c. huiusmodi. Vnde ista cognitio quae consistit in intelligendo, solidio cibo comparatur. Simplex autem notitia per fidem, comparat lati, scdm qd dicit Chrysost. super illud Matth. xxii. Ex ore infantium omnis prima instructio fidei. i. simplex doctrina lac dicitur: quoniam sicut lac sine labore & opere dentium maducatur: & manducat suavitate sua de lecat. Panis autem est perfectioris doctrina iustitiae: quia accipere non possunt nisi exercitati sensus circa res spiritualia: qm qui audit necesse habet intra se tractabili quibusdam discutere & meditari: quasi quibusdam dentibus spiritualibus molere. Idem super illud. Matth. xxii. Misit seruos suos vocare invitatos. Sicut enim qui mittit in os fragmentum panis, primi molit ipsum dentibus: & ita mittit in stomachum: sic & cum audimus omne verbum: necesse est id meditari in ore sensus: & quasi qui busdam dentibus id tractantibus molere. De videre quid est qd dicit: aut vnde dicit: aut propter quam rem dicit. Nam quemadmodum qualcunq cibum nisi masticauerimus dentibus: non sentimus saporem ei: ita & verbū quod custodimus nisi masticauerimus tractantes in nobis: non possumus intelligere veritatem illius verbi. Nam & manna in gremo figurā habens verbi, ideo dicit manna qd interpretat quid est hoc, ut quotiescumq audiamus verbi: admoneat nos ipm nomine requirere, quid est hoc qd audimus. Nam quemadmodum non prodest cibus nisi cum fuerit masticatus: & in stomachum descenderit: sic non proficit ad salutē verbum nisi cum fuerit intellectum & memoria traditum. Qui autem sic manducat de spirituali coniuvio, impletur spiritu: dilatatur sensibus: nutritur in veritate: pinguefit in fide: & sic ingrediens ad interiora voluntatis dei & manes in eis acquirit sibi vitam aeternam. Qui autem ab hoc coniuvio verbi dei longe factus fuerit euauatur spiritu: angustatur sensibus: deficit a veritate: distillat a fide: & sic egrediens ab omnibus

Artic. V. Quest. IIII. Fo. XXXVIII.

G

voluntatibus dei notissime eadit in mortem. Sicut ergo ratio naturalis adiutorio luminis naturalis quasi fodiendo sub signis & intentionibus sensibilium quae patent, potest in cognitionem venire eorum quae sub ipsis latente proper naturaliem colligatiam eorum ad signa quae patent: sic ratio naturalis adiutorio luminis fidei, quasi fodiendo sub credibilibus potest venire in cognitionem veritatis eorum. Dicit enim per se ad hoc non potest deuenire ratio solo lumine naturali: quia non habet veritas latens naturalem ordinem ad illa signa quae patent, sub quibus credenda proponitur: adiutorio tamen luninis superioris, hoc bene potest. Vnde ad intellectum veritatis huius corruptam posse parere: potest peruenire intellectus lumine rationis naturalis: sed ad intellectum illius virginem posse parere: non nisi lumine superiori. Et ideo sicut philosophi studuerunt ad cognoscendu[m] posteriora ex prioribus: & ad intelligendum veritatem rerum naturalium solo lumine rationis naturalis adiuti: sic fideles debent studere ad cognoscendum posteriora credibilita ex prioribus & ad hec & ad illa intelligenda adiuti illustratione spiritus sancti. Vnde super illud Sapientiae. ix. Difficile estimantis quae in terra sunt: & inuenimus cum labore: quae in cœli astra sunt quis inuestigabit: dicit Glos. Ne desperemus, premissis subiungit consolationem spiritus sancti. Vnde se quitur. Spiritum autem tuum quis scierit nisi tu dederis sapientiam: & misericordiam spiritum sanctum tuum de altissimis? Et debet esse primum studium fidelis, ut cognoscatur quid credendum: deinde quomodo intelligat credita: quoniam ut dicitur Esaie. vii. Nisi credideritis non intelligeris. Unde de sapientia legis diuinæ dicitur Ecclesiastici. vii. In omni animo tuo accede ad illam: & in omni veritate tua conferua vias eius. Inuestiga illam, & manifestabitur tibi. Et debet esse ista inuestigatio non solum studio exeroendo intellectum: sed etiam bonis operibus mundando affectum. Vnde super verbum illud praecedens. Quibus autem cognita est: dicit Glosa. Qui tam recta fide & opere seruant. Ad primum in oppositum, q[uod] illa sunt hominæ altiora: Dicendum q[uod] illa quæ exceedunt lumen naturalis rationis altiora sunt hominæ simpliciter ut homo est: & quæ excedunt lumen fidei: illa sunt altiora fidelis ut fidelis est. Vnde qui metas natrebantur excedere sine philosophiae sine doctrina catholica, illico in errores occiderunt: & heretici facti sunt vel de creatore, vel de creatura ultra modum disputantes: ut dictum est in praecedenti questione, quod non oportet fieri circa eos qui pia fide quæntur notiriam diuinorum supernaturalium: & non presumunt ad illa per propria naturalia peruenire. Scilicet q[uod] dicit August. v. de trinitate. c. i. Non impudenter in illa quæ supra sunt diuina & ineffabilia pietas fidelis ardebit: non quæ suarum virtutum instat arrogaria, sed quæ gratia creatoris inflamat. Ad secundum. Nolite cogitare &c. Dicendum scilicet August. ii. de doctrina christi. distingendo q[uod] est hora deliberationis ad loquendum: & est hora opportunitatis, & pro hora opportunitatis in qua non concordit deliberatio, intelligit illud dictum euangelium. In hora autem deliberationis fortiter studendum est, ut homo faciat q[uod] in se est: ut hora opportuna quartu[m] poterit paratum se inueniat. Scilicet q[uod] dicit August. iii. de doctrina christi. Discat omnia quæ docenda sunt: quæ & nosse vult & docere. Facultatem discendi ut decet virum ecclesiasticum comparet ad horam vero ipsius dictoris illud cogitat honesti menti conuenire, q[uod] dominus ait. Nolite cogitare &c. Quisquis autem dicit non esse hominibus precipiendum quæadmodum doceant, si spiritus sanctus docet: potest dicere non orationis nobis esse quia dominus ait. Scit pater vester quid vobis fit necessarium priusq[ue] pietatis.

Ira quartu[m] arguit, q[uod] non est hominæ studendum scientiis philosophicis. Primo sic. Qui scientiis publicis studet: in vanitate ambulat. Scilicet q[uod] dicit Hieronymus ad Damasum papam. Videntur in vanitate sensus & obscuritate mentis ingredi qui diebus ac noctib[us] in dialectica arte torquentur: qui philosophicus periclitante oculos trans casum leuat: & vitra profundu[m] terrarum & abyssuum in quoddam inane demergit, sed in vanitate non est ambulandum, ergo &c. Secundo sic. studens in scientiis philosophicis corripiendus est. Scilicet q[uod] dicit Rabanus de prefusis ecclesiasticis Legamus de beato Hieronymo, q[uod] cum libros legeret Ciceronis ab angelo correposus est: eo q[uod] vir christianus paganorum figurantis intenderet, sed non est studendum ei pro quo quis corripiendus est, ergo &c. Tertio sic. in eo q[uod] non valer ad salutem: sed mittit in errorem, non est studendum: quia contra studium christiani ad rectam doctrinam ducentem ad beatitudinem debet ordinari. Scientie philosophicæ sunt haec modi ut dicit Ambrosius super epistolam ad Cor[inthios]. ergo &c. Contra est illud quod dicit Beda super Reg. Turbat acutum legentium & despicere cogit qui eos a legendis secularibus literis omnino estimat prohibendos, alioquin Moyses & Daniel sapientia & literis argyptiorum & Chaldeorum non patarentur eruditiri.

Ad hoc sciendum q[uod] scientiarum quedam est necessaria, quedam utilis sit. Resolutio.

K
Quest. 4.
Arg. i.

L
In oppositu[m]

M

Summe

fructuosa:quædam vana & superstitionis. Superstitionis est omnis ars per pactiones demonum & hominum instituta.Que ut dicit Augu. scđo de doctrina christiana) est ad facienda vel colenda idola,vel creaturam sicut deum,vel cōsultationes a demonib⁹ aocipiendas,vel ad quorsum euētum significatiōnes denocandas.qualia sunt omnia molimina artium magicarum,aruspicum,& augurū libri.ad qđ genus pertinet oēs ligatur atq; remedia morborū superstitionis,motus & gestus,& incessus su⁹ perstitionis,vel in se ipfis,vel in volatibus auiis:& motibus aialium.Similiter annoeatio constellatiōnū genitū: nec nō & ea quæ sunt per Phytones responsa. Hęc & his similia inanissimari obseruationum genera,quibus ut dicit August. occulto dei iudicio pro meritis voluntatū suarum trāduntur homines illudendi: atq; ab angelis pr̄uaricatoribus decipiendi penitus sunt repudianda & fugienda christiano:quia in eis omnino societas demonum est formidāda: qui nihil nisi nos illa queare conātur.Idcirco enim ministerio demonū huiusmodi superstitionibus & diuinationum generibus multa futura dicuntur:nec aliter q̄ accidunt dicuntur: ut curiosiores homines fiant:& magis illaqueantur demonum operatione:qui (ut dicit Chrysostomus super illud Matthēi.iii. Non in solo pane) si vtile aliquid iubeant: nec sic quidem eos debemus audire: nec diabolo credamus vnq;:etiam si quædam magna necessitas vrget.Tali ergo scientię ut ait Augustin⁹ nullo modo est studendum: per quam tamen studiosus transiens,quicquid bonus & verus christianus domini sui esse intelligat. Vbicung⁹ inuenierit veritatem:nec debet philosophica,nec demonica reputari.Vt tis autem scientia est scientia vere philosophica,quia ad perfectionem humānę naturę inuenita est.Et isti ut dicit Augustin⁹ studere non licet ad delectationem,aut ut in ea spes adipisciendi bonam vitam ponatur,aut deceptionem,aut rixandi libidinem. omnino enim cauenda est libido rixandi & puerilis ostentatio decipiendi. ob hoc enim sermonem sophisticum : & captiōnarum argumentationum genera detestatur sacra scriptura cum dicit. Qui sophistice loquitur odibilis est.Studie tamen hoc in quantum utilis est & proficia. secundum qđ de omni tali scientia alia a sacra scriptura dat August. regulam generalem versus finem secūdi de doctrina christiana dicens. videtur mihi studiois & ingeniosis adolescentibus & timentibus deum,beatam vitam querēbibus salubriter p̄cipi:ut nullus doctrinas q̄ p̄ter ecclesiam Christi exerceretur,tanq; ad beatā vitam capessendam sequi audeat:sed eas sobrie diligēterq; diuidet.Siquas vero inuenierit vanas & ignotas,maxime si habent cum demonibus societatem,repudiet penitus & studium detestetur.Illa vero insti tuta quæ ad societatem cōuenientium valent,non negligat:sed nec liberales scientias visui veritatis aptiores & moralia p̄cepta utilissima de ipso uno deo colendo:quæ inueniuntur apud ipsos Et de ci.dei.viii. Homo christianus ecclesiasticis literis eruditus cauet eos:qui secūdi elemēta huius mundi philosophātur,non secūdum deum a quo factus est mundus.Admonetur enim p̄cepto apostolico,qđ audit. Caue te ne quis vos seducat scđm philosophiam & inanem seductionē,sc̄cūdum elementa huius mundi.Deinde ne oēs tales esse arbitrentur,audi ab eodem apostolo dici de quibusdā.Qui qđ notū est dei,manifestū est illis.Deus enim illis reuelauit.Et de morib⁹ eccl̄ie.Nomē ipsum philosophię si confidere,rem magnam totamq; animo appetendam significat.Si quidem philosophia est amor studiūq; sapiētię.Cautissime Apost.ne ab amore sapiētię detergere vi detetur subiecit.Secūdum elementa huius mundi.Sunt enim qui desertis virtutibus: & nescien tes quid sit deus:& quāta maiestas naturae semper eodem modo manentis,magnū se aliquid agere putant:si vniuersam istam corporis molē,quā mūdum nūcupamus curiosissime intencissimeq; perquirant.Vnde tanta superbia etiam gignitur,ut in ipso celo de quo s̄pē disputant:sibimet habitate videantur.Idem de ordine lib.i.in fine.Diuīnē scripturę non omnino philosophias,sed philosophos huius mundi eritandos:atq; irridendos esse p̄cipiunt:nam quisq; omnē philosophiam fugiendam putat:nihil nos vult aliud q̄ non amare sapiētiām.Idem in eodem libro.ii. Ego si quid natos monere possum quārum mihi appetat: quantūq; sentio,cenfō illos disciplinis omnibus eru diēdos.Hinc dicit Hierony.de trib⁹ pueris in Daniele.Qui de mēla & vino regis noluerit come stere ne polluantur:vtiq; si sapientiam atq; doctrinā Babyloniorū scirent esse peccatum,nō acquiesce ret discere qđ nō licet.Vnde super illud Exod.iiii.Postulet mulier a vicina sua & hospita,Glossa,Poēt& philosophi quodāmodo sunt nobis vicini:quia in multis cōueniunt.Vasa argentea & au rea.Glossa.Argentum & aurum ab ægyptiis petimus: vnde tabernaculum deo fabricemus:cum poetas & philosophos legimus ut diuinam scripturam sapiētiū & facundiū legamus.Ac vestes Glos.Morum atq; bonorū operū.Ponetisq; Glos.Erudiēdo.Super filios vestros.Glos.Maiores.Et filias.Glossa.Minores.Ex spoliabitis ægyptum.Glossa.Auferendo quæ tabernaculo dñi sunt vtilia,Scientia autem necessaria est scriptura sacra:cui principaliter studendum est:& emni alteri propter ipsam,ut infra dicet. Ad primū in oppositū qđ scientiis philosophicis studere est in vanitate

O
Ad pri.pri.

Artic. V. Quest. V. Fo. XXXIX.

ambulare. Dicendum quod verum est: studētibus in illis propter se: & ad immorandū & delectādū, aut ad libidinem aliquā. Rerorquēdo tamē illas ad meliorē usum sacræ scilicet scripturæ, ut infra dicitur, non est ita. Vnde Hieronym⁹ super epistolam ad Titum. Geometria, arithmeticā, & musica, habent in sua scientia veritatem: sed illa non est scientia pietatis: potest tamen proficere ad vitam, dum fuerit in meliores usus assumpta. Ad secundum quod propter studium aliarum scientiarum est homo corripiendus: Dicendum quod verū est: dum homo nimis eis vult imorari & delectari, propter quod erat correptus Hieronym⁹. Non autem est corripiendus qui studet in illis: ut vera invenia in illis ad meliorem usum conuertat: & propter alias causas quæ infra dicentur. Et ideo dicit Augustinus. de doctrina christiana. In omnibus tenendum est ne quid nimis. Ad tertium quod scientiæ philosophicæ ducunt in errorem: & non valent ad salutem: dicendum quod scientiæ aut scripta quæ non valent ad salutem: sed ducunt in errorem: quia hæresim contra sacram doctrinam continent: sicut continent plurima scripta philosophorum: aut auctor eorum per ecclesiam reprobatus est & damnatus: aut non. Si sic, non debent admitti: neque studendum est in illis, quis aliqua utilia contineant, ut. xvi. canones. extra, de sententia excō. Canones. & maxime cū postmodum fuerint approbata in bene dictis: sicut erat scripta Origenis. secundum quod hęc notantur. extra, de sententia excommunicationis. Fraternitatis. Si ergo error nec ante mortem auctor: nec post mortem fuerit damnatus: sicut errores philosophia plurimi per sententiam Ecclesiæ nunq̄ erant damnati: sententiæ bonę talium tenēdē sunt: & in scriptis eorum studere licet: nec vitanda sunt propter vitium personarum: etiam si aliqua falsa contineant: sed propter illa falsa sunt cauenda. secundum quod dicit Augustinus. cap. i. quæstio. i. Dominus determinauit. Apostolus dixit: Crentes male bestię, yeneres pigri. Si ergo apostolus nescio cuius alienigenę testimonii: quia verum comperit: etiam ipse attestatus est: cur nos apud quęctiḡ inuenierimus qđ Christi est: & verum est: etiam si ille apud quem inuenitur peruersus & fallax est: non disserimus propter vitia quod homo habet, veritatem, quam non suam sed Christi habet.

Irra quinto arguitur, quod eodem modo studendum est homini ad inuestigandum scientiam de unoquoque. Primo sic. Illo modo studēdū est homini ad inuestigandū sciētiā de quo cū, quo nata est sciri. qm̄ ut dicit Augustinus. secundo de doctrina christia. Scientiæ verę non sunt ab hominib⁹ institutæ, sed animadueraſe: & in rerum ratione & natura comparatæ, sed unus est modus & idem, quo unumquodq; natum est sciri, scilicet ex suis causis. secundum quod dicitur secundo Metaphysico. Nos non scimus veritatem absq; eo quod scimus causam eius. ergo &c. Secundo sic. Qđ inest homini a natura, idem est, & eodem modo se haber respectu cuiuslibet obiecti. ut patet de visu respectu colorum. sed modus sciendi ad inuestigandum scientiam nobis est innatus secundum Philosophum. i. Physi. Imata est nobis via a certioribus nobis & notioribus. ergo &c. Contra est, qm̄ si eodem modo studendum est ad inuestigandū sciētiā in unoquoque, ergo aequali perscrutatione. Hoc autem reprehendit Philosophus: cum dicit secundo Metaphysico. Nō oportet querere in qualibet scientia perscrutationē sicut in mathematicis. ergo &c. Dicendum ad hoc: q; ponere, q; eodem modo studendum est ad inuestigandum sciētiā de unoquoque, est summi impedimentū inuestigandi scientiam in pluribus scibiliibus: ad qđ habet reduci omnia impedimenta sciendi quae determinat Philosophus secundo Metaphysico. Si enim idem esset modus inuestigandi omnem scientiam: cum modus inuestigandi sit idem eum modo sciendi: quia ex eisdem haber res sciri: & scientia eius inuestigari: idem esset modus sciendi oia quae sciuntur. & vterius cū ex modo sciendi habetur scientia certitudo: eadē & equalis esset scientiæ certitudo in omnibus quae sciuntur. Vnde cum impossibile sit q; eadem sit & aequalis certitudo sciendi omnia, ut dictum est supra: impossibile est omnino q; sit idem modus sciendi, siue idem modus scientiam inuestigandi in omnibus, siue idem modus studendi ut scientia inuestigetur in omnibus: & hoc neq; in notitia principiorum quando eam opus est declarare: neq; in notitia conclusionum. Ignorantia igitur modi sciendi summū est impedimentum inuestigandę veritatis circa uniuersitatem scibilem: & eccl̄uerso cognitio modi sciendi summa est promotio. Propter qđ dicit Augustinus. de utilitate credendi. Nō putabam latere veritatē: nisi q; in ea querēdū modus lateret. Ad cognoscendū igitur modos sciendi in sciētiis, adiutēdū est q; habet diuersificari modus sciendi sicut studēdū ad inuestigandū sciētiā, ex trib⁹, ex materia, ex propria te sciētię: & ex dispositiōe sciētiis. De priō dicit Boethius. i. de tri. Unūqđ ut intelligi atq; capi pot.

P
Ad secundū

Q
Ad tertium

R
Quest. V.
Argu. i.

Secundum

In oppositū

S
Responsio

T

Bumme

Inspiciamus. Nam optime videtur illud dictum, eruditus est hois vniuersitatis ut ipsum est, ita de eo si de capere tentare. Nam cum tres sint speculatiæ scientie partes, naturalis est in motu & in abstracta: Mathematica vero sine motu in abstracta: Theologia vero sine motu & abstracta. Et loquitur Boethius de abstractio reali. In naturalibus ergo rationabilitatem in mathematicis disciplinabilitatem in diuinis vero intellectualiter versari oportet. De duobus etiam primis dicit philosophus simul in principio Ethicorum. Non oportet certitudinem in omnibus similiter exquirere: sed in singulis secundum subiectam naturam: & instanti, in qua propria est doctrine. De tertio dicit in principio physi. Innata est nobis via ex prioribus & notioribus nobis. Primo igitur studendum ad inuestigandum scientiam circa uniuersitatem secundum naturam subiecti & materie. Secundum quod dicitur in principio Ethicorum. In uno quoque dicetur sufficienter, si secundum subiectam materiam manifestetur: disciplinati enim est instantium certitudinem inquirere secundum uniuersitatem genus: in quantum rei natura recipit. Proximam enim & simile inveniens videt mathematicum persuadendo scientiam suam inuestigare: & rhetorem demonstrando. & hoc intelligendo quod possibile est inuestigari secundum materiam exigentiam procedere: sicut contingit in moralibus & mathematicis. In moralibus enim, ut dicitur. i. Ethicus. oportet grosse & figuraliter veritatem manifestare, & hoc propter inexactitudinem materie & variationem particularum circa quod sunt moralia. In talibus enim, ut dicitur in principio Topi. habemus sufficientem methodum, quoniam similiter habemus ut in rhetorica & medicina: & huiusmodi scientiis conjecturalibus, hoc est ex contingentibus facere quod apperimus: & de nullo subtili rationem assignare: sed aliquantulum figuraliter pertransire. In mathematicis autem est econtrario, in illis enim propter materiam abstractionem a materia & transmutatione secundum intellectum oportet inuestigare veritatem secundum perscrutationem maximam: & demonstrationibus in primo genere certitudinis ut dicitur secundo metaphysicorum. & hoc, quia in illis ea quae sunt priora & notiora simpliciter: sunt priora & notiora nobis. ut dicitur commentarius super principium physico. Secundo autem est studendum ad inuestigandum scientiam propter proprietatem doctrine. Secundum quod de angulo gnomonis rector adficiuntur inquirit an sit rectus: in quantum valet ad suum opus regulandum: & hoc per experimentum & signa apparertia. Geometria vero inquirit idem ut cognoscatur ipsum quale quod sit in se: non in ordinatione ad aliqd opus & per rationem & causam demonstrativam. sicut dicitur primo Ethicorum. Tertio est studendum ad inuestigandum scientiam in unoquoque secundum dispositionem inuestigantis: inchoando scilicet a prioribus & notioribus sibi: & procedendo ad inuestigandum minus nota sibi: & si aliquando illa sunt magis nota in natura sua. ut contingit in scientia naturali & diuina. Naturalia enim sunt nobis occulta & incerta propter se: & propter materiam trahitis quod propter nos. Diuina econtrolo magis propter nos: quia sumus indispositi ad ipsa capienda, quod propter se. ut dicitur commentarius. super primum metaphysicorum: & dictum est supra. Unde errant qui in talibus maxime in diuinis exquisitam querunt perscrutationem: sed sufficere debet in eis manuductio nobis proportionalis: quia in diuinis secundum exigentiam materie in perscrutando procedere non possumus propter illorum excellenciam: & animarum nostrarum insuffitatem. ut dicit Avicenna. in metaphysicorum sue. secundum etiam quod dicit Plato in Timotheo. tractaturus de celestibus & diuinis. Prædicto inquit nunc iam Socrates: si dum de natura vniuersitate rei disputatur: minime inconcussas inexpugnabilesque rationes afferre valuerimus, ne mireris. quin potius illud intuerere: si consentaneas affectiones afferam. Memento enim tam me qui loquor, quod vos qui in dicatis, homines fore: atque in rebus ita sublimibus mediocrem explanationem magni cuiusdam esse onus laboris. Et contingit iste modus inuestigandi veritatem iuxta nostram possibilitatem: non solum circa totas scientias: sed circa principia scientiarum, quarum cognitione cum non fuerit manifesta nobis, inuestiganda est diuersimode: secundum quod nobis poterit manifestari. Licet enim manifestissima sint in sua natura: nobis tamen aliquando possunt esse occulta. secundum quod dicit Philosophus. vi. Metaphysicorum. Omnis scientia habet principia: aut secundum finem certitudinis, aut secundum perscrutationem simplicem. Et secundum quod ibi dicit antiqua translatio quedam habent principia certiora: quodam simpliciora, & intedit ut dicitur commentarius. simpliciora illa quod non sunt valde certa: & ideo oportet ea quodammodo notificare: non tam uno & eodem modo: sed secundum quod facilius nobis possunt innoverescere. Quia ut dicit primo Ethicus. quedam contéplatur inductione. ut illa: Si ab equalibus equalia demas quod remanent sunt equalia. & si equalibus equalia addas, tota sunt equalia. quedam vero contéplatur sensu. ut elementorum qualitates, calidum, frigidum, humidum, siccum, quadratum vero consuetudine quamdam, ut que sunt virtutum moralium. alia vero experientia: ut vires medicinariae: alia vero aliter, ut potentiae naturales rerum per suos effectus. Secundum hunc igitur modum diuersimode tentandum est nobis: studendo singulorum notitiam inuestigare: secundum quod innata sunt cognosci, vel in se, vel secundum proprietatem scientie. Maxime autem secundum dispositionem possibilis est: & hoc ut non extra

V.

X.

plurima siat opera: & multiplicet sup nos inquisitio ei⁹, qd excedit opus negocii, vt dicitur.i.Ethi.
CAd primū in oppositum, q vniūquodq natum est sciri ex suis causis: Dicēdum q verum est in rebus habentibus causas. Hoc dico propter scientias quae sunt de primis pricipiis cuiuslibet entis quē carēt causis. Quia tamē in rebus habentibus causas: illē nobis frequenter sunt incognitē: opor ter praestituerit nobis ordinem econtrario his quē sunt a principio: & sic melius proficere, sicut in his quē addiscimus, vt dicit*i.* Metaphy. Et ga nobis in diuersis diuersimode via est ad principia & causas: ideo diuersus studendi modus est in diuersis scientiis: sicut & īuestigādi & addiscēdi eas: nec solum propter nos: sed etiam propter proprietatem materię & cōditionem scientię quandog vt dictum est.
CAd secundum q inest nobis a natura procedere a notioribus nobis: Dicendum q iste modus semper debet esse p̄cipiālis: sed tamen in diuersis diuersimode ex nobis notioribus minus nota īuestigantur, vt in moralibus ab iis quae frequenter homines agunt in naturalibus ab effectibus qui apparēt: & sic diuersimode in diuersis, vt dictum est circa declarationē pricipiorū. & illa diuersitas frequenter accidit propter materię proprietatem: & propter scientię conditionē, vt dictum est.

AIrca sextū arguit, q studēdū est homini scire ppter se. Primo sic. Studēdū est homini per se propter intellectus perfectionē: & ignorantē amotionē, sed ipso scire in intellectus perficitur: & ignorātiā amouēt, ergo &c. Secundo sic. Omnis actio ordinata ad aliqd vt ad finē ultimū, est ad illud ppter ipsum finis ultim⁹ studiū humani: cum studere sit actus proprius rationis, est ipm scire q: est ultimū in qd potest ratio vt ratio est, ergo &c. Tertio sic, ad illud studēdū est propter se, qd studens desiderat propter se: & propter qd acquirēdū studere intendit. Scire est huiusmodi, scdm q dicit Philosophus. i. Metaphysic. Scire (inquit) desiderās, propter se maxime sciētiā desiderabit. haec autē maxime sciētiā est. Vnde & cōmē addit. d. q Philosophi ppter id qd est scire & intelligere, phati sunt: & nō cōmodi alicui⁹ causa: & q ideo sapiētiā philosophica libera est: quia est suūp̄s gratia. In contrarium est illud apostoli. i. Cot. xiii. Si habuero prophetiam. Glos. Futuro& notitiā. Et nouerim mysteria omnia. Glos. Occulta no. & vete. test. Et nouerim omnē sciētiā. Glos. Diuinā & humanā. Charitatē autē nō habuero, nihil sum. Glos. Nihil mihi profert ad vitam, sed ad tale nō est studēdū ppter se, ergo &c. Ad intellectū hui⁹ questionis in principio est hīc aduertēdū: q cum queritur an studendum sit homini vt sciat propter se. i. propter ipsum scire, interrogatio potest intelligi dupliciter, uno modo, vt li propter dicat circumstantiā cause formalis, alio modo vt dicat circumstantiam cause finalis. Si cause formalis: cum scientia de se formator sit bona & delectabilis & desiderabilis, vt merito propter eam studeat homo. scdm q dicit Tullius de Acadē. Nihil est humanē mēti veritate dulcius, hoc modo concedi potest q studendum est homini scire propter se. formaliter: sed hoc non excludit quin studēdū sit ppter aliud finaliter, scdm q virtutes & propter se sunt experendē: tanq in se bonę & delectabiles formaliter: & propter aliud, quia propter felicitatē finaliter. Secundū erā q amicos dicimur diligere propter se: et si nobis nihil boni inde continget: et si in India essent: vt vult Philosoph⁹. Si vero interrogatio intelligatur vt li propter notet circumstantiā cause finalis: vt scilicet scire ponatur finis ultimus studentis: non ad aliqd aliud vltierius ordinandus: dicunt aliqui, q quātum est ex parte ipsius sciare: ipsi nō est studēdū propter se in statu virē p̄sentis. Cuius rationē assignat. Quoniā status virē p̄sentis est status meriti: & meritum non procedit ex intellectu, sed ex affectu: nec ex scire: sed ex agere: nec ex lectione: sed ex deuotione. Seruus em̄ sciens voluntatem dñi sui & non faciens, va- pulabit multis, & vt dicit Iaco, melius est viam domini non agnoscere q post agnitionem retroire. In statu ergo huius virē dicunt q non est homini omnino studendum vt sciat propter se, statum scilicet faciendo in scire: sed vt sciendo cognoscat quid agere: & ad qd tendere debeat. Dicunt igitur q qualitercūq est in patria calesti, siue visio futura p̄fectior sit q amor, siue fruitio, an ecōuerso: in via tamen merendi hic proculdubio actio p̄ferenda est cognitioni. Melius enim est (vt dicunt) facere & nō scire q scire & non facere. Quare cum actus studii non respiciat nisi modum acquirendi scientiā: via rationalis deductionis p̄cedēdo a noto ad ignotū, vt p notū cognoscat ignotū: qui locum non habebit in patria: vbi cognitiones nostræ discursuē a noto ad ignotum non erunt: sed solum locū habet hic in via: dicūt absolute dicēdū, q non est studēdū homini finaliter vt sciat propter se, id est propter ipsum scire, ibi stando. Hoc enim est vanitas vanitatum: & fuit vanitas philosophorum: quoniā cū cognouissent deū, scdm q dicit apl̄us Ro. i. Qd notū est dei manifestū est illis. Glos. Qd deo est cognoscibile ductu ratiōis: notum est illis. Et tamē nō sicut dei ei glo- tificauerunt. Glos. Bene viuēdo & colēdo. Euanuerūt in cogitationib⁹ suis: putātes se aliqd esse cū

Y
Ad pri. pri.

Z
Ad secundū

A
Quest. vi.
Arguit

2

In oppositū,

B
Resolutio. q.

C

D

Summe

nihil essent. Quod reuera vanitas erat summa: & ideo dicentes se esse sapientes: stulti facti sunt. Rerum stulti ponendo beatitudinem in cognitione quam habere poterant per creaturas: quem solum ponenda est in cognitione creatoris. Et ideo dicit Augustinus de doctrina christiana. loquens de notitia creaturarum quam habebant phi. Illa (inquit) plurimum intellectum adiuuat: tantum absit error: quo videtur fisi homines ipsam veritatem didicisse cum ista dicterint. Istorum positio non potest stare. Cum enim omnis actio virtutum moralium ad serenandum oculum mentis ordinetur: ut mundatus possit deum videre & hic quantum possibile est per intellectum & fidem: in futuro vero per speciem: superior prefectio & prefectior est notitia sciendi deum & diuina quam ois virtutis moralis actio. Non est ergo scire simpliciter propter agere: sed ex conuerso. Et quod scire dirigit agere: hoc est propter se: ut clarus contingat scire oculo mentis serenato per agere. Nec est agere per virtutes morales omnino maioris meriti: quam secundum intellectuales. Immo ex conuerso quantum est de ratione operis maioris meriti est opus contemplatiu[m] quam actu[m]: & magis debet esse in electione: in quantum tamem contemplari ex voluntate imperatur: & charitatis amore. Sed hoc declarari habet in questione de comparatione vite actu[m] & contemplatiu[m]. Dico autem ex charitatis amore: quia sine charitate nulla valet presentis vite actio. ut dictum est secundum apostolum. i. Corinth. xiii. nec cognitio: quia scientia huius vite si sola sit inflat: & non nisi per charitatem edificat. ut dicit. i. Corinth. viii. ubi dicit gloriam. Scientia si sola est in superbiam extollit. ergo si vis habere non inflantem scientiam: adde charitatem: & utilis erit scientia. per se enim inutilis est: ut patet in rationibus supra inductis ad hoc: & etiam dictum est super secundum apostoli. i. Corinth. xiii. Qualitercumque ergo se habebit res in statu glorie: in statu presentis vite non est studendum ad scire propter se: sed ut per habitam scientiam sciens ex cognito dirigatur in actione: & hoc quartum ad scientias practicas. quartum vero ad scientias speculativas ut amplius inflametur ad amorem. Vnde videtur esse distinguendu[m] de scire & agere. Est enim quaedam scientia agibilium: quaedam vero speculabilium. Siiliter est quodam actio executio agibilitatis: quodam vero dilectionis speculabilitatis. Loquendo autem de scientia & actione in agibilibus: scientia est propter actionem: & actio est finis scientie. ut in scientiis practicis: in quibus studendum non est scire propter se: sed propter opus. secundum quod dicit Philosophus de scientia Ethic. Presentis negotium non est ut sciamus: sed ut boni fierimus. Loquendo vero de scientia & actione in speculabilibus: sic similiter est scientia propter actionem: nec enim est studendum scire speculanda: nisi dirigendo ad illa quem ex charitate sunt diligenda: ut cognita diligatur. Propter autem operanda primo modo non est studendum scientie secundo modo dictum: sed propter ipsam magis est operandum illa operatione. Absolute ergo dicendum quod nulli scientias studendum est scire propter se: sed propter aliud: aut propter actionem agendarum: ut in scientiis operatiuis: aut propter amorem diligendarum: ut in scientiis pure speculatiu[m]. Vnde super illud. i. Corinth. viii. Scientia inflat: charitas autem edificat. dicit Gloria. Addite scientie charitatem: et utilis erit. Scientia per se inutilis est. Quare nec precepit isti scientie scriptura: cuius prius finis est charitas de corde puro & conscientia bona & fide non ficta. & hoc tam ad precepta credendarum: quam agendarum. Propter quod dicit Augustinus in sermone de laude charitatis. Totam magnitudinem & altitudinem diuinorum eloquiorum secura possidet charitas: qua deum proximum diligimus. ut infra dicetur: loquendo de auditore huius scientie. Et ideo dicit Augustinus. de tri. Habet scientia modum suum bonum. si quod in ea inflare solet aeternorum charitate vincatur. Vnde dicit Bernardus. Non probat apostolus multam scientiam si modum sciendi nescias. Modus autem sciendi est ut sciias quo ordine: quo studio: quo fine nosse quemque oportet. Quo ordine: ut illud prius quod maturius ad salutem. quo studio: ut id adestius quod vehementius mouet ad amorem. quo fine: ut propter tuam & proximi utilitatem. Quidam enim student ut sciant: & curiositas est: quidam ut sciantur: & turpis vanitas est: quidam ut ditentur: & turpis questus est: quidam ut edificant: & charitas est.

G Ad pri. pri.
C Ad primum in oppositum, quod scire est intellectus perfectio: Dicendum quod in argumento est figura distinctionis: communando quale in quid. Cum enim dicitur quod studendum est homini propter perfectionem intellectus, perfectio stat ibi concreta: & supponit ibi ut quale, sub hoc sensu: studendum est homini propter perfectionem intellectus. ut intellectus eius perfectus fiat, supponit autem pro abstracto cum dicitur: scire est perfectio intellectus: & ita ut quid. Scire enim est ipsa perfectio: & ideo non sequitur conclusio pro abstracto: quae pro concreto bene sequeretur. Hec enim est vera. Studendum est homini ut sciat propter intellectus perfectionem, id est ut ipse intellectus sit perfectus. Illa tamen est falsa. Studendum est homini ut sciat, id est propter ipsam scientiam, siue propter ipsum scire, licet enim scientia sit finis & perfectio intellectus (ultra enim scientiam nullo alio perfectitur) non tamen est finis sui ipsius ut sit propter seipsum scientia vel ipsum scire, & sit ultimus finis: vel in eo sit status: quia scire ordinatur ad perfectionem yltiorem in homine ut dictum est.

Arti. V. Quest. VII. Fo. XLI.

H Ad secundū: q̄ scire est finis humani studii: dicendū q̄ de actū studii loquendum est dupli citer. Vno modo scdm se & absolute: & sic solū verū est q̄ actus studii est propter scire: vt p̄ ppter vltimū finē eius: quia studēs vt studēs studio suo nihil amplius qrit suo actu studēdi nisi scire. Alio modo loquēdū est de actū studii vt cadit sub itētione volūtatis imperātis ipm. Sic nō est verū q̄ actus studēdi est ad scire ppter se: quia volūtas hoīs bene regulata impans actū studēdi i hoīe, finē act⁹ studēdi q̄ est scire, in finē vltiorē intēdit dirigere q̄ est finis alte rius act⁹: vt actus amoris ad quē ordinat̄ actus studēdi: vt dictū est. & hoc mō protēdit q̄stio. **I** **Ad tertium**

Ad tertium q̄ studēs ppter se desiderat scire: dicendū q̄ p̄his qui hoc dicit: considerat hoīs perfectionē in habitib⁹ & actib⁹ ex puris naturalib⁹ acquisitis: aut p̄ mores quo ad virtutes prakticas: aut per studia quo ad virtutes speculatiuas. & ideo perfectionē hominis in puris naturalib⁹ statuēs, scire ex sc̄iētūs speculatiuis vltimā ponit hominis perfectionē. Et reuera in hoc bene posuit: vt alibi videbitur. Et ideo dixit: quia homo desideraret scire propter se. In hoc tamē q̄ in scire ex rebus naturalib⁹ posuit consistere vltimā hominis perfectionem: nec posse vlla vltiori perfici: ipsie errauit. Est em̄ vltior perfectio illa q̄ consistit in gratuīs: quā homo natus est recipi: licet nō ex puris naturalib⁹ ad illā attingere possit, vt dictū est supra: & ad opus illius perfectionis gratuitē: qđ est dilectionis & charitatis: ordinat̄ omnis scien tia siue naturalis, siue supnaturalis: quia ipsa plus fini vltimo coiūgir: in quo consistit vltima perfectio. Hinc dicit Hu. sup. vii. c. cel. Hier. Dilectio supueniēs scientiē maior ē, plus em̄ deus diligitur q̄ intelligitur. intrat dilectio vbi scientia foris stat.

K **Ques. viii.**
Ira septimi arguit q̄ hō studio suo in acgrēdo sc̄iētā: terminū aliquā debet imponere. Primo sic. Apo. dicit. Non plus sapere q̄ oportet sapere: sed sapere ad sobrietatē. sed si termin⁹ studio non esset imponēdus: nūq̄ cōtingeret tm̄ sapere quin pl⁹ oporteret sapere. ergo &c. Secundo sic. Prouer. xxiii. sup illđ Noli laborare vt diteris. G. Scientia. & sequitur in textu. Sed prudētię tuae pone modū. Nō aut̄ esset ei ponēd⁹ modus sc̄iētē: si studio termin⁹ nō esset imponēdus. ergo &c. Contra est illud Eccl. vi. Fili a iuuentute excipe doctrinā: & vīḡ ad canos inuenies sapientiā. sic autē facere nunq̄ esset cessare scdm intentionem sapientis. ergo &c. Item Aug. i. de Aca. dicit. Phia est a cuius vberib⁹ nulla acta qrit excludi. ergo &c. **In oppo.**

E **Rūsio.**

Dicendū ad hoc: q̄ cū ea quē sunt ad finē a finē determinat̄ debent: & studiū hominis in quaicq̄ sc̄iētia finaliter ordinantur ad inuestigādū notitiā subiectū eius: & eorū quē circa subiectū cōsiderāda sunt int̄atū protēdēdū esse studiū requirit sc̄iētia quelibet, quousq̄ notitia subiectū & eorū quē circa ipsum cōsideranda sunt: haberi possint. Notandū igit̄ q̄ circa hoc aliter sentiēdū est i studio sacre scripture & aliarū scientiarū. Cū em̄ in sacra scripture studiū est: vt hic proficiēdō per fidē circa illa quē tradūtur in ea, perueniam⁹ in futuro ad contruendū illa p̄ speciē. In isto autē profectu quāto homo magis procedit: tanto magis pficit: & quāto amplius inuenit: tāto amplius inueniendū sentit. In tali autē studio nūq̄ est cessandū in via: quousq̄ ad terminū aptē cōtūtōnis perueniat in patria. Idcirco quātū ad studiū sacre scripture absolute dicendū q̄ termin⁹ studiū in eo ponēdus nō est, immo dispositus & ordinatus ad hoc semp intentionē proficiendi amplius & amplius in ea habere debet. & hoc maxime ideo q̄ scibile in ipsa est infinitū: circa qđ p̄t pfec⁹ pcedere i infinitū. Scdm q̄ dicit Aug. sup Io. par. ii. ser. ix. Diuini cantici vox est. Querite dñm & viuet anima vestra. queramus inueniendū: q̄ramus inueniendū: vt inueniendū q̄ratur, occultus est: vt inuenitus q̄ratur immensus est. Vnde alibi dicitur. Querite faciē eius semp. Satiat em̄ q̄rētē: iquātū capit: iuuenitē capaciōrē facit: vt rursus q̄ratur, implere vbi plus capere coepit: quia cū consummauerit homo, tūc incipit: donec ad illā vitā veniamus: vbi sic iplemur vt capaciōres nō efficiamur: quia & perfecti erimus vt iam nō prof. ciām⁹. Tūc em̄ ostendet nobis qđ sufficit nobis. Hic autē semp q̄ramus non vt fructus inquisitionis non sit finis inquisitionis: sed ideo hic semp dicim⁹ q̄redum: ne alii q̄n̄ hic putemus ab inquisitione cessandū: atq̄ ita q̄rendo tendamus: & inueniendo ad aliquid perueniemus: & ad id qđ restat q̄rendo & inueniendo transimus: quousq̄ ibi fiat finis q̄rendi: vbi perfectioni non superest intentio proficiēdi. & in sermone. xlvi. Spiritus sanctus nūc doceat fideles quāta quisq̄ potest capere spiritualia: & in eorū desideriū magis accēdir, si quisq̄ in ea charitate proficiat: qua & diligat cognita & cognoscenda desideret. Ita vt ea quoq̄ iplā quā nūc quandoq̄ cognoscit nondum se scire sciat: quomodo scienda sunt in eam vitam: quā nec

f

Summe

oculus vidit, nec auris audiuit, nec in ecr hominis ascendit, quo sciendi modo si nunc ea vellet interior magister dicere, i. nr̄e menti apire & inostrire, humana infirmitas portare nō posset. Vnde dicit Chrysostomus in principio sup Matth. Non a pueritia elegi aliquos ad descendit iubentes, certū annorū numerum p̄finientes ad cōsummandū studia virtutū: sed cunctis generaliter aetatis differētes. Vnde Origenes in Homiliis, quomodo Abraham accepit Cethurā in uxorem; exponēs quomodo sancti in extrema aetate uxores duxerant, in typo sapientie semp conquistende, dicit sic. Patriarcharū coniugia mysticū aliquid indicant sacramentū. Abraham quis esset senex: hoc tñ sciebat q̄ sapientie nullus est finis: nec descendit terminū senectus imponit. Sarē dormitio virtutis est intelligēda consummatio: quia vero perfecte & cōsummatae virtutis est: semper necesse est ut in aliqua eruditōne versetur: quā eruditōne coniugē eius sermo diuin⁹ appellat. Accepit ergo senex Abrahā uxore noſe Cethurā, maior em̄ ad sapientiā sensibus nostris capacitas inest, qñ mortificatio Iesu circūferit in corpore mortali. Quanto em̄ quis carne fessus est: tanto erit virtute robustior: & sapientie complexibus aptior. Iḡitur ad tales nuptias p̄ senectam nullus excluditur: imo maturē etati plus cōueniunt. Propter qđ dicit David in Psal. Letetur cor q̄rētiū dominū & cōfirmamini: querite faciē eius semp. Qđ Auguſtinus exponēs. xii. de trin. in prin. dī. Videat qđ semp q̄rit nūq̄ inueniri. & quomō iam letabat & nō poti⁹ corrītabat cor q̄rētiū, si nō potuerint inuenire qđ q̄rit. Et q̄ inueniri possit dū q̄rit: testatur Esa. cum dicit. Querite dūm: & mox vt inuenieritis eū: inuocate illū. au intentus q̄rendus est! Sic enim sunt incomprehēsibilia q̄renda: ne se aestimet homo nihil inuenisse: quini q̄ sit incomprehēsibile qđ q̄rebat potuerit inuenire. Cur igitur sic querit: si incomprehēsibile comprehenditur esse qđ q̄rit: nisi quia cessandum non est: qđiu ipsa incomprehēsibiliū inquisitio ne proficitur: & melior meliorq̄ fit q̄rens tā magnum bonū: qđ et inueniendū q̄ritur: & q̄rendum inuenitur! Nam & q̄ritur vt inueniatur dulcius: & inuenitur vt querat audius. Scdm̄ hoc accipi potest qđ dictum est in Ecclesiastico. Qui me mandat, adhuc esuriēt: & qui me bibunt, adhuc s̄tient. Manducant enim & bibunt: quia inueniunt: & q̄a esuriunt & sitiunt: adhuc querunt. Et. ix. de tri. in principio. Tūtissima est querentis intentio donec apphendatur illud quo tendimus: si ea recta intentio est quae proficitur a fide. Sic ergo queramus tanq̄ in tūtentur: & sic inueniamus tanq̄ quesituri. Cum enim adhuc consummauerit homo: tunc incipit: & hoc totum cōtingit propter scibilis infinitatem. Scdm̄ q̄ dicit Hila. de tri. Incipe: per curre: perfiste: et si non peruenturū: gratulabor tamen proficiens: & reuera saltem in futuro attinget. Scdm̄ q̄ dicit Augustinus de bono perseverantie. Bonę spei est hōris, si euri sic perseverantem dies vltimus huius vitæ inuenierit: vt adiificantur ei quae proficiens defuerint: & perficiēdus q̄ puniendus potius iudicetur. Vnde de profunditate huius scientiæ & infinite scibilis in ea, dicit Augustinus in epistola ad Volusianū. Tanta est Christianarum profunditas literarum &c. vñq̄ ibi. Cum consummauerit homo: tunc incipit: longa est auctoritas, sed cōmuniſ. Vnde Origenes exponēs illud qđ dicitur de Isaac. Gefi. xxv. Habitauit iuxta puteū nomine viuentis & videntis. Intelligentibus, inquit, grandis est ista benedictio: qui potest singula quae in lege & prophetis sunt scire, & intelligere: ille habitat ad puteum visionis. Magna benedictionem accepit Isaac vt habitaret ad puteum visionis. Nos qñ satis mereri poterimus: si forte trasitū habere possimus p̄ puteum visionis: certe si nō potero omnia intelligere: assideo tamē scripturis diuinis: & in lege dei meditor die ac nocte: & omnino nūq̄ desino inquirendo: discutiendo: certe quod maximū est orando: & ab illo poscendo intellectum qui docet hominem scientiam, videor & ego habitare ad puteum visionis. Tu ergo si semper perscruteris propheticas visiones: si semper inquiras: si semper discere cupias: hæc mediteris in his permaneas: percipis & tu benedictionem a domino: & habitas apud puteum visionis: & dominus aperiet tibi scripturas. In ceteris autem scientiis studio terminus ponendus est. Cū enim (vt dictū est supra) in aliis scientiis studendum non est nisi in quantum utiles sunt: & (vt infra dicet) intantum utiles sunt in quantum ad hanc sacram scripturam proficiunt: Intantum ergo studendum est vnicuiq̄ in aliis scientiis: in quantum ex hoc profectū poterit habere studiū consequenter in sacra scriptura: ne nimū imorando in aliis in illis tempus consumat: per qđ fructuosius in ista proficere posset. etiam si quis illis intendat: vt ad istam scientiam veniens amplius & pluribus proficiat: cum residuum temporis vitæ suæ ad capiēdum ea quae sunt huius scientiæ nō sufficiat. Ridiculū enim est vt dicit Augustinus in epistola ad Diocorum, cum ppterēa multa superflua didiceris: vt tibi aures hominū ad votum præ-

parentur: ipsa necessaria non tenere: quibus superflua preparaueris: & dum occuparis ut diligas unde facias inter eos nolle, discere quod infundatur intentis. Et Augustinus de utilitate credidit. Intelligere superflua fortasse non nocet. Sed fortasse discere nocuit: cum tempus necessiorum occipiatur. Et permittit tamen deus curiosos diutius in illis immorari scientiis: ne tempore illo implicant se deterioribus. scdm qd dicitur Eccl. iii. Vidi afflictione quam dedit deus filius hominum: ut distendantur in ea, cuncta enim bona in tempore suo, & modum dedit disputationi eorum. Vbi dicit Glosa Propterea dedit deus in presenti etiam peruersorum dogmatum magistros: concessit occupationem: ne mens eorum ociosa torpesceret. Deus enim fecit omne bonum quod fecit. Sed in tempore suo bonum bonum est: nonque ulterius quod opus est. Et ideo Augustinus de studio scientiarum secularium, dicit iij. de doc. Christi. In doctrinis quae apud gentes inueniuntur, in omnibus tenendum est nequid nimis. Et de ordine. l. ii. Talis eruditio si quis ea moderate utatur (Nam nihil magis quam nimis formidandum est) talem pietatem mittit: ut ad summum illum modum ultra quam requirere aliqd nec possit, nec beat, nec cupiat, perueniat. Reuerata opus est cauere in studio scientiarum pietarum ne quid nimis: quia ut ostendit sedo de doc. Christi, plurimum accidit ut facilis homines res affequirur propter quae assequendas ista discunt: quod taliu pceptorum nodosissimas disciplinas & spinosissimas. Et tamen (ut ipse subdit ibidem) quod miseros magis in his oib ipsa spectamur: veritatis delectant sepe. De quibus dicit Chrysostomus. i. sup Matth. Plerique totos dies peragunt, propter illa occupationem vanissimam: & multa detrimenta patiuntur: & cum omnium diligentia quod audierint memorie commendant: eaque ad animi sui perniciem infixa custodiunt. His vero ubi loquitur deus ne exiguum quidem tempus patienter expectet. Ultimus. s. senectutis: quod tamquam utile esset multum Scdm qd dicit Augustinus ad Hieron. Ad discendum quod opus est: nulla aetas sera videri potest: quia etiam senes magis decet docere quam discere, magis tamen discere quam doceant ignorare.

¶ Ad primum in oppositum: non plus sapere quam oportet: Dicendum quod semper oportet plus: non tamen plus quam oportet: Sed ponere prudentem nostrum modum, ut dicunt secunda ratio. & hoc sit semper pie secundum regulam fidei querendo, non transgrediendo terminos quos posuerunt patres nostri: ut dicit Prover. xxiii. unde post illud Prover. xxiii. Prudentem tuem pone modum: ita secundum sequitur. Ne erigas oculos tuos. Glosa metris. Ad opes quas non potes habere. Gl. diuinitatis perscrutandas: quia celestibus tamen ouibus patent. ¶ Per idem patet ad secundum.

Arti. VI. de Theologia secundum se, quantum ad scientiam.

Q
Ad pri.
prin.

Ad secundum

Iso de scientia & scibili in generali, sequitur videre de scientia & scibili theologia in speciali, quae continet theologia. Vbi considerandum est Primo de theologia in se. Secundo de ipsa in suis causis. Circa theogiam in se querendum est

Primo secundum se & absolute.

Secundo in comparatione ad alias scientias.

¶ Circa theogiam secundum se & absolute queruntur quatuor.

Primo: vtrum theologia sit scientia.

Secundo: vtrum proprie dicenda sit sapientia.

Tertio: vtrum sit scientia una.

Quarto: vtrum sit scientia perfecta.

Circa primum arguitur, quod theologia non sit scientia. Primo sic. Scientia non est nisi eorum quorum sunt causae & principia. Tunc enim scire opinamus vniuersodique: cum causas & principia arbitramur scire: ut dicit in principio Physi. & in principio post. Et Avicenna dicit in principio Metaphysicorum suorum. Inquisitio omnis scientiae non est de principiis: sed de consequentibus principiorum. De rebus autem diuinis est theologia: quarum non sunt causae & principia. Sed ipse sunt causae & principia aliorum. ergo &c. ¶ Secundo sic. omnis scientia est de intelligibili & vniuersalibus. primo post. & primo Metaphysicorum. Theologia ut plurimum non est de intelligibili & vniuersalibus, sed de sensibili & particularibus: quia de rebus historicis & humanis gestis: que credunt & non intelligunt. scdm Augustinus. lxxxiii. q. q. xlvi. ergo &c. ¶ Tertio sic. theologia est solu notitia eorum quae tenetur per fidem: & ad fidem de eis facienda. Io. xx. Hec autem scripta sunt ut credatis. Scientia autem non est eorum quae tenetur: quia scientia fidem evacuat: cum scientia sit eorum, quae intellectu videtur. f. des autem eorum quae non videntur. ergo &c. ¶ Quartio sic. omnis scientia procedit ex principiis per se notis. primo post. Theologia autem non procedit nisi

A
Quest. i.
Arg. i.

f. ii.

Summer

In oppositū. ex creditisq; nō sunt per se nota: q; a plurib; eis cōtradicatur. ergo &c. **In cōtrariū est A**ccum dicit, q; theologia est scientia de his rebus quas ignorare nō expedit : & quas nos scire p; nos idonei non sumus.

B
Responso. Ad questionē istā intelligendū, cū theologia sit credibiliū, & nullorū aliorū, nisi ut accipiatur ab initio: vt per fidē creditur. Nāc aut̄ ita est q̄ credibilia primo p̄ fidē nata sunt, fieri scita p̄ intelligētiā: vt quę p̄ponit̄ hominī primo credenda p̄ fidē, postmod̄ diuino lumine adiutus, & p̄ proprio studio aptatus, capiat ea p̄ intelligentiā, scdm q̄ infra determinabit̄ q̄ & ipsa alio modo iudicāda est esse sc̄ientia, inquāt̄ est credibilis ut credibilia sunt tñ: alio ve-
tur modo, inquantū credibiliū ut facta sunt intelligibilia: Dicēdū igit̄ q̄ notitia aliqua appellata sc̄ientia dupl̄iciter. Vno modo stricte: alio modo large. Large appellat sc̄ientia q̄libet notitia certa veritatis. Scdm q̄ dicit Aug. primo de li. arb. Scire nihil aliud est q̄ ratione, hoc est mēre habere percepti. Et sc̄ientia sic dicta distinguit̄ cōtra opinionē, dubitationē & suspicionem, que sunt op̄ationes intellectus & notitiae sine villa certitudine. Propter qđ phus. vi. Eth. in illis tri- bus non ponit̄ esse intellectuales habentes. Vñ quia fides dicit certā notitiā eoz q̄ tenetur per fidē: vt infra dicet̄: sub isto modo sc̄ientia obtinet̄ notitia fidei, & sic large sumēdo sc̄ientiā, Theos

C
logia inquāt cōtinet credibilia considerata vt credibilia tñ, nondum visa siue intellecta, dī-
cēda est sc̄ientia. Scđm q̄ dicit Aug. de vidēdo deū. Merito nos sc̄ire dicimus: nō solū id qd̄ vi-
demus: verū etiā illud qd̄ certissimū credimus. Vñ & credita eriā quodāmodo mente videte
recte dicimus: quia q̄ verū sit minime dubitam⁹. Hinc lo. euāg. de eo qd̄ sola fide tenuit. Si tñ
sola fide & nō scientia pura siue intellectu tenuit) dixit. i.lo.iii. Scim⁹ qm̄ cū apparuerit: siles et
erim⁹. Et Paulus. Nt̄c sc̄io ex pte. Ecco dicit Aug. Sc̄ire se dixit qd̄ nō vidēdo: sed credēdo co-
gnouerat. Stricte vero appellat sc̄ientia: nō q̄cunq̄ certa notitia: sed solūm̄ eoꝝ quoꝝ veritas
intellectui ex rei euidētia apparet: vt intellect⁹ in ea sibi ipsi sit testis, & certitudinē ex eo qd̄ vi-
det, habeat: nō tñ ex testimonio alterius: sicut certitudinē habet fides. Scđm q̄ dicit Auicē.
ix. Metaph. Promissio quę fide recipit non est via ad pbandū eī uisi testimonio prophete. Sicut
illa q̄ est q̄ habebim⁹ corp⁹ apd̄ resurrectionē. De talī sc̄ientia dicit Aug. primo de li. ar. Proprie-
& pure sc̄ientia nominat: quia ratione atq; intellectu parat. Et sc̄ientia sic dicta distinguit a fide
& omni notitia eorū q̄ fide tenetur inquantū hm̄oi: quia est intellect⁹ ex rei euidētia: nō cre-
dibili ex alterius testimonio. Sed intellectus talis dupliciter potest haberī. Et scđm hoc sc̄ien-
tia pprie dicta est duplex. Vno em̄ mō haberi pōt̄ vi naturalis rationis opantis mō naturalis
illustratione solūs luminis naturalis: aut cū diuina illustratione generali. de qua dicit⁹ est su-
pra. Alio mōvi naturalis rōnis opantis mō supnaturali illustratione speciali luminis signatu-
ralis. Primo mō habet intellect⁹ de reb⁹ naturalib⁹ i sc̄ientiis phīcīs. Secundo aut̄ mō habet de reb⁹
supnaturalibus in ista sc̄ientia. & hoc inquāt credibilia sunt intelligibilia qd̄a in potētia: vel iā
intellectu: & non videbis. Vñ quia ista sc̄ientia cōtinet credibilia q̄ nō pfecte sunt homini intel-
ligibilia: & hoc nō nisi paucis: et forte aliqua sunt ita credibilia q̄ nec sunt intelligibilia
lia homini. Ita ista: ga qd̄ oculus nō vīdit: auris nō audiuit: nec i cor hoīs ascēdit: ppara-
uit in membra. qd̄ se. Sicut dicit Esa. & Ap's. qd̄ & optime credūt. Ideo dicit Aug. de vidēdo
de rebus: utra cōstat ex visis & creditis. & in his q̄ videmus nosip̄i testes sum⁹. quę vero
ex testimonio alteri⁹ tenem⁹. Vñ sicut differunt sc̄ire ex visu pprio: & ex auditu alteri⁹
intelligere aliquid, ga euidētia eius mēti est p̄sto: & credere solū ex alterius te-
stimonio. q̄ dicit Aug. ibidē. Pr̄sēntia itelligim⁹ q̄ p̄sto sunt sensib⁹ animi siue corporis
sensu: sic meā voluntatē plane video: quia p̄sto est animaꝝ sensibus
ihi indicet voluntatē suā: quia iam mihi latet sensu corporis & animi: credo, nō
in mentiri astimo. non credo.

Ad hanc theologiā oppositū: q̄ theologia nō habet causas & principia: Dicēdū q̄ falsa
theologia nō habet principia prima credibilia: ex quibus ductu naturalis rationis illustrata
supnaturali elicī possint credibilia posteriora pertinentia ad hāc scientiā. Sicut in
scientiā naturali principiis lumine naturalis rōnis eliciuntur posteriora. Līcer em̄
a sunt rōnes. respectu rerū naturaliū: in se tñ quedā sunt priora quibusdam: quae
in hāc theologiā principiis aliorū: etiam l̄ eis que pertinet ad ipm̄ deū. scdm̄ q̄ pater est principiū
deū & filius. secundū: facti. **C**Ad scdm̄: q̄ theologia est de singularibus & sensibilibus:
dum q̄ sicut in scientiā dupliciter: vel primo & ppter se: vt sunt illa q̄ sunt
ostatia & ppter se scietie: vel secūdario & ppter illa q̄ prialiter tractant: vt p ea decla-
rur, p ea docentur, & melius pcipiant addiscens. Primo mō theologia ficit & alibet;

Artic. VI. Quest. II. fo. XLIII.

alia scientia est de vniuersalibus & intelligibilibus. Secundo modo bene potest esse de singularibus & sensibilibus. & hoc modo historie & gesta particularia & sensibilia in hac scientia introducuntur: non tam propter necessitatē scientie: quod propter declarationē eorum quod pertinet principaliter ad scientiam: & ppter addiscentem: & hoc duplice de causa. scilicet necessitatis & cōmoditatis. Necessitas eo quod diuina: quod facultate nostrā excedunt: aliter capere non possumus. scđm quod dicit Dio. i. ca. de celo. Hierar. Non erat possibile nostro animo ad non materialē celestium ascendere contemplatio: ne: nisi ea quod scđm ipsum est materiali manuductione utamur. Cōmoditatis: quia per exempla singularia sensibilia nobis cōsentanea facilius quecumque capimus: quod sermone vñ nobis pposita. scđm quod dicit Aug. li. de medacio. Diuinę scripturę non solum pcepta dei continent: sed etiam virtus nostra res ipsorum: ut si forte occultum est quemadmodum accipiendo sit quod pceptum: in factis sanctorum intelligatur. Hinc etiam dicit Leo papa. Validiora sunt exempla quod verba: & plenius est ope docere quod sermone. Vñ & ista sensibilia historica in hac scientia: sunt quasi exempla in aliis: quod licet ponere in omni scientia: ut facilius capiat quod addiscit. scđm quod dicit primo Prior. Nec tamen ut nuda exempla & pure historica: talia in ista scientia sunt accipienda. quod tamen non essent oīno de integritate fidei & huius scientie. Sed debemus ea accipere ut facta legis declaratiua: & cum hoc vim pceptorum legis in se habentia. scđm quod dicit Ambr. in Hexam. Ad auertim⁹ ea quod nō sic in specie historie tradūtur vim statuisse legis in posterum. Ad tertium: quod de his quod tenent fide non est scientia: Dicendum scđm iam dicta: quod verum est stricte sumendo scientiam: nisi iquatum credibilia sunt et intelligibilia. Large autem sumendo scientiam: bene verum est quod de eis est scientia ut credibilia sunt: ut dictum est. Ad quartum: quod non procedit ex principiis per se notis: Dicendum quod procedit ex principiis per se notissimis & certissimis in sua veritate: & etiam fideli certitudine fidei. licet prius quod credita facta sunt intellecta: non sint nota ex rei evidencia: vel licet etiam nec fide teneantur sine lumine fidei.

Ira scđm arguit: quod theologia non debeat dici sapientia. Primo sic. Scientia illa quod est sapientia: principia sua non supponit ab alio: sed oīes alię sciētia ab illa: ut vult. pbs. iii. Metaph. Scientia ista principia sua ab alio supponit: cuius testimonio creditur eis. ergo &c. Scđm sic. Scientia quod sapientia dicitur: debet principia aliarum scientiarum probare contra negantes ea. ibidem. quod non potest facere hec scientia: quod non habet notiora intellectui: quod sunt principia aliarum scientiarum. ergo &c. Tertio sic. scđm Aug. xiii. & xiii. de tri. Fides pertinet ad scientiam: non ad sapientiam. quod cum scientia ista est scientia fidei: scientia erit proprie: non sapientia. Quarto sic. Scientia quod est sapientia: est sui ipsius gratia. ut dicitur. i. Metaph. quod non conuenit huic scientie: ut dictum est supra. & ut dicitur. lo. xx. Hec scripta sunt ut credatis: & non ut hoc tam: sed ut credentes vitam habeatis. ergo &c. Corra est illud Apł. i. Corin. ii. Sapientia loquimur inter profetas. quod non est nisi huius scientie. vñ dicit ibi Gl. De secretis dei. Hec autem sc̄ia maxime est de secretis dei. ergo &c. Hic est intelligendum prior quod largit accipiendo nomine sapientie & stricte nomine scientie: & Sapientia potest dici scientia: & scientia potest dici sapientia. scđm quod dicit Aug. xiii. de tri. Nec ista duo sic accipiuntur (scilicet scientia & sapientia) quod non licet dicere vel ista sapientia quod est in rebus humanis: vel illa scientia quod est in diuinis. Latiore enim cōsuetudine utramque sapientia: utramque scientia dici potest. Proprie tam loquendo ab inuicem distinguuntur: ut aliqua notitia dicatur cōmuniōri nomine scientia: non sapientia: alia vero proprio nomine dicatur sapientia & non scientia. scđm quod Aug. subdit ibidem. Nullo modo tam scriptum esset apud Apostolum. Alii dat sermo sapientie: alii sermo scientie: nisi & proprie singulis rationibus hec singula vocaretur. Vñ ut statim determinat lib. xiii. Scientia proprie est notitia de humanis & temporalibus rebus. Sapientia vero de diuinis & aeternis. Ex quo statim apparent solutio ad questionem. Licet enim scientia aliqua philosophica sit de diuinis & eternis: quod tam nulla scientia philosophica est de deo. principaliter: ut de subiecto & obiecto: neque etiam de eo considerat aliter quod modo humano: notitia ei⁹ aliquando ex rebus sensibilibus & creaturis: sola autem theologia principaliter ut de subiecto & obiecto est de deo: & modo diuino & superhumano de ipso considerando. Idcirco patet quod sola theologia simpliciter sapientia debet dici: & quod nulla scientia philosophica respectu eius sapientia dici possit. Sed ut istud quomodo ei conueniat apertius videamus: cum sapientia nomine suo nihil aliud dicat quod progratiua quādā supra nomē scientie: Considerandum est quod sit illa progratiua quā sapientia habet supra scientiam simpliciter. Quem si iuueniat principaliter in hac scientia super oīes alias: patebit quō & quare proprie sapientia dici debeat. Norandum igitur quod scientia noīe suo nihil aliud dicit, nisi certam notitiā de re aliq: ita quod ut dictum est in questione procedet, oīis certa notitia de re, coī noīe scientia potest dici. Quare cum noīe sapientiae nihil nisi quādā progratiua scientie ex primis: & progratiua rei debet esse in eo quod est formale & perfectio ei⁹: Perfectio autem formalis sc̄ie

f. iii

G

Ad tertium

H

Ad quartum

I

Arg. 4

2

3

4

Arg. 5

5

Arg. 6

6

In oppositum

7

Resolutio

8

9

10

11

12

13

14

15

16

17

18

19

20

21

22

23

24

25

26

27

28

29

30

31

32

33

34

35

36

37

38

39

40

41

42

43

44

45

46

47

48

49

50

51

52

53

54

55

56

57

58

59

60

61

62

63

64

65

66

67

68

69

70

71

72

73

74

75

76

77

78

79

80

81

82

83

84

85

86

87

88

89

90

91

92

93

94

95

96

97

98

99

100

101

102

103

104

105

106

107

108

109

110

111

112

113

114

115

116

117

118

119

120

121

122

123

124

125

126

127

128

129

130

131

132

133

134

135

136

137

138

139

140

141

142

143

144

145

146

147

148

149

150

151

152

153

154

155

156

157

158

159

160

161

162

163

164

165

166

167

168

169

170

171

172

173

174

175

176

177

178

179

180

181

182

183

184

185

186

187

188

189

190

191

192

193

194

195

196

197

198

199

200

201

202

203

204

205

206

207

208

209

210

211

212

213

214

215

Summe

et q̄ notitia aliqua sc̄ientia dicit: est certitudo notitiae in ipsa: Scientia igit̄ vna ex hac progratiua debet dici super alias sapientia: quia s. in certitudine alias excedit. Et quia certitudo scientiae causatur ex causis & principiis ei⁹ q̄ considerat: & principia quanto sunt priora & altiora: tanto sunt in sua veritate certiora: & ex hoc etiā tāto magis sunt causa certitudinis & veritatis oīm eoī q̄ sunt post: ut dicitur.ii. Metaph. idcirco cōtingit q̄ scientia quę simpliciter dicēda est sapientia respectu oīm aliarū debet considerare prima principia simpliciter oīm & altissima: & maxime inter illa illud qd̄ est maxime primū. Illud em̄ est prima causa & principalis ppter quā sc̄ientia dicēda est sapientia. Scđm q̄ dicit phs. i. Metaphysic. Arbitramur (ingt) certiorē & doctissimū causarū sapientiorē esse circa omnē scientiam. Certissimē autē scientiarum, maxime primorum sunt. Scire em̄ & intelligere maxime propter has. Propter em̄ hēc & ex his alia cognoscitur. Et cū hoc q̄ scientia dicit sapientia quia est causarū altissimarū: ex hoc maxime dicēda est sapientia q̄ considerat causam quae est finis: & bonū vltimū: cuius gratia agēdū est vnlū qd̄q: & verum primū, qd̄ est causa cognoscēdi vnlūquodq. Scđm q̄ de primo dī. i. Metaphysic. Antiquissima sc̄ientia & principalis cognoscēs est cui⁹ cā est agēdū vnlūquodq. Hoc autē est bonū vnlūsciuīusq: oīno autē in natura potissimū oīm. De scđo dī. ii. Metaphysic. Rectū est vocare sc̄ientiam veritatis ph̄ie ph̄iam speculatiuā. Finis em̄ sc̄ientiae speculatiuē est veritas. ex quo cōse quenter contingit q̄ hmōi sc̄ientie necesse est esse principia quę sunt semper in fine veritatis: neq̄ habēt causam in esse vera, sed sunt causa in hoc aliarum rerum. Vnde & de vtroq̄ dicit Augustinus simul in lib. suo de Aca. Dico, inquit, hēc maxime esse consideranda: initium veri & finē bonorum: nec sapientem esse qui aut cognoscendi initium ignorat: aut extremū experēdi ut aut vñ proficiscat ur a ut quo perueniendū sit, nesciat. Et q̄ ob hāc causam scientia debeat dici sapientia: quia s. considerat primas causas & altissimas, specialius inspiciendo: patet dupli citer. Primo, ex conditionibus sapientis simpliciter. Secundo ex cōditionibus sapientis alicuius in aliquo genere sc̄ientie particularis. Primo em̄ patet ex sapiente simpliciter: quia omnes conditiones: scđm quas describit phs sapientem & sapientiā simpliciter: conteniunt ei ex hoc q̄ cō siderat causas primas & altissimas. Ita q̄ prima cōditio sapiētis est scire oīa quodāmō p vñem sc̄ientiā: & scđa difficultia hoī: & tertia q̄ debet esse certior & doctissim⁹ causarū: & q̄rta q̄ ei⁹ sc̄ientia suiip̄i⁹ cā est: & q̄nta q̄ ei⁹ nō est famularē, sed famulari: ordinare: nō ordinari: suadere nō suaderi. Scđo similiter patet idē ex sapiente ptculari: quia q̄ aliquis sapiens df in sua facultate: hoc cōuenit ei ex certitudine sc̄ientie quā habet de re: & cognitione cause in illa facultate. Semper enīm in eodē genere sc̄ientiae sapientior dicitur sciens causam q̄ ignorās ea. Scđm q̄ dicit phs. i. Metaphysic. q̄ artifices sapientiores expris sunt: & manu artifice architector: q̄ hi causas sciunt: illi autē non: quia enim sciunt, sed propter quid nesciunt. & inter sc̄ientes causas semper sapientior dicitur qui priores causas nouit: siue in eodem genere sc̄ientiae: siue in diuerso. Scđm q̄ scđm ph̄m speculatiuus sapientior dicitur actiuo. Et est aduertēdū q̄ sc̄ientia non dicitur sapientia ex certitudine causarum quas considerat: certitudine dico considerata ex parte sc̄ientis: quae causatur ex euidentia sibi facta apud intellectum de re sc̄ita: Sed certitudine cōsiderata ex parte rei sc̄ite: q̄a s. principia prima q̄ cōsiderat certissima sunt quātū est de se in sua veritate: quia prima sunt. Et ideo sunt in hoc causa veritatis aliorum: vt dicitur.ii. Metaphysic. licet propter suam abstractionē & debilitatē nostri intellectus: qui euidentiā illoī non potest attingere, nobis siue sapienti in ea non possunt esse notissima: scđm q̄ dicitur ibidē q̄ manifestissima in sua natura sunt difficilis cognitionis in veritate sua, non propter se: sed ppter nos: quia dispositio intellectus nostri ad ipsā est similis dispositiōi oculorū vespertilionis ad lucem solis. nisi em̄ sic esset, prima ph̄ia. s. metaphysica: inter sc̄ientias ph̄icas non diceretur sapientia. Non em̄ ph̄is habet certissimā sc̄ientiā quantū est ex parte euidentiē sibi facte de sc̄ibilis in illa sc̄ientia: qm̄ euidentiā multo maiorem habet mathematicus de sc̄ibili siue sc̄ientiē. Et ideo ratione illa mathematica deberet dici sapientia potius q̄ metaphysica: qd̄ falsum est. Sed ph̄is certissimas causas considerat quantū est ex parte rei sc̄ite: & ideo super oēs sc̄ientias ph̄icas sua sc̄ientia sapientia dicitur. Quare cū theologiā cōsiderat causas altissimas & profundiora & altiora circa illas q̄ sc̄ientia humana posset attingere: & maxime circa illā causam q̄ deus est: q̄ & causarū & oīm ē p̄cipiū. vt dī. i. Metaphysic. quā summe cōsiderat vt est primū p̄incipiū omniū: omne enī inquantū verum producendo in esse a prima veritate q̄ ipse est: & vt est omniū finis vltimus: omne enī inquantū bonū, in bonum vltimum qd̄ ipse est reducendo quo ad bene esse. Circa em̄ deū theolog⁹ cōsiderat nō solū q̄ circa eū ph̄s ex creaturis potuit cognoscere: sed etiā illa quę ipsi deo soli nota erat naturaliter de se: quę nec supremus ange-

M

N

Artic. VI. Quest. II. fo. XLIII.

lus cognitio naturali potest attingere: qd nobis reuelauit p spiritu sanctu, & in hac sacra scientia sunt cōscripta. Scdm qd dicit Apo. i. Cor. ii. Loquimur sapientia dei in ministerio: qd abscondita est: quā pdestinavit deus ante secula in gloriā nostrā: quā nemo principū huius seculi nouit. Sicut scriptū est: Qd oculus non vidit, nec auris audiuit, nec in cor hominis ascendit: qd preparauit deus diligentibus se. Nobis autē reuelauit deus per spiritu suū. Spiritus em̄ scru-
tatur cōia etiā profunda dei. Quis em̄ scit hominū qd sunt hominis: nisi spiritus hominis: ita qd quē dei sunt nemo cognoscit: nisi spiritus dei: nos autē nō spiritū huius mundi accepimus: sed spiritum qui ex deo est: vt sciamus quae a deo donata sunt nobis: quae & loquimur, non in do-
ctis humanę sapientię verbis: sed in doctrina spiritus.

Absolute ergo dicendū: qd theologia vere & proprie debet dici sapientia super
cōes scientias humanas: nō obstante qd minorē habet evidentiā de suo scibili qd sciētiae phioē de
suo. Cui cōcordat Auicē, qui describens sapientia dicit in primo Metaphysice. Sapientia est ex-
cellētior scientia ad sciendū id qd est excellētius scitum: & est prima causarū totius. Hinc de
hac sciētia dicit Deutet. iiiii. Hac est sapientia nra & intellectus corā populis. Respectu ergo hui⁹
sapientię oīs alia notitia absolute scientia debet dici: quęcūq; em̄ aliquorum cōtentorum sub
noīe cōmuni res cōmuni per aliquā p̄rogatiuā conuenit vni illorū, illi appropriatur nonen
qd p̄rogatiua exprimit: & alteris reseruatūr nomē cōmune. sicut nomē accidentis simpliciter
tenet oē accidentes qd a cōmuniib⁹ principiis subiecti causat. Qd vero causat a principiis p̄priis
subiecti: noīe appropriato dicit p̄priū: licet manat de genere accidentiū sicut dicit Boethius.
Vnde oīa ea qd dicit phis in cōmēdationē suę sapientię: multo verius possum⁹ dicere in cōmēda-
tionē huius nře sapientię: videlicet qd hęc sola scientiarū libera est: & iuste nō humana reputat̄
nec huiusmōi aliā est cōgruū astimare honorabiliore: diuina em̄ est & honorabilissima & dea
sciētia. Vbi & p hoc sapientia suā cōmēdādo signauit istā: cū cōtinue sublūxit: Etsi qua alia
diuinorū sit: & hanc talē aut solus aut maxime deus habet. Ad primū in oppositū: qd theo-
logia sua principia supponat ab alio: dicēdum qd si principia sua supponit ab alio: hoc nō est
ab alia sciētia: quia hoc derogaret sapientię: sed qd ea supponit, hoc est a solo deo auctore huius
sciētia. Vnde sicut prima phia sua p̄cipia supponit ex testimonio naturalis ratiōis: cuius est
illam sciētia inuestigare: Sic ista supponit sua principia ex testimonio dei: cuius est eā reuela-
re: nec hoc in aliquo dignitati sapientię derogat. Ad secundū: qd ista scientia nō potest p̄bare
principia aliarū scientiarū: dicoēt infra in q̄stione de principalitate huius sciētiae sup alias. Vbi
argumentū hoc magis habet locū qd hic. Ad tertiu: qd ista est sciētia fidei: quę non p̄tinet ad
sapientię: dicēdū qd in fide tria cōsiderant̄: scilicet habitus fidei: & mod⁹ sciēdi siue cognoscēdi
per fidē: & ipm̄ creditū siue obiectū fidei. Primo modo fides p̄tinet ad sciētia: nō ad sapientię: in
quārtū. fides est tēporale qd: non aeternū. Ex silī scđo mō inquārtū. f. est ppter suā impfectionē
euacuabilis. Tertio modo p̄tm̄ p̄tinet ad sciētia: inquārtū. f. est de t̄paliū p̄tm̄: vero ad sapientię. f.
inquārtū est de aeternis. Et quo ad hoc aliqui solebat dicere qd ista sciētia, partim est sapientia
partim sciētia: qd verū est: cōsiderādo hęc & illa, tēporalia. f. & aeterna in se & absolute. Sed nō
sic cadit cōsideratio t̄paliū ī hac sciētia: sed solū inquārtū habet ordinari ad aeterna: & sunt ppter
cōsiderationē aeternorū. Scdm qd hoc declarat Aug. xiii. de ciui. ī exēplo. d. Sapientia diuinis,
Sciētia humanis, attributa sit vtrūq; agnosco ī Christo ī eo qd scriptura dicit. Verbum caro
factū est. In verbo intelligo dei filii: in carne agnosco verū hominis filiū: in rebus p̄ tēpus or-
atis homo cōiunctus est deo: in rebus vero aeternis summa veritas attribuitur dei filio. & sequit̄
Sciētia ergo nostra Christus est: Sapientia quoq; nostra idē Christus est, per ipm̄ pergimus ad
ipm̄: tēdimus p̄ scientia ad sapientię. Inquantū ergo tēporaliū cōsideratio nō est ī hac sciētia:
nisi in relatione ad aeterna, tota sapientię cōsideratio est: Scdm qd etiā ī prima phia cōsideratio
substatię sensibilis est ppter cōsiderationē quiditatis substantię aeternę separate. Ad quartū:
qd ista sciētia nō est suiūpsius gratia. Dicēdū qd p̄prie loquēdo nulla sciētia vt sciētia est suiūpsius
gratia. Notitia em̄ suprema qd erit in patria p̄ veritatē ī intellectu, ordinari ad fruitionē boni
per amorē ī affectiua: vt aliquando videbitur cum fuerit sermo opportunus de hoc. Omnis
etiā notitia huius ad scientiam vitæ futuræ ordinari debet. Vnde philosophus dicens qd sci-
re sapientię est suiūpsius gratia: vel loquitur descreire ex pura ratione naturali & perfectione
quam potest attingere homo ex puris naturalibus: & verum est qd ultra scire nihil perfectius
potest attingere homo pura vī naturalis rationis: vel si intendit qd ultima perfectio hominis
in illo scire cōsistit: errat nihil sentiens de sciētia ista: ad quā ordinari debet oīs sciētia philoso-

O
Respoſio,

P
Ad pri. p̄priū

Q
Ad scđm:
R
Ad tertiu:

S
Ad quartū:

Bumne

T

phica: quæ etiā absolute non est suipius gratia nec propter se: sed ordinata ad istam: & mea diante ista ad claram notitiam patriæ: quæ nō erit ad vltiorem sc̄ientiam ordināda. Et ideo verissime quo ad hoc: scientia ista suipius gratia dicēda est esse & propriissime sapientia: inquitum non est vltior scientia expectanda in hac vita. Absolute autem sapientia solū potest dici cœlestis vitæ contemplatio: quæ altiora speculatur de primo principio q̄ capere non potest humana estimatio. respectu cuius ista scientia, & quilibet alia vix absolute nomine scientiæ mea retur appellari: sicut sapiens huius sapientiæ respectu illius sapientiæ verius stultus q̄ sapiens reputandus est. Secundū q̄ dicit Origenes sup illud Exo. iiiii. Non sum eloquens ex quo locutus es ad seruum tuū. Dū eset Moyses in Aegypto: & eruditetur omni sapientia Aegyptiorū: nec profitebatur se eloquentē. Erat em̄ quātū ad Aegyptios eloquētiē incōparabilis. Vbi vocē dei audiuit: cum incepit cognoscere verbū qd̄ erat in principio apud deū: se pronosciat mutū: Mutis em̄ animalibus q̄vis indoctus homo cōparef eloquēs videbitur. Si vero eruditis & eloquentibus stultus & mutus. At si quis dei verbū & diuinā respiciat sapientiā: multo amplius q̄ apud nos pecudes, apud deū mutū se animal profitebit. Vnde & bene dixit p̄pheta sapiens in Ps. Ut iūmētū factus sum apud te. Sed quia p̄ intellectū huius sc̄ientiæ notitia illius sc̄ientiæ quodāmodo inchoatur: vnde quodāmodo etiā ex cōparatione ad illā sapientiam: hec potest dici sapientia: quæ tamen respectu cuiuslibet alterius sc̄ientiæ huius vitæ verissime sapientia dicēda est. Vnde definitio illa sapientiæ: quæ scribit. i. de Aca. Aug. verissime huic sapientiæ conuenit. Dicit em̄ ibi Aug. Sapientia mihi videf rerū humanarū & diuinarū q̄ ad beatam vitam pertinet: non solū scientia, sed & diligens inquisitio: vt homo quantū potest in deū trā quilius tendat: & extremo vitę die ad id qd̄ concupiuit adipiscendū reperiatur paratus: fruaturq̄ merito diuina beatitudine qui ante fit humana perfruitur.

A
Quest. iii.
Arg. i.

In opposi.

B
Responsio.

C

Ira terriū arguit, q̄ theologiā non sit sc̄ientia vna. Primo sic. Sc̄ientia vna est vni generis subiecti. i. poster. theologiā nō est vni generis subiecti: ga est de illis quæ sunt diuersa genere subiecti: vt sunt temporalia & aeterna: & de rebus & signis: & de rebus naturalibus & moralibus: de quibus omnibus natę sunt esse diuersę sc̄ientię: sicut patet in sc̄ientiis philosophicis. ergo &c. ¶ Scđo sic. vnius inquātū vnu vna est scientia. ii. Poste. theologiā nō potest esse vni inquantū vnu: cum sit de creatore & creatura: quæ nullam vnitatē habet inter se: quia nihil est eis cōmune: neq̄ substātia neq̄ accidens. vt infra dicetur. ergo &c. ¶ Cōtra est, quoniā illud est vnu ad qd̄ omnia alia reducūtur, quæ sunt illius generis. scđm plm. iiiii. Metaphysice. In genere scientiarum omnes aliae sc̄ientiæ humanę ad istam habent reduci: vt infra videbitur. ergo &c.

¶ A hoc intelligendū q̄ cum scđm philosophū. iiiii. Metaphysice, in omni genere entis oportet rep̄ire aliquod vnu qd̄ est primū & simplicissimū, & principiū & mensura cognoscē omniū aliorū in illo genere: erit ergo hoc inuenire in genere sc̄ientiarū: q̄ illa q̄ est prima sc̄ientiarū & mensura oīm aliarū: non solū sit vna, sed maioris etiā sit vnitatis & simplicitatis q̄ aliq aliarū. Quia cū hec sc̄ientia prima sit omniū: & mensura earū: vt infra dicet: ipsa nō solū erit vna sicut q̄libet aliarū: sed maioris vnitatis q̄ aliqua illarū. Est ergo sc̄iedū q̄ vnitas sc̄ientiæ duplex est: qdā ḡnalis qua q̄libet sc̄ientia vna dicit: alia vero specialis: q̄ soli illi sc̄ientiæ debet cōuenire: quæ prima est & mensura aliarū. Sicut aliq est rō vnitatis specialis: q̄ cōuenit vni qd̄ est principiū nūerorū: alia vero generalis q̄ cōuenit cuilibet numero. De primo igitur modo vnitatis sc̄ientiæ cōmuni. l. & generali. Sc̄iedū q̄ nulla sc̄ientia dicit vna ppter aliquā vnitatē realem illorū inter se, de ḡbus sc̄ientia cōsiderat. Sic em̄ nulla sc̄ientia esset vere vna: quilibet em̄ sc̄ientia plura cōsiderat: q̄ in nulla vnitate reali substātia aut accēntis cōueniunt scđm q̄ medicina cōfiderat corporis humani cōplexionē, cibaria, digestiones, exgestiones, locorū & tēporū dispositio-nes & plura alia hmōi quæ in nullo reali vno cōueniūt: & tñ omniū illorū est sc̄ientia vna. Sed dicit sc̄ientia vna cōmuniter: quia habet subiectū vnu vnius rationis, in qua qdē ratione aliquo modo cōmunicat oīa q̄ sc̄ientia illa cōsiderat. Qd̄ intellexit p̄hs: cū dixit scđo Post. Vnūs īquātū vnu, vna est sc̄ientia. quātūcūq̄. n. aliqua inter se sint diuersa, si rationē vnam induit q̄ primo ei qd̄ est per se subiectum sc̄ientiæ cōuenit: vna est sc̄ientia de omnibus illis per attributionē illorum ad subiectum sc̄ientiæ: cui primo illa ratio conuenit. verbi gratia: Medicina est de corpos humano vt de subiecto inquantum est susceptiuſ sanitatis. qd̄ primo a sanitate denominari natum est: tanq̄ primum eius susceptiuum: cuius rationem & denominationem suscipit

Artic. VI. Quest. III. Fo. XLV.

quodlibet aliud qđ denōia ē sanū in medicina: inquātū ad corpus humanū secūdū aliquā rationē sanitatis habet referri. videlicet aut vt conseruatius sanitatis humani corporis sicut exercitium moderatuum: aut vt effectuum eius: sicut syrups vel ligatura: aut nūciatuum ei⁹, sicut dies critica laudabilis, aut vt indicatiū eius sicut pulsus vel vrina, sicut &c. huiusmodi quę oīa sanā dicūtū attributio ad vnu sub ratione vna. s. ad corpus humanū, inquātū est per se subiectū sanitatis & artis medicinę. Et hoc est qđ dicit Cōmētator sup. iiii. metaphysice. Scientiā habent nō solū illa quorū est subiectum vnum cōmune, aut genere, aut specie diētū vniuoce: sed quorū esse attribuitur vni. Et vt dicit ibidem litera philosophi, Tūc cognitio multorū erit pluriū scientiarū: cū non fuerit eis aliquid vnu. vbi dicit Cōmētator. Multa quę sunt multarū scīētiarū sūt multa qđ nō attribuunt vni. Illa autē qđ attribuunt vni, sūt vni⁹ scīētie. Quare cū theologia sit de vno. s. deo, vt de subiecto, sicut infra videbit, & cætera omnia cōsiderat inquātū se habēt per aliquā attributionē ad deū, vel r̄ a deo, vel vt ad deū, vel quo cunḡ modo alio recipiendo aliquā rationē esse diuini: ista generali vnitate, quę vnitatis attributio dicitur: ipsa deber dīci scientia vna. Loquēdo vero de vnitate propria & speciali qđ debet cōuenire scīētie primę qđ est mēsura aliarū, & qđ debet eis esse simplicior, & ideo maioris vnitatis qđ ipse, scīētia ista sup' alias ē sūlter dicēda vna, & ī hoc ē ista scīētia maioris vnitatis qđ sit aliqua aliarū. Vt autē sciamus quō modus iste scīētie iſti tanq̄ mensurę aliarū debeat attribui: Non rāndū qđ īter omnes modos vnius per se: quos tangit p̄fus. v. & x. metaphysice, ille principia lior est quo aliquid dicitur vnu, cuius totalitas est vna secundū formā & secundū materiā. Secundū formā, quia est vna forma totius simplex & partium. Ita qđ non distinguuntur partes ad īnuicē per formas proprias sub forma totius, neq̄ forma totius diuiditur per diuisionē partiū secundum materiam: quia partibus totius contentis sub forma non potest fieri additio vel diminutio toto manente ītegro. secundum qđ corpus cēlestē dicitur vnu secundum formam quia est ei vna forma simplex in toto & partibus. Ita qđ nō distinguuntur partes eius ad īnuicē: secundū proprias formas sub forma totius: sicut cōtingit distinctio ī toto anomœomero. verbi gratia: Homo diuiditur secundū corpus ī caput manus & pedes: quorū quēlibet pars propriam habet formā aliquo modo alia ab alia. Neq̄ etiā diuiditur forma celi secundū diuisionē partium. Non enī quēlibet pars celi cēlum est: Sicut ī toto anomœomero quēlibet pars aquae aqua est. Dicitur etiā corpus cēlestē vnu secundū formā, quia non potest ei fieri additio vel diminutio ī partibus toto manente ītegro secundū formā. & hoc propter figuram eius cicularē, cui nō potest fieri additio vel diminutio círculo manente ītegro. Sicut pōt fieri additio vel diminutio lineę rectę manente rectitudine. Et ppter ista corp⁹ cēlestē dicit primū & minimū & simplicissimū ī corporibus & mēsura omnium corporū, & magis vnu qđ quodlibet corpus ele mentare rectū. Secundum hunc modū vnius vnitate sibi propria inquātū est scientiarū prima & mensura aliorum, patet qđ ista scientia vna est, & vnitatē cuiuslibet alterius scīētie excedit secūdū totalitatē seu vnitatē formē & materię. Primo patet ī totalitate formę. Est enī ista scīētia vna totalitate siue vnitate formę, eo qđ est vna forma & ratio totius scīētie secundū quam oēs partes eius cadunt sub consideratione ipsius: qđ nō cōtingit ī aliqua alia scientia. Confiderant enim scīētie philosophicę sub vna & eadem scientia diuersa, secundū proprias rationes & quiditates suas secundum quas ab īnuicē distinguunt, non solū secundū vnam cōmunem rationem, qua referuntur ad subiectum totius scīētie. Verbi gratia, Naturalis scientia cōsiderat propriā naturā cēlestis corporis, ī li. cę. & mund. & propriā elemētaris corporis simplicis ī li. de generatione. & mixti ī animati, ī li. mineralium: & mixti vegetabilis ī scīētia de plātis: & aīati aīa sensibili, ī scientia de aīalibus. Non solū autem cōsiderat rationē cōmūnē motus & mobilis ī ipsiis: secundū quā referuntur ad corpus mobile simp̄l: hāc autē scientia cōsiderat de omnibus quę cōsiderat: vt ītra dicitur: nō secundum proprias rationes secundum quas ab īnuicē differunt: sed secundū cōmūnē rationē qua habent rationem esse diuini quo ad deum referuntur. Non enim cōsiderat ignem: vt ignis est ī natura & quiditate sua, aliis ab aere. Similiter neq̄ aliquid aliorū. Sed cōsiderat ignē & vnuquodq̄ aliorū, inquātū ī se habēt diuini esse vestigium & effigiem, manuducētes nos suis proprietatibus ad cognitionem diuini quorū gerunt effigiem, vt ī eo qđ ī igne cognoscimus lucē, ex qua manente sua integratate emanat splendor, cognoscimus quodāmodo quomodo ī deo ex luce paternę scīētia potest procedere splendor, qui verbum eius est & filius. similiter de quocūq̄ alio, qđ ex creaturis cadit ī cōsideratione huius scīētie. Et ex hoc cōtingit qđ quēlibet alia scientia diuiditur parcialiter ī libros secundū diuersas partes entis quas considerat: vt dictū est de scientia naturae.

fy

Summe

li. Ita vero nequaq; sed solū distinguitur secundū diuersos modos tractādi & pponendi scien-
tiam credibiliū & agibiliū diuinę legis: vt vīsum est alibi in generali diuīsione sacrę scriptu-
ræ. Eriam in illis scientiis saepius id qđ est formale in subiecto scientiæ, diuiditur secundū diuī-
sionē partium eius: vt patet in scientia naturali, vbi corpus mobile est subiectum: cuius ratio
formalis est esse mobile, & quaelibet pars eius est de aliquo, inquātū est corpus aliquod mobi-
le particulare. Similiter metaphysica est de ente simpliciter, cuius formā recipit quodlibet ens
inquātū cadit sub illa sciētia, quia cōsiderat de substātia inquātū ens est: similiter de qualitate
quātirate, & sic de aliis. Qđ nō cōtingit in ista scientia, cuius subiectū deus est: cui soli cōuenit
esse deū: & nulli alteri cōsiderato in hac scientia. Similiter patet qđ ista scientia est vna super
alias totalitate materię. Hęc enim scientia sic cōtinet sub se om̄es partes suas, qđ impossibile est
eā recipere additionē aut diminutionē partiū: vt patebit in sequēti q̄stione: qđ nulli alteri scien-
tię cōuenit. Vnde vnā & eandem scientiam: vt metaphysicā, aut naturalem, diuersi phī tractā-
tes: semp vn⁹ aliquid integrati ei⁹ apposuit: qđ alter om̄isit. qđ impossibile est fieri in ista sciētia.
Totum em̄ qđ scibile est pertinēt tanq; necessarium ad salutem, in vtrōq; testamēto inclu-
ditur. Quātū ergo corpus cōeleste i simplicitate & vnitate excedit corpus elemētare, & figura
sive linea circularis lineam rectam: tantū ista sciētia diuīna omnem aliam in vnitate & simpli-
citate excedit pr̄ter vnitatem quam habet communem cum aliis scientiis. Et hoc facit vt
dictum est vnius modus considerandi omnia in ea sub vna ratione simplicissima & nihil sub
propria ratione. Vnde ratione vnitatis sibi proprię conuenit ei antonomatice illud quod dia-
cit philosophus. x. metaphysicę. Vnum secundum formā est qđ non habet diuīsionem secun-
dū cognitionem. Reuera ista scientia nullā habet diuīsionem secundum cognitionem: quia nō
sub alia ratione cōsiderat substātiā: sub alia accidens: sub alia hominē: sub alia angelū: sub alia
celū: sub alia terram: sed cōiter oia sub vna & eadē ratione: inquātū scilicet esse quoddā diuī-
num in eis relucet: & per hoc ex cognitione diuīni esse in ipso subiecto qđ deus est: habet quo-
dāmodo cognoscī oia alia ad scientiā istam pertinētia tanq; attributa subiecto. ita qđ supuacu-
s̄ eset sub genere scientiæ theologicę diuersas scientias partiales contineri. cum tamen nō sit su-
perfluum in genere scientiæ philosophicę diuersas scientias partiales cōtineri. Et hoc ideo con-
tingit, quia alię scientię imitūtur lumini naturalis rationis, quo solū per se cognoscimus vni-
uersale abstractū a sensibus: & tanto prius q̄to est vniuersalius. ppter qđ & in qualibet ratiū
scientiarū, oportet qđ aliquid vniuersale sit subiectū, & in prima illarū ipsum ens qđ est sum-
me vniuersale. Nunc autē ex ratione subiecti vniuersalis, inquantū huiusmodi, non sunt nata
cognosci aliqua, nisi secundū rationē vniuersalis existētis in eis, nō secundū rationē esse particu-
laris eorū. & ideo nullavna sciētia vniuersalis phīca sufficit: sed sub ipsa debet esse sciētę parti-
culares, & hoc diuersę diuersas rationes particulares diuersarū rerū considerātes. secundū qđ
dicit phīus in. iii. metaphysicę. Quia per vniuersale vegetabilis non posset homo duci in cogni-
tionē sensibilis. & ideo nō pot̄ esse vna scīa p̄ticularis vegetabilū & animalū. Ista autē sciētia in-
mitūtur lumini supernaturali infuso, & hoc ad deū supernaturaliter cognoscēdū primo & per
consequēs alia: econuerso processu qui fit in scientiis phīcīs. In deo autē sunt oēs omniū ratio-
nes, quo ad omnem modum cognoscēdū ipsa. Propter qđ sicut ipsa diuīna scientia qua deus
seipsum cognoscit: est perfecta ratio vniica cognitiōe cognoscēdī oia alia a se i formis propriis
sic & ista scientia deo q̄tum est ex parte sui, que in hoc imitatur modū scientiæ diuīne, na-
ta est ducere in cognitionē omnium particularē inquātū ad istam scientiam pertinēt. Et ideo
sicut si ex cognitiōe entis simpliciter naturali lumine sufficiēter haberī posset cognitio cuiusli-
bet entis: vt relati ad deum, & habentis esse diuīnū, non est nisi vniica, non solū vna, sed tantū
vna vt supfluere alia. Immo impossibile est aliā esse, sicut impossibile est aliū esse deū, vel ali-
quod ens, qđ nō habet eē per attributionē ad vnu deū. Et ex hoc patet tertius modus p̄priūfī-
mus vnitatis huius scientiæ, in quo oēm modū vnitatis cuiuslibet alterius scientiæ excedit, &
ratione talis vnitatis omne scibile quodāmodo ad subiectū huius scientiæ qđ de⁹ est reduci ha-
bet. Absolute igitur dicendum: qđ theologia est scientia vna, & magis & verius vna qđ aliqua
aliarū. Nec ista vnitatē in ea statuimus: sed eā ex natura sua ei īesse aduertim⁹: sicut philoso-
phi sciētias quas de reb⁹ naturalib⁹ & argumētationū cōnexiōnib⁹ cōscripserūt: nō eas statue-
sūt, sed ex naturis rerū aīaduerterūt: vt dicit Aug. de doc. Christi. **C**Ad primū in oppositū qđ

Ad pri. pri.

Artic. VI. Quest. IIII. fo. XLVI.

ea quæ cōsiderant̄ in hac sc̄ientia sunt diuersi generis subiecti: Dicēdū q̄ et si sūt diuersi generis subiecti nature: non tamen sc̄ientie, in quantum vna ratione cōsiderant̄, & per attributionē ad idem quæcūq; in hac sc̄ientia cōtinent̄, q̄tūcūq; diuersa sunt, vt dictū est. Secundū q̄ oīa entia q̄tū cūq; diuersa cadit sub vna sc̄ientia primē phīe, in q̄tū oīa sub vna ratiōe. Sc̄ientis ea cōsiderat, q̄ secundū particulares rationes & p̄prias sc̄ientie particulares cōsiderat, naturalis corpus mobilis, arithmetic⁹ nūerū, & sic de ceteris, licet alia & alia attributiōe hic & ibi. Hic em̄ fit attributio aliorū omniū ad subiectū sc̄ientie, ibi ad partē subiectū qđ est substātia: cui attribuunt̄. ix. pdicamēta accidentiū. Ad secundū q̄ nulla est vnitas creatori & creature, dicendū q̄ licet nullā vnitatē realē habēt, tñ vnitatē similitudinis & imitationis siue analogie habēt, qua crea tura vt vestigium imitatur creatorem, supra quā fundatur ratio cōis formalis vnitatis huius sc̄ientie ad oīa quæ cōsiderat: sicut oīa obiecta viſus quātūcūq; diuersa sunt in substātia, rationē tñ vnius obiectū habēt inquātum sunt colorata. & ita vnitatē obiectorum in hac sc̄ientia propter vñā rationē formalē qua cōsiderant̄ in ea, sequitur vnitas ipsius sc̄ientie, vt dictum est.

Irca. iii. arguitur q̄ theologia nō fit sc̄ientia pfecta. Primo sic. Illa sc̄ientia est imperfecta, ex qua nō contingit scire nisi imperfecte: quia ex pfectione habi tūs sequitur pfectio actus. ex hac sc̄ientia nō contingit hominē sc̄ire nisi im perfecte. i. ad Corinth. xiii. Ex parte cognoscimus, & ex parte pphetamus. Glos. i. imperfecte. & loquitur de cognitione ex ista sc̄ientia. ergo &c. Se cūdo sic. Illud ē impfectū qđ pluribus indiget. De pfectione em̄ rei est q̄ sibi sufficiat & nullius indigeat. Propterea em̄ deus est omnino pfectissim⁹. & ideo dixit ei Dauid in Psal. Bonorū meorum nō eges, sc̄ientia ista est huiusmodi: quia eget adminiculis cuiuslibet alterius sc̄ientie. ergo &c. Contra illud simpliciter est pfectum qđ nō recipit additionē nec patitur diminutionē. secundū q̄ dicit. ii. metaphysicē. & ibi Cōmen. dicir, q̄ linea circularis est perfecta: quia impossibile est ei aliquid addere vel minuere manente eadē. & ex causa contraria, linea recta est diminuta. Ista sc̄ientia est hm̄oi secundū q̄ dicit Chrysosto. sup illud Matth. vii. Et erat docēs sicut potestatē habens. Omnis doctor seruus est legis, quia neq; supra legē aliquid ad dere potest, neq; subtrahere aliquid. ergo &c.

Dicendū ad hoc: q̄ pfectū secundū pfectā pprietary vocabulū dicit̄ quasi ad plū factū: & econtra imperfectū quasi nō ad plenū factū. Perfectū igitur & imperfectū secundū proprietatē vocabulū: in his solū sunt quæ fieri habēt, licet seclus sit secundū pprietary rei. De em̄ cui fieri nō cōuenit, perfectissimus est. Nūc autē sic est in eis quæ nata sunt fieri, q̄. s. de po tentia in actu nata sunt procedere: sicut ab impfecto ad pfectum. Ita q̄ res tāto magis dicitur esse impfecta: q̄to magis est in potētia, & tāto magis pfecta, q̄to magis est in actu. Eo igitur dicitur res imperfecta, quo est in potentia: & eo perfecta quo est in actu. Dicitur autem res in po tentia quādō ei deest quod nata est habere secundum naturam suam, & illud expectat. Econ tra dicitur esse in actu, quando totum quod nata est habere secundum naturam suam, ha bet, & nihil recipiendum expectat, & ideo dicitur illud esse perfectum cui nihil deest: & econ tra imperfectum cui aliquid deest. Secundum illa ergo quæ res nata est habere in actu: dī cēda est esse perfecta in habendo illa, & imperfecta in non habēdo. Talia sunt tria in vniuerso int̄ibus quæ fieri habēt pprie, & īre de potētia in actu, cuiusmodi s̄nt corporalia. s. debita q̄tias, debita forma, debitus finis. Vnde secundū ista tria assignat philosophus tres modos principales perfecti. v. metaphysicē. Primus, secundū quæ dicit̄ pfectū qđ nec plus habet nec minus, q̄ nature rei cōpetit. i. cui nō est possibile fieri additionē vel diminutionē manente rei perfectio ne. secundū q̄ circulus dicit̄ figura pfecta īitiū fine claudēdo, & mundus pfectus oīa in se cō tinēdo, & omne corpus pfectum tres dimensiones habendo: cum nō sit dimensio quarta. Et est ista perfectio secundū q̄tātē. Secundus ē secundū quæ dicit̄ pfectū qđ nō diminuit̄ in bonitate suę nature, eo q̄ non inuenit̄ dignius in genere suo. secundū q̄ dicitur perfectus medicus, cui nihil deest ex his q̄ pertinet ad artē & pfectionē medicinē. Terti⁹ est secundū quæ dicit̄ pfectū cui nī hil deest de fine ad quæ est: sed perfecte ipsum attingit. Ut ergo incipiamus ab ultimō: Dico q̄ loquēdo de pfectione rei a fine: ista sc̄ientia pfectissima est inter oīes sc̄ientias hui⁹ vītē, quia tēdit immediate in finē nobilissimū quæ pfectissime attingit, dei. s. notitiā: ad quā oīis sc̄ientia int̄ēdit ducere: q̄tūcūq; a remotis hunc finē ipsa includit tanq; finē ītra, tradēdo de deo pfectiore & sublimiore notitiā q̄ omnino ex sc̄ientiis phīcīis humana ratio possit attingere. Ad hunc autem eundē finē tendit tanq; ad finē extra pdicendo ad dei vīsionē aptam. Eccl. vii. Quibus cognita est, permanet vīscī ad cōspectū dei. Glo. Qui eā. i. hāc sc̄ientiā recta fide & ope seruāt, & ibidē. xlivii.

Ad secundū.

K
Quest. iii.
Argu. i.

In oppositū,

L
Responso.

M

Summe

Qui elucidat me. Glos. Plene & pfecte pceptit. Virtus eternam habebit. Gl. Quae est visio dei, ad quam reuera nulla alia scientia potest pertingere nisi mediante hac. Loquendo autem de pfectione qualitatis & virtutis, qua dicitur uniusmodi pfectum cui attingit propriam virtutem: hanc scientiam omnius est pfectissima, quia de bonitate & virtute scientie: quod competit ratione humanae in presenti, ei nihil deficit: & oes alias in virtute & bonitate excedit, quia docet illa in quibus consistit perfecta virtus, & bonitas humanae ratione. Vnde Aug. de ser. dfi in morte: qui est quasi summa quedam huius scientie: dicit sic. Sermonem quem locutus est dominus Iesus Christus in morte, sicut in euangelio secundum Matth. legimus, si quis pie sobrie considerare voluerit: puto quod inueniet in eo quatuor ad mores optimos pertinet perfectum ratione christiana modum. Loquendo vero de pfectione gratitatis, Scientia ista pfectissima est, quia nec plus, nec minus continet quod ratione humanae ratione competit in fide & moribus ad pacem ad gloriam ratione celestis, secundum quod dicit Aug. xi. de ci. dei loquens de deo ipso. Hic primus per prophetas: deinde per semetipsum: postea per apostolos, quantum sat sufficiat loquuntur scripturarum condidit, quem canonica nesciatur. & sequitur. Hoc termino voluit deus diuinam scientiam includere, & occasionem oem humanae curiositatis ultiora inquirendi precludere. Sunt enim scripta quoniam fidei & saluti humanae sunt necessaria, & alia omessa, secundum quod de factis & dictis Christi dicit Augustinus. super Io. pte. i. ser. xlvi. Ioannes Euangelista testatur multa Christi & fecisse & dixisse, quem scripta non sunt. Electa autem sunt quem scriberentur: quem saluti credenti sufficere credebat, secundum quod dicit Chrysostomus super illud Matth. xxii. Oia parata sunt, venite ad nuptias. Quod queritur ad salutem, totum iam impletum est in scripturis, qui ignorans est inuenit ibi quod discat, qui contumax est & peccator inuenit quod timeat. Qui laborat inuenit ibi permissiones gloriose, quibus excusat ad opem. quod pusillanimes est & inservit, inuenit ibi mediocres iustitiae cibos, quod magnanimus est, inuenit ibi spirituales escas. Qui perfusus est a diabolo, ibi inuenit medicinam. Nihil ergo minus est in hoc coniunctio quod necessarium habet salus humana. & secundum quod dicit Fulgentius in ser. de confessione. Dominus sermo moderationis suae tenens ubique experientiam, in quo sic celestium deliciarum copia spiritualis exuberat ut in verbo dei abundat quod perfectum comedat, absudat & quod partulus sugat, ibi prorsus ad salutem consilium vniuersitatis, ibi est quod omni etati congruat, ibi quod omni professioni conveniat, ibi audimus proposita quod faciamus: ibi cognoscimus primam quod speremus. Hoc etiam dicit Chrysostomus super illud Matth. vii. Et erat docens in templo, sicut potestate habens. Ois doctor est seruus legis, quia neque super legem addere potest aliqd de suo sensu, neque subtrahere aliqd secundum proprium intellectum: sed hoc tammodo significat quod habet in lege. Qui autem hoc audet facere, sapientior se putat esse quam deum, & incipit falsus esse testis. Ideo dicit Dionysius de diuinis nominibus. Non est audendum dicere aut intelligere quid de supessentiali & occulta diuinitate propter diuinitatem nobis ex sacra scriptura expressa. Propter quod etiam dicit Ecclesiastes. Verba sapientum sicut stimuli & quasi clavi in altum defixi, quem per magistrorum consilium data sunt a pastore uno: his amplius Fili mihi ne requiras. Faciendo plures libros, nullus est finis. Glos. Si hoc continet non fueris & ultra quod fieris. Non sic est de aliquo aliarum scientiarum. Oes enim plus debito continent de inutili: quia ut dicit Augustinus. ix. de trinitate. in eis est plurimum superacue vanitatis & noxiæ curiositatis: continet & minus debito de utili & necessario: quod id est quod continet, non perficit ad salutem, nisi in huius scientie usum fuerit assumptum, ut infra dicatur. Est autem aduentus secundum quod in hoc modo pfectionis tres sunt gradus pfectionis huius scientie, quibus plus ponit istud modum corporalem esse pfectum in primo ce. & m. Primus est quo aliquid dicitur esse pfectum, cuius oes partes sunt pfecte. Secundus quoque id dicitur esse pfectum quod a nullo continetur, cuius sit pars. Tertius quo id dicitur esse pfectum quod continetur sub se tota sua materia, & tota sua forma, eo quod nihil sit extra se participans, aut natum participare formam suam: sed est unus numero in sua specie. Quo ad primus modum ista scientia est pfecta, quia constat ex tribus partibus suis pfectis, in quibus pfectissime tradita est. scilicet in prophetis, in Euangeliis, in scriptis apostolicis. Sicut modus constat pfectus ex tribus partibus suis pfectis, corpore graui quod mouet deorsum, corpore leui quod mouet sursum: corpe neutro quod mouet circulariter. In prophetis enim graui potest legi, doctrina gratiae pronuntiat: in Euangeliis leui iugo Christi denuntiat: in scriptis apostolicis, mutuo unius per alterum exponit. Quo ad secundum modum ista scientia est pfecta: quia sub nulla alia scientia humana continet: sed oes sub principiis suo continet: ut infra dicatur. Sicut modus a nullo corpore extra ipsum continet, & oia intra se continet. Quo ad tertium modum est ipsa pfecta, quia unica est, sicut modus est unicus, & non potest esse alia.

Ad pri. pri. Ad primum in oppositum quod ex ista scientia non continet sciire perfecte: dicendum quod versus est quod ex ista scientia non continet sciire pfecte diuina simpliciter & absolute: ut pfectum ab hoc sciiri non possint: quia excedit ea in hoc multum notitia generali, ad quam notitia huius scientie ordinatur ut dictum est, respectu cuius bene concedendum est quod ista scientia: sicut & quilibet alia multum est imperfecta

Arti. VII. Quæst. I. Fo. XLVII.

quia admixta & obnubilata ignoratiæ tenetur. scdm qdicit. Glry. sup illud Mat. ii. Nisi aboda-
uerit iustitia vestra. Huiusmodi scia si futuræ sciæ coparet porcionalis & imperfecta qdæ est. fe-
cundū etiā qdicit aplus. V idem⁹ nūc p speculū i enigmate. & iterū. Ex pte cognoscim⁹. & ex pte
pphetamus. Cū autē venerit qd pfectū est. evacuabit qd ex pte est. tisic cognitā sicut & cogni-
tus sū. vbi dicit Glo. Nūc imagines veritatis p fidē vident. tūc res ipse manifeste; a fili recto vultu
sese intuēti. In generetū sciæ humanae viræ pfectissime ex hac sciæ cognoscunt di-
uina: nec ē mod⁹ pfectior negat cōuenienter viræ pfecti. Ea em qd hic cognoscunt i enigmate. alit
in vita pfecti ab hoīe cognosci nō possunt: etiā i aliis sciæs ex puris naturalib⁹ oīno cognosci
bilia non sunt. Ad secundum qd ista scientia pluribus indigeret. dicendum qd verū est ad eius
declarationē & facilitatē intellectum & expositionē: nō tñ ad ei⁹ integritatē pfectiā: vt infra
dicetur. Signatus est enim caron ecclesiasticus. minui vel augeri nō potest: vt dictum est. Vna
de indiger ista scientia qualibet alia. sicut dñia. ancilla. non econuerso. vt infra dicetur.

S
Ad secundum.

C Arti. VII. De Theologia in cōparatione ad alias scientias.

Equuntur quæreda circa theologiā in cōparatione ad alias Arti. viii.
scientias. vbi sunt inquirenda. xiii.

Primum: vtrum theologia sit scientia distincta ab aliis sciæs.

Secundum: vtrum sit certissima scientiarum.

Tertiū: vtrum sit vlt̄ sup alias. Quartū: vtrum subalternet sibi alias;

Quintū: vtrum subalternetur alicui aliarum;

Sextū: vtrum sit pincipalis sup omnes alias scientias;

Septimū: vtrum sit prima omnium scientiarum;

Octauum: vtrum omnes aliæ sciæ ordinentur ad eam;

Nonū: vtrum in vsum suis habeat assumere exquisita in aliis sciæs;

Decimū: vtrum aliæ sciæ sint addiscendē ad vsum istius.

Vndecimū: vtrum in vsum suum habeat assumere quæcūq; sunt determinata in aliis sciæs;

Duodecimū: vtrum oīs sciæ equalē vsum habeant ad istam.

Decimū tertiliū: vtrum aliæ sciæ cōcordent veritati huius sciæ & econuerso.

Ica primū arguit qd theologia nō sit diuersa sciæ ab aliis sciæs. neq; ab
eis disticta. Primo sic. Illæ sciæ nō sunt diuersæ & distictæ. qd eadē & de eisdē
docet. qd vni⁹ iquātū vnu vna ē scia. scđo poste. theologia eadē & de eisdē do-
cet cū aliis sciæs. scđm qd dicit Ambr. i. sup Luc. Licet scriptura dñia mūda
nē evacuet sciæ disciplinā. tñ si quis qrat qd illi i suis sermonib⁹ mirabilia
putat. in scripturis diuinis ūueniet. ergo &c. Scđo sic. Sciæ a quibus licet
descendere ab vna i alterā: nō sunt penit⁹ distictæ. scđm qd dicit phs i. i. poste. Quia nō licet. descen-
dere a genere i gen⁹. Sed si debeat demonstratio descendere. necesse ē gen⁹. s. subiectū idē eē. s. sim-
pliçit. vel sic hoc ē aliquo mō. Sed ab ista sciæ licet descendere ad oīs alias. qd supposita in ista
debet supponere & nō negare oīs alia. & pbata i aliis ista assumit i vsum suū. ergo &c. In opa-
positū est. qm illæ sciæ sunt distictæ. & diuersæ ab inuicē. quartū vna pōt doceri & disci sine al-
tera & sciri. theologia est hīdī respectu aliarū. scđm qd dicit aplus loquēs de hac sapiētia i cō-
paratiōe ad sciæs mūdanās. i. Corf. ii. Sapiētā loquimur īter pfectos. Sapiētā nō hui⁹ scī. sed
dei sapientiā i mysterio abscōditā. quā nemo pīcipū hui⁹ seculi (Glo. Phorū) nouit. ergo &c.

Qdicit. ii.
Arg. i.

Ad habendū generale notitiā distinctionis sciæarū inter se. & per cōsequēs hu-
ius sciæ ab oīb⁹ aliis. dicēdū secundū iā dicta. Cum vni⁹ iquātū vnu vna ē scia. etōtra vna scia
potest esse diuersa ab alta pp̄t defectū alteri⁹ istoꝝ. aut. s. qd nō sūt de eodē. aut qd nō eodē mo-
do. Si qd nō sūt de eodē. hoc cōtingit dupl̄. aut qd sunt oīno de diuersis. aut qd pīm de eodē.
pīm de diuersis. Si oīno sūt de diuersis. aut ergo de diuersis nullā oīno cōnexiōne ad inuicē
habentib⁹: aut de diuersis aliquam tamen connexionem inter se habentib⁹. Primo modo
sciæ sūt oīno diuersæ & disparatæ penit⁹ ab inuicē distictæ. Sicut diuersæ sciæ sūt. Mathematica &
moralis. qd sunt de disparatis oīno nullo mō cōnexas. Est em̄ moralis scia de pīculari & opabilis
ab hoīe. Mathematica vero est de vnuversali abstracto a supposito & materia. circa qd nō cadit
mō aut opatio. Hoc mō distinctionis theologia a nulla alia scia distincta est. oīm em̄ aliarū sub-
iecta aliquo mō sunt cōnexas subiecto ei⁹. qd oī ens est cū ppter ens pīm. vt dicit. ix. pposi-
tio de causis. & ipm regit oīs res. vt dicit ppositio. xx. ipm autē ē subiectū theologiæ vt ifra dī-
cet. Si autē sciæ ab inuicē sūt diuersæ. qd sunt de diuersis. aliquo tñ mō cōnexas. aut ergo hīt cōné-
xionē i hoc qd vna subiūstrat alii a se detinata. aut i hoc qd mēdicat ab alia detinata. Prīmo mo-

In oppositū

B
Responso.

Summe

do diuersæ sciætiæ sunt: sed cōnexæ, visualis, & subministratiua. Et dicit ars subministratiua, que agit & p̄parat aliqd in alterius artis ministeriū: q̄ ideo dicit visualis, quia vtif ab altera p̄parato. Sed subministratiua potest esse vna alteri dupliciter: vt distinguit Phis in primo Politic. Vno modo in p̄parando ei materiā circa quā operat. Alio modo in p̄parando ei instrumentum quo op̄at. scdm q̄ materialiter subministratiua ē ars filia arti textoriæ: & ars eris malleaciua arti fabrili. Instrumentaliter vero subministratiua est ars pectinis factiua arti textoriæ: vt dicit primo politica, & ars nauifactiua, arti nauali: vt dicit scdō phy. & vtrog modo theologia est distincta a qualibet alia sciætia. Ipsa em̄ est visualis, & oīs alia est ei subministratiua, aut istru mētaliter: vt sciætiæ rationales, que p̄parat ei sicut & aliis modos ratiocinādi, aut materialiter, vt oīs sciætiæ reales, que p̄parat ei veras sententias tanq̄ materiā suę determinatiōis: vt infra vi debitur. Si aut̄ scientia vna sit diuersa ab altera, quia de diuerso cōnexa: tñ in hoc q̄ vna médi cat ab alia determinata, hoc modo scientia que est de simplicioribus & magis certis distincta est & diuersa a scientia quae est de magis compositis, & minus certis, & certificatur per illam quae est de magis certis: sicut se habet arithmeticæ respectu geometriæ: inquantum demonstratiōes arithmeticæ certiores sunt demonstrationibus geometriæ, q̄to numeri magis abstracti sunt & simpliciores q̄ magnitudines. & ideo certificant demonstrationes geometriæ p̄ demōstratiōes arithmeticæ descendēdo de genere in genus, inquātū magnitudines numeri sunt: vt dicit primo poste. Et hoc mō etiā oīs sciætia subalternās distincta est a subalternata: ga oīs subalternata indiget subalternatæ: vt infra patebit. Hoc modo theologia ab oībus aliis sciætiis est distineta, cōnexa tñ eis inquātū certitudine ei⁹ oīs alia scientia debet certificari & regulari quodāmodo: vt infra dicet. Si vero sc̄ia vna sit diuersa & distincta ab altera: ga est partim de eodē, partim de diuerso: hoc nō ē nisi quia subiectū vni⁹ est pars subiecti alterius: vt vna sumat subiectū alterius cū aliqua determinatione: & hoc aut cū determinatione contrahēte ipsum essentia liter, aut accidēta liter. Sciætiæ diuersæ primo modo differunt sicut totū & pars: & hoc cōtinuit dupliciter. Aut em̄ sciætia q̄ est de toto subiecto nō habet aliquā propriā cōsiderationē cit̄a ipsum: sed solū habet considerationem in suis partibus que dicit sciætia totalis: partes autē eius dicitur sciætiæ p̄tiales, que admodū sciætia naturalis de corpore mobili simpliciter nullā habet cōsiderationē nisi in suis p̄tib⁹, que sunt sciætia physi, sciætia cę, & mūd. & sic de aliis partibus eius. Aut sciætia q̄ est de toto habet aliquā propriā cōsiderationē de cōmuni: p̄ter cōsideratiōes quas aliq̄ de partibus cōtentis sub illo cōmuni. talis sciætia dicitur sciætia vniuersalis, & cōtent̄ sub ipsa dicunt sciætia p̄ticulares, que admodū metaphysica, q̄ cōsiderat de ente simpliciter cōmunia p̄ncipia & p̄prietates cuiuslibet entis inquātū ens, dicit sciætia vniuersalis respectu cuiuslibet alterius sciætiæ phicę, quia qualibet illarū sumit aliquā partem entis, cuius p̄pria p̄ncipia & p̄prietates cōsiderat, vt mathematica magnitudinē, arithmeticæ numerū, & sic de aliis. sicut dicit. iiiii. metaphysicæ. Primo modo nō se habet ista sciætia ad alias, neq̄ vt totū, neq̄ vt pars. Non vt totū, quia habet propriissimā cōsiderationē de p̄priissimo subiecto & simplicissimo, qđ partē nullā habet sub se, neq̄ subiectiuā, neq̄ integralē, de qua posset esse aliqua sciætia partialis sub ea. Immo ex cōsideratiōe sua circa subiectū sufficit tradere notitiam omniū aliorū, que ipsi subiecto habet attribui: ppter qđ etiā ista scientia est summe vna vt dictum est supra. Neq̄ etiā se habet ad alias, vt pars alicuius earū: quia subiectum suū nullius sciætiæ subiectum cōmune condicidit contra alias partes: sicut cōdiciavit corpus mobile ad sitū: qđ subiectum est libri cę, & mū. cōtra oīs partes corporis ad formā, de quibus sunt aliq̄ partes naturalis philosophiæ, neq̄ etiam subiectū eius cōtinetur sub subiecto metaphysicæ: vt infra dicetur: neq̄ p̄tēt dici sciætia particularis respectu illius. Immo ista sciætia verius debet dici sciætia vniuersalis respectu cuiuslibet alterius sciætiæ, vt in sequenti q̄stione dicet. Si vero sint diuersæ & distinctæ partim de eodem, partim de diuerso: quia vna sumit subiectum alterius, cum determinatione accidēta: hoc contingit dupliciter: aut em̄ scientia inferior cōsiderat subiectum ratione ipsius determinationis: aut ratiōe ei⁹ cui addit̄ determinatio. Primo modo adhuc cōtingit dupliciter. Aut em̄ illa determinatio nata est causari ab illo determinabili tanq̄ a principio primo, licet non proprio: aut nullo modo nata est ab ipso causari. Si secundo modo, sic sunt sciætia omnino disparatē nō eoordinate, vt scientia vna si cōsideraret de superficie alba quia alba, & alia si cōsideraret de superficie simpliciter ratione qua superficies est. Albedo em̄ non causatur aliquo modo a superficie, ratione qua superficies est res mathematica: sed ratione qua naturalis. Si primo modo, sic sunt sciætiae diuersæ: sed coordinate: vt naturalis scientia que cōsiderat de corpore mobili, & medicina que cōsiderat de corpore sa-

Arti. VII. Quest. I. Fo. XLVIII.

nō. cuius prima causa est in corpore mobili simpliciter: secundū q̄ dicit p̄ius in de sensu & sen. Phyci est de sanitate & egritudine prima principia inuenire. & ideo vbi definitū principia natu-
ralis p̄ie, incipiunt principia medicinæ. Neutro istorū modorū se habet ista sciētia ad alias. neq̄
enī ipsa sumit subiectū alterius, vel altera suum cū determinatione accidētali de qua cōsiderat
quia cōsiderat deo, qui nullū accidit, & cui nullū accidens est: vt infra videbit. Bene tñ se ha-
bent alię per ordinē ad istam, & eā sequitur, quia principia prima omnium cōsiderat circa suū
subiectū: ut infra dicetur. Si vero scientia inferior considerat de subiecto determinato ratione
ipsius determinabilis: tñc ad idem respic̄t consideratio vtriusq;, & in hoc quodā modo vna &
eadē scientia sunt: licet vna sit sub altera ratione determinationis additę. & ideo dicunt altere,
quia vna est subalternata alteri. C Sequitur secundū membrū principale: quō sciētia vna est: di-
uersa ab altera quia non cōsiderat eadē modo, siue sit de eodem, siue sit de diuersis. Hoc enī cō-
tingit dupliciter: aut quia originino diuerso modo cōsiderat: aut quia partim modo eodem: par-
tim mō diuerso. Si primo mō, sic sunt sciētē omniō diuersē: & hoc dupliciter. quia aut ille mo-
dus cōsiderandi diuersus causatur ex natura rei solū, & sunt sciētē diuersē, quia & de diuer-
sis, & modo diuerso, vt sunt diuersē sciētē morales ab aliis. aut quia ille modus cōsiderādī di-
uersus causat p̄im ex natura rei: p̄im ex ipso cōsiderāt, & sunt sciētē diuersē, quia diuerso mo-
do cōsiderat, eti forte de eodē, vt naturalis & mathematica, q̄ amē sunt de corpore & quātitate.
Vtrop istorū modorū ista scia disticta est & diuersa ab oībus aliis sciētiis, q̄a eti de suo sub-
iecto cōsiderat metaphysic⁹, & de reb⁹ attributis subiecto suo cōsiderat alię sciētē, hoc tñ ē di-
uersimode: scdm tres modos qb⁹ diuersē sciētē p̄nt cōsiderare idē, q̄a aut ad aliud, aut p̄ aliud,
aut scdm aliud. Ad aliud, scdm q̄ geometra cōsiderat angulū rectū Gnomonis vt q̄le qd est i
se existēt ad sciendū solū: carpētarius autē prout valet ad opus: sicut dicit. i. Eth. Per aliud, se
cūdū q̄ naturalis probat terrā esse rotūdam per equalē motū grauis ad cētrū. Geometra au-
tem per equalē distatiā a circūferētia. Scdm aliud, secundū q̄ mathematicus cōsiderat corpus
inquantū est quoddam ens: naturalis vero inquantū mobile est. Omnid⁹ istis modis theologia
dicēda est esse diuersa scientia & distincta ab aliis sciētiis, p̄tēr q̄ non est de alio omnino q̄
ip̄e sunt. qm̄ p̄ia cōsiderat de toto ente: de nō ente autē nō p̄t esse scientia. Et ideo opor-
tet q̄ de eodē sit theologia: de quo aliquo modo cōsiderat p̄ia, sed diuersimode. Primo quia
ad aliud, quoniā alię sciētē entia cōsiderat ad cognoscēdī eortū quiditates secundū se: & ideo
de toto ente & de diuersis partib⁹ entis diuersē sunt scientie. Theologia vero cōsiderat de en-
tibus de quib⁹ sunt alię sciētē, nō ad cognoscēdī eortū quiditates secundū se: sed inquantū
aliquo mō habēt rationē esse diuinī i se, p̄ qd ad eū referuntur, vt infra determinabit. Secun-
do quia per aliud: quia p̄ia cōsiderat vñsiquidq; ex causis proximis & propriis fibi: ista ve-
ro ex causis primis & maxime ex causa prima omniū: scdm q̄ dicit Aug. iii. de tri. c. v. Volun-
tas dei est causa prima & summa omniū. Nihil enī sit quod nō de intelligibili aula summi Im-
peratoris aut iuberit, aut p̄mittit secundū ineffabilē iustitiā. Tñ vt ipse dicit ibidē. c. iii. licuit
vanitati p̄iorum etiā causis aliis ea tribuere, sed proximis: cū omnino videre nō possent supio-
rem ceteris oībus causam. De quo ponit cōgruū exemplū. c. iii. dīcēs. Cōstituamus hominē sa-
pientē, cuius anima eternā veritatē in omnibus actibus suis cōsulat. Iste si aliquo opere miseri-
cordie egritudinem cōtraheret, consultis medicis ab alio diceret causa morbi esse fccitas cor-
poris, ab alio alia: vterq; tñ de causis proximis & corporalibus p̄nunciaret. At si causa illi⁹ sica-
citatris quereretur, inueniētur voluntarius labor, & iam ventum esset ad superiorem causam
q̄ ab aīa p̄ficiōret in corpus qd regit. Sed nec illa prima est. Illa enī proculdubio superior est,
cū anima hominis seruiens & iubenti obediens voluntarium laborem susceperebat, & sic nō n̄i
si voluntas dei causa prima illius egritudinis verissime reperietur. & iste est proprius modus
huius scientię: scilicet resoluere omnes causas in causam primam simpliciter. Modus autē pro-
prius philosophie est reducere oēs in causam primā, & nō in causam primā nisi mediante cau-
sa alia corporali: scilicet motu cœlesti. Vnde causa proxima considerata iudicasset medicus
Ezechiam moriturum. Cōsiderata vero causa prima, scilicet diuinī consilii voluntate, iudicas-
set eum propheta superuicturū. Hanc eti nou vidisset philosophus, negare tamen eam non de-
buit: quia necessitas rerum naturalium subest dispositioni superiori, & est obsequēs ei. Vnde
si cursus naturalis p̄cessisset, mori debuisset: sed ex causa superiori aliter dispositus superuia-
tere poruit. Vnde verius fuit q̄a erat vīcturus q̄ p̄ erat moritur⁹. Vīcturus enī erat simp̄r
moritur⁹ autē nō nisi sub cōditione, secundū q̄ necessitas ex cōsilio causę superioris est necessi-
tas simp̄r: respectu cui⁹ oīs alia necessitas ex causa iſeriori ē necessitas cōditionalis & scdm qd,

C

D

Summe

Certio modo ista scientia diuersa est a qualibet alia: quia et si considerat id quod alia considerat, eamē secundū aliud. Philosophus enim ex creaturis in dei cognitione procedit: & primo considerat de creaturis: ultimo de deo. Theologus vero contra, ex creatore tendit in noticiā creaturę: & primo considerat de deo: ultimo de creatura. Philosophus enim nihil considerat de deo nisi per creature. Theologus vero considerat de deo per ea secundū quae est principium creature. Philosophus adhuc considerat de deo solū secundū attributa cōmūnia, quibus se manifestat in creaturis. Theologus vero considerat de deo secundū propria personarum quibus habet cognoscī in se: & in quibus nō potest cognoscī ex creaturis. Adhuc philosophus considerat quae cū considerat, ut percepta & intellecta solo lumine naturalis rationis. Theologus vero considerat singula, ut primo credita lumine fidei, & secundo intellecta lumine ulteriori super lumen naturalis rationis infusum: ut infra patet. Sic ergo patet quomodo sc̄ientię sunt diuersae: quia omnino considerant modo diuerso. Si vero considerant partim eodem modo, partim diuerso, hoc contingit in scientia subalternata & subalternata: de quo infra videbitur.

F
G
Ad primū
prin.
H
Ad secundū,

CPer hęc patet ad obiecta, licet enim ut primo arguitur ista scientia sit de eis de cū aliis: ut infra videbit loquendo de subiecto huius scientiae: hoc tamen est diuersimode ut iā dictum est: quod sufficit ad diuersitatem sc̄ientię. **C**Ad secundū quod ista scientia non est penitus distincta ab aliis, quia sumit in usum suū quae sunt aliarū: dicendū quod hoc nō arguit quin sc̄ientię possint esse diuersae: sed arguit quod non sint sic distinctae, quin aliquā habeant connexionē adiunictam, sicut habet metaphysica cū aliis scientiis philosophicis, vel scientia subalternata ad subalternata vel aliquo alio modo. Et verū est quod ista sc̄ientia nō sic est distincta ab aliis, quin aliquā connexionem habet cum eis: ut patet loquendo de principalitate huius sc̄ientię super omnes alias.

I
Quæstio. ii.
Argu. i.

Ira secundū arguitur quod ista scientia non sit certissima. Primo sic. Theologia est scientia credibilium. Joan. vi. Hęc autem scripta sunt: ut creditur, aliae sc̄ientię sunt intelligibiliū, secundū p̄m in post. Sed scientia credibilium est minus certa q̄ intelligibiliū, secundū quod dicit Hu. li. i. S. uariū sententiarū p. iii. Fides est certitudo de rebus absentibus supra opinionē, & infra scientia. & loquitur de scientia quae est intelligibilium. ergo &c. **C**Secundo sic. Illa scientia est incertissima, in qua maxime contingit errare & dubitare: quia incertitudo est causa erroris. Hac scientia est huiusmodi: cū sit de eis quae maxime remota sunt a nobis. ergo &c. **C**In contrarium videtur illud philosophi primo metaphysice. Certissimę scientiarū sunt maxime primorū. Ista autē sc̄ientia est maxime primorum: ut dictū est supra. q. proxima. ergo &c.

2
In oppositū.

K
Responsio.

CDicendū ad hoc iuxta supra determinata: quod ab eodem causatur scientia de aliquo & sc̄ientię certitudo. s. veritate ipsius rei sc̄itae: quia sic se habet uniusquodque ad sc̄ientię & cognitionē sicut se habet ad veritatem. ii. metaphysice. Est enim veritas per se obiectū scientiae in quaerātū sc̄ientie est: & quanto est res sc̄ita certior & firmior in sua veritate, tanto certior & firmior nata est de ea haberi scientia: ut dictū est supra. Cū igit̄ veritas sit quedā adequatio rei & intellectus: & quanto mensura vtriusque: comparata ad vtriusque certitudo sc̄ientię potest iudicari vel ex parte rei sc̄itae vel ex parte sc̄ientis. Quātū est ex parte rei sc̄ite, dicendum quod huiusmodi sc̄ientię maxima est certitudo: quia res sc̄ita in ea firmissima & certissima est in sua veritate. quia aut est ipsa veritas prima, aut innitens firmitati & auctoritati veritatis primae. Cū enim secundū ordinē causa rū semper maior certitudo est in causa prima & ex ipsa, q̄ in secunda vel ex ipsa, quia causa secunda nō habet certitudinem nisi a prima: cū ergo certitudo veritatis huius sc̄ientię est in causa prima & ex ipsa, in ipsa tanq̄ in formalī obiecto & primo fidei, ex ipsa tanq̄ cuius auctoritati oīs veritatis credendorū innititur, ceterarum autē sc̄ientiarum certitudo innititur solum veritati priam mortuū principiorum speculabilium ex rebus creatis acceptorum, vel in ipsis consistit: Necessariū est dicere quod quātū est ex parte rei sc̄itae ista sc̄ientia est certissima, quia est maxime primorum principiorū sc̄ientia. & dicit philosophus. i. metaphysice. quod certissimę sc̄ientiarū maxime primorum sunt. Et Augu. i. de Aca. describens sc̄ientiam dicit. quod certa sc̄ientia nō solum rebus apprehensis: sed ita incōprehēsis constat: ut neque in ea quisque errare, neque quibuslibet aduersitatibus impulsus mutari debeat. qualia maxime sunt quātū est ex parte sui: ea quae sunt huius sc̄ientiae, secundū quod dicit Aug. xiii. de tri. c. pen. Christus de eternis nobis exhibet infallibilem veritatem. Reuera enim et si alijs ex debilitate fidei & intellectus circa veritatem huius sc̄ientię erret aut nūtet: hoc non debet facere quātū est ex parte rei sc̄itae. Sicut nullus debet nutare aut errare circa

M

Artic. VII. Quest. II. Fo. XLIX.

in primis principiis scientiarum speculatiuarum, quia sunt notissima in sua veritate, licet aliquis male dispositus secundum intellectum ignorando terminos erret aut nuerit circa ea. Vnde dicit Chrysostomus. super Mat. Recete si manifestis vis credere, inuisibilibus te oportet magis fidem quam visibilibus commendare. Quod admirabile satis & magnum sit quod dicitur, non verum est: & habentibus intellectum absque vilo ambiguo certum. Oculi carnis saepe fallunt etiam in his quae ipsi videntur aspicere: at vero mentis oculus si diuinum lumen accipiat: multo certius ab omni errore prorsus alienus est. Ex parte vero scientiarum dupliciter contingit scientie certitudo. uno modo ex parte securitatis de veritate eorum quae continet hanc scientiam. Alio modo ex parte evidenter in notitia veritatis, quia scientiae de scitis ex hac scientia consequuntur. Primo modo adhuc ista scientia est certissima scientiarum, quia per habitum fidei securior est fidelis de veritate huius scientie, & magis immunis ab omni errore, quam si Philosophus de primis principiis scientiarum speculatiuarum ex habitu de eis acquisito. Et appellatur haec securitas certitudo adhesionis, quem bene potest esse sine omni clara & evidenti notitia. Quoniam aliqui opinionem solum de aliqua re habentes tanta certitudine aliquando ei adherent, quarta illi qui de aliqua alia re habent certam scientiam adherent illi. Secundum enim quod dicit Philosophus, vii. Etiam quod opinantur non dubitant, sed assertant se scire: & nihil minus credunt eis quibus opinantur quam alteri quibus sciuntur. Et si hoc contingit in notitia opinionis cui potest subesse falsum, multo magis & in notitia fidei, in qua homo prorsus ab errore alienus est. ut dictum est in auctoritate Chrysostomus. Hinc dicit Augustinus de utilitate credendi. Nihil est certius homini sua fide. & Ricardus de Trinitate. Quotquot veraciter fideles sumus, nihil certius tenemus, nisi quod constanti fide tenemus. Loquendo vero de certitudine huius scientiarum ex parte evidenter ipsius notitia veritatis de rebus scitis ex ea: tunc intelligendum: cum ista scientia sit scientia creditibilium & credibile uno modo consideratur ut sit sub forma creditibilis: alio modo ut sit sub specie intelligibilis, inquam credibile iam factum est intelligibile. Aut ergo possumus logos de certitudine huius scientie in quantum scitur ex ea credibile sub forma creditibilis: aut sub forma intelligibilis. Primo modo ista scientia non est certissima ex rei sciture evidenter: nam ei credibile sub forma creditibilis semper habet notitiam obscuritatem in enigma, non potest habere taler evidentiam qualiter habet intellecta lumine naturalis rationis in aliis scientiis. & ideo quo ad hoc alias scientie certiores sunt ista. Sed haec incertitudo huius scientiarum est incertitudo secundum quid, quia solum proueniens ex indispositione scientis. Sicut enim prima principia scientiarum speculatiuarum quae sunt certissima in sua veritate, alicui male disposito penes intellectum possunt esse dubia: sic infideli propter defectum luminis fidei possunt esse dubia ea quae sunt huius scientie, & cum fide & illustratione luminis superioris possunt omnibus fidelibus esse in evidenter. Vnde sicut quod principia illa sunt incerta alicui est incertitudo eorum secundum quid: sic quod ista scientia sit incerta, quia non in evidenti notitia, hoc est incertitudo secundum quid. Si autem loquamur de certitudine huius scientie in quantum credibile in ea factum est scienti intelligibile, tunc distinguendum est de evidenter veritatis rei sciture, quod duplex est: quadam ex ipsa re in se percepta, alia ex medio alicuius acquiritur. Verbi gratia, aliquis ex medio cognito per linearum extractionem cognoscit evidenter quod anguli trianguli sunt euales duobus rectis, qui tamen sine illo medio videbantur & intelligendo angulos trianguli ex evidenter veritatis rei in se rite cognosceret quod euales essent duobus rectis. Hoc enim non posset scire nisi statim viso quoctangulo angulo videret cuius proportionis esset ad angulum rectum. Vnde quia sic ex evidenter rei abstracta non potest homo scire veritates conclusiones rerum naturalium, requirit medium per quod iudicet notitiam earum evidenter. Sed si primo modo possit illam immediate accipere, illa multo clarior esset & evidenter: quia media inducta possent esse fallibilia. Aliqui enim credit homini habere medium demonstrativum, cum tamen non habet nisi topum cum. Sed ubi seipsum res evidenter manifestat, minime potest esse deceptio, quia intellectus per se cognoscit veritates ex se evidentes, & circa eas non requirit aliud testimonium, & ideo illorum notitia quae non possunt habere medium demonstrativum, nec de natura sua habent evidenter notitiae, ut sunt maxime scientiae naturales, minime possunt habere certitudinem notitiae ex evidenter. Loquendo ergo de certitudine ex rei evidenter in se: dicendum quod ista scientia intellectui depurato a peccatorum maculis & nebulisphantasmatum per lumen fidei: & super hoc illustrato dono & lumine intellectus quo creditibilia sunt ei intelligibilia cum manutentione fidei & rationum adiutorio ex rebus naturalibus, bene contingit quod homini sic disposito in vita ista scientia ista sit certissima, & certior quam sit aliqua alia scientia: ut quod ex rei evidenter absoluta clarius intelligatur quia deus est trinus & unus: quam plurimas alias veritates de rebus naturalibus. unde de inuisibilibus eternis & permanentibus dicit Augustinus in epistola ad Corinthon. Inuisibilia intellecta conspicuntur: ac per hoc & ipsam modum quodam congruo ibi videntur, & cum videntur multo certiora sunt quam ea quae corporis sensus attingit. Sed iste mo-

N

O

P

Q

R

g

Summe

dus sciendi ex ista scia paucorum est, et viroꝝ eminentissimog: quia est maxime primum & vitium remotorum a nobis: & iō difficillimog ad cognoscēdū: sicut dicit Philosophus primo metaphysice & scđm q̄ dicit August. in principio cōtra epistolā Fundamēti. Ad serenissimā sapientiā pauci spūales in hac vita pueniūt, vt eam ex minima pte q̄a hoies sunt: sed tñ sine dubitatiōe cognoscāt: catē rā veno turbā non intelligēdi viuacitas: sed credēdi simplicitas tutissimā tenet. &. lxxxiii. q. q. xlviij. Quæ creduntur primo & postea intelligunt, sunt ea q̄ in diuinis rebus nō possunt intelligi nisi ab his qui mundo corde sunt. qđ fit p̄ceptis seruatis bene viuendo: quę vt dicit August. vii. de trin. animalis hō nō p̄cipit: nō enim p̄t cogitare nisi moles & sp̄tia vel minutā vel grandia volitantiā bus in eius aio phantasmib⁹ tāq̄ imaginib⁹ corporum. ex qua imfūditia donec purget credit, vt fide. s. purgetur cor, & aptum fiat ad suscipiendū lumē quo credita intelligat. Et ideo dicit Esa. 7. Nisi credideritis nō intelligeris. Loquēdo vero de certitudine ex euidentiā rei p̄ medium aliud, cum ea q̄ p̄prie sunt credibilia sunt diuina, quæ nō possunt habere medium prius quia sunt prima, nec posterius, quod sufficienter ad illorum notitiam ducit: quale medium possunt habere creatā: Dicendū q̄ isto modo sciendi ista scia non est certissima: sed multo sunt certiores philosophic⁹ & maxime mathematic⁹. Sed ista certitudo cum sit mēdicata ab alio, illa aut̄ prior habetur a natura rei ista q̄ est per mediū est certitudo secundū quid respectu illius quę fit ex natura rei in se. Et ideo simpliciter & absolute dicendū q̄ ista est certissima scientiarum: quia est de rebus certissimis in sua veritate, & ex parte scientis securissima & euidentissima viro spirituali lumine intellectuali illustrato, prout homini in vita ista est possibile. Per hęc patent obiecta.

S

Ad primū
principiale.

T

Ad scđm.

A
Quæst.
Arg. 1.

2

3

4

In oppo. 1.

CQđ arguitur primo q̄ hęc est scientia credibiliū & ideo minus certa: dicendum q̄ verum est certitudine euidentiē: inquantū credibile stat in forma credibilis: quia quo ad euidentiam fidei notitia est sub scientia intelligibiliū. Certitudine tñ rei & adhesionis ex pte fidelis scientia fidei bñ potest esse certior, vt dictum est: nec quo ad hoc fides est sub scia: sed supra. Inquātum aut̄ credibile factum est viro spirituali intelligibile, sicut natum est fieri quantum est de se cuilibet nū si sit defectus ex parte sui: hoc modo ex euidentia rei i se hęc scia certior est simpliciter: licet nō euidentia mendicata per mediū vt dictū est. **C**Ad secundū q̄ in hac scientia cōtingit facillime errare. Dicendum secundū p̄dicta, q̄ hoc nō cōtingit ex parte scie & rei scitē: sed ex pte scietis: nō cuiuscumq; sed male dispositi. Bene enim disposit⁹ p̄ habitū fidei errare non potest: nec esse potest quin sit securissimus in veritate credibiliū & immunis oīno ab errore. Bene etiam disposit⁹ per lumen superius intellectuale errare minime potest: quia veritatis euidentia omnino assecurat eum.

Irra tertii arguit q̄ theologia sit scientia vñis, primo sic. illa scia est vñis q̄ est contentia cognitionis omniū: quia naturę vñiuersalit̄ est q̄ sit naturaliter plurium vt dicit. vii. metaphysic⁹. theologia est hmōi. s̄m q̄ dicit Ambro. in q̄stione p̄coēti. Quę illi i suis sermonib⁹ mirabilia putat, i scripturis diuinis iuenier. ergo &c. **C**Secundo sic. illa scientia est vñis cuius maxime est scire. secundū q̄ dicit Phis in primo metaphysic⁹. Maxime necesse est scire habentē scietiā vñiuersalē. theologię maxime est scire, cū maxie est sapientia, vt habitū est supra: & sapientię maxie scire etiā difficillima hoi, vt dicit Philosophus ibidem. ergo &c. **C**Tertio sic. in vi. metaphysicæ dicit Philosophus. Si aliqua substantia immobilis fuerit: erit primū: & scietia eius est philosophia prima. hęc autem substantia deus est solus, vt infra videbitur, de quo est ista scientia: ergo ipsa est philosophia prima. talis secundum Philosophum ibidem est scientia vñiuersalis. ergo &c. **C**Quarto sic. Scientia quæ non est vñiuersalis necessario est aliqua particularium: quia sub scientia vñiuersali continētur omnes aliae. habens em̄ scientiam vñiuersalem quodammodo scit omnia subiecta. ista scientia non potest esse aliqua particularium: quia est nobiliissimā omnium scientiarum: & vñiuersalis scientia semper est nobilior particulari. ergo &c. **C**Contrarium arguitur Primo sic. Scientia vñiuersalis non est alicuius generis determinati. secundum Philosophum. iiiij. & vi. metaphysicæ. Scientia ista maxime est generis determinati: quia determinate de vñico ente simplicissimo minime vñiuersali vel communicabili vt de deo, considerat vt de subiecto. ergo &c. **C**Secundo sic. p̄cipiis scietiæ vñiuersalis vtuntur omnes scientiæ particulares sub ipsa, secundum modum sui subiecti: & ea supponit vt dicit Philosophus. 4. metaphysicæ. nulla autem scientia particularis vtitur aliquo p̄ncipio hius scientiæ: aut supponit ipsum: immo magis scietiæ philosophic⁹ cōtrariantur eis scđm modum determinādum inferius: & p̄terea p̄cipia hui⁹ scie credibilia sunt: & accipiunt ut credita: illę autē scietiæ non procedunt nisi ex scitiis & intellectis, vt vult Phis in p̄cio poster. ergo &c. **C**Tertio sic Phis dicit in primo Topic. de methodo siue arte vñiuersali, q̄ difficile est eam iuenire: & iuena omniō incerta est & raro utilis. sed hęc scietia certissima est, vt habitum est supra: & utilissima,

Artic. VII. Quest. III. Fo. L.

Ut infra videbit ergo &c. Quarto sic sicut se habet subiectum ad subiectum: & scientia ad scientiam, sed subiectum huius scientiae non se habet ut vi respectu subiectorum aliarum scientiarum. ergo &c. Quinto sic Philosophus in primo Posteriorum vult quod scientia particularis est qua cognoscitur aliquid secundum ipsum. vñis vero quod secundum aliud est enim particularis cognitio de Chorisco musico cui cognoscens ipsum esse musicum. vniuersalis vero cum cognoscimus hoc esse musicum. sed ista scientia docet cognoscere vñiusquod secundum ipsum in particulari: & secundum aliud in geniali: quia circuit omnia: si ergo dicatur vñis, debet dici & particularis simul. Serto sic per id habet vñiusquod & distinguere ab alio per quod in se habet eam scientiam autem quod sit scientia habet a subiecto. ergo & quod ab alia distinguitur. sed subiectum huius scientiae quod deus est, neque est vniuersale neque particulare, ut infra videbitur. ergo neque vniuersalis neque particularis debet dici.

Dicendum ad hoc: quod illa scientia est prima & vniuersalis simpliciter respectu omnium scientiarum, cuius est considerare primum ens simpliciter. Secundum quod dicit Philo. vi. metaphysicæ Responso.

Sic. Si aliqua substantia immobilis fuerit, illa erit prima: & scientia eius erit prima & vñis. Et huius ratio est: quia ad illam scientiam ad quam pertinet consideratio primum in aliquo genere, ad illam eandem pertinet consideratio naturæ simpliciter illius generis, ut cuius est considerare de ente primo & de ente simpliciter quocunq; in quantum est ens. secundum quod dicit in. iii. eiusdem. Vnius scientie est considerare de ente & de re quæ est entis per se. ens enim dicitur multipliciter & non aequocet: sed attribuitur vni nature. Quare cum haec scientia considerat de ente primo quod est deus: et propter illud et per attributionem ad illud considerat de quolibet alio ente, ut infra videbitur. Absoluta dicendum quod ista scientia debet dici vniuersalis, & magis vñis quam metaphysica: iquantum ex consideratione sua in primo principio potest quantum est de se pertinere ad particularia omnis rerum consideranda, in quantum pertinet ad istam scientiam per attributionem ad ipsum primum, ut dictum est supra. Metaphysica autem per ea quod considerat de primo principio, non potest attingere ad considerationem de entibus aliis nisi communia & genalia conuenientia eis in quantum entia sunt: non autem particularia: quia tunc superuerent scientie physicae particulares: et non esset nisi vna scientia physica, metaphysica scilicet sicut non est nobis nisi vna scientia theologia, ut dictum est supra. Nec refert in aliquo quantum ad scientiam vñitatem causandam siue scientiam ipsius vñis dicenda est, sit de ente simpliciter ut de subiecto sub quo continetur ens primum, siue solum sit de ente primo ut de subiecto: et alia considerat ut materialia quedam attributa subiecto, quod contingit in hac scientia, ut infra videbit loquendo de subiecto eius. quoniam vñius modo consideratio vñis est de toto ente: licet alio & alio modo, ut videbit loquendo de subiecto huius scientiae. Et huius probatio est illud quod dicit Philosophus in. vi. metaphysicæ: quod si non esset hic alia substantia a substantiis naturalibus, tunc prior philosophia & scia vñis esset scia naturalis. Et hoc ideo: quia tunc substantia naturæ esset primum ens cui attribuerent omnia alia entia. s. accidentia, quæ entia dicuntur per attributionem quæ habent ad substantiam, ut dicit. 4. metaphysicæ. s. quia sunt dispositio entis quod est substantia ut dicit in septimo, & ideo naturalis philosophia considerans de substantia naturali necesse haberet considerare de ente simpliciter in quantum est ens. Propter quod quidam antiqui naturales non opinantes aliquam substantiam esse nisi substantiam naturalem & trahimurabilem, intromiserunt se ad determinandum de natura entis simpliciter, qui tamen errabant, ut dicit i. 4. metaphysicæ. cum sit aliqua substantia magis alta substantia naturalibus. s. illa quæ est prima et principium omnium entium. Et tamen constat quod prior philosophia esset prior philosophia, & non esset nisi substantia naturalis; quod non esset de subiecto alio quam de corpore mobili: cum non nisi de diversis partibus corporis mobilis determinaret in diversis partibus philosophia naturalis: sicut et modo determinat, et forte non diceretur scientia naturalis scia vniuersalis nisi pro prima eius parte quæ est scia physica: quæ modo est scientia vniuersalis: et canon vñis omnium scientiarum naturalium: quia de principiis vniuersalibus primi corporis mobilis et motus: & tunc esset scia vñis considerando de eisdem, et cum hoc de principiis entis simpliciter: quia substantia naturalis esset ens primum: sicut nunc metaphysica considerat de prima substantia et de ente simpliciter. Vnde et quidam adhuc solebat dicere quod non ens in communione est subiectum metaphysicæ: sed ens primum: et quod non tantum de principali subiecto aut partibus eius considerat de ente in communione aut de aliis entibus ab ente primo: sed solum per quadam attributionem aliorum entium ad ens primum: sicut currit considerationis istius scientie, ut infra videbitur. Et quod metaphysicæ non considerat de ente in communione nisi propter ens primum, manifeste patet ex dictis Philo i. recitatis ex. 4. et. 5. meta. Vñ & i. 5. meta. illa scientiam diuinam vocat, quod sentiat eam esse deo ut de principalis subiecto, non solum ut de parte nobiliori subiecti, probando per hoc quod ceteris sit nobilior, dicens. Scientia nobilis debet esse nobilis genus, quod genus ad literam retorquet ibi ad nobilitatem entis primum quod deus est, propter quod diuina appellatur. Quod si sic esset, nihilominus dicitur metaphysica scientia vniuersalis propter vniuersalitatem

Summe

cōsideratiōis nō subiecti.Q̄d ergo theologia nō sit nisi de solo deo vt de subiecto simplicissimo:q̄ tñ ppter ipm cōsiderat ḡnialiter de ente quolibet,vt ista dicet,bene p̄t esse sciētia v̄lis,licet em̄ nō determinati ḡnis quātum ad principale subiectū suū:non tñ est determinati ḡnis quātum ad materiā quo ad alia entia q̄ cōsiderat circa subiectū:& cū hoc etiā v̄litas quodāmō p̄t ei attribui ppter v̄lū tatem subiecti nō in p̄dicādo:sed in cognoscēdo:ga ipse de⁹ est rō p̄fici cognitiōis oīm:ga in se rōnae formales omniū cōtinet,propter qđ etiā ista sciētia de deo v̄nica ē & simplicissima,etiā ad oīm particularia cognoscēda se extēdēs:in quātum se habet p̄ attributionem ad subiectū ei⁹,vt dictum

F est supra.Hinc dicit Diony.ca.vii.de di.no.Deus laudat a sacr̄is eloqūis non solum ga & rōnis & intellectus & sapientiē est largitor:sed quia omniū causas in scip̄o v̄niformiter p̄ambiuit.& infra.Simpla & vere exīs veritas circa quā vt puram & nō erratē sciētiam diuina fides est v̄nici credētiū fundamētum eos collocans veritati:& eis veritatem incredibilem īcōmutabiliē simplam veritatis scientiam habentibus credulis.Ipsa em̄ est scientia adunatrix cognoscentium & cognitorū.& infra.Igit̄ diuinæ sapientiæ pr̄incipes duces p̄ veritate moriunt̄ omni die testimonii phibentes,vt est cōsequēs & verbo oīmō & opere vnit̄ ppter christianos verę scientię oīmb⁹ ipsam esse & sim pliōrem & digniōrem:magis autem esse iplam solam veram & v̄nā & simplam diuīnā scientiam Idē in mystica theologia.i.ca.Hic diuin⁹ Barptolem̄us ait:et multā esse theologiā & minimā,mihi videt̄ sup̄naturalis intellectus:quia & multiloqua est optima oīm causa & breuiloqua simul:& fine verbo,& hoc iuxta illud qđ ista determinabit̄ de ei⁹ p̄fectione:& oīm attributione ad iplam.Et qđ dicit de di.no.ca.v.loquēs de prima causa omniū.Omniū est vt causalis omniū:& in ipso oīm principia oēs fines oēs cōclusiones oīa existentia coambiēs & p̄habēs &c. Vbi post m̄la circa hoc p̄tractata in fine dicit.Per hoc p̄portionali sciētia in quātū oīm quātū potētes sumus,cām ascēdamus.Omnia ergo huic existētia secūdū v̄nā excellētē scientiam referēdūm.Propter qđ iuxta diūtū P̄hi in primo metaphysic̄,de a sciētariū merito n̄cupat,vt em̄ dicit glof.interl.super leu.ii. de oblationibus.Dīa sancta est omnis boni scientia:sed sancta sanctor̄ que de dei sciētia disputatione.

G Per hēc patet ad argumētū in contrarīū:Dicendo q̄ sciētia v̄niuersalitatis non Ad pri.in est alicuius generis determinati quo ad cōsiderationē:quia de oībus debet cōsiderare.Q: tñ sit generis determinati quo ad suū subiectum principale:hoc nō obest v̄niuersalitati eius:& maxime q̄ cū hoc q̄ est sic determinatū,q̄ est v̄n⁹ naturę simplicissimę & minime cōicabilis,vt ista dicet:habet respectu oīm alior̄ rōnē v̄lis in hoc q̄ est tanq̄ prima rō cognoscēdi oīa verissime continens ī se formales perfectiones in actu:nō solū in potētia:sicut genus v̄lē cōtinet in se perfectiones specierum. Ad secūdū q̄ nulla alia scientia v̄tit principiis huius scientiæ aut supponit ea:Dicendū q̄ licet theologia vere debeat dici scientia v̄niuersalitatis,vt dictū est,aliqua tñ īt rō v̄niuersalitatis metaphysic̄ & nō huius sciētiae ppter quā alie scientiæ v̄tūnī principiis illius nō aūt isti⁹.Ista ei v̄lis est ppter cōsideratiōis ḡnialitatē:non propter aliquam sibi realem cōmunitatē v̄niuocā vel analogiam,quali cōmunitate subiecti metaphysica dicitur scientia v̄lis,vt dictum est.Et ideo illa conditio q̄ conuenit v̄lītati metaphysicæ ratione cōmunitatis sui subiecti:nō oportet q̄ huic sciētiae cōueniat:licet v̄lis sit.Talis cōditio est illa q̄ alie scientiæ v̄tūnī principiis metaphysic̄.Illa em̄ principia prima metaphysic̄ sequunt̄ subiecti cōmunitatem vt ens inquantū ens est:& ideo oportet q̄ sequant̄ quodlibet eius subiectū in quaēq̄ scientia particulari,& vtan̄ eius secundū quantitatē sibi sufficiētē:vt dicitur.iii.metaphysic̄.hoc est secūdū q̄ aptan̄ ad subiectū ppriū cuiuslibet sciētiae.Qware cū in hac sciētia licet sit v̄lis nō est subiectū cōmune qđ arctatur p̄ subiecta ppria sciētiarū particulariū,nō oportet q̄ ppriis principiis huius sciētiae cōmunicent alie scientiæ cōtentę sub ipsa.dico vt eis vtan̄ ad pbādas suas conclusiones,omnes tñ eis debet vtī tanq̄ regulis:quib⁹ oīm suam inuestigationem debent regulare approbando conuenientia:& respundo inconuenientia.& propter hoc ista scientia quo ad eius principia prima cognoscenda primo ante omnes alias est adūdiscenda vt sit prima intētio nosse istam scripturā:& si non plene int̄ellectū saltē non omnino īcongnitam habere,vām cateras secur̄ us leget,vt dictum est supra secūdū August.secūdū de doc.

I Christi. Ad tertium q̄ ars v̄niuersalitatis difficilis est ad inueniēdū & raro v̄tilis:Dicendū q̄ ars dī Ad tertīū cīt v̄lis:ga nō est sciētia nisi de v̄niuersali vt de subiecto.sic em̄ omnis scientia phīca diceret v̄niuersalitatis:non quia cōsiderat de v̄lī,vt dicitur primo Post. sed quia habet v̄niuersalem cōsiderationē Qđ potest esse duplicit̄.vel quia cōsiderat de pluribus in v̄lī secundū cōia principia & pprietates illorū plurū q̄ in aliis scientiis p̄ticularib⁹ h̄nt̄ cōsiderari singula ī singulis sciētiis ppriis h̄m principia ppria et pprietates.v̄l̄ ga cōsiderat de plib⁹ i ḡnali fm̄ principia cōia et ppria et sōdm pprietates cōeser pprias singulorū.Priomō metaphysica ē sciā v̄lis,et sciēs ī ipa p̄pe dī sciēs v̄lis:ga v̄lia et cōia

Artic. VII. Quest. III. Fo. LI.

singulorū nouit: nō autē ppter. & de scīetia vniuersali non sic loquitur Philosophus i priori Top. sed i. i.
 Poste. vbi pbat qđ demonstratio vñis potior est qđ ptcularis, ea potissimum rōne qđ vniuersale est ma-
 gis causa & propter quid: eo qđ est prima causa: qđ aliquod aliorum & particularium sub ipso: & ideo
 est termin⁹ in quo cessat interrogatio cause, vt cuius causa venit: vt accipiat argētū: hoc autē qua-
 tenus reddat cui debuit: hoc autē est vt nō iuste agat. sic procedētes cū non est ampli⁹ ppter aliud
 dicim⁹ finem venire, & cognoscere magis ppter qđ venit. Scientia vero vniuersali secūdo mō scīes
 dicitur generalis: quia nouit de vnoquoqđ non solum vñia: sed & particularia. Et talis scīetia vni-
 uersalis autē est humana; et humana īvestigatione habita: aut est diuina & diuina reuelatiōe cō-
 scripta. De scīetia vñi primo modo loquitur Phis ad literam i primo Topi. Qualis esset illa method⁹
 vna quae doceret generaliter terminare omne genus problematis, talis em̄ methodus difficillima es-
 set ad īnueniendū: quia difficillimum est ex principiis vñib⁹ elicere cōclusiones singulorū particula-
 res incipiendo semp a primis: & hoc in eadē scientia. Sed si ad determinādum ptcularia circa vñi
 quodqđ pponantur ppter in singulis methodis ptcipia, tūc facilius est vñuqdqđ prosequi. Vñ sub-
 dit ibidem. Propria autē in vnoquoqđ determinatorū generū affixata methodo, facile ex his qđ cir-
 ca vnumquodqđ cōuenientibus exitus ppositi. Esset etiā hoi talis scientia circa ptcularia, iocerta:
 quia non habet certa scientia nisi ex principiis ppter expressis, qđ non determinaret illa scientia vñis
 sicut ea determinat diuersę scīetia ptcularares. Esset pterea talis scīetia humana homini raro vñi-
 lis: quia talis scientia esset quasi īfinitorum sub uno cōmuni confuso contentorum. Infinitas au-
 tem impedit cognitionem, quae est fructus & vtilitas scīetiae. Ista autem confusio & infinitas cui
 tatur quādo quodlibet genus scibilium consideratur in propria scīetia circa subiectū vniuersale p
 prium. Et ideo dicit Philosophus primo Poste. qđ quęcūqđ scīetia secundū pres i īfinita cadit. vni-
 uersale autē in simplex. īfinita autē secundū qđ sunt īfinita non sunt scibilia: sed secundū qđ sunt fi-
 nita. De scīetia vero vniuersali generali cognitione singulorū: nō solum quo ad cōmunitia singu-
 log: sed etiam quo ad propria ex diuina reuelatione cōscripta, non potest se extendere dictum Phi-
 lophi quia non cōsiderat singula ex cōsideratiōe alicui⁹ vniuersalis qđ cōtinet i potētia ea qđ sunt parti-
 cularium: sicut cōsideraret metaphysica si esset vna scientia omnium: & nō essent diuersę scīetia ptcu-
 larares sub ipsa: quia idcirco difficilis esset & iocerta: & raro vñilis vt dictū est de vñi methodo:
 sed considerat singula ex consideratione alicuius vnitatis summe & simplicissimae, quae actu ī se
 cōtinet rationes omnium scibilium circa ptcularia scibilia: ex cuius cognitione facillime, certissi-
 me, & vtilissime omnia alia cognoscuntur: sicut cognoscētur clara vīsionē ī patria: & sicut hīc co-
 gnoscuntur ex ista scīetia quātū pertinet ad eam per attributionem ad ei⁹ subiectum, vt dictum est
 supra. Ex quo plane patet quomodo ista scīetia debet dici vniuersalis: immo generalis: qđ nō pot
 dici metaphysica: & sic ī vniuersitatis ratione multum excedit eam, quātū excedit vniuersali-
 tas cognitionis qua cognoscitur vñuquodqđ non solum īquantū ens est: sed etiā īquātū tale ens
 est: vniuersitatē cognitionis qua cognoscit solū īquātū ens est, nō autē īquātū tale ens est. Ad
 quartum dicēdum qđ subiectum huius scīetiae non est vniuersale respectu aliarum scīetiarum. Et
 tūc cōsideratio eius vniuersalis, immo generalis super omnia determinata ī aliis scīetiiis, & hoc suffici-
 cit ad vniuersitatem scīetiae, vt dictum est. Et cum hoc etiam licet subiectum huius scīetiae non
 sit vniuersale prædicatione de pluribus vniuoce vel analogie: sicut cōmune est ens qđ est subie-
 ctum metaphysice, & ad deū & ad creaturā, vt dicit Auicē. i. metaphysice: est tñ vñle exemplaritate
 prioritate & causalitate, ratione qua excedit ipsum subiectum metaphysice, nec continetur sub ip-
 so, vt dictum est. Vnde dicitur vniuersale bonum: vniuersale potens & huiusmodi. Sic etiam pri-
 ma principia cōmunitia omnium scīetiarum dicuntur vniuersalia: quia sunt principia & simpi-
 cissima virtute, qua in omnia alia principia singularium scīetiarum descendunt: nō autem aliqua
 cōmunitate prædicationis, & sufficit ad hoc talis vniuersitas, vt scīetia dicatur vniuersalis. vni-
 uersitas enim primitatis ī subiecto & primis principiis est ptcipalis causa & ratio propter quā
 scīetia aliqua dicitur vniuersalis, non autem aliqua cōmunitas prædicationis, nīli secundario,
 vt dictum est, īquantum scīetia considerans ptcipium & optimum ī aliquo genere debet con-
 siderare naturam illius generis simpliciter. Ad quintū qđ hac scīetia est simul vniuersalis & par-
 ticularis: quia in ea aliquid cognoscitur secundum ipsum: & secundum aliud: Dicendum qđ co-
 gnitio secundū ipsum & secundū aliud, alio mō dicit scīetia & particularis, qđ accipiuntur vñle & par-
 ticularē ī pposito. illa em̄ vñis & particularis scīetia est eiusdē circa vñle & proprium particularē
 qđ includit ī ipso vniuersali: & ideo non diuersificant scīetia: sed sunt secundū eādem scīetiam
 & differunt solū in hoc qđ potior est illa qđ est vñis qđ illa qđ est ptcularis. secundū qđ pbat ibi Philoso-
 phus, qđ demonstratio vniuersalis qua cognoscit qđ omnis triangulus habet tres: potior est qđ parti-
 g. iii

k

L

Ad qrtū.

M

Ad qrtū.

Summe

cularis qua cognoscitur q̄ isosceles habet tres: quia vt dicit ibidem, qui tale vniuersale cognoscit: cognoscit & particolare, non econuerso. Isto aut modo quo loquimur hic de scientia vñi & particu lari, ipsa est diuersorū circa idē: quorum vnum non includit in sua cognitione alterum: vt sunt co gnitio qua cognoscitur aliquid inquantum ens simpliciter, & inquantum est tale ens. Vnde & diuer sificant scientias habitas humana inuertiōe: ga alia sunt principia pria ḡbus cognoscit de aliquo q̄ est ens simpliciter: & alia q̄ cognoscit q̄ est tale ens, hō vel alīn⁹. Scientia autē habitā diuina inspiratiōē nō diuersificant: quia in illa idē est principiū cognoscendi oia secundū rationē vñis & secundum ra tionem particularis, qđ est deus: & hoc non solum aperta visiōe in patria: sed in praesenti ad cogno scendum omnia inquantū attribuuntur subiecto hui⁹ scientiae, sufficientis virtutis est ipsa, si quis sufficeret virtutem principiorum eius illustratione diuinitus sibi data ad illa extendere. Non ta men dicendum q̄ ideo hēc scientia dicenda est simul vniuersalis & particularis: sed tñ vñis: ga non dicitur scientia particularis quia considerat rationem naturę ipsius particularis, secundum quam est particolare: sed quia considerat ipsam præcisē non simul considerando in ipsa rationem naturę vniuersalis: sicut considerat scientiaz p̄ticulares sub metaphysica. Vnde ista scientia est quodāmodo ita vñis quantum esset metaphysica si simul cum sua consideratione vniuersali consideraret q̄qd considerant scientiaz particulares sub ipa: & eēt solū vna scientia philosophica, sicut est tñ vna theo logica, vel sicut ē vna scientia vniuersalis de oī p̄blemate determinate, cōsiderādo p̄ncipalit p̄blema de definitione in quo rationes generales aliorum problematum incidunt: licet habeant sua p̄pria principia per quas terminantur diuersimode: propter qđ de ipsis fiunt diuersē methodi. vt dicit in primo Top. & expositum est supra. Propter quod ibi hēc diuersitas diuersificant methodos: nō autē confimilis diuersitas diuersificant hēc scientiā. Et est conuenient⁹ exemplum qđ potest assignari de vñitate huius scientiae: ga in deo qui est subiectū huius scientiae, cōcurrūt rationes omnīū aliorum entium. Sicut in problemate de definitione qđ esset subiectum illius scientiaz vniuersalis topico, cō currunt rationes aliorum p̄blematum. Ad sextū q̄ deus neq̄ est vñē neq̄ particolare: ergo p̄pter ipsum scientia ista nō debet dici neq̄ vniuersalis neq̄ p̄ticularis: Dicendū q̄ scientia habet esse scientia non solum a ratione sui subiecti, secundum id qđ est: sed etiam a ratione modi cōsiderandi ipsum. Vnde ex solo modo cōsiderandi idem diuersimode, bene habent diuersas scientiaz, vt dicitū est supra. Et sic ista scientia non solū rationē scientiae vnius habet rōne vnitatis ipsi⁹ subiecti, qđ ne q̄ vniuersale est neq̄ particolare: sed & ratione vnius modi considerandi ipsum. Ratione qua est p̄ncipium & ratio omnīū entium: & in hoc habens rationem vniuersalis, tū quia vñiter de omni bus considerat vt tali p̄ncipio attribuuntur, tum quia tale p̄ncipium inquantum hmōi habet ra tionem vniuersalis exemplaritatem: licet nō p̄dicatione, qua in se omnia alia in actu quodāmodo con tinet: nō solum in potentia: sicut cōtinet suum p̄ticularē vniuersale p̄ p̄dicationem, vt dictum est supra. Vnde ex p̄dictis possumus cōsiderare triplicem modū scientiē vñis. Vno enim modo di citur scientia vñis quādo aliquid scitur de vniuersali subiecto vniuersaliter sumpto p̄ causam primā. Secundū quē modum determinat Philosophus in primo Post. q̄ demonstratio vñis potior est parti culari: quia tūc magis scimus quando scimus vñ: q̄ quando scimus p̄ticularē: vt q̄ omnis triangulus habet tres, q̄ omnis isosceles. & hoc mō scientia vniuersalis in actu includit scientiā particu larem. Alio modo dicitur scientia vñis qua scit aliquid in vñ de subiecto cōmuni & vniuersali: vt qua scitur aliquid de aliquo hoīe secundū q̄ est aīal: nō autē secundū q̄ ē homo. tali modo metaphysica ē sciētia vñis: & includit talis scientia vñis p̄ticularē potentia & virtute: non autem actu. & talis ē ad huc potior scientia particolare: quia scit per prima & altissima p̄ncipia: quibus maxime cōtingit scire habentem vniuersalem scientiam, vt dicit Philosophus in primo metaphysicō. Tertio mō dici tur vniuersalis scientia, scientia generalis qua sciunt singula & in vniuersali & i particulare quātū p̄ tinet ad illā scientiā. & talis scientia vniuersalis est theologia: & eēt sic talis scientia topica, si vñica me thodo doceret omne genus problematis, vt expositum est.

N
Ad sextū.

O

A
Qudt. 4.
Arg.i.

Ircā quartum arguitur q̄ theologia nullam scientiam subalternat, primo sic. Scientia subalternata vtitur p̄ncipiis declaratis in scientia subalternatē, vt mu ficia declaratis in arithmeticā. nulla autē alia scientia vtit p̄ncipiis declaratis i hac scientia, vt supra dictum est. ergo &c. Secundo sic. hoc est generale in scientiā subalternatē & subalternata, q̄ subalternans dicit propter quid de illis p̄ncipiis scientiaz inferioris, de quibus ipa dicit quia, secundū q̄ dicit Plis in prio Post. Differt speculari ga & p̄pter quid per aliā scientiā. hmōi autē sunt q̄cāq̄ sic se hñt adiuicē q̄ alterum sub altero est: vt speculatiua ad geometriā: & machinatiua ad stereometriā:

Artic. VII. Quest. IIII. Fo. LII.

& harmonia ad arithmeticam: & apparentia ad astrologiam, sed theologia nō dicit propter quid de principiis aliarum scientiarum: quia nec mentionem aliquam de eis facit, ergo &c. ¶ Tertio sic; Scientia subalternata supponit sua principia tanq̄ declarata a subalternante, nulla alia scientia potest supponere declaratum a theologia: quia ea quae ipsa tractat sunt fidei, & supernaturale cognita, vt supra visum est: & amplius videbit̄ infra, talia non possunt supponi vt nota nisi lumine t̄ dei supernaturali: quo non imituntur aliae scientiae: sed solo lumine naturali, ergo &c. ¶ In contrariū In oppositū est, qm̄ illa scientia subalternat alias quae considerat ex priori per causam ea quae aliae scientiae considerant a posteriori per effectum, vt patet de scientia nauali & astrologia, vt infra videbitur. Theologia sic se habet respectu omnium aliarum: quia aliae scientiae omnem notitiam suam hauriunt ex sensibus & sensibilibus. Secundum q̄ dicit Philosophus i p̄rio Poster. Deficiente sensu necesse est deficere scientiam secundum illum sensum. Theologia autem quantum est de se, principium omnis notitiae sue sumit ex diuinis rationibus & oraculis, quae sunt causa primae omnium. Secundū q̄ dicit Philosophus in primo metaphysic. Deus causarum & omnium est principium, ergo &c.

B Hic oportet videre primo quid sit subalternatio: & quod sunt modi subalternationis: vt videre possumus si aliquis illorum conueniat huic scientie respectu aliarum. Sc̄dū est igit̄ur q̄ subalternare est sub se alterum tenere: & subalternatio est vnius sub altero detētio, vnde non solum subalternationis visitatur in scientiis quae quodam modo sunt circa idem: sed diuersis modis cōsiderādi id ppter qd vna earū dī esse sub altera, vt subalternata sub subalternatē: & per hoc cōnexiōne & vicinitatē h̄nt. Et sunt illi duo modi considerādi, q̄, & ppter qd. Et est mod⁹ cōsiderādi ppter qd, quo aliquid cognoscit p cām & a priori. Mod⁹ aut̄ cōsiderādi q̄, est quo aliquid cognoscit nō p causam a priori: sed aut solum supponit cognitum esse ab alio per causam: aut concipitur eius notitia a posteriori per effectum, vt consequenter patebit. Et est iste modus considerandi diuersus idem per se & primo causans distinctionem penes subalternatē & subalternatam: & est ipsa identitas eius qd cōsideratur causa cōexionis earum & materiale principium illorum modorum considerandi. Nisi em̄ essent circa idem quia & propter quid, nō esset subalternatio. Ipsa autem diuersitas modorum considerandi est causa distinctionis scientiarum: & formale principium distinguendi subalternantem scientiam a subalternata, vt patet manifeste ex dictis Philosophi in secundo argumento: & magis patebit prosequendo. ¶ Et notancur quatuor modi subalternationis per quae tuor genera exemplorū quae ibi ponit: qui distinguunt̄ per hunc modum. Cum enim ut dictum est, Scientia subalternans & subalternata sunt de eodem, solum differentes penes modum considerandi idē. S. quia & propter qd, aut ergo ambae considerant idem absolutum: aut vna considerat absolutum: altera vero considerat idem aliqua determinatione contractum: & hoc non ratione determinationis principaliter: sed magis ratione determinati. Aliter enim essent omnino scientiae diuersae non cōnexas: nec vna esset sub altera, vt dictum est supra. Si ergo considerant idem absolutum differenti tamen modo secundum quia & ppter qd, hoc cōtingit duplicitate: aut em̄ vna cognoscit p rationem & per causam quod alia cognoscit per solum sensum & experientiam: aut vna cognoscit per rationem & per causam modo cognitiuo, qd altera cognoscit solum ex sola consuetudine actio nis modo operatiuo. Primo modo est primus modus subalternationis quo astrologia subalternat sibi naualem scientiā, quā Philosophus in exemplis suis vocat apparentiam. Amb̄ enim idem considerant, videlicet stellarum coniunctionem in præfigū tempestatis aut tranquillitatis futura. quā coniunctionē cognoscit astrologus per rationem vt causam illius: & ita vt ppter quid. Nauta vero solum per sensum & experientiam vt signum eiusdem: & ita vt quia triū. Secundo mō est secundus modus subalternationis, quo Stereometria q̄ est pars geometriæ, considerans per rationem & causam, & ita vt propter quid, modum constructionis ædificiorū ex corporibus solidis, subalternat sibi scientiā machinatuā, quā Philosophus in exemplis suis vocat imaginatiuam: quae considerat idem per executionem operis ex consuetudine operandi: & ita vt quia solum, vnde se habent adiuticem, sicut architectonica & manu operatiua: quarum differentiam in modo cōsiderandi quia & propter quid, secundū dictum modū determinat plane Philosophus in primo metaphysic. Si vero ambae scientiae subalternans & subalternata considerent idem differens penes absolutum & contractum, modo etiam differenti secundum propter quid & quia, hoc cōtingit duplicitate, quia illa determinatio aut ē formalis cōditio absoluti qd determinat: aut materialis. Primo modo est tertius mod⁹ subalternationis: secundū quē illa pars geometriæ q̄ dī Altimetria, cōsiderat de linea simpli, quā Phis i suis exēpliis appellat geometriā, subalternat sibi p̄spectuā, quā Phis i suis exēpliis vocat sp̄culatiuā: q̄ cōsiderat de linea visuali sive radioſa: q̄ ē dispō formalis i linea quā cōsiderat sub rōne

g. iiiij

C

D

Summe

qua linea est: considerando. s. pportiones linearum demonstratas ab altimetra, tanq; suppositione ad declarandum quomodo sub lineis diuersimode protensis a re visibili ad visum, videt omne qd; videt. Et ita qd; considerat altimetra vt propter quid, considerat perspectiu? vt quia. Nec considerat p spectiu? omnino de linea ratione qua est radios. Hoc enim respectu actus videndi considerat naturalis: considerando. s. quomodo radios in linea existens immutat visum. Sed secundo modo est quartus modus subalternationis. secundum quem arithmeticus quae considerat de numero simpliciter & absolute, subalternat sibi musicam, quae Philosophus in suis ex?plis vocat harmoniam, quae considerat de numero sonoro: siue existente in sono: qui est materiale qd; & subiecti numeri: circa quem considerat music? pportio? numerorum demonstratas ab arithmetic? vt ppiter qd; quas ab eo supponit ut quia, ad declarandum consonantias sonorum. Est enim harmonia, i. consonantia r?o numerorum in acuto & graui: sicut dicit Philosophus in prici. ii. poster. Vnde considerat numerum sonorum ratione qua numerus est non ratione soni. Soli enim in respectu ad auditum quem delectat consonantia, considerat naturalis: considerando. s. quomodo sonus habeat immutare auditum. Iste proculdubio sunt. iii. modi subalternationis, secundum determinationem Philosophi: nec sunt plures nec pauciores: nec alii ab istis: qui distinguuntur inter se. qm; primi duo modi sumuntur ex parte modi considerandi: qd; idem absolutum diuersimode considerant via rationis & experientia, vt in primo modo: aut via rationis & considerant via rationis & experientia, vel in secundo modo. Duo vero alii modi sumuntur ex parte rei considerante: qd; idem considerant sub alia & alia determinatio? vel formali, vt in tertio modo: vel materiali, vt in quarto modo: sicut visum est.

F His expositis videndum est an aliquo istorum modorum theologia aliis scientiis conexa est. Cum igit? vt dictum est in primo modo subalternationis, Scientia que dicit propter qd; per rationem subalternat sibi illam quae dicit de eodem quia tñ per experientiam, vt astrologia naturalis: Sacra autem scriptura dicit propter quid per causam & rationem, de quibus aliis scientiis dicunt solum quia per experientiam: Idcirco absolute dicendum qd; primo modo subalternationis theologia omnes alias scientias sibi subalternat. Ad cuius intellectum sciendum: qd; secundum dicta superius Phi in eis quae ad creaturas pertinet solummodo, causas proximas colligatas naturaliter suis effectibus principaliter considerant: quas supponunt dicentes solum de illis quia sunt: non autem ad primum omnium principium voluntarium ab omnibus separatum attendunt: quae est causa propter quid aliorum omnium: quae considerat ista scientia, causalitat? omnium qd; sicut deo ascribendo etiam super ea qd; sunt priora & propria principia in singulis aliis supposita. Propter qd; dicit Iaco. iii. Dicitis hodie autem cras ibimus in ciuitatem illam: & faciemus ibi annum & mercabimur & lacru? faciemus: qui ignoratis quid fieri vobis in crastino pro eo vt dicatis si dominus voluerit. Vbi dicit Glos. Structus vocat quia su? potestatis estimant ubi annum faciant: & in his omnibus superni iudicis examen ad mentem reuocare contennunt. Vnde & Ioseph venditione & proscriptionem suam in egypto non attribuit maligno fratum suorum consilio: sed potius diuinam voluntati, tanq; causas primas, qd; prius uas eorum voluntates ordinauit in bonum: cum dixit fratribus suis. Gen. xlvi. Non uestro consilio: sed dei voluntate huc misericordia sum. & cap. vii. Vos cogitatis de me malum & dominus consuetit ille lud in bonum: vt exaltaret me. Ad modum igitur quo astrologia subalternat sibi scientiam naturalis: quia de principio eodem dicit propter quid per causam, de quo nauta soli dicit quia per experientiam: theologia subalternat sibi omnes alias scientias: quia illa prima quae sapiens mundi supponit ex experientia: qua sciunt prima principia primo metaphysico & secundo poster. vt per se nota: Theologus dicit habere effendi causam voluntatem diuinam. Vnde nec est certum iudicium ex causis proximis quas nouerunt, quousque recurratur ad primam causam quae attendunt theologi: ut patet ex dictis supra de morte & vita Ezechie, & morbo quae ex ope misericordiae icurrit vir iustus. Et ideo dicit August. iii. de trini. Nihil fit qd; non de interiori aula summi iperatoris aut mandatur aut permittitur in istius totius creature: immensa quadam republica. Hoc ergo modo theologia subalternat sibi omnes scientias reru? causas & principia considerantes: & hoc quo ad scientias speculativas. Consimiliter & in eodem modo subalternandi subalternat sibi omnes scientias practicas. In talibus enim ipsum propter quid sumitur a fine, respectu cuiusa quolibet alio fine sub ipso sumitur ipsum quia. Quaecumque igitur scientia finem ultimum operandorum attingit, secundum quem totum opus debet regulari, subalternare sibi debet omnes alias scientias quae attendunt finem inferiorem non cognoscendo rationem finis ultimi. Nunc autem ita est qd; finis ultimus omnis scientie operari: ut est deus in quantum est bonum supernaturalis creature rationalis: quae sola inter scientias humanas theologia attingit, dices propter illu? omnia debere operari. Theologia ergo primo modo sub-

Artic. VII. Quest. V. Fo. LIII.

alternationis non solum omnes scientias speculatiuas, sed etiam omnes scientias operatiuas sibi subalternat, dirigenz omnes tam speculatiuas quam practicas, illas in cognitione veri, istas autem in operatione boni: & per hoc ut in sequentibus determinabit, ista scientia est principalis super omnes alias scientias & speculatiuas & actiuas. Similiter de secundo modo subalternationis sciendum: quod cum illo modo scientia quae dicit propter quid modo cognitivo subalternat sibi illam quae de eodem dicuntur quia modo operativo, ut stereometria machinativa: quia operativa modus operandi ex fine non cognoscit, sed solum ex operandi consuetudine. Hoc modo theologia omnes scientias manu operatiuas maxime circa diuinum cultum subalternat, regulam & modum operandi ad regulam iustitiae eis determinans. Tertio vero & quarto modo subalternationis clarum est quod nullam aliarum scientiarum sibi subalternat: quia nulla earum subiectum suum cum determinatione sibi extranea considerat: qualis additio est in illis modis subalternationis, ut dictum est supra. Deus enim nullo modo determinari potest, ut infra dicetur.

Ad primum in oppositum: quod nulla aliarum scientiarum vtitur principiis determinatis in hac scientia: Dicendum quod non est verum, secundum quod quidam credunt: quod hoc est genere generale in omni subalternatione, quod scientia subalternata vtitur determinatis in subalternante. hoc principium enim solum habet veritatem in tertio & quarto modo subalternationis: non autem in primo & secundo. Perspectiva enim vtitur demonstratis in geometria: & musica demonstratis in arithmeticā sed naualis non demonstrato in astrologia vtitur, ga demonstratum est in illa (non enim nouit natura ex tali coniunctio stellarum sequi tempestatem aut tranquillitatem: quia hoc supponit ipse esse probatum ab astrologo) sed quia hoc experientia multiplici collegit. Similiter machinativa nullo modo capit principia stereometrica: sed solummodo modus operandi ex consuetudine operandi tenet, dicunt enim Philosophus, i. metaphysica: quod manu artifices quae faciunt incognita faciunt, velut ignis comburit: sed inanimata natura quadam faciunt: manu autem artifices per consuetudinem. Quia igitur ut dictum est theologia non subalternat sibi alias scientias secundum tertium & quartum modum subalternationis: sed solum secundum primum & secundum: non oportet quod aliquibus principiis determinatis in theologia vtan aliae scientie: licet ex suis principiis nouerit eam ut propter quod, de quo alię scientie solū nouerūt quia, ut predicti est. Per idem patet ad secundum: Dicendo quod non oportet quod scientia subalternans mentionem faciat aliquam de propriis principiis scientiae subalternatae: sed sufficit quod consideret talia principia prima quae sufficiunt ad dicendum propter quid de propriis principiis aliarum scientiarum si eis applicentur. Et si illis applicentur in scientia subalternante, & probent per ea, hoc accidit ei: nec hoc regnit scientia subalternata. Siue enim probetur in astrologia quod talis coniunctio stellarum est causa tempestatis futuræ siue non, nihil ad naturam: quia ex propria experientia capit notitiam quam habet de hoc. Similiter machinativa sola consuetudine operandi modum operandi nouit non apprehendendo rationes operandorum, ut dictum est. Vnde non oportet quod scientia subalternata supponat a superiori aliquo modo causam illius de quo ipsa dicit quia in primo enim & secundo modo subalternationis inferior scientia nihil aduertit de causa aliqua quam nouit superior, ut dictum est. Sed sufficit in illis duobus modis quod scientia superior tradat causam eorum quae supponuntur & dicuntur in scientia inferiori. Et quia causam talem non aduertit scientia inferior, non tangit aut aliquo modo supponit: sed solum supponit ex experientia vel ex consuetudine illud de quo scientia superior nouit causam. Ideo nihil refert ad subalternationem siue illa causam tradat scientia superior via naturalis rationis, siue via revelationis: sicut tradit principia sua scientia theologiae. Et per hoc ad Tertium obiectum,

Ista quintum arguitur quod scientia theologiae subalternet alicui aliis scientie. Primo sic. Scientia illa quae haber principia ignota de quibus dicit solum quia est, debet habere scientiam superiorē in qua notificantur quod dicit de eis propter quid. Alter videtur ut scientia quae: quae ex simpliciter ignotis procederet: & ita non esset vera scientia: quia non est scientia nisi ex notis. primo poster. Scientia illa non est nisi subalternans istam: quia secundum quod dicit Philosophus primo poster, propter quid & quia non differunt per aliam & aliam scientiam nisi quod una sit sub altera, ergo &c. Secundo quod subalternetur metaphysica arguitur sic. Si subiectum est sub subiecto: & scientia sub scientia. Subiectum theologie quod de eo est, est sub subiecto metaphysica quod est ens simpliciter ergo & theologia est sub metaphysica: non ut aliqua particularium: quia est de primo entre de quo etiam considerat metaphysica: quae non considerat de subiecto alicuius scientiae particularis. ergo &c. Tertio sic, videtur quod subalternetur cuiilibet alteri, sic. Scientia quae dicit quia de eo quod sumit;

g.v.

H.

Ad primū

Ad secundū

Ad tertium

A

Quest. V.
Arg.

Summe

ab altera q̄ de illo dicit propter qd̄ subalternat illi. Scientia ista est huiusmodi respectu cuiuslibet alterius: quia sumit in ylum suum ppria oim scientiarū q̄ supponit ab illis a quibus pbant, vt infra videbit. ergo &c. ¶ Contrariū arguit primo sic. illa scientia q̄ superior & dignior est respectu omnium aliarum, & cui alię sunt administratiue nulli potest esse subalternata: quia scientia subalternata inferior est regulata a subalternata. Ista scientia sic se habet respectu cuiuslibet alteri⁹ scienti⁹ 2 vt infra videbit. ergo &c. ¶ Secundo sic. scientia subalternans semp̄ dicit pppter qd̄ eius cuius scientia subalternata dicit quia, vt dictū est: sed nulla alia scientia potest dicere pppter qd̄ de articulis fidei, de quib⁹ ista scientia dicit ga: ga sunt supra naturalē rationē, ad q̄ nulla scientia potest attingere vt infra videbit. ergo &c.

B **Respōsio.** ¶ Ad hoc plana est responso dicendo quo ad oēs scientias humanas, philosophicas. Lq̄ ista nulli earū subalternet, cū ipsa omnes sibi subalternet vt p̄determinatum est: & cum sit principalis super oēs vt infra dicit, & semper scientia subalternans aliquā principalitatē habet sup̄ subalternatā, vt patet in oib⁹ modis subalternatiōis. Discurrendo etiā p̄ singulos modos subalternationis, patet q̄ impossibile est ista scientia alicui subalternari. Non primo modo neq; secundo: quia in illis scientia subalternans nouit pppter quid & causam, de quo subalternata solū nouit ga. Nunc autē vt argutū ē, impossibile est vt humana scientia philosophica. S agnoscat causam, & dicat pppter

C quid eorū quae sunt fidei, de quibus hēc scientia dicit quia: quia excedit naturalē rationē. ¶ Specia-
liter autē patet q̄ non subalternat alicui earū in secundo modo subalternationis, quia ibi subalter naturaientia cognitiue scientia operativa, q̄ minime est speculatoria aut sapientia. Ista autē scientia mo-

D xime sapientia est, vt p̄determinatum est, & oīno speculatoria, vt ista determinabit. ¶ Specialiter etiā patet q̄ aliis nō subalternat tertio vel quarto modo, ga nō habet subiectū determinabile qd̄ regit in illis modis, neq; principia sua quib⁹ vt̄t̄ habet probata in aliqua aliarū scientiarū: qd̄ requirunt illi duo modi. Et licet hēc scientia nulli scientię humanę philosophicę subalternet: aliqui tñ volunt q̄ subalternet scientię sup̄humanę. L. diuinę vel angelicę. Cuius rationē assignat assumptā in argumēto quodam: qm̄ cuiuslibet scientię principia debent esse per se nota. Hoc enim quantū est de se est de ratione principiorū, q̄ si non in vna scientia, saltem oportet q̄ sint p̄ se nota in alia. Aliter enim non essent principia, quia nō essent nota omnino. Eadē enim videt esse distinctio notitiae principiorū ex parte scientiarū, & ex parte scientiū. ¶ Ex parte autē scientiū vt vult Boethius, oportet q̄ id qd̄ est principiū, sit per notū, vel oībus vel doctoribus salte, q̄ si neutro modo esset per se notū non esset principiū omnino. qd̄ maxime patet ex hoc, quia etiā illud qd̄ est principiū doctoribus venit ex illo qd̄ est notum omnibus. Si ergo principia theologie q̄ non sunt nota in ipsa non essent nota in alia scientia, nullo modo essent nota: sed scientia non est scientia nisi quia p̄cedit ex principiis notis: Theologia igitur quae ex solis talibus procedit, aut non erit scientia, aut sua principia q̄ nō sunt nota in ipsa, erūt nota in alia superiori. Sed concessum est supra q̄ theologia est scientia, ergo vt videt oportet nos cum eis cōcedere q̄ principia theologie sunt per se nota in aliqua superiori scientia. Tali autē scientiæ in qua principia alterius sunt per se nota, subalternat scientia q̄ supponit sua principia ab alia esse nota: igit ut videt oportet cōcedere q̄ theologia subalternet scientię superiori scilicet diuinę vel angelicę. Ista positio ex simplicitate & ignoratiā naturę subalternationis venit. In subalternatione enim vt dictū est supra, hoc est p̄ se & esentiale, q̄ scientia subalternans dicit pppter quid de quo subalternata dicit quia. Nunc autē principia theologie cū sint de oīno & simpliciter primis, pppter quid sciri non possunt in quačq; scientia: quia cognitio pppter quid semp̄ est per prius & notius, licet ergo principia theologie scienti clarius in scientia superiori, propter quid tñ non plus sciunt in illa scientia q̄ in ista: Immo multo minus, quia scientia dei & beatiorū discursus non est a primo in postremū per mediū sicut est nostra, vt alias forte videbit. Non est autē scientia pppter quid nisi per mediū discursus. Notū ergo & nō notū non faciunt distinctionē scientię a scientia, vt subalternatis a subalternata, sed q̄ id qd̄ solū notū est ga est, in vna scientia, notū ē pppter qd̄ i alia. Sed illud dictū eorū de comparatione notitiae principiorum in hac scientia & in illa superiori bene facit q̄ vna scientia sit principalis super aliam & regula illius. Est enim diuina & beatitorum maxime sapientia & regula prima omniū humanarū scientiarū. Absolute igit dicendū q̄ theologia nulli scientię subalternat neq; diuinę neq; humanę, licet scientia diuina principalis sit sua p̄ ea. Alia enim est ratio quare vna scientia dicit subalternare alterā, de qua habitū est supra. Alia vero est ratio quare vna scientia dicit esse principalis respectu alteri⁹, de qua videbit istra. Cōcedēt ergo sunt rōnes pbantes q̄ theologia nulli scientię subalternat, q̄ tñ pbant solū q̄ nulli scientię huīanę.

F **G** **Ad pri. princ.** ¶ Ad primum in oppositum q̄ theologia habet principia ignota, dicendum q̄

Artic. VII. Quest. V. Fo. LIII.

cet hoc verum sit: non tamen oportet quod subalternetur scientiae, in qua sunt nota, nisi essent nota, illa scientia notitia propter quid & per mediū: quod non est verum. Immo cognoscunt in illa simplici apprehensione sine omni discurso, ut dictum est. Si vero illud appelletur subalternatio quando vna scientia haberet claram & apertam notitiam principiorum, cuius auctoritate altera scientia recipit eadem principia tanquam obscura & nota solummodo per fidem, scientiae diuinae vel beatorum ista scientia subalternatur. Sed postquam notum fuerit de rebus, & intelligamus quid dicere velimus, disputationem de nominibus particularibus relinquamus: & videat qui hoc poterit, utrum naturae subalternationis iuxta determinationem Philosophi congruat. Ad secundum quod subiectum theologiae est sub subiecto metaphysico: ergo ei subalternat: Dicendum dupl. Primo quod falsum est: licet enim deus sit pars subiecti metaphysicae, quia cognoscibilis est in scia phisica ex puris naturalibus: inquantum tamen est cognoscibilis per fidem & intelligentiam supernaturalem tam subiectum in hac scientia: non continet sub subiecto metaphysicam: sed in ratione cognoscendi procedit eius subiectum illud, & seipsum ut pars est illius subiecti, ut infra videbitur. Vel aliter dicendum: quod licet subiectum huius scientiae sit sub subiecto illius scientiae: non tamen oportet quod illa subalternet istam. Non enim requiritur ad subalternationem quod subiectum sit sub subiecto. In duobus enim primis modis subalternationis, non est subiectum subalternatae sub subiecto subalternatis, ut patet. Neque sequitur ex quo si subiectum sit sub subiecto, quod scientia scientiam subalternet, sub subiecto enim libri Physi, quod est corpus mobile simpliciter considerandum secundum generalia principia & passiones motus & mobilis, est subiectum libri operis & munitionis, quod est corpus mobile ad situm: & tamen scientia Physica non subalternat sibi scientiam causarum & munitionis. Unde metaphysica quae sub subiecto eius sunt subiecta omnium particularium scientiarum, ut dicitur. iiiij. metaphysica, nullam tamen scientiarum particularium sibi subalternat: quia propria principia alii scientiarum nullo modo habet probare: neque cognoscere nisi in universalis, aliter enim non essent illae scientiae aliquae ab ipsa. neque etiam habet defendere principia propria scientiarum contra negantes ipsa, nisi quatenus redundat falsitas contra illa in sua principia propria, ut infra dicetur. Unde quod defendit aliarum scientiarum principia, hoc non est quia subalternet eas aliquo modo sed quia est scientia universalis super eas: & illud conuenit ei quod considerat id quod est primum & optimum in genere entis: ut dictum est supra. Et ex hoc etiam sic principalis est super omnes alias, quod aliae omnes famulentes ei & subministrant: sed hoc nihil ad subalternationem. Subministratio enim & famulatus omnino aliud est a subalternatione: & est fatuum dicere quod subministratio sit alijs modus subalternationis, hoc enim nullus dicit nisi ignoras Philosophi determinationem circa scientiarum subalternationem. Subministratio enim est ex hoc quod scientia inferior parat aliqd in usum superioris, ut dictum est supra. Subalternatio autem est ex hoc magis quod scientia subalternata mendicat aliquid a superiori: & deficit circa proprium cognoscibile ibi aliqd non cognoscendo quod cognitum est a scientia superiori, ut dictum est. Ad tertium quod theologia sumit ab aliis scientiis: & dicit quod, de quod ipse dicit propter quod: Dicendum ad hoc, quod licet considerationis genere inferiores parant aliqd in usum superioris, ut dictum est, scientiam subalternat & subalternata: non tamen semper scientia dicitur quod sumit ab aliis, subalternat illi a quod sumit, quod de eodem dicit propter quod. Sed tres conditiones cum hoc requiruntur. Prima quod illud tamquam principium descendat in totam scientiam quem sumit illud ab aliis. Secunda quod ipsa assumat illud mendicando propter suam indigenitatem: non autem principando propter suum usum. Tertia quod illud assumat quia subiectum scientie a quo assumit accipit tamquam principale suarum considerationis. Principia enim arithmeticorum cadunt in totam musicam: quae musica mendicat quia non habet alia sibi propria: & super numerum qui est subiectum arithmeticorum, cadit sua principialis considerationis ut dictum est. Et similiter est de principiis altimetriae respectu perspectiva: ut patet ex predeterminatis. Propter defectum primi membrorum Medicina non subalternatur geometria: licet geometria de aliquo dicit propter quid de quo medicina dicit quia: neque physica similiter perspectiva: & hoc ideo quia illud principium de quo dicit propter quid geometria & medicina quia, non cadit in totam scientiam medicinam: sed est circa aliquam conclusionem eiusdem. Similiter est de perspectiva respectu physicae, ita quod Aristoteles remouet ab ipsis subalternationem: cum dicit in primo Posteriorum de iride. Ipsum quia Physici est sciens: sed propter quid est speculativum. Multe autem & non subinveniuntur scientiarum se habent sic, ut medicina ad geometriam, quod enim vulnera circularia sanantur tardius et sciens quia: propter quid autem geometra. Propter defectum secundi membrorum theologia non subalternatur alicui scientiae a qua sumit id de quo dicit quia: & alia propter quid: quod non assumit mendicando tamquam principia suas scientiae & regulas suas conditiones. Immo habet principia propria superiora principiis omnium aliarum scientiarum. Subalternata autem scientia mendicando principia sua accipit a superiori scientia: quia nulla habet propria. Sed theologia assumit ab omnibus scientiis eis principando & in usum suum ad declarandum ea

H

Ad secundum.

I

Summe

quæ ex suis principiis propriis propter eorum elongationem a nobis manifesta esse non possunt, si ad miniculum nobis cognitorum ex sensibili⁹ & p̄batis & manifestatis in aliis scientiis: & sic ordinat & regulat ea q̄ sunt aliarū scientiarū in finem eorū ultimum, qđ ip̄emet facere non possunt. Sicut scientia militaris accipit instrumenta sua ab aliis artibus sibi subiectis, quib⁹ ut dirigendo eas in debitos fines, vt inferius amplius declarabit. Propter defectū tertii mētri geometria nō subalterna tur arithmeticę, licet principia declarata in arithmeticā descendunt in totā geometriā, & ita geometra dicit quia de quo arithmeticus dicit ppter quid: quia licet ratio numeri qui est subiectum arithmeticę descendit in magnitudinē, de numero tñ vt est numer⁹ nō est speculatio principalis geometrię, sed de magnitudine vt est magnitudo. Vnde dicit Philosophus primo Poste. Tria sunt in demonstrationib⁹. Vnū qđ demonstrat: cōclusio ait hoc. Vnū aut dignitates, ex quib⁹ est demonstratio. Tertio aut genus subiectū, cui⁹ sunt passiones, ex qđ igit̄ demonstratio sit cōtigit eadē esse. Quorū gen⁹ est alterū, non est arithmeticā demonstrationē cōuenire in magnitudinibus accidēta: nisi magnitudines numeri sunt. Et sic cōnexae scientiæ sunt, & quodammodo eadem scientia arithmeticā & geometriā: non tñ sicut subalternās & subalternatas, propter causam dicta. Si etiā nullo modo essent eadē nūq̄ descēderēt principia demonstrationis arithmeticę in geometriā. Semper em̄ scientiæ sunt aliquo modo eadē scientia, quarū vna dicit quia, & alia ppter quid, ppter quod dicit Philosophus ibidem. Aut simpliciter necesse est idem esse genus, aut sic, si debet demonstratio descendere. Alter autem impossibile esse manifestū est, ex eodem em̄ genere necesse est ultima esse & media. Dicit autē simpliciter, ppter subalternātes & subalternatas, q̄ sunt in oībus modis suis quasi eadē scientia, vt patet insipienti. Dicit ait sic, propter scientias quæ se habent adiuicē secundū ordinem quēdam & cōexionem, licet vna non sit alteri subalternata, sicut arithmeticā & geometriā.

k

L
Quæst. vi.
Arg. ii.

Irca. vi. arguitur q̄ ista scientia nō sit principalior scientiarū. Primo sic, p̄bata a scientia principalī sumunt & supponit alię, non eōtrario, vt alię scientiē sumunt & supponit p̄bata a metaphysica, & generaliter scientia subalternata a scientia sub alternante. Nulla aut aliarū scientiarū sumunt & supponit aliquid probatū ab ista scientia, ergo &c. ¶ Secdo sic, illa scientia est principalior aliis q̄ ē vniuersalior, sub cui⁹ subiecto cōtinentur subiecta aliarū. Secundū qđ metaphysica principalis est iter scientias philosophicas, secundū Philosophi. i. & iii. Metaph. & talis non est ista scientia: q̄a subiectū ei⁹ qđ est de⁹, est sub subiecto metaphysicę qđ est ens: & est quasi qđā p̄s entis scđm 3 Auicen. i. Metaphysicę suę, ergo &c. ¶ Tertio sic, illa scientia nō est principalis quæ supponit tanq̄ subiectū suum qđ in alia scientia probat: ista scientia est huiusmodi. Supponit em̄ tāq̄ suum subiectū scilicet deū esse, qđ secundū Auicen. p̄batur in scientia philosophica. Supponit etiā & sumit in suū 4 vsum alia plura probata in aliis scientiis, vt infra patebit, ergo &c. ¶ Quarto sic, Philosophus dicit. i. Metaph. de scientia illa. Potior hac neq̄ vna, sed illa q̄ est potior est principalior, ergo illa est principalior omnibus: non ergo ista. ¶ Quinto sic, Scientia principalior aliis debet esse iudex & regula aliarum secundū Philosophi. iii. Metaph. qđ non potest esse ista scientia, quia secundum Aug. xiii. de Tric. i. eius nō est cognoscere nisi ea q̄ sunt fidei, p̄ q̄ nō possunt iudicarē regulari ea q̄ sunt aliarum scientiarū, quia q̄ sunt fidei non cognoscunt nisi lumine supernaturali, quæ sunt aliarū scientiarū iudicari, cognosci, & regulari habent lumine naturali, ergo &c. ¶ Sexto sic, nullus bene iudicat nisi q̄ nouit: sed huius scientiē nō est noscere illa quæ sunt aliarū scientiarū, vt q̄ anguli trianguli sunt equales duobus rectis, & cetera huiusmodi. Scientiæ autē principalis est iudicare illa quæ sunt aliarum, ergo &c. ¶ Contra est, qm̄ scientia quæ est aliarū sapiētia principalis est super alias, secundum Philosophi. i. Metaph. hēc scientia est huiusmodi vt habitum est supra, ergo &c.

In oppo.

M
Respoſio.

¶ Dicendū ad hoc, primo intelligendo q̄ scientia vna non dicitur altera principia lior ex hoc q̄ melior est & utilior, honorabilior, dignior, certior, aut aliquid hmoi: sed solum ex hoc q̄ habet pr̄rogatiuā aliquā super illā in dirigendo & regulando eā aliquo modo. Vnde etiā liberalles scientiæ speculatiuę digniores & meliores & certiores dicant scientiis mechanicis, & vniuersaliter scientiis practicis: non tñ dicunt principales respectu illarū, quia nullā pr̄rogatiuā regiminiſ habet super eas, neq̄ eis principiant in aliquo. Sed scientia ciuilis dicit principalis respectu omniū artium mechanicarum q̄ exercendę sunt in ciuitate, quia oīs ordinat disponit & regulat, vt dicit Philosophus. i. Ethic. Sciendū igit̄ cum duo sint genera scientiarū liberaliū ad quæ oīs alię reducunt: Quædā em̄ sunt practicę, quarū finis est bonū siue operatio: Quedā vero speculatiuę, quarū finis est veritas siue cognitio, vt dicit Philosophus. ii. Metaph. Regimē autē omne consistit in directione rei in suū finē: si igit̄ aliqua scientia dicit principalis respectu oīm aliarū, hoc erit respectu speculatiua rū dirigēdo eas in cognitiōe veri, & respectu practicarū dirigēdo eas in operatione boni, & illa q̄ talis

Artic. VII. Quest. VI. Fo. L.V.

et ipsa reuera principalis debet dici respectu omnium scientiarum: talis autem est hec scientia theologica. Idcirco absolute dicendum quod theologia simpliciter est scientia principalis & principalissima omnis scientiarum: & speculatiuarum regulando omnes speculatiuas in fine suum quo ad cognitionem veritatis: & practicando regulando omnes practicas in suum finem quo ad operationem boni. Secundum quod iste dicitur sapientia super omnes alias scias, ut determinatus est supra. Ad cuius intellectu sciendum quod duplex est modus principali tatis scientie unius sup alias: quoniam vero est in scientiis speculatiuis: aliud vero est in scientiis practicis. In scientiis enim speculatiuis est principalitas visitatis. Namque in scientiis speculatiuis illa dicitur esse principalis quod est super omnes alias vires. In scientiis vero practicis est principalitas respectu actionis. Namque in scientiis practicis illa dicitur principalis quod super omnes alias dominum habet atque imperium. Namque Philosophus in primo Eth. vocat scientiam ciuilium principalem & architectonica super omnes scias practicas tam liberales quam mechanicas. De scientia igitur principali in speculatiuis. Sciendum primo quod in scientiis speculatiuis illa dicitur principalis & vires respectu aliorum, quod considerat causas altissimas & prima principia omnium: cum aliud consideret causas inferiores quae per illas causas primas & altissimas regi habeantur. Propter quod sicut patet primo & quarto metaphysico. Phis metaphysicam principalem & universalis scientiam super alias penitus: vocans eam sapientiam & primam philosophiam. Nunc autem ita est quod theologia simpliciter considerat de rebus magis altis in oibus entibus: & quod intellectu naturalis rationis excedunt: et si aliqua ex illis non omnino eum excedunt: quia magis vires sunt & prima: & ideo remotissima a sensu difficultissima sunt hoi cognoscere, ut dicitur in primo metaphysico: cum aliud scientie consideret de eis quod naturali rationi subsunt, ut dictum est supra. & sunt illa altissima prima in esse & in veritate: quia diuina: & ideo causae omnium aliorum: propter quod ipsi non soli in esse: sed in veritate & cognitione habent regulari: & in viro quo ad communia & generalia principia cuiuslibet genitum entis: de quod considerat metaphysica in particulari quo ad propria principia universalium quod genitum entis de quod considerat diversas scientias particulares. Deus enim ut dicit Phis, causarum & omnium principiorum quod dicitur est. Quia igitur de deo considerat theologia illa quod ipsi soli sunt naturaliter cognita: sed creature rationali supnaturaliter revelata: & quod naturali ratione non est possibile scrutari. Secundum quod deus est principium omnium & origo: ut sunt regulae artis diuinorum in verbo: & voluntatis in spiritu sancto. &c. hinc quod extenditur se ad particularia rerum: hec scientia sequitur modum diuinorum sapientie, ut poterit attingere particularia aliorum scientiarum secundum rationem subjecti huius scientie induunt, & cognoscere ea, ut sic ratione virtutis principiorum & subjecti huius scientiae: licet sit simplicissimum & minime commune in se, ista scia vix dicitur omnibus etiam metaphysica: & secundum hoc ipsa certissime regulare habet omnes scientias considerantes causata ab ipsis primis principiis quod de deo considerat ista scientia: & hoc approbando bene dicitur & commendando errata in eis. Et ideo dicit Augustinus lib. sancte viduitatis de hac scientia: quod doctrinam nostram regulam figit. & lib. ii. contra Chrysostomum. Salubri vigilatia canon ecclesiasticus constitutus est: ad quem certi & prophetarum & apostolorum libri pertinet: quos omnes non diuidicere non audemus: et secundum quos de ceteris literis vel fidelium vel infidelium libere iudicemus. & secundo de doce Christus dicit de hac scientia. Quiquid homo extra eam didicis si non tu est ibi datus es: si verum, ibi iuenitur. id est eis quae ibi tractantur verum esse cognoscit. Quaecunq; enim eis quae fidei sunt consentanea in aliis scientiis, procul dubio vera sunt censenda: quaecunq; vero repugnante falsa sunt omnino iudicanda. Vnde ea quae sunt huius scientiarum, regulae sunt omnis veritatis omnium scientiarum etiam in disendo eas. Secundum quod dicit Augustinus. ii. de doce Christus quod instructus fidei charitatis diuinorum scripturarum ceteras scripturas securius leget: ne praeoccupetur imbecillum animum: & pycnolis mendacibus atque phantasmaticis eludentes praetudicent aliquid contra intelligentiam sanam. De scientia vero principali in scientiis practicis sciendum est secundo quod in illis scientiis scientia illa dicitur principalis & architectonica respectu aliorum & regula directiva illarum quod ultimum finem operandorum considerat: ad quem fines omnium aliorum ordinatur. Secundum enim quod dicit Philosophus in principio Ethici. ciuilis scientia principalis est & architectonica respectu omnium artium quae obseruantur in ciuitatibus: quia ordinat quas disciplinarum debitum est esse in ciuitatibus: & quales vniuersales addiscere & usquequo: & quia continet omnes alias sub se: & leges possent vniuersales quid oportet operari & a quod abstinentia in ciuitatibus & principiis ceteris: & quod hoc convenit ei: quia finis eius complectit fines omnium aliorum. Nunc autem ita est quod theologia fine ultimum omnium operandorum considerat: ad quem fines omnium operationum & scientiarum practicarum ordinatur. Sed diuinam visionem & amorem: quia in eis consistit ultima beatitudo: & ideo omnes alias in fine suum habet ordinare & dirigere & regulare eas: & determinare quas illarum oportet vniuersales addiscere & usque ad quod tempus: & a quibus abstineri: & debet leges viuendi omnibus imponere: & bene acta in singulis commendare & male acta improbare. Secundum quod de his omnibus Augustinus. xiii.

N

O

Summe

de C. dei dicit sic. Quicquid Philosophi inter falsa q̄ opinati sunt versi videre potuerunt, & laboris suis disputationib⁹ suis persuadere moliti sunt, videlicet quēadmodū modū fecerit de⁹: ei⁹ ipse prudētissimus administraret, de honestate virtutū, de amore patriæ, de fide amicorū, de bonis operibus atq; omnibus ad mores probos pertinentib⁹ rebus, quīs nescientes ad quem finē & quonā essent omnia ista referenda, propheticis hoc est diuinis vocibus potius q̄ per homines illos populo commendata sunt, non argumentationi cōcertationib⁹ inducata, vt nō hoīs ingenium sed dei eloquium ostēnere formidaret, qui illa cognosceret, & ibidē Quid ager? vel quo vel qua vt ad beatitudinē perveniat humana se porrigit infelicitas, si diuina non ducit auctoritas, quasi dicit, certe oīno hēc sit. Vnde principia huius sc̄ientiæ continēt virtute principia oīm aliarū sc̄ientiarū, & per hoc etiā quodlibet modo ista sc̄ientia cōtinet in se oīes alias: & quęcūq; in aliis sc̄ientiis continētur, sicut dicit Ambro. super Lucā in principio, qđ bene exposuit Aug. cum dixit in ep̄istola ad Volusianum. Hic physica qm̄ oīes oīm naturarū causē in deo sunt: hic Ethica, qm̄ vita bona & honesta nō aliūde sumit, q̄ tēl ea q̄ diligēda sunt diligēntē quēadmodū sunt diligēda, hoc est dīc⁹ & prim⁹. hic logica qm̄ veritas lumēngi animē rationalis non nisi dēta est. Hic laudabilis reip̄ublicæ salus. Neq; em̄ custodiūtur optimē ciuitates nīsi fundamēto & vinculo fidei fraternēs concordē cum bonum cōmune diligēt qđ suam & potissimū de⁹ est, atq; i illo synoētissime se hoīes diligēt. Vnde vt determinat Aug. in ep̄istola ad Dioſco, errores gentilitā sive de mortibus, sive de natura, sive de ratione inuestigandis veritatēs: in quib⁹ Platonici Stoicis & Epicureis maxime refūtere arbitrati sunt ad suū pertinente officiū: durasse vīsq; ad tempora christiana cōstat. Cum em̄ Plato a Cicerone apertissime ostēdītū non in humana sapientia sed diuina, vnde humana quodāmodo attendit, veritatem cōstiruīsse, & finem boni, & caritas rerū & ratiocinandi fiduciā, Epicureis & Stoicis regulam cōprehendēre, veritatis in sensibiliib⁹ ponentib⁹, quis istis contradicētibus audiret Platonicos non valētes auctoritāte turbas terrenarū rerū delectatione cęcatas ad inuisibilium lumē duocere! Quos certe nos sic obnos tuisse conspicimus, vt siqua secta erroris contra ecclesiā Christi emergeret, nīsi noīe cooperata christiano p̄filire non audeat. Ex quo intelligit ipsos quog; platonico; gentis philosophos paucis multat̄is q̄ christiana improbat disciplina, inuictissimo regi Christo ceruices aportere submittere, q̄ ius sit & creditum est, qđ illi vel professe metuebant. Non em̄ putandū est ad sequendā veritatē mea hiū cōsuli poruisse generi humano, q̄ vt homo ab ip̄sa veritate suscep̄tus recta p̄cipiendo & diuina faciendo salubriter credi suaderet, qđ nondū prudēter posset intelligi. Tūc em̄ Platonis schoala Romē floruit habēs acutissimos & solertissimos viros: q̄ cū Christi nomē terrenis regnis amītūtibus crebreſceret, emergere cooperūt ad proferendū atq; aperiendū quid Plato sensit. Itaq; totum culmen auctoritatis lumēngi rationis in illo uno salutari noīe atq; in vna ei⁹ eccl̄esi recreādo atq; reformando humano generi cōstitutū est, vnde patet q̄ omnis humanæ sc̄ientiæ altercatio per istā vt per finē & regulam aliarū terminata est. Absolute ergo dīcendū est q̄ theologia super oīem sc̄ientiam & speculatiūam & practicā principalis est: & hoc secundū illum modū quo dictum est supra q̄ ambas subalternat, vt patet ex p̄determinatis: & habet oīes gubernare & regere tam in cogitatione veri q̄ in operatione boni. Ita q̄ quiq; regulis fidei non congruat, quantumcūq; humanae sapientiæ appareat, respuendum est: quicquid autem congruat, quantumcūq; humanae sapientiæ contradicat sustinendum est. Fides em̄ est mensura sc̄ientiæ dei, vt dicit Glos. super illud Leuit. ii. Tollet pugillum simile. Vnde & iure diuino debet regi vniuersa reip̄ublica mundi, & te vera regitur, inquātū a regulis diuinæ legis oīes alię leges derivantur, & per ip̄las mensurant ut ap̄probentur vel reprobenr. Homo igit̄ fidelis maxime cui credibilia huius sc̄ientiæ facta sunt intelligibilia, iam spiritualis existens, ex hac sc̄ientia omnia tam in speculandis q̄ in agendis habet iudicāre sufficieret ex hac sc̄ientia instruētus: cū ip̄le in eis q̄ sunt huius sc̄ientiæ, a nemine iudicandus sit. Q; si pauci ad hanc perfectionē deueniunt non est defectus ex parte sc̄ientiæ, sed nostra, vt dictū est supra. & ideo dicit Ap̄ls. i. Col. ii. Aialis homo non percipit ea que spūs dei sunt & non potest intelligere. Spiritualis autē iudicat omnia, & ip̄e a nemine iudicat. vbi dicit Glos. super illud. Iudicat omnia. Non quidē quae contineat diuina sapientia, sed quę ad iustitiā & vitam sufficiūt. Omnia iudicanda iudicat certa fide, nec solum est principalis super omnes cognitiuas speculatiuas & practicas: inamo etiā super omnes operatiuas. Omnis em̄ ad regulā debet suū opus dirigere inquantū subalternat etiā eas vt dictum est supra.

Q
Ad primum in oppositum q̄ nulla sc̄ientia supponit ab ista, sed ista supponit ab

omnibus: dicendū q̄ aliquid supponit in vna sc̄ientia vt p̄ se notū, qđ supponit ab alia rāq; subiectū

Artic. VII. Quest. VI. Fo. LVI.

scientie, vel principiū probandi pprias cōclusiones sciētiae, aut tanq; admīnūlans ad notificādū ea q; p se considerant in scientia: qd tñ neq; est subiectū neq; per se p̄incipiū probandi pprias conclu siones scientiae. Qn sciētiae vna supponit ab alia subiectum suum, vel principiū aliqd probandi suas pprias cōclusiones: tūc illa sciētiae a qua tale supponit, est sciētiae principalis. Hoc modo ista sciētiae a nulla alia sumit aut supponit: sed magis omnes alię scientie ab ista vt iam dicitur. Quādo vero vna scientia supponit ab alia admīnūlās solum ad declarandum illa quae pertinent ad suam sciētiam, tunc non oportet quin scia q; tale quid supponit ab alia, sit scientia principalis. Secundū q; metaphysica multa talia supponit a physica: & tñ metaphysica est sciētiae principalis ad physicā. Hoc modo ista scientia supponit & sumit ab aliis scientiis quæcūq; ab eis assumit ad usum suum. Vel posse dici secundū p̄adicta, q; scientia vna supponit aliquid & sumit ab alia: aut tanq; mendicās a predominantē: aut tanq; vrens a subministrante. Primo modo accipere ab alio est contra naturā scientie principalis. Scđo modo nō. & hoc modo theologia sumit ab aliis scientiis declarata, vt dictū est supra siq; & metaphysica sumit declarata a physica. Ad secundū q; subiectum huius scientiae est sub subiecto metaphysica: non ergo hec est principalis ad illam. Dicendū ad hoc q; deum cōtingit considerare dupliciter. Vno modo secundum id qd est in se cognoscibile de ipso, non ex cōparatione ad creaturam. Alio modo secundum id qd cognoscibile est de eo in comparatiōe ad creaturam. Utroq; modo cōsideratio de deo cadit sub hac scientia. Secundo modo solum sub scientiis philosophicis. Et ideo ista scientia primo considerat de deo rationes quae conueniunt ipsi absq; omni respectu ad creaturas: vt sunt maxime ea quae pertinent ad trinitatem personarum. Secundo vero cōsiderat in eo rationes secundum quas procedunt creature in esse ab ipso. Tertio vero & ultimum cōsiderat de ipsis creaturis: inquātū. s. manet in ipsis impressum diuinū esse vestigium, & dimittit cōsideranda scientiis philosophicis entia creatā secundū id qd sunt in se in natura & quiditate sua: sicut metaphysica considerat de unoquoq;, in quantum ens est simpliciter, & dimittit scientiis particularibus considerare diuersa entia particularia inquantū sunt entia talia mobilia vel immobilia & huius. Scientiae vero alias primo considerant de creaturis: ultimo vero de deo inquantum reluet cognitio eius ex creaturis. s. inquantum ex creaturis cognoscitur esse principiū earum secundū potentiam in producendo, secundum sapientiam in disponendo, secundum bonitatem in ordinando. Et quā isto modo considerandi deum vt s. consideratur in scientiis philosophicis, non est deus id quod primo mēs in rebus concipit (dico conēptione discretiua discernendo ipsum ab aliis. conceptione enim absoluta est id quod eriam in naturali notitia mens primo concipit, vt infra ostendet) Immo primus conceptus discretius naturalis cognitionis ex creaturis est ratio entis simpliciter sub quo concipit secundario rationem entis p̄cipiatī & p̄cipiantis. considerando enim id quod est creatum: quia mobile & transmutabile est, non potest habere esse a se: sed necessario recipit ipsum ab ente aliquo immutabili: Sub consideratione entis simpliciter Philosophus deuenit in cognitionem dei non secundum id quod est in se absolutum a creaturis, sed secundum q; est creaturarum principiū: & secundum illa quae concurrunt ad rationem p̄cipiandi in actu creaturæ. quae ratio non manifestatur naturali cognitioni intellectus nisi ex productione creaturæ, sicut neq; esse deum. Hoc ergo modo cognoscendi deū cadit sub subiecto metaphysicō quod est ens simpliciter, eo q; intentio entis simpliciter prior est nobis q; intentio p̄cipiū: quia vt dicit Aui can. primo metaphysica: suæ, ens absolute non est principiū: sed accidit ei esse principiū alterius ut creaturæ. Est enim deo quasi accidens q; sit creatura p̄cipiū. accidit enim enti simpliciter habere principiū essendi: quia non omne ens est huiusmodi. Deus enim non habet essendi principiū. Quia vero modus considerandi deum inquantum scilicet cadit vt subiectum in consideratione huius scientiae, scilicet quo ad cognitionem de eo secundum se nō ex creaturis habitat: ne q; natam haberet ex creaturis: quae est infallibilis ratio acquirendi etiam notitiam illam quae nata est haberet de ipso ex ipsis creaturis: & etiam eius quae nata est haberet de ipsis creaturis: Isto modo cognoscendi deum, deus nequaq; cadit sub ente simpliciter qd est subiectum metaphysicæ. Immo præterit totam rationem & cōmunitatē illius entis. illud enim ens nihil cōtinet nisi qd est principiū vel principiū inquantum huiusmodi: & ideo licet continet omne creatum secundum omnem rationem quiditatis & essentia creaturæ, deum tamen non continet vt in se aliquid est: sed solum inquantum principiū quoddam est, qd cognitum est de ipso a posteriori in sciētiae philosophica & a priori in scientia ista. Et inquantum cognitum a posteriori naturali cognitione ex creaturis, cadit intentio principiū sub intentione entis simpliciter. Inquantum vero cognitum a priori cognitione supernaturali non cadit intentio principiū in deo sub ratione entis simpliciter: qd cō

R
Ad secundū

S

Summe

mune est creatori & creaturæ: quæ est posterioris naturæ. Sicut & posterioris naturæ est ipsa creatura: quæ est pars quædam a qua abstrahitur intentio entis simpliciter. Et hoc modo deus est id quod prius per intellectum supernaturaliter cōcipitur, q̄ intentio entis simpliciter: & ipse deus, ut infra videbit, est vera ratio cōcipiēdi tale ens simpliciter. Et sic patet suppositū supra, quomodo ista scientia rōne sui subiecti vniuersalis habet dici super omnem sc̄ientiam philosophicam & metaphysicam.

T Ad tertium q̄ ista scientia supponit suum subiectum scilicet deū eē a metaphysica: quæ hoc Ad tertii ibi probatur: Dicendum secundum iānū dicta, q̄ deum esse in quantum habet rationem causæ, ut a quo iam aliquid est causatum in effectu, hoc modo probatur deum esse in metaphysica: & secundum istam rationem cadit deus sub scientia philosophica sicut pars subiecti: & secundum istam rationem præcisam non cadit ut subiectum sub ista scientia. Deī autē esse cognoscitur secundum id quod est in se: & secundum rationem quæ est causatiū omnium, etiam anteq̄ creaturam produserit, hoc modo eadī ut subiectum in hac scientia: & hoc mō non potest probari esse ex scientia philosophica: q̄a nec sic omnino cognoscibilis est ex scientia philosophica. Et ideo hæc scientia non sumit aut supponit subiectum suum a prima philosophia: sed magis a diuina auctoritate: quæ dicitur Deutero. vi. Audi Israhel: dominus deus tuus, deus vñus est. Immo ut aliquid amplius dicamus prima philosophia & omnis philosophica scientia poti⁹ suū subiectū sumit & supponit ab ista scientia. Ista enim scientia ut dictum est considerat deo secundum id quod est in se: & ut omnium est causatiū erā anteq̄ fierent, cōsiderat etiam omnia causata ab ipso in quantum in se habent effigiem quandam diuini esse. Aliæ vero scientiæ considerant res causatas a deo secundum quiditas & essentias earum, in quibus effigies diuini esse fundatur: & ipsum deum in quantum actus est causa illorum. Et ideo sicut a metaphysica omnes aliæ scientiæ philosophicæ sumunt & supponunt sua subiecta: quia ipsa considerat ut subiectum suum ens simpliciter secundum communem rationem entis: qualibet autem alia scientia considerat aliquod particulare ens secundum alii quam particularem rationem entis: sub ratione entis simpliciter contentā, ut dicitur quarto metaphysicœ: consimiliter quia ista scientia considerat ut subiectum suum deum ipsum secundum se: & omnia alia in quantum habent in se diuini esse effigiem, ex qua habent rationem entis q̄ sunt quiditas & natura alicuius p̄dicantē, ut infra dicitur: q̄ omnis scientia philosophica considerat secundum suas quiditates naturas & essentias, quæ sunt sicut particularis ratio in ipsis sub ratione diuini esse in ipsis, omnis alia scientia competenter dicenda est sumere & supponere subiectum suum ab ista: & sic omnino contrario modo se habet res q̄ supponatur in argumēto. Ad quartum:

V Ad quartū. q̄ prima philosophia est potior scientiarum: Dicendum q̄ verum est inter scientias philosophicas ad quas Philosophus in dicto suo respectum habuit: non autem respectu huius, ad quam nō aduertit: aut ad illam suā scientiam, si verū dixit, comparari nō intendit: quia ista potior est omnibus scientiis philosophicis ut in p̄adeterminatis patuit, & in sequenti questione patebit. Ad quin-

X Ad quintū. tum q̄ ista scientia non potest esse iudex & regula aliarum: & ideo non est principalis: Dicendum secundum p̄dicta, q̄ in veritate ista scientia iudex est aliarum & regula. Et q̄ assumitur in argumento: q̄ per ea quæ sunt fidei iudicari non possunt illa quæ sunt aliarum scientiarum neq̄ regulari: quia alio mō cognoscunt haec & illa: Dicendū q̄ hoc non impedit: quoniam sc̄ientia superior principalis non iudicat neq̄ probat ea q̄ negātur in sc̄ientia inferiori, nisi secundū suū modum non secundum modum scientie inferioris: sicut primus Philosophus in prima philosophia reprobat etatem dicentem q̄ ens est vñus per diuisionem vñus & entis, quæ pertinent ad considerationem metaphysici non naturalis.

Y Ad sextū. Ad sextū: q̄ huius scientia non est noscere illa quæ sunt alias scientiarum: quare neq̄ iudicare: Dicendū ad hoc: q̄ sicut dupliciter est iudicare aliquid esse rectum: uno modo ex natura propria recti in se considerata, prospicioando an medium exeat ab extremitatibus: Alio mō ex applicatiōe ad regulam rectam, de qua non dubitatur q̄ recta sit: Primum difficile multum est: & solum artificis in scientia speciali: Secundum vero facile & cuiuslibet qui vallet aspicere regulam: Consimiliter iudicium quo ad veritatem & falsitatem eorum quæ tanguntur in scientia, dupliciter fit: quia veritas & falsitas eorum quæ tanguntur in scientia: aut redundant in prima principia scientiæ superioris ut apparent illis conuenire vel contrariari: aut non. Si primo modo, tunc scientia superior principalis habet iudicare quasi per regulam rectam primorum principiorum de eis quæ tractantur in scientia inferiori, vera approbando tanq̄ suis principiis conuenientia, & falsa reprobando tanq̄ suis principiis repugnantia. Si secundo modo: tunc scientia propria solum habet iudicare quæ vera & quæ falsa tanguntur in ea ex p̄pria na-

etura rei. verbi gfa. Errorem qui dicit in naturali p̄fia q̄ ens est vnu & immobile: quia destruit subiectum scientie naturalis: que supponit plura entia esse & mobilia: & ita redundat in primā philosophiam: a qua furnit hoc principiu: non habet scientia naturalis iudicare: neq; reprobare, sed prima philosophia. Est enim error in ipsis principiis. Errorem vero qui dicit, q̄ in corporalib⁹ moto uno mouentur oia: nō haber metaphysicus reprobare: quia non ponit inconveniens apparenter redundans in sua principia: sed solum istum habet iudicare & improbare ex propriis principiis suis naturalis philosophia. Est enim error post principia scientiae naturalis. Dicendum igitur ad propositū, q̄ ista scientia habet iudicare quasi ad regulam articulorum fidei vel primorum, vel posteriorum applicando quid verum & quid falsum in qualibet scientia, inquit redundat in principia sua talia: dicendo esse verum quicquid eis conuenit, & falsum quoquid eis contrariatur: & approbare quae vera sunt: & reprobare falsa quācum possibile est ex suis principiis talibus. licet capere talēm proportionem non posset animalis homo: solum innitens naturali rationi. Quid autem sit verum & quid falsum in aliis scientiis, si tamen non redundat in articulos fidei per conuenientiam aut repugnanciam, non habet ista scientia iudicare omnino, neq; quo ad hoc alias scientias regulare: quia non est eius propria cuiuslibet scientiae considerare. Siue enim quis dicat in geometria q̄ anguli trianguli sunt aequales duobus rectis, siue q̄ tribus: nihil ad articulos fidei. & ideo circa iudicium talium esse sollicitum, nihil pertinet ad theologum: sicut etiā neq; ad metaphysici. quia non redundat hoc apparenter in contrarietatem principiorū metaphysice. Nihilominus tamen est scientia principialis ad oēs philosophicas. Similiter ergo & theologia scientia est principalis & iudex respectu aliarū: licet de propriis scientiarum conclusionibus nihil considerat: nisi inquit in sua principia redundant, ut dictum est.

Ira septimū arguitur, q̄ theologia non sit prima scientiarū. Primo sic, per alias scientias discuntur quae intelligunt: per istam quae creduntur. Sed ante credere oportet intelligere. Secundum q̄ dicit Glos. super illud Ps. Da mihi intellectum, ergo alię scientię precedunt istam. Secundo sic, prius est via q̄ terminus vię. Alię scientię sunt vię per quas transire debemus ad istam, ut ad finem earum, sicut infra dicerur, ergo &c. Contra scientia prior est quae de subiecto priori est. Scientię enim ordinant secundū ordinem scibiliū. scdm Philosophi. vi. Metaphysicae. Scientia ista est de priori subiecto, quia de primo principio qd est deus. Alię autem oēs de aliquo post ipsum ut de cōmuni intérione entis, sicut est Metaphysica, vel aliqua parte ei⁹ in creaturis. ergo &c. Di cēdū ad hoc: q̄ multi sunt modi prioris & posterioris. scdm Philosophi in li. prædicamentorū. &. v. Metaphysice, inter quos. iii. ad presens sufficiunt. Quorū primus est tempore & antiquitate, sicut bella Troie fuerunt ante bella Medie, & puer ante virum. Secundus originis. scdm q̄ vox prior est canu. Tertius est prius dignitate. secundū q̄ dñs est ante seruum. Quartus est prius per scientiam & ordinem doctrinę, sicut elementa sunt priora sententiis. Loquendo de prioritate antiquitatis siue temporis ista scientia prior est omnibus aliis, quia ab exordio generis humani incepit, dicente August. vi. de ciui. dei, in principio Christi prædictatio ab initio generis humani, nō sic autē alię scientię: ut philosophicę, quae primo reperte sunt circa aegyptū: vbi gens sacerdotū studere cōcessa est. sicut dicit Philosophus. i. Metaphysicę. Aegyptiis enim Iſis, que tēpore Iſaac fuisse perhibet, primo literas dedit. ut dicit August. viii. de ciui. dei. c. iii. apud quos lōgo tēpore priusq; in Grecia studiū floruit, Scientia viguit philosophica. Vnde de iactātia aegypriorū prē antiquitate sapientię eorum dicitur in primo Timēi. vbi inducitur sacerdos quidam aegyptius sic Solonem sapientem grācorum alloquitus. O Solon grāci pueri semp̄ estis: nec quisq; a grācia senex: rudi nouellaq; estis memoria: nec est vlla penes vos cana scientia: que montumentorū publicorum priuatorumq; perseuerantiam nutrit: studioseq; tam nostrę nationis rerū gestarum memoria q̄ casterarum gentium: quas fama nobis per cognitionē tradidit: descripta templorū continetur custodiis apud nos. Thales autē Milesius philolophantiū princeps, ut dicit Phis. i. Metaphysice, tēpore Esaię prophetę fuisse perhibet, ut dicit Augu. xxviii. de ciui. dei. c. xxxiiii. &. xv. qui ut dicit ibidē, fuit vnu. vii. sapientū, qui tūc primo philosophati sunt in grācia, qui tamē nihil in scriptis relinquerūt: nisi q̄ Solon vn⁹ eorū quādā leges Atheniēsib⁹ dedisse phibet. Post Thalē autē ut dicit Augu. ibidē. c. xxvii. in perscrutanda natura rerū Anaximander, Anaxagoras, & ceteri quos Philosophus cum dictis eorum recitat. i. Metaphysicę, successerūt visq; ad tempora Italicorū Philosophorū, quorum prim⁹ erat Pythagoras: cuius tempore in grācia floruit Socrates magister Platoni, qui in Chronicis post Esdrā fuisse reperitur. Nō ergo ante tempora prophetarū legitur aliquem philosophorum claruisse. Nil hūc igitur ut dicit August, ibidem, habent Philosophi vnde sapientiam suam iacent: quo religio-

A
Quest. vii.
Arg. 2

In oppositū.

B
Responsio.

Summe

ne nostra vbi vera est sapientia, videatur antiquior: nullaque gens de antiquitate sue sapientie se vbi vanitate factauerit: quod nec aegyptus inuenitur: que soler falso & inaniter de suarum doctrinae rum antiquitate gloriari: qualicunque sapientia sua prophetarum nostrorum praevenisse sapientiam.

C Loquendo autem de prioritate originis: ista scientia omnes alias praecedit: quia cum hoc quod tempore omnes praeterit: omnes etiam orti trahunt ab ea. Secundum quod dicit Cassiod. super Psal. Omnis splendor rhetorice eloquentie: oes modi poeticæ locutionis: quilibet varietas decoræ pronunciatio nis, a diuinis scripturis sumpsit exordium. Et secundum hoc ista scientia dicit prima tanquam primū principium in genere scientiarum: a qua omnes aliæ emanant: & inquit omnes habent reduci. Loquendo autem de prioritate dignitatis, ista prior est: quia omnibus dignior: & hoc omnibus modis dignitas: qui in scientiis habent inueniri. vt sicut in deo qui est subiectum theologiae inuenitur quicquid est nobilitatis & dignitatis in omnibus aliis rebus: sic in scientia de eo inuenitur quicquid est nobilitatis & dignitatis in qualibet alia scientia. Nobilitas enim & dignitas scientiae sequitur nobilitatem & dignitatem subiecti. vt habetur in principio de anima, & in vi. Metaphysicæ. Est autem ista scientia omnibus aliis dignior. Primo veritatis certitudine. Secundo auctoritatis magnitudine. Ter tio subiecti nobilitate. Quarto finis utilitate. Quinto eloqui foecunditate. Sexto perfectiōis integratate. De veritatis certitudine super alias habitū est supra. de qua etiam dicit August. lib. de pred. gratia. In sacrarum voluminib⁹ literarum lector inconcussa fide tenere debet nūc deesse veritatem: et si pro magnitudine rei non facile intellectus occurrit. Idem de videndo deū. Negi fieri vlo modo potest: vt hec sacrarum literarum auctoritas ex aliqua parte mentiat. Et ad Hierony. Tantummodo scripturis canoniciis hanc debeo servitutem: quas solas ita sequar, vt conscriprores earum nihil in eis omnino errare, nihil fallaciter posuisse nō dubitem. Si enim ad sacras scripturas admissa fuerint vel officiosa mendacia: quae tandem de scripturis illis sententia proferetur, cuius pondere contētiose falsitatis obtenebreretur improbitas. Auctoritatis magnitudine dignior est ista scientia ceteris dupl̄. Primo ex magnitudine auctoritatis sue in se, ex efficientis testificatiōe. Secundo ex magnitudine auctoritatis sue sup alias, ex regimini potestate. De secunda ei⁹ auctoritate habitū est supra sufficiēter, loquendo de ei⁹ universitate, subalternatiōe, & principalitate. De prima vero auctoritate eius dicit Augu. xi. de ciui. dei. Hic (I. dei filius) prius per prophetas, deinde per seipsum, postea per apostolos: quātum satis esse iudicauit loquutus, scripturam condidit. quae theologia nuncupatur eminentissime auctoritatis. & ibidem in principio. Sacra scriptura non fortuitis motibus animorum: sed plane summa dispositione prouidentie super omnes omnium gentium literas omnia sibi genera humanoruī ingeniorum diuina excedens auctoritate subiecit. Hinc dicit in fine secundi super Gene. Maior est huius scientie auctoritas, q̄ omnis humani ingenii perspicacitas. & cōtra Machichos. Quātum distat de Christi aduentu: inter prædicationē angelorum: & confusionē demōnum: tantum est inter auctoritatem prophetarum: & curiositatē literarum secularium, & lib. ii. de ordine. Auctoritas partim diuina est, partim humana: sed vera, summa, firma ea est: quae diuina nominatur. humana autem auctoritas plerique fallit. De subiecti nobilitate dicit Auicen. primo Metaphysicæ sue. Sapientia illa est nobilior ceteris qua apprehenditur nobilius scitum. Nobilius autem scitum deus est, & causa proxime post eum. De quibus principalissime inter omnes scientias hec scientia determinat, vt habitus est supra, & infra dicetur. Vnde & causa subiecti sui dicitur hec scientia diuina, vt competenter conueniat ei illud Philosophi. Scientia nobilis debet esse nobilis generis. Alię vero scientie sunt valde bona: sed ista est melior omnibus scientiis. Bonorum enim & honorabilium omnem scientiam opinantes, vt dicitur in principio de anima, aut propter certitudinem, aut quia meliorum & mirabiliorum est, proper vtrage hec, hanc diuinā scientiam in pri mis ponam: & maxime ex hoc quod de solo deo vt de subiecto considerat. Qd dico propter metaphysicam: que de ente in cōmuni considerat: cuius cognitio ex hoc vilior est: licet de deo sub ente consideret, vt infra videbitur loquendo de subiecto huius scientie. De finis utilitate dicit August. ii. de doctrina christiana. Quāto minor est auri &c. vt habitus est supra. Et ideo dicit Proverb. xix. Vbi nō est scientia animę: non est bonū. & Sapi. xiii. Vanis sunt oes hoies: quib⁹ non subest scientia dei. De eloqui foecunditate dicit Greg. in prolog. moral. Sacra scriptura oes scientias locutionis sue more transcedit: quia in uno eodemque sermone dum notat textum, prodit mysterium, sicut mysterii prudentes exercet, sic plerisque superficie simplices refouer. Habet in publico vnde parvulos nutriat: seruat in secreto vnde mentes sublimiū in admiratione suspendat, quasi quidam fluvius est (vt ita dixerim) planus & altus: in quo & agnus ambulet & elephas natet, vt secundum Augu. aliquid transcedat: profunditate attentos terreat: veritate magnos pascat: affabilitate parvulos nutriat. De eius perfectione super alias, satis habitum est supra. Loquendo de prioritate ordi-

D

E

Artic. VII. Quest. VIII. Fo. LVIII.

ne doctrinæ: non est prius nobis semper qd est prius in natura: sed illud a quo est facilior doctrina. Quia igitur scientia ista de occultissimis est nobis: quia de eis que soli deo cognita sunt, & omnem naturalem intellectum creature excedentia: ad quoru notitiam illa que sunt in aliis scientiis sunt manuducentia, vt infra dicetur: Ideo licet ista scientia sit prior aliis ex natura rei: tamen est posterior omnibus ordine doctrinæ: sicut metaphysica ultima est ordine doctrinæ inter omnes scientias philosophicas, prior tamen natura. Secundum q dicit Auicen, in primo metaphysice. Ex merito huius scientiæ est vt ipsa sit excellentior super omnes alias: quantum vero ad nos, posterioratur post omnes alias. Per haec patent rationes utriusq partis.

Ad rationes.

Ista octauū arguitur, q non ordinantur omnes alie scientiæ ad istam. Primo sic. illud qd in seipso finem suum consequitur, ad aliud nō ordinatur: quia adepto fine quiescit vntiquodq. Scientiæ philosophicæ in seipsis finem suum consequuntur, scilicet cognitione veritatis: que naturali ratione ex creaturis potest accipi. Vnde Philosophus posuit in ea humanâ beatitudinem, ergo &c. Secundo sic, ad istam scientiæ non ordinatur qd fidem euacuat, sed solum id qd eam corroborat. Secundum Augusti. xiii. de tri. in principio. Sed aliae scientiæ in eis que docent fidem euacuant: quia scientia habet claram notitiam in qua non est fidei obscuritas, ergo &c. Contra, in eis que ordinantur ad eundem finem: illa que imperfecte consequitur finem ordinantur ad illud qd perfecte ipsum consequitur, vt vult Philosophus in principio Ethici. Scientiæ omnes finem habet dei cognitione. Hic em est finis philosophiæ secundum Auicen, primo metaphysice, que oēs alie scientiæ imperfecte consequuntur: quia per creaturam solum que ut dicit Hugo, in prolog. super cel. Hier. creatorem suum demonstrat. Sed est similitudo peregrina ad excellentem maiestatem. Ista autem scientia eum perfecte consequitur: quantum vita præsens patitur: quia de ipsa dicitur Ecclesiastici. vi. Cui cognita est: permanet visq; ad conspicuum dei, ergo &c.

F
Quest. viii.
Arg.i.
2

Dicendum ad hoc, q ordo doctrinæ ad doctrinā dupliciter attenditur: & ex parte nostra: & ex parte rei. Ex parte nostra, doctrina illa ordinat ad aliā: a qua nobis est facilior via de ueniendi in notitiā alterius. Ex parte vero rei illa ordinat ad aliā: q attingit imperfecte qd altera cōsequit pfecte, & utroq modo omnis alia scientia ordinatur ad istam. Primo igit ex parte nostra oīs alia scientia ordinatur ad istam: quia per illas est nobis facilior via disciplinæ deueniendi in cognitione istius. Ordo enim disciplinæ nostra requirit vt ab imperfecto ad perfectius: & a nobis magis noto ad minus notum ascendamus: & ideo cū intētione ultima in scientia philosophica est cognitio dei altissimi: & cognitio angelicorum spirituum & ordinum suorum, ut dicit Auicen, primo metaphysice, & in eodem consistit tota intentio theologica, sicut pater. Omnes autem aliae scientiæ docent nos detenire in cognitionem dei: & rerum spiritualium diuinarum imperfectam, scilicet quo ad cōmuniū scibilia de ipsis: que facultatem humanę rationis non excedunt: & illa docent per nobis magis nota, ut per creaturas, in quibus elucescunt sicut causæ in effectu. Ista vero scientia docet de eisdem propria scibilia pertinentia: que sibi soli naturaliter de se sunt cognita: que facultatem naturalis rationis excedunt: & docet illa modo nobis minime noto cognoscere, scilicet via fidei. Idcirco omnes alie scientiæ quātum est ex parte nostra ad istam ordinatur. Vnde & Philosophi scientiam illam in qua ponebant dei cognitionem & inuisibilium, ultimā ordinabant adipiscendam: & ad illam omnem aliam dirigebant. Et ideo de illa scientia ultima dicit Auicen, q ipsa est excellentior super omnes scientias, quantum vero ad nos posterioratur post omnes scientias: quia propter debilitatem animarum nostrarum non possumus procedere per viam que est progressus ex principiis ad sequentia: & ex causa ad causatum. Vnde de ordine huius scientiarum ad alias dicit Hugo, in prolog. cel. Hierar. Philosophia tres partes continet, Logicam, Ethicam, Theoricā. Theorica autem sunt tres partes, Mathematica, Physica, Thelogia. quarum mathematica speculatur inuisibilium rerum visibiles formas. Physica vero inuisibilium rerum inuisibiles causas. Thelogia vero inuisibiles substantias: & inuisibilium substantiarum inuisibiles naturas. Et est in his quasi progressio quedam & profectus mentis ad cognoscendum verum. Per visibiles enim inuisibilium formas peruenitur ad inuisibiles inuisibilium causas: & per inuisibiles inuisibilium causas ascenditur ad inuisibiles substantias: & earum cognoscendas naturas. haec autem philosophiæ summa est: & veritatis perfectio: quia nihil altius esse potest animo contéplanti. Secundo vero ex parte rei omnis alia scientia ad istam ordinatur: sicut nō principales ad principales. Sed alia ratione practice, alia vero speculativa: inquātum ut dictū est supra, alia ratione est principalis ad practices: alia vero ad speculatiwas Practices quidem omnes ordinantur ad istam ex eo q principalis est ad illas: quia scilicet considerat

In oppositū.

G
Responsio.

H

h. ii.

Summe

& intendit finem ultimum ad quem realiter ordinantur proprii fines omnium scientiarum practicarum: qui sunt imperfecti in se, & non perficiuntur nisi reductione ad finem ultimum. In practicis autem scientiis est ordo secundum ordinem finium, ut sicut scientia est sub scientia: cuius finis est sub fine alterius, sic illa scientia ordinatur ad aliam cuius finis ordinatur ad finem alterius. Cum igitur fines omniū scientiarum practicarum ordinetur in finem huius scientie, in quo perficiuntur cum in se sint imperfecti: necessario etiam omnes practicae scientie ordinantur ad istam, ut in qua perficiuntur: quia finem ultimum per ipsam perfecte consequitur, in praesenti per gratiam in futuro per gloriam: cum in se sint imperfectae: quia imperfectae per proprios fines illum finem ultimum assequitur. Propter quod Salomon postquam petivit a domino assistricem sapientiam ad intellectum iudicium & legum: & considerasset insufficientiam & imperfectionem in omnibus aliis scientiis respectu istius, dixit. Si quis erit consummatus inter filios hominum, si ab illo fugerit sapientia tua in nihilum computabitur, ut dicatur Sapientia ix. Reuera in nihilum computandus est homo sciens omnem aliam scientiam, istam vero ignorans. Propter quod dicitur in eodem xiii. Vani sunt omnes homines quibus non subest scientia dei. & Proverb. xix. Vbi non est scientia dei non est bonum. Propter quod dicit Augustinus v. confessio. Infelix enim homo ille qui scit omnia illa: te autem nescit. Beatus autem qui te scit etiam si illa nescit. Qui vero te & illa nouit: non propter illa beatior: sed propter te soli beatus. Similiter scientie speculatiue ordinantur ad istam eo quod principalis est ad illas: quod considerat prima principia altissima, sub quibus omnia alia continentur quae considerantur in aliis scientiis: quae perfectam notitiam non habent in sua veritate: nisi in quantum ordinantur in principia prima simpliciter. Conclusiones enim scientie in fine non cognoscunt perfecte per principia illius scientie: non enim illa principia perfecte cognoscunt nisi reducantur in principia superioris scientiae: & sic per ordinem usque ad principia prima scientiae & supremae. Propter quod dicit Auer. sup. vii. Meraphysice, quod impossibile est cognoscere quiditatem scientiae sensibilis si non cognoscatur causa prima omniū. Nunc autem ita est in scientiis speculatiuis: quod ordo est in ipsis scientiis secundum ordinem principiorum, ut sicut principia sunt sub principiis: & scientia sub scientia, ut sic illa scientia ordinetur ad aliam: cuius principia ordinantur ad principia alterius. Cum igitur principia omnium scientiarum speculatiuarum ordinantur ad principia huius scientie: quia sunt prima & altissima, ut habitum est supra: in quibus perficiuntur in veritate & cognitione, necessario etiam oes scientie speculatiue ordinantur ad istam, ut in qua omnes perfectionem notitie veritatis consequuntur. & ideo dictum est supra: quod huius scientiae est omnes alias iudicare approbando bene dicta: & reprobando errata.

L
Ad pri. pri.

M
Ad secundum.

N
Quæst. ix.
Argu. i.

In oppositū.

O
Responsio.

Ira non arguit, quod ista scientia non debet exquisita in aliis scientiis supponere: & in ipsis suum assumere. Primo sic scientia que habet alias regulare, nihil sumit probatum ab illis, sed magis excoquens. Scientia ista est huiusmodi ut habitus est supra, ergo &c. Secundo sic perfecta nullo indiget: quia ois indigentia est ratioe in perfectionis. Scientia ista perfectissima est, ut habitus est supra, ergo &c. Tertio sic super illud i. Corinth. i. Perdam sapientiam dicit Glos. Quia predixerat quod ea non reciperet in predicatione euangelica. Tota ista scientia est principaliter predicatione euangelica, ergo in ea non debet recipi secularis sapientia. Contra est quod Decret. dist. 37. leg. Dñs præcepit filii Israhel, ut expoliaret aegyptios: moraliter instrues, ut siue aurum siue argentum eloqueretur apud poetas iuenum, in ipsis lalutiferet eruditioris vertam. Salutifera eruditio sola est ista scientia, ergo &c. Dicendum ad hoc, quod ita est in omnibus scientiis ordinatis ad unam tantum ad pri-

Artic. VII. Quest. IX. Fo. LIX.

cipalem ad cuius finem in practicis, vel principia in speculatiis, principia & fines aliarum ordinatur, qd licet illi scientie principali assumere & in usum suum couertere quicq; fibi utile in aliis scientiis sibi subiectis inuenierit: quia propter ipsam & eius finem & principia tractatur principaliter quicquid in illis tractatur. Vnde & principalis scientia quae circa superiora occupatur, scientie inferiorib; dat sua subiecta particularia pertractanda, vt considerent illa quae circa ipsa sunt consideranda, vt ex eis in usum fibi assumat: quae fibi sunt utilia, secundum qd hec patient in prima philosophia respectu aliarum scientiarum philosophicarum: & in scientia ciuili respectu aliarum scientiarum practicarum. Quare cum vt determinatum est supra: hec scientia principalis est omni modo principialitatis sup omnes scientias: ideo eius est ab eis bene considerata in suum usum assumere: & in principia sua reducere: & ad suum finem ordinare: qui est finis utramque & felicitas humanae vitae: ad quem ista scientia immediate ordinatur & nulla alia nisi mediata ista: sed omnis alia per istam. Et ideo dicit Auicē. i. Metaphysicē, qd omnes scientie cōmunicant in una utilitate: quae est acquisitione perfectionis humanae animae in effectu, præparantis eam ad futuram beatitudinem. Cum autem inquiritur in principiis scientiarum: non est intentio earum perducendi ad hoc: sed iuaniadi seiuicem ad hoc vt utilitas proueniat, postq; certificatur scientia alia ab alia. Retiera postq; hec scientia certificatur per alias in eis quae sunt quæsita in illis & quae assumunt in usum suum ab eis. ducit omnes in finem humanae vitae: ad quem nulla aliarum per se & immediate potest attingere & ideo omnes vanæ sunt: & vanos homines faciunt: nisi quatenus assumentur in usum huius scientiae. Ad hanc enim deus omnes alias licet per ignorantes ordinavit. secundum qd dicit Hug. super prolog. ccl. Hier. Legimus artes & studia, disciplinas & rationum præcepta plurima quae illi suo sensu & ingenio scrutati sunt: & inuenierunt & conscripserunt: inuenta & legenda posteris tradiderunt. Logicam, Ethicam, Physicā, & Mathematicā, de forma vita & morum de dispositione & ordinatione & causis & prouentibus rerum omnium: & inualuerunt in parte ista vt verum appreherenderent: quoniā & hec veritas per eos ministranda erat: qui nō erāt ad vitam: data est illis propter nos quibus consummatio seruabat, & inchoatio parabatur: vt inuenirent veritatē illam quā oportuit suscipere filios vitae ad obsequiū summi veritatis: cuius labor p̄his appositus est: his vero fructus seruatus. Propter qd dicit Augu. ii. de doctrina christia. Philosophi siqua forte vera dixerunt non solum formidanda non sunt, sed ab illis tanq; ab iniustis possessoribus in usum nostrum vendicanda, quae ab eis auferre debet christianus ad usum iustum prædicandi euāgeliū, qd multi fides nostri fecerūt: vt martyr Cyprianus, Victorinus, Hilarius: & vt de multis taceam: innumerabiles greci, qd etiā fecit Apostle. Actuum. xvii. dices enim de deo. Quoniā in ipso vivimus: mouemur & sumus. sumit confirmationē a poeta qui dixit. Ipsi sumus & genū sumus. Hinc etiā dicit Hierony. in epistola ad Optatum. Doctores antiqui int̄ratum philosophorum doctrinis atq; sententiis suos repleuere libros vt nescias quid in illis admirari debeas: eruditionem stylū an scientiam scripturarum. Sed intelligendum qd assumere philosophica: & misere inter sacra scripta potest homo dupliciter. Vno modo anteq; plene instructus sit in hac scriptura, volens per vera dicta a philosophis interpretari veritates sacrae scripturae. Alio modo veritate sacrae scripturae prius perfecte tractata & intellecta, deinde illa tamq; utilia & declaratoria adducere. Primū nō licet oīno. Secundū utile est valde. Vnde Clemēs papa. dist. 37. Quidā ingeniosi hoies sanis doctrinis aduersant: vt puris vident: nō secundū traditiones patrū: sed secundū suū sensum docere videant: & ex his qd legunt in aliis scientiis verisimilitudines capiūt, yolētes statim p̄ simile ī aliis iudicare. Sed diligenter obseruādūt est vt lex dei cum legitur: non secundum propriā ingenii virtutem aut intelligentiā legatur, vel doceatur. Sunt enim multa verba in scripturis diuinis: quae possunt trahi ad eū sensum: quae fibi vnuſquisq; sponte presupponit: sed non oportet. Non enim sensum alienum extrinsecus debem⁹ querere, sed quoquo modo ex scripturis ipsis sensum capere veritatis oportet. & ideo oportet ab eo scientiā addiscere literarū: qui ea a maioribus suis secundū veritatē sibi traditā seruat, vt ipse possit eam quā recte suscepit cōpetenter afferere. Cum vero ex diuinis scripturis integrum quisq; & firmā regulā veritatis suscepit, absurdum nō erit, si aliquid etiā ex eruditione communī ac liberalibus studiis quae forte in pueritia attigit, ad sermonem veri dogmati conferat. Ita tamen: vt vbi vera didicerit falsa & simulata declinet. Hic tamē oportet distinguere: quia aliena apponere dictis sacrae scripturae potest aliquis, vel voluntarie & ex affectu hoc desiderante, vel necessario & ex utilitate ad hoc compellente. Primo modo adhuc non licet: quia vanitas est & ostentatio. Secundo modo licet solummodo. secundum qd dicit Hierony. super epistolā ad Titū. Si quando cogimur literarū secularium recordari: & aliqua de his dicere quae oīm om̄isimus: non est nostra voluntatis, sed (vt ita dicam) grauissimę necessitatis. Et nota qd sunt. iii. utilitates prouenientes

Summe

Sacrae scripturæ ex hoc quod scripta aliena dictis eius cōmiserantur, propter quæ licet ea assumere. Prima, ut veritas sacrae scripturæ testimoniis aduersariorum congruere appareat. Secundum quod idem immediate post predictum verbum super epistolam ad Titum, adiungit, dicitur. Ut probemus ea quæ a sanctis prophetis ante secula multa predicta sunt: tam grecorum quam latinorum & aliarum gentium litteris contineri. Cui attestatur Chrysostomus, cum dicit super illud Matthœi, ii. Vidi mus stellam eius in oriente. Ad maiorem (inquit) dei gloriam pertinet: si virtus etiam inimicorum testimonio pandetur: etiam si ipsi quoque gentilitatis magistri consonam proferrent veri dei potentiam. Secunda, ut philosophicis dictis imbuti facilius ad veritatem fidei vocentur. Secundum quod dicit Chrysostomus, ibidem de vocatione magorum per stellam in typum vocationis gentium ad fidem. Per ea (inquit) illos vocat: quæ familia eis consuetudo faciebat: quia enim unusquisque consuetudinis suæ amicitia ligatur, miseri ad totius orbis salutem magistri de ipsorum cuiuslibet more gentis modos sibi afflunt docendi. Sicut Paulus gentibus scribepat in medium testimoniū proferens poetam: sicut pater Actuum, xvii. Iudeas adhuc sub lege viventibus de sacrificiis posuit initium doctrinæ. Sicut patet in epistola ad Hebreos. Tertia, ut veritas sacrae scripturæ per illa apposita clarius exponatur. Secundum quod dicunt ex synodo Eugenij papæ dist. xxvii. c. De quibusdam. Diligentia adhibeat ut magistri & doctores instituantur: qui studia literarum liberaliumque artium dogmata assidue doceant: quia in his maxime manifestantur & declarant mandata. & Glos. interlinea. Super illud Leui, ii. Primitias tantum. Disce artes, ut per eas diuina scriptura quasi instrumento procreetur. Quarta, ut per vera quæ ex illis literis assumuntur, falsa ibidem contenta evidentius improbentur. Secundum quod dicit Augustinus contra Manichæos. Si quid veri de deo Sibylla vel Orpheus, aliive gentilium vates, aut Philosophi praedicasse prohibentur, valet quidem ad paganorum vanitatem reuincedam, non tamen ad auctoritatem complectendam.

S
Ad pri. pri.

Ad secundum.

T
Ad tertium

Cad primum in oppositum, quod ista scientia habet alias regulare: Dicendum quod verum est: & ideo nihil eorum per quæ habet eas regulare, assumit ab aliis scientiis: cuiusmodi sunt illa quæ pertinent ad integratem suam: sed magis econuerso. ut dictum est supra. Sed ex his quæ pertinent ad integratem aliarum scientiarum: & quæ in eis sunt declarata, bene potest sicut debet scieria regulas assumere, ut similiter dictum est supra. Per hoc patet ad secundum. Ista enim scientia tanquam perfecta: non indiget eis quæ assumit ex aliis scientiis, ad suam integratem & necessitatem: potest tamē eis egere ad suam utilitatē. Secundum quod felix egerit divitiis, amicis, & bonis talibus, quod prouenit ei ex principalitate super alias. Sunt enim alias scientie utiles ad istam: sicut seruus est utilis dominic suo. Ipsa autem est ita alta: quod ipsa non dignatur esse utilis aliis scientiis: nisi extendendo nomen utilitatis. Secundum quod dominus dicitur esse utilis seruo: inquit ab ipso seruus sumit omnia necessaria sibi. Secundum quod talia dicit Augustinus. de philosophia prima respectu aliarum scientiarum in primo metaphysice sue. **C**ad tertium quod dominus praedixerat: quod humana sapientiam non recipet in predicatione euangelica: Dicendum quod verum est: quo ad id quod erat humana. Hoc enim erat quo ad id quod infirmitatem in se quandoque habebat. In eo enim quod continet veritatem, diuina magis est, unde dicit ibi alia: Glos. Perdam, i. irrita facia. Sapientia sapientum, non utique mea in eis perdam: sed illam quæ eorum. Non enim vera sapientia & vera prudentia perditur a domino, sed falsi non minis scientia quam sibi thesaurizat lingua mendacii. Dicendum etiam est illud verum: quod humana sapientiam erit quo ad veritatem quam continet, non recipere in predicatione euangelica. In sapientia scilicet mundana principaliter mundum cōuertendo. Secundum quod dicit Apostoli Corin. ii. Sermo meus & predicatione mea non in persuasilibus humanarum sapientie verbis: sed in ostensione spiritus & virtutis: ut fides nostra non sit in sapientia hominum: sed in virtute dei. Glos. Ut fides non attribuatur homini: sed deo. Unde & propter eadem causam in prima predicatione euangelii non misit sapientes: sed simplices, ut infra dicetur. Propter utilitatem tamen ut dictum est, bene licet ea quæ sunt humanæ sapientiae in predicatione euangelii assumere. Unde Exod. v. super illud. Ut eamus viam trium dierum in deserto. dicit Glos. Horum trium dierum iter proficiemus, si rationalem, mortalem, naturalē sapientiam de rebus mundialibus auferentes ad instituta diuina cōuertimus.

A
Quest. x.
Argu. i.

Irra decimæ arguitur, quod aliæ scientiæ non sunt addiscendæ nisi in viuum huius scientiæ. Primo sic. Abusus est quando utile assumitur non ordinando ipsum in finem ad quæ est. Utile enim nihil dicitur nisi in ordinatione ad suum finem. Aliæ autem scientiæ non sunt homini concessæ: nisi quantum utiles ad istam, ut iam dictum est, ergo &c. Secundo sic. Scientia quæ de se non valet ad salutem: sed mittit in errorem nisi in melioris scientiæ viuum assumatur: non est addiscenda

nisi in usum melioris scientie: quia se mittere in errorem illicitum est: omnes scientie aliae sunt huiusmodi: in errores enim mittunt de se, ut dictum est supra. sed Ambro. De ordine vero earum in usum meliorem dicit Hierony. super epistolam ad Titum. Alia (inquit) scientia non est scientia pietatis. Proficere autem potest ad vitam, dum fuerit in meliores usus assumpta. qui secundum ipsum non est nisi usus huius scientie. ergo &c. In oppositum arguitur sic. Qd bonum est ex se: per se sumptum eligendu, etiam si eligibile sit propter aliud, ut virtutes veritas scientiarum philosophicarum est huiusmodi. ergo &c.

In oppositum;

B
Responsio

Dicendum ad hoc qd omnis humana scientia vitae huius ordinatur ad finem humanae vitae, quae est aperta dei visio in futuro: & ideo cum nulla aliarum vng finem illum in se includat: necessarium est qd qualibet illarum ordinetur ad aliquem finem alium a se: mediante quo ordinatur ad illum finem ultimum: ita qd non nisi in ordine ad illum finem ad quem immediate ordinatur: debeat addisciri: aliter enim frustra addisceretur: & in vanum. Aliarum autem scientiarum quedam ordinantur immediate ad aliquem finem alium sibi proprium: praterq sit ipsum scire per ipsas. Secundum qd in Mechanicis carpentaria ordinatur ad arcam, aut scannum, quae sunt per ipsam. In liberalibus vero: medicina ordinatur ad humani corporis sanitatem, civilis vero ad pacem ciuitatis. De istis bene verum est, qd addisciri bene possunt non in usum huius scientie: quia mediante suo proprio fine utiliter ordinatur qualibet earum ad finem communem humanae vitae. Aliae vero sunt quae non ordinantur ad aliquem alium finem operatum per ipsas sibi proprium, praterq ad ipsum scire quod acquiritur per eas. ut sunt scientie philosophicae, maxime pure speculatiue, de quibus dicit Philosophus primo Metaphysicae, qd inuenientur non propter aliquam invenitorum utilitatem, aut necessitatem, sed suipius gratia: & eius quod est scire. Sed quia quantumcunq sunt suipius gratia & ei⁹ qd est scire, vanè essent omnes nisi ad aliquid aliud ordinarentur: & per illud ad finem ultimum humanae vitae: quae est visio dei: cum de se illum non includant: licet Philosophus in speculacione per scientias speculatiuas finem humanae vitae posuit: & male: Scire igitur in istis scientiis cum non ordinetur ad aliquid operari per ipsas: necessario ordinatur ad aliud scire superioris scientie: & per illam ad finem ultimum vitae humanae: propter quem secundum modum sunt addiscende. Sunt enim addiscende, quaten⁹ ex cognitis p ipsas ratio nostra progredi possit a visibilibus ad inuisibilium: & a temporalibus ad eternam. Non enim ut ait Augustinus de vera religione: frustra & inaniter intueri oportet pulchritudinem caeli: & ordinem syderum: candorem lucis: diem ac noctum vicissitudines, lunę menstrua, curricula anni, vim seminum, species munerosas gignentium, & omnia in suo genere modum naturae seruantia. In quorum consideracione non vana & pertinaciter curiositas, sed gradus ad immortalia & semper permanetia faciendus. Hoc autem non potest esse nisi mediante superiori scientia: quae immediate ad illa pertingit. Illa autem scientia viterior non potest esse nisi ista, quae immediate attingit finem ultimum: in cuius usum ordinantur aliae. De scientiis igitur philosophicis pure speculatiuis absolute dicendum, qd non licet eas addiscere: nisi in usum huius scientie. Nisi forte quis aliquam illarum scientiarum discat ut melius disponatur ad discendum quedam alia. veluti logicam & naturalem philosophiam: ut magis proficiat in medicina. Qui enim philosophicas scientias discit finem statuendo in ipsis propter scire naturas rerum: non in ordine ad usum istius scientie, vel per se, vel per alios, quos forte docet philosophia ut promoueantur ad theologiam: isti sunt qui ambulant in vanitate sensus sui: qui secundum apostolum, Veritatem dei in iniustitia detinent. Deus enim veritate illarum scientiarum propter usum huius scientie ab illis vanis hominibus inuestigari permisit, ut dictum est in questione praecedenti. Per hec patent obiecta. Aliae enim scientie quae fines proprios non habent, re vera non sunt homini concessae: nisi propter istam: & ideo vanum est eas discere nisi in usum istius, nec licet, quia ut dicitur in secundo argumento, qui philosophicis diligit insistere propter se: non potest, vel vix potest errores evadere verę fidei contrarios. Scientiae vero quae habent proprios fines: bene sunt homini concessae aliter qd ad usum istius: & licet eas addiscere sine periculo erroris.

C
Ad argu. in
oppositum;

Qz arguitur in oppositum, qd bonum per se eligendum: Dicendum qd per se dicitur aliquid eligendum finaliter, vel formaliter. Per se formaliter omnis scientia & virtus est eligenda: non autem finaliter, de quo est hic sermo. Secundum qd de hoc habitu est supra in questione. An studendum est scientie propter se. Vnde in scientiis liberalibus stare propter delectationem illius scientie quod in eis inuenitur: non ordinando scire acquisitum ex illis ad aliam utilitatem: & maxime in usum huius scientie, omnino illicitum est.

huius

Summe

D
Quest. xi.
Arg. i.

In oppositū.

Irca vnde cīmū arguitur, q̄ ista scientia in vsum suum haber assumere quacūq; in aliis scientiis sunt inuestigata. Primo sic. Veritas vbi cīq; inuenitur, dei est & a spū sancto, vt dictū est supra. Sed omnia quē dei sunt, in vsum scientiē huius licet assumere: q̄a est sc̄ientia diuina. ergo &c. ¶ Secundo sic. Ecclastici. xlvi. scribit in persona fidelis deum glorificantis in creaturis. Memor ero operū domini: & quē vidi annūcīabo in sermonibus dñi, illi sunt sermones hui⁹ sc̄ientiē. ergo &c. ¶ Contra rū est illud qđ dicit Ambro. in Hexame. De numero cælorū ordine & motu & ceterorū huiusmodi quē aliena sunt a studio nostro & diuinę lectiois serie: his qui foris sunt re linquamus. hoc non esset faciendū: si in vsum huius scientiē illa essent assumenda. ergo &c. ¶ Item August. ix. de tri. in principio dicit. Non quicqd ab homine sciri potest in reb⁹ humanis, huic sc̄ientiē tribuendum. sed totū esset ei tribuendū: si in vsum eius esset assumendū. ergo &c.

E
Responsio.

F

G
Ad pri. pri.

H
Ad secūdū.

CDicendum ad hoc, q̄ sic est in omnibus quae velut vtilia sunt ordinata in aliquē finem: q̄ a fine debent determinari: vt inquantū ad finē vtilia sunt assumantur in eius psecutione alias autē nō: quia in vanum alias assumerētur. Quare cum vt determinatū est supra, ea quē sunt aliarum scientiarū sunt assumenda ad istam tanq; vtilia: quacūq; ergo vera in aliis scientiis inueniantur, si cognoscantur esse vtilia huic scientiæ, secure ab hac scientia sunt assumenda: & alia nō. Et ideo dictū est supra, q̄ nō volitate affectate: sed necessitate cōpellente assumāt. Questūq; igit̄ vera sunt in aliis scientiis: & cognoscibilia in vniuersis creaturis: ad hanc sc̄ientiam assumi possunt. sed assumi non debent nisi in gloriam dei, inquātū fructū aliquē faciunt huic scientiē: & in proximi projectū: inquantū aliquem quādōq; facilius dicta secularium scientiarū ad spiritualem vitā ducūt, q̄ huius sacræ scripture. Secundū q̄ de primo dicit Ecclastici. xlvi. in persona doctoris fidelis sacræ scripture. Memor ero operum dñi &c. Memor ero, ex aliis scientiis in quib⁹ perscrutātur specialiter. Operū dñi. Glos. Que ipse dixit & facta sunt. Quacūq; vidi. in aliis scientiis didici. In sermonib⁹ dñi, i. sermonib⁹ hui⁹ sacræ scripture: q̄ sunt sermones dñi. Memor ero illoꝝ operū. Et quare hoc faciendū, sequit post aliqua interposita. Et gloria dñi plenū est opus eius. i. materia glorificādi dei est in omni opere ei⁹. ppter qđ debet assumi in sermonib⁹ eius. & hoc est qđ sequit. Nōne dñs &c. De scđo vero dicit Orig. in Homil. Quomodo Abrahā Cethurā accepit in vxore. Sane (ingr.) prēter hoc qđ ex lege dei edocemur, si etiā ex his eruditioib⁹ q̄ extrinsecus vident esse i seculo: aliq̄s cōtigim⁹: verbi causa, vt est eruditio literarū artis grāmaticoꝝ, vt est geometrica doctrina, vel ratio numerorū, vel etiā dialectica disciplina: & haec omnia extrinsecus quaſita ad nostra iſtituta pduſcimus: tunc videbimur ex alienigenis in matrimonii ſumpfisſe, vel etiā concubinas: & si de huius modi coniugiis disputando differendo cōtradicentes redarguendo conuertere aliquos poterimus ad fidem: & ſuis eorum rationibus & artibus ſuperantes veram philosophiam Christi & verā pietatem dei fuſcipere fuſerimus: tunc ex dialectica & rhetorica videbimur quaſi ex alienigena quādam, vel concubina filios genuiſſe.

CAd primū in oppositū de dicto Ambro. Dicēdum q̄ illud dixit Ambro. non quia talia nunq; ſint assumēda in vsum huius scripture ſi opus fuerit: sed quia paſſim nō ſunt aſſumenda. & licet nulla paſſim ſint aſſumenda, hoc tamē potius de talibus dicit: quia rarius habet vſum in hac scripture q̄ alia. Vnde dicit ibidem. Quid mihi querere quē ſit mēſura circuitus terre, quā geometrē aſtimat ſtadioꝝ. clxxx. quā libēter fateor me neſcire, q̄ ſcire nihil pderit. Propter qđ dicit in figura Leui. ii. Primitias tantū eorum offeretis ac munera. Glos. interl. Elementa & oia quē philosphi repererunt, quae diuīnis eloquīs neceſſaria ſunt. & Glos. margi. Dicit in cant. Mel & lac ſub ligua tua, vt oſtendat paganorū ſcientia & iudiciorū litera ecclesiasticō doctrinē ſubiecta eſſe. Horum non vult integrā doctrinā offerēti: vnde ait. Primitias tñ offeretis. Primitias enim illius ſapientiē offerimus: non totā: ſicut Paulus ait ad Ephe. Sicut veſter poeta dicit. Huius gen⁹ ſumus. qđ enim inuenit cōgruum ſcientiē dei: non reſpuit: non tamen vltra teſtimoniā multiplica uit: quia placuit deo per ſtūtitiā p̄dicationis ſaluos facere credētes, vt iſtra videbūt. ¶ Ad ſecūdū de dictis August. Dicēdum q̄ aliqua attribuuntur huic ſcientiæ tanq; ad integratatem eius pertinetia. hoc modo non omnia quae ſcīti possunt huic ſcientiæ tribuenda ſunt. Alia vero attriбуuntur huic ſcientiæ tanq; vtilia & proficia illis quae pertinent ad integratatem huius ſcientiæ. Hoc modo omnia quae ſunt ſcīta in aliis ſcientiis bene poſſunt huic ſcientiæ attribui. Vnde ſcīdū q̄ in humanis ſcientiis quædam ſunt noxia & falſa: quē in sermonibus huius ſcientiæ nunq; debent aſſumi niſi vt improbentur. Quædam autem ſunt vera: ſed vana: quia nullū vſum ad hāc ſcientiā habet: & ideo nunq; aſſumi debet. Alia vero ſunt vera & huic ſcientiæ pſicua: & talia aſſu-

Arti. VII. Quest. XI. z. XII. Fo. LXI.

mi debet cum opus est. Horum trium distinctionem tangit Augustinus in suo dicto cum ait. Nō quiocquid sciri ab homine potest in rebus: vbi plurimum superuacue vanitatis. ecce secundum. Et noxię curiositatis. ecce primū. Huic scientię tribuendum: sed illud tantummodo quo fides saluberrima. que ad veram beatitudinem ducit: gignitur, nutritur, defenditur, roboratur. ecce tertium. Scie dum tamen q̄ non sunt aliqua ita vana, si tamen vera, si huic scientię sint proficia: quin ad hanc scientiam sint assumenda: quia tunc non sunt vana. nihil enim est in creaturis quin per similitudinem aliquam in diuinam cognitionem ducat. vt infra videbitur.

Ica. XII. arguitur q̄ omnes aliae scientię aequalē vsum habent ad istam. Primo sic. Haec scientia alias assumit in vsum suum: in quantum in finem suum ordinantur. omnes aequaliter in finem eius ordinantur: quia vt in finem ultimum. ergo &c. Secundo sic. haec scientia alias scientias assumit in vsum suum, ratione veritatum quas continent. sed aequalis est veritas omnium verorum: quia veritas est rectitudo quaedam. ergo &c. Contra est secundum praedicta: quia non assumit illa que sunt aliarum scientiarum, nisi ad vsum suum sint utilia. sed non sunt omnia equaliter utilia ad hanc scientiam: vt determinat Augustinus secundo de doctri. christiana. ergo &c.

Dicendum ad hoc q̄ illa que aequalē vsum habent ad aliquid: necesse est q̄ ad illud se habeant eodem ordine secundum idem & eodem modo: quia in istis consistit comparatio nis aequalitas. Nunc autem comparando, alias scientias ad istam secundum vsum suum: negi eodem ordine, negi secundum idem, negi eodem modo se habent ad eam. Idcirco dicendum q̄ non aequalē vsum habent aliae scientię ad istam. Primo quidē non ordinantur aliae scientię in vsum istius eodem ordine: quoniam quaedam ordinantur ad istam mediatus: quædā immediatus. Cui enim vt dicit Hug. in prolo. q̄ Hierarchia, Phia om̄is in tres partes secatur: Prima est logica, sub qua comprehendit omnes scientias sermocinales: quæ non docent cognoscere res sed modos sciendi alia: de quibus dicit Philosophus: Quædam non volumus scire proper se: sed vt per hęc alia cognoscamus. & ideo sunt aliis priores: secundum q̄ dicit Boethius. Necesse est prius ostendere q̄ modus sit possibilis ad veritatem propositam manifestandam. Secunda est ethica: quæ formā virtutum disponit: & est in secundo ordine: quia mentem habitibus virtutum ad percipiendum rerum veritates serenat. Secundū q̄ dicit Aug. iii. de ciui. dei. ca. iii. Socrates primo vniuersam philosophiam ad corrigendos, componendosq̄ mores flexisse memoratur: cum ante illum omnes magis physicis perfirrandis operam impendebant. Nolebat enim immundas terrenis occupationibus animas se in diuina conari: quæ non putabat nisi imunda mente posse comprehendendi: ideoq̄ primo purgādæ vitæ censebat instantum: vt depressis libidinibus ornatus animus naturali vigore in aterna se extolleret. Tertia vero est Theorica: quæ sola verum in eo qđ est & non est scrutari elegit. Huius vt dicit Hug. tres sunt partes. Pria Metaphysica. Secunda physica. Tertia theologia in quibus contemplatio veritatis quibusdam quasi contemplationum gradibus ad summum cōscendit. Prima enim speculatur visibiles inuisibiliū rerum formas. Secunda inuisibiles rerum visibilium causas. Tertia contemplatur inuisibiliū substantiarum inuisibiles naturas. Et est in istis quæ si progressio quadam & profectus metis ad cognoscendū verū, per visibiles enim inuisibiliū formas peruenitur ad inuisibiles visibilium causas: & per inuisibiles visibilium causas ascendit ad inuisibiliū substantiarum cognoscendū naturas: vbi est summa veritatis perfectio: qua nihil altius esse potest animo contemplanti. Non ergo eodem ordine aliae scientię vsum habent ad istam: sed quædam mediatus: quædam vero immediatus. Immediatus enim ad istam ordinantur scientię physici. i. naturales cōmuniter continentes sub se metaphysicam: post illas mathematicā: & post mathematicas morales, & post morales sermocinales. Secundo etiā modo non ordinantur aliae scientię in vsum istius eque principaliter. s. secundum idem. Cum enim vt dicit Aug. iii. de ci. dei. cap. iii. studium sapientiae in actione & contemplatione versatur: & actio consistit in amore boni, & contemplatio in speculatione veri: ad partem theologię, quæ in actione cōsistit, plus valet moralis philosophia: ad partem vero eius quæ in contemplatione cōsistit, plus valet tota phia residua. Tertio similiter modo non ordinant omnes scientię in vsum huius scientię eodem modo. Cum enim ad pfectū modū tractandi sacram scripturā duo sunt necessaria. s. modus inueniendi quæ intelligenda sunt: & modus proferendi quæ sunt intellecta: vt dicit Aug. i. de doct. christiana quātū ad modum proferendi duo sunt necessaria: orationis cōgruentia, & orationis decentia. Quātū ad primū utilis est grammatica: vt modos locutionis nos doceat: in quibus vobis deficit. & sic necessaria

Quest. XII.
Argv. i.

In oppositū.

1
Responso.

2

L

h v

Summe.

Et nobis ad usum huius scientiae: sicut & ad usum aliarum scientiarum: sed per accidens. Secundum quod dicit Augustinus. iiii. de doctri. christiana. Neque ipsa arte grammatica, qua discitur locutionis integritas, indigerent pueri, si eis inter homines qui integre loquerentur, crescere daretur & vivere. Nescientes enim vlla nomina vteriorum: quiocuid vteriorum cuiuslibet ore loquentium audirent sana sua consuetudine reprehenderent & cauerent. sicut rusticos urbani reprehendunt: etiam qui literas nesciunt. Quantum ad secundum usum est Rhetorica: ut ex ea modos persuasione sacra scriptura accipiat. secundum quod dicit Augustinus. iiiii. de doctri. christiana. Cum posita sit in medio facultas eloqui: quae ad persuadenda seu prava, seu recta valet plurimum: cur non bonorum studio comparatur ut militet veritati: cum malis ad obtinendas pravae vanasque causas in usus iniuritatis, & erroris usurpentur. Circa modum invenientiique intelligenda sunt: duo sunt necessaria. scilicet invenientia verarum sententiuarum: quod pertinet ad scientiam rerum. & invenientia connexionum: quibus quae vere inuenta sunt in rebus, esse vere inuenta cognoscantur: quod pertinet ad artem disputatiam. secundum quod dicit Augustinus. ii. de doctri. christiana. Aliud est nosse regulas connexionum: aliud sententiarii veritatem. In veritate ipse per se sententię consideradę sunt: sed veris certisque sententiis cum incertę vera conexione ita sunt, ipsę etiam certę fiant necesse est. Circa usum artis disputatię. Sciendū quod se cūdū quod dicit Auer. & etiam Augustinus de Acad. duplū vtedū est ea in hac scientia, sicut & in aliis. prior quod declarat cōmunes propositiones quibus vtitur quilibet scientia. Secundo quod docet modos arguendi quibus declaratur vere inuentum esse id quod alia scientia ex propriis principiis vere adinueniuntur: secundum quod dicit Phis loquens ut logicus in lib. Posterior. Aliarsi scientiarū est medium inuenire. Nostrū autem est ordinare. De utilitate scientie disputatię specialiter ad istam scientiam dicit Augustinus. ii. de doctrina christiana. Disciplina disputationis ad omnia genera questionum, quae in literis sanctis sunt penetranda & dissoluenda plurimum valet. Disputatione autem sophistica maxime cauedum est ut in hac scientia: & pricipue litigiosa. quoniā ut ibidem dicit Augustinus. Genus captiosarum conclusionum scriptura quantū detestatur illo loco ostendit ubi dictū est: Qui sophistice loquitur odibilis est. Cum enim ut dicitur. libro soli. non melius veritas possit quam interrogando & respondendo inuestigari: & vix quisque inueniatur quem non pudeat conuinci disputatione: eo pene semper cūnatur: ut rem bene inducā ad discutiendum, inconditus pertinacia clamor expendat: & cum laceratione animorum plerisque dissimulata, interdum etiam aperta. Sciendum tamen quod sophistica rationes etiam utile est ad usum huius scientiae assumere: ut cognoscantur, & descriptiones prauorum fidelibus non lateant. Cum enim ut dicit Augustinus. iiii. de doctri. christiana, in principio: illi fallacibus argumentis veritatem oppugnant, & falsitatem afferant: isti vero nec vera defendere: nec falsa valeant refutare: illi animos audientium in errorem mouentes impellentesque terreat: contristent: exhilarant: exhortentur ardenter: isti pro veritate lenti frigidique dormitent: quis ita desipiat ut hoc dicat! De utilitate noticie rerum ex scientiis naturalibus dicit Augustinus secundo de doctrina christiana. Rerum ignorantia facit obscuras lectioes, cum ignoramus vel animantium, vel lapidum, vel hæbarum aliarumve rerum naturas: quae plerunque in scripturis aliquius similitudinis gratia ponuntur. De utilitate vero Arithmeticæ dicit ibidem. Numerorum imperitia multa facit non intelligi, & de Musica ibidem. Non pauca etiam claudit atque obtegit rerum musicarum ignorantia. & sic de ceteris: secundum quod de eis ibidem plura retractat. Est autem pro generali regula tenendum in omni scientia rerum: quod tanto plus valet ad usum huius scientiae: quanto plura & apertiora de deo & de rebus diuinis loquitur. Et ideo Augustinus octavo de ciuitate dei, in tractandis sacris literis utilitatem philosophiae Platonis, philosophiae ceterorum philosophorum anteponit. Quicunque (inquietus) philosophi de summo deo, & vero ista senserunt: quod rerum creatarum sit effector, & lumen cognoscendarum, & bonum operandarum: quod ab illo nobis sit & principium naturae, & veritas doctrinae, & felicitas vita, sicut Plato & qui eum bene intellexerunt, eos omnes ceteris anteponimus: eosque nobis propinquiores fatemur.

O
Ad primū
principiale.
P
Ad secundū

Ad primum in oppositum, quod omnes scientiae aequaliter ordinantur in fine huius scientiae: Dicendum quod licet aequaliter ordinantur in finem huius scientiae: quo ad hoc quod in ipsum ordinantur tangunt in finem ultimum: non tamen eodem modo: quia non eque immediate: neque secundum idem neque ad idem: ut dictum est. Ad secundum quod aequaliter est veritas omnium scientiarum: Dicendum quod licet ita esset: veritas tamen quorundam maiorem conformitatem habet ad ea quod proprie sunt huius scientiae quam aliorum: & secundum hoc diuersimode bene possunt assumi in usum huius scientiae. Quomodo non sit veritas aequalis in omnibus, habitum est supra.

Arti. VII. Quæ. XIII. Fo. LXII.

Ica. xiii. arguitur: q̄ non omnes alia scientia concordant in veritate eorum quae sunt huius scientiae: neq; econuerso: sed q̄ secundum illas scientias aliqua falsa vera sunt iudicanda secundum istam: & econuerso. Primo sic. super illud Psal. Mirificauit misericordiam suam mihi in ciuitate munita. dicit Glo. Mundus dicitur ciuitas munita: quia sciētia carnali & philosophica traditione armatus erat contra dominū. qd̄ esse non posset: nisi veritas mundanę sapientię contra tria esset veritati huius scientiae, quę est scientia domini: quia non armatur nisi contrarium contra contrarium. ergo &c. Secundo sic. sup illud. i. ad Corin. i. Non misit me de⁹ baptizare sed euangelizare: nō in sapientia verbi: vt non evacuet crux Christi. dicit Glo. Quasi dicat, misit me euangelizare non in sapientia verbi. i. in sapientia philosophorum, quę sapientia verbi dicitur quia verbo sois facit. Per illā em̄ sapientia euacuat crux Christi. i. mors Christi: & impossibile secundū naturā iudicatur: vt deus immortalis moreretur. sed hoc non esset nisi veritas illius sapientiae veritati huius scientiae contrariaretur. ergo &c. Tertio sic. Illę scientię non concordat in eodem: quę proferunt iudicia contraria: & simul vera: immo falsum apud vñā, verum est apud alteram: & econuerso. ista scientia & alię comparatę huic sunt hm̄i. ergo &c. Probatio medię est. Philosophus enim ex scientia ph̄ica medicinali vere iudicasset Ezechiā moriturum. Theologus autem ex scientia ista si ex ea diuinī consilii dispositionem vidisset: iudicasset eum & vere non moriturum: sed superuicturum. In oppositū.

In oppositū arguitur. primo sic. quęcunq; sunt vera: instantum sunt vera, inquantū imitantur primā veritatem: & falsa inquantū ab eius imitatione deficiunt: vt dictum est supra: secundū Augustinū de vera religio. Vnū autem & idem non nisi vñiformiter imitatur eam sub quacunq; scientia & cuiuscunq; cognitione cadat. ergo idem sub quacunq; scientia, & sub cuiuscunq; cognitione cadat, semper eodem modo est verum. Quare cum non contingit scire nisi verum: quod verum est & scitum a sapiente in vna scientia, verum etiam erit a quocunq; fuerit scitum: & in quacunq; scientia: & contrarium eius falsum. Non ergo verum in hac scientia potest esse falsum in alia vel econuerso. Secundo sic. deus ipse nouit veritatem cuiuslibet scientiae, huius & aliarū. Si ergo idem quod verum est in hac scientia: falsum esset in alia vel econuerso: Scientia dei esset si bīpli contraria circa idem: quia esset simul vera & falsa: qd̄ est impossibile. Nec potest respondēti: q; nō est incōueniēs: quia hoc est ex comparatione ad diuerſas scientias: quoniā scientia dei non est causata ex rebus vel scientiis aliis a se: sed a seipso scit qua nouit. Tertio sic. secundū q; dicit Philosophus secundo Metaphy. Vnūquodq; sicut se habet ad esse: sic & ad cognitionem & veritatem: quia eadem sunt principia effendi & cognoscendi. Et secundum Augu. de vera rel. vñūquodq; verum est in eo q; verum aliquid est, & falsum in eo q; falsum nō ens est. & hoc est idem cū eo qd̄ solet dici: q; verum, & ens: falsum & non ens cōvertuntur. Sed ita est q; vñū & idem ex eo q; consideratur a diuerſis aut in diuerſis scientiis, non potest simul esse ens & non ens: ens respectu vñūtis, & nō ens respectu alterius: quia esse quid absolutum est. ergo idem non potest esse simul verum & falsum. verum respectu vñū: falsum autem respectu alterius.

Q
Quæst. xiii.
Arg. i.

R
Responſio.

Summe

aspiciendum illa:impossibile est cognoscere vel iudicare in eis quae sunt supernaturalia & propria huic scientiae, quid verum,& quid falsum,que bene cognoscit & iudicat homo spiritualis per lumen fidei & intellectus lumine superiori illustratus:secundum qd post supra dicta sequitur in Apo Sto.Spiritualis autem iudicat omnia:& ipse a nemine iudicatur,vbi dicit Glos.Intelligit & discernit omnia quae ad iustitiam & vitam sufficiunt certa fide:& ipse a nullo hominē animali intelligitur utrum bene an male intelligat.Qui dicentes se esse sapientes stulti facti sunt: vt dicitur Ro.i.vbi dicit Glos.Sapientes in naturis rerum stulti facti sunt in deo.Veritas igitur theologica & phisica in omnibus concordant: & est veritas philosophica manuductua ad veritatē theologicam & gradus ad illam.Vnde rationes que videntur ex principiis philosophiae constructæ contrarie veritati fidei & theologie:non ex veris principiis phis:sed solum per errorem humanæ industriae sunt constructæ:secundum qd etiā multa sibimet contraria phis in philosophia senserunt: qd humanis sensibus & humanis ratiocinationibus ista quæsierunt:vt dicit Augu.ix.de ciui.dei.ca.xli.Et ideo quia non sunt constructæ ex principiis philosophie omnes vere dissolubiles sunt. Et sicut per errorem naturalis rationis sunt constructæ:vel circa vera principia philosophie, vel male extendendo principia philosophie ultra id qd extendi deberent:sic per directionem naturalis rationis vel ex se vel adiutorio supernaturalis illustrationis qua supernaturalia cognoscuntur,omnes possunt dissoluiri. Ut si arguat aliquis qd natura non potest idē corporaliter reparare: ergo nō potest fieri resurrectio mortuorum:male extendit principia vera philosophie naturalis.Multa enim in materia naturali virtute superiori possunt fieri:quae natura non potest facere:vt dictum est supra:unde debet cōcludere:ergo actione naturæ non potest fieri resurrectio mortuorum:& ibi stare.Sed cum concludit qd a nulla alia virtute hoc pōt fieri, philosophiam excedit:quia hoc ex principiis philosophie non habet:sed contrarium potius.Ex quo enim phis docet primum principium omnium esse potentias infinitas:licet ignorat quomodo possit operari supra solitum cursum naturæ:non debet negare qd ab aliqua virtute supernaturali hoc sit possibile fieri:cum scit esse aliquod agens infinitæ virtutis. Nec etiam ex philosophia debet asserere qd illud nō possit fieri:quia ignorat quomodo fieri possit supra consuetum cursum naturæ:vt demus deum aliquid posse:qd nos fatemur inuestigare non posse:sicut dicit August,in epistola ad Volusianū.Et forte si aliqui presumant dicere qd extra cursum consuetum naturæ primum principium nihil posset agere:hoc re vera humana temeritas confingit:nec recta ratio ex principiis philosophie dicitur.Vnde sicut temerarius theologus ignorans ea quae sunt philosophie:multa potest reputare falsa in sciētiis phis quae tñ sunt verissima:& credere hoc se habere ex principiis theologicis:in quibus deceptus est:sic econtrario temerarius p̄his multa pōt reputare esse falsa in hac sciētia,que tñ sunt verissima:& credere hoc se habere ex principiis phis,in quibus deceptus est,vel quae male ad vera theologica destruenda applicat,sicut Cōmēt,ille hereticus Auer.super.xii.Metaph.impossible reputat deum esse trinum & vnum:quia vt dicit,non possunt esse tres nisi in eis numeretur substantia.& nō intellexit quid dixit.Propter qd dicit Aug.in epistola quadā ad Marcellum.Si ratio contra diuinarū scripturarū auctoritatē reddit:qlibet acuta sit,fallit veri similitudine:nam vera esse non potest.Rursum si manifeste certe qd ratio nī velut scripturarū sacrarum obiicitur auctoritas,non intelligit qui hoc facit,& non scripturarū illarū sensum,ad quem penetrare non potuit:sed suum potius opponit,veritati. Item Pāulinus in epistola ad Augu.Heretici qui doctrinas demoniorum & sequuntur,& promisit cōceptis ab eorum spiritu adiunctionibus,quae non viderunt phantasmatu quasi vīla fingentes:& pestiferis disputationib⁹ corda male credula seminantes:hi sunt qui non tenent caput,i.Christū fontem veritatis: cuius doctrinæ quicqđ aduersatur,infantū est. Item Aug.in epistola ad Cōsentīi.Illa ratio que p̄fuerat in ea trinitate que deus est,filium non esse patri coaternū:& alterius esse substantię:atqđ alii qua parte dissimilem,& ex modo inferiore:Non ideo quia ratio:sed quia falsa ratio:cauenda & detestanda dicenda est.Nā si ratio vera esset,non vtiqđ errasset. Quapropter sicut non ideo debes omnem vitare rationem:quia est & falsa ratio:hoc & de sapientia dixerim: neqđ enim ppter ea sapientia vitāda est:ga est & falsa sapientia.Et dixit Aug.hec cōtra Cōsentīi:ga ille dixit qd ī eis que sunt fidei & sacre scripturę:nō rationi sed auctoritati credendū est:ga heretici nō errassent si scripturis sacramagis qd suis rōnibus accōmodare fidē mallēt.Per hęc patent in parte obiecta in contrarium.Qz ergo arguitur primo qd mundus philosophica traditione armatus erat cōtra deū:Dicēdum qd aliud est dicere phis:aliud vero philosophica traditione.Phis em est vera rerū naturaliū scientia:qua a veris phis ex rebus est animaduera: nō ab eis instituta . & semper sonat quantum est de se nomen phis in bonum.Vnde qcung⁹ philosophi cōscripterunt:que vere ex re

X
Ad pri.prin.

Arti. VII. Que. XIII. Fo. LXIII.

bus animaduerterunt: illa verissima sunt: & contraria deo & dictis eius esse non possunt: quia creaturæ sunt verum opus dei: in quo veritas diuinæ sapientiæ reluet. Eccl. xlvi. Gloria domini plenum est opus eius. & Eccl. i. Effudit illam super omnia opera sua. Phœnix autem traditio est omne illud quod in publicis scriptis reduxerunt: quasi ex rebus veridica animaduertione inuestigatum: in quibus quoniam multi ex ipsis errauerunt. Et quo ad illa erronea in quibus mundus per ipsos erat instructus: quæ contraria erant diuinæ veritati: dicit Glos. illa: quia mundus erat philosophica traditione atmatus contra deum. Vnde illa traditio erat sapientia mundi: de qua dicit Apostolus. i. Corinth. iii. Sapientia huius mundi, stultitia est apud deum. Et quomodo deprehenditur esse stultitia, statim subdit Apostolus prophetico utens testimonio, dices. Scriptum est enim: Comprehendā sapientes in astutia sua. ubi dicit Glos. Comprehendā, i. falsos ostendam, faciendo aliter quod ipsi dicunt. Sapientiam enim illam deus probat esse stultitiam, faciendo quod mundus posse fieri negauit. Vnde sapientia mundi non vero nomine: sed abusivo sapientia dicitur, secundum quod super illud. i. Corint. primo. Perdam sapientiam sapientum, dicit Glos. Non vera sapientia perditur a domino: sed falsi nominis scientia, quæ sibi thesaurizant lingua mendacii, & deficiunt scrutantes scrutinia. Secundum enim quod dicitur in Psal. Dominus scit cogitationes hominum: quoniā vanas sunt. i. false, dicit Glos. super illud: Cōprehēdā. Vnde talem doctrinam hortatur Apostolus fugere cum dicit Colossen. ii. Ne tetigeritis: neque gustaueritis: neque contrectaueritis, quæ omnia sunt in interitu ipso vīsu: secundum præcepta & doctrinas hominum: quæ sunt rationem quidem habentia sapientiæ in superstitione. ¶ Per idem patet secundum: quoniā per veram sapientiam verorum philosophorum: nihil euacuatur eorum quod sunt fidei: vt dictum est. sed si quid euacuatur, hoc est per falsam falsorum phœnix sapientiæ: quæ dicitur sapientia verbi, ga dicit sapientia: et si non sit, vt dicit Glos. Ad tertium quod aliæ scientie & ista dant contraria iudicia circa idem: quæ ambo sunt vera. Dicendum quod est quodam iudicium circa præsentia & præterita: & illud est determinatum: quia circa illa ex natura rei est veritas determinata: nec villo modo possunt circa idem esse contraria iudicia vera. Aliud vero est iudicium circa futura, in quibus est veritas quantum est ex natura rei indeterminata: nisi determinatio ei contingat ex sua causa: & ideo non potest circa illa in veritate esse iudicium determinatum aliter quod ex sua causa a qua fieri habet. Nūc autem ita est: quod in talibus duplex est causa fieri rei, una particularis & proxima: alia universalis & prima, quæ sic se habent inter se: quod non fit res neque potest fieri a proxima nisi per primam, econtra autem a prima multa fieri possunt non per proximam: & hoc maxime ab illa quæ est simpliciter prima oīm: quod effectus oīm causarum proximarum per se potest producere si ne causis proximis: licet hoc negarent falsi philosophi: vt alias videbitur. Propter quod quecumque res futura quæ nata est fieri ab utrisque: magis sequitur hinc causam primam quod proximam: & magis iudicanda est esse futura vel non futura secundum causam primam quod secundum proximam: ita quod si sit futura actione causa prima, & sit non futura actione causa proxima, simpliciter debet iudicari esse futura, & non futura secundum quid. Vnde verus iudex ex causis naturalibus proximis nihil debet iudicare futurum: nisi sub conditione si causa prima congruat causæ proxime: aliter enim frequenter poterit errare: sicut patet in exemplo proposito. Ezechias enim quantum erat ex causis proximis egreditur suus moriturus erat: nec tam a medico ex hoc debuit iudicari moriturus simpliciter: sed solum sub conditione: si causa prima pageret cursum: quæ cum causis proximis egreditur illius iam agere cooperat: sed ab inspectore diuini consilii, & causa prima potius debuit iudicari victurus simpliciter: quia videt causam primam se subtrahere debere ab actioe quam cooperat cum causis aegritudinis proximis, & supernaturaliter agere cum principiis & causis sanitatis contra causas aegritudinis. Veridica igitur iudicia huius scientie & aliarum circa idem non possunt esse contraria, nisi secundum quid. Vnde iudicia absoluta quæ sumuntur a causis proximis etiam in voluntariis omissa causa prima reprobatur, in cano sua dicens. Ecce nunc dicitis, hodie autem cras ibimus in ciuitatem illam: & faciemus ibi annū: & mercabimur & lucra faciemus: qui ignoratis quid sit vobis futurum in crastinum: pro eo quod dicatis si dominus voluerit: & si vixerimus, faciemus hoc vel illud. ubi de presumptuofis dixit Glos. In his omnibus supernis iudicis examen ad mentem reuocare contemnunt. Quod ergo ista scientia dicit secundum diuinum consilium Ezechiam victurum, verum dixit simpliciter: quod vero medicina dixit ipsum moriturum: falsum dixit simpliciter: & verum secundum quid: & ex hoc dicitur est supra: quod ista scientia omnes subalternat in dicoendo propter quid.

Y

Ad secundum

Z

Ad tertium

Summe

Artic. VIII. De causa finali Theologiae.

Artic. VIII.

Via non scimus rem absq; eo q; sciamus causam eius , viso de scientia Theologie in se:& in comparatione ad alias scientias: Videtur dum est de ea in suis causis. Et quia finis mouet efficientem:& efficiens intendit formam inducere in materia: Ideo circa hoc quartuntur quatuor. Primum de fine. Secundum de causa efficiente. Tertium de forma. Quartum de materia. Etiam quia a fine est scientiarum utilitas:& per finem distinguitur scientia in theoricas & practicas:& ex fine est earum necessitas:& conscribendi eas opportunitas: Ideo circa finem quartuntur. vi.

Primum: vtrum hæc scientia fit utilis.

Secundum: vtrum sit necessaria homini.

Tertium: vtrum sit theoria an practica.

Quartum: vtrum literis erat conscribenda.

Quintum: vtrum simul toca erat conscribenda.

Sextum: vtrum perfecte conscripta est in duobus testamentis.

I circa primum arguitur: q; hæc scientia non sit utilis. Primo sic. Nihil est utile nisi ex relatione in finem extra, quia secundum Augusti. Vt est referre in finem. Sed inter omnes scientias ista sola non est relata in finem extra se: sed in se continet finem omnium aliarum scientiarum: vt habitus est supra. ergo &c. Secundo sic. utile pertinet ad actum voluntatis: quia secundum August. vt est assumere aliquid in facultatem voluntatis. scientia non pertinet ad voluntatem: sed ad intellectum. ergo &c. Ad oppositum arguitur primo sic. utile est illud quod res latum est in finem: hæc scientia immediate refertur in finem vitae humanae, quæ est visio dei: vt super habitum est. ergo &c. Secundo sic. quod alterum regulat & dirigit: utile est ei. hæc scientia est huiusmodi respectu aliarum: vt dictum est supra. ergo &c. Tertio sic. Apost. dicit. ii. ad Timo. iii. Omnis scientia diuinitus inspirata est utilis ad docendum &c. hæc est talis. ergo &c.

In oppositum.

2

A
Quaest. i.
Arg. i.

B
Responsio.

Ad hoc intelligendum est: q; utile dicitur aliquid ex relatione, & profectu ad alterum dupliciter: propriæ. & impropriæ. Propriæ illud dicitur alteri utile: qd natum est sumi in facultatem alterius: vt predominantis. sicut martellus utile est fabro. hoc modo ista scientia est utilis homini: & magis q; aliqua aliarum: quia immediatus per ipsam in finem suum tendit. Dicit enim Auicen. q; omnes scientiae comunicant in una utilitate. quæ est acquisitione perfectionis humanae, preparantis ipsum hominem ad futuram felicitatem: non ut immediate omnes attingant ad eam: sed ut iuuent se mutuo: vt scilicet una earum attingat illam immediate, veluti ista: quia sine hac scientia nemo beatus est: vt dicit Gloss. super illud. i. Corinth. ii. Nos spiritu dei accepimus, vt scimus quæ donata sunt nobis. & per istam attingant eam omnes aliae: in quantum ista sumit omnes alias in suum suum: vt supra dictum est. Utilitatem huius scientie ad illum finem tangit Apostolus cum dicit. ii. Timo. iii. Omnis scientia diuinitus inspirata utile est ad docendum, ad arguendum, ad corripiendum, ad erudiendum in iustitia: vt perfectus sit homo dei ad omne opus bonum in structus. & hoc in quatuor conditionibus: respondentibus quatuor generibus hominum: quorum instructioni utile est hæc scientia. Est enim utile infidelibus, vt in fide informent & ei obediatur. Sic utile est ad docendum. Gloss. ignorantes. Est etiam utile rebellibus: vt fidei obedient: ad corrigitum. Gloss. contumaces. & obedientibus: hoc est rudibus vt credenda percipiant: ad erudiendum. Gloss. rudes. & tepidis: vt credita opere implere studeant: ad arguendum. Gloss. negligentes. Impropriæ autem sumendo utile, ista scientia utile est aliis sicut dominans est seruienti: & regens ad id quod regitur. hæc enim scientia est adeo alta super alias: vt aliter eis utile esse non possit: sicut patet ex prædeterminatis.

C
Ad primum
in oppositum.

Ad primum in oppositum: q; ista scientia non est relata in finem extra se: Dicendum q; verum est alicuius scientiae alterius vita huius. Refertur tamen ut in finem ad scientiam alterius vita: quæ etiæ in seipso comprehendit: hoc est imperfecte: propter imperfectam notitiam quam

Artic. VIII. Quest. II. Fo. LXIII.

tradit de deo: respectu illius quæ erit in patria. Ad secundum q[uod] utile pertinet ad actum voluntatis: Dicendum q[uod] verum est: in quantum voluntas est uniuersalis motor: super omnes vires animæ. Vt tamen & utile pertinet ad actum cuiuslibet prædominantis ordinantis alterum in actu, & in finem suum: quis voluntas ex hoc q[uod] vult quamlibet aliam potentiam sic vel sic aliquo vti: etiæ sic ipsa quodammodo vtatur. Ad tertium in oppositum: q[uod] ista scientia est utilis aliis: Dicendum q[uod] verum est improprie loquendo: vt dictum est: ad modum quo dominus est vti his seruo: vt determinat Auctor de utilitate metaphysicæ suæ ad alias scientias in primo Metaphysicæ suæ.

Inca secundum arguitur q[uod] ista scientia non sit homini necessaria. Primo sic illud q[uod] naturam rei secundum suam speciem excedit, non est ei necessarium: sicut talpa visus, ista scientia est homini: quia excedit facultatem humanae rationis vt habitum est supra, ergo &c. Secundo sic illud non est homini necessarium: sine quo potest perfecte attingere suum finem ultimum. Homo sine hac scientia potest hoc, ergo &c. Probatio mediæ est, quoniam qui facit quod potest ex humana ratione, postq[ue] deficit: & non habet qd faciat vterius, deus ei⁹ defectū supplet: nec perire permittit. facere enim q[uod] est in se, consulit Glossa super illud Matth. v. Si filius dei es: mitte te deorsum. Christus autem quod suum est, hora necessitatis apponendum permittit: cū dicit Apostolis. Nolite cogitare quomodo aut quid loquamini, vt dicit Augustinus quarto de doctrina christiana, cap. xiii. sed illud potest facere homo sine hac scientia, ergo &c. Tertio sic. Deuter. xxxii. dicitur. Dei perfecta sunt opera. Non est autem perfectum q[uod] nihil potest de se in sibi necessarium, ergo cum homo sit de perfectioribus operibus dei: per se potest in sibi necessarium. Non ergo hæc scientia est ei necessaria: quia de se non potest in ipsam: vt dictum est. Quarto sic. Homo non est imperfectior aliis creaturis, sed omnia ex propriis sibi naturalibus posunt in sibi necessaria, ergo vt prius. Cōtra est: quoniam illa scientia est homini necessaria: sine qua non potest placere deo: & ipsum damnari necesse est. hæc scientia est huiusmodi: quia est scientia fidei: & si ne fide impossibile est placere deo: vt dicitur Heb. xi. & Marci, vli. dicitur. Qui vero non credidet, cōdemnabitur, ergo &c.

Dicendum ad hoc: q[uod] necessitas huius scientie duplicitur habet accipi. Vno modo in comparatione ad nos. Alio modo in comparatione ad alias scientias. Primo modo propter nostram indigentiam. Secundo modo propter aliarum scientiarum insufficientiam. De necessitate eius secundo modo super scientias philosophicas, sufficienter habitum est supra: determinando quomodo non contingit scire omnia ex scientiis philosophicis: vñ solū de necessitate eius primo modo hic debet esse sermo. Sciendum: igitur q[uod] homo in hoc differt a ceteris creaturis corpora libus: q[uod] nulla earum ad vterius bonum ordinatur q[uod] attingere poterit ex puris naturalibus suis. Solus autem homo sic creatus est: vt naturaliter habilis sit eleuari ad vterius bonum per graduum, q[uod] possit attingere per naturam. Nunc autem ita est q[uod] quandocunq[ue] aliquid ordinatur ad perfectum q[uod] per naturam suam possit attingere: necesse est si debeat ad ipsum attigere, promoueri actione superioris perfecti in illo ad quod alter est promouendus. Nihil enim procedit de potentia ad actu etiæ in his quæ per naturam potest attingere: nisi per aliquid secundum idem existens in actu: sic etiam necesse est ipsum promoueri ad illud actionem superioris: vt cum sit in dispositum & debile ad suscipiendam perfectam actionem & influentiam illius superioris: q[uod] illius actionem & influentiam non recipiat statim perfecte: sed primo imperfecte: deinde perfectius, visquequo tolliter perficiatur. Si enim hoc contingit in actionibus naturæ in recipiendo illud ad quod res aliqua naturaliter ordinatur, multo fortius ergo & in recipiendo illud ad quod supernaturaliter ordinatur. Cum igitur homo sic paulatim procedit ad perfectionem in omni cognitione: qua per plura naturalia perfici potest: vt etiæ nullæ earum statim simul recipere potest: sicut pater in disciplinis qui accipiunt disciplinas per magistrum: in quibus a facilitioribus & grossioribus procedit ad subtiliora & difficiliora quæ statim non posset capere discipulus. Multo fortius ergo sic oportet q[uod] procedat gradatim ad perfectionem illius cognitionis qua supernaturaliter debet perfici cum magis sit in dispositus & debilior ad suscipiendum influentiā agentis ad causandum in ipso illud ad q[uod] ordinat supernaturaliter, q[uod] ad suscipiendum influentiam agentis ad causandum in ipso aliqd ad q[uod] ordinat naturaliter. Quare cū homo ordinatur ad hoc: vt supernaturaliter perficiatur perfecta cognitione diuinorum, clara scilicet & aperta: statim p[ro] statu huius viri: ea capere non sufficit: sed necesse est q[uod]

D
Ad secundum

E
Ad tertium

F
Quest. ii.
Argui.

4
In oppositum

G
Responso

H

Summe

agens superius actu perfectum illorum cognitione aliqua illorum cognitione imperfecta & cōumbrata primo imbuatur, per quam ad perfectam proficere possit. Sicut ergo in disciplinis discendi primo proponuntur quædā, & tamen faciliora: quorum rationes statim capere non potest: poterit autem postea: & tamen sine illis non posset ascendere ad altiora: ideo secundum philosophum oportet eum credere qui dicit: sic in claram notitiam dei & diuinorum homo deuenire non potest: nisi ei primo proponantur quædam credenda: quorum rationes statim capere non potest: ex quorum manuductione ad perfectiorem notitiam gradatim perueniat: & semper proficiat quædā sit in hac vita, donec in futuro ad perfectam perueniat visionem: quæ fidei succedet. Hæc sunt illa quæ docentur per hanc scientiam. Ideo dicendum simpliciter, q̄ homini hæc scientia summe necessaria est: & hoc est qđ dicitur in collationibus patrū: collatione x. Quartū operatio nostra sese habet cuiuslibet artis siue disciplinę pfectio: necesse est ut qbusdā mollib⁹ incipies rudimēris facilioribus primum ac tenerrimis initiis imbuatur: ut quodā rationali lacte nutrita & paulatim educata succrescat: atq; ita sensim ab imis ad summa gradatim condescendat, quibus cum fuerit planiora principia & quodāmodo ianuas acceptæ pfectiōis aggressa: ad penetralia quoq; & excelsa fastigia consequenter & absq; labore pertueniat. Qđ continuo declaratur ibidem per exēpla, cum subditur. Nam quemadmodū pronunciare pueroruī quispiam simplices poterit simul copulas syllabarum: nisi prius elementorū characteres diligenter agnouerit: vel quomodo citatam legendi peritiam con sequetur qui breves & angustas descriptiones nominū nequid idoneus est cōiugare! Ex quo cōsequēter ibidē cōcludit. Quapropter huic quoq; subtilissimę disciplinę p̄ quā instruimur deo iugiter inhērere, nō dubito qđā institutionis inesse fundamina: quib⁹ primum firmissime collatis post hoc supposita extollant pfectio[n]is excelsa fastigia. Huius autē institutionis fundamina sunt illa quæ nobis in hac scientia traduntur cognoscenda in præsenti deo per fidem: ut in futuro cognoscatur a nobis per specie. Nisi enī illa ex hac scientia haberemus: vnde de eis quæ sunt ibi aliqd cogitare remus non haberemus. Secundum q̄ Aug. loquens de scriptoribus huius scientiæ sub metaphora motū dicit in principio super Ioan. Oculos nostros dum leuamus ad scripturas: quia per homines ministrat̄e sunt: leuamus oculos n̄os ad montes: vnde veniat nobis auxilium. nisi enī montes ista dicerent, vnde omnino cogitaretis non inueniretis. Et licet ista scientia quæ sic homini cōceditur primo de diuinis est imperfecta: per hanc tamē ordinat̄ ad perfectiorem: propter quā ad ipsendam hęc prima conoeditur: ut p̄ hanc homo quoquo modo cognoscens diuina, & ad vltiori rem cognitionem inflammat̄ omnino tēdat, & anhelet ad illam: & totū studium suum ad illam dirigat: qđ non posset facere nisi hanc primo p̄cipere: quia nemo in aliquid tēdit amore: qđ nō fit aliquo modo ab eo præcognitum. Vñ attendendo notitiam diuinorū quā modo habemus per fidem, dixit Christus discipulis. Ioan. xv. Omnia quæcūq; auditū a patre m.no.f.v. Attendendo vero illam quā expectamus p̄ specie, dixit eisdem. Ioan. xvi. Adhuc multa habeo vobis dicere quæ nō potestis portare mō. Nota autē fecit illa ut ex eis aliquātulsi cognoscamus ista: & cognita diligamus: & dilectione pfectiendo ad ea quandoq; capienda nos p̄paremus. Vnde August , exponens vtrūq; dictorum verborum super Ioā. ser. xlii. partis secundę dicit sic. Charissimi non a nobis expectetis audiēre, quæ tunc noluit dominus dicere discipulis: quia nōdū poterat illa portare: sed potius in charitate proficie: ut spiritualia diligentes sp̄ualem vocē interiori auditū nosse possitis. Non enī dīligitur qđ penitus ignoratur. Sed cum diligitur qđ ex quacunq; parte cognoscitur: ipsa efficitur dilectione ut melius & plenius cognoscatur. Si ergo in charitate pfectiatis, deus deducet vos in oēm veritatem: sic fiet ut illa discatis quæ noluit tunc dicere, & ea ipsa quæ per lectiōes atq; sermones extrinsecus adhibitos didicistis: & cum didicistis de natura dei non corporea ipsa mente conspīcere atq; percipere valeatis. sed si ille magister interior vellet nobis id quod de incorporeā luce dicere: ita dicere sicut sanctis angelis dicit, nondū ea portare possemus. Proinde qđ ait, Inducet vos in omnem veritatem: non arbitror in hac vita in cuiusq; mēte posse impleri. Quis enim viuens in hoc corpore quod corrumptur & aggrauat animam, posset cognoscere omnem veritatem: cum dicat Apostolus: Ex parte scimus! Sed per sp̄m sanctum fit nobis: vñ nunc pignus accepimus: ut ad ipsam quoq; plenitudinem veniamus: de qua dicit. Tunc autem videbimus facie ad faciem: & nunc scio ex parte: sic cognoscam sicut & cognitus sum. Vñ & debet illud modicum quod nunc est ex parte & imperfectum, multum ab homine reputari. Philosophi enim qui aliquid ex reb⁹ naturalibus de deo & de diuinis sciebant, illo excitati omnem suam notitiam in diuina extēdere m̄tebantur. Propter quod contra Simonidem qui suadebat hominibus p̄mittenda diuina: quaffi humanam cognitionē excedēcia, inquietē humana debere sapere hominem, & mortalia mortale?

Artic. VIII. Quest. III. Fo. LXV.

dicit prius in x. Ethic. q homo debet se trahere ad immortalia & diuina g̃tum potest. Et ideo quia proximiora immortalibus sunt corpora c̃lestia, dicit in secundo c̃. & mun. q̃ c̃i de c̃lestib⁹ g̃tiones possunt solui parua & topica ratione, conuenit auditori ut vehemens sit gaudium eius. Et quia adhuc sunt superiores substatiis separate, de illis dicit xi. de alilib⁹, q̃ quis partū sit qd̃ de substatiis superiorib⁹ p̃cipim⁹, tñ id modicū est magis amatū & desideratū oī cognitione quā de substatiis inferioribus habemus. Ecce qualiter philosophi nobiscum in ̄idipsum nitebantur. Ad primum in oppositum q̃ h̄c scientia excedit hoīs speciem: dicendū q̃ verū est: ita q̃ eā ex puris naturalib⁹ possit attingere. Nō tñ quin naturaliter sit ordinata: vt ad eā possit attingere per gratiā, vt dictum est. secundū q̃ dicit Augu. Posse habere fidē & charitatem naturę est hoīm: habere autē gratia est fidelium. Ad scdm: q̃ homo sine hac scientia potest facere g̃tum in se est: vt suā perfectionem attingat: dicendū q̃ verum est. Nihilominus ne cessaria est h̄c scientia: quia per ipsam facit deus qd̃ in se est. Per notitiam em̄ fidei dicit quēlibet qui dispositus ē ad eā, si in ea persistat, ad visionē perfectā, ad quā per phiam ex puris naturalibus acceptā non posset attingere. Ad tertiu q̃ dei perfecta sunt opera, dicendū q̃ homo est opus dei dupliciter. Naturale, & scdm hoc est perfectus quo ad naturalia ad acquirēdū ea q̃ p̃ficiunt eti in statu nature. Et est opus dei gratuitū p̃fectibile ab eo quo ad gratuita. Prio quo ad gratuita dona hui⁹ vīte: deinde future, iuxta Aug. Nihil deus in nobis p̃ter sua dona coronat. Ad quartū q̃ alia fibi acquirūt necessaria ex naturalib⁹, dicendū q̃ h̄o non p̃t acquirere suā ultimā perfectionem ex puris naturalib⁹, hoc nō est ex eius imperfectione: sed perfectione: quia scilicet ad altius ordinatur q̃ ex puris naturalibus natura sua possit attingere, qd̃ contingit in aliis, quē etiā quo ad pura naturalia sunt iſeriora hoīe. Vñ quia h̄o ad altius ordinat q̃ natura sua ex se possit attingere, nō est mirū si altiori auxilio idiget & plurib⁹ vt attingat ad finē suū ultimū ad quē est, q̃ alia. Nec tamen solū necessaria est h̄c scientia propter ea quē nō potest homo ex naturalis rationis investigatione attingere: sed etiā ppter illa q̃ aliquo modo attingere p̃t. scdm q̃ de necessitate eius quo ad ytrags infra dicet, loquendo de materia huius scientiæ.

Ira tertiu arguit q̃ ista scientia sit practica. Primo sic. Finis practice est operatio, scdm metaphysice, & scdm Aug. iiiii. de ci. dei. Practica ad agendum vitā & mores pertinet. h̄c scientia principaliter ad operationē ordinat, & ad agendum vitā & mores. Iac. i. Estore factores verbī, nō auditores tñ. & ap̃l̄us. ii. Tim. iii. Omnis scriptura diuinatus inspirata, &c. vbi sequitur: Ut p̃fectus sit h̄o dei ad omne opus bonū, ergo &c. Scdm sic. Sacra scriptura nihil aliud est q̃ lex diuina. Vnde & diuiditur penes diuisionem legis diuinę in veteri & nouo testamento. Lex autem pertinet ad scientiam practicam: quia ad mores, ergo &c. Tertio sic. Illa scientia est practica, cuius finis est bonum intellectus practici. h̄c scientia est huiusmodi secūdum Augustinum primo de doctrina christiana. Legis & omnium diuinatum scripturarū plenitudo & finis dilectio est, qua fruendū, & li. ii. In eo se exercet omnis scripturarū studiosus nihil in eis aliud inuēturus q̃ diligendū esse deū: & proximū propter deū, ergo &c. Ad oppositum Primo sic. fm Boe. de tri. Tres sunt p̃tes speculatiuē scientiē, Naturalis, Mathematica, & theologia. Scdm sic. Nobilissima scientiarum quae maxime est sui gratia, speculativa est non practica, fm p̃lm. i. metaphysice, theologia est huiusmodi, vt habitū est supra, ergo &c. Tertio sic. Sicut habitum est supra, ista scientia p̃priissime est sapientia: sed sapientia est supremus habitus speculatiuus fm p̃lm. x. Ethic. ergo &c. Quarto sic. Philosophus dicit in vi. metaphysice. Si aliquid est sempiternum non mobile abstractum, manifestum est q̃ cognitio eius erit in aliqua scientia speculativa, de tali est cognitio in ista scientia, ergo &c.

Ad questionem istam dicunt aliqui: q̃ est aliqua scientia pure practica: vt illa quē docet operanda, & est propter opus principaliter: sicut est moralis sciēcia: de qua prius dicit q̃ nō est vt sciām⁹ sed vt boni siām⁹. Aliovero ē pure speculativa vt q̃ docet speculāda nullo modo ordinata ad opus: vt mathematica, ga ī eis nullo modo ntendit modus neq̃ finis: vt dicit. iii. metaphysice. De ista igitur scientia dicit q̃ est sicut media participas naturam vtriusq; partim practica, partim speculativa, quia finis ei⁹, & est veritas fidei, & est bonitas mortis, & est similitudine ad illuminandum intellectum in fide ad cognitionem veri, & ad inflāmandum affectum in charitate ad amorem boni, & ita est ad fidem instruendam, & ad opera fidei exercenda. Quod non potest stare. Cum enim h̄c scientia sit utriliissima inter scientias huius vītæ, ad quā & ad cuius finem omnes aliae & fines earum reducuntur: vt habitum est supra: finis autē ultimus

N
Ad primum
principiale.
O

Ad scdm,

P
Ad tertiu,

Q
Ad quartū

R
Quest. III.
Arg. i.

In oppof. I.

2
3
4

S
Op̃. aliq;

Summe

diuersorū ordinatōrū ad idē semp debet esse vnuſ & idē. vel ſi plures ſint, oportet q̄ ſemp vniū ordinet ad alterū, vt ſic ſit vnicus principalis. Vnic⁹ ergo finis principalis neceſſario debet ponā hui⁹ ſcientię, non duo æque principales. Non igit debet ſimul hæc ſcientia dīcī theoreta & praetica: fed alterū ſolum, vel principaliter. Qđ aliqui concedunt, dicentes q̄ principaliter eft praetica: quia nō eft in ea ſpeculatio: niſi propter actionē ſicut oſtendunt obiecta ad partem illā inducta. Qđ non poteſt ſtare. Eſt enim finis & bonū idem: vt dicit. iii. metaphysicę. & vt dicit. ii. phy. nō omne vltimū finis eft: ſed optimū. Licet ergo plura ſint bona ad q̄ aliquid ordinatur, nō quodlibet eorum debet dīcī finis eius: ſed ſolū id qđ eft optimū illorū: & maxime ad qđ omnia illa quae ſunt illius ordinant. Nunc autē indubitanteſ conſtat q̄ melior eft ex ſe veri cognitio q̄ boni operatio: quia non attenditur in moribus operatio boni: niſi vt ſeruentur oculus mentis ſedatis paſſionib⁹, & fiat clarior in ſpeculatione veri. Beati em̄ mundo corde: quoniam ipſi deū videbūt: vt dicitur Mat. v. Scdm q̄ de hoc dīctū eft ſupra. Operatio igit boni ad hoc eft: vt oculus mentis ſantuſ fiat, & in ſpeculando opus ſanitatis agat: vt primo ſpeculando per fidem, ſintātū proficiat: vt credita intelligat q̄tum poſſibile eft in pſeuſ: & tūc deinde in futuro cœdita & intellecta facie ad faciem videat. Vnde Augu. in ſer. de Iacob & Eſau. Tota operatio noſtra in hac vita eft ſanare oculum cordis, vnde videatur deus: ad hoc ſacrofancta mysteria celebrant: ad hoc ſermo dei p̄dicatur: ad hoc exhortationes ecclesię mores ad corrigeſdos mores ad emūdādas carnales cōcupiſcētias: ad hoc agūt quicquid agūt diuinę ſanctęp̄ literę, vt pura getur illud interius ab ea re quę nos impedit ab aspectu dei. ¶ Nec eft igitur huius ſcientię duplex finis: ſed vnicus: nec praeticus: ſed ſpeculatiuus: ad quę ordinatur oī ſiniſ praeticus. Simpliciter ergo debet dīcī hæc ſcientia ſpeculatiua & nō praetica. Sicut ergo moralis ſciētia ſpecu latur verum: ſed nō niſi ad operandum bonū: non tamen dicitur ſpeculatiua ſed praetica: Sic iſta ſcientia licet aliquo modo rēſpiciat opus, quia tamē propter ſpeculationē, ſimpliciter debet dīcī ſpeculatiua. eft em̄ in ea labor operis propter quietē ſpeculationis. Vnde ſicut ſcientię pure praetice ordinātur ad ſpeculatiuas, & vniuersaliter vita actua ordinatur ad cōtemplatiuam. Sic qđ in iſta ſcientia eft actionis, ordinatur ad illud qđ in ea eft ſpeculatiōis. Et debet in nobis ſi niſi ſpeculatiue ſemper eſſe per intentionem voluntatis: licet aliquando ſiniſ praetice q̄ritur in exercitio operis. Hinc dicit beatus Grego. vi. Moral. In contéplatione principiū qđ deus eft: quę ritur: in operatione vero neceſſitatis falce laboratur. Et ideo licet fm Augu. iſta ſcientia dīcī po test, vt in pluribus, praetica: & ſcientia non ſapiētia, ppter conſiderationē & actionem tempo raliū: ſimpliciter tū dīcī debet ſapiētia ſpeculatiua propter conſiderationem eternorū, quo rum regulis temporalia diriguntur. hoc enim eft de pſectione huius ſapiētiae, q̄ in ea per illa q̄ ſunt pure ſpeculationis, diriguntur illa quae ſunt actionis. Qđto egim virtus aliqua altior eft: tāto ad plura vniico ſimplici ſe extendit: vt habetur in lib. de cauſis. in quo iſta ſcientia affimilat ſapiētia diuinę qua deus ipſe notitia pure ſpeculationis omnia operāda cognoscit & dirigit. ¶ Ad primum in oppositum, q̄ hæc ſcientia principaliter ad actionem & mores ordinatur: Di cendū q̄ falſum eft: quoniam, vt dīctum eft, non rēſpicit opus niſi propter ſpeculationem. Vnde qđ dicit Lac. Eſtote factores. & iterum. Scienti bonū & non facienti peccatū eft illi. Et ap̄lus. Sit homo dei ad omne opus bonum iñſtructus. hoc non eft, niſi vt hic cor munderetur: & hic cō templari incipiamus, ſaltem in ſpeculo & in enigmate, & in hoc proficiamus: vt aliquando con templēmur aperta ſpecie, & perueniamus vbi omnis ceſſabit actio, & perfeuerabit contéplatio: quoniam Maria optimam partē elegit quae non auferetur ab ea. ¶ Ad ſecūdum q̄ ſacra ſcriptu ra eft lex diuina: dicendum q̄ verum eft. non tamen talis lex qualis eft humana, quia illa ex regu lis pure praeticiſ docet operanda: & ideo eft pure praetica. hæc autē ex regulis ſpeculatiuis vt dīctum eft, & ideo eft pure ſpeculatiua. ¶ Ad tertiu q̄ ſiniſ huius ſcientię eft dilectio dei, & fruitio boni: Dicendū q̄ verum eft. non tamen ex hoc debet iſta ſcientia dīcī praetica. Eſt enim duplex bonū voluntatis. Vnum qđ ab ipſa volūtate p̄ficit: vt eft actio bona quā in aliud extra ſe extendit. Sicut eft qualibet actio directa in finē. Aliud vero qđ ipſam voluntatem perficit. vt eft operatio pfecta quā ita ſe elicit, & p quā fini vltimo ſe vnit. Primū bonū voluntatis pertinet ad ſcientiam praeticam: quia in ipſa eft ſpeculatio vt actionē dirigat: quod propriū praetice eft. Secundum vero bonum voluntatis pertinet ad ſcientiam ſpecialiter ſpeculatiuā. quia in ipſa eft ſpeculatio ſolūmodo, vt voluntati obiectum ſuę operationis perfecte oſtendat: vt in ipſa ſum statim operatione pfecta tendat, qđ eft pprī ſpeculatiue ſupremæ: quae cognitionem ex tendit in amorem. Et eft iſta operatio perfecta voluntatis: dilectio dei & ſiniſ vltimus ad quę re dit iſta ſcientia. Qua quidē actione voluntatis in preſenti tendit in deum: vt in quodam modo

T
Responſio.

V
(Ad pri. pri.)

X
Ad ſcdm.

Y
Ad tertiu.

Arti. VIII. Quest. III. Fo. LXVI.

Sicut a se: quia amore imperfecto. In futuro autem se penitus immerget eidem amore perfecto: ut sibi intime coniuncto & unito. Primum ergo bonum non est finis huius scientie, nisi finis sub fine: sed secundum: ad quod ordinatur primum ut in fine ultimus. & ex hoc habet ista scientia quod perfectissime sit speculativa: & nomen sapientie sibi appropriet: ut dicatur sapientia a sapientia: quia non solum illuminat intellectum in cognitione veri: sed ulterius inflamat affectum in fruitionem boni: bono se vniendo, non se ad aliquod bonum operandum ulterius extendendo. Sic enim continet quicquid est perfectionis in omni habitu tam speculativo quam practico: quia finem omnium veri in cognitione, & finem omnium boni in affectione. Et ideo respectu istius scientiae nulla alia potest dici sapientia: sed ista respectu omnium aliarum: secundum quod supra determinatum est. Vnde & quia huius scientie speculatio: sicut & vita futura, perficitur in affectioe dilectionis & fruitionis, dicitur a quibusdam quod ista scientia debet dici potius affectiva quam speculativa: sed non est ita. Denominatio enim scientie debet esse a fine suo intra, in quo stat ipsa cognitione intra limites suos. Nunc autem illud quod est in affectione sequens huius scientie speculationem finis extra se est: sed ipsa speculatio qua sit in cognitione veri in intellectu, est finis eius intra se: ut scientia est. & ideo simpli & absolute verius debet dici speculativa quam practica aut affectiva.

Irra quartu arguitur: quod hec scientia literis non erat conscribenda. Primo sic. Cognitione quae solo diuino munere habetur, literis non est conscribenda: quia literis non conscribitur scientia: nisi ut a nobis addiscatur. Vnde apostolus. Quæcque scripta sunt ad nostram doctrinam scripta sunt. Scientia ista est huiusmodi: quia est notitia fidei: quae solo diuino lumine habet: cum exceedit limites naturæ. &c. i. Jo. ii. Vnde docet de omnibus. ergo &c. Secundo sic. Illa scientia non est literis conscribenda: quae habetur ex dictamine legis naturæ: scientia ista est huiusmodi: quia non continet nisi precepta legis naturæ: ut in principio Decreto & Deut. xxx. Mandatum quod ego principio tibi non est supra te: neque procul possum: sed iuxta te est in ore tuo & in corde tuo. Quid exponens apostolus. Rom. x. dicit. Hoc est verbū fidei quod predicamus. ergo &c. Tertio sic. Si esset literis conscribenda: hoc non esset nisi in vobis hominum. Cum ergo apud deum non est acceptio personarum, omnibus quicunque fuerint erat conscribenda. hoc autem factum non fuit: quia non fuit conscripta ante Moyensem. ergo &c. Ad oppositum arguitur Primo sic. In omni cognitione quam non habemus a natura indigemus scriptura: quia de facili labitur a memoria: quae per literam reuocatur. quare cum hec scientia non inest nobis a natura, indigemus ea in scripto. ergo &c.

Dicendum ad hoc: quod in sacra scriptura & sunt leges vivendi, & decreta credendi. Est enim sacra scriptura ad hoc: ut per eam perficiamur in fide & moribus: licet moralis perfectio ad fidei perfectionem ordinetur: ut dictum est supra. Nunc autem principium cognoscendi ea quae morum sunt, in lege naturæ nobis naturaliter inditum est: quae est seminarium impressum ad omnem notitiam operandorum intellectui practico: sicut supra dictum est seminarium impressum esse ad oem notitiam speculandorum via rationis intellectui speculativo. Principium vero cognoscendi decreta credendorum ex nobis non est: sed per gratiam fidei fidelibus infusum. Quare cum secundum quod manifestum est, de se scriptura quaeritur non est nobis necessaria: nisi quia principium cognoscendi ab intra, non est principium sufficiens ad indicandum & conseruandum in tempore notitiam eorum quae nobis sunt necessaria pro tempore illo: in quo sufficere potuit principium intra tam innatum quam infusum ad indicandum notitiam credendorum & agendorum, & ad potitiam eorum conseruandum: haec scientia literis conscribenda non fuit: sed solum conscribenda ab illo tempore quo principium illud intra non potuit sufficere: & ab illo tempore conscripta fuit: secundum quod dicit Cas. in coll. patrum coll. viii. Deus (inquit) creans hominem natura liter ei scientiam legis inseruit: quae si fuisset ab homine obseruata ac custodita, non utique necessarium fuisset aliam dare quam literis promulgaret. Erat enim superfluum exterius offerri in medium quod adhuc interius vigebat insertum. Quia primus ille homo potuit euidenter attingere, suisque posteris cum certa ratione transmittere. Vnde super illud Exod. xxiii. Proiecit de manu tabulas & confregit, dicit Origenes in Homini. Significatur quod dominus primus hominem ratione & ingenio decorauit: cor sapiens & intelligens dedit: ut sine difficultate & errore scire & implere posset. Hoc ergo faciendo quasi tabulas quasdam scripsit & dolauit: sed eas confregit homo cui dabo acquieuit, iubet ergo iterum tabulas dolare ad recipiendum precepta dei. i. latitudinem.

Z

A
Quest. III.
Arg. i.

In opposit.

B
Responsio.

C

Bumme

cordis sp̄parare:qd̄ homo nondū litera legis natt̄ae animo delecta,sine litera exterioris script̄ facere potuit:& exēpla operis posteris tanq̄ tabulas legis pro statu illo semper posteris reliquit: vt tabulas literæ nō scribere oportuerit. Vnde super illud Exod.xxiiii. Dabo tibi tabulas: dicit Glos.in fortibus fixa intentione custodienda: quorū exempla cū nobis imitanda proponuntur: quasi scripta ī lapide lex ostēdit. Hic vt dicit Cassian⁹, Mādata legis absq; literæ cognitiōe ante legem, immo ante dilutūm omnes sanctos obseruasse cognoscim̄tus. Secūdūm q̄ exempla īdūt̄ tir de Abel, Enoch, Seth, & Iaphet, Abrahā, Loth, & Iob. quia p̄op̄ter dispenditūm p̄teteo. Sed generaliter addit p̄ omnibus dicens. Quem sanctorum legimus ante legem vllū legis non obseruasse mandatum? Quis illorum non custodiuit? Audi Isr̄ael deus tuus unus est? Quis non īmpleuit illud, Non facies tibi sculptile: neq; vllam similitudinem! Quis illorum non obseruavit, honora patrē & matrē, vel illa quę ī Decalogo sequunt. Nō occides, Nō adulteraberis, Nō facies furtum, Non falsūm testimonium dices, Non concupisces vxorem proximi tui, aliaq; his multo maiora, quibus non solum legis: sed etiam euangelii īmpleuere mandata. Ex quibus

D viterius procedendo: intentū concludit dīcēs. Illi igitur habentes naturalis atq; infit̄e legis ſan- nam atq; integrā disciplinā, nequaq; lege hac extrinsecus addita, literisq; descripta: quae īn adiutorium illi naturali data est, indigebat. Ex quibus apertissima ratiōe colligit: vt dicit: nec istam legem cōſcribeam literis dari ab initio debuisse. Erae em̄ hoc superflui fieri, stante adhuc naturali lege: nec ad integrum violata. Hanc em̄ legē Seth paterna traditione ſcīpiens, & per ſucceſſiones posteris tradēs, donec diuīſus a ſacrilega propagatione Cham perdurauit. quoniam eam sancte ſuſcepit: ita etiā vel ad dei cultū vel ad utilitatē vitæ communis exercuit. Cum vero impie generationi fuifset permixtus, & filiis Seth libidinis iſtigatione transgressis manu- datum: qd̄ ab exordio mundi naturali iſtitutione fuerat custoditum: necesse fuit per libertam legis poſtea reparari, lege naturali iam corrup̄ta vſu libertateq; peccandi. Et tunc p̄imum ad- iurrix lex ſcripta appofita eft, erudiēs eos ne ab illa disciplina in qua naturaliter fuerat iſtitut̄, diſcedant: ne penitus litera legis naturalis extingueretur. Et ideo dicit apostolus: quia iustis non eſt lex poſita: quia naturaliter ea quae legis ſunt, faciunt: ſed iniuſti & ſcelerati & pecca- toribus. Secundūm q̄ dicit Chrysostomus ſuper illud Mat.vii. Ecce centurio. Scriptura ad pre- iudicium peccatorum facte ſunt, non ad neceſſitatem sanctorū: quia rectis & fidelibus scriptu- rae neceſſarię nō ſunt: ſed iniuſti. Magistra enim omnis iustitiae ipſa natura eſt hominū. Vnde dicit Augustinus in ſermone quodam. Praſumebam homines de ſuis virib; & faciendo quicquid ſibi licere arbitrabantur: peccabant in lege dei occulta. Vnde & lex iſta manifeſta pro mulgata eſt eis: qui omnino ſibi rei non eſſe videbantur. Sic ergo nec in ſtatū innocentia: nec ſtatū post peccatum debuit iſta ſcīteria ſcriptis commendari: ſed ſolum tunc cū lege naturali quā deleta per eam non ſufficiebant ſe homines iuuare. & fi transgrefſores illi primi na- talis legis non meruiffent ſine vlla excuſatione, aquarū diluuii inundatione puniri: & tempus poenitentię eis fuifset induluum, ſtatū fuifset tempus conſribendi legē in literis: ſed quia tūc non niſi Noe iustus ſuperstes manfir cum ſuis: quā in quo vīgūt iudiciū naturalis legis ſu- ſcienter pro ſe & pro ſuis, non fuīt opus adhuc ſcripturam condere: ſed tunc noua populi in- ſtitutione facta per Noe, & filios eius expectati eft: quousq; ſecundūm genus humanum in pro- fundo peccatorum pelago ſe demergeret: & tunc educto de populo barbaro, populo ad legis iſuſceptionem idoneo: tunc p̄imo tempus fuīt per Moyſen in ſcripto trādi mandatorum legis edicta. Intelligimus ergo q̄ deus ab initio hominem & in naturalibus & in gratuitis perfecti creauit: & in corpore & in anima. In corpore, quia factus erat perfectus homo: vt ſtatū poſſet generare. Et in anima, tam quo ad cognitionem naturalē, q̄ quo ad cognitionem ſuperna- turalem. Quo ad cognitionem naturalē, quia ſciuit ex naturali industria omnia quæcumq; ex primis principiis naturaliter noſtā in actiūs q̄ i ſpeculatiūs ſcīri poſſunt. Quo ad cognitionem ſupernaturalem: & eorum quae naturalē cognitionem excedunt: quia in iis quae de deo & de rebus diuīnis cognoscenda erāt per fidē, pro ſtatū illo perfectius nouit q̄ nos pro ſtatū poſt peccatum noſſe poſterimus. Intelligimus etiā de posteris eius ſi in ſtatū innocentia p̄ma- ſiſſet. q̄ ſcdūm incremēti viriū ad p̄fectū in omni ſcītia naturali & gratuita p̄ficiſſent, quā ſi- ne obliuione conſeuare facillime poſtuiſſent. Propter qd̄ in ſtatū illo non erat oīno literis co- ſribendū: qd̄ legis erat. Poſt peccatum etiā, quousq; per peccatorū exuberatiā legis lfa quā de corde hoīs erat deleta: ſufficiebat oīno lfa legis naturalis p̄ naturā ſcripta ī corde hoīs, & lfa le- gis ſupernaturalis ſcripta p̄ gratiam. Nec oportuit vna vel alterā ſcribere lfiſ exterioribus: ſed

Arti. VIII. Quest. V. Fo. LXVII.

post peccati exuberantiam illud necesse solum erat fieri: ut dictum est: & hoc ad memoriam & ad faciliorem notitiam. Sicut ergo ab ipso Adam notitia legis naturalis diffundi potuit per posteros quousq; per peccatum fuit obumbrata: ut reparatione egeret per legis literam: sic ab ipso notitia huius scientiae quo ad decreta credendorum diffundi potuerit: quousq; similiter per peccatum fuit obumbrata: ut egeret per legis literam reparatione. Hinc dicit apostolus Roma. vii. in persona illorum quibus lex data erat. Concupiscentia nesciebat nisi lex diceret. Non concupisces. Glos. Dicit esse peccatum vel tam magnum peccatum.

CAd primum in oppositum, q; cognitio quae habetur diuino munere non est conscribenda: dicendum q; verum est, donec munus illud maneat in suo robore & vigore: hoc est donec mens tenebris peccatorum inuoluatur. secundum q; dicit Chrysostomus in principio super Matthem. Quantum erat ex lege naturae, oportuerat non indigere auxilio literarum: sed tam in omnibus habere vitam mundam, ut illarum vice gratia spiritus sancti vteretur: & sicur atramento paginae: ita corda nostra inscriberentur a spiritu. Quia vero hanc a nobis exclusimus gratiam, vel secundas diuitias experamus. Nam Noe, Abraham, eiusq; posteris Joseph & Moyse non per literas: sed per sermonem locutus: quia scilicet corda eorum munda resperit. Postq; vero omnis populus non solum gentium: sed & Iudeorum in ima delapsus est, tunc iam literae dantur ac tabulae per quae legis naturalis admonitio ministretur. **C**Ad secundum q; ista scientia est de dictamine legis naturae: dicendum q; verum est sumendo largo modo naturam: ut appelleretur id nobis inesse a natura, qd a nobis non est per nos acquisitum: sed nobis inditum sive naturae impressum: ut sunt principia agendorum legis naturae: sive naturae infusum: ut sunt principia credendorum. Sic enim Adam habuit istam scientiam ex dictamine legis naturae ut dictum est. Vel ut appelleretur natura naturale principium ad acquirendum aliud vel suscipiendum, sic omnes posteri eius omnes alias scientias & istam habuerunt & habent. Habent enim naturalia principia acquirendi scientias humanas, & suscipiendi influentias ad percipiendum scientiam diuinam. secundum q; de hoc sufficenter habitum est supra. & sic Cessianus large sumit naturam in dicto suo: & Chrysostomus similiter. Et licet hoc modo scientia ista est legis naturae: quia tamen principia eius & precepta erant rubigine peccatorum quasi deleta: ut in eis legere non sufficeret homo: indigit ut singula respiceret distincte literis conscripta: quae alias in illis regulis sine literis essent cōspicieada. Vnde nec fides sufficit in nobis singula credenda monstrare: sed oportet ea ex litera respicere: vel a doctore audire. Secundum q; scimus centurionem Cornelium: quis exauditas orationes eius & eleemosynas respectas ei angelus nunciavit, Petro tamen traditum imbuendum: per quem non solum sacramenta suscipieret, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset audiret: ut dicit Augustinus. i. de doctrina christiana: & tamen per fidem interius a deo prius illustratus fuisse creditur. **C**Ad tertium q; erat conscribenda in usum hominum, dicendum q; verum est: sed pro tempore cum opus erat: ut dictum est. **C**Ad primum in oppositum q; labilis est memoria, & ideo indigemus scriptura: dicendum q; verum est: sed hoc non habet nisi ex inundantia peccatorum. Vnde nec in statu innocentiae, nec statim post peccatum hoc contingebat. & ideo nec illis temporibus erat haec scientia conscribenda: sed aliae ut dictum est.

Ira quintum arguitur, q; haec scientia tota simul & perfecta erat conscribenda, non una prius: ut vetus testamentum: altera posterior: ut nouum testamentum. Primo sic. Natura facit semper qd melius est, secundum q; est possibilius: ut dicit philosophus. multo fortius ergo & auctor naturae, qui melior est & perfectior. sed melius fuit recipere scientiam simul totam perfectam q; partem, & hoc erat possibile dare auctori huius scientiae: deo scilicet. ergo &c.

Secundo sic: Quarto scientia perfectior est: tanto melius & facilius instruit, sed propter hois instructionem ista scientia conscripta est. ut dictum est. ergo tota perfecta debuit conscribi. **C**ontra est apostolus cum dicit primus Corinthus, decimoquinto. Non prius qd est spirituale qd animale. sed qd animale qd spirituale. vetus testamentum est animale, nouum spirituale. iuxta apostoli intentionem ibidem. ergo &c. **C**item Gal. iii. Lex pedagogus fuit in Christo: ut ex fide iustifice mur. i. in noua legem fidei Christi. Sed pedagogus debet precedere illum cui est pedagogus. Verus ergo testamentum prius debuit conscribi qd nouum. quare cum ambo sint partes huius scientiae: non simul debuerunt conscribi: sed partes successivae.

F

G
Adpti. prf.

H
Ad secdm.

I
Ad tertiu.
K
Ad argu.
oppo.

L
Quest. V.
Arg. i.

In opposi.

Summe

M **D**icendū ad hoc: q̄ cū vt dīctum est: sc̄ientia ista non nisi in v̄sum & auxiliū hominū literis describēda erat: eo modo & tpe describēda erat quo v̄sum hoīs magis cōpetit. Nūc autem ita est: vt patet ex dictis: q̄ homo per hanc sc̄ientiā ab imperfecto ducēdus est ad pfectū: qđ oportuit fieri gradarim a minus perfecto ascendēdo ad magis perfectum. Et hoc non tamē tum in cognoscendis: vt declaratum est supra eodem articulo, qūstione tertia: sed etiā in agēdis: vt iam restat declarare. Cum enim vt dīctum est qūst. proxima hoībus submertis in pro fundo peccatorum sc̄ientia ista conscribenda erat: qui omnino inhabiles erāt ad perfectiora opera virtutum exercenda: sed sufficiebat eis si ab initio possent v̄sum peccatorum dīmittere: & tunc demum ad opera perfectionis & virtutū anhelare: Idecirco eis ab initio ista sc̄ientia perfecte describi non debuit: sed aliquis gradus in ea: vt in minori assuefacti ad magis perfectum suscipiēdū fierent idonei. vt sic primo pars illa q̄ faciliora & minus pfecta describeret, in veteri testamento: deinde cōsequēter illa quae difficiliora & pfectiora edicta cōtinet, in nouo testamēto traderetur: vt per primam partem fugere peccata disceret timore penitē: per secundam virtutes amare zelo iustitiae. Propter quod dixit apostolus. Ad nihil pfectū ducit lex: sed pädagog⁹ noster fuit in Christo. Hinc est q̄ dicit in collatione p̄dicta. Quia lex naturalis corrupta fuerat v̄su libidineq̄ peccandi apposita est adiutrix naturae legis Mōaīoē ſeuera diſtrictio: vt vel mea tu poena patientis non penitus litera sc̄ientiae naturalis extingueretur, quae tantum dūrare debuit quo pristinæ legis naturæ possent sustinere mandata, quae in lege euangelii erant diuulganda. Quoniam vt dicit Ambroſius ſuper Lucā, Job, Melchizedech, Abraham, Isaac, Iacob per fidem ſine lege viuebāt. Pr̄uenientes enim legem patriarche ſancti p̄ceptorum vinculis absoluti libera & cōſimili nobis euangeliū gratia refuſerūt, & ſequitur. Muſto melius egif̄ ſet circunciſus populus: fi vīcam maiorum voluſiſet imitari. Sic enim fuſiſet vna aedificatio priorum ac ſequentiū. Sed quia prium illū vīce actū posterioris infirmitas non potuit implere tanq̄ medius paries interiectus est: ne continua bonorum morum aedificatio rumperetur. Et ideo vt dicitur in dicta collatione: non erat poſſibile euāgelicam perfectionem trādi ante legis custodiā. Non enim poterant audire. Qui te p̄cuſſerit in dextera maxilla p̄ſte: illi & alterā, qui cōtentī non erant talī equalitatē iniurias pprias vindicare, ſed telotū vulnera pro alapa leuissima rependebāt: & pro vno dente alas percutientiū expetebāt. Sed nec dici illis poterat, diligite inimicos vestros: in quibus magni fructus dicebāt vt amicos ſuos diligēt̄, declinarēt̄ vero ab inimicis: & ſolo ab illis odio diſſiderēt̄: nec opprimere illos & occidere ſequarēt̄. Moſaīoē igit̄ iustitiae modus a talibus prius custodiendus erat: non excedere in vindicta modum, ne plus rependat quisq̄ q̄ accepert̄, & tunc demū nouę legis gratiam valet ſuſcipere, vt nō ſolum vindictam non expetat: ſed etiam totam remittat: in ſuper & iniuriati beneficia cumuleret. ſcdm illud. Si ſit inimicus tuus, potū da illi. Quia vt dicit Augustinus. i. de ſer. do. in monte. Magnus hic iustitiae gradus oculū pro oculo, dentē pro dére: quib⁹ nomīnib⁹ ſignat modus: vt iniuria vindictā non tranſeat: & hec eſt quedā pacis inchoatio. Perfecta vero pax eſt: talē paſtus nolle vindictā. Inter ergo illud prium qđ preter legem eſt: vt maius malū pro minore redatur: & hoc qđ dominus dīcipulis dicit: ne pro malo vllū reddatur malum, mediū quedā locum teneret: vt tantū reddatur q̄tum acceptū eſt. Per qđ a ſumma discordia ad ſummanam concordiam: pro tēporū diſtriburriō transiſus factus eſt: vt homo per legem Moſi adiutus, ipſa tanq̄ pädagogia vtatur: & ad legis naturę p̄cepta nō i tabulis lapideis: ſed in tabulis cordis ſcripta reuertatur. dīcēte dño p̄ Hieremīā prophetā: qđ & affumit apostolus. Heb. x. Ecce dies veniunt, & cōſummabo ſuper domū Iuda & ſuper domū Israel testamentum nouum: nō ſecidiū pactum qđ pepigī cum pluribus eorum in die qua apprehendi eos: vt educerem eos de terra ægypti: ſed hoc erit pactum meum: dabo legem meam in vſceribus eorum: & in corde eorum ſcribam eam. Eſa. xi. Lex mea in corde ipsorum. Glos. interli. Euāgelium. Vnde ſtātim deficiēte lege naturae nō erat describenda lex euāgeliū, ſicut nec Christus eam ſcripsit: quia non erat literis conscribenda: vt diſcatur: ſed ſolum p̄dicationib⁹ proponenda: vt in cordib⁹ hominū ſcripta legatur. Sed quia post p̄dicationem euāgeliū (vt dicit Chrysostomus) ſicut priorē ſe a lege naturae: ſic & posteriores multi a recto calle euāgelię p̄dicationis detorferant, eius rursus quae conſtat ex literis eguerunt: & opus erat vt ſcriberentur euāgeliā: quae non niſi ad naturalis legis recordationē erant diuulganda. **A**d prium q̄ auctor naturae facit qđ melius eſt: dicendum q̄ verū eſt quando eſt poſſibilius & congruentius. Nūc autē non ita conueniens & congruum fuī homini totam ſimul conscribere: vt per partes: ſicut dīctum eſt. **A**d ſcdm. **A**d ſecundū q̄ ſcientia perfectior perfectius & facilius instruit, dicendū q̄ verū eſt, quando

O
Ad prium
principale.
Ad ſcdm.

Arti. VIII. Quest. VI. fo. LXVIII.

Recipiens ad perfectionem scientię est dispositus, sed quando est indispositus, si perfectior scientia facilius & perfectius fīm suum statum instruet etiū, ut dictum est.

Iusta sextū arguitur q̄ sacra scriptura nō est perfecte cōscripta in duobus tēstamētis: sed q̄ restat tercia pars cōscribenda. Primo sic. In quolibet genere in perfectū expectat perfectionem per aliquid sui generis. Perfectum enī & imperfectū sunt vnius naturę fīm p̄būm. vii. metaphysicę. Et Chryso. sup illud Mat. v. Nisi abundauerit iustitia vestra &c. dicit. Cōmendar legem antiquā, ea confort nouę, cuius sane illā esse quasi cognatam docet, & omnino germanā. Plus enim ac minus eiusdem esse generis manifestū est. Hac scriptura in utroq; testamēto imperfecta est, fīm apostolū. i. Corin. xiii. Ex parte cognoscim̄tis, ergo expectat perfectio nē p̄ aliquid sui generis. hoc nō est nisi aliqd scientię huius vitę, qđ ad eā pertinet, quia sc̄ientia vita futurę oīno est alterius generis, ergo &c. Sc̄do sic. lo. xvi. dixit Christus. Adhuc multa habeo vobis dicere: sed non potestis portare modo. Cum autē venerit ille sp̄ritus veritatis docebit vos omnem veritatem. Sed ex novo testamento non cognoscim̄tis veritatem aliam q̄ Christus discipulis dixerat & fecerat: & adhuc non omnem illā, secundū q̄ dicitur lo. vlti. concludēdo finē euangeliorum. Sūt autem & alia multa quae fecit Iesu, quae si scribantur per singula, nec ipsum arbitror mundū capere eos qui scribendi sunt libros, ergo restat ad integritatē huius scripture, qđ per sp̄iritū sanctū annūciandum est. Contra, si esset aliquid adhuc conscribendū, illud euangelīū mereret dici, quia esset melior & certior futurōi annūciatio q̄ facta sit, q̄ semper euangelīū meretur dici fīm Chrysost. in principio super Mat. Sed tale quid restare nō potest conscribendū, sc̄dm q̄ dicit Apl̄us Gal. i. Euangelium non est aliud, nisi sunt aliqui qui vos cōturbant, & peruertere volunt euangelium Christi, ergo &c.

Dicēdum ad hoc: q̄ opinio aliorum erat: & dicitur abbas Ioachim illius fūis se opinionis: q̄ promissio illa de missione sp̄iritus sancti, lo. xvi. nondū cōpleta erat tempore apostolorū. Et q̄ ipse sp̄iritus adueniens nouum euāgelīū conderet: in quo omnino legem diuinā perficeret. Vnde & tribus diuinis personis & tribus tēporibus sibi succedētibus dicebant cōgruere tria testamēta: vt vetus testamētū precedingens dicatur patris: nouū filii: & tertīū futū sp̄iritus sancti. Vnde & Manichēus dixit illā sp̄iritus san. promissionē in se cōpletam fuisse: & p̄dicationē noui euāgelīū ab eo recipienda esse: vt dicit Aug. cōtra ep̄istolā Fundamēti. Cōsūmīliter & plures alii qui sectas errorū sibi cōgregauerūt: vt Mahometus fecit: quox nō erat intentio, nisi peruertere euāgelīū Christi: vt dicit ap̄lus. Quorū errores p̄uidens ap̄lus, urnes tales volentes noua scripta euāgelio addere, quasi lex euāgeliica esset imperfecta, ponit sub ana themate, cum dicit. Gal. i. Sed licet nos aut angelus de celo euāgelizauerit vobis p̄ter qđ euāgelizauimus vobis anathema sit. & vt amplius cōfirmet, repetit idē dices: Sicut p̄dixi, & nunc iterū dico de istis. Si quis vobis euāgelizauerit p̄ter id qđ accepistis anathema sit. In dicto illo error erat & vanitas quo ad duo. Primi quo ad hoc q̄ dicebant sp̄us san. pm̄issionē in ap̄lis nō fuisse impletā. Iterū vero quo ad hoc q̄ dicebāt per sp̄iritū sanctū nouū euāgelīū ad perfectionē euāgelīū Christi esse condendū. Contra primū est illud qđ dicit Christus. lo. xv. Cū ve nerit sp̄us paracletus quē ego mittam vobis a patre: ille testimoniū perhibebit de me, & vos te stimoniū perhibebitis. i. ille testimoniū perhibebit per vos & in vobis. sc̄dm q̄ dicit lo. xiiii. Ego rogado patrem: & aliū paracletū dab̄t vobis: vt maneat vobiscū in ēternū sp̄iritus veritatis. & se quī: vos autem cognosceris eū, quia apud vos manebit, & in vobis erit, & Luc. vlti. Ego mitto pm̄issionū patris mei in vos: vos autē sedete in ciuitate quousq; īduamini virtute ex alto. Unde dicit lo. vii. Nondū erat sp̄us datus, quia Christus nō erat glorificatus. q.d. si Christus esset glorificatus, statim sp̄us esset datus. Et ideo pm̄issionē quā dudū fecerat, iteratuit in ascensione pm̄ittēt cū eis de p̄pīquo. sc̄dm q̄ dicit Actuū. i. Vos autē baptizabimini in sp̄ū sancto nō post multos hos dies. Qđ impletī est Actuū. ii. vbi dicit q̄ cū complerētur dies p̄tecc. &c. vbi quia manifestissime cōuincunt negabāt aliqui eorū actus apostolorū esse de canone, i quo manifeste eis cōtradicit Aug. cū i. l. cōtra ep̄iplam Fundamēti dicit loquēs de actib⁹ ap̄lōr⁹. Cui libro necesse est me credere: si credo euāgelīo: qđn vtrāq; scripturā mīhi filiter catholica cōmēdat auctori tas. Cōtra sc̄dm est illud qđ dicit Christus Mat. v. Non veni soluere legē, sed impleere. Nunc autē non implet̄t, si adhuc aliquid quo implendā esset restaret. Vnde sup hoc dicit Chryso. In priorū augmētū & cōplemētū erat q̄ dicebāt a Christo, suffit autē ī cōplemētū, sed nō ī cōplemētū: si aliquid restaret. Et q̄ oīno nihil restabat addēdū, sup dicta Christi, vt iustitia legis īplet̄t, manifeste appet ex eis q̄ xp̄s docuit. Cū enī vt docet Aug. de ser. d. i mōte, magn⁹ gradus

P
Quest. VI.
Arg.

In oppositū

Q
Responſid
quorūdam

R
Obiectis
cōtraū

S
Contradic.

Bumme

iniurię est maleficū reddere p bñficio:sumus vero gradus pfectę iustitę est beneficū reddere pro maleficio. Inter quos sunt multi gradus medii iniustitę, & multi iustitę, qui sunt mino-
ris iniustitę & iustitę, secundū q minor iustitia erat poena Talionis veteris testamēti, oculum pro oculo, dentē pro dentre, ybi modus vindictę modū non excedit iniurię: illū autē gradū iua-
stitę summe Christus in summo docuit: vt vltior modus iustitę nec sit, nec excogitari posa-
tur, qn. L. docuit q nulla omnino vindicta esset expertenda: sed beneficū pro maleficio reddenda
dū, & nō qualecūq beneficū pro qualicūq maleficio: sed pro summo maleficio qd erat pfec-
tio iniudorū inimicorū vñq ad mortē, reddere summu beneficū. L. animā pro eis ponere: & pro
ipsis occisoribus exorare, & venia eis impetrare. Orate (inquit) pro persequētibus & calunian-
tibus vos. Et q ille sit gradus vltimus ex lege charitatis pcedēs manifestum est. Si em iuxta dī-
ctū Christi maiorē charitatē nemo habet, q vt animā suam ponat quis pro amicis suis. Multo
fortius nemo maiorem charitatem habet, q vt animā suā ponat pro inimicis suis. Istud ergo
est vltimū & vltra qd nihil pfeci⁹ addi pōt, & p hoc euāgelica pfec̄tio a Christo tradita imme-
diata fini vltimo cōtingit, vt nulla lex vel iustitia poterit esse immediatior. Et ideo dicit Heb.
iii. Participes Christi effecti sumus. Si tñ initium substatię eius vñq in finē firmū teneamus. &c
vii. Nihil ad perfectū perducit lex. Inductiovero melioris spei per quā proximamus ad deū. In-
tantū melioris testamēti sponsor factus est Christus. &c. x. Habentes itaq frātres fiduciā in im-
etroitu sanctorū in sanguine Christi, quā initiauit nobis viam nouā & viuentē per carnē suam
accedamus cū vero corde in plenitudine fidei. Et ita cū deductio mūdi processit scdm tres le-
ges. p. tres status hoīm, legē nature, legē Moyſi, & legē euangelii Christi: nullus status virē hu-
ius perfectior esse potest, statu nouę legis, & euangelii Christi. Vnde durabit vñq īfinē, scdm q
de statu generationis fidelū Christi exposuit Chrysoto. illud Matth. xxiiii. Dico vobis quia
non pteribit generatio hæc donec oīa fiant, & loquuntur de illis quę fient in fine mundi. Est ergo
sacra scriptura nō solum in se perfecta, sed & perfectissime cōscripta: vt nihil restet cōscribēdū,
ficut dictum est supra.

X
Ad primū
principale.

¶ Ad primū in oppositū q imperfectū perficiendū est p aliqd sui: Dicendū q imperfectio priuatio quædā est perfectionis. Nunc autē vt vult p̄lus. v. metaphysicę. Priuatio alicui⁹
dicitur esse in aliquo: cū nō habuerit qd natū est esse in alio pfectori se. Secundū q dicit φ plā-
ta carent sensu, qui inueniuntur in aīali, & q talpa caret vñsu, qūis nō est nata vñsum habere: si-
cut alię species aīali. Et secundū hunc modū vult p̄lus. iii. de aīa. q qdā aīalia sunt pfecta: vt q
hñt oēs sensus. Quædā vero imperfecta, vt q caret aliquo vel aliquib⁹ sensibus. Alio mō dicit pri-
uatio esse in aliquo qd caret eo quod natū est habere secundū suā speciem. Sicut est cœcitas in
hoīe. Et secundū hunc modū dicitur aliquid proprie imperfectū primo modo, quo imperfectum
nō est innattū in se recipere perfectionē eius, respectu cuius dicit imperfectū. Sicut planta nō est
nata habere sensum, neq; talpa vñsum. Hoc modo scripture sacre sciētia est imperfecta respectu
visionis apertę. Sicut dicit aplus. Ex pte cognoscimus. & ideo tale imperfectū non est natū per-
fici per aliud: sed adueniente pfectori omnino euacuari. Secundū q dicit ibidem aplus. Cura
venit qd pfectū est, euacuabit qd ex pte est. Hinc Orig. sup illud Leui. iiiii. Quicquid autē ter-
tius dies inueniret ignis assūnit. Duos (inquit) dies, puto duo testamēta potē intelligi, in q-
bus licet oē verbū qd ad deū p̄tinet requiri & discuti, & ex ip̄s oēm sciētia rerū capi. Si quid
supfluxerit qd diuina scripture nō decreuit, tertia scripture nō debere suscipi, q hic dies tertia
noīat: sed qd superest igni tradam⁹, & deo reseruemus: quia in p̄sentī vita deus scire nos oīa no-
luit, quia nūc scimus ex parte, &c. Imperfectū autē secundo modo est illud qd natū est pfici p illud
qd innattū est habere sīm suā speciem: sicut homo cœcus p vñsum. Hoc mō sciētia veteri testamē-
ti est imperfecta, pfectibilis p sciētiā nouī testamēti superuenientē: cū qua est cognatę nature, vt
dictū est secundū Chrys. quæ nō euacuā omnino per nouū superueniens: sed manet sub ipso
in esse pfectori, quia vt dicit Glos. Matth. v. dum fuerit addita ad perfectionem: & hanc plea-
nius agunt quę sunt pmissa ad ichoationē. Tota vero ista sciētia cōflata ex veteri testamēto &
nouo, isto modo imperfectiōis nullā oīo habet imperfectionē, sed est tota & pfecta, quia scdm q dicit
Primus modus totius. v. metaphysicę, ab ea nō diminuit aliqua pars eorū quibus dicit totū
i.e. qd sunt pfectoris humanę sciētię in vita ista: vt determinatū est supra. ¶ Ad secundū
q ex euangeliō Christi non habetur oīs veritas quā promisit Christus docturū spiritū san. di-
cēdū qd verū est materialiter nō formaliter. Non em pmisit spiritū docturū aliquā aliā veritatē
aut pfectorē q ip̄e docuerat: sed poti⁹ explanaturū illā quā i veteri testamēto & i sua doctrina

Y
Ad scdm.

Artic. VIII. Quæst. VI. Fo. LXIX.

euāgelica exposita religit: & appositum sup illa dicta vet. test. q̄ in euāgelio nō apposuit Christus: quorū intellectū apli tūc nō potuerūt portare nōdū spū repleti. Et hoc est qđ ipse dicit Ioh. xliii. Hęc loquut⁹ sum vobis apd vos manēs: paracitus aut spū sc̄tūs quē mitter pater ī noī meo, ille. v. d. o. & suggeret vobis oīa q̄cūq̄ dixerō vobis. Et ideo dicit eis Matth. vii. Eūtes doct̄rē oēs gentes. Et sequit⁹. Docētes seruare eos oīa q̄cūq̄ mādaui vobis. Et ecce ego vobiscū sum omnibus diebus vīsq̄ ad cōsummationē seculi. Doceri ergo debet doctrina Christi: & ad doctrinę eius exemplū exponi tā vetus q̄ nouū testamentū: & apponi quātū spiri⁹ sanctus dī ctauerit vīsq̄ ad cōsummationē mūdi. Vnde sciendū q̄ doctrina euāgelica se habet ad doctrinā veteris testamēti vt eius īpletuia. Scđm q̄ dixit Christus Matth. v. Non veni soluere legē: sed adimplere. Impleuit autē eam quantū ad doctrinā pertinet, dupliciter. Vno mō quo ad ceremonia: alio mō quo ad moralia. Quo ad ceremonialia eorū obseruantias spiritualiter īterptando: & literaliter euacuando. Quo ad moralia īperfectū in ipsis perficiendo: qđ. Comissum erat supplēdo. Et sic doctrina euāgelica nō tam erat īpletuia q̄ exposituia legis veteris testamenti, perfectū modū obseruantię vniuersorum præceptorū legalium explicando. Euāgeliū enī expositio est legis. vt dicit Glos. Leui. x. Vnde dicit Chrysostomus super Matth. editio secunda. Scđm modum viuēdi Christus legem impleuit duobus modis. Prīmū exteriores quidē legis figurās soluens: īteriorēs autē eius virtutes adimplens. Vtpura ī lege præcepit oē opus seruile in sabbato quēq̄ facere nō debere. Sp̄ialiter autē scđm euāgeliū veritatē opus seruile peccatum est. omne autē opus bonū non est seruile, sed liberale: & anima fit: licet ipm videatur in prima facie corporale. Vides ergo quia Christus sabbatis operās adimpleuit legē: non soluit: manifestauit: non occultauit. Deinde adimpleuit legē ī minimis istis, scđm q̄ plānius exponit hoc in prima editione. d. Nō ī īteritū priorū: sed ī augmentū potius & complementū erant quē dicebantur a Christo. Erant autē ī complementū quo ad p̄cepta negatiua de iniuriā non īferendo: amplius prohibendo q̄ ī lege erat prohibitū. Quo vero ad præcepta affirmatiua: plus p̄cipiendo q̄ ī lege erat præceptū. & hoc tam ī iniuriis sustinendis, q̄ ī beneficiis conferendis. Scđm q̄ de īpletione præceptorū negatiuorū dicit Chrysostom⁹. Illius quippe sentētię q̄ dicitur: Non occides: haud īteremptio, sed adimpletio magis atq̄ munitio est dicere. Nō irascaris. Omniū similiter ceterorū adimpletio atq̄ munitio facta est per Christum nō īteremptio. De præceptorum vero īpletione tam ī beneficiis conferendis. q̄ ī iniuriis sustinendis dicit Chrysostomus. Non iam vīstatū misericordem requirit: sed etiā tunica te exū iubet ad tegendum alterius nuditatē: neq̄ simpliciter remittētē, sed illū quoq̄ qui alteram maxillam p̄beat ferire cupienti. Doctrina vero apostolica ad doctrinā euāgelicā nullo modo se habet vt eius īpletuia: īperfectū aliquid existens in ipsa supplendo & addendo vel expositione spūali aliqd literale euacuado: sicut doctrina euāgelica dicta est se habere ad doctrinā veteris testamenti. Sed doctrina apli se habet ad doctrinā euāgelicā & mediāte illa ad doctrinā veteris testamēti cōsequēter: vt explanatiua quorūdā eorū q̄ obscure ī illis dicta sunt ī sensu literali: & vt īterpretatiua eorūdē scđm sensum mysticū, allegoricū, tropologicū, vel anagogicū. Specialiter autē se habet ad vet⁹ testamēti eodē mō sicut se habet doctrina euāgeliā ceremonialis obseruatias spūaliter īterptādo: & defectū moraliū supplēdo. Hęc oīa facit vice doctrinę euāgelicę ipsam ī oībus īmitando. Christus em̄ nō oīa obscura l̄fāliter nec ī testamento veteri: nec ī sua euāgelica doctrina exposuit: sed aliqua tm̄: & ad exemplar eorū reliquit aplis cetera exponenda. Similiter nec omniē moraliū præceptorum īperfectionem dictis suis impleuit: sed qđā: & ad exemplar illorū cetera dimisit aplis supplenda. Et sic vītima exposicio & perfecta in corpore canonis est doctrina apostolica. Vnde sup illud Leui. ii. Panes absq̄ fermento. dicit Glos. Verba apostolorū sunt panes: lagana prophetarū. Quanto em̄ panes lagana ad nutrimentū sunt aptiores: tātū p̄cellunt verba apostolorū, verbis prophetarū. Concorditer ab illis de Christi miseratione scriptū est. Sed apostoli plenius scripsierunt: qui completum ostē dunt qđ illi nūc iauerūt futuru. Et ideo pauca figuratiua: & plurima clare dicta cōtinet. scđm q̄ dicit Augustinus de opere monachorū. Magis p̄prīe q̄ figuratiue pene omnia se habent ī epistolis apostolicis: & sic perfecta ars & sciētia eorū quae cōtinentur ī doctrina apostolica, tradita est ī doctrina euāgelica. Nec est doctrina apostolica alia scđm formā a doctrina euāgeliā: sed q̄si scđm materiam solū, īquātū artem exponendi obscure & supplendi omissa traditam ī doctrina euāgelica doctrina apostolica applicat ad plures materias. Et sic ex euāgelio Christi formaliter habetur oīs veritas quā pollicitus erat per spiritū sanctū apostolos doctrinum. Vnde scire quomodo illa euāgelica doctrina iuxta artem quam ī ea tradidit Christus

Z

86

i v

Summe

est applicanda ad plures materias dictis modis, erat illud qd Christus apostolis promisit dicitur. Adhuc multa habeo vobis dicere &c. Propter qd sub eodem testameto formaliter cadit apostolica doctrina cum euangelica: quia quicquid artis & perfectionis est i sciencia apostolica: totum est in sciencia euangelica: licet non ad tot materias applicatum. Non sic autem quicquid est artis & perfectionis in doctrina euangelica: invenitur in vete. testa. Et ideo oīno est aliud nouum testa. a veteri: & est aliter doctrina apostolica in doctrina euangelica, qd doctrina euangelica in doctrina vet. test. Immo uniuscetera doctrina tota noui test. est i doctrina vet. testa. Est enim doctrina nova. test. in veteri, non tamen sicut explicita in implicito: & planum in obscuro: sed etiam sicut perfectum i imperfecto. Doctrina vero apostolica est in euangelica non sicut perfectum i implicito: sed sicut explicitum i explico: & sicut exemplarum in exēplo. Est etiam aduertendum qd p illum etiam eisdem modis quo doctrina apostolica se habet ad euangelicam & ad doctrinam vet. test. se habet doctrina apostolica Augustini, Ambrosii, & ceterorum ad totam doctrinam canonica: licet non aequaliter pondus auctoritas obineatur: quia non constat ecclesiarum doctores aliquos catholicos in spiritu sancto fuisse loquitos: sicut constat ipsi apolos in eo fuisse locutos. Sicut enim Christus plurima religio apostoli exponenda & supplenda ad exemplarum eorum quae ipse exposuit & supplenda in doctrina euangelica: Sic apostoli in sua doctrina dimiserunt plurima exponenda & supplenda doctoribus ad exemplarum eorum quae ipse exposuerunt & suppleuerunt i sua doctrina. Sedm qd dicit Beatus Gregorius in Homili de semine, quā Christus p se exposuit. Idem dñs p semetipsum dignatus est exponere qd dicebat: ut sciatis rerum significations querre in his quae per semetipsum noluit explanare. Et de expositis per apostolum dicit Orig. in Homili de nuptiis Abrahæ cū Cethura. Semper (inquit) nobis sanctus apostolus occasiones paret intelligentie spiritualis: & licet pauca, tamē necessaria sunt diuinis ostendit indicia: quibus qd lex spiritualis sit in omnibus, cognoscit. Vnū illud. Adhuc multa habeo &c. dictum erat apostolis non tam p ipsis qd p suis successoribus. Licet enim apostoli primis tias spiritus sancti receperint: virtutem tamē eius oīs posteri fideles recepturi sunt vīcī in fidem misericordi: & p ipsam sacrā scripturā tractaturi: & opere impleturi. Scdm qd dicit Chrysostomus. Hoc est quippe mirabile, qd Christus non solū legē ipse, sed idē illud nobis quoq; facete donauit. Qd ap's signando dicebat peccatum illum damnasse in carne: ut iustificatio legis impleretur in nobis: qui non scdm carnem ambulamus. Et iterum. Legem ergo destruimus! absit! Sed statuimus. Sicut ergo apostoli exposuerunt scripturas non expositas a Christo, ad exemplarum eorum quae ipse exposuit: Sic catholici doctores ea quae nec Christus, nec apostoli exposuerunt, ad exemplarum illorum quae ipse exposuerunt, debet vīcī in fidem misericordi exponere: nec antiquis expositiōibus cōtentī esse. Propter qd dicit Orig. Ge. xxvi. sup illud, Senuit aīt Isaac. Tenteremus facere illud qd sapientia cōmonet dices: Bibe aquam de tuīs fontibus & de tuīs puteis: & sit tibi fons tuus p̄p̄tius. Tenta ergo & tu auditor habere puteum proprium, & fontem propriū vt & tu cum apprehenderis librum scripturarum: incipias & ex proprio sensu p̄ferre aliquem intellectum: & scdm ea quae in ecclesia didicisti, tenta & tu bibere de fonte ingenii tui. Est in te natura aquae viuē: venē perennes & irrigua fluente, rationales sensū: si modo non sunt terra opa. Sed fatigē terram tuam fodere: purgare sordes. i. ingenii tui amoue defidiam: & torporem cordis tui excute. Audi quid dicit scriptura: Punge oculum, & producer lachrymam: punge cor & proferet sensum. Purga ergo & tu ingenium tuū, vt aliquādo ēt de tuīs fontib; bas. Si enim accepisti a Christo verbum vitæ & fideliter accepisti: fiet in te fons aquae salientis in vitam aeternam. Cui concordat illud Seneca. Nihil astimo latentes sub aliena umbra sempnūq; ausōs conscribere qd diu dicerūt habere generosum. Turpe enim est seni ac prospicēti senectutē semp ex cōmentario sapere. Propter qd dicit Zeno. Quousq; sub alieno moueris! aliqd & de tuo p̄fere. Vnū Boethius de disciplina scho. Miserrimi est ingenii semp inuenientis vti: & nunq; inueniendis. Sed intelligendū qd non est vīcīdū inueniendis, neq; aliqd esse in eis nisi iuxta regulam inuentorū. Vnde Orig. sup illud Exo. xxv. Separate apud vos primicias dñs. Non poteris aliquid de sensu tuo offerre deo: nisi prius quae scripta sunt corde cōcepis: nisi intentus fueris: & diligens audieris. Non concipit corde nisi qui vacat ore mēte liber & totū intētus. qd cū fecerit, dignū est vt quādōg; ad cōplēdū sacré scripturę adfiscitum, quilibet aliquid de suo offerat. Iuxta illud qd subdit ibidē. Iustum est vt in templo dñi inueniatur quisq; habere portionē suā. Non enim latet dñs quisq; quid offerat. Qd gloriōsum si dicat in templo dñi aurum illud quo arca testamenti tegitur, illius est: argentum ex quo bases & columnæ sunt illius est: cetera quēcunq; per singula, qd indecorum: qd miserum: si dominus visitans tabernaculum nihil muneris tui inuenierit: nihil a te oblatum cognoscat. Sic ergo vult dñs vt gaudi-

Artic. IX. Quest. I. Fo. LXX.

bet de suo offerat: ut sic totum adificium continue creseens tandem perfecti fiat. & hoc tam cognitione doctrine, q̄ opere vitæ. Juxta illud qd̄ dixit Christus. Matth. v. Donec transierit celum & terra, loca vnu aut vnu apex non peribit de lege donec omnia fiant. Cūq̄ omnia hæc fuerint facta: tūc erit finis. Scdm q̄ dī Matth. xxiiii. Prædicabit hoc euangeliū regni ī vniuerso orbe: & cuncti venient cōsummatio. Et ideo Christus in principio suę p̄dicationis dixit. Poenitentiā agite appropinquabit enim regnū celorum. Vñ cū nō solū p̄dicatū fuerit euangeliū per orbē vniuerlum Christi nomen diuulgando: qd̄ impletū fuit tempore apostolorū: sed etiā cū effectu poenitentiā recipiendo: ut in omni gente ecclesię adificent, & ab aliquibus in illis colatur Christus: qd̄ nō dū erat factū tempore Augusti. ut dicit in ep̄la ad Esichium. qd̄ forte impletū fuit postmodū conuersis reprobis beati Greg. pap̄ insulis oceani. Cūq̄ non solū hoc factū fuerit, sed etiam expositū: & opere impletū qd̄ restat exponendū & implendū: tūc erit cōsummatio & finis mūdi. Citra autē cōtinue augmentatur sacrę scripturę intellectus, & expositio. Juxta illud qd̄ dicit Besta sup̄ illd Exo. xxv. Duo quoq̄ Cherubim. Scriptura spirituali sciētia plena ē: quę ex quo siceri coepit: augetur semp & multiplicat. Vñ pertrāsibunt plurimi, & multiplex erit sciētia. Moyses nāq̄ ampliorē patriarchis habuit sciētia. Vñ. Ego q̄ apparui Abrah̄, Isaac, & Iacob, & nomē meū Adonai, nō indicauit eis. subaudi, sicut tibi. David quoq̄ ait. Sup̄ oēs docētes me intellectū. Ap̄los quoq̄ maiora prophetis nosse declarat dñs. d. i Luca. Multi p̄phet̄ & reges cū pierenne videre q̄ vos videtis &c. Recte ergo Cherubim sciētia multiplicata dicit: q̄ in vtrōq̄ testamento magis ac magis ex tempore cognitio veritatis fidelibus innotescit.

¶ Artic. IX. de auctore seu effectore Theologiz. A

Equitur de causa effidente huius sciētiae. i. de auctore. Et quia auctori sciētiae succedit doctor eiusdem, & doctori respondeat auctor: Ideo circa hoc tria sunt inquirenda.

Artic. IX.

Primum de auctore.

Secundum de doctore.

Tertium de auditore.

Et quia ab auctore suo sciētia ipsa habet auctoritatem: ideo circa hoc queruntur duo.

Primum de auctore huius sciētiae.

Secundum de eius auctoritate.

Item quia propter auctoritatem dei creditur etiā huic sciētiae:

Ideo circa hoc queruntur tria.

Primum: vtrum idem sit auctor vtriusq̄ testamenti.

Secundum: vtrum deus sit auctor sacrae scripturæ.

Tertium: vtrum propter dei auctoritatem principaliter credendum est sacrae scripturæ.

¶ Tercio arguitur: q̄ non sit idem auctor vtriusq̄ testamenti. ¶ Primo sic. Sapientis non est mutare qd̄ statuit: quia variatio actionis est nota ipso uisionis. Cum ergo varium & diuersum est nouū testamentū a veteri: qui statuit vetus, nō statuit nouū. ¶ Secundo sic. eiusdem nō est statuere contraria. Statuta nouę legis contraria sunt statutis veteris legis, ibi em̄ dicit: Oculū pro oculo: hic dī: Qui te percusserit in vna maxillam, p̄be ei & alterā. ergo &c. ¶ Tertio sic. ab optimo p̄cepta crudelitatis nō procedūt, sed misericordie: p̄cepta veteris te stameti sunt crudelitatis: vt patet, oculū p̄ oculo. Cū ergo optimus sit auctor noui testamenti: qd̄ patet in p̄ceptis misericordie q̄ sunt in nouo testamentō: ille nō est auctor veteris. ¶ Quarto sic. Matth. v. Sit sermo vester ē: nō nō. qd̄ amplius ē a malo ē. sed ap̄li⁹ erat qd̄ ī lege erat p̄ceptū, cū dictū ē. Reddes dño iuramenta tua. ergo illud erat a malo. Sed qd̄ a malo ē: nō est a deo bono statutū. ergo &c. ¶ Quinto sic. ille non est auctor bonus qui non dat p̄cepta bona: talis erat auctor veteri. test. Eze. xx. Ego dedi eis p̄cepta non bona, & iudicia ī quibus non viuent: & pollui eos in muneribus suis. ergo &c. ¶ Contra sup̄ illud apostoli ad Gal. Abraham duos habuit filios. dicit Chrysost. Sicut ergo diuersę sunt sc̄minæ, sed vir vñ⁹ vtriusq̄: Sic & duo sunt testamenta: viuis vero vtriusq̄ legis est conditor.

¶ Dicendū scdm q̄ recitat Augustinus ī li. de heresibus. Manichei deū qui legē per Moysēm dedit: & Hebreis locutus est: dicit nō esse verū deū: sed vñ⁹ ex principiis tener.

A
Quest. I.
Arg.²

In oppoſ.

B
Respōsio;

Summe

brarum: & illum condidisse vetus testamentū. Deū autē versū condidisse nouū nō vetus. quoniam rationes ad hoc supra inducē sunt. Quorū error tam absurdus est: q̄ improbatione non indicat negq̄ dignus est. Non enim est sapientis contra quālibet positionē fatuam disputare. cōstat enim q̄ inimicus humani generis princeps tenebrarum leges salubres hominibus nō daret: maxime q̄ ipsum hominē ad seruēdū deo vero ordinarent. Cum etiā scdm Manichēos contra rī erant principes tenebrarum, & deus lucis: & adiuicē nō cessabant pugnare: Sed potius si posset talis p̄cepta legis peruerteret. Quare cum hīmī leges & p̄cepta plurima de vno vero deo colendo: & proximū diligendo contineat vetus testamentū: nullo modo fatendū est: ipm esse conscriptum ab aliquo principe tenebrarum: vel contrario vni deo vero. Propter qđ dicit Chrysost. si hēc ab initio diaboli lex fuisset: nūq̄ int̄tū profecisset. nisi enim illa p̄fissent: non tā facile ista fuissent secura. Si a diabolo esset vetus testamentū: nequaq̄ simulacra colī veruisset: ex aduerso aut̄ sui cultū etiā p̄cepisset. hoc enim diabolus fieri volebat. Firmiter ergo credēdū est ab illo esse conscriptum & editum vetus testamentū a quo et nouū. Maxime cū scdm Augustinū. xvi. de c. d. Vetus testamentū non est aliud nisi noui occultatio: & nouū nō est aliud nisi veteris reuelatio. & ideo dicit super Io. Ille dedit legem qui dedit gratiam. Sed legem per seruum misit: cum gratia ipse descendit. Vnde dicitur Numeri. xxxii. de tabulis veteris testamēti: quia scriptura dei erat sculpta in tabulis. Nos igit (vt dicit Chrysostom⁹ sup Matth.) vnu atq̄ eundem vtriusq; testamenti assertimus conditorem: qui ad varias hominū vtilitates vtrūq; testamentū diuersis tpibus dispensauit. Qđ manifeste testat⁹ est Hieremi. xxxi. cū dixit in psona domini. Feriā domui Israhel, & domui Iuda fœdus nouum: non scdm pactum quod p̄pigi cum patribus vestris &c. Qui ergo pepigit cum patribus in veteri testamēto, pactum fecit cum filiis in novo testamento.

C
Ad pri.
prin.

D
Ad scdm.

E
Ad tertīū.

¶ Ad primū in oppositum: q̄ sapientis non est mutare qđ statuit: Dicendum q̄ sapiens aliquādo aliquid statuit ppter id qđ est in se rectum & perfectum: aliud vero statuit q̄a congruū & utile aliū. Qđ statuit primo modo non mutat. Sic aut̄ statuit p̄cepta nouę legis: cui nulla alia supuētura sunt: vt dictū est supra. Qđ vero statuit scdm mō, bene mutat. Sicut mea dīc⁹ statuit dīc̄rā cōualeſcētī, quā mutat cū cōualeſcēs cōfirmatus est ī sanitate: & sic statuit deus vetus testamētu tanḡ veteri populo cōgruū: cui nō posset cōpetere nouū, qđ postmodū cōpetens fuit nouo pplo, vt dictū est supra. Et hoc ē qđ dicit Augu. de Vera rel. Quicq̄ ideo negat vtrūq; testamentū ab vno deo esse: q̄a non eisdē sacramētis tenet populus nf: qb⁹ Iudei te nebarī, potest dicere nō posse fieri vt idē paterfamilias iustissimus aliud imper eis qb⁹ seruitū tem duriorem vtrilem iudicat, aliud eis quos in filiorum gradū adoptare dignat. Si asit p̄cepta vtrę mouent: q̄ in veteri lege minorā sunt, in euangelio maiora: et ideo putant nō ad vnu deum vtrāq; pertinere: potius putent se perturbari cum medicus alia per ministros suos imbecillioribus præcipiat: alia per seipsum, valentibus. Ut enim ars medicinę cū eadem maneat: neq̄ villo pacto ipsa mutetur: mutat tamen præcepta: quia mutabilis est valetudo: ita & diuinā prouidentia cum sit ipsa oīno immutabilis, mutabilī tamen creaturā subuenit, & p̄ diuerſitate morborū alias alia iubet ac vetat. ¶ Ad scdm: q̄ idē non statuit contraria: dicendū q̄ scriputa ī nullo continet contraria. tunc enim contineret falsa: cum contraria nō possint simul esse vera: licet illud opinati sunt Manichēi: scdm plura capitula quę inducūt, quasi contraria vtriusq; legis, q̄ Augustin⁹ ostēdit cōcordātia ī. l. cōtra Adamantiū & cōtra Faustū. Vñ qđ ibi præcipitur, oculum pro oculo, non est contrariū illi qđ hic dicitur. Si quis te percusserit in vna maxilla: p̄rebe. &c. Nam vt dicit Chrysostomus, illud præcepit vt percussori timorem in- cuteret: Hoc vero præcepit vt percussum ad tolerantium præparet: percussorem supplicio terrendo: & percussum virrure patientię cōsolidādo. & hoc congruebat vtrīq; tēpori & vtrīq; po- pulo: vt patet ex supradictis. ¶ Ad tertium: q̄ ab optimo non procedunt præcepta crudelitatis: dicendū q̄ licet lex antiqua dicta sit lex crudelitatis propter edicta dura valde: tamen erat lex benignitatis: aspicio ad intentionem legislatoris: & statum populi veteris. Vnde Chrysostomus loquens de præcepto Talionis dicit. Illud præcepit non vt mutuo nobis oculos eruamus: sed vt innocentē manus contineamus. Nihil enim aliud intendebat legislator per præcepta vtriusq; testamenti: q̄ homines ad pacem & ad concordiam trahere: ad quam illos oportebat compellere tanq̄ induratos peccatis timore poenę: & ita per dura præcepta: Istos autem tanq̄ virtuti aptos: ad idem competebat trahere amore iustitiae: & ita per præcepta lenitatis. Vnde & Augustinus de vtilitate credendi. Illam legem dicimus vtiliter esse latam: q̄

Artic. IX. Quest. II. fo. LXXI.

homines qui reuocari a peccatis ratione non poterant; tali lege coercendi erant. I. poenitentiam quae videri a stultis possunt minis & terroribus. a quib[us] gratia Christi cum liberat; legem illum non damnat: sed obtemperare sua charitati non seruire timori legis iniurat. Lex enim pedagogus noster in Christo erat. Ille igitur pedagogum dedit hominibus quem timeret; qui magistrum postea quem diligerent. ¶ Ad quartum: Qd amplius est: a malo est: Dicendum quod ly a malo non supponit ibi pro legis institutore: vt dixerunt Manichaei: sed pro institutionis occasione: quia vt dicit Chrysostomus: accipientium legem infirmitas exigebat. Et similiter vt dicit super Matth. v. nunc iurare a malo est. i. ab infirmitate non iuratis: sed qui iurare cogit. Vel stat ibi pro legis imperfectione. Vnde Chrysostomus. Sic Christus a malo esse dixit: non vt ostenderet ex diabolo esse, yetere legenti: sed vt vehementer ab antiqua vilitate reuocaret. Sicut materna nutrictis cum omne suum impleuerit officium, & puerum ad mensuram firmioris aetatis adduxerit: inutilis iam esse videtur: & parentes qui prius eam necessariam esse filio iudicabant, illam iurisdictionibus prosequitur. ¶ Ad quintum: quod dedit eis precepta bona: Dicendum quod praecepta veteris testamenti erant non bona simpliciter propter legis permissiones quae male erant simpliciter: et ideo non obseruad[er]e in noua lege: videlicet vt cum libello repudiui vxore dimittere, odio habere inimicum, & cetera huiusmodi. Illi tamen populo bona erant: quia congruetia ei: & ideo promissa. Velut econtraire (vt dicit Chrysostomus) porrari in humeris in prima aetate bonum est: postea vero miserrimum: lacte nutriti ad mamillam, in initio utile: postea vero perniciosum. Vel secundum alias Gl. Eze. xx. Præcepta quae erant bona in se mala erant transgressoribus. Sicut & lex bona mala erat transgredienti. & hoc per occasionem: vt dicitur Ro. vii. vel secundum alias Gl. illud intelligitur de præceptis ceremonialibus: quae post idololatriam Iudeorum deo iussa sunt offerri potius quam idolis: quae non erant per se bona: nec tamen mala quando deo offerebantur. & ita semper in bonum & a bono deo sunt data.

P
Ad quartum

G
Ad quintum

Hic secundum arguitur: quod homo debet dici auctor huius scientiae: non deus. Primo sic. Ille debet dici auctor scientiae, cuius testimonio scientia creditur: quia secundum Augustinum: quod credimus debetur auctoritati. Sed hominis testimonio creditur huic scientiae. ergo &c. Probatio media est per Augustinum. xi. de tri. vbi dicit. De inuisibilibus quae a nostro sensu interiori remota sunt his nos oportet credere, quod hec in illo incorporeo lumine disposita didicere: illi erant homines, prophetæ, apostoli, & eorum successores. ergo &c. ¶ Secundo sic. Ille non dicitur auctor operis qui exemplar ostendit ad quod faciendum est: sed qui opus ad exemplar describit. Sicut patet in artificiali imaginis descriptione: & in scientiis philosophorum, de quibus dicit Apostolus. Roma. i. Deus illis reuelauit. quarum ipsis tamen auctores dicunt: quia reuelata descripserunt. Quare cum haec scientia deus solum reuelauit velut exemplar ad quod eandem descripserunt, auctores vere huius scientiae debet dici: ergo non deus. Quod deus filius siue Christus: arguitur per Augustinum: qui dicit. xi. de ciuitate dei. Idem ipse deus & homo prius per prophetas: deinde per semetipsum: postea per apostolos: quantum satis iudicauit loquutus, scripturam condidit quae canonica appellatur. Sed talis debet dici auctor: & alii ministri. ergo &c. Quod spiritus sanctus, videtur per illud quod dicitur. ii. Pe. i. Non voluntate humana aliqua quando allata est prophetia: sed spiritu sancto inspirati loqui sunt sancti dei homines. eiusdem autem inspiratione locuti sunt & conscripserunt hanc scientiam: ille autem cuius inspiratione scientia conscribitur debet dici auctor eius. ergo &c. Quod pater: arguitur per illud quod dicitur Ioannis. vii. a Christo. Mea doctrina non est mea: sed eius qui me misit. Qui illum misit pater est: doctrina ergo Christi principaliter est patris: cuius principaliter est doctrina, ille auctor eius est. ergo &c.

H
Quest. II.
Arg. u

¶ Dicendum ad hoc: quod in artificialibus vbi est unus artifex qui opus dirigit & regulat: & aliis manu operans secundum regulas ab artifice traditas: manu operans non dici auctor opis: sed artifex. Maxime ob hoc, quod hic rationes & regulas operandorum nouit: ille autem non: vt dicitur in primo Metaph. Similiter ergo erit in aliis artibus & scientiis. quod secundum quod describens arte nouit vel non nouit regulas artis: secundum hoc debet dici auctor artis: vel non auctor: vt ille qui per se nouit rationes & regulas artis: quas alteri describeret dictat & pponit: & quod eas de se non nouit, debet dici auctor principalis & primus scientie: non autem qui ea immediatè describit. Nunc

Respondeat

Summe

autem ira est q̄ rationes & regulas huius scientie solus deus p se & de se nouit:nec potuit cre
atura vlla ex puris naturalibus ad eas attingere: sed solū scdm regulas & rationes eius sibi in
spiratas a deo prophetę & apostoli eam conscripserunt:& conscribere potuerūt.Scdm q̄ dicit
Augustinus in principio super Ioan.circa expositionē illius.In principio erat verbum. Dicere
(inquit) vt est quis potest:audeo dicere fratres mei:nec ipse forsitan Ioannes dixit vt est:sed vt
potuit:quia de deo homo dixit:& quidem inspiratus a deo.Sed tamen homo quia inspiratus,
dixit aliquid.Si nō inspiratus esset:dixisset nihil.Quia vero homo inspiratus: non totū quod
est dixit: sed quod potuit homo dixit.Et vt hoc intelligatur esse generale in omnibus doctori-
bus & scriptoribus sacre scripturae:continuo subiungit.d.Erat em̄ iste Ioannes de illis mon-
tibus:de q̄bus scriptū est.Suscipient mōtes pacē populo:& colles iustitia.Que est iustitia quā
colles accipiūt:fides:quia iustus ex fide viuit.Montes sunt excelsē animē.Colle sunt parvulae
animē.Non autem acciperent minores animē fidē:nisi maiores animae quae montes dictē sunt:
ab ipa illustrant̄:vt possint puulis traīcere qd̄ possint capere.Solus ergo deus proprie potest
dici auctor huius scientiae. Quia tñ vt dicit ibidem,per homines ministrat̄ sunt scripturæ,q̄
eas conscripserunt:& contemplati sunt ipsam sapientiā quantū potuit humanis cordibus con-
tingi:& sic regulas artis huius quā conscripserunt,perfectissime intellexerunt: sicut inferius
amplius declarabitur:non solū organa & canalia: vt per quae transierunt verba huius scientie:
aut tāq̄ manu artifices siue pictores inquātū ipsam conscripserunt: īmo veri licet secūdarii de
beni dici auctores ex thesauro artis sibi infusa eam describentes. Sicut descripterunt ph̄i ar-
tes ex thesauro artis a se acquisitę.Reducitur autem auctoritas huius scientiae ad diuinam au-
toritatem:non ph̄icę:licet omnes quadā illustratione diuina sunt acquisitę:vt dictū est supra
quia ista sine omni humani ingenii cooperatione primo habita est ex sola auctoritate diuine in-
spirationis . Scientiae autē ph̄icę non sine cooporatione humani ingenii in sua prima inuētione.
Vñ & quo ad hoc infallibilis est veritas huius scientie : q̄a habetur ex sola diuina auctoritate:
Fallibiles atq̄ sunt in pluribus scientie ph̄icę: quia dependet ab inuestigatione rōnis hūianę. Pro
pter qd̄ dicit Aug.ii.sup Ge. q̄ maior est huius scientie auctoritas q̄ omnis humani ingenii p
spicacitas.Intātū etiam dependet veritas huius scientie a diuine auctoritatis inspiratione: vt
non solum homines consribentes hanc scientiam per inspirationē cōciperent sentētias conscri-
bendas:sed etiā verbōsū qualitatem ac formā.Scdm q̄ dicit Gl.sup illud.ii.Pe. i. Nō volūtate
humana allata est aliquā pphetia &c.Attendite(inquit) propheticō sermoni.Nā a deo est.Qd̄
potest probari:quia prophetia nō est talibus verbis & tali modo locutionis scripta quali vtū
tur homines in locutione sua:& quali seculares literae sunt cōpositę.Et vere nō erat locutio p
phetarū scdm suā vel audientiū:sed scdm voluntatem sp̄iritus sancti qui loquebatur in illis.
Sicut em̄ ī pphetarū potestate nō erat semp h̄fe sp̄iritū semp futura pdicere:Ita nō erat pote
statis eoru:vt q̄cūq̄ vellent,docerent.Sed ea sola docebant que a sp̄iritu didicerant.Deus igit̄
principalis & solus vere est auctor huius scientiae:licet per hominē sit descripta:vt possit quo
ad hoc hō dīci auctor ei⁹ scđari⁹ & ministerialis.Et q̄ deus principalis auctor dī hui⁹ sciētę,hoc
diuersimode attribuitur toti trinitati & singulis personis in trinitate. Dicit em̄ auctor princi-
palis deus trinitas:quia actio reuelationis siue inspirationis,eo q̄ est respectu creature, cōmu-
nis est toti trinitati.Sed quia hoc qd̄ agūt filius & sp̄iritus sanctus:sicut & hoc qd̄ sunt,habēt
a patre:ideo principalitas auctoritatis huius scientie:sicut & cuiuslibet alteri⁹ diuini opis,attri-
buēda est deo patri.Scdm q̄ dī Matth.xvi.Caro & sanguis non reuelauit tibi:sed pater meus
qui est in celis.vbi dicit Gl.Qui illuminat mentes sanctorū.Ipsa autem sciētia q̄ p reuelationē
cōscripta est:quia appropriatur filio:& silt ipsa reuelatio: quo ad hoc p̄cipialis auctoritas hu-
ius scientiae attribuitur filio.Ipsa etiā reuelatio quia non nisi ex dono procedit: qd̄ appropria-
tur sp̄iritui sancto:quo ad hoc auctoritas hac attribuitur sp̄iritui sancto.Et scdm hoc diuersi
mode deo attribuitur auctoritas huius scientiae.

M
Ad p̄imū
princip.
N
Ad scdm.

¶ Ad p̄imū in oppositum:q̄ hominis testimonio creditur in hac scientia: dīcēdū
q̄ verū est:sed non ppter se:sed ppter diuinā auctoritatē circa ipsum:manifestant̄ se in signis
& miraculis.Scdm q̄ dicit Matth.vlii.Illi autē p̄feciē predicatorū vbiq̄ dño cooperante:&
sermonē confirmante sequentibus signis.Et ideo non ipsi auctoritas attribuenda est. ¶ Ad se-
cundum:q̄ non est auctor ostendens exemplar operis:sed op̄ans iuxta illud:dīcēdū q̄ verū
est quādo est ostendēs exemplar purum:nec ostendit regulas operandi:sed eas habet penes se ope-
rās.Sicut cum pictori ostendit̄ imago: ad quam ipse aspiciens per artem depingendi quam
habet p̄nes se, depingit consimilem.Sic & philosophis ostensum est exemplar creaturæ facta:

Artic. IX. Quest. III. Fo. LXXII.

scđm artem diuinę legis: in qua animaduerterunt rationes & regulas artis phicarum de creaturis. Et ideo licet deus illis reuelauit, exemplar creature eis ostendendo, & naturalem industriam inuestigandi tribuendo: etiā forte cū hoc & eos radio lucis increatę illustrando: sine quo veritas cōspici nō potest, vt habitū est supra: proprie tñ dicunt auctores suarū scietiarū: quia rōnes suarū scietiarū eis explicite sine ppterī indagationis industria nō reuelauit: Sicut reuelauit rationes hui⁹ scietie pphetis & aplis. Et ideo auctores hui⁹ scietie principales dici nō possunt: sicut dicunt phī suarū scietiarū. Alię rationes patent iuxta dictam determinationem.

Ira testū arguitur: q̄ ppter dei auctoritatē nō est credendū huic scietie. Primo sic. Fides q̄ sit ab aliquo principio p̄ mediū, sit scđm exigentia mediū. Vñ si maior ppositione sit de necessario: & minor de cōtingenti: quia maior nō facit fidē de cōclusione nisi p̄ minorē: cōclusio nō est nisi de cōtingenti. Isti scietie fides nō adhibetur ppter dei auctoritatē: nisi inmediata testimonio hominū: quare cū hoīes decipi & decipere possunt: nō est huic scietie credendū ex auctoritate dei: cū sit inmediata talis testimonio. Secundo sic. ppter qđ vñsqđq; & illud magis. hui⁹ scietie nō credit deus auctor nisi quia hoīes hoc testant. s. prophet̄ & apostoli. ergo in hac scietia magis credit hominū testimonio, q̄ dei auctorati. quare cū per hominū testimoniū absolutū nō esset ei credendū: nec ppter dei auctoritatē est ei credendū. Tertio sic. ppter incertū auctore nulli scietie ē credendū. Hoc em̄ est leuitatis. Eccl. xix. Qui cito credit leuis est corde. Sed q̄ deus sit auctor huius scietiae incertū est: cū nulla certa ratione vel signo nobis hoc constat. ergo &c. Contra est illud Aug. scđo sup Ge. Major est huius scietie auctoritas q̄ omnis humani ingenii perspicacitas. Sed talis auctoritas nō potest esse ei nisi a deo auctore: qui solus est super humanū ingenii: vt vult Augustinus. ergo &c.

Dicendū ad hoc, q̄ questio ista nihil aliud q̄rit, q̄ utrū rationale sit hominē credere deū fuisse auctore huius scietie: cū (vt videt fatuus) nullā rationē hoc credēdi habeam⁹. Quorūdā em̄ opinio fuit hereticorum: q̄ solis testimoniiis credere, vel hominī, vel scripture, sine redditā ratione fatuū esset, sicut recitat Augustinus in principio dialog. ad Felicianū. Et isti erant Manichei: qui idcirco irridebant veritatē catholice fidei: eo q̄ in ea iuberetur homines credere: non autē quid esset verū certissima ratione docerētur. vt dicit in retratione super libro de utilitate credēdi: in quo sufficiēter disputat contra illū errorē: ostēdens quoniam hoc dī cere nihil aliud est q̄ ad veram religionē sacrilegā viam q̄fere: ostēdens etiā cū hoc q̄ recte catholicę disciplinę instituti est: vt accendentibus ad religionē fides persuadeatur ante oīa: scđm q̄ probari debet disputando de fide. Nos tñ quibus credere persuaderetur sine ratione tradita de credēdis: nō sine rōne credere debemus: qua. s. rationale nobis videatur esse credendum & p̄suadēti: & illi cui persuaderetur. scđm q̄ dicit Augustinus de vera rel. Temporalium rerū fides magis credendo q̄ intelligendo valet. Sed nostrū est considerare quibus vel hominibus vel librīs credendū est: ad colendum recte deū. Et quia cū dictis alicuius non per rationē sed per solam fidem creditur: hoc maxime fit ppter auctoritatem dicentis: restabat igitur (vt dicit de utilitate credēdi) videre quenam esset illa auctoritas in tantis dissensionibus seū quis illam traditurum pollicetur: cum nomē sapientie etiā nemo palam audeat, pleriq; tamē ex obliquo sibi vendicant: licet de rebus ipsis quarum cognitione constat sapientia, inter se disseariant. Et hoc est qđ querit nostra questio: an sit rationale credere deū fuisse auctorem huius scietie: cū ostensum sit supra questione proxima: q̄ hoc ponendum est. quia si illud constiterit: palam est qđ dicendū ad ppositionē q̄stionē. s. q̄ ppter dei auctoritatē huic summe credendū est: quia nulla est maior ea. Scđm q̄ dicit Augustinus de utilitate credēdi. Fateor me iā Christo credidisse: & in animo induxisse id esse verū qđ ille dixit: eriam si nulla ratione fulciatur. & vt dicit in fine de Aca. Mihi certum est proflus nūsq̄ a Christi auctoritate discedere. Non em̄ reperto valētio rem. Qđ rationale aut̄ sit credere auctore huius scietie fuisse deū, Augustinus de vera rel. ostēdit ex quatuor. Primo ex miraculorum operatione in eius prēdicatione: quia, vt dicit, miraculis conciliavit auctoritatem: auctoritate meruit fidem: fide attraxit multitudinem: multitudine obtinuit veritatem: vetustate roborauit religionem deus in Christo visibiliter operans: quae natura excedunt facultatē, caecos illuminando: morbos curādo: daemonia pellendo: mortuos suscitando: secreta conscientiarū rimando: mentes idiotarū ad secretissima sapientia illuminando: & ad diversa linguarū gñia loquendū subito instruēdo: & cetera hm̄oi. Primo rōnabilitē auctoritatē p̄ hoc sibi cōpaur: vt sibi crederet ī eis q̄ supernaturaliter cogitada doceret,

O
Quest. III.
Arg.

In oppos.

P
Responſe.

R

Summe

Sed ex hoc maxime rationabile est credere huius scientie auctorem fuisse deum in Christo: qd nihil terrenum, nihil qd carnis & voluptatis erat praedicauit: sed quod paupertatis, abstinentiae & asperitatis: & qd nihil eorum quod sensus attingit, p deo colendum docuit. Tertio patet idem qd secundum doctrinam eius in initium vulgus credit & predicat: seruat perpetua ieiunia: contemnit cōiugia: cruces ac flamas negligit: patrimonia paupibus distribuit. Quarto patet idem eo qd tā humilem doctrinā Christi per apostologū itinerā: per martyrum contumelias, cruces, & sanguinem: p sanctorum predicatorum vitam totus fere mūdus conuersus est: qd per p̄flos & eorum doctrinam p̄fpi cœcera fieri non potuit. Secundum qd dicit Augustinus de vera reli. Sapientes quos p̄flos vocant scholas habebant dissidentes & tempora cōmunia. Non enim populos vel sacerdotes latebat de deorum natura qd diuersa sentirent: cum suam quisq; opinionem publice confiteri non formidarent: atq; omnibus si posset persuadere molirentur: omnes tamen cū sectatoribus suis ad sacra cōmunia nullo phibente veniebāt. Et satis apparet aliud eos in religione sumptisse cū populo: aliud eodem ipso populo audiente defendisse priuatim. Non enim sic isti natū erāt, vt opinione popolorum suorum ad verum cultum veri dei a simulacrorū supstitutione: atq; ab hui⁹ mūdi vanitate conuerterent. Illud tamē fidentissime dixerim pace horum omnium qui eorum libros pertinaciter diligunt: Christianis temporibus quemam religio potissimum tenenda sit. Si enim Plato ipse viueret: et si quis eius discipulus cum sibi ab illo persuaderetur: non corporeis oculis sed pura mente veritatē videri: ad quā percipiendam nihil magis impedire, qd vitā libidinibus deeditam: quamobrē sanandū eē animū ad intuēdum incōmutabilem formam: ab eo quereret: utrum si quisq; existeret vir magnus atq; diuinus qui talia populis persuaderet credenda, saltem si pacipere non valerent eū diuinis honoribus dignū iudicaret? Responderet (credo) ille non posse ab homine hoc fieri: nisi quē forte ipsa dei sapientia ab ipsa rerū natura exceptū: nec hominū magisterio, sed intima illustratione a cunabulis illustratiū tanta illuminaret gratia: tāta firmitate roboraret: tanta deniq; maiestate subueheret: vt omnia cōtemnendo quae prauī homines cupiunt: & omnia perpetiendo quae horrescant: & omnia faciendo quod mirātur: genus humāni ad tam salubrē fidem summo amore, atq; auctoritate conuerteret. & cetera quod prolixè tractat vsq; ibi: Nā tertio vītio curiositatis. legat in originali qui voluerint. Hec ergo & hīmōi ad rationabiliter credendū huic scientię ppter dei auctoritatē sufficiētia debent esse indicia: nō solū p tempore ecclesiē primū, sed etiam p toto ecclesiē discurso vsq; in finem: licet de cetero non fiant, quia vt dicit de vera reli. facta sunt tunc opportunitate: vt his multitudine credentium congregata atq; propagata: in ipsos mores vtilis conuerteretur auctoritas. Mores em̄ tātu valent ad obtinendū hominū mentes: vt etiā quae in his praua sunt improbare citius atq; detestari qd deserere possimus. Et licet per prophetas & apostolos intermedios ista doctrina tradita sit, & auctoritate eorum diuina auctoritas nobis in eis credita est, tamē ppter Christi auctoritatē, immo dei in Christo, ei ipsi principaliter credēdū est. qm̄ ita est in agētibus p ordinē ad aliquē effectum determinatū: qd nullū mediorū dicit eē agens per se: nisi quia agit in virtute primi agentis, aliter em̄ iudicaret agens per accidens. Primū em̄ semper est causa eorum qd sunt post: vt calidum in igne est prima causa calefaciendi: & p consequētis causa calefactionis in vnoquodq; vt dicitur. ii. Metaph. Et ideo primū dicitur esse magis agens & principalius. secundum qd dicit prima ppositio de causis: Omnis causa primaria plus influit in effectū qd causa secunda ria. Quare cū vnuquodq; sicut se habet ad esse: ita & ad cognitionem: sicut effectus nō habet esse per mediū nisi ppter primū: similiter certa cognitio non habetur de effectu p aliquod medium nisi ex virtute primi agentis. Ita qd p illud magis & principalius certitudo notitiae habetur de eodem qd per aliquod aliud. Quare cū sacra scriptura directa sit humano generi a deo per medios prophetas & apostolos & eorum successores: certitudo notitiae veritatis huius scientiae non potest attribui alicui mediorū nisi qd in ipso cognoscit primū dirigens. s. virtus diuina refulgens in miraculis circa medios ad nos scientiam istā deferentes. Ideo absolute dicendum qd huic scientię principaliter credendum est ppter dei auctoritatē, & nulli alii nisi in quātū ex virtute dei refulgente circa ipsum conster eum mediatorem dei in hoc fuisse.

X
Ad primū
princip.

¶ Ad primū in oppositum, qd agens primū non facit fidem nisi secundum exigentiam mediū: Dicendum qd est medium quod virtutem primi contrahit: & ad se trahit. In talibus primū non facit fidem nisi secundum exigentiam mediū. Sicut agens primū in naturalibus nō agit nisi secundum exigentiam mediū: quia medium habet propriam virtutē agēdi qua determinat primū. Est autē aliud mediū qd determinat per virtutē primi: qd nec agit nisi virtute primi: qd

Artic.X. Quest.I. Fo.LXXIII.

non habet virtutem propriam nisi determinata secundum exigentiam primi, sicut in syllogismis vbi est maior de necessario quae determinat minorem de inesse ut sequatur conclusio de necessario. Tale ager licet de se nullam faceret certitudinem, quale est secundum se omne humanum testimoniū: per virtutem tamen primi agentis circa ipsum bene facit fidem: & etiam ipsum primum per mediū: sicut contingit in proposito, ut dictum est. Ad secundum, q̄ deus non creditur esse auctor huius scientiæ nisi quia homo hoc testificatur: dicendum q̄ non creditur deus esse auctor huius Ad scdm. scientiæ quia homines hoc testati sint inquantum homines nudo testimonio humano: sed in quantum circa eose sufficit virtus diuina: & ita deus eis & sibi ipsi in eis testimonium perhibuit. Qz autem credimus posterioribus circa quos non apparent virtutes diuine, hoc est quia non praedican alia q̄ q̄ illi in scriptis certissimis reliquerunt: quae constat per medios in nullo fuisse vitiata ex consensione concordi in eis omnium succedentium usq; ad tempora nostra. Ad tertium q̄ deum esse auctorem huius scientiæ incertum est: Dicendum q̄ non est verum. huius enim fidem faciunt illa quæ Ad tertii circa primos praedicatorum huius scientiæ operatus est, qui hoc testificari sunt: & etiam quæ operatus est circa viuieralem ecclesiam usq; ad tempora nostra: propter quæ credendum esset ipsi ecclesiæ et si non esset testimonium ipsius scripture, secundum q̄ dicit August. contra epistolam fundamenti. In catholica ecclesia ut omittam syncerissimā sapientiā multa sunt quæ in eius gremio iustissime tenent: tenet consensio populum ac gentium: tenet auctoritas miraculis inchoata, spe nutrita, charitate aucta, vetustate firmata: tenet ab ipsa sede Petri Apostoli cui pascendas oves post resurrectionem domin⁹ commēdabat, usq; ad presentem episcopum successio sacerdotum: tenet postremo ipsum catholicum nomen, quod non sine causa inter tam multas heres sic ista ecclesia sola obtinuit. Non est igitur incerta dei auctoritas circa hanc scripture: nec levitatis est ei credere.

Art.X. de auctoritate sacre scripture.

Equitur de auctoritate huius scientiæ: & quia de eius aucto Art.X.
ritate super alias scientias pater sufficienter ex habitis supra, comparando
eum ad alias: restant hic querenda de auctoritate eius respectu auctoritatis ecclesiæ & rationis naturalis, tria.

Primum: utrum magis credendum est auctorati huius scientiæ q̄ ecclesiæ, an econuerso.

Secundum: utrum magis credendum est auctorati huius scientiæ, q̄ rationi naturali.

Tertium: utrum auctoritas huius scripture possit esse contraria rationi naturali.

Ira primum arguitur q̄ auctorati ecclesiæ magis est credendum q̄ auctorati huius scripture. Primo sic, magis credendum est testi q̄ illi cui perhibetur testi monium. huic scripture prohibetur testimonium per ecclesiam. secundum q̄ dicit. ii. Ti. Arg. i., mo. ii. Tu ergo fili confortare in gratia. Glos. Fidei. & sapientia in te seruanda: & aliis annucianda. Quæ est in Christo Iesu: & quæ audisti a me per multos testes: hæc cōmenda fidelibus hominibus qui idonei sunt & alios docere, ergo &c. Secundo sic. August. dicit contra epistolam fundamenti. Ego euangelio non credere nisi me catholicæ ecclesiæ cōmoueret auctoritas. sed illi magis est credendum sine quo alteri non crederetur. ergo &c. Contra. i. Ioan. v. Si testimonium hominum accipimus, testimonium dei. In oppositio, matus est, testimonium autem dei est testimonium sacre scripture, in qua ipse loquitur. ergo &c.

Dicendum q̄ ista questio de credendo auctorati ecclesiæ vel scripture non intelligitur nisi in testificando ea quæ sunt fidei. In eis autem quæ sunt fidei ita est q̄ ecclesia & sacra scripture in omnibus concordat: & idem testificantur. veritatē fidei, in qua ambob⁹ rōnabile est credere. Scripture quidē propter auctoritatem Christi, quā veris p̄suasionib⁹ constat esse in ea, ut in questione precedenti ostensum est. Ecclesiæ vero propter ea quæ homo videt in ea. secundum q̄ dicit August. contra epistolam fundamenti. In catholica ecclesia &c. usq; ibi. Apd. vos aut̄ nihil horum de quo: supra in questione proxima, & infra in questione sequenti. Videndum est ergo cui eorum magis in eis quæ sunt fidei credendum sit, q̄tis omnino concordent, ut si forte cōmunitatem quæ reputatur fore ecclesia, & sacram scripture discordare in aliquo aliquando contingat, scire poterimus cui eorum securius adherendum sit. Cum igitur credere respicit credentem, & id cui credendum est, credere alteri eorum magis potest intelligi vel ex parte rei credere, vel ex parte credentis. Si ex parte rei credere, distinguendum est. Aut enim intelligitur comparatio scripture ad ecclesiam quæ

Y

Z

A

B

Responso.

Summe

Vere ē ecclesia & merito & reputatioē. Aut reputatione tñ. Primo in oīo credēdum est equaliter scripture & ecclesiæ quia in nullo discrepare possunt. Secundo autem modo dicendum q̄ simpliciter & absolute magis credendū est scripturæ q̄ ecclesiæ: quia veritas ipsa in scriptura immobiliter & ipermutabiliter semper custoditur: nec permittitur cuiq̄ addere, subtrahere, vel mutare. Vnde super illud Matthei. v. Non veni soluere legem: sed adimplere. Chrysostomus dicit de Iudeis. Etsi legem illi nec cogitationibus nec operibus implerent, ipsas tamen literas volebat auctoritate immobili permanere. nihil enim est aliud adiungi illis. In plenis autē ecclesiæ mutabilis ē & variabilis, ut dissentire fidei possit multitudo illarū: & vel per errorem vel p malitiam a fide discedere: sicut semper ecclesia in aliquibus iustis stabit. Quātū ē ergo ex pte credētis restat q̄stio, cui magis homo credere deberet, ecclesiæ an scripturæ. Vbi primo sciēdum secundū q̄ tactum est in pcedēti q̄stione, q̄ licet credere debeamus sine ratione reddita de credendis: quia rationem praeedit auctoritas: & fides præterit intellectum: tamen oportet nos considerare quibus hominibus vel libris credendum sit ad colendum recte deum. sicut Augustinus dicit de vera relig. Ecclesiæ ergo vel scripturæ quantum est ex parte credentis credēdum est magis secundum q̄ recta ratio suaserit rationabiliter alteri illorum credendum magis. Alter enim credere vni potius q̄ alteri temeritatis & levitatis effet. ¶ Est igitur sciendum: q̄ circa fidem duo sunt consideranda: & ipse habitus fidei: & ipsa credibilita quæ subsunt ei per ipsum cognoscenda. & utriq; eorum dupliciter: vel quo ad fieri & generationē eorum, vel quo ad eorum complemētum & pfectionē. De habitu fidei quo ad fieri eius & generationē cū a deo immediate solo dono gratuito infusus est: nihil ad questionem: nisi quo ad hoc q̄ p scriptura inspectionem vel ecclesiæ statū & conuersationē homini aliquo modo possit rationabiliter persuaderi vt ei videatur assentiendum eis quæ scriptura dicit aut ecclesia predicat: & sic aliquo modo disponitur de cōgruo ad susceptionem habitus fidei munere diuino. Et q̄ ad illis assentiendum recte rationi efficacius suadent facta in ecclesia iustorum q̄ in lege conscripta, secundū q̄ dicit Leo papa in sermo de beato Laurentio: Etsi facilis ad exhortādum sit ratio, efficax ad suadendum: validiora tñ sunt exempla q̄ verba & plenius est opere docere q̄ sermone. hoc mō accēdens ad fidem magis debet credere auctoritati ecclesiæ q̄ scripturæ eius quā apud eam inuenit: facta possunt eum magis certificare q̄ nuda verba nō dū intellecta. Vnde per hunc modum cōuersus fuit beat⁹ Aug. secundū q̄ dicit cōtra epistolā fundamenti. Euangeliō non crederē nisi me catholicā ecclesiæ commoueret auctoritas. Quibus obtemperauī dicentibus, Crede euāgelio. Vnde q̄ ad p̄dicationem beati Ambro. conuersus fuit secundū q̄ recitat in lib. confes. stuarum, hoc non erat quia veritatem euangeliū p̄dicauit: sed quia catholicis euangeliū p̄dicantibus prius credidit. vt dicit ibidem contra epistolam fundamenti. quibus vt credatur maxime in eis quæ sunt fidei, plus suadent facta q̄ verba. vnde & dixit Iudas Christus in euangelio. Si mihi non creditis operibus credite. ¶ Per hūc eundem modum etiam quo ad primam notitiam eorum q̄ credenda sunt, plus ecclesiæ q̄ scripturæ credēdum est: q̄a licet habitus fidei diuinit̄ infusus sit quo potes est hō cognoscere credendorum veritatem & eis assentire: tñ vt homo cognoscat particularia credenda, oportet q̄ ei proponātur vel interius occulta inspiratione, vel exterius ecclesiæ p̄dicatione. In quo magis valet p̄dicatione ecclesiæ q̄ inspectio scripture: quia distincta magis in ea sit articulorum explicatio. Hic est q̄ dicit de Cornelio Act. xiii. in Glos. q̄ fidē habuit, & per eā deuenit ad opera. Quia tamen quæ particulariter credenda erant ignorauit, ad eum imbuendum missus est Petrus: nō autem scripture aliqua ostensa est ei. Quo ad primam igitur fidei generationem & susceptionem magis valet ecclesiæ auctoritas q̄ scripture, & ideo rationabile est hominē primo accedētē ad fidē primo & magis credere ecclesiæ q̄ scripture: & ppter ecclesiā Christo & ei scripture. Propter qđ dicit August. loquens de conuersione sua in lib. de vtil. cre. Nullis me video credidisse nisi populū atq; gentium confirmatae opinioni ac famae admodum celeberrime. Cur non igitur apud eos potissimum diligētissime requiram quid Christus p̄ceperit, quorū auctoritate cōmotus Christum aliquid utile p̄cepisse iam credidi! Vnde quia ad primam fidei generationē summe valet auctoritas ecclesiæ, & humanum testimonium: dicitur. Ro. x. Quomodo credēt ei quē nō audierūt? Quomodo audient sine p̄dicante? vbi dicit Glos. q.d. non credent nisi audiāt. Et in rei veritate nec oīum aliquis credidit qui non aliquo modo audiuit vel interiori inspiratione vel exteriori p̄dicatione. Ad fidem autem iam genitam confirmādam & corroborādā in fideli, maxime valet auctoritas intellecta sacre scripture: cui fidelis adharet: etsi videret illos p̄ quos fidē accepat a fide refilire: & p̄ impossibile totā ecclesiā i alius a fide discedere. vt possit dicere illud qđ Samaritanū ad Christū vocat p̄ mulierē postq̄ Christū audierunt dixerūt ad eā. Dixerunt em̄ illud Io. iv. iiii. Jā nō p̄p̄ter tuam loquiam credimus, ipsi enīm audiuimus & scimus: quia hic est vere Saluator mundi. vbi dicit Glos.

Artic.X. Quest.II. Fo.LXXIII.

super illud. Et manifestat ibi. Sic quotidianus apud illos qui foris sunt: intrat Christus per mulierem. i.ecclesiam: & credunt per istam famam: inde apud eos manet. s. p. sens in sacra scriptura, in qua ipse immixta loquitur fidelibus. unde dicitur in alia glossa. Pruis audierunt famam: postea cōpeterunt presentem. Nec satis est, sed apud se manere facit, ut ipsius verbis instruantur: quae praferunt verbis mulieris. Sic certe fidelis sacra scriptura cognita, & in ipsa Christo inuenito: plus verbis Christi in ea credit quam cuiuscumque predicatori, quam etiam ecclesia testificari: quia propter illam iam credit ecclesia: et si ipsa quae contraria scriptura dicaret ipsi non crederet. & ideo talis robur fidei in auctoritate huius scientie per seculissime constituit. Propter quod dicit Augustinus de doctrina Christiana. Titubabit autem fides: si diuinorum scripturarum vacillat auctoritas. Et ex hoc etiam contingit quod fideles quanto magis in intellectu huius scientie proficiunt, tanto firmiores in fide & magis catholicis fiunt. Secundum quod dicit Augustinus contra epistolam fundamenti. Intelligentia quanto magis proficiuntur, tanto magis catholicis esse firmantur. ¶ Per Ad obiecta hec patent obiecta. Prima enim duo obiecta procedunt in primo membro, obiectum vero in oppositum procedit in secundo, ut patet insipienti.

Inca secundum arguitur quod plus credendum est auctoritatibus huius scientie quam ratione naturali Primo sic. Augustinus dicit. i.e. sup Gene. Maior est scripturam auctoritas, quam omnis humani ingenii perspicacitas. Sed omnis ratio nostra humani ingenii perspicacitatem inimicit. Major ergo est auctoritas huius scripturam quam sit quilibet ratione. Sed maiori testimonio magis est credendum. ergo &c. ¶ Secundo sic. illi magis est credendum ubi est certius iudicium veritatis: quia ibi est fortius testimonium. certius iudicium veritatis est huius scientiae quam in quaunque ratione. certitudo enim iudicij veritatis in auctoritate huius scientie est: quia concordat intellectui diuinum. rectitudo autem est iudicij in ratione: quia concordat intellectui humano: & maior est certitudo ex concordantia intellectui diuinum quam humano: quia iste errare potest, ille nequaquam. ergo &c. ¶ In oppositum arguit primo sic. non credit alicuius testi. In oppositum nisi quatenus per ipsum constat de veritate rei. sed magis constat de veritate rei per rationem per primum auctoritatem. ga secundum Augustinus quod creditur auctoritati: quod scimus debet ratione: & magis constat de recte credendo quam credendo. ergo &c. ¶ Secundo sic. nullus credit auctoritati cuiquam nisi quia certus est fibi quod rationabile sit ei credere: hoc autem nulli constat nisi ratione quod persuaderet ei quia auctoritati illi est credendum. quod ergo hoc credit auctoritati: hoc est propter rationem. sed propter quod vndequodque tale. & illud magis. ergo &c.

¶ Dicendum ad hoc quod licet secundum Augustinus de vera religione auctoritate ratio penitus non deferit cum ratione considerat cui credendum. Summa enim est ipsius iam per rationem oportet Responsio. perspicua veritatis auctoritas: sine qua non valet auctoritas, ut dicit in sermone de assumptione. Proprie tamen loquendo ratio & auctoritas in hoc differunt. quoniam auctoritas in quantum auctoritas fidem solummodo flagitat. Ratio autem ut ratione est, intelligentiam format. Est igitur ad questionem intelligentium quod questione ista de credendo plus auctoritati scripturam vel rationis humanae, non intelligit nisi in fidere faciendo de credibili aliquo. Nunc autem ita est ut in sequenti questione determinabitur quod cum sint circa idem recta ratio & fides, omnino concordant: & ambobus rationabile est credere. Si igitur autem scripturam & ecclesiam rationabile est credere propter dicta in precedentibus questione. Romani siquidem rationabile est credere: quia ei naturaliter testimonium phibet mens humana bene disposita. Vnde si forte per nostram ignorantiam vel intellectus debilitatem aliquando discordare videantur, videndum est cui eorum securius adherendum sit. Et etiam cum ratio est recta & omnino concordat scripturam, propter quod illorum magis assentendum est illi in quo concordat, est questione. ¶ Er est distingueendum ut supra, quod de duabus alteri magis esse credendum potest intelligi vel ex parte rei creditur, vel ex parte credentis. Quartum est ex parte rei creditur: dicendum est simpliciter quod magis credendum est auctoritati scripturam quam cuiuscumque naturali ratione: quia scriptura ex rectitudine diuinae veritatis conscripta est: quae si infinitum excedit rectitudinem humanae rationis. unde & scriptura continet veritates naturalem rationem excedentes. Quartum vero est ex parte credentis maiorem dubitationem habet questione: cum enim, ut dictum est in precedentibus questione, nostrum est considerare cui magis est credendum: & hoc non possumus facere nisi secundum ea quae nobis suadent: igitur magis credendum est scripturam vel rationem. secundum quod ratio alteri eorum suaserit magis esse credendum. Et est hic distinctione de ratione cui credendum est. Aut enim est ratione veridica quam evidenter veritate rei ostendit: ita ut nullo modo intellectus de ea possit venire in dubium: aut non. Si primo modo, tunc ipsa ratio sola nobis ad credendum fibi suadet sufficenter ex ipsius rei evidencia quam nobis ostendit, contra quam nulla valet persuasio: nec potest talis ratio nisi in veritate fundari. cui si litera scripturam videatur esse contraria, hoc non est nisi quia male est intellecta, & tunc magis credendum est rationi naturali quam auctoritati.

k. ii

M

Summe

N scripture, quo ad illum sensum quæ litera prætendit contrari rationi: & querendus est aliud quo usq; inueniatur ille q;rōni congruit: & si nō statim possit inueniri, non pppter hoc omnino literam veritatem habere negandū est, vt dicēdū est infra. **C**Si vero litera scripturæ congruat tali rationi: aut ergo sufficienter nobis p̄suasum est q; in scriptura vigeat diuina auctoritas: aut non. **S**i sic: cum diuinæ veritatis rectitudo maior sit q; rectitudo cuiuslibet rationis hūanæ naturalis, magis credēdū est propter auctoritatem scripturæ q; propter rationem naturalē. **S**i secundo modo, sic quæcumq; est ex parte credentis magis credendum est rationi q; cuiuscunq; scripturæ auctoritati: quia ratio veridica euidentius rei veritatem ostendit intellectui q; quæcumq; auctoritas . & secundū hanc viā processit tertia rō. **V**ñ August. in epist. quæ dicit fundamētū, cōtra Manichēos qui p̄mittebat euidenti rōne sese manifestaturos veritates eorum qua credenda suadebant: & in hoc p̄terebant se auctoritati omnium eorum qua in ecclesia catholica continebantur, enumeratis illis quibus ipse persuasus erat consentire ecclesias catholicoꝝ, & dimittere Manichēos, concludens dicit. **I**sta ergo tot & tanta nominis christiani clarissima vincula recte hominem tenent credentem in ecclesia catholica, etiā si propter nostras intelligētię tarditatem vel vitę meriti, veritas nōdum se aptissime ostendat. **A**pid vos aut̄ vbi nihil horꝫ est qd me iuiter aut teneat, sola psonat pollicitatio veritatis. **Q**ue qdē si tam manifesta mōstratur vt in dubio venire nō possit, pponēda est omnibus illis rebus q; bus in catholica teneor. **S**i aut̄ tammodo p̄mittit & nou exhibet, nemo me mouebit ab ea fide quæ aīm meum tot & tantis nexibꝫ christiana religionis astrigit. **E**t de vera ref. Nunc agit quibus credendum sit anteq; quisq; sit idoneus inēundē rōnis de diuinis & inuisibilibus rebus. **N**am & ipi rōni purgationis animę q; ad perspicuam veritatem puenit, in eminētia nullo mō auctoritas humana pponit. Propter qd cōcīngit q; multa possunt sustineri quasi nō contraria fidei, veritate sacra scriptura super hoc non clare intellecta, vel super hoc nihil determinante: quæ postmodum cum certa ratione cognita sint esse falsa, iudicāda sunt fidei esse contraria. **S**ecundum q; dicit August. i. super Gene. ad literam. Esse lucem corporalem ante oculum, cui succedere nox potuit: tādiu non est cōtra fidem donec veritate certissima refellat: & tunc iudicandū est esse contra fidem qd in rei veritate prius erat cōtra: sed nō apparuit: & ideo nō iudicabat esse cōtra. **E**t quo ad hoc dicit August.) tādiu non est cōtra fidē: licet postmodū cōpiat ēē cōtra fidē. **V**ñ cōtinuo subdit. Qd si factū fuerit, nō hoc habebat scriptura diuina: sed hoc senserat hūana ignorātia. **C**sed ad tālē rōnē (nō dico solī de credibilibꝫ q; naturalē rationē excedunt: et ideo ad ea ratio naturalis attingere non pōt: sed etiā de credibilibꝫ quæ naturali rationi subsunt) aut impossibile, aut summe difficile ē peruenire secundum q; dicit August. ad Renatum in libro de quantitate animaꝝ. Si cupiditatē istam refrenare non potes qua tibi p̄suasisti ratione peruenire ad veritatem, multi & longi circuitus tibi tollerandi sunt vt te ratio non adducat nisi ea q; sola ratio dicenda est. i. vera ratio: & non solum vera, sed ita certa & ab omni similitudine falsitatis aliena (Si tamen vlo modo ab homine inueniri posset) vt nullæ dispositiones falsæ aut verisimiles ab ea te possint traducere. **V**ñ si per ipsoſibile dīlucida veritate ratio aliqd ostenderet cuius contrarium ad literam sacra scriptura teneret, aut eiꝫ infrigeretur auctoritas, aut mystico intellectu exponeretur. **E**o enim solummodo scientię est auctoritas: quia ei ſubest veritas. **V**ñ Augustinus in epistola prima ad Hiero. Si ad scripturas sacras ad missa fuerint vel officiosa mendacia, quid in eis remanebit auctoritatis? que tādem de scripturis illis sententia proferetur cuius pondere contentioſ falsitatis obteretur iprobitas! quasi dicat. nulla Ynde quicquid i sacra scriptura verū nō potest habere sensum literalē, pro vero sensu mystico ponitur & exponēdū ē. **S**cdm q; dicit August. iii. libro de doctrina Christiana. Cum sensus ad proprietatem verborum si accipiat absurdus est, querendum vtq; ne forte illo vel illo tropo dictū. **S**i igit̄ dilucida veritate ratio aliquid ostenderit: qd etiā auctoritate scripturæ continetur: dum tamen non est nobis sic p̄suasum in scriptura vigere diuinam auctoritatem vt in dubium veritatem non possit, magis de eo fides rationi adhibenda est q; auctoritati: quanto intellectus notitia quæ est ex ratione, euidentior est notitia fidei quæ est ex auctoritate. **S**i vero omnino p̄suasum fuerit diuinam auctoritatem in scriptura ista vigere vt magis auctoritati scripturæ credatur: tunc faciendum est secundum q; consulit August. dicens in eodeni. Quis scripturæ consentit nisi qui audit vel legit pie deferens ei cultum auctoritatis: vt qd obscurum vel absurdum illi sonat non inde concitet contradictionum certamina: sed ore ut intelligat: beniuolentiam tamen & reuerentiam tantæ auctoritati exhibendam esse meminerit, de quibus infra habebitur amplius. **S**i vero ratio siue propria siue aliena sit talis q; non sic euidenter, & euidentem rei veritatem ostendit vt circa eam non contingat hominem hæsitare: sed magis ei credit p̄suasus verisimilitudine q; vīsa veritate: magis credendum est omnino auctoritati huius scientiæ, q; cuicunq; ratio

ni humanz, etiam si in eodem concordent. Si enim ratio talis discordet, omnino responda est: quoniam eti credat homo, neutri tamē credit de ipsa re per eius euidentiam certificatus: sed solum alterius vel proprio testimonio suus, & ideo illi magis credendum, cuius fortius est te stimonium. Testimoniu autem veritatis huius scripturæ est veritas diuina cui initit, & ipse deus. Testimoniu autem rōnis talis est mens ipsa humana: quæ iudicat rei sic se habere ut ratio ipsa cōcludit: licet res nō euideretur appearat. Nunc autem ita est q̄ veridica ratione p̄suasum debet esse mēti cu iustūq̄ fidelis, ut quātūq̄ viuaci ratione aliquid sibi verisimile appearat, dū tñ veritatem euide tem non faciat, q̄ circa idem magis credēdū est diuino testimonio in hac scriptura. q̄ de testimoniō diuino certus debet esse q̄ non possit errare: de testimonio autē mentis suæ quandocunq̄ non ostenditur ei liquida veritas, certus debet esse q̄ errare poterit. Propter quod dicit Augustinus. ii. super Genesim. Hoc est verum quod diuina dicit auctoritas: potius q̄ illud quod humana infirmitas coniicit. Et notabiliter dicit coniicit: quia quicq̄ ratione percipit quæ liquidā veritatem nō ostendit, potius coniicit q̄ intelligentia caput. Propter qd dicit de mo. ecclie. Potius audiam⁹ ora cula nostrasq̄ ratiunculas diuinis subdamus affatibus. Et hoc necessario cōtingit in omniib⁹ rōni bus circa pure credibilia quēcūq̄ excedunt naturalis rōnis intelligentiam. quantūcūq̄ em ratio efficiat de eis ab homine proponatur, liquidā eorū veritatē non potest ostendere: quia eti non desit, homo tñ eti ei diuinitus pponatur illam cape non sufficit in vita ista. secundū q̄ dicit Augustinus super Ioan. par. ii. sermo. xlvi. Ea quæ in doctrina religionis in quorumlibet hominum notitia legimus, si veller eo modo nobis Christ⁹ dicere, sicut ea dicit angelis sanctis, quinam portare homines possent! Sufficiat autem fortificato intellectu in vita futura: vbi veritates omnium eorum quæ nōc credimus, euidentissima & certissima ratione sciemus. secundum q̄ dicit August. de quantitate anime. In ipsa visione atq̄ contemplatione veritatis q̄ est perfructio summi & veri boni, plane nāc ego audeo tibi dicere: in os si cursum quē nobis deus imperat constantissime tenuerimus, peruerteros p̄ veritatē dei atq̄ sapientiam ad illam summam causam, summum auctorem, primum principium omnium: quo intellecto tunc agnoscemus q̄ vera credenda imperata sunt: q̄ opportune ac saluberrime apud matrem ecclesiam nutriti fuimus: vt certius non sit nobis sole: cum occidit oritur. Quia ergo ut in sequenti quest. dicit: veritas rationis & scripturæ non possunt esse contraria, veridica ratio quæ liquidam veritatem ostendit circa ea quæ subsunt naturali rationi, præualet auctorati scriptraræ quo ad literam quæ contrarium pretendit: ita q̄ literali sensu non debemus inheperere: sed mysticum querere: quia non literalem illum sensum intēdit scripture, eti qñ q̄ illum firmat sibi humana ignorantia. Vnde quia naturali ratione liquidā constat q̄ terra moles non potest superterri aquis, illud Psal. Qui fundasti terram super aquas, non literaliter vt tota molles terrenatando aquis innicatur exponendum est: quia hoc falsum esse rerum natura indicat: secundum quā elemēta i suis locis ab auctore naturæ naturaliter ordinata sunt: in quo ordine sic res ad ministrat vt eas proprios motus agere sinat, vt dicit August. vii. de ciuitate dei, sed potius mysticū intellectum ibi scripture intendit, vt infra diceret in questionibus de doctore scīae hui⁹. Scripturæ autē huius auctoritas. vbi de eius mēte homo certus est, præualet omni humana rationi: eti congruat ei: & illa omnino evacuat quæ contrarium pretendit, illa enim omnino veridica esse non potest: sed falsa & solabilis: eti infirmitati mentis humana tam veridica videat vt ea soluere non possit. secundū q̄ dicit Augustinus de baptismo partulorum. iii. cōtra Donatistas. Ego (inquit) eti refellere istud argumenta non valeam video ramen inherēdum esse his quæ in scripture sunt apertissima vt ex his reuelent obscura. Quia igit secundum Aug. i. de doct. Christ. titubabit fides si diuinarii scripture vacillat auctoritas, quisquis auctorati scripture sacra resistit, plus credens suis rationib⁹ q̄ illi, tanq̄ hereticus fidem impugnat. Et si forte aliqui fidem christianam profitentes, contra illa q̄ ex scripture tener ecclesia, rationibus suis philosophantes scripture tanq̄ veridicam defendere velint: dicendo vbi rationibus suis contraria videtur, non esse intellectam: sicut secundum Augustinum non intelligit eam qui dicunt terrę molē aquis sustineri: quia dicitur in Psal. Qui fundasti terram super aquas, hoc reuera est valde temerarium dicere. Cum enim non habent rationem sic euidentem contra illa quæ ecclesia tenet ex scripture: sicut habet. contra id q̄ moles terra sustineatur aqua: quod non diceret. tota ecclesia: eti forte aliqui errantes in scripture deberent credere in illis expositoribus scripture: potius q̄ sua rationi, secundum q̄ dicit Augustinus de utilitate credendi. Si vnaqueq̄ disciplina q̄q̄ vilis & facilis, vt percipi possit doctorem aut magistrum requiri, quid temeraria superbia plenius q̄ dominorum sacramentorum libros ab interpres suis nolle cognoscere! Et ideo dicit Gloria. Matthæi decimoquarto in principio. Regnum Dei, doctrina euangelii: cui obediens simplicitate sine villa retractatione debemus. Sicut puer

Bumme

nō contradicit doctorib⁹. Et Aug.i.de sermo do.in mōte.Ds⁹ se auctoritati diuīne subdit aia, inde
venit ad diuinarum scripturarum cognitionem.vbi oportet se mitem præbere pietati: ne id qd̄ lo-
peritis videtur absurdum vituperare audeat:& per uicibus concertationibus efficiatur indoc-
lis.Ideo etiā dicit in fine de vtilitate credēdi.Quid est aliud ingratiū eē op̄i atq̄ diuino auxilio q̄ tā
to labore p̄dicatē veritatē velle resistere.Postq̄ ergo homo catholicam fidem profitendam suscep-
tit,isti scientiæ iuxta expositiones ecclesiæ,& interpretum catholicorum eius omnino debet crede-
re q̄si diuino oraculo etiam sine ratione reddit⁹:& nullo modo humana ratione contraire.Qd̄ si
ficeret,dubitandum non esset quin tanq̄ hereticus in fide hasiter.Homo igitur quiq; fidelis qui
per fidem suam huic scientiæ credendum fore statuit:& scriptis i ea,& hoc non nisi ppter diuinū
testimonium quasi diuino oraculo editis, magis debet credere auctoritati huius scripturæ q̄ cui
q̄ rationi quantūcunq; viuaciter aliquid perluadere videatur.Et ideo auctoritas canonis sacrae
scripturæ scriptis quorūlibet hominū quantōcūq; rōnabilit̄ loquētiū,& rationibus viuaci-
bus dicta sua probatū, p̄ferri debet.Secundum q̄ probatū hēc Decretorum dist. ix, per plurima
capitula:& maxime per August,in capitulo Quis nesciat:& duobus capitulis sequentibus.

V Ad obie-
cia,
¶ Per dicta patent omnia obiecta, p̄ter vltimum in quo assumitur q̄ non credi-
tur huic scientiæ nisi propter rationem.Ad qd̄ est dicendū: q̄ ratio duplicit̄ potest se habere ad
auctoritatem huius scientiæ.Vno modo quia inducit ad probandum id qd̄ caueſ auctoritate hu-
ius scripturae.Alio modo quia inducit ad persuadēdū q̄ auctoritati huius scripturæ credēdū
est.Propter rationem primo modo inductam non credit huic scientiæ: immo magis econverso,in
quantum, auctoritas huius scientiæ regula debet esse omnis rōnis & humanæ scientiæ, vt dictū
est supra. De ratione autem inducta secundo modo,intelligendū q̄ credere auctoritati huius scien-
tiæ ppter rationem potest intelligi duplicit̄:aut tanq̄ ppter causam p̄ se & sufficientem,sufficiē-
ter probantem homini q̄ credere debet auctoritati eius:aut tanq̄ ppter p̄suasionem ad credēdū
ei inducentē.Primo mō nō est verū q̄ ppter rōne credit auctoritati hui⁹ ieiētię: q̄a nō possit esse
rō huiana ad hoc sufficiētū sic ei posset eē sufficiētū rō huiana ad pbādiū de quolibet articulo fidei q̄
hō debet eū credere.Secundo aut̄ mō reuera credit auctoritati huius scientiæ ppter rationē,nom-
en credit homo huic scientiæ:neḡ ei exhibet auctoritatē nisi quia ratione aliquai sualum est ei,&
rōnabile videt q̄ ipsi credere debet.fine tali ei rōne nō crederet hō aliquē articulū fidei.Tali ei
persuasione dicit August.Se inductum ad tenendum se intra ecclesiam:& non esse convertendum
ad Manicheos.contra epistolam enim fundamēti alloquendo Manicheos dicit sic.Vt omittā syn-
cerissimam sapientiā quā in ecclesia catholica esse non creditis,multa sunt alia quae in ei⁹ gremio
justissime me tenent:tenet consensio populorū ac gentium:tenet auctoritas miraculis ichoata, spe
nutrica,charitate aucta,yetustate firmata:tenet ab ipsa sede Petri apostoli cui pascendas oves suas
pot̄ resurrectionē suā dominus commendauit,vlḡ ad præsentē episcopum successio: tenet postre-
mo ipsum catholice nomen:qd̄ nō sine causa inter tam multas hēretes sic ista ecclesia sola obti-
nuit: vt cum oēs hēretici catholicos se dici velint, q̄renti tñ peregrino aliquo vbi ad catholicam
conueniatur,nullus hēretiorum vel basilicam suam vel domum audeat ostendere . & tunc se
quitur auctoritas supradicta.Ista ergo tot &c.Breuiter ergo tali ratione debent nobis esse persua-
sa cuncta q̄e rationabiliter tenem⁹.Vnde illud qd̄ tenemus cū propheta:Nisi credideritis nō in-
telligeris:dicit Augustinus contra Consentū, q̄ ratione tenemus.Secundum q̄ de hoc habet au-
ctoritas infra in quoditione an lumen fidei requiratur ad notitiam huius scientiæ.Quando autem
creditur alicui auctoritati primo modo propter rationem , sequitur q̄ magis creditur rationi:
quando autem creditur alicui auctoritati propter rationem secundo modo, illud nequaq̄ sequit̄:
ga illa regula Si simpliciter ad simpliciter &c,nō tenet nisi l illis q̄e sunt causę per se,vnde iam fa-
etus fidelis simpliciter & absolute magis credit fidei & auctoritati huius scientiæ q̄ cuiq̄ persuas-
ioni:per quā forte inductus est ad credendum,vt dictum est in quoditione proxima.

A
Quest.iii.
Arg.i.

Irra tertium arguitur q̄ auctoritas huius scientiæ possit esse contraria ratio-
ni. Primo sic illa bene sunt contraria quæ contraria suadent , auctoritas huius
scientiæ & ratio sunt hmoi:quia ratio suadet nihil fieri posse nisi quod est secundum
naturam : Auctoritas autē huius scientiæ suadet fieri posse aliquid con-
tra naturā:quia super illud primę Corinth.ii.Si quis inter vos videt esse sapientia
in hoc seculo, struitus fiat, dicit Gl.Et deum contra naturā credat posse qd̄ mā-
dus fieri posse negat,ergo &c.C Secundo sic,in epistola Consentū ad August.dī

Artic.X. Quest.III. Fo.LXXVI.

citur de hereticis. Non sic errarent si scripturis magis q̄ suis rationibus accommodare fidem malent. Dicit ergo eos ratio in errorem contra dicta scripturae. Sed quod dicit in errorem contra id qd̄ sub auctoritate alterius continetur est contrarium auctoritati illius ergo &c. In oppositum ē In oppositum illud August. ad Marcellum. Si ratio cōtra diuinarum scripturarum auctoritatem redditur quā tūcūq; acuta fuerit veri similitudine fallit. Nam vera esse non potest. Sed non est ratio si non sit vera: immo sophisma ergo &c.

Dicendum ad hoc, supposito q; huic scientiæ non subiaceat nisi vertum, ut probatur multis cap. ix. dist. Decretor. Alter enim nulla esset eius auctoritas, vt dictum est in questione precedenti. Supposito etiam ex supra determinatis in questione, an veritas huius scientiæ cōtra rictur veritati alicuius alterius scientiæ: q; quacunq; vera sunt iudicio & auctoritate huius scientiæ, falsa nullo modo esse possunt iudicio rectæ rationis & naturalis: sed si ea quæ sunt huius scientiæ, ab aliquo falsa esse credit& cōsent, hoc est p; errorē iudicij & defectū rōnis recte. His iquā suppositis, cum ex eis manifestum sit q; tam auctoritas huius scientiæ q; ratio quæ recta & vera dici potest, veritati innitantur: & secundum Philosophum, vertū vero cōtrariū esse nō pot: absolute dicendum, q; auctoritatī huius scripturæ ratio nullo modo potest esse cōtraria. immo omnis ratio recta ei consonat, quia vero omnia consonant, vt dicitur. i. Eth. Si qua autem ratio inueniatur contrariari auctoritatī huius scientiæ, non vera neq; recta ratio sed falsa ratio & sophisma debet iudicari. secundum q; sufficienter probatum est pluribus rationibus i. qst. supradicta. Et Aug. in fl. i. super Gene. Respōdendum est (inquit) hominib; q; calumniati libris nostris salutis affectant, vt gogd de ipsa re trū natura veracib; documentis demonstrare potuerint: ostēdam⁹ nostris literis nō esse cōtrarium: quicqd asit his nostris Iris. i. catholicæ fidei de ḡbus liber suis voluminib; cōtrarii ptulerint: aut ali q; falsitate ostēdamus, aut nulla dubitatione credamus esse falsissimum: & quantum valemus ita defendamus ad literam, vt qui non rationabiliter moti ppter animi prauitatē vel hebetatē credere ista pteractē: nullam tñ inueniat rōnem vnde falsa esse cōuincat: sicut dicit lib. viii. in prin.

Ad primum in oppositū, q; auctoritas huius scientiæ & ratio suadent contraria, dicendū q; nō est versi nisi de rōne erronea. Q; aut assumit q; auctoritas suader dei posse agere cōtra naturam: cuius contrariū suader ratio, quæ non suadet secundum naturam: Dicendum q; sicut scdm Phum. ii. Phy. natura dicitur materia, & natura dicitur forma: & secundum q; dicit. i. de ḡnatione, materię proprium est pati: formę aut agere: Confimiliter a natura quæ est forma, dicitur natura actio procedē secundū cursum principior. naturaliū actiuor: & cōtra h̄mōi naturā dicit̄ ē illa actio q; agit cōtraria tali actioni: & a natura q; est materia, dicit natura passio recepta secundū capacitatē principior. naturalium passiuor: & contra h̄mōi naturā dicit̄ illa passio q; est contraria receptioni naturali. Primo mō de⁹ bñ agit cōtra naturā: q; contrarii effectū illi ad quæ principia naturalia actiua naturę nitunt duocere, vt patet i. Ezechia, quem principia actiua naturalia corruptiōis de ducere nitebant ad mortē: & deus eū restituit ad sanitatē actiōe cōtraria actioni naturę. Sed nō eset recta ratio quæ cōcluderet contrariū huius. s. q; de⁹ non potuisse eum ad sanitatem reducere nec posset esse aliqua actio ad hoc secundū naturā: quia ista actio dei est supra actionē naturę: & licet ipsa sit cōtraria alicui actiōi naturali: non tñ sequit̄ q; recta rō scdm naturā posset esse cōtra ipsam: q; vna actio naturalis bñ pot est cōtraria alteri ambabus existētib; scdm naturā: vt sunt generatio & corruptio: & tñ cōtra neutram pot ē rō vera scdm naturā. Scđo asit modo de⁹ nihil agit cōtra naturā: q; nihil agit in reb; naturalibus nec agere pot, qd̄ natura nō pot p; principia naturalia recipiua subcipere, quibus creatura subiicit pfecta obediētia actioni creatoris: ita q; si aliquid impossibile esset naturā in se recipere, impossibile esset omnino dei id in rerū natura agere: q; qd̄ deus agit in rerū natura, natura ipsa hoc recipit: & nō recipit nisi qd̄ possibile ē ea recipere: q; nō est act⁹ nisi cui⁹ ē potētia, vt dī de som. & vi. Vñ si recta rō scdm naturā ostēderet q; natura nō posset tale qd̄ i se recipere nec de⁹ illud posset agere. Nūc asit nec est recta rō secundū naturā p̄bas naturā nō posse recipere: aut deū non posse agere id qd̄ i veritate pot agere & natura recipere. Vñ licet deus i natura agit qd̄ natura agere nō posset: nihil tamē agit in ea cōtra eā: q; nihil agit i ea qd̄ ipa non pot recipere & sic qd̄ agit i ea qd̄ cōtra vna naturā, agit scdm aliā naturā: nihil asit agit cōtra naturā simpliciter & oīno. Vñ sup illē Ephe. iii. Quę sit dispēlatio sacramēti absconditi i deo. dicit Glos. Habet em̄ de⁹ in seipso absconditā factor̄ causas quas rebus conditis nō inseruit, easq; implet nō illo opere prouidētia quo naturas substituit vt sint: sed eo quo illas administrat vt voluerit, quas vt voluit condidit. In mundo enim sunt absconditæ rationales causæ omnium rerum quæ naturaliter fiunt: sicut absconditus erat Leui in lumbis Abrahe. Sed in deo sunt absconditæ causæ

B
Rūsio.

C
Ad pri.
principi.

D

Summe

eorum quae per gratiam sicut: siue eorum quae ad hanc signanda mirabiliter non naturaliter fiuntur, ut q[uod] de osse viri dormientis facta est mulier. & in locum coste non costa: sed caro suppleta est: non habuit hoc prima conditio rerum vt foemina ex eo sic fieret: sed hoc habuit q[uod] sic fieri posset: ne contra causas quas voluntate instituit: mutabili voluntate aliquid faceret. Reuera non habuit prima conditio rerum vt foemina sic de costa fieret. scilicet, virtute qua natura id facere posset: sed habuit vt sic de costa fieri posset. scilicet, passiu[m] habuit enim in se potentiam qua recipere q[uod] natura in ea agere non posset: sed virtus diuina supernaturalis, vnde ad plura est natura in potentia passiu[m] q[uod] in actiu[m]. Est etiam deus ad plura in potentia actiu[m] q[uod] sit natura in potentia passiu[m]. Plura enim potest per se facere q[uod] natura habet recipere: vel q[uod] sunt illa quae ex ea fieri possunt. contra id q[uod] imponitur Philosopho. xi. metaphysicæ, licet nunq[ue] illud dixit. scilicet, q[uod] omnes formæ quae sunt in motore primo in actu, sunt in materia prima in potentia, hoc enim est falsissimum, nulla enim fortassis species animalis perfecti est in materia in potentia, cuius non sunt aliqua individualia in actu: quia secundum Philosophum in lib. de Plan. natura non cessat nec cessauit generare alalia & plantas & cunctas suas species. Et dicit. xi. metaphysicæ, q[uod] perfecta in omni genere entis priora sunt imperfectis: ut animal semine ex quo generatur. Constat autem q[uod] possibile est deo nouas species animalium & plantarum quales mundus non habet in se, de novo creare, licet inaniter philosophates hic contra dicentes: dicendo deum nihil noui posse facere immediate neq[ue] aliquid aliud facere in mundo q[uod] q[uod] iam fecit. De quibus possumus dicere illud Psal. Narrauerunt mihi iniqui fabulationes: sed non veritas tua. ¶ Ad secundum: dico quod ratio ducit hereticos in errorem contra auctoritatem huius scientiæ: Dicendum quod dictum illud suam expositionem secum portat & solutionem rationis, non enim dicit quod non erraret si scripturis magis q[uod] rationibus malueret accommodare fidem: sed signanter ad dictum suis: ut p[ro]p[ter] hoc intelligamus rationes illas q[uod] sunt deficientes. Rones enim veritas non sunt hereticiorum p[ro]p[ter] nos: led ipsius veritatis & dei: quia deus veritas est, secundum quod dicit Augustinus super Ioan. ser. v. exponens illud Euang. Qui loquitur medaciu[m] de suo loquitur. Non enim (inge) habet homo de suo nisi mendacium & peccatum. Si quid autem habet homo veritatis ac iustitiae de deo loquitur. & r. confes. Veritas tua: non mea est nec illius aut vlli: sed oim nostru[m]. Si ambo videmus verum ybi queso id: videmus! Nec ego vtiq[ue] in me nec tu in me: sed ambo in ipa quae supramentes nostras est incomutabili veritate. secundum quod hoc expositum est supra. Vel potest dici quod ad literam Celsintius estimauit quod in sacra scriptura rationes non erant adducenda: sed catenæ quafi essent omnino causa erroris: & contrarie auctoritati: & dictis sacrae scripturae: non discutiendo rationem veram a non vera. Vnde etiam Augustinus in quadam epistola ad ipm sup hoc est rep[re]hendit dicens. Non ratio: sed falsa ratio cauenda & detestanda est. Nam si ratio vera esset, non vtiq[ue] errarent heretici propter eam. & addit. Quapropter sicut non debes omnem vitare sermonem q[uod] est & sermo falsus: ita non debes vitare omnem rationem quia est & falsa ratio.

Art. XI. de Doctore Theologie.

Art. XI.

Equitur de doctore huius scientiæ circa quem inquirenda sunt septem.

Primum: vtrum solus deus sit doctor huius scientiæ.

Secundum: vtrum mulier possit esse doctor seu doctrinæ eius.

Tertium: vtrum iuuenis possit esse doctor eius.

Quartum: vtrum vir religiosus.

Quintum: vtrum homo peccator.

Sextum: vtrum primi doctores eius simplices & idiotæ esse debebant.

Septimum: vtrum doctores sequentes instructi debebant esse in scientiis secularibus.

Irra primum arguitur quod solus deus sit doctor sacrae scripturae. Primo sic. Augustinus dicit. iii. de doct. Christi. In ipsis hominibus & angelis nemo recte discit quae pertinent ad viuendum cum deo, nisi fiat a deo docilis. docilis a deo nemo fit nisi deo docente quae pertinent ad viuendum cum deo. q[uod] pertinet ad viuendum cum deo sunt ea quae sunt sacrae scripturae. ergo q[uod] sunt sacrae scripturae nemo discit nisi deo docente. ¶ Secundo sic. qui non potest in minus non potest in id q[uod] est magis. Minus est docere q[uod] discere: quia docens debet esse in actu eius ad q[uod] est discens in potentia, sed homo ex se non potest hanc scientiam discere: sed q[uod] eam discat hoc habet ex deo, vt via in opposit. debitur infra. ergo q[uod] eam doceat non potest hoc ex se: sed hoc solum est dei doceat. ergo &c. ¶ Cō-

F
Quest. I.
Arg. I.

In opposit. debitur infra. ergo q[uod] eam doceat non potest hoc ex se: sed hoc solum est dei doceat. ergo &c. ¶ Cō-

Artic.XI. Quest.I. Fo.LXXVII.

et illud Eph.iii. Et ipse dedit alios pastores & doctores in edificationem corporis. i.ecclesiae instructionem. & hoc non nisi in hac scientia de qua ibi loquit. ergo &c.i.Et Timo.ii.dicit Apostolus. vocans se doctorem huius scientiae. Veritatem dico non metior, doctor gentium in fide & veritate.

G
Resolutio In hac questione an deus doceat hanc scientiam non est dubium: sed in hoc est dubitatio maior an homo doceat ipsam: & quomodo eam deus doceat in omni actu discendi: & quo modo homo. Ad quorum intellectum sciendum iuxta superius determinata, qd deus dicitur docere in quolibet actu discendi etiam in illis quae naturaliter cognosci possunt: quia instrumenta naturalia discendi mentis humanae ministrat, quibus omnia etiam quae naturaliter sunt cognoscenda disciri & rerum veritates cognoscit. inter quae sunt intellectus possibilis & lumen ageris: & maxime effigies primae veritatis praesidens mentis, ut supra expositum est. Ad discendum autem ea quae sunt supra naturaliter cognoscenda, vt sunt ea quae sunt fidei & huius scientiae ista non sufficiunt per se discendum qd sufficiunt ad discendum illa quae naturaliter sunt discenda. Immo cu his requiritur lumen suum primitum amplius: vt sub illo verum supernaturale discere possit: qd nequaquam discere posset sub solo lumine naturali intellectus & communis praesidentia primae veritatis. Tale autem est lumine fidei in cognoscendo ea quae sunt fidei: & si aliquid sit superior cognoscibile ad qd lumen fidei non sufficit ad veritatem illius perspiciem, adhuc secundum qd infra videbitur, illustratio aliqua clarius & superior requiritur. H Et tunc dicendum ad questionem. cu sacrae scripturae veritas excedit notitiam naturalis rationis: quia est de eis quae sunt fidei, vt dictum est supra: & etiam dicetur infra ad quorū notitiam deus lumen fidei supernaturale infundit menti humanae, sub quo naturale indicitorum illustrat in tantum vt sufficiat in illis veritatem perspicere: sicut ergo in scientiis naturalibus dicitur solus deus docere maxime p̄fidendo mentis, vt dictum est supra: sicut solus deus docere habet scientiam mentis imprimendo lumine fidei, vel aliquam aliam illustrationem in ea faciendo, quae vt infra dicitur sufficiat ad veritates credibilium mentis humanae manifestandas. Sed ex parte hominis in discendo hanc scientiam & alias aliter contingit & aliter. In scibiliis enim scientiarum rerum naturalium hoc ex rebus naturalibus mediatis sensibus colligere potest notitia terminorum, & per se ex illis forma te conceptus complexos: i.ebus per ea qd naturaliter sibi induita sunt, assistente geniali illustratione divina, de qd dictum est supra: cognoscere potest veritatem primorum principiorum ex quibus vterius potest elicere notitiam posteriorum. Et ideo determinatum fuit supra, qd hoc per se sola investigatione ex puris naturalibus sine omnino doctore existere potest sibi acquirere scientiam rerum naturalium: & omnium eorum quae subsunt iudicio naturalis rationis. In doctrina autem huius scientiae secus est, qd enim terminos incomplexos credet, cognoscit homo qd se antequam potest aliquod complexum ex illis credere: qui enim prius nihil intelligit credere non potest: vt qui non intelligit generali notitia quid homo, quid pati, quid Christus, non potest credere Christum hominem passum. secundum qd dicit August. 4. de trinitate. Credimus dominum Iesum Christum natum de virginē quae Maria vocatur: quid autem sit virgo, & quid nasci: & quid sit nomen proprium non credimus: sed propterea nouimus. Complexiones tamen determinatas credibilium particularium non potest homo per se sibi formare, vt in eis discernat ratio an consentiendum eis sit an non, etiam suscepito habitu fidei. nisi cum hoc articuli ei ab aliquo tamquam credendi proponeretur & suaderetur: & hoc vel adeo interiorius per inspirationem: sicut Paulo inspiravit notitiam Euang. aut ab homine vel ab angelo exterius per prædicationem & sacrae scripturae instructionem. Et ideo dicit August. ser. i. super Ioan. Per homines ministrat sunt scripturæ nisi enim ista dicerent, unde omnino cogitaretis non inueniretis. Et licet deus possit interiori inspiratione sufficienter instruere in eis quae fidei sunt & sacrae scripturae: vult tamen illud fieri qd hominem quantum per ipsum fieri potest, unde nec vult hoc per angelum facere vt homini reverentiā aliquam exhibendam ostendat: & homines fortius vinculo charitatis coiungat. Igitur quia sacram scripturam ordinate & distincte proponere, & omnino ea quae sunt fidei docere est quodammodo: modo quo homini docere competit, vt dictum est supra: concedere oportet qd hominem contingit aliquo modo hanc scientiam docere sicut & alias. Quia tamen eius non est intellectus ad intelligendum aliquo modo illuminare: sed solius dei, multoq; minus in hac scientia qd in aliis: quo ad hoc sum pliciter solius dei est docere hanc scientiam: sicut & qualibet aliam: & multo specialius, vt dictum est. Vnde August. postquam dixit qd per homines ministratae sunt scripturæ, dices. Nisi enim ista diceret unde omnino cogitaretis non inueniretis, immediate adiunxit vocando scriptores sacrae scripturae montes. Ergo ex motibus (ingrati) venit nobis auxilium vt ista audiretis: sed nondum potestis intelligere qd audistis: inuocate auxiliū a domino qui fecit cælum & terram: quia montes sic potuerunt loqui vt non possent ipsi illuminare: quia & ipsi illuminati sunt audiendo. Ioannes qui supra peccatus domini discubuit, de pectore domini bibit qd nobis propinat: Sed propinavit verba, intellectus

Summe

atque inde debes capere vnde & ipse bibebat qui tibi ppinavit, vt inde impleas peccatum, vnde implete ille. Hic etiam dicit Origenes super Exod. Quis est ille quem replet de illo spiritu quo replete Moysen & Aarō ut eodem spiritu illuminatus possit quem per illos sunt gesta differere? Aliter enim non arbitror explanari, nisi eodem spiritu quo gesta sunt differantur. Dicendum igitur quod simpliciter solus deus docet hanc scientiam, quia ipse solus dat ea intelligi, quod est proprie tam docere. Vnde Augustinus super Ioannem. ser. viii. Nemo dicat quia alius dedit legem & alius docet eam. Ipse enim illa docet qui eam dedit. Quo ad aliquid autem ut dictum est: non solum deus docet eam hominem: immo etiam & homo, quod & potest angelus facere, licet alio modo quam deus, ut dictum est supra de modo docendi simpliciter. Et hoc est quod dicit Augustinus primo de doctrina christiana. Cornelium Centurionem quem exauditas orationes eius & eleemosynas respectas ei angelus nunciauit, Petrus tamen traditum scimus imbuedum per quem non solum sacramenta perciperet, sed etiam quid credendum, quid sperandum, quid diligendum esset audiret. Et poterat utique omnia haec per angelum fieri, sed abiecta esset humanam conditionem, si per homines holibus deus verbum suum ministrare nolle videre. Quomodo enim verum esset quod dictum est: Templum dei sanctum est quod estis vestis de humano templo responsa non redderet, & totum quod hominibus descendit tradi vellet, de celo atque per angelos personaret? Deinde ipsa caritas quem fibi homines inuicem nodo unitatis astringit, non haberet aditum refundendorum & quasi misendorum fibi animorum, si homines ab holibus nihil disserent. Et certe spadonem illum qui Elias prophetam legens non intelligebat, neque ad angelum sed ad apostolum misit: neque per angelum ei id quod non intelligebat exposuit aut divinitus in mente sine hominibus ministerio revelatum est: sed potius suggestione divina missus est ad eum: sed igitur cui eo Philippus qui nouerat Elias prophetam, eis humanis verbis & lingua quod in scriptura illa testi erat aperuit.

L
Ad primum principale
M
Ad secundum.
N
Quæst. 2.
Arg.
2
3

¶ Ad primum in oppositum quod nemo discit hanc scripturam nisi fiat a deo docibilis dicendum quod verum est interius ad intellectum huius scientie illustrando & lumen fidei infundendo, per hoc tamen non excluditur ministerium hominis per quod docet exterius ut dictum est. ¶ Ad secundum quod homo non potest ex se discere hanc scientiam, quare neque docere: dicendum quod verum est sine adiutorio interiori divini luminis, nihil omnino tamen per hoc non excluditur quin homo ministerialiter doceat exterius. Semper tamen deo principaliter docente interius in omni actu docendi ut dictum est supra.

In oppo.
O
Resolutio
P
Q
Respōsio.

¶ Inca secundum arguitur quod mulier possit esse doctor huius scientie. Primo sic. Prouer. iii. Vnigenitus fui coram matre mea & docebat me, id autem quod docebat erat huius scientie, ut patet ibidem, ergo &c. ¶ Secundo sic. non est minoris gratiae prophetare quod docere: immo & prophetarum est docere publice ea quae eis reuelantur. Iad Cor. xiii. Qui prophetat hominibus loquitur ad edificationem, mulieribus coegerunt est prophetare, ut Mariam sorori Moysem. Exo. xiii. Deborah iudicem. iii. Old. iii. Reg. xxii. Anne. Lu. i. ergo &c. ¶ Tertio sic. i. Pet. iii. Vnde quis sicut accipit gratiam in alterutrum administrantes, sed mulieres quoadam gratia scientiae huius accipiunt: ergo aliis debent administrare, quod non possunt facere nisi docendo, ergo &c. vnde Maria & Martha cum apostolis genera linguarum accepérunt: & publice sicut apostoli doctrinæ & predicationis leguntur. ¶ Contra est illud apostoli. i. Ti. ii. Docere mulierem non permitto.

¶ Dicendum ad hoc: quod ista quæstio & sequentes differunt a precedentibus. Illa enim quod sicut de potentia absoluta facti, cuius est posse docere: an solius dei, an quodammodo homines & angeli. Istæ vero quæstiones quæsunt de potentia iuris & auctoritatis: an status quarundam personarum permettat quod officium doctoris habeatur. Ritudinem igitur ad istas quæstiones quantum ad potentiam docendi non de facto, sed de iuris permissione. Planum est ei quod de facto quilibet homo sciens siue vir siue mulier, siue senex siue iuuenis, siue religiosus siue secularis, siue clericus siue laicus potest docere quod nouit. Dicendum igitur ad istam positionem & cōsimiliter ad alias, quod docere potest aliquis ex officio vel ex beneficio. Ut autem aliquis possit docere ex officio quatuor in eo requiruntur, duo respectu doctrine, & duo respectu illorum quibus dispensanda est doctrina. Primus est docendi cōstancia, ne de faciliter a veritate cognita doctor se diuertat. Secundus est exequendi efficacia, ne per infirmitatem ab opere desistatur. Tertius est docentis auctoritas, ut auditores sibi credendo obediant. Quartus est sermonis vivacitas, ut vitia corrodendo ad virtutes impellat. Propter primum Christus. Mat. v. primos doctores comparat luci quae non tenebrescit: propter secundum ciuitati quem non deficit: propter tertium lucernæ quem super candolum ponitur: propter quartum sali quo caro a putredine praeservatur. ¶ Quantum ergo ad ista questionem dicendum, quod contraria his quatuor inueniuntur in mulieribus, propter quod mulier ex officio docere non potest: & ideo nec doctor esse huius scientie. De primis duobus dicit gloriosus Lucas. v. terti. Quia constat

Artic. XI. Quest. II. Fo. LXXVIII.

ris praedicandi non habet infirmior sexus: & ad exequendum infirmior est mandat viris officium eius
geli-adi. Mulier vero predicandi seu docendi constantia non habet: quia de facili a veritate seducit.
Et ideo postquam dixit Apostolus. i. Timo. ii. Docere mulierem non permitto: post modicum subiunxit
quasi per causam. Adam non est seductus: mulier autem seducta in pruaricatione fuit. Mulier secundo exequendi
officium doctoris non habet efficaciam: quia sexus fragilitatem patitur, qui non sufficit in
publico discurrere & laborare. Et ideo ibidem etiam cum dixisset: Docere mulierem non permitto:
statim addidit: Sed esse in filio. Mulier tertio doctoris auctoritatem habere non potest propter sexus con-
ditionem: qui non habet exequendi libertatem: quia sub alterius debet esse potestate. Gen. iii. sub po-
testate viri eris: & ipse dominabitur tui. Et ideo cum mulieri officium docendi inhibuerit, dicendo
Docere mulierem non permitto, immediate adiunxit: Negat dominari in viru, ubi dicit Glos. Vnde
eniam auctoritate docendi ei negavit. Et postquam dixit prima Corin. xiii. Non permittit eis loqui: im-
mediate adiunxit: Sed subditas esse sicut lex dicit, vnde quod sumeret auctoritatem praesidentis, indecens
esse ei & verecundum valde, & ideo addit apostolus. Turpe est autem mulieri in ecclesia loqui. ubi dicit
Glos. Quia contra disciplinam ecclesiastica est. Mulier quarto vivacitatem sermonis non haberet
ad mortificandum: sed magis prouocandum peccata, & ideo super illud. Docere mulierem non per-
mitto, dicit Glos. Si enim loquitur magis licet ad luxuriam & irritat, & ideo dicit Ecclesiastici. ix. Collo-
quium illius quasi ignis exardescit. Glos. In corda auditorum. ¶ Loquendo autem de docere ex benefi-
cio & charitatis seruore, bene licet mulierem docere sicut & quemlibet alium si sanam doctrinam
habeat: & hoc priuatim: & in silentio: & non in publico & in facie ecclesie. Hoc enim solum licet
docentibus ex officio: & tali modo docere solummodo ei prohibetur. Vnde cum dixisset Apostolus pri-
ma Corin. xiii. Potestis omnes prophetare ut omnes discant: ne crederet aliquis quod hoc liceret mu-
lieri in publico sicut viro, intulit. Mulieres in ecclesia raseant. Non enim permittitur eis loqui. Ve-
rum enim in ecclesia secundum quod dicit Glos. super illud. ad Timo. Docere mulierem non permitto. Ni-
bilominus tamen alibi in priuato eis permittitur docere ea quae licet eas discere: & hoc maxime mu-
lieres alias & puellulas: viros autem non. tamen quia sermo earum viros ad libidinem inflammat, ut dictum
est, tamen quia hoc est turpe & dishonestum viris. secundum quod dicit Hieron. ad Paulinam. Discutitur p-
udor a foeminis quod viros doceant, & hoc nisi sit mulier speciali gratia praedicta: ut fuit virgo bea-
ta quae Apostolos in silentio docuit. secundum quod Augustinus in sermone quadam de virgi-
nis nativitate: loquens de apostolorum & eius disciplina, dicit. Ipsi per revelationem spiritus sancti
edociti fuerunt omnem veritatem. Incomparabiliter tamen manifestius ac eminentius ipsa per eum
dem spiritum ipsius veritatis intelligebat profunditatem, ac per hoc multa eis per eam reuelab-
tur: quae in se non solum scientia sed ipso effectu, ipso experimento didicerat de mysteriis eiusdem do-
mini Christi.

¶ Ad primum in oppositum: quod dixit Salomon de matre sua, Docebat me: dicendum
quod hoc erat doctrina priuata qua mater studiuit filium tamquam minorum: quod licuit: quia talibus etiam li-
cer conuersari cum foeminis: nec turpe est eis neque ad libidinem earum sermonibus prouocantur.
Melius dicendum quod illi verbo docebat non supponit ly mater, sed pater. vnde litera sic iacet. Filius
sui patris mei tenellus & vnigenitus coram matre mea: & docebat me. Glos. interli. Pater. ¶ Ad
secundum: quod licet mulierem prophetare, quare & docere: Dicendum quod prophetia data est mu-
lieribus non ad publicam instructionem: sed priuatam. & si ut per eam viros doceat: hoc est ex gra-
cia speciali, quae non respicit sexuum distinctionem. secundum quod dicitur Col. iii. Induite novum ho-
minem qui renouatur secundum imaginem eius qui creauit illum ubi non est masculus neque fe-
mina. Viris autem data est ad publicam instructionem. Et ideo, ut dictum est, postquam prophetiam
apostolis omnibus concessit, specialiter mulieribus publicam doctrinam abstulit non viris, ut dictum
est. ¶ Ad tertium quod unusquisque secundum quod accepit gratiam administraret: Dicendum quod hoc licet
sed uniusque secundum quod decebat, scilicet mulieribus priuata & viris publice. & ideo sequitur ibidem. Sicut boni
dispensatores multiformis gratia dei: tanquam ex virtute quam administrat deus: ut in oibus honorifice deus.
Vnde & si ex speciali gratia deficiat mulieri ut publice predicet: hoc tunc licet ei quia gratia, ut dictum
est, distinctionem sexuum non respicit. tamen enim gratia concessum est mulieribus publice prophete-
tare in ye. test. in virorum consummatione: quia effectionem facti erit: sicut & foeminis concessum
est publica regimur super viros gerere: & similiter in primitiva ecclesia propter messis multitu-
dinem & metentium paucitatem concessum est mulieribus Marthae & Mariae publice praedicare
et. iii. Philippi filiabus publice prophetare. secundum quod habetur Act. xxii.

R

S
Ad pri-
incip.

T
Ad secun-

V
Ad tertium

Summe

X
Quæst.3.
Arg.4.
In oppo.

In ea tertii arguit q̄ futuris possit esse doctor huius sc̄iæ. Primo sic. Apostol⁹ dicit. i. Tim. iii. Precepit & docet. nemo adolescentia tua contemnat. sed contemnda eset nisi licet adolescentem docere. ergo &c. Secundo sic. Dañ. iii. dicitur. Suf citavit dñs spiritu pueri iunioris. qui dixit. Reuertimini ad iudicium meum. sed nō licet etiā iudicare quē nō licet docere. ergo &c. In contrariū est Gl. vlti. Mat. iii. quæ loquitur sic. Ioannes predicabat & baptizabat. q̄ Christus. xxx. annos erat. ostendens nullā sacerdotē vel predicatorē debere fieri nisi virilis etatis. Sicut Joseph tricenarius regimē Aegypti suscepit. David regnare eadē etate inchoauit. Ezechiel pp̄tiam p̄meruit. p̄dicatio ait & prophetia cū doctrina eadem cursu currunt. ergo &c.

Y
Respoſio.

Dicendum ad hoc. cum secundum philosophum sapientis est ordinare. eius est singula q̄ in usum humanū assumuntur sic dispensare. vt runc vniq̄dꝝ in usum p̄ferat q̄i iuxta re etiā rationis iudicium magis valet. vnde & secundū Philosophiū. vniq̄dꝝ in tempore in quo magis valet magis est eligendū. vt fortitudo in iuuentute q̄ in senectute. quia magis indigent in se refrena ri mot⁹ passionis. sapientia contrario: quia sedatis passionibus melius ea uti potest senex q̄ iuuenis. Quare cū docere secundū Philosophiū opus fit sapientis & sapientiæ. quo doctor sapientia sua utrū ad aliorū instructionē officia docendi. & maxime hanc scientiā quę vere omniū scientiarū sapientia est. & post oēs alias decenda. vt dictū est supra. non nisi in etate prouecta assumendum vel alicui in iungendū est. & sic regulariter iuuenis non debet esse doctor huius sc̄iæ. Vnde & super hoc est priuilegiū theologorū Parisiensium continens q̄ nullus potest incipere in theologia facultate nisi fuerit ad minus. xxv. annos. Propter qđ & illi doctores qui sp̄ū sc̄ō repleti ad doceūtū venerūt. vt Ezech. David. Joan. baptista. & etiā ipse Iesus Christus dei virtus & dei sapientia. vt in hoc hoībus cōuenirent. & exemplū darent. vñq̄ versiū tps illud officiū docendi distulerūt. secundū q̄ dicit beatus Gregorius. Eze. Qz. Eze. xix. anno spiritu p̄pheriē accepit. s̄indicat nobis aliquid considerari dñi. quia iuxta rationis usum doctrinę sermo nō suppetit nisi etate perfecta. Vnde & ipse dñs etatis sūz anno. xii. in medio doctorum in templo sedens non docens. sed interrogas voluit inueniri. Ut eis non auderent hoīes in infirma etate p̄dicare. interrogare hoīes est dignatus in terra. q̄ per diuinitatem suam semp̄ angelos docet in coelo. Prophetā igit̄ vt ostendat cuius etatis sit in p̄dicatione. etatis solide esse describitur: quatenus cū cū vita & spiritu omnia quę ad p̄dicandū cōgruit concordare videant. Est autē expediens & utile vñq̄ ad illā etatem opus doctoris differre: tanq̄ in quo usus eius iuxta regulā rectę rationis magis valet. & propter ipsum doctorē. & p̄pter ipsos auditores. vt eis ex doctrina sua neḡi proueniens emulorū vituperiū deprimat. neq̄ laus adulatorum eleuet. q̄a dicit Gre. Ad exemplū nō sunt ostendēda nisi q̄ firma sunt. Prior enim cōualescere debet mens. atq̄ ad utilitatē proximorū postmodū demonstrari. cū iam nec p̄ laudē eleuata corruat. nec p̄ vituperationē percussa cōtabescat. Hoc autē ne fiat in quolibet doctore multū timendū est. secundū q̄ dicit Chrys. sup illud Mat. v. Vos etis sal terræ. Non enim (inquit) oportet vos maledicta hominū timete tñ: sed & laudes. quas si audire cupiatis tunc vere infatuati etis atq̄ conculcādi. Qz. si cū doctori quālibet etatis sit & maturitatis hec sunt timenda. magis ergo & iuueni. & ideo dicit Gre. Cum prima sunt adolescentiæ vel iuuentutis nostræ tempora. nobis adhuc a p̄dicatione cessandū est: vt vomer nostræ liguæ p̄scindere non audeat terrā cordis alieni. quousq; em in infirmitate sumus cōtimere nosmetip̄s debemus: ne dū tenera bona cū ius ostendimus amittamus: quia & arbusta plūtata si prius in terra radicata non fuerint. manu tacta cūtū arescant. at si semel radicem fixerint manus tangit. & tñ nihil officit: venti ipellunt nec ledunt. Valet aut̄ propter ipsos auditores: qm̄ propter etatē doctori maiorem reuuentiā ferunt. & vberiorē fructum sapientiē expectant. quia ratione etatis p̄fūnitur q̄ in ipsū vberior sapientia inueniat. secundū q̄ dicit Iob. xii. In antiquis est sapientia. & in multo tempore prudentia. Glos. interline. Vnde infirma etas etiā cum recte sapit ad p̄dicandū non debet profilire. Illa em dicta in radice sapientiæ sunt solidata. quæ p̄ viuēdi usum etiā aquaria experimento cōualescunt. Vnde & dicit Philosophus. Nemo iuuenes eligit duces. q̄a non constat eos esse sapientes. Doctores ait sunt duces discipulorū quasi ignorantū & cœcordū. Ro. ii. Confidis te esse ducem oportū. lumen eorum qui in tenebris sunt. eruditorem insipientium. magistrum infantium.

& Ad primum in oppositū de Tímo. dicendum q̄ quis etas requiritur in doctore Ad primū regulariter vt dictū est: si tñ iuuenis dono gratiæ specialis ita p̄dit⁹ effet. & in se cōfirmat⁹. ne causas in eo timēdus effet. & cū hoc de eius sapientia constaret. ex priuilegio speciali doctor esse posset: maxime si necessitas cum requireret. sicut contingebat in Tímo. q̄a in eo mores & cōuersatio etatē

Artic. XI. Quest. IIII. Fo. LXXIX.

supplebant. Vnde cum sapientiam cōperentem adolescentē habuerit ex gratia priuilegii specialis, qđ scopus ordinari & doctor institui potuit, vñ Apostolus statim postq̄ dixit Adolescentia tuā nemo contemnat, qđ ad exempli honestatem inuitat: & per hoc idoneum eum fore ad illud ostēdit dices. Esto exemplum fidelium in verbo, in cōuersatione, in fide, & in castitate, vnde Glos. Monet eū per oīa exemplum aliis esse, vt i adolescentē mirabilis esse videatur & grauis disciplina, vt actus eius excusarent astatem: & non quasi iuuenis: sed senior habere & erubescere maiores natū si non se exuberent iuxta formam eius cōuersatione & moribus graues. Nec solum quia talis erat eum tam cito promouit Apostolus: sed quia ecclesia eo opus habuit: quia tunc quando ecclesia erat nouella plantatio, paucos ad opus prælati & doctoris habuit idoneos. Greg. respōdet aliter: vt. Adolescentia stet pro iuuentute declinante ad astatem virilem, dicens. Etsi Timo. dicitur, p̄cipe hoc. i. doce. Nemo adolescentiam t. cōtem. Scindūm est qđ in sacro eloquio nōnūg adolescentia iuuentus vocatur, vnde scriptum ē. Letare iuuenis in adolescentia tua. Ad secundum de Dañ. Dicendum con similiiter qđ doctrina & mores in ipso supplebant astatem. Vnde super illud Suscitauit spiritum, dicit interl. Nō dedit: quia iam in eo erat: sed propter etatis tenuitatem quiescebat: & occasione data suscitauit eum, erat autē occasio: quia aliter oportuisset innocētē damnari senibus Iudeorum infatuatis vnde ipse cōtinuo dixit. Sic fatui estis filii Israel non iudicantes: neqđ verum est cognoscentes cōdemnatis filiam Israel, & illi statim dixerunt ei. Veni sede in medio nostrum & iudica nobis: qđ deus dedit tibi honorem senectutis. Glos. interl. Sed nō astatem de qua Sap. iiiii. Senectus venerabilis ē: non diurna neqđ numero annos computata, cani sunt sensus hominum: & aetas senectutis vita i mactulata, vbi dicit Glos. interl. Quia nō aetas corporis: sed maturitas mentis: & morum probitas laudatur: quia ille canus est qui bene sensatus: senex est bene qui mundus & simplex. Et nota qđ si hoc modo aliquē iuuenem in doctorē quandoq; legamus assumptū, hoc tamen regulariter i exēplum trahendū nō est. Secūdum qđ dicit Glos. Lu. iii. Christus. xxx. anno baptizat facit miracula: docet: vt reprimat temerarios qui omnem astatem ad hēc officia idoneam credunt. qđ non est ita: nisi aliquando dei miraculo cōtingat: vt Hieremī & Danieli. Et Grego. ait. Nec mouere quenpiā debet qđ Hieremias & Daniel p̄phetē sp̄iritū pueri perceperunt: quia miracula in exēpla operationis nō sunt trahenda. Oportēs enim deus & linguas infantium facit disertas: atq; ex ore infantium & latētiū perficit laudem. Sed aliud est: qđ nos de doctrinē ysu atq; disciplina dicimus: aliud qđ de dei miraculo scimus.

Iraç qđt̄ arguit qđ vir religiosus nō debet esse doctor hui⁹ sciētiae Prio sic. xvi. q.i. c.i. dicit Nicena Synodus. Monachū p̄ oīa singularit̄ agere oportet. doctoris officiū est nō singularit̄ agere: sed cū multis, ergo &c. Scđo sic. dicit Greg. i regi stro. Nemo p̄t ecclesiasticis obsequiis deseruire & i monachorū regula ordinate p̄sistere: docere obsequiū ecclesiasticū est vnu de p̄cipuis, illud autē nō debet facere, ppter qđ i regula nō p̄t p̄sistere, ergo &c. Tertio sic. Hieronym⁹ ad Hyperiū & Desiderium. Monachus nō doctoris: sed plangentis habet officiū. docere autē nō debet hanc sciētiā qđ nō potest habere doctoris officiū. ergo &c. Quarto sic. vii. q.i. dicit ca. Pr̄cipit. Monachorū vira subiectiōis habet verbū & disciplinat⁹ nō docēdi. Cōtra est illud Hiero. ad Rusticum. Si clericat⁹ titillat discas qđ possis docere multo tēpore discas qđ postea doceas.

Ista quæstio nihil aliud inquirit qđ an status religionis repugnet statui doctoris ita qđ simul non possit quis esse religiosus & doctor: supposito qđ alioq; sit idoneus & literatus. Dicere simpliciter qđ nulli religioso liceat officium doctoris assumere, nō ē verum. Ne beatū Grego. aut beatum Aug. Anglorū episcopū & Ioannem Dam. & qđ plurimos alios negemus officium doctoris habuisse, aut fecisse cui⁹ officiū exercere nō debebant. cōstat enim indubitāter oēs istos docuisse & religiosos fuisse. Distinguēdum igitur ex parte monachorū sub monachis oēs religiosos comprehendendo. qm̄ cum idem est monachus & clericus, aliqd p̄t ei conuenire iquātū monach⁹ & aliqd in quantum clericus. Inquantū enim monachus officium non habet doctoris siue docentis, sed plangentis, vt dicit Hiero. in tertio argumento. qui per illud dictum suum noluit excludere qn monachus possit esse doctor: sed voluit distinguere inter officia monachi & clericī: ostendendo quid cuiq; officio conueniat, vt dicit Gratianus. xvi. questio. i. c. Superiori. vnde vt ibidem dicit. vñq; ad tempora Zosimi papae monachi simpliciter fuerunt monachi. s. laici & non clericī. Si vero loquamur de monachis inquantum clericī vel aliquo modo literati, reuccanda est distinctio illa in praecedenti qđt̄e habita qđ docere potest aliquis vel ex officio vel beneficio. Si enim monachus famam habeat doctrinam, inquantum hmoī bene licet eum docere ex beneficio: sed priuatim confor-

&
Ad secundū

A
Quest. 4.
Arg. 4.

4
In oppos.

B
Resol. 4.

Summe

Ccios suos monachos malo magis q̄ mulierem. Cui istud concessum est supra. Loquendo vero de docere ex officio. Sciendum q̄ docere potest aliquis ex officio auctoritatis pastoralis, aut auctoritatis magistralis. Primo modo publica prædicatione. Secundo modo publica lectione. Ex officio aut auctoritatis pastoralis potest alius docere populi prædicatione, vel quia habet auctoritatē pastoralē ordinariā vel cōmissam. Secundo modobene licitu est religiosum vel monachū docere populi prælati a quo missus est de consensu abbatis sui: sed non ultra commissiōne procedere. Secundum q̄ dicit Gregorius in Registro. Si quispiam monachorū ad clericatus officium accesserit, non nisi aliquā habeat viterius potestarem. Auctoritate autem pastorali ordinaria non licet eum docere omnino sicut neḡt prædicare, nisi ipse assumptus sit in prælatum, & tunc videndum est an licet religiosum docere, & an licet eum prælatum esse. Et constat eum posse prælatum esse non discedendo a priori voto, si ad hoc fuerit electus & ordinat⁹, vt probat Grat. plurib⁹ cap. vi. q. i. ante illū. His omnibus. Idcirco dicendum q̄ religiosus potest esse doctor auctoritate pastorali: sed tunc ab soluitur ab obseruantiis quæ specialiter solent obseruari in monasteriis: quia ambo non possent simul custodiri. sicut dicit Grego. in. ii. argumento. Satis enim incongruū est (vt idem dicit) si cum unum ex his pro sui magnitudine diligenter quis non possit explere, ad utruq; videatur idoneus. Si vero neutro modo habeat auctoritatem pastoralē nullo modo licet eum docere populum publica prædicatione, quia non licet eum prædicare omnino cuiuscunq; sit literatura. Secundum q̄ dicit Leo papa. xvi. q. i. c. Addidimus. Praeter dominī saeculaires nullus audeat prædicare siue monachus siue laicus sit ille, cuiuslibet scientiæ glorietur, nisi forte intus fuerit divina gratia ad hoc cōmonitus. sicut refert beatus Gregorius de beato Benedicto qui homines montis Cassiani ad fidē adduxit. & de quodam Equitio cui angelus in somnis apparuit, & eum ad prædicandum misit. vt dicit Grat. causa prædicta in. c. Hoc idē. Si vero loquamus de docere auctoritate magistrali per legationem: dicendum q̄ hoc modo docere summe competit religiosis, & sacram scripturam exponeant. q̄to magis iuxta dictamen sacrae scripturæ distictius debent vivere! Sic enim inuicem sacram scripturam docuerunt sancti eremiti & exposuerunt, sicut pater in collationibus patrum. Per huc patent obiecta.

E Ad primum q̄ oportet monachum singulariter agere: dicendum q̄ doctoris officium prædicando auctoritate pastorali ordinaria non est singulariter agere, quia habet cum hoc illos quos docet gubernare. Docere autem omnibus modis aliis, quia est sine regimine, non reputat ei qđ est singulariter agere. Vel dicendum q̄ loquitur de monacho vt monachus, non autē vt clericus. Per idem dicendū ad secundum, q̄ nemo potest ecclesiasticis obsequiis deferre, scilicet populum gubernando, & in monachorum regula ordinate perfistere, scilicet quo ad claustris obseruantias, potest tamen quo ad illa quæ sunt ordini substancialia. & tam haec q̄ illa bene potest obseruare cum officio docendi, dum tamen non sit ei cura regiminis altera. Similiter etiam patet tertium, docere enim nō est officiū monachi vt monachi: sic enim esset laici nisi ex beneficio ad modis mulieris si sanam habeat doctrinam. Est tamen bene monachi inquantū clerici literati & docti, iuxta determinatum modum. Similiter pater quartū. monachus enim nisi prælatus vel missus a p̄latō non habet officium docentis prædicando, sed discipuli & subiecti, potest tñ bene habere officium docentis legendo vt dictum est.

I Inca quintum arguitur q̄ doctor huius scientiæ non debet esse iustus. Luce. ix.
de illo qui non ambulat cum Christo, quem apostoli a docendo voluerunt prohibere, dicit Christus. Nolite prohibere. Ille autem malus erat, ex quo Christo non adhesit: esset autem prohibendus si non licet docere nisi iustum. ergo &c. Secundus do sic. Philipe. i. dicit apostolus. Quidam ex contentionē Christum annunciantes non sincere, existimantes pressuram suscitare vinculis meis. De istis constat q̄ mali erant, quod etiam testatur glos. & tamen Apostolus gaudere se dicit pro eo q̄ docuerunt. Quid enim? (inquit) dum omni modo siue per occasionē, siue per veritatem Christus annuncietur, & in hoc gaudeo, sed & in hoc gaudebo. Hoc autē non dixisset. Apostolus nisi licet tales docere. ergo &c. Oppositum arguitur primo sic. super illud Matthēi. x. Simonem qui vocatur Petrus, dicit glos. Petrus agnoscens, Simon obediens, Andreas virilis: qđ doctoribus conuenit, quia hi soli sunt in magisterio apti qui sapientiae luce illustrantur, & preceptis dei obediunt, & aliis viriliter suggesti. Doctores autem non debent esse nisi apti ad docendū & magisterio, ergo &c. Secundo sic. Chrysostom⁹ super illud Matthēi. v. Qui sic fecerit & docuerit magnus vocabitur,

In oppos.

Quæst. 5.
Arg. 1.

dicit. Docere sine opere condemnat docentem, sed nulli licet facere quod eum condemnat, ergo docere

Ad questionem istam an iniustus & peccator possit esse doctor huius scientiae: an non debet esse nisi iustus: Dicendum quod doctor dicitur aliquis quia potes docere: aut quia docens officium habes. Primo modo dicitur aliquis doctor ex habitu scientie, quo est talis in actu quam potest facere discipulum, qui est talis in potentia solum. Cum ergo talis habitum non amittit ex actu peccandi: sicut nec eum ex actu virtutis acquirit, nisi dispositio in quantum habitus virtutum disponunt ad scientiae acquisitionem, ut vult Commen. super. vii. Phry. hoc modo doctor huius scientiae potest dici malus & peccator: quia potest ita sanam doctrinam habere ut iustus, & periori habitu huius scientiae informatus esse. Se habet enim hoc modo doctor ad instruendum alii secundum habitum huius scientiae: sicut artifex quidam ad operandum artificium secundum habiturum artis. De artifice autem dicit Philosophus in fine primi politio: quod non oportet eum habere virtutem, ad hoc enim quod sit bonus faber potest facere bonos cultellos nulla virtus moralis in eo regitur, sed solum perfectio artis fabrilis. Secundo modo dicitur aliquis doctor: quia ei committitur & permittitur officium publice docendi. Cum igitur officium tale committi non debet nisi illi quem expedit docere: & solum talis debet in officio tali permitti: sicut nec medicus debet in civitate permitti practicare aut ordinari ad hominem officium nisi expediatur civitati: sicut ergo medicus in civitate quantumcumque peritus non deberet ponи in officio usus medicinae neque in eo permitti nisi fieret dispositus ut utilis esset egrotis ad recuperandum sanitatem: ita quod si esset ita iracundus ut oculi egrotantes ad iram provocaret, qua necesse esset eos periclitari: quantumcumque esset peritus & daret bonas medicinas: non tamen deberet permitti practicare in civitate: Sic est de doctore huius scientiae: quod quantumcumque quis peritus est in sacra scriptura si officium doctoris exercere non posset nisi cum periculo audientium, nullo modo deberet permitti docere: nec esse doctor huius scientiae. Quia igitur quod aliquis docere possit hoc habet ex habitu scientiae: quod vero sine periculo audientium licet ad profectum eorum docere possit, hoc habet ex fama bona vita: Idcirco in doctore qui de iure & ex officio possit & debet docere hanc scientiam, duo requiruntur: scientia qua docere potest & vita qua salubriter docere potest: & hoc ideo: quia doctor sacra scriptura sicut instrumentum est & organum verbi dei in docendo fideles ad eorum & propriam salutem sive utilitatem. Unde super illud Matth. iii. Vox clamantis. Glos. Ioannes est vox: Christus verbis quod clamat in Iohanne. Sic autem est in organo sive instrumento, quod determinatur quo ad dispositionem formalem & materialem in ipso a fine & a materia circa quam operatur. Sicut patet in serra instrumento artificiali: quia enim habet secare materiam duram ligneam, debet esse ex materia dura ferrea, ga vero habet eam linealiter dividere secando, debet esse dentata, ut determinat Philosophus. ii. Phy. ita quod si esset in materia molli non posset in materia dura agere neque secare. Si vero non esset in forma dentata non posset secando finem assequi: & linealiter ligna dividere. Nunc autem in proprio materia subiecta circa quam habet agere actum docendi doctor sacre scripture, fideles sunt in ecclesia quos debet instruere, finis vero ad quem agit, salus est sive utilitas propria & aliorum ex instructione. Quantum ergo est ex parte materie debet esse instructus, ut sit instructio principium materiae in ipso doctore. Quantum vero est ex parte finis ad quem habet agere dispositio formalis in ipso, sit vita sanctitas qua ipse primo faciat quae aliis facienda docet. Si enim instructus non esset, docere non deberet: nec posset secundum quod super illud Iac. iii. Nolite plures magistri fieri, dicit Glos. Nisi enim discreti & in scripturis docui. Qui enim in doctore officium docendi iurpat: & Christum non sincere nesciat: maiorem damnationem mereatur. Sicut neque serra si esset ex materia molli posset ligna dividere. Si vero esset instructus, sed non in opere iustus: tunc eti si fideles instruere posset, ad vitam sanctitatem informare vel in ipsa continente non posset. Secundum quod dicit Chrysostomus super illud. Vos estis sal terra. Doctor omnibus virtutibus debet esse ornatus, ut pigros circa bona opera valeat promouere magis suo exemplo quam voce. Bona conuersatio saeculorum sine verbo tenet quidem sanctos in sanctitate per suum exemplum: adducere vero ignorantes ad scientiam veritatis non potest. Verbum adducere quidem ignorantem ad scientiam veritatis & sine conuersatione bona potest: tenere autem in fide vel sanctitate absque bona conuersatione non potest. Magis vero scandalizat. Reuera eti bonos valde adducere posset ad cognitionem veritatis, malos tamen magis a veritate auelleret. secundum quod dicit super illud. Sic luceant opera vestra bona. Qui non facit (inquit) quod docet, non alios docet: sed seipsum condemnat. Et melius est facere & non docere quam docere & non facere: quoniā qui facit eti tacuerit aliquos corrigit sive exemplo: qui autem docet & non facit: non solum neminem corrigit: sed ad hoc mul-

Summe

tos scandalizat. Quis enim non mouetur ad peccandum, cum viderit ipsos doctores pietatis peccatores &c. secundum qd ibidem pertractat. Hinc etiam dicit Gregorius i. past. In ipso magisterio lingua confunditur, quando aliud agitur & aliud docetur, quia qd verbis praedicat moribus impugnantur. Et ideo cuius vita despicitur, refutat ut eius praedicatione contumescatur: econtra autem illa vox libenterius auditorum cor penetrat, quam dicentis vita commendat: quia qd loquendo imperat, ostendendo adiuuat ut fiat. Vnde sicut ferrum non dentata ad finem regulariter secandi attingere non posset. Sic nec doctor si sanctitatis conuersatione non fuerit informatus: alios salubriter instruere potest. Dicendum ergo qd doctor idoneus huius scientiae non solum debet esse instructus ut vera doceat, sed bonus & iustus ut eadem faciat. Et ideo super illud Actuum. i. Coepit Iesus facere & docere, dicit Glos. Bonum doctorum instruit, quia qd docet facit, id est prius est facere, postea docere: ne verbum opere destruatur. Vnde super illud Matthaei. v. Vos estis sal terrae, dicit Chrysostomus. Prius vocavit eos sal, postea lux, quia primum est bene vivere: secundum autem bene docere. Nam per bonam conuersationem ascenditur sine dubio ad scientiam, per scientiam autem nescio si ad bonam conuersationem omnino peruenitur. Perpendi quidem scientes sine timore dei multos: timorem autem deum sine scientia vidi nullum. peccator ergo aut iniustus non debet esse doctor huius scripturæ. Veritatem distinguendum est propter argumenta & dicta sanctorum circa hoc qd malus & peccator est aliquis, aut contra veritatem doctrinæ sentiens sicut hereticus, aut contra veritatem doctrinæ agens sicut peccans in moribus. Malus & peccator primo modo non debet docere omnino neq; esse doctor huius scientiae, tum quia excommunicatus est, tum quia auditores corrumperet. & ideo dicitur Cantorum. ii. Capite nobis vulpes paruulas quæ demoluntur vias. Glos. Debellate & reprehendite hereticos, quia precipitia faciunt & sunt nocui. Secundo modo peccator fidelis est & sanam doctrinam habet, sed vitam non habet, de quo distinguendum, quia aut est occultus & bona fama: aut diffamatus est super mala vita & manifestus. Si sit occultus, aut ergo peccat ex ipso actu docendi, quia docet ad quaedam, aut vanam gloriam: aut est peccator ex actu alio, pura inuidus vel cupidus, & huiusmodi. Primus seipsum occidit, & ideo non debet qdum est de se docere, sed seipsum retrahere. Vnde super illud Philip. i. Dum enim omni modo &c. dicit Glos. Species doctorum distinguunt bonorum & malorum, qui omnes Christum annunciant: sed non eodem modo. Mali enim nec simplici nec veraci animo Christum annunciant: bons autem puro & fide sincera: omnes tamen evangelio proficiunt, & sequuntur in glossa. Tres inuenimus personas, pastoris, mercenarii, furis. Pastor in veritate veritatem annunciat. Mercenarius vero occasione veritatem annunciat. Fur & latro veritatem negat & tollit. Diligendus ergo est pastor, tolerandus est mercenarius, cauendus est latro. Mercenarius appellat qui ad quaedam praedicat. Furem vero haeticum qui falsa praedicat. Pastorem autem qui vera & propter deum praedicat. Sicut dictum est de doctore fure qui haeticus est & peccat in doctrina: similiter dicunt aliqui de secundo: dicendo scilicet de mercenario & omni qui peccat in moribus, & est occultus, qd quilibet peccator quantumcumque occultus in docendo id cuiuscontrarium agit peccat, & ideo docere non debet, quia nemo debet facere quo seipsum condemnat. Sed hoc non videtur rationabile. Si enim peccator existens in peccatis per bona opera de genere bonorum potest se disponere ad gratiam de congruo: inconveniens est dicere eum in illo peccare. Cum ergo potest facere, & expedit ei alia opera de genere bonorum quæ vergunt in utilitatem proximi: multo fortius & opus docendi quod multo magis vergit in proximi utilitatem qd plura aliorum. Si ergo sit peccator occultus in moribus non ex actu docendi: nec contra veritatem doctrinæ sentiendo, ut non sit excommunicatus: dicendum qd talis licet occulte agat contrarium ei qd docet, quia in hoc utilis est aliis, & hoc est sibi proficuum sicut & alia opera misericordiae facta in mortali, bene licitum est ei docere, & potest esse doctor. Hinc dicit Anastasius papa dis. xix. in ca. Secundum. Non queratur quis vel qualis praedicit: sed quid praedicit. Qui vero super vita mala manifestus est & diffamatus, ille quantum est ex parte sui omnino docere non debet, quia scandalizat. Secundum qd dicit Chrysostomus. Qui cum seipsum docere nequierit alios emendare conatur, irrisioni expositus est plurimorum cum verbis eius clariores hominum voces reclamat. Secundum qd dixit Christus primis doctoribus Matthaei. v. Vos estis sal tertæ: & si sal evanuerit in quo salietur: ad nihilum valet ultra nisi ut mittatur foras, & conculcetur ab hominibus. Glos. interlinea. Irridentur a carnalibus dum contemplatur eorum vita, & ideo maiorem sibi damnationem acquirunt. De isto tñ sciendu: qd si sanam doctrinam habeat, quousq; ab ecclesia permittit, & ab officio non repellit, quatum ex est parte fidelium audiri

N

O

P

Arti. XI. Quest. VI. Fo. LXXXI.

potest & debet. Iuxta illud qđ dominus dicit Matth. xxiiij. Super cathedram Moysi federunt Scribe & Pharisæi. omnia ergo quaëcūq; dixerint vobis seruare & facire. scdm opera eorū nolite facere. Super cathedrā se. Gl. Docentes doctrinā quā Moyses docuit. Quęcūq; dixerint. Gl. Ad cathedralm pertinentia. Seruare & fa. Gl. Corde & opere: propter cathedralm: non ppter vitam. Si vero ab ecclesia repellantur: tunc nec omnino sunt audieadi. Q
Ad pri.
prin. Ad prima duo argumenta patet responsio ex dictis: qđ procedunt de doctore mercenario: qui ppter aliorum utilitatem docere potest pmissus. quātū tñ est ex pte sui docere non deberet: quia officium doctoris non tñ requirit verba q̄ facta: ut dictum est. R
Ad pri. in oppositi. Primi argumentū in oppositum procedit de illo qui perfectus debet esse doctor: & de iure quātū est ex pte sui. nihilominus tñ qui non est talis q̄lis ibi describitur bene potest esse doctor ex permissione: sicut dictum est. Ad secundum: qđ docere sine opere se condemnat. Dicendum qđ verum est: maxime cum scandalizat. Et ideo quantum est ex parte sui doctor talis esse non debet. quia tamen ab ecclesia pmissus est: docere potest & audiri: ut dictum est. Ad scdm.

Ira Sextum arguitur: qđ primi doctores huius scientiæ simplices & idiotę esse non debebant. Primo sic. tales debebant esse primi huius sapientiæ doctores: per quos mundus facilius ad fidem possit conuerti: quia ad hoc docebat hanc scientiam fidei. Mundus autē facilius potuit conuerti per tales quales erant sapientes huius mundi. ergo &c. Probatio minoris per Chrysostomū: qđ dicit sup illud Matth. ii. Vidi m̄ st. illā ei⁹. &c. Missi (inquit) ad totius orbis salutem magistri de cuiuslibet ipsorum more gentis modos sibi assumūt docendi. Sed mos cōmuni gentiū tunc erat non credere nisi quod naturali ratione posset inueniari. scdm qđ super illud. i. Corin. i. Iudei signa q̄runt, gr̄eci sapientiā. dicit Gl. Querūt. s. vtrū qđ predicatur natura patiatur. 2 In opposi. Secundo sic. Illa scientia qđ soli auctoritati nō naturali rationi innititur, neq; docetur nisi vt ei credatur, per illos debuit primo doceri p̄ quos maxime ei crederetur. tales erant sapientes mundi: non idiotę: quia illis solet credi: istis non. ergo &c. In eo trarium est Gl. lo. i. quæ dicit. Nathanael peritissimus scripturarū, quia doctissimus, non est in apostolatum electus. Omnes enim apostoli primo de idiotis sunt assumpci. scilicet vt confundantur sapientes.

Dicendum ad hoc: qđ proculdubio primi doctores huius scientiæ simplices & idiotę electi sunt. Scdm qđ dicit Augustinus. xxii. de ci. dei. Interuditos liberalibus disciplinis: & omnino quantū ad istorū doctrinas attinet impolitos, non peritos gr̄matica, non armatos dialectica, nec rhetorica inflatos: p̄scatores Christus cū retib⁹ fidei ad mare seculi paucissimos misit: atq; ex omni genere tñ multos pisces: & tāto mirabiliores quāto rariores: etiā ip̄os plios cepit. Et quare tales Christus mittere debuit & voluit: triplex est ratio, quarum Prima est: qđ scientia ista quia non innititur humanę rationi: neq; humano testimonio, sed primā veritati: vt dictum est supra: per tales debuit doceri ab initio: per quos summe posset apparere auctoritas primę veritatis in ea: nec eā esse fulcītam alicuius humanę rationis aut inuentionis industrīa. tales erant simplices & idiotę. Contra tales em̄ nulla erat suspicio: ne humana inuētione eā cōfinixissent: & ne naturali ratiōe populo eā ad credēdū suasissent. sicut fuisset si p̄ sapientes mūdi eam ab initio docuisset. Vnde Greg. exponens illud Job. Ligabit eum ancillis suis. dicit xxxiiij. Moral. Bene dñs Leuiathā nō seruis suis: sed ancillis se ligare asseruit: quia ad nostram redēptionē veniens: & suos cōtra mūdi sapientiā p̄dicatores mittens: relicti sapientibus insipientes, relicti fortibus debiles, relicti diuītibus pauperes elegit. Vnde in euangelio domin⁹ Nathanael laudat: nec tñ in sorte p̄dicatiū numerat: quia ad p̄dicandū tales venire debuerāt: qui de laude propria nihil habebant: vt tanto solius veritatis cognosceretur esse qđ agerent: quanto & aperte cerneretur quia ad hoc agendū idonei non fuissent. Vt ergo mira potentia per p̄dicatorum līnguas claresceret: mirabilius actum est vt eorū p̄dicatiū nulla esset. Idcirco ergo hæc scientia p̄ simplices & idiotas: & nō p̄ alios ab initio doceri debuit: vt ex eorū simplicitate & doctrinā efficacia in cōuertendo totū mūdi cōfunderent sapientes: & relicta vana mūdi sapientiā: ad veram sapientiā dei diuerteret: & sic per verā sapientiā fallam sapientiā destrueret. Et hæc est ratio quā assignat Ap̄l's. i. Corin. i. Non me (inquit) misit deus baptizare: sed euangelizare: non in sapientiā verbī: vt nō euacueat crux Christi. Gl. i. non in sapientia phōz in lepore & ornatu verborū: quia p̄dicatio Christiana nō indiget pompa & cultu sermonis: ne videat esse ex versutia & calliditate humanę sapientię: nō ex veritate. Ibi em̄ cōpositio verboḡ quęrit, ubi teste virtute nō cōmēdat se ipsa veritas. sicut in sapientia misiana. Sequit̄ in ap̄lo.

S
Quest. VI.
Arg. 4

T
Responsio.

V

X

Summe

Scriptum est enim. Perdam sapientiam sapientium, & prudentiam prudentium reprobabo. Vbi sapientia vbi scriba, vbi inquisitor huius seculi? Gl. Id scriptum est in Abdia. Sapientiam misericordiam & prudentiam eliminabo a predicatoribus euangelii: ut tales sapientes inter predicatorum non recipiantur. Scriba est, qui de moribus & artibus precepit dat. Inquisitor qui secreta naturae timatur, tales non recipit deus inter predicatorum: sed stultos. Unde sequitur. Nonne stultam fecit deus sapientiam huius mundi? Nam quia in dei sapientia non cognovit misericordia per sapientiam deum, placuit deo per stultitiam predicationis saluos facere credentes. Gl. i. per predicatorum imperitos misericordiam sapientie, qui stulti videbantur. Secunda ratio est: quia si sapientes, potentes, & nobiles electi fuissent: non soli fidei & scientiae haec virtus predicationis: sed conditioni talium ascriberetur: ut dicit praecedens ratio, sed & ipsi propter tales conditiones suas ad hoc viderentur electi: & ita ex hoc in se superabirent. Ne igitur hoc contingat: tales non elegit: sed simplices, pauperes, & infirmos. Tertia ut mundi sapientes confunderet: qui non potuerunt ad suam sectam saltem unam conuertere gentem: quando viderunt ad apostolos per eorum predicationem conuerti totum mundum. Has rationes duas simul assignat apostolus cum dicit. i. Corin. i. Videte enim vocationem vestram fratres, quia non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi nobiles, sed quae stulta sunt mundi elegit deus, ut confundat sapientes: & infirma mundi elegit deus, ut confundat fortia: & ignobilia mundi & contemptibilia elegit deus, & ea quae non sunt, ut ea quae sunt destrueret: ut non glorietur omnis caro in conspectu eius. Gl. i. Videte per quos insipientes & infirmos vos vocati estis: qui tamen confuderunt sapientes & fortis. Venit humilis deus quoniam humiles non altos: quia etsi primum elegerit pauperes, infirmos, & inductos, non tamen reliquit sapientes, divites, & nobiles: Sed si eos eligeret primos: merito talium rerum sibi videretur eligi: atque inflati de his rebus salutem humilitatis non recipieren. Ideoque non elegit reges: vel senatores: vel phariseos: vel oratores: immo elegit plebeos: pauperes: inductos pescatores. Nisi fideliter praecederet pescator: non humiliiter sequeretur orator. Unde August. i. p. sup. Io. ser. vii. Si doctus eligeretur fortassis ideo diceret se electum: quia doctrina eius meruit eligi. Dominus igitur Iesus Christus volens superborum frangere ceruices: non quesiuit per oratorem pescatorem: sed de pescatore lucratus est imperatorem. Magnus Cyprianus orator: sed prior Petrus pescator: per quem postea crederet non tam orator: sed etiam imperator. Nullus nobilis primo electus est: nullus doctus: quia infirma mundi elegit ut confunderet fortia. Eratque Nathanael magnus & sine dolo, hoc solo non electus ne cuique videretur dominus doctos elegisse. Et de verbis apostoli ser. xxvi. Petrus pescator fuit: & modo magnam laudem habet orator si poterit ab illo intelligi pescator. Si enim eligeret primitus Christus oratorem: diceret orator: eloquentiae meae merito electus sum. Si eligeret senatorem: diceret senator: dignitatis meae merito electus sum. Si eligeret imperatorem: diceret imperator: potestatis meae merito electus sum. Quiescant & differantur ista paululum: quiescant: non omittantur: sed aliquantulum differantur cum possunt gloriae de semetipsis in semetipsis. Da mihi (inquit) illum pescatorem: da mihi idiotam: da mihi imperitum: da mihi cui non dignatur loqui imperator: nec quando emit pescem: ipsum (inquit) da: hunc si impleuero manifestum est quod ego facio: quodque & imperatorem & senatorem & oratorem ego sum facturus: sed citius pescatorem. Potest senator gloriari de semetipso: potest orator: potest imperator: non potest nisi de Christo pescator. Prius ergo veniat pescator: per ipsum melius adducetur imperator. Sed quid est: nisiquid Paulus doctus electus est: Reuera utique: sed doctrinam suam subiecit: quod facere oportuit. secundum quod super illud, Perdam sapientiam. dicit Gl. Inter predicatorum: inter quos esse voluit: sapientiam illam abiicere oportuit. Et cum hoc Paulus fuit iuuensis: unde doctum ipsum fore nondum constituit: nec doctrina sua usus fuit. secundum quod ipse dicit. i. Corin. ii. Ego cum venisssem ad vos fratres: veni non in sublimitate sermonis aut sapientiae annuncians vobis te. Christi &c. Gl. Qui era sapiens, fui quasi non esse sapiens: ut logicis rationibus vterer: aut physis speculationibus illud confirmare: sed in sermone meo ostendi me habere spiritum & virtutem in miraculis faciebas: ut fides nostra non attribuatur homini: sed deo: quia non in verbis: sed in virtute est: non humana ratione comprehensibilis: sed spiritus efficacia creditibilis. secundum quod apostolus ad Hebr. ii. loquens de initio predicationis fidei: dicit. Quodcum initium accepisset enarrandi per dominum ab eis qui audiunt, in nos confirmata est contestante deo signis: & prodigiis: & portentis: & variis virtutibus: & spiritus sancti distributionibus secundum suam voluntatem. Et hoc totum factum est: ut vis predicationis: non humana sapientia: sed divinae virtutis esse ostenderetur. secundum quod ibidem dicit Gl. Per quod ostendit quod verbis predicationis non simpliciter est eis creditum: sed per

Artic. XI. Quest. VII. Fo. LXXXII.

Sigta & prodigia ad eorum credimus, non illis: sed deo credere declaratur: non secundum meritum hominum: sed secundum spiritus voluntatem. Et hoc est quod dicit Apostolus in dicto verbo. Et ego (inquit) cum venissem ad vos fratres: veni non in sublimitate sermonis aut sapientiae annuntias vobis testimonium Christi. Non enim me iudicauit scire aliqd inter vos nisi Iesum Christum & hunc crucifixum: & ego in infirmitate & timore & tremore multo fui apud vos: & sermo & praedicatio mea non in persuasibilibus humanae sapientiae verbis: sed in ostensione spiritus & virtutis: ut fides nostra non sit in sapientia hominum: sed in virtute dei. ut expositum est secundum Augustinum. Vel potest dici de vocatione Pauli sapientis, secundum quod dicit Gl. super illud. Non multi nobiles &c. Non autem (inquit) nulli: forsitan pro se: qui solus inter apostolos secularium literarum peritus: & terrenarum opum diues: & Romanae dignitatis parentela conspicuus fuit: qui tamen haec nihil pendit: nec visus est eis. secundum quod iam ostendimus est.

Ad primum in oppositum: quod mundus facilius potuit conuerti per sapientes: Dicendum quod non est verum: quia per sapientiam mundi non potuisse mundus dei cognoscere neque recipere verbum fidei: sed solum per virtutem spiritus operantis iterius per gratiam, & exterius per miraculorum potentiam. Ne ergo id quod fieret per spiritus virtutem, aliquo modo ascriberetur humanae sapientie, placuit deo per stultitiam predicationis, id per praedicatores imperitos saluos facere credentes: ut dicatur. i. Corin. i. Vnde dicit Augustinus in principio de vera religione. Non sic isti Socrates & Platonati erant: ut populorum opinionem ad cultum verum dei veri a simulacrorum suspitione atque ab huius mundi vanitate conuerterent. Et (ut dicit ibidem) si quæsitum fuisset a Platone an ille homo esset diuino honore dignus: qui talia populo persuaderet qualia ecclesia per Christum & apostolos sunt predicata: respondisset non potuisse ab homine hoc fieri nisi quem ipsa dei virtus atque sapientia: nec homini magisterio: sed intima illustratione illustraret: ut dictum est supra. Vnde ad hoc quod suaderent cuique secundum more suum: sufficienter suadebat eis spiritus: nec oportebat eos ad hoc aliter suisse eductos. **A**d secundum: quod huic sapientiae plus crederetur per sapientes mundi: Dicendum quod verum est si apostoli propria auctoritate eam docuissent. Sed quia docuerunt eam in diuina virtute per sapientie spectamina operante interiori, per miraculorum opera fulgente exteriori: ut etiam ipsi sapientes mundi stupefierent: per hoc magis creditum est idiotis: quia nulla erat contra eos suspicio: quin solum diuina virtute non humano ingenio ea suauissimae: quae fuissent contra sapientes mundi aliquo modo. Vnde & talis contumeliam mundi maximam veritatis fidei est argumentum. Hinc enim dicit Chrysostomus. Quae sapientes seculi ne per somnum quidem imaginari aliquando potuerunt, haec isti cum assuevazione manifesta annunciant: atque persuadent subiugantes fidei non duos: non viginti: non centum: aut mille: aut decem millia: sed urbes & gentes, terram ac mare, Graeciā similes ac Barbariam, habitabiles partes orbis ipsumque desertū: & certe ea persuadent: quae naturā nostram longe videntur excedere. Hec autem a pescatoribus predicata sunt, ex agitatis vndeque & sepius verberatis, absque ulloloquentibus cultu & arte verbisque: & imperiti & eruditii: & serui: & liberi: & reges: & milites: & Greci: & Barbari cui reverentia suscepserunt. Et ideo dicit Apostolus. ii. Corin. x. Arma militie nostrae non sunt carnalia: sed potentia deo ad destructionē munitionis: confilia destruentes & omnē altitudinem extollentes se aduersum scientiam dei: & in captiuitatem redigentes omnē intellectum in obsequium Christi. Arma militiae nostrae. Gl. Virtutes & miracula, per quae in predicatione militamus. Sed potentia deo. i. per deum. Oenam altitudinem. i. profunditatem intellectus tam legisperitorum: quod proficere. In obsequium Christi. i. ut fidei Christi cui ante repugnauerunt, humiliiter obedient. Vnde & in talibus armis etiam Christus militauit: nec aliter doctrinā suā confirmare voluit. Secundum quod dicit Chrysostomus super Matth. Nec ideo credebatur Christus facere virtutes: quia veritatem predicabat: sed ideo credebatur veritatem praedicare: quia poterat facere virtutes.

Ira Septimi arguit: quod nec doctores posteriores potius debent esse vel instructi sapientia seculari: sed simplices. Primo sic. Vbi eadē est causa, & idem effectus. Sed eadem est causa essendi simplices posteriores doctores & priores: ut patet: quia sicut fidei generatio diuinę virtutem est ascribenda: ita & eius conformatio: & sicut illi si sapientes vocarentur conditioni suae possent vocationem suam ascribere: ita & isti. ergo &c. **C**secundo sic. non plus virtutis requiri ad minus quam ad maius. immo potius minus. Sed plus est fidei initium fundare, quam fundata multiplicare: quia secundum platonem, Principiū maximū & difficillimū est unoquoque. Quare cū ad fidei foundationē non regriat primos doctores peritos esse & instructos: sed magis contrariū ut dicū est: multo fortius nec sequentes doctores requiruntur potios esse: sed contrariū magis.

D
Ad pri.
prin.

E
Ad secundum.

F
Quest. VII.
Arg. 4.

Summę

In opposit.

Cin contrariū est illud Aug. iii. de doc. Christia. in fine. Vt si quisq; de societate gētiliū extensis liberales scientias debet ab eis asserere ad vsum iustū p̄dicandi euāgelii. & sup illud Exo. v. Ve eamus viā trī dierū in soli. Gl. Trī dierū iter p̄ficiſcimur, si rōnale, moralē, naturalē sapientia de rebus mūdialib⁹ auferētes ad instituta diuina cōuertim⁹. Sed post primos doctores multi talitū ad fidē de societate gētiliū exierāt edocī sciētiis liberalibus, facti doctores hui⁹ sciētię, ve Dionysius, Victorinus, & ceteri hmōi. ergo nō simplices esse debebāt: sed potius edocī.

G
Responſio.

Dicendum ad hoc: q; sicut in cognitione naturali innata est nobis via a causatis & compositis rerū naturalium & temporalium ad causas earū simplices: tanq; a nobis notioribus in notiora naturę: & hoc ppter occultationē causarū rerū naturaliū: quartū effectus parent: sic multo fortius in cognitione rerū supnaturaliū aternariū: tum quia elōgata sunt a nostro intellectu: tum quia cōluetudine cognitionis temporaliū multū impeditur a notitia aternorū. Oportet igitur illorū diuinorū notitiā i nobis incipere a notioribus nobis. Illorū autem notitia triplex est: quædā credendo: quædā intelligēdo: quædā aperte videntio. Quartū prima est inferior & nobis magis proportionabilis: & disponit ad secundā: quia Elaię. vii. dicitur. Niſi credideritis, nō intelligetis. & ambē disponit ad tertiam. Prīmę duę sunt vitę huius: tertia vero est vitę futurę. Nūc autē scdm August. qd credimus debetur auctoritati: qd autē intelligimus debetur rōni. auctoritas em rationi viam p̄parat: ratio autē ad intellectū cognitionēq; pducit. Sciētia ergo ista quae est rerū aternarii: vel ad aternitatē relatarum, primo in toto genere humano velut in vno homine, debuit per fidei auctoritatem fundari: & deinde per rationem intellectus patet: quae in futuro per apertam visionē debabit manifestari. Sicut ergo primi doctores in fundando hanc scientiam fidei solum debebant diuinę auctoritati inniti: & ideo esse simplices & immunes ab omni scientia mundana quae innititur rationi: vt dictū est in pxima quēſtione: Sic post eius fundationē in diuina auctoritate doctores eius sequētes ad ducēdum credentes in intellectū & cognitionem creditorum, debebant inniti rationi. Sicut enim priorum doctorū principale opus fuit fidem suadere: sic opus posteriorū principale est fidē persuasam quantū possibile est homini in via intellectū facere: vt qd mūdus per priores doctores credit, per posteriores intelligat. & ifte erat congruus ordo: quia niſi per vias credidissent: postmodi intelligere nō potuissent: scdm illud p̄dictū Elaię. vii. Niſi credideritis: non intelligetis. Qd exponens Aug. dicit in ser. xxvii. sup lo. prīmę ptis. Ideo credis quia nō capis: sed credēdo tis idoneus vt capias. Nam si non credis, nunq; capies: quia minus idoneus remanebis. Fides ergo mihi det te: vt intellectus impleat te. Et reuera tunc primo homo fit idoneus vt ad doctoris officiū accedat: cum fide purgatus diuinorum intellectum percepit. dicente Orig. super. xvi. Genes. Si fideliter percipiatis auditū, operatur in vobis Isaac. i. Christus purgat corda vestra a terrenis sensibus: & videntes mysteria in diuinis scripturis esse latentia, & in intellectu proficitis & in spiritualibus sensibus incipieris etiam ipſi esse doctores: & procedet ex vobis fluminā aquae viue. Quare cum ratio manuducens ad intellectum & cognitionem ēternorum vt plurimi est ex sciētiis liberalibus: de reb⁹ creatis: oportet posteriores & modernos autores instructos esse in sciētiis secularibus de creaturis. Inuisibilia enī dei per ea q; creata sunt intellecta consipi ciuntur. vt dicitur Ro. i. Et vt dicit Chrysostomus sup illud Matth. vii. Et ecce Centurio. Scriptura infallibilis de deo, creatura est rerū omnīū: quia nihil creatū est iu mundo: per qd non manifestissime deus ostendit. In quoq; consideratione vt dicit Augustinus de vera rel. Nō vana curiositas exercenda est: sed gradus ad semper manentia faciendus (qd vt dicit de quāti tate anima) his facilius cōtingit qui bene eruditū ad hoc accedunt: non studio inanis gloriā: K sed diuino amore veritatis accēsi. Nam exerceat animā hoc genus disciplinarum ad subtiliora cernenda: ne luce illorum reperciſſus ea sustinere non valens, in tenebras quas fugere cupiebat, refugiat: & affert (ni fallor) argumenta certissima quibus qd fuerit inuentum atq; conſtrictum impudentem habeat dubitationem. Idem de ordine libro secundo. Ego si quid meos monere possum, quantum mihi appetet, quatenq; sentio, censeo illos disciplinis omnibus eruditos. Alter propriè ista intelligi nullo modo possunt. Phia rationem promittit: quē non modo nō contēnere ista mysteria: sed sola intelligere vt intelligenda sunt, cogit. Nullūq; aliud habet officium quae vera, & (vt ita dicam) germana philosophia est, q; vt doceat quod sit omnīū rerum principiū sine principio: quantusve in eo maneat intellectus quē vñū deum omnipo tentem, patrem & filium, & sp̄itum sanctum docent veneranda mysteria. Oportet igitur sequentes doctores nō simplices esse: & idiotas: sed peritos & instructos. Vnde qui primo elegit simplices & indoctos: pauperes & ignobiles: nou reliquit sapientes: diuites: & nobiles: quos

H

I

J

K

L

Artic. XI. Quest. VII. fol. LXXXIII.

et si non elegit primos: elegit tamen secundos. Vnde dicit beatus Greg. xxii. Moral. Primitus colligit indotos: & postmodum phios: & non per oratores docuit pescatores: sed mica potestia per pescatores subegit oratores. Est tamen distinguendum ex parte eorum quae in secularibus scientiis edocentur quam eorum quae tractantur in secularibus scientiis quodammodo sunt quorum notitia etiam pertinet ad istam scientiam: ut est prima rerum creationis: & alia quodammodo quae de creaturis sunt credenda. Alia vero sunt quantum notitia multum administratur ad declaranda & defendenda ea quae pertinent ad istam scientiam: ut ea quae considerantur in aliis scientiis de anima & de potentia eius: & plenaria consimilia. Sunt etiam alia quae nec ad istam scientiam pertinent nec administrantur ad eam: ut sunt illa in quibus sententie contraria nihil fidei obesse ostenduntur sunt mensura quantitatis solis, lunae, terrae: & quodammodo hominis. Esse peritum in scientiis secularibus quo ad omnia ista, est supereminenter scientias in sacro doctore. Non enim necessaria est ad hoc quod sit doctor idoneus scripturarum, scire illa quae sunt de tertio genere: sicut quae de notitia talium dicit Augustinus in epistola ad Petrum presbyterum de origine animae. Non magnam (inquit) doctrinam arbitror detrinque quam ista nescire: et si de corporum quidem generibus subtiliter disputatione, hoc maiore difficultate quod utilitate perdiscitur. Vnde omnium talium notitiae ut de numero, & ordine, & motibus ceterorum & ceterorum hominum, sicut quae dicunt Ambrosius in Hexam. quia aliena sunt a nostro studio & a divisione lectionis series his qui foris sunt relinquamus. Videtur igitur mihi multum iniuriarum phios & sacre scripture metas transcedere: quae de talibus questiones in scholis theologicis presumunt mouere. Hinc dicit Ambrosius in Hexam. Quid mihi querere quod sit mensura circuitus terre &c. ut sitra de materia istius scientie. Vnde talia quae sunt a nostro studio aliena quia modicum aut nihil administrantur ad ea quae sunt fidei: & aliena sunt a serie lectionis diuinae: quia sacra scripture non tenet ea inter credenda: nec administrantur principaliter ad illas: non oportet scire doctorem idoneum, sacrae scripture. Scire autem illa quae sunt de primo genere, & que cadunt de creaturis inter credenda, licet de eis determinant seculares scientias similiter: & illa quae sunt de secundo genere: que licet proprie non pertineant ad materiam sacre scripture: nec copulantur inter credenda: multum ergo notitia administratur ad declarandum & defendendum ea quae sunt huius scientie: vel etiam ad impugnandum: quia contradictione eadem est disciplina. Seire inquam talia prius ad idoneum doctorem sacre scripture: & quo ad istos notitiae debet esse peritum in scientiis secularibus quo ad illa quae de eis sciuntur: non potest ex tractatu huius scientie. Propter quod dicit Augustinus propterea de doce. christ. Homo quod voluntate dei &c. ut infra de auditore: an debet esse institutus in scientiis secularibus. Est autem triplex ratio propter quam isti secundi doctores: non simplices: sed instruti esse debent in scientiis secularibus, ut dicunt est. Prima: ut errores sapientie mundanae contrarii veritati fidei cognoscant & improbent, sicut dicit Hieronymus de fidelibus scientias phios dicuntur. Discutunt (ingrati) non ut sequuntur: sed ut iudicent atque concordent. Secunda: ut veritates certas in eis agnoscant: & in viuum doctrine fidei convergant. Decretus d. xxvij. §. Cur ergo. Quidam eas ad eruditionem addiscunt: ut errores gentilium legendo detectentur: & ut viuimus quae in eis iuueniunt ad viuum sacre eruditionis deuotum iuuentur. Tales laudabiles seculares litteras addiscent. Tertia: ut postquam circa eos diuinae auctoritatis miracula deficiantur: que primos doctores & ergo doctrinam honorabiles reddebant: saltem eis peritia rationis assistat: ne despicabiles a sapientibus mundi habentur: & per eos scientia fidei ab infidelibus blasphemetur: quia ut dicit Augustinus de ordine li. ii. loquens de scientiis secularibus, Quisquis (inquit) ista ne sciens: non dico de summo illo deo: sed de anima ipsa sua quae aut disputare voluerit: tantum errabit quantum errari plurimum potest. Vnde Hieronymus super epistolam ad Titum. Risus patet aduersus phios disputans si ignorat dogmata plurimi. Discat ergo ea mente doctrinam Chaldaicam: quae Moyses omnem scientiam Aegyptiorum didicerat. Et Augustinus. i. sup Ge. ante finem. Plerumque accidit: ut aliis de celo: de terra: de ceteris mundi huius elementis: de motu & conversione: vel etiam magnitudine & interuallis syderum: de defectibus solis & lunae: de circuitibus annorum & temporum: de naturis animalium: fructuum: lapidum: & hominum ceteris etiam non Christianis ita nouerit: ut certissima ratione vel expiatio teneat. Turpe autem est nimis & prouiosum: ac maxime cauedum: ut Christianum de his rebus quasi secundum literas Christianas loquantur: ita delirante audientur: ut (quodammodo dicit) rotolo errare complices risum tenere vita possit. Et non tam molestem est quod errans homo: sed quod auctores nostri ab eis qui foris sunt: talia scripsisse creditur: & cum eorum exitio: de quorum salute fatigimus: tandem indociti reprehenduntur atque respiciuntur. Cum enim quemque Christianorum in ea re quam optimè norint errare detrahenderint: & vanam sententiam suam de nostris libris asserere: quo pacto illis libris creditur sunt de resurrectione mortuorum: de spe vite aeterna: de regno ceterorum: cum de his rebus quas experiri: vel percipere potuerunt: fallaciter praetulerint esse con-

Summē

Q scriptos! De quo ponit exemplū lib. ii. post principiū, dices. Caudum ne forte quia scriptum in Psal. est. Fundavit terram super aquas. arbitretur aliquis nostrū aduersus de ponderibus ele-
mentorum subtiliter differentes isti testimonio scripturæ esse nitendū: quia illi nō retenti au-
toritate literarum nostrarum: & nescientes quemadmodum dictum sit: libros sanctos facilius
irridebunt q̄ illud repudiabunt: qd̄ vel certis rationibus percepérunt: vel experimentis cer-
tissimis probauerunt. Illud namq; in Psal. aut figuratiue dictum recte accipi potest: Terram fi-
dem simplicem parvulorum dictam: quæ per baptismū solidatur: aut ad literā sublimia ter-
rarum: vel regnū speluncarum: quæ superiora sunt aquis. Opportunum est ergo doctores
postiores huius scientiæ instructos esse literis secularibus: ne contra veritates ibi compre-
tas aliquid quasi ex librī nostris proferamus. Quid enim (vt ait Augustinus) molestię, cristi-
tiæ ingerat prudentibus fratribus temerarii præsumptores, satis dici nō potest: cum siquā
do de prava & falsa opinione sua reprehendi & conuinci cooperint ab eis qui auctoritate li-
brorum nostrorum non tenentur: ad defendendum id qd̄ leuissima temeritate vel pertinacissi-
ma falsitate dixerunt, eos libros sanctos vnde id probent proferre conantur: non intelligentes
neḡ quæ loquauntur: neḡ de quibus affirmant.

R
**'Ad primū
princip.'**

C Ad primum in oppositum: q; eadem est causa, posteriores esse simplices & prio-
res: Dicendum q; falsum est. Priorum enim erat fidem fundare in auctoritate diuina fulgenti
bus miraculīs. Istorū autē est credita cognita facere perspicuis rationibus. Et ideo sicut mi-
racula quæ in illis fulserunt: in istis defecerunt: quia fundata fide opus eorum non erat: sic ra-
tiones quæ in posteris luxerunt: in illis opus non habebant: vt dictum est. Sed dicet aliquis: q;
sicut fides diuina virtute sola generata est in principio: sic & in omnes posteros generatur: &
conseruatur: ergo sicut miracula erant necessaria ad generationem fidei in illis: ita & ad gene-
rationem & ad conseruationem in illis. Dicendum q; fidei generatio & cōseruatio in posterio-
ribus diuine virtuti interius operantī per gratiam ascribenda est: sicut & generatio in priori-
bus: non tamen operantī exterius per miraculorum splendorem in nostris doctoribus: sed per
lucem bonorum operum quæ debent succedere miraculīs. Scdm̄ q; dicit Chrysostom⁹ in prin-
cipio. ii. partis super Matth. Sacerdotis est vt doceat. Et quia miraculorum faciendorū non est
semper necessitas, doctrinam suam bona vita quasi miraculī factis commendat. Idem super
illud. Videntis Iesu turbas ascēdit in montē. Bona conuersatio sacerdotis sine verbo tenet qd̄
dei sanctos in sanctitate per suum exemplum: verbum adducere ignorantem ad scientiam ve-
ritatis fine conuersatione bona potest, tenere autem in fide vel sanctitate absq; conuersatione
bona non potest: magis vero scandalizat. Nec potest cōuersatio fidei vel posteriorum doctorū
vocatio vlo modo eorum industrie ascribi: quia certum est hoc qd̄ dicunt nō esse verum nisi
ex auctoritate priorū: quæ in scripturis suis nobis reliquerūt. Vñ postq; deus fecit qd̄ in se est
fidē fundādo: homo debet facere qd̄ in se est ipsam manifestando: & ad hoc totis viribus stude-
re: vt dictum est supra: quia ipsa sapientia dicit: Qui elucidant me: vitam aeternā habebūt: nec
solum sapientiæ claritatē elucidando sed & sanctitatem vitae confirmando: vt dictum est. **C** Ad
secundū: q; plus erat fidem fundare q̄ declarare vel cōseruare: Dicendum q; verū est. & ideo
plus virtutis requirebat fundatio, nō humana: sed diuinæ vt dictum est:

S
'Ad scdm.'

Artic. XII. de auditore Theologiæ.

Artic. XII.

Equitur de auditore sacre scripture: circa quē q̄runt̄ duo,
Primum: qualis debet esse auditor huius scientiæ.
Secundum: quomodo poterit eam addiscoere.
C Circa primum vero queruntur octo.
Primitū: vtrum mulier possit esse auditor sacre scripture.
Secundum: vtrum iuuenis.
Tertium: vtrum homo peccator.
Quartum: vtrum volens inherere naturali rationi.
Quintum: vtrum non instructus in scientiis secularibus.
Sextum: vtrum omnis homo debet esse auditor huius scientiæ.
Septimum: vtrum quilibet homo ad auditum eius est admittendus,
Octauum: vtrum quilibet fidelis ad audiendum eam est admittendus.

Artic. XII. Quest. I. Fo. LXXXIII.

Irca primi arguitur: q̄ mulier possit & debeat esse auditio huius sc̄iētię. Primo sic, qui tenet aliqua scire: potest & debet sc̄iētiā audire ex qua illa sc̄iunt̄ quia nisi audiēdo nō posset scire illa, mulier tenet scire illa q̄ sunt necessaria ad salutē: q̄ nō sc̄iunt̄ nisi ex hac sc̄iētia: quia sc̄dm Aug. ipsa est eoz q̄ sunt necessaria ad salutē, ergo &c. C Sc̄do sic. Nullū īmpfectū debet īpediri a p̄secutione suę p̄fectionis: Mulier est īmpfecta in sc̄iētis & virtutibus sicut & vir, q̄ pueniūt ex auditu hui⁹ sc̄iētię. Prover. ii. Audiat sapiētiā auris tua. Et sequit̄. Tūc itelli ges timorē dñi: & scientiā dei inuenies, ergo ab auditu huius sc̄iētię īpediri non debet. Poterit ergo esse auditor eius. Contra, cum ista scientia non legatur nisi lectione publica: quē nō licet discere in publica lectione, nō licet audire hāc sc̄iētiā. mulierē nō licet discere i publica lectione. sc̄dm illud. i. Corin. xiiii. Mulieres si qd volūt discere domi viros suos interrogēt. Gl. Tm.

A
Quest. I.
Arg.

In opposit.

Dicēdū ad hoc: q̄ nō est alius auditor sc̄iētię cuiuscumq; nisi vt īstruāt̄ in eis q̄ sunt sc̄iētię. Et q̄cumq; est īstruēdus in sc̄iētia aliqua vel in eis q̄ p̄tinēt ad ipsam, debet esse aliquo mō auditor ei⁹. Quare cū huius sc̄iētię sunt q̄cumq; sunt necessaria sciri ad salutē tā viro q̄ mulieri siue in vita, siue i moribus: & in his duobus q̄libet homo est īstruendus: vñ & p̄dicatione apli de istis duob⁹ erat. sc̄dm q̄ sup illud. i. Corin. ii. Nō iudicauī me scire aliqd̄ inter vos: nisi dominī Iesum Christū, dicit Gl. Sciendū q̄ Christū p̄dicit non solū qui fidē eius astruit: sed & q̄ mores q̄bus in ea vivit, īstruit. Non ergo ita accipieđū est qd̄ hic dixit Apl̄us: tāq; ea em̄ dixerit quae sunt credēda de Christo: sed etiā q̄ obseruanda sunt aut in vita: aut in moribus ei q̄ accedit ad compagē corporis Christi. Nccesse est ergo ponere q̄ q̄libet Christian⁹ etiā mulier debeat esse auditor hui⁹ sc̄iētię. Verūtamē intelligēdū, p̄ sc̄dm Aug. ix. de cī. d. in his q̄ sunt fidei & morū homo dupl̄iciter p̄t̄ īstruī. Vno mō vt sciat tā quid credēdū: & qd̄ agendū ppter adipiscendā vitā aternā. Alio mō vt sciat qm̄ hoc ipm̄ opitulerur piis: & cōtra impios defendatur. Hoc sc̄do mō nō debet esse alius hui⁹ sc̄iētię auditor vt īstruatur i ea, nisi cuīt̄ est scire p̄funda hui⁹ sc̄iētię: & ea publice aliis suadere: & contra aduersarios defendere. Quare cū hoc nō licet facere mulierē: tū ga nō licet ea publice docere: vt dictū est supra: īmo ppter debilitatē ingenii muliebris nō est possibile eā ad tātā p̄fectionē huius sc̄iētię puenire: īmo p̄fundādo se i scrutādo occulta hui⁹ sc̄iētię, poti⁹ errādo deficeret q̄ p̄ficeret. Sic. n. sc̄iēdo vt dicit Aug. hac sc̄iētia nō pollēt fideles plurimi: q̄uis fide polleāt plurimi: & pauci sic ad eā sc̄iēdā pueniūt: vt dicit cōtra ep̄istolā fundamēti. Hoc ergo mō mulierē nō licet esse auditorē huius sc̄iētię. Primo aūt̄ mō. s. vt sciat qd̄ credēdū, & qd̄ agēdū tā, iterū distingueđū, p̄ in hoc īstruī p̄t̄ dupl̄iciter. Vno mō vt sciat hō ex ea q̄ saluti suę sunt necessaria: sc̄dm statū suū fibi cōgruētia. Alio mō, vt cū hoc etiā sciat ex ea q̄ sc̄dm statū suū ei sunt icōpetētia. Hoc sc̄do mō adhuc nō licet mulierē esse auditorē hui⁹ sc̄iētię: vt īstruāt̄ ex ea in illis q̄ scire eā nō expedit sc̄dm statū suū. Vñ doctor discretus debet mulierē p̄ponere ex hac sc̄iētia solūm̄: q̄ ei opus est scire: & expediēs: & nō vltiora: etiā si ea discere velit: quia curiosę sunt ad sc̄iēdū mulieres q̄ eis scire nō expedit. Hoc ēt Gl. eis phibet sup illd. i. Tm. ii. Mulier i filētio discat. Nihil (ingr) sterrogās discat qd̄ ignorat. Qd̄ ignorat dico, s. ignoratiā p̄culosa ad salutē, de qua dicit Apls Ignorans ignorabit̄. Vñ multū fatue agunt qui mulieres vltra id qd̄ decet & expedit eas scire ex hac sc̄iētia īstruīt̄: & maxime q̄ eis occulta scripturę pandit̄: & ī vulgari sermone factos libros eis trāsferūt ad legēđū. Audire aūt̄ hanc sc̄iētia ad sciendū ea q̄ sunt ei necessaria ad salutē: & expediētia sc̄dm statū suū: bene licitū ē mulierē: īmo opportunū: sicut & cūlibet homī. Sed tūc distingueđū ē de audiēdo hāc sc̄iētiā: quia aūt̄ cōtigit eā audire in lectione: qua series sacre scripturę exponit̄: vel in p̄dicatione: qua qd̄ expediēs est de sacra scriptura p̄ponit̄. Primo mō nō licet oīno mulierē esse auditorē hui⁹ sc̄iētię, tū ga in lectione p̄ponunt̄ & exponunt̄ ardua & secreta sc̄iētię q̄ nō expedit mulierē audire. tū ga nō licet mulierē hoc mō in publico discere. sc̄dm illud. i. Tm. ii. Mulier i filētio discat. sc̄do mō. s. ī p̄dicatione tā publica q̄ p̄tinēta licet mulierē hanc sc̄iētia audire: quia in p̄dicatione nō sunt p̄ponēda vltiora: q̄ q̄ expedit sc̄dm cōmūnē statū saluti humanę. De hoc mō audiēdi dicit Deut. xxxi. Leges verba libri huius corā omī Israel: tā viris q̄ mulierib⁹: paruulis & aduenis: vt audieēt̄ discat & timeant̄ dominū: & custodiāt̄ īpleant̄ oēs sermones legis hui⁹. Qz si vltiorus aliqd̄ velit addiscere nō debet publice p̄dicatorē interrogare: sed domi ī secreto virū suū: vel quēcūq; aliū q̄ debet ī hoc esse ei loco viri. Et hoc est quod dicit Apls. i. Corin. xiiii. Mulieres in ecclesia rāceant̄. Si quid autē volunt discere viros suos interrogent̄. & hoc domi tā: vt dicit Gl. Turpe autē est mulierem ī ecclesia loqui. Gl. Quia contra disciplinam ecclesiasticam est.

B
Responsio.

C

D

E

Summe

- F** Per dicta pater ad primum argumentum responso, bene enim licet mulierem esse auditorem huius scientie ad sciendum sibi necessaria: non alia: & hoc non lectione publica sed predicatione sive publica: sive priuata. **C**Ad secundum: quod mulier est imperfecta sicut & vir respectu eorum quae sunt scienda ex hac scientia: Dicendum quod verum est: sed non est ita disposita: ut per notitiam eorum quae sunt huius scientie perficiatur sicut vir, ut dictum est. Et ideo non permittitur ei ut studeat ad perficiendum se per notitiam huius scientie in hac vita: nisi quatenus sufficit ei ut perueniat ad gloriam sempiternam: in qua perficietur omne quod imperfectum est hic.
- G** Ad secundum.
- H** Quæst. II. Arg. I.
- I** In opposit.
- J** Responsio.
- K**
- L**
- M**
- Irca secundum arguitur: quod iuuenis non debet esse auditor huius scientiae. Primo sic, maior requiriatur maturitas & compositio in auditore huius scientie quam cuiuslibet scientie secularis: quia est scientia Christianae religionis. Sed plus dicit in primo Eth. quod politicæ scientie non est proprius auditor iuuenis. ergo &c. Secundo sic. Apostolus dicit Heb. vi. Perfectorum est solidus cibus. Solidus cibus est sacra scriptura, ut ibi exponit Gl. & hoc maxime eis qui ea audiunt: Perfecti autem non sunt iuuenes: ergo ea audire non debet. Cetera est illud Eccl. vi. Fili a iuuentute accipe doctrinam: & usque ad canos iuuenies sapientiam. Gl. Qui in iuuentute studet sanctam doctrinam: & in senectute dulces fructus metet sapientiam, haec est sana doctrina a qua expectantur fructus sapientiae. ergo &c.
- Ad hoc dicendum secundum iam dicta: quod loquendo de auditore huius scientiae per predicationem ad cognoscendum credenda & operanda, prout competunt iuueni secundum statum suum: ipse debet esse auditor huius scientiae: nec ab isto modo audiendi ea aliqua etas aut sexus excluditur. Loquendo autem de auditore a magistro per lectionem ad investigandum secundum seriem scripturarum eius occulta mysteria: intelligendum quod sicut seruus dicitur aliquis proprius & conueniens & utilis domino: quod in omnibus domino suo se conformat: & obsequitur: & correspondet ei in omnibus voluntati sua: Seruus autem non proprius & inconveniens & inutilis quod se domino suo non conformat: neque obsequitur: neque respondet ei in omnibus voluntati sua: consimili modo dicitur aliis auditor scientie alii cuius proprius: qui scientiae aptus est: & in omnibus scientiae se conformat. Dicit autem auditor non proprius, quod scientiae non est aptus neque conformis omnino. Loquendo ergo de iuuenie inquantum nominatur etatis minorum: quia ratione etatis lubricus est ad vitia: & labilis in scientia. secundum quod dicit Thren. iii. sup illud. Bonum est viro. Magnus (ingratus) est iuuenis se a vitiis abstinere: & lubricus ac perplexus via errorum fugere. Hec non etas fragilis est: & labilis in scientia: temeraria. Secundum hoc ergo iuuenis ratione etatis inconveniens & inutilis est auditor scientie huius. Inconveniens inquantum est metus & rōne instabilis: & imperfectus. Inutilis inquantum est ad vitia placitus. Quod ad primum sciendum quod proprius & conueniens auditor huius scientiae debet esse talis ut profundas veritates eius capere possit: & iudicare de his quod audit in scientia, bene dicta accipiendo: & contraria refutando. Hoc autem non potest facere nisi firmus & stabilis in ratione & intellectu: & quod notitia habet aliquam fixam de his quod determinat scientiam, quia ut dicit in principio Eth. nullus bene iudicat: nisi qui nouit. Sed iuuenis ratione etatis mente & ratione non est stabilis: nec habet fixam notitiam eorum quae pertinent ad hanc scientiam quae maxime sunt cognoscibilia fidei. Ideo iuuenis inconveniens & inidoneus auditor est lectionis huius scientiae: in qua difficiliora tractantur, sed prius indiget (secundum quod dicit Apollinus Hebr. v.) ut doceatur quae sunt elementa exordii sermonis dei: quia ei lacte opus est: non solidus cibo. Et sunt elementa exordii sermonis dei secundum Gl. Simplex doctrina articulorum fidei: quasi lac infantium: cui non est opus solidus cibus. id doctrina quae est de arcanis dei, quia ut dicit consequenter Apostolus, omnis quod lactis est princeps: expers est sermonis iustitiae, quod secundum Gl. perfectus conuenit Parvulus enim est: & ideo secundum Gl. sicut parvulus quod non discernit cibos perit sumendo norios: sic indoctus: quod nec bonorum nec malorum valet apprehendere ratione, perit cum solida doctrina ei proprie uit: quia capere non valeret: quia sumit malum quandoque: & damnat bonum. Et ideo sermo lectionis huius scientiae quo agit ut non solum creditur: veruetiam intelligat: sciat quod dicitur: facilis illis premit quod pascit: quoniā ut consequenter addit Apostolus, Perfectus est solidus cibus: qui per consuetudine exercitatos habent sensus ad discretionem boni & mali, quod secundum Gl. in exercitati mente non possunt. Et ideo quodammodo fidei lacte prius nutriendi sunt, predicationis verbo & in notitiam simpliciter literarum scripturarum ad fidei fundationem ibuendi: Sicut Iudei instruerunt pueros suos in veteri testamento. Quod est facere utile est a quoque puer Christianus ad aliquam aliam scientiam discendat ponere. secundum quod dicit Augustinus, de doctrina Christi. Ille (ingratus) erit diuinarii scripturarum solerissimus indagator: qui primo eas legerit: notabo habuerit, et si non nodum intellectu, ja tamen lectione,

Arti. XII. Quest. III. fo. LXXXV.

Nā cæteras securius leget fide charitatis instructus: ne preoccupet imbecillē animū, & pericula lofis mēdaciis atq; pharasma tibus illudētes præjudicent aliquid contra intelligētiā sanam. & in fine eiusdē. Cum quisq; cognouerit finem præcepti esse charitatē de corde puro & cōscientia bona, & fide non ficta, omnem intellectū diuinariū scripturariū ad ista tria relaturus: ad trationem illorū librorum securus accedat. Per hunc modū dicit p̄hus in principio Ethico. q; iuuenis nō est proprius auditor ciuilis scientiæ: quia est inexpertus actuum qui sunt fm vitam ex quib; procedūt rationes scientiæ moralis. Vnde sicut ibi iuuenis non est cōueniēs auditor scientiæ ciuilis: quia inex pertus est actuum fm vitam: Sic non est hic conueniens auditor hui⁹ scientiæ: quia nō est validus & exercitatus scibilium quæ sunt fm fidem. Quomodo autē est auditor inutilis inquantū est passionū infector, patebit in sequenti questione proxima.

¶ Per dicta patent duo prima argumēta. Bene enim probant q; non debet esse iuuenis auditor lectiōis hui⁹ sciētiæ, ad intelligēdiū credita & scripturę abscondita: nisi virtus sup pleat atatē: vt confirmatus in fide sit canus mēte: licet nō etate. Auditor tamen debet esse prædicationis vel lectionis literalis simplicis cognitionis ad credēda discernendum nō intelligēdiū: vt supra dictū est. Et ideo dicit Glos. super illud Omnis qui lactis est particeps. Spirituales (inquit) ista carnalibus nō omnino taceant propter catholicā fidem quæ omnibus p̄dicanda est: nec tñ sic differant: vt volentes eos pducere ad intelligentiā non capacē, facilius em̄ facient fastidiri in veritate sermonē: q; in sermone percipi veritatē. ¶ Per idē patet ad argumētu in oppositū: Fili a iuuētute accipe doctrinā. Qd bñ exponit Glos. i. sanā doctrinā, & hoc quo ad similitudinem notitiā credendorū, & ex hoc in prouecta etate ascendendo vt studio auditionis expositionis huius sciētiæ intelligātur credita: & in senectute metat dulces fructus sapientiæ. s. puras veritates sciētiæ huius p̄cipiēdo. Vñ sequit ibidē. Quasi is q arat & q seminat: acceder ad eā. Arat quidem mēte ad fidē parādo, seminat verbū fidei studio lectionis vt fructificet cōsouēdo.

Ista tertiu arguit q homo peccator beat est auditor huius scientiæ. Primo sic. Aegroto maxime cōpetit medicina. Mat. ix. Nō est opus valētib; medicus: sed male habentibus. auditio huius sciētiæ est medicina cōtra morbi peccati. Sap. xv. Negi herba negi malagma sanauit eos: sed sermo tuus dñe qui sanat oīa. ergo &c. Secundo sic. Ille debet maxime esse auditor huius sciētiæ, propter quæ data est. Aliter em̄ frustra esset data propter ipm. Data est autē principaliter propter peccatores. i. Timo. i. Iustis non est lex posita: sed impīis & peccato ribus. ergo &c. Contra est: qm̄ magis debet esse idoneus auditor huius sciētiæ q cuiuslibet secularis, sed peccator passionum infector nō est idoneus vt sit auditor scientiæ ciuilis: sicut dicit p̄hus. i. Ethic. ergo &c.

Dicendum secundū q; dictum est supra: q; ista scientia non solum docet ea quæ sunt fidei: vt deū cognoscamus: sed etiam ea quæ sunt vītē & morū: vt boni fiamus. Et ideo nō solum requirit auditorem sibi conuenientē: vt cōsequatur finē scientiæ in cognoscēdo ea q; sunt fidei: sed etiā vt cōsequatur finē eius in agendo ea quæ sunt vītē & morū. Ab utroq; autē horū in audiēdo deficit malus & peccator: quia ex quo malus est: nō agit q; sunt vītē & morū. & per hoc excecatur ne cognoscere possit credenda q; dictant agēda. Secundū q; dicit Chryso. sup illud Mat. xxii. De resurrectiōe autē mortuorū nō legit̄. Puras ne (ingr.) sacerdotes Saduceo rū non legebant scripturas: sed cognoscere nō poterāt in eis: quia nolebāt viuere digne deo. Talis em̄ est scriptura nolēti viuere fm deum: quēadmodū si aliquis agricolē non habēti voluntatem pugnādi exponat bellicam disciplinā: aut econtra viro bellatori nolenti colere terras agri culturā exponat. si tota die audiat verba expositionis illius, nihil intelligere aut cōprehendere pōt: ga nec habet desideriū disciplinę illius, vbiq; enim fuerit desideriū hoīs illic dirigitur & sensus ipfi⁹. & ideo dicit sup illud Mat. xxi. Interrogabo vos & ego. Cēcitas spiritualis est malitia cordis. Sicut autē cēcū non potest aspicere in splendorē luminis: Sic nō potest intelligere hō malignus mysteria pietatis. Luxta illud. In maliuolam animā &c. Malitia autē vt dicit p̄hus. vii. Ethic. corruptit principium per qd fit recta estimatio de fine & eius quæ sunt ad finem. Et ideo dicitur de peccatoribus. Sap. ii. Excecauit eos malitia eorum: & nescierunt sacramēta dei. Hinc dicit Chryso. super illud Mat. vi. Nolite thesaurizare. Mentis cōfusionē cēcati non facile possunt ea quæ sunt discenda percipere. Hinc dicit etiam p̄hus. i. Ethico. de auditore scientiæ ciuilis, qd multo fortius debet intelligi de auditore huius scientiæ. Passionum (inquit) securor existens inaniter audiet & inutiliter. Inaniter. i. fine vīla efficaci, inquantum deficit a fine

N
Ad argu.
pri.

O
Ad argu. i
oppositum

P
Quest. III,
Arg.i.

2

In opposi.

Q
Responso.

R

Bumme

Shius scientiae: qui est tam credendorum q̄ operandorum cognitio. Inutiliter, inquietum sine intentu scientie non consequitur: qui est operatio iuxta ea quae sunt cognita. Licet enim ista scientia principaliter sit speculativa, docet tamen operanda, & ideo oportet cognitioni operatioes apponere. Si autem neutrum sequatur, vani & frustra sunt sermones & auditus. Vnde dicit Commentator super primum Ethic. Oportet auditorem si debet proprie & conuenienter audire, ex parte extra passionum seruitutem. Etenim iuuenis non tantum propter etatem non est proprius & conueniens auditor, q̄tum propter detentionem a passionibus: quoniam vinculo malarum cogitationum grauatus & ad terram aspiciens, ad bonum respicere non potest: scilicet neq; in cognoscendo, neq; in agendo. Verutamen intelligendum est secundum Augustinum de doctrina christiana. Cum scientia ista medicina sit, qua subuenitur morbis humanarum voluntatum: & sicut dicit Chrysostomus super Mattheum, Sicut medicina languenti corpori: sic verbum prodest animi egrotanti: & sicut medicina corporalis duplicitate considerat. Vno modo, ut est directiva siue conservativa sanitatis. Alio modo, ut est curativa egritudinis: Similiter & ista scientia. Primo modo auditor huius scientiae non potest esse nisi iustus: secundum q̄ dicit Chrysostomus super illud Mat. VI dicit Iesus turbas ascendit in montem super mortem inquit sanctitatis ascendit qui vult audire pie tatis doctrinam. quoniam in via morum per hanc scientiam dirigiri non potest: nisi qui in ea inuenitus est. & sic istius scientie auditus utilis est solum iustis ad directionem in via morum & credendorum. Qui enim boni sunt ante auditum huius doctrinæ ex fide & iudicio legis naturæ & consuetudine bene operandi, non habedo, aliter regulam artificialē qua regulentur & mensurentur, per auditum sermonum huius scientiae habent regulam artificialē qua dirigantur in operandis & credendis: certificati ex sermonibus huius scientiae quae bene & quae non bene se habent. Et ideo dixit David in psal. in persona iusti. Virtus dirigatur viæ meæ ad custodiendas iustificationes tuas. & statim subiungit de directione. Tunc non confundar cum perspexo in omnibus mandatis tuis. Glos. Qui autem in eis non perspicit: in quo errat nescit. Secundo modo, s. inquietum est sicut medicina egritudinis curativa, hoc modo summe competit prauo & scutori passionum, siue senex siue iuuenis: q̄ sit auditor eius. secundum q̄ dicit Commentator super primum Ethic. Neq; prauis omnino inutilis est. Si enim non confessin eis ex ipsa profectus obuiat: sed tamen cognoscentes in quanto malo depressi sunt: & q̄ longe sunt a meliori: nisi omnino sint sine intellectu, habebunt quedam appetitum ad directionem, & ita paulatim addentes forte perfecte ad melius transponentur. Videbitur enim inconveniens corpora a sua curativa iuuari: Animas autem rationes habentes ex propria medicina non iuuari. Et ideo dicit Chrysostomus super illud Mat. vi. Lucerna corporis tui oculus tuus est. Te ad visum redire impossibile est: nisi prius didiceris: quomodo cecatus es. Quomodo ergo es cecatus? de mala concupiscentia quae pupillam mentis tuae, quasi malignus quidam humor influxit, densamque nebulam prouersus operata est. Sed & diminui atque dispergi hanc nebulam facile est, si radice doctrinæ Christi voluerimus admittere. Et quid inquit mihi prodest huiusmodi audire vocem quando concupiscentie vinculis teneor astrictus? sed & ipsam concupiscentiam dissoluere maxime potest affiduus auditus. Idem si sine libri secundi. Et quid ait lucrètius quod audire & non attendit adimplere quae dicta sunt? Non parvus est etiam ex ipso profectus auditu. Nam qui audiit, & semetipsum sepe reprehendit: & altius ingemiscit, eo quandoque perueniet: ut studeat etiam adimplere quod didicit. Quia vero nec quia peccauit, cognoscit: quando a peccatis recedet? quando semetipsum culpabit? quando emendare conabit? Cum vero ex auditu huius scientiae quia peccauit, cognoverit: tunc primo corrigeret se poterit velle. secundum q̄ dicit Origenes super Exod. Cum partu quid agnitionis accepit, tunc præcipue gestorum suorum tenebras videret: tunc errorum suorum caliginem sentit: ut extinguitur in eo primogenita Aegypti. Et hoc fit obseruando quae lex precepit. Et ideo dicit David in psal. In quo corrigit adolescentem viam suam: & renidet. In custodio sermones tuos. Et plus in predicamentis. Prauus ad meliores exercitatioes deductus & doctrinas, vel modicū aliqd perficiet ut melior fiat. Si autem semper vel modicū clementer accepit: palam quia aut perfecte murabitur: aut satis multum clementer sumet. Verutamen de malis & peccatoribus distinguendū. Aut enim omnino sunt indurati in malitia: ut non sit spes de eorum conuersione: aut spes de eis poterit haberi. De istis intelligenda sunt iam dicta. De primis autem dicendis q̄ omnino inutile est eis doctrinæ huius auditores esse: quia ex auditu doctrinæ detrahunt & deteriores fiunt. Vnde dominus Mat. iii. Nolite sanctum dare canibus: neq; margaritas mittere ante porcos. ubi dicit Chrysostomus. Canes, hic significat homines in impietate viventes: spesque omnipotenti conuersionis in melius non habentes: porci, in luto luxuriantes iugiter comorantes: quos do-

S

T

V

X

Arti.XII.Quest.III.Fo.LXXXVI.

mittus super huiusmodi doctrinā pronuntiat indignos: Fiant quippe peccatores posq; cōdicerint secreta: temeratii magis ea ignota reuerentur. Per hæc patent in parte obiecta.

Ad primum ergo in oppositum: q; audire hanc scientiam maxime competit peccatoris, sicut egroti: dicendum q; verum est in quantum est curativa egritudinis. In quantum autem est directiva sanitatis, est principaliter propter iustos & sanos. **P**er idem patet ad secundum, quomodo autem sit propter peccatores posita, nō iustos: suus habet ostiodes per se inquirendas.

Irca quartū arguitur: q; volens inhærere iudicio naturalis rationis non potest auditor huius scientiae esse. Primo sic. i. Corinthi. ii. dicit apostolus. Aīalis homo non percipit ea quae sunt spiritus dei. Stultitia enim est illi, & nō potest intelligere. cuiusmodi sunt illa quae sunt huius scientiae: & vt ibi dicit Glo. Animalis homo dicitur qui deo iuxta corporum phantasias, vel ratione philosophicā iudicat. ergo volens inhærere iudicio naturalis rationis nō potest intelligere quae sunt huius scientiae: sed ei stultitia videretur. talis noui potest esse auditor huius scientie: quia auditorem in omni scientia oportet credere. ergo &c. **C**eo cundo sic. Omnis auditor scientiae debet iudicare quae audit in ea. Et ideo dicit philosophus q; tuuenis non est auditor politice scientie: quia non potest iudicare de actibus secundum vitam. Sed volens inhærere iudicio naturalis rationis non potest iudicare de eis quae sunt huius scientiae. secundum q; dicit Glo. super illud. i. Corinthi. ii. Spiritualis omnia iudicat, & ipse a nemine iudicatur. Id est (dicit Glossa) Spiritualis discernit omnia quae continent diuinā scriptura, tñ de deo secundum imagines corporum, vel humanā philosophiam non sapit, & ipse a nullo animali hoīe intelligitur, utrum bene an male intelligat. ergo &c. **C**oītra est, quoniam ille est coqueniens auditor huius scientiae qui dispositus est ut credibile fiat ei intelligibile: quia ut vult Augustinus in principio super Ioān. ad hoc exponit scriptura: ut intelligatur. talis est inhærēns iudicio naturalis rationis: quia secundum Augustinum q; credimus debetur auctoritati, q; intelligimus deberur rationi. ergo &c.

Dicendum ad hoc: q; inhærere naturali rationi contingit duplīciter. Vno modo ut homo nulli assentiri velit, nisi quod naturali ratione poterit attringere, limitem cognoscendorum ab hominē infra naturalem rationem ponendo. Alio modo ut limitem cognitionis humanae infra naturalem rationem non includat: sed etiam illi rei cui fides super naturalem rationem assentiendum esse dictat, sine omni contradictione, & absq; omni naturali ratione consentiat, & si quid naturali ratione nouerit, in obsequium fidei adducat, nec in aliquo propter id quod sibi ratione apparet, contradicat. Inhaerens naturali rationi Primo modo omnino esse auditor huius scientie non potest. Ipse enim vere animalis est, de quo dicit apostolus. Animalis homo nō percipit ea quae sunt spiritus dei. ubi dicit Glo. Ut partum virginis & resurrectionem. Nihil enim aestimat posse fieri, nisi quod nouit quomodo fiat. Vnde non potest scire spiritualia, quia improbat statim auditio: & ex hoc deterior fit, & amplius excecatur, & precludit sibi viam intellectus. Quia ut dicit Augustinus contra Adamantium, quod scripturam lacerare conantur, nullo modo intelligere permittuntur. Idem in eodem. Sancta scriptura non temerarios & superbos accusatores, sed diligentes & pios lectores desiderat. Vnde Chrysostomus super illud Mat. vi. Nolite sanctum dare canibus: dicit de talibus aduersantibus: ne ad audiendum hanc scientiam recipiant. Quia ergo (inquit) discere naturali ratione illa nō possunt vel ignorantia reueretur. neq; enim porcus aliquis cuius precii Margarita sit, agnouit: & hoc igitur quia neficit, ideo non conculcat. Nihil enim amplius assertur iis qui huiusmodi sunt, cum audiunt, nisi culpa cumulator. Siquidem ab illis sancta temerant, contrari nos potius armatur. Propter qd dominus dixit. Ne forte conculcent eas pedibus suis: & conuerbi disruptane nos. Et nota q; in illo ynico verbo, Nolite sanctum dare canibus: neq; margaritas mittere ante porcos, sententiā dat pro ista questione & precedentī: per porcos intelligendo carnales, pro precedentī questione: per canes animales: pro ista questione. Neutri enim veritatem huius scientiae capiunt, & soli tanq; indigni repellendi sunt. Illi ne operibus conterariis contemnāt. Iste ne rationibus apparentibus impugnant. Vnde Augustinus libro secundo de sermone domini in monte. Canes pro oppugnatoribus veritatis: porcos pro contemptoribus positos nō incongrue aestimo. Virtus aīal immundū est, canis & porcus. Cauendum igitur est ne quid aperiatur ei qui non capit. Melius enim querit qd clausum est, qd id qd aperitum est, aut infestat aut negligit. Neq; vero alia causa reperitur cur ea quae magna sunt non aperiuntur, præter odium &

Y
Ad primum
principale.
Z
Ad secundum.
A

Quest. IIII.
Argu. t.

In opposit.

B
Responso.

C

Bumbe

conceptum, quorum propter unum, canes: propter alterum, porci nominati sunt. Vnde pro ratione quare haec sunt eis abscondenda, subdit ibi dominus dicens pro porcis, Ne forte concubent eas pedibus suis, & pro canibus dicit. Et conuersi disrumpunt nos. Reuera non est alia causa propter quam aliqui sint indigni auditores huius scientiae. Mulier enim & iuuenis non repeluntur ab auditu huius scientie quia indigni, sed quia insufficientes soli & inidoni, ut predicitum est. Inherens autem rationi secundo modo, ille est multum conueniens auditor: quia quod audit & fide credit, manuductione rationis citius intelligit. Cognitio enim naturalium gradus est ad cognitionem supernaturalium, quia enim anima per seipsum diuina videre non potest, nullo gradu in rebus humanis ad diuina capessenda interposito per quem niteretur, ineffabili misericordia dei temporali dispensatione per creaturam mutabilem ei subuenitur: ut dicit Augustinus de vera reliqua. Per haec poterat rationes variis partis. Primum enim duce sunt ad unam partem, Tertia vero ad aliam.

D
Ad objecta
Quest. V.
Arg.i.

In oppositi.

E
Relponsio.

Irea quintus arguit: quod auditor huius scientie debet esse instructus in scientiis secularibus. Primo sic. Illa notitia quod gradus est ad cognoscendum diuina: sine quo ad diuinorum noticiam non possit, debet esse instructus auditor huius scientie, quia aliter in ea non proficeret. Scientiae世俗的 sunt homini, quia docent notitiam creaturarum, quae sunt gradus ad cognitionem diuinorum, ut dictum est secundum Augustinum in precedenti questione, ergo &c. Secundo sic. Illa notitia cuius defectus obtundit acumen auditorum huius scientie ne in ea proficiant, auditores huius scientie esse debent instructi. Sed scientiae secularares sunt huiusmodi. secundum quod dicit Beda super librum reg. Turbat (inquit) lumen legentium, & deficere cogit, qui eos a legendis secularibus libris omnino existimat prohibendos, ergo &c. Contra, ille non est conueniens auditor huius scientie, cui non placet deo eam reuelare: quia aliter eam frustra audiret, nisi deo placeret intellectu eius ei reuelare: quia ea non potest intelligere: ut dictum est supra, & infra dicitur, sed deo non placet eam reuelare sapientibus secularibus literarum secundum illud Mat. xi. Abscondisti haec a sapientibus & prudenteribus: & reuelasti ea parvulis. Ita pater, quoniam sic placitum fuit ante te. Vbi dicit Gregorius. Ne quis querat cur humiles elegit: sapientes reproberet.

G

Dicendum ad hoc, quod auditor huius scientie potest ipsi intendere duplicitate. secundum quod dictum est supra, sicut Augustinus. xiiii. de tri. Vno modo: ut solimodo ex ea discat quid credendum & quid agendum quartum sibi ad futuram vitam adipiscendum sufficiat. Alio modo ut ex ea discat quantum hoc ipsum, quod in ea discit, prius optulerit, & contra impios defendat. Auditor ergo primo modo non oportet esse instructus scientiis secularibus: quia hic scriptum habet sufficienter in superficie doctrinam simplicem credendorum & agendorum, qua sicut lacte parvulos nutriat, & quam quilibet sine industria secularium literarum capere potest. Auditor vero secundo modo si ad perfectionem & magistrorum maxime modernis temporibus huius scientiae tendere velit, necessario debet esse instructus scientiis secularibus ad cognitionem creaturarum, sed non de doctore dictum est. Alter enim in multis deficiet, nisi specialiter diuinatus illuminetur. Abscondita enim mysteria huius scientie & questiones altissime multa indigent manuaditione ex propriis creaturarum: ut humanus intellectus illa sine ea capere non valeat. Et ideo dicit Augustinus in primo de doctrina christiana. Non quod voluntate dei in scripturis sanctis diligenter inquirit, primus in cognitione quartam rerum necessiarium ne vim naturalem earum quae propter similitudinem adhibentur, ignorat, veniat ille instructus ad ambigua scripturarum discussionem atque soluedam. Et ideo precipit Synodus. xxvii. dist. ca. De quibusdam, dicens. Ab universis epis- subiectis plebis & aliis locis in quibus necessitas occurrit, omnino cura & diligentia adhibetur: ut magistri & doctores constituantur, qui studia literarum liberalium artium dogmata assidue doceant: quia in his maxime diuina manifestant & declarant mandata. Est autem cuiuslibet discenti & audiendi hanc scientiam in fide & charitate utilis notitia scientiarum secularium & creaturarum ex ipsis propter quartuor. Primum quia ex ipsis ingenium acuitur ad facilioria huius scientiae penetrandum. secundum quod dicit Beda super lib. Reg. Turbat acumen legentium qui eos a legendis secularibus libris omnino existimat prohibendos. Nam ut dicit Augustinus de quatuor animis, exercet animum hoc genus disciplinarum ad subtiliora cernenda: ne luce illorum repertus, & eam sustinere non valens, in easdem tenebras quas fugere conabatur, recessit ad Isaiae, dicit. Qui tres (ut ego arbitror) imaginem totius philosophie tenent, quem in tres partes dividitur, Logicam, Physicam, Ethicam, i. rationalem, naturalem, moralē. Que postquam ex-

Arti.XII.Quest.V.Fo.LXXXVII.

posuit, exponēs cōsequēter quō Isaac fecit eis contūiūm magnū, dicit. Quia hōc contūiūm sapientib⁹ exhibet, idcirco dicitur qđ non paruum, sed magnum contūiūm fecit. & tu si non sis adhuc paruulus lacte indigens, sed exercitatos deferas sensus, & eruditione plurimā prae trīsa ad intelligentiam verbī dei capacior venias, fit tibi contūiūm magnum: mīnister verbī loquitur tibi sapientiam, quæ inter perfectos profert sapientiam: de mysteriis absconditā profert tibi. Reuelabit tibi Christum, secundū qđ in eo sunt Thesauri sapientiæ & scientiæ absconditi. Sapientia non iugularat hostes suos: tantū est ut nos ingressi contūiūm sapientiæ non rursum nobis indumenta insipientiæ deferamus, non infidelitatis veste circūsidati, nec peccatorū malis fuscati: sed in simplicitate & puritate cordis amplectamur verbū dei, & diuinę sapientiæ famulēmur. Secundū, quia ex ipsis error seculariū magistrorum cognoscitur & declinat. secundū qđ dicit Ambro. sup Luc. Legimus aliqua nō vt teneamus, sed vt repudiemus. Tertiū, ga ex ipsis cognita veritate naturę creaturarū, errores declinan̄t in detrimentū fidei catholicę vergentes. Ignorantes em̄ creaturarū naturā creaturā dēū esse opinati sunt, putantes esse a seipso, qđ nō habet esse nisi ab alio. De quibus dicit Sap. xiii. Ignē aut spiritū, aut citati aerē, aut gyrū stellarū aut nīmā aquā, aut solē & lunā rectores orbis terrarū deos putauerūt. Qđ veri p̄hi cognoscētes creaturarū, naturas omnino reprobauerunt. secundū qđ dicit August. in prin. de vera reli. de Socrate. Admonerat (inquit) illos qui mundū istum visibilem summū deum opinabantur, turpitudinis suę: docens esse cōsequēs: vt quilibet lapis tanq̄ summi dei p̄ticula iure coleretur. Qđ si execraretur, mutarent sententiam, & vnum deum colerent, a quo totū mundum istum fabricarum cognoscerent. & hoc non cognouerunt: quia naturam creature ignorabant. qđ em̄ natura rei non patitur, non ei attribuitur, nisi quia ipsa ignoratur. Vnde ex ignoratiā creature, creature qđ dei erat attribuebat. secundū qđ dicitur Sap. xiii. Incōmunicabile nomen lignis & lapidibus imposuerunt. Vnde & propter idē Manichei duo rerum ponebant principia, cui⁹ causa non erat nisi ordinis creaturarū ad creatorē ignoratiā, propter qđ dicit Augu. de orig. animę. Error circa creaturā redundant in falsam de eo estimationē, & hominū mētes a deo abducit, ī quē fides adducere nīt̄. Quartū est, quia ex creaturarū cognitiōe facilis ad dei cognitionē, ac diuinorum eleuamur. secundū qđ dicit Augustinus de ordine libro secundo. Ego si qđ meos monere possum, quantum mihi appetet, quantumq̄ sentio, censeo illos disciplinis omnibus erudiendos. Aliter quippe ista sic intelligi vt luce clariora sint, nullo modo possunt. Si autē p̄griores sunt aut aliis negotiis p̄occupati, aut iam duri ad discēdū, fidei sibi p̄fidia parēt. Duplex enim est via quā sequimur cum rerum nos obscuritas mouet: aut rationem, aut certe auctoritatē. P̄hia rationē promittit, & vix paucissimos liberat, quos tamen non modo nō contēnere illa mysteria, sed sola intelligere vt intelligenda sunt, cogit. Nullumq̄ aliud habet negotium quę vera & (vt ita dicam) germana p̄hia est, qđ vt doceat qđ sit omnium rerum principiū sine principio, quartusq̄ in eo maneat intellectus, quidve inde in nostrā salutē sine vlla degeneratione manauerit, quę vnu deum omnipotentem, patrem & filium & spiritū sanctū docent veneranda mysteria. Hinc est etiam qđ dicitur Sap. xiii. A magnitudine enim speciei & creature cognoscibiliter poterit creator horum videri. Ex magnitudine enim videri potest dei virtus, secundum qđ dicitur ibidem. Si virtutem & opera eorum (scilicet creaturarū) mirati sunt, intelligat ab illis qđ qui haec fecit est illis fortior. Semper enim virtutem facti excedit virtus scientis. Ex specie vero sapientia dei videri potest. Effudit enim illam super omnia opera sua. Eccl. i. Et ideo dicit Chrysost. super illud Mat. vi. Considerate lilia agri. Cuius (inquit) rei gratia tanto etiam herbas decore vestiuit: vt suā scilicet sapientiam creator ostēderet, copiamq̄ virtutis vt vndiq̄ illius gratiā dīseremus. Non celi tantummodo gloriam dei narrant, vertetiam terra. Id etiam maximas designat diuinę diuitias sapientiæ, quando etiam in hēc quę sunt visibilia tā tū decoris effudit. Ex ipsa vero creatura videri potest dei bonitas, quicqd em̄ bonitatis vndiq̄ in creatura dispersum est, ab illo necessario est, ī quo totū quicquid est bonitatis, vniūtū est. Sap. xiii. Etenim cū in operibus illius conuersent, inquirūt & p̄suasum habent qđ bona sunt quę videntur. Si enim tantū potuerunt estimare seculū, quomodo eius dñm facilius nō intuenerūt. Per hēc patent obiecta. Ad primū qđ creaturarum notitia est gradus ad diuinam dicendū qđ verū est eis qui ad p̄fectionē notitię diuinę ex hac scientia debent ascēdere, non aut eis quibus sufficit scire ex hac scientia, quæ & in credendis & in agendis sibi sunt necessaria ad salutē. Talib⁹ em̄ modica notitia ex naturis rerū sufficit. Ad secundū qđ defect⁹ notitię illorū obtūdit acūmē audiētiū & deficere cogit, dicēdū qđ verū est ab apphēsiōe p̄fectę notitię diuinorū secundū qđ dictū est. Non tū tantū obtundit: quin ex hac sc̄ientia sine illorū notitia capere possunt;

K

L

M

Ad primū
prin.

N

Ad secundū

Summe

quæ sibi sunt necessaria ad salutem.

O
Ad arg. in
oppositum

CAd argumentum in oppositum: qd non placet deo scientiam hanc reuelare sapientibus: dicendum qd verum est de sapientia sua superbientibus. Vnde dicit Glossa. Sapientibus & prudentibus non opponit insipientes & hebetes: sed paruulos: vt prober se tumorem daminare non acumē. Vnde non tam prodest in auditore huius scientiae notitia sapientiae secularis qd obest elatio ex ipsa. Qui ergo in aliis scientiis sarcitus in ista scientia proficere velit, humilis & vt paruulus ad eam veniat: quia vt dicit August. v. super Gene. Sacra scriptura sic loquitur: vt altitudine superbos irrideat: profunditate attentos terreat: veritate magnos pascat: affabilitate paruulos nutriat. Et ideo dicit in fine secundi de doctrina christiana, loquēs de Cypriano, Lactantio, Victorino, & ceteris qui suffarcinati literis secularibus ad fidē christia nam conuersi accesserunt. Sed hoc modo (inquit) instructus diuinarum scripturarum studiosus cum ad eas perscrutandas accedere coepit, illud apostolicū cogitare nō cesset: sciētia inflat: charitas autem edificat. & hoc maxime in hac scientia in qua praecipue deus superbis reficit: humilibus autem dat gratiam, sine qua hec scientia addiscī non potest: vt consequēter vis debitur. Vnde si philosophi in eis quæ ductu naturalis rationis percipere potuerūt, sterissent, & quārum naturalis ratio dictauit deum colendo ei gratias egissent, summe dispositi fuissent: vt purgati per fidem notitiam huius scientie susciperent. secundum qd dicit Glos. Rom. i. P̄h̄ interrogantes creaturas de creatore, ex omni specie ac dispositione quasi voce respondentē ex arte artificē cognouerūt. & infra. Qd utiq illis credendū fuit: vt hoc tenendo qd videre poterant, ab illo sanarentur qui dederat vt viderent. Si enim hoc facerent, humiliatem seruarent, & possent purgari, atq illi beatissimē contemplationi inhērere. Hinc dicit Augusti. de phis. de vera reli. Illi si reuiuiscerent & inuenirent refertas ecclesiās, templa deserta, a cupiditate temporalium ad intelligibilia & spiritualia vocari & currere humanū genus, dicerēt si fortasse tales essent, quales fuisse cōmemorātur, hec sunt qd nos suadere populis nō ausi sumus, & eorum potius consuetudini cessim⁹ qd illos in nostram fidem voluntatemq traduximus. Ita si hanc vitam illi viri nobiscū rursus agere possent, paucis mutatis verbis atq sententiis christiani fierēt: sicut pleriq⁹ nostrorūq tēporū Platonici facerūt. Aut si hoc nō faterētur, nec facerēt, in superbia & inuidia remanentes nescio vtrum possent ad ea quæ appetenda & desideranda esse dixerāt, reuocari. Reuera nō possent: quia vt dicit Glos. vbi supra, ingratii illi qui eis p̄st̄it vt viderent, sibi voluerunt tribuere qd videbant, & facti superbi & dicentes se esse sapientes stulti facti sunt, & tamen audacter ad occulta diuinorū perscrutanda, & ad quæ naturalis ratio attinagere nō potest procedentes in errores execrabilis ceciderūt. secundum qd dicit Orig. sup Exod. Inreliant diuinę & dispensationis & prouidentię occultissimas esse rationes. Posuit enim de tenebris latibulum suum: quas illi audacter & temere perscrutari cupientes, & alia ex aliis aferentes in crassas & palpabiles errorum tenebras deuoluti sunt.

Q.
Quest. VI.
Arg. i.

Ica sextum arguitur qd omnes tenentur audire hanc scientiam. Primo sic. Apostolus dicit. i. Corin. xliii. Quę scribo vobis dñi sunt mādata. Si quis autem ignorat, ignorabitur. Glos. A deo in futuro. i. reprobabitur. sed ignoratur nisi ex ista scientia audiant. Quare cū quilibet teneret facere vt in futuro nō reprobetur: quilibet istam scientiā debet audire. **S**ectudo sic. Quilibet eo qd sibi a deo cōcessum est vti debet ad id ad qd cōcessum est ei. Aliter enim frustra esset ei concessum. Sacra scriptura omnibus cōmuniter cōcessa est ad doctrinā. secundū qd dicit apl's. Rom. xv. Quęcīq scripta sunt ad nostrā doctrinā scripta sunt, ergo quilibet debet ea vti ad suam doctrinā. Hoc autem non potest esse nisi eam audiendo. ergo &c. **C**ontra est. qm̄ hō non tenetur ad illud fine quo finem suum ad quē est potest adipisci. sine auditione huius scientie finem suum potest hō adipisci. Turba enim vt dicit August. cōtra epistolam fund. fidei simplicitas tutissimam tenet. ergo &c.

In opposi.

R.
Respōsio.

Dicendum ad hoc: qd finis necessitatē imponit eis quæ sunt ad finem. Cum igitur auditus huius scientiae est de eis quæ ordinant hominem in finem humanae vitæ: qui est beatitudo: siue visio dei: debitum audiendi hanc scientiam ex tali fine debet determinari. Illi ergo quibus subtractio auditus huius scientiae non est vitiosa: nec excludit a fine humanae vitæ: non tenentur audire hanc scientiam. Illi vero quibus subtractio auditus huius scientiae intantum est vitiosa, qd excludit a fine humanae vitæ, eam proculdu-

Arti. XII. Quest. VI. fo. LXXXVIII.

bio audire tenentur: quia quilibet tenetur facere id sine quo finem suum attingere non potest. Est igitur intelligendum qd quidam hominum nec sunt sic ingenio prediti, nec sic aliis disciplinis imbuti: vt ad mysteria huius scripture inuestiganda, & ad populum instruendum vngt utiles esse possint. Iste debent solūmodo curam proprię salutis gerere: nec vngt acquiescere vt p̄ficiantur in statu: vbi curę aliorum eos oporteat intendere, & alios instruere, qualis est maxime turba hominū popularis. Et de istis dicendū qd non oportet eos esse auditores hui⁹ scientiae per lectionem: sed solum per predicationem: quousq; instruantur in fide & moribus q̄tum eis sufficit ad salutem, & se custodire in fide, spe, & charitate, & per illa attingere finem vltimū huius scientie. Secundum qd talis instructio cuilibet adulto baptizato proponenda est: grosso modo ea quae sunt huius scripturae transcurrido. Secundū qd dicit Augustinus. iiii. de Aca. Narratio plena est cū quisq; primo catechizatur ab eo qd scriptū est. In principio fecit deus celum & terrā, vscq; ad presentia tempora ecclie. Non tamen propterea debemus totum Petrum teucum, totūq; Iudictū, & Regnum, & Esdrē libros, totūq; euangelium & actus apostolorū, vel omnia quae iis voluminibus continentur, narrando euoluere & explicare: sed cuncta summatim complecti. In omnibus sane non tantū nos oportet intueri precepti fine, qd est charitas de corde puro & conscientia bona: & fide non ficta: quo ea quę loquimur cūcta referamus: sed etiam illius quę loquendo instruimus: ad id mouēdus atq; illuc dirigēdus est aspectus: quia vt dicit in ser. de laude charitatis, tam magnitudinem & altitudinem diuinorum eloquiorū secura possidet charitas: qua deum & proximū diligimus. Docet enim nos c̄lestis vñus magister & dicit. Diliges dominū deum tuum ex toto corde tuo: & ex tota anima tua: & ex tota mente tua: & proximum tuum sicut teipsum. In his duob⁹ preceptis tota lex pender & prophetæ. Si ergo non vacas omnes paginas sacras pscrutari, omnia inuolucra sermoni euoluere, omnia secreta scripturarum penetrare, tene charitatē vbi pendet omnia: ita tenebis qd ibi didicisti: tenebis etiam qd nondum didicisti. Si enim nosti charitatem: aliquid nosti: vnde & illud pender qd forte nō nosti, & in eo qd in scripturis nō intelligis charitas latet. Ille itaq; tenet & qd patet & qd latet in diuinis sermonibus, qui charitatem tenet in morib⁹. Vnde concludit in fi. primi de doctrina christiana. Homo itaq; fide, spe, & charitate subnixus eaq; inconcussa retinens nō indiget scripturis, nisi ad alios instruendos. Alii vero sic sunt naturali ingenio prediti, & aliis disciplinis imbuti: vt ad mysteria huius scientie inuestiganda, & ad populum instruendum aliqui utiles esse possint. De quibus distinguendum. Aut enim disponunt vngt consentire vt ad statum p̄ficiantur in quo instructioni aliorum debent intendere: aut non. Si primo modo: dicendum qd tales omnino debent esse auditores huius scientie: non solum per predicationē: sed etiam audiendo eam per lectionem: dummodo predicatione non potuerint sufficienter instrui vt sint idonei alios docere secundum gradum status sui. Aliter enim exponerent se discrimini ex presumptione, non ex charitate opus ultra vires assumerent. Propter qd de talibus dicit Apostolus in epistola ad Timo. Scientiam quoq; non negligat literarum obtinentem eum qui secundum doctrinam est fidem sermonem: vt potens sit exhortari in doctrina sacra, & contradicentes redarguere. Vñ dicit Zozimus papa distin. xxxvi. In ecclesiasticis disciplinis per ordinē non imbutus, nequaq; ad summum ecclesiae sacerdotium aspirare presumat. Ut em dicitur i Mala. labia sacerdotis custodiunt scientiam, & legem requiram de ore eius. Vnde negligentibus auditum huius scientie, interdicit dominus ascēsum ad gradū regiminis populi per Osee dices. Tu quoq; scientiā repulisti, & ego repellam te ne sacerdotio fungaris mihi. Hinc etiā dicit Gregorius i primo pasto. Nulla ars doceri presumit: nisi intēta prius meditatione discatur. Ab immē peritis ergo pastorale magisterium qua temeritate presumitur, quando ars est artium regimē animarum! Et in quo cōsistit illa temeritas consequēter declarat dicens. Sunt nonnulli qui intra sanctam ecclesiam per speciem regiminis gloriam affectant honoris: videri doctores cupiūt & quod est miserrimum, tunc querunt sacram scripturā addiscere, quando pro gradu dignitatis in ea deberent alios docere. contra illud qd dicitur distin. xxxvi. Predicatores per quos ecclie circifertur, sacris literis debent semper infistere: nec tunc querant discere cum ex officio debeat alios docere. Sed secundum qd dicit Hieronymus ad Rusticum, si clericatus titillat, multo tempore discas quod postea doceas. Non enim erit magister qui non se nouit esse discipulus, sicut dicit Boethius de disciplina schola. De illis autē qd ex aliis scientiis istructi, & ingenio naturali p̄diti sunt, vt ad p̄fectionē hui⁹ scientie possint attingere, & aliis ex auditu huius scientie multe p̄ficere, et si nunq; curę & doctrinę alioq; pponat intēdere, aut vt pplo p̄ficiant assentire: subditigēdū. ga tales si dimittit auditū hui⁹ scientie, aut hoc ē ex causa rōnabili, velutī qa sunt ini-

T

V

X

Summū

pediti legitimis negotiis quæcūq; sunt illa: aut sine causa rationali,& impedimento negotiorum legitimorum. Si primo modo: dicendum adhuc, q; non tenentur audire hāc sc̄ientiam: nisi quāa tū eis ad salutem est necessarium: qd̄ potest sufficienter fieri per prēdicationem. quia vt dicit.i. Corin.xii. Diuisiones gratiarum sunt, idem autē sp̄iritus : & diuisiones operationum sunt &c. vt continue sequitur. vbi dicit Glos. Gratias autem hic appellat diuersos gradus & ordines: q; sunt in officiis ecclesiæ: quib⁹ alii aliis subseruiunt: quia sunt opera maiora & opera minora: & deus non omnia vni tribuit: sed omnia in omnibus operatur: vt quod non habeat quis in se, ha beat in alio: & sic maneat charitas. Et in eodem cap. Et quosdam posuit deus in ecclesia, primo prophetas, secundo apostolos, tertio doctores. & sequitur. Nunquid omnes prophetæ? nunquid oēs doctores? Glos. Prophetas scripturarum mysteria reuelantes, doctores prēcepta viuendi dātes. Si vero negotiis legitimis impediti nō sunt, tūc omīno ad auditū huius sacre scripturæ debent se transfrerre: quia reddituri sunt rationem de talento sibi commisso: pro eo. s. q; īgeniū naturale & scientias acquisitas in vsum huius scientie non ordinant, cui famulari debent vt in ea deus cognoscatur & diligatur q̄tum possibile est pro statu huius vite, etiam si ex sola de sidia & negligētia ab auditu eius se alienent. Qz si eam audire ex aliquo contemptu omittant: vel quia auditum eius nō esse necessariū dicant, aut paruipendant: vel aliarum scientiarum auditum eius auditui tanq; preciosiorem anteponant: isti maiorem damnationem incurront. secundum q; dicit Chrysostomus in principio super Mat. Iam considera q̄ fit omnino extremp; demētię: vt qui tanta deberemus vita perfectione pollere: vt nihil prorsus literis egemus: sed scribenda sp̄iritui prēberemus corda propaginis: si primam illam perdidimus dignitatem, & minoribus īdigemus: ne secundo quidem remedio ad nostram vtamur salutem. Si enim illis īdigere & non grata sp̄iritus sancti splendore culpabile est: vide q̄tī fit criminis nec per illud auxilium velle proficere: sed quasi frustra & vane posita scripta cœlestia despiciere, maius est absq; dubio subire supplicium. & sequitur post aliqua interposita. Et quis est tam infelix qui non hēc preciosiora credit oībus & clariora fateatur! Ille sine dubio qui nō vel tanto eis studio vacat: q̄to ī diabolicis illis theatris occupatur. Ibi em̄ plurimi totos dīes peragunt: & cum omni diligentia quæ audierint memorias commendant: eaq; ad sui animi perniciem penitus infixa custodiunt. Hic vero vbi loquitur deus, ne exiguum quidē tēpus patienter expectant. Et certe propter hoc deus gehēnam minatur. Nam prēcipiente nobis deo non modo vt audiamus quæ dicuntur: verum vt cum omni etiam deuotione faciamus, nec audire curamus. Quando igitur ea quæ dicuntur īplebimus: qui nec sermonem super his quidē patienter audimus! Vnde Orig. ī Homil. de Rebecca, exponens quomodo seruus Abrahē obtrūlit ei inaures aureas & armillas, dicit. Vult aurea ī auribus verba percipere, & aureos actus ī manib⁹ habere: sed hāc prius accipere nō potuit: nec mereret nisi venisset ad puteos haurire aquas. Tu ergo qui non vis venire ad aquas, qui non vis ī auribus tuis aurea prophetarū verba suscipere: quomodo poteris esse ornatus in doctrina, ornatus in actibus, ornatus ī moribus: reuera hoc esse nō potest. Reuera nequaq; fm esidē sup Exod. xxxviii. & est ī Glos. Quis nō strū tāto labore & studio diuinas quærat literas: quāto q̄siuit humanas. Aliqui vt recitari audierint quæ leguntur statim discedunt, nulla de his quæ dicta sunt adinuicem questio: nulla collatio: non interrogant patres suos vt dicant sibi: nec presbyteros vt annuncient. Alii nec patienter expectant usquequo lectiones ī ecclesia recitentur. Alii nec si recitentur: sc̄iunt: sed ī remotioribus ecclesiæ locis secularibus curis occupantur: quibus non iam velamen super cor, sed paries & murus positus est. Si enim qui adest & intendit & quæ audit retractat & discutit: vix potest ad libertatem scientię peruenire: qui abscondit aures suas ne audiat, & terga ī faciem legentis obuerit, quomodo dicendus est velamen habere suppositum, ad quē ne ipsūt quidem velamen literæ quo sensus velatur, qui est sensus vocis, accessit! Nec solum hoc dāns: sed etiam cum hoc simul diuīnam offendam incurrit. secundum illud quod dicit Chrysostomus post verba eius supradicta. Quomodo (inquit) non putamus offendī qñ eo de tantis rebus loquente contemptis quæ dicuntur ad alia omnino cōuertimur! Idem lib. ii. Hoc est qd̄ oēs quasi vna peste corrumpit: quoniam lectionem scripturarum vtiq; diuīnarum ad solos putatis monachos pertinere: cum multo magis illis sit necessaria, qui cum versantur ī medio, & vulnus quotidie sup vuln⁹ accipiūt, ipsi⁹ dei potius īdīget medicamine. Itaq; multo est grauius atq; deterius superfluam esse legem dei putare, q̄ illam omnino nescire. Hac enim verba sunt quæ de diabolica prorsus meditatione promuntur, Propterea em̄ ille suader nihil omnino esse cōmodi diuinas audire scripturas: ne quando c̄iam ex auditu, sequū videat actionem.

Arti.XII.Que.VII.fo.LXXXIX.

CAd primum in oppositū: q̄ ignorans ignorabitur: dicendum secundum Glos. q̄ hoc non dicit Apostolus de iis quae pertinent ad paucorum intelligētiā: vt sunt obscura myste- ria & occulta huius scientiā: sed de iis quae fidem & mores adificant, quae sunt saluti necessaria. Priora sciri non possunt sine auditu lectionis huius sciētiē: ista vero sciri possunt a quolibet ex sim plīci auditū p̄dicationis. **C**Ad secundum q̄ sacra doctrina ad omnium vsum est concessa: Dicen dum q̄ verum est: & oēs debet ea vti ad suam eruditōnē, vel ex auditu lectionis, vel p̄dicationis vt dictum est. **C**Ad tertium qđ est in oppositū, q̄ sine auditu huius scientiē potest homo finem suum adipisci: Dicendum q̄ verum est de hoīe populari: vt dictum est. de hoīe aut̄ disponente se ad gubernationem aliorum: vel alias disposito ad profectum magnum sibi & aliis ex auditu hui⁹ scientiæ, non est ita, vt dictum est.

Irca.vii.arguitur q̄ quilibet hō indifferēter ad auditum huius scientiæ admitt̄ debet. Primo sic. Misericordia ad omnes indifferenter extendenda est tam bonos q̄ malos. Matth.v.dicitur. Diligite inimicos vestros: benefacite his qui oderunt vos: vt sitis f.p.v. qui in cælis est: qui solē suum facit oriri super bonos & malos, & pluit super iustos & iniustos. sed proponere in auditum aliorum sacram scripturam est opus misericordia: quia non in solo pane viuit homo: sed in omni verbo qđ procedit de ore dei. Deut.viii. ergo sacra scriptura in auditum oīm est proponēda: & ita ad eius auditum omnes indifferenter debent admitti. **C**Secundo sic. Matth.xiii. Simile est reg.ca. sagenę missę in mari: & ex omni genere pīscī congregāti. Glos. Euangelica p̄dicatione, que omnes ad veniam vocat, omnis generis homines, hoc autem non faceret nisi omnes ad suam audiētiā admitteret. ergo &c. **C**Contra est illud Matt.vii. Nolite sanctum dare canibus: neq̄ marg. mittere ante porcos. Glos. Verbum p̄dicationis sicut periculōsum est abscondere: ita periculōsum est canibus dare, per quos quoddā genus hominum intelligitur. nō ergo omnes sunt ad eius auditum admittendī:

CDicēdū ad hoc: q̄ cū sacra scriptura tradīta sit non pro salute vnius generis hominū tñ: sed pro salute totius orbis: vt dicit Glos. super illud Matth.v. Vos estis sal terræ: ab initio omnibus est proponenda, & bonis & malis: & in hoc nulla debet esse distinctiō: vt nemo manēs in infidelitate, aut errore p̄ defectu eius se possit excusare. ga.loā.xv.df. Si non venissem, & locutus eis non fuisset peccatum non haberent. Nunc autem excusationem non habent de peccato suo. Ro.x.dicitur. Quomō credent ei quē non audierunt: quasi dicat nullo modo. Et tamen vt dicitur ibidem, non omnes obediunt euangelio: licet omnes audierunt. secundum q̄ continuo sequitur. Nunquid non audierunt: & quidem In omnem terram exi. so.eorum: & in fi.or.ter.ver.eorum. secundum q̄ præceperat eis Christus. Matth.xxiii. Et quidem p̄dicipabitur hoc euāgelium in vniuerso mundo: in testimonium omnibus gentibus. Ab initio ergo anteq̄ constat de obstinatione & rebellione alicuius contra veritatē euāgeliī, nemo excludendus est ab auditu huius scientiæ: neq̄ in lectione neq̄ in p̄dicatione. Sed quia post auditum non omnes obediunt euangelio: sed aliqui inimici eius fiunt, & rebelles, & impugnatores eius post eius auditum: quos dominus signauit nomine canum & porcorum: secundum q̄ dicit Glos. Matth.vii. Canes sunt qui oblatrant: & qđ integrū est dilacerat: porci vero vilipendunt & conculant: Quicunq̄ tales inuenti fuerint ad auditum huius scientiæ non sunt admittendi: sed præcludendi: & est eis sacrē scripturæ litera penitus occultanda & subtrahenda: & solis beniuolis proponenda: quousq̄ & ipsi rebelles beniuoli fiant: & digni q̄ ad eius auditū admittant. secundū q̄ dicit Matt.xv. Nō est bonū sumere panē filio rū & dare canib⁹. Glos. Caūina rabie latrātib⁹. Vñ & Christ⁹ oib⁹ clarā doctrinā prio pposuit: sed postq̄ multi ex scribis & Pharissēs & turbis rebelles erant doctrinā ei⁹ impugnātes, statim incepit eis doctrinā suā abscondere, & in parabolis loq. Et licet consequenter talibus ea quae sunt sacrē scri- pturæ debent abscondi: tñ maxime debent eis abscondi illa preciosa in gbus latent profunda my- steria: clara autem & viliora quandoḡ eis pponi possunt. secundū q̄ dicit Glos. Matth.vii. Talibus mystica non sunt aperienda: sed velo tegenda sunt sancta sanctorum: apertiora vero & quasi vili- ora dici possunt. Sed si desinunt esse canes latrantes: & fiunt catuli obedientes: dandum est eis: secundum q̄ respondit mulier Chananę Christo in psona gētium dicens. Eriam domine. Glos. Ve rum est. s. q̄ non est bonum dare canibus: catellis tamen licitum est. & ideo consequenter adiūgit: Nam & catelli edunt de micis quae cadūt de mensa dominorum suorum. vbi dicit Glos. Sub per sona mulieris mira fides ecclesiæ: & patientia, & humilitas p̄dicitur. Fides: qua credit: patientia qua perstat: humilitas: qua se nō canibus sed catulis cōparat. Mensa est sacra scriptura: dominoru-

Y
Ad primum principale.

Z
Ad secundū
&
Ad arg.i op.

A
Quest.vii.
Argui.

In oppositū.

B
Responſio.

C

Summe

Indeorum: quibus scriptura primo loco apposita est: catuli gentiles homines parutili: quia scriptae subditae, de qua edunt. Et ideo Ap̄li Iudeos obstinatos relinquentes sacrā scripturā transstulerūt ad gentes: secundum q̄ legitur Actu.xiii. Vniuersa ciuitas cōuenit audire verbum dei. Videntes autem turbas Iudei repleti sunt zelo: & contradicebant his quę a Paulo dicebantur blasphemātes. Tūc constanter Paulus & Barnabas dixerunt. Vobis oportebat primū loqui verbum dei: sed quādo repulisti istud, & indignos vos iudicasti aeternā vitā: ecce conuertimur ad gentes. sic em̄ nobis p̄cepit dominus. Et impletum est illud. Matt.xiij. Qui habet dabitur ei. Glos. Qui habet verbi amorem, dabitur ei sensus intelligendi, & abundabit intelligēria. Qui autē non habet. Glos. amo rē verbi. Et qđ habet. Glos. vel naturali īgenio, vel studio literarū. Afferet ab eo. Multo ergo magis & exterior scriptura. quia vt dicit alia Gloss. nulla pars sapientiæ dulcedine gaudebit. Est autē talib⁹ sacra scriptura oīno auferenda: quia vt dicit Chryso. si eam discant geniti⁹ est inde damnū: cū certe & ipsi nihil fructifícēt inde: simo magis magis ledantur: & eccl̄ie negocia atq̄ pericula mille cōmoueant. secundū q̄ infra exponemus in questione: an omnibus indifferenter debeat ista scriptura exponi. Vnde & tempore Antichristi: qđ fere oēs obstinati erūt & rebellēs lumini ac veritati sacrę scripturę, auditus huius scientiæ & publica lectione & prēdicatione omnino subtraheantur. secundum q̄ dicitur Amos.viiij. Ecce dies veniunt dicit dominus: & mittam famē in terrā: nō famē panis, neq̄ sitim aquę: sed audiēdi verbum dei. Glos. Mihi dominus in eis qui terrena sapiunt, famē audiēdi verbum dei: quando propter peccata deficit doctrina in ecclesiis.

E
Ad primū
principiale.

F
Ad secundū,

G
Quæst. viii.
Argu.

In oppositū.

H
Responsio.

CAd illud qđ arguitur primo in oppositū: q̄ opus misericordiæ debet exerceri indifferenter ad omnes: Dicendum q̄ duplex est misericordia: quedā corporalis quā facimus de nostro: quædam spiritualis quā dispensamus de eis quę sunt dei. secundū q̄ distinguit Chryso. super illud Matth.vii. Nolite sanctum dare canibus. In primo misericordia facienda est ad omnes pro tē pore & loco. In secundo ait nequaq̄ nisi ad dignos. scdm q̄ etiā deus ad cuius exempli Christus nos voluit esse misericordes, materialia beneficia praefat bonis & malis: dignis & indignis: nō autem spiritualia nisi dignis & bonis solū. Nō em̄ vt ait Chryso. dicit scriptura: qui spiritū sanctū iubet descendere super gratos & ingratis: sicut Qui pluit super iustos & iniustos: & facit oriri sole suum super bonos & malos. Propter quod in vētris estote simplices & benigni: in eis autem q̄ dei sunt prudentes & cauti. **C**Ad secundum de sagena: Dicendum q̄ sicut sagena materialis congregat de omni genere pīciū: capiens secundū Gloss. quoquid incidit bonos & malos: quos trahit ad littus: sic ab initio auditus huius scientiæ & prēdicatione & lectione omnibus est concedēdus & nulli denegandus: siue sint boni siue mali: dum tamen stent absconditi fine rebellione & contradictione sacrę scripturę, quibus tamen postq̄ facti sunt rebellēs ei & obstinati contra veritatem: bene est auditus rīus omnino denegandus. In apertis enim bene iudicat ecclesia & separat i pīsenti bonos a malis: & a cōmunicatione lacrimentorū oīm & benefiōrum ecclesię, licet non in occultis.

Ica.viii. arguitur q̄ quilibet fidelis ad auditum omnium quę sunt huius scientiæ: indifferenter est admittendus. Primo sic. Matthæ.v. dicitur. Nemo accendit lucernam & ponit eam sub modio: sed super candelabrum, vt luceat oībus qui in domo sunt. Glos. in ecclesia vel in mundo. Luerna secundū Glos. sacra est doctrina: quę in quolibet dicto suo luceria est. iuxta illud Psal. Lucerna pedib⁹ m. ver. tūl. Nō autem posset omnibus lucere quę in domo sunt. i. in fide ecclesie: nisi omnes indifferenter ad auditum eius admitterent. ergo &c. **S**ecundo sic. quilibet tenetur scire quę debet obseruare: sed quæcumq̄ dicta sacrę scripture: tam in credendis q̄ in agendis quilibet fidelis debet obseruare: secundum illud Matth.v. Qui soluerit vnum de mandatis istis minimis: minimus vocabitur in regno cælorum. Glos. vel non agendo vel non credendo ergo quilibet tenetur illa scire: sed nō posset ea scire, nisi audiēdo. Ro.viii. Quomodo credent si non audiant: ergo &c. **I**n oppositū videtur esse illud. i. Corinth. ii. Non iudicauit me scire aliquid inter vos: nisi lesūm Christū: & hunc crucifixum. sapientiam aut loquimur inter perfectos. & sequitur ca. iii. Ego autem fratres nō potui vobis loqui quasi spiritualibus, sed quasi carnalibus. hoc autē vt videtur non fecit nisi quia sciuit aliqua quę decet docere illos & non istos. ergo &c. **D**icendum ad hoc. q̄ quæstio ista eadē est cum illa quā mouet Aug. Super Ioan. parte. ii. ser. xx. exponendo illud Ioan. xvii. Adhuc multa habeo vobis dicere q̄ non potestis portare modo. Est autem quæstio illa: Vtrum spirituales homines habeant aliquid in doctrina qđ carnalib⁹ taceant: & spiritualibus dicāt: & persuadet ad partē negatiuā: quia vt dicit: si dicerem⁹ eos aliqua talia habere: cauendum & timēdum est ne sub hac occasione in occultis nefaria doceant spūaliūt.

Artic.XII.Quest.VIII.

Fo.XC.

nominē: velut ea quae carnales capere nō possunt. Persuaderat asit in oppositum ex dicto Apostoli.i. Corinth.ii.iuxta argumentum vitium iam inductum cui persuasioni etiam aperte videtur consentire August.iii.de doct.christia.dicens sic.Sunt quedam quae vi sua non intelliguntur: aut vix quātlibet,& quātūlibet,quae planissime dicentis versentur eloquio:quae in populi audientiam vel raro si aliquid virget:vel nunq̄ omnino mittenda sunt. Ne ergo in questione hac dictorū Augusti in aliqua controversia permaneat: distinguendum est: q̄ ea quae sunt sacrae scripturæ in audientiā fidelium duplicitate possunt proponi. Vno modo in simplici dicto secundum seriē scripturæ: vt audiens solummodo ex ipso simplici dicto instruatur quid credere beat. Alio vero modo possunt proponi in expositione profunda:vt audiens intellectum credendorum percipiat. Primo modo proponendi nihil est in sacra scriptura qd̄ spiritualibus debet dici,& carnalibus abscondi. Nihil em̄ est in tota scriptura quo instrui non possit parvulus: saltem quo ad superficiē literā:quia vt dicit beatus Gregor.in prolog.Moral.Diuinus sermo sicut mysteriis prudentes exercet: sic plerūq; simplices superficie refouet: habet in publico vnde parvulos nutrit: seruat in secreto vnde metes subtūlum in admiratione suspendat: quasi quidam quippe fluvius (vt ita dixerim) plantus & altus: in quo & agnus ambulat:& elephas natat. Quae sic loquitur (vt ait Augu.v.super Gen.) vt altitudine superbos irrideat: profunditate attentos terreat: veritate magnos pascat: affabilitate parvulos nutrit. Hoc ergo modo proponēdi nihil est in sacra scriptura:ad cuius audientiam tam in predicatione q̄ in lectione omnes fideles indifferenter non sunt admittendi. Loquēdo autem de secundo modo proponendi,bene sunt aliqua quae profunda expositione spiritualibus dīci possunt:& carnalibus abscondi. De quibus loquitur Aug.in dicto libro.iiii.de doct. christia.secundum q̄ de hoc erit sermo inferius: vbi dubitabitur quibus exponenda sit sacra scriptura.

C Per hæc patent obiecta.q̄ enim arguitur primo:Nemo accendit lucernam &c. Dicendum q̄ lucerna sacræ scripturæ omnibus deber lucere fidelibus & nulli abscondi:quo ad ei⁹ simplicem sermonem:etiam quo ad ei⁹ simplicē expositionem:vt infra dicetur. Quo tamen ad subtiliē & profundam expositionē quā simplices capere nō possunt,bene potest, & debet eis in pluribus locis abditis abscondi:vt infra dicetur.& ita nec debet ad hīmōi dictorū sacrae scripturæ audientiā admitti. Ad secundum q̄ quilibet fidelis quilibet dicta sacrae scripturæ tam in agendis q̄ in cedendis debet obseruare:ergo omnia audire: Dicendum q̄ verum est,quo ad agenda & credēda in generali,quantum ei sufficiat vt nulli precepto diuinæ legis contrariū agat aut discordet. Qz tñ singula eius dicta expresse , & in particulari discernat & intelligat siue in agendis siue in credendis:hoc non oportet. Et ideo non oportet vt ad audientiam multorum dictorum sacrae scripturæ quo ad profundas eorū expositiones admittatur:nihil tamen est in ea,cuius simplex dictum cuiq; sā sit simplex fidelis,occultari oportet. Nihil em̄ continet pertinēs ad agēda vel credenda:in quib⁹ ex superficie literæ quātū sibi sufficit instrui quātūcunq; simplex sit non possit.

k
Ad pri.prin.

C Ad argumentum in oppositum ex dicto apostoli:q̄ nō potuit loqui carnalibus sicut spiritualibus:Dicendum q̄ hoc verum est:non quia aliqua locutus sit spiritualibus quae non erant dicenda carnalibus:sed quia eandem doctrinam ab ipso vtrisq; simul propositā quilibet eorū intellexit secundum modū suū: & id quod carnalis apprehēdit literaliter & carnaliter: spiritualis apprehendit spiritualiter. Quoniam sicut dicit Augu.Caro Christi,mors, & vulnera nō eodem modo a carnalibus:quo a spiritualibus cogitātur:& illis lac est:istis vero cibus.Qd̄ etiā isti nō audiunt amplius,ampli⁹ tñ intelligunt:& sic nō equaliter mente ab eis percipitur: etiam qd̄ fide pariter ab vtrisq; recipitur . Inde enim est q̄ prēdicatus est Christus crucifixus ab apostolis.Judēs qādem scandalum gentibus auctem stultitia: ipsiis autem vocatis Iudeis & græcis dei virtus & dei sapientia : vt dicitur.i. Corinth.i.Sed carnalibus parvulis id tñ credendo tenentibus, spiritualibus capacioribus id etiam intelligendo cernentibus.Illis ergo erat tanq; lacteus potus:istis tanq; solidus cibus:non quia isti hoc aliter in populis:illí aliter in cubilibus cognoverūt:sed qd̄ eodem modo vtrisq; cum palam dicoretur audiebant,pro suo modo quiq; capiebant.Hoc igitur cognito secundum q̄ concludit August. nulla videtur esse necessitas : vt aliqua secreta doctrinae doceantur,& abscondantur fidelibus & parvulis, seorsum dicenda maioribus.Et ideo fatendum qd̄ dixit Apostolus. Non potui vobis loqui quasi spiritualibus:fed quasi carnalibus,quia hoc ipsum:q̄ non iudicauit se scire nisi Iesum Christum,& hunc crucifixum : ipsiis non potuit loqui quasi spiritualibus:quia id sicut spirituales capere non valebant.Qūcunq; autē inter eos spirituales erāt,id qd̄ illi tanq; carnales audiebant,spirituali intelligentia capiebant.Vt sic intelligatur dictum quod ait Apost. Non potui vobis loqui quasi spiritualibus, quasi dicat:non potuisti quasi spirituales reci-

L
Ad secundi

M
Ad arg.i op.

Bumme

pere: sed quasi carnales. Ex quo sit ut dicit Aug. ut spūales ista carnalib⁹ nō omnino taceat ppter catholicā fidē, q̄ cibis p̄dicanda est. Nō tñ sic desudant: vt volētes eos pducere ad intelligētā nou capiant. facilius em̄ fastidiri facerent in veritate sermonem, q̄ in sermone percipi veritatem.

Artic. XIII. De modo addiscendi Theologiam.

Artic. XIII.

Equitur quomodo auditor discere possit hanc scientiam:

Vbi circa modū discendi hanc scientiam queruntur. ix.

Primum: vtrum hanc scientia possit disci ab homine.

Secundū: vtrū possit disci ab hoīe sine speciali illustratione diuina.

Tertium: vtrum possit disci ab homine sine lumine fidei.

Quartum: vtrum ad eam descendam sufficiat lumen fidei.

Quintum: vtrū regratur lumē gratia gratum facientis.

Sextū: vtrū discēs acgrat aliquā notitiā eius super notitiam fidei.

Septimū: vtrū cum illa vltiori notitia stet notitia fidei.

Octauī: vtrū homo p se sine doctore possit hanc scientiam discere.

Nonū: vtrū scriptores huius scieriae habebant perfectum intellectum eius.

Ira primū arguitur q̄ hēc scientia non possit disci ab hoīe. Primo sic: addiscēs debet habere aliquid notitię ei⁹ qđ debet addiscere: vt paret ex prædeterminatis. sed homo de se ante addiscere nihil habet huius scieriae: qm̄ est omniō su pernaturalis: vt infra videbitur. ergo &c. Secundo sic: si id qđ magis natū est sciri ab hoīe non potest sciri ab ipso per aliquam operationē eius: sed solo munere diuino: neq; id qđ minus natū est sciri ab ipso. sed in cāni scieriae principiis magis nata sunt sciri ab homine & a quocq; sciente naturaliter: q̄ ea q̄ sunt post principia: q̄ ea q̄ sunt post principia nata sunt cognoscī p principia. sed principia pria huius scieriae. prima credibilia, non possunt sciri ab homine aliqua eius operatione: sed solo diuino munere: nō ergo potest homo ea addiscere. Nō ait addisceret hanc scieriae nisi illa discendo. ergo &c. Contra est illud qđ dicitur Deut. v. Audi Israēl ceremonias atq; iudicia quē ego loquor in auribus tuis hodie: discere ea, & ope cōplete. discere aut illa est discere hāc scientiam. ergo &c. Item David in Psal. dicit. Dic iudicia iustitiae tuae.

In oppo. pri.

P
Responso.

Dicendum ad hoc q̄ discere nihil aliud est: q̄ ex iam cognito studio & īuestigatione vel per se: vel ex alterius admonitione ad vltiora cognoscenda procedere: secundū q̄ habitum est ex supra determinatis. Prima aut cognita in hac scientia fidei sunt articuli primi, qui statim cū proponuntur habēti lumē fidei, ipso lumine cognoscunt̄ esse vera: vt ratio assentiat eorū veritati. sicut cū pponuntur prima principia scientiarum speculatiuarū statim cognoscunt̄ esse vera in lumine naturalis rationis. Si ergo possibile sit hoīem discere hanc scientiam: cuius prima principia sunt credendorū articuli: discere eam est ex illis primo cognitis in lumine fidei: vel ex auditu: vel ex diuina īspiratione, posteriorum cognitionem studio: vel per se: vel alterius īstructione īueniāre. Et tunc iuxta opinionē illorum qui dicebant q̄ non esset studendū īvestigationi sacre scripturę: sed eius intellectus diuino munere esset expectandus. Dicendū esset: q̄ homo nō posset aut non deberet studio suo addiscere istā scieriae: sed solo diuino munere eius notitia expectare. Sed horum opinio sufficierter improbata est supra in q̄stione tertia: de studio hoīis ad sciedū. Vnde secūdū modū quo ibi cōcessum est q̄ studēdū est homini ad īvestigādū scibilia sup scierias phicas: quae principaliter p̄tinēt ad istā scieriae: secundū cundē modū dicendū est hic q̄ possibile est hoīem addiscere hanc scieriae ad illorum notitiā quē sunt sup phiam nostro studio īvestigandā: & hoc ideo: quia appetitus quo homo studio horum & īvestigationi int̄edit, nō est ponēdus esse frustra: frustra aut̄ esset nisi homo per ipsum scientiā istam addiscere posset.

Q
Ad primū principale.

R
Ad secundū

Ad primum ī oppositum q̄ homo de se nihil habet huius scieriae: Dicendum q̄ verū est ex naturali cognitione. Sed ex lumine fidei, assentit primis articulis fidei: anteq; aliquid poterit huius scieriae addiscere: vt statim videbitur: & illis sic cognitis potest vltiora īvestigare: vel ipsorum intellectui studere: & sic ea quae sunt huius scieriae addiscere: vt dictum est supra.

Ad secundū q̄ homo prima credibilia non potest scire opere suo: Dicendū q̄ verum est in puris naturalibus constitutus: adiutus tamen dono gratię fidei opere intellectus ipsis assentit. Et cōsimiliter bene verum est q̄ ex puris naturalibus opere rationis non posset istam scientiam addiscere: adiutus tamen lumine fidei manuduci potest ad vltiora credibilia īvestiganda: vel ad iā credita intelligenda: vt infra dicetur.

Artic.XIII. Quest.II. Fo.XCI.

Ira secundū arguitur q̄ hęc sc̄ientia p̄t addiscī ab hoīe sine speciali illustratio
ne diuina. Primo sic super illud.i.Corinth.xiii. Si nouero omnia mysteria. dicit
Glos. Occulta noui & veteris testamenti: q̄ mali sciunt. & hoc nō nisi addiscen
do. hęc sunt illa quę sunt huius scientię. sed mali non percipiunt diuīnam illu
strationem specialem: immo secundum August. tenebris peccatorum eam ex
cludunt. ergo &c. Secundo sic: qđ summū est in cognitione huius scientia: est
pertinens ad diuinarum personarum distinctionem: & substantię vnitatem. sed hoc Philosophi po
tuerunt discere sine luminis specialis infusione: naturalis rationis persuasione: secundū q̄ dicit Au
gust.vii. cōfes. Ibi (Lin libris Platonis) legi oīno multis & multiplicibus suaderi rationib⁹ q̄ in prin
cipio erat verbū: & verbū erat apud deum &c. h̄mōi. ergo &c. Ad oppositum est Augu.xi. de ci.
dei. Scriptura quę canonica appellatur: de his rebus est: quas ignorare non expedir: nec p̄ nos ipfis
noſſe idonei sumus. sed ad talia discenda a nobis requiritur in nobis lumē supernaturale. ergo &c.
Item ibidem in si. eiusdem ca. Hęc scientia est de his quę a nostris sensibus interioribus remota
sunt. talia autem sine specialis luminis illustratione discere non possumus. ergo &c.

S
Quest. iii
Arg. i.

In oppositum

Dicendum ad hoc secundum superius determinata: q̄ homo naturaliter ordi
natus est: vt quædam possit scire ad quę solo adiutorio luminis naturalis & illustrationis genera
lis potest attingere: & aliqua qua omnem eius facultatem naturalem excedunt: & hoc tum pro
pter eius debilitatem. q̄ in tam excellenti cognoscibili figi non potest: tum propter eius obtusita
tem: quia illustratione generali & vi luminis naturalis illa inspicere non sufficit. Quare si talia dé
bet scire: nēcessario requiritur aliquid supernaturale, & speciale ei infusum: quo in virtute fortifice
tur & eleuetur & in visu acuatur. hoc autem est qđ appellamus speciale lumen speciali illustratio
ne infusum: quod est quasi sanitas spiritualium oculorum mentis: quod sufficit intellec̄tu sc̄ibilā
supernaturalia illustrare vt ipsa scire possit. Cum ergo de talibus quę sunt secundi generis sit ista
scientia vt infra videbitur: ab homine disci non potest omnino sine speciali illustratione diuina: se
cundum q̄ de hoc habitum est supra sufficiēter art. iii. q. v. & art. v. q. iii. & de hoc dicit Aug. in epi
stola ad Consentū. Cum coepero te in tanti huius secreti intelligentiam introducere: nisi deus in
tus adiūuerit omnino non potero. & ibidem. Tu autem charissime ora fortiter, & fideliter: vt det
tibi dominus intellec̄tum: ac sic ea quę fortinsecus adhibet diligentia praeceptoris sive doctoris, pos
sint esse fructuosa: quoniā neq; qui plantat est aliquid: neq; qui rigat: sed qui incrementū dat de⁹.
Est igitur sciendum q̄ humana ratio aliter mouetur in acquisitione scientiæ de rebus naturali
bus q̄ sibi subsunt. Aliter vero in acquisitione rerum supernaturalium quę eam excedit. Qm in acq
sitione scientiæ rerum naturalium motu proprio procedit ex naturaliter sibi cognitis ad incognita
via naturalis investigationis cognoscenda. In acquisitione vero scientiæ rerum supernaturalium
segtur motu nature intellectualis superioris supernaturaler cognoscenda ei omnino reuelantis: ad
modū quo corpora elementaria mouentur duplī motu: vno sibi naturali: altero q̄tio sequuntur
motu corporū superiorū: & silt se habent in motu suo sph̄erę inferiores respectu primi mobilis.

Ad primum in oppositum: q̄ mali possunt scire mysteria huius scientiæ: Dicendū
dū q̄ verū est: sed hoc non sine alicuius specialis luminis illustratiōe. Nō dico gratia: gratum faci
entis qua mali carent: sed gratis date, quę plerūq; datur malis in vsum fidelium. Ad secundū
q̄ p̄hi cognoverunt naturali ratione personarum distinctionem & substantię vnitatem: Dicendū
q̄ non est verū. Qz em̄ inuenit Aug. illud, In principio erat verbum &c. in libris Platonis: hoc nō
posuit Plato in suis libris tanq; a se inuentum: sed tanq; a doctrina aliorum acceptum. S. prophetar
um: quoniā vt dicit Augu. ii. de doc̄. christi. probabile est Platonē tempore Hieremī p̄phera
pfectū fuisse in Aegyptū: & q̄ ibi per Hieremī p̄phera n̄fis literis fuerit imbutus: & ideo ex hoc
potuit scribere ea q̄ fide laudant. Sed contra hoc arguet aliquis: ex eo qđ dicit Aug. super Ioan.
ser. ii. H̄i (inquit) de quibus dicit Apostolus. Qui cum cognouissent deum: vident hoc qđ dixit
Ioan. quia per verbum dei facta sunt omnia: & quia vnigenitum filium habuit deus. Et dicendū
q̄ viderūt deum & diuīnam mētem: quā p̄vō vocabant, aut filium: non vt distinctam personam
secundū q̄ fidelis tenet: sed vt artem & conceptum quandam essentialē diuīna mētis, perti
nentem ad essentiālē: licet filio approprietur. vnde appropriata viderunt: licet nō propria: & licet
circa illa ex naturalibus multipliciter persuaserunt veritatem: non tamē attingebant vñq ad illa
vt sunt propria huic scientiæ: quia talia excep̄at magis q̄ illuminat: iuxta illud quod dicit Glos.
Exo. in fine. Scriptura sancta sanctis, & suam ignorantia fatentibus lumen est, iniquis vero & scien
tiam iactantibus nubes est.

T
Responſio

Ad primum
principale.

Z
Ad secundū

Summe

A
Quesit. iii.
Argu. i.

Ira. iii. arguitur q̄ ista scientia addisci possit ab hoie sine lumine fidei. Primo sic. nō minor regrit illuminatio in cognitio p̄phetica p̄ revelationē, q̄ in cognitio ne huius scientie p̄ doctrinā, vnde & primi doctores ista scientia quasi p̄phetica revelatione suscepserūt: sed ad cognitionē habitam p̄phetica revelatione nō re quirit lumē fidei, ergo nec ad notitiā huius scientie p̄ doctrinā. Secundo sic: qui p̄ se sufficiens est ad cognoscendū terminos & principia ex terminis cōposita (ga principia cognoscimus inquantū terminos cognoscimus, secundū P̄lm) & q̄ potest cognoscere prin cipia: & illa potest cognoscere quę sequunt̄ ex ipsis. Sed homo sine lumine fidei potest cognoscere oēs terminos huius scientie: quid deus: qd mis̄tus: qd creare: qd pati: qd homo: quid virgo: quid mater. Hoc em̄ vt dictū est supra, oportet intelligere anteq̄ credere, ergo sine lumine fidei potest cognoscere principia hui⁹ scientie cōplexa ex his: vt q̄ deus creavit mis̄tus: q̄ deus homo passus est: q̄ vir go mater est, quare & sine lumine fidei potest scire oia q̄ consequunt̄ ex his. hēc sunt omnia huius scientie, ergo &c. Tertio sic: infideles & heretici singēdo se fideles: audiendo a magistris catholicis hāc scientia p̄ studiū & exercitiū possent fieri magistri in ea, & alios docere: sicut fecit Arrius: sed hoc nō posset fieri nisi discendo hanc scientia sine lumine fidei, ergo &c. Oppositiū arguit sic, sup illud, i. Corint. ii. Sapientiam logm̄ur inter p̄fectos: dicit Glos. Quę nō est humana rōne cōphēsi lis: sed sp̄s efficacia credibilis, sed talis non potest disci sine fide, ergo &c.

In oppositiū.

B
Responsio,

C

D:

Dicendū ad hoc, q̄ cū ista scientia sit de eis quę facultatē naturalis rationis ex cedūt ppter intellectus nostri debilitatem: & eorum elongationem: vt dictum est: oportet vt eius notitiā capiat ab eo q̄ eā nouit. Nūc aut̄ ita est: q̄ oīs discens qui ppter debilitatem intellectus sui & elongationem intelligibilis ab eo: non potest statim p̄ euidentiā videre rerum veritates: necesse ha bet primo credere illi qui eas nouit: a quo debet earum notitiā accipere. Quare discērem in hac scientia prio oportet veritates eius credere, & fide tenere ab eo a quo expectat eas euidenter scire: cū nutritus p̄ fidē, ad hoc vt euidenter eas sciat factus sit idoneus. Ille aut̄ solus deus est: de ipso em̄ pri cipaliter est ista scientia: & credenda oia: & ipse solus scipsum p̄fecte nouit. Fidem ergo exhibendo deo: vt teste veritatis eorum quę dicunt̄ in hac scientia: oportet addiscere hanc scientiam: vt per fidē primā p̄parem̄ur ad eius intelligētiā: cui vt dicit Aug. xi. de c. d. fidē adhibet⁹ de his rebus q̄s ignorare nō expedit: nec per nosiplos scire idonei sumus. hoc tñ mediātib⁹ testibus aliis quib⁹ ille reuelauit: secundum q̄ dicit ibidem. Nam si ea sciri possunt testibus nobis quae remota non sunt a sensibus nostris siue interioribus siue exterioribus: vnde & p̄sentia nūcupātur: profecto ea quę remota sunt a sensibus nostris: quoniam nostro testimonio scire non possumus: de his alios testes re quirimus: eisq̄ credimus qui viderunt: qui hēc in illo incorporeo lumine didicerunt: & hēc tanq̄ verba nobis proponentibus: non aut̄ tanq̄ verborum intellectū p̄bentibus, hoc enim solius dei est: secundum q̄ dicit Aug. i. ser. super Ioan. exponendo illud. In principio erat verbum. & vocando scriptores huius scientie montes: dicit. Nisi montes ista dicerent: vnde oīno cogitaretis non inueniretis, ergo ex montibus venit nobis auxilium: vt hoc vel audiretis. Sed nōdū potestis intelligere qđ audistis. Inuocate auxiliū a domino qui fecit cę. & ter. quia montes sic poterunt loqui: vt nō possent ipsi illuminare: ga & ipsi illuminati sunt audiēdo. Inde qui dixit, hoc accepit: locānes ille qui discubuit supra pectus dñi: & de pectore dñi bibit qđ nobis p̄pinarer: sed propinauit verba: intelle cti vero inde debes capere vñ & ipse bibit q̄ tibi p̄pinauit: vt leues oculos ad mōtes: vnde veniat tibi auxiliū: vt inde tanq̄ calicē. i. verbum propinatum acciperes: & tñ ga auxiliū tuū a dño qui se, cę. & ter. inde sp̄les pectus vnde ille impleuit. Solus enim ille qui fidē dedit: p̄t p̄stare intellectū: sed hoc secundū cōmūne cursū: non nisi fide p̄cedente: per quā homo ad intellectum sit idoneus vt videat ex euidentiā rei vel ratiōis qđ prius sola fide tenebat. Hic dicit Aug. ii. de ordi. ii. Nullus homini n̄i ex imperito peritus fit. Nullus aut̄ imperitus nouit qualē se debeat p̄bere docentibus & quali vita esse docilis possit. Euenit vt cīmibus bona magna & occulta discore cupientibus non aperiat nisi auctoritas iānuā: quā quisq̄ ingressus sine dubitatione vitæ optimę p̄cepta sectatur: p̄ quę cū docilis fuerit tñ demum discoet: & quāta rōne p̄dīta sunt ea ipfa q̄ securus est ante rationē: & qd sit ipsa ratio quā post auctoritatis cunabula firmus & idoneus iam seq̄ atq̄ comprehendit. Est igit̄ hic aduertēdū: q̄ fides qua ex auctoritate hui⁹ scientie credim⁹, nō est fides rōnib⁹ appa retib⁹ p̄suasa: sed diuina virtute insuasa. Cū n. nulla rō ex reb⁹ inferiorib⁹ sumpta ad hoc est efficax: nec mens humana sufficeret capere rationē sufficientem ad hoc acceptam a superioribus: oportet igit̄ q̄ sit fides a deo insuasa quę rationi suadeat dicta fac̄t̄ scripture esse diuina oracula: & ideo eis assentiendum: quae etiam voluntatem inclinat vt captiuet intellectum, & assentire faciat eis

Artic. XIII. Quest. III. Fo. XCII.

quæ non videntur: sed quasi ex auditu & testimonio auctoritatis superioris ea vera esse teneant. Vnde Aug. super illud loquitur. Et nos credimus & cognovimus. dicit in ser. xvii. Non agnouimus & credimus: sed credimus & cognovimus. credimus enim ut cognoscamus: nam si prius cognoscere: deinde credere rememoramus: nec cognoscere nec credere valeremus. & ser. xxix. Si non intellexisti, crede. In intellectu ~~meritis~~ meritis est fidei. ergo noli querere intelligere ut credas, sed crede ut intelligas. nisi enim credideritis non intelligetis. Est etiam aduertendum quod fides quæ via est ad intellectum, non est fides qua solummodo creditur deo ut testi vero: sed qua credens in ipsum fidit ut in fidei auctore, & remuneratore. Vnde Aug. in ser. xxviii. exponens illud: hoc est opus dei: ut credatis in eum quem ille misit: ad expoundedum illud aliud: Si quis voluerit voluntatem eius facere cognosceret doctrinam eius dicit. Quis nesciat esse voluntatem dei operari opus eius? hoc autem opus dei est ut credatis in eum: non ut credatis ei. Sed & si credatis in eum, creditis ei. Non autem continuo qui credit ei credit in eum. Nam demones credebant ei & non credebant in eum. Rursus credendum est Paulo: sed non credendum in Paulum. Credeti enim in deum reputatur fides ad iustitiam. Et quod sit fidem perire intelligentiam in cognitione eorum: quæ naturalem rationem excedunt: non sit quasi ex sola legis institutione: sed magis ex rationis naturalis necessitate ostendit Aug. in epistola ad Corinthus dicens. Ut in quibusdam rebus ad doctrinam salutaris pertinentibus: quas ratione percipere non valimus: sed aliquis valebitur. fides quæ cor mundum precedat rationem: ut rationis capiat & perficerat lucem: hoc utrumque rationis est. Et ideo rationabiliter dictum est per prophetam: Nisi credideritis non intelligetis. Vbi procul dubio discrevit haec duo: deditque consilium quo prius credamus: ut id quod credimus, intelligere valeamus. Ut fides igitur precedat rationem rationabiliter prouisum est. Nam si hoc preceptum rationale non est: irrationalis est: absit. Si ergo rationale est ut magna capiantur quodammodo quod capi non possunt fides antecedat rationem: procul dubio quatuor ratio sunt: hoc persuadet etiam ipsa antecedit fidei. Propterea monet Apostolus paratos nos esse debere ad responsionem omnium poscenti nos rationem de fide & spe nostra. Quoniam si a me infidelis rationem poscit fidei & spei metu: & video quod ante quod credat: capere non potest: hanc ipsam ei reddo rationem: in qua si fieri potest: videat quod prepostere ante fidem poscat rationem earum rerum: quas capere non potest. Sic ergo dicendum: quod sine fide ista scientia disci non potest: quia sine ea non posset homo vel modo dictis eius assentire: & multominus ea intelligere: sed fide roboratus & firmatus eius manuductione procedere potest: & occulta huius scientiae perquirere: & ut ea intelligat inuestigare: secundum quod de hoc habitu est supra in Titulo. viii. q. iii. Et ideo dicit Aug. in. iii. de doct. christia. quod sacra scriptura nihil assertit nisi fidem.

G Ad primum in oppositum: quod ad cognitionem habitam reuelatione prophetica non regitur fides: Dicendum quod prophetia de eis quod supernaturaliter sunt cognoscenda: aut a propheta tante non intelligitur omnino: nec nouit quid prophetizet: sicut patet de Caypha, cum prophetauit quod expediret: quod unus homo moreretur pro populo: aut necessario fidem adhibet eis: saltem fidem informem ex dono gratia dato. **H** Ad secundum quod homo sine fide potest terminos cognoscere: quia etiam complexa ex eis: Dicendum ad hoc quod veritas complexiorum aliquando causatur essentialiter ex natura & quiditate & virtute terminorum: aliquando autem non: & quiditas terminorum solum sustinet & patitur ut in eis complexioris veritatis. In primo casu subdistinguendum: quia aut homo ex lumine naturali per se invenit terminos & sub terminis perfecte cognoscendo naturam terminorum ad illud in natura esse cognoscere: quo sunt causa veritatis complexioris: aut non. In primo casu cognoscere terminos per se in lumine naturali rationis: eodem lumine cognoscit & complexiones eorum: ut contingit in quodammodo in substantialibus predicationibus: tam substantialibus quam accidentalibus. In secundo vero casu cognoscere terminos lumine naturali: cognoscit ipsos incomplete. Complete autem quodammodo sunt causa veritatis complexioris: non cognoscit ipsos nisi lumine supernaturali: & sic non per lumine supernaturali cognoscit veritatem complexioris in illis. Verbi gratia: quoniam cognoscere lumine naturali: quid deus: quid trinitas: quid unitas: non tamen cognoscens lumine naturali quidammodo inquantum causat in se (ut ita loquar) trinitatem personarum in unitate essentiali, non cognoscit quod deus est trinus & unus lumine naturali: sed solum lumine supernaturali: quia quiditates illorum terminorum in quantitate sunt causa veritatis illius complexioris non sunt natæ cognosci nisi lumine supernaturali. Quidammodo terminos terminorum non causat naturam in se neque continet veritatem complexioris: sed solum sustinet & per naturam agere in se causari: ut quod natura muliere sustinet quod loquitur: tunc termini bene possunt cognoscere lumine naturali: sed complexioris veritas solum lumine supernaturali. ut sicut contingit in veritate illius oppositionis quod dicitur in libro iii.

Ad primum

Ad secundum

Summe

cit virginem parere: & illius quae dicit diuinam naturam vniuersitate humanae nature in unitate personae.

I

Ad tertium

¶ Ad tertium qd infidelis posset hanc scientiam discere: Dicendum qd ad perfectam notitiam intellectus quod querit discons de re: duo debent concurrere. Vnuin est assensus veritatis. Alterum est iudicium de eo qd verum esse afferit. Hoc secundum non potest esse sine perceptione veritatis ex rei vel rationis evidentiis: secundum qd dicitur in principio Ethico. Vnusquisq; bene iudicat quae cognoscit. Primi autem bene potest esse sine secundo & sine omni perceptione veritatis evidenti. Assentit nam intellectus aliquando veritati propter auctoritatē dicentis & attestantis: licet ea ex evidentiā omni non percipiat. Secundum quem modū cōsentimus eis & afferimus tanq; vera quae cognoscimus ex historiis quas aliqua auctoritate constat esse conscriptas. & est talis notitia fidelium de his quae pertinent eē vera solo lumine fidei. Vnus est notitia quasi ex auditu sine aliqua perceptione veritatis ex eius evidentiā rei aut ratiōis: quare nec proprie meretur dici notitia: vt habitum est supra. Est enim quodammodo talis qualē habet cōcūs de coloribus: credendo ea quae videntes quos veraces esse scīunt, de coloribus ei attestantur esse vera: quorum notitiam ex solo auditu, nullo autem modo ex rerum evidentiā capere potest. Nec inconvenienter cōparat fidelis in cognoscēdo diuina & intellectualia: cōeo in cognoscendo colores: qm in lentiendo corporalia post peccatum oculus carnis remansit clarus: in cognoscendo autem intellectualia oculus rationis factus est lippus: in cognoscēdo vero diuina & in intellectualia omnino est exocatus. Differt tamen in hoc, qd cōcūs nec terminos cognoscit cū disputat vel audit disputare de coloribus: & sola credulitate ex puris naturalib; de coloribus alterius testimoniū accepit: fidelis autem necessario terminos credibiliū cognoscit anteq; cōplexiones credit: vt dictū est supra: & non acquiescit eis quae sunt fidei credendo, nisi per aliquē habitum infusum. Vnde de scientia cæcorum de coloribus, vocalis est triū: quia eam habent ex solis rerum nominibus quae intelligunt: quae significatas per ipsas omnino non percipiunt. Vnde cactus per auditū instructus de vocabulis colorū syllogizare potest: & multa vera dicere circa colores quae omnino non intelligunt. Scientia vero fidelium de eis quae sunt fidei: non tamen vocalis est: sed & realis: qd complexorum significata intelligunt: licet ex evidentiā veritatē cōplexionē de articulis fidei non capiunt. Bene enī intelligunt qd tres: qd trinus: qd unus: licet non capiunt intellectu: sed sola fide tenent: ob deus sit trinus & unus. Vnde & in hac notitia differunt fidelis & infidelis: quia infidelis sicut fidelis significata termino cōplexoruī capi: sed ille veritati cōplexioīs cōtradicit. Scit enim infidelis qd sit virgo, & qd parere: licet veritati huius cōplexioīs qua dicit qd virgo peperit, oīno non cōsentit: sed ei cōtradicit: cui consentit fidelis. Vnde de quo fidelis habet notitiam intellectus veritati tali assentiendo p fidē, infidelis solū habet notitiam imaginariam: qualē habemus de monte aureo. Sicut enim intelligendo rationē montis, & rationē auri, imaginatioē cōponente extrema imaginatur montem aurei: Similiter ipse intelligēdo qd virgo, quid parere, imaginatione cōposite extrema imaginatur virginem parere: cui triū nullo modo assentit: & ideo nec intelligit omnino. Et sic dicendum qd sine fide notitiā imaginariā potest infidelis habere de eis quae sunt huius scientiae, maxime qd sunt supernaturalia: nullam autem omnino cognitionē intellectus. Sed qd fidelis anteq; cōplexa potest crede re: oportet qd prius intelligat cōplexa: quae intelligere non potest prius qd ea credat: Sic quodā modo verū est dicere: intellige vt credas: & quodā modo verū est dicere, crede vt intelligas. Intelligere enim debemus: credere: credamus cōplexa: & credere prius cōplexa: vt eadē postea intelligamus. Et id dicitur: Aug. ser. xxvi. Intellige vt credas, & crede vt intelligas. Breuiter dico quō vtrūq; sine cōfessione fidei intelligere.

M

Quæst. iii.

Arg. i.

Positū.

N
Responsio.

Dicendum ad hoc: qd ista scientia homini de necessitate salutis, est ei necessaria: non solum ea fide recipere vt veritati credibiliū assentiat: sed etiā sic ea percipere: vt veritatē credibiliū prius opitulari: & contra sylos ab omni falsitate defensare sciat. Primi necessariū est cuiuslibet. Se cūdū est necessaria: & maiorib; & superiorib; in ecclia: vt dictū est supra de auditore huius scientiae nisi enim p maiori credibiliā exponerent & suaderent: ac cōtra aduersarios defenderent: de facili a cordib; infirmos credides pīctaret. Vnde diuina sapiētia qd clara notitia visibilis ex evidēcia rerū nutrit ea quae sunt credenda: & quomodo prius debent opitulari: & quomodo cōtra aduersarios defendi

Arti.XIII.Que.III.z.V.Fo.XCIII.

possunt ab omnibus falsificare, iuxta duo opera sapientis; quae sunt: non mentiri de quibus nouit: & mem-
tientem posse manifestare: ea duplicitate homini dignata est reuelare: & ipsum in eisdem sapientem
posse facere, uno videlicet modo veritates credibiliū homini indicando: ne oīno in eis mentiat ap-
prehendendis credibile, sicut est in rei veritate. Secundo modo veritates credibiliū dilucidando: ne
in eis villo modo vacillet ea aliis suadendo: & cōtra alios defendēdo. Ad sciendū credibilia quae sunt
huius scientiæ primo modo & ad eam addiscendam sufficit solum lumen fidei: quia sic sciuntur
credendo solum. Ad sciendum vero ea secundo modo: & ad sic addiscendū hāc scientiæ, necessario re-
quiritur illustratio aliqua superior illustratione fidei: quia hoc modo scitur non solum credēdo:
sed & credita intelligendo, vt infra videbitur. Et sicut primū sit auctoritate scripturae acquiescen-
do adiutorio luminis fidei: sic sit secundum veritatem scriptorum percipiendo adiutorio alicuius
illustratiōis superioris, de qua dicit August. cōtra epistolā fundamēti. Qd credim⁹ intelligere me-
teamur: non iam hominibus sed ipso deo intrinsecus mētem nostram illustratē atq; firmatē. Hos
duos modos sciendi credibilia huius scientiæ distinguit Augu. cū dicit. xiii. de tri.c.i. Aliud est sci-
re tantūmodo quid homo credere debet propter adipiscendam vitam beatam. Aliud vero scire
quoniā hoc ipsum scire & pīs opitulatur: & cōtra malos & impīos defendit. Qua scientia nō pol-
lent fideles plurimi: quīs polleant ipsa fide plurimi, quā vt ait Augu. ibidem, Apostolus sciētiā
appellare videtur cū dicit. i. Corith. xii. Alii quidē per spīritū datur sermo sapientiæ: alii sermo sci-
entiæ: alii fides. Glos. i. de diuinis intelligentiis: scientia de humanis: fidei cōstantia. Sicut ergo hāc cō-
stantia fidei qd est donum gratis datum, differt a fide quae est virtus, in eo qd ipsa datur dono ali-
quo superiori: sic notitia quae scientia vel sapientia est huius scientiæ necessario differt a notitia
fidei: ita qd illustratione aliqua superiori datur qd habeat ex notitia fidei: & scire hanc intelligendo
eam tali illustratione, hoc est proprie scire eam.

CPer hēc patet obiectum in oppositum, qd hēc scientia non afferit nisi fidē. Dicē
dum qd verū est: quia nō afferit nisi ea quae sunt fidei, sed ea quae sunt fidei, cognosci possunt discer-
nēdo quae credēda sunt: & quae nō qd potest fieri solo lumine fidei, vel cōspicēdo quomodo ea pīs
opitulari debent: & cōtra impīos defensari: ad qd necessario requiritur illustratio superior illustra-
tione fidei: sicut est superior cognitio.

Ad argu. in
oppositum,

Ira quintū arguitur, qd ad notitiā huius sciētiæ requiritur donū gratiæ gra-
tum facientis. Primo sic, homo nō potest addiscere hanc scientiæ nisi requiescat
in eo spīs sanctus. Sed non requiescit in aliquo nisi per donū gratiæ gratum fa-
cientis: quia deus charitas est, ergo &c. Probatō maioris est Chrysost. dicit su-
per illud Matth. vii. Et ego sum homo positus sub potestate. Non quia obscura
sunt aut profunda mysteria veritatis non omnes ea cognoscunt: sed quia per-
uersa sunt corda eorum: & nō requiescit in eis spīs veritatis, propterea ergo spīs veritatis fugit
ab eis, qui rectus est corde, vt requiescat in eo spiritus veritatis, nō potest longe esse a veritate. **C**Se-
cundo sic, Augusti, in ser. quodam de dei timore dicit. Multos reperimus negligenter iusticiæ
& audiēter sapientiæ. Hos docet diuina scriptura peruenire nō posse ad id qd appetunt nisi ser-
uado qd negligunt. Serua (inquit) iusticiæ: & prēbebit tibi dñs quā cupis sapientiæ. sed illa nō potest
seruari sine dono gratum faciente, ergo &c. In oppositum est Glos. super illud. i. Corith. xiii. Si no-
vero omnia mysteria, vt dictum est supra.

P
Quest. V.
Argū.

CDicendum ad hoc: qd triplex est modus sciendi hanc scientiam. unus modus est
quo quis ea quae sunt huius sciētiæ sola fide discernit. Alius quo ea defensare nouit, de quibus di-
cti est in præcedenti. q. Tertius est quo ea qd nouit intellectu afflentit affectu: vt ei sapiat in affectu
que nouit intellectu, vt iuxta proprietatē vocabuli haec scientia sit proprie sapientia, i. sapida sci-
entia. Primis duobus modis bene contingit addiscere hanc scientiæ sine dono gratum faciente: sed so-
lum dono gratis dato, vt per donum fidei informato ad primū modum, vel per donū alicuius
illustrationis diuinę vltra gradum illustrationis communis: & hoc quo ad secundū modum. Tertio
autem modo non contingit omnino eam addiscere sine gratia gratum faciente: quia illa solum fa-
cit vt hoīes spiritualiter sapiant que audīsūt: & tali auditori solūmodo ista scientia valet ad salutē.
& solūmodo talis valet huic sciētiæ ad eā pīsuerāter sustinendā, sicut verus ei⁹ amator & amicus.
scdm qd dicit Augu. in ep̄la ad Vitalē. Id opus est gratiæ: quā qd accipīsūt doctrinę salutari sanctarū
scripturarū et si fuerit inimici fūt amici: quā qui audīsūt & legīt sine ḡfa dei, ei⁹ peiores efficiunt
inimici: & lex dei atq; doctrina quīs sancta & iusta & bona: tamen occidit si non vivificat spīs: per
quē fūt non audiēdo sed obediēdo: nego vt lectione: sed dilectione teneat. Agnoscamus gratiā

In oppositū:

Q
Responso.

Bumme

quæ fecit prodesse doctrinā, quæ gratia si desir, videmus etiam obesse doctrinā. De primis ducibus modis discendi procedit ratio secunda, de tertio procedit prima: & est iste verissimus & perfectissimus modus discendi hanc scientiā: & sic addiscens eam propriissimus auditor eius est, quia ipse solus perfecte pcpere potest ea quæ dei sunt: quæ non potest pcpere aialis homo: qualis enim sine gratia gratiū faciente existens. Vnde & iste solus finem huius scientiæ potest attingere, scđm q̄ dicit August. talem auditorem hortādo ad auditū huius scientiæ, in fine prīmi de doctrī christia. Cū quisq; cognouerit finē p̄cepti esse charitatē de corde puro & conscientia bona & fide non ficta: ad trāstationem illorum librorū securus accedat. Vnde & qui hoc modo scit hanc scientiam vt capiat affectu: quæ intelligit intellectu: solum perfecte & vere nouit hanc scientiam, scđm q̄ dicit Chryso. super illud Matth. Et aperti sunt ei celi. Celi (ingr.) sunt scripturæ dīuinæ in quib⁹ habitat deus. Si cut enim in cælo celatur deus: ita & in scripturis absconditur: & sicut hoc celum corporale omnes quidem homines vident: nō autē aspiciunt deum inhabitatē in eo: ita & diuinæ scripturas oēs quidem homines legunt: non tamē omnes intelligunt deum veritatis positū in scripturis: nisi qui fuerit baptizatus, vt accipiat spiritū sanctum. Vnde & apostolis priusq; baptizati erant spiritu sancto: erant clausæ scripturæ, postq; aperuit eis sensum insufflans eis spiritū sanctum: tunc referatae sunt omnes scripturæ ante oculos cordis eorum. Ergo qui baptizatus est: & meretur accipere spiritū sanctum, aperiunt ei omnes scripturæ: vt intelligat quæ ibi posita sunt mysteria veritatis. Propteræ autem non aperiuntur omnibus: quoniam quidam falsum baptismum habentes nō possunt accipere spiritum veritatis. Quosdam autem non baptismus impedit ne accipiāt spiritū sanctum, & aperiāntur eis scripturæ: sed propositū malum, quis bene fuerit baptizati. Idem super illud Petre & accipietis. Et non timentes deum inueniunt scientiam legendo & studendo: sed non illa quæ ex deo est: sed hanc quæ ex natura carnali per exercitationem carnis acquiritur: quā hab uerū etiam & gentilium studioſi. Qui enī actionibus nō instat: nec operibus bonis: sed per solum studium lectionum factus est sapiens: quādo aliis p̄dicit: ipse sibi non sentit: qđ p̄dicit: alios forsitan terret: ipse tamē nō timeret: alios admonet credere: & ipse nō credit q̄ dicit: quādo alios docet: abint⁹ cōsciētia eius ridet sibi de verbis suis: quia scientia quæ est ex solis lectionib⁹ ex ore procedit: quæ autē de spiritu sancto est: ex corde profertur. & ideo spiritualis scientia nō solum discitur: sed etiam ante scitur, non tñm in scripturis legitur: sed ex corde suggeritur. & si alios terret: ipse amplius timeret. & omne quod loquitur, nō lectione sed experimentatione probat. De quo dicitur in collat. patrum exponēdo illud Psal. Mōtes excelsi ceruis. Quisq; discretionis virtute munitus ad figurā rationālis cerui mentis alacritate peruenit: pascitur in propheticis & apostolicis monitibus. Excellentissimis eorum ac subtilissimis sacramētis: vt omnes quoq; psalmorū affectus in se recipiens ira incipiat decantare: vt eos nō tanq; a propheta compositos, sed velut a se editos quasi orationem propriam profunda cordis compunctione deponat, vel certe ad suā personā effimeret eos fuisse directos: eorumq; sententias non tunc tantummodo prophetam, aut in propheta fuisse completas: sed in se quoadie geri impleri cognoscat. Tunc enī scripturæ diuinæ nobis clarius perparescunt: & quodā modo venę medulleq; panduntur: quando experientia nostra non eas tñm percipit: sed etiam preuenit notionem: sensuq; vtorum non per expositionem nobis: sed per documenta referantur. Eundem nāq; p̄cipientes cordis affectum: quo quisq; decantatus vel descriptus est Psalm⁹, velut auctores eius facti præcedimus magis intellectum ipsius q̄ sequamur, id est: vt prius dictorum veritatem q̄ notitiam colligentes, quid in nobis geltū sit, vel quotidiani geratur incuribus, semper præueniente meditatiōe quodāmodo recordemur in Psal. & velut in speculo purissimo guidētes efficacius cognoscamus: & ita magistri affectibus eruditī: non vt audita: sed tanq; perspecta: & memorie cōmendata palpemus: & velut ipsi rerum nature īfita de interio cordis parturiamus affectu, vt eorum sensum non textu lectionis sed experientia p̄cedente penetrēm⁹. Ut autem tali modo sciāmus hanc scientiam, non sufficit fides quaerūq; aut illustratio: sed accessorio requiriatur fides operans per dilectionem, de quo Christus. Ioh. vii. Sigs voluerit facere voluntatem eius qui misit me: cognoscet de doctrina eis exponē Augu. ser. xxix. dicit. Quid est cognoscet: hoc est intelligere, quid est voluntatem eius facere: hoc est credere, vt credatis in eum, quid est credere in eum: credendo amare: credendo in eum ire: & eius mēbris incorporari. Ipsa est ergo fides quæ per dilectionem operatur: hec in te fit: & intelliges doctrinā dei. Hinc dicit. lxxxiii. q. q. xlvi. Quæ primo creduntur & postea intelliguntur: sunt illa quæ in diuinis rebus non possunt intelligi nisi ab his qui mundo sunt corde, qđ fit p̄ceptis seruatis quæ de bene viviendo accipiuntur. Et ideo dicit. i. par. super Ioh. ser. xvii. Mores perducunt ad intelligentiam. genus vite p̄ducit ad genus scientiæ. Item in ser. de Iacob & Esau. Vultis plus capere: crederet: vultis crescere: bene vivere, qui enim

R

S

Artic. XIII. Quest. VI. Fo. XCIII.

non vult bene vivere: non vult crescere. Reuera qui per hunc modum hanc scientiam didicerit, ut non scientiam sed vt verissime sapientiam: gustu spirituali sapidae eam optinebit, ut sapientia fieri secundum nomine suum sapida scientia a sapore dicta: quia non solum illuminat intellectum: sed ad amorem & delectationem spiritualem inflamat affectum. Secundum enim quod dicitur Ecclesiastici. xl. Vimum & musica letificat cor: & super utramque delectatio sapientie. Et ideo sapiens dicit de seipso. Sapientia. viii. Intrans in domum meam conquiescam cum illa. non enim habet amaritudinem conuersatio illius nec tedium conuictus illius, sed letitiam & gaudium. Unde Grego exponens illud lob. Quis posuit in visceribus hominis sapientiam: dicit. Notandum vero quod sapientia diuinus inspirata in visceribus hominis ponitur: quia numerum quartum ad electorum numerum spectat: non in solis verbis: sed etiam in sensibus datur, ut iuxta quod loquitur lingua, vivat conscientia: & lux eius tanto clarius resplendet in superficie: quanto verius inardescit. Hanc ergo sapientiam reuera homo sine gratia gratum faciente optinere non potest: quia ut de ipso dicitur Sapientia. ii. In maluolam animam non intrabit sapientia: neque habitabit in corpore subdito peccatis. Si qua enim ipsi sciuntur, sine sapore dulcedinis spiritualis haec sciuntur. Videt enim lucem sapientiae eorum intellectus: sed dulcorem eius non gustat eorum affectus. Unde sicut lumen positi a radio diuina lucis, solum illuminatur non autem inflatur. Unde & de tali modo discendi haec scientiam dicit Orig. in Glos. Exo. xxxviii. Dum leges sacras scripturas non intelligimus, tam obsecrare sunt & clausae: non obseruari sumus. observis enim statim aufer velam. Ois qui cum recitatur verba legis aliquibus fabulis occupatur, aduersus est: & qui de negotiis seculi de pecunia de lucris & de dominiorum cupiditate sollicitus est: qui gloriae seculi: & mundi honoribus studet: aduersus est. Qui etiam ab his videtur alienus affixus animo: & audit verba legis: vulnu autem atque oculis interioribus: corde tamen atque cogitatione vagatur, aduersus est. Quid ergo converti? Si his omnibus terga vertamus, studio acibus mentis & sollicitudine verbo dei operam demus: in lege eius meditemur die ac nocte: omnibus deo vacemus & exerceamur in testimonio eius: hoc est conuersum esse ad dominum. Per iam dicta patent obiecta insipienti.

Ad obiecta.

A

Quest. vi.
Argui.

In oppositum.

B
Responso.

C

Irra sextum arguitur, quod addiscens hanc scientiam non acquirit aliam notitiam eius super notitiam fidei. Primo sic. ii. Corinth. v. dicit Apostolus. Quod diu sum in hoc corpore peregrinamur a domino, per fidem enim ambulamus non per speciem. Glos. Modo per fidem tuum illuminamur, non ergo aliquo habitu superiori. Secundo sic, cognitio quae est per speculum & in enigmate non excedit habitum fidei: quia speculum & enigma sunt de essentia fidei. omnis nostra cognitio in presenti est huiusmodi. i. Corinth. xiii. Videmus nunc per speculum in enigmate, ergo &c. Tertio sic, omnis cognitio quae est nunc ex parte: destruetur, ois nostra cognitio quae nunc est, ex parte est, ut patet ibidem. Ex parte cognoscimus: & ex parte prophetamus: cum autem venerit quod perfectum est: euacuabitur quod ex parte est, ergo omnis nostra cognitio quae nunc est destruetur, sed non destruetur adueniente quod perfectum est aliqua cognitio in nobis nisi fidei: & hoc ratione imperfectionis sue & enigmatis quod habet, quia si aliqua alia esset in nobis: magis perficeret, sicut perficeret charitas, ergo nunc non est nobis alia cognitio quam fidei. In oppositum est, quoniam si discendo hanc scientiam nullam notitiam super notitiam fidei acquireremus: frustra esset studere in hac scientia ad inuestigandum ea quae sunt credita: consequens est falsum, ut habitum est supra, ergo &c.

Dicendum ad hoc, quod sicut in disciplinis circa idem triplex est modus cognoscendi discipulo possibilis, unus ex solo auditu: quo credit dictis magistri & eius auctoritati: puta quod luna eclipsatur: si hoc dicat ei magister eius. Alius ex aspectu corporali: quo cernit oculis quia luna eclipsatur: sed propter quid ignorat. Tertius ex ratione sola: quia certis temporibus & certis stellis ex motibus solis & lunae circa terram: moverit lunam necessario eclipsari: licet non videat quia nunc eclipsatur: neque aliquis hoc ei dicat. Cōsimiliter in notitia eorum quae sunt fidei in hac scientia triplex est modus cognoscendi, unus qui est solius fidei, & si ex auditu assentiendo diuinę auctoritatem, quia in scriptura sua illa asserit. Roma. x. Fides ex auditu. Alius est ex rei creditu apparentia: quo modo cognoscit ea sancti in patria. Tertius modus est medius quo cognoscitur credita: non solum auditu: nec apparentia rei quasi visu: sed ex rationis evidentiā: quia intellectui conspicuum est natura rei sic se habere sicut fides tenet. Quod admodum enim cognoscendo naturam solis & lunae: & discursus eorum circa terram: per intellectus inuestigationem adiutorio luminis naturalis cum generali illustratione diuina potest homini notum fieri quomodo contingit lunam eclipsari: sic cognoscendo naturas terminorum credibilem, ut patris, & filii, & spiritus sancti in diuinis, per intellectus inuestigationem adiutorio luminis supernaturalis & diuinę illustrationis specialis potest ei

Summe

D

notum fieri quia sp̄s sanctus procedit a patre & filio: & nō a patre solo: & sic de ceteris quę sunt
huius scientię propria, & ad fidem pertinentia. Ad cuius ampliorem cognitionem notandum, q̄
actus intelligendi importat quandam interiorem notitiam, dicitur enim intelligere quasi intus le-
gere, qd̄ etidēter patet in notitia quā habet intellect⁹ ex eis q̄ percipit sensu. Cū enim vt dicit Phi-
losophus, sensus est suscep̄tivus specierū sensibiliū solū: intellectus a sensu recipit solas species intel-
ligibiles sensibiliū. Ipse tamē intellectus sub speciebus sensibilium investigādo quasi subtus fodien-
do, penetrat ad cognoscēdum ea quę latent intelligibilia sub speciebus sensibiliū: quorum multa
sunt genera. Nam sub speciebus intelligibiliis sensibilium latent quiditates substatiarum occidē-
tibus subiectarū: & sub verbis latent significata verborū: & sub effectibus latet causę. Oīm talium
notitiam intellectus ab initio vt non est purus: sed solum phantasticus nō habet nisi quasi ex au-
ditu: sed per investigationem ex evidētia rationis eam acquirit. Vnde sicut sub speciebus accidē-
tium quiditates substatię, sub verbis significata, sub effectibus cause, per investigationē lumine na-
turali cognoscuntur: eo q̄ illa quę latent ad illa quę patent habent colligantiam quasi naturale: Sic
etiam sub figuris legalibus & prophetis integrumēta veritatū: & sub terminis enigmatis cre-
dibilium per investigationē lumine supernaturali cognoscuntur propter colligantia supernatura-
lē illorum quę latent ad illa, quę patent. Vnde sicut simplici notitia Ioseph per intellectū cognos-
citur significatum in somnio Pharaonis spiritu propheticō: cuius Pharaon solum species sensibiles ap-
prehendit: Sic dono aliquo intellectus potest homo spiritualis intelligere veritates credibiliū affen-
tiendo eis ex evidētia rationis non ex solo auditu fidei: quas alius non intelligit: sed sola fide tes-
tit. Non em̄ minoris virtutis est lumen supnaturale ad ostendendū intellectui investigationē ea quę la-
tent sub sensibiliis supernaturali colligāta, q̄ lumen naturale ad ostendendum intellectui inves-
tigationē ea quę latent sub aliis naturali colligāta. Vnde hanc investigationē August. intelligēs fa-
ciendam in expositione sacrae scripturae, dicit in ser. xxiii. super Ioan. Putemus scripturam dei tanq̄
agrum esse, ybi volumus aliquid adificare. Non ergo sumus pigri, nec superficie contenti: sodales
mus altius: donec pueniamus ad petram, de qua dicit apostolus. Petra erat Christus. Qui si querē-
dus est vbiq̄ in sacris scripturis. Vnde ad talem intellectum promerēdum, primo credendum est
auctoritatē sacrae scripturae: deinde studio sacrae scripturae diligentē investigationē insistendum ad
hoc qd̄ creditū est intelligādū, affilēte nobis supnaturali illustratiōe diuina: quę nobis nunq̄ deest
in cognoscēdīs supernaturaliis. sicut nunq̄ deest in cognoscēdīs naturalibus, secūdum q̄ habi-
tum est supra: si faciamus quod in nobis est: & ad eius susceptionē nos preparēmus. Vnde nō pro-
pter nudum credibiliū conceptum sub forma credibiliū sacra scriptura exponenda est: sed vt
corum quę creduntur acquiratur intellectus. secūdum q̄ dicit August. super Ioan. sermo. primo.
Ad quid exponitur si non intelligit: & sermo. xxii. Ne quis desperet q̄ possit capere dono dei, quod
loqui dignatus est filius dei. Ergo quę loqui dignatus est: debemus credere quia voluit vt intelligi-
geremus: sed si non possumus: præstet intellectum rogatus: qui verbum præstitit non rogatus.
Qui verbum (inquit) meum audit & credit ei qui misit me: habet vitam aeternam. Nunquid igia-
tur nos audire voluit verbum suum, intelligere noluit? quasi dicat, in audiendo & credendo vi-
ta aeterna est: multo magis in intelligendo. Sed gradus pietatis est fides. Fidei fructus, intellectus,
& sermo. xxxix. Fide præcedente quę sanat oculum cordis nostri, quod intelligimus sine obscuris-
tate capiamus: quod non intelligimus, sine dubitatione credamus: a fundamento fidei non receda-
mus, vt ad culmen perfectionis veniamus. & sermo. xxxviii. Quisquis ad sciendum verbum dei ad
huc minus idoneus est, lacrymā nutritur, fides em̄ in meritum est: intellectus premiūm. In ipso
labore intentionis desudat acies mentis nostræ, vt purget sordiculas nebulę humanę: & serenetur
ad verbum dei. Et patet plane: quia in omnibus huiusmodi dicit Augustinus loquitur de intelligē-
tione huiusvitæ: contra eos qui exponunt illud Es. iij. Nisi credideritis nō intelligetis, solummodo de
intellectu futurę vitę: ad quem necessario praembula est fides huius vitæ. quis enim hoc verum
sit: tamen non solū hoc verum est. Verum enim simul est & pro intelligere presentis vitę, qd̄ aper-
te patet ex illo qd̄ dicit in ser. xxi. Discamus, vt si ille dignū iudicat qd̄ modo verū est intelligam?:
si autem non poterimus: non eamus in id qd̄ falsum est. Melius enim est nescire q̄ errare. Sed scire
melius est q̄ nescire: igitur ante omnia conari debemus vt sciamus verba dei: quare enim dicta
sunt nisi vt sciāntur: quare sonuerunt nisi vt audiantur: quare auditā sunt nisi vt intelligātur. Ex
sicut dicit. ii. de lib. ar. nisi aliud esset credere: aliud intelligere: & primo credendum quod intellige-
re cuperemus: frustra pphera dixisset. Nisi credideritis rō intelligetis. Absolue igitur dicendū
q̄ discens hanc scientiam vt congruit, super habitum fidei acquirit habitum intellectus: vt quę
primo credit fide, postmodū intelligit ratione: & cui primo assentit ita suauis alterius auctoritate

E

G

Artic.XIII.Quest.VI. fo.XCV.

quasi audiendo, deinde assentit motus ab ipsa credibilis veritate vere intelligendo: ita qd id idem quod ei primo fuit lacteus potus per fidem, postmodum est ipsi solidus cibus per intelligentiam; & quod vni est potus qui solum tenet fide: alteri est cibus qui capit intellectu. Vnde Augustinus sermo.xviii.parte.ii, exponens illud apostoli ad Corinth. Non potui vobis loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus, quasi parvulis in Christo lac vobis dedi potum: non solidum cibum dicit. Eadem in sacra doctrina: non eo modo a carnalibus, quo a spiritualibus cogitantur: qd & illis lac est, & istis cibus: quia etsi non audiunt amplius, intelligunt amplius. Non enim aequaliter tente percipiatur, quod fide ab utrisque pariter percipitur. Itaque fit ut predicaret ab apostolis Christus Iudeus scandalum, grecibus stultitia, ipsis vero vocatis ludicis & Grecis, dei virtus, & dei sapientia: sed carnalibus parvulis id tam credendo tenetibus: spiritualibus autem capacibus id etiam intelligendo cerneretur. Illis ergo tanq; lacteus potus, istis tanq; solidus cibus. Idem ibidem exponens illud apostoli ad Corinth. Si quis est inter vos propheta aut spiritualis agnoscit quae scribo vobis. dicit: Quae scripturam ad Corinth, aliter ab ipsis parvulis, aliter a capaciorib; posse intelligi sciens ait. Si quis est &c. Solidam profecto voluit esse scientiam spiritualium: vbi non sola commodaretur fides: sed certa cognitio teneretur: ac per hoc ea ipsa credebant quae spirituales insuper & cognoscebant. Difficile est ut a me ista intelligat: qui ea in seipso experimento omnino non sentit, qd si non intelligat credit: ne se ad spirituali intellectum peruenire posse desperet: quem querit omnis qui expositioni, & studio sacre scripturae intendit. secundum qd dicit Augustinus in sermo. predicto. Omnis de hac re sermo quid agit: nisi vt non solum credatur veru etiam intelligatur & sciatur qd dicitur. Alter enim vanu esset multo studio insistere expositioni sacre scripture, postquam credita sunt illa firmiter circa quorum notitiam laboramus. secundum enim qd dicit Augustinus ser. xxvii. qd breuiter dicitur non breuiter potest exponi, vt qd auditur intelligatur. H Ne autem omnia quae sunt huius scientie primo credita talia intelligamus, ut intellectum eorum expectemus. Scendum secundum Augustini. lxxiii. q. q. xlvi. qd credibili tria sunt genera. Alia quae semper creduntur & nunquam intelliguntur. sicut est omnis historia: temporalia & humana gesta percurrent: & hoc maxime praeterita: quae nec vidimus, nec visluri sumus: & ideo oculo a sensu & intellectu sciuncta sunt. Ex de eo qd tale est dicit quest. lxxiiii. Quicquid veru est atque a sensibili & a mente sciuncta est: credi tam non sentiri aut intelligi potest. De talibus dicit in epistola ad Consentium. Visibilium rerum praeteritarum quae temporaliter transierunt sola fides est. quoniama non adhuc sperantur videnda: sed transacta & facta creditur: sicut qd Christus semel pro peccatis nostris mortuus est. Alia vero mox ut creduntur intelliguntur: ut sunt omnes rationes humanae, vel quae de numeris, vel disciplinis, id est cognita humana ratione de rebus naturalibus: quia in istis non oportet qd fides praecedat rationem, de quibus dicit in epistola ad Consentium. Sunt quedam quae cum audimus non accommodamus eis fidem: & ratione nobis reddita: vera esse cognoscimus quae credere non valemus. Alia vero sunt quae primo creduntur: & postea intelliguntur: qualia sunt illa quae in diuinis rebus non possunt intelligi nisi ab his qui modo sunt corde, qd fit praecptis seruatis: quae de bene viviendo accipiuntur. de quibus dicit Augustinus ad Consentium, qd neq; praeterita, neq; futura sunt: sed aeterna permanent: quae sunt inuisibili: sed intellecta conspicuntur: ac per hoc ipsa quodam modo fibi congruo videntur. haec enim sunt illa de quibus per se & praecepit est haec scientia tanq; de primis scibiliis in ea, ut infra via debitur: per quorum cognitionem ad cognitionem aliorum proceditur. secundum qd expresse dicit Augustinus de vera religi. Religionis inquit. Lectande caput est historia & prophetia: quae cum credita fuerint: metem purgabit virae modus diuinis praecptis conciliatus: & idoneam faciet spiritualibus percipiendis, quae nec praeterita sunt, nec futura, sed eodem modo semper manentia: nulli mutabilitati obnoxia, id est unum deum patrem & filium & spiritum sanctum, qua trinitate quantum in hac vita datum est cognita: omnis intellectualis, & animalis, & corporalis creatura ab eadem trinitate creatrice esse inquantum est & ordinatissime administrari sine villa dubitatione perspicitur: quo cognito satis apparebit quantum homo assequi potest: quantum necessariis & iustis legibus deo suo cuncta subiecta sunt: ex quo illa quae primo credimus nihil nisi auctoritatem securi, partim sic intelliguntur: ut videamus esse certissima: partim sic, ut videamus fieri posse atque ira oportuisse,

In oppositum Ad primum in oppositum, qd modo per fidem tam illuminantur: Dicendum qd si tam ibi solum excludit notitiam patrie quae est per speciem. Notitia enim quae est hic per intellectum de credibiliis, nunquam est pura ab omni obscuritate fidei, ut dicitur in sequenti quest. Vnde dicit ibi

Summe

Glos. Est illuminatio per fidem: est illuminatio per speciem. Modo p fidem tm illuminamur: nō per speciem. Homini enim vitam mortalem adhuc agenti non potest cōtingere ut dimoto atq; dūcūs so omni nubilo phantasiarū corporalium: serenissima incōmutabilis veritatis luce potiatur. **C**Ad secundum q; ex hoc eodem processit q; prēfens nostra cognitio non excedit fidem: Dicendū q; verum est: ita q; sit intellectus purus fidei omnino impermixtus de aliquo, fide scilicet de eodē maxime quo ad p se credibilia totaliter euacuata. Quo ad aliquid tamē potest haberi intellect⁹ de eodē de quo prius habebatur sola fides: vt in sequenti questione patet. **C**Ad tertium q; omnis nostra cognitio in prēfenti est ex parte: ergo destruetur: Dicendum q; cognitio dicitur ex parte duplicit̄, uno modo propter obscuritatē speculi & enigmatis: alio modo propter defectum perfectionis. Primo modo ex parte est cognitio fidei. Et ideo oportet ea in euacuari cum venerit visio per speciem: quia non compatiuntur se: sicut non potest alius simul videre alium per imaginem eius in speculo, & facie ad faciem: secundum q; vtrang⁹ harum cognitionum distinguit apostolus consequenter cum subiungit dicēs. Videlicet nunc per speculum in enigmate: tunc autem facie ad faciem, vbi dicit Glos. Nunc imagines veritatis p fidē videmus: tunc res ipsas a simili se se recto ytu aspicientium. Secūdo modo ex parte est omnis cognitio per intellectum in prēfenti respectu intellectus qui erit in patria: vbi iste intellectus complebitur. Sicut etiam ibi complebitur charitas, & tangit Glos. In prēfenti enim incōplexa credibilia per se conspicimus intellectu & lumine ratio nis naturalis per imagines rerum naturalium: sed complexioni ipsarum veritates in quibus consistunt articuli fidei: ex manuductione fidei intelligimus intellectu in lumine & illustratione supernaturali: sed imperfecte. Quae quidem imperfectio complebitur in futuro: vbi intellectu naturali in lumine glorie videbim⁹ incomplexorum veritates: & per hoc perfecte veritates complexio nis ex ipsis. Unde talis cognitio ex parte in prēfenti non destruetur in futuro: sed perficietur magis. **C**Vnde notandum q; quinq; sunt modi humanae cognitionis per intellectum. Prima lumine supernaturali: & modo supernaturali: & de re supernaturali: qualem in gloria habent angeli & sancti de deo & de rebus diuinis. Secunda lumine supernaturali: modo naturali: de re naturali: qualem habent fideles per fidem de rebus naturaliter cognitis. Tertia lumine supernaturali: modo naturali: de re supernaturali: qualis habetur in prēfenti a fidelibus de rebus per se cre dibilibus, vel obscure per solam fidem, vel quodammodo clare per scientiam & rationem. Quartā lumine naturali: modo naturali: de re naturali: qualem habent philosophi de rebus sensibili bus. Quinta lumine naturali: modo naturali: de re supernaturali: qualem habent philosophi de substantiis spiritualibus.

N
Quest. vii.
Arg. i.

In oppositū.

Ira septimū arguit, q; fides & intellectus iam dictus nō stant simul circa eūdē & de eodē. Primo sic. Qd̄ intelligim⁹, sine obscuritate capim⁹. vt dicit Augustinus prima parte super Ioan. ser. xxxix. & habitum est in questione præcedenti, sed fides non est sine obscuritate, vt satis dictum est in questione præcedenti, ergo &c. **C**Secundo sic. sicut se haber opinio ad intellectum habitum lumine naturali: sic fides ad intellectum habitū lumine supnaturali. Est enim opinio via ad illum intellectum sicut fides ad illum. sed idem de eodem non potest simul habere intellectum frue scientiam & opinionem. secundum philosophi. ii. Postea. ergo &c. **C**In contrarium est illud qd̄ dicit August. ii. parte super Ioan. ser. xlvi. de notitia carnali & spiritualium circa idem. Nō equa liter (inquit) mente percipitur quod in fide ab vtrisq; percipitur, vt habitum est in questione præcedenti. Idem in eodem. Ea ipsa illi credebat quae spirituales insuper & cognoscebat, vt habitum est prius.

O
Responsio se cūdūm ali siuos.

CAd hoc consuetum est dici, q; fides est cognitio non apparentium. secundū apóstolum Hebre. xi. & ita absentiū: & habita quasi p auditum assentiendo testimonio alieno, qd̄ vide tur idoneum vt ei credatur. Intellectus autē siue scientia (qua in proposito pro eodem accipim⁹) est præsentium: & eorum qua p rasto sunt sensibus intellectus, quibus homo non assentit propter testimonium alterius, sed propter testimoniu proprii intellectus de ipsa veritate agnita. Quare cū ratio propria alicuius obiecti deficit, deficit necessario & actus circa ipsum. Quādūcū ergo aliquid incipit esse præfens vel apparet: obiectum fidei esse non potest: neq; fides de illo. Cuiuscunq; autē est intellectus vel scientia inquantū huiusmodi: ipsum præfens est & apparet siue presto intellectui. cuiuscunq; ergo est intellectus vel scientia, eiūdē nō pote esse fides. apd̄ eūdē dico. apud autē diuersos: hoc nullū est inconveniens. Et his distinguunt de credibili, q; est qdā credibile simpliciter & absolu-

fī

Artic. XIII. Quest. VII. fo. XCVI.

sum, qd excedit omnē facultatē humani intellect⁹ in statu vi⁹: sicut de⁹ esse trinit⁹ & vnum & huiusmodi. quare cū de talibus necesse est hominē habere fidem: nec potest euacuari in statu vi⁹: dicunt qd talia in vita ista nunq̄ possunt esse scita vel intellecta: sed solum sunt credita, cōtra illa que determinata sunt in p̄ced. q. & solū intellecta i futuro: ita qd de eis nuq̄ simul possunt esse fides & intellect⁹. Aliud vero est credibile nō simpl⁹ & absolute, sed alicui: qd facultatē naturalē intellect⁹ nō omniū hominū excedit, sed aliquorū solū: sicut deum esse vnu aut incorporeū & cetera huiusmodi, quę secundum modum dicendi quo prius alius potest scire veridica ratione & intellectu naturali, sed non vnu & idem: quia cum incipit ea scire, cognitio fidei oīno etiatiatur circa eadem. Dicūm istorum in primo fundamento de differētia inter fidem & intellectum deficit: quia non faciunt vterius distinctionem inter cognitionem per visum & per intellectum: sed sumunt intellectum pro visu. Verū est em̄ scdm qd dicit Augu. de vid. de⁹, qd illa qua creditur absentia sunt: sed eis alterius idoneo testimonio assentitur. Illa autem proprie dicūtur viderūque preſto sunt vel animi vel corporis sensibus: quibus intellectus proprio testimonio assentit propter evidentiā veritatis ex natura ipsius rei, vel rationis. Sed distinguendo notitiam visionis proprie sumptae a notitia intellectus vñ scientie: proprie dicit esse notitia visionis quādo res est preſto videnti p seipsum: sicut visui corporali preſto sunt i lumine visibilia corporalia, & intellectui angelico & humano in gloria preſto sunt ea qua vident in verbo & luce increata. Proprie autem dicūt notitia intellectus: quando res est preſto intelligenti vel scienti per speciem solum suam vel alienā. sicut geometra habet intellectum & scientiam figurari corporalium ad absentiam earū scdm rem per veridicā rationem quā habet de eis admiriculo specierum suarum apud animā. scdm qd triplex ista cognitio, fide, visu, intellectu, distincta est in principio questionis p̄cedētis in notitia eclipsis solis. De cognitione autem visionis, quia ipsa propter rei presentiam claram in seipso, nullam in se patitur obscuritatem, sed est omnino clara & perfecta, certe verum est qd dicunt, qd non potest esse simul de eodē & apud eundē scientia vel intellectus cū fidē: quia talis notitia intellectus quę proprie visio appellat non potest haberī in praesenti de illo circa qd non potest in praesenti fides euacuari: vt secundum iudicium qd est credibile simpliciter & absolute fiat intelligibile visu: quia talis notitia quādōcīg aduenit fidē euacuat, vel quo ad habitū vt in beatis, vel quo ad actum, vt in raptis: quia res visa inquam huiusmodi statim amittit rationem credibilis: sicut dicūt, & bene. Et de tali modo intellectus non intelligo determinasse qd in praesenti credibile possit fieri quocīg lumine spiritali homini intelligibile, vt statim dicetur. Sed loquendo de intellectu proprie dicto: cui res preſto est per speciem & maxime p specie alienā: sicut sunt ipsi preſto credibilia deo: qd sunt p se & absolute credibilia: quę in praesenti fiunt intelligibilia manuductiōe fidei, nō est ex rei praesentis evidētia, sed ex veridice rationis efficacia: loquendo inquam de tali intellectu: nō est verum: quin simul de eodem potest aliquis habere fidem & intellectum: quia talis intellectus non est oīno perspicuus & clarus, propter qd secum compatitur aliquā fidei obscuritatē: & ideo nō omnino fidem euacuat: quia nō tollit ei rationem sui obiecti, potest enim talem intellectum & fidem homo habere de eodē creditū intelligendo ex ratione veridica cum diuinę illustrationis adiutorio. Vnde August. contra Consentium. Ea quę fidei firmitate iā tenes: etiā rationis luce cōspicias: absit nāq̄ vt hoc in nobis deus oderit in quo nos reliquis animātibus excellentiores creauit: absit inquam vt ideo credamus ne rationem accipiāmus siue querāmus: cum etiam credere non possemus nisi rationales animas haberemus. Et de tali intellectu dicūt est supra, qd credibile fit hominī in vita ista quodāmodo intelligibile. Est igit̄ intelligendū ad questionē dicendo qd intelligere ea qd sunt fidei primo & absolute, quę proprie pertinet ab istam scientiam, de quibus ad p̄fens principaliter loquimur, cōtingit dupliciter, vel perfecte & notitia clara, vt nihil lateat intelligēdum de re ipsa prius credita cognitiōe ebserua, qd. August. proprie appellat videre, vel imperfecte & notitia non omnino clara: vt aliiquid restet de ipsa re clarius intelligēdum, qd proprie appello intelligere distinctum cōtra videre. Intelligere primo modo non stat simul in eodem cum fide: sed fidem omnino euacuat vt dictū est: & non potest continere in vita ista scdm statū vi⁹: & erit solummodo in statu patrie. Intelligere autē secundo modo, bene cum eodem & circa idem stat simul cū fide: nō tamē quātum est ex parte cognoscētis quo ad idē, cum enim in isto intelligere non est omnino obscuritas notitia: nec perfecta claritas, quo ad id qd obscurū aliqd manet in notitia illa, stat fides: quo ad id vero qd clare de re p̄ceptū est: est intellect⁹ de ea: sicut pōt patere exēpli in luce & tenebra corporali. Cū em̄ de nocte, aer est oīno tenebrosus, in meridie vero aer est oīno lucidus: in ortu vero solis & occasu simul lucidus & obscur⁹, vt tunc possit dici aer tenebrosus quo ad id qd habet i se obscuritatē euacuādē oīno i plena luce meridiana: possit vero dici lucid⁹ quo ad id qd habet luminositatis euacuātis aliqd de obscuritate tenebrosus.

Improbabilities

abstract.
intoxic.

四

R
Responso
auctoris.

Summe

noctis, quę perficienda est & compleđa oīno luce meridiana: euacuat̄ omnino tenebris noctis. Vn de sicut ab ortu diei usq; ad meridiem semp procedit lucis augmentum, & tenebrarum decrementum, quę oīno euacuantur circa meridiem: sic claritas intellectus pdicti circa credibilia. Postq; enā homo prius credita omnino incepit intellectu percipere, si proficiendo continue procedat, continue clarescit notitia eius circa credita, semp magis ac magis continue fidei obscuritatem euacuando: quā tamē nunq; pfecte euacuare poterit: quo usq; adueniat claritas lucis meridianae i viſioe clara diei aeternitatis. vt sic omnis nostra cognitio in p̄senti quātūcung; proficiat, sit ex parte respectu viſionis gloriae: & hoc dupliciter: tum quia obscura: tum quia imperfecta: & opportunum est q; talis maneat: quo usq; viſione aperta euacuetur qd obscurū est ex fide: & perficiatur qd imperfectum est intellectus claritate. Propter qd dixit Apostolus. i. Corinth. xii. Nunc autem ex parte cognoscō: tunc autem cognoscam sicut & cognitus sum. Glos. Ex parte id est obscure & imperfecte, obscure quidem quo ad id quod est fidei, quod euacuabitur. imperfecte vero quo ad id quod est intellectus, quod perficietur cum venerit quod perfectum est. Super quo dicit Augustinus secunda parte super Ioan. sermo. xlvi. Ex parte scimus: sed per spiritū sanctum sit, vnde pignus accepim⁹, vt ad ipsam quoq; plenitudinem veniamus. Sed nunc interim, vt dicit Glos. Ephe. vi. & Col. iii. Spiritu mētis per spiritū sanctum qui ducit rationē veram in agnitionem dei, homo secūdum rationalem mentē magis ac magis crescit: quia eti⁹ is qui foris est homo noster corrūpitur: tamē is qui intus est, renouatur de die in diem, vt dicit. ii. Corinth. iii. Ita sane sicut dicit August. in epistola ad Italicā: vt in hac vita qualiscvq; prouentus sit, longe absit ab illa perfectiōe similitudinis q; idonea erit ad vidēdum dei (sicut dicit apostolus) facie ad faciem. Vt enim dicit de util. credendi, in hac vita quātūcung; id sciatur nōdūm est certissimū, quin incomparabiliter longe est ampli⁹ id qd inde nescitur. Et ideo post modicū subdit, q; omnis intelligens credit: nō omnis qui credit intelligit. Propter qd dicit sup. Ioā. pte p̄ma ser. xxxi. Qd intelligimus sine obscuritate capiamus, qd nō intelligimus sine dubitatione credamus. A fundamēto fidei non recedamus, vt ad culmē perfectiōis veniamus. Possumus ergo exponere illud. Quia eti⁹ is qui foris est &c, vt dicam⁹ rationale nostrum foris esse quo ad id quod fide cognoscit ex speculo & enigmate creature. Intus vero eē quo ad id quod intellectu capit ex clara veritate, quantum enim crescit & augetur intellectus, tantum decrescit & euacuat̄ fides: quo usq; transferamur ad apertam viſionē in qua euacuabitur omnino quod ex parte fidei est: & perficietur qd est ex parte intellect⁹. vt sic in charitate radicati & fundati, tandem possimus comprehendere cū oībus sanctis: quia sit lōgitudo, latitudo, altitudo & profundū: & cognoscere supēminentē sc̄iētē claritatē Christi, & impleri in omnē plenitudinē dei: vt dicitur Ephe. iii. Super quo dicit Aug. ii. parte sup. Ioan. ser. xli. Isto modo docebit nos spiritus oīm veritatem: cū magis magisq; diffundat in cordibus nostris charitatem. Quādmodum igitur contraria cum sint in medio cītra sua extrema & terminos suā excellētiē simul sunt: & se se cōpatiuntur: & cōtinue ad augmētū vnius sequitur detrimentū alterius: quo usq; vno perfecto in termino alterum oīno corrūpat̄: ita fides & intellectus se se infirmū compariuntur in eodem & circa idē: quo usq; intellectus viſione perficiatur: & fides omnino euacuetur. Aliter enim necesse esset omnino negare aliquem intellectum posse esse in vita ista de eis quę sunt fidei & sacre scripture. Quoniam fides in statu vitę huius deficere omnino nō potest: quoniā est regula & fundamētū intellect⁹, viam ei preparans quo usq; viſio adueniat. Vnde fides respectu intellectus huius vitę potius habet similitudinē fundamēti ad edificiū q; lacis ad cibum. Quoniā cum puer solidum cibū attingit, lac despicit: sed cum edificium surgit fundamētum nō dimittit. Et sic intellectus vitę huius nunq; fidem euacuat: sed semper in fundamēto suo habet: qd propter debilitatē nostri intellect⁹ in vita ista sine fidei tēperamento tam ardua capere non posset: sicut ea capiunt intellectus angelorū & beatorum. Scdm q; dicit August. sup. Ioan. parte. ii. ser. xlvi. Proprie non cōuenit rei huic similitudo materni lacis & solidi cibi, sed potius fundamenti: quia & puer quādo ablactat̄ vt ab alimentis infantiae iam recedit, inter solidos cibos non repetit vbera quę suggebat. Christus autem crucifixus & lac suggestibus est, & cibus proficien̄tib⁹. Fundamētū vero ideo apertior est similitudo: quia vt perficiatur qd struitur, additūr edificiū, nō subrahitur fundamentū. Propter qd alloquens eos qui sibi perfectū videbātur, cum seipsum imperfectū dixisset: ait. Quorquot ergo perfecti sum⁹, hoc ipm sentiamus: & si aliqd aliter sapitis: hoc quoq; deus ipse reuelab̄it. veritamen ad id in quo peruenimus. in eo ambulemus. Si quid ergo intellexeris qd nō sit cōtra regulā catholicę fidei, ad quā velut ad viā quę te ducit ad patriā puenisti: & sic intellexeris vt in eo dubitare oīno nō debeas: adde edificium: nō tamē relinquere fundamētū. Quātūcung; igitur quis perfectus est intellectu in vita ista in fundamento intellectus semp̄ debet habere fidem: & in hoc semp̄ imperfectus est respectu intel-

S

==

T

V

Artic.XIII. Quest.VII. Fo.XCVII.

lectus qui erit in vita futura. Vnde Augustinus ut supra ser.xliii. Spiritus sanctus & nesci docet si deles quanta quisque potest capere spiritualia, & in eorum desiderium magis attēdit si quisque in ea charitate proficiat qua & diligat cognita & cognoscenda desideret: ita ut ea quoque ipsa quae nūc quomodo cōnoscit, nondum se scire sciat quomodo sciēda sunt in ea vita quā nec oculus vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit. Quo sciendi modo si nūc vellet interior magister dicere. i. menti nostrę aperire atque monstrare, humana infirmitas portare non posset. Sed ea ipsa quae in doctrina religionis in quorumlibet notitia hominum legimus, si vellet eo mō nobis Christus dicere, sicut ea dicit angelis sanctis, quinam portare homines possent! Et cum deum nemo taceat quis eum sicut intelligendus est capiat: quis est cuius acies mentis ad eum accedat? quis est qui eum trinitatem sciūisset nisi ipsa sic inotescere voluisse? & quis hominum istam iam fileat trinitatem: & tamē quis hominum sicut angeli sapiat trinitatem? Ea ipsa ergo quae de dei aternitate veritate sanctitate in promptu & palam sine cessatione dicuntur, ab aliis bene, ab aliis male intelliguntur. Immo ab aliis non intelliguntur: qui enim male intelligit: non intelligit. Ab eis ipsis autem a quibus bene intelliguntur, ab aliis minus ab aliis amplius mentis vivacitate cernuntur, et si a nullo hominum sicut ab angelis capiuntur. In ipsa ergo mente hoc est in interiore homine quodammodo crescit non solum ut ad cibum a lacte transeat: verum & ut amplius atque amplius cibus ipse sumatur. Non autem crescit mole spatiofa: sed intelligentia luminosa: quia & ipse cibus intelligibilis lux est. Et in epistola ad Deogratias quæstione sexta in fine sic dicit, Sunt innumerabiles quæstiones quae non sunt finiendas ante fidem ne finiatur vita sine fide: sed plane retenta iam fide ad excitandum piam dilectionem mentium fidelium studiofissime requirendæ: & quod in eis relixerit, sine typo arrogantia communicandum: quod autem latuerit: sine salutis dispendio tolerandum. Vult ergo qd̄ aliquid lateat & aliquid pateat: & qd̄ later planum est esse fidei, quod vero pater, intellectus. Hinc dicit in epistola ad Consentium. Si iam fidelis rationem poscas ut qd̄ credit intelligat, capacitas eius intruenda est: ut secundum rationem redditam summat fidei sua quantam potest intelligentiam: maiorem si plus capit: minorem si minus: dum tamē quousque ad plenitudinem cognitionis perfectionemque perueniat ab itinere fidei nō recedat. Hic est qd̄ dicit Apostolus. Et tamen si aliquid aliter scitis, id quoque deus ipse vobis revelauit. veritatem in qd̄ peruenimus in eo ambulemus. Iam igitur si fideles sum⁹ ad fidei viam peruenimus: quā si nō dimiserimus: non solum ad tātam intelligentiam rerum incorporearum & incōmunicabilium, quanta in hac vita ab hominibus capi non potest: verū etiam ad summitatē cōtempatiōis quā dicit Apostolus facie ad faciem, sine dubitatione perueniemus. Et addit post aliqua interposita. In qua via (id est in cuius Christi crucifixi fidei) qui eius rectitudinē per dei gratiam comprehendere potuerūt, & philosophi sunt appellati siue oratores, profecto humili pietate confessi sunt sibi in ea fuisse praeiosi scatores non solum in modo firmissimo robore, verum etiam intelligentia certissima veritate. Hoc inquit Augustinus in eadē epistola. vt fidem tuam ad amorem intelligentię cohortarer, ad quā ratio vera perducit, cui fides animum præparat. Vnde patet qd̄ dicere qd̄ credibilia sola fide tenenda sunt: & qd̄ eorum intelligentia in hac vita omnino expectanda non est, valde est perniciosum. Secundum qd̄ dicit Augustinus in eadē epistola. False rationi nō solū vera ratio qua id qd̄ credimus intelligam⁹; verum & fides ipsa rerum nondum intellectarum sine dubio preferenda est, habet namq; fides oculos suos: quibus quodam modo verum esse videt quod nondum videt: & quibus certissime videt nondum se videre qd̄ credit. Porro autem qui vera ratione id qd̄ tñmodo credebat intelligit, profecto præponendus est ei qui cupit adhuc intelligere quod credit. Si autem nec cupit: & ea quae intelligenda sunt credenda tñmodo existimat: cui fides profit ignorat.

¶ Per hæc patent obiecta. Ad primum qd̄ fides & intellectus non stant simul: quia fides habet obscuritatem, intellectus claritatem: Dicendum qd̄ verum est quando sunt in suis excellentiis & pura, sed circa excellencias obscuritas non omnino occupata & claritas non omnino pura bene se compatiuntur: & sic stant simul fides & intellectus. Alio modo non, vt patet ex determinatis. ¶ Ad secundum qd̄ scientia & opinio non stant simul: ergo neq; fides & intellectus: Dicendum qd̄ quantum est ex parte notitiae obscuræ in opinione & fide, respectu notitiae claræ in scientia & intellectu, bene teneret similitudo & peccaret ratio. Sed aliud est qd̄ reformat pactum: propter quod non tenet similitudo neq; procedit ratio, quoniam quod scitur vel intelligitur cognoscitur

Ad pri.
princi.

Z

Ad secundum

Summe

quia impossibile est aliter se habere. quod autem opinatur quis, in quantum huiusmodia, stimat posse aliter se habere. qd aut creditur & fide tenerur, propter fidei certitudinem, quantumcunq; sit obscura notitia, tenetur quia impossibile sit aliter se habere. Opponuntur ergo scientia & opinio: non solum sicut contraria: quae possunt habere medium, scilicet ut obscurum & clarum: sed si eut contradictionia inter quae non est medium scilicet ut possibile aliter se habere, & non possibile aliter se habere. Non sic autem fides & scientia: sed solum sicut obscurum & clarum: & ita ut contraria inter quae cadit medium. Licit ergo scientia & opinio non possunt simul stare in eodem circa idem: quia non possunt concurrere in medio aliquo propter contradictionem quam habent: si des tamen & intellectus quia solum habent inter se contrarietatem quae in unum medium potest concurrere: bene etia suas excellentias in terminis, possunt simul stare, ut patet ex determinatis. & sic scientia & opinio possent simul stare non impediente eorum contrarietate: si non impedit contradictionem quam important.

Quaestio. VIII.

A
Quæst. &
Arg.

In ea octauum arguitur qd homo per se sine doctore possit hanc scientiam addiscere. Primo sic. nō est minoris efficacitatem lumen supernaturale ad cognoscendum supernaturalia, qd lumen naturale ad cognoscendum naturalia. sed homo adiutorio luminis naturalis per se sine doctore potest investigare notitiam scibiliū naturalium, ut habitum est supra. ergo & per se propria investigatione sine doctore lumine supernaturali potest notitiam scibiliū supernaturalium inuestigare. talia sunt scibilia huius scientiae. ergo & cetera. Secundo sic. Augustinus post principium de doctrina Christiana, loquens de beato Antonio dicit: qd sine villa scientia literarum scripturas diuinas & mentoriter tenuit: & prudenter intellexit. sed hoc non fuit nisi In oppositi, per se addiscendo hanc scientiam. ergo &c. Oppositum arguitur secundum illud quod habetur Actuū. viii. vbi querebat Philippus ab eunucho legente Elia, putas ne intelligis quae legis? Qui respondit, quomodo possum si non aliquis ostenderit mihi? vbi dicit Glos. Hic arguit eorum audaciam qui estimant sine doctore diuinam scripturam intelligere.

B
Resol. q.

Hic intelligendum est in principio: cum ista scientia sit credendorum per fidem & operandorum per charitatem, ut dictum est supra: qd Aliud est scire sive cognoscere credenda & operanda quae pertinent ad hanc scientiam, discernendo scilicet credenda & operanda inter se: & a non credendis: & a non operandis: Aliud vero est habere scientiam credendorum & operandorum, scilicet scire non solum quid credendum & quid non credendum, sed operandum & qd non operandum: sed etiam quomodo fides credendorum & charitas operandorum gignitur, nutritur, robotatur, & defenditur: qua scientia non pollut fideles plurimi, qd quis polleat ipsa fide vel dilectione plurimum. Aliud est enim scire solummodo quid homo credere vel operari debeat propter adipiscendam beatam vitam: Aliud autem est scire quoniam hoc ipsum plus optulerit: & contra impios defendatur, ut dicit Augustinus. xiii. de trinitate. Et est talis scientia paucorum, secundum enim qd dicit Augustinus in principio libri contra epistolam fundamenti, Ad cognitionem sincera sapientiae pauci spirituales perueniunt in hac vita, ut eam ex minima parte, quia homines sunt, absq; dubitatione cognoscant: ceteram quippe turbam non intelligendi vitas: sed credendi simplicitas tutissimam tenet. Et de vtroq; modo sciendi potest habere locum quaestio: sed principaliter de secundo, ut patet. Sciendum igitur iuxta illud qd dicit Philosophus, Dispositio vniuersitatisq; in esse, est sua dispositio in veritate & cognitione: qd Sicut quadam habent esse a natura trin, ut triticum de semine tritici: quadam vero ab arte trin, ut arca de ligno: quadam vero partim a natura, partim ab arte, ut sanitas quam natura inchoat: sed adiutorio quidem medicinae consummat: consumiliter est & in cognitione, qd quadam sciuntur via investigationis rationis solum: quadam vero per diuinam revelationem solum: quadam vero vtroq; modo: quorū notitia a revelatione inchoat: sed perficit per studiū & investigationē, coadiuvante revelatione. Primo modo sciuntur res naturales a philosophis. Secundo mō scientia est euāge sitū & sacra scriptura ab apostolis, dicente Hiero, in prof. Bibl. Quicqd aliis exercitatio & quotidiana

C
/ /

Artic.XIII.Quest.VIII.Fo.XCVIII.

lege meditatio tribueret solet, illis hoc sp̄s suggerebat sanctus. Tertio modo sc̄ta est a fidelibus scien-
tia: fidei quae p̄ habitū siue fidei lumen insulsum inchoatur: sed perficitur per humanum studium
cum adiutorio diuinæ illustrationis per determinationem credendorum: quae solus habitus
fidei non declarat: quia sine hac determinatione habens fidei habitum: q̄ credenda sunt non co-
gnoscit: sicut nec fecit Cēterio anteq̄ instruc⁹ esset a Petro, ut habet in Glos. Act. x. Et de hoc nō
sciendi sacram scripturam ab homine, scilicet quo ad determinatā notitiam crededorum, procedit
questio principaliter. Si ergo intelligatur questio de scientia qua solum discernuntur credenda, de
illa simpliciter est dicendum q̄ non potest sciri nisi aliquo docente & determinante articulos cre-
dendorum: & hoc vel deo inspirante interius, vel angelo vel homine docente exterius. Et hoc est
quod dicit Apostolus Roma. x. Quomodo credent ei quem non audierunt: quomodo audient si-
ne predicante: quasi dicat, nullo modo. Si vero intelligatur de scientia qua sacra scriptura piis op̄i-
tularur: & contra impios defensatur, supposita notitia discretionis credendorum, de qua pro-
priissime intelligitur questio: Alter enim proprie non cognoscitur aut scitur sacra scriptura: q̄
q̄ fide cognoscantur credenda: Intelligendum q̄ ad scientiam perfectam sacrae scripturæ, sicut
& cuiuslibet alterius, tria concurrunt. Primum q̄ homo mentem literæ & interpretationem eius
per totum cognoscat. Secundum, q̄ illa quae latent in potentia sub primis scibilibus scientia, &
quae litera non exponit, sciat explicare: & secundum actum deductionis rationalis elicere. Nulla
enim scientia omnia particulariter scienda ex principiis suis explicat aut exponit: sed solum illa ex-
ponit: ex quibus alia sufficienter elici possunt. secundum q̄ dicit Orig. in Homilia de arca Noe: q̄
in sacra scriptura super hoc opportunum videtur habitum silentium, de quo sufficienter conse-
quentie ipsius ratio diceret. Tertium q̄ illa quae ab initio credit sola fide, intelligat ratione. Quo
ad primum dicendum est absolute, q̄ exclusa gratia specialis revelationis secundum communem
statum humanum homo non potest scire sacram scripturam sine doctore. Et hoc ideo, quia ipsa
vtitur signis rerum: sicut alias scientię vtuntur signis vobis. Res autem significat iuxta suas pro-
prietates. Vnde cum eadem resvarias habeat proprietates quibus varia & contraria significari pos-
sunt: & ita sacra scriptura sub ipsis intentionem suam in figuris & enigmatibus representat: & in-
definitè non potest homini esse per se nota rerum significatio in sacra scriptura, ut cognoscat qd q̄
libet res velit significare: & pro quo supponat. Vnde sicut homo ignoras idioma græcum: licet di-
ctiones græcas disciplinabiliter prolatas audiat: instrui tamen per illas non potest nisi prius in-
strutus in vocū significatione: cōsimiliter legens sacram scripturam eam intelligere non potest si
ne interpretante ei rerum proprias & figuratiwas significationes ignotas aut dubias. Propter qd
dicit Augustinus. ii. de doctrina Christiana. Duabus de causis non intelligitur quae scripta sunt:
si aut ignorantis aut ambiguis signis obteguntur. & ibidem. Rerum ignorantia facit ambiguas fi-
guratiwasq̄ locutiones. Vnde ad cognoscendū obscuros modos loquendi sacrae scripturæ, sine qui-
bus sciri & intelligi non potest, composuit Augustinus libros de doctrina Christiana. Vnde quia
sine doctore litera sacrae scripturæ sciri & intelligi non potest, dicit Hieronym⁹ ad Paulinū. Lex spi-
ritualis & revelatione opus est ut intelligatur: liber in Apoca. vii. sigillis signatus ostenditur: quan-
ti hodie putant se nosse literas: tenent signatum librum: nec aperire possunt nisi ille scilicet vel per
se vel per ministros referauerit qui habet clavem David, claudit & nemo aperit, aperit & nemo
claudit. Vñ eunuchus ille in actibus cū legeret illud Esaïe. lii. Tanq̄ ouis ad occisionē duct⁹ est & os-
terat: & librū teneret, & verba domini in cogitatiōe conciperet, lingua volueret, labiis psionaret, igno-
tabat eum quem in libro nesciens venerabatur. Interrogatus autem a Philippo putas ne intelligis
quae legis: respondit: quomodo possum nisi quis ostenderit mihi: obsecro de quo propheta dixit de
se an de aliquo alio: tūc Philippus incepit ei euāgelizare Iesum qui clausus latebat in litera. Ex his
cōcludit Hieronym⁹ dixim⁹ supra dicens. Hęc a me perscripta sunt breuiter, ut intelligeres te i scri-
pturis sacris sine preūio & monstrante semitam non posse ingredi. Et ideo qui non instruti videt
per se sacram scripturam, vident eam quasi attendentes ad lucernam lucentem in caliginoso loco,
ut dī. ii. Pe. i. ad quā hō literas intelligibiliter legere nō pot. & hoc qm̄ ut dicit ibi Glos. null⁹ pphe-
tarum propria sua interpretatione populis doctrinam vitæ prædicauit. eget ergo omnino inter-
pretatione aliena. Summa ergo fatuitas est, maxime hominum in scientiis secularibus instrutorum:
q̄ ad nutum & sine doctore sacram scripturam per se præsumūt capere & intelligere, quos Hiero-
nymus reprehendit dicens. Qui forte ad scripturas sanctas post seculares līas venerūt: & sermo-
ne cōposito aures populi mulserit: q̄cqd dixerit hoc legē dei putant: nec scire dignant qd pp̄b̄cqd

E
Respoſio.

F

G

nū

Summe

Apostoli senserint: sed ad sensum suum incongrua aptant testimonia. De hoc August. de utili. credendi dicit sic. Nulla imbutus poetica disciplina Terentianum sine magistro attingere non auderes: tu in libros diuinorum rerum sine duce irruis: & de his sine praceptoru audeas ferre sententiam? & infra. Et si vnaquamq[ue] disciplina q[uod]q[ue] vilis & facilis ut percipi possit doctorem aut magistrum requirit, quid temerariae superbiae plenius, q[uod] diuinorum sacramentorum libros & ab interpretibus suis nolle cognoscere, & incognitos velle damnare? ¶ Quo ad secundum modum sciendi sacram scripturam, Dicendum q[uod] sicut adiutorio luminis naturalis rationis potest homo naturali ratione ex primis principiis scientiaribus scientiarum naturalium elicere & inuestigare conclusiones sive expressas in scientia sive non, quae tñ latet in potentia in principiis in ipsa scientia expressis: Sic adiutorio luminis fidei potest homo naturali ratione ex primis principiis credendis elicere oia postea credenda sive in scientia fidei expressa sive non, tanq[ue] illa quae in potentia scita sunt in priorib[us] & hoc fine omni alio doctore, postq[ue] in primis credendis fuerit sufficienter instructus. Vnde Augustinus secundo de doct. Christia. Erit diuinorum scripturarum solertissimus indagator qui prenotata legerit notaq[ue] habuerit: et si nondum intellectu, iam tamen lectione. Deinde quae in eis aperie posita sunt praecpta viuendi vel regulæ credendi, solertius diligentiusq[ue] inuestiganda sunt: quæ tam plura quisq[ue] inuenient quanto est diligentia capacior. In his enim quae aperie in scriptura posita sunt, inueniuntur illa quae continent fidem moreq[ue] viuendi. In ea igitur quae obscura sunt aperienda & discutienda pergendum est, ut ad obscuriora illustranda de manifestioribus sumatur exempla & quedam certarum scientiarum testimonia incertis auferat dubitationem. ¶ Quo ad tertium vero modum sciendi sacram scripturam, dicendum similiter q[uod] assistente diuino adiutorio communis sine quo intelligi non possunt credita, sine omni alia prærogativa revelationis homo sufficiente instructus in credendis & in dictis sacrae scripturae sine omni alio doctore potest deuenire scrutatione naturalis ingenii in intellectu eorum quae prius tenebat sola fide, quantum possibile est credita in vita ista secundum communem statum homini fieri intellectu. Et quia hoc ut dictum est fit diuina gratia assistente & illuminante, maxime gratum faciente, plus proficitur in hoc oratione q[uod] auditione. Propter quod dicit Augustinus in ser. de gratia noui testameti. Ama ecclesiasticas legere literas: & non multa inuenies quae requiras: sed legendo & ruminando si. etiam pure dominum largitorem bonorum omnium depreceris, omnia quae cognitiōe digna sunt: aut certe plurima ipso magis inspirante q[uod] homine aliquo commonente perdisces. & de videndo deum. Primi mihi videtur plus valere in hac iquisitione, viuendi q[uod] loquendi modus. Nam qui didicerit a domino Iesu mites esse & humiles, plus cogitando & orando proficiunt q[uod] legendo & audiendo. Nec ideo tamē agere partes suas sermo cessauerit: sed cuius plantator & rigator officium sui gesserit mulieris, cetera illi qui dat clementum relinquunt.

I
Ad pri.
prin.

K
Ad secundum.

L
Quæst. ix.
Arg. i.

Irca nonum arguitur: q[uod] illi qui sacram scripturam conscripserunt: non perfecte eam intellexerunt. Primo sic. Ione. ii. dicitur q[uod] ad preceptum domini Ionas prædicauit, adhuc quadraginta dies & Niniue subuertetur. q[uod] secundum Glos. non erat prophetia descendens de præscientia dei: sed cōminatio ad correctionem. q[uod] tamen ut videtur Ionas ignorauit credens ad literam fuisse prophetiam: quia se quis q[uod] sedebat subter querenti donec videret q[uod] accideret ciuitati. ergo & cōsimiliter alii potuerunt ignorasse mysteria & figuratas, quae dominus eis reuelauit, quae i[n] hac scia cōscripserunt. ¶ Secundo sic. Hier. iii. Hieremias. heu heu heu dñe de⁹. ergo ne decepisti populum istū & Hierusalē dices pax erit vobis! & ecce puenit gladi⁹ vobis ad aliam, ubi dicit Glos. Quia supra

Artic. XIII. Quest. IX. Fo. XCIX.

dixit In tempore illo vocabant Hierusalem solum dominum: & tamen nunc dicit Peribit cor Regis & cetera: turbatur propheta & in se deum putat mentitum: nec intelligit illud longe post hoc tursum. Si ergo Hieros ignorauit quae conscripsit, & alii ignorasse potuerunt. Contra est illud qd In opposi, dicit Apostolus pro se & pro aliis sacrae scripturae scriptoribus. i. Corinth. ii. Nos non spiritum huius mundi accepimus: sed spiritum qui ex deo est, ut sciamus quae a deo donata sunt nobis: quae & loquimur. illa ergo scierunt quae locuti sunt: sed talia conscripserunt. ergo &c.

M Dicendum ad hoc: q error erat quorundam hereticorum prophetas & sacrae scri-
pturae conscriptores tanq arreptitos loquutos fuisse: & ita ea q conscripserunt non intellexisse: si-
cuit nec intelligit arreptiti q dicit. Quoq error excludit Paulus in verbo pdicto. Nos no spm
huius mundi accepimus: in nobis. s. loquentes vt scribenda no intelligamus: & no solum per nos, vt
per calatum conscribent. Glos. No spiritu huius mundi. i. spiritum phytanicum qui per Sibylla lo-
quetus est. Sed accepimus spm qui ex deo est. Glos. i. spiritum sanctum, quo docemus sapientiam
q de deo est. Et ideo df .ii. Petri. i. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei hoies. & no solu inspi-
rati ad cognitionem verborum: sed ad intellectum sententiarum. secundu q dicit Glos. Ea sola doce-
bat q a spiritu sancto didicerat. Non solu aut verba docebant, sed mysteria & intellectus expone-
bant. ergo & illa a spiritu sancto didicerant. Alterius enim non fuisse ei facta revelatio. Cum
enim secundum August. in fine contra Adim. tria sunt genera visionis: Vnum corporalis visionis
secundum oculos. Sicut vidit Abrahã tres viros sub ilice Mamre. Alterum imaginari: nam hec pars
nostra cum diuinitus assumitur multa nobis revelantur: Sicut vidit Petrus discum cum variis
animalibus. Tertium vero genus visionis est secundum intentum intuitum quo intellecta conspicui-
tur veritas atq sapientia: sine quo genere illa duo vel fructuosa sunt, vel etiam in errorem mittunt:
Scripturam ergo istam quae conscriptibus non fructuosa fuit: nec in errorem misit eos: no est
dicendum qn illo tertio genere visionis per revelationem acceperint qui conscripserunt: & ita eam
perfecte intellexerunt quatu pro tempore expediebat. vnde sequitur ibid. Cū ea quae corporis sensi-
bus sive illi pti quae corporalium rerum imagines capit diuinitus monstrantur non solum sciunt
his modis: sed etiam mente intelliguntur: tuc est perfecta revelatio. Quid enim profuit Balthasar
regi q manu scribere an oculos suos i patiente conspergit: cui visio q no potuit attigere. mēris aper-
etu q̄ebat adhuc videre qd viderat. Tali aut acie luminis pditus Daniel qua ista intelligunt, men-
te vidit qd ille viderat corpore. Rursus illa parte q imagines corporum capit, vidit somnum Na-
buchodonosor Rex: & quoniam non habebat idoneum mentis oculum ad intelligendum qd vide-
rat, ideo ad interpretandum visum suum aspectum quæsiuit alienum. oculum Danielis. Daniel
autem revelante spiritu dei: & quid ille videt in somnis, ea parte vidit qua corporum capiunt imagi-
nes: & quid significaret mente conspergit. Non est autem propheta dei veri & summi, qui oblata di-
uinitus visa vel solo corpore vel etiam illa parte spiritus videt qua capituntur imagines: & mente
non videt. Sed plerung in scripturis sic posita inueniuntur quæadmodum visa sunt: non etiam
quemadmodum intellecta sunt: vt intentis visio in qua totus fructus est, exercendis lectoribus ser-
uetur. Sed ex multis quae sunt scripta, manifestatur nobis quomodo illa intellecterunt quae sic
in libris posuerunt quomodo figurate illis demonstrata sunt. & ideo Augustinus dixit in lib. co-
dem. Apostoli omnia intelligentes pauca exposuerunt, vt ad easdem regulas cetera posteris intelligentes
relinqueret. Et beatus Hieronym⁹ in Prolo. Biblię. Pleriq⁹ stupent in dñi doctrina, & mirantur in Pe-
tro & Ioanne quomodo legem sciant: cum literas no didicerint. Quicquid enim aliis exercitatio &
quotidiana i lege meditatio tribuere solet, illis hoc spirit⁹ sanct⁹ suggestebat: & erat iuxta q scriptum
est dociles deo. Sed quia quaestio non solum querit vtrū intellecterunt quae scripsierunt: sed
etiam vtrum perfecte intellecterunt: Dicendum ad hoc, q perfectus intellectus duplex est: quidam
simpliciter perfectus & absolute: quidam quo ad statum intelligentis. Secundo modo dicitur ille
perfecte intelligere qui tantum intelligit quantum intelligendum est & expedit intelligere pro loco &
tempore. Hoc modo generaliter quicunq; sacri doctores qui spiritu sancto inspirati locuti sunt, per-
fecte intellecterunt q scripsierunt. Propter qd super illud primæ Corinth. ii. Sciamus quae a deo do-
nata sunt nobis. dicit Glos. Inde probat q spiritum dei accepimus: quia hoc scimus qd vtric⁹ sci-
re expedit. Sed q omnes perfecte intelligent primo modo, hec non oportet nisi in summe & perfe-
ctissime spiritu sancto illustratis: sicut et in Moyse. Ad illum enim perfectum intellectum duo re-
quiruntur. Primum q homo omnino veram expositionem intelligat quæ scriptura sancta continere
potest: secundu q qualibet expositionem secundum oes conditiones suas perfecte intelligat. secundu q
Moyse perfecte intellectus quae scripsit, dicente August. iii. confit. in fine Moysem famulum tuum

Summe

Scripturę dispētatorem spiritu tuo plenum ita honoremus, ut hoc eū te reuelate cum scriberet atēdiffe credim⁹, qđ i ēis maxie & luce veritatis & fruge vtilitatis excellit. Itaq; cū aliud dicit, hoc sentit qđ ego: & ali⁹, immo qđ ego, religiosi⁹ me arbitror dicere: cur non vtrūq; potius, si vtrūq; ve sum est: quid si tertium: & quid si quartum: Et si quid omnino aliud verum quispiam in his verbis vider, cur non omnia illa vidiſſe credatur per quem deus vnuſ sacras literas vera & diversa viſuris multorum sensibus temperauit? Nolo itaq; deus meus tam præceps esse ut hoc illū de te ne ruisse non credam. Sensit igitur ille omnino in his verbis atq; cogitauit cum ea scriberet quoquid hic veri potuimus inuenire: & quoquid nos non potuimus aut nondum possumus: sed tamen in eis inueniri potest. Per hęc patent obiecta.

Q

Ad pri.
princip.

R

Ad scdm.

C Ad primum igitur de Iona, Dicendum qđ ipſe mysticū ſenſum comminationis bene intellexit in illis verbis. Sed alium ſenſum literalē forte ignorauit: an. ſ. deus literaliter intellexit Niniueni eſſe ſubuerteſſadam poſt quadraginta dies: & ideo ſedix extra ciuitatē expectans eſſi tum rei & evenitum. **C** Patet ſimiliter ſecundū de Hiero, ipſe enim intellexit bona qđ & qualia promiſerat per eum dominus: licet ignorauit tempus quando promiſſio implenda erat: quia hoc ſcire ei non expediebat quacunq; de cauſa latente & occulta, propter quam dominus illud prophetæ ſuo reuelare diſtulit.

Art. XIII. de modo tradendi Theologiam.

Ar. XIII.

Equitur de cauſa formalī huius ſcientiæ: & quia in ſcientiis duplex eſſe forma, ſ. forma tractandi & forma tractatus, ideo duplex eſſe hic qſtio. Primo de forma tractandi. Secundo de forma tractatus. Et qđ forma tractandi in ſcientia idem eſſe qđ modus agendi, qui conſiſtit in traditione & expositiōne, ideo circa hoc queruntur duo. Primo de modo tradendi hanc ſcientiam. Secundo de modo exponendi eam. Circa modum tradendi duplex eſſe quæſtio. Prima: vtrum modus tradendi hanc ſcientiam debet eſſe multiformis an uniformis. Secunda: vtrum ſit argumentatiuus an narratiuus.

A
Quæſt.i.
Arg.i.

In opposi.

Ira primum arguitur primo, qđ modus huius ſcientiæ debet eſſe multiplex nō uniformis. Primo ſic. He. i. Multifarie multisq; modis olim de⁹ loqués in patriis. hec eſſe locutio huius ſcientiæ, quæ respicit modum tradendi eius. Multiplex ergo eſſe modus tradendi hanc ſcientiam non vnicus. **C** Secundo ſic. Eph. iii. dicitur. Innotescat principib⁹ & potestatib⁹ per ecclesiā multiformis sapientia dei, ſed non innotescat eſſe talis niſi ex modo traditiōis eius, ergo &c. **C** In contrarium eſſe: qđ modus ſcientiæ debet eſſe proportionalis auditori: quia aliter nō instrueret & materiæ: quia aliter non congrueret, ſed ingenio carnali cui proponitur lac fidei in auctoritate ſcriptura, magis eſſe proportionalis modus uniformis qđ multiformis: quia uniformi facilius instruietur: & multiformi amplius confunditur: quia in paucioribus via magis. materiæ ſimiliter magis congruit modus uniformis qđ multiformis, quoniam ipſa eſſe maximè ſimplicitatis & uniformitas, ut dictum eſſe ſupra de vnitate huius ſcientiæ. ergo &c.

B
Rēſpoſio
aliquorū.

Dicunt aliqui, qđ modus ſcientiæ huius in tradendo eam debet eſſe multiplex, tu propter dei ſapientiam multiformem quę tradi debet in hac ſcientia, cum propter multiformē ſtatutum hominū quibus debet iſta ſcientia congruere. Cū enim (vt dicunt) qui iſtrui poſſent vna via & uno mō, alia via & alio mō iſtrui nō poſſent: ſed diuersi diuersimode de diuerſis: ita qđ modus oōgru⁹ vni non eſſe mod⁹ oōgruus alteri: neceſſariū eſſe vt modus hui⁹ ſcientiæ multiplex ſit. Et diuſtinguit modos iſtos penes hoc: qđ ſacra ſcriptura aliqui p̄cipit, aliqui phibet, aliqui p̄mittit, aliqui oōſulit: aliqui minatur, aliqui p̄mittit, aliqui terret, aliquando hortatur, aliquando reuelat arcana, aliqui recitat facta & cetera huiusmodi: ut ſecundū hoc mod⁹ ſcripture alicui ſit p̄ceptiuus: alicui p̄hibitiuus: alicui vero permittiū &c. hmōi. Dictum iſtorum manifestum eſſe defiocere & in re dicta: & in ratione dicendi. In re dicta, qđ ſcilio et modus ſcientiæ hui⁹ ſit multiplex, ex eo maxime ga alicui p̄cipit: & ideo p̄ceptiu⁹: alicui phibet: & iō phibitiū, & cetera hmōi: ga iſta diuersitas nō eſſe ex p̄te modi tractandi hanc ſcientiā ſiue tradēdi: ſed maxime eſſe ex p̄te materiæ qđ tractat i ipſa. Scdm qđ alibi tra-

Artic. XIII. Quest. I.

Fo.C.

dit p̄cepera, alibi phibita, alibi pponit terrena, alibi speranda & cetera huiusmodi. Vñ si ppter ista modus sc̄ientiæ huius posset dici multiplex: & mod⁹ cuiuslibet alter⁹ sc̄ie eodē mō posset dici multiplex secūdum diuersas partes materiæ quas tractat, qđ nō oportet: qm̄ idem modus tractādi sc̄iem tam bene potest esse tractādo diuersas materias siue terrendo sit phibēdo & cetera hm̄oi. secūdū qđ idem modus tractandi ratiocinati⁹ siue argumētati⁹ est i diuersis sc̄ientiis philosophicis scdm̄ diuersas materias quæ tractātur. In ratione autem dicendi deficit dictum illorum. licet em̄ multiplex sit dei sapientia & multiplex hoīm stat⁹: non tñ scdm̄ hoc debet esse multiplex modus huius sc̄ientiæ. Nō ppter multiplicitatē sapientiae deī: tū ga vñus modus tractādi cuilibet sapientiæ dei potest applicari: etiā si i diuersis partib⁹ sc̄ientiæ diuersus modus sapientiæ dei tractaret, vt alicubi sapientia qua p̄cipit, alicubi sapientia qđ phibet, & cetera hm̄oi vt dictū est: tū quia hic non tractāt multiplex sc̄ia dei, de vna hic, alibi de alia: sed q̄si in quolibet sermone huius sc̄ie secūdū multiplicē sensum & expositionē habeat multiplex scientia dei, vt infra diceat. Similiter neq; ppter multiplicē statū hoīm debet esse multiplex modus huius sc̄ientiæ: tum ga alicubi deberet tūc esse sc̄ia ista tradita vni statui, hominū alicubi alteri: & non tota vbiq; & sic nō vbiq; tota omni statui hominū pponi deberet: qđ falsum est, vt infra patebit. Quare cū tota vbiq; cuilibet statui hominū cōsiderāda pponit, ppter diuersos stat⁹ hoīm nullo modo debet dici istius sc̄ie modus esse diuersus, vt s̄epi⁹ quālibet s̄uā vñā diuersimode oporteret tractari: qđ est absurdum. Aliter igit̄ dicēdum qđ cū ista sc̄ia sicut & qualibet alia non sit tradita nisi vt ab hoīe ad cui⁹ opus tradita ē sc̄iat. secūdum qđ dicit Ap̄l's Ro.v. Quęcūq; scripta sunt ad nostrā doct. scrip. sunt. & August. specialiter de ista sc̄ia dicit sup Ioā. ser. ii. Ante omnia conari debemus vt sciam⁹ verba dei. quare enim dicta sunt nisi vt sciant. neocellarium est qđ modus tradēdi huius sc̄ie sicut & cuiuslibet alterius fit cōformis modo sciendi, vt talī modo tractet quo competentius ab homīne sc̄iri possit. De modo aut̄ sciendi in scien tiis dictum est supra, qđ attendit & ex conditiōe materiæ & ex p̄prietate ipsi⁹ sc̄ie & ex dispositione sc̄ientiis. Materia huius sc̄ientiæ, vt infra dicet, est rerū vniuersitas tam in ope creatiōis qđ iterū faciōnis. Proprietas vero huius sc̄ientiæ est struere fundamētū spūalis edificii in eis que sunt fidei. Dispositio vero sc̄ientiis est varietas status hoīm quo ad intellectū & quo ad affectum ad p̄cipiendū ea qđ sunt huius sc̄ientiæ. Quia ergo nō valet hæc sc̄ia de singulis qđ p̄tinēt ad materiam huius sc̄ientiæ tractare singulariter & distincite: & prout diuersis statibus hominū diuersimode competit ea que sunt fidei insinuare: modus proprius & competens huīc sc̄ientiæ est: non vt singula pertinentia ad hanc sc̄ientiam seorsum tractentur, prout diuersis diuersimode congrunt: & eos diuersimode & de diuersis in fide informare possunt: sed debet esse talis vt sub vno & eodem sermone contineantur diuersae sententiæ de diuersis materiis & diuersis credendis, diuersis statibus diuersimode congruentes: vt qui amplius capere non potest, contentus sit superficie litera: qui vero amplius capere p̄t, secundū gradum sui profectus perquirat sub litera intelligētiā sp̄irituale. Et hoc est qđ dicit Aug. ii. cōfes. approbādo modū tradēdi sacrā scripturā, quo ad scripturā Moyſi & specialiter quo ad librum Genēeos, qđ etiam ḡnaliter p̄tinet ad totā scripturā, dices sic. Ego de⁹ meus nō possum mīnus credere de Moyſe fidelissimo famulo tuo qđ mihi optarem abs te dari muneri⁹, si tēpore quo ille natus fuissē, eiūq; loco me cōstituisses, vt p̄ seruitutē cordis ac lingua mea literæ illę dispensarentur quæ tanto post omnibus gentibus essent profuturæ: & per vniuersum orbem tanto aucto titatis culmine omnium fūlarum superbarumq; doctrinarum superarent sūt. Vellē quippe si tūc essem Moyſes: & mihi abs te liber Genēeos scribendus adiungeretur: talem mihi facultatem dari: & eum texendī sermonis modum, vt neq; illi qui nondum queunt intelligere tanq; excedentia vires suas dicta recusarent: & illi qđ hoc possent, qualibet veram sententiam cogitādo eam nō p̄tēmissam in paucis verbis famuli tui reperirent: & si alius aliam vidisset in luce veritatis, nec ipa in eisdem verbis intelligenda deesset. Sicut enim fons in paruo loco vberior est, pluribus riuis in ampliora spatia fluxum mīnistrat, qđ quilibet eorum riuorum qui per multa loca ab eodem fonte deducitur: ita narratio dispensatoris tui pluribus profutura paruo sermonis modulo scatet fluenta līquidē veritatis, vnde sibi quisq; verum qđ de his rebus potest hic illud ille aliud per longiores loquelarū anfractus trahat. Vnde falsissimum est illud qđ aliqui solēt dicere, qđ modus sc̄ientiæ huius debet ēē mītiformis: vt aliter alicubi fiat demōstratio veritat̄ hebeti, aliter alicubi mediocri: & iterum alibi aliter subtili: ga aliter erudiendi sunt paruuli & īperfecti: & aliter adulti & p̄fecti. secūdū illi⁹ Apostoli. i. Corinth. iii. Tāq; puulis i Christo lac potū dedi vobis nō escā, nōdī em̄ poteratis: sed nec nūc qđē potestis. Qz ei⁹ aliter & aliter hi & illi sunt istruēdi, hoc bñ est verū. Sed hoc sit ga alio & alio sensu capiūt scripture expositionē hi & illi: nō ga alia dicta sacre scripture pponunt īspicie da istis & alia illis, imo oia dicta scripture cōiter oib⁹ īspicēda pponunt qđ se coaptat cuilibet iuxta

n. iii

C
Improbatio

D
Respsio

E

G

Summe

capacitatem suam. Vnde secundum August. nō alia seorsum sunt exponenda perfectis: & alia parvulis: sed cōmūniter omnibus, vt capiat quicq; secundum q; potest. Vnde & eadem doctrina propria, propter diuersam capacitatem aliis est lac fidei tm: aliis vero est solidus cib⁹, eorum qui cī fide possumt capere intellectum aliquem, vt infra dicetur. Quia igitur sub compēdīo verborum simplici pluralitatē sententiarum colligere de diuersis & diuersis congruentes & sic per omnes partes scientiæ procedere est summam vniiformitatem in modo tradendi & describendi tenere: Dicēdū est absolute q; modus tradendi hanc scripturam summa simplicitatis & vniiformitatis est: & tanto maior in ea ē vniiformitas quā ex parte materiæ quā tractat maior est vnitas q; in aliis sc̄iētiis, vt habitum est supra.

H Ad primum in oppositum q; in hac sc̄iētia multifariam multisq; modis deus locut⁹ est: Dicēdū q; illa varietas non refertur ad modū tractandi sive cōscribendi illa que sunt hui⁹ principiæ: sed ad modū reuelandi conscribēda diuersis personis & diuersimode secundum q; ibi dicit Glos. Multifariā. i. multoties, & multis hoib⁹. s. Abrahæ, Isaac & Iacob: & ceteris, & cīdē sepe multismodis. i. multis q̄litarib⁹: quia mō p somnia, vt Danieli. mō aperta voce, vt Moysi. mō iterori inspiratione vt David. Vel vt dicit alia Glos. multifarię. i. multo & diuerso ḡne locutiōis: vt p somnia vel iſpiratiōes v̄ aptas voces. Multisq; modis. i. rerū diuersis mysteriis futura significās. Sed ois ista diuersitas sub eodem modo tradendi hanc scientiam cōcinetur. Vanum ergo multum est illud qđ solebat dici, q; in prophetis modus huius sc̄iētiae ē reuelatiuus. Istud em̄ nihil admodum cōscriben di reuelata: sed soluna quo ad modum percipiendi conscribenda, vnde quia quaecunq; scripta sunt in hac scientia per reuelationem agnoscabant ea conscriptores sui, per illud dictum tota ista scientia modū reuelatoriū habere dicenda esset: & patet q; vanum hoc esset dicere. **C** Ad secundū q; hec ē multiformis sapientia dei: Dicendū q; verum est non quo ad modum tradēdi eam, sed quo ad cōtentia in ipsa: quia in multis & mirabilibus factis sapientia dei in hac scientia describitur manifesta. Vnde dicit ibi Glos. q; i gr̄co est multifaria sapientia. s. nō solū varia: sed multa varietate distincta. Videamus ergo quomodo est multiformis. Immenus est Christus: sed concipitur: vagit infans i præsepio: sed ab angelis laudatur in celo: Herodes persequit: sed magi adorāt: ignorant Pharisei: sed stella demonstrat. &c. huiusmodi.

K
Quaft. ii.
Arg. i.

Ira secundum arguitur q; modus tradendi hanc scientiam debeat esse argumentatiū sive doctrinalis sive ratiocinatiū sive inquisitiū, qđ idē est. Primo sic certior scientia certiori modo deber tradi: quia certitudo in modo tradēdi certo cōsistit. hec sc̄iētia certissima est sc̄iētiarū, vt habitū ē supra: ergo &c. Sed certissim⁹ modus tradendi sc̄iētia est modus inquisitiū sive argumentatiū: cū vt dicit August. ii. sol. non melius veritas inuestigari possit q; interrogando & respondendo: quæ maxime fiunt in modo inquisitiuo. ergo &c. **C** Secundo sic scientia summe necessariæ vt sciatur cōpetit modus tradendi quo maxime scientia acquirit: scientia ista maxime necessaria est vt sciatur: quia est scientia salutis. Modus maxime faciens scire inquisitiū & ratiocinatiū est: quia secundum Aug. de vera re. q; scimus debetur rationi. ergo &c. **C** Oppositū arguitur. scientia illa quæ est de eis quæ excedunt hominis rationē, si debet ab homine comprehendi: debet tradi illo modo quo talia ab homine magis possibile est apprehendi. Sed modus quo magis possibilia sunt apprehendi non est modus inquisitiū: quia inquisitiō non procedit nisi ex illis quæ supponuntur vt nota rationi: per quæ inuestigat ignota: qualia non supponit ista scientia cum sit de illis quæ rationi excedunt. ergo &c.

In opposi.

L
Respōsio.

C Dicendum ad hoc: q; cum vt patebit inferius scientia ista sit principaliter de eis quæ facultatem naturalis rationis excedunt: & hoc propter eius debilitatem & illarum rerum elongationem: Manifestum est q; inquisitiō naturalis rationis de se, ad inquisitionem sive inuestigationem illarum non posset sufficere: & idcirco modus tradendi hanc scientiam non potest esse inquisitiū secundum discursum naturalis rationis purę. Sed quia oportet secundum determinata superiorū q; notitiā eius accipiat homo a sc̄iēte aliquo supiori qui eā nouit, cuius actionē nō sufficit ab initio perfecte recipere ad eius notitiā perfectam p̄cipiendam: immo necesse ē vt eam primo imperfecte percipiat: & illius notitiæ imperfectæ manuductione idoneus fiat vt aliquādo ei⁹ notitiā perfectam attingat: igitur cum pfecta notitia huius sc̄iētiae & eorum quæ tractatur in ea nata est sic acquiri. s. modo doctrinali inquisitiū: manifestum est q; ista sc̄iētia ab initio ab illo sc̄iēte superiori mō inquisitiū traditiō debuit. Quia etsi sic ab illo eius auctore tradi potuit: Non enim ratio omnium quæ in hac scientia docuit, ei defuit: homo tamen propter cuius eruditionem tra-

Artic.XIIII.Quest.II. Fo.CI.

denda erat, hīmōi rationem capere idoneus non fuit. secundum q̄ dicit August. de moribus eccl̄e s̄. Caligātes hominum mētes perspicuitati synceritatiq; rationis aspectū idoneum intendere nequeūt. Q̄zq̄ et si ad capiendum rationem eorūq; in hac scientia tractant idoneus fuisset: expediti tamē fuit ut non ratione tradita: sed miraculorum operatione oſtenſa fidem ei adhiberet. q̄q; aliū qui fidem ei non adhibent: quia rationem nō habēt. vnde August. ad Consentium. Sunt quādam quae cum audierimus nō accommodamus fidem: & ratione nobis reddita vera esse cognoscim⁹ quae credere non valens: & vniuersa dei mirabilia ideo ab infidelibus non creduntur: quia eorū ratio non videtur. Et reuera sunt de quibus ratio reddi nō potest: nō tamen non est. Quid em̄ est in rerum natura qđ irrationaliter fecerit deus? Sed quorūdam mirabilis operum eius expedit occultam esse rationē: ne apud aīos fastidio lāguidos eiusdē rōnis cognitione vilescant. Sunt em̄ mul̄ti qui plus tenent admiratione rerum q̄ cognitione causarū vbi mirabilia mira esse deflunt. Vnus de opus est eos ad suiſibilis fidē visibilib⁹ mirabilib⁹ excitari, vt puritate purgati eo pueniat vbi familiaritate veritatis mirari deflant. Quare cū modus tradēdi & acquirēdi rei alicuius notitiam non sit nīſ duplex, vnuſ via rationis qua mētem illuminat vt ea q̄ quaſitūr intelligant: & vnuſ via auctoritatis quę affensum ratiōis flagitat vt ea quę proponunt credant. secundum q̄ dicit Augustinus de vera rel. Medicina animę in auctoritatem rationēq; distribuitur: auctoritas fidem flagitat & rationi præparat viam: ratio ad intellectum cognitionem perducit. Primus modus inquisitiūs est ex notis ignoritorum notitiam inuestigans. Sectundus vero modus authēticus est: fidem eorum quaē ignota sunt exponens. Et vt dictum est modus tradendi hāc scientiam non potest esse doctrinalis inquisitiūs poedens sermone regulari & cōnexo. Necesse est igitur q̄ sit authēticus ſententiatiū poedēs sermone simplici & abſoluto. Ex prima enī traditione sua non est ordinata hāc scientia vt intellectum demonſtret eorum quaē tractat: sed ſolummodo vt hō eis fidem exhibeat: & ideo proprie dicit ſcientia fidei. Et etiā ideo ſolet dīc q̄ pprius modus ſcientiæ huius narratiūs est: quia per totum quaē ſententiās & conſuſiones credendas proponit, vt q̄ in principio creauit deus ca& ter. & q̄ tūc terra erat ianis & va. & cetera hīmōi. Et iō p̄kī q̄ vt dicit August. nihil volebant credere nīſ qđ ratione potuerūt agnoscere, fidem ſciētię huic exhibere noluerūt: ſed simplicitatem ei⁹ respuebat. Qđ ſeipſum reſtaratur feciſſe ante ſuam conuersionem, cum dicit. iii. conſ. Animū meū iñſtitui intēdere in ſcripturas ſanetas: vt viderem quales eſſent. & ecce video tem nō cōspectam ſuperbiſ neq; nudatam pueris: ſed inceſu humilem, ſuccēſu excelsam: & velatā mysteriū: ſed viſa eſt mihi indigna quā Tullianę dignitati compararem. Tumor enim me⁹ refugiebat modum eius.

Ad primum in oppositum, q̄ ſcientia iſta certissima eſt: quare debet habere modum certissimum: Dicendū ſecundum q̄ determinatum eſt ſupra, q̄ etiā ſciētię iſta ſit certissima: hoc eſt ex parte rei ſcītę, non aut ex parte hominis ſcientiis eam, nīſ quantū ad ſecuritatem & firmatē adharentię veritati quā tractat prius q̄ credible in ipſa factum ſit intelligibile. Nunc ergo cū dīc q̄ ſcientia certissima debet habere certissimi modū: Dicendū q̄ verū eſt iuxta gen⁹ ſuę certitudiniū: & hoc i⁹ ppoſito maxie non ex pte rei ſcītę ſed ex pte ſcientiis. Modus em̄ ſciendi magis ſequitur conditionem ſcītę q̄ rei ſcītę. Cum ergo certitudo ſecuritatis & adharentiæ in hac ſcientia ſit ex auctoritate primę veritatis, vt dictum eſt ſupra, certissimus modus respōdēs certitudini adharentię eſt modus tradendi hanc ſcientiam modo authēticō non inquisitiō: quia modus inquisitiū cauſat certitudinem euidentiā, quae licet eorum quaē traduntur in hac ſcientia, maior potest eſſe in multis: q̄ eorum quaē traduntur in aliis ſcientiis. hoc tamen non potest attingere quantum eſt ex parte diſcentiis, vt dictum eſt, ex prima huius ſcientię traditione ſed ex ſpeciali diuina iluſtratione vel ex eius rōnabili expoſitione. Vnde August. docens qualiter & ad quid per homines administratę ſunt ſacré ſcripturæ, loquens de eis ſub metaphorā montium, dicit ſic. Ex montibus venit vobis auxilium vt iſta audiretiſ: ſed nondum poteris intelligere &c. vt ſupra. Vnde & praet̄ rationem iam dictam propter eandem rationem qua primi doctores huius ſcientiæ ſimplices eſſe debebant non illuſtrati rationib⁹ humanae ſapientię, vt in eis magis illuſceret diuina auctoritas, eadem ratione omnino debet iſta ſcientia tradi modo ſimplici ſine rationum connexione, vt non humana industria: ſed diuina auctoritate intelligatur edita. ſecundum q̄ dicit August. xviii. de cui. dei. Quia ea q̄ ſunt huius ſcientię diuiniſ vocibus populo ſunt commendata, non argumētationum coniectationibus inculcata: vt non hominiſ ingenium: ſed dei eloquium contemnere formidaret qui illas cognoficeret. Et ſuper illud. i. Petri. ii. Non voluntate humana allata eſt aliquando prophetia, dicit Gloſ. Attēdite ppheticō ſermoni. Nam a deo eſt. Qđ potest probari per hoc q̄ prophetia nō eſt talibus verbis & tali nō locutioniſ ſcripta quali vſiūtūr homines ſeculares in locutio-

M

N
Ad pte.
principale

n v

Summe

Onus sua: & quali seculares scripturae sunt composite. Ad secundum: qd scientia ista est summe necd
Ad secundum. saria vt sciāt: dicēdū qd duplex est necessitas sciēdi hāc sciētiā. Vna p̄cipitalis ad cognoscēdū credā
da. Alia secundaria ad cognita & credita defendendū. Prima necessitate necessaria est vt sciatur. s. ne
cessitate sine qua nō est sciāt. Ad fide tenēdū ea qd tractat: ppter qd primo tradita est. Est autem necessaria
secunda necessitate ad opituladū piis & ad defendēdā fidē cōtra impios, ad intelligēdū. s. p ratio
nem illa quę per ipsam traduntur. sed ad hoc non est prima ei⁹ traditio facta per primos doctores
sed ad hoc est eius expositio facta per doctores sequentes, qui idcirco debuerunt sciētiā seculari esse
prediti, vt supra determinatum est.

Art. XV. De modo exponendi hanc scientiam ex parte ipsius scientię.

Art. XV.

Equitur de modo exponēdī hanc scientiam, vbi quatuor genera dubitationum occurunt.

Primum: ex parte ipsius scientię exponendę.

Secundum: ex parte ipsius expositionis tradendę.

Tertium: ex parte eius cui exponenda est.

Quartum: ex parte eius qui eam habet exponere.

Ex parte autenii huius scientię exponendę sunt tria inquirendā.

Primum: vtrum ista scientia sit exponenda.

Secundum: vtrum specialiter vetus testamentum sit exponendum.

Tertium: vtrum vbiq; sit exponenda.

A
Quēst. I.
Arg. I.

Ira primum arguitur qd ista scientia non sit exponēda, primo sic. Io. Dam. dicit in principio sententiarū suarum. Omnia qd tradita sunt nobis per legem & per prophetas & apostolos & euangelistas suscipim⁹, & veneramur, & cognoscim⁹ nihil ultra hoc inquirentes. exponens vltra id necessario inquirit. ergo &c. Secundo sic. Chrysostomus super illud Mat. i. Habens in vtero de spiritu sancto, dicit sic. Nequaq; euageris vterius, nec super ea quae dicta sunt quicq; requiras. suscipe qd reuelatū est: noli indagare qd tecum est, sed exponē semper aliquid vterius 3 euagatur, & aliquid requirit super id qd reuelatum est, & indagat qd rectū est. ergo &c. Tertio sic. Hieronymus sup illud Mat. xiii. Ediffere nobis parabolā zizaniorū, dicit in Homilia. Nō ei debe mus propere intelligēdi desiderio ante ei⁹ notitiā querere qd a dñō edifferatur, sed ante querit qui scripturam quā ipē nō exposuit exponit. ergo &c. In contrariū est Aug. dicens de hac scriptura in principio super Io. Quare auditur si nō exponat: quasi dicat, nō esset audienda si non esset exponēda, sed cōstat ex supra determinatis qd sacra scriptura est audienda, erit ergo & exponenda.

In oppo.

B
Respōsio.

Dicendum ad hoc: qd proculdubio sacra scriptura exponēda est, & hoc requiriē mod⁹ traditionis ipsi⁹ scientię. Sic enim tradita & iuoluta est mysteriis vt sensus spūalis necnō & literalis sit frequenter obscurus, & etiā quantū apparet prima facie frequēter sensus literalis absurdus sit. Ne ergo in ea absurditas aliqua appareat, & vt veritas eius tecta pateat, attentissime sacra scriptura exponenda est. Vnde de expositione facienda ppter apertione occultorū dicit Aug. in sermone de assumptione beatę virginis. Quia (ingt) quēdā scriptura sacra veris indagationū studiis qd rēta reliquit, nō sunt superflua estimanda dum vera indagatione fuerint patefacta. Focunda enim est veritatis auctoritas: & dū diligēter discutit, de se gignere qd ipsa est cognoscit. Sepe ei discussa verā cōuenientiā parit, quā manifestis sermonib⁹ ablocondit. De expositiōe autē facienda ad intellectū absurdorū, dicit Aug. in principio de morib⁹ ecclesię. Quis (ingt) mediocriter san⁹ nō facile intelligit scripturarū expositionē ab iis petendā esse qui earum doctores se esse profitentur! fieri⁹ posse immo id semp accidere: vt multa indoctis videant absurdā, qd cum a doctoribus exponunt eo laudā da videant elatius quo abiectius aspernanda videbant, & eo accipiāt aperta dulcius quo clausa difficultius aperiebant. Et eo ipso rationalis expositio quārenda est ardentius, quo dictū secundum literā videbat esse irrationabili⁹. secundū qd dicit Greg. in principio. iiii. Mora. Qui textū cōsiderat & sensum sacrę scripturę ignorat, non tā se eruditioē instruit qd ambiguitate cōfundit, qd nonūq; fibi literę cōtradicunt, sed dū a semetipſis per contrarietatē dissident, lectorē ad intelligentiā veritatis mittunt, vt qui difficultatē exterius patitur, veritatis intelligentiā consideret quā sequatur. Tanto enim quisq; illius notitię extraneus reddit, quanto in sola eius superficie ligat. Qz beatus Iob diei suę maledixit, hoc tanto intrinsecus maiori mysterio plenum, quāto extrinsecus humana ratio ne vacuū. Nā si quid rationabile fortasse extrinsecus sonuisse, nequaq; nos ad studiū interioris intellectus accenderet, eoz modo nobis plenius aliquid intus innuit quo foris rationabile nil ostendit.

Artic. XV. Quest. II. Fo. CII.

Sed nec ad eam exponendam iduxisset sacros expositores una catifa vel altera, nisi cum hoc coegerisset haereticorum pertinacia: qui in obseuris male exponendo eam peruerterunt: & propter illa q̄ in ea videbantur abfurda, eam respuebat. Et ideo dicit August. i. par. sup loā sermo. xxxvii. Scripturas discutiendas non fuisse si fieri posset, nisi haereticorum cōmēta cōpelleret. Ut enim dicit in ser. poedenti, mīti h̄eretici abūdant, & ad hoc eos deus absidare pmisit: ne semp lac̄e nutriamur, gaem non intellexerunt sapuerunt quomodo voluerunt: non recte aut sapiendo fidelibus catholicis q̄stio nes molestissimas intulerunt. Cooperunt ergo agitari & fluctuari corda fidelium: iam tunc necessitas facta ē sp̄italib⁹ viris vt contra arma diaboli Christi arma proferrent: & aduersus fallaces falsos q̄s doctores quantis possent viribus apertissima confictatione pugnarent: ne ipsi cum taceret alii periret. Quae res cogit etiam nos ne taceamus, vt vos intelligatis mecum gaudeatis: aut si intelligere nondum valetis, crededo securi in portu maneat. Dicam ergo, capiat qui potest: credat qui non potest, tamen dicam.

C Ad prima duo obiecta in contrarium dicendum q̄ aliquid quæ rere vltra vel supra id quod traditum vel revelatum est vobis: potest esse dupliciter: quia aliquid potest esse vltra vel supra id quod in litera patet & in sensu latet: vel supra siue vltra id quod in litera patet: non tamen supra vel vltra id quod in sensu latet. Quod primo modo est supra vel vltra, non est omnino requirendum in expositione: quia est vel impertinens vel contrarium regulis fidei. & in hoc casu loquuntur auctoritates illæ. Quod secundo modo est supra vel vltra, omnino per expositionem est requirendum. Vnde super illud Gal. i. Si quis vobis euangelizauerit præter id quod accepistis, anathema sit. dicit Glos. Attendum est q̄ non ait plus q̄ accepistis: nam qui supplet qđ minus erat, addit: qui autem prætergreditur fidei regulam non accedit in via. Supra ergo vel vltra licet requirere in expositionibus plus aliquid addendo qđ non expressum fuit, sed tñ latuit: non tamen id qđ est p̄ter id qđ in litera latet, apponendo scilicet qđ nec latet in sensu: sicut nec expressum est in litera: quia illud necessario vel impertinens est vel contrarium, vt dictum est. **D** Ad tertium de Chrysostomo, dicendum q̄ illud exponit seipsum, verum enim est q̄ proprie non debemus anteq̄ a domino edisterat sacras scripturas notitiam querere. s. naturalis ingenii industria, si ne diuina gratia, qđ fit quādo homo confidens ingenio suo præsumit eius intellectum per se inuenire. In adiutorio autem diuinae gratiæ quæ præsumitur adesse quando homo pie & modeste querit: non est proprie querere nisi dño differente: & hoc bene faciendū est, vt ampli⁹ infra patebit.

E Inca secundum arguitur q̄ ve. t. nō sit exponendum Primo sic. In eis quæ pertinent ad operationē, vana & inutilis est sciētia, si non secundum eam sequant opera. secundum q̄ dicit Philosophus in principio Eth. Sed ve. rest. in pluribus præceptis est de iis q̄ ptinent ad opera, vt sunt circūscīcio, obseruātia sabbati, & cetera hīmōi: q̄ non licet obseruare cū euangelio, vt ostēdit Apostolus in epistola ad Gal. per totū. vanum est ergo & inutile ver⁹ test. scire. Sed nō debet exponi nisi vt sciatur, exponi ergo ipsum est vanum & inutile. tale non debet fieri. ergo &c. **3** Se cundo sic, illud qđ est causa erroris & exorbitatiōis a fide euangelica non licet tenere, ve. rest. est hīusmodi: cum suadet illa teneri quæ tenere dissuadet fides euangelica, dicente Apostolo ad Gal. Si circūcidimini Christus nihil vobis prodest. cum dictum erat in Gen. Omnis anima cuius carō patiti circū. nō fu. peri. de populo suo. ergo &c. **4** **Tertio sic.** I. cui. xxvi. Vetera nouis superuenientib⁹ proiiciuntur. Glos. Vetera, lex & pphrē: noua, euangelica: piiciuntur, tanq̄ mortifera. Sed mortifera nō sunt legenda neq̄ exponenda, ergo &c. **Quarto sic.** Chrysostom⁹ super illud Matth. Et apti sunt ei caeli, dicit apd Marci. Vedit Iesus caelos scilios: q̄a scripture veteres scilicet sunt & inutiles facte. sed ad exponendum inutile non est laborandum, ergo &c. **In oppositum est illud qđ dicitur. ii. Pe. i. Habem⁹ certiorē ppheticum sermonem cui attēdentes beneficuntur. Glos. vt lucem scientias possitis habere. Sed omnis sermo ve. t. est sermo ppheticus, no. test. prænunciatiuus, secundum Aug. ergo ei attendendum est, vt lucem scientias possimus habere, hoc autē sit exponēdo ipm. ergo &c.** **P** **Riffo has reticorti.** **Dicendum ad hoc q̄ error Manichēos: fuit q̄ ve. te. omnino respuendum erat: & non legendum neq̄ exponendum: tum quia non a bono deo: sed a principe tenebrarum editum erat: tum quia ipsum obseruare non licet cum euangelio, & ideo non tenere legendō vel exponēdo. Quorum dictum quo ad primum articulū supra improbatum est: quo ad secundū articulū error est in dicto eorum. Non enim intellexerunt Manichēi vim & efficaciam veteris testamēti. Eſi enim hominibus carnalibus tñc tñp̄is datum fuit in onus quo ad obseruantias ceremoniales, viris tamen spiritualibus datum fuit quo ad easdem obseruantias in prophetiam; vt in illis obseruantias intellectis libertatem spiritus agnoscerent inueniendam in nouo testamento. Si ergo vetus**

Summe

testamentū non fuisset datū nisi in onus & obseruantia,bene verū est qđ cū venissem nouū cessare de
buit eius obseruantia omnino,& p̄icī debuisset,nec legi nec exponi.

G *Respsio auctoris.* **C** Quare cū nō solum in onus fuit datū, sed in prophetā eorū quae continent in noto testa. Dioendum igit̄ absolute qđ verus testamentū debet exponi vt maior fides adhibeat dictis in nouo tes.& vt cognoscat nouū in illo fuī se p̄enunciari. Vnde beatus Petrus cū ostendisset multis signis certitudinē doctrinę no.tes.adiunxit dīcēs. Et habem⁹ firmiorē p̄pheticū sermonē.vbi dicit Glos. Qđ ego dixi vobis nō est fabulosū sed certum est,& non tñ his signis declaratū, sed ad confirmationē nostrę p̄dicationis habemus p̄pheticum sermonē. Et debem⁹ ibi pro sermone propheticō intelligere totum ve.tes.secundū qđ dicit Aug.in li.de Catech. Ante aduentū domini scripta sunt oīa q̄ in sanctis scripturis legimus, vt illis cōmendaretur aduentus Christi,& futura p̄signaret ecclesia. Et ideo vt dicit.iii.contra Faustum illa veteris tes.ad intelligēdas in eis no.tes.p̄enunciations accipim⁹. veteris quidē testificatio fidē nouo conciliat. Idem super Apo.ser.iii.Sicut animal volare non potest nisi pennas habeat: sic p̄dicatione no.tes.fidē nō habet nisi habeat veteris tes.p̄nūciata testimonia. Semp em̄ qđ ante dictū est futurum,& postea factū inuenitur,fidem facit indubitabilē. Item gloſ.super illud Mat.xiii. Qui profert de thesauro suo noua & vetera.Apostoli sunt scribē & notarii Christi eliciētes de thesauro doctrinā suarum noua & vetera,quia quicquid in euangelio p̄dicant legis & p̄phatarum vocibus cōprobant. Vnde & Iudei diuina ordinatione ad hoc p̄ vniuersum mundū dis̄p̄si sunt,& ab antiquis legi veneratione nunq̄ in ritu alicuius gentis conuersi,vt vbiq̄ per ipsos.libros ve.tes. in testimoniū nouū ostēdere possem⁹. Secundū qđ dicit in Psal.iiii.vbi scdm ant. trāsl.loḡ p̄pheta de Iudeis.dīcens. Ne occidas eos neq̄ obliuiscant̄ legis tuę:disperge illos in virtute tua. Qđ exponens Aug. in Epist.quadā ad Paulinū dicit sic.Cōuenienter mihi videb̄ intelligi ita esse p̄nūciatū eandē gen̄tem etiā debellatam atq̄ subuersam in populi victoris superstitionib⁹ non fuisse cesseram, sed in veteri lege mansurā,vt apud eū esset testimoniu scripturarum toto orbe terrarum,vnde ecclesia fuerat euocanda. Nullo em̄ euidentiori documento ostendit gentibus qđ & saluberrime aduertitur non inopinatū & repentinū aliquid institutū spiritu p̄fumptionis humānę, vt Christi nomen in sp̄e salutis eterne tanta auctoritate p̄olleat, sed oīm fuisse prophetatum atq̄ conscriptū.& sequit̄ post pauca. Si em̄ in vno loco essent terrarum non adiuuarent testimonio p̄dicationē euangelii quę fructificat toto orbe terrarū. Ideo ergo disperge illos in virtute tua,vt eius ipsius cuius fuerūt negotiores,persecutores,interfectores,vbiq̄ sint testes per ipsam legē quā non obliuiscunt̄:& in qua ille p̄pheta⁹ est quē nō sequunt̄. Idē in ser.de cōceptu Rebeccae exponē illud Ge.xxv. Maior seruiet minori.dicit. Hec qui diligēter attēdit in christianis & iudeis agnoscit. Maior ei & senior populus Iudeorum:minori.i.populo christiano seruire probat,dum per totum mundū libros diuinæ legis ad instructionē omniū portare cogit. Ideo em̄ per omniē terram Iudei sunt dispersi, vt cum aliquē paganū voluerimus inuitare,& ab oībus prophetis iīm Christū annūciatum esse testantur,& ille resistens dixerit a nobis potius q̄ a spiritu sancto libros diuinę legis esse cōscriptos,nos habeam⁹ vnde eum redarguere certa ratione possim⁹, dicentes ei:de nostris libris tibi dubitatio nascit: ecce Iudeorū libros vtiq̄ simicorū nostrorū:quos certū est qđ ego cōscribere & imutare nō potui:iōpe relege,& cum ip̄is:& noli esse incredulus sed fidelis. Hoc ordine maior populus minori seruire cogitur,cum etiā per illorū libros ad credendū in Christo gentiū populus inuitatur.

K *Ad primum in oppositum,qđ ve.tes.nec est legendum neq̄ exponēdum quia nō est seruandū:dicendū scdm iā dicta qđ verū esset si non esset legendum nisi ad obseruandū:sicut secundū Philosophiū aliter moralis philosophia non est legenda nisi scilicet vt in opere obseruent̄ qđ dic̄t. Non em̄ est vt sciāmus,sed vt boni sciāmus.Nunc autē legendum est etiam vt p̄phētata & p̄nūciata per ip̄m ea quę sunt no.tes.cognoscamus. Vnde Augu.li.vi.contra Faustū exponens illud Apo.Hec em̄ illis in figura nostri contigerunt:scripta aut̄ sunt ppter nos.dicit sic.Cū dixit, Scripta sunt propter nos: p̄culdubio demonstrat quāta nobis cura legenda & intelligenda,& in quāta auctoritate habenda sunt. Quia vero dixit, Figura nostri fuerunt,& in figura illis contigerūt:ostēdit iam opus nō esse,vt cū res ipsas manifestatas agimus figurarū p̄nūciatārū celebrationi seruām⁹. Vnde scriptura ip̄a tunc erat p̄ceptum:nic̄ testimoniuū tunc agebatur sub p̄cepto figurato:nic̄ legitur in testimonio reuelato,illud erat tempus significandi,nunc manifestandi,tunc fuit illa scriptura exactrix operum significantium:nunc testis est rerū significatarum, quę & tunc seruabatur ad p̄nunciationem,nunc recitat̄ ad confirmationem. Ex quo instruit̄ quilibet doctor christian⁹ vt in expositione ve.tes.p̄cipaliter mysticę expositioni int̄ēdat.historicus aut̄ sensus Iudeis erat p̄ prius.secundū qđ dicit Orig.super Ge.loquens de litera ve.te.in Ho.v.Si quis haec secundū literā solū audire vult & intelligere,magis cū iudeis q̄ cum christianis debet habere auditorū. Si ḡs aut̄*

Artic. XV. Quest. III. Fo. CIII.

vult esse christianus & Pauli discipulus, audiat eum dicentem q; lex spiritualis: & orare debet ad dominum ut ipse auferat velamē literæ, & aperiat lucē sp̄ritus. Aliter igitur potest dici ad argu mētū: q; licet illud testamētum non sit modo seruandū literaliter sicut tūc, est tamen seruandum spiritualiter, & ideo multo diligentius est nunc legendum & exponendum ut intelligatur: quanto difficultius est ex ipso nunc cognoscere quæ sunt agenda spiritualiter secundū ipsum, q; erat tūc q; agenda erat literaliter. Et hoc est qd dicit August. in lib. contra Adimātūm. Itaq; ablatæ sunt ser uiles obseruationes: sed earum interpretationes tenent. Quicquid em̄ futurā eccl̄ia significabat p̄phetia est. Habes aut̄ apostolum dicetem. Spiritum nolite extigere: prophetias nolite spernere: oīa legite: quæ bona sunt tenete. Legenda est ergo scriptura diuina & sp̄iūs sancti dispensatione cognoscenda, & intuenda p̄phetia, reiicienda carnalis seruitus & liberalis intelligētia retinenda. Hinc dicit Orige. in Homilia. v. super Exo. Doctor gētium in fide & veritate apostolus Paulus tradidit eō clesie quā cōgregauerat ex gētibus, quō libros legis suscepitos ab aliis sibi q; ignotos prius & valde peregrinos deberet aduertere, ne aliena instituta suscipiens & institutorum regulā nesciēs in pegrī no trepidaret īstrumēto. Propterea ergo ipē ī nonnullis intelligentiē tradit exempla, vt & nos similia obseruemus in ceteris: ne forte p̄ similitudine lectionis & instrumenti. Iudeorūt nos effe cōtos esse discipulos crederem⁹. Hoc ergo differre vult inter discipulos Christi & synagogę: q; legē quā illi male intelligendo Christū non receperunt, nos spiritualiter intelligendo ostendamus eam ad eccl̄iae īstructionem merito datam. Accepta ergo a beato Apostolo semina intelligētia sp̄iūlis quantum dominus illuminare dignabitur excolamus. Ecōtra aut̄ fuit in veteri testamento: ga vt August. dicit in eodem contra Faustum ybi supra, cum adhuc non oporteret ante aduentum domini nudare populo legitimarum sacramenta figurarum, nō inuitabantur significata intelligere: sed iussa cogebantur implere. Et vt dicit ibidē. Tunc enim anima quasi matrimonio iuncta erat li terē velut virō: quem oportuit mori prius vt tunc demū alteri viro copuletur. Sp̄irituali intelligētia. Vnde Orige. in Homilia. vi. super Gen. Apostolus dicit mulierē alligatam esse legi qdī vir vivit. Si autem mortuus fuerit vir, solutam esse a lege viri: vt iam non sit adultera si fuerit cum alio viro. Oportet igitur mori prius legem literē: vt ita demum libera iam anima spiritui nubat & noui testamenti gratiam sortiatur. Ad secundū q; vetus testamētū est causa erroris & exorbitationis a fide euangelica, dicendum q; non est occasio data sed occasio accepta a male & peruerse intelligentibus ipsum. Sicut non est aliqua tam recta scripture quin prava interpretatione possit esse occasio erroris. Bene autem intelligentib⁹ ipsum expositum est causa magnē confirmationis in fide euangelica, vt dictum est. Ad tertium q; nouis superuenientibus vetera piicietis. Dicendū q; verum est secundū ceremoniales obseruantias non scdm sp̄irituales: neq; scdm sp̄iūalem intelligentiā vt dictum est. Ad quartū: q; scripture illę īutiles sunt: Dicendū q; verum est non ad sciendum, sed ad vñrendū, nisi secundū sp̄iritualem intelligētiam, vt dictum est. Vñ cōtinuo subdit. Quia post Christum iam lege & prophetis nō vtimur: sed euangelio Christi quasi telo.

Ira tertii arguit q; sacra scripture nō sit vbiq; exponēda. Primo sic. Si vbiq; es set exponēda, tūc nihil in ea secundū q; litera sonat esset tenēdū, qm̄ expositio q̄rit aliqd extra qd̄ litera fonat, cōsequēs falsum est, secundū illud qd̄ dicit Amb. i Hexa me, exponens illud. In principio creauit de⁹ q̄. & ter. &c. Jam ordo inquit. Seruādus est quem scripture contexuit, erubescemus igit̄ intelligere simplices creaturas, q; simplicibus & suis declarant vocabulis! Cum legim⁹ celū, celum accipiam⁹, cum terram legimus, terrā fructiferā intelligam⁹. ergo &c. Secundo sic. Aug. dicit lib. v. cōtra Iul. Vbi manifesta res est, scripture diuinę sensū nostrū addere nō debem⁹. Nō em̄ hoc facit humana ignoratiā: sed p̄sumptiōe supba, sed in multis locis scripture res manifesta est: vt in illo loco Gen. iii. ybi dicit scripture de primis parentibus post peccatū: quia fecerunt sibi pizoma ea. sup quo disputat ibi cōtra Iul. ergo &c. In oppositū est illud August. super Io. ser. ii. Bonam ē fratres vt textum diuinarum scripturarum nullum locum pr̄termittēdo pertractemus vt possumus, & loquī de ei⁹ expositione. vbiq; ergo est exponenda.

Dicendum ad hoc: q; expositio dictorum sacræ scripture ad duo ī genere tenere debet. secundum q; īferius declarabitur. Primo ad intentum literē explicandū cū sanum ī intellectū habere poterit. Secundo ad sensum mysticum latentem sub cortice literæ īdagandū. Loquendo de expositione primo modo, semp est exponenda, n̄i litera ipsa intentum clare rep̄sentet: q; nō est exponēda. secundum q; dicit August. super Ioā. par. i. ser. l. Quaedam in scripturis ita manifesta sunt: vt pot̄ auditorem q; expositorem deliderent. Tūc em̄ expositio vel erit verborum conciliatio, si per alia verba nota explicetur; vel ipsius literē maior obumbratio, si explicet per ignotiora;

M
Ad scdm̄

N
Ad tertii
O
Ad q̄rtū

P
Quest. iii.
Aug. i

In opposit.

Q
Rōbius

Summe

vel sensus literalis eneruatio, si aliter intentum eius nictamur exprimere q̄ pretendit. Secundū q̄ dicit Aug. de opere monach. contra illos qui clara dicta Apostoli aliter volebat exponere q̄ litera haberet, & ideo dicebat ipsa esse obscura. Quid inquit hoc? perti⁹ qd̄ clarissim⁹ veretur ne forte volēs id expōnere obscurū fiat qd̄ per se luocet ac clamat. Propterea ubi aliter ea interpretari nō possunt, etiā clara & manifesta obscura & incerta es̄c̄ndet. Et hoc modo intelligit dictū Ambr. & silt. Aug. in pri⁹ mis duob⁹ argumētis. Loquunt enim cōtra illos q̄ alio modo q̄ litera p̄tendit, sā exponit, negādo sensum quālitera p̄tendit, sicut patet inspicienti originalia. Loquendo autē de expositione secundū modo, dicendum q̄ ea quā sacra scriptura in serie literē exprimit, aut ponunt principaliter ut in intellectum scriptoris atq̄ intentum exprimēt, aut ut illorū colligamenta & cōtinuamēta: sicut in oratione partes principales sunt nonnen & verbū: cetera autē illarum alligamenta. Vnde illa tota historia de generatione Nacher Ge. xxii. in si. nō est nisi vt inducat Rebecca quā Isaac assūmēre debuit in uxore. Secundū q̄ ibi dicit Greg. & quē talia sunt, cum certū esse potest, nō sunt mysticē exponenda: quia nec sp̄s lētūs ppter aliqd̄ mysteriū illa apposuit. Vnde dicit ibi Greg. Nec mirum si non hēc omnia mysticōs sensus gerunt: quia nec omnes arboris ramī fructū ferūt. & secundū Aug. xvi. de ci. dei. c. xviii. non omnia quē sunt in cithara sonum reddunt, nec quē sunt in atrio tentare scindunt. Quādo autē non est certū esse talia, nō est incōueniens in eis mysteriū querere. Quē vero ponuntur principaliter ad intentiū exprimēndū, illa semp & vbiq̄ exponenda sunt quātūcīq̄ sine literalia & historicā. Vnde & de exponendis miraculis Christi dicit Greg. in Homī. Luç de ogo il luminato. Miracula dñi & salvatoris nostri sic accipiēda sunt, vt & in veritate credant facta: & tū per significationem aliquid nobis innuāt, opera quippe eius & per potentiam aliud ostendunt, & per mysterium aliud loquunt. Ecce quis iuxta historiā oēcus fuerit ignoramus: sed tamen quē per mysterium significat nouimus. oēcum quippe genus humāni est: secundū q̄ ipse exponit miraculū illud, qd̄ prosequit̄ mysticē. Vnde de codē dicit Aug. super Io. par. i. ser. xliii. Ea q̄ fecit Christ⁹ suā pēda & mīrāda & oga & verba sunt: opera quia facta: verba quia signa. Si ergo qd̄ significet id qd̄ factum est cogitemus, genus humāni est iste homo: secundū q̄ similiter totum mysticē exequitur. Et si hoc faciendū est circa historicā facta noui test. multo fortius ergo & circa ea quā sunt veteris test. secundū q̄ dicit Aug. ser. de Ioseph. Quotiens fratres charissimi lectiones de veteri test. faciunt non solum hoc debetis attendere qd̄ sonāt, sed qd̄ intelligit, & sapit sp̄s. Idem in sermone de cōiunctione Isaac & Rebeccā. Historias narrare in scripturis sanctis animarū est eruditio & spiritualis doctrina. Illud ergo quod principale intentum scriptoris exprimit, vbiq̄ exponendum est. Et hoc nisi in duobus casib⁹: quorū primus est qf̄ ipsa litera sensum solūmodo spiritualē p̄tendit, sicut et illud. Diliges dñm deum tuū ex toto corde tuo &c. vbi nō est ali⁹ sensus spiritualis inuestigādus, ga ipsa litera se esse moralē ostendit, sed solūmodo expositione literali intentio literē cū nō est latē clara est explicanda. Secundū q̄ exponit qd̄ sit diligere ex toto corde, qd̄ ex toto aīa &c. hmōi: & maxime vbi literalis intellectus sub fīlitūdinib⁹ pponit. vt patet in parabolis q̄s Christ⁹ pponit Mat. xiii. Secundū vero est quando scriptor ipsi literē apposuit mysteriū qd̄ per expositionē apponēdū fuit. Tunc enim in illo genere expositionis alia expositio non est exquirēnda. Vnde Orig. in Homī. cōcūsionis super Ge. volens ostendere q̄ sermo de cōcūsione carnalī quando ipsa sola exprimit allegorice exponendus est, super illud ppheta: Oēs alienigenæ incircuncisi sunt carne, filii autem israel incircuncisi sunt corde: quia ibi duplex incircuncisio exponitur, vt non oporteat spiritualē per expositionem allegoricam querere: dicit. Ecce propheta vtrāq̄ cōcūsione designat: carnis & cordis: allegoriae nō supēst locus vbi vtrāq̄ species cōcūsionis exhibet. Vñ Mat. xiii. vbi Christ⁹ exponit pabolas de semine & fermēto allegorica expositiōe, nō licet aliter eas exponere. q̄ Christ⁹ ex posuit, sed in Homī. de semine dicit bñs Gre. Lectio sc̄i euāgelii quā modo fratres charissimi audistis expositione nō indiget, sed admonitione, quā ei p̄ semetip̄am veritas exposuit, hāc discutere huāna fragilitas nō p̄sumit. Secundū etiā q̄ dicit Aug. in epistola ad Deogratias in fine, vbi loquit̄ de historia Iona, dicit. Licet sane cuiilibet q̄libet aliter, dum tñ secundū regulam fidei, oēterā omnia q̄ de Iona propheta mysteriis opera sunt aperire. Illud plane q̄ in ventre cete triduo fuit, fas non est aliter intelligere q̄ ab ipso coelesti magistro in euāgeliō cōmemorauimus. qm̄ vt dicit secundo de doc. christiana, legentes scripturam nihil aliud appetunt q̄ voluntates & cogitationes eorum a quib⁹ cōscripta est inuenire, & p̄ illas voluntatē dei, secundū quā tales hoīes loquutos esse credim⁹. Nulla autē expositio nos de illo certiores facere potest q̄ expositio Christi. Nulla igit̄ oīno alia q̄reda est q̄ illa quā ipse apposuit, & hoc dico in eodē genere expositiōis. In alio autē genere expositionis, vt intentum literē clarissim⁹ capiat, vel allegorice vel anagogice intelligatur, bene licet yterius exponere si cōgrua expositio occurrat. Per iam dicta patet obiecta ytriusq̄ partis.

R Secundū q̄ dicit Aug. in pri⁹ mis duob⁹ argumētis. Loquunt enim cōtra illos q̄ alio modo q̄ litera p̄tendit, sā exponit, negādo sensum quālitera p̄tendit, sicut patet inspicienti originalia. Loquendo autē de expositione secundū modo, dicendum q̄ ea quā sacra scriptura in serie literē exprimit, aut ponunt principaliter ut in intellectum scriptoris atq̄ intentum exprimēt, aut ut illorū colligamenta & cōtinuamēta: sicut in oratione partes principales sunt nonnen & verbū: cetera autē illarum alligamenta. Vnde illa tota historia de generatione Nacher Ge. xxii. in si. nō est nisi vt inducat Rebecca quā Isaac assūmēre debuit in uxore. Secundū q̄ ibi dicit Greg. & quē talia sunt, cum certū esse potest, nō sunt mysticē exponenda: quia nec sp̄s lētūs ppter aliqd̄ mysteriū illa apposuit. Vnde dicit ibi Greg. Nec mirum si non hēc omnia mysticōs sensus gerunt: quia nec omnes arboris ramī fructū ferūt. & secundū Aug. xvi. de ci. dei. c. xviii. non omnia quē sunt in cithara sonum reddunt, nec quē sunt in atrio tentare scindunt. Quādo autē non est certū esse talia, nō est incōueniens in eis mysteriū querere. Quē vero ponuntur principaliter ad intentiū exprimēndū, illa semp & vbiq̄ exponenda sunt quātūcīq̄ sine

S S

T T

V V

X X

Y Y

Ad obie.

Equitur de modo exponendi hanc scientiam ex parte ipsius Art. XVI
expositionis, ubi perquirenda sunt. ix.

Primum: utrum expositio profunda sit in ea inuestiganda.

Secundum: utrum multiplex sit in ea expositio querenda.

Tertium: utrum solum quadruplex expositio sit in ea querenda.

Quartum: utrum ubique in ea est multiplex expositio inuestiganda.

Quintum: utrum in qualibet expositione & sensu subest ei veritas.

Sextum: utrum omnis expositio vera est in ea indifferenter accipienda.

Septimum: utrum rationis inuestigatione est exponenda.

Octauum: utrum potior sit expositio rationis inuestigatione an auctoritate;

Nonum: utrum expositio inuestigata claro sermone proponenda sit.

Irra primum arguitur quod expositio profunda in hac scientia non est inuestiganda, A
primo sic. Illud non debet ab homine inuestigari: quod non potest ab eo inueniri, Quest. I.

qua frustra laboraret, profunda expositio in eis quod sunt huius scientie est huiusmodi. Arg. I.

Secundum quod vult Aug. in illa auctoritate communis in Epistola ad Volusianum.

Tanta est christianarum profunditas literarum &c. ergo &c. Secundo sic. Ro. xii. 2

Non plus sapere quod oportet sapere, sed non est plus sapere quod oportet nisi profunda
inuestigatione scripturae, hoc enim facit oculi hereticos, ergo &c. In oppositum est. In opposi-
tione quoniam ut dicit Aug. i. de Aca. Res magna, diligentem digna est inquisitione: ergo fes maxima cu-
susmodi est expositio huius scripturae, diligentissima digna est inquisitione, hec non est nisi profun-
da. ergo &c.

Dicendum ad hoc, quod cum scripturam cuiuslibet expositio hoc querit ut veritas eius elu-
cescat disceretur, in sacra scriptura expositio duo sunt attendenda: quod primus est evidenciae veritatis quod querit. Secundus est capacitas discerentis quod veritate informari intedetur. Quartus ad primus exponentis intentio
cessare non debet quousque ad liquidam veritatem pueniat, & cum ea iuenerit cessare continuo, nec in eodem
modo expositio inuestigare aliquid vellet, siue inuestigatione profunda inuestigata sit, siue planiori.
Scdm quod dicit Gregorius sup illud Ge. xxx. Tollens igit Jacob virgas, Intellectus sacri eloquii inter textum &
mysterium tanta libratione perstandus est, ut neque nimis discussio pote deprimat, neque torpor incuriae
vacui relinquat. Multe enim sententiae tanta allegoriarum conceptione grauidae sunt, ut quibusdam eam ad
solam historiam tenere nescit, earum notitia per incuriam priueretur. Quodam vero ita exterioribus pa-
ceptis infestuunt, ut si quis subtiliter penetrare desiderat nihil itus inueniat, sed sibi etiam quod foris est abs-
condit. Si ergo liquida veritas quod queritur, velut in littera se offert, profundius inuestiganda expo-
sitione non est. Cum vero veritate litera abscondit, quousque liquida veritas inueniat expositio profun-
da querenda est. Secundum quod dicit Aug. sup Io. ser. xxiii. Quodam loco in evangelio (cf. Mat. viii.) dominus ait
prudentem auditorem verbi sui simile esse debere homini, qui volens edificare fodit altius donec peruenit
ad fundam entem stabilitatis petram. Putemus scripturam dei tanquam agnum ubi volumus aliquid edificare
Non sumus pigri, nec superficie contemni, sed aliam altius donec perueniamus ad petram. Petra autem erat
Christus, in quo ut dicit apostolus: sunt oculi thesauri scientie & sapientie absconditi. Et sic non est
cessandum donec ad solidam sapientem veritatem perueniamus. Sed intelligendum, quod priusque altius solida
veritas inuestigata est in determinando & sententiado de ipsa caurela adhibenda est, in eo scilicet quod liquidum
non est nihil temere affirmando dum adhuc dubium est verum falsum ne sit. Quod autem doceri potest
verum apertissimum, vel scripturarum certissima auctoritate, sine cunctatione assentendum. Scdm quod dicit
Aug. viii. sup Ge. in primo eo tamen moderamine seruato, sicut dicit in li. vi. ut in profunda littera sensu
quod certum est sic terminet, ut magis possemus diligentem inquirendi quod affirmandi temeritate, & ut dic-
tit in li. x. si non liquidam de qua dubitate non debeat: tamen acceptabilem sententiam nanciscamus
tenere ea donec certum aliquid illucscat non sit absurdum. Quod si nec hoc quidem portuerimus documentorum
momentis vndeque pariterque nutantibus, saltem non videbitur nostra dubitatio laborare deuitare querendam
dicitur, sed affirmandi temeritatem. Quantum vero ad secundum semper iuxta discentis capacitate for-
mada est expositio. Et ideo cum piures discentium grossi sunt & hebetes, grossa & vistara expositio pri-
cipue querenda est. In usitata autem et si vera sit potius insinuanda quod asserenda est. Si autem tam obscura
sit ut vires discentium excedat differenda est, & visus ad tempus opportunum occultanda. Scdm quod Academici
leguntur occultaesse sententias doctrinam Platonis. Et huc est quod dicit Aug. sup euangel. li. iii. Boni

B
Responso

C

D

E

Blumme

F catholici qui fidem integrum sequunt & bonos mores,qd ad fidei doctrinam pertinet ita querunt, si quid querendū est, vt absit cōcertatio periculosa: vel cū quo q̄rit, vel eis qui discentes audiūt. Ita autē docent: si quid docendū habent, vt vſitata & cōfirmata securissime & cōfidentissime & leuissime, vt possunt insinuent. Inusitata vero etiam si veritatis manifestatione liquidissima perceperint querendi potius q̄ percipiendi aut affirmandi modo propter audientis infirmitatē. Si em̄ tātū pondus habet aliquod verum, vt vires discentis excedat: suspendendum est vt expester crescentem: nō imponendum vt obterat parvulum: aliquādo aut & occultādum est: sed cum spe hortatoria, vt nō faciat desperatio frigidiores: sed desiderium capaciores. Inde est illud Dñi. Multa habeo vobis: diceret: sed non potestis portare modo. & etiam illud Apostoli. Non potui vobis loquī quasi spūialib⁹: sed quasi carnalibus: tanq̄ parvulis i Christo lac potum dedi vobis non escā: nondū em̄ poteratis intellegere. Perfectis aut & spiritualibus expositor p̄funda spiritualis est pponenda. Propter qd idē Apostolus dixit. Sapientiam loquimur, ster pfectos. & sequit. In doctrina spūis spūialib⁹ spūalia cōparates spūis em̄ omnia scrutat etiam p̄funda dei. Vn̄ quia intellectus p̄funda expositione eliciendus ē multum caute in tali expositione poedēdū ē ne qd temere afferat nisi qd iuxta regulā fidei certissimē luentum cognoscatur: qua cautela omissa hereses omnes in ecclesia cōtigerūt. dicente Aug.i.par. super loā.ser.xviii. Neq; em̄ hereses natē sunt: & qdam documenta pueritatis illaqueantia aias: & in profundum p̄cipitantia: nisi dum scripture bonę intelliguntur non bene: & qd in eis non bene i telligitur: etiam temere & audacter afferit. Ita charissime valde caure audire debemus ad q̄ capienda sumus parvuli: & corde pio: & cū timore, hanc tenentes regulam sanitatis, vt qd secundū fidem qua imbuti sumus intelligere valuerimus, tanq̄ de cibo gaudemus. quod autem secundū sanam fidei regulam intelligere nondum potuerimus, dubitationem auferamus: intelligentiam differam⁹: hoc est vt eriā si quid sit necūm⁹, bonum tñ & verū esse minime dubitemus: a quo prorsus fides nostra labi non debet: quæ nullis hominū argumentis extorquēda est cordi nostro: ad quā dirigamus ea quæ intelligimus: & quæ forte non intelligimus, dirigenda ad hanc regulam quādōq; differamus cum idonei fuerim⁹. Fides em̄ (vt dicit Glos. sup illud Leui.ii. Toller pugillum simile) est mensura scientiæ.

H Ad pri. princip.
I Ad secdm.
K Quast.ii. Arg.i.

C Ad primum in oppositum, q̄ homo non potest attīngere ad profundam expositionem dicatorum huius scientiæ: Dicēdū q̄ verum est omnia eius p̄funda pscrutando: & maxime quantum pscrutabília & scibilia sunt hominī. hoc enim hominī impossibile in vita ista est. Secundū q̄ dicit Orige. sup Exo. Si singula diligenter inspicias, plura in quibus h̄reat intellectus q̄ in quib⁹ expediti posſit inuenies: pro quibus dicere in oratione debeamus. De profundis clamaui ad te domine. & ideo studio eius in hac scientia nō est termin⁹ ponēd⁹, vt dictū est supra. Multa tñ profunda hui⁹ sc̄ipot inuestigare expositiōe p̄funda p̄ gratiā dei q̄ multū excedit inuestigationē naturalis rōnis. Secundū q̄ dicit Apostolus. i. Corinth. ii. Qz oculus nō vidit nec auris audiuit nec in cor hois alcedit q̄ nobis reuelauit deus per spūm suū. Spūis em̄ omnia scrutatur etiam profunda dei. Ad secundum q̄ plus sapere q̄ oportet est profunda inuestigare: Dicēdū q̄ verum est qñ p̄funda inuestigatio excedit moderamē in intellectus inuestigantis. Maxime quando cum hoc excedit regulas fidei. Sed est alia p̄funda inuestigatio sub moderamine intellectus inuestigantis: & ductu recte rationis iuxta regulas fidei: qua inuestigare profunda non est plus sapere q̄ oportet. Profunda inuestigatio primo modo p̄fumptuosa est: & temeraria: & hereticos facit: quia querunt altiora se vt dictū est supra. Vnde dicit Esichius super illud Leui. vi. Omnis qui tetigerit illam sanctificabitur. Plane ostendit q̄ disputando de deo. i. theologizando sufficit nobis tñ tangere, qui enim vult cal fieri: si manum in ignem miserit pro calefactione adustionem sustinebit. Profunda vero inuestigatio secundo modo charitatiua est & studioſa: quia manet in sobrietate. Et ideo vbi dixit Apostolus. Nō plus sapere q̄ oportet sape. statim addidit. Sed sape ad sobrietatem. Glos. i. inuestigare de mysteriis diuinis sine p̄fumptione & temperate. qd preceptum transgressi sunt omnes heretici. Vnde p̄funda inuestigatio non competit nisi viris spiritualibus & perfectis: cateris autem p̄nicioſa est.

Irca secundum arguitur q̄ facra scriptura non sit multipliciter exponenda. Primos. Scientia illa quæ maximè est scientia veritatis, maxime simplices debet habere similes. Em̄ q̄ dicit Seneca. Quæ veritati opam dat ofo, sic posita debet eē & simplex. Scia ista ē h̄moī: ga oīno falsitate caret, vt patet ex p̄determinatis. Maior autē est sermonis simplicitas cū habet sensum vñicū & vñicā expositionē q̄ cū m̄ltipli cē. ergo &c. Scđo sic. cū n̄ sit exposicio nisi sit vera: si m̄ltiplex eēt expō facre scripturę & fimo ei⁹: tūc i hoc oīs fimo ei⁹ eēt m̄ltiplex. Est ei⁹ fimo m̄ltiplex q̄ plures

Artic. XVI. Quest. III. Fo. CV.

cōtinet sensus in quibus potest verificari, sūm Philosophū in Elenchis. Talis autē sermo sophistis est. theologia ergo esset sciētia maxime sophistica, & sermo ei⁹ sophisticus. cōsequens est falsum: scđm illud. Qui sophistice loquīt̄ odibilis est deo. in quo scriptura ista sermonē sophisti tū dēterat: vt dicit Aug. ii. de doctrina christiana. ergo &c. In oppositū est Augustinus dices in principio sup Gen. In libris omnib⁹ sanctis intueri oportet, quę ēterna intiment̄, q̄ facta narrant̄, quę futura p̄nuncientur, quę agēda p̄cipiant̄. vbi quatuor sensus scripturę exprimuntur.

In oppo.

Dicendum ad hoc. secundū q̄ tangit Orig. in Homil. de nativitate Iſaac, quidā dicebant q̄ simpliciter erat intelligēdē scripturę, ita q̄ nō nīf literalē sensum oporteret aduerte: qđ aperte falsum est, quoniā etiam in manifestis historiis oportet aliū sensum p̄quirere. secundū q̄ dicit Orig. ibidē. Quid putamus quia propositū sit spiritui sancto historias scribere, & narrare quomodo a lacte depulsius fit puer, & coniūrium factum sit, & quomodo iuferit, aliaq̄ puerilia gesserit? An p̄ hoc putādū est q̄ nos diuinū aliquid edocere velit, & dignū qđ humanū genus dei vocibus discat? & infra ibidem super illud. Ecce ancillam. Hęc inquit quomodo intelligi debeant nō cōmētabor. Apl's infra differuit dices: Quę sunt sūm allegoriā dicta. hęc ille dicit allegorica esse: vt nos qđ faciēdū sit in ceteris nouerim⁹: & in his maxime in quib⁹ nīhīl legē diuina dignū historicā videt̄ indicare narratio. Cōcedere igit̄ oportet q̄ multiplex est expositorio sacrę scripturę, & ali⁹ sensus sepi⁹ q̄rēdus q̄ līta p̄tendat. scđm q̄ dicit Aug. in ser. de proprietatib⁹ verbi. Per spiritū sanctū scripturę cōscriptę sūt, & sensū hīt nō eū solū qui in manifesto est: sed & alios quidē latentes q̄plurimos. Et illius pluralitatis duplex est necessitas. Vna ex parte nostra. Altera ex parte ipsi⁹ scientię. Ex parte nostra, q̄aia vt dicit Aug. xv. de ci. dei loquēs de hac scientia, multos sensus peperit eius obscuritas, cū diuinarū scripturarū quisq̄ tractator secundū fidei regulā idipsum conatur exponere, & contingunt ista de causa multę expositiones etiā in eodem genere exponēdi. Ex parte autē huius scientię multę conueniunt ei expositiones: quia scđm p̄determinata, scientia ista in dictis suis debet esse secunda mysteriis: vt sub eadem litera diuersos sensus cōprehendat: & in hoc habeat p̄rogatiuam sup omnes alias sciētias. secundū q̄ dicit beatus Greg. in prolo. mor. Sacra scriptura omnes alias scientias &c. vt habitū est supra titulo. vii. q. iii. Diuersi autē sensus & sententię sūm diuersa mysteria non possunt explicari nisi diuersis expositionibus. Idcirco absolute dicēdum q̄ ista scientia in dictis suis diuersas debet habere expositiones.

M

Ad primum in oppositū q̄, simplicior est sermo habens vnicam expositionem q̄ plures: & similiter ad secundum q̄ sermo habens plures expositiones, est sermo multiplex & sophisticus: dicendū q̄ diuersitas expositionū contingit dupliciter: vel secundum eandē rationē intelligendi & significandi: vel sūm aliam & aliā rationē significandi & intelligēdi. Diuersitas expositionū primo modo solūmodo est in sermone multiplex, videlicet quia sub eadem voce, siue cōplexa, siue īcōplexa significātur plura vel cōsignificant̄. & iste sermo est sophisticus. Sed talis diuersitas expositionū nō est illa quę cōpetit huic sciētię: sed quę fit sūm aliam & aliā rationē: quia videlicet expositorio historicā fit sūm significationes vocum, expositiones vero mysticę sūm significationes rerū, & diuersę circa eadē rē propter diuersas p̄prietates eius, & talis diuersitas nō facit omnino sermonē esse sophisticū neq̄ multiplicem: immo sub equali simplicitate sermo nīs qua in aliis sciētis solū sensus vnu cōtinet, cōtinent̄ in ista scientia sensus plures. & hoc significat magnā efficaciā & virtutē hui⁹ sciētię: quia quāto aliquid est superius & maioris virtutis tanto vno simplici plures exercet virtutes & actiones.

N
Ad pri. pri.
Ad scđm.

Ista tertīū arguitur q̄ sacrae scripturę nō debent esse sensus nisi duo. Dicit enim Diony. in cę. Hier. Duplex est sanctę manifestationis modus. Sancta autē manifestatio diuinorū sit per expositiones huius sciētię. ergo &c. CQz solū sunt tres, arguit. Dicit enim Hu. iii. sentētiarū suarū. Tres sūt modi sacrę scripture. Historia quę est rerū gestarū narratio. Allegoria, cum per vnu factū aliud intelligit. Tropologia. i. moralis locutio, in qua de morib⁹ ordinādis tractatur. CQz fint. iv. arguitur. Dicit enim Beda in Glo. sup Gen. Quatuor sunt regulę scripture Historia, quę res gestas loquit̄. Allegoria in qua aliud ex alio intelligit. Tropologia. i. moralis locutio, in qua de morib⁹ ordinādis tractatur. Anagogia. i. spiritualis intellectus, per quem de summis & celestibus tractatur ad superiora ducimur. his enim quatuor quasi quibusdā rationē diuina scriptura voluitur. CQz fint. v. arguitur. quia Augu. de vtil. credendi, a numerat si militer. iii. modos, in quibus tangit vnu preter dictos quatuor dices. Omnis scripture quę yes-

O
Quest. III.
Arg. i.
2

4

Summe

tus testamenti vocatur, diligenter ea nosse cupientibus quadrifaria diuidit: sicut historiam, sicut etymologiam, sicut analogiam, sicut allegoriam. Quod sunt multo plures arguit: quoniam sicut aliquando sacra scriptura exponitur historice, aliquam tropologice, vel allegorice, vel anagogice: Sic aliquam exponit parabolice, aliquando ironice, & pluribus aliis modis, secundum diuersas figuratas locutionis.

P **Responso.** **C**Dicendum ad hoc, secundum quod dicit Augustinus de doctrina christiana. Legis & omnium dei unius scripturarum plenitudo, & finis est dilectio. Diligere autem homo non potest hoc quod non credit, porro si credit & diligit, bene agendo efficit ut speret ad id quod diligit se esse venturum. Tria itaque hec sunt quod scia omnis & prophetia militat, fides, spes, & charitas. Quapropter cum quisque cognovet finem percepti esse charitatem de corde puro & conscientia bona & fidei non facta: oportet intellectum diuinarii scripturarum ad ista tria relaturus, ad tractationem illorum librorum securus accedat. Et quia ea quae spei sunt & charitatis, sub ista scia non cadunt: nisi in quaerantur sunt res fidei: vestrum & ista scia, fidei scientia nesciatur: quemcumque enim in ista scia tractantur: sic exponenda sunt omnia: ut ad regulam fidei dirigantur, secundum quod dicit Augustinus de civitate dei, quae hic exponenda sunt, et si non uno differunt modo, ad unam tantum fidei catholicae concordiam reuocanda sunt. Quare cum ista scientia non continet nisi tria, quae ordinantur ad tria bona consequenda in vita ista, credenda, sicut a nobis creditur, diligenda ut a nobis diligantur, speranda ut a nobis sperentur, & de omnibus his sacra scriptura tractat: ut de eis quod fidei sunt: est enim fides credibilis, diligibilis, & sperandoris: omnis ergo expositor sacre scripturae tenebit debet ad hanc tria secundum regulam fidei: scilicet ut credant credibilita, ut diligant diligibilia: ut sperentur speranda. Quare cum scriptura sacra notitia tradat diligibilis, diligibilis, & sperandoris: non tam in seipso literaliter illa nobis describendo, quam ex quibusdam factis & gestis quod narrat nobis ea insinuando. Non solus enim scientia ista loquitur vocibus, sicut aliis, sed etiam loquitur verbis: ex factis autem & gestis illorum notitia insinuari non potest, nisi gestis ipsis primo in se literaliter cognitis. Duplex igitur expositor scripturae sacre nobis in primis necessaria est. Una ad cognoscendum veritatem rei in ipsis factis & gestis, quibus alia intelligenda nobis insinuantur: quae appellatur expositor historiae siue literalis: supra quam debet fundari expositor spiritualis. Alia vero ad cognoscendum illa qua probata & gesta huiusmodi intelligenda insinuantur, quae appellatur expositor mystica siue spiritualis. Propter istam duplum expositionem, dicitur de muliere fortis in persona ecclesie. Propter vero non timebit domini suum a frigoribus niuis, oculis enim domestici sui vestiti sunt duplicites. Domestici autem sunt doctores sacre scripture, qui sunt vestiti duplicitibus, id est dupli expositioe sacre scripture historica, sive mystica muniti. Et ideo non timebit domini suum, sive in scripturae sacre: in cuius contemplatione requiescit: a frigoribus niuis, a errore hereticorum prauitatis. Quod docetur enim ab eis aliqd absurdum proponit in sensu literali: statim ad sanum intellectum debemus recurrere spiritalem. Et quia per facta & gesta literalia huius scientie fidei, nobis intelligenda non insinuantur nisi illa in quibus ipsa nos informare intendit, videlicet quid credendum, quid diligendum, quid sperandum: ad quem tendere debet omnis spiritualis expositor huius scientie secundum regulam fidei: Idcirco spiritualis expositor triplex est, & tantum triplex, una ad insinuandum nobis ex factis & gestis quod credendum: alia quid diligendum: tercia quod sperandum. Prima dicitur allegorica. Secunda tropologica. Tertia anagogica. Allegorica autem expositor est, quae in credendis nobis insinuat arcana sacramenta primae veritatis: in quibus per fidem Christi fundatur ecclesia. Idcirco enim allegorica expositor respicit Christum & ecclesiam: gaia in trinitate diuinarum personarum notitia credendorum refert ad filium, eo quod ei appropriatur sapientia. Tropologica autem expositor quae in diligendis nobis insinuat intentua amoris summe bonitatis: quibus per charitatem in nobis mores & forma vivendi instituuntur. Idcirco enim tropologica expositor respicit virtutis informationem in anima iusta, & refertur ad spiritum sanctum, quia ei appropriatur bonitas. Anagogica autem expositor quae in expectandis nobis insinuantur immensa gaudia aeternorum bonorum, ad quae adipiscenda per spem erigimur. Idcirco enim anagogica expositor respicit prima superna in vita aeterna, & refert ad patrem: quia ipsa aeternitas appro priatur: ut tamquam ista triplex expositor mystica in una expositione historica fundata, perfecte quadam modo respondeat trinitati diuinarum personarum in unitate essentiae & radicatae: cui fidei veritas in hac scientia innititur. De ipsis tribus expositionibus spiritualibus intelligimus dici illud Proverbiorum. xxviii. Appone cor tuum ad doctrinam meam: ut sit in domo mea fiducia. Vnde ostendi tibi eam & descripsi eam tripliciter: ut ostenderem tibi firmitatem & eloquiam veritatis. Re vera fiducia ecclesiae est ex firmitate auctoritatis sacre scripture: ut supra dictum est: quod spiritualiter intellecta nunquam vacillat. Simul autem de ipsis quatuor sensibus & expositionibus sacre scripture: dicit Augustinus in principio super Genesim. In libris omnibus sanctis intuiti oportet, quae ibi aeterna intimantur (hoc quo ad sensum anagogicum) quae facta narrantur (hoc

R
S
T

Arti.XVI. Quest.III. Fo.CVI.

quo ad historicum)quæ futura prenunciātur(hoc quo ad allegoricum)quaæ agenda moneantur
(hoc quo ad tropologicū). De quib⁹ etiā Paul⁹ dicit.ii. Timo.iii. Ois scriptura diuinus inspi-
rata,ut ilis est ad docēdū. Glos. Nescientes, hoc quo ad historiā,in quo primo sunt imbuēdi. Ad
argendum. Glos.i.ad conuincendum de malo, hoc quo ad allegoriā,qua h̄ereses sunt dāna-
dē. Ad corripiendum. Glos.in malo persistentes, hoc quo ad tropologiam, qua vītia refrenātur
Ad erudiendum. Glos.poenitētes, hoc quo ad anagogiam,qua ad cęlcstia properatur. De his po-
nit Beda exemplum in Glos.super princi. Gene.dicēs. Hierusalem scđm historiam est ciuitas,al
legorice ecclesiam significat, secundum tropologiam animā fidem, secundum anagogiā cale-
stium ciuitū vītā. Vnde Augustinus attendens simplicitatē lītæ huius scientiæ, quo ad sensum
historicum,& profunditatem intellectus quo ad sensum mysticum,dicit.xii.confes. Ecce elo-
quiorum ante nos superficies blandiens: sed mira profunditas: deus meus horror est intende-
re. Est enim in illa,vt dicit Sap.vii. Spūs intelligentiæ, sanctus vnic⁹ multiplex . Sic ergo breui-
ter dicendum q̄ quatuor sunt sensus huius scientiæ,& non possunt esse plures . & secundum
hoc solūmodo quadruplex est eius expositio,nec plures nec pauciores.

CAd primum in oppositū q̄ duplex est secundum beatum Dionysium, dīcēdum
q̄ modus manifestationis diuinorū duplex est. Vnus pertinens ad modum describēdi nobis di-
uina per literam huius scientiæ: Alius pertinens ad modum interpretandi id qđ est in ea de.di
uīnis descriptum. Quo ad primum modum manifestandi loquitur Diony.& ille,non est nisi du-
plex. Cum enim vt dicit in principio cęl.Hier. Diuina nobis manifestari nō possunt, nisi sacris
velaminibus circūvoluta,& illa velamina sumuntur ex illis quæ cognoscimus in creaturis. In
creatulis autē quædam sunt proprietates quæ aliquid nobilitatis ponunt, & quæ prius con-
ueniūt deo q̄ creaturis:vt sunt bonitas,sapientia,& huiusmodi. Aliæ vero sunt quas indigni
est in propria significatione deo attribuere: per aliquam tamen similitudinem ei attribui pos-
sunt,vt habere oculos,brachium,& huiusmodi: Secundum ista sumitur secundū Diony, duplex
modus manifestandi diuina. Quorum vnum appellat conuenientem:vt quando per illa notifi-
cantur,quæ inueniuntur in creaturis,& tamen dignius inueniuntur in deo. Alium vero incon-
uenientem, quando notificantur per illa quæ inueniuntur in creaturis,& indigna sunt deo,& nō
possunt ei attribui nisi secundum translationem quandam. Sed isti duo modi non tangunt di-
uersos sensus siue expositiones. immo ambo ad sensum historicū pertinent , cū his modis diuina
nobis in sacra scriptura manifestant . Omnis em̄ metaphorā & parabola ad sensum historicū
pertinent:vt iam dicitur. **C**Ad secundum q̄ Hugo non annumerat nisi tres modos exponen-
di:dicendum q̄ Hugo non loquitur nisi de expositionibus quæ cadunt circa illa quæ sunt ma-
teria sacræ scripturæ. Nunc autem secundum ipsum,materia sacræ scripturæ est opus repara-
tionis tantum,qđ agitur in ecclesia militante. Non autem opus glorificationis,qđ agitur in ec-
clesia triumphantē. Et ideo cum sensus anagogicus pertinet ad ecclesiam triumphantem : ali⁹
vero tres sensus ad ecclesiam militantē:vt patet ex dictis: Ideo solum annumerat illos tres mo-
dos,& quartū omittit. Sicut fecit Strabo i Glo.Exod.penul.Sācta(inqt)scriptura historia mo-
ralitate & allegoria constans, nullis hereticorum dogmatibus potest rumpi,quia funiculus tri-
plex difficile soluitur. **C**Qz arguitur qđ Augustinus ponit etymologiā vnum sensum prēter
dictos quatuor:dicendum q̄ non intendit ibi Augustinus aliquo modo distinguere sensus &
expositiones scripturæ:sed diuersos modos ponere quibus tractatur,& maxime quibus assumi-
tur lītcrā veteris testamenti in nouo:vt per hoc vetus testamentum ostendat non esse contra-
rium nouo. Omnis enim scriptura quæ vetus testamentū vocatur, quadri fariam diuiditur:sc̄i-
licet in tractatu noui testamenti,scđm quatuor sc̄ilicet modos quibus dicta veteris testamenti
assumuntur in nouo : videlicet fm historiam , secundū etymologiam, secundum anagogiam,
secundum allegoriam. Secundum historiam cum docetur in nouo testamento quid scriptum,
vel quid gestum sit in veteri . secundum etymologiam cum ostenditur in nouo testamento,
quid qua de causa factum vel dictum sit,secundum anagogiam cum ostenditur non contraria
rū duo testamenta,secundum allegoriam cum docetur in nouo,non ad literam esse accipiēda
quædam quæ scripta sunt in veteri, His em̄ modis Christus & apostoli vñi sunt veteri testamē-
to in nouo.secundum q̄ Augustinus manifeste declarat per exempla & historiam veteris testa-
menti,& etymologiam, & anagogiā, & allegoriam in nouo inueniri testamēto. Nam ad histo-
riā illud pertinet:cū obiectum est Christo,q̄ die sabbati discipulī spicas euulsissent. Non legi-
stis(inquit)quid fecit David cū esuriret,& qui cum eo erant: quomodo intravit in domū dei

V

Ad primum
prin.

X

Ad scđm
& tertium

Y

Ad quar-
tum.

o ii

Summe

& panes ppositionis manducantur, quos nō licebat manducare nisi solis sacerdotib⁹? Ad etymologiam vero illud patet: q̄ cī Christ⁹ phibueret vxore abiici: nisi fornicatiōis causa, relatiq; ēt Moysen dato libello repudiū pmisisse licentiam: Hoc (inquit) Moyses fecit propter duritiā cori disvertri. De analogia nō ponit speciale exemplū: sed potest adduci illud qđ dixit Christus Ioa. v. Si crederetis Moysi, crederetis forsitan & mihi. hoc etū dicto cōgruentia veriusq; testamenti ostendit. Allegoria autem vtitur Saluator ex veteri testamēto cū dicit. Generatio hēc signū quae rit, & non dabat ei nisi signū Ionē prophetę. Sicut em̄ Ionas &c. Et sumit ibi Aug. allegoriā latge ad oēm spiritualem intellectū dictorū veteris testamēti: vt cōprehendat sub se tres mysticos sensus exponēdi sacram scripturā. Ad ultimū, q̄ multi alii sunt sensus & modi exponendi. sc̄ parabolice, ironice, metaphorice, & huiusmodi: dicendū q̄ oēs illē expositiones ad expositionem historiarū reducunt: quia historica veritas aliquādo exprimit sermone p̄prio, aliquādo sermone trāllato & figuratiōe, & diuersimode fm̄ diuersos modos figurarū locutionū. Vñ parabolę euā gelicet ad sensum historicū pertinet, & similiter earum expositio, expositio est historię. Et meta, phora de lignis quo sibi elegerunt regem. Iudi. ix. ad historiam pertinet &c. huiusmodi.

Z
Ad quintū

A
Quest. III.
Argu. i.

In oppositū.

B
Responsio.

C

Ira quartum arguit q̄ hēc scientia vbiq; debeat pluribus modis exponi. Primo sic. Aug. dicit in lib. de catechizādīs rudibus. Quicquid narras ita narravt ille cui loqueris audiendo credat, credendo speret, sperando amet. Sed ista tria vt dictū est, pertinet ad tres modos exponēdi huius scientię p̄ter modum historicū: vt dictū est supra, ergo in omni eo qđ narramus secundum hanc scientiā, iste triplex modus debet obseruari p̄ter modum historicū. ergo &c. Secundo sic. Ap̄lus. ii. Timo. iii. Omnis scientia diuinitus inspirata utilis est ad docendū, ad arguendū, ad corrigendū, ad erudiendum. In quibus vt dictū est, omnes modi exponēdi hanc scientiā exprimuntur. sed sacra scriptura vbiq; est diuinitus inspirata. ii. Pet. ii. Spiritu sancto inspirati locuti sunt sancti dei hoīes. Glos. Nō erat in potestate eorū: vt quęcūq; vellent, doceret: sed ea sola docebat quae a spiritu didicerat. ergo &c. In oppositū arguit. Primo sic. Aug. ii. sup Gen. cōtra Manicheos. Quisquis voluerit oīa quę dicta sunt fm̄ literā accipere, & nō aliter intelligere q̄ litera sonat, & potuerit evitare blasphemias, & omnia congruētia fidei catholiq; p̄dicare: non solum ei nō est inuidendū: sed p̄cipiuſ multūq; laudabilis intellexit habēdus est. sed cōstat q̄ plurima sunt in scriptura sacra q̄ sic ad literā exponi possunt, si cut illud. In principio creauit deus cę. &c. vt dictū est supra fm̄ Ambro. ergo &c. Secundo sic. dicit Aug. in ser. de assumptione virginis, q̄ sacra scriptura qñiq; nō habet q̄rēdū in ea aliud q̄ qđ sonat: qñiq; habet pariter literā & mysteriū: qñiq; mysteriū tm̄. sed cum non habet querendum aliud q̄ sonat: non habet nisi literalem sensum tm̄. ergo &c.

Dicendū ad hoc, q̄ cū secundū apostolum lex spiritualis sit: & bene spirituali indigeat interpretatione: vbiq; historia describit, nō solū sensus literalis: sed etiā spiritualis indagandus est. quia vt idē dicit ap̄lus. Spiritus est qui vivificat, caro autē non prodeat quicq;. i. carnalis & literalis expositio: nisi adsit & spiritualis. Propter qđ dicit Aug. ii. de doctrina christiana. In his quae aperte in scripturis posita sunt, inueniunt illa omnia quae cōtinent fidē, more, sp̄m viuedi, sp̄m scilicet & charitatē. Et Orig. i. Homi. de īmolatiōe Isaac. Obserua singula q̄q; q̄ scripta sunt. In singulis em̄ si quis scierit ī altū fodere, inueniet thesaurū: & fortassis vbi nō estimat, latet mysteriū p̄ciosa monilia. Idem i. Homi. de Rebecca. Fabulas putatis & historias narrate ī scripturis Sp̄m san. aīarū ē eruditio, & sp̄ualis doctrina: mysteria cūcta sūt q̄ scripta sūt. Vñ etiā q̄a sp̄ualis intellectus p̄cipialiter intēdīt vbiq; ī sacra scriptura: vbi ipsa līa intentū sp̄ualis intelligēt̄ exprimit: v̄lterior expositio exquirēda nō est. Vbiq; ergo multiplex expositio ī sacra scriptura exquirēda est, p̄ter q̄ vbi literaliter sp̄ualis expositio expressa ē: vt est illud, Diliges dñm deū tuū: & cetera p̄cepta moralia apto sermōe p̄posita: q̄ nō sunt nisi līaliter exponēda & nullū mysteriū in eis q̄rendū, quia magis obumbraret intelligēt̄ q̄ illuminaret. sicut & ī plurib⁹ dictis Salomonis. Vñ dñs līaliter p̄ponēs moralē sensum. Mat. xv. Nō qđ īrat p̄ os &c. reprehēdit discipulos q̄a sensum aliū mysticū q̄rebāt, dices. Adhuc estis sine intellectu. q̄rēdo. s. ex positionē p̄ter līalē vbi q̄rēda nō est. Et hoc ē qđ dicit Greg. Intellect⁹ sacre scripture īter textū & mysteriū &c. vt supra r̄. isto. q. i. Vñ ī collationib⁹ patrū. viii. Joānes Caffian⁹ distinguit trīplex gen⁹ dictor⁹ sacre scripture, q̄ quedā sunt līaliter tm̄ exponēda, qđā vero mystice tm̄, qđā vero vtrōq; mō. vbi dicit sic. Dīnarū scripturarū auctoritas, de iīs ī qb⁹ nos voluit erudire, qđā etiā iīs q̄ acumie īgeniū carēt, tā lucide & euidēt effata est: vt nō solū nulla occultrō sēp̄ obscuritate velent: sed ne vlo gdē p̄focinio īterptatiōis indigeat, & ī superficie vocis ac līe suos ītellec̄t, ac sīnias p̄ferat. Et hoc duplīt, vel ī superficie līe mysticū hīndō ītellec̄tū, vī historiciū, scdm̄

Artic. XVI. Quest. IIII. Fo. CVII.

q̄ prosequitur explanando & exemplificando. Quędā vero vt dicit ita cōtexta sunt; vt in eorū discussione & intellectu imētū nobis exercitii cāpū ac sollicitudinīs reseruēt. Quędā vero vt rōq̄ modo se habent. quae statim declarat dicens. Itaq̄ satis proprie diuina scriptura agro optimo ac fertili cōparatur, qui multa gignat, ac profert ad hoīm victum: vt sine aliqua ignis coctione p̄ficiant. Quędā vero nīsi prius flāmę calore mītigata atq̄ mollita omnem austēritatē deposuerint cruditatis, vel incongruentia v̄sibus humanis, vel noxia sentientur. Nonnulla vero ita vtriq̄ v̄sui apea nascuntur: vt nec cocta sua cruditate displiceant, vel offendant: & tamen ignis calore decocta salubriora reddantur. Plura quoq̄ ad eīcam tantimodo irrationabilium iumentorū & animalium, vel ferarū ac volucrum proferuntur cibis hoīm minime profutura, quae etiam in sua asperitate manentia absq̄ vlla ignis coctione vitalem iūmetis conferunt satutitatem. Quā rationē satis euidēter aspiciimus in hoc vberrimorū spiritualiū scripturarum paradiſo contineri, in quo ita quędā significatione literē plana ac luculenta resplendēt: vt cum sublimiore interpretatione non egeant, simplici tantū sono literē abundant, p̄fiant, ac nutriār audiētes: vt est illud. Audi Israēl, dñs deus tuus de⁹ vnus est, & Diliges dominū deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mēte tua. Quędā autem si allegorica explanatione attenuata non fuerint, & spiritualis ignis examinatione mollita, nullo modo ad salutē interioris hominīs sine corruptionis labē peruenir. Magisq̄ ex eorum perceptione lēfio q̄ vtilitas aliqua subsequitur: vt est illud. Sint lumbi vestri p̄cincti, & lucernē ardentes in manib⁹ vestrīs. & Qui nō habet gladiū, vendat tunicā suam & emat gladiū. & Qui nō accipit crucē suā & sequitur me, non est me dignus. Qđ quidā indiscretissimi monachorum habētes quidem zelum dei: sed non secundū sc̄ientiā, simpliciter intelligentes fecerunt sibi crucē lignreas: easq̄ iungiter humeris circūferentes non edificationē: sed r̄isum cunctis videntibus intulerūt. Nōnulla vero ad vtrāq̄ perceptionem tam historicā q̄ allegoricā, ita cōmode ac necessarie capiuntur: vt vtrāq̄ explanatio vitales succos animę subministrēt: vt ē illud. Si q̄s te percussit in dextra maxilla p̄be ei & alteram, & Cū persequētur vos in ciuitate vna fugite in aliam, & Si vis p̄fect⁹ esse, vade & vēde oīa quę habes & veni & da pauperib⁹ & sequere me, & habitabo tecū in cālo, Producit sane & foenū iumentis, quibus pabulis oīs scripturarum repleti sunt campi, simplicē scilicet purāq̄ narrationē historicę lectionis, qua simpliciores quęq; ac min⁹ capaces p̄fecte & integrę narratiōis, secundū status ac mēsure suę cōditionē, ad opus tantū actualis vītę, vegetatiores robustioresq̄ reddātur. Dietū triplicem modū exponendi ponit Augustinus, & declarat p exempla. xvii. de ci. dei. c. iii. per totum.

Ad primum de catechizandis rudib⁹, dicendum q̄ per illa tria non intenditūr triplex sacrę scripturę expositio: sed triplicis virtutis theologicę promotio: quae potest fieri in qualibet expositiōe, vna vel pluribus. **A**d secundū de apostolo dicēdū q̄ dictū illud nō est nīsi quędā adaptatio ad sensus sacrę scripture: sed realiter illa quatuor pro tempore & loco possunt fieri per quodlibet dictū sacrę scripture. **A**d argumentū in oppositū, q̄ nō aliter accipere q̄ littera sonat, laudabile est, dicendū q̄ verū est primo. Vnde dicit in principio illius auctoritatis, Hic totus sermo primo sīm historiam discutiēdus est. Deinde sīm prophetiā. Sane quicunq; voluerit oīa &c. Per hoc ergo nō excludit quin etiā secundario sub sensu literali sens⁹ sp̄cialis vbiq̄ querēdus sit. **A**d secundū dicendū q̄ Augu. non loquī ibi nīsi de expositionibus quas natura rei de se inuestigādas insinuat, vt factū pure naturale nō insinuat nīsi historicum sensum: factum vero per diuinum oraculum, & historicū & mysticū. factū vero qđ natura & proprietas rerum non patitur, mysticum tātū. secundū q̄ concordant exempla eius & dictū. Dicit enim sic. Sēpe apertis sermonibus insinuat: in qbus nihil p̄ter qđ sonuit inuitat querendū: vt est quia Abrahā genuit Isaac, Isaac genuit Jacob, & cetera talia, in qbus sola tenēda est litera. Quędā autem sic cōmendat, vt pariter literam & mysticum intellectum instruat: vt in trāitu maris rubri, & māna cēlesti & tabernaculo atq̄ arca testamēti. Quędā tantū mystice: vt cum deū dicit insufflasse in faciem Adā spiraculū vītę, qui os ad spirandum non habet. Vnde licet in primo modo ex natura facti litera non inuitat ad q̄rendū aliud q̄ qđ sonat, nīhilominus tñ aliud bñ potest inuestigare ex proprietate rerū. Vnde Mat. i. sup illud. Abrahā genuit Isaac, Isaac genuit Jacob. Glos. interlī. Fides genuit spēm, fides & spēs charitatē. & ita Glo. factū illud exponit moraliter. Qđ ergo dicit Augustinus, q̄ in talibus sola litera est tenēda: non intendit quin alia expositio sit querenda: sed q̄ nullam aliam oportet querere, immo quātum est ex natura facti illius, litera etiā sola consideretur, genenda est. Non sic in secundo modo: ybi oportet ad mysteriū currere, quia illa non sunt facta, nīsi ad alia insinuanda.

D

E

F

G
Ad primum
prin.

H
Ad secundū
prin.

I
Ad primum
in opposit.

K
Ad secundū

Summe

L
Quest. V.
Argu. i.

In opposi.

Irca quintum arguit qd nō cuilibet sensu sacre scripture subest veritas. Primo sic. Iudi. ix. dicitur, qd ierunt ligna syluarū: vt vnguenti sibi regem, qd cōno a veritate absurdū est. ergo &c. Secundo sic. Gene. xxvii. dixit Iacob Iacob patrī suo, ego sum primogenitus tuus Esau. vbi apertum mendacium (vt viderur) tenet scripture, & tanq verum. Tertio sic. ii. Reg. xi. de facto Dauid & Vrię, in quo Dauid iniuriatus est Vrię, & Vrias passus est iniuriam, sensus mysticus dicit fm Glos. qd Dauid significat Christū, Vrias autē diabolū. qd nullo modo potest esse mysterium verū, quoniam vni cōtrariorū nō est principium intelligendi reliquum. ergo &c. Quarto sic. Gen. ix. cū Loth dixit angelis vt maneret in domo eius: respondet, minime sed in platea manebim⁹. qd tñ nō fecerit, mētiti sunt ergo ipsi: & ibi sacra scripture. Quinto sic. Gen. xx. dixit dñs ad Abimelech. Morieris propter mulierē quā tulisti, & tamen mortuus non fuit. mētitur ergo ibi scripture. Sexto sic. Exod. i. Obstetrics ne infantes Hebreorū interficerentur, mētiti sunt, deo factum approbante & remunerante. ergo &c. In oppositū est, quoniam quilibet expositio sacre scripture p̄cedit secundū regulam fidei, cui nō potest subesse falsum, quia immittitur primē veritati: vt habitum est supra. ergo &c.

M
Responsio.

Dicendum ad hoc. qd sacre scripture dicta nihil aliud sunt qd diuinā oracula, & veritatis eternae testimonia. Et ideo non aliter sunt exponenda, qd vt ipsa intelligant & cognoscantur esse talia. Vnde dixit Christus auctor & expositor principalis scripture. In hoc veni in mundū: vt testimonium perhibeam veritati. Veritas autē aeterna non requirit aliqua falsitate testificari. Idcirco huic scientię in omni expositione & sensu eius necesse est subiacere veritatē. Propter qd dicitur Iob. xiiii. Nunquid deus indiget vestro mendacio: vt pro eo loquamini deo Ios. Glos. Veritas non indiget falsitate fulciri. & sequit. Nunquid faciem eius accepistis: & pro eo iudicare nitimini. Glo. Faciem dei accipere est auctoritatem eius in iudicio assumere. Qd autē sacra scripture vbiq veritatē cōtinet, sufficiēter dicti est supra. Qd etiam specialiter exprimit August. in principio de p̄desti. gratia. Quilibet (inquit) lector qui expositurus sacram scripturam aggreditur, cum in sacrarum voluminib⁹ literarum aliqua velut diuersum sonante sententia sollicitatur, certa & inconcussa fide tenere debet nūsq deesse veritatem, et si non facile propter magnitudinem rei intellectus querentibus occurrit.

N
Ad primum
prin.

Ad primum in oppositum de libro Iudicū, dicendū qd regula Augustinī habet, qd quādocūq litera verū sensum historicū habere nō potest, ad mysticum recurrēdū est, & sermo nō p̄prie sed figuratiue exponēdus est. Litera ergo illa nullū habet sensum p̄prietā historicū verum, sed pro sensu mystico figuratiue verba ponuntur, & metaphorice debet exponi. secundum qd exponit Isido. in Glossa. per arbores & ligna, homines intelligendo, secundum sensum allegoricū literę. Et est in talibus metaphoris & parabolis veritas q̄rum ad significationē rerum: sicut in historiis, propriis verbis expressa veritas est secundum significationem vocum. In ista cūm scientia non solum significat voces, res: sed etiam qdā alias res: vt infra dicetur. Ad secundū de lib. Gen. dicendum qd Iacob & Esau ibi nō suas personas sed significata per ipas supponunt. Vnde pro personis illorū sermo ille etiam posset esse verus. Verus est tamen pro significatis per personas illorum. Vnde Augustinus. xvi. de ci. dei. Quis iste dolus simplicis: quę fictio non mētientis nisi profundum mysterium veritatis. Et in lib. de mendacio de talibus dictis sacre scripture dicit. Qui sentiunt qd mentiendū est cū vtile sit, adhibent testimonia suę sententię, cōmemorantes Saram cum risūset: negasse qd r̄sit, Iacob a parte interrogatū respōdisse qd ipse esset Esau maior filius, & multa exēpla huiusmodi. Eoq̄ hominum mendacia cōmemorāt, quos culpare non audeas. Quibus respondet consequenter dices. De veteribus, mēdacionum exempla prolata sunt: vbi quicquid gestum est, figuratiue accipi potest. Quicquid autem figuratiue fit aut dicitur, non est mendacium. Omnis enim enunciatio ad id qd enunciat referēda est. Omne autē figuratiue dictum aut factum, hoc enunciat qd significat eis quibus intelligendum prolatum est. Vnde credendum est illos qui prophetis temporibus digni auctoritate fuisse commemorantur, omnia quę dicta sunt de illis, prophetice egisse atq̄ dixisse, nec minus prophetice accidisse, quęcunq̄ sic accident: vt eodem prophetico spiritu memoriaz literisq̄ mandata iudicarentur. Vnde qd Iacob dixit, in prima ecclēsia locutus est, quę maior & antiquior in primis patrib⁹ fuit synagoga Iudaorū, quam significauit Esau. secundū qd exponit Augustinus contra Faustum loquens de eadem materia,

O
Ad secundū.

Arti. XVI. Quest. VI. Fo. CVIII.

CAd tertium de libro Regum, dicendum quod in predicto facto duo sunt consideranda, & substantia facti, & qualitas facti, siue modus faciendi ipsum. Quod ergo quo ad qualitatem facti non possit habere in bono expositionem veram, quo ad substantiam facti bene potest habere expositionem veram in bono, quia substantia facti bene potest sonare in bono. Potest enim esse quod princeps iuste occidere faciat militem aliquem, & quod eius vxorem sibi assumat, & per hunc modum quod non est inconveniens quod factum malum habeat bonam allegoriam & in bono expositam. Secundum quod ibi exponit Glosa.

CAd quartum & quintum & ad omnia cōsimilia exempla in sacra scriptura reperta: dicendum quod oīa intelligitur dicta sub conditione intellecta. Vnde angeli non intrassent ad Loth: nisi oppido eos copulasset, & hoc angeli conditionaliter in dicto suo intellexerunt. Et secundum hunc modum dominus dixit Abimelech moriturū, nisi citius viro uxorem suam redderet, quod sequitur in litera. Redde uxorem viro suo, & viues. Sinautē reddere nolueris, morieris. **C**Ad sextum de obsecratis cibis: dicendum quod sacra scriptura non solū pponit facta mores quod iustorum quibus puocat ad imitandum: sed etiam infirmitates & peccata, quibus instruit ad timendum. Vnde mendacium illud proponit scriptura tanquam exemplum quod non commediat ad imitandum ut dicebant aliqui ponentes talia mendacia non esse peccata. Sed potius recitat illud ad instruendum quam poena etiam tam pium mendacium mereatur. Secundum quod dicit ibi beatus Gregorius in Glossa. Multi conantur afferere hoc mendacii genus non esse peccatum: quia edificauit eis dominus in qua magis cōpēsatōe cognoscit quid mendacii culpa mereatur. Nam benignitatis earum merces que posset in eterna vita retribui, pro culpa mendacii in terrenam compensationem declinata est. Breuiter ergo quæcumque mendacia in scriptura reperiuntur, illa afferendo & commendando non proponit: sed recitanda cum ad instructionem affinit.

Ista sextum arguit quod non oīs expositio vera indifferenter est accipiēda. Primo sic. Si enim ita esset: cui ergo ubi Christus exponit expositionem veram, quod alia potest vera sup eodem inueniri: aliter ergo posset exponi quod semel a Christo expositum est, cuius contrarium dictum est supra secundum Augustinum. Secundo sic. Clemens papa dicit dist. xxxvii. c. Relatu. Multa verba in scripturam diuinis sunt, quod prout trahi ad eum sensum: quae sibi sponte unusquisque plumpit, sed non oportet. Non enim sensus soli alienum extrisecus, & extraneum debet scire, sed quoquo modo ipsum ex scripturis sensus capere, veritatis oportet. Hoc autem non esset verum, si quilibet expositio vera indifferenter esset accipiēda, ergo &c. In oppositum est. quoniam vero oīa cōgruit ut existet: ut dicit p̄l. in. i. Ethic. & ita oīa vera, cui ergo ut dictum est huic scīe non subest nisi verū, oīs ergo vera expositio huic scīe cōgruit. Dicendum quod ista quæstio duplicē articulū habet. Vnum, an oīs expositio vera in hac scientia est accipiēda: Alium, an indifferenter quilibet illarum accipienda est. Ad primū articulum intelligentem quod verarū expositiorū quedam est oīo imprimens ad id quod exponendū est. Alia vero est bene p̄tinens. Imprimens autem potest duplex, quia aut imprimens est circūstātię literę, immo circūstāria lītē aliud intelligentē indicat: aut est imprimēs intētōnē lītē, quia non valens ad fidei edificationē aut morū, ad quae tota expositio sacre scripture debet tendere, ut supra dictum est. Expositio vera primo modo, si tamen ex circūstāria lītē dephēdī poterit esse talis, tāq; imprimēs respondeat est: ut dicit plane Decretū, vnde argumentū secundum sumptū est, de qua dicit Ambr. Quod apta scripturarū auctoritate non didici quasi secretū p̄tero. Nos inhēreamus scripturarū cōlestium magisterio. Nos scripturarū seriē atque ordinē sequamur: & opus dei desinam⁹ hūanę opatiōis & nostrę cōtēplatiōis possilitate metiri, opus cōtēplatiōe cōfīmē⁹ auctoris, cōsiderem⁹ scripturę verba quod librata sunt, trutinem⁹ examine. Et sicut est in illa quod imprimēs est secundum modum. Vnde Aug. i. de doc. christiana de utroque modo simul dicit. Quisquis scripturas diuinās vel quālibet carū partē intellexisse sibi videt: ut in eo intellectu non edificet ista geminā charitatē dei & proximi, non dū intellexit. Quisquis vero inde talē scientiā duxerit: ut hic edificadē charitati sit utilis: nec tamen hoc dixerit quod ille quae legit eo loco sensisse probat, non principio fallit, at si quis errore deferens viam, eo tempore ageret, quo etiam illa via producit, corripiebat ē, & quod sit utilis viam non deserere demonstrādū ē, ne alia sueridine deviādi etiam in transuersū aut peruersū ire cogat. Sic enim exponi debet dicta sacre scripture, sicut dicit Augustinus de verbis Domini. ser. xxii. ut oīa in una ratione cōcurrat, nihilque in una parte dicat quod impedit aliā. Si vero expositio p̄tinēs fit utroque modo: ut, s. circūstāria lītē ea non refutet, & ad fidei & morū edificationē ducat, oīs talis expositio vera acceptā ē. Sed tamen distinguendū ē in secundo articulo, quoniam si litera habere poterit sensum historicū & literalē, & sicut mysticū: historicā expositio primo & principaliter attendenda est & accipiēda: & deinde mystica: & non primo mystica, nisi cuī non poterit haberi literalis. Secundum quod dicit Augustinus, sup Genesim, contra Manichaeos.

P

Ad tertium

Q

Ad quartum
& quintum

R

Ad sextum

S

Quest. VI.
Argu. i.

In oppositum

T

Responsio
V

X

Summe

hic sermo totus primo sūm historiam discutiendus est: deinde secundū prophetā. Secundū historiā facta narrantur. Scđm prophetā futura p̄nunciant̄. Sane quisquis voluerit oīa quæ dicta sunt sūm literā accipere, id est nō aliter intelligere q̄ litera sonat, & potuerit euitare blasphemias, & oīa cōgruentia fidei catholicoꝝ p̄dicare, nō solum ei nō est inuidendū, sed p̄cipiuꝝ multūq; laudabilis intellector habēdus est. Si autē nullus exitus datur, vt pie & digne deo q̄ scrip̄ta sunt intelligant̄, figuratiue & in enigmate proposita credam⁹. Vnde quia ap̄l̄ in illo dicio Christi. Mat. xv. Non qđ īterat in os &c. querebat sensum mystici omittentes literalē, reprehendit eos dicēs. Adhuc vos sine intellectu estis. Glos. Putatis mysterium quod proprie et dicit̄. Super quo dicit Hieronymus in Glossa. Vitiosus est auditor qui vel obscura manifeste, vel manifesta dicta obscure vult intelligere. Vbicunq; ergo sensus literalis haberī potest, primo quoq; exponēdus & intelligēdus: deinde mysticus super eū fundādus. Scđm qđ dicit Augu. in ser. quodā de īmolatione Isaac. Ante oīa fratres hoc in noīe dñi & admonemus q̄tum possumus, & p̄cī pīm⁹, vt qñ audit̄ exponū sacramētū scripturē narrat̄is quē gesta sunt, prius illud quod lectū est creditis sic gestū quomodo lectū est, ne subtracto fundamēto rei geste, quasi in aere queratis edificare. Et sicut dicit. iii. sup Gen. prius om̄ia quē scripta sunt facta mōstren̄: deinde si opus est etiā aliquid spirituale signasse doceant̄, ne recedatur a pprietary rerū gestarū, quē primitus in huiusmodi narrationibus cū obseruatione fundāda est: vt dicit lib. vi. CEst autem aduertēdum: qđ tam in sensu literali q̄ mystico, cū vtricūq; plures congruentes possint haberi, ad cognoscendū quis eorū magis sit acceptādus, sentiēndi est cū Aug. in eo qđ dicit in si. primi sup Gen. ad literam. Cū diuinos (inquit) libros legimus, in tāta multitudine verorū intellectuꝝ q̄ de paucis verbis eruunt̄, & sanitate fidei catholice muniunt̄: id potissimū eligam⁹ qđ certū ap̄paruerit cū sensisse quē legim⁹. Si aut̄ hoc latet, id certe qđ circūstantia scripturē nō ip̄edit, & cī fana fide cōcordat. Si autē scripture circūstantia retractari & discussi nō potest, saltem id sōti qđ fana fides p̄scribit. Aliud est em̄ quid potissimū scriptor senserit nō dinoscere: aliud autē a regula pietatis errare. Si vtricūq; vīte, p̄fecte se habet fruct⁹ legētis. Si vero vtricūq; vītati nō p̄t etiā si volūras scriptoris incerta sit, sanę fidei congruā nō inutile est eruisse sentētiā. Cū em̄ (vt dicit de vīli. credēd) de reb⁹ obscuris lectio est: si hoc sentimus qđ ille quē legim⁹: rarissimū oīno est, neq; id liquido homo scire p̄t: sed tantūmodo credere potest. In his tñ expositionib⁹ gradus est aliquis. Semp enim illa est potior quē ex alia scripture litera poterit cōfirmari. Scđm qđ dicit. iii. de doctrina christiana. Quando ex scripture verbis non vñi aliquid sed duo vel plū rā sentiunt̄, et si iam latet quid senserit ille qui scriptis: nihil periculi est: si quodlibet illorum cōgruere veritati ex aliis locis sanctarū scripturarū doceri potest: id tñ eo conante qui diuina scrutatur eloquia: vt ad veritatē perueniatur auctoris: per quē scripture illā sp̄ritus operatus est sanctus. Ille quippe auctor in eisdē verbis quē intelligere volumus, & ipsam sentētiā forsi tā vidit, & certe dei sp̄us qui per eū operatus est, & iam ipsam obscuram lectori vel auditori si ne dubio p̄uidit: immo vt accurret: quia ex ipso est veritate subnixa, p̄uidit. Nā quid in diuinis eloquiis largius & vberius potuit diuinitus prouideri, q̄ vt eadem verba pluribus intelligantur modis, quos alia nō minus diuina faciat approbari? Vbi autē talis sensus eruit, cuius in certū certis sanctarū scripturarū testimoniis nō possit aperiri, restat vt ratione reddita manifestus appareat, etiā si ille cuius verba intelligere querim⁹, forte aliud sensit. Sed hāc cōsuetudo periculosa est, per scripturas em̄ diuinās multo ambulat turius: quas verbis trāllatis occupatas cū scrurari volumus, vt hoc inde exeat, qđ nō habeat cōtrouersiam, aut si habeat, ex eadē scripture vbicūq; eius īuentis atq; adhibitis testimoniis terminet. Et ideo dicit. i. sup Ge. ante finem. In rebus obscuris atq; a nostris oculis remotissimis siqua in scripture diuina legimus q̄ possunt salua fide qua īmbuīmur alias atq; alias parere sentētias, in nullā earum nos p̄cipiti affectione ita proīciāmus, vt si forte diligētius discussa veritas eā recte labefactauerit, corruam⁹ nō p̄ sua diuinārū scripturarū: sed p̄ nra ita dīmīcātes: vt eā velimus scripturarū eē q̄ ufa ē: cī poti⁹ eā q̄ scripturarū est nostrā eē velle debeam⁹. De quo bñ dicit i coll. patrū. coll. viii. De his q̄ ap̄a explanatione p̄bara sunt, nos quoq; cōstanter possumus definire: auderēq; nostram p̄ferre sententiam. Ea vero quæ meditationi & exercitio nostro reseruatis scripturis sanctis sp̄ritis diuinis īseruit, quibusdam ea volens īdiciis & opinionib⁹ colligi, ita pedetentim debent cauteq; conferri, vt sit assertio vel confirmatio in disputantis vel suscipientis arbitrio collocata. Nonnunq; enim super vna re diuersa sentētia potest vtragi rationabilis iudicari: & si ne detrimento fidei vel fixe vel medie suscipi: vt ei nec plena credulitas, nec absoluta refutatio deputetur, prioriꝝ sequens opinio derogare nō debeat, cū neutra earū fidei īueniāt obfistere

Artic.XVI. Quest.VII. Fo.CIX.

Ad primum in oppositum: qd in eo quod Christus exposuit non est alia expositione vera accipienda: Dicendum quod verum est tamquam illa quam scriptor intellexit principaliter in illo genere expositionis. In alio tamen genere expositionis non est inconveniens aliud acceptare sententiam tamquam congrua: sicut non tamquam principaliter a scriptore intellecta. Unde non est inconveniens ipsum scriptorem sub eadem litera plures expositiones intellexisse: & una aliud excellentior & principalior: ut dicit Augustinus in libro XII. conf. Ad secundum: quod sensus alienus extrinsecus non est comprehendens: Dicendum quod ille proprius est alienus extrinsecus qui impertinens est aliquo duorum predictorum modorum: qui ut consequens est: non est comprehendens. Quilibet autem aliud quo modo pertinet esse potest: dum tamen scripturis circuitus tantibus congruat: & ille nullum aliud expressius indicent. Ad tertium: quod omnis expositione vera congruit sacrae scripture: Dicendum quod verum est non contradicendo ei: quia nulla veritas (ut dictum est supra) contraria est veritati sacrae scripture. Sed non omnis expositione vera congruit ei: se illi conformando: sed solum illa quae pertinens est secundum duas conditiones predictas.

Ista Septimum arguitur: quod ista scientia investigatione rationis non sit exponnaenda. Primo sic. Ambr. de sacramentis. Tolle rationem ubi fides queritur: pista toribus creditur non dialecticis. Fides autem queritur in expositione huius scientiae: quia est propter fidem generandam. Io. v. 1. Hac autem scripta sunt ut credatis. ergo &c. Secundo sic. Greg. dicit in Homiliis Petri. Fides non habet meritum cui humana ratio prebet experimentum. Expositione ergo inuestigata per rationem euacuat meritum fidei. Sic autem non est ista scientia exponenda ut euacuetur meritum fidei: quia aliter labor exponendi non esset meritorius. ergo &c. Tertio sic. Augustinus ad vi. de civitate dei. c. xxxi. Diuino intonante precepto obedientem est: non disputandum. omnia dicta sacrae scripture sunt diuina precepta. de eis ergo non est disputandum. sed inquisitio ratiocinativa non procedit nisi disputando. ergo &c. In contrarium est illud Augustini secundo de ordine. Ad discordem dupliciter ducimur: auctoritate, atque ratione. Sed per expositionem huius scientie ducimur ad discordem eam. ergo taliter auctoritate quam rationis inuestigatione exponenda est.

Dicendum quod Consentius in epistola sua ad Augustinum sentiebat quod veritas rerum diuinarum ex fide magis quam ex ratione deberet percipi: & quod secundum hoc expositione sacrae scripture non tam ratione quam auctoritatibus sanctorum esset requirenda: quoniام (ut dicit) non sic errassent heretici si scripturis sanctis magis, quam suis rationibus accommodare fidem maluerent. Contraria quae dicunt Augustinus in epistola super hoc directa ad ipsum. Negant enim coepero te in tanti secreti intelligentiae utique inducere: quod nisi deus intus adiuuerit oculo non possum: aliud differendo facturus sum quam ratione ut potero redditur: quam si vel a me vel a qualibet doctore non irrationabiliter flagitas corrigere definitionem tuam. Quia (ut dicit ibidem infra) qui ea quam credenda sunt, credenda tamen modo existimat, cui rei fides proficit, ignorat. Econtrario autem Felicianus opinatus est quod potius ratione quam fidei veritas scripture inquiri deberet, dicens sic ad Augustinus. Nihil deterius puto quam si fidei precepta fidei rudibus traditis: ut non de intelligentiarum rerum ratione: sed potius de quadam testimoniorum ostentatione colloquettibus prescribatis: quod nunc non dicam fatuum: sed quam rusticum sit nullus ignorat. Contra quem dicit Augustinus. Facilius in negotiis fidei testimoniis creditur: quam ratio inuestigatur. Vt igit ergo quodanmodo contra utrumque Augustinus consentit. Concedendum igitur est quod huius scientie expositione & auctoritate & ratione inuestiganda est. Est enim sciendum quod sacra scripture ad duo exponitur: quorum unum est ut recta fides credendorum ex eius expositione capiatur: aliud vero est, ut ea quae recta & certa fide tenentur: clara intelligentia cognoscantur. Et quia secundum Augustinum de vera religione credimus debetur auctorati: quod intelligimus debetur rationi: expositione sacrae scripture prima intentione debet potius fieri auctoritatibus quam ratione. Secunda vero intentione potius debet inuestigari ratione quam auctoritate. Auctoritatibus autem exponi potest secundum dicta sanctorum patrum: & ex eis quod tenet consuetudo universalis ecclesiae. sed maxime exponenda sunt obscure dicta sacrae scripture: ex quibusdam aliis clarioribus dictis eiusdem scripture. secundum quod dicit Augustinus. ii. de doctrina Christiana. Ad obscuriores lectiones illustrandas de manifestioribus sumantur exempla: & quedam certarum sententiarum testimonia incertis auferant dubitationem. & maxime sumenda sunt talia ex illis quae illa quae obscura sunt circulant in eadem materia. Ratione autem inuestiganda est sacrae scripture expositione: triplici de causa. Una iam dicta: ut quae ex scripturis credimus: clara intelligentia capiamus. Secundum quod de lectione sacrae scripture dicitur

o v

Z
Ad pri.
prin.

&
Ad secundum:
9
Ad arg. in
opposit.

A
Quest. VII.
Arg. 1.

2

In opposi.
3

B
Responsio:

C

Bunnius

Augustinus in prīn. super Io. Vt quid exponitur si non intelligitur? Intellectū ait eis, qđ ex scriptura fide credit, ratio aliquo modo parare potest: quia omnis res naturalis super quā notitia naturalis rationis fundatur, aliquale est vestigium diuinę imaginis. Habet enim effectus omnis suę causę similitudinem: licet creature habet eam imperfectam valde: quia cause suę omnino non adaequant virtutem. Colligendo ergo ex rebus creatis similitudines & manuductiones, potest via rōnis nobis aliquo modo patari: via ad intellectum eorū qđ dei sunt & fidei qđ in hac scientia continentur. Alia vero causa est: vt illa quae fide tenēda sunt nec sacra scriptura exponit: certa rōnis cōseq̄ntia īnotescat. Scdm em̄ qđ dicit Orig. in Homil. de arca Noe, op̄ portunū videt sup hoc habitū silentiū: de quo sufficienter ipfius cōseq̄ntię ratio doceret. Hinc est qđ dicit Augustinus in sermone quodā de assumptione beatę virginis. Sunt qdā, qđ quis cōmemorari omissa sunt, vera tñ ratione traduntur: ad quę ipsa conuenientia rei quēadmodum dux & pūia creditur. Vnde diuina scriptura nihil cōmendat nisi qđrum ratione quid cōsentiat veritati: sitqđ ipsa veritas auctoritas, sine qua necesse est nec valeat auctoritas. Tertia vero causa est: vt aduersarios sacræ scripturæ quos nō possumus cōvincere sola auctoritate: cōvincamus & ratione cōsentiente auctorati. Scdm qđ dicit Aug. in ep̄la quadā ad Maxim. Re agamus: ratione agamus: diuinarū scripturarū auctoritatibus agamus: quieti atqđ tranquilli quā tum possumus petamus, queramus: pulsamus ut accipiamus & inueniamus: & aperiatur nobis: si forte fieri possit ut adiuuante domino tanta deformitas atqđ impietas de nostris terris incipiāt aboleri.

F
Ad primū
princip.

CAd primū in oppositum: tolle rationem vbi fides queritur: Dicendum qđ ratio dupliciter iduci potest: vbi fides qđritur. Vno modo tāqđ fidei pūia: vt propter rationem credamus. Alio modo tāqđ fidei pedissequa: vt ea quae fide credim⁹: ratione intelligamus. Primo modo omnino ratio tollenda est vbi fides qđritur. Scđo ait modo non: scdm qđ sufficiēter patet ex supra determinatis: quia fides in nobis semper debet procedere rationem. Sunt enim talia ea quae sunt huius scientiæ: sicut & cetera dei mirabilia: de quibus aliter a nobis ratio reddi nō potest. Non tamē non est, vt dicit Aug. ad Consentium. quia vt dicit Ricar. de tri. Credo sine dubio ad quęcunqđ necesse est non tñ probabilitia: immo etiā necessaria argumenta non deesset.

G
Ad scdm.

CPer idē patet ad secūdum. Ratio em̄ p̄cedens fidem, sine qua homo nō esset crediturus, oīno fidei meritum euacuat. Sed ratio fidem subsequens quā habet credens ante rationem, & alias crediturus sine ratione: illa nullo modo euacuat fidei meritū: sed firmius credere facit: & meritum potius augmentat. Scdm qđ dicit Augustin⁹ cōtra ep̄stolā Funda. Carnales gremio ecclesiæ contenti lacte nutrīdi sunt: ibi incipiūt spūaliter allegoricas parabolas intelligere paup̄latim: qua intelligētia quanto magis proficiunt: tanto magis catholici esse firmātur. Qualiter autē ratio & intellectus simul stant cum fide, dictum est supra. **C**Ad tertiu: qđ diuino p̄cepto intonante nō est disputandū, sed credendū: dicēdum qđ non est disputandū ante fidem antecedendū sit: vt postmodū ppter rationē credatur, est tamē bene disputādū supposita fide: vt qđ creditur intelligatur, & cōtra aduersarios defensetur: & eis suadeat. Scdm qđ dicitur. i. Pe. iii. Parati reddere rationem de ea quae in nobis est fide & spe. Et ad Timo. i. Potens sis exhortari in doctrina sana: & eos qui contradicunt arguere.

I
Quest. viii.
Arg. I.

Ircia Octauū arguitur: qđ potior fit expositio per auctoritatem qđ per rationē. Primo sic. illa expositio potior est quae magis certū potest facere de intentione scribentis: quia illa expositio est laudabilior quā scriptor magis intellexit vt dictū est supra. talis est expositio qđ fit auctoritate. Ipsa em̄ expresse potest dicere sic vel sic scriptorē intellexisse, vel verbis suis insinuare: qđ nullo modo ostenderet ratio, ipsa em̄ potest docere qđ verū sit: non autem an hoc sc̄ptor intellexerit. ergo &c. **C**Secūdo sic. Illa expositio potior est cui min⁹ potest cōtradici. hec est expositio qđ fit ex auctoritate: quia auctoritati necesse est quēlibet obediē: nō aut rationē: qđ vni videt ratio: alteri nō videt: sed solubilis p̄fusio. ergo &c. **C**In oppositu est: qđ illa expositio potior est qđ magis instruit. magis autē instruit expositio rationē qđ auctoritate: quia ratio facit intelligere: auctoritas credere: vt patet ex p̄determinatis. ergo &c.

J
In opposi.

CDicendū ad hoc: distinguendo primo de auctoritate: quia aut est auctoritas sacre scripture canonice: aut est auctoritas alicuius sanctoꝝ: aut expositorū eius. Et similiter de ratione: aut est clara & lucida: vt de eius veritate dubitari nō poterit: aut nō est talis: sed cui alijs cōtradicere poterit. **S**ecūdo distinguendū est de expositione: vt distinctū est in questione

K
Responsio.

Artic.XVI. Quest.VIII. Fo.CX.

præcedenti aut enim tendit expositio ad recte credendum: aut ad credita intelligendum. Si vero expositio tendat ad recte credendum: potior est semper expositio quæ est auctoritate canonice scripture, q̄ cuiuscumq; rationis: quia in hoc semper magis credere debemus tali auctoritati q̄ cuiuscumq; rationi: vt habiti est supra. Vnde est etiam multo turior, scdm q̄ dicit Aug. iii. de doc. Christi. Vbi talis sensus eruitur cui⁹ incertū & cetera. vt supra. q. proxima p̄ter vna. Sed illa expositio quæ sit ratione dilucida semper est potior q̄ illa q̄ sit aliqua alia auctoritate nō catholica. scdm q̄ dicit Aug. de vera rel. Ipsi rationi purgatoris animæ q̄ ad perspicuā veritatē peruenit, nullo modo auctoritas humana p̄ponitur: nisi forte quatenus fundatur sup aliquā auctoritatē canonicā: vel dilucidam rationē. Aliter enim vt dicit Aug. nemo cogitur ei adhibere fidem. Illa autē expositio talis quæ sit ratione dubia: semper postponitur illi quæ sit quacumq; confirmata auctoritate. Hmoi enim rationibus magis credentes heretici q̄ dictis sanctorum, facti sunt haeretici, vt dictum est scdm Consentium in. q. præcedenti. Si vero expositio tēdat ad recte credita intelligendum, sic expositio veridica ratione facta (Alia enim ratio nō intellectum sed errorem generat) semper potior est illa quæ sit quacumq; auctoritate. Et scdm hoc dictum est supra: q̄ magis credendū est rationi q̄ auctoritati. Quia tñ ppter intellectus nostri debilitatē ad clarum intellectum credibilium: & ad discernendū quæ sit ratio veridica: & quæ non: vix peruenire possumus: cum frequenter nobis vera ratio videat: quę vera non est: in hac scientia fidei omnis ratio sup fidei auctoritatē fundari debet: & scdm eam dirigi. Idcirco & simpliciter, & absolute potior est expositio in hac scientia auctoritate canonis facta: q̄ ratione quacumq; licet quantū est de natura rei: ad perspicuā notitiā faciēdum semper potior est veridica ratio ut ei credatur: q̄ auctoritas q̄cūq;. Propter qđ etiam licet dignitate naturæ in omni disputatione ad veritatis inuestigationē ratio p̄cedere deberet auctoritatē: propter nos tñ econtra semper auctoritas debet p̄cedere rationem & potior haberet. Et ideo dicit August. de vera rel. Quia in tē poralia deuenimus & eorum amore ab aternis imp̄dimur, quædam medicina temporalis: q̄ non scientes sed credentes ad salutem vocat: non excellentia naturæ: sed ipsius temporis ordine prior est. & de morib. ecclesiae. Naturæ quidem ordo ita se habet: vt cum aliquid discimus rationē præcedat auctoritas. Nam infirma ratio videretur: quę cū redditā fuerit auctoritatē postea per quā confirmet assumat. Quia tñ caligates hominū mētes perspicuitati synceritati q̄ rationis aspectum idoneum int̄endere nequeunt: saluberrime comparatum est, vt in lucem veritatis aciem titubantem velut ramis humanitatis opacatā inducat auctoritas. & hoc generaliter respectu omnīū hominū indifferēter: maxime in credibilibus quæ naturalem rationē excedunt. In credibilibus enim quę naturali rationi subsunt, bene contingit contrariū: q̄ rudib⁹ quidē semper prior est & potior auctoritas: prouectis tñ bene potest esse prior ratio & potior. In quo peccauit Felicianus in hoc distinguendo quo ad modos hominū, nō aut quo ad genera credibiliū: cū loquēs sup hoc in Dial. ad Aug. dixit. Nihil deterius puto, q̄ q̄ sic p̄cepta fidei rudibus traditis vt nō de intelligēdariū rerū ratione: sed potius de quadā testimonioꝝ ostētatione colloquētibus p̄scribat. qđ vt non dicā fatuū, interim q̄ rusticū sit nullus ignorat. Manifestū quia si is qui doceſ libris iā creditit, nō pugnat: alioquin nō magis tibi q̄ iūs testimonii quæ pro affirmato ingerit: necesse est contradicat. Et ideo melior (vt dicit) ad docēdū videtur hēc via qua primū fidei ratio sine testimonii reddit: post ratiōē cōuictō idē illud scripturis respōdetib⁹ exponat. & post pauca addit. Et illā qđ disputādi viā fateor in aliis tolerabili, quos imperiti⁹ necessitas quia p̄ se stare nequeit: cogit ad aliena cōfugere: in te vero idcirco nullo modo prorsus ista p̄petior: quia eloquentiā pariter cū scientia fidei tibi video nō deesse. Reue ra multo melior esset illa via docendī: si humana debilitas in credendis rationē cape sufficeret & reddere. Sed ad hoc nullo modo sufficit in eis q̄ oīno rōnē excedit. scdm q̄ Aug. eidē respōdē dicit. Non vsque adeo duci me putes laudib⁹ meis: vt iniuriā faciā p̄cedētib⁹ sanctis: nec p̄sumā vñq̄ in sapientia verbī ne evacuetur crux Christi: sed scripturarū auctoritate cōtentus simplicitati potius obedire studui q̄ tumorī. Sed meli⁹ ings rōne q̄s q̄ testimonii edoceſ. Quid ergo: quā rōnē asserre potes si partū p̄dicas virginis: si redditos oculos nō negas cēcīſ: si sepultos redisse ostēdas a mortuis. Si ergo & incōphēbilis rō & veritas p̄posita est: facilius in negotiis fidei testimonii credit q̄ rō inuestigat. Peccant ergo multū q̄ in exponēdis & standis illis q̄ sunt fidei, plus rationibus q̄ auctoritatibus inniti volūt: immo p̄ hoc fidē despeſtā reddūt: cū rationē nitūtur ostēdere de eis quę nō rationibus p̄bari possunt: sed auctoritate fidei teneri absolute debent, vbi etiā licet quādoq; ea quæ credimus rationibus nītimur confirmare: semper tñ auctoritati magis q̄ rationi innitendum est.

L

M

N

O

Summe

- P** Ad prīmū in oppositū: q̄ expositio per auctoritatē est potior: quā certior de intentione scribentis:Dicendum q̄ verum est quo ad fidem firmandā:ad quā tendit scribentis auctoritas:non autē ad intellectum causandum:quē ratio illuminat . **C**Ad secundū:q̄ auctoritatē minus potest contradicī q̄ rationi.Dicendum q̄ hoc solū verum est quo ad adherētiā quae est ex fide:ad quā firmandā bene cōcessum est q̄ expositio per auctoritatē est potior Quo autē ad claritatē notitię minus potest rationi veridicē contradicī q̄ auctoritatē:& ita expositio per rationē quo ad intellectū causandū potior est.Et scđm hāc viam bene procedit argumēti in oppositū,sicut patet.alio autē modo nequaq.
- R** Ira Nonū arguitur:q̄ expositio scripturę sermone obscuro proponenda est.
Q Primo sic. Sic sacra scriptura est exponēda vt īmpios lateat: q̄a nō est sanctū dandū cauibus.qđ non fit nisi sermone obscuro expositionē pponēdo:vt ip̄i eam non intelligant.ergo &c. **S**ecundo sic. sic exponēda est scriptura ne vilescat.sed expositio clara eam vilescente facit.Ob hoc em̄ claro sermone ipsa tradita non est:vt īfra dicetur.ergo &c. **C**In oppositū est. quoniā si ad hoc scriptura principaliter exponitur vt intelligatur : sic maxime debet exponi:vt maxime possit intelligi.Maxime autem intelligitur sermone claro.ergo &c.
- S** Dicēdum: q̄ expositores cuiusq̄ sc̄ientię non tam sibi laborant vt intellectum in scripturis p̄ expositiones suas editas memoriter habeant:q̄ aliis:vt q̄ non p̄ se aur non sine difficultate capere possent.p̄ alioq̄ expositionē faciliter intelligant.Hoc autē non fieret,nisi sermone suo claro expositionē pponerēt:Expositio igit̄ bene edita q̄cīq̄ sit: nō sermone obscuro sed claro pponēda est:vt expositio vltiori expositione nō īdigeat.Et hoc est qđ Aug.iiii.de doct.Christ.cōtra eos q̄putarēt obscuro sermone a nobis celādos esse diuinos sermones (sicet cut & ab Academicis philosophici sermones obscuritatib⁹ occultati sunt) dicit.Etsi nos de līis eorū q̄ sine difficultate intelliguntur,nōnulla sumam⁹: tñ neqq̄ putare debemus imitādos eos nobis esse in his q̄ ad exercitādas & elīmādas quodā mō mētes legētiū,& ad rūpenda fastidia, atq̄ acienda studia discere volentī:celādos quoq̄:siue vt ad pietatē cōuertant̄:siue vt a mysteriis secludātur,animos īmpiorū vtili atq̄ salubri obscuritate dixerūt. Sic quippe illi locuti sunt:vt posteriores qui eos recte ītelligerēt & exponerēt,alterā gratiā disparē qđē vertutē sub sequentē,in dei ecclesia reperirent.Nō igit̄ ita expositores loqui debet tāq̄ seip̄sos exponendos simili auctoritatē pponāt:sed in oībus sermonibus suis vt intelligant̄ elaborēt ea,quantū posse sunt,p̄spicuitate dicēdi:vt aut multū tardus sit q̄ nō ītelligit:aut ī rerū q̄s explicare atq̄ ostēdere volumus difficultate ac subtilitate nō ī nostra locutione sit:qua min⁹ tardiusve possit intelligi.In libris autē q̄ ita scribūtur vt ip̄i quodā mō lectorē teneat̄ cū ītelligunt̄:cū nō ītelli gunt̄,molesti nō sunt volētiū legere.Et ī collationib⁹ patrū.Nō est hoc officiū deserēdū:vt vera q̄uis ad ītelligēdū difficultia q̄ ip̄i iā percepim⁹ cū quātocūq̄ labore dispōnis ad alioq̄ ītelligētiā pducamus.Et ex hoc cōtingit q̄ illa q̄ breuiter dicta sunt ab auctoribus,lōgos tractatus habēt in expositorib⁹.Scđm q̄ dicit Aug.p̄te prima sup.lo.ser.xxxvii.Que in scō euāgeliō breuiter dicuntur,nō breuiter oportet exponi:vt qđ audiāt,intelligatur. V erba em̄ pauca sed magna sunt,nō numero ēstīmanda,sed pondere .
- T** Ad prīmū principiū
- V** Ad scđm:
- C**Ad prīmū in oppositū:q̄ scriptura īmpīis est abscondenda:Dicendū q̄ verū est subtrahendo eis expositionē & verbo & scripto:qđ tñ exponit̄ ppter pīos erudiendos:siue verbo siue scripto,clarissimo sermone quātū possibile est: pponēdū est. & hoc quantū est ex parte nostra:nisi forte generalis stat⁹ p̄ tpe repugnet:quia p̄fundior expositio ppter multitudinē ī capaciū nō expedit.Sed nec tūc p̄fundior expositio oīno celāda est:sed ī expositiōe obscuriori aliqua īdicia ei⁹ sunt exprimēda:per q̄ capaces supueniētes eā quoquo mō aduertere poterūt. dicēte Greg.Exo.xxy. in Gl.Plerumq̄ magistri signant: quod ab auctoribus capi non posse cōfiderāt. **C**Ad scđm:q̄ clara expositiōne vilesceret:Dicēdū q̄ nō est verū:immo eā magis ī siderabilē faceret,viso q̄ sub simplici & obscuro sermone latet p̄fundissima intelligētiā.In sola em̄ prima sc̄ientię editiōe sua,solet sc̄ientia ppter nīmā claritatē suā vilescente:nec diligētiā ei ap̄poni.Propter qđ ista sc̄ientia ab initio ī multis obscure tradita est:ītermixtis ēt q̄būdā claris:q̄ bus obscure patescūt:que cū primo obscure sunt tradita ne vilescāt:& postmodū clarissime exposita,summe delectāt.Et hoc est qđ Aug.ii.de do.chris.loqns de sacra scriptura dicit: q̄ legētes nihil aliud appetūt,q̄ cognitiones voluntatesq̄ eorū a q̄bus cōscripta est:& p̄ illas voluntatē dei:scđm quā tales hoīes locutos credimus:sed multis & multiplicibus obscuritatib⁹ & ambi-

Artic. XVII. Quest. I. Fo. CXI.

guitatibus obscure dicta: dēfissima caligine obducit. Qd totū prouisum dūtūnitus nō dubito ad edomādā labore superbiā, & intellectū a fastidio reuocādū, cui facile īvestigata plerūq; vi
lesūt. Quid em̄ est q̄s, q̄ si quis dicat sanctos esse hoīes atq; perfectos, quorū vita & moribus Christi ecclēsia de ḡbuslibet sup̄stitutionib⁹ p̄scidit eos q̄ ad se veniūt, & imitatiōe bonor̄ sibimet quoq; incorporat: q̄ boni fideles & veri serui dei deponētes onera seculi ad sanctū baptis̄mi la
uacū venerūt: atq; inde ascēdētes cōceptione sp̄s. sancti fructū dant geminā charitatis. l. dei & pximī: Quid est ergo q̄ si q̄s hoc dicat minus delectat auditum: q̄ si ad eū sensum locū illū exponat de Cāticis Cāticor̄: vbi dīctū est ecclēsī, cū tāq; pulchra qdā suam laudaret: Den
tes rūi tāq; grex tonsarū ascēdētes de lauacro &c: non aliud habebit q̄ cū illū planissimis verbis fine filiūtudinīs huius adminiculō audiret, & tñ nescio q̄ suauius intueor sanctos: cū eos quasi dētes ecclēsī video p̄scindere ab errorib⁹ hoīes, atq; in eius corpus emollita duritia q̄si demor
sos māsolib⁹ trāsserē: oues etiā iocūdissime agnosco: detōlas oīb⁹ secularib⁹ tāq; vellerib⁹ po
sitib⁹: & ascēdētes de lauacro. i. de baptismate creare geminos, duo videlicet p̄cepta dilectionis: & nullā esse ab isto sancto fructu sterilē video. Sed quare suauius videam: q̄ si nulla de diuinis libris talis filiūtudo p̄meret: cū res eadē sit: fitq; eadē cognitio, difficile est dicere. Nūc tñ nemo ambigit: & p̄ filiūtudines libētius queq; cognoscī: & cū aliqua difficultate q̄sita multo gratius inuenirī. Qui em̄ p̄sūs nō inueniūt qd̄ q̄rūt, fame laborāt: qui aut̄ qd̄ q̄rūt in promptu inue
niūt, fastidio marcescūt. In vtroḡ aut̄ lāguor cauēd⁹ est. Magnifice igit̄ & salubriter sp̄s sc̄tū ita scripturas sanctas modificauit: vt locis aptiorib⁹ fatuīs occurteret: obscurioribus aut̄ fasti
dia detergeret. nihil em̄ fere de illis obscuritatib⁹ eruit: qd̄ nō planissime alibi dīctū repiatur.

X

Y

Z

Art. xvii.

A
Quest. I.
Arg. A

In oppositī.

B
Responsio.

Cartulus. XVII.

Equitur de modo exponendī istam scientiam ex parte eius cui exponenda est. vbi sunt duo dubitanda. Primi: utrum scientia ista omnibus indifferenter est exponenda. Secundi: utrum q̄cūq; eius expositio cuiilibet indifferenter est p̄ponēda. Ira primū arguit: q̄ scientia ista oībus indiffe
reter est exponēda. Primo sic. Scientia ista oībus in
differenter est p̄dicanda: & per eā fides suadēda ad
salutē. Matth. vlt. Būtes in mūdū vniuersum p̄di
cate euangeliū omni creature, Qui crediderit &
baptizatus fuerit saluus erit. Non autē posset per
eā fides suaderi ad salutē nisi exponēdo eā. scdm q̄ dicit Aug. in ep̄la ad Consentiu. Scripture
sancte que magnarū rerū ante intelligētiā suadent fidē nisi eas recte intelligas: vtiles tibi eē nō
possunt. Recte aut̄ intelligi nō possunt sine eius expositione. ergo &c. Scdo sic. Matth. xiii. Si le
est regnū celorū sogenē misse in mari: & ex omni genere pīscī cōgregāti. Gl. Sogenē cōparat
p̄dicatio euāgelica: q̄ ad veniā vocat oīs generis hoīes. Sed hoc nō pōt facere nisi ip̄am exponē
do vt eā cape possint. scdm q̄ ibi dicit alia Gl. Petrus & Andreas Iacobus & Ioānes cōstruxe
rūt sibi sogenā ex veteri & nouo testamēto, & miserūt in mare seculi: capientes quicqd incide
bonos & malos. Illa em̄ structura ex vtroḡ testamēto facta fuit. scdm Gl. exponēdo. i. vnū p̄ al
terum. ergo &c. In oppositū est illud Matth. vii. Nolite sanctum dare canibus: neq; mittatis
margaritas ante porcos. Gl. Talibus non sunt mysteria aperienda.

Dicendum ad hoc: scdm q̄ tangit Chrysostomus ī secūda editionē super illud Nolite sanctum &c. q̄ aliqui attendentes & minus bene intelligētes illud qd̄ dixit Christus. Estote misericordes: dicerēt q̄ nō solū misericordia facienda effet peccatorib⁹ & inimicis no
stris de nostro: sed etiā de eis que dei sunt: & ab ip̄o nobis dispēsanda cōceffa: vt sicut plena est
dei misericordia q̄ facit solē suī orī super bonos & malos: & pluere super iustos & iniustos:
sic sit plena nostra misericordia: vt nō solū ea que nostra sunt eis cōmunicemus: sed etiā ea q̄
dei sunt: vt scripturē sacre mysteria eis dispēsemus & exponamus. Sed non est ita. talem enim
estimationē, vt dicit Chrysostomus. Dñs pūido sermone cōpescit, dices. Nolite sanctū &c. Et
est eorū ratio erronea: quia falsum supponit. Deus em̄ nō indifferenter oīa beneficia dispensat
bonis & malis: sed carnalia solum. spiritualia autem solum bonis. Sic & nos debemus facere, &
patrem nostrum cōlestē imitari. Vnde dicit Chrysostomus. Vīdere patrem vestrū Deum:
ad cuius exēplū voluit Christus nos esse misericordes: carnalia beneficia dignis & nō dignis

Summe

familiariter prestat. Nunq̄ gratias spirituales? Non em̄ dixit vobis, q̄ spiritali sanctū iubet descendere sup gratos & ingratos: & dat benedictiones suas sup iustos & iniustos. Propter qd̄ in vestris qd̄ estote simplices & benigni: in eis aut̄ q̄ dei sunt, prudētes & cauti. Requirit deus talē dispēlatorē gratiarū suarū: q̄ bene tractādo gratias ei⁹ faciat gratiōres, nō male dispēsando redat ingratis. Quia igitur sacrē scripture expositio dispensata non apud omnes facit eam gratiorē: sed apud quosdā ingrata magis: Idcirco absolute dicēdū, q̄ sacra scripture nō omnibus indifferenter est exponenda: multo minus q̄ simpliciter proponenda: sed solū illis quibus exposita vtilis sit: & gratioſior: vt sunt fideles & obedientes: quibus expositio proponi debet vel per lectionem, vel per prædicationem: scdm q̄ supra determinatum est eos admittendos ad huius scientiæ auditū. Diversis tñ diuersimode proponenda est, vt dicetur in sequēti q̄stione. Ceteris autē omnino est occultāda: quos vt dicit Chrysostomus, Christus per canes & porcos exp̄s̄it. Nam per canes: quia canis ex omni parte immūdus est: nam neq; ruminat neq; vngulam habet fissam: gentiles & heretici intelliguntur omnino immūdi & propter actus suos & propter perfidiam. Canis enim naturale est improbum esse: nunq̄ vocē mittere nisi ad abigēdos superuenientes. Tales sunt omnes gentiles & heretici latrantes aduersus seruos dei. Per porcos vero: q̄a porcus ex pte imūdus est: nā vngulā habet fissam: sed non ruminat: Christiani animales & carnales intelliguntur: qui ppter fidem suā quidem mūdi sunt, propter aut̄ actus suos sordidos immūdi sunt. Scdm em̄ q̄ dicit Chrysostom⁹, Porci propriū est in coeno se volutare: & nūq̄ cēlū aspicere: nec q̄rere dñm suū nisi cum esurit. Tales sunt etiā Christiani, qui in carnalib⁹ immūditiis delectant̄: & non querunt dominū nisi cū necessitas eis aduenerit. Quos omnes dominus super hm̄oi doctrina indignos reputauit: non solum vt eis exponatur, vt dic̄tum est supra: dum tamen tales sint: vt scire veritatem non affectent: nec cognitæ obedient: sed magis eam audire volunt & exponi vt repellant blasphemant & spernant, spemq; omnino conuerzionis in melius non habentes: sicut dicit Chrysostomus. Si enim saltem audire vellent & sine contemptu tentare qualis esset: et si consentaneam rationi inuenirent obedire disponerent: bene esset eis sacrae scripture expositio capax dispensanda, multo magis q̄ nuda litera proposēda: quia forte expositio perciperent qd̄ in nuda litera non viderent. Scdm q̄ Augustinus ante conuerzionem suam: sicut ipse recitat in confessionibus suis: audiuit beatum Ambrosium prædicantem, & sacram scripturam exponentem: cuius doctrina cōtra id qd̄ sperauit in structus, conuersus fuit. Audiuit enī (sicut dicit) vt tentaret qualia diceret: non vt assentiret Scdm hanc enim distinctionem determinatum est supra: quomodo malū possunt esse auditores huius scientiæ. Primo ergo ab expositione huius scientiæ repellendi sunt canes. i. heretici & gentiles in impietate viuentes. Scđo porci. i. Christiani carnales & animales in luto luxurie & immūditiæ iugiter cōmorantes: quia vt dicit Chrysostomus: si eā discāt: gemini omnino est damnū: cum certe nihil fructificent ipsi inde: immo magis magisq; leduntur: & cū negotia mille ac pericula cōmoueāt. Ex declarat vtrisq; in vtrisq;. Primi. i. q̄ inde non fructificant: sed magis leduntur: ostendit de vtrisq; simul, dices. Nihil affertur amplius his qui hm̄oi sunt: & tamen audiunt: nisi culpa cumulatior. Sicut enim si canibus dederis sanctum, aut porcis margaritas: nec sanctum canes sanctificat: nec margaritas nurriunt porcos: sed econtra canes coinquiant sanctum: & porci sordidant margaritas vel cōfringunt: Ita si hominibus caninos vel porcinos mores habētibus sanctū dederis: vel margaritas proposueris: nec sanctū illos sanctificat. nec mysteria veritatis illos illumināt. Sed ecōtra ipsi sanctū coinquināt, & mysteria veritatis blasphemant. Scdm vero, q̄ pericula magis cōmoueant: declarat vtrisq; in vtrisq; diuisim Primo in canibus, exponens illud, Et conuersi disrumpūt vos, dicens. Et bene cōuersi disrūpūt vos. Modestia quippe simulant vt secreta cōdiscant. Cum vero didicerint: non alii effecti ex aliis, irrident, insultant, atq; illudūt: non q̄ ex his quæ didicerint armantur: sed eorum occasione superbius efferunt: atq; insolentia foediore complentur. Et idcirco nō exiguū lucrum est tales in sua ignorantia permanere. Non enim tam tecta temeritate despiciūt. Et si talibus canibus dederis sancta: suscipiunt quasi canes sine discretione: & sub pedibus actibus suis concilcant ea: & pro nihilo estimantes quæ accepterunt cōuersi disputationibus suis quasi latratibus irrationalibus rumpunt veritatis prædicatorem. Et ideo veritatis expositio eis oīno celāda est: scdm q̄ dicit Aug. de moribus ecclesiæ. Poterā p mea mediocritate discutere singula: & eruere & demōstrare: in quoq; excellētia & altitudine plerūq; verba deficiūt: sed q̄diu latritis nō est facēdū. Nō em̄ frustra dictū est. Nolite sanctū dare canib⁹. Scđo declarat idē i porcis dices. Si talib⁹ porcis secretog; mysteriog; miseris margaritas, coenoſe virę delectatiōe grauati

Artic.XVII. Quest.II. Fo.CXII.

non intelligunt preciositates earum: sed astimantes eas similes esse fabulis in mundialibus, simi liter eas carnalibus actibus conculcant: & postmodum conuersi rumpunt prædicatores earum. Dominus ergo (ut dicit Chrysostomus) cū dixit discipulis: Qd audistis in āre, predicate super tecta: non indifferenter omnibus p̄dicari iussit: sed his quos doceri oporteret, præcepit cum fidei ducia p̄dicari. quoniā margaritę non sunt dandę nisi desiderantibus veritatem: & cum ratione humana viuentibus. Solis ergo talibus sacra scriptura exponēda est: quia talibus utiles est exposita: & gratiosa. Nec tñ omnibus aequaliter: sed diuersis diuersimode, scdm capacitatē cuiusq; ut in sequenti questione dicetur.

CAd primum in oppositum: q; doctrina fidei omnibus est suadenda: & ita expōnenda: Dicendum q; verū est anteq; constet de obstinatione. Sed postq; constat de obstinatione non est eis sacra scriptura exponenda. Vnde nec deus istud facere voluit. Scdm q; dixit Christus Matth.xi. Confiteor tibi pater domine celi & terrę: quoniā abscondisti hęc a sapientibus & prudentibus: & reuelasti ea parvulis. Gl. Sapientibus & prudentib⁹ non præponit insipientes & hebetes: sed parvulos: ut p̄bet se tumorē damnare non acumē. **C**Ad secūdū: q; prædicatione euangelica ad veniam vocat omnes gentes: & ita omnibus est exponēda: Dicendum q; verū est ab initio: Sed postq; aliqui reddūt se obstinatos: illis expositiō omnino est subtrahēda: ut dictum est.

Inca secūdū arguitur: q; quæcumq; expositiō cuilibet indifferenter est proponenda. Primo sic. Expositio quilibet proponitur propter eruditōrem audiētis. audiētis autem quilibet indiget eruditū per quilibet expositionem. ergo quilibet expositiō indifferenter proponenda est cuilibet. **C**Secundo sic. propter illos qui capere possunt: nō est omittēda expositiō quā alii capere nō possunt: ut dicit Augustinus in princip. sup Io. Nec propter intelligentes est omittēda expositiō quę valet non intelligentibus: ut dicit ser. xxxix. hoc non esset nisi cuilibet q̄libet expositiō indifferenter esset p̄ponēda. ergo &c. In contrariū est illud qđ dicit Aug. Super Io. p.i. ser. xlivii. Sermo ut nō solū credatur verū etiam intelligatur qđ dicitur & sciatur, talia percipere nō valētibus est onerosus: faciliusq; illos premit q̄ pascit. sed nūllī est proponenda expositiō qua audiētis premītur non pascit: non ergo quilibet expositiō cui libet est proponenda.

CDicendum ad hoc: q; est diuersitas expositionum duplīciter: & scdm diuersa genera exponendi quatuor p̄determinata: vel scdm diuersos modos in eodem genere differentes penes grossitatem vel obtusitatē & subtilitatē. Si loquamur de diuersitate expositionū penes exponendī genera: sic q̄libet expositiō cuilibet indifferēter p̄ponenda est. si tñ exponendī modus fit capacitatī audiētis p̄portionalis. summa em̄ cautela adhibēda est: ne aliqua expositiō proponat: quae capacitatī eius cui pponit nō congruit. Vnde loquendo de diuersitate expositionū penes modos exponēdi: cōsiderare debet expositor: siue in p̄dicatione: siue in locutione: an cōmixti sint capaces & spiritualis carnalibus & non capaces: an sint distincti. Si cōmixti tunc q̄libet expositiō cuilibet p̄ponēda est: quia ppter nō capaces nō est omittenda subtilis expositiō quā alii possunt capere. ut dictū est. scdm Aug. ser. i. sup Io. in prin. nec ppter capaces omittēda est expositiō grossa quā alii cape possunt. ut dicit in ser. xxxviii. in prin. Sic ergo tūc tēperanda est expositiō: ut cū grossa expositiōne quā capitū carnales, misceantur subtilia q̄ p̄ narrare faciūt sp̄iales: ut singulus quisq; qđ potuerit capere capiat: ut idē sermo p̄positus lac sit parvulus: & cibis in aioribus. scdm q; dictū est supra q; Paulus Cori. nō potuit loqui quasi spiritualibus: sed quasi carnalibus: qui tñ sapientiā loq̄batur inter p̄fectos. Nō quia alia & alia propositūt his & illis: sed quia etiā sermonē ap̄phendebat illi carnaliter: & isti spiritualiter. Vñ subiūxit ex pte illog p̄ causa. Non dū em̄ poteratis intelligere: sed nec nūc quidē potestis. Adhuc em̄ carnales estis. quasi dicat, potuissitis intellexisse spiritualiter sicut & alii: sed restabat in vobis: quia capaces nō eratis p̄ habitū habentes sensus exercitatos ad separandū bonū a malo. sicut dicit Ap̄ls ad Heb. de illis quos perfectos vocat. Si aut̄ seorsum sunt capaces & non capaces, capaces indifferenter quilibet grossa expositiō & subtilis proponenda est: quia qui capere possunt maius & minus: quia id qđ minus est, māḡductūm est ad maius: & qđ maius est qđ minus est intelligere facit. & quantūcūq; capaces sunt vt eis plus competat subtilis expositiō rationis q̄ grossa auctoritatis: ab initio tamē talibus expositiō grossa via auctoritatis proponēda est. scdm q; docet Aug. ii. li. de ordine, dices. Sequit̄ ut dicā quomodo

F
Ad pri.
prin.

G
Ad scdm.

H
Quest.II.
Arg.4.

In opposit.

I
Responſor.

K

Summe

L studiosi erudiri debeant. Ad descendum autem necessario duplicitate ducimur: auctoritate: atque ratione. Tempore auctoritas: re autem ratione prior est. Itaque quodcumque bonorum auctoritas imperit multitudini videat salubrior esse: ratio vero aptior eruditus: tamen quia nullus hominum nisi de imperito peritus fit: nullus autem imperitus nouit qualiter se debet praebere docentibus: & qualiter vita esse docilis possit: euenit ut omnibus bona magna & occulta discere cupientibus non aperiat nisi auctoritas ianuam. Rationem autem post auctoritatis cunabula firmus & idoneus iam sequitur atque comprehendit. Unde non restat difficultas nisi quo ad non capaces: an quilibet expositio indifferenter eis proponeatur est. Et est dicendum quod talibus maxime si inexercitati sunt in doctrina sacra, subtilis expositio per rationem capacitatem eorum excedentem omnino non est proponenda: quia ut dicit Origene in Homili de Rebecca, Nemo inexercitatus & imperitus sermonem prophetici suscipit. Et Augustinus super Iohannese, xliiiii, p[ro]p[ter]is secundum. Inuicibilis & inexercitata mente nisi fidei quodam lacte teneantur: ut inuisibilia quod non videntur, & intelligibilia quod nondum intelliguntur credantur: facile ad vanas & sacrilegas promissiones scientiae seducuntur: quia validus cibus profundus expositio[n]is eis onerosus est: & facilis p[ro]mit quod non p[ro]ducit. Et de quantitate animae. Tales homines quorum p[ro]fecto maxima multitudo est, si ratione velint verum comprehendere, sicut in aliis rationum facillime decipiuntur: & in vanas noxiasque opiniones ita labuntur: ut emergi inde & liberari aut nunquam aut difficillime queant. Et Chrysostomus super illud Matth. xxi. Ex ore infantium. Sicut infanti si dederis fragmentum panis: quoniam angustas habet fauces: effocatur magis quam nutritiatur: Sic & homini imperfecto in fide: & pueri in sensibus, si altiora mysteria sapientiae volueris dicere angustam habent fidem & sensum, magis scandalizabitur quam edificetur. His ergo utilissimum est auctoritati credendo vitamducere. Et ideo dicit Augustinus de vera religione. A magnis & spiritualibus viris ecclesiae video cautissime prouideri nequid agant quod nondum esse temporis ut cum populo agatur intelligunt: alimenta lactea populis instanter infunduntur: validis tribus autem cibis cum sapientibus paucis vescuntur: carnalibus vero & animalibus nonnulla obteguntur: sed nulla metuuntur. Pessime ergo faciunt qui laicis & mulieribus proponunt & exponunt sacrae scripturae occulta & secreta mysteria: quia & ipsi nihil inde fructificantur: immo magis magisque leduntur: & mille eis pericula inde contingunt. Hinc dicit Chrysostomus super illud Matth. vii. Nolite sanctum dare canibus. Audiant qui impudenter omnibus ac temere copulantur, despiciencia illa quae sunt reverenda facientes. Nam & mysteria clausis ianuis idcirco celebramus: & eos qui nondum initii sunt adefesse prohibemus: non quia infirmitatem aliquam posteriorum deprehendimus: sed quia ad perceptionem eorum illi adhuc quos arcemus infirmi sunt. Propter quod etiam ipse Christus multa ad Iudeos in parabola differebat: quoniam videntes non videbant. Propterea iussit & Paulus scire nos quemadmodum debeat vinculique responderi. Et ideo in figuram huius, discipuli, Matth. xiii, confracti panem turbis proponebant. Sed minus reliquiarum. xii. cophinos tulerunt. Per panes illos secundum gloriam. Sacra scriptura intelligitur: per fractionem vero grossa expositio qua populares cape possunt: per reliquias, subtile expositio[n]es quas doctores debent ab illis auferre: & sibi reseruare. Secundum quod ibi dicit gloriam. Secretiora que a rudibus capi nequeunt: non sunt negligenter habenda: sed a. xii. apostolis, ut per. xii. cophinos: & ab eorum successoribus diligenter inquirenda. Eis enim subtilis expositio magis est perficua. Secundum quod dicit Chrysostomus. ut supra Matth. xxi. Viro perfecto si dederis lac: fauces eius delectat: metu autem eius non confortat. Si autem panem manducet: non tantum fauces delectat quantum p[ro]stat ei virtutem. Sic viro perfecto & maturo sensibus si vber sapientie exposueris: ratione delectatur ut edificetur in fide. Unde etiam & capacibus non singulariter eque profunda expositio est proponeatur: sed singulis secundum capacitate suam. Secundum quod dicit Augustinus in epistola ad Corinthon. Si iam fidelis ratione poscat ut quod credit intelligat, capacitas eius intruenda est: ut secundum rationem redditum sumat fidei suae quantam potest intelligentiam, maiorem si plus capit, minorem si minorem: ut sic continetur per gradus prudens expeditor supplet quod fidei eorum defuerit: Sicut promisit apostolus facere Thefali, postquam capaciores facti erant: prius grossiori expositione suscepta quando non sufficiebat capere profundiorer: ut coperiret eis tunc dicere potuisse. Adhuc multa habeo vobis dicere quae non potestis portare modo, sicut dicit Christus apostolis quod exponens Augustinus super Iohannese, xliiiii, dicit. Illa ipsa quod docuerat si vellet eis sic apire ut in illo conspicitur ab angelis, hoc infirmitas humana in qua adhuc erant ferre non posset. Spiritualis autem honestus liber potest alterum hominem docere quod nouit: si perficiendo capacior faciat spiritus sanctus. quod etiam & inter ipsos spirituales sunt utique alii capaciores: ut quidam illorum ad illa pervenerit: quae non licet homini loqui. Unde bonam doctrinam generalem de modo docendi & exponendi sacram scripturam dat Augustinus in libro iii. quod super euangelia: dicens. Boni

Artic. XVIII. Quest. I. fo. CXIII.

atatem catholici sunt: qui & fidem integrum sequuntur & bonos mores, qd autē ad doctrinā fidei pertinet, ita querunt si quid querēdum habent, vt ab sit cōcertatio periculosa, vel ei tū quo querit vel eis qui discentes audiunt. Ita autē docent si quid docendū habent: vt visitata & confirmata securissime & cōfidētissime & levissime vt possunt insinuēt. Inusitata vero etiā si veritatē manifestatione liquidissima perceperint, querendi potius q̄ p̄cipiēdi aut affirmādi modo propter audientis infirmitatē. Si enim tantū habet pondus aliqd verum vt vires discentis excedat: suspendēdum est vt extendat crescerem: non imponēdum vt obterat parvulū: aliquādo autē & occultādum est: sed cū spē hortatoria: vt nō faciat despatio frigidiōes: sed desideriū capaciōes. Inde est illud eiusdē domini. Multa habeo vobis dicere: sed nō potestis portare modo. Vnde & confimūlē modum debet homo obseruare studio sacrę scripturę per se insistendo. Scđm August. ii. de doctrina christiana dicentē. Erit diuinariū scripturarū solertissim⁹ indagator qui prius totas legerit notasp̄ habuerit: et si nondū intelligentia, iā tamen lectione. Deinde illa quæ in eis aperte polita sunt, diligentius inuestiganda sunt. Tum vero facta quadam familiaritate cum ipsa līqua diuinariū scripturarū, in ea quæ obscuriora sunt aperienda & discutienda pergendū est: vt ad obscuriores lectiones illustrādas de maiorib⁹ sumant exēpla: & quādā certarū sententiā testimonia dubitationē incertis auferant.

A Ad prīmū in oppositū, q̄ audiēns quilibet indiget eruditī per quālibet expositionem: Dicēdū q̄ verum est quo ad singula genera expositionū, quo ad modos autē expōsitionis: etiā licet indigeret instrūctiōe profunda & subtili: proponi tamē nō debet nisi competēt capacitatī suę: quia alias esset ei inutilis & pernicioſa, vt dictū est, & modo exponēdi sibi cōgruo bene potest instrūti sectūdum quodlibet genus sacrę scripture: quātum sufficit ad salutem. **C** Ad secūdum q̄ propter rudes nō est expōsitionis subtilis omittenda nec econtrario: Dicendū q̄ verū est cum mixti sunt. tunc tamen expōsitionis temperanda est, vt quilibet inueniat, quod sectūdum modum suum capere possit, sicut dictum est.

Articulus XVIII. De expōsitore Theologię.

Equitur de modo exponēdi hanc scientiam ex parte eius qui eam debet exponere, vbi tria sunt inquirenda.

P **A** **T**
Prīmū: vtrum hominis sit scientiam istam exponere.

Secundū: vtrum indifferenter sit cuiuslibet hois eam exponere.

Tertiū: verū homo possit eā exponere sine speciali illustratiōe diuinā.

Ira prīmū arguitur, q̄ sit hominis eam exponere.

P **A** **T**
Primo sic, eius est exponere cuius est docere: quia nō docet doctor nisi exponendo. sed hois vt dictū est supra, est hāc sciētiā docere, ergo &c. Scđo sic.

Aug. dicit primo de doct. chri. q̄ Philippus eunocho legēti Elaiā: & nō intelligēti: qd in scripture te

cū erat aperuit. Hoc autē erat exponere, ergo &c. In oppositū arguit Primo sic. Cui⁹ est cōdere legē, ci⁹ est eā exponere. Cōdere hanc sciētiā diuinę legis solius dei erat: quia ipse solus nouit quę verbis suis expressit, ergo &c. Secundo sic. temerarium est dicere in scripturis hominē quę Christus non dixit. Secundū q̄ August. super Ioan. parte. ii. ser. xlvi. exponens illud, Adhuc multa habeo vobis dicere, sed nō potestis portare modo: vbi Christ⁹ nō exposuit quę erat illa, dicit. Quenā fuit ista quę ipse non dixit, temerariū est velle dicere, sed in omni expōsitione scripture dicitur aliquid quod Christus non dixit: quia qd dixit, textus fuit, ergo &c.

D Dicendū, ad hoc q̄ cuicūq; cōcedit sciētiā aliquā docere: necesseariū est ponere & concedere eum illam aliquo modo exponere: quia vt dicit Augusti de morib⁹ ecclesię: quis me diocriter sanus non facile intelligit scripturarum expōsitionē ab iis petendam esse: qui earum doctores se esse profitentur! Cum ergo supra cōcessum est: hominem aliquo modo esse doctorem hūfus sciētię: necesse est consimiliter concedere eum esse eius expōsitorē: & hoc secundū ejdem modum quo est eius doctor, qui supra declaratus est. **S** Secūdum hoc ergo concedenda sunt duo obiecta ad primam partem.

A Ad prīmū in oppositū, q̄ hominis nō erat hāc scientiam cōdere: Dicendū scđm q̄ supra determinatiū est q̄ homo non potest dici conditor huius sciētię principalis sed instrumētalis. Et ita cōsimiliter bene concedendum est q̄ non potest dici principalis expōsitor: quia non habet a se regulas secūdū quas conditę sunt & exponendę: sed solū deus, habet tamē eas sibi a deo ad ministratas. Secundū quas idcirco ministerialiter hanc sciētiā homo exponit: sicut & editor eius

R
Ad pri. pri.

S
Ad secūdū

A
Quest. i.
Arg. i.

In oppositū
arg. i.

B
Responſio

C
Ad prīmū
in oppositū

Summe

fuit. Vnde in huius significatione legitur Matth. xiii. de quinque patribus, per quos secundum Glos. intellegitur sacra scriptura, quod Christus eos benedixit & fregit: & dedit discipulis. Per quod intelligitur sua expositio prima: qua ea in cordibus apostolorum exponit. Secundum quod ibi dicit Glos. Benedixit, & fregit: quia prius dedit discipulis sensum, ut intelligeretur scripturas. Discipuli autem eos cofractos apposuerunt: quia iuxta expositionem quam a Christo suscepserat: turbis exponere viterius debebat. Secundum quod ibi dicit Glos. Dedit discipulis, discipuli autem turbis, ut per ministerium discipulorum aliis exponantur.

C Ad secundum, quod temerarium est dicere in scripturis quod Christus non dixit: Dicendum quod verum est de eo quod nullibi dixit: ita quod nec in scriptura, aut explicite, aut implicite, nec in observatione communis & auctoritate ecclesie tenet. Hec enim censent esse Christi dicta. Secundum enim quod dicit Augu. ad laniarium: quae non scripta, sed tradita custodimus: quae quidem toto terrarum orbe obseruantur: dantur intelligi vel ab ipsis apostolis, vel plenariis conciliis: quorum est in ecclesia saluberrima auctoritas commendata atque statuta teneri. Et quocumque talia sunt: intelliguntur ex dictis & factis Christi: quae quodam modo dicta sicut descendisse per apostolos, vel revelatione quam memoriter retinuit ecclesia, vel per scripturas, aut implicite, aut explicite: ut possit veridice rationis consequentia ex illis explicari.

Vnde cum nihil debet assumi in expositione nisi iuxta regulam fidei ut dictum est supra: & omne tale, vel ex scriptura, vel observatione communis ecclesie habetur: nihil omnino debet assumi in expositione sacras scripturas: nisi aliquo modo dictum a Christo. Et ideo per illud quod nullo modo potest ostendti dictum a Christo: quale est illud de quo est sermo: omnino est temerarium scriptruram exponere. Vnde Augustinus de hoc in sermone dico. Quae cum ipse tacuerit, quis nostrum dicat: ista vel illa sunt: aut si dicere audeat, vnde probat? Quis enim est tam vanus, aut temerarius: qui cum dixerit etiam vera, sine ullo testimonio divino affirmet ea esse: quae tunc dominus dicere voluit? Et ideo dicit Damascenus in principio sententiarum suarum. Omnia que tradita sunt nobis & per legem & prophetas & apostolos & euangelistas, suscipimus & veneramus & cognoscimus: nihil ultra hoc inquirentes.

E
Quæstio.
Argu.

Irra secundum arguitur, quod cuiuslibet hominis sit exponere hanc scientiam. Primo sic. Cuius est habere habitum: eius est agere secundum ipsum. Expositio sacre scripture est actio procedens secundum habitum fidei ut dictum est supra. Habet autem habitum fidei cuiuslibet hominis est indifferenter: quia secundum Augustum, posse credere naturam est hominum: credere autem gratiam est fidelium: quam largitur sine personarum acceptione. ergo &c. Secundo sic. primo Corinth. xiii. dicit apostolus. Potestis omnes per singulos prophetare, ut omnes discant & omnes exhortentur. Et loquitur de prophetia sacre scripture in occulta exponendo. Quia ut dicit Glos. ibidem. Quod si alii reuelatum fuerit sedenti, prior taceat, datur aliquando inferiori quod non superiori. ergo &c. Cetera est illud Clemencis papæ dist. xxxvii. in ca. Relat. Oportet ab eo scientiam addiscere scripturarum: qui eam a maioribus secundum veritatem sibi traditam seruat, qui non est quilibet indifferenter ab eo autem discitur qui eam exponit. ergo &c.

In oppositum.

F
Responsio.

Dicendum ad hoc: quod expositio sacre scripture potest fieri ab homine dupliciter, vel per sapientiam acquisitam humano studio divina gratia assistente, secundum communem modum administrationis gratiae, vel per sapientiam ex gratia speciali subito infusam. Secundo modo cuiuslibet est eam exponere, secundum quod spiritus sanctus potest cui vult gratiam ad hoc ministrare: quia spiritus vbi vult spirat. Ioan. iii. In hoc casu loquitur Apostoli Corinth. xiii. ut obiectum est in secundo arguimento. Primo autem modo nequaquam: ut processit ratio ultima, immo requiritur quod sit elevatus in spirituali vita: & exercitatus in eis que continet ista scientia, ut quo ad primum spiritualis iam factus sit dono divinitate gratiae. Spiritualis enim omnia iudicat. i. Corinth. ii. quo ad secundum: ut omnem modum huius scientie nouerit studio humanæ industriae. Perfectorum enim est solidus cibus: eorum qui pro ipsa consuetudine exercitatos habent sensus, ut dicit Hebr. v. De ictu simul dicit Christus: sustomus exponens illud. Nolite sancti dare canibus: neque margaritas mittere ante porcos. Mysteria (inquit) veritatis margarite sunt: quia sicut margarite inclusæ cochleis positæ sunt in profundis mariis: sic & mysteria diuina in verbis inclusa posita sunt intus in altitudine sensus scripturarum sanctorum. Et sicut non omnis homo potest se mergere: & de profundo tollere margaritas: nisi atrox qui habet visum illius rei: sic non omnis homo potest descendere in altitudinem sensuum: & illuc inuenire mysteriorum absconditæ margaritas: nisi vir spiritualis qui habet exercitationem spiritualium narrationum dei. Et qualis deber est ista exercitatio: bene exponit Augustinus in principio tertii de doctrina christiana dicens. Homo timens deum qui voluntatem dei in scripturis sanctis diligens.

G

Artic. XVIII. Quest. III. Fo. CXV.

genter inquirit, præmunitus scientia linguarum: ne in verbis locutionibusq; ignotis erret: præmunitus etiam in cognitione quartundam rerum necessiarum: ne vim naturamve earum quæ propter similitudinem adhibentur ignoret: adiuuante etiam codicum veritate quam solers emendationis diligentia procurauit: veniat ille instructus ad ambigua scripturarum discutienda atq; soluenda. In expositore etiam cum his oportet cōcurrere etiam quæ superius fore necessaria in dōctore dicta sunt.

Ad primum in oppositum, q; cuiuslibet hominis est habere habitū fidei, ad cuius regulam ista scientia debet exponi: Dicendum q; non secundum habitum fidei quæcunq; sacra scriptura potest exponi: sed secundū illum qui perfecte est exercitatus in eis quæ sunt fidei, vt vñq; ad summum illa explicare possit: qd non est cuiuslibet: sed solum talis qualis iam descriptus est. **A**d secundum pater solutio per prædicta.

Ira tertium arguitur, q; homo sine speciali illustratione diuina possit scripturam istam exponere. Primo sic. Deuter. xxx. dicitur: Mandatū qd ego præcipio tibi nō est supra te: neq; procul posirū: sed iuxta te in ore tuo & in corde tuo. qd exponēs apostolus dicit. Roma. x. Hoc est verbum fidei qd prædicamus. sed quod non est supra hominem, immo iuxta ipsum: exponi potest ab ipso sine speciali illustratione: quia quod talem illustrationem requirit, longe est ab eo. ergo &c. Secundo sic. iii. de doctrina christiana dicit August. Homo timens deum &c. vt iam dictum est in præcedenti quest. Sed illa omnia potest habere homo fidelis ex studio sine speciali gratia. ergo &c. **C**In oppositum est illud. ii. Petri. i. Spiritu sancto inspirati loquuti sunt sancti dei homines. Glos. Hoc ideo dicit, ne qd ad libitū scripturas exponat. Inspiratione ergo speciali sunt exponendæ.

Dicendum ad hoc, q; nemo scientiam aliquam potest exponere nisi verum & rectum iudicium habeat de illis quæ discernuntur in scientia. Nemo autem recte iudicat nisi quæ posse: vt dicitur in principio Ethicorum. oportet igitur q; exponens hanc scientiam, certam habeat notitiam eorum quæ differuntur in ea. Notitia autem ista non est quæcunq;: sed illa qua ea quæ credibilia sunt, intelliguntur. nisi enim scripturam intelligat homo, eam exponere non potest. Et ideo eunuchus legenti Esaiam: & fibinet eum exponere non potest: dixit Philippus, putas ne intelligis quæ legis: qui statim confessus fuit: quia intelligere ea non posset sine exponente. Si igitur per expositionem cuiusq; scientiae discipulus de non intelligentie fit actu intelligens: & nemo procedit de potentia in actum nisi per aliquid existens tale in actu: oportet ergo omnino q; exponens istam scientiam actu eam intelligat: & tanto melius & clarius eam exponat: quanto limpidius eam intelligit. Quare cum vt supra determinatum est, intellectus huius scientiae non potest haberi sine illustratiōe diuina speciali lumini fidei superaddita: igitur absolute dicendū est, q; sine illustratiōe speciali diuina fidei superaddita scientia istam nō potest exponere: vt eodem spiritu & consimili inspiratione qua editæ intelliguntur exponantur. Hinc dicit August. in ser. de proprietatibus verbī. Tertijs ecclesijs yna sententia est, esse scilicet omnē legem spiritualem: non tamē ea quæ spirat lex, esse hominibus nota: nisi iis solis quibus gratia spiritus sancti in verbo sapientiae & scientie cōdonatur. Et sup illud Ephe. iii. Inuestigabiles diuītias. Glos. Si inuestigabiles sunt diuītiae: quo modo apostolus eas euangelizat? Nam inuestigabilis est res quæ non potest comprehēdi. Ad qd dicitur q; in sua natura inuestigabiles sunt: sed per gratiam & reuelationem sp̄iū sancti vestigabiles sunt. Vnde dicit Orig. in Homī. iii. Super Exod. Quis est ille quæ replet deus spiritu: quo repleuit Moysē & Aaron cū hac signa & prodiga perficerentur: vt eodē spiritu illuminatus possit quæ per illos gesta sunt differere: aliter enim non arbitror ingentiū rerum varietates ac differentias explanari: nisi eodem spiritu quo gesta sunt differantur.

Ad primum in oppositum, q; verbum est iuxta te: Dicendum q; aliud est esse prope vel iuxta: aliud est intus. Verbum sapientiae naturalis intus est: quia ex naturali inuestigatione concipi potest. Verbum vero fidei seu huius scientie non est intus: quia ex puris naturalib⁹ inuestigari non potest: vt dictum est supra. Est tamen prope, vt dicit Glos. quia per gratiam faciliter potest concipi: & hoc per gratiam communem fidei in puro ænigmate: per specialem vero gratiam ulteriorem vt aliqualiter perspicue intelligatur: & ulterius exponatur. **A**d secundū q; homo præmunitus scientia linguarum & rerum veniat ad discutienda ambigua scripturarum: Dicendum q; illa requiritur: sed sola non sufficiunt: sed cū illis requiritur gratia specialis vt dictū est.

p.ii.

H
Ad pri. pte.

Ad secundū

I
Quest. iii.
Arg. i.

In oppositū
K
Responso

L

M

N
Ad pri. pte.

O
Ad secundū

Summe

Articulus.XIX.

Arti.xix.

A
Quest.i.
Arg.i.

Equitur de causa materiali hui⁹ sc̄ieti^e: & q̄a generali noīe materiē matia sc̄ie appellat̄ oē id de quo scia cōsiderat: i q̄b⁹, fm Phim 4. Metaph. oportet eē aliquā vniū p̄cipiale q̄d subiectū dicit: cui felic̄ at tribuunt̄: q̄ cōi noīe dicunt̄ matia sc̄ie: Idcirco circa hoc ē duplex q̄s. Prima de quo ē ista scia vt de subiecto: vtrū de deo: an de aliquo alio.

Secunda de quo ēt vt de materia: vtrum de quoli b̄ et scibili vniuersaliter.

Irca primi arguit̄, q̄ de⁹ nō sit subiectū hui⁹ sc̄ie. Primo sic. Illud cui⁹ cognitio est finis sc̄ieti^e nō est subiectū in ea: q̄a cognitio rei q̄ est finis sc̄ieti^e que rit̄ in ea: subiectū aſit cognitio supponit̄. scdm Phi

losophum. i. poster. Cognitio dei est finis huius sc̄ieti^e: quia i ipsa confitit vita eterna situe felicitas. loan. xvii. Hac est vita eter. vt cogn. te deum verū ergo &c. Secundo sic. Subiectum nō est idem cum fine scientia: quia subiectū materia est: & materia non coincidit cum aliis eatus. ii. Physico. Deus est finis hui⁹ sc̄ieti^e. Ecclesiasti. xlvi. Cōſumatio sermoni ipſe est. ergo &c. Tertio sic. Sicut in ista sc̄ientia ingriſt̄ dei cognitio modo supnaturali: ex sc̄ientia fidei diuinit̄ inspirata: Sic i prima phia inquirit sc̄ientia dei modo naturali. sc̄ientia intellect̄ rōnaliter inuestigata. quia vt dicit Auicē. i. Metaphy. siue. Prima phia est scientia de prima causa: & ideo definit̄ esse sc̄ientia diuina. sed vt probat̄ in eodem. Deus nō potest esse subiectū in illa scientia: quare videt̄ q̄ cōſimili rōne nec in ista. Quarato sic. Illud nō potest esse subiectū in sc̄ientia: cuius nō sunt p̄cipia, partes, & paſſiones p̄ se cōſiderat̄ in sc̄ientia. Secundū em Phim primo poster. vna scientia est q̄ est vnius generis subiectū. quęcunq; ex primis cōponunt̄: & partes & paſſiones horū sunt p̄ ſe. Dei autē nō sunt p̄cipia neq; partes, neq; paſſiones. ergo &c. Quito sic. De subiecto oportet supponere qd fit. primo Poſter. qd non p̄t supponere de deo ista sc̄ientia: ga in deo qd est dicere est ipſibile. vt dicit Damasi. i. Sententiariū. ergo &c. Sexto sic. Boethi⁹ de tri. Forma simplex nulli subiectū ēē p̄t. De⁹ est hmōi. ergo &c. Septimo sic. Cōſideratiq; sc̄ieti^e cuiuscig; nō excedit subiectū ei⁹: ga ipm est ſuū p̄priū obiectū: & ſuū p̄priū ſcibile. Propria aut̄ operatio non excedit p̄priū obiectum: ſicut videre nō cōringit niſi colorem. Scientia iſta de plurib⁹ aliis cōſiderat̄ q̄ de deo: vt multa de creaturis: & maxie de humanis atib⁹. ergo &c. Octauo sic. Hug. in prolo. de sacramētis dicit. q̄ materia diuine sc̄ieti^e ſunt opa restaurationis. Aliarū vero sc̄ientiarū opa primē cōditiōis. ſed opa primē cōditiōis alianū sc̄ientiarū ſunt ma- teria. ita q̄ subiectū eart̄ ſunt: vt Metaphysic ens ſimpli: cuiuslibet alterius sc̄ieti^e aliqua pars en- tis: ſicut dicit̄. 4. Metaphy. ergo &c. Nono sic. in Glos. ſup p̄cipiū Psalterii dicit Caffiod. q̄ ma- teria ſacré ſcrip. tot⁹ Christ⁹ eſt. caput & mēbra. hoc aut̄ ē tota cōtinētia ei⁹. Materia aſit q̄ cōtinēt totū qd eſt sc̄ieti^e. neceſſario eſt subiectū ei⁹: ga nihil p̄ter ipm eſt in ſcientia. ergo &c. Decimo sic. Aug. i. de doct. christ. dicit q̄ cōtinētia nouę ac veteri legi res ſunt & ſigna. qd eſt cōtinētia sc̄ieti^e neceſſario eſt subiectū ei⁹. vt prius. ergo &c. Undecimo sic. qd eſt cōmune cōtinētia oia de q̄b⁹ eſt ſc̄ia. subiectū ē ei⁹ vt pri⁹. ens diuini ē hmōi i hac ſc̄ia. vt pat̄. ergo ē subiectū ei⁹. Cif ergo ſinguli aliorū aliđ ſit q̄ de⁹. De⁹ nō p̄t eē p̄priū ſubiectū hui⁹ ſc̄ie. In cōtrariū ē qm ſc̄ie diſtigunt̄ p̄cipl̄ penes ſua ſubiecta: ga fm Phim. 3. de aia. ſecat̄ ſc̄ie quēadmodū & res. ſ. de q̄b⁹ ſit. ſ. fm Boeth. i. de tri. theologia i hoc diſtiguit̄ a naturali & mathema. ga naturali ē i motu & iabſtracta: & q̄ cōſiderat formis corporis cū matia. Mathematica vero ſine motu abſtracta eſt ſpeciat̄ em formis cor- porū ſuū matia. Theologia vero ē ſine motu abſtracta ſepabil̄. Nā dei ſcia & motu & matia caret. ergo de⁹ eſt theo. ſubiectū ſicut formē abſtracte. ſom ſūt mathe. & corpora mobilia ſubiectū ſūt naturali.

In oppositū.

B
Responsio.

Ad hoc dīcēdū ſcdm q̄ vult Phūs. iiii. Metaphy. Vnī⁹ ſc̄ie nō eſt tm cōſideratio de reb⁹ q̄ ſunt vnius nature in ḡne vel in ſpecie: ſed etiā de reb⁹ q̄ ſunt oino diuerſe natura: inter ſe: dū tamē oēs attribuunt̄ alicui vni p̄cipialiter cōſiderato i ſc̄ientia: qm̄ medicina eſt ſc̄ientia vna de oib⁹ attributis sanitati corporis: ſiue ſit indicatiū ſanitatis. vt vrina. ſiue effectiū: vt syropus. ſiue cōſeruatiū: vt ordinata diēta. &c. hmōi. Sic & catterori ſiliū ad idē attributionē habentū eſt vna ſcia: qm̄ vt dicit Phis i p̄cipio. 4. politi. in oib⁹ atib⁹ & ſc̄ietiis q̄ ſūt ſcdm vnu gen⁹ aliqd: vni⁹ eſt cōſiderare qd cōgruit̄ circavniſiq; gen⁹. ita q̄ ſcd; hoc q̄libet ſcia cōſiderat aliqd vt gen⁹ ſubiectū: & alia plura q̄ cōgruit̄ circa illd. In oib⁹ em q̄ ſic diuerſimode cadit ſub cōſideratiōe vni⁹. ita ſe h3. vt dicit i. 4. Metaph. q̄ ſcia i ſei veritate & p̄cipiū eſt illi⁹ ſei priori p̄ quā alie res cōtinēt & cōſiderant̄ i ſcia. verbī ḡfa. Prima phia p̄cipiū eſt ſcia ſubſtati^e: qm̄ oia alia entia p̄ attributionē

Artic.XIX. Quest.I. fo.CXV.

se habet ad substatiā: quia aut sunt relationes substatię, aut qualitates, aut passiones eius, &c. hmoi. Ita qd si prima phia q de illis oib⁹ cōsiderat: de nullo aliorū cōsideraret vlo mō ppter se: sed de oib⁹ aliis a substatiā cōsideraret solū ppter cōsiderationē & cognitionē substatię: substatiā diceret subiectū i ea: & cetera oia solū scītię Metaphy. qd tñ modo nō cōtigit: ga Metaphy. p̄cipit int̄edit cōsiderare obiectates entis vt ens est: nō obiectatē substatię solū vt substatiā est: & ideo p se cōsiderat obiectatē cuiuslibet entis iquātū ens est, siue sit substatiā, siue accidēs. Propter qd ibi substatiā nō pōt dī cī subiectū: sed ens simpli: nec aliqd aliud: vt p̄bat Auicē.i.Metaphy. Quare cā ista scītia notitię & cōsideratiōi dei int̄edit p̄cipalit & ppter illā & vt ad eā notitia eorū p̄ficiat q̄cūq; alia confide stat, vt in sequēti quest. dico: in ea nihil aliud oīno potest ponī subiectū q de? ip̄e. Cuius etiā neocellatas apparēt ex hoc q subiectū sic se habet ad scītiā in cognitiōe itellectiuā: sicut se habet obiectū per se alicui⁹ ac⁹ ad actū sentiēdi in cognitiōe. qm̄ sicut obiectū est primū p se mouens sensum ad actū sentiēdi in cognitiōe sensituā: vt color. visum ad actū vidēdi: sic subiectū scītię cuiusq; est primū p se mouēs itellectū ad actū sciēdi i cognitiōe itellectiuā. Est em̄ subiectū illud de quo scđm p̄lm i scītia oportet primū supponere si est & qd est. Nūc aut̄ ita ē q obiectū p se sensus cuiusq;, illud solū est qd p se & primo nartū est sensū illū mouere: & alia oia nō sunt subiectū ei⁹: nūi sub ratiōe illi⁹: & iquātū rationē ei⁹ aliqliter participat: veluti color est p se obiectū visus: & cetera oia: vt lignū: lapis: & hmoi, iquātū colorata sunt: & sic aliquo modo participat rationē coloris. Quare cā similit in ista scītia deus est illud qd primo habet mouere i ea itellectū & p se, ga ad ip̄m primo & p̄cipalit notitiā dirigit: sicut dirigit intellectū ad eū p se & primo specialandū q ad istā scītia accedit: cetera aurē oia nō habet mouere intellectū eius, nec dirigit aciē mētis ad ip̄a cognoscēda nūi iquātū in se habet aliquo modo rationē dei, scđm aliquē ordinē ad ip̄m: aut ga sūne ab ip̄so, aut ga dirigit ad ip̄m, aut ga placet ip̄si, aut ga habet in se effigie aliquā ipsius &c. hmoi: Necessariū est dicere absolute q deus sit subiectū hui⁹ scītię p se: sicut color est p se obiectū visus. Et hui⁹ est signū duplex: vnum quasi prodigiū: quia s. deus est primū subiectū & fundamentū pri morū p̄incipiorū huius scītię quae sunt articuli fidei. Primi em̄ articuli fidei ad quos oīs alii reducuntur, sunt deo. Vnde & sacramēta eccl̄ie virtutē suā non habet nisi in fide trinitatis. Idē autē est fundamentū & subiectū totius scītię & p̄incipiorū eius. Aliud vero est simpli signū: vide licet noīs int̄itulatio, q̄ hec scītia dicit̄ theologia quasi de deo sermo, vt dicit Aug. vii. de citi. dei.

C Ad prīmū in oppositū, q finis scītię nō est idem cū subiecto: Dicendū qd idem nō potest esse subiectū & finis scđm eandē rationē, scđm aliā tñ & aliā rationē bene potest esse subiectū & finis. Est em̄ de⁹ subiectū hui⁹ scītię quo ad imperfectā cognitionē quā scītia de ip̄o supponit: & est finis ei⁹ quo ad perfectā cognitionē quā de ip̄o q̄rit. hoc em̄ modo in q̄libet scītia finis iusta ei⁹ est pfecta cognitio sui subiecti, qd subiectū est & in scītia suppositū quo ad cognitionē si est & qd est imperfectū imā de qbus infra videbit. Et ga illa cognitio imperfectissima est dei: vt simplissime & absolutissime cōsiderat: circa quē oīs vltior notitia ingrē tanq; aliqd p̄tinēs ad finē huius scītię: patet aperte qm̄ peccat dicētes, q̄ deus nō est subiectū theologie nisi sub aliqua cōditiōe speciali. s. vt est p̄incipiū nīc restauratiōis & finis nīc glorificatiōis. Si em̄ sub istis cōditionib⁹ de⁹ esset subiectū in hac scītia, ista supponerent in ea: nō autē tractarent ut c̄redarent & scirent circa dei ex ea. Et sic de⁹ simpli oīno & absolutissime accept⁹ debet dici subiectū hui⁹ scītię: nō magis ut circa ip̄m determinat ratio p̄cipiū restauratiōis & glorificatiōis: q̄ circa ip̄m determinat ratio creatiōis & gubernatiōis, & hoc cōgruit vltati hui⁹ scītię: vt s. de⁹ lub ea rōne ponat eē subiectū hui⁹ scītię: sub qua oia cognoscēdo i ip̄a ad ip̄m pōt fieri attributio. Ex hoc em̄ ista scītia habet suā vnitatē, ut habitū est supra. Et licet forte de deo p̄cipali⁹ cōsiderat ut ē p̄cipiū restauratiōis & glificatiōis q̄ scđm alijs alias rōnes: p̄p̄t hoc nullo mō variari debet ratio subiecti. Metaphysica em̄ p̄cipali⁹ cōsiderat de ente sub rōne substatię q̄ accidētis: ga ratio entis veri⁹ saluat i substatiā q̄m̄ accidēre. Accidētis em̄ nō est ens nisi ga est entis qd est substatiā, vt dicit. vii. Metaphysic: & nō est metaphysica scītia vna de substatiā & accidētē: nisi p attributionē p̄dicamētōg accidētū ad p̄dicamētū substatię: vt dicit l. 4. eiusdē. Et tñ nō debet dici q̄ subiectū Metaphysic sit ens sub rōne substatię: sed poti⁹ ens iquātū ens simpli dictū, vt p̄ idifferētiā se habet ad rōnē substatię & accidētis & oīm aliarū rōnū specialiū q̄ sunt p̄ter rōnē entis simpli: vt sūr ylē particulare: act⁹ potētia, & hmoi. Per idē videref aliqb⁹ respondendū ad scđm: Dicēdo q̄ finis & materia siue subiectū nō coincidit in idē scđm vñā & eadē rationē scđm tñ aliā & aliā rationē bene coincidit, vt dictū est. Sed hoc nō sufficit: ga hoc est etiā cōmune i alijs causis q̄ nō coincidit in idē nisi scđm aliā & aliā rationē. Qd em̄ est forma respectu materię dās eē, est finis agētis terminās op⁹. Quātū ergo ad cōincidentiā talē materia nō deberet excipi a cōincidentiā cū alijs causis. I p̄sa em̄ scđm dictū illud incidit cū fine nō scđm eam rationē, sed scđm aliā & aliā: sicut facit forma. Propter qd dicēdū aliter,

p̄ illi.

D

E
Ad p̄i. p̄i.

F

G
Ad secūdū,

H

Summe

q̄ cum agens & finis determinat̄ sibi materiā vt vult Philosoph⁹ de agere,i.de alia.de fine.ii.Physi.
secundum q̄ duplex est operatio agētis,vt distinguit Phis in primo politice:vna quae dicitur factio:
altera quę dicitur actio:& duplex finis,vt distinguit in primo Ethī. quorū vnuſ dicitur operatio,
alter res operata (nam factio est operatio ex qua derelinquitur aliquid operatum tanq̄ finis:vt ex
operatione fabri cultellus: actio vero dicitur operatio illa ex qua nihil operatum relinquitur:sed fi
nis eius est ipsa operatio:vt musico operante secundum musicam,nihil operatum relinquitur) Secun
dum hoc duplex est gen⁹ materiæ. Est enim quadam materia ex qua fit aliquid:quę est materia fa
ctiois: ex qua fit aliqd operati qđ manet cessante operatione & agere.verbi gratia:Lana est materia
ex qua textor operatur telam:quę manet ipso cessante & ab opere quiescente.de qua dicit Philoso
phus,i.politicę. Dico autē materiā quod supponit:ex quo aliquod perficitur opus:puta textori
quidem lana:statuariō autem ēs. Est & alia materia circa quā exerceatur operatio tū:supra quā nū
hil manet factū cessante operante.verbi gratia:Chorda in cithara est materia circa quā operat musi
cus sonitū melodij:quo cessante nihil manet operati in ea,quā materiā dico esse qđ supponit circa
qđ aliqua perficitur operatio.De materia primo modo habet veritatē ad literam dictū Philosophi.
Illa enim materia est pars rei facte:in qua forma recipit:q̄ est finis intra agētis:post quā sequit̄ finis
extra:& ideo cū neutrō fine potest materia illa coincidere. De materia autē secundo modo nō est di
ctū suū verū vniuersaliter.Talis enim materia est subiectū scietie,qđ necesse est coincidere cūa fi
ne.Circa subiectū enim veluti circa propriū obiectū scientię vertitur principalis scientię conside
ratio:& propter ipsum cognoscēdum fit omnī aliorum quę in scientia speculātur,inquisitio.Vn
de deus sic est per se obiectū & finis fidei,qđ cognitio fidei est principaliter de deo:& ad eius perfe
ctam cognitionē finaliter ordinatur.Et sic oīno huius scientię quę est scientia fidei,subiectū per se
& primū est ipse deus:ga eius principalis speculatio est de deo.Est etiā finis eius:ga ipsa tota ad per
fectam dei cognitionem ordinatur. Ad tertium,qđ deus nō potest esse subiectum in prima philo
sophia quę est scientia diuina:quare nec in theologia:dicēdum qđ non est simile,quoniā vt dicetur
in sequē,quęt.Diversus est ordo cōsiderandi de deo in hac scientia & in scientiis philosophicis,qđ
ista scientia primo & principaliter considerat de deo tanq̄ de eo de quo sunt eius prima principia
scilicet primi articuli fidei.Sunt enim de diuina vnitate in substātia,& trinitate in personis.Secū
dario autem & posterius considerat de creaturis secundū relationē & attributionē quā habent ad
deum.Scientie autem philosophicę ecōtrario primo cōsiderant de creaturis,vltimo autē de deo:
quia īvestigatio naturalis ratiōis a posteriori & magis sensibili & cōposito incipit,tanq̄ a magis
notis nobis:& procedit ad simpliciora intelligibilia magis:vt dicit in principio Physi. Et ideo vlti
mo considerat de deo & de rebus spiritualib⁹ diuinis.Inuisibilia enim dei per ea quę facta sunt ī
tellecia cōspiciunt,vt dicit de scietia philosophor̄.R.o.i.Propter qđ inter scietias phicas vltima est
Metaphysica:quia finis speculationis in tota philosophia est cognitio dei:& celestī spiritus,scđm
qđ dicit Auicē.i.Metaphy.suę.Ordo(ingr̄)hui⁹ scietie est vt dicas post scietias naturales & dis
plinales:quia int̄ēto vltima in hac scientia est cognitio gubernationis dei altissimi:& cognitio an
gelorum spiritualiū & ordinis eorum. Quia igit̄ vt dicit̄ est subiectū deber esse primū scitum in
scientia & in eius cōsideratiōe:& post ipm,& sub ratiōe ipius oīa alia:sicut color est primū cognitū
a visu:& sub ratione illius omnia alia:ex ordine igit̄ & p̄ prioritate huius scietie deus est primū
scitum in ea:& ex ordine & proprietate in aliis scientiis deus est vltimū scitum in eis. Idcirco igit̄
deus potest hic esse subiectū:non tamē in aliqua scientia philosophica. Et ideo bene dicit Auicē,qđ
deus nō est subiectū illius scietie:immo ex iis & de numero eorū quę querunt̄ in ea:quia an deus
sit nō potest cōcedi in illa scietie:ga nō est manifestū per se,vt infra videbit. Speculatio autē de pri
cipiis nō est nisi inquisitio de sequētibus subiectū illius scietie. Ad quartū,qđ subiectū in scientia
debet habere principia,partes,& passiones: Dicēdum primo ex parte principiorum:qđ hoc accidit
scietie,qđ scilicet cōsideret principia,quę sunt principia subiecti:quia scilicet subiectū est compositū,
sicut est corpus mobile in naturalibus:cuius principia,s.materiā & formā cōsiderat naturalis.Vn
de prima philosophia quę est de ente simpliciter vt de subiecto:nō cōsiderat principia aliqua sub
iecti:quia non haber vīla.ens em̄ simpliciter vt dicit Auicē,primo Metaphysicę suę,nō habet prin
cipium:sed est principiū aliquib⁹ entibus,qua propter illa scietia nō inquirit principia entis absolu
te:sed alicui⁹ entiū:sicut faciūt alie scietie particulates. Vnde solum scientiarū particulariū quę cō
siderant alioqđ ens particulare creatum,est considerare principia subiecti(quia illud principia habe
re potest) non autem scientiae vniuersalis ,sue quas considerat de ente simpliciter,quod conti
net sub se omne ens: sive sit principium sive principiatum : vt Metaphysica: sive quas considerat
de primo principio cuiuslibet entis ,vt est ista scientia : quia talc subiectum non habet principia,

K
Ad tertium

L
Ad quartū

Artic.XIX.Quest.I. Fo.CXVI.

Vnde sup illud i Physi. Intelligere & scire cōtingit circa oēs scītias. quārū sunt p̄cipia aut causē aut elemēta ex horum cognitione.dicit cōmē.Dixit quarum sunt:quia artī speculatiuarii,quædā sunt de rebus carentibus p̄cipiis:& hēc est dispositio scientiē de primis p̄cipiis cuiuslibet entis.ynde si talis scientia quaē non habet p̄cipia subiecti:considerat aliqua p̄cipia:illa sunt p̄cipia aliquorū quaē cōsiderantur in scientia post subiectū.Scdm q̄ dicit Auicē.de prima philosophia,q̄ consideratio in ea de p̄cipiis nō est nisi inquisitio de cōsequēribus subiectū ex parte partium subiecti.Cōsimiliter potest dici q̄ hoc nō est verum:quia s. subiectū scītiae debet habere partes:inī de scientiis habētibus subiectū cuius sunt partes integrales vel subiecti,vel quasi partes. scdm q̄ dicit Auicē.q̄ entis inquātū est ens,qd̄ est subiectū primē philosophia,qui partes sunt substantia,qualitas,quātitas &c.huiusmodi.Vnde in hac scientia quasi partes subiecti de quibus cōderat scītia,inquātū de eis distīcte & diuersa cōsiderat,possunt dici pater & filius,& sp̄s fāc.Ex parte passioni Dicēdum q̄ circa subiectū non op̄ortet q̄ inquirantur verē passiones:led aliqua quasi passiones.scdm q̄ dicit Auicē.q̄ ex eis quaē sunt enti quasi accidētia p̄pria cōsiderata in prima philosophia:sunt sicut vnum & multū:potētia & actus:vniuersale & particulare &c.huiusmodi.quaē non op̄ortet q̄ re fint accidentia circa ens inquātū ens:quia tunc essent potius pars subiecti:vt sunt qualitas,quantitas,& cetera accidentia.Sed pro tanto dicuntur esse accidentia:quia modum trahent accidentis inquātūrum sunt prater intētionem entis inquātū ens est:& extra ipsum,& sic quasi accidentia in hac scientia circa subiectū eius qd̄ est deus cōsiderata, sunt sapiētia,bonitas,&cetera diuina attributa:& proprietates diuine. Circa etiam ea quaē vt materialia cōsiderantur in hac scientia:bene possibile est q̄ verē passiones & accidētia speculētur circa illa in ista scientia:vt q̄ corpora humana resurgent. Ad quintū,q̄ ista scientia non potest supponere de deo quid est:Dēcendū q̄ quid est p̄cognitio supponēda nō est quid est res,qd̄ quidē quid est pertinet ad rationē definitiūam,quaē est sermo quiditatis & essentię in creaturis:& tale qd̄ est de subiecto nō debet supponi sed queritur:sed qd̄ est qd̄ de subiecto deber supponi solūmodo est quid dicitur p̄ nomen. Secundū q̄ cantat litera in principio Poste. Dupliciter p̄cognoscere necessariū est.alia nāq̄ quia sunt,opinari necesse est:alia vero qd̄ est qd̄ dicitur,intelligere.Et hoc modo bene possibile est dicere de deo,quid. Est qd̄ hoc noīe de⁹ dīci intelligif:quoniā tale aliquid,quo maius excogitari nō potest,vt dicit Ansel. Vnde dicit August.Oēs latīnē lingue socios cū aures eorū sonus iste tetigerit, mouet ad cogitandū excellentissimā quādā immortaleq̄ naturā. Ad sextū,q̄ forma simplex nulli potest esse subiectū:Dicendum q̄ verū est accidentiū verorū,qd̄ Boethius intendit. Vnde statim subiungit p̄ causa dīcti sui.Formē vero subiectē esse non possunt.Nā q̄ ceterē formē subiectē accidentib⁹ sunt:hoc facit materia.Cōsiderationi vero & scientiā forma maxime habet esse subiectū:quia nihil scītū nīsi per formā,scītū philosophi. An autem in creaturis:& quomodo forma sine materia possit esse subiectū accidentium,de hoc erit sermo inferius. Ad septimū,q̄ scītia non excedit subiectū:Dicendum q̄ aliquid excedit subiectū:aut quia non sit de natura & essentia subiecti:aut quia nullam habet relationē,sive attributionē ad subiectū,sive vt effectus,sive vt passio:vel aliquo alio modo.Primo modo quēlibet scītia excedit subiectū suū:non secundo modo.Non em̄ scītia solum cōsiderat quaē sunt de natura subiecti & de essentia eius:sed etiam considerat omnia illa quaē attributionē & relationē aliquā habent ad ipsum:& manuduicit ad aliquā notiā habēdam circa subiectū:quaē omnia pertinēt ad materiā scītiae:vt sunt illa quaē cōsiderat hoc scītia circa creaturas:& ideo dicit Philosoph⁹. Vna autē scītia est:q̄ est vnius generi subiecti:quaēcūq̄ ex primis cōponit:& partes & passiones horū sunt p̄ se. Vnde & partes & principia & passiones oīa simul cadunt sub vnius scītiae cōsideratione.Scdm q̄ dicit in principio iiiii.Metaphysic⁹. Vnius scītiae est considerare de ente & de eis quaē sunt entis p̄ se. Ad octauū de Hu. & ad nonū de Caffiod,respōdet aliqui ex illo dicto Diony.de ecclia,hierar. In tria diuidunt sup mīfidanē ratiōes oīs diuini intellectus:in essentiā virtutē & operationē. dīcēdo q̄ scdm hoc de subiecto theologiq̄ tripli est loquī:qm̄ primo mō subiectū theologiq̄ de⁹ est. Secūdo modo Christ⁹:qui est dei virt⁹,& dei sapiētia.i. Corit.i. Tertio mō opus restauratiōis humani generis factū p̄ Christū. Sed ista diuersitas nō p̄t stare:q̄ sicut vni⁹ virtutis nō possunt ēē formalit plura obiecta:dic nec vni⁹ scītiae plura subiecta:vt patet ex p̄dictis. Et est tria solū assumere illā assignationē ex dictis Diony.qm̄ partes illius distinctiōis Diony,p̄cipialiter resp̄cītū causam efficientē theologizē. Subiectū autem scītiae pertinet ad causam materialē:cui minime appropriari possunt conditiones agēris. Vnde dicendū q̄ Hug.loquit ibi nō de subiecto p̄prie dicto huī⁹ scītiae:Sed de materia ei⁹:quaē ad ad ampli⁹ extēdit q̄ subiectū. Est em̄ op⁹ recreatiōis:materia p̄cipialis huī⁹ scītiae,& op⁹ creatiōis est materia scītiae seculariū,qd̄ tñ scdm alia rōne & attributionē ad defū,bñ p̄t ēē pars materiæ.

M

Ad quintū,

N

Ad sextū,

O

Ad septimū,

P

Ad s. & g.

Summe

huius scientie. Non enim competenter posset ostendti hominis lapsus & reparatio, nisi ostenderetur prima terci creatio: sicut dicit Hug. in priu. sententiaru suarum. Et per eundem modum materialia non subiectum huius scientie ponit Cassiod. Christum totum caput & membra. Ad decimum secundum August. dicendum, quod loquitur communiter de materia ut subiectu scientie sub se continet, & etiam ea quae sunt ipsa subiecto attributa. Res enim sunt & illa quibus fruendu est: ut est ipse deus: & ut sunt tres personae dominique: quae pertinent ad rationem subiecti huius scientie. Res sunt illa etiam quibus videntur est: ut sunt cetera oia. Signa autem sunt sacramentalia mysteria: quae omnia pertinent principaliter ad materiam huius scientie. Ad vicesimum: quod commune continens omnia declarata in scientia debet dici subiectu. Dicendum quod verum est quando non secundum aliquam rationem propriam unum, quod primo per se & principaliter considerat, considerat oia alia contenta in scientia: sed oia secundum rationem communem omnibus contentis in scientia. sicut Metaphysica secundum Avice. nihil considerat secundum aliquam rationem particularē entis: ut substantia secundum quod substantia est: neque qualitatem secundum quod qualitas est: & cetera huiusmodi: sed uniusquodque illorum sub ratione qua est ens. & ideo ens simpliciter, debet dici subiectu: non ali quod ens particulare: substantia vel accidens. Et in solo isto casu habet veritatem quod subiectum scientie debet esse aliquid unum, uniuocum vel analogum ad omnia illa quae determinantur in scientia. Sed quando scientia considerat aliquid determinatum primo per se & principaliter secundum suam naturam propriam & determinatam: & cetera omnia non nisi per relationem & attributionem eorum ad illud: sicut ista scientia dei considerat: & omnia alia ab ipso, ut patet ex predictis: non debet ponere aliquam communem ad omnia contenta in scientia esse subiectum eius: sed illud solum quod principaliter & per se considerat: & propter quod omnia alia ad scientiam illam reducuntur: sicut si prima philosophia principaliter consideraret substantiam secundum quod substantia est: & non solum secundum quod ens est: & accidentia oia non nisi per attributionem ad substantiam: tunc substantia sola non ens simpliciter ponere esse subiectu in illa.

Item secundum arguitur, quod ista scientia sit uniuersaliter de quolibet scibili, ut de materia qua considerat. Primo sic. Scientia illa quae est omniu muniuersali perfectissima: cuius maxime est scire: debet considerare de omnibus. secundum quod dicit Philosophus. i. Metaphysic. Scire quidem maxime omnia habenti uniuersale scientie necessarium est. Scientia illa est huiusmodi: ut habitus est ex predeterminatis. ergo &c. Secundo sic. huius scientiae est considerare de eis quibus potest acquiri dei cognitio: quia ad illam principaliter tendit, ut supra habitum est. sed ex omni creatura cognitio dei acquiri potest: in quantum in qualibet est diuinum vestigium. ergo &c. Ad oppositum arguitur primo sic. de eo quod est proprium scientie particularis non debet considerare scientia uniuersalis. Non enim considerat metaphysica de eis quae sunt propria scientiis particularibus sub ipsa. ut de generatione animalium, lapidis &c. huiusmodi. Ista scientia ut patet ex predeterminatis uniuersalis est ad oes alias. Nihil ergo eorum quae particulariter considerant aliae scientie, debet considerare ista. ergo &c. Secundo sic. ubi sufficit sibi natura in unum est ponere auxilium gratiae: quod enim potest fieri per unum, unum est fieri per plura. unde si per legem posset fieri iustitia, ergo gratis mortuus est Christus, ut dicit apostolus. sed natura sufficit sibi ad omnium rerum naturalium scientiam, ergo ad illam sciendam non est danda scientia per gratiam. talis est haec scientia. ergo &c.

Dicendum ad hoc: quod quaecumque in scientia considerantur, aut considerantur in ipsa ut subiectu principale scientie, aut ut materia eius. Et differunt in hoc materia & subiectu, quod subiectum est illud quod primo cadit in notitia scientie tangitur eius per se obiectum: & cuius notitia principaliter intenditur. Materia vero generaliter est omne illud preter subiectum quod in scientia considerat propter aliquam attributionem ad ipsum subiectum sub ratione qua subiectum est, ut dictum est in qst. preced. Et sumit ista differentia in arte ad imitationem eorum quae reperimus in natura. In scientia enim dicitur aliqua subiectum & materia: quia subiectum tangitur obiectum considerationi intellectus: ad modum quo in natura dicitur subiectum & materia aliqua: quia subiectum tangitur susceptuum operi nature. Ars enim imitatur naturam. ut dicit. ii. Physi. Nec autem in natura sic differunt materia & subiectum: ut vult comm. sup. iii. Metaphy. quia materia dicit quod in potentia similitudinem. Subiectum vero dicit quod in actu uno modo, & alio modo in potentia. Materia enim in quantum materia omnia est in potentia & ad formam substanciali & ad accidentalem: penitus carens actu. Subiectum vero in quantum subiectum est in actu sub forma substanciali: & in potentia solum ad aliquam formam accidentalem. Secundum hunc ergo modum subiectum dicitur in scientia id quod aliquo modo est in actu cognitum, in quantum de subiecto oportet supponere & recognoscere si est & quod est, ut dictum est supra. Et quod e contrario alio modo est: in potentia cognitum in quantum vltior cognitione de ipso in scientia investiganda est, ut dictum est supra. Materia vero proprie debet dici in scientia id quod nullo modo supponit in scientia ut cognitum: sed ut omnia cognitio eius in scientia investiganda est: non secundum

Q
Ad decimum.

R
Ad undevimum,

S
Quæst. ii.
Argu. i.

In oppo. pri.

T
Responsio.

V

Artic. XIX. Quest. II. Fo. CXVII.

Si qđ est ad inquantū in se habere pōt. rōnē sp̄s subiectū: vt dictū est: ita qđ subiectū scīetē actū dele importat rationem illam secundum quā censia considerant in scīentia: & secundum illam id cui principaliter conuenit aliquo modo est actu p̄ognitum in illo: aliquo autē modo in potētia vt cognoscat. Materia autem scīentiae de se est in potentia vt in ipso consideret ratio illa. Et per hoc re ducunt ad illam scīentiam: vt ratio illa sit quasi forma substantialis per quā adquid cadit sub scīentia: qđ quā considerant omnes alię rationes tanq̄ formę accidentales. secundum quas cognitio inuestigat in scīentia. Et scdm hoc ga fokus deus habet in hac scīentia illā rōnem ex se: & alia non nisi p̄ attributionem ad ipsum: solus deus igitur. debet dici subiectum huius scīentiae: alia vero omnia inā scīentia eius: vt patet ex prēdeterminatione. Cum igitur hīm̄ ratio secundū quā fit cōsideratio in hac scīentia: & secundū quā vt dictū est supra accipitur veritas eius: per se est fides dei: ceteris autem nō conuenit nisi per quādam attributionem ad ipsum: p̄t̄ deum ergo de nullo cōsiderat illa scīentia vt de subiecto: sed vt de materia solū: & hoc non nisi eo qđ alia habet attributionem ad ipsum: secundū rōnē qua deus cōsideratur vt subiectus eius. Deus autē subiectū huius scīentiae est non quod cunq̄ modo cognoscēdi ipsum. Cum em̄ habeat cognitio cognitio naturali acquifita ex creatūris: & cognitio glorioſa ex ſcīp̄o per ſpecie apertae viſionis: & cognitio media per fidē in ēnigma te. Primo modo cognoscēti habet ex ſcīentia phīcīs cōmuniter a fidelibus & infidelibus. Secundo modo in vita futura ſolummodo a beatis. Tertio mō a fidelib⁹ in vita p̄fenti: & ex hac scīentia & sub isto modocognoscēdi ipsum ſoli est subiectū huius scīentiae: vt inā dicetur quācūq̄ ergo cadit ſub hīm̄ ſcientiae consideratione: hoc est inquantū ſe habet p̄ aliquā attributionem ad deum: vt ad ip ſum qui est primum fidei obiectum: & per hoc huius ſcientiae fidei ſubiectum: & ita inquantum ca dunt ſub ſidenon inquantū cognita vel cognoscibilia ratione naturali. Nunc autem ita eft in eis quē ſunt fidei: qđ ſicut omne ens dicit ens inquantū in ſe habet ſimilitudinē p̄imi entis. ſ. dei, inquantū. ſ. omne aliud ens eft ſecundū aliquā attributionē ad ipsum: ex qua patricipat rationem entis: ſic in eis quē ſunt fidei non dicitur aliquid tale niſi inquantū in ſe habet aliquam rationem p̄imi obiecti fidei ſ. dei, inquantum ſ. ipſe eft p̄imū credibile: & hoc fit ſecundū aliquā attributionē ad ip ſum: quā ſ. patricipat rationē credibilis. Rationem autē p̄imū credibilis habet deus: inquantū fide generetur eſſe ens per ſe existens, nullo indigens: a quo omnia procedurent ut a creatorē primo: & ad quē omnia ordinant ut ad vltimū glorificatorem: & cetera hīm̄. Nihil ergo cadit ſub cōſideratione huius ſcientiae, niſi inquantū eft relatum ad deum: vt a deo existens per creationem: vel per ipm̄ confitens ſecundū gubernationē: vel ad ipsum ordinatū ſcdm̄ glorificationē &c. hīm̄. vt per hoc ſe habeant in ratione credibilis. Dicēdū igitur ad questionē qđ omne ſcībile inquantū habet ratio nē credibilis, per attributionem aliquā ad p̄imum credibile, qđ eft ſubiectum huius ſcientiae inquantū credibile eft, ad iſtam ſcientiam pertinet. ſiqua autem ſunt alia ſcībilia quē ſub fide non cadunt: neq̄ per fidem credenda eſſe determinantur ex hac ſcientia: omnino non ſunt de confide ratione huius ſcientiae: qualia ſunt qđ plūtima quē propria ſunt ſcientiis phīcīs: quorum notitia eti am ſi per fidem teneatur firmissime, in nullo ad credenda deo adminiculatur: vt eft notitia de numerō, ordine, & motu calorū & ceterorum hīm̄: quae vt ait Amb. in Hexa. quia aliena ſunt a noſtro ſtudio, & a diuīne lectionis ſerie: hiſ qđ foris ſunt relinquamus. Quid mihi (ingt) querere quē fit mensura circuitus terræ, quē Geometrē, clxxx. estimauerūt ſtadiorū! libēter fateor me ne ſcire, qđ ſcīre nihil proderit. Certe Moyses eruditus in omni ſcientia Aegyptiorū: ſed ſp̄m̄ dei accepit quāli minister dei: inanem illam & viſupatorię phīcī doctrinam veritatis ratione poſthabuit: & ea deſcripsit: quē noſtre fidei accōmoda iudicauit: qđ ſ. terram fecerit deus: virgulta de terris: & oēm animam viuēterā. An nō ille purauit dicēdū quātum de ſpatio aeris occupet vmbra terre: cū ſol recedit a nobis: quemadmodum lunæ globus incīdens eclipsis faciat? quin quā nihil ad nos: quāli nihil p̄futura p̄terūt. Vidiſ em̄ in ſpiritu ſanctorū: non illius iam marcescentis ſapientiē vanitatis ſequendas: quē rebus inexplicabilibus mentē noſtrā ſtūpāt: vidiq̄ ea opera potius deſcri benda: quē ad veritatis ſpectarent proſectum: non itaq̄ (vt ait Augu. de Tri.) quicquid ſcīri ab ho minē pōt in reb⁹ humanis: vbi plurimū ſuperuacue vanitatis, & noxię curiositatis, huic ſcientiē tri buens: ſed illud tātummodo quo fides ſaluberrima: quae ad veram beatitudinem ducit: gignitur: nutritur: defenditur: roboratur. Vnde & historia ſacrae ſcripturā tam veteris, qđ noui testamenti non omnia geſta diuīna in patribus sanctis cōtinet: ſed illa ſolummodo quae ſpiritū ſanctus fidei p̄futura dicitauit. Et quae ſunt talia bene exponit August. v. ſuper Gen. dicens. Solet quarti quae ſorma & figura cali credenda ſit ſecundū ſcripturas noſtras. Multi em̄ diſputant de his rebus: qđ maiori prudentia auctores noſtri omiferunt ad beatam vitam nō p̄futuras diſcentibus, & occupa tēs, quod peius eft, multū p̄ciosa & rebus ſalubribus impēndenda ſpatia. Quid em̄ ad

Summe

me pertinet: utrum cadum sicut sphera vnde oculudat terram in medio mundi: molera libet anima ex una parte desuper velut discus aperiatur. Sed quia de fide agitur scripture breuiter dicendum est de figura caeli hoc sensisse auctores nostros: quod veritas haberet: sed spiritu dei qui per eos loquebatur noluisse ista docere homines nulli saluti profutura. De motu etiam cadi nonnulli fratres questionem mouent: quibus respondeo, multum subtilibus ac laboriosis rationibus ista perquiris: quibus tractandis, nec mihi tempus est nec illis esse debet, quos ad suam salutem & sancte ecclesie necessariam utilitatem cupimus informari. Sola ergo talia quorum noticiam spiritus sanctus filius dei nostre dictauit futuram, tanquam materia sunt de consideratione huius scientie: siue pertineat ad rerum naturalium creationem: siue ad humanam reparationem: & hoc siue a prophetis conscripsa sunt: siue non. Cetera vero omnia ut sunt principaliter in aliis scientiis exposita & determinata: licet non pertineant ad istam scientiam: neque ut subiectum: neque ut materia eius: si enim ei in aliquo potuerint esse proficia: in usum eius libere sunt assumenda: ut dictum est supra. Quidam autem attendentes ad ea quae tractantur in hac scientia: & non rationem diuersam: secundum quam aliqua considerantur in ea ut materia sunt: aliud vero ut subiectum proprium dictum: generalius assignauerunt subiectum huius scientie ut dictum est. Hunc de sancto Victorio attendens ad illud quod velut materia principaliter tractat in hac scientia: dixit: materiam & subiectum esse huius scientie opus reparacionis: quod est Christus: & eius sacramenta. & secundum Cassiodor: totus Christus, caput & membra. & secundum ipsos sagratorum scriptura non tangit opus creationis: quod est mundus & eius elementa: nisi ut copertius accedat ad ea quae sunt recreationis. Non enim conuenienter posset ostendere, qualiter homo fit reparatus nisi prius describeret qualiter sit lapsus: neque qualiter sit lapsus nisi prius ostenderet qualiter a deo fit institutus: ad cuius declarationem opus fuit describere universaliter rerum creationem. Vnde quidam alii attendentes quod opus reparationis est principalis materia huius scientie: dicitur subiectum eius esse determinatum per respectum ad huiusmodi materiam: ut quod deus non simpliciter debet dici subiectum huius scientie: sed solus inquantum redemptor aut reparator. Quod nullo modo potest stare: ut dictum est supra: quia tunc nullo modo opus creationis posset dici esse de hac scientia ut materia, cum non se habeat per aliquam relationem seu attributionem ad deum ut est redemptor: sed solum ut est creator. Tunc etiam scientia ista fuisset dicenda habere aliud subiectum ante lapsum si stetissent homines in statu innocentiae: quam ut sibi necessariam habuissent: licet non literis conscripsem: sicut fides eis necessaria fuisset: ut debet declarari loquendo de fide: & tam deus ut reparator: tunc subiectum eius dici non potuisset: quia nihil fuisset reparandum. Augustinus autem attendens ad totam materiam & creationis & reparationis, etiam sub materia comprehendendo subiectum, dicit sacram scripturam esse de rebus & signis veluti de quadam toto integrali. Est enim tota scriptura sacra de deo in opere creationis & reparationis manifestata. Quidam autem volentes hac omnia eorum iuncta reducere ad totum quoddam universaliter: ut ad subiectum commune continens omnia quae in hac scientia tractantur: dicunt subiectum huius scientie esse ens divinum: quia omne de quo tractatur in hac scientia: aut est ens divinus per essentiam: cuiusmodi est ipse deus trinitas: aut per participationem: ut sunt omnia alia, quae ens divinus dicitur aliquid participatione quo ad esse: sic ens divinum dicitur omnes ad opus creationis: aut dicitur aliquid ens divinus participatione quo ad bene esse: sic dicitur ens divinum omnino pertinens ad opus recreationis: & hec sunt omnia de genere tractat hec scientia. Si enim tractat de peccatis & peccatis: hoc est tanquam de defectibus & privationibusistorum. Et patet ex predictis: quod non sic tale commune potest hic assignari subiectum: quoniam quicunque assignat aliquid subiectum tantum vel eodem nomine in scientia: oportet quod ea quae in scientia sub illo considerantur, non considerentur secundum rationes proprias: neque secundum rationem propriam alii cuius illorum: sed secundum communem rationem subiecti: secundum quod in prima phisica: ubi ens simpliciter est subiectum: non consideratur substantia secundum propriam rationem quam substantia est: sed secundum rationem communem quam ens est, similiter neque qualitas, neque quantitas, neque aliquod aliorum. Si enim secundum propriam rationem substantia est: substantia ibi consideraretur: & alia non alia ratione quam propter attributionem & relationem eorum ad substantiam: substantia non ens simpliciter ibi subiectum deberet ponendi. Quare cum ea quae considerantur in hac scientia non considerantur in ea secundum rationem aliquam communem quae non sit propria alicuius illorum quae in ea considerantur: Ratio vero esse divinum et si commune sit omnibus quodammodo ut dictum est: illa tam est per se propria alicuius illorum a deo: & non conuenit aliis nisi per attributionem ad deum: Deus igitur ipse non aliquid commune secundum rationem propriam ad ipsum & ad alia acceptum debet ponendi hic subiectum: modo contrario ei quod contingit in prima phisica: ubi ens simpliciter non aliquid ens unum subiectum ponitur: ut predictum est. Ex quo etiam patet quod non valet assignatio qua alii assignant subiectum commune ens credibile. Licet enim nihil consideratur in hac scientia nisi sub ratione creditibilis: illa tam est unus eorum quae considerantur in hac scientia: & primo ei conuenit secundum propriam ra-

Artic. XIX. Quest. II. Fo. CXVIII.

tionē suā: ut deo scđm qđ deus est: qui est primū credibile. Et p̄terea ratio credibilis nō dicit rē aliā consideratā: sed modum considerandi solum: & cōmunitas subiecti & ratio eius non est sumenda ex parte modi considerandi: sed ex parte rei consideratę. Ex quo vltierius patet qđ licet deus non cōsideratur in hac scientia nisi sub ratione qua cognoscibilis est per fidem & credibile quoddā: non tamē secūdū qđ aliqui estimare possent, deus debet hīc poni subiectum nō simpliciter: sed cum determinatione credibilis: dicendo qđ de⁹ sit subiectum huius sciētię nō simpliciter dicit⁹, sed vt cognoscibilis ab homine p fidē: ad differentiam cognitionis qua cognoscibilis est a philosophis per naturam rationem, & a beatis per speciem. Hoc em̄ non est conueniens dicere: quia illa determinatio credibilis non dicit nisi modū cognoscendi ex parte cognoscentis. Rō aut̄ subiecti non debet determinari nisi per id qđ de ipso est cognoscibile in scientia. Quare cum deus in ista scientia fit cognoscibilis per fidem: & quo ad illa in quibus cognoscibilis est a philosophis naturali ratione vt iam dicerur: & etiam quo ad illa in quibus cognoscibilis est a beatis per speciem: deus simpliciter & absqđ determinatione omni, accipiendo ex parte cognoscibilis, vt dictum est in p̄cedēti q̄stione, debet poni subiectum huius scientię: licet ex hac scientia cognosci non habet aliqd nisi sub ratiōe credibilis. Et sic quātū est ex parte modi considerandi posset dici subiectum huius scientię: non simpliciter. i. secundū tēm modū considerandi: sed cum determinatione alicuius modi cōsiderandi particularis: dicendo qđ deus est subiectū huius scientię inquantū habet rationē credibilis: vt dictum est: non tamē (vt similiiter dictum est) debet credibile simpliciter poni subiectū. Ex quo vltier⁹ patet modus vñ⁹ differentiatione huius scientię ad quālibet aliam. Alię em̄ omnes, res considerant naturali rōne secundum id qđ sunt: ista autem considerat per fidē quęqđ: & non nisi sub ratione qua credibilia sunt, nata autem manuductione fieri intelligibilia: nūqđ tamē circa ipsa fidē oīno euacuado: vt habitū est supra.

C Ad illud qđ primo arguitur, qđ ista scientia debet de omnibus cōsiderare: quia est perfectissima: Dicendum secundum iam dicta: qđ cum de ratione huius scientię nihil sit considerare nisi sub ratione credibilis: hoc non est de ipsektionē sua si non consideret de omnibus: videlicet non de illis quae fidei nō sunt proficia: quae idcirco spūs sancti noluit speculari neqđ describi in hac scientia sub ratione credibilis: sicut non dicitur scientia naturalis imperfecta: licet non consideret omnes passiones & proprieterates magnitudinis: quia illæ excedunt rationem subiecti, & cōsiderationis suę modū. Nō em̄ cōsiderat naturalis magnitudines: nisi vt sunt termini corporis naturalis mobilis. plures aut̄ sunt passiones magnitudinis abstractę: quas considerat Geometra. Immo de perfectione huius scientię est qđ non considerat multa qđ alia sciētię cōsiderat: quia, Sea pauca quę cōsiderat sufficiētia sunt ei ad cōfessionē finis sui: & alia p̄termittit tanqđ ad illud supuacua & p̄ternecessaria. **D** Ad secundū qđ ex oī creatura pōt acgrī dei cognitio: q̄re p̄tinent oēs ad cōsideratio nē hui⁹ sciētię: Dicēdū secundū iā dicta: qđ hic acgrī cognitio dei nō quocūqđ mō: sed vt est cognoscibilis prio p fidē: deinde p supernaturālē itēligētiā: nō p purā rōnē naturalē. Licet ergo q̄libet crea tura valeat ad cognitionē dei p naturalē rōnē: inquātū in ipsa ē aliq̄ imitatio dei: ga tñ nō q̄libet va let ad cognitionē dei p naturalē, qđ ī ista scientia q̄rit p fidē: vt dictū est supra scđm Ambr. & Aug. ideo ista scientia nō cōsiderat de qualibet creatura: neqđ de omni scibili de quo cōsiderat alię sciētię vt de ppria materia: licet ppter vestigii dei in creatura possit cū opus est in vsum suū assumere quęqđ sunt scibilia in creaturis: & per oēs sciētię phicas scita: vt supra determinatū est. Est em̄ accidens huic sciētię & pter modū & naturā eius, qđ ex creaturis notitiā inuestiget creatoris. **E** Ad cuius intellectū notādū: qđ alio & alio ordine deo, & de creaturis est cōsideratio in hac sciētię & in aliis: quia in hac sciētię prima est cōsideratio dei: postrema vero creaturarū. ordine em̄ sibi proprio ei⁹ est p̄cedere ex notitia dei ad notitiā creaturarū: ex creditis prio circa deū, eliciēdo credēda cōsequēter circa creaturas: vt p fidē habitā prio circa deū, hō fidelis respuat circa creaturas qđqđ cōtrariaſ creditis circa deū: & approbet qđqđ illis cōgruat: sicut tacitū ē supra. Alię vero sciētię ecō trario prio cōsiderat creaturas: & ex illis p̄cedit ad cognitionē dei: ita qđ i nulla earū de⁹ p̄t eē sub lectū: sed q̄situ tñ: nō solū qđ sit re, sed & an sit. In hac aut̄t sciētię ecōuerso nullo mō de ipso pōt eē q̄situ an sit: sed hoc in pria suppositiōe fidei poni necesse est: & ideo de⁹, & nō aliud, subiectū pōt eē hui⁹ sciētię: vt habitū est. & ex hoc maxime contingit qđ ista sciētię pfectissima sit & nobilissima: ga sciētię dei quā ipse habet de se & de aliis reb⁹, qđ est pfectissima & nobilissima, simillima ē. Sicut n. de⁹ seipm cognoscēdo prio, cōsequēter stuet oīa alia: sic & ex ista sciētię deo acgrī notitia primo & principaliter, & ex cōsequēti de creaturis. vt sic p̄ hāc sciētię fiat in hoīe quodāmō īmago qđā sa p̄tētię diuinę: scđm qđ de illustratione ex hac sciētię dicit Ap̄ls. ii. Corin. iii. Nos vero reuelata facie gloriā dei speculātes in eadē imaginē trāsformamur a claritate in claritatē rāqđ a spū dei. vbi dicit Glos. Nos credētes reuelata facie, i. exq̄sita rōne. Speculantes gloriā dei, i. gloriosum dñm. In eandē

B
Ad primū principale.

B
Ad secundū

Bumme

Imaginē trāfformantur. i. vt dei īmago & dii. i. siles deo sim⁹. Tāq a dñi spīritu. i. duci a deo. A clātate in claritatem. a claritate maioris cognitionis dei in claritatem minorem cognitiōis creatūrarum. Vnde bene competit proprietati huius scientię qđ dicit Auicen. deo ī. iii. Metaph. sue. Non potest fieri demonstratio de deo: sed ipse est demonstratio de omni qđ est. Vnde pericrutarī volens & pertractare scibilia huius scientiaz; primo debet tractare ea quae sunt cōsideranda de deo vt de subiecto huius scientię. deinde consequenter de aliis relatis ad deum: vt de creaturis. q̄ sunt materia huius scientiaz; quē quidē modum nos obseruabimus ī prosequendo. Ad argumēta in oppositum oportet respondere: quia nūtuntur ostēdere q̄ nihil consideratum & cognitum ex alia scientia ductu naturalis rationis potest esse materia huius scientia vel fidei obiectum. Ad pri-
mum q̄ ista scientia quia est vniuersalis non debet considerare ea quae sunt aliarum scientiarum: Dicendum q̄ est quēdam scientia vniuersalis ratione rei considerat̄ in ratione subiecti: quēdā ve-
ro ratione modi cōsiderandi. Ratione rei considerat̄ scientia illa dicitur vniuersalis: quę considerat
rationes rerum vniuersales: & generales earum proprietates: quarum scientiaz; particulares conſi-
derant rōnes particulares & particulares p̄prietates: sicut vniuersalis sciētia dicit Metaphysica q̄
considerat de vnoquoḡ genere entis secundū q̄ ens est: non secundū q̄ tale ens est: & generales p̄
prietates oīm entium, quę sunt vnu multū actus potentia &c. hm̄oi. cum scientię particulares sub
ipsa considerant diuersa entia particularia, & particulares proprietates eorum: vt determinat p̄s
tū. Metaph. Ratione autem modi cōsiderandi dicitur scientia illa vniuersalis: quę superiori & ge-
neraliori modo considerat entia: cum scientię sub ipsa considerant ea modo inferiori & determina-
to magis. Sicut in proposito sacra scriptura vniuersalis dicitur ad omnes alias scientias humanas:
quia speculat sua speculāda, lumine fidei & diuinę reuelationis: cum aliq̄ scientię nihil speculātur
nisi lumine naturalis rationis: secundum q̄ de hoc habitum est superius. Loquēdo de scientia vni-
uersali primo modo, bene verum est q̄ non habet considerare ea quę sunt particularium scientia-
rum: neḡ iudicare: quia sunt extra rationem sui subiecti. Est enim subiectum Metaphysic ens ī
quantū ens: non inquantum tale ens est: & ideo extra hoc qđ considerat illa scientia vniuersalis de
quolibet genere entis inquantum est ens, det̄ ēt̄ esse scientię particulares: quę considerant diuersa
genera entis, inquātū talia entia sunt. De scientia vero vniuersali secūdo modo hoc nō est verum:
quia nullū ens particulate rationē subiecti ei⁹ excedit: quia oīm ens quātūcūq̄ particolare, tū
rōne credibilis habeat: per attributionē se habet ad deū in ista scientia. Sic enī oīa q̄ habēt rationē
credibilis: & p̄tinēt ad materiā hui⁹ sciētia cōprehēdunt sub subiecto huius sciētia qđ deus est: nō
vt p̄tes eius vel accidentia: sed vt ad ipsū aliqualiter ordinata: vnde ista sciētia vñq̄ ad ultima fini-
gula quartūcūq̄ rerū speculat: dū tū ad notitiā fidei p̄tineat: & in hoc ista sciētia multis in vltate
& potestate excedit primā phiam. Ad secūdū q̄ naturalis īvestigatio sufficit ad notitiā oīm re-
xū naturaliū. ergo nō debet p̄tinere ad hāc sciētia fidei: Dicēdū est ad hoc q̄ licer ista sciētia princi-
paliter est de tūs q̄ facultatē hūmane rōnis excedunt: vt supplet in nobis notitia fidei: id ad qđ natu-
ralis notitia nō p̄t attingere: vt est circa deū: sit trinus & unus: & circa creaturas est p̄tia rerū
p̄ductio quā describit Moses ī principio Gen. &c. hm̄oi. Secūdario tū bene est de illis ad quę etiā
naturalis ratio potest attingere: vt sunt: deū esse vnu: & mūdū a deo factū: & cetera hm̄oi: quę p̄bū
in sciētis suis naturalis rōnis īvestigatiōe tractauerūt. Amborū aut̄ notitia quātū sp̄s sanct. opa-
portunū nobis fore dicta uit̄. q̄ hāc sciētia nobis credēda p̄ponit: qđ qđem nobis necessariū erat val-
de & opportuniū: qđ patet quātū ad ea q̄ excedit facultatē naturalis rōnis ex supra determinatis
circa necessitatē hui⁹ sciētia. nisi enī illa q̄ naturalē rationē excedit p̄ istā sciētia fidei nobis effete
reuelata: q̄c̄ qđ de illis cogitare posset humana fragilitas nō haberet: vt dicit Augu. Ser. I. sup. Ioā.
quare nec desiderio aliquo ad illa cōtinēda tēderet. nihil enī desideratur nisi cognitū. Quia igitur
homo naturaliter ordinatur ad obtinenda illa quę naturalem rationem excedunt: vt enī dicitur
ī Esa. Oculus non vidit deus absq̄ te: q̄ preparasti diligentibus te. qđ expressius dicit Apostolus
Oculus non vidit: nec auris audiuīt: nec in c. h. a. s. q. p. d. d. s. & ad alia i. o. posset attingere nisi ea dī-
ligendo & desiderio suo ad ipsa tēdendo: vt illa aliquando attingere posset: neceſſe fuit ex diuina
prudentia illa hominibus per istam scientiam reuelari. de quibus dicit Eccl. iii. Plurima sup-
sensum hominis offensa sunt tibi. & hoc principaliter propter quinq̄. Prīmū vt homo ex celestī
& eternorum cognitiōe excitaretur ad eorum amorem. Secūdū vt ex hoc per amore cōfīstium re-
traheretur ab amore terrenorum. Tertium vt per hoc exigua quę de aternis docet hāc scientia:
disceret homo cogitare eximia. Quartum vt credendo aliquid esse super id quod est & quod po-
test cogitare, diuina & celestia reuerenda cognosceret. Quintum vt confunderetur humana teme-
gitas, quę naturali īgenio omnem preſumeret posse īvestigari notitiam. secundum q̄ omnia hēc

Artic. XIX. Quest. II. Jo. CXIX.

patet ex supra determinatis. Quantum vero ad illa quæ subsunt naturali rationi: patet si
 militer q̄ opportunum erat nobis ea proponere per hanc scientiam: quia et si singula na-
 turalia & plurima de deo cognoscenda naturali rationi inuestiganda subsunt, ad eorum ta-
 men notitiam inuestigandam ipsa sibi non sufficit: vt non sit superuacuum & vanum ho-
 mini credenda proponere. Aliquis scilicet propter naturalem indispositionem ad veritatis
 profundæ inuestigationem. De quibus dicit Philosophus secundo Metaphysicæ q̄ tristantur
 per sermonem perscrutatum, & odiunt illum: quia non possunt comprehendere eum, vbi
 dicit Commentator. Et isti sunt impossibiles vt addiscant. Aliquis vero propter errorem in
 ipsis inductum ex praua consuetudine vel prauis moribus passioni obediendo: quibus ani-
 ma fluctuat: vt non sit apta ad veritatis inquisitionem: quia vt dicit Philosophus septi-
 mo Physicorum, sedendo & quiescendo anima hominis fit prudens. vel pratis opinionibus
 a iuuentute acquiescendo. Istis enim vt dicit secundo Metaphysicæ, inopinabile videtur id ad
 quod non sunt affueti, quibus fabulosa magis sunt applicabilia animo q̄ rerum veritates,
 vbi dicit Commentator. Iste cum concedunt prima: non concedunt ea nisi inquantum famo-
 sa; ita q̄ si accideret q̄ contraria ipsorum essent famosa, negarent illa: Aliquis autem
 propter segnitiem, refugientibus scilicet labore: Qui quidem modus impedimenti maxi-
 mus est in hominibus carnalibus in veritatis inuestigatione: secundum q̄ Augustinus ex-
 cufans se ad Marichæos, q̄ non ex severitate, sed ex charitatē redarguat; dicit in princí-
 pio contra epistolam fundamenti. Illi in vos sicutiant: qui nesciunt cum quo labore verum
 inueniatur: qui nesciunt q̄ rarum & arduum sit carnalia phantasmatia pia mentis serenita-
 te superare: qui nesciunt cum quanta difficultate serenatur oculus interioris hominis vt
 posse intueri solem suum: qui nesciunt cum quib[us] suspiciis, & gemis fiat: vt ex quan-
 tulacunq; parte possit deus intelligi. In aliquibus quidem propter temporalium occupatio-
 nem: quia vt dicitur Matthæi. xiii. Sollicitudo istius seculi & fallacia diuinarum suffocant ver-
 bum. Et idem super Ioan. sermo. viii. Homines in alitudi intenti perdiderunt confidetationem
 operum dei. De quibus dicit Origenes. in Homil. super Gen. xxv. Vereor ne forte qui ne-
 gligentes sunt: nec bibant de puto vite nec refiebantur: si occupationibus vacent: & cogi-
 tationibus quas secum deferunt, & discedant a scripturarum putois fitientes. Deinde cer-
 te in aliquibus propter cognitionis incertitudinem quæ per sensus a sensibus trahitur, pro-
 pter quam plurimum inuestigationi humanæ rationis fragilitas admiscetur: cum veritatem
 se credit inuenisse: cuius signum est q̄ sapientes mundi sibimet ipsis in q̄plurimis contra-
 triati sunt. Quia igitur vt ex omnibus his patet humanum genus ad veritatis notitiam inue-
 stigandam etiam in eis quæ subsunt naturali rationi sibi nō sufficit: oportuit circa eadem ei p̄ istā
 scientiā via fidei fixam certitudinem & puram veritatem denunciari de pluribus rebus tam natu-
 ralibus q̄ diuinis etiā naturalis rationis industria inuestigabilibus: vt s. cognitionis veritatis in eis
 quæ sunt necessaria ad salutem: oēs de facili participes esse possint: ad quorum regulam cetera oīa
 tam in naturalibus q̄ diuinis cognoscerent inuestigari debere. Propter qd recipientibus talēm sci-
 tiam dicit Apostolus Ephe. iii. loquens de Christo. Et ipse (inquit) dedit quosdam qdem apostolos
 quosdam autem prophetas: alios vero euangelistas: alios autē pastores & doctores ad cōsummatio-
 nem sanctorum in opus mysterii, in aedificationem corporis Christi: donec occurramus omnes in
 uirtutem fidei: in agnitionē filii dei: in virum perfectum & mensuram ætatis plenitudinis Christi
 vt iam non sumus paruuli fluctuantes: & non circuferamus omni vento doctrinę in nequitiam ho-
 minum: in astutia ad circuventionem erroris. Et sequitur post modicum. Hoc ergo dico & testi-
 fior in domino: vt iam non amplius ambuletis sicut & gentes ambulant in vanitate sensus
 obscurati, inharentes intellectui, alienati a via dei propter cæcitatem cordis eorum: qui se-
 metipso tradiderunt impudicitia. Vos autem non ita didicistis Christum: si tamen illum au-
 distis: & in illo edocisti es, sicut veritas est in Iesu. Vbi dicit Glossa. Hos dictos ministros
 dedit vt caueant sibi a consuetudine antique gentilioris a tempore fidei. Et ideo dicit dominus
 Elia in octauo. Cum dixerint ad vos: Quarite a Phytomibus, & a diuinis, qui student incanta-
 tionibus suis: ad legem magis: & ad testimonium. vbi dicit Glossa. interlinearis. Ad legem, scilicet
 occurrite, in qua inuenietis veritatem: & ad testimonium scripturarum quæ non fallit. Docuit
 autem dominus ad legem currere tanq; ad illud in quo erat certum quid tenendum oculis si-
 ne lege circa varia vagantibus & errantibus. Propter quod dicit Apostolus Roma. secundo.
 Requiesce in lege. Glossa. Non vagaris erroribus, certus quid debebas obseruare: sicut vagans

k

E

M

N

Summe

tur illi qui sunt sine lege: & ideo multipliciter laborant: secundum qd de illis dicitur Eccl. x. Labor stultorum poterit eos qui nesciunt in vibem pergere. Vnde plus solide veritatis de secreto eternis dei, & necessariis ad salutem modo scit una verita qd antiquitus sciuerunt omnes philosophi. Quod bene promisit dominus dicens per Esaiam prophetam. Ponam vniuersos filios tuos doctos a domino: & per se cognoscent me a minimo eorum usque ad maximum.

Artic. XX. Quomodo in Theologia de deo & de diuinis locutio sit habenda: & quomodo intellecta de eis sit exponenda.

Artic. XX.

Voniam ut ait Aug. i. de doct. christiana, res quibus vtitur ois tractatio scripturarum sunt modus inueniendi qua intelligenda sunt: & modus proferendi qua intellecta sunt: Inuenient igitur que & qualia ex sacra scriptura intelligenda, siue cognoscenda sunt: quomodo. Theologia sit scientia de deo, & de rebus diuinis: & quomodo deus & diuina in ea sunt intelligenda & cognoscenda: sequitur videre quomodo de deo & de diuinis in ista scientia locutio sit habenda: & ita quomodo intellecta de eis sunt proferenda. Et circa hoc queruntur quatuor.

Primum: utrum sermone humano de deo, & de rebus diuinis debeat ut hae scientia.

Secundum: utrum indifferenter loqui debeat de eis significando ea rebus & vocibus.

Tertium: utrum loqui debeat de eis sermone proprio & claro: an figuratio & obscuro.

Quartum: utrum de eis loqui debeat sermone simplici, an ornato.

P
Ques*t.*
Argu*i.*

Ista primum arguitur qd ista scientia non debeat ut loquendo de deo & de rebus diuinis sermone communis humano. Primo sic, illo sermone non debeat ut haec scientia loquendo de deo, & de rebus diuinis, qui est causa erroris circa illam: haec scientia omnis est ut dirigat sermonem contra errorem. Sermo humanus est huiusmodi: quia est impositus rebus naturalibus: significatas dispositiones & naturas earum, que non attribuunt diuinis rebus & deo nisi per errorem. Quare non potest ut sermone humano: loquendo de deo & de rebus diuinis: nisi attribuendo eis dispositiones & naturas homini, que per ipsum significant: quia quandocumque loquimur de aliquibus: attribuimus eis proprietates, quas significant verba quibus loquimur: que deo non nisi per errorem possunt attribui. ergo &c. Secundo sic: signa ad placitum instituta per pactiones & confessiones hominum non inducunt in notitiam ulteriore qd ad quam significandam instituta sunt: ut si circulus est institutus ad significandum vinum: nunquam inducit ad cognoscendum in cellario esse bladum sed omnis sermo humanus est signum institutum ad placitum per hominum pactiones & confessiones: quia sermo omnis symbolum est: ut dicit Philosophus in de sensu & sensato. & secundum qd dicit Augustinus de doctri. christiana lib. ii. omnes hec significantes & loquitur de significacionibz vocis & literarum pro sua cuiuscumque societatis consensioe animos mouent. sed non est institutus nisi ad significandum conceptus naturali cognitione comprehensos: quia nemo imponit nomine nisi eis que nouit. ergo non potest ducere in conceptus supernaturales comprehendendos. omnes autem conceptus huius scientie sunt supernaturales quia fidei: ut patet ex habitibus supra. ergo &c. In contrarium est illud. xvii. de ciui. dei. Deus per hominem more homini loquitur. & loquitur ibi Augustinus de modo locutionis huius scientie. ergo &c. & lxxviii. q. q. xxii. dicit. Diuinae scripturae a terreno & humano more ad diuinum & celestem nos erigentes usque ad ea verba descenderunt: quibus inter se etiam stultissimorum vtitur consuetudo.

In oppositum.

Q
Responsio.

R

Dicendum qd alia est ista quaestio: an ista scientia debet ut deo & de rebus diuinis loquens sermone humano: & illa, an deus possit significari sermone humano: de qua erit sermo inferius: ubi erit disputatio de diuinis nominibus: an scilicet deus sit nominabilis. siue enim deus sit nominabilis proprio sermone: siue non: bene contingit dubitare an nominibus rerum naturalium utrum est in scientia que de deo, & de diuinis rebus tradit notitiam. Intelligendum est igitur ad questionem propositam: qd cum sermone ad hoc vtitur scientia: ut per eum doceat de rebus: sermo autem non docet quia vox est: sed quia significatiuus existens, non simpliciter: sed ei qui doceri debet. Vnde gratus per dictiones latinas doceri non posset: quia licet sint significatiuas aliquibus: ei tamen non sunt significatiuas. propter qd dicit Phaedrus. iii. Metaphysica. Necesse est ut sermo loquentis

Artic. XX. Quest. I. Fo. CXX.

Si signum de aliquo apud ipsum qui loquitur: & apud alium cum quo loquitur. Nunc autem ita est: qđ sermo homini non est significatus nisi humanus: qui est significatus eorum passionum & conceptionis quae sunt in anima, quas de rebus sibi cognitis concepit, quia ut dicit Philebodus vii. Meta, qui non definit & discernit aliquid: non potest ei nomen imponere: quā nou erit nōrum cibū dicit Cōment. Qui nescit rem: non ponit ei nōmē. Nullus enim ponit nōmen rei quam nescit. Si enim esset sermo aliquis qui esset significatus cōceptionis supernaturali de rebus supernatura libis: quas oculus humanus nō vidit: nec auris audiuit: nec in cor hominis ascendit: ille non esset humanus, nec homini significatus: ut est homo in puris naturalibus constitutus: & sola naturali cognitione informatus: ante. L. fidei instructionem: quae debet fieri iu eo per hanc scientiam. Sciētia ergo ista si debeat hominem iam institutū in scienzia pure naturali docere scientiam supernaturalem de deo: & de rebus diuinis: necesse est eam vti sermone humano: & per ipsum effari homini diuina: ga aliter ei effari ea omnino est impossibile. Et hoc est qđ dicit Damasc. in prin. sententiā suarū. Oporret eum qui de deo vult dicere & audire, manifeste scire qđ neqđ omnia sunt ineffabilia quae sunt catholicae disputationis: neqđ omnia effabilia, multa enim quae de deo obruse intelliguntur non integrē enūciari possunt: sed ea quae nota sunt secundū nos, cogimur in his quae sunt supra nos dicere. Scire enim oportet (vt dicit ibidē) qđ nos homines existentes: & grossas carnes induros diuinias & excelsas & immateriales diuinitatis operationes intelligere & dicere impossibile est: nisi imaginibus & formis & notis quae suur secundū nos, vbi fuerimus. Dicēdū igit̄ absolute qđ ista sciētia de deo, & reb⁹ diuinis vti nō debet nisi sermōe hūano: nec pō: vt videlicet loquāt homini de reb⁹ supnaturali bus & doceat sciētia supernaturelē per sermonē de rebus naturaliter cognitis, transferendo. Nos a naturalibus nobis notis ad supernatura naturaliter nobis incognita: & quasi p̄e nota notificando nobis ignota. Secundū qđ dicit Diony. in prin. Angelicę Hierar. Non est possibile animo nostro ad non naturālē ascēdere cōstelium contemplationem: nisi ea quae secundū ipsum est manuductione vtratur. Et Auer. exponens illud philosophi in principio Physi. Materia appetit for̄mam sicut foemina virum. dicit. Declarat quod intendit per comparationē: quae licet nō vſitatur in doctrina demonstratiua: vſitatur tamen in rebus non sensibili bus: quae non intelligunt nisi p̄ comparationē. Et hoc est qđ dicit Aug. in prin. de Tri. Scriptura sacra parutulis cōgruēs null⁹ generis verba vitauit: ex ḡbus quasi gradatim ad diuina atqđ sublimia nōster intellectus velut nutritus aſ furgat. Nā verbis ex reb⁹ corporalibus sumptis vſa est cū deo loq̄ret: ḡbus significaret illud qđ ita non est: sed ita dici opus est: sicut est: P̄conit me fecisse hominē. De reb⁹ aut qđ omnino nō sunt nō trahit aliqua vocabula. Est tñ aduertēdū: qđ nō ea laxitate & libertate afflumit in vſum suū verba locutionis humanę sacra scriptura: nec licet expositoribus ei⁹ vti eis in quāta vtrunt eis mōdi ſa piētes in sciētis mūdanis: smo sicut in cognoscēdo, oīa qđ sunt huius sciētiae ad regulā fidei sunt dīrigēda: ita & in eloquēdo. Propter qđ frequēter ignorātes modū huius sciētiae in sermonē eius turabāt: secundū qđ dicit Aug. xi. de ci. dei. Liberis vocibus loquunt̄ Phi: nec in rebus ad intelligendum difficultissimis offensionē religiosarū auriū ptimescūt. Nobis aut̄ ad certā regulā loqui fas est: ne verbōrū licentia: & de reb⁹ qđ hic significātur: impia gignāt opinionem. Scđm qđ dicit lib. i. cōtra aduerſariū legis & prophetarū. In libro no. test. desunt verba quae si sic accipiant̄ sicut in hoībus intelligi sciēt: nullo mō cōgruūt diuinitati: & graue pariūt offensionē: sicut ibidē declarat p̄ plura exēpla. Vñ etiā scriptura sacra verbis vtā coib⁹: tñ sicut eodē idicmate v̄rētes diuersē natiōes diuersos habēt modos & regulas loquēdi secundū linguis suas: sic & sacra scriptura modū habet p̄priū quo aliter vtritur verbis eisdem qđ v̄rāt sciētiae ſeculares. Vt ira quae motum animi turbari significat in aliis sciētis, in hac sciētia circa deū opus exprimit diuine vindictā. Vt enī dicit Aug. super illud Ro. vii. Thesaurizas tibi iram, perſpiciūt est irā in deum non cadere: sed clementissimū ad vindictā nōis vitiis puocari. Et ideo dicit sup illud. Reuelat̄ ira dei. Quoties irā dei legimus: non perturbatio animi eius intelligenda est: sed iudicium quo irrogatur poena peccato. Vnde qui hūc modū scripturā ignorat, turbatur cum sermone humano diuina pronunciat. Secundum qđ dicit idem super leā, ser. x. loquens de sacra scriptura. Lingua (inquit) suam habet: quicqđ hanc linguam nescit: turbat̄, quare sicut familiaritate conuersandi cū illis quorū lingua discenda est: modus loquendi eoz cognoscit: & p̄ hoc ea qđ ab ipsis dicunt̄ intelligunt̄: sic familiaritate cōtracta ex frequēti vſu cum hac scientia, modus eius capitur: & quae absurdā vidētur in ea intelligūt. Propter quod dicit Greg. in princ. iii. Moral. Veritatis intelligentia cum per cordis humilitatem queritur legendi affidūtate penetratur. Sicut enim ignotorum hominū facies cōtrnimus & corda nescim⁹: sed si familiarē eis locutioē cōfigim⁹, vſu colloquii etiā eorū cogitationes īdagam⁹: ita cū in sacro eloq̄o sola hystoria aspicit: nihil aliud qđ facies videntur. Sed si huic affiduo vſu cōfigimus, ei⁹ nimirū mīrē: quasi ex

Summe

sociationis familiaritate penetramus, dura etiam alia ex aliis colligim⁹, facile in eius verbis cognoscimus aliud esse quod intimant: aliud quod sonant.

T
Ad primum principale.

CAd primum in oppositum: quod sermo humanus est causa erroris in diuinis: Dicendum quod verum est: ponendo in diuinis esse proprietates rerum naturalium: quibus primo nomina sunt imposita. Quia tamē in quaestione proprietas illae in rebus naturalibus existentes exemplata sunt a paradigmate formarum exemplariorum diuinorum: in quibus verius habet esse vniuersaliter quod in rebus natura exēpla: propterea nostra rebus imposta quae sunt hic, manuducentia possunt esse ad cognoscendum ea quae sunt ibi: sicut & res iste manuducentes sunt ad cognoscendū illas quae sunt ibi: secundum quod dicit Dionysius de dei. no. Ex oīm existentium ordinatione quasdam imagines, & similitudines diuinorum paradigmatis habente in summi oīm redeundū est omniū ablatione: & eminentia & oīm causa. Vbi tangit triplicē modum, quo humana manuducunt ad cognoscendum diuina. scilicet ablatione, eminentia, & causalitate. Quae etiam tāgit Damascus, in illis tribus positis supra, imaginibus, formis, & notis. Causalitate enim deus cognoscitur ex omni creatura imaginibus: in quantum creatura aliqua dei similitudinem siue vestigium exprimit: sicut causatum caule. Eminentia vero cognoscitur formis, in quaestione omnis dispositio formalis ad dignitatem, & nobilitatem priores pfect⁹ & eminentius inuenitur in deo quod in aliqua creatura. Ablatione autem cognoscitur notis, in quaestione omnis dispositio quae notatur in creatura ut sibi propria, defectum habet aliquem a diuina perfectione: secundum quod de istis modis planius erit sermo inferius in suis locis. **C**Ad secundū quod figura non inducunt per institutionem ad ulteriore cognitionem quod sunt illa ad quae significanda sunt intuita: Dicendum quod verum est ex significationis proprietate, propria enim significatio omnis sermo humanus significat dispositiones rerum ut sunt naturaliter natū ab hominē cōcipi. Unde voces non sunt notis rerum nisi quia sunt notis primo intellectum conceptoriū de rebus. Et ideo propria significatione nullus sermo humanus facit notitiam alicuius cognoscibilis supernaturaliter. Ex translacione autem quadam naturalium aut supernaturalium secundum dictos tres modos bene nomina rerum naturalium sicut & ipsae res possunt ducere in cognitionem supernaturalis: ut iam dictum est in parte: & amplius dicitur infra exponendo modos loquendi deo.

V
Ad secundū

A
Quaest. ii.
Arg. i.

Inca secundum arguitur quod sacra scriptura non debet loqui indifferenter significando diuina rebus & vocibus: immo videtur vocibus magis: sic illud inducit magis notitiam alterius significando, quod magis habet rationē signi illius: quia non inducit in notitiā ipsius neque significat ipsum nisi per hoc quod rationē significare: quia illa facere est proprietatis signi: ut patet ex eius definitione, sed voces significatiū rerum magis habent rationē signi ad indicandū diuina quod ipsae res: quia vox est significativa ex eo quod talis rationem signi habet: non sic ipsa res: quia est quid absolutum, ergo &c. **S**ecundo videtur quod solis vocibus & non rebus debet significari diuina: sic, si per se per se per se sufficit illud significare & significationis suę intellectum exprimere. Superflus enim est fieri per plura quod equaliter & cōpendiosius potest fieri per unum, quicquid de diuinis significat rebus, significari potest vocibus: nec intelligitur quid res significat: nisi id voces exprimant: quae per se intellectum significationis sua faciunt. Absoluta enim bonis immolatio non daret intellectum quia Christus verbo esset immolandus: nisi vox verbi vel mentis indicaret quia bos Christum immolandum intellegere daret, ergo &c. In contrarium est Augustinus, ser. xxv. super Ioan. qui dicit quod facta Christi sunt verba: quia ut dicit ser. xxviii, sunt diuina opera, & ad intelligendum deum de visibilibus admonet humanam mentem: habent enim linguam suam. Nam ergo ipse Christus verbum est, etiam factum verbi verbum est: ser. xxviiij. Opus dei lingua est.

In oppositū.

B
Responsio.

Dicendum ad hoc, cum secundum iam dicta, cognitionem acquirere non possumus supernaturalium nisi per notitiam quam habemus rerum naturalium: in quaestione effigies quaedam & imago supernaturalium in naturalibus inuenitur: sacra scriptura tradens nobis supernaturalium cognitionem, per illa debet nobis eloqui supernaturalia: quae nobis expressius effigient & imaginem supernaturalium possunt explicare. Nunc autem ita est quod res ipsae in scriptis veritatem continent dispositionum & proprietatum: per quas supernaturalium sunt indicativa: voces autem signa illarum sunt: confuse ex institutione ipsas presentantia. Idcirco igitur res ipsae verius diuina & supernaturalia explicantur quod earum voces rebus supernaturalib⁹ applicantur. Er ideo propriissimus modus loquendi sacre scripturæ est loqui rebus & factis: quia frequenter ex proprietatibus rerum & factorum possibile est hominem illa de diuinis coniūcere: quae impossibile est verbis explicare. Con-

Artic. XX. Quest. III. Fo. CXXI.

gruit ergo primo summe in hac scietia diuina p res & facta explicare: & hoc ex pte rei cognoscendae Congruit etiā scđo ex pte auctoris hui⁹ scie, talib⁹ em̄ signis debet loqui auctor in scia: quæ sunt sapientie sue maxime indicativa. talia sunt poti⁹ res q̄ verba: quia ipse p suam sapientiam immediate ē causa rerum: non aut̄ causa humanae verbög, nisi cum occasione sapientie humanae. Et ideo sicut scientie humanæ pprie debet describi verbis ab humana sapientia institutis: sic ista scientia debet de scribi rebus a diuina sapientia datis. vnde & vniuersa in se creatura est quasi diuinæ sapientie qđā scriptrura. Congruit etiā tertio ex pte cognoscendis, cū em̄ diuina mysteria quæ tractat ista scientia nō sunt omnibus pandēda, sic sunt pponenda quō apertius pīis & deuote querētibus potuerunt innotescere: impiis vero & fastidietib⁹ occultari: hoc autē fit reb⁹ & factis ea pponendo nō vocib⁹. Quia em̄ voces id qđ sunt nō nisi signa sunt: & nō sicut intellectū audiētis ī seip̄is: sed ad rei significatię per ipsas intellectum dirigunt: idcirco quod vocibus proponitur omnib⁹ pāditur, & ad percipiēdū p voce aliud q̄ ipsa sit auditor excitatur. Quia vero res ipsæ & res sunt & signa: inquantū res sunt sui ipsius intellectum insinuat determinate insipienti eas, sicut intellectū eius ī seip̄is determinat. Inquāt vero signa sūt p̄tēdū intellectū ideterminatū ppter diuersas ppropriates vnius cuiusq; rei, quibus diuersa possunt significari: & ideo nō sunt signa nisi studiosis, signa rerum ad significata applicare valētib⁹: & hoc in hac scietia nō nisi diuinæ gratię adiutorio assistēt. Et sic mod⁹ lognadi per res & facta, per quas sine magno studio significata comprehēdi non possunt, conuenientissim⁹ est huic scientiā: vt occultetur mysteria eius indignis qui iuestigatiōi diligētiam exhibere nolunt: & per illa quibus maxime nata sunt p̄sentari īvestiganda proponuntur dignis. alicubi tamen solis factis & rebus loquitur: vbi. l. occultiora mysteria paucis reuelāda pādunt. alicubi aut̄ verbis soli: vbi. l. cōmūnia omnibus necessaria: & ideo ab omnibus capienda pponuntur. alicubi vero verbis & signis rerum cōmīstīm: vbi per aptiora opus est magis obscura ī parte explicare. secundū q̄ sacra scriptura omnibus cōgruēs alicubi apta debet eē, alicubi vero obscura, vt ī sequētiōe dicetur.

Ad primum in oppositum q̄ vox magis ducit ī notitiā rei: quia magis habet rōnē signi: Dicēdū q̄ verū ē simplicib⁹, & ī notitiā rei simplicē acgrēdā. Ad notitiā aut̄ pfectā agrē Ad pri. dā scđm cōditiōes & ppropriates cognoscibilis puectis res magis hñt signi rōnē: & magis in notitiā princī. ducit diuinor̄: quoq; cōditiōes nō tā pfecte potuerūt exprimere voces sicut res. vñ & moralia documēta sacra scriptura ī factis sanctor̄ frequēter pponit poti⁹ q̄ ī verbis: ga facta sūt circa p̄ticularia & ideo magis exprimūt cōditionē & modū operādī q̄ verba. secundū q̄ dicit August. de mēdacio Diuīz scripturē nō solū p̄cepta dei cōtinēt: sed & vitā moreb⁹ iustor̄, vt si forte occultum est quē admodū accipiēdū fit qđ p̄cipit, ī factis sanctor̄ intelligat. **A**d scđm: q̄ significatū reb⁹ exp̄ssi⁹ significat vocib⁹. Dicēdū q̄ veram est simplicib⁹: & indistincta expressione: puectis aut̄ & exp̄ssione distincta vt dictū est: meli⁹ exprimūt res ip̄a cognoscēda circa diuina q̄ voces. Et si vocib⁹ aliquātu sūt explicat̄ mysteria rebus significata, nunq; tamen ita pfecte mysteria explicat̄ voces vt res ea īdicāt: ita q̄ p̄ res ip̄as īspīci pōt qđ p̄ voices apphēdi nō potest. Et ideo dicit August. sup Iōan. ser. xix. Aliqñ sermo deficit vbi intellectus proficit.

Carta tertii arguit: q̄ sacra scriptura log debet de deo & de reb⁹ diuinis sermone claro: nō sermone obscuro. Prīo sic. doctrina sapientis facilis ē, hec doctrina ē auctio Quest. iii. tis sapientissimi: q̄a dei: ad cui⁹ nutū eā cōscripterūt sancti dei hoīes, vt habitū ē su Arg. i. p̄pra. ergo debet eē facillima. hoc aut̄ fit mō claro & sermone pprīo: nō figuratio & obscuro eā describēdo, ergo &c. **S**cđo sic. scia illa q̄ summe necessaria est oīb⁹ 2 mō tali debet describi, vt ab oībus possit capi: quia aliter frustrarentur ea multi. ista scia est hmōi, vt patet ex dictis. ergo &c. **I**n cōtrariū est Chrys., dicens sup il Inopposi. Iud Matth. xxiii. Vq̄ vobis qui clauditis regnum celorum. Nō sunt scripturæ clauīæ: sed obscūræ, vt cum labore īueniantur.

Dicēdū ad hoc: q̄ scientia sacræ scripturæ: quia est maxime necessitatīs & ad om̄ salutē ē descripta debet oīb⁹ cōgruere, & oīb⁹ pastū necessariū salutis ministrare. Et q̄a oē gen⁹ hoīm qđ scie īvestigatiōi exponit, ī simplices distinguit & puectos, sic ergo debet describi sacra scriptura, vt ambob⁹ cōgruat. Simplicib⁹ aut̄ cōgruit: si mōne describat claro & pprīo: q̄a aliter nō capiūt, puectis aut̄ si vtroq; mō: & hoc plurib⁹ de causis. Prīa, vt obscuritas eos derētos teneat: & clara instruat, hinc dicit Aug. lxxxiii. q. q. liii. De⁹ ad salutē aīarū sic diuinis spū sancto moderatus ē libros, vt nō solū manifestis pascere, sed etiā obscuris nos exercere vellet. Idē cōtra Adimā. Aliqñ apte ponit ī scriptura ip̄a diuīa auctoritas, aliqñ aut̄ occultatur, vt & manifesti lector instruat & exercitet obscuri, & ī sū. cōfide lib. Ex mltis q̄ apte scripta sūt manifestat nob̄ quō illa intelligūt q̄ sic ī illis libris posuerūt, quō figurate illis demonstrata sūt. Idē de vera re, lā vero ip̄e tot⁹ doctrīe mod⁹

g

G
Respsio.

Summe

partim apertissimus: optim in silentiis in dictis in factis i sacramentis ad oem aia: instructionem exercitatione accommodatus qd altud q ronalis disciplin regula impleuit: Nam & mysterioru expositio ad ea dirigit q aptissime dicta sunt: & si ea tm effent q facillime intelliguntur: nec studio se quereret: nec suauiter iueneret veritas. Vnde secunda causa est: ne veritas clara omnino vilescat: & sub obscuro sermone notitia inueta dulcior fiat. Secundu q Augu dicit loquens de hoc, scdo de doct. Christiana capitu. ii. Quod totum prouisum esse diuinitus non dubito ad edonandam labore superbiam & intellectu a fastidio reuocandu: cui facile inuestigata plerunq vilescit: & cti alii qua difficultate quiesca multo gratius inueniri. qui enim proptus non inueniunt q grunt, fame laborant: qui autem non querunt quia in propetu habene, fastidio sepe marcescit: in utroq aut laguor cauedus est. Magnifice igit & salubriter sps sancta ita scripturas sanctas modificauit, vt locis aperi toribus fami occurreret, obscurioribus aut fastidia detererer, nihil enim fere de illis obscuritatibus eruitur, quod non planissime alibi dictu repiat. Idem contra mendaci. Locutioes actioneq ppheti c ppterua figuris velut amicibus obtegunt, yrsenium pie querentis exerceant: & ne nuda & propria vilescant: nec inuident discetibus q his modis obscuratur: sed commendantur magis: vt qua si subtracta desiderent ardescit & inueniantur desiderata iocundius. Idem de mo. ecclie. Multa dicuntur submissius, humi repentibus ait accommodatus, vt phana in diuina consurgant: multa figurare, vt studiosa mens & quefitis exerceatur utilius, & vberius iacetur inuentis. Idem de vera innocetia. Bene sunt i scripturis mysteriorum pfunditatis: q ob hoc tegunt ne vilescant: ob hoc q runt ut exerceant: ob hoc aperiuntur ut pascant. Et quia tunc efficacius pascit: cum ex eadem litera plures sententias parit: ideo ex pte obscuritatis e specialiter prima causa, q deber scriptura ad hoc esse obscura, vt videlicet copiosior sit in sententia. Secundu q dicit Aug. xi. de ciui. dei. Sermonis obscuritas eti ad hoc utilis est, q plures sententias parit: & in lucenotiti pducit: dum alius eū sic alius aut sic intelligit. Secunda vero obscuritatis ei⁹ cā est, vt idignis & studere fastidiis lateat. Se cūdū q de hoc dicit Chrysostom⁹, vbi supra Matth. xxiii. Obscura est notitia veritatis, ne nō tā vti lis inueniatur q contemptibilis. Contemptibilis enim est quae ab illis intelligitur a quibus nec amatur: nec custoditur. Non ergo abscondita est in scripturis veritas: vt non inueniant qui querunt eā: sed vt non videant qui querere eam nolunt: vt ad illorum quidem gloriam pertineat qui inueniunt eam quia desiderauerunt eam & quæsierunt: & inuenierunt: ad illos aut cōdēnationē q nō inueniunt eā q nō desiderauerunt eā, nec qsierunt, nec inuenierunt. Nec pōt eis esse excusatio cōdēnationis ignorētia veritatis, quibus fuit inueniendi facultas: si fuisset querendi volitas. De hac causa obscuritatis dicit Diony. cap. ii. cq. Hier. Hoc mysticis eloquuis est decentissimum, per incomprehēbilis diuina enigmata occultare, & inuiam multis pandere sacram abditamq veritatem. Est enim non omnis sacer: neq omnium est vt eloquia aiant sancta. Et. i. de di. no. in fine. Apponamus sanctis sancta per diuinam traditionem collocantes: & indecōsideribus auferentes, est enim diuina honorifica scia, vt dicit in prin. Ecd. Hier. hanc incontaminata ab imperfectis cōseruans. Sacris autem solis cum sacra illustratione sancte & pulchre cōmunicans. Tertia vero causa eiusdē secundu Chrysost. ibidem ē: quia de⁹ voluit alios esse doctores: alios vero discipulos. Si autem omnia scirent, doctor necessarius non erat: & esset ordo rerum cōfusus. Est aut aduertendum q dicta diuersitas locutiōis sacrae scripture penes obscurum & manifestum non solum in diuersis sermonibus: sed etiam in eodem sermone est attendenda: vt frequenter contingit q sensum vnum habeat clarum in superficie exterius: alium autem obscurum interius occultat in medulla. Secundum q dicit beatus Grego. in prol. moral. Diuinus sermo sicut mysteriis &c. vt supra dictum est. & Augustinus. vi. confes. Eo mihi illa venerabilior & sacra sancta fide dignior apparet: quo & omnibus ad legendum esset in promptu, & secreti sui dignitatem in intellectu profundiore feruaret: verbis apertissimis & humillimo genere loquendi se cunctis præbens, & exeroens intentionem: & ut exciperet omnes populari finu, & per angusta foramina paucos ad se traheret.

K
Ad pri.
princip.

L
Ad secundum.

¶ Ad primum in oppositum q doctrina sapientis facilis est: dicendum q verum est quo ad hoc, q quanto quis melius intelligit aliquid tanto clarus illud exprimere & exponere potest. Non tamen ex hoc sequitur q quanto doctor est sapientior, tanto clarus doctrinam suam proponere debeat: quia eo modo debet eam proponere quo nouit eam magis proficiam lectoribus & auditoribus eius: & hac de causa ista scientia habet claris obscura cōmixta: quia hoc modo auditoribus magis est proficia, vt dictum est. ¶ Ad secundum q scientia omnibus necessaria ab oībus debet intelligi: & ita clare debet describi: Dicendum q verum est quo ad illa quae sunt de necessitate salutis. Et reuera quo ad talia tam in credēdis q in operandis ista scientia clarissima est, quantum vero ad alia q de salutis perfectione non sunt: hoc non oportet: quia non expedit, vt dictu est.

Ira quartū arguit q̄ ista scia loqui debeat de deo & de rebus diuinis modo or. Quæst. 4.
nato & composito, Primo sic. secundū Plm. ii. Eth. sermones inquirēdi sunt secū Arg. 1.
dum materiam, vbi ergo materia est elegantior: & sermo quo explicat̄ debet eē
elegātior, elegātissima est materia de deo & de rebus diuinis, ergo ei competit ser-
mo elegantissimus, ille maxime est ornatus & compositus, ergo &c. Secundo sic. 2
illo mō debet loqui scriptura quo veritatē efficaci⁹ suadere possit, ad hoc em̄ edi-
ta est, hoc fit sermone ornato, vt patebit in soluēdo per Aug. ergo &c. In oppo- In opposi-
tū est Chrysostomus sup illud Matthei. xxiii. Quotiens yoluī congregare filios tuos, Oia (inquit)
verba diuina rustica sunt & incomposita.

Dicendū ad hoc: q̄ cū secundū Platonem in secundo Timēi, vocis & auditus ra M
tio ad plenam vitę hoīm instructionē data sit: siquidē sermonis est ordinata cōmunicatio vt p̄sto si Responsio
ant mutuū voluntatis īdicia: tali ergo sermone debet sciētia vt̄ quali efficacius possit īstruere, &
materiae suar intentionem explicare, vt in sermone diuino non tam qualiter q̄ quid dicatur atten-
datur: et vt in omnibus qualitas sermonis quiditat̄ rei explicandē deseruiat. Distinguendum est
ergo de sermonis cōpositione & ornatū, aut em̄ est instructioni deseruiens, vt melius īstruat, &
intentum clarius exprimat: aut non: sed magis instructioni & exp̄essioni īpedimētum p̄beat: &
hoc vel ex parte p̄ferentis: eo q̄ nīnia intentio circa pronunciationis modum frequenter obliuionē
faciat sūiarum, secundū q̄ dicit August. iiiii. de doct. Christ. Cauēdū est ne fugiant ex aio que dicē
da sunt, dū attēdit vt arte dicant, vel ex pte audiētis, vt dulcedo sermonis mētē audiētis demulcē
do ad se rapiat: nec reb⁹ ip̄is attēdere finat. Cōtra q̄ dicit Aug. iiiii. de doct. Christ. Bonor̄ īgenior̄
īsignis est īdoles in verbis verū amare non verba. Quid em̄ p̄dest clavis aurea: si ap̄ire nō p̄t qđ
volumus: aut quid obest lignea si hoc p̄t: qñ nihil q̄rimus nisi patere qđ clausum est, vel ex parte
ip̄fius sentētiae proferēdā: quā frequēter sermonis cōpositio aut ornatū occultat: & sermo īcult⁹
ostentat. In istis tribus vltimis modis ista scia omnino negligit sermonis cōpositionē & ornatū, nō
solti nō curādo de sermonis decētia ī harmonia vocū: sed nec de ei⁹ cōgruētia ī vniōe dictionū, qn
barbarismū, aut solecismū maūlt incurrete, q̄ sūiē integratati: & eius ampliori exp̄essioni ī aliquo
derogare. Qđ etiā debēt p̄ posse doctores catholici obseruare. Sm q̄ dicit Aug. iiij. de doct. Christ.
In bonis doctorib⁹ tāta docēdi cura sit, vt verbū qđ nīsi obscurū vel ambigui latini ē nō p̄t vul-
gi more sic dicāt, vt abiguitas obscuritasq̄ vīte, nō sic dicāt vt a doct̄: sed poti⁹ vt ab idoct̄ dici so-
let. Si em̄ nō piguit dicere iterpt̄es nostros Nō cōgregabo cōūticula eorū de sanguinib⁹: qm̄ sense-
rūt ad rēptinere vt eo loco pluraliter enſiciaret̄ hoc nomē, qđ ī latina ligua singulariter tñmō dī,
cur pietat̄ doctorē pīgeat iperit̄ loquētē ossū poti⁹ dicere q̄ os: ne ista syllaba nō ab eo qđ sūt ossa:
sed ab eo qđ sūt ora itelligat̄! Quid eī p̄dest locutiōis ītegritas quā nō cōsequit̄ aī intellect⁹: cū lo-
quēdi oīno nō sit cā: si qđ logm̄ur nō itelligit̄ ppter quos loquim̄ur vt intelligat̄: si tenet auditore
discēdi cupīditas: nec mētis capacitas desit: q̄ quodāmodo ītinuata possit accipere: nō curāte illo
qui doceat quāta eloquētia doceat: sed quāta euīdētia. Cuius euīdētē diligēs appetitus alīqñ negli-
git verba cultiora: nec curat quid bene sonat: sed quid bene dicat atq̄ ītinet qđ ostēdere ītēdit.
Vñ aīt quidā cū de genere talis locutiōis ageret, esse ī ea quādā diligentem negligētiā. Idē de eo
dē lib. iii. Plerunq̄ loquendi consuetudo vulgaris vtilior est q̄ ītegritas literata. Mallem quippe
cū barbarismo dici non ē absconditum ossum meū a te, q̄ vt ideo esset minus aptū: quia magis la-
tinum est. Nam qđ scriptū est: Nō est absconditū os meū a te qđ fecisti ī occulto: nō lucet legenti
vtrū correpta litera os pronunciat̄ pducta. Si enim corripiat̄ ab eo qđ sunt ossa: si aut̄ pducat̄ ab
eo qđ sunt ora intelligit̄. Vnde q̄ hoīes non obseruata vocum compositione & congruentia fre-
quenter offenduntur: hoc facit humana īfirmitas: quia pietas non offendetur, secundū q̄ dī-
cit lib. ii. Soloecismus nihil aliđ est q̄ cum verba non ea lege sibi coaptantur qua aptauerunt q̄ prio-
ritas nobis non sine auctoritate aliqua locuti sunt, vtrū em̄ īter hoīes an īter heminib⁹ dicāt, ad re-
rum nihil pertinet cognitionem. Item ibidem, Barbarismus quid aliud nīsi verbum non eis literis
vel sono enunciatum quo ab eis qui ante nos latine locuti sunt enunciari solet? Vtrum autē igno-
tare producta aut correpta tertia syllaba dicatur, non multū curat qui peccatis suis deum vt
ignoscat petat. Quid ergo est ītegritas locutiōis nīsi alienē cōsuetudinis conseruatio loquentium
veterum auctoritate firmata? Sed tamen eo inde magis offenduntur homines quo īfirmiores
sunt: quo doctiores fieri volunt non rerum scientia qua edificantur: sed signorum: quia non inflari
omnino difficile est: cum et ipsa rerum scientia saepe ceruicem erigat nīsi dominico reprimatur iu-
go. Dicit ergo ī ser. ii. super Ioan. Non timeamus ferulas grammaticorū, dū tñ ad veritatē solidā
& certiorē pueniam⁹. Si vero sermōis cōpositio & cōgruētia sm̄ nullū dictor̄ īpedimētū
gū

N

O

P

Summe

prabeat expressioni sententiaz, omnino utilis est & curanda. secundum qd dicit August. iii. de doct. Christia. illum oportet attendere qui potest disputare vel dicere sapienter etiam si non potest eloquenter ut profit audientibus: etiam si minus, qd prodesset si etiam eloquenter posset dicere. Porro qui non solum sapienter verum etiam eloquenter vult dicere, pfecto plus proderit: si vtrumq; pot. Qui ergo ut dicit in eodē docet, vitabit verba omnia quae non decent: & si per eis oia qd intelligentur integra potest dicere, id magis eligat: si autem non potest, aut quia non sunt: aut quia in praesentia non occurunt: vtatur verbis minus integris: dum tamen ipsa res doceat & discernatur integre. Tamen sic de trahat ornatum ut sordes non contrahant: quia per hoc summe impeditur in auditore promouenda utilitas. secundum qd dicit in eodem i principio. Cu per artem rhetorica & vera suadeantur & falsa, qd audeat dicere aduersus medaciū in defensionib; suis inermē debere confistere veritatē, ut videlicet qui res falsas persuadere conantur, nouent auditorem vel beniuolum, vel intentum, vel docilem primo facere: isti autem non nouerint: illi falsa breuiter: aperte: verisimiliter: & isti vera sic narrēt ut audire tēdeat: intelligere nō pateat: credere postremo nō libeat. Illi fallacib; argumētis ve ritatē oppugnant: afferant falsitatē: isti nec vera defendere: nec falsa valeant refutare. Illi animos audiētū i errorem mouentes impellenteq; dicendo, terrent, contristent: isti pro veritate lenti frigidiq; dormitent. Quis ita desipiat ut hoc sapiat: Cum ergo posita sit in medio facultas eloquii: qd ad persuadenda siue prava siue recta valet plurimum, cur non bonorum studio comparatur ut nullaret veritati: si eam ad obtinendum pertuerfas vanasq; causas in vslis erroris & iniquitatis vslirpent. Vñ & talium eloquentia maxime cauenda est. secundum qd dicit Augustinus i eodē ca. iv. A& fluit insipienti eloquentia, tanto magis cauendus est: quanto magis ab eo in iis quae audire intuile est delectatur auditor: & eum cu diserte dicere audit: & vere dicere astimat. Sicut autem saepe sumenda sunt arma salubria: ita semper vitanda est perniciofa dulcedo. Sed salubri suauitate vel suaui salubritate qd melius? Quāto enim magis illic appetit suauitas, tanto salubritas facilius pdest. Idcirco (ut ait cōtinuo) sunt ecclesiastici viri qui diuina eloquia non solum sapienter: sed etiam eloquenter tractauerunt. Nec solum ipsi: sed etiam nostri auctores facti. secundum qd de hoc mouet Augustinus questionem ibidem, dices. Sed qd est? ipse liber canonis solum sapienter non etiam eloquenter descriptus est. Cui questioni respondet Augustinus cōtinuo dices. Quae quidē questio apd me facilissime soluirur. Nā vbi eos intelligo, nō solum nihil eis sapientius, verū etiam nihil eloquentius mihi videri potest. Et audeo dicere, omnes qui recte intelligunt qd isti loquuntur, simul intelligere non eos loqui aliter debuisse. Sed quia hoc non vbiq; iuxta mundanam eloquentiam quae huic scientie nō congruebat (ut super illud prīmē Coriuth. i. Non in sapientia verbi, bene exponit ista Glos. Nō psumit Apostolus in scientia verbi prædicare &c.) Ideo quasi distinctos modos eloquentie subdit. Sicut autem est quedam eloquentia quae magis attatem iuueniem deoet qd senilem: Nam nec dicenda est eloquentia si personae non cōgruat loquerentis: ita est quedam quae viros summa auctoritate dignissimos plauens diuinos decet. Hac illi locuti sunt: nec ipsos decet alia: nec alios ipsa. Ipsis enim cōgruit: aliis autem quanto videtur humilior, tanto altius non vētositate: sed soliditate transcendent. Vbi eos nō intelligo, minus apparer mihi eorum eloquentia: sed eam non dubito esse tamē qualis est vbi intelligo. Illud autem magis admiror, qd isti nostra eloquentia vsl sunt per quandam alteram eloquentiam, ut nec deesset eis: nec emineret in eis: quia eam nec improbari nec ostentari oportet: quoru alterum fieret si vitaretur: alterum putari posset si facile cognosceretur: & in quibus forte a doctis agnosci intelligas tanq; inseparabilē non vocaram sequi eloquentiam. Negi enim hęc humana industria composita, sed diuina mente sunt fusa sapienter & eloquenter, non intenta in eloquentiam sapientia, sed a sapientia nō recedēte eloquentia. Si enim qdā disertissimi atq; acutissimi dicere potuerūt quae velut oratoria arte discuntur: quid mirū si & in istis inueniuntur quos ille misit, qui fecit īgenia? Quapropter eloquentes quidem nō solum sapientes canonicos auctores nostrosq; doctores fasteamur tali eloquentia vlos qualis personis huiusmodi congruebat. secundum qd ibidem declarat per plura exempla tam in veteri qd in novo testamento.

R
Ad pri.
principale
S
Ad secdm.

¶ Ad primum in oppositum qd scientie huius elegatissima ē materia, ergo eius debet esse elegantissimus modus sapienti: qui est in ornatū & compositione sermonis: Licendum qd hoc verum est. secundum tñ qd decet grauitatem huius scientia. ¶ Ad secundum qd oratus efficacius suadet: Dicendum qd verum est, non tamen debet esse talis qd decentiam corruptat, quod fieret si tali colore sermonis esset ornata quale describit ars rhetorice. ¶ Secundi quem modum procedit argumentum in oppositum.

Artic. XXI. Quest. I. Fo. CXXIII.

Art. XXI. De deo an sit in se & absolute.

Ar. XXI.

I sis quasi preambulis ad intentum nostrum principale, quo s. theologia sit de deo: & qd de rebus diuinis sit scientia: & quomodo de eisdem in eadē locutio sit habenda: Restat de principali intento prosequi: quae s. & qualia in hac scientia de deo & de rebus diuinis ex ea sunt sentienda. Et quia, vt dictum est supra in questione de subiecto & materia huius scientie, proprius ordo & modus procedendi in ea, est incipere a deo & procedere ad creaturas, ideo hic dubitandum est de duobus in summa: Primum est de deo, vt de subiecto principali huius scientiae. Secundum est de creaturis, vt de materia subiecto attributa.

Et iuxta duplicitam prescriptum modum quo vtitur omnis tractatio diuinarum scripturarum, circa deum duo sunt dubitanda.

Primum: quae & qualia de deo sunt intelligenda.

Secundum: quomodo intellecta de ipso sunt proferenda.

Et ga deus consideratur vt i se existens: & vt a quo omne aliquid procedes: ideo circa ipsum dubitanda sunt duo.

Primum de eis quae conueniunt deo in se.

Secundum: de eis quae conueniunt ei in comparatione ad creaturas.

Et quia in deo sunt substantiae unitas & personarum distinctio, ideo circa primum queruntur duo.

Primum de eis quae pertinent ad communem substantiam.

Secundum de eis quae pertinent ad personarum distinctionem.

Et quia in diuina essentia aliquid consideratur vt res & natura subiecta: aliud vero vt proprietatis ei inheres: Ideo circa primum adhuc queruntur duo.

Primum de ipsa diuina substantia in se. Secundum de substantialibus eius proprietatibus.

Et quia esse secundum Auctor, est primus conceptus in re, & vivere est quidam modus esse: vivere enim viventibus est esse, vt dicitur in secundo de anima: Ideo circa primum adhuc duo existuntur.

Primum de esse dei. Secundum de viuere dei.

Et quia unum & ens intrant essentiam eiusdem rei: quia secundum Comenii. iii. meta. non sunt dispositio-nes additae essentiæ: & secundum Auctor. i. metaphys. sue, statim imprimunt in anima impressione prima quod non queritur ex aliis notioribus: Ideo circa diuinam essentiam inquirenda sunt duo.

Primum de eius entitate & unitate. Secundum de eius natura.

Et quia unum circa ens significat negationem, & est priuatio diuisibilitatis, vt dicit Philosophus. iii. metaphysica: Ideo circa primum queruntur duo.

Primum de dei entitate. Secundum de dei unitate.

Et ga circa rei entitatem duo contingit considerare: si qd est duplex recognitio circa subiectum scientiam sit, & qd sit, vt vult Phis in principio posterius. & si eundem questio an sit, simplicior est qd qstio qd sit: ga cognito an sit res queritur quid sit, non econuersio: Ideo circa dei entitatem queruntur duo.

Primo an sit. Secundo quid sit.

Et quia secundum Philosophum secundo metaphysica, unusquodque sicut se habet ad esse: sic se habet & ad cognitionem: Ideo de deo an sit, questio est duplex.

Prima in se absolute. Secunda in comparatione ad nostram notitiam.

Igitur circa primum inquirenda sunt quinq.

Primum: utrum deus habeat esse.

Secundum: utrum deus in esse communicat cum creaturis,

Tertium: utrum esse dei sit aliquid praeter eius essentiam;

Quartum: utrum esse dei sit ipsa essentia eius;

Quintum: utrum deus habeat esse a seipso.

Irca primum arguitur quod deus non habeat esse. i.e. quod deus non sit. Primo sic. Si deus est, tale est quo maius cogitari esse non potest: quia aliter finitus esset & limitatus & nullum finitum ponitur deus: tale quidem impossibile est ponи esse: quia quodlibet posito in esse potest excogitari maius, vt est qd continet in se quoquid est finitum & etiam quicquid est alterius a se: quia omne ex duobus confunctum maius cogitatur qd singulum per se. ergo &c. Secundo sic. si deus est, tale quid est qd habet in se omnis boni & nobilis infinitatem. Sed unum infinitum nullum aliud secū compatitur: vel sui gnis: ga totū qd sui gnis est occupat: vel contrarii multo fortius: ga unū con-

A
Quest. i.
Arg. i.

Bumne

triorum nō compatit seū suū cōtrariū: sed destruit ipm, ergo si de⁹ est, nullū erit malū in reb⁹: cū sit ipse bon⁹: nullūq; alid erit in reb⁹ bonū & nobile. consequēt manifeste falsūm, ergo & aīus In opposit. C In cōtrariū est primo illud qd deo dicit ppheta in Psal. Tu aut idē ipse es, & Moyses loquēt in primum. psona dei dicit. Exo. iii. Ego sum. Secūdo i cōtrariū est illud qd Ansel. arguit in psol. sic. Id est quo 2 mai⁹ & meli⁹ exocgitari nō pōt, de⁹ est hmoi, ergo &c. Maiorē pbat sic. Cū dicit id quo mai⁹ & me lius cogitari nō pōt audiēs itelligit qd dicit, ergo est in eius intellectu. sed nō pōt eē in solo intellectu. Qu ei⁹. qm ipm qd est in intellectu & etiā in re, maius est eo qd est in solo intellectu. quare cū qd est in re, p cognitionē pōt eē in intellectu & pōt cogitari esse in re, maius pōt cogitari eo qd est in solo intellectu. Est ergo necessario in re id quo maius cogitari non pōt. Probat aut minorē sic. qm si deus non esset quo maius cogitari non posset: tunc intellectus noster posset excedere deum: & creatura posset cogitare aliquid melius deo & maius: qd falsūm est, ergo &c.

B
Responso

Dicēdū ad hoc: q; licet secūdū q; dicit Ioā. Dam. tñ preualuit perniciofa malitia naturę hoim vt quosdā i irrōnabilissimū & oīm maloꝝ pessimū pditionis barathru pduceret, vt dī cāt deū nō esse: quoꝝ insipiētā secretorꝝ enīciator Dauid exprimēt, ait. Dixit insipiētā in cor, suo nō est de⁹. Tñ in hoc q; de⁹ sit, pōs quorū nō est corrupta natura cōfentiūt: & hoc quia hoc docet natura dicētē Daū. Non reliquit nos deus in oīmoda ignorātia sui. oīb⁹ em cognitio effendi deum naturaliter inserta est, ga hoc etiā sacra attestat scriptura dicētē Dauid i Psal. Scitoē qm dñs ipē est de⁹. Hoc deniq; vniuersa clamat creatura, dicētē beato Aug. xv. de tri. Neq; diuinog; librog; tñmō auctoritas deū eē p̄dicat: sed oīs q; nos circūstat creatura: ad quā etiā nos p̄tinemus. Vniuersa enim ipsa rerū natura p̄clamat habere se p̄stātissimū cōdītorē. Hoc deinde ex ipfis creaturis efficacissime rō cōuincit hūana, dicētē Aug. cōsequēter. Qui nobis mērē rōnēq; dedit q; vniūtia nō vniūtib⁹, sen su p̄dita nō sentiētib⁹, itelligētib⁹, imortalia mortalib⁹, incorruptibilia corruptibilib⁹, imutabília mutabilib⁹, incorporalia corporalib⁹ p̄ferēda videm⁹: ac p̄ hoc reb⁹ creatis creatorē sine dubio p̄ponimus. Et de verbis dñi dicit(& habet in Glof. Ro. i.) Vt deus q; inuisibilis est: etiā a vi sibilib⁹ posset sciri: opus fecit qd opificē sua visibilitate mōstrauit: vt p̄ certū iōertū posset sciri: & ille eē oīm de⁹ crederē q; hoc fecit qd ab his ipossibile est fieri. Hoc P̄hi nobiles q̄sierūt: interrogantes creatureas de creatore oīm specie ac dīspōne: artificē cognouerūt. qb⁹ aut & qualib⁹ rationibus hoc deo ex creaturis nouerūt inferius videbitur. Deum igit esse firmissime tenendum est.

C
Ad pri.
principale

Ad primū in oppositū q; quolibet ente posito poterit aliquid mai⁹ cogitari: Dicēdū q; verū est de ente finito: ga quolibet finito apposita p cognitionē entitate q; est i alio finito, fit mai⁹. Nō autē versū ē de ente ifinito, infinitū ei appōne finiti nō pōt fieri mai⁹: ga nō recipit appōne vt augeat i se sub rōne illa q; ē ifinitū: ga ifinities cōtinet quodlibet finiti. vñ & tali ifinito nō posset mai⁹ cogitari: ēt intellectu ifinito. vñ etiā corpori infinito sub rōne q; infinitū nō pōt fieri additio. Quō autē p̄fēctio diuina oīa cōtinet & nō patit vllā additionē: imo p̄ se rātus est & tā bon⁹ q; quolibet alio adiūcto: videbit̄ inferi⁹ loquēdo de diuīa p̄fectione. Ad scdm q; ifinitū filē nō cōpatit & cōtrariū destruit: Dicēdū qd est infinitū extēsione. de illo verū est q; dimēsiones suē totū locū occupāt: & id nō cōpatit seū aliqd dimēsionatū. aliqd tñ nō dimēsionatū bene seū cōpatere. Infinitū vero virtute & simplicitate cuiusmōi est de⁹, nullū ens expellit: imo oē ens penetrat & cōtinet & cōpatit se cū: sicut cā causati. Nec solū ens & bonū: sed & defectū entis & malū: ga nō est aliqd cōtrariū bono qd ipse ē formaliter: eo q; malū nō priuat bonū qd ipse ē: sed bonū aliqd creaturez cui cōtrariat. & ideo p̄ suā existētiā nō destruit oē illd malū qd cōtrariat bono creature: sicut ipsum habet destrue re p̄ suā existētiā ipm bonū creature qd natū ē destrui p̄ ipm malū. s; si destruit qnq; malū illd, hoc facit nostra volūtate inquātū ei cōtrariat vt deordinatiū a fine oīs entis qd ipē est: qua volūtate sua ita est bon⁹ & potēs sup oē malū destruēdū, q; nullo mō mala fieri i opib⁹ suis p̄mitteret nisi de ma lo illo aliqd eliceret bonū, & sic i finē & decētiā vniuersi ordiaret: sicut dicit beat⁹ Aug. in enh. & sicut dicit beatus Greg. Quē de⁹ irat⁹ p̄mittit: sic tolerat vt in cōfiliū sui vsum vertat. Vñ fit vt qd fine volūtate dei agit, voluntati eius contrarium non sit: ga dum i vsum bonum mala vertatur, eius confilio militant etiam quae repugnant.

D
Ad scdm.

Ad scdm q; de⁹ i eē cōcōt cū creatur̄. i. q; eē fit aliqd cōe deo & creatur̄ arguit Primo sic. illd quo aliqd differūt ab alio & nō inter se, cōe & idē est illis: ga si non eēt eis cōe, illo differēt iter se: nō cōiter a tertio. Sed de⁹ & creatura entitate sua simp̄l differūt cōiter fm rationē itelligēdi, ab eo qd nō ē, qd dicit purā priuatio nē esse. ergo &c. Scđo sic. cū idē & diuersum diuidūt totum ens: si deus & crea tura non essent idem neq; cōmunicarent in ente, differēt i ente: & diuersa eēt abinuicē i eo q; entia sunt, quare cum idem & diuersum fm P̄m reducunt

E
Quast. ii.
Arg. i.

Ira scdm q; de⁹ i eē cōcōt cū creatur̄. i. q; eē fit aliqd cōe deo & creatur̄ arguit Primo sic. illd quo aliqd differūt ab alio & nō inter se, cōe & idē est illis: ga si non eēt eis cōe, illo differēt iter se: nō cōiter a tertio. Sed de⁹ & creatura entitate sua simp̄l differūt cōiter fm rationē itelligēdi, ab eo qd nō ē, qd dicit purā priuatio nē esse. ergo &c. Scđo sic. cū idē & diuersum diuidūt totum ens: si deus & crea tura non essent idem neq; cōmunicarent in ente, differēt i ente: & diuersa eēt abinuicē i eo q; entia sunt, quare cum idem & diuersum fm P̄m reducunt

Artic. XXI. Quest. II. Fo. CXXIII.

ad vnu & multum: Deus igit & creatura essent multa i ente. Quare cu oem multitudine oportet reduci ad unitatem, sup ens in quo differunt deo & creatura, & in quo sunt multa, esset aliqd in quo conueniret & essent vnu. hoc aut est impossibile: quia rō illius esset prior rōne entis: q prima est scdm Auicē, ergo &c. Tertio sic. dictū de plurib⁹ qd habet p se intellectū pter intellectus illorū, est aliqd, reale cōmune ad illos: quia ois cōcept⁹ fundat in re aliqua, ens est hmoi: ga secūdū Auicē, ens ipf⁹ in p̄missione prima etiā anteq in ipsa imprimit intellect⁹ aut creature aut dei, ergo &c. In cōtra rī arguit primo sic, qm quęcūq sunt diuersa inter se & i aliquo cōmuni conueniunt: necessario secūdū ee differunt in illo cōmuni, vt hō & asinus sub aiali. Si ergo esset ee aliqd cōmune deo & creatura, sub illo scdm ee differret. Erat ergo duplex ee deo, vnu in quo cum creatura conuenit siue com munitat, alid in quo a creatura differt. hoc aut est impossibile: quia tūc nō esset i deo ee oīno simplex nec esset ee purū: cuius contrariū infra patebit, ergo &c. Secdo sic. accidēs ga distat a natura substātię cui conuenit ee simpliciter, non dī simpliciter ens, ga aut aliquo mō appropinquat ipf⁹ vt dispō ipf⁹, aliquo mō nomen entis cōicat cu substātię, vt dicat ens ga est dispositio entis qd est substātię vt dicit Phis in. vii. meta. ita q si non appropiquaret hoc mō accidēs substātię, nō cōicaret cu eo i ee vt diceret ens: quia est entis qd ē substātię. I, ee creature nō appropiquat i aliquo nature creatoris: ga iter eos ē infinita distātię. creatura ergo i nullo cōicat ee cōtore p aliquā attributionē ad ipm.

Dicēdū ad hoc: cu ens vt infra dicitur nō significat aliquā vnā intētationē cōmu nē substātię & accidēti: sed significat significatiōe pria vnuqđq. x. pdicamētōz, nulla cōitate rea li ipsum ens pōt ee oīe substātię & accidēti. Quare cu multo minus in aliquo vno reali conueniunt creator & creatura q due creature: substātię, s. & accidēs: immo mltō plus distat rō essendi creatoris a rōne eēndi creature q differat rō eēndi vnu creature a rōne eēndi alteri: nullo mō ens pōt ee aliqd oīe reale deo & creature. Et iō absolute dicēdū: q ee nō ē aliqd oīe reale i quo deo cōiceat cu crea turis: & ita si ens aut ee pdicat de deo & creaturis, hoc ē sola noīs cōitate, nulla rei: & ita nō vnuo ce p definitionē vnuocōz: nec tñ pure aequoce, scdm definitionē aequocorū casu: sed medio mō vt analogice. Ad cuius intellectū norādū q conueniētia rei ad rē maxie i forma attēdit: & hoc dupl: scdm q duplex ē mod⁹ cōicādi aliq i forma. vna scdm eadē rōnē: q dī conueniētia similitudis: & ē eoz q vna forma p̄cipiat scdm rē, vt albedie duo alba, & hianitate duo hoies: q facit conueniētia vnuo cationis: qualis vt dictū est, nō est dei & creature i esse. alia vero est conueniētia i forma scdm aliā & aliā rōnē: q dī conueniētia imitationis & est v̄liter in effigie: tib⁹ & factis, causis & causatis. Cu ei oīne agēs etiā quantūcūq contrariū fm Phis agit in finē inquātū sile: agēs aut inquātū sile nō pducit nisi sile: agit etiā oīne agēs p suā formā: & pduct causatū in aliquo esse formalit. Necesse est ergo in oīb⁹ talib⁹ vt semp in causato & effectu sit similitudo formē agētis. & si nō scdm eadē rōnē speciei, sit similitudo iter ipos: sicut ē hois ḡnantiis ad ḡnantiis: erit tñ scdm quādā imitationē. Sicut aliqd ḡnati a sole: et si n̄ accedat ad similitudinē speciei cu sole, vt recipiat formā solis: accedit tñ ad aliquā imitationē speciei solis: vt recipiat formā aliquo mō pportionabilē & correspōdetē formē solis: & v̄liter quāto agēs ē pp̄iqu⁹ & immediati⁹ pducto, rāto maior ē conueniētia imitationis pductis ad pductū: & rāto minor quāto agēs ē mediati⁹ & remoti⁹. Et iō cu deo sit cā effectua oīm creaturā: licet q̄rū dā mediati⁹ allis causis: q̄rū quo ad hoc ē primū p̄cipiū remotissimū: necessario ois creatura cu deo scdm formā aliquā habet conueniētia: saltē secūdū imitationē formē ad formā. Quare cu forma diuia sit ipm ee, vt ifra videbit: a quo ois creatura mutuat nomē eēndi inquātū ē cā ei⁹, vt ifra dicet: Necesse ē dicere q saltē i ee conueniētia imitationis cōicet creature cu creatore. Et ita q̄uis i nulla conueniētia realis similitudis in aliq forma significata noīe entis cōicet: conueniūt i ente conueniētia imitationis formē ad formā: q̄rū vnā significat ens inquātū conuenit deo: alia vero inquātū conuenit creature. Nō ergo ee conuenit deo & creature vnuoce: quia nō scdm eadē formā ad quā nomē entis ad significādū iponit. Nec tñ pure aequoce: cu nō eque primo & p̄cipialiter significet formā dei & creature: sicut aequoca casu eque primo & p̄cipialiter significat ambo significata sua: vt hoc nomē Ajax Tela moniū & Oilei filium: sed medio mō. f. analogice: quia significat vnu suo significat p̄cio & p̄cipialiter: alterū vero i ordie & respectu siue p̄portiōe ad illū: vt p̄cio & p̄cipialiter formā q̄ habet ee deo: i ordie aut ad illā, formā q̄ habet ee creature. Sicut cōtingit i substātię & accidēte: in ḡb⁹ ens p̄cio & p̄cipialiter significat substātię: accidēs vero ga ordinē habet & respectū ad substātię. & scdm hoc substātię dī ens p̄cio: & accidēs dī ens sub ordie ad substātię: ita q̄ ens p̄cio significat substātię: & ex ordie quē habet accidēs ad substātię mutuat nomē entis a substātię. scdm q̄ dicit. vii. metaphysicæ. Ens dī mltis modis. & primū istoq est qd significat substātię: & alia dicunt entia: ga sicut entis qd est hmoi. Et. 4. eiusdē. Ens dicit. mltipli cōtore nō aequoce: sed oīs modi attribuit vnu rei & vnu nature. Et secūdū huc modum ens cōmuniſſime dictum primo significat deū: secūdario creaturam: sicut ens

Summe

creatūm p̄mō significat substātiā: secundario accidē: sed alio & alio modo attributionis: q̄a alia entia attribuit̄ substātię vt vni subiecto: omnes vero creaturę attribuunt̄ deo vt vni fini: & vni formę: & vni efficienti, vt fini, a quo p̄ficiunt̄ quo ad bene esse: vt formę, a qua p̄cipiant̄ habere eē essentię: vt efficiēt̄, a quo habet̄ q̄ eis cōueniat simpliciter eē actualis existentię. Cum enī res vt dicitur a reor teris nomen est indifferens ad ens & nō ens: ex hoc q̄ conceptum hoc noīe qd̄ est res, habet rationem exemplaris in primo agēte, ad quā nata est per eius effectuā potentiam p̄duci in esse actuali: attribuit̄ ei esse essentię: a quo res ipsa concepta dicitur esse ens aut essentia alię quā, qd̄ enī in prio rōnē exēplarē non habet purū nō ens est. Hęc aſit res q̄ est ens siue natura & esentia aliqua ex eo q̄ ei attribuit̄ esse ppter rationē exemplarē quā habet in primo, adhuc est indifferens ad ens & nō ens in existentia actuali: cui ex hoc q̄ facta est a deo: & eius effectus, attribuit̄ esse actualis existentię a quo res ipsa dicit̄ esse existens in actu. Qd̄ enī non est effectus dei vel immediate vel mediātibus aliis cauſis, nullo modo existit in actu: quia omnia per ipsum facta sunt: & sine ipso factum est nihil, vt dicit̄ Ioan. primo, Vtrūq; ergo esse conuenit creature nō nīsi per alię quā attributionem ad ens primū. ¶ Refert adhuc & in alio: quia ordine rei & nostrę cognitionis substātia prior est accidente: q̄a est causa accidentiū: & cadir in eorum definitione: & ita vtrop modos: & quātum est ex parte rei: & quantum est ex parte nostrę cognitionis ens p̄mō significat substātia & impositum est ad significandū eam: secundario vero accidens. In deo vero & creaturā: alię est ordo rei: alius vero nostrę cognitionis. Deus enim ordine rei & naturę prior est creatura, ordine vero cognitionis nostrę secundum statum vīt̄ huius in naturali cognitione pura & distincta, econtrario prior est creatura deo: quia ex creaturis deuenimus in cognitionem dei. Et ideo contigit q̄ ordine rerum esse prius dicit̄ deo q̄ de creaturis: quia tamen ordo ipositionis noīs sequit̄ ordinem nostrę cognitionis: quia nemo nomē imponit q̄ rem nō nouit: ordine nostrę cognitionis & ipositionis nominis esse primo dicit̄ de creaturis: secundario de deo: q̄a sic est in hoc noīe ens: sicut & in aliis nominibus q̄ deo attribuimus acceptis a creaturis, vt infra videbitur. Et hoc contingit in pluribus. L. q̄ illud qd̄ est prius & dignius simpliciter, non est prius secundum famositatem noīs.

M
Ad p̄mū principale

N
Ad secūdū,

O
Ad tertīū

P

¶ Ad p̄mū in oppositum q̄ deus & creatura in esse differunt a non ente nō in ter se: ergo conueniunt in ipso: Dicendū q̄ verum est cōuenientia imitationis formę creaturę ad sp̄ciam dei hincāde significat̄ noīe entis: non autem cōuenientia reali alicuius similitudinis, vt dictum est. ¶ Ad secundū q̄ si deus & creatura sunt diuerſa in ente, reduc̄t̄ multitudiō illorū ad vnitatem: Dicendū q̄ verū est: nō ad vnitatem tertiam aliam ab illis multis: sicut procedit obiectū: nec est hoc semper neceſſarium: sed ad vnitatē in altero illorum: & sic quicquid est in creatura per atti butionem quādam reduc̄tur in deum, vt dictum est: & sic omnis entium multitudiō reduc̄tur ad vnitatem prīmi entis: sicut & omnis numerus reduc̄t̄ ad vnitatē p̄mā a qua incipit & quā cōdi net in se. ¶ Ad tertīū, q̄ ens simpliciter concipīt ante cōceptum entis qd̄ est deus aut creatura: Di cendum q̄ non est verum. Nunq̄ enim potest concipīt aliquis intellectus entis simpliciter absq; eo q̄ homo concipīt aliquem intellectum dei aut creaturę, vt concipīat aliquem vnicum intellectum simplicem cōmūnē ad deum & creaturam, alium prater intellectum dei aut creaturæ: quia nullus potest esse talis. Sed si aliqd̄ concipīt homo, illud est aut qd̄ pertinet ad eē dei tñi: aut qd̄ pertinet ad esse creaturę tñi. Sed vtrūq; eorum indifferenter & eque simul quantum est ex parte vocis natū est p̄ſentari i significato eius qd̄ est esse. Et ideo vbiq; ponit̄ in enūciatione siue exterius exp̄la siue in mēte cōcepta, semp̄ facit enūciationem esse multiplicem & distinguendam. Secundum q̄ ista enūciationē qua dicit̄ ens est, distinguuit̄ Phis. i. Physi. cōtra Parmen. & Melissum: q̄ aut significat ens qd̄ est substantia: aut ens accidens. Omnis ergo conceptus realis quo aliquid rei concipīt con ciendo esse simpliciter, aut est cōceptus rei quę deus est: aut q̄ creatura est: nō alicuius cōmūnis ad vtrūq;. Videretur tamē hoc non potētibus distinguere multiplicitatē entis & esse creatoris ab eē creaturæ: sicut nec potuit Plato ponens ens esse genus, tanq; sit nominis entis vnum aliquid cōmūne conceptum, qd̄ nō videretur subtilioribus potentibus distinguere ens, & eius significata discernere qualis erat Arist. Q; aut nomine entis videat concipīt aliquid commune, est quia siue concipīatur aliquid qd̄ est res diuina, siue qd̄ est creatura: tamē cū cōcipit esse absq; eo q̄ determinate & diſtincte cōcipit esse dei vel creaturę, illud nō concipīt nisi indeterminate. L. non determinando intellexit̄ cum ad esse dei vel esse creaturę. Et h̄nō respectum ad distinctum intellectum dei aut creaturę, intellexit̄ Auīcen. (Si bene intellexit̄) q̄ intellect⁹ entis prior est intellectu dei aut creaturę. Intelligēdū tamen q̄ illa indeterminatio alia est respectu esse dei, & alia respectu esse creaturæ: q̄a duplex est in determinatio: vna negatiua, altera vero priuatiae dicta. Est enim negatiua indeterminatio quando indeterminatum non est natum determinari: ad modum quo deus dicitur esse infinitus: q̄a nō

Artic. XXI. Quest. II. Fo. CXXV.

Est natus finiri. Est autem priuatua indeterminatio quando indeterminatum natum est determinari: ad modum quo punctus dicitur infinitus cum non est determinatus linea quibus natus est determinari. Secundum istam autem duplum indeterminationem oportet intelligere quod concipiendu[m] e[st] simpliciter & indeterminate quod est deus: tunc est indeterminatio negativa: quia esse dei nullo est natum determinari, ut si postquam intellexeris in creaturis hoc esse & illud esse: si intellexeris e[st] simpli- citer per abnegationem quod sit neque huius determinati: neque illius vel alicuius alterius determinati: in telligis esse dei. secundum quod dicit Augustinus, viii, de trini. Intelligis bonum hoc, bonum illud, intellige bonum simpliciter & deus intellexeris. Similiter si intelligis hoc ens & illud ens: si intelligis ens simpliciter: deus intelligis. & hoc concipiendu[m] e[st] simpliciter & indeterminate indeterminatione negationis, ut dictum est. Concipiendum autem ipsum esse indeterminate indeterminatione priuationis illorum quibus natu- rae est determinari, concipiit e[st] quod creature est: ga e[st] creature per proprias naturas quod iuicere differunt, natu- rae est determinari. Quod enim dicit ens simpliciter ex eo quod habet rationem exemplaris in primo, ut iam dictum est, dupli natura habet determinari: quod non dicit e[st] simpliciter: sed esse aliquid: cuiusmodi est natu- ra substantiae & accidentis. Nomen enim substantiae dicit aliud quod est ens non existens in alio ut in subiecto, nomen vero accidentis dicit ens quod est existens in alio ut in subiecto; & secundum hoc substantia & accidentes constitutus diversa genera predicamentorum, ut infra videbitur, ut alio & aliquocoueniat omni creature ex eo quod est res predicamenti, quod habet esse, & quod habet esse aliquid, esse enim conuenit ei ex participatione per attributionem ad ens primum in quantum est ens, ut dictum est, esse vero aliquid conuenit ei ex de- terminatione propriae nature. Secundum quod dicit Boethius de Hebd. Omne quod est participat eo quod est esse ut sit: alio vero participat ut aliud sit, unde Commentator exponens illud Boethii de trini. Deus est forma qua[re] est ipsum esse & ex qua esse est, dicit, id est forma qua[re] non ab alio mutuat hanc dictio- nem est: & qua[re] ceteris omnibus quadam extrinsecus participatio comunicatur. Cum enim ut dicte in principio expositiois Hebd. dicitur homo est, vel corpus est, vel hominem: theologi hoc esse dictum intelligunt quadam extrinsecus denominatione ab esse sui principii. Non enim dicit corporeitate corpus esse: sed esse aliquid: nec humanitate hominem esse: sed esse aliquid. Et ad eundem modum quod operante summo principio est, eadem principali & scireta essentia dicitur esse: suo vero quolibet genere est ali- quid. Quod tamen, ut infra videbitur, non dicit nisi aliqua participatione diuini esse: in quantum omnium ensium p[ro]fessiones in se continent. Per hunc ergo modum est indeterminatum per abnegationem conve- nit deo: & per priuationem creature. Et quod indeterminatio per abnegationem & per priuationem propinquus sicut: quia ambae tollunt determinationem, una tamen secundum actum: alia secundum actum simul & potentiā: ideo non poteris distinguere inter hominem diversa per eodem concipiunt esse simpliciter & esse indetermina- tum: siue uno modo siue altero: siue sit deus: siue creature. Natura enim est intellectus non potentis di- stinguer ea qua[re] propinqua sunt, concipere ipsa ut unum: que tamen in rei veritate non faciunt unum conceptum. Et ideo est error in illius conceptu. Verus enim conceptus primo concipiendu[m] e[st] sim- pli- citer indeterminate quod ratione suae indeterminationis nihil ponit omnino neque determinat, ut ex hoc nihil sit re commune deo & creature posituum: sed negativum solum: & si aliquid sit positi- tu[m] substratu[m] negationi, illud est alterius & alterius rationis: sicut quod est per essentiam & quod est per participa- tionem: quod consequenter rectus intellectus bene distinguit concipiendu[m] e[st] indeterminatum vel negati- ue vel priuatione, & secundum hoc bene possit primū argumentum in oppositum. Ad secundum, vero quod videt ostendere quod deus & creature nullo modo in esse comunicant: neque participatio neque imi- tatione: quia in infinitu[m] distat creature a creatori. Dicendum ad hoc quod licet creature non appropin- quat creatori, ut sit aliquid naturae eius vel dispositio eius: sicut accidens appropinquit substantiae ut procedit obiectio: appropinquit tamen ei in quantum est aliquid eius ut expletum vel effectus huius aliquam eius imitationem, propter quam in esse comunicatur cum ipso: sicut accidens est subiecto: non quod ali- quod commune ambo[rum] ab ipsis abstractum per intellectum significetur nomine entis, ut intelligendo hoc ens quod est deus, & hoc ens quod est creature, dimittitur hoc & hoc: & intelligam ens commune ipsis: sicut cum intelligo hunc hominem Sortem & hunc Platonem, dimitto hunc & hunc, & intelligo hominem sim- pli- citer. Hoc enim potest fieri his non ibi, ga h[ab]it[ur] est secundum speciem una forma naturalis humanitatis existens in ambo[rum] partita & determinata per materias: Propter quod dimittendo materias & determinatio- nes formae per ipsis, potest intelligi ipsa forma simpliciter ut est vis facta per intellectum, & essentialis similitudo suppolitorum Sortis & Platonis. Non autem potest hoc fieri ibi, quia non est ibi una forma naturalis existens in creatura & creatore in ambo[rum] partita & determinata. Et ideo dimittendo hoc & hoc, nunquam intelligo unum aliquid coe[st] eis factum per intellectum quod est eorum similitudo. Sed intelligo quoddam determinatum ad unum & ad alterum: non unica indeterminatione: sed dupli, ut dictum est. Sed quia natura qua habet esse creature, imitatione est natura qua habet esse deus, non dico similitudinem

g v

Q

R

S

T
Ad secundum
arg. i. op.

V

Summe

do: sicut humanitas in Sorte est proprie similitudo humanitatis in Platone, vel simile ei) ideo esse creature etiam imitatio & conformitas quedam est ad esse creatoris, & ista eorum conformitas est illa eorum communitas quae habent in esse creator & creatura: non communitas realis in aliqua re una, qd significatur nomine entis. Vnde et si talis imitatio non esset esse creature ad esse creatoris: nulla diceretur esse inter eos communitas in ente nisi vocis solum, & esset ens pure equiuocum ad creatorem & creaturam: cu modo sit analogum ut dictum est. secundum etiam qd & accidens quia participat esse per substantiam, quia est dispositio eius, ideo est aliqua communicatio analogie eorum in ente, quae quidem non esset si accidens non haberet esse per substantiam, sed per esse non existendo in substantia. Tunc enim pure equiuoce diceretur ens de substantia & accidente, sicut dicit de qualitate & quantitate, nisi forte qualitas habeat esse in subiecto mediante quantitate. & secundum hoc ens per prius dicitur de uno qd de altero, & de uno per alterum: & ita quodam modo analogice.

A
Quest. 3.
Arg. 1.

Irra tertium arguit qd esse dei sit aliquid praeter eius essentiam, primo sic. Si esse dei non esset aliquid praeter eius essentiam, sed penitus idem ipse, certitudo que esset circa deum de uno esset & de altero, quia eidem inquantum idem semper natum est accidere idem. consequens falsum est: quoniam deum habere in se diuinam essentiam est per se notum deo, quia essentia cuiuscumque est sua certitudo qua est id quod est, vt dicit in v. Metaphysic. c. de ente. Deum autem habere esse non est per se notum, quoniam hoc potest non coocidi: sed est quodammodo in prima philosophia, vt dicit Aquic.

2. in principio Metaphysic. ergo &c. Secundo sic, id quo res una conuenit cum alia, est aliquid in eadem praeter id quo differt ab illa, quia uno & eodem non potest res una conuenire cum alia & differre ab eadem inquantum unum est & idem unum. De suo esse conuenit cum aliis rebus & sua essentia differt ab eiusdem. Vnde secundum Aquic. Deus ratione qua est ens considerat in eadem scientia cum aliis rebus, in qua est subiectum ens simpliciter inquantum est ens. Ratiōne vero qua deus est, est pars illius scientie diversa ab aliis differens ab illis sub ente sicut principium & principiū. ergo &c. In contrariū est, qm si in deo esse esset aliquid praeter eius essentiam: tunc in deo neesse esset ponere aliquam compositionis rationem, consequens falsum est, vt infra patet. & consequentia patet: qd quocumque siccis habent qd unus est aliquid praeter aliud in eodem, necessario ei coniungitur per unionem, non per identitatem.

In opposit.
B
Respōlio.

Dicendum ad hoc paulo altius ordiendo sermonem a quocumque esse generaliter qd secundum Philosophum v. Metaph. in modis entis, ens prima divisione dividit in ens per se, & in ens per accidens. Esse autem in ente per accidens significat de duabus hoc accidere huic, qd contingit dupliciter. Secundum accidens absolute, & accidentaliter per accidens. Primo modo unus accidit alteri ut qd homo est musicus aut albus est homini esse per accidens, quia accidit homini esse musicum aut album. Secundo modo quando ambo accidunt eidem, ut qd album sit musicum contingit albo accidentaliter per accidens, quia albo accidunt eidem ut homini subiecto, & quia id quo res habet esse tale est accidens eius essentialiter differens ab ea: ideo esse tale semper est aliquid propter essentiam eius cuius est, & est accidens ei. Et quia in deo nullum cadit accidentem, vt infra patet: ideo tale esse in deo non cadit, sed solum ens & esse per se, qd habet duos modes: vt distinguit Philosophus, v. Metaph. Est enim ens per se duplex: & illud qd significat essentiam rei, & illud qd significat veritatem rei. Et dicitur hic veritas, non que id est qd rei p se entitas in natura & essentia eius qua habet esse in se: sed diminuta rei entitas qua habet esse apud animam apprehendenter eam. vt dicit, vi. Metaph. Tale enim ens est ens verum & pertinet ad predicamentum accidentis, non accidentis ipsi rei in se, sed prout ab intelligente concipiatur. & ideo est accidens non in intellectu: sed in intelligenti. Ens autem qd significat essentiam rei, magis pertinet ad predicamentum genetis. vt dicit Comenius, super, v. Metaph. Et (vt dicit ibidem) Ari stoteles intendebat distinguere inter hoc nomen ens qd significat complexione in intellectu, & qd significat essentiam qd est extra intellectum. Vnde cum dicit sortes est, hoc qd est est, uno modo significat rem existere in actu & predicit esse rei in seipso, alio modo significat compositionem esse cum homine esse veram & predicit esse rei in anima. Quibus modis poedit illa communis distinctionis propositionum qd propositio aut est de re aut de dicto. Est enim de re propositio ista, sortes est, quando hoc verbum est copulatum circa subiectum existentiam eius absolute sub hoc sensu, sortes est, i. esse conuenit sorti. Est autem de dicto, quando compositionem esse cum subiecto indicat esse veram sub hoc sensu, sortes est, i. sortem esse est verum. De isto modo esse per se, scilicet diminuto, verum est qd semper est aliquid propter essentiam rei cuius est, quia est aliud non in ipsa re, sed in cognoscente & apprehendente ipsum. & esse dei modo isto, scilicet qd est verum existens de deo apud intellectum creatum cognoscibile & apprehendibile deum, est aliud praeter essentiam dei, non in ipso deo, neque aliquid in eius essentia existens, sed in creato intellectu apprehendente ipsum. Nec de tali esse dei intelligenda est proposita questione, sed de esse eius primo modo.

D

esse veram & predicit esse rei in anima. Quibus modis poedit illa communis distinctionis propositionum qd propositio aut est de re aut de dicto. Est enim de re propositio ista, sortes est, quando hoc verbum est copulatum circa subiectum existentiam eius absolute sub hoc sensu, sortes est, i. esse conuenit sorti. Est autem de dicto, quando compositionem esse cum subiecto indicat esse veram sub hoc sensu, sortes est, i. sortem esse est verum. De isto modo esse per se, scilicet diminuto, verum est qd semper est aliquid propter essentiam rei cuius est, quia est aliud non in ipsa re, sed in cognoscente & apprehendente ipsum. & esse dei modo isto, scilicet qd est verum existens de deo apud intellectum creatum cognoscibile & apprehendibile deum, est aliud praeter essentiam dei, non in ipso deo, neque aliquid in eius essentia existens, sed in creato intellectu apprehendente ipsum. Nec de tali esse dei intelligenda est proposita questione, sed de esse eius primo modo.

Artic. XXI. Quest. III. Fo. CXXVI.

qd̄ conuenit ei in natura & essentia sua, quæ est extra intellectū. qd̄ secundū Philosophi vbi supra. v.
metaph. dividitur in ens actu & in ens potentia: ita qd̄ ens simpliciter dictum, vt commune ad
ens actu & ens potentia, est ens largissimo modo acceptum. quod secundum Auer. est subiectum
metaph. & est commune analogum ad creatorē & creaturam, continens sub se ens principium
& ens principiatum. quia secundum Auer. non omne ens est principium, nec cuiuslibet entis est
principiu. Et significat hoc ens commune creatorē & creaturē prima significatione nō aliquid utri
qd̄ commune reale sed significat prima significatione hinc creatorem: hinc creaturam, vt expositū
est supra. Et ens quod est principium non est nisi purus actus. Ens autem principiatum quantum
est de se non est nisi in potentia pura. Esse enim in potentia nullo modo conuenit deo, vt infra vide
bitur: nec in esse hoc communicat cum creatura: est enim esse secundum quid: quia ens in potentia
solum in quantum hmoi simpliciter est non ens: quale ens quantum est de se, est omne creatum.
Q: si conueniat ei act⁹ & esse in actu: hoc solum conuenit ei ex participatione ab esse creatoris, vt di
ctum est: & sic in quantum creatura conuenit esse in actu: & conuenit quodam modo cum creato
re: non conuenientia alicuius realis communitat̄: sed solum imitatiōis, vt dictum est: & hoc tam
quo ad esse illud quod conuenit rei ratione essentia suæ & naturæ per definitionem eius, expre
sum in habete definitionem: secundū qd̄ definitio dicitur oratio indicans quid est esse: qd̄ quo ad ei⁹
esse qd̄ conuenit ei ratione sua actualis existentia, vt expositum est supra. Loquendo autē de eē qd̄
conuenit rei ratione sua essentia & a quo dicitur res etiā creata eē natura & essentia qdā, vt di
ctum est supra: de quo dicit Auer. qd̄ est illud qd̄ naturaliter primo de re concipitur: prius enim
res quæcūq; nata est mouere intellectum ratione qua ens est indeterminate conceptum sub idif
ferentia ad duplice determinationem prædictam: qd̄ ratione qua deus creator est: aut creature: Lo
quendo inquā de tali esse qd̄ sit aliquid aliud a re, siue sit substantia creata siue increata, qd̄ eius cén
tia: hoc omnino est impossibile. Cum enī illa res alia quæ est ipsum esse, si ponatur esse aliud a na
tura & essentia rei, dat illi rei de cui⁹ esse loquimur esse primum qd̄ habet: verius ip̄a dicit eē cén
tia illius rei qd̄ quæcūq; alia res: quia id est quiditas & essentia in unoquocq; qd̄ dat ei esse primo, ab
actu enī essendi qd̄ essentia id qd̄ est, vt infra videbitur. Aut ergo erit processus in infinitū: qd̄ semp
id qd̄ est in re, natura & essentia sua habebit esse per aliud re ab ipsa: aut qd̄cūq; ens etiā creatū di
cetur esse simpliciter per suam essentiam non per rem aliam additam essentia. Quare cum impossib
ile sit procedere in infinitū: tunc enim non est ponere in re cui primo conueniret esse: quare ne
qd̄ ultimum: qd̄ falsum est: Et qua rōne est stādum in aliquo qd̄ habet esse per suam essentiam: nō p
rem aliam additam illi: & in primo creato: Qd̄cūq; ergo datum p illud qd̄ est essentia sua habet
esse. secundum qd̄ procedit determinatio Philosophi. iii. Metaphys. & Cōmē. ibidem contra Aue
ren. De tali ergo ente & eē dicendum absolute qd̄ non solum in deo creatore: sed & in creatura cau
sata ab ipso, eē rei non est aliquid aliud, re præter eius essentiā: nec dicitur aliquid eē ens siue crea
tor siue creatura p aliquam dispositionem additam essentiae suę: sed per ipsam suam essentiam. Qd̄
autem hoc necessarium ē ponere in creaturis, patet per Philosophum: qui. viii. metaph. de illis en
tibus quæ secundum ipsum non habent materiam: neq; sensibilem neq; intelligibilem: dicit qd̄ vni
qd̄cūq; eōq; statim est id qd̄ est p suā essentiā: & nō est alia causa alicuius istorū vt sit vnu, neq; vt sit
ens. vbi etiā Cōmentator dicit. i. illa quæ non habet materiam non habent aliam causam a se i hoc
qd̄ fint vnum & in hoc qd̄ fint ens, econtrario eis quæ sunt in materia. qd̄ vnu quodq; istorum ex se
est aliquid vnum: & aliquid ens: qd̄ non est vnum ex alio, neq; ens ex alio. Et hoc intendebat cū dī
xit, statim. s. non per additum. In habentibus autem materiam sunt composita ex materia & forma
vnum per formam. Et similiter hoc qd̄ dicunt, qd̄ illa non habet aliam causam vt sint ens & vnu: si
habeat veritatem intellige formaliter: non effectiue, formaliter dico adhuc tanq; non a forma in
herente: non aut tanq; nō a forma exemplari. qd̄ enī eē haber ab alio tanq; a forma inherente, haber
eē ab eo qd̄ est aliud re ab ipso cui inheret. Vnū si hoc nō res aliqua i sua essentia haberet eē ab alio:
tunc illud eēt quædam forma essendi qua substratum dicitur esse: ad modū quo corpus dicit eē al
bum vel nigrū recepta forma albedinis aut nigredinis in se. secundū qd̄ Auer. imponit Auer. s. qd̄ po
suit qd̄ esse esset accidens enti, qd̄ nō est verum. Et secundum hoc, vt dicit Philosophus & bñ: si sine
aliqua formæ simplices sine materia, ille ex eo qd̄ sunt essentiae quædam habent esse non aliquo alio
inherente eis formaliter: & ideo statim. s. ex eo qd̄ sunt natura quædam & essentia. Non sic autem
illa quæ habet esse in natura: quia ex eo qd̄ sunt aliquid in materia & essentia materię non habent
esse nisi in potentia. secundum actum autem non nisi per formam. & ideo non statim neq; secun
dum actum essentiae, qd̄ illū nō habet res in materia, nisi in potentia: neq; secundum actum exis
tiae: quia illum nō habet res materialis nisi per generationem educta forma in actu de potentia ma

Summe

Gteria. Loquendo autem de habere esse formaliter, etiam non a causa exemplari, hoc modo nulla creatura haberet quod ei conueniat ex se, non ab alia causa suum esse essentiam. Illud enim soli deo conuenit, siue enim ex se formaliter non ab aliquo sibi formaliter inherente haberet esse, ut infra videbitur. Neque ab aliquo ut a forma exemplari: quia est prima forma exemplaris omnium, ut similiter infra videbitur. Omnis autem res quae creatura est: formaliter haberet esse essentiae suae ab alio ut a causa exemplari: a qua etiam effectus haberet suum esse existentiam, ut dictum est supra. & hoc vel immediate ex prima creatione, secundum quod in Gene. dicit Moyses. In principio creauit deus coelum & terram, hoc est secundum dominum gloriosum spiritualis & corporalem creaturam, vel medianas alias causas ex rerum creatarum gubernatione, de qua dixit Christus in Io. Pater meus vobis modo operatus, & ego operor. & hoc quo ad rerum generabilium & corruptibilium propagationem. Effectus enim substantiarum illarum creaturarum que sunt formae simplices non habent esse suum a se, sed a deo dante illis esse immediate, ut bene probat Aquinas. vi. Metaphysica. & hoc dat eis statim, quia totum quod sunt quo ad rationem exemplaris in deo secundum esse essentiam, efficit in eis secundum esse actualis existentiam, non prius causando per se in esse materiali, quod post modum producendum esset in esse formaliter, secundum quod illorum que sunt per naturam ex materia, non statim habent formas in materia, sed per naturam motum acquirunt eas, & in eo quod natura per motum dat eis non statim formas suas in materia, in hoc dat eis esse existentiam, nihil rei dando eis praeter formam in materia. In deo autem hoc necessarium est ponere: scilicet quod ex se & sua essentia omnino habeat esse & non ab alio, neque formaliter, neque effectus. Ipse enim ex se haberet esse, & est id quod est necesse esse, ut infra videbitur. Alter etiam in deo esset compositio ex diversis re differentibus, scilicet ex ipsa divina essentia & ipso esse, quod ponetur esse aliquid aliud repter divinam essentiam: quod est omnino impossibile. Quomodo autem nec etiam intentione in deo differunt esse & essentia eius, que differunt intentione in omni creatura, videbitur in sequenti questione.

H Ad primum in oppositum quod certum est habere deum in se essentiam diuinam non autem habere esse: dicendum quod falsum est. Cum enim deus non haberet esse nisi per suam essentiam dubitatur de esse an sit dubitat similiter & diuinam essentiam esse, aut esse aliquid, aut aliquid esse deum, quod scilicet habeat in se diuinam essentiam. & ita habere in se aliquam diuinam essentiam nullo modo est notum nisi simul notum sit deus haberet esse, & in esse essentiam, quia illud est proprius actus ipsius essentiae, ut essentia est, sicut lucere est proprius actus lucis ut lux est. & etiam in actu existentia, quia in deo non differunt actus & potentia, per quae differunt, in eo essentia & existentia & esse essentia, ab esse existentia, ut infra videbitur. Ita quod etiam ista duo in deo omnino nullam compositionem ponere possunt, in eo enim nulla cadit compositione, neque ex esse & essentia, neque ex actu & potentia, ut infra videbitur hoc in creaturis ubi differunt actus & potentia, possint hec distare, ut sit in creaturis ex eis compositione, ut infra videbitur. Vnde & in creaturis sciri poterit rei essentia: dubitari tamen poterit an habeat esse in existentia, ut dictum est supra in questione. Ceterum scire non est quod contingit in deo, ut infra videbitur. **C**Ad secundum quod deus sua essentia differt a creaturis, & suo esse conuenit cum eis: ergo hec non sunt eadem: dicendum quod hoc verum est si esse esset aliud commune creatori & creaturam reali similitudine. Tunc enim si deus in essentia differret a creatura, & conueniret cum ipsa in esse, necessario in deo esset alia intentio qua est ens, & alia qua est deus, et si id est re, sicut alia est intentio qua sortes conuenit cum animali inquantum est animal, & alia qua differt ab eodem inquantum est homo, etiam si sit una forma simplex qua est homo & qua est animal. Nunc autem cum nihil sit commune reale in ente significatum ad creatorum & creaturam, ut supra dictum est: non oportet quod aliquo alio vel re vel intentione conueniat deus cum creatura inquantum ens, & alio differat inquantum est deus, quia illa conuenientia non est conuenientia reali similitudine, sed solum conuenientia imitationis formae ad formam, ut dictum est supra. Illa autem forma in deo est diuina essentia: quod inquantum dat deo esse deum, est cum differentia eius a creaturis, inquantum vero dat ei esse ens primum entium, & ita esse simpliciter, est causa conuenientia eius cum creaturis, quia proprie & appropriate loquendo non inquantum deus, sed inquantum ens primum, hoc est non secundum rationem qua deus est, sed secundum rationem qua est ens primum, est causa omnium aliorum. Semper enim primum in unoquoque genere est causa eorum quod sunt post inquantum huiusmodi, ut vult Philosophus. ii. Metaphysica.

K **Quæst. 4.** **Arg. 4.** **2.** **I**n ea quartum arguit quod esse deum non sit ipsa essentia diuina, siue quod in deo non sit id est & essentia primo sic. Ad essentiam diuinam sequitur esse, & non e contrario. Sequitur enim hoc est deus, ergo est, & non conuertitur, ergo esse prius est diuina essentia, quia ut dicit in predicamentis, prius est illud a quo non conuertitur consequentia. sed id est seipso non potest esse prius & posterius, ergo &c. Secundo sic, si in deo id est esse & essentia, cum ei quod est esse rei nihil possit addi superius, diuina essentia est id quod in inferno nullam posset recipere additionem, tale autem non est nisi ens simpliciter, diuina ergo essentia est ipsa

Artic. XXI. Quest. IIII. Fo. CXXVII.

ens simpliciter: & ita cōmune p̄dicabile de omnibus: & esset idē esse dei & cuiuslibet entis: imo ipsa diuia essentia ēēt eēt cuiuslibet entis. cōsequēs falsum ē vt infra videbit: q̄re & aīs. ¶ Tertio sic. si i deo, cēnt idē eēt & cēntia, cognitio de deo an sit cognosceret statim quid sit: q̄a qd̄ quid est rei, est ei⁹ eēntia. cōsequēs falsum ē. Secūdū q̄ p̄tebit inferi⁹. quare & aīs. ¶ In contrariū est. qm̄ oē illd̄ qd̄ haber In opposi. esse: & nō est esse ipsum sive ens p̄ essentiā sive ex se: est ens & habet eēt p̄ participationē: sicut qd̄ ē calidū & non est calidū p̄ essentiam: est calidū p̄ participationē. quare cum deus habet esse, vt p̄ba tū est supra: & nō habet esse nec est ens p̄ participationem: quia tūc haberet eēt ab alio: quia omne participationū reduciā ad illd̄ qd̄ ē p̄ essentiā: a quo participatur, vt infra declarabitur: est ergo ens & habet esse p̄ essentiam. tale autem est ipsum suum esse: & est cēntia eius ipsum esse suum. ergo &c.

¶ Dicendū ad hoc secūdū p̄dicta: q̄ quis ens qd̄ significat essentiā rei cōe fit ad ens actu & ens potentia: & ad ens verum qd̄ est in aīa: & verū est q̄ a quolibet mō entis res dicit aliquo mō esse: esse tñ simpliciter & absolute nō dicit res aliqua nisi ab eo q̄ est ens exīs i effectu in rerū natura. Nō em̄ dicit aliqd̄ esse simpliciter & absolute ppter ens simpliciter dicit, quod seq̄t essentiā rei vt essentia est i re creata: qd̄ cōuenit ei ex hoc q̄ rōne exēplaris qd̄ habet in deo. secūdū quā nata est a deo p̄duci in effectu, ipsa in se est natura & essentia qdā q̄ nata est habere eēt in intellectu & eius app̄hensione, et si nullo mō habeat esse in re extra. Non enim ppter eēt qd̄ habet in potentia materię vel efficientis, dicit res vlla eēt: sed solū ppter esse qd̄ cōuenit ipsi in effectu: tūc em̄ verē res dicit esse quādo est in rerū natura existēs in effectu. Et nota q̄ istū verū modū effendi aliter habet creatura: aliter creator. creatura em̄ noīe suo dicit naturā & rem alicuius p̄dicamēti, que de se & rōne sua non habet esse in effectu: sed q̄ solummodo p̄ agēs nata est recipere eēt tale: & hoc v̄l p̄ agēs naturale ex materia p̄cedēt p̄ducendo formam de potentia in actum: vel p̄ agēs sup̄iatura le p̄ducendo rē de nihilo q̄ prius eēt non habuit in potētia materię: sed solū i potētia efficiētis, vt sic nulli creato ex natura sua quātūcūq̄ formalī cōueniat esse in actu: sed solum mō inquantum est esse cōtus sive causē efficientis, & maxie prime, a qua ēt esse participat sive essentiē, vt dicitū est supra. Qd̄ etiam Ph̄i bene cōsenserunt: nisi q̄ dicebant q̄ quedam hm̄di substātię de necessitate semp̄ sunt cō functę causē efficienti: & ei coēternę: non h̄ntes ex se nō esse: sed solū esse: licet ab alio: & hoc i diuēt fūtate substātię: ad modū quo nos dicimus in diuinis q̄ fili⁹ habet esse a patre. Nō tñ ex se habet v̄l lo modo nō esse: neq̄ potētiam ad ip̄m. secūdū q̄ inferius amplius declarabit: & scđm q̄ in parte dicit Auicē, in, vi, meta, sive, sic inquiēs. Causē essentiales rei p̄ quas est esse rei in effectu: necesse est vt sint cum ea. Postq̄ aut̄ hoc ita est, tūc cū aliqua ex rebus p̄ essentiam suā fuerit causa esse alteritis rei, p̄ficio semp̄ erit causa. Res ergo hm̄di oib⁹ cāris est dignior in causalitate eo q̄ absolute prohibet rem non esse. Et hēc est intentio quaz apud sapientes vocatur creatio: qd̄ est dare rei esse post nō esse absolute, causalitati enī quantum est in se, est vt non sit: quātum vero ad causam suam est ei vt sit. Qd̄ autem est rei ex sc̄p̄la apud intellectum, prius est p̄ essentiam nō tempore eo qd̄ est ei ex alio a se. Igitur esse creatum est post non esse posteritate essentiæ. Si autem laxauerit nomen inceptionis tunc omne creatum erit incipiens. Per hunc ergo modum esse verum in actu habet omnis creatura ab alio, sive habeat illud ab aēterno sive non: & sic esse in actu acquirit essentię eius, qd̄ de se nō habet formaliter nisi recipiat ab agente ipsam. Et etiam in omni creatura differunt esse: & essentiā: & est alia ratio ipsius esse: alia vero ipsius essentiā. Non autem solum ipsius esse existentię, de qua planius est: quia illud recipit ipsa de nouo & ex tempore. Ex quo patet q̄ licet vt pradictum est, esse existentię rei non addat aliud re super ipsam essentiam: q̄ tamen sit omnino alia inten̄tio ipsius essentiā: & esse existentię eius. Et non solum alia est ratio esse existentię & ipsius essentię: sed etiam esse essentiā & ipsius essentię: licet non sit ita clarum. ¶ Ad cuius intellectum sciendum: alia est ratio cuiuslibet rei creatę vt res est a reor reris dicta, q̄ ipsius esse essentię qd̄ cōuenit ei ex eo q̄ est natura & essentia quadam: & res a ratitudine dicta: & hoc ex eo q̄ habet rationem exemplaris in deo: vt sepe dictum est. Dicitur enim omnis creatura res absolute ex hoc q̄ de se dicit aliquid de quo saltē natus est formari conceptus aliqualis in anima. Dicitur autem cēntia & natura quēdā ex eo q̄ habet in diuino eēt rationē exēplaris: s̄m quā nata est produci in actuali esse: a quo conuenit ei esse essentiā. Vnde vt dictum est supra: qd̄ talē rōne exēplarē in deo nō habet putū nihil ē in natura & essentiā: nec est res alicui⁹ p̄dicamēti nec possibile fieri in effectu: q̄a deus n̄ hilp̄t facere in effectu cui⁹ rōne exemplarē in se non habet vt sit in qualibet creatura. Alia inten̄tio q̄ dicit res absolute a reor reris, quā habet ex hoc solo q̄ de se potest formari conceptus aliquis in anima, nec determinat ista rei intentio q̄ ipsa sit essentia quadam in deo exemplata: sed p̄ indīferentiā se habet ad hoc & ad suum contrarium. Et ideo est alia inten̄tio circa idem qua est natura & essentia quadam a qua cōuenit ei esse essentię: vt ex eo q̄ est res absolute nec esse essentiā ei cōue-

M
Respsōia,

N

O

Summe

niat, sed solum ex eo q. est natura & essentia quædā ut dictum est. Quia tamen res ab eodē respectu habet q. sit in se essentia & natura quædā, & q. conueniat ei esse essentię. Ex respectu ad rationē diuinā exēplaris: vt nō de nouo ipsi essentię adueniat suū esse proprium qđ dicitur esse essentię: sicut ei de nouo aduenit esse existētię, nō est ita planū q. esse essentię sit alia intentio ab intentione ipsius essentię, vt licet nulla creatura possit dici q. sit esse existētię, videretur alicui q. possit dici q. sit suū esse essentię, vt sicut de⁹ fit suū esse essentię nō participatū, sic creatura sit suū esse essentię par-
Pticipatum. Ex quo em̄ res habet rationem exemplarem in deo, non potest esse quin in se sit natura & essentia quædam participans esse essentię. Sed tamen oportet aduertere, q. licet propter identita-
tem rei ipsius essentię & esse eius qā nihil aliud re addit ipsi, & propter inseparabilem concomitā-
tiam rationis utriusq. secundum q. dictum est, posset aliquo modo concedi q. in creaturis ipsa
essentia sit ipsum esse eius, loquendo de esse essentię secundum q. exposuimus, in quibusdam qua-
stionibus nostris de quolibet: quia tamen essentia in creatura non potest esse actus purus ut ratio
essentię sit ratio actus siue operationis eius, immo quantūcūq. sunt idem re & se se concomitantur
in creatura essentia & actus siue eius ppria operatio, semp tñ sunt oppositæ rationes essentię &
actus, qui est eius propria operatio: ita q. nomen impositum a ratione actus prædicari non possit
omnino per identitatem de eo nomine quod imponitur a ratione essentię, licet igitur in creatura
idē sint omnino re & se se concomitantia essentia & esse, vt non sit essentia siue suo proprio esse: si-
cuit se habet lux & lucere, vita & viuere: propter oppositas tamen rationes essentię & actus eius in
creatura, simpliciter & absolute dicendum q. in creatura nō est verum dicere q. essentia sit suum
esse, neq. q. lux est lucere, neq. q. vita est viuere. Hoc enim soli deo conuenit per summā eius sim-
plicitatem qua est actus purus, & penitus sunt eiusdem rationis vel saltem non contrariae rationis
in ipso essentia & esse: sicut neq. esse & operari, qua multo amplius differunt in creatura q. essen-
tia & esse eius proprium. Et cum sic ut dictum est, in omni creatura ut creatura est, differunt essen-
tia & esse proprium essentię, vt non possit dici q. essentia sit ipsum esse: vt non solum ratione di-
camus in creatura differre essentiam & esse proprium essentię: sed etiam quodammodo contraria in
tentione: multo fortius dicendum q. in omni creatura sic differunt essentia & esse existētię eius
ut dicatur q. essentia creaturæ nullo modo dicēda est esse eius existētię, vel esse existētię eius. Es-
sentię enim ut dictum est, dicitur res ex respectu ad deū, inquantu ab ipso exemplata est ab ater-
no. Dicit aut̄ existens ex respectu ad deū inquantu ip̄a est effectus eius ex tempore. Vnde nec dicit
esse hoc aliqd rei essentię additū, quia ipsa essentia rei inquantu est effectus creatoris, in se formaliter
habet esse. Deus em̄ causando naturā essentię dat ei esse tanq. pprium actū eius in seip̄a, sicut pro-
prius actus lucis est lucere, qui nihil rei est aliud a luce, quam in se agit, et si non esset extra quod
Q posset illuminare, de quo statim videbim⁹ ampli⁹. Per h̄c ergo modū creatura habet esse in actu,
sed aliter deus. Ipse em̄ esse suum habet a se formaliter: effectus aut̄ a nullo, nec a se, nec ab alio, ut
dicetur in sequenti questione. Et ideo in ipso nō potest separari esse ab essentia, nec re, nec intentione, eo
q. est act⁹ pur⁹ nulli potentię vel determinabilitati admixt⁹ ut infra dicet. Propter qđ etiā necessario
habet esse essentię siue indifferens oīno ab esse in actu: vt sint oīno idē in eo essentia & ei⁹ existētię.
Multo fort⁹ ergo & esse essentię, & ei⁹ vt esse rā essentię q. existētię nullā rē apponat sup essentię, sed
nec quātu est ex parte sui, aliā intentione aut contrariā rationē, & hoc ideo, qm̄ pculdubio si diuina
essentię nō esset idipm oīno qdvtrūq. esse ei⁹, nō dico tñ re, sed etiā intentione: essentię diuina ex eo q.
est essentia, non esset ipsum esse, quia ab eo q. est essentia nō haberet nisi rationē essentię. Non igit
rationē esse. Oporteret igit̄ si esse haberet essentię vel in effectu, etiā si illud ab eterno haberet, q. et
R ei acquisitu, & ita ab alio participatū, qđ em̄ acquirit, vel participat̄, necessario ab alio acquirit vel
participatur, vt infra in questione sequenti parebit esse acquiri deo siue a seip̄o siue ab alio omnino
est impossibile est. **A**bsolute ergo dicendū q. oīno essentia diuina est ipm esse diuinū & econuerſo
& sunt oīno idē in deo: nō solū re, sed etiā intentione, vt nec ratio ipsa abinuicē distingue posse
apprehendēdo diuinā essentiam absq. eo q. apprehendit esse, vt infra videbitur magis, immo qui
apprehendit diuinā essentię, apprehendit eius existētię actualē, quia ipsa non est nisi ipse actus es-
sentię purus sine omni potentia admixtus, in quo omnē creaturā & eius simplicitatē excedit, quia
etsi esse creature sit idem in re cū eius essentia, quia formaliter habet esse p̄ se suā essentię non per
aliā dispositionē realē substantiale vel accidentalem additam ipsi essentię, ita q. etiā & res & eius
eandē naturā oīno nominat̄ in creaturis: scdm tñ q. dictū est res noīat eam vt simpliciter intellectā
ens autē secundū essentię vt a ratione diuinā exemplatam: ens vero secundū existētię vt haben-
tem impressionē potentię dei agētis & primi entis, quia res vt res absoluta de se nō habet esse, nec
per hoc q. intelligit̄ vt res quædā, cointelligit̄ ei esse aliqd, sicut nec non esse, sed in se est quædā essen-

S

tię.

Artic. XXI. Quest. IIII. fo. CXXVIII.

tia inquantum est diuinus rationis exemplatum: & in se est existens quidam in actu: inquantum est diuinus potest opatus. ex hoc enim in ipsa essentia & natura creature ut essentia est vel ex his, fundatur respectus quidam & relatio ad deum, ut ad principium efficiens & formam: a quo participat esse non ex aliquo ei supradicto secundum ratione: sed ex solo respectu ad ipsum ut ad rationem formalē, vel ad ipsum causans, ut dicatur esse natura & essentia quadam in actu existens. Sed primus respectus est ei aeternus, unde secundum illum in creatura non distat potentia & actus: ut ex eo quod est res, prius posset exemplari in deo quod sit exemplata. Secundus vero respectus est ei ex tempore, unde & secundum illum respectum in creatura bene distant potentia & actus, ad esse enim in effectu quodammodo natura ipsa in se est in potentia, iquatu. s. exemplata in primo exemplari nata est esse effectus agentis primi. Vnde quo ad hoc omnis creatura ex his in actu est composta ex potentia & actu sive ex essentia & esse: ut infra videbitur: ita quod in nulla creatura potest dici quod eius essentia sit suum esse. Licet enim ipsum esse eius non sit res alia essentia addita, ut supra ostendit: alia tamen est intentione essentiae & esse in creatura: ut sit alia ratio & intentione creaturae ut res & essentia est: alia vero ratione eius est ens & in effectu est. Ut autem hoc clarum videamus: qualiter. Nec ipsum esse existentia re differat in creatura ab eius essentia: ut amur exemplis pluribus. Ecce tria dico cum dico cursus currentes currere. Item alia tria cu dico lux luces lucere. Et ut clarius & magis proprium sit hoc ultimum exemplum, ponamus lucem a materia separatam: quod nihil minus in se luces: licet nihil materiale illuminaret. Secundum enim quod dicit Avicenna, per se agens & per suam essentiam est sicut calor si esset existens expoliatus & ageret: & tunc quod proueniret ab eo proueniret ab hoc quod est calor tamen agens autem per virtutem est sicut ignis, qui est agens per calorem suum. In illis tribus cursus, currentes, currere, manifestum est quod penitus & omnino significant idem res: sed cursus significat rem ipsam ut res est: currentes vero ut est alterius dispositio, currentes enim solum cursum significat in dispositivo: sicut album solam albedinem in habente eam, currentes vero significat eam ut est actio egrediens ab agente. & est solus differentia istorum trium in modo significandi idem: & per consequens in modo intelligendi. Similiter est de aliis tribus quod sunt lux lucens lucere: quia quidem si intelligamus luce existente separata: tunc ipsa lux ut est res quodam & natura sive essentia existens secundum seipsum per suam essentiam formaliter luceret in seipso: ut idem penitus re esset in ea lux luces & lucere: sicut in anima separata idem res sunt omnino vita viuens & viuere. animus enim natura vita quedam est: & viuens se, agens operationem sibi essentiale quod est viuere, quod est suum esse proprium: excepto hoc quod non conuenit ei nisi inquantum est effectus primi entis in effectu. & per hoc ipsum viuere quod est esse in effectu intentione & ratione differt ab ipsa anima, ut etiam si ipsa anima separata a corpore esset pura forma, esset in ipsa ratio compositionis ex essentia sua: quia in se est essentia quedam ad esse in effectu non habens ipsum de se: sed susceptibilis eius a primo ente. & non est ratione diversitatis secundum intentionem in ea essentia & esse in actu, ut constituant in ipsa ratione alicuius compositionis: nisi quia esse suum non habet per essentiam suam sine actu agentis primi in ea: ita quod si poneremus ea ex sua natura formaliter sine actu agente alio habere esse: nullo modo in ea esset intentionis alicuius distinctio inter essentiam eius quia est id quod est nomine absolute, & quia habet esse in actu: sed esset omnino sine omni ratione compositionis idem in ea essentia & esse: ut nec re nec intentione, sed sola ratione poneremus in anima differre essentiam & existentiam sicut in deo, tale enim esse attribuere animus est ponere ipsam esse deum quedam: secundum quod aliqui philosophantium posuerunt qualibet intentionem separata deum quedam habentem esse in actu formaliter ex sua natura & essentia: tanquam in qua non est omnino potentia ad non esse: sed nec fuit unde quod potentia ad esse differens ab actu, hoc enim contingit in solo deo: quod scilicet ipse ex natura suae essentiae formaliter habet esse in actu absque eo quod sit effectus alicuius, ut diceretur in sequenti questione. Et ideo in ipso neque secundum intentionem aliquam distat esse ab essentia: sicut neque distat re: nec faciunt in ipso aliam rationem compositionis omnino esse & essentia: immo essentia ipsa pura & simpliciter est ipsum esse & non aliud re vel intentione quod esse: qui est actus purus simplicissimus in fine simplicitatis eius. secundum quod inferius amplius videbitur. Et quia esse est ut secundus actus & ut vigilia & considerare: Essentia autem est sicut actus primus scientia & somnus: nobilior autem est cuiuslibet dispositio qua est actus, & in actu suo secundo, quod qua est ut in habitu: propter quod vult etiam Philosophus quod felicitas in actu quodam consistit non in habitu: Idcirco nobilissima dispositio dei est qua dicitur esse, & perfectissima & simplicissima: ut dignius sit dicere deo quod sit ipsum esse quod quod sit ens aut essentia quedam, ut sicut in creaturis quia non sunt purus actus primum secundum rationem nostram intelligendi sic se habent essentia & esse essentia, quod in eis producit esse ab essentia, ut dicantur secundum essentiam quia sunt essentia & naturae quedam: Sic in deo quia est purus actus, secundum rationem nostram intelligendi se habet essentia & esse simpliciter, quod ab esse dicatur propriissime essentia: non autem econuerso dicatur esse: quia est essentia. Vnde proprietas talis esse soli deo conuenit. Secun-

T

V

X

Artic. XXI. Quest. V. fo. CXXIX.

est essentiale quod in quo oes personae diuinæ comunicat. Secundo quod ratio principii prior est ratione principiati. Ratio autem eius quod est esse, est prima ratio quæ deo nata est concipi: ut dictum est supra. **C**In contrarium est, quoniam illud a quo oē aliud habet esse: necessario habet eē a se: quia si non, necessario haberet esse ab alio: & esset irre in infinitū: vel oportaret stare in illo quod haberet esse a se: non ab alio: illud autem est ipse deus: ut dictum est supra, ergo &c.

In oppositū,

Dicendū ad hoc breuiter: quod huius pōt dicere circumstantiā causę agētis siue efficiētis, vel formalis. Si prius modo, sic dicendū quod deo non habet eē a se: solum nec etiā ab alio. Nō a se, ga se cunctū Augustini nihil seipsum p̄ducit ad esse ut sit, quia necessario prius secundū intellectū & rationē causandi habet esse causa quod causari: & quod non est non pōt alicui esse causa eē. si ergo ipsa aliquod esse causat in se: oportet quod prius habeat aliud esse pr̄cedēs: & sic non erit ipsum esse eius simplex & unicum: & p̄terea illud esse secundū necessario erit etiā constitutū in esse p̄ principia ipsius essentiæ primi eē: & sic necessario erit ei esse accidētale tanq; p̄prium cōsequēs specie: ut risibile hoīem: quod iterum est impossibile: quia esse accidētale non conseq̄t essentiā rei nisi prius constitutā in esse substantiali: ga aliter prius accidens existaret in actu quod suū subiectū: & effectus quod causa: & si hæc sunt impossibilita in creaturis, ergo multo fortius & in creatore: in quo nullū cadit esse accidētale. Si ergo diuinę essentiæ acquiratur esse: hoc fit necessario ab alio agere. Agens autem aliud a diuina essentia est agens aliud a deo, esset ergo causa esse dei, alius a deo. Quare cum deus nō pōt eē alicuius causa agens: nisi sibi acquisito esse in sua essentia qua ageret: deo ergo nō esset prius causula agens: sed alia quæ ageret ipsum in esse: ut ipse agere posset vltrem: & eē mouēs motu: quod est contra p̄determinata. Et iterum si ita esset, cū in actu & passiuo essentialiter ordinatis semper productū verum est in cā quod in causato: illud agens verius haberet eē quod ipsa essentia diuina, quod est ipse deus: & sic deo ipse haberet esse principiatū: nec posset eē primū ens. Et iterum, cū oē quod eē incipit ab alio: de se est in potentia ad eē: aliter, n. nunquā recipere eē: sic ergo in deo eē potētia: nō ergo de se eē purus actus: nec oīno simplex sed cōpositus ex potētia & actu, siue ex essentia & eē: cuius oppositū inferius demonstrabit. **Vñ** Auicen. i. Metaph. siue, vocās deū necessarie esse: quoniam necessarie eē significat vehementiā essendi quod p̄pria est deo: eo quod ipse solus nō pōt eē: ut in sequenti quest. patet: & oē aliud pōt nō eē: ut patet in questionib; de eē creaturā: dicit. Quoniam autem necessarie eē nō haberet causam manifestū est: si, n. haberet causam esse, p̄fectio eē ei esset p̄ illā, quicquid autem est cuius p̄fectio est p̄ aliud: si consideratū fuerit p̄ se sine alio non haberet esse necessariū: nec est necessarie esse p̄ se. In hoc mēbro p̄cesserunt duo argumēta ad primā partē. **C**Si vero secundo modo huius pōt dicere circumstantiā causæ formalis: sic dicendū quod deus haberet esse a seipso, haberet enim esse ex hoc quod est forma & actus purus, quæ est ipm esse oīno indifferēs: nec aliqd p̄ter ipm esse: ut probatum est supra. Et hoc dictū est loquendo de esse essentiali in diuinis: non de esse personali: prout scilicet esse attribuit vni deo in tribus personis, loquendū de esse essentiali: sicut ipsa diuina essentia in se nec principiat aliqd p̄ se: nec ipsa ab alio principiat: sic & ipm eē diuinę essentia: nec aliqd principiat, nec ab aliquo principiat. Prout autem eē istud huius eē in personis diuinis principiat: ut in filio, & spiritu sancto & sic contrahit ad eē personali: secundū est: quoniam filius & spiritus sanctus habet esse suū personali ab alio nō a se. Dico effectiū siue principiatū ut a p̄f: sed formaliter habet eē a seipso uniformiter cū p̄f: & hoc est vel p̄pter unitatē diuinę essentię: qua habet unitū esse essentiā: vel p̄pter formales p̄prietates quod ab inuicem ipsae personae distinguuntur: & a quibus diuersa esse personalia eis attribuuntur. **Vñ** solus pater nō haberet esse ab aliquo effectiū siue principiatū: neque essentialiter: neque personaliter: sicut nec deo ipse essentia literiter dicitur suū eē essentiā habet ab alio, filius autem & spiritus sanctus a patre habet eē suū & essentiā, & personale effectiū siue principiatū formaliter autem a seipso habet unitū proprietate: sicut & formaliter deo ipse habet esse suū essentiā a se: i. ab ipsa diuina essentia quod est ipse: & quod est ipsum eē dei, ut dictū est supra. Pater autem habet formaliter eē suū personali a seipso: hoc est a sua personali p̄prietate, quod est id quod ipse, ut infra dicitur. Et sic patet quod in diuinis personis aliquid habet esse: & a nullo principiatū necessarie esse p̄ se & p̄ aliud. Filius enim & spiritus sanctus habet quod sunt necessarie esse, a sua diuina essentia quam habet in se formaliter: & ita p̄ se, habet etiā necessarie esse a patre: a quo habet ipsam diuinam essentiā principiatū. Solus autem deus pater & deus trinitas habet suū necessarie esse ita p̄ se formaliter: quod p̄ nullū aliū effectiū siue principiatū. Sed quod Avicenna, & ḡnialiter oīes philosophi habet p̄ inconvenienti quod aliqd habet a se quod sit necessarie esse: & similiter ab alio: nō est inconveniens nisi contra ponentes deum essentialiter dictū esse necessarie esse p̄ se: & p̄ aliud. Dicitur, n. Avicenna, sic. Patet etiā quod impossibile est: ut aliqd idem sit necessarie esse per se: & necessarie esse per aliud. Si enim esset necessarie eē per aliud, tunc impossibile esset illud inueniri sine illo alio, impossibile ergo esset inueniri necessarie eē per se: quia esset necessarium per se iam habere eē: & illud aliud nihil ageret ad eē eius necessariū. quicquid enim est in quod agit aliud

B
Response;

D

E

Bumme

ad suum esse: esse eius non est necessarium in se: etiam
 esse & eius non esse: utrumque est per causam. Cum uero habuit esse: tunc acquisitum est sibi esse desertum
 a non esse: cum vero deficerit esse, iam acquisitum est sibi non esse desertum ab esse. igitur non oportet esse quin utrumque istorum sibi acquisitum sit ab alio a se. Et per hunc modum de esse iam dicta
 in diuinis, quod formaliter potest persona aliqua habere esse a se: & principiatum ab alio: etiam aliqui dicunt
 hoc quod in creaturis posset esse alicquid a seipso formaliter: licet dicatur esse ab alio ut a primo agente effectum
 esse: dicendo quod corpus celeste & omnes substantiae separatae sunt substantiae sempiternae: ita quod quantum est ex
 sua natura formaliter non possunt non esse: licet esse effectum solum habeant ab alio: quod est oīno impossibile:
 ut infra videbitur: quoniam tunc sequitur: aut quod tales creature etiam quantum est ex parte cause effectus non
 possent non esse: etiam si virtutem qua ipsa in esse continet, eis subtrahetur: aut quod virtutem suam qua eis
 esse tribuit & conservat, eis subtrahere non possit: & quod ab eis omnino separari non possit: ga in eis secundum ipsum non est oīno poterit ad non esse, neque ad esse: quia alia est ab actu effendi. Et hoc sentiebat ille Averroes cum dixit: quod id de se est corporale, non est necessarium & perpetuum aliud. quoniam
 falsitas inferius manifestabitur.

G
Ad pri. pri.

H
Ad secundū.
I
Ad arg. jop.

C Per haec patet obiecta. cum arguitur primo quod deus non habet esse a se: quia esse causa
 sui ipsius: Dicendum quod verum est: si haberet a se esse principiatum: hoc enim est impossibile: quia
 nihil est principiatum sui ipsius, formaliter tamen est possibile aliquid habere esse a se: ut dictum
 est. **C** Per idem patet secundum bene. nam probat quod deus non habet esse a se principiatum: non tamen probat quoniam ha-
 beat esse a se formaliter. **C** Per idem patet argumentum in oppositum, quod si deus non haberet esse a se habe-
 ret esse ab alio. Dicendum quod verum est si formaliter non haberet esse a se, quod enim talis est ex se solum
 est possibile ad esse: quod non habet esse nisi acquisitum ab alio: non autem oportet quod illud habeat esse ab
 alio quod non habet a se esse effectum: quoniam omne agens reducitur ad agens primum, cuius actio reducitur
 ad formam suam qua agit primo formaliter actum primum in seipso quod est esse: immo ut verius lo-
 quar: cuius actio quae est esse, ipse est: ut nihil aliud sit quod ipsum esse: & cuius esse est eius forma & essentia
 ut dictum est supra: per quam agit consequenter actus sequentes: tamen intra se sunt finis essentiales: ut sunt in-
 telligere velle & huiusmodi: finis notionales: ut sunt generare, spirare: quod extra se: ut sunt creare, guber-
 nare & huiusmodi: qui omnes habent reduci ad actum primum qui est esse, quem agit formaliter in
 se non effectum.

Artic. XXII. de deo, an sit in comparatione ad nostram notitiam.

Art. XXII.

Equitur videre: an sit deus in comparatione ad notitiam nostram circa quod queruntur sex.

Primum: utrum deum esse sit cognoscibile ab homine.

Secundum: utrum deum esse sit homini notum naturaliter per se.

Tertium: utrum contingat cogitare deum non cogitando eum esse.

Quartum: utrum deum esse sit homini demonstrabile ex creaturis.

Quintum: utrum deum possit fieri notum homini alia via quam ex creaturis.

Sextum: utrum contingat aliquid intelligere circa creaturam esse, non co-intelligendo deum esse.

Ista prima arguitur quod deus non sit cognoscibile ab homine. Primo sic. illud quod est in eo quod penitus est nobis inaccessibile, non potest sciri ab homine an sit: sicut scire non possumus de aliquo an sit ultra torrida zona. deus est homo. i. Timo. vlt. Habet lucem inaccessibilem, ergo &c. Secundo sic. Quod semper latet in tenebris respectu humanae cognitionis: non potest cognosci ab homine an sit: quia omne quod illuminat aliam quid lumen est: deus est homo: ut in Psal. Posuit tenebras latibulum. s. ergo &c.

K
Quartū:
Arg. i.

In oppositū.

J

L
Responso.

C Tertio sic. in eis quae sunt ignorantiae nature prius oportet scire quod sit: quod an sit: ut prior quod sit vacuum quod an sit vacuum: ut dicit. lliii. Physico. & secundum eundem modum dicitur Augustinus contra epistolam fundam. quod prius oportet scire quid sit malum quod unde sit malum. sed deus non potest sciri ab homine quod sit: ut dicit Damascenus. & infra habebitur. ergo &c. **C** In contraria est: quoniam illud est cognoscibile ab homine quod sacra scriptura docet de deo: quia propter eius cognitionem est scriptura. secundum apostolum. Oea propter nostram instructionem scripta sunt, esse deum docet sacra scriptura: dicente David in Psal. Tu autem idem ipse es. ergo &c.

C Dicendum ad hoc: quod ista questione non queritur nisi de complexo, utrum contingit hominem
 scire deum esse veritate compositionis predicationis subiecto, quod est in anima; & diminuta rei entitas: an.

Artic. XXII. Quest. I. z. II. fo. CXXX.

cōtingat hoīem tenere certa notitia q; vera sit illa ppositio qua dicit q; deus est. Non aut̄ quārit̄ an cōtingat hoīem scire ipsum esse dei quo vere habet esse in se. De hmoi. i. sc̄iētia erit sermo q̄rē do de deo qd sit: eē em̄ dei est sua qditas: vt dicitū ē. Hoc ergo mō intelligēdo q̄stionē: Dicēdū q; du pliciter cōtingit scire rē aliquā esse. Vno mō p seipsum ex euidētia existētię suę apud sc̄iētē: ad mo dū quo scit ignē eē ille q̄ videt ignē p̄sentē oculis. hoc tñ apud intellectū sciunt̄ p̄sia p̄incipia sc̄iētariū p se nota, q̄ sine medio se offerunt̄ nostrę cognitioni. Cognoscimus em̄ ea non p̄ aliqd extra se: sed p̄ aliqd intra se, qd̄ est de sua integritate. qm̄ scdm plim p̄incipia cognoscimus inquātū termi nos cognoscimus. Et q̄ p̄incipia sc̄iētariū sic sunt prima in cognitiōe q̄ cognoscunt̄ p se esse & eē yera: mō p̄ mediū aliud: sed oīa alia cognoscunt̄ p ipsa: Ideo Cōmēt. ii. Meta, cōparat ea loco ianuę in domo, quē nullus debet ignorare: sed prio itare: & p̄ ipm̄ ire ad p̄scrutādū secretiora dom⁹. Loquē do de isto mō cognoscēdi deū eē, dicēdū q; deū eē nō est cognoscibile ab hoīe: nisi cui illē est p se no tū: i cognoscēdo. l. deū eē, cognoscēdo ei⁹ natūrā & qditatē: sūne cu⁹ cognitiōe nō cognoscim⁹ ex eui dētia rei terminos in illa ppositione q̄ dī de⁹ est, sed de cognitione qd̄ est deus: & an deū esse sit p se notū nobis, videbit̄ infer⁹. Alio aut̄ mō cōtingit scire rē aliquā eē nō p se ex rei euidētia: sed per mediū not⁹ deducēs via rōcīnatua ad illud cognoscēdū: tāq̄ ignot⁹ ex colligātia existētię vni⁹ ad existētia alteri⁹, quorū vnsi ex rei euidētia videt p seipm̄: alterū vero rō vīsum p se ex rei euidētia p illud vīsum p se tanq̄ p̄ mediū cognitiōe collatiua cognoscit̄, ad modū quo aliq̄ scit ignē esse in domo q̄ videt oculis suis sumū exēunt̄ de camino: quo mō etiā scīt cōclōnes in demōstrationib⁹ p̄ sua p̄incipia. Loquēdo aut̄ de hoc mō cognoscēdi. Dicēdū absolute q̄ bñ contingit hominē scire deū eē: sc̄iēdo em̄ p vīsum & expiētia sensus creaturas eē, ex naturali colligantia earū ad esse creato ris infallibiliter p̄ sciri ductu naturalis rōnis deū esse: secūdū q̄ patebit clarius in q̄st. q̄pta sequēti.

M
Ad pri. pri⁹

N
Ad secūdū

O
Ad tertium

Ira secūdū arguit q̄ deū eē sit hominī notū naturaliter & p se. Primo sic. Damasc. dicit in primo lib. Om̄ib⁹ cognitio eēndi deū naturaliter inserta est. tale notū est naturaliter & p se. ergo &c. Secūdo sic. Hu. lib. i. De⁹ ab initio sic tēpera uit notitiā suā ad hoīem: vt sicut nūq̄ qd̄ eē totū poterat cōphēdi: sic ga effet nunq̄ prorsus posset ignorari. illud aut̄ qd̄ nō p̄t ignorari est p se naturaliter notū. ergo &c. Tertio sic. illē ē p se naturaliter notū: qd̄ cognitis terminis stati scit sicut cōtingit in primis p̄incipiis: q̄ scdm plim cognoscimus inquātū terminos cognoscim⁹. sed cognito eo qd̄ significat hoc nomine deus: & quod significat p est: statim cognoscit ga deus est: eo qd̄ in deo penitus sunt idem esse & essentia: vt essentia dei sit ipsum esse eius: sicut dicitū est supra,

p
Quest. ii.
Argu. i.

Summe

In oppositū. ergo &c. In oppositū est Auicē. i. Metaph. suę. vbi dicit. An sit deus nō pōt concedi in hac scientia ut subiectum: sed est quæsitū in ea nō manifestum per se.

Q
Responsio.

Dicēdū ad hoc: q̄ deum esse contingit intelligere duplíciter. Vno mō in gnali: inquātū de⁹ intelligit sub noie entis vel boni absolute: vel alicuius pprietas nobilis: q̄ ei conuenit & similiiter creaturis: secundum q̄ dicit August. Intellige hoc bonū, intellige illud. intellige bonū simpliciter si poteris: intelligere deū. Alio modo in speciali: vt significat sub hoc noie deus. s. vt natura aliqua excellētissima: vt dicit Aug. i. de doct. chri. Primo mō dicendū q̄ cognitio essendi deū naturaliter nobis inserta est: q̄a in primis cōceptibus cū intelligimus ens vntū aut bonū simpliciter in generali intelligim⁹ deū sub quadā cōfusione: sicut ex pte affectus naturaliter oēs in volēdo qđ cōq̄ bonū: volūt esse beati: & in hoc volūt saltē in vñ primū & summu bonū: qđ deus est. Vnde p̄ hunc modū cognoscēdo bonū esse aut pulchrit̄i: vel aliqd h̄mōr̄: necessario in hoc confuse & in gnali cognoscit̄ deū esse: vt infra patebit. Veritatem facit neḡ ex hac dicta voluntate dicendū est q̄ oēs volūt deum habere, sic nec ex illa cognitione vñ dicendū est q̄oēs cognoscat̄ deū esse: sicut cognoscēs aliquē esse inquantū hō, nō cognoscit̄ ipsum esse inquantū sortes. Vnde non obstante tali notitia qua cognoscit̄ de⁹ esse, inquantū cognoscit̄ ens simpliciter vel bonū simpli esse: pōt homo deū magis in particulari. s. inquātū significat̄ hoc noie de⁹, nō intelligere esse: sicut dictū est supra. potest. n. vt dicit P̄ls aliqd sciri in vñ, & dubitari I particulari. vt em̄ dicit i. prin. Post. qđ nesciūt simpli si est: hoc quodamō scīt̄. & versus mediū eiusdē. Vniuersale cōsiderat̄ multoties nesciūt qđ singularū. Nūc aut ad hoc q̄ ppositio ista de⁹ est et̄ p̄ se nota: oporteret q̄ ex virtute termini huius de⁹, inquātū hoc termino significat̄ deitas, in subiecto cointelligeret in particulari esse: non solū in vñ inquātū intelligit̄ esse sub rōne gnali entis & boni: intelligēdo eē ens aut bonum simpli citer. Aliter em̄ illa ppositio virtute terminoꝝ suoꝝ nō facinet istā notitiā: qđ necessario regrit̄ ad hoc q̄ ppositio dicat̄ p̄ se naturaliter nota. Et solūmodo de illa notitia essendi deum gnali loquit̄ Damal. qđ dicit illā nobis naturaliter inserta esse: & hoc ideo q̄a h̄mōi generale notitiā essendi deū hō naturaliter sine studio & inuestigatione p̄io conopru cōcipit: vt infra dicitur: sicut capit pri ma principia: non q̄a aliqua notitia nobis sit innata: scdm q̄ de hoc dicūt̄ est supra. Cognitio at̄ cēndi deū nō est oīno nobis naturaliter inserta: vt iā dicit̄. & secundū hoc nō est oīno p̄ se nota ista ppositio, deus est. Est igit̄ hic intelligēdū in principio: q̄ ista q̄stio: vtrū deū esse. s. in actuali existētia sit p̄ se notū: intelligit̄ de cōplexo. s. vtrum sit p̄ se notū, pdicatuū ei⁹ inesse subiecto: vt hō communī animi cōcepcionē enūciationē istā qua dicit̄ q̄ de⁹ est, statim p̄bet auditā. i. statim ex eo q̄ audit̄ ē, nouit q̄ sit vera: & hoc ppter euīdētē inherētia pdicati in subiecto. Aliter em̄ nō merere dīc̄ ppo sitio p̄ se nota: aut cōis animi cōceptio. Nō. n. dicit̄ ppositio p̄ se nota, aut animi cōceptio ppter ali quā aliā euīdētia, aut pbationē forūsecus de se acceptā. Dupl. n. contingit cognoscere de re si est: aut ex natura sua in se, aut ex collatiōe sui ad aliq̄ alia: vt in p̄ima q̄st. supra dictum est. Et ex hoc patet statim q̄ nō valet ad ppositū distinc̄o aliquoꝝ dicētū: q̄ notitia rei respicit duo: & rem cognitā: & ip̄m cognoscēt̄. fm q̄ distinguit Comēt. sup prin. ii. Metaph. q̄ qđam sunt difficultis cognitiois nō ex nobis: sed ex natura rei cognitā: qđā vero ecōuerso. & q̄ iō si loqmur de notitia dei an sit ex pte rei cognoscēd̄. Dicēdū sit: q̄ deū ē notissimū sit, & p̄ se & naturaliter notū: vt oīs illa ppositio sit p̄ se & naturaliter nota: cui⁹ pdicatuū icludit̄ in rōne, & significatiōe subiecti: vt h̄c, hō ē aīal. q̄a aīal est de rōne & significatiōe hoīs: & sic de q̄libet ppositiōe p̄ se. Nūc aut̄ iā ē in pposito: q̄a em̄ i deo idē est eē & essentia: vt dicēt̄ ē supra: in subiecto qđ supponit diuinā eētia, intelligit̄ eē qđ copulat̄ in pdicato. Si vero loqmur de notitia dei an sit ex pte cognoscēt̄, distinguit̄ erit vlt̄i⁹ vt iā videbit̄. Et patet q̄ nō valet ista eoz distinc̄o ad ppositū. Bñ. n. verū ē q̄ aliq̄ enūciationē notissimē suūt̄ in sua veritate: quātū est ex pte ipsi⁹ rei subiecte, & pdicatuē: vt forte q̄ aliqd cēlū sit imobi le. Nō tñ ex hoc haber ppositio q̄ illud enūciat̄: q̄ sit p̄ se nota: vt dicat̄ cōis animi cōceptio: nisi cō hoc sit nota cognoscēt̄: vt ea statim p̄bet auditā. Aliter. n. oīs ppositio eēt p̄ se nota in q̄ pdicatuū eēa tialiter inest subiecto: qđ verū nō est. Propter veritatē ergo ex pte rei nunq̄ ppositio dicēda est p̄ se nota: sed solū p̄ se cognoscibilis, quātūcūq̄ pdicatuū icludat̄ in rōne subiecti: sed solū ppter euīdētē notitiā veritatis ei⁹ ex pte apphēdētis. Nō dico ppter euīdētia quā habet de ea ex sua idystryia, aut ex studio & diligētia: qđ nouit rē distinc̄e quā termini significat̄ cōfuse: sed solū ppter euīdētia quā facit ipsa ppositio de se expresse & distinc̄e indicādo ex sola significatione euīdēti terminoꝝ pdicatuū icludi in subiecto, & sic regrit̄ vt res ipsa q̄a taliter se habet: q̄. s. pdicatuū includitur in ratio ne subiecti: ipsamet p̄ subiecti & pdicatuū euīdētissime cognoscēti se offerat. Propter hoc em̄ dixit P̄ls. q̄ pricipia cognoscim⁹ inquātū terminos cognoscim⁹: vt. s. ex hoc q̄ vlt̄o cognoscamus per terminos rē subiectā & rē pdicatā: sic etiā vlt̄o pdicatuū eē in rōne subiecti cognoscim⁹, & inest

S

Artic. XXII. Quest. II. Fo. CXXXI.

p se subiecto:& sic in tū dīcam⁹ ppositionē notā eē p se: iquātū subiectū & p dīcatū in natura ref
sant nota p se:& cū hoc se se vltro & p se notificat alteri: vt rē significatā statim qīg p bet p vocem
auditā. Ita qī si oib⁹ pfecte notū sit illo mō de subiecto & p dīcato qd sit qd significat p nomē, tū il
la ppositio erit nota oibus p se & naturali. Si aut alig⁹ hoc nō sit notū:nec illa erit p se nota illis.
Prim⁹ modus cōtingit in ppositionib⁹ maximis: qī sunt dignitates cōmunes oib⁹ scītiis: vt sunt:
Oē totū est mai⁹ sua parte. Si ab equalib⁹ eq̄lia demas, qī relinquunt eq̄lia sunt. & cetera hmōi. q.a.n.
apud oēs notū est pfecte ex ipis terminis de subiecto & p dīcato in talib⁹ ppositionibus: & qī p dīca
tu includit in subiecto: talis ppositio apud oēs p se & naturali nota est: sicut p se nota est in sua ve
ritate. Scds modus cōtingit i ppositioib⁹ illis, in gbus nō oib⁹ est notū de subiecto & p dīcato: secū
dum iā dictū modū. Et ideo licet ppositio talis ex parte sua notissima sit in veritate sua: tñ apud
illos qī ignorat qd dicit p subiectū & p dīcato, bene pōt esse ignota. Sic enī multis sunt incognita
principia pprīa scītiarū priculariū: qī tñ sunt notissima & certissima in sua veritate: & vnicuiq; in
structo in hmōi scīa, vt i analetiсis, qī ex maiori negatiua, vel minori piculari nihil seḡt &c. hmōi.
Hinc dicit Boethius in prin.li.de hebdo. qī cōis animi cōceptio est quā qīg probat auditā. Quartū
duplex est genus. Nā ita vna est cōis: vt oīm sit hoīm: veluti si hāc pponas. Si a duob⁹ equalib⁹ eq̄
lia auferas: que relinquunt equalia sunt. Nullus. n. id intelligē negat. Alia vero doctorū tñ: vt haec
qī corporalia nō sunt in loco nō esse, &c. hmōi: que nō vulgus: sed docti pbāt. Breuiter ergo dicēdū
qī ista ppositio de⁹ est: si sit p se nota: optet qī subiectū & p dīcato vltro se offerat cognitioi. ita qī p
dīcato coitelligit i subiecto ex virtute eidētē significati tīminorū: & ex hoc p se cognoscat veritas
i herētīcē ipsoz: & hoc ab oib⁹ vel saltē a sapientib⁹: & hoc aut oib⁹ sapientib⁹: aut pluribus: aut maxie
notis. Est igit̄ intelligēdū qī cognitio tīminorū subiectū & p dīcato hui⁹ ppositiois de⁹ ē: pōt haberi du
pīt. Vno mō in vli, alio mō i piculari. Cognitioē in vli & ideterminata, est oīm itellecū habētū ipso
cognoscere. Enī Aug.i.de doc.chri. Et ga cognitioē in vli & ideterminata pōt intelligi de⁹ absq; eo qī
coitelligat eē: vt infra diceat: tali intellectu tīminorū p dīcato nō coitelligit cū subiecto & in subie
cto: quātū necessariū est ad hoc qī ppō dīcat ēē p se nota. Et iō ex tali cognitioē tīminorū habitā ab
oib⁹ deū eē nō pōt eē cōis cōceptio p se nota oib⁹. Cognitione vero determinata & in piculari est
terminos illos cognoscere vno mō ex notitia rei visione apta: sicut sancti vidēt deum in patria: in
qua nō pōt cognoscī cēntia diuina absq; eo qī cognoscat eē. vñ & beatis qīc terminos cognoscūt,
est ppositio illa p se nota deus est. Alio autē mō est terminos illos cognoscere, cognitione determi
nata: sine tñ apta visione: & hoc duplieiter. Vno mō ex instructione habita de ipsa re p studii diligen
tia. Alio mō ex simplici notitia rei p virtutē tīminorū in tali eidētē ipsoz rē significatiū: vt vltro iū
dicēt p dīcato includi in rōne subiecti. Prio mō terminos hui⁹ enūciatiōis deus est, cognoscere pos
sunt pphēt p sapientiā infusam de deo: vel summi plū p sapientiā de deo ex rebus creatis acq̄fitam
vt sine termini illi ita noti eis i piculari: vt cōpositionē ipsam p dīcato cū subiecto vltro pbēt audi
ta: & sic eis veritas hūtis enūciatiōis deus est: est notissima: sed tñ nō est dicēda ex hoc ipsa enūcia
tio eis eē p se nota: ga illa notitia nō puenit eis vltro ex virtute ppositiois de tīminorū ei⁹: sed ex idu
stria & instructione acq̄fita. Qz aut ppositio dīcat ēē p se nota, nō cōtingit: vt dīcūt est: nisi ex hoc qī ter
mini notitiā rei sic vltro offerūt: vt virtute ipsoz statī p dīcato cognoscat i rōne subiecti. Quia igit̄
termini hui⁹ enūciatiōis, de⁹ est: significat diuīnā essentiā & ei⁹ eē nō nisi in gnāli: scdm qī oēs hoc
dīcūt & intelligit deū eē: qd ceteris reb⁹ antepōnit: sive sit de⁹ scdm veritatē: sive nō: vt dīcūt Au
giti.i.de doc.chri. De⁹ pī de illo nihil digne dici possit: admīsit tñ hūanç vocis obsequi: & inde ē qī dī
cūt de⁹. Nō. n. in strepitu. i starū duarū syllabaz cognoscit ipse. Sed tñ oēs latinę linguę scīos: cū au
res eoz son⁹ ille terget, mouet ad cogitādū excellētissimā quādā naturā: nec gīg inueniri pōt qī
hec credit esse deī quo est aliqd mel⁹. Itaq; oēs deū esse cōsentīt: qd ceteris reb⁹ oib⁹ antepōnit
Quia igit̄ diuīnā naturā & ei⁹ esse significat termini illi in gnāli solū: & sic indicat eā studiēti: vt
nō opōrteat virtute terminorū p dīcato intelligi in rōne subiecti: ppositioē itā nullus cognoscit
iquātū tīminos ei⁹ cognoscit, & cū hoc etiā si terminus ille de⁹ significaret diuīnā naturā sub illa rō
ne piculari qīc i cōtūtū in se rōne eē ei⁹: ga tñ. nō vltro tale significatū offert intelligēti: vt gīg ter
minū talē intelligit: intelligit statim in ipsa diuīnā cēntia rationē sui esē: idcirco adhuc nō eēt ex il
lo significato ppositio per se nota: ga nō vltro p suos terminos notificat se audienti: vt eā pbēt au
diāt. Sic ergo apparet qī nullo mō ppositio illa deū est: potest dici per se nota ad modū quo il
la est per se nota: totū est maius sua parte: qm aut homo omnino non intelligit quid in hac propo
sitione dicitur per terminos: aut si aliquid intelligit: quātūcūq; modice, p dīcato ipm intelligit in
subiecto. Non. n. aliqua rōne pōt bō intelligere rōne totius, & sive partis qm intelligat pīt vt contē
tū in toto: sc totū cōtūtū partē: & hoc est totū esse maius pīt. Similiter est de illa apud sapientes
r. iii.

Summe

In corporalia non sunt in loco. In corporale enim ratione nostra ultra dat intelligere sapienti quod incircoscribi posibile & insituabile. & hoc est idem quod non potest esse in loco: quia esse in loco nihil significat sapienti nisi circoscribi loco. Nullo ergo modo ista positione deus est: cuiusque intelligenti potest esse per se nota quasi per ipsam positionem qualitatem certitudine nota sit. Iterum ergo & iterum reuelando sermonem dico: quia etsi homo per studii suum scire potest & intelligere hoc nomine deus significari id quo maius exigitur non potest: & ita quod non potest cogitari non est: etiam si cum hoc studio suo sciat quod est purum esse: & ita quod non possit non est: hoc nihil est ad faciem propositionem per se nota: immo ad hoc quod dicatur positione per se nota: oportet quod termini. Subiectum & predicatum ultra praedat talem ratione per se significari: ut igitur, vel saltem sapientes statim terminis platis predicatum inesse subiecto percipient: sicut ista nostra: totum, pars, maius, sic ultra praendunt sua significata: ut per ipsum igitur aliqd cognoscentes de significato horum terminorum cognoscant statim veritatem huius: totum est maius sua parte. Quare licet in rei veritate deus sit suum esse: & id quo maius cogitari non potest: quia tamen hoc termini isti ultra non praecepit: etiam si hoc ipsum mente propter studium vel donum gratiae perciperemus, positione quem dicit deus esse non potest aliquo modo propter hoc dici nota per se: & hoc maxime: quia hoc nomine deus significat prima fronte qualitatem est de proprietate nostra diuinam naturam in esse quodam consensu: & in generali: & intelligendo diuinam naturam tali modo, non oportet co-intelligere ipsam esse: ut dictum est. Simpliciter ergo dicendum quod ista positione deus est: non est per se nota alicui: nec studio: nec sapienti: nisi forte quatenus ex pueritia assueti sumus hoies audire conseruantes deum esse: & sic ex consuetudine factum est nobis quasi connaturale assentire positionem qua dicitur deus est, tanquam per se nota. Sed hoc nihil ad faciendum positionem esse per se nota: ut patet ex predictis. Unde patet quod ista positione deus est: non est omnino per se nota: deum tamen esse in natura ipsius rei in se notissimum est: & per se notum, id est ipsam rationem habet quod sit notum: quod seipsum demonstrando, facit notum se esse cui vult: & hoc quo ad aperte visionem, qualiter agit ad distinctam cognitionem sine apta visione: hoc nulli potest esse notum: nisi ex fide aut revelatione: aut summe sapienti post plena de aliis rebus instructionem ex naturali ratione inuestigatione: ut dictum est.

Z
Ad pri. pri.
&
Ad secundum:
Ad tertium

¶ Ad primum in oppositum: quod cognitio essendi deum huius naturaliter inserta est: patet ex iam dictis. ¶ Ad secundum quod quantum est ex diuina dispositione nunquam potuit ignorari deum esse quam ab aliquibus notum esset quia deus est: qui in hoc alios doceret: potuit tamen ignorari qualiter est ex ipsius ipsius positionis conditione, & humanae naturae: maxime per partem destitutionem. ¶ Ad tertium: quod cognitio terminis huius positionis deus est, ipse cognoscitur esse: Dicendum quod verum est: non tamen sequitur quod complete talis natura est cognita & per se, nisi termini cogniti sint naturaliter: quod non est verum in positione, quod enim significet & quomodo hoc nomine deus est: & quoniam significatio predicationis habet ad subiectum: non igitur statim sciunt: immo nullus qualiter est ex puris naturalibus: sed eger magna inuestigatione. & ideo in nulla scientia ex physis potest deus esse subiectum: ut optime dixit Avicenna: immo in cognitione physis ultima debet esse cognitionis dei: & ideo physis volentes in suis scientiis ordinate procedere a nobis naturalibus in nobis occultiora & notiora naturae. Metaphysica quae est de cognitione ultimo ordinatur post omnes alias scientias philosophicas: licet contra prima est cognitionis dei in consideratione theologica: ut expostum est supra.

A
Quaestio III.
Arg. I.

In ea tertium arguitur quod contingit cogitare deum, non cogitando ipsum esse. Primo sic: in cognitione quod potest probari demonstrative: predicatum non est idem penitus cum subiecto: quia idem non probat neque demonstrat de seipso: eo quod non est medium aliud: quod inter subiectum & predicatum ubi idem predicatur de se: & ideo conclusio probata habet medium inter subiectum & predicatum per quod probatur, deum esse est conclusio: quod potest probari demonstrative: ut videbitur infra, ergo in ea non est predicatum penitus idem subiecto: sed in ea quod non sicut penitus idem non potest cogitari non cogitando aliud, ergo &c. ¶ Secundo sic: quod non est per se notum esse: in quaestione huiusmodi, potest cogitari non esse: quia potest de esse eius dubitari, deum esse potest multis non esse per se notum: ut dictum est, ergo &c. ¶ In contraria est: quoniam idem in quaestione huiusmodi semper natum est accidere idem. Cum ergo ut visum est supra: in deo penitus sunt idem deus & esse dei: si accidat deo ut ab aliquo intelligatur: similiter & esse eius necessario intelligitur ab eodem, ergo &c.

In oppositum.

B
Responsio.

Dicendum ad hoc quod, quaestio de non cogitando deum esse, differt ab illa quaestione de qua erit sermo inferius: an. Contingit cogitare deum non esse: in hoc, quod ibi actus cogitandi affirmatur: & est actio de negatione inherenteresse ad deum: ut negatio cadat super esse solum: hic vero negatur actus cogitandi: & negatio includit totum: quia quaestio ista querit utrum cogitando deum contingit non cogitare ipsum esse: ut licet non contingit in natura rei distinguere inter dei essentiam & esse eius: quia deus non potest non esse: ut videbitur infra: contingat tamen separare ea per intellectum

Arti. XXII. Que. III. fo. CXXXII.

nostrū intelligēndo diuinā nāturā & essentiā, non cointelligendo ipsam esse: vt quo ad hoc sit quē
 stio de complexo: vel non cointelligendo eius esse: vt sit quāstio de incomplexo. Et hic est distingue
 diuin: quia intelligens diuinam essentiā: aut intelligit eā distincte & in particulari intelligendo eā
 in natura sua qua est id qđ est: aut indistincte & in vniuersali: in aliquibus. sc̄tis vniuersalibus at
 tributis. Primo modo dīcēdū absolute qđ nō cōtingit intelligere diuinā essentiā nō cointelligēdo
 eius esse: quia nihil est in se nisi sūti esse: vt dictū est supra. & siē nō contingit cogitare dū non co
 gitando ipsum esse: quia talis cogitatio sequit̄ naturam rei: & consistit veritas talis cogitationis in
adæquatione quadam rei & intellectus. Secundo aut̄ modo similiter distinguēdū de esse: qđ eē dei
 aut cōtingit intelligere distincte in seipso: aut cōfuse cū eē alteri⁹. Et neutro mō cōtingit intelligere
 deum nisi cointelligendo ei⁹ eē: quia sicut deus cū intelligitur clare in sua natura, cointelligit esse
 eius clare: similiter cū in aliquo eius ḡfiali attributo distincte, vel cum intellectu alicuius qđ est in
 creaturis, confuse intelligitur deus: de quo videbitur infra: eo mōdo quo intelligit ipse deus: sem
 per cointelligit eius esse: qđ nō est nisi esse: ita qđ nihil de eo potest intelligi nisi esse. Ut tros⁹ aut̄ mo
 do bene contingit cogitare deum: non simul cogitando ip̄m esse. intelligēdo em̄ deum ut summū
 bonū simpliciter: & vt simplicissimū: aut aliquid h̄mōi: vel intelligēdo ip̄m intelligēdo bonū aliqd̄
 absolute: non oportet eius esse vel qđ ip̄se fit cointelligere. Non em̄ sic intelligit vel cogitat eū nisi
 secundum proprietates creaturae. Et ideo cū oīs talis proprietas in natura sua pōt intelligi non vt
 existēs in creatura: neq; vt existēs oīno: ideo & relata ad creatorē cōsūlt potest ip̄e in ea intelligi nō
 cointelligendo ipsum esse: quia & ipsa diuina essentia nihil aliud est qđ proprietas illa ab omni deſe
 eti absoluta intellecta siue cogitata. Sed talis intellectus diuina: essentia est secundū nostrā possi
 bilitatē: & imperfectus multū: qđ de eo qđ est id ipsum & in se simplicissimū, format diuersos cōce
 ptus: eo qđ simul vñico conceptu capere non potest quicqd de re ipsa concipiendū est: & sic alio &
 alio cōceptu cōcipit de deo essentiā suā: & ip̄m esse: sicut alio & alio conceptu cōcipit ipsum: & qđ
 sit sapiens & qđ sit bonus. Et cum hoc intelligēdū etiā, qđ licet omni mō quo homo intelligit deum
 intelligit eius esse: qđ ip̄se nō est nisi eē: sicut intelligens dei bonitatē intelligit eius sapientiā: qđ idē
 sunt in eo bonitas & sapientia: qđ tñ sicut est alia ratio bonitatis & sapientiae: vt intelligens eius sa
 piētiam sub ratione sapientie non oportet qđ simul intelligat eius bonitatem sub ratione bonitatis:
 sic quia alia est ratio deitatis: alia vero esse eius: intelligēs deū sub ratione deitatis non oportet qđ
 simul eum intelligat sub rōne esse: qđ sub alia rōne intelligimus in deo qđ est ens, & ipsam essentiā
 & eius esse. Intelligitur em̄ ens tanq; habens essentiam & esse ipso informatum. Per hunc em̄ mo
 dū vt dicit Boethius in lib. de hebdo, multa sunt que actu separari non possunt: animo tñ & cogi
 tatione separant: & per hoc in illis que simplicia sunt in re: & habent intellectūm simplicē de se: in
 intellectus ea cōponit: & diuidit: secundū qđ dicit Coment. super. xii. Metaph. In eis quā sunt forma
 in materia, dispositio & dispositū reducunt̄ ad vñs in esse: & ad duo in consideratione, qua p̄dica
 tū differt a subiecto in propositiōibus affirmatiuis categoricis. Intellect⁹ em̄ natus est diuidere ad
 unata in esse in ea ex quib⁹ res cōponitur: sicut diuidit materiam a forma, & formā a cōposito ex
 materia & forma: cū disponit̄ habentē formā p̄ formam. Intelligit enim vtragi adunata aliquo mo
 do, & differētia alio modo. verbi gratia: quando disponit̄ hominē per rationalitatē: intelligit qđ sub
 iectum rationalitatis & rationalitas idem sunt in adunatione: & intelligit qđ deferens ex eis est ali
 ud a delato. Dispositio aut̄ idem est qđ dispositū in rebus abstractis: sed potētia duo: qđ intellectus
 diuidit alterū ab altero. & illa duo itelligo essentiā & eē in omni creatura. Qđ aut̄ fuerit cōsiderata
 dispositio & dispositū in eis qđ nō sunt in materia: tñc reducunt̄ ad vñs intētione oībus modis: &
 nullus modus erit quo p̄dicatū distinguitur a subiecto. in essentia rei: nisi sc̄dm acceptionē infam
 s. ga idē accipit sc̄dm dispositionē & dispositū. & hoc intelligo in solo deo, vnde subdit. Et si intelle
 ctus nō accepit in istis dispositionē & dispositū: nō posset intelligere naturas eorū neq; determinarē
 eas & magna differētia est iter ea qđ differūt in eē & in intellectu: & qđ differūt in intellectu solū. Vbi in
 telligo qđ oīs creatura differt in esse & in intellectu: qđ habet eē distinctū ab essentia in natura rei: &
 intellectus ea capit distincta: & qđ solus deus differt in intellectu tñ, sub alia. sc̄ ratione apprehēde
 do eius essentiam: sub alia vero eius esse: & sub alia eius sapientiā: sub alia vero eius bonitatem: vt
 dictum est. Per hēc patent obiecta.

CQz ergo prio arguit̄: qđ deū eē est cōclusio qđ pōt demōstrari: ergo p̄dicatū dif
 fert a subiecto: vt possibile sit deū intelligere nō cointelligēdo ipsum esse: Dicendum qđ verū est se
 cundum rationē intellectus nostri diuersam in intelligendo: vt dictum est: vt intelligamus deum
 simpliciter nō cointelligēdo cōpositionē eē ad ip̄m: vel intelligendo ipsum sub ratione diuinitatis:
 nō cointelligendo ipsum sub ratione esse. Quanto enīm tempore hō nō potest capere pfecte ipsam

F
Ad p̄p. p̄p.

Summe

- G**
Ad secundū.
- H**
Ad tertium
- I**
Quæst. xiii.
Arg.i.
- J**
- K**
Responsio.
- L**
- M**
- diuinam essentiā,potest intelligere ipsam nō cointelligēdo rationē ei⁹: aut ipsum esse. Si aut pfecte caperet eā:quātūcūq; intelligeret alia ratione essentiam:& alia ipsum esse: nullo modo tñ intelligere essentiā non cointelligēdo eius esse:& ipsam esse.¶ Similiter dicēdū ad secundū : q; quoq; non fuerit homini per se notū deū esse, ex imperfecta notitia ipsius essentia pōt cogitari essentia:nō co gitādo rationē eius esse vel ipsam esse:qd nō posset fieri pfecte cognoscēdo essentiā,& p se existēre noto deū esse.¶ Ad tertīū:dicēdū q; licet in deo idē sunt re & intētione esse & essentia:ga tñ differe runt ratiōe ab eo:qui imperfecte nouit diuinā essentiam bene potest cogitare ipsam essentiā absq; eo q; cogitet eius esse sub ratione esse:vel ipsam esse,vt dictum est.
- C**erca quartū arguitur:q; esse deū non sit homini demōstrabile ex creaturis. Pri mo sic,propositio īmediata & per se notissima nō est p alia demōstrabilis:ga oīs demonstratio est p media & notiora.deū esse est hmōi,cū in ea idē pdicat de se ipso:vt pater ex pdeterminatis,ergo &c.¶ Secundo sic: In deo idē sunt an sit,& qd sit, sed qd sit de⁹ nō est homini demonstrabile ex creaturis,vt infra videbī, ergo &c.¶ Tertio sic:demōstratio est syllogism⁹ facies scire:vt dicitur,i. Poste, Deū eē nō cōtingit scire:ga est vn⁹ de articulis fidei:& fides est nō apparētiū,vt dicit Apl's ad He br̄.xi.& vt dicit Grego,Fides non habet meritum:cui humana ratio p̄ber experimētum,ergo &c.¶ In oppositum est Apostolus Ro.i,Intuſibilia dei &c,vb̄ dicit Glos. De⁹ qui inuisibilis erat natu ra,opus fecit quod opificem sua visibilitate monstrarer.
- Dicendum ad hoc: q; qui poneret deum esse,esse per se notum omnino,nega re haberet deū eē posse demōstrari.Sed nō est ita vt habitū est supra,plurimi em̄ dubitare posse ut deum esse:sed hoc non est ex imperfectione & incertitudine esse dei in se: cum sit manifestissimus in suo esse secundū se:sed ex debilitate intellectus nostri:qui eum intueri nō potest vt est in se: vt ideo oporteat eum certitudinem de eo quod deus est:ex fibi notis circa creaturas ratiocinando eli cere:& sic deum esse demonstrare,secundū q; dicit Glos,Rom.i. Ut deus qui natura inuisibilis est etiam a visibilibus posset sciri,opus fecit qd opificē sua visibilitate mōstrauit:vt per certum incer tum posset sciri:& ille esse oīm deus crederetur,secundū q; de hoc habitum est supra. Distinguendū tamē de demonstrabili: q; aliqd est demonstrabile simpliciter ex natura rei: & aliqd nobis ex dispositiōe nostri intellectus. Et secundū hoc dicēdū ad q̄stionē: q; quātū est de natura dei in se,deū esse non est demonstrabile homini:ga non est p medium cognoscibile: eo q; non est mediū inter ei⁹ esse & essentiam:sed penitus sunt idem vt dictum est supra:& ideo non habet prius aut notius ip so. Sed hoc modo deū esse solū est homini in futuro immediate p̄r nudā specie ostensible:qua vi ſa non erit hoi dubitare quin deus nō possit nō esse:nec cogitari nō esse:sed erit ratio demōstrandī & cognoscendi omnia alia,Propter qd dicit Aticen,in.viii, Metaph,suę,Primus q; est altissimus & glorioſus non haber definitionē:& non potest fieri demonstratio de eo:sed ipse est demonstratio de omni qd est,Quātū vero est ex dispositiōe intellectus nostri:bene est ei demonstrabile: nō dico eē dei qd haber in se:sed qd significat cōpositionē intellectus:vt q; ista enūciatio sit vera:qua dicitur deus est:& est hoc ei demōstrabile ex creaturis tanq; ex fibi notioribus: ex qbus ppter essentialē de pendētiā ipsarū ad deū tanq; ad causam & principiū earū, irrefragabiliter pbari potest quia ip̄e est secundū q; dicit Aug.ser.ii.sup Ioan. Phī ingierunt creatorē p creaturā:ga pōt inueniri per crea turā:& ad hoc nobis maxime creaturā naturę inuestigandę sunt,dicēte eodem de vera Rd. Nō fruſtra & inaniter intueri oportet pulchritudinē celi,& ordinē fiderum:q; oīs in suo ḡne modū p̄ priū & naturā seruat:in quorū cōſideratione nō vana & peritura curiositas exercēda est:sed gra dus ad īmortalia & semp manentia faciendus:vt ex eis que videmus rōcinādo intelligam⁹ ea quae nō videm⁹,Inuſibilia,n.dei(vt dicit Apl's) a creatura m̄sidi p ea q; facta sunt cōſpicunt,& hoc pri mo demōstratiue,Secundo analetice,Demōstratiue dupli ci via:ad quā oēs alię habēt reduciſ,cauſalitate & eminētia,Cū em̄ vt dicit Diony,de di,no,ex oī existētiū ordinatiōe in ſūmū oīm redēdū est om̄i ablatione & eminētia & om̄i cauſa: via tñ remotionis nō cognoscif de deo an sit:cū sit illa via negatiōis remouēdo eē oīm creaturā de deo:& ex negatiūis puris plurib⁹ nūq; seq̄t aliq; affir matiua, via autē causalitatis aut eminētiae ſolūmō poffibile est cognoscere de deo ex creaturis ga est,Et q̄libet harū viarū multipli pcedit rō ad pſuadēdū deū esse:quarū potissima est via causalitatis,¶ Eſt aut̄ via causalitatis q; de⁹ ſe habet ad creaturas triplex,Scdm q; i tripli ḡne cauſe ſe ha ber ad creaturas,ſ,efficiētis,formalis,& finalis:& ex q̄libet harū ſunt rōcinatiōes ad pbādū deū eē, & ſunt tres in via cauſe efficientis,Quarū pria & manifestior est illa:q; pcedit ex pte inotus:q; poe dit Phis,viii,Phy,sic,Sūme certū eſt & ſenſu cōſtat i mūdo aliq; mouerit:cui i hoc fatuū eſt cōtradictio cere:ga hoc teſtat ſeſus,Oē aut̄ qd mouet ab alio mouerit,Scdm q; efficacissime pſuader ibi,Aut er

Arti. XXII. Quæ. IIII. Fo. CXXXIII.

go procedet in infinitū processus: ut hoc motū moueat ab illo & illud ab alio in infinitū: aut stabit in ali quo qd nō mouet ab alio: & ita qd non mouet oīno. qd si nō eēt: necessario seqret qd nihil sit motū & mouēt oīno: ga mouēria secundaria nō mouet nisi moto p̄rio. Quare cū processus in infinitū sit im possibilis: & multa hoc moueri manifestū est: absolute manifestū est qd oportet ponere aliquod pri-
mum mouens immobile: & hoc est quod intelligimus deum. ergo &c. ¶ Secunda ratiocinatio in
eadem via: & per cōsimilem modum, est illa quæ procedit ex cōditione esse qd acquiritur per mo-
tū, qd est tale qd potest non esse: qua pcedit P̄ls. i. c. & m. sic. Cū certū est aliqua esse: quæ possunt
esse & nō esse: omne autē tale a se non haber esse quia habet esse suum in actu qd ex potentia: ni-
hil a potentia procedit in actum nisi ab aliquo existēte in actu: quia omne qd mouetur & trāsmu-
tatur: ab alio mouetur & transmutatur: vt habitum est ex p̄cedenti ratione: ergo oportet pone-
re aliquid aliud, qd nō est potēs nō esse. Aliter em̄ esset processus in infinitū: vt patet. Quare oportet
eēt tale qd necessario haber esse: & qd tale est: aut haber causam suę necessitatēs a se, aut ab alio.
Si ab alio, filiter de illo alio est q̄rre: an a se an ab alio habeat causam suę necessitatēs: & erit in infi-
nitum procedere, vel stare in illo qd habet causam suę necessitatēs a seipso. Quare cū in infinitū pro-
cedere sit impossibile: istud ponere est necessariū, qd scilicet sit aliqd ens necessariū habens suam ne-
cessitatem: nō aliūde sed a seipso. Hoc autē est qd vocamus deum, primā scilicet causam oīm, sicut
exponit Cōmēta. v. Metaphysic. de necessario. ergo &c. ¶ Tertia ratiocinatio in eadē via & per cō-
similem modū est illa: quæ procedit ex cōditionibus causæ & causati: quib⁹ hoc habet esse mouēs
& esse necessarium a seipso: illud autē motum & esse ab alio. qua procedit P̄ls. ii. Metaphysic, pro-
bans statum in causis efficientibus, talis. cum certū est & videmus in istis sensibilibus generabilib⁹
& corruptibilib⁹, qd aliquid sit causatum in esse: omne autē tale necessario causatum est: & esse suum
habet ab alio: nihil enim est qd seipsum ad esse producit: vt sit sui ipsius causa: quia sic idem prius
eēt & posterius seipso, qd est impossibile, aut ergo erit procedere in infinitū, qd hoc sit causatum ab
illo: & illud ab alio, aut erit stare in aliquo primo qd est nō causatum ab alio: & hoc vno vel pluri-
bus: quia in hoc nihil restat ad propositam questionē de dei entitate: sed magis ad illam questionē
de qua erit sermo inferius. s. de eius vnitate. Quare cum procedere in infinitum in causis efficienti-
bus sit impossibile: quia in oībus talibus primū est causa medii, & mediū vltimū, siue sunt plura me-
dia, siue non: & semp remota causa ab esse, remouetur eius effectus: ergo si non fuerit in efficienti-
bus primū omnino, nec erit vltimū. Necesse est ergo ponere aliquā causam primā omnīū efficien-
tem: illa est quā vocamus deum. ergo &c. ¶ In via autem causē formalis cum forma sit p̄cipium
effendi & cognoscēdi: duplex est ratiocinatio: quarum prima procedit ex parte esse, qd est in reb⁹
a forma: Secunda ex parte cognitionis: cuius p̄cipium est forma: & amb̄ procedunt eodem mo-
do arguendi quo prius. Prima est illa quā venatur August. in lib. de vera reli. longa disputatione
talis. Cū certum est: & videmus ad oculum: qd in qualibet natura corporea etiā infinita inanima-
ta est aliqua decentia & pulchritudo quæ placet: & adhuc maior in corporeis animata non sentiente:
sed viua: & iterum amplior in viua sentiente: & multo amplior in rationali: quæ de omnibus aliis
iudicat: quia semp̄ prestantior est res quæ iudicat: qd de qua iudicat: quare cum sit in omnibus pul-
chritudo & cōueniētia, placet: & quia in se summā pulchritudinē nō habet: semper in melioris cō-
paratiōe respuit, quæ iudicat quāli pulchritudine perficitur & deficit a pfecta. Aut ergo erit
procedere in infinitum, aut erit stare in uno pulcherrimo decētissimo: a cuius pulchritudine & de-
centia omnia alia deficiunt: & quo iudicātur. hoc autē indubitāter est illud qd deum appellamus:
incōmutabilem. s. naturam super rationalem creaturam existentem: quia nulla creatura talis esse
potest: cum sit omnis creatura mutabilis. Quare cū sic procedere in infinitum est impossibile: oportet
ponere illud in quo est status qd deus est. ¶ Secunda est quā venatur: August. ii. de lib. arb. lon-
ga disputatione cōsimiliter talis. Cum certum est & in nobis experimur, qd sensu particulari iudi-
camus sensibilia propria: vt visu colores: auditu sonos: qd nō possumus iudicare quæ cōmuniter
eis cōueniunt: & quib⁹ differunt: sed illa iudicamus quodā sensu cōmuni interiori: nec in istis pos-
sumus omnia hēc tam cōmuni qd p̄pria discernere ab inuicem nisi quadā virtute superiori: quæ
ratio dicitur: quare cum in oībus talibus semper melius est & prestantius qd de alio iudicat qd id
qd iudicatur: aut ergo erit procedere in infinitum, aut stare in aliquo prestantissimo quo omnia alia
iudicantur: & de ipso iudicat nullus, hoc autē proculdubio incōmutabilis sapientia est sup mentes
rationales: & super omnia mutabilia existens: quia non nisi in aliquo immutabili mutabilita habet
iudicari: quā quidem immutabilem sapiētiā deum appellamus. Quare cum sic procedere in infi-
nitum est impossibile: oportet ponere illud in quo est status, quod non est nisi deus. ¶ In via cause
finalis est ynica ratiocinatio cōsimilis p̄cedentibus: qua procedit Philosophus. ii. Metaphysic, sic

Bumme

Cum videmus aliquid ordinari ad aliud velut ad finem suum: & ille finis ordinatur ad aliquid vltius ut in finem: & sic est in omnibus entibus: Bonum enim vniuersu[m] per se & natura eius est finis eius, & est propter ipsum, vt dicit. iii. Metaphy. aut igitur erit processus in infinitum, aut erit stare in ordine finium in aliquem primum: qui est bonum & finis omniu[m] praecedentium: & nō habet boni neq[ue] fine vltiore. Quare cū processus iste in infinitu[m] sit impossibilis vt prius, qm si nihil fuerit tale, nō erit ppter qd siūt cetera, & ita destruet i entibus natura boni, & fient oia ociose & absq[ue] intēcioe finis: Necesse est ergo ponere statu[i] in aliquo bono vltimo qd est finis omnis. Hoc aut est illud qd deū dicimus, ga est ens optimu[m], ergo deus est. Post viā causalitatis potior est via eminentiē ad probadū deū esse, & procedit scdm modū rōcinādi duplicē. Vno ad modū quo argutum est in primo argumēto via causē formalis, deducēdo. lab o bono & laudabili in creaturis, ga diminutū est, & deficiēs, ad bonū & laudabile pfectū & cōsummatū in creatore, ne sit processus i infinitū. De quo dicit Ricar. de tri. Certissimum est, & vnde nemo dubitat pōc, q in tanta rerū varietate oportet ali quid esse summū quo nihil maius est, nec melius, qd est quasi entitas & bonitas vera a quo oia alia bonitatē & entitatē hnt. Ex Ansel. in mon. iii. ca. Cū naturarū negari nō pōt alias esse meliores aliis, pluader ratio aliqd in eis eē supeminēs, vt nō habeat superiorē nec habere posſit. Et Aug. i. de doct. Christia. Qui per intelligentiā pertinet videre qd deus est, oibus eū naturis, nō solū visibilibus & corporalib⁹, verū etiā intelligibilib⁹ & spiritualibus, oibusq[ue] mirabilibus pferuntur oes certatim p excellētia dei dimicant: nec quisq[ue] inueniri potest, qui hoc deū credat esse, quo est aliquid maius. Itaq[ue] vt cōuenit, deū esse oes consentiunt, qd ceteris rebus oibus anteponunt. Alio aut modo arguendi procedit via eminentiē, cōparādo. s. approbanda in creaturis & in creatore, scdm magis & min⁹ & simpliciter, sic: & est rō Ansel. in princi. mon. In quibusq[ue] est inuenire magis & minus, in eodē genere est inuenire aliqd simpliciter. Sed in entibus est inuenire bonū & melius, pulchrū & pulchri⁹, delectabile & delectabili⁹. ergo similē est inuenire in entib⁹ aliqd simpliciter bonū, simpliciter pulchrū, simpliciter delectabile, respectu cuius sumit magis & min⁹ in aliis, hoc aut nō est nisi de⁹, in quo est pura bonitas, similē pulchritudo & delectatio, & sic de aliis. ergo de⁹ est. Cōsimili ei rōne aguit p̄l. 4. Metaph. cōtra dicētes q ois opinio eē estimatio, & nulla cēt certa scia, q tñ cū hoc dixerūt q estimationes differunt inter se, secundum magis & minus in veritate, cuius ratiocinatio nē clarius q litera pertractat Commenta, sic. Si aliquid fuerit maioris veritatis & minoris falsitatis: necesse est aliqd esse verū simpliciter, respectu cuius dicitur magis & minus. Cum. n. illud qd est maioris veritatis & minoris falsitatis, propter admixtionē contrarii necessario habet aliqd magis verū supra se: q si illud non sit simili verū, sed habet aliqd falsitatis, habet simili aliqd magis supra se: & procederet in infinitū, aut est stare in id qd est verū simili, & est illud qd est maxime verū & causa veritatis rerū que sunt post, vt dicit. ii. Metaph. vbi dicit Cōmē. q hoc est pria cā om̄ q de⁹ est. ergo &c. Idē arguit rōnib⁹ analeticis & pbabilib⁹, q tñ habet reduci ad rōnes supiores demonstratiuas sicut oē pbabile ad necessariū. Analetice aut iuxta rōnē a causa effidente arguit sic Ric. de tri. supponēdo duas diuisiōes p se notas. quarū pria est: q oē qd est vel excogitari pōt, aut ē ab ēterno, vel incepit esse ex tempore. Secunda est, q om̄e qd est vel est a seipso habēs esse suum, vel ab alio. Quibus suppositis arguit sic ratione diuisua quadrimembri. omne ens, vel est ab ēterno & a semetipso, vel neq[ue] ab ēterno neq[ue] a semetipso, aut medio modo dupliciter vel ab ēterno nō a semetipso, vel a semetipso non ab ēterno. Et interimit primo hoc vltimum membrum tanq[ue] omni no impossibile: quoniam quicquid est nō ab ēterno, incepit esse per primam suppositionem. Et ideo suum esse habet ab alio: quare nō a se, iuxta secundam suppositionē. Et ex secundo & tertio mēbro arguit primū sic. Si aliquid sit nō a semetipso siue ab ēterno, vt dicit tertiu mēbrū: siue nō ab ēterno, vt dicit scdm membrum, illud necessario habet esse ab alio: per secundam suppositionē. De illo ergo alio est questio vtrum sit ab alio, & erit processus in infinitū: qd est impossibile: aut erit deuenire ad aliquid qd nō habet esse ab alio, erit ergo aliquid ab ēterno & a semetipso. hoc est qd dicitur deus, ergo &c. Eadem via arguit Damasc. lib. i. sic. omne qd est, vel potest intelligi esse: vel est creabile vel increabile. Si creabile, ergo vertibile, & exiuit de non esse in esse: non ab alio creabile, ne fiat processus in infinitū: querēdo de illo alio a quo processit in esse. ergo ab alio non creabile. hoc autem est quod ponimus esse deum. ergo &c. Eadem via arguit materialiter sic. omne qd est aut potest esse, causa est, aut causatum, aut vtrūq[ue]. Sed omne causatum habet esse a causa alia a se quia nihil est causa sui ipsius vt sit: aut ergo erit processus in infinitū: aut erit aliqua causa non causata, & illa est que dicitur deus, ergo deus est. Ex ratione conseruationis rerum idē arguit Damasc. lib. i. cap. iii. sic. Omne cōpositum & dissolubile ab aliquo simplici & indissolubili conseruat in esse, ga de se caderet in nihilum, omnia miseranda sunt huiusmodi. ergo &c. Idem arguunt aliqui

Artic. XXII. Quest. V. Fo. CXXXI III.

ex rerum gubernatione, via causa finalis sic omnia naturalia agunt propter finem, secundū Phisosophū. ii. phy. Sed non per cognitionem, quia illam non habent: nō cognoscens autē in finem nō dirigitur determinate, nisi regulatū a cognoscēte, sicut sagitta a sagittario: est ergo aliquod cognoscens a quo omnia naturalia gubernantur in finem. ille est quē ponim⁹ deum. ergo &c. Idē arguit Ansel. ex natura veritatis in Mon. & Aug. de vera rel. & lib. sol. & de libero arbitrio, sic veritas nō potest non esse: sed est eterna & immutabilis, ut persuadet in libris illis plixe & multipliciter. Sed veritas aeterna nō est nisi de⁹ ergodeū eā necesse est, & procedit rō hanc via causa finalis. Sic igitur patet irrefragabiliter: quia necesse est ponere deū esse, ex quo ponim⁹ aliqd esse entiū. Ad primū in oppositū: qd omnis demonstratio est per mediū pri⁹ & noti⁹. Dicendū qd verū est, vel simpliciter vel quod ad nos. Nūc aut̄ licet ad pbandū deū esse nō sit mediū prius & notius simpliciter, bene tamē est mediū prius & notius quo ad nos, ut dictū est. Cum enī dubitamus deū esse capiēdo aliquid per intellectū, ut diuinā essentiā sub significato nominis confuso: ipsum mediante creatura quē nota est nobis, esse cōuincimus quo ad notitiā intellect⁹, licet non in natura rei. Ad secundū: qd in deo sunt idem an est, & qd est: dicendū qd verū est de esse quo in se subsistit, nō de illo esse qd significat cōpositio: nē intellectus, & ideo licet illud an sit nō potest cognosci non cognito qd sit: de quo tñ infra videbitur, potest tamen istud, ut dictū est prius, & infra dicet. Ad tertium: qd deū esse nō est demonstrabile, quia est articulus fidei: dicendū qd est aliqd credibile simpliciter, qd est oib⁹ credibile: quia excedit simpliciter naturalis rōnis investigationē: ut deū esse trinum, tale nō est oīno demonstrabile ex creaturis, licet aliquę cōgrueriēt in creaturis inueniant, qd ad firmius credēdū tale, intellect⁹ manuduci possit. Sed solū credim⁹ illud deo per lumē fidei revelatē, ut merito fidei aliquo supiori infuso lumine qd prius credim⁹ intelligamus. Vnde ad talē veritatē declarandā verisimiles rōnes inducēdē sunt: nō aut ad ipam cōtra aduersarios cōuincēdā: quia nō sunt in rerū natura, eo qd nullo modo relucet rō trinitatis ī creatura, scdm qd infra de hoc videbit. Aliud vero est credibile alicui, qd nō oīno excedit naturalis rōnis intelligētiā: ut est deū esse, aut eē vnu. Istud enī aliquib⁹ grossis ē oīno credibile, quibus non potest probari ex creaturis. Aliis vero ex creaturis est pbabile, ut subtilioribus, & illis est scibile quodā modo, & quodā mō tñ credibile, inquāt. S. nō tam dilucide pbari potest ex creaturis hoc in via, qd cognosci speratur per apertam visionē in patria, scdm qd in talibus semper stant simul fides & sciētia siue intellectus, ut dictū est supra. Et qd addit de Greg. qd fides nō habet meritū &c. Dicendū qd est quodā rō, prēvia ad fidē probās credēda & causans fidē: quē nō est possibilis in simpliciter credibiliib⁹: sed solū in credibiliib⁹ alicui: ista nō habet meritū si nō nisi ppter rōnem credit. Si aut̄ alias crediturus rōne pueniat fidem vel subsequat: ratio nō tollit meritū, vnde philosophi venientes ad fidē, multa meritorie crediterūt deo quē prius vel posterius rōne nouerūt. vnde Aug. viii. de tri. ca. ix. Valet fides ad cognitionē & dilectionē dei, non tanq omnino incogniti & non dilecti, sed quo cognoscatur manifestius, & quo firmius diligatur. vnde talis ratio potius augmentat meritū qd tollat.

Ira quintū arguitur qd deū esse potest fieri notum homini alia via qd ex creaturis primo sic illud qd ostendit oīa alia esse intellectui, sicut lux cetera visibilia oculi, seipm prior ostendit qd sit lux enī corporalis pri⁹ naturalis se ostendit oculo qd colores. Deus est hr̄mōi, scdm qd dicit August. in lib. solil. Terra visibilis est & lux. Sed terra nisi luce illustrata videri nō potest. Similiter disciplinarum spectamina nō possunt intelligi nisi aliquo suo sole illustrerūt. ille aut̄ deus est secundū Aug. ibidē, ergo &c. Secundo sic. August. lib. lxxixiii. q. Mens nulla interposita creatura ipa veritate format, illa est veritas quē deus est, ut vult ibidē. Sed veritas informans sine medio, sine medio cognoscit, ergo &c. In oppositū est illud qd dicit Hu. loquēs de scala Iacob, Angelī (inquit) nō indigent scala: quia volant p contemplationē homo aurē qui volare non potest indiget scala. Scala illa creatura est, ad cognoscendum deū. ergo &c.

Dicendū ad hoc secundū iā diu superius determinata qd homo naturaliter ordinatur ad duplē cognitionē intellectualē, quarū vna est ad quā ex pūris naturalib⁹ studio & investigatione potest attingere: & talis cognitione procedit de deo & de creaturis, quātū phia se potest extendere. Alia yero est, ad quā non potest attingere nisi dono luminis alicui⁹ supernaturalis grā vel gloriæ adiuta, & utrāq via potest fieri homini notum deū esse: & hoc est qd solet dici, qd deū esse, potest duplicitate homini esse notū. Vno modo via naturalis rōnis. Altero modo via supernaturalis revelatiōis. In via cognoscēdū deū eē, primo modo erat opinio Auicē. (Si tñ locutus est ut purus p̄lis) qd p̄ter notitiam quā habemus de deo ex sensibilibus a posteriori, possibilis est alia a priori. secundū qd p̄mittit modū illum in primo Metaph. suę dices. Postea manifestabitur tibi qd nos habemus

T

V

Ad pri. pri.

X

Ad secundū

Y

Ad tertium

A
Quæstio. V.
Arg. i.

In oppositū.

B

Reponsio.

Summe

mus viā ad stabiliendū primū principiū nō ex via testificatiōis sensibiliū, sed ex via ppositionum vniuersaliū intelligibiliū, quę faciūr necessariū q̄ ens habet pricipiū, etiā qđ est necesse eē, & q̄ totū debet esse p̄ illud, scdm ordinē toti⁹. Sed nos ppter ifirmitatē nostrarū aiarū nō possum⁹ incedere per ipsam viā demonstratiuā: quę est pgressus a principiis ad sequētia, & ex causa ad causatū, nisi aliquibus ordinib⁹ vniuersitatis eorū quę sunt. In quo reprehendit etiā Cōmē. sup finē primi Phy. dices q̄ Auicē. maxime peccauit, cū dixit q̄ primus p̄ his debet demonstrare primū esse. Retuerat val de bñ in hoc reprehēdit eum, si intellexit notitiā illarū ppositionū vniuersaliū nō haberī ex sensibili bus creaturis, qm̄ nō est nobis oīno viā ad pbandū ipsum esse nisi ex sensibilibus, neq̄ etiā ad cognoscendū ipfi⁹ naturam & essentiā, neq̄ aliqua alia circa intelligibilia, siue sint naturalia, siue supernaturalia: multo tñ minus circa supnaturalia, & maxime circa diuinā. dico notitia naturali & ex puris naturalib⁹ acquisita. Ad cui⁹ intellectū sciendū q̄ tripliciter cōtingit scire de re aliqua an sit in actu existēt. Vno mō ex p̄tia ei⁹, ad modū quo scit ignis eē p̄nis oculis. Alio mō ex cognitione naturę & essentię ipfius rei, sicut homo cognoscit naturā ignis, absq; eo q̄ videt eā in plenit. Tertio mō ex collatione & dependencia existētię aliorū ad existētiā eius qđ cognoscendū est eē. Primo mō nō cognoscit̄ deus eīl̄ nisi vidēdo ei⁹ nudā essentiā, sicut vidēt eā sancti in patria, sciētes per hoc deum esse, sicut videns ignem p̄ oculis, p̄ hoc scit ignem esse. Et hac viā cognoscendū scire deū esse impossibile est homini ex puris naturalibus in quocunq; statu, quia oīno impossibile est eum ex puris naturalibus peruenire ad videndum nudam dei essentiam, quia talis modus cognoscēdi deū excedit oīno naturā hoīs: vt homo est simpliciter. Ita q̄ hominē videre nude diuinā essentiā ex puris naturalib⁹, sicut vidēt eam bñ per gloriā, oīno est impossibile, de quo aliquā debet esse q̄stio difficultis in se. Scđo mō nullā rē cōtingit scire eē in effectu, nisi quiditas sua includat suū esse existētię, qđ cōtingit in solo deo, quia in solo deo idē sunt essentia & esse: nō solū essentia, sed etiā actualis existētię, vt dicit̄ supra. Igit̄ isto modo cognoscēdi nulla creatura p̄t̄ sciri esse: cōtingit em̄ scire & cognoscere essentiā cuiuslibet creature, nō sciendo eā esse: immo cointellegendo eā non esse. Sed solū deū possibile est scire esse: sciēdo eius quiditatē & essentiā: q̄. Italis fit q̄ in eo idē sunt eēntia & eē, & p̄ hoc scire ex ei⁹ eēntia q̄ fit necessaria existētia, ita q̄ nō fit possibile itelligere ei⁹ essentiā, intelligēdo cū hoc ipam nō existere i effectu, vt ifra videbis, & hoc possibile ē homi nē scire & cognoscere deo ex puris naturalibus, vt infra videbis. Vñ patet q̄ p̄ hñc modū deus cognoscit̄ eē cognoscēdo ei⁹ essentiā quo ad hoc q̄ eius essentia includit ipm̄ esse. In ipo em̄ nō difserit existētia & eēntia, qđ in visione nude ipm̄ essentię manifestissime cōteplat̄. Hoc vt credo itellexit Auicē, cū dixit q̄ possit homo scire deū esse, ex viā ppositionū vniuersaliū intelligibiliū: nō ex via testificationis sensibiliū. Sicut aut̄ ppositiones illę vniuersales de ente, uno, & bono, & primis renū intētionib⁹, quę primo cōcipiunt ab intellectu, in quib⁹ p̄t̄ hō p̄cipere ens simp̄l̄, bonū, aut verum simp̄l̄: tale aut̄ est necessario subsistēt quid i se, nō in alio participatiū, & qđ talis est, ipsum esse est, ipsum bonum est, ipsa veritas est, ipse deus est. Scđm q̄ dicit Augu. viii. de trin. Deus veritas est. sū audis veritas est, noli querere qđ fit veritas. Statim em̄ se opportūt caligines imaginū corpora lñū: & nebula phārasmatū, & perturbat serenitatē: q̄ primo icū diluxit tibi: cū dicerē veritas ē. Ecce in ipso p̄tio icū qua velut coruscatiōe p̄stringeris cū dicit̄ veritas, mane si potes, si nō potes, relaberis i ista solita terrena. Ecce iterū bonū hoc bonū illū: & vide ipm̄ bonū si potes: ita deū videbis nō alio bono bonū, sed bonū omnis boni. Et quia boni sic simp̄l̄ cōcepti, cōcept⁹ quidē boni vniuersalis est, & primus cōcept⁹ boni, post quę sequunt̄ alii, subdit Aug. ibidē. Nō dicerem⁹ aliud alio meū: cum vere iudicam⁹: nīsi nobis effet impressa notio ipm̄ boni: & nō est quo se cōuertat anim⁹. vt fiat bon⁹ aīus, nīsi maneret in se illud bonū, vnde si se auertit: nō ē quo iterū si voluerit se emētare cōuertat. Ex ita cū fītu Auicē, & scđm rei veritatē cōcept⁹ quāto sunt simpliciores, rāto sunt p̄tiores: & idē vñ um̄ res, & talia statim imprimuntur in aīa, prima impressione, quę nō acquiritur ex alijs notioribus se, & scđm Aug. intelligēdo ens oīs entis, & bonū simp̄l̄ oīs boni, intelligit de⁹. Ideo ex talib⁹ cōceptib⁹ ppositionū vniuersaliū cōtingit scđm Auicē, & Augu. intelligere & scire, deū esse, nō ex via testificatiōis sensibiliū, qđ pculdubio verū est, est em̄ iste modus alius a via cognoscendi deū esse testificatione sensibiliū: quia esse creature testificatur esse dei: scđm q̄ apparuit in quest̄ pcedenti. Nō tamē non est omnia in iste modus a via cognoscēdi deū esse per creaturas, quia iste modus ortum sumit a cognitione essentię creature. Ex veritate em̄ & bonitate creature intelligimus verū & bonū simp̄l̄. Si em̄ abstrahēdo ab hoc beno & illo possumus intelligere ipm̄ bonū & verū simp̄l̄, nō vt in hoc & in illo, sed vt stans, dcū in hoc intelligimus. Sed hoc vel nō possumus, vel vix possum⁹ ppter debilitatē aiarū nostrarū: nō ob aliud (vt dicit Aug., lib. ii. de ordine) nisi quia in istorū sensibilium negotia mentē nostram p̄cessam redire in semetipsum.

C

D

E

Artic. XXII. Quest. V. fo. CXXXV.

dificile est. Iste ergo modus cognoscendi dei esse, licet non sit testificationis creaturarum: quod eleganter dicit Auct. oreum sumit a creaturis, in quo, quasi hoc non co-senseret Auctor. & male. Illud enim bene insinuat Auctor, cum adiunxit, quod propter infirmitatem animarum nostrarum non possumus per illam viam procedere, nisi aliquibus ordinibus universalitatis eorum que sunt. Unde addit ibidem. Ex merito huius scientie est: ut sit excellenter super omnes; quantum vero ad nos, posteriorat post omnes. Unde & quod ista via ortu sumit a creaturis, bene docet Aug. viii. de tri. dices. Cum audis hoc bonum & illud bonum, quem possunt alias dici non bona, si poteris sine illis quem participatione bona sunt perspicere ipsum bonum cuius participatione bona sunt, simul enim & ipsum intelligis cum audis hoc aut illud bonum: si ergo potueris illis distractis per seipsum perspicere bonum, perpateris deum. Istum autem modum propagandi deum esse ex propositionibus universalibus, aliter quam supra dictum est, ex testificatione sensibili via debimus infra loquendo de deo unitate. Et est ista via sciendi deum esse, multo perfectior quam secunda, licet ambo sint ex creaturis: quia in illa potest sciri deus esse absque eo quod cognoscatur predicatus esse de ratione subiecti, quod necessario scitur in ista. Et ideo in ista cognoscitur divina essentia, & quod sit deus magis in particulari & distinctor quam in illa. In illa enim scitur solum quod est aliqua natura superior & prior omni creatura, absque eo quod sciat quia in ipso est summa simplicitas & idem est & essentia: quod scitur in ista. Aut ergo Auctor. ignorauit quod dixit, & meritum est dicendo quod est nobis alia via ad cognoscendum deum esse, quam ex testificatione sensibili: aut intellexit ut iam expositum est, aut non perhice loquutus est: sed somniauit viam spiritus dei & supernaturalis cognitionis via revelationis: de qua aliqua dicere intromisit se super alios phantasmata, de terminando, & de phantasticis revelationibus in fine Meta. sue. Quid si haec via intellexit: bene dixit: & in hoc catholice. Est enim via fidei & revelationis supernaturalis, modus alius possibilis ad cognoscendum deum esse, alius ab illa quod est via naturalis rationis ex creaturis, & illa via plures noscunt & tenent deum esse, qui ad aliud pertingere non possunt. Unde necessarium est aliqua quam naturali ratione sunt cognoscenda, etiam tenere via fidei tantum credibilia & pertinencia ad fidei articulos, ut habitum est supra. Et est ista via multo superior & certior ex parte rei cognitae, quia non fallit, quam prior quem fallit multo. Est etiam frequenter viro spirituali multo evidenter. Cum enim adiutorio luminis superioris, credibilia facta sunt ei intelligibilia, multo evidenter divina conspicit mentis perspicacia & investigatio studio adiutorio luminis supernaturalis ex primis credibilibus, quam perhunc ex primis speculabilibus in rebus naturalibus: ut etiam fidelis consequatur dispositionem mundi & ordinem inferiorum certius & clarius cognoscatur a primis & supremis descendendo via rationis, & ad posteriora & infima, quam perhunc ea cognoscatur a posterioribus, ascendo ad prima superiora via experientiae & sensus. Et secundum hoc diximus supra: quod sicut scientia phantasticus est incipere a creaturis & procedere ad crearem, sic huius scientie est incipere a creatore & procedere ad creaturas cognoscendas ex creatore, & tunc iterum resoluendo oes reducere in creatore. Et ideo sicut perhunc oem scientiam suam debet reducere ultimum in veritate ultimam quem est sensibili apprehensionem per sensum, & in prima principia speculabili accepta via experientias ex sensu: sic Theologus oem scientiam suam debet reducere ultimum in veritate primam, quem est primi intelligibilis apprehensi per intellectum, & in prima principia credibili accepta via fidei a prima veritate. Et ideo dicit Aug. de vera rel. Religionis sectandae caput est historia & prophetia, quem cum credita fuerint mente purgabit virtus modus diuinis perceptis conciliatis: & idoneam faciet spiritualibus praeparationibus, quem nec perterita sunt, nec futura, sed eodem modo semper manentia, nulli mutabilitati obnoxia. i. unum deum Parentem & filium & spiritum sanctum, quia trinitate, quantum in hac vita datum est cognita ois intellectualis, & animalis & corporalis creatura ab eadem trinitate creatore esse inquam est & ordinatissime administrari sine ulla dubitatione perspicit. Quo cognito sat sufficiat quantum homini affequi potest quam necessariis & iustis legibus deo suo cuncta subiecta sunt: ex quo illa oia quam prior credimus nihil nisi auctoritate sequitur primum sic intelligitur, ut videamus esse certissima: primum sic videmus fieri posse, atque ita fieri oportuisse. Hunc ordinem & regnum universalis describit Aug. iii. de tri. dices. Haec superna atque celestis vestrum peregrinamur passus cogitemus, illic enim dei voluntas &c. vides ibi. Si ergo apostolus Paulus. Et quia perhunc videbatur hunc ordinem quo procedit a superioribus ad inferiores, sed conuersus quo procedit ab inferioribus ad superiora: ea quam contingit in mundo causis proximis attribuebat omisissis primis. Namque dicit Aug. Superius in eodem lib. Nihil sit nisi dei voluntate, sed plerisque non appetet. Itaque licuit vanitatiphantom, & causis aliis ea tribuere veris, sed vel proximis: cum oino videre non possent superiori ceteris omnibus causa. i. dei voluntatem, quae in omnia vir spiritualis potest illam ordinem priorem conspicere potius attribueret causis proximis. Namque declarat per exemplum in capitulo primo dices. Constitutus ergo a deo talis sapientem &c. vides in fine capituli. Ad proximis in oppositiis quod non vident scientiam spectaminis nisi a deo suo sole illustretur. Dependit quod deus non est qui ostendit oia intelligibilia intellectui ita quod non cognoscunt nisi in ipso determinate cognitio, sicut non vident colores & corpora nisi in lumine visa, vel sicut non vident conclusum

F

G

H

Ad pri. ptin.

Summe

siones nisi in principiis per se notis: quo ad hoc enim non est simile: Sed quod per eis influentia, & ab ipso nobis inditum naturale lumen, & forte cum aliquo illustratio geniali, ois causat in nobis cognitio, scđm quod superius diffusius declaratur est. Ad secundum quod mens nulla interposita creatura ab ipsa veritate for- mat: Dicendum quod verum est visio aperta, qua cognoscitur per suam essentiam, sed illa non est cognitio naturalis, nec huius virtus qualiter quam: sed supernaturalis & virtus future, de qua infra videbitur. Non autem verum est illud, de visione in presenti: siue naturali, siue supernaturali, qua cognoscitur per speciem alienam ut creature.

I
Ad secundum.

K
Quæstio. VI.
Artic. I.

In oppositum.

L
Responso.

M
Ad pri. prin.

N
Ad secundum.

Irca. vi. arguit quod contingit intelligere creaturam esse, non co-intelligendo deum esse. Primo sic. Secundum primum potest intelligi non co-intelligendo posterius. creaturam esse est nobis prior & notior quam deum esse: quoniam deum esse per se est & cognoscitur per hoc quod cognoscitur creaturam esse, ergo creaturam contingit intelligere esse, non co-intelligendo deum esse. Secundo sic. Boethius dicit de hebdomada. Amoueamur primi boni presentia paulisper ex aio, quod esse quod est constat. hoc igitur paulisper amoto ponamus oia esse quod sunt bona, atque consideremus quod quædam modum bona esse possent, si a primo bono minime fluxissent. Sed non posset hoc amouere ex aio primi boni prius, & ponere oia que sunt esse bona, considerando quædam modum bona esse possent: nisi intelligere contingenter illa esse non co-intelligendo deum esse. ergo &c. In oppositum est. quoniam nihil quod aliud est in creatura commune cum creatore, contingit intelligere nisi co-intelligendo quod est in deo. Dicit enim Augustinus. de trinitate. Cum auditis bonum hoc & bonum illud, simul cum auditis hoc & illud, intelligitis illud bonum, cuius participatio bona sunt. Et sicut est de bono, ita est de vero, & de esse, & de ceteris que communitate conueniuntur deo & creature, ut infra videbitur. Ens ergo quod est creatura, non contingit intelligere nisi co-intelligendo ens quod est deus, neque est quod est creaturæ non co-intelligendo esse quod est deus, ergo nec complicitum ex his. creaturæ esse, contingit intelligere sine composito ex illis, quod est deus esse.

Dicendum est ad hoc: quod secundum quod contingit intelligere diuinam essentiam in geniali vel in particulari, ut dictum est supra, consideraret & esse ei, & similiter compositionem huius cum hoc. Si ergo loquamur de intelligere deum esse in geniali & considerante, sic non contingit intelligere aliquam creaturam esse non co-intelligendo deum esse. Sic, intelligere deum esse in omnibus conceptibus complexis circa esse, primum est, etiam quod ad nos, sicut & primum est ex natura rei. Et de hoc modo intelligendi deum esse dicit Damascenus, quod deum esse nobis naturaliter inferiorem est, ut dictum est supra. Quod autem necessarium sit illi esse primum conceptum complexum de esse deum, & co-intelligi quodcumque intellectu complexo intelligatur esse: prout ex hoc quod in entialibus predicationibus, in quibus predicationibus se inesse subiecto, non contingit cognoscere terminos, quoniam eodem modo quo ipsi cognoscantur, cognoscantur predicationibus inesse subiecto, ut quod in geniali & intellectu considerante cognoscitur quod sit aialis & quod hoc in geniali & intellectu considerante sit quod aialis. quod autem in speciali intellectu determinato cognoscitur terminos, in speciali & determinate scitur quod hoc est aialis. Nunc autem ita est finis qui procedit ultima ratio, quod genitrix intelligit aliud intellectu complexi in creaturis quod significat cum deo, simul intelligendo quod est creature, co-intelligit in geniali intellectu considerante quod est deus, ut quod intelligit bonum hoc, intelligit bonum quod deus est: & eadem ratione quod intelligit est hoc, intelligit ens quod deus est. Ex simili quod intelligit esse huius necessario eadem ratione in geniali considerante esse deum: & non solum co-intelligit, sed prior intelligit id quod est deus, & per illud quod est creature, ut infra determinabatur. Ita quod primum conceptus simpliciter ab intellectu in primis conceptibus suis sunt de illis quod dei sunt: ut entis boni veri, & terminorum. Quare cum esse deum, ut supra determinatum est, sit de ratione dei, & idem omnino cum eius entia, & ut iam dictum est, genitrix intelligit aliquod ens, intelligit ens in geniali quod est deus, & quod intelligit aliquod esse, intelligit esse quod est deus, ut iam dictum est, & infra determinabatur, igitur genitrix intelligit aliquod ens in creaturis esse, in geniali intelligit deum esse. Si vero loquamur de intelligere deum esse in spirituali, sic non oportet quod quod intelligit in spirituali. creaturæ aliquam esse, quod intelligat in spirituali deum esse: quia nec oportet quod terminos intelligat in spirituali. secundum quod determinatum est supra, quod contingit intelligere diuinam entiam in geniali, non co-intelligendo ei est in spirituali. Non est autem inconveniens per hunc modum aliud scire in universalibus: & id ipsum ignorare in particulari. ut determinat Philippius in libro postero, & non solum ignorare, sed & negare. Vnde illos quod non cognoscunt naturam & graditatem horum terminorum hoc, aialis, nisi in geniali: & in hoc scitur in geniali illud esse verum, hoc est aialis: bene tamen contingit hoc negare in particulari, non sciendo perfecte & in particulari quod per illos terminos in particulari significetur. Per hec partem obiecta. Ad primum quod esse creaturæ prior est in nostra cognitione quod est deus. ergo &c. Dicendum quod verum est cognitione in particulari, quia nostra cognitione a sensu ipsis. Et ideo potest hoc scire creaturæ esse in particulari, non sciendo in particulari creatorum esse: cognitione autem in universalibus, necessario prior cadit in nostra cognitione deum esse, quod aliquam creaturam esse, & id in universalibus non potest aliquid creature intelligi esse, non co-intelligendo deum esse, licet hoc intelligatur & non aduertatur, ut infra videbitur magis. Ad secundum de dicto Boetii. Dicendum quod intelligit amoueri ab aio deum esse in intellectu in particulari: quod bene possibile est. & cum hoc intelligere in particulari creaturæ esse: aut esse bonam, sed intelligendo in particulari creaturæ esse aut esse bonam non co-intelligendo deum esse in universalibus, illud non est possibile: nec ponibile nisi per impossibile. ut ex dictis patet.

Artic. XXIII. Quest. I. Fo. CXXXVI.

Artic. XXIII. De quiditate dei in comparatione ad ipsum deum.

Iso deo an sit: cōsequēter vidēdū est de eodē quid sit: & circa hoc queruntur. Primum de qđitatem dei in cōparatiōe ad ipsum deum cuius est. Secundū de ipsa in cōparatione ad nostram cognitiōem. Circa primum sunt questiones due.

Artic.
XXIII.

P
Quadr. II.
Argu.

In oppositū

Q
Responsio

Prima: vtrum in deo ponendū sit esse quiditatē.

Secunda: vtrū deus ipse sit sua qđitas & essentia.

E primo arguitur in deo non sit quiditas. Primo sic. Aucten. dicit. viii. Metaph. quicquid habet quiditatē causatū est. deus non est causatū sed primum principiū, & omniū causa. ergo &c. Secun-

do sic. phis dicit. vii. Metaph. Definitio est sermo qđitatis. cui ergo nō cōuenit definitio: nec qđitas deo nō cōuenit definitio: quia definitio habet partes, quę sunt partes rei definite. vt similiter dicit ibidem. deus aut̄ nō habet partes omnino. vt infra videbit. ergo &c. Contra, quiditas & essentia idē sunt maxie i separatis a materia. vt vult phis. iii. & vii. Metaph. Sed deo cōuenit verissime essentia. ga magis proprie dicit essentia q̄ substantia. vt infra videbit. quare verissime cōuenit ei qđitas.

Dicendum q̄ in hac questione aliud est querere. an deo cōuenit quiditas aliqua: & querere an deus habeat quiditatē. Si enim primo modo intelligamus questionem. scire debemus q̄ licet forte in rebus materialibus aliud sit essentia rei: aliud quiditas eius: vt essentia rei cōprehēdat omnia illa quę sunt de substantia eius. vt in materiam & formā. scdm q̄ dicit Auer. sua per. vii. Metaph. Duo dant esse rei. qđ significat definitio in omnibus rebus habētibus materiam & formā. qđitas aut̄ noīat formā solū. scdm q̄ dicit Auer. sup. vii. Metaph. Quiditas hoīs uno modo est homo. alio mō nō est hoī. i. est forma hoīs: & nō est hoī. q̄ est cōpositus ex materia & forma. In rebus tamē abstractis a materia idē est omnino quiditas rei & essentia eius: quia nō sunt nisi forma & actus liberatus a materia. scdm q̄ dicit phis. vii. Metaph. In reb⁹ prīmis quę dicunt per se essentia. quilibet rerū singulariū. & qđlibet singulare idē & aliquod unū. & in. vii. eiusdem. Qia quę nō habēt materiam. neq̄ sensibilem neq̄ intelligibilē. vnūqdq̄ eorū est idem cum eo qđ dat suum esse. scdm q̄ quiditas & essentia sunt in eis idem. vt dicim⁹ in aliquo q̄ habet essentia. q̄ in eo nō est aliqd additū essentie. Et si hoc sit in abstractis a materia (qđ forte nō est in eis vñquequaq̄ verū. vt alias videbit) maxie & in dubitanter verū est in primo & summe abstracto. & a materia. & limitatione ipsius ess. quod nulli creature cōuenit. vt de eo principaliter intelligamus verificari illud Auicen. v. Metaph. sup. Quiditas oīs simplicis est ipsumq̄ simplex. nihil em est ibi receptibile suę quiditatē. Cum ergo queritur an sit deo quiditas aliqua. Dicendū q̄ verissime ei cōuenit quiditas sicut & essentia: hoc modo. vt ipse dicatur esse quiditas & essentia quedā. sicut melius patet in sequenti quest. Si aut̄ intelligamus questionē Scđo modo. an. l. de⁹ habeat quiditatē. scire debemus q̄ nō dicatur aliquid pprie habere quiditatē. nisi id in quo poslit esse alia & alia ratio quiditatē & habentis quiditatē: vt eti⁹ essentia talis rei cōprehēdit totū qđ est de natura eius. quiditas tñ solū nominat in ipsa re id qđ determinat esse & essentia eius. & maxime ultimū. qđ est cōpletum in re. ad modū quo in rebus materialib⁹ totum qđ est in eis & materia & forma. dicitur esse de eius essentia. quiditas aut̄ eius solū dicitur forma. quę facit q̄ sit quid. & ens determinatum. & ad modū quo speciei definita essentia est totum qđ cōcineret definitiuā rō eius: quiditas aut̄ pprie dicit & maxime differentia ultima specifica. Et sic in substatiis separatis a materia (si tamen sint aliquę tales. & cum hoc sit in eis cōpositio ex genere & differentia) totum quod est in eis & forma generis & forma differentia. est essentia eius. quiditas vero eius pprie. dicitur proprie forma differētię p̄ quā habet q̄ sit quid determinatū in specie. Si etiā aliqua earum sit forma. ita simpliciter. vt non sit in ea ratio compositionis ex ḡne & differentia. sed solū ex esse & essentia: quā necesse est ponere ad min⁹ in simplicissima creatura. vt infra videbit; eti⁹ totū quod est in ea. essentia eius est: ipsa tamē essentia in qua determinat esse eius: pprie qđitas eius dicitur: quia sic dat ei esse in specie determinata. Quod cū ita sit. patet q̄ nō est aliqd hñs quiditatē: nū qđ habet esse p̄ formā suā determinatiū: & ita aliquā rōne cōponit. Deus igit̄ nullo modo dicend⁹ est hñs qđitatē pprie loquēdo: ga esse sui nulla in se est determinatio: vt infra videbit magis: & ideo de⁹ nō hñ definitionem: neq̄ habet pprie locū in ipso questio qđ ē. In hñtib⁹. n. qđitatē. cognito de re an sit. statū hēt locū i eodē. qđtio qđ sit. qđtio. n. qđ est scdm phis supponit questionem an est. vt infra dicetur. In deo aut̄ cognito p̄fecte an sit: vt cognito i finito pelago esse eius. non habet locum quid sit: vt infra patet: quia non haber aliquid esse suum determinatū.

Summe

Nō enim est nīsi esse purū, vt supra dictū est. Vnde et si deus dici potest esse quiditas quedā: sicut est essentia quedā: nō tñ ita proprie dicitur quiditas vt essentia: quia nomen essentiē sumit ab esse simpliciter, nomen autē quiditatis ab eo qđ est determinatū esse: & facit rē esse quid, & in esse suo determinatā. Ex quo patet vlt̄ri⁹ qđ in habēre pprīe qditatē, ēē ei⁹ nō est tota eius cēntia, vt est in deo: sed magis cōsequēs eius qditatē: & extra eius intētionē, vt supra expositū est. Propter oīa hac iam dicta dicit Auicē. viii. Metaphy. suę. Prīmū nō habet quiditatā. Dico enī qđ necesse esse nō potest habere quiditatē quā cōcomitātē necessitas cēndi: ita vt sit in eo cōpositio, igitur omne habens quiditatē causatū est: & talia sunt omnia alia a necesse esse: & habēr quiditates quē sunt p se possibiles esse: quibus nō accidit esse nīsi extrinsecus. Prīmus igitur vt dicit nō habet quiditatē: sed sup habētia quiditates sūit esse ab eo: & in omni eo qđ est p̄ter ipsum, est additio ad esse. Cuius autē designatur eius certitudo: non designatur nīsi post entitatem per negationē consumilium: & per affirmationē relationum ad ipsum: qm̄ omne qđ est: ab ipso est: & non est cōicans ei qđ est ab ipso.

Ad obiecta,

V

Quast. ii.

Arg.i.

In oppositū.

Iraea secundum arguit, qđ deus non sit sua quiditas. Prīmo sic. Hila. dicit. vii. de tri. Nō est idem ens natura & res natura: vt homo, & quod est hominis. Deus est ens natura. quiditas autem vel essentia eius est res naturę quę ipse est. ergo &c. Secundo sic. Nihil est id qđ est aliqd sui. cēntia vel quiditas dei est aliqd eius: quia forma in ipso. ergo deus nō est sua cēntia. Contra est illud qđ dicit Boethius lib. de hebdom. Naturę simplici idē est qđ est & quo est, qđ est, deus est: quo est: eius essentia est. ergo &c.

X
Reponsio,

Dicēdum ad hoc, qđ quādocūq; aliquid nō est sua essentia: oportet qđ sit in eo ali quid p̄ter suam essentia. Si enim nihil est in re p̄ter suam essentia: totū qđ res est: est eius essentia. in deo autē nō potest aliquid esse p̄ter eius essentia: quoniā tunc essentia est in deo per modum partis: & est in eo cōpositio, qđ est impossibile, vt infra videbit. Absolute ergo cōcedere oportet qđ deus ipso sit sua essentia. vnde cum superiorius ostēnū est, qđ essentia dei est esse eius: absolute tenēdum est qđ etiā deus est suum esse, & nihil aliud omnino p̄ter esse suum purum.

Ad prīmū qđ arguitur in oppositū secūdum Hila. Dicēdū secundū magistrū primo senten. dist. xxiii. qđ illud dixit Hila, respiciendo ad naturas creaturarū. vnde non habet locum dictum eius circa deū. Per simile dicendū ad secundum, qđ in cōpositis illud solū habet veritatem qđ res nō est id qđ est aliqd sui: ga res nō est nīsi id qđ totā naturā suā cōpletū. in simplicissimo autē sicut est deus: vbi idipsum est tota natura rei, idipsum est res ipsa; & magis pprīe res dicitur ēē ipsa: qđ dicatur ēē ipfius: & non dicit ei⁹ nīsi ppter proprietatē: & modū significandi. Essentia. n. significat vt forma: Deus autem vt suppositum formē.

Az. XXIII.

Equitur Artic. XXIII. De quiditate dei in cōparatione ad nostram cognitionem. Et circa hoc queruntur nouem.

Primum: vtrū quiditas dei sit cognoscibilis a nobis.

Secundū: vtrū ex puris naturalibus cognoscibile est qđ sit deus.

Tertīū: vtrū eadē cognitione cognoscit deo, an sit, & quid sit.

Quartū: vtrū scire qđ non sit expedit ad sciendum quid sit.

Quintū: vtrū qđ nō sit pōt sciri non sciendo quid sit: vel ecōuersa.

Sextū: vtrū qđ est deus potest sciri ex creaturis.

Septimū: vtrū qditas dei est primū qđ homo ex creaturis cognoscit.

Octauū: vtrū scire id qđ de⁹ est: est ratio sciendi omnia alia.

Nonum: vtrū homo cognoscēdo alia per id quod deus est: discernat illud ab aliis.

Iraea primū arguit, qđ quid sit de⁹, sit a nobis cognoscibile. Prīmo sic. Aug. dicit xiii. de tri. Mens eo est imago dei: quo capax est, vel capax pōt esse. Capax autē eius est per cognitionē, vt exponit in li. de spiritu & aīa. Et autem imago dei: non quo aliquid est simpliciter: quo ad hoc enī omnis creatura est simile deo: & eius vestigī: vt dicuntur. bxxiii. q. q. li. sed rōne qđ qđ est in eō. ratione vnitatis essentiē & trium personarū. Dixit enim deus trinus & vnum illud Gen. i. Faciamus hominē ad imaginē & similitudinē nostram. vt exponit August. & Hila. ergo deus ratio ne eius qđ quid est in eo, capax est ab hominē per cognitionē. Secundo sic. Nō amatūr nīsi cognitum: sed cōtingit hominē amare diuinā essentia, ergo &c. Tertio sic. Non contingit cognoscere de aliquo si est: nīsi aliquo modo cognoscēdo de eo quid est, vt infra declarabitur. de deo contingit

A
Quest. i.
Arg.i.

2

2 ne eius qđ quid est in eo, capax est ab hominē per cognitionē. Secundo sic. Nō amatūr nīsi cognitum: sed cōtingit hominē amare diuinā essentia, ergo &c.

3 3 Non contingit cognoscere de aliquo si est: nīsi aliquo modo cognoscēdo de eo quid est, vt infra declarabitur. de deo contingit

Arti. XXIII. Que. I. fo. CXXXVII.

Hominem cognoscere est, ut supra declarati est. ergo &c. In oppositū est Damasc. qui dicit In oppositū. II. i. ca. ii. Quid est dei substātia, ignoram⁹: & dicere nō possumus. Et ca. iii. Quoniā est qd, manifestū est: quid autē est scđm substātiā & naturā, incomphēnsibile hoc & ignotū. Cite Greg. Sup Eze. Quātūcīq̄ mens in cōtēplatione p̄ficerit, nō ad id qd ipse est: sed ad aliqd quod sub ipso est peruenit.

Dicēdum ad hoc: qd quid est de re aliqua duplíciter habet cognoscī. Vno modo sciendo eius definitiū rationē: quia scđm p̄m, definitio est sermo quiditatī & essentiē. Alio modo habēdo naturę qua res est id qd est, īmediatā in natura definitiū notionē. Primo mō qd̄ solū habet cognoscī ī habētibus definitionē: quā deus habere nō potest, vt dicitū est: qd̄ oīs definitio habet p̄tes easdē cū partibus rei definitē. scđm p̄m. vii. Metaph. Deus aut̄ simplex & purum esse est, vt dicitū est supra. Si ergo dei quiditas cognoscāt: hoc fit cognoscendo natu rā eius qua est id qd̄ est: qui solū vere est id qd̄ est. Sed vt dicit August. ser. ii. sup Ioan. Quid est qd̄ est, nīsi qd̄ transcedit oīa q̄ sic sunt q̄ nō sunt? Quis ergo capit aut quis quocīq̄ itēderit vires suas, vt attingat quomō potest id qd̄ est? certe ratus est valde. scđm q̄ dicit li. ii. de ordīne. Ratio est mētis motio, q̄ ducere ad deū itēligēdū: rarissimū oīo genus hominī potest. Et īdeo ppter excessum intelligibilis īcreatū sup omnē intellectū creatū, dicebant aliqui q̄ deus ī sua qd̄itate & natura a nulla creatura cognoscī aut videri posset: sicut sol ppter excellētiā lucis visibilis ī eo a debili visu vespertilionis oīo videri nō potest. Vnde dixit Ioānes Scotus Cōmē. Angelicē Hier. q̄ solū ī qbusdā Theophaniis a creatura rationali videret diuina essen tia & cognoscēt: q̄ obūrarēt suā essentiā sicut sol ī nube: nō ī se nude. Nō oportet sic dicere: quia non valet simile: quoniā sol quātū est de se: est de necessitate visibile representans se ī totō suo fulgore: nō potens se p̄ se cōterepare videnti. Et īdeo oportet q̄ p̄ aliud vt p̄ nubem cōtem peretur. Quiditas aut̄ diuina nulla necessitate: sed sua mera voluntate visibilis est creaturæ. Scđm q̄ dicit Augusti. de vidēo deū: ad Paulinū. In eius volūtate sitū est videri: cui⁹ natu rē est nō videri. Nā si nō vult, non videtur. Si vult videt. Et īdeo pōt deus ipse suā essentiā co gnoscēt cōtēpare sine medio, vt videat. Sicut sol cōtēperat mediāte nube. scđm q̄ dicit Dio. i. de di. no. Bonū diuīnū scđm significationē nō est nobis īcōmunicabile: q̄ cuilibet nostrū p̄ portionatiū īe immittit. Sed tūc vtrū cognoscibile sit de deo qd̄ sit, ī vita ista, de hoc est totū pondus qstionis. Et videt forte plurib⁹ dicēdū: q̄ ī vita ista quid sit oīo cognoscī nō pos sit: sed solū qd̄ nō est. Scđm q̄ videt sentire Damasc. cū dicit ī primo sentētiā suarū. Quid est dei substātia: vel qd̄ est fin substātiā ignoramus, & dicere nō possum⁹. Incomphēnsibile oīo hoc: & ignotū. Qd̄ declarare videt tā ī eis q̄ cognoscunt de deo priuatū, q̄ ī eis q̄ de ipso co gnoscunt positū. De primis dicit. Incorporeū esse deū, hoc substātiē eius demōstratiū, neq̄ ingenerabile: & sine principio & inalterabile & īcorruptibile: & qūcī talia de deo & circa deū ēē dicit: hēc nō qd̄ ē significāt: sed qd̄ nō est. Oportet aut̄ eū q̄ vult substātiā alicui⁹ dicere, qd̄ est enūciare: nō qd̄ nō est. Verūtū ī deo qd̄ est dicere: ī possibile est scđm substātiā. Vñ cogni tionē de deo qd̄ nō est principaliter īnvestigandam esse docer: cū subdit. Familiarius aut̄ ex oī ablatione hominū facere rationē. Nihil em̄ eorū q̄ sunt est, nō vt nō ens: sed sup oīa ens. & hoc solū est cōphēnsibile eius infinitas & īcōphēnsibilitas. Sed hoc nō videt cōueniens: qm̄ negatio eorū q̄ sunt circa creaturā īquātū hmōi: nihil ponit oīo entis: sed remouet qd̄ est. Priuatio aīc & qd̄ nō est, nō est principiū cognoscēdi aliqd in ente: sed magis eōuerso. scđm q̄ dicit Auicē. Esse notius est q̄ nō esse. Esse em̄ cognoscī p̄ se: nō esse vero cognoscī p̄ esse aliquo mō. Et ita talia cognoscere de deo q̄ solū dicit priuationē eorū q̄ habent esse ī creaturis, si nihil aliud po sitiue oīo cognoscamus de eo qd̄ est scđm substātiā eius: q̄ nō est nisi simplex esse: nō est nobis oīo cognoscibile aliqd de eo: vt nihil plus dicamur scire de deo quid sit: q̄ sciam⁹ de hoīe sc̄edo q̄ nō est lapis: aut lignū: & qd̄ ampli⁹ ē nec hoc qd̄ nō est posset circa ipm cognoscī: nō cognoscēdo aliquo mō qd̄ ē: vt īfra dicit. Vñ cū vt dicit Aug. de orādo deū ad Probā, qd̄ si cuti ē cognoscere nō possumus: vtīq̄ nescim⁹: si igit̄ deū oīo qd̄ sit nesciremus: oīo eū non amaremus: quia inuīsa diligere possum⁹: īcognita nequaq̄, vt dicit. vi. de tri. neq̄ etiā eū inuo caremus. Scđm q̄ dicit ī principio cōf. Quis te īuocat nesciēs te! Concedere ergo oportet q̄ qd̄itatē dei hominē cognoscere est possibile quoquo mō. Scđm q̄ dicit Aug. ser. i. sup Io. Quid factū est ī corde tuo cū dicerē deus! magna & summa qd̄ā substātia cognita est: quē trāscen dit oīm mutabīlē creaturā, hoc est verbū de deo ī corde tuo. Sed ad tātillā cognitionē ei⁹ qd̄ quid est de deo deuenire, et si summe est difficile: est tñ possibile: qm̄ sic est ī natura oīm rerū: q̄ naturaliter ordinatū ad aliquā opationē, debet habere a natura organa & instrumēta: per q̄

B

Responso

C

D

E

Summe

poteſt in opeſione ſuā pcedere. Aliter em̄ eſſet fruſtra: qd̄ nō eſt poñere in aliqua reſi natura-
liū. Vñ dicit ph̄.ii.ccl. & m̄. Quia extra rationē eſt: vt natura poſuerit ſtellā mobiles: & nō
præparauerit eis iſtrumenta mortis. Et natura qd̄ nō abſq; cauſa aliqd̄ vacuū poſuit. Homo aut̄
ordinat ad ſpeculandū deū: tāq; ad eius opeſione optimā & pfectissimā circa optimū & pfectissi-
mū ſpeculabile: ga i talī opeſione cōficit ei⁹ finalis beatitudō. Scdm̄ph̄m i.x. Eti⁹. Propter qd̄
etiā determinat Aug. xiii. de tri. i p̄cip̄, qd̄ nō d̄ aīa imago dei ex eo qd̄ capax eſt p̄ intelligētiā
memoriā & volitatiſ ſuīpſius aut alicui⁹ rei mutabilis: ſed ex eo qd̄ ipſius dei capax eſt. Specu-
latoſ aut̄ talis nō eſt circa deū nīſi inquātū deus eſt obiectū intellecualis cognitionis. Obiectū
aut̄ intellecualis cognitionis circa qd̄cti⁹: nō eſt nīſi qd̄ qd̄ eſt i eo. ergo de⁹ ſcd̄m ſuā eſſentiā:
& qd̄ qd̄ eſt i eo, eſt obiectū ſpeculatiōis & intellecualis opeſione i hoie, ad quā ordinat. Deber
igit̄ hō habere i ſe organū: p qd̄ pōt in ſpeculationē eſſentię & qd̄itatis dei p̄ intellecualē ope-
ſione poedere. Aliter em̄ ipſe eſſet fruſtra. Illā aut̄ organū nō eſt nīſi potētia intellecualis i eo: p
quā qd̄itatē & eſſentiā dei pōt cognoscere. Absolute igit̄ cōcedēdū qd̄ qd̄itas dei & eſſentiā ab
hoie eſt cognoscibilis: nō ſolū i futuro: qd̄ ſolū videt cōuincere declaratio habitā: ſed & i p̄ſti.
Vñ & Cōmē. exponē illud ſcd̄m Metaph. Dispoſitio intellect⁹ i aīa apud illud qd̄ eſt in natu-
ra valde manifeſtū, fili⁹ ē diſpoſitiōi oculoſ vespelionis apd̄ lucē ſoliſ. dicit qd̄ diſcultas cōp-
hēſionis in rebus qd̄ ſunt in fine veritatis. s. in primo p̄incipio: & in p̄incipiis abſtractis a mate-
ria, eſt ex nobis & defectu noſtri: nō ex illis. Et aſſimilauit virtutē intellect⁹ in cōphēdēdo in
telligibiliſ abstracta debiliſſimo viſu i cōphēdēdo maxime ſenſibile. s. ſolē. Sed hoc nō demon-
ſtrat res abſtractas intelligere eſſe i poſſibile nobis: ſicut inſpicere ſolē eſt ipoſſibile vespelioni.
Moſtrat aut̄ poſſibilitatē cognoscēdi ipm̄ deſideriū naturale ſciēdi verū, qd̄ ceſſare nō pōt quo-
uſq; deueniat in cognitionē pfectā primi veri. vt dictū eſt ſupra. cuius cognitionē pfectā nullo
mō in p̄ſentī deſiderarer: nīſi aliquo mō etiā i p̄ſentī p̄cip̄: vt iā dictū eſt. Vñ p̄ hoc qd̄ mō no-
uit homo modicū: excitat ad maximū. Propter qd̄ dicit Aug. in p̄cī. cōf. Fecisti nos ad te: & in
quietū eſt cor noſtrū donec quiescat i te. & de vidēdo deū. Deſideriū veraciter p̄ioq; quo vi-
de re deū cupiūt: & inhianter inardescūt: nō (vt opinor) in eā ſpeciē cōtuendam flagrat: qua vt
vult appetet qd̄ ipē nō eſt: ſed i eā ſubſtratiā qua ipſe eſt qd̄ eſt: quā videre deſiderauit Moſes
cū dixit. Si inueni gratiā corā te: oſtēde mihi temetiōn. Quātū aut̄ & quō cognoscibile eſt de
deo, qd̄ qd̄ ē i p̄ſentī: iā cōſeqn̄t videbit̄. ſcd̄m iā dicta igit̄ cōcedēda ſunt p̄ia duo obiecta.

CAd obiectū in cōtrariū p̄ Damas. dīcēdū qd̄ loquitur de aliquo modo ſpeciali co-
gnoscēdi dei qd̄itatē: nō aut̄ de oī. Aliq; em̄ aliquo mō eſt poſſibilis i p̄ati: & aliq; i futuro: &
ali⁹ nullo mō. vt in ſeqn̄ti. q. patebit. **S**ilt ad dictū Greg. Dicēdū qd̄ idcirco dicit illā: qm̄ qd̄
hic intelligim⁹ de eo, ſub enigmate & velamine creature intelligim⁹, vt iſra videbim⁹. Et quoad
hoc qd̄ intelligim⁹ de eo i p̄ſti: l; ſit ei⁹ qd̄itas: ē tñ ſub intellectru nude qd̄itatis. vt iſra patebit.

F
Ad p̄inci.
Ad primū
in oppo.
G
Ad ſcd̄m.
H
Quest. II.
Arg. I.

Ira Secūdū arguit: qd̄ ex puris naturalib⁹ cognoscibilis ſit ab hoie diuina qd̄i-
tas. Primo ſic. Illud quo oīa alia cognoscimus: quo etiā de ipſis iudicamus: co-
gnoscit neceſſario cognitiſ aliis: quia pp̄ter qd̄ vniqđq; & illud magis. Sicur-
lux ab oculo i cognoscēdo p ipm̄ colores: & iudicando de eis: & prima p̄inci-
pia ab intellectru in cognoscēdo cōcluſiones & iudicādo de eis. prima veritas,
que eſt diuina quiditas, eſt hmōi, vt vult Aug. de vera rel. &c. xiii. de tri. vt ha-
bitum eſt ſupra. ergo &c. **S**ecundo ſic. August. dicit. i. ſolī. Ratio pmittit ita-
tuſ menti demōstraturum deum vt oculis ſol demōſtratur. i ſed oculis ſol demōſtratur p̄a-
ſentialiter p ſuam eſſentiā. ergo p ſuam eſſentiā pmittit ratio demōſtraturū deum. ſed nō pmittit
niſi ipleſe poſſet. ergo ratio pōt deū in eſtia ſua demōſtrare. ſed ipſa in nobis eſt pure na-
turalis. ergo &c. **T**ertio ſic. Finis & p ſe obiectū intellecualis cognitionis, veritas eſt ſcd̄m p̄m̄
i. Metaph. ſed i eis qd̄ ſunt p ſe, ſi ſimpliſter ad ſimpli⁹: & magis ad magis i infinitū. Propter qd̄
dicit ph̄. in p̄io Politic⁹: qd̄ ſicut medicinalis ſcietia eſt ad ſanitatē in infinitū: & qd̄libet artiū
ſuū eſt in infinitū. Nūc aut̄ homo ex puris naturalib⁹ pōt cognoscere veritatē aliquā. ergo &
maiorē veritatē poerit magis cognoscere: & ſumma ſumme. Vñ ſcd̄m p̄m̄: inceſio intelligi-
bilis non debilitat intellectru: ſicut intentio ſenſibilis ſenſum: ſed conforat magis: quia poſt
magis intelligibile nō minus intelligit min⁹ intelligibile: imo magis, vt dicit i. iii. de aīa. ſed ſum-
ma veritas eſt diuina quiditas. ergo &c. **Q**uarto ſic. nos nō ſciamus veritatē abſq; eo qd̄ ſciamus
cām eīus. ſed prima veritas eſt cā oīm aliarū veritatū in eſſe & i eſſe verū. ſcd̄m qd̄ vtrūq;
hōq; habeat. ii. Metaph. ergo nō ſcim⁹ alia veritatē abſq; eo qd̄ ſcim⁹ primā veritatē. Multas aut̄
veritates alia ſcim⁹ ex puris naturalib⁹. ergo & primā veritatē illa aut̄ eſt diuina qd̄itas. ergo &c.

Ar.XXIIII.Que.II.Fo.CXXXVIII.

In oppositū ē. qm scdm Aug.xii.de cī.dei, qcgd scit, scīcī cognitiōē cōphēdiē. ergo qd scit ex puris naturalib⁹: ex puris naturalib⁹ cōphēdiē. s; dei qditas cū sit eē purū n̄ limitatū, vt hitū ē supra, nō p̄t cōphēdi ab eē creature naturali limitato, vt videb⁹ loqndo de creaturis. ergo &c. In opposi.

Dicēdū ad hoc: q ad modū trīplīcīs cognitionis sensitiūē cōtingit imaginari de deo trīplīcē cognitionē itellectuā. Est em̄ qdā cognitiō sensitiua rei ex ei⁹ p̄ntia nuda p̄ essentia suā. Sicut oculus videt colores i pariēte. Est aut̄ alia cognitiō sensitiua rei i ei⁹ absentia. & hec est duplex. Vna q̄ res ipsa cognoscit p̄ suā ppriā speciē. Sicut hō imagnat i tenebris colores quos vidit i lumine. Alia q̄ res cognoscit p̄ speciē alienā: sicut ouis vides lupū, p̄ speciē coloris ei⁹ & figurę estimat inimicū & noxiū. Ad modū primē cognitionis sensitiūē de⁹ cognoscit immediate p̄ nudā essentiā: et hoc simplici itelligētia: nō rōne collatiua p̄ aliquid mediū rōnis. Vn̄ & illa cognitiō dicit cognitiō visionis: ga i ea videt deū oculus mētis: ad modū quo videt ocul⁹ corporis formā coloris. Hoc mō scire vei itelligere de deo qd fit p̄ essentiā: nō cōtingit ali- cui creature ex puris naturalib⁹, de quo i se debet eē bona q̄stio: neq̄ siīr cognitione rali cognoscibilis est i vita ista ex cōi gfa. fm q̄ dicit Aug. in li. de fide cathol. Tua essentia & sp̄es potest dici, & sōa: & est id qd est. Reliq̄ aut̄ nō sunt id qd sunt. Hæc verissime p̄t dicere: Ego sum q̄ suū. Hec tāta & talis est: vt de ei⁹ visiōē nihil i hac vita sibi vsurpare mēs hūana audeat, qd solis electis tuis p̄miū i subseq̄nti remuneratiōe referuas. Vn̄ sup̄ illid: Habitat lucē inaccesibile: quā nullus hoīm vidit: sed nec videre p̄t. Gl. In hac vita, post aut̄ videbit. Intelligo aut̄ i hac vita scdm cōmunem cursum: & secundum cōmunem gratiā. In raptu aut̄ ex gratia priuilegiata bene p̄t videri ēt i vita ista: sicut viderūt ei⁹ Paulus & Moyses. vt deteriat Aug. in li. de vidē do deū, ad Paulinā. Ad modū aut̄ scdē cognitionis sensitiūē nō est deus oīno natus cognoscit. ga nō habet speciē sui aliā a sua essentia q̄ cognoscibilis sit: ga nihil p̄t eē simplicius essentia ei⁹: de quo alias debet eē sermo. Ad modū aut̄ tertii modi cognitionis sensitiūē sic i p̄nti cognoscit quid fit ex puris naturalib⁹ affīstētē diuina illustratione generali. et hoc est ex creaturis, vt vi debit i seq̄ntib⁹. Et de isto tertio mō cognoscēdi p̄cessit prima rō. Aliter em̄ de⁹ fm cōem cursum hui⁹ vitē nobis nō est rō cognoscēdi alia(dico rāq̄ primo cognitū) q̄ scdm illū modū quo cognition ei⁹ capīt ex creaturis: vt ifra videbit. **A**d scdm: q̄ rō pmittit se demōstraturā deū vt oculis demōstrat sol: Dicēdū q̄ verū ē: sed nō oīno i virtute sua: sed i virtute luminis gl̄ie, vel special' gr̄e: cui⁹ est suscep̄tua, & firmit p̄ fidē se suscep̄turā cōfidit, si bñ naturalib⁹ suis vfa fuerit: ga hñti dabit. & i tali cōfideria illid pmittit: nō p̄sumēdo devirtute naturali ppria, s; de diuina bonitate gratuita. **A**d tertii: q̄ ex puris naturalib⁹ p̄t hō cognoscere veritatē similit̄ ergo & maiorē & maximā: Dicēdū q̄ illa dignitas, Si similit̄ ad similit̄ &c. itelligit solū i illis q̄ adiūcē se hñt p̄ se: vt se hñt albū et disaggregare. Prop̄ qd seq̄. Si albū disaggregat, & magis albū magis, & maxis albū maxis. Nūc aut̄ i p̄posito h̄ cognition & veritas p̄ se, se hñt adiūcē: & ideo sequit ga veri est cognition: q̄ maioris veri ē maiori cognition: & summi veri summa cognition, sicut si appetit⁹ boni: & maioris boni maior appetit⁹: & maximis maxim⁹: et p̄ hūc modū finis artiū est infinit⁹: quia em̄ artifex appetit finē opis p̄ se fm finis intēsionē, sequit intēsio appetit⁹: vt si medic⁹ appetit facere sanitatē, maiorē sanitatē magis appetit facere: et si in infinitū cresceret itētio sanitatis: & appetit⁹ ei⁹ fili: Nō tñ se habet adiūcē p̄ se veritas & potētia sciēdi ipsa i sciētē sicut nec sanitas & potētia recipiēdi ipsam i subiecto. Et ideo sicut medicus h̄ appetat sanitatē semp magis & magis i infinitū scdm clementū sanitatis: nō tñ facit eā i subiecto semp magis, ac magis i infinitū: sed solū fm possibilitatem subiecti, vt dicit phis. ii. c. & m. Sic sciēs siue potens scire & cognoscere: licet veritas & scibile excrescat p̄ intētione i infinitū: non. tñ p̄t eā recipere p̄ cognitionē nisi scdm modū & gradū esse & naturę sūc, vt dictū ē. Nec est in hoc defect⁹ alius ex pte cognoscibilis ex natura ei⁹ excellētiē quā nō p̄t pati recipiēs: sicut est ex pte solis ne videat ei⁹ oculus vesptilionis: sed ex pte subiecti: ga oīno ei⁹ cape non p̄t. Immo si cape posset quātūcūq̄ debiliter, capiētē cōfortaret: vt semp magis ac magis posset se cognoscere & alia: & nāq̄ corrūperet, ecōtrario ei⁹ qd cōtingit in sole: & vlt circa excellētiā sensibiliū. sed hoc habet p̄ se q̄stionē bonā. **C**ōfili dicēdū ad quartū: q̄ nullā veritatē scim⁹ nisi sciēdo primā veritatē Sed hoc nō cōtingit ex puris naturalib⁹ nisi scdm modū quo scit ex creaturis, vt ifra videbit. **I**ra Tertiū arguit: q̄ nō est eadē cognition qua cognoscit deo si est & qd est. Primo sic: qm̄ si ita esset: tunc cū certa cognition & deteriata p̄t haberi deo si est, vt habitū est supra: & certa & determinata p̄t de eo haberi cognition qd est. cōseq̄ns falsum est p̄ Hu. vt supra. in. q. an deū esse fit p̄ se notū, ergo &c. **S**ecundo sic, quoq̄ cognition est eadē, ynū nō p̄t cōcipi a cognoscēdū ad quartū. **N**on sequitur. **Q**uest. III. Arg. 4.

Bumme

In opposi.

O
Resolq.

Sc̄ēre sine altero, essentia dei pōt cogitari & cōcipi nō cōcipiēdo ip̄m esse, vt habitū est supra ergo &c. Cōtra. sicut vniq̄d se habet ad veritatem, & ad cognitionē: sed eadem veritas oīno indiuīsa est ipsius si est & quid est deo: quia eius esse est eius qd est esse: quia essentia sua est sua quiditas, vt habitum est supra. ergo &c.

Hic primo vidēdū est qd sc̄iatur de re sc̄iēdo si est: & qd sc̄iēdo qd est. aliter em̄ nō poterim̄ sc̄ire cōuenientiā & differētiā ipsorū. Prius em̄ oportet aliq̄ cognoscere i se anteq̄ possit cognosc̄i eorū cōueniētia aut dīa iter se. Sc̄iēdū ergo primo de si est: & sūt de qd est: q̄ vtrūq̄ vno mō est p̄cognitio. sc̄dm q̄ p̄his deteriat de eis i p̄cipio prīmi Post. Alio vero mō ē q̄stio. sc̄dm q̄ deteriat de eis i p̄rī. sc̄di Post. & se habet qd est & si ē i oīb̄ suis acceptiōib̄ adū uicē sc̄dm hūc ordinē. Quid est em̄, p̄cognitio ē nuda, & simp̄l cognitio. & itellec̄t̄ cōfusus ei⁹ qd significat p̄ nomē: nihil i significato noīs determinādo: neq̄ q̄ sit eius qd est ens i rerū natura neq̄ q̄ sit nō ens: sed solū q̄ de se sit cōcept⁹ aliq̄s: & res nō a ratitudine sed a reor reris dicta: quē ex sua intētione nō deteriat aliqd esse essentie, vel existētiē: neq̄ nō esse: sed se habet p̄ idif̄ ferētiā ad id qd purū nihil est: vt Hircoceru⁹ vel Tragelaphus: & qd est essentia & natura aliq̄ sc̄dm q̄ supra expositiū est. Et ideo ex cognitione ei⁹ qd qd est vt est p̄cognitio, solū qd dicit p̄ nomē intelligere oportet. vt dī i p̄ric. Poste. Et ē primū qd p̄ vocē apphēdit̄: & p̄cedēs oēm alia notiā, & scientiā de re quaciq̄. Precedit em̄ cognitionē de re significata si est aut nō est: siue quo ad esse essentie: siue quo ad esse existētiē. Vn̄ cognitione ei⁹ qd qd est: cū est p̄cognitio, idif̄ reter se habet ad ens & nō ens, & neutrū determinat. Significare em̄ p̄ nomē est & q̄ nō sunt si cut ea q̄ sunt. vt dicit. ii. Poste. Vn̄ istud qd est: nihil aliud est q̄ ratio noīs: quid. s. nomē significat. Quo cognitio statim de cōcepto in rōne noīs: vt q̄ nomē idicatiū fit ei⁹ qd est aut homo aut Tragelaphus: statim dubitat homo de eo qd rō noīs de se nō determinauit: videlicet si est vel nō est res. s. aut natura aliq̄ quo ad eē essentie: & est p̄ia dubitatio fundata sup primū cōceptū mētis q̄ ē entis, i respectu ad suū cōtradicitorū: qd ē nō ens: sup quo fundat̄ prima cōsis anī mī cōceptio. De quolibet affirmatio v̄l negatio, & nō simul de eodē. Vn̄ p̄hs. iiiii. Met. & Auic. primo Meta. siue: disputat̄ cōtra negātes hoc ex noīs significato: tāq̄ nihil aliud fit p̄cedēs hmōi p̄incipiū in hūana cognitione: nisi deteriata noīs significatio & cognitione ei⁹ qd qd est: qd dī p̄ nomē. Vn̄ dubitatio de re q̄cūq̄ an fit i eē essentie natura aliq̄: an nō: debet deteriari i p̄cipio cuiuslibet cognitionis scientiālis. De quo em̄ habet sc̄ia, necesse ē sc̄ire q̄ ē. qd. n. nō est, null⁹ sc̄it, vt dī i. ii. Post. Et est istd sc̄ire de prio & simplicissimo cōceptu icōplexo entis: q̄ nat⁹ est haberi de eo qd sc̄it p̄cognitio ei⁹ qd dicit p̄ nomē. s. an ip̄m sit res & aliq̄ natura. q̄ est primū cōcept⁹ simplicissim⁹: ga de esse absoluto simp̄l dīcto nō determinādo circa ip̄m hoc vel illd: siue i ḡne siue in specie: qd statim, vt dicit Auic. i. Metaph. siue, prima ipsiōne i aīa i p̄imis: Ita q̄ oīs alia cognitione de re siue creati: siue icreat: siue substātię: siue accidētię: p̄ additionē se habet ad istā, sicut oīs alia intētio entis se habet p̄ additionē ad eē: & differēs est ab illa v̄l sc̄dm rōne: vel fīm intentionē aliquā. Et ita sicut i p̄cognitione qd est, cognoscit̄ simp̄l qd dicit p̄ nomē: nō determinādo esse vel nō esse: sic i cognitione de re si est icōplexu cognoscit̄ simp̄l esse de re intellec̄ta si est; nō determinādo circa ipsam an fit hoc vel illud, creator vel creatura, substātia aut accidēs. & hoc ē cōphēdere eē de re sub illa rōne q̄ ens ē subiectū metaph. cui quodā mō accidit̄ substātia & accidēs, sicut inferiora accidit̄ superioribus. & v̄l illud dī accidēs rei, qd est ei adueniēs extra suā p̄priā intētione & definitionē. sc̄dm q̄ dicit Auic. i prio Metaph. De qb̄ tractat̄ i alīus scientiis: sunt accidēs in hac scientia: qm̄ sunt dispositiōes q̄ accidit̄ ad esse & diuīsiones eius. Ens em̄ talis natura est: q̄ p̄dīcat̄ de oī: siue illd substātia fit: siue aliud. Ipsiā n. substātia ex hoc q̄ est ens: nec est substātia: nec s̄ba aliq̄. Hic etiā dicit p̄hs i. ii. Poste. q̄ s̄ba nō est eē simp̄l: sed aliqd eorū q̄ sunt p̄ se. Et nota q̄ i; talis cognitione de esse sit prima i q̄cūq̄ re, respectu oīm aliarū in eadē: ipsa tñ i vna re p̄cedit seip̄sam in alia re. Quodā em̄ sunt ita prima q̄ nō possunt notīficari p̄ alia esse. Alia vero sunt quorū esse p̄ aliorū esse notificat̄ & probat̄. Cognitione de esse si est circa illa q̄ sunt de prio mō, ē p̄cognitio. Vn̄ de subiecto sciētię qd est primū i illo ḡne oportet p̄cognoscere si est: vt dicit prio Post. Circa illa vero q̄ sunt de sc̄do mō est q̄stio: vt si est aut nō est Centaurus aut deus: sicut dicit i p̄cipio sc̄di Post. Cognitio aut si est icōplexo de eo qd p̄ cognitione qd est intelligit̄ in noīs significato statim postq̄ de eo cōceptū est eē, dubitat homo de eo qd est simp̄l cōceptū nō determinatū, dubitat iquā si est substātia vel accidēs: & est dubitatio fundata sup primā diuīsionē eē. qm̄, vt dicit Auic. prio Metap. Qd pri⁹ ē oīb̄ diuīsionib̄ eorū q̄ sunt p̄ essentiā, est: qm̄ eē duob̄ modis ē. Vn̄ qdē est nō eē i alio, vt i subiecto cui⁹ ē ps. qd ē substātia, ali⁹ qd ē eē i alio: vt i subiecto cui⁹ ē ps: & ē accidēs, & illd qd sic dubitat, ē id qd

Q

Arti. XXIII. Quæ. III. Fo. CXXXIX.

quærit q̄stionē gd est: cuī cognitio aīq̄ possit haberi aut aggredi, nccio p̄supponit cognitionē si ē. Scdm q̄ df i. ii. Post. Impossibile ē scire gd ē ignorātes si ē: ga de eo qd nō ē nō cōtigit scire gd ē. fm q̄ dicit i eodē. Quid ē Tragelaph⁹ nō cōtigit scire. Sed itelligēdū q̄ scire si ē, cōtigit R dupl̄ de re aliq; aut p̄ cognitionē sui acc̄ns: ga ei qd nō ē nihil accidit: et iō cognoscēdo si est de eo qd acc̄ns ē: nccio scit i gnali ga ē aliqd cui accidat: aut p̄ ideteriatā & cōfusā cognitionē suę naturę: ad modū quo significat ip̄o noīe quā deteriat ip̄a cognitionio gd ē: q̄ exprimit i definitiua rō, vt dicit p̄ls i. viii. Met. s; diuersimode. Nomē em̄ qddā i definitū significat, vt circul⁹. Definitio at q̄ df q̄ ē figura plana vñica linea cōtēta, diuidit i singlaria, i. i singulas p̄tes rei definite, vt dī i pri. phy. Scire si ē de re p̄rī mō ē si ē fm acc̄ns, qd hō ē vere scire de re si ē. Scire vero de ea si ē scđo mō: ē scire de ea si ē vere & p̄ se. Vñ postq̄ p̄ls dixit i. ii. Post. q̄ impossibile ē scire gd ē igno rātes si est: cōtinuo adiūxit illos duos modos sciēdi si ē, cū dixit. Hoc at si ē alī qdē fm acc̄ns hēm⁹: alī h̄ntes qd ip̄i⁹ rei. Per qd inuit q̄ cognitio si ē vere & p̄ se, ē quodā mō ps cognitiōis ei⁹ qd qd ē: nō at cognitioni ei⁹ qd ē si ē, fm acc̄ns, de quo statī subiūgit. Sed q̄cūq̄ fm acc̄ns sci m⁹ ga sūt, nec ē nullo mō se h̄fe ad gd est: ga nec ga sunt vere scim⁹. S; q̄cūq̄ hēm⁹ p̄ se ga sūt: facile ē de illis p̄ si est i uelrigare gd est: ga quātū de eis hēm⁹, ga est, xātū de eis hēm⁹ gd ē, h̄ndo d. ex si ē, aliqd ei⁹ qd est gd ē. ē. n. isti si ē, aliqd portio ei⁹ qd qd ē: ga est ideteriata cognitionio gn̄is & naturę rei: nec tñ cadit sub eo qd ē qd ē, qd distinguit cōtra si ē. Hoc. n. qd ē, ē q̄stio de natu ra rei deteriata, vel fm gen⁹: et hoc quo ad incōplerā cognitionē ei⁹ qd qd ē: vel fm definitiuā rōnē: & hoc quo ad cōpletā cognitionē ei⁹ qd qd est: in q̄ctiā cognoscēdo qd qd est: cōplete co gnoscit si ē: qd ē q̄stio de natura rei oīno ideteriata, et fm gen⁹ gn̄alissimū. Vñ sicut ip̄fecta & i determinata cognitionio est principiū cognitionis p̄fecte & deteriata: sic cognitionio ex q̄stione si est, ē principiū cognitionis ex q̄stioē gd est. & ecōuerso sicut habita p̄fecta & deteriata cognitione, p̄ficiēt q̄cqd erat ip̄fectū i cognitionē ideteriata, sic h̄ita cognitionē p̄fecta ex q̄stioē gd ē, h̄r p̄fecta cogni tio ei⁹ qd q̄rit q̄stio si ē. Scdm q̄ docet Cōm. cū dicit sup cap. de vacuo. Princiū q̄stiois p̄ vtrū simplex. s. vtrū aliqd sit vel nō, est exponere nomēp sermonē cōpositū ex alio qd est gen⁹: & alio qd ē dīia: & tūc vlt̄i⁹ igrere vtrū sit gen⁹ ei⁹ qd positiū ē eē gen⁹: & vtrū sit dīia ei⁹ qd ponit vt dīia. qñ aut̄ sic eē iuenit tūc scit res illa eē. Si at nō iuenit eē i aliquo gn̄ie: tūc scit ga res nō est. & sic p̄fecta rō cognitionis ip̄i⁹ si ē: est cognitioni ei⁹ qd est qd est. Et iō dicit p̄ls i. ii. Post. Sciē tes ga est qd sit q̄rim⁹. Cā. n. ip̄i⁹ ē. Qd exp̄ssi⁹ repetit cōseq̄nt cū dicit. Sicut dixim⁹: idē ē sci re & qd est: & scire cām ip̄i⁹ si est. Et nota fm p̄dicta de cognitionē si est, q̄d ē cā est de illis q̄ sunt oīno prima i natura & essentia sua: q̄ nec p̄ alia habet p̄bari aut notificari: tūc est p̄cogni tio: fm q̄ de subiecto sciētię oportet p̄cognoscere qd est, sicut si est. Cū vero ē de illis q̄ nō sunt oīno prima i natura & essentia sua, sed h̄nt aliquo mō priora: qbus h̄nt notificari: tūc est q̄stio Scdm q̄ df. ii. Poste. Eorū q̄ sunt: alia sunt sine medio: & p̄cipia sunt: q̄ esse & qd est supponere oportet: Sed habētiū mediū quoq̄ est qdā altera cā, p̄ demōstrationē oīdere. Cognito aut̄ de re si est de incōplexo: et qd est definitiuā rōnē: restat dubitatio de si est cōplexo: vc; de inhären tia rei ad rē: & hoc vel essentiali: vt si hō est aīal: si deus est bon⁹: vel accidentalē: vt si hō est ali bus vel nō. Et differt si est de icōplexo & de cōplexo: ga si est de incōplexo, est de esse rei in se qd est sua vera entitas. Si vero est de cōplexo: est de veritate cōponis: q̄ ē diminuta rei entitas apud aīam. Et de isto si est cōplexo: sciēdū q̄ in eis q̄ sunt prima & p̄ se nota est p̄cognitio, vt q̄m oē aut affirmare, aut negare verū est: vt dī i principio Post. In eis aut̄ q̄ nō sunt prima: nec oīno p̄ se nota, est q̄stio quā p̄ls i. ii. Poste. appellat q̄stionē ga est. Cū em̄, vt dicit, vtrū aliqd sit hoc aut hoc q̄rim⁹ i numerū ponētes: vt vtrū sol deficit aut nō: ga q̄rim⁹. Inueniētes. n. ga deficit pausam⁹: & si i principio sciēm⁹ ga deficeret, nō q̄rerem⁹ vtrū. Cū aut̄ sciām⁹ ip̄m ga ip̄m pp̄i qd q̄rim⁹: vt scientes ga deficit, pp̄ter qd deficit q̄rim⁹: quo teriato finit hūanę iue stigationis sollicitudo. His p̄libatis dicēdū ad p̄positū. cū q̄rit: vtrū eadē cognitionē cognoscit de deo si est & qd est: Sciēdū q̄ cognitionio cū fit qdā assimilatio cognoscētis ad cognitionū: q̄stio de identitate cognitionis p̄ intelligi vel ex pte cognoscētis, vel ex pte cogniti. Si ex pte cogniti: sic nō est dubiū quin eadē cognitionē vtrūq̄ de deo cognoscit: quia in deo quātū est ex pte sua dif ferētiā nullā ponit: sed si aliquā habeat differētiā, hoc est ex pte cognoscētis. Vnde ex pte cognoscētis solū habet locū q̄stio: & dicēdū q̄ si qd est: est p̄cognitio: q̄ non eadē cognitionē cognoscit vtrūq̄ de deo: quia bene cōtingit scire de deo quid dīit & intelligitur per no mē intellectu confuso & indeterminato: nō sciēdo si sit deus: quocūq̄ mō intelligat si est p̄co gnitio vel q̄stio: siue de incōplexo siue de cōplexo: ga cōstat, vt dicit Aug. i. de doct. Christiana

s. iii

T
Responsiō

Summe

¶ oēs latinē lingue cī aures eoz sonus iste deus attigerit: mouet ad cogitandū excellētissimā quādā naturā: qui tñ bene posunt dubitare an ipsa habeat esse in existēria actuali aut in rerum natura: quia q̄rens & inuestigans ex creaturis ductu naturalis rōnis, an deus habeat esse vel in effectu: vel in rerū natura, necesse habet prius scire qd intelligit hoc noīe deus. Ali ter enim nesciret quando per rationē inueniret an ipse habeat esse, vt dictū est supra in q̄stio-
ne: an cōtingit hoīem scire ex creaturis deū esse. Vnde & quod populares idololatre ponebant
deū esse aliquid p̄ essentiā & in effectu: hoc nō erat ex aliqua eoz sciēcia quā habebat de eiusen-
tia: vel eius existēria: sed ex fide quā habebat phis: qui illud p̄ rōnes ex creaturis (vt habitum
est supra) de deo scierūt: a quibus etiā habebat noticiā eius quod dicitur p̄ hoc nomē deus. Et
ideo in determinatiōe eius qd p̄ nomē intellexerūt, errabat: cōvnuq̄s eoz illud ponebat deū
est: qd ceteris anteposuit: qdā celū: qdā solē: qdā lunā: & sic diuersi diuersimode, vt dicit Aug.
iii. de doc. Christ. qd nūq̄ fecissent, si aliquid de si est deus: vere sciuissernt: ga qd diuinę naturę co-
gnoscit esse: nō cognoscit esse eius nisi cognoscēdo ipm excellere oē qd in creatura reperit. Qd
quia bene nouerūt phi, et si adorabat idola cum populo rāq̄ deos ī tēplis: ostēdebāt tñ deos nō
esse ī suis scholis: negātes deos esse in scholis: quos sicut deos venerabant in templis. vt dicit

X Aug. de vera rel. Si vero qd est sit q̄stio: aut ergo est de natura dei in aliquo ei⁹ generali attri-
buto: & hoc vel cōmuni cū creaturis, quo intelligit cognitione idistincta: vel sibi appropriato:
quo intelligit cognitione distincta. scdm q̄ de his modis cognoscēdi qd est deus, infra videbit. aut
in p̄iculari de illa singulari natura: ī qua lucet veritas oīm attributor̄. Si primo mō: tunc si
est: aut est de cōplexo, aut de incōplexo. Si de cōplexo: aut ergo possum⁹ loqui de cognitione in
actu vel ī habitu. Si de cognitione ī actu: tūc dicēdū q̄ nō est eadē cognitio q̄ scit de deo si est
& qd est. Pōt em̄ aliq̄s actuali cognitione cōcipe ī aliquo ḡnali attributo diuino id qd de⁹ ē: vel
cognitione indistincta: vt intelligēdo bonū simplē: vel distincta, intelligēdo bonū nō p̄cipiatū: sed
per essentiā bonū, vt supra expositū est: nō cōcipiēdo īsimul inherētiā esse ad ipsum siue sim-
pliciter: siue ī actuali existēria: vt habitū est supra. Si vero de cognitione ī habitu: dicēdū q̄
est eadē cognitio oīno qua scit de deo si est aliquid & qd est. Si em̄ intelligens qd est deus, ī ei⁹
quātūcūḡ ḡnali attributo aduertat de ei⁹ esse, impossibile est intelligere vel cogitare qd est deus
quā simul cogitaret esse: ga p̄dicatū cogitat in subiecto. & scdm hoc deus nō pōt cogitari nō
esse. vt infra dicet. Cogitās em̄ bonū vel sapiēs vel aliquid h̄mōi sub rōne qua cōuenit deo. S. co-
gnitione distincta qua deo soli cōuenit illud cōcipiēdo, cogitat sub rōne qua est bonū nō p̄ci-
patū: sed p̄ essentiā: q̄ est suū esse & sua existēria: & quo maius exocgitari non pōt. vt habitū
est ex supra determinatis. Si vero qd est deus intelligat ī aliquo ei⁹ attributo generali cogni-
tionē indistincta: qua etiā creature cōuenit, de qua infra dicet: nō oportet q̄ intelligēs qd est de⁹,
intelligat eū esse: ga illud qd ī rōne sua nō includit esse. Si vero si est sit q̄stio de incōplexo: &
sūlter qd est de natura dei ī aliquo ei⁹ ḡnali attributo: siue cōmuni, siue appropriato: sic oīno
est eadē cognitio qua cognoscit si est: & qd est: quia oīno idipm sunt ī eo essentia & esse. &
sic nō differt cognoscere si est & qd est: nisi ratione tñ. sicut sola rōne differunt essentia & esse
vt habitū est supra. Si vero qd est sit de natura determinata dei ī p̄iculari qua est ipsum ēē
purū simplicissimū: ī quo ratio oīm attributor̄ fundat: tūc similiter distinguēdū vt prius de
si est: q̄ pōt esse de cōplexo vel de incōplexo. Si primo mō: dicēdū q̄ nō est eadē cognitio qua
de deo cognoscit qd est & si est: ga homo bene pōt cognoscere certitudinaliter & determinate
quia vera sit ista p̄positio qua dicit deus est: cum tñ nō sciat determinate & in particulari na-
turā ipsius dei qd sit. Illud em̄ bñ pōt scire hō ex puris naturalib⁹: istud aut̄ nō: nec ī vīta ista
nec ex gratia cōmuni: vt habitū est supra. Si vero fuerit si est de incōplexo: aut ergo cognitio si
est de deo, habet scdm accidēs: aut p̄ se. Primo mō: nō est eadē cognitio: ga ex creaturis potest
cognoscit si est deus: nihil cognoscēdo de ei⁹ qd est ī natura sua p̄iculari. Si scdm mō: sic penit⁹
est eadē cognitio: ga si est cognoscere de deo p̄ se, nō cōtingit nisi scīdo qd sit ī p̄iculari eius
natura: nō ī aliquo ei⁹ attributo, per attributa em̄ cognoscit si est: nō nisi p̄m accidēs: vt infra
dicēdū est. Nec cōtingit cognoscere de deo ī p̄iculari qd sit: nisi simul cognoscēdo ga est. Et sic
dicēdū: q̄ multo efficacius cognoscēdo qd est ī p̄iculari, cognoscit si est incōplexi deo: q̄
cognoscēdo qd est ī aliquo ḡnali ei⁹ attributo. ¶ Per dicta patēt obiecta. Primi em̄ argumē
tū solū p̄bat q̄ cognitio si est deus de cōplexo & qd ī p̄iculari nō sunt eadē cognitio: qd bene
concessum est. ¶ Cōsimiliter in eisdē membris proceſſit scdm argumētū. ¶ Tertiū vero argu-
mentum procedit de si est incōplexo: & ipso quid qd q̄stio est. Et bene concessum est q̄ ī istis
membris eadē cognitione cognoscitur de deo si est & quid est.

Z
**Ad pri.
princip.
Ad scdm,
& tertium.**

Artic. XXIIII. Quest. IIII. fo. CXL.

Irra Quartū arguit: q̄ scire quid nō est deus, nō expedit ad sciendū qd est. Primo sic, sicut se habet vnuqd̄s ad esse, & ad cognitionē. Sed vnuqd̄s cō tradictiorū nō cōfert ad esse alteri⁹. ergo nec ad cognitionē qd nō est: est cōtradictoriū ad qd est. ergo &c. Secundo sic. P̄iuatio nata est cognoscī p̄ habitū: nō ecōuerſo: quia rectū est iudex suip̄ius & obliqui. vt dicit. i. de aia. Quid nō est: est priuatio eius qd est quid est. ergo &c. In cōtrariū est Aug. xxii. ser. sup Io. Si nō potes cōprehēdere qd est deus: vel cōphēde qd nō sit: multū p̄fēris si nō aliud q̄ est deo senseris. Nōdū q̄s potest puenire ad qd sit deus: pueniat ad qd nō sit: non est corpus: non est terra: non cēlū: non luna: non sol: non stellæ: non est deus mutabilis species: transi hæc omnia: hanc pietatē volo a te seruari: & p̄cipue moneo vt si non vales comp̄ hendere deus quid sit: parum non tibi putes scire quid non sit.

A
Quest. IIII.
Arg. I.
2

In opposit.

Dicendum ad hoc: q̄ tendens in fine quēcūq̄ duobus promouetur: quorū vnū est fuga, & amotio eius qd est impedimentū morus in fine: & facit deuiare a fine: Alterū vero est adhēſio & tentio eius qd est ductiuū in fine. & hoc scđmi duas p̄tes iustitię qbus acgrunt virtutes. s. discedēdo a malo & faciendo bonū. Nūc autē cognitio qd est deus, finis est tēdentis studio suo in cognitionē dei: cuius impedimentū est ignorare qd nō sit deus in creaturis: p̄mo tūs vero eius est scire qbus gradibus a creatura ascēdit ad cognitionē eius qd est deus: nec potest scire de aliquo in creatura q̄ sit gradus ascēdēdi ad deū: n̄iſi cognito q̄ nō sit deus. aliter em̄ in illo sistere vellet in via. s. p termino vię. Primū ergo quo mouet tēdes cognoscere qd est deus: est cognoscere qd nō est: ne i illo fistat putādo id deū eē qd nō est deus. Et ideo dicit Boethius, q̄ cognitio malī bono deesse nō pōt: nec vitañ malū n̄iſi cognitū. Et hoc est qd dicit Aug. sup Io. ser. xxi. Intelligam⁹ qd verū est: si aut̄ hoc nō poterim⁹: nō eamus i illud qd falsum est. Melius em̄ est nescire q̄ errare. Itaq; ante oīa curare debem⁹ vt sciam⁹. Si aut̄ nō poterimus deuenire ad veritatē, nō eamus ad falsitatē. Et hoc maxime cauēdū est circa cognitionē quid est deus: quia vt dicit Aug. i. de trī. neḡ p̄iculosis alīcubi errat: nec laboriosius alīqd q̄ rit: nec fructuosius alīqd inuenit. Et q̄a in tali īvestigatione difficultim⁹ est hoīes cauere sibi oīno ab errore, ideo dicit Aug. ibidē. Si qd eis erga deū amoris vel timoris est, ad initū fidei & ordinē redēsidū est. Iam sc̄ieres q̄ salubriter in sancta ecclesia medicina fidelū constituta sie ut ad p̄ceptionē īcomutabilis veritatis imbecillē mentē obseruata pīetas sanet: ne in opinionē noxię fallitatis temeritas īordinata p̄cipitet: quia mētis humanę acies īualida in tā excellēti luce nō figitur: n̄iſi p̄ iustitiā fidēi nutrita vegetet. Excedit em̄, vt dicit de sent. Prosperi, sup eminētia diuinitatis nō solū vītati eloquii nostrī: sed etiā ītelligētię nostrę facultatē. Nō qua em̄ notitię ps̄ est, si anteq̄ scire possum⁹ qd sit de⁹, possumus scire qd nō sit. Querētes igit̄ qd sit deus, q̄cqd cogitant̄ occurrit abiūcimus, respūm⁹, improbam⁹, nō esse hoc qd q̄rim⁹ nouim⁹: q̄uis illud nondum quale sit nouerimus. Est igit̄ in nobis (vt ita dicam) q̄dam docta ignorātia: sicut dicit ad Probat.

B
Responsio

Cad primū ī oppositū: q̄ oppositū non confert ad esse oppositi: ergo neq; ad cognitionē: Dicēdū q̄ verū est p̄ se in causando esse aut cognitionē. p̄ accidēs aut̄ amouēs phibēs bene pōt cōferre: sic vt frigidū circūstās calidū: & i hoc phibēs ne diffundaſ extra se: sed q̄ cōstringatur intra se: & sic fortius cōburit. sic cognoscere qd nō sit deus, constringit intellectū vt intra se spūaliter q̄rat qd sit deus: & nō euagēt q̄rendo eti p̄ creaturas extra se: & sic valet multū ad cognoscendū qd sit deus. **Ad secundū:** q̄ priuatio nō est principiū cognoscendi habitū: Dicēdū q̄ verū est p̄ se: sed magis econuerso: per accidēs aut̄ non est incōueniēs vt dictū est. Verūtamē intelligēdū q̄ negatiō circa id quod non est deus: duplex est: alīqd em̄ negat de deo ratione rei significatię: vt q̄ non est lapis aut canis, aliquid vero negatur de ipso ratione īmp̄fectionis scđm quā īuenit in creaturis: vt q̄ deus nō est bonus: quia est superbo nus: & ipsa bonitas: & hm̄i. Cognitio qd nō est deus primo modo p̄seruat ab errore: ne credat deus esse qd non est: non aut̄ agit ad dirigendū in cognoscendo quid est: quia est pure negatiua n̄iſi p̄seruando a putando esse quod nō est. Cognitio vero de deo quod nō est secundo modo: non solum p̄seruat ab errore, ne credat esse deus qd nō est: sed agit ad dirigēdū in cognoscendo qd est, eo q̄ nō est pure negatiua: sed negādo circa rē rationē īmp̄fectionis intēdie includere circa eā in deo p̄fectionē illi īp̄fectiōi cōtrariā. Vn̄ dicit q̄ detis nō est bon⁹ ne intel ligat bonū cōuenire ipsi p̄ inherētiā & p̄icipationē: & sic intelligat eē bonitas ipsa p̄ essentiā. Et hoc est qd ītellexit Auicē, in. viii. Metaphysicę suę. Prius est esse expoliatū cōditione negant.

D
Ad prī
prīn,

E
Ad secundū

Summe

di priuationes & ceteras proprietates ab eo: nō q̄ ipsum sit esse expoliatū: cuius hæc pprietas est. ipsum enim nō est illud ens expoliatū conditione negandi: sed est ens conditione affirmandi. s. q̄ est. ens cum conditione non addita compositioni.

F
Quest. V.
Arg. 1.

In op po. 1.

Ira Quīntum arguitur: q̄ nō contingit cognoscere deo quid nō est: nō cognoscēdo quid est. Primo sic. scire quid nō est deus: est scire de aliquo q̄ est aliud a deo. Non scitur aut̄ quia est aliud a deo, n̄ sciat qd est deus: q̄a aliud est relatiū diuersitatis: & cognito vno relatiuorū necesse est cognosci reliqui. ergo &c. Secundo sic. ex eodē habet cognosci quid est rei alicui idē: & quid diuersum ab eodē: quia ab eodē est in re identitas sibi: & diuersitas ab alio: & sicut vniquodq̄ se habet ad esse, & ad cognitionē. sed nō cognito de aliquo quid sit, non potest cognosci quid sit idem sibi: vt in exēplo Themistii de seruo fugitiuo: qui em̄ nō cognoscit eū, non potest scire si ipse est cū eū inuenierit. ergo &c. In oppositū est Aug. in duabus auctoritatibus dictis in q̄stione p̄cedenti. In prima vbi dicit. Non parua notitiae pars est, si anteq̄ scire possimus quid sit deus: possum⁹ scire qd nō sit. Et. in secunda vbi dicit. Nō esse hoc qd q̄rimus nouimus: q̄uis illud nondū quale sit nouerimus. Item q̄ ecōuerso nō potest sciri quid sit: nō sciendo qd nō sit: videt. q̄ scdm plm: q̄ bene definiūt contraria confignificant. Contraria aut̄ sunt qd res est: & qd non est. ergo &c. In contrariū est: quoniā qui scit de deo q̄a est id qd ceteris est anteponēdū, scit aliquo mō qd est: q̄a hoc conuenit ei rōne suę quiditatis super alia. sed hoc sciēs de deo bene ignorat qd nō sit. Nā vt dicit Aug. i. de doc. Christ. cū alii alios & alios deos colūt: siue in celo, siue in terra, oēs tñ certatim p̄ excellentia dei dīmīcat: nec q̄q̄ inuenirī potest hīc, qui desū esse credat quo est aliquid melius. ergo &c.

G
Responsio.

Dicendū ad hoc q̄ ista questio q̄rit an vna & eadē cognitione cognoscitur deo qd est, & qd nō est: vt q̄ cognoscit vnu de ipso, cognoscat & aliud. Et est dicēdū q̄ deo duplex est cognitione qd est, p̄ter illā q̄ est determinata p̄ nudā essentiā: q̄ nō potest sciri quid sit nisi sciēdo qd uon sit simul pfecte: & ecōuerso nō potest sciri pfecte qd nō sit, nisi pfecte sciēdo qd sit. vt semp affirmatio sit causa pfecte cognitionis ipsius negationis: & p̄ter illam etiā q̄ est indeterminata p̄ esse cōfusum in eis q̄ sunt creaturarū: de qua videbim⁹ i sequēti q̄stione: q̄ nō est cognitione discreta: & ideo nō habet locū q̄stio ista de cognitione illa: q̄a nō cognoscit qd nō sit res nisi discernēdo eius esse & nō esse, p̄ter has iquā duas cognitiones de deo eius qd qd est sunt alię due. Vna oīno generalissima: qua cognoscit simpliciter q̄ est optimū in eis q̄ sunt, nō determinādo cōditiones bonitatis & p̄minētię eius sup alia. & illa est cognitione qua scitur qd dicit p̄ nomē: nō qd est res. Alia vero est specialis q̄ cognoscit q̄ optimū est & ceteris p̄minens & cū hoc q̄ sunt cōditiones p̄minētię: videlicet q̄ habet oēm rōnē pfectionis: & nullā patit rōnē impfectionis & defect⁹: q̄ sit simplicissimū & imutabilissimū & cetera hmōi. Loquēdo de cognitione deo qd est primo mō, cōtingit scire de deo qd est, nō sciēdo vlt̄ qd nō est. s. quo ad oīa q̄ nō sunt qd̄ deus est: licet forte sciat de pluribus: vt de illis in qbus nō inuenit illam esse p̄minētię quā reputat diuinā: vt ostēdit vltima ratio. aliter em̄ idololatre dicētes deū esse optimū: nō ponerēt illd optimū eē cēlū, aut aliqd lucidū i cēlo: qd̄ i rei veritate de⁹ nō est. Loqndo aut̄ de cognitione qd est de deo secundo mō: nō cōtingit scire de deo qd est, nō sciēdo qd nō est oppositū illi in quo cognoscit de deo qd est: nec ecōuerso. Sciēdo em̄ qd est: sciēdo. s. oēs rōnes pfectionis esse in ipso: necessē est q̄ simul sciat vlt̄ de oībus qd nō est: & q̄ nulla creaturarum sit: vt q̄ oē habēs in se aliquā rōnē impfectiōis, nō sit deus: & tale est oīs creatura. Sciēdo vero qd sit scdm aliquā pfectionē: & nō scdm oēs: necessē est simul scire qd nō sit fm̄ impfectionē oppositā illi: licet nō scdm oēm. Vñ sciēs de deo q̄a est pfect⁹ in simplicitate, scit q̄ nō est aliqd corporeū. Sciēs vero q̄ est pfect⁹ in imutabilitate, scit q̄ nō est aliqua substātiarū simpliciū q̄ sunt mutabiles. Et ecōuerso sciēs q̄ nō est aliq̄ illarū ppter impfectionē quā inuenit i illis: necessē ha bet simul scire qd sit deus quo ad oppositā pfectionē: & sciēs qd nō est fm̄ oēs pfectiōes q̄ sunt in creaturis: necessario scit simul qd est scdm oēs pfectiones respōdētes impfectionib⁹ illis quae sunt i creaturis. Vñ idololatra cognoscēs aliq̄ pfectiones de deo: sciēdo quo ad illas qd est de⁹

H scit creaturas illas nō esse deū in qbus inuenit impfectiōes oppositas: vt sciēs q̄ sit cognoscēs & intelligens, scit q̄ non est aliquod brutum aīal. Ecōtrario aut̄ necsciēs q̄ est simplicissimū: & sp̄ritus qdā: necscit q̄ nō sit corpus: vt cēlū vel ignis. Plis aut̄ bene instructus: sciēdo vniuersaliter oēs cōditiones pfectionis diuinę: in qbus ecōtra creatura habet in se aliquā impfectionē quā sīt nouit: Sciēdo inquā qd est deus scdm oēs rōnes suę pfectiōis, necessē est eū scire simul qd nō sit deus: & hoc vlt̄, & ecōuerso sciēdo vlt̄ qd nō sit deus: necessē est eū simul scire vlt̄ qd

Arti. XXIII. Quest. VI. Fo. CXLI.

fit deo. Et sic cognitio deo quid est, determinando cōditiōes p̄eminentiē eius, & cognitio quid non est ei opposita, currunt eodē cursu. q̄tum enim scit homo de uno, & de altero. Qui em perfecte quo ad omnes cōditiones p̄eminentiē scit quid est, perfecte scit quo ad oēs creaturas qd nō sit. Qui autē quo ad aliquas cōditiones p̄eminentiē scit quid est, & quo ad aliquas creaturas scit quid nō est: & quo ad aliquas nō scit hoc. Scit enim quo ad illas, in quibus est imperfectio opposita perfectioni quam nouit in deo. Quo ad alias autē nō. & hoc ideo quia negatio nō cognoscitur nisi per affirmationē, sicut priuatio per habitum, secundū q̄ dicit Aulen. i. metaphysicē. Esse cognoscit p se: non esse vero per esse aliquo modo, & secundū q̄ dicit Ansel. de casu diaboli. Remotio alicuius rei significari nullatenus potest: nisi cū significatione eius cuius significat remotio. Nullus em intelligit quid significat non homo, nisi intelligendo quid sit homo. Et sic patet q̄ essentialior via ex parte rei cognitē in cognoscendo qd quid est deo, & quid non est, est procedere a cognitione quid est deus, ad sciendū quid nō est in creaturis. licet sit ecōuerso ex parte nostra idoneor via procedendo a cognitione quid nō est, ad cognoscendū quid est, via. s. remotionis. secundū q̄ dicit Damascen⁹. Oportet eū qui vult substantiā alicuius dicere, quid est enunciare, nō quid nō est. Verūtamen in deo quid est dicere, impossibile est secundū substātiā. Facilius autē magis ex omni ablatione facere rationē. Sic enim per rationes imperfectiōis via remotionis omnis imperfectionis a deo & attributionis eminētiē incipit homo cognoscere deo quid sit in speciali, vt in sequēti questioē diceat. Et sic cognoscēdo quid est, per ipm quid est perfecte nouit quid nō est, & per quid non est amplius nouit quid est. Et ideo qui bene definiunt hoc modo per cognitionē deo quid nō est, vel qd est deus: cōtraria cōsignificat: vt processit penultima ratio, & duę primę rationes. Non autē qui bene definiunt quid est cognitionē generali, quid est. s. qd dicitur per nomē, oportet q̄ cōtraria cōsignificant, vt dictū est. Neq̄ qui bene definiunt quid non est, per cognitionem quid est generalē, oportet q̄ cōtrariū consignificant definiendo vniuersaliter quid est cognitionē speciali: vt processit ratio ex duabus auctoritatibus August. Et sic patet ad questionem & ad obiecta simul.

Ircā sextū arguitur q̄ nō cōtigit sciri ex creaturis quid est deo. Primo sic. Non fit cognitionē nisi per conuenientiam & p̄portionem cogniti ad id quod cognoscitur, qd quid est in deo, nō habet conuenientiam ad aliquid qd est in creaturis. quia in infinitum plus differunt q̄ conueniūt. ergo &c. Secundo sic. Illud quo cetera habent cognoscī, per se, nō per alia habet cognoscī, sed ecōuerso per ipsum: quia ipsum est in cognitionē prīmi. id qd deus est, est huiusmodi. Veritate em quae deus est, cognoscitur omne verū, & bonitate qua bonus est omne bonum. Neq̄ em vt dicit Aug. iiiii. de tri. In omnib⁹ bonis diceremus aliud esse melius &c. vt infra dicetur in soluendo. Tertio sic. Dionysius dicit. c. i. de di. no. Per similitudines inferioris ordinis rerū, nullo modo possunt superiora cognoscī. Omnes creature sunt diuinę naturę similitudines: sed inferioris ordinis. ergo per ipsas non potest diuina natura, siue quiditas cognosci, cū in infinitū ipsa sit superioris ordinis. Quarto sic. Ex illo qd est causa oberrādi a notitia alterius, nō potest illud cognoscī. creatura est huiusmodi respectu quiditatis dei. secundū q̄ dicitur Sap. xiii. Creaturę dei in odium factę sunt, & in temptationē animę hominū. ergo &c. In cōtrarium est, quoniā sup illud Rom. i. Inuisibilita dei. Glos. Tam pulchra astra cōdidit: vt ex eis quātus & q̄ admirabilis est eorū creator cognoscī posſit. Sed cognoscere q̄tus sit & q̄ ad mirabilis, est cognoscere eius quiditatem: quia quātitas sua est sua quiditas. ergo &c.

Dicendum ad hoc. q̄ cum sint quædam creature sensibiles corporales, quædam vero incorporeles insensibiles, q̄stio de cognitione dei in nobis ex creaturis, nō intelligitur nisi ex creaturis corporalibus sensibili⁹, quia etiā de creaturis incorporalibus insensibili⁹bus nō habemus cognitionē aliquā, nisi ex corporalibus sensibili⁹bus. Scđm hunc ergo modū intelligentiē, Sciendū q̄ ex substātiis materialib⁹ sensibili⁹ dupliciter potest acquiri cognitio aliqua de substātiā supernaturali insensibili. Vno modo inquātum mobilis & sensibilis, hoc est secundū q̄ est substātiā naturalis, & de cōfideratione physici. Alio modo scđm q̄ est ens & substātiā simpliciter, & de cōfideratione metaphysici. Primo modo ex substātiis sensibili⁹ creatis habet cognitio deo quia sit. s. ex collatione causati ad causam, mobilis ad mouentē. & sic probatio quia deus est, p se pertinet ad physicum & naturalem philosophū, & nō ad metaphysicū, nisi in quātū induit formā physici accipiēdo probata a physico. Secundo vero modo ex substātiis sensibili⁹bus creatis habetur nostra cognitio deo, & q̄ sit, alia. s. via q̄ deductione ex creaturis, de qua sermo habitus est supra, & etiā quid sit, siqua cognitio deo quid sit a nobis in pre-

s v.

I

K
Ad obiecta

L

Quest. VI.
Argu. a

4

In oppos.

M
Resolutio.

N

Summe

senti habeatur. & hoc fit via eminētię per abstractionem a creaturis intentionis quę secundum analogiam cōmuniter cōueniūt creatori & creaturis. & sic cognitio ex creaturis quia est & qđ est deus, p se pertinet ad metaphysicū. Vñ Cōmen. sup prīn. vii. meta. assignās differentiā cōsideratiōis substatię sensibilis a physico & metaphysico, dicit qđ in naturalib⁹ pscrutat⁹ est p̄ius de principiis corporis secundū qđ est naturale: hic vero scdm qđ est substatiā tm̄. Et ista questio inducit ad sciendū primā formā omniū & vltimū finē, qm̄ cū fuerit scitū quid sit quiditas hui⁹ substatię sensibilis, tūc erit scita prima causa omnium entiū. Illa vero qstio in scientia naturali inducit ad sciendū primā materiā & formas naturales & primū motorē. De qstione ergo ī pri ma p̄ia propria ad sciendū quid est de deo ex creaturis, Sciendū qđ questio ista quid est de na tura & substatiā dei, nō p̄t terminari nisi cognoscēdo de eo si est de incōplexo: ita qđ quātum cognoscit de si est, tātū cognoscit de quid est, & ecōuerso, vt habitū est supra: vbi determinati eriā est quō si est potest sciri de re, vel per se, vel scdm accidēs. vt em̄ patet ex ibi determinatis scire de re si est, per se nō cognoscitur nisi accipiendo principiū notitię hui⁹ ex natura rei in se ipfa, cognoscēdo. s. in propria eius natura quid est res. & hoc fit in creaturis, vbi differunt quidi tas & esse, & ratio vniuersalis & particularis, cognoscēdo primo naturā rei in esse omnino idē terminato quātū pertinet ad qstionē si est de incōplexo: ad qđ sequitur qstio per quid est de na tura rei determinata scdm genus, vel speciem, vel fm̄ definitiū rationē per genus & differen tiā. In deo aut̄ quia in ipso nō est distinguere per diuerſas intētiones esse & naturā: vtrūsum est supra: neq; cōtingit in ipso accipere rationē vniuersalis & particularis generis aut speciei: vt in fravidebit, nō cōtingit cognoscere si est p se, principiū s. cognitionis eius, accipiendo ex ipfa di uina natura primo indeterminate & in generali, & deinde procedēdo per appositionē alicuius & determinationē ad cognoscendū qđ quid est in eo, ac si de⁹ haberet quiditatē ad modū crea turę, qđ negatū est prius. Sed si cognoscat de deo per se si est: necesse est qđ principiū cogni tionis sit eius natura determinata: qđ nō cognoscit nisi nuda, & aperta visione. Hoc ergo mō co gnoscedi de deo quid est ex si est, oīno impossibile est in vita ista: sicut & videre nudā essentiā dei. Nec hoc igit̄ mō oīno possibile ē de deo cognoscere ex creaturis quid est aut si ē p se. Scire aut̄ de re si est scdm accidēs, accipit principiū cognitiōis ex aliquo qđ accidit ei: vt cū cognoscia mus quia ignis est p fūnum quē videmus ascendentē. hoc modo per creaturas cōtingit cogno scere de deo si est incomplexū, in cognoscendo. s. ex creaturis naturā alicui⁹ generalis attribu ei eius, vel simpliciter quād cognitionē de deo indistinctā, vel sub ratione tali, qua nulli crea turę natum est conuenire, & hoc quo ad cognitionem eius distiictam. & eodem modo quid est contingit ex creaturis sciri, & non alio. Et sicut hoc modo nō est vere & per se scire de re si est, ita nec quid est. Istud enim si est, nullo modo se habet ad cognoscendum per ipsum quid est ve re, de quo quidem loquit̄ Damasc. vt supra eodē. q.i. & ad qđ referūt intētū, dicētes qđ de deo ī vita ista nō cōtingit cognoscere quid est: quin tm̄ scdm accidēs ex creaturis in eius generali attributo aliquo modo sciatur de deo quid est, sicut & si est. Scimus em̄ ex creaturis, quia bonus, & quia magnus &c. huiusmodi. vt em̄ dicit Augu. v. de tri. Hoc est illi esse qđ magnū ēē. hoc de bonitate omnibusq; pdicatis quā de deo poslunt pronunciari. Non est igit̄ negandum omnino qđ de deo nō sit cognoscibile p creaturas a nobis quid est. Nec hoc negat Damasc. Sed solū negat qđ hm̄i quid est scire quale de deo sciri potest, per creaturas, nō est scire quid est fm̄ substatiā in se. Et tm̄ vt innuit, licet istud scire quid, nō est scire quid fm̄ substatiā simpliciter aliquo tm̄ modo est scire quid scdm substatiā, scilicet in attributo aliquo qđ est circa substatiā & hoc clare patet ex mō suo pbandi, qđ nō cōtingit scire de deo quid est, scdm substatiā: cū dicit Deus nihil est eorū quā sunt, nō vt nō eius, sed sup omnia est, & sup ipm̄ est. Et intelligit super esse, qđ est analogū ad decem pdicamenta: circa qđ cadit p se & primo oīs nostra hui⁹ vitæ co gnitio, & ex quo elicitur cognitio naturalis quā habemus de deo si est & quid est. Vnde quia ex illo nō potest elici notitia qua per se deus cognoscit si est & qđ est ī substatiā, sed solū p accidēs. Creatura em̄ oīs inquātū habet esse p̄cipiatū, quasi esse actuale habet respectu esse dei, & eorū quē habet cognoscī circa diuinā substatiā. Subdit. Sí em̄ eoz qđ sunt, cognitiōes sunt, quod sup cognitionē est omnino, & sup substatiā erit. cui. s. primo cōuenit esse ī reb⁹ pdicamētorū, quē p̄cedit accidētia cognitiōe fm̄ plm. vii. metaphysicę. & sequit̄ in Damas. Et ecōuerso qđ supra substatiā est & supra cognitionē erit. s. qđ amplius sit cognoscibilis qđ ex substatiā qđ est pdicamē tuū, & oīb⁹ creaturis. Et hēc est illa cognitio quā appellat quid est de? fm̄ substatiā. & sequit̄ Quō tm̄ positivē cognoscit in suis attributis, in quibus nō vult & bene qđ deus cognoscat fm̄ substatiā suā cognitiōe quid est p se, dicēs. Quęq; autē dicim⁹ ī deo affirmatiue, nō naturā

Arti. XXIII. Quest. VI. Fo. CXLII.

sed ea quę sunt circa ei⁹ naturā ostendunt. Etsi eī bonū, et si iustū, et iā si sapiens, et si quęcunq;
dixeris, nō naturā dicas dei: sed ea quę sunt circa naturā. & verū est nō naturā: vt cognoscibilis
est ī sua nuda substātia, cognitiōe p se, & tñ ista deo nō nisi naturā suā indicat, vt cognosci-
bilis est ex creaturis, & quasi per sūti accidens. Vnde quia in talibus nō cognoscit vere & per se
quid est deus sīm substantiā, dicit Aug. in v. de tri. Intelligamus deū quātū possum⁹, sine qua-
litate bonū, sine quātitate magnū, quisq; deū ita cogitet, et si nondū pōt oīno inuenire quid sit,
pie tñ caueat quātū pōt aliqd de illo sentire qđ nō sit. Quia tñ ī talib⁹ aliquo mō, et si paccidēs
cognoscit de deo qđ sit, cōtinuo subdit. Est tñ fine dubio substātia, vel si meli⁹ appellat, essentia.
Quicqd. n. de eo dicit vel itelligit, nō scdm accidēs, sed sīm substantiā itelligit. Dicēdū igit̄ bre-
uiter ad ppositū, qđ cognoscere de deo qđ sit, dupl̄ cōtingit. Vno mō distincē & in particula-
ri. Alio mō indistincē & i vniuersali. Primo modo cognolcit̄ quid est, videndo eū in propria spe-
cie & natura: qđ non est nisi vidēdo eius nudā essentiam, quā nulla creatura ex puris natura-
libus pōt videre: vt alias declarabit. & ideo tali modo nō potest hō cognoscere de deo ex crea-
turis quid est. Et qđ amplius est, licet homo vel aliqua creatura ex puris naturalib⁹ videre pos-
set nudam diuinā essentiam, & quiditatē: non tñ ex speculatione creaturarū posset ad hoc ascē-
dere: quia de⁹ non natura est visibilis a naturalibus cuiuscūq; creature, sed volūtate tñ: vt di-
ctū est supra. Et ideo quātūcūq; homo ascēdat per naturaliter cognoscibilia ad diuinā quidita-
tem nudā cognoscendā, nunq; poterit attingere: & qđ adhuc amplius est, licet quiditas dei eēt
naturaliter cognoscibilis de se, nec posset latere p̄sens cognoscēti dispositio, sicut non pōt latere
lux p̄sens oculo sano, nō tñ ex creaturarū oīm cognitione posset cognitio hēc haberi. qm̄ om̄is
creatura est quadā peregrina similitudo nature diuīne, nō cōformis ei quo ad essentiā eius, ve
est natura & essentia quadā in particulari & in se subsistens. Et ideo cū perfecta cognitio nō pa-
cedat nisi ex pfecta assimilatio cognoscēti ad cognitū, quā nō potest facere in nobis creatu-
ra respectu dei, perfecta cognitio eius qđ quid est deus, ex creaturis haberī nō potest: sed omnis
creatura est gradus multo inferioris qđ vt per ipsam fiat pfecta assimilatio ad pfecte cognoscēdū
quid de⁹ est. Est tñ creatura naturae diuinæ cōformis quo, ad aliqua eius attributa substātialia
& hoc nō vt sunt ip̄a natura diuīna in esse p̄ticulari cōsiderata: sed vt sunt quasi quedā dispo-
sitiones diuinę vniuersales, eo qđ eis cōmunicant aliquo modo creature. Cū igit̄ nullū mediū co-
gnoscēdi potest deducere ad vltiorē cognitionē alterius qđ fit proportio similitudinis suę ad
ipm, eo qđ non ducit in cognitionē alterius nisi sub ratione similis: cum ergo rationē similis ad
diuinā quiditatē, vt quiditas est in esse suo p̄ticulari cōsiderata, creatura nō habet, sed se ha-
bet ad ipsam p̄ summā & infinitā distantia, & solū habet rationē similis ad ipsam vt est ens, bo-
nū, vnu, verum, pulchrū &c. huiusmodi: quā secundū aliquā rationem analogie sunt cōmunia
creatori & creature: & hoc non in esse p̄ticulari, quo sunt ipsa diuīna quiditas: sed solū in esse
vniuersali, quo sunt substātialia eius attributa: Idecirco species vniuersalis creature ī cognitionē
diuinę qđitatis vt habet se in esse nature suę p̄ticulari, nullo modo deducere potest: sed solū
deducere potest in eius cognitionē sub ratione alicuius generalis attributi ei⁹. & hoc est cognos-
cere de deo quid est, ī vniuersali & secundū accidens solū, quātūcūq; etiā vniuersitatis crea-
turarū effigies in mēte hūiana describa. Scdm qđ p̄hi ex hoc posuerit intellectū adeptū & aptū
contēplationi diuinorū: vt determinat Cōmen. sup. iii. de aīa dīcēs. Philosophi non posuerit in
tellectū adeptū pfectū circa cognitionē diuinorū & substātiarū separatarū, nisi postq; pfectus
fuerit cognitione omniū scibiliū, ex quorū cognitione pfectus, vt nō egeat amplius abstrahere
a phātasmatibus, potest se omnino a sensibilibus & sensibiliū phātasmatibus abstrahere, & so-
li contēplationi diuinorū vacare. Et verum est qđ si in tali statu possibile esset hominē deueni-
re ex studio naturalis ingenii qđ cognosceret de deo & de diuinis qđtum possibile esset cognosce-
re ex puris naturalibus. Scdm illud Rom. i. Qđ notū est dei, manifestū est illis. Glos. i. qđ de deo
cognoscibile est ductū ratiōis, & hoc ex fabrica mūdi, quia vt dicit Augu. ser. i. sup lo. Attēde fa-
bricam mūdi, & vide qđ facta sunt per verbū, tunc cognosces quale sit dei verbū. Tñ quātūcūq;
in huiusmodi cognitione pfecterit & sciuerit quicquid in ea scibile sit, nunq; tñ ad cōspectū nu-
de diuinę essentię & diuinorū supnaturāliter scibiliū poterit attingere. Vnde Glos. vbi supra.
Rom. i. Ideo autē dicit qđ de deo noscibile: quia multa sunt qđ de deo p̄ naturā sciri nō p̄nt. No-
tū ergo dei ē qđ ex hui⁹ mūdi dispositiōe & naturali ratiōe assequi possum⁹. Ignorū vero dicit
ratio substātię ei⁹ vel nature qđ oīm latet creaturā. Et qđ mīrū ergo si ex oīb⁹ creaturis diuinę
nature quiditas sciri nō pōt, cū nec ex eis sciri pōt quiditas substātię separate itelleciū: & qđ
amplius est, vix posset sciri quiditas substātię sensibilis: ga multū latet: vt dicit p̄hus. vii. meta.

P
Responso,

Q

R

Summę

nec sufficienter sciri potest ex sensibilibus, quia ut dicit ibi Comenius, plus est scire quiditates substantiarum quam causas accidentium. Solus ergo de modo cognoscendi deum in generalibus attributis be-

Sane concedendum est quod ex creaturis possibile est cognosci deo quid est. Ad cuius intellectum sciendum quod duplex est abstractio formae per intellectum a supposito participare formam. Uno modo: ut relata est ad supposita. Alio modo ut absolute a suppositis. Considerata Primo modo, est abstractio universalis a particulari, ut boni ab hoc bono & ab illo: quia secundum ipsum universalis est unum in multis. Secundo modo est abstractio formae omnino a materia considerata. sive ut in se subsistenter: ut boni ab omni participante bonum, quod est substantialiter, & in se subsistens bonum. Unde Primo modo intelligitur forma: ut est participata a creatura. Secundo modo, ut est imparabilis existens in creatore. De quibus ipsis bonum communiter acceptum analogice dicitur. Unde sicut cum cognoverimus sensu hoc bonum in substantialia sensibili abstracto per intellectum bonum ab hoc, consideramus bonum primo simpliciter, ut est commune quoddam & universalis bonum, non ut hoc, neque ut illud, sed tamen ut participatum & existens in multis. sive in hoc & in illo: Sic cognoscendo primo per intellectum bonum ipsum ut universalis & abstractum, postmodum abstracto bonum per intellectum ab alio omnino, & considerando ipsum ut bonum simpliciter, non ut hoc vel illud, neque ut huius vel illius, sed ut nullum omnino (quod est bonum in se subsistens solus creatoris) Sectario iuxta bonum participatum creature cognoscimus bonum per essentiam ipsius creatoris, non tam via excellentie, quam via remotionis. & sicut est de bono, sic est de oibus aliis attributis, communiter convenientibus creature & creatori, quod per ianuam modum possunt ex creaturis cognosci inesse creatori. Et sic in eis quodammodo cognosci potest a nobis quid est deus per creaturas, & hoc in triplici gradu. Primo generaliter. Secundo generalius. Tertio generalissime. Et ut a confuso magis, & ita a nobis magis noto incipiamus, generalissime, & modo summe confuso intelligimus quiditas dei in suis attributis, intelligendo id quod est excellentie & dignitatis in creatura. Et est iste modus cognoscendi divinam essentiam quid sit, ille de quo loquitur Augustinus, viii. de trinitate. dicit. Cum audis bonum hoc & bonum illud, quae possunt alias dici etiam non bona, si potueris, sine illis quam participatione bona sunt, percipere ipsum bonum cuius participatione bona sunt. Similiter enim & ipsum intelligis cum audis hoc aut illud bonum. Si ergo potueris illis distractis per seipsum percipere bonum, perspiceris deum. Vide ergo ex dictis Augustini, quod contingit bonum intelligere tripliciter: ut iste primus modus tres gradus in se habeat, & quolibet illorum intelligere deum. Unde modo intelligendo hoc bonum, & hoc summe indistincte a creature. Dicendo enim hoc bonum duo dico, & quia bonum, & quia hoc quod dicitur hoc est creature, quod dicitur bonum, hoc est commune creatori & creature. A quo si subtracteris hoc & illud, est secundus modus intelligendi bonum scilicet minus contractus ad creaturam quam prius, & est commune analogum ad deum & creaturam, & est de primis intentionibus quem per se & primo concipi intellectus de rebus: ut sunt universalis & ens. Et licet secundum se diuersos intellectus distinctos faciunt bonum creatoris & bonum creature, sicut & ens de deo & de creatura: quia tamen proximi sunt, intellectus noster concipi modo confuso utrumque ut universalis. & sic isto modo adhuc intelligit bonitatem dei quae est eius quiditas, modo confuso & indistincto a bono creature. Quod si potueris distinguere universalis ab altero, intelligendo bonum ut subsistentes & non in altero existentes, non tanquam bonum participatum, sed tanquam alterum a bonis quae sunt participatione bona, tanquam illud cuius participatione cetera sunt bona: Iste est tertius modus intelligendi bonum. sive uno ab abstractu a bono creature, quod est bonum solus creatoris, quo perspicere magis de proprieate deus: ut dicit Augustinus. Et sicut est de intellectu boni, ita est de intellectu entis, veri, pulchritudo, iusti, & ceterarum intentionum, quem aliquid dignitatis & nobilitatis dicitur in creatore & creaturis. In omnibus enim illis intelligitur ratio primi veri, pulchritudo, & iusti, & ceterorum huiusmodi. Sic ergo iste est primus modus quo cognoscimus generalissime deo quid sit, in suis primis & simplicibus attributis simpliciter primo & naturaliter cognitis: sicut in primis rerum conceptibus qui velut prima principia per se & naturaliter statim sunt cogniti: ut expositum fuit supra. Sicut enim oculus simul concipi colorum & lucis, & colorum non nisi sub ratione lucis, licet plus iudicat de visione colorum quam lucis, quia grossities colorum obumbrat rationem lucis: Sic intellectus simul in esse concipi ratione primi boni, & boni in creaturis: licet iudicat solus de bono creature, vel prius quam de bono creatoris, quia grossities boni creati obumbrat in nobis rationem boni increati. Secundo modo, sive generalius, sed non generalissime cognoscit homo quid sit deus, intelligendo deum in suis generalibus attributis, non simpliciter & absolute intellectus, ut in modo procedenti: sed sub quadam prominentia, ut. Est quadam natura excellentissima, qualiter naturam deum esse oportet de eius sublimitate dimicantes, quantumque diversificat opiniones suas, quis sit deus: ut dicit Augustinus de doctrina christiana. Talis autem natura intelligendo non solus intelligitur quam deus est sub

Tunc gradus invenit
genuit deus. x.

V

Arti. XXIII. Quest. VI. Fo. CXLIII.

illa ratione in qua potest comunicare cū creatura: vt in modo p̄cedēti: sed talē quę quiditas solitus dei est, q̄ sub tali ratione concipitur, qua soli deo cōuenit, & hoc in eius generali attributo nequaq̄ cōtrahēdo ipsum ad aliquod suppositū singulare, cui soli cōueniat, in quo intelligitur ratio quiditatis diuinæ, vt forma quedam est in se considerata, & in vniuersali, non vt in alia quo determinato supposito. Et contingit homini ista cognitio primo ex creaturis. Sapientes enim primi dīcurrentes rerum naturas, & inuenientes in singulis defectum aliquem, & quod imperfectum est per industriam naturalis ratiōis cognoscentes, q̄ omne imperfectū ad aliquod p̄fectum reducēdū est, via naturalis ratiōis omnes creaturas transcendētes, simul via remotionis & eminentię inuenierūt ponendā super creaturā aliquā naturā liberā ab omni defectu & imperfectione & dispositā omni nobilitate & p̄fectione, & illam cuius erat talis natura & quiditas defi appellabant, a quibus posteri nominis impositionē suscipientes, licet naturā rei significatę nō perspicientes, & in ipsa dei natura errātes, & in illo in quo nō erat ponēda eā ponētes, appellabat tñ vnuquisq; dē id qđ ei excellentissimū videbatur: vt dicit August. Vnde contigit q̄ idololatre cōcipientes & cognoscētes quid est de⁹ in generali: vt natura quedā excellentissima qualē fm August. oēs dei esse consentiūt: ignorātes tñ illud in particulari, quid ponēdū erat esse tale, creaturarū ignorantiā habētes, multū circa quiditatē dei errabāt in particulari, dicentes eā esse id qđ nō est. secundū q̄ dicit Augu. ibidē, i. de doctrina christiana. Et ideo dictū fuit supra, q̄ summe necessaria est sacrę scripturę ad dei cognitionē, cognitio creaturarū ex phīcis scientiis. Ilsa enī summe pmouet ad sciendū non solū an sit deus: sed etiā ad sciendū qđ nō sit deus, & cū hoc etiā quid sit, quātū hō ex puris naturalibus potest cognoscere. Eorū vero ignorātia in summos errores deducit, non solū vt incōmutabile nomen deitatis attribuant ligno, aut lapidi: sed etiā vt Insipiens dicat in corde suo nō est deus. sicut dicit in Psal. Vñ de isto modo cognoscēdi deū per creaturas dicit Aug. Super lo. ser. ii. Phī inquisierūt creatorē per creaturā: quia potest inueniri per creaturā, & quonodo, determinat in ser. xx. dīces. Transcede corpus & sape animū, transcede animū & sape deū, nō tāgis deū nisi & animū trāsieris, attolle te a corpore, transi etiā te. vide quid dicit Psal. & admoneris quēadmodū sciendus sit de⁹. Dicitur (inquit) mihi quotidie vbi est deus tuus, tanq̄ pagani dicāt. Ecce dīi nostri, vbi est deus vester? Et quasi volens cōprehendere deū suum, Hac memoratus sum (inquit) & effudi sup me animam mēā. Nō effudi aīam mēā super carnem mēā, nec sup me: trāscendi me: vt illum tangerem. Ne mo enim tāgīt: nisi qui se transierit, & quō sic trāscendendū est: ex eminentiā vtīg conditionū laudabiliū in creatura, & amotione defectū circa easdem. Non enī in transcedēdo creaturas ad cognoscēdū deū p̄nt separari ab inuicē via remotionis & eminentię: quia remotione pura defectū creaturę a deo nihil ponit in deo. Eminētia autē laudabilis circa creaturā ex creatura nō ponitur in deo: nisi quia laudabiliū in creatura annexus est defectus, ppter quem nō potest eis attribui eminentia talitū. Vnde de isto modo trāscendēdi dicit Aug. ser. xxxviii. Quid dementius q̄ vt in aliquo laudē creaturā qđ nō in creatore laudē! Laudēt ergo creatorē oīa opera sua. totū qđ hic ex partib⁹ singulis & reb⁹ singulis īuenīt, totū ibi sim ul: & nō solū hoc qđ ī creatura, ibi inuenitur: sed inenarrabiliter trāscendere credēdū est creatorē. Et de vera reli. Nō frustra & in aniter intueri oportet pulchritudinē celi & ordinē siderū, q̄ omnino ī suo genere modū p̄priū naturasq; seruat. In quorū cōfiderationē nō vanā & peritura curiositas exercenda est: sed grādus ad immortalia & semper permanētia faciendus. Tertio modo, generali, s. cognoscit homo quid sit de⁹, nō solū ī suis generalibus attributis, reducendo quicquid dignitatis & nobilitatis est ī creaturis ī deum simpliciter: vt in primo modo: neḡ subquadam excellentia reducēdo quicquid dignitatis & nobilitatis est ī creaturis ī deū ī excellētia: vt ī scđo mō: sed cognoscēdo quid sit ī ei⁹ primo attributo simplicissimo, reducēdo scilicet oīa nobilitatis & dignitatis attributa ei⁹ ī vnu primū simplicissimū, scilicet per intellectum quia quicquid ī ipso est sit eius essentia, & q̄ eius essentia nihil omnino sit aliud re vel intērione q̄ eius esse siue existētia: vt declaratum est supra. Et hoc ex creaturis de ipso habet cognosci sola via remotionis. Cū enim cognitum fuerit de ipso quid sit primo & secundo modo, nihil restat amplius ex creaturis de ipso cognoscendum nisi quonodo quecunq; cognoscuntur esse in ipso, se habent ī ipso. & hoc conuincit ex creaturis, ex eo q̄ hō percipit q̄ illa q̄ sunt nobilitatis in creaturis, sunt ī eis per quedā diuersitatē & cōpositionē, & q̄ hoc defectus est & imperfectiōis. Notū enī est ga a deo remouenda est oīno diuersitas & cōpositio, & q̄ ī ipso sunt p̄ summā vnitatē & simplicitatē. Hoc ē ergo qđ de deo ex creaturis possim⁹ scire qđ sit: q̄uis respectu ei⁹ qđ de ipso scibile est ī nuda vīsiōne nature eius modicū sit. scđm q̄ dicit Augu. sup lo. pte. ii. ser. xlvi. Quicquid

X

Z

Summe

de creatura sciri potest, minus est ipso creatore, & cui eum nemo taceat, quis est qui ei sicut intellectus ligendus est capiat? cum de oribus & auribus hominum non recedit, quis est cuius acies metis ad eum accedat? Ideo etsi deus ineffabilis est quo ad id quod cognoscibile est de ipso in sua nuda visione: non tamen omnino est ineffabilis dicendum quo ad id quod cognoscibile est de ipso in sua generali cognitione. Propter quod dicit Augustinus de verbis domini. ser. xxxiiii. Loquimur de deo, quid mirum si non comprehendere hunc? Si enim comprehendens, non est deus. Attingere aliquantulum, magna beatitudo est. Comprehendere autem omnino impossibile. &c. v. super Genesim. Incomparabili felicitate prestantius est illud ex qua tulit, cuicunque particula sentire, quod illa universaliter comprehendere. notitiam creaturarum.

A
Ad primū
principium

C Ad primū in oppositū: quod quid est in deo non habet aliquā proportionē ad id quod est in creatura: ergo non potest cognosci ex creatura. Dicendum quod proportionalitas sicut convenientia duplex est. Quaedam est universalitatis participatione eiusdem formae. hec non potest esse inter deum & creatorem: ut dictum est supra. Alia vero imitationis formae ad formam. Omne enim quid in creaturis procedit causaliter ab eo quod est quiditas creatoris. Nunc autem omnes agentes, licet non semper formam suam imprimit per ductum, semper tamen formam quam perducit aliquā imitationē convenientię habet ad formam perducētis. Sic ut in omnibus quod generat sol in inferioribus, est semper aliqua imitatione generati ad formam solis licet in ipso non generat forma solis. Hoc secundum modo bene est proportionatio quiditatis dei ad quiditatē creature, ut per illā possit aliquo modo cognosci: ita quod qui perfectius cognoscit quiditates creaturarum, perfectius ex eis ascendet in cognoscendo quiditatē dei: nullus tamen ita perfecte, sicut ex seipso nata est cognosci. Quia loquendo de convenientia primo modo nihil per seipsum ipsi simile est: ut dicit Boethius de hebdomadibus. Loquendo vero de convenientia secundum modo dicit ibidem quod alia sunt ei filia inquit, sicut fluit ab ipso. **C** Ad secundum quod per id quod deus est habet cognoscī creaturam non continentur, rident in sequenti. **C** Ad tertium, quod per similitudines inferioris ordinis non possunt superiora cognoscī, dicendum quod est similitudo quod est species qua sit cognitio informando cognoscētē ad cognoscēdū: quod non est obiectus cognitū: sed solū ratio cognoscēdi aliud: ut species lapidis in alia ad cognoscēdū lapidē. Alia vero est filitudo quod est mediū cognoscēdi, & obiectus primo cognitū, ducens ad cognoscēdū aliud: ut effectus cognitus ducit in cognitionē suę causę. De specie primo modo loquitur Dionysius, intendens quod deus in essentia sua nulla specie quod est mediū informans visum intellectus ad videndum, visum detur. Sic enim creator per speciem quam est creatura vel creature, visum aut cognoscī non potest. Sed per eum species qua cognoscit res, specialior & simplicior debet esse cognito. De specie secundum modo non loquitur, nisi forte intendat de cognitione perfecta. Perfecta enim cognitione per speciem creaturam non quod cognoscit quid est creator perfecte. Aliqua tamen cognitione generali bene potest per ipsam cognoscī ut dictum est, & in sequenti questione adhuc amplius dicet. **C** Ad quartum, quod creatura est ratio operari circa cognitionē quid est deus, dicendum quod verum est quasi occasione errandi a creaturis accepta, non a creaturis data. Creaturam enim quantum ad id quod sunt, effigies sunt eius quod quid est deus, & clamant suis formis quia non sunt deus, sed quod deus fecit, ut dicit Augustinus. & per hoc ex se sunt ratio cognoscendi dei: nec dant aliquam occasionē errandi circa deum: sed quod homo errat per creaturas circa deum, hoc est occasione per suam fatuidatem a creaturis accepta, ponendo bonum & pulchritudinem in creaturis, bonum & pulchrum simpliciter, & in illo sistendo per intellectum tantum in primo principio omnis boni & pulchri, & ei inherendo per affectum tantum ultimo fini omnis boni & pulchri.

D
Ad quartum

E
Quæ. VII.
Argu. i.

Ista septima arguitur, quod quid est deus non sit primus quod homo cognoscit ex creaturis. Primo sic. In omni cognitione per mediū prius oportet cognoscī mediū quod postremū, quia oīs cognitio est ex priori & notiori. quid est deus ex creaturis cognoscit ut per mediū. ergo &c. Secundo sic. Quid est deus non cognoscitur ex creaturis, nisi notitia aliquata ex phantasmate & sensu: quo primo haurimus species sensibiles, a quibus abstrahuntur species intelligibles, quibus intellectus non est cognoscitur rerum quiditates. sed per speciem talē non cognoscit primo nisi forma materialis: quia ipsa non est per se ratio nisi formae materialis. Si ergo ex creaturis cognoscit quod est deus, cū quiditas eius non sit nisi forma materialis, oīno non potest illā cognoscere prius sed secundario. Tercio contrarium est, quoniam illud est primo cognitū quo carter habet iudicari si debeant ab intellectu cognoscī. quod patet in principio & principiato. quid est deus, est homo. non enim potest iudicare intellectus de aliquo quod sit bonum aut iustum, & de ceteris conditionib⁹ nobilitatis quae communiter convenienter deo & creature, nisi cognoscēdo quia bonum simpliciter & iustum, quod per se, & non per aliquid cognoscitur esse tale: ut vult Augustinus. de trinitate. de vera religione. de soliditate. & vobis quod loquitur de hac materia. Tale autem bonum & iustum, non est nisi bonum & iustum quod est ipse deus: ut vult ibidem, ergo &c.

In oppositū.

Arti. XXIIII. Que. VII. fo. CXLIII.

Dicendū ad hoc, q̄ cognitio dei ex creaturis duplex est quedā naturalis: quedā rationis. Prima est cognitio dei cū primis itētionib⁹ entis cōcepta statim & naturaliter. Scđa vero ē cognitio via ratiocinatię deductiōis aīaduersa. Loquēdo de cognitiōe ista scđo mō, quid est de⁹, nō est primū qđ homo cognoscit ex creaturis: sed vltimum potius. Immo prius cognoscit quid est ipsius creature: & per illud quid est de⁹, via eminentię & remotionis. Abstrahēdo eī ab hoc bono singulare, & etiā a bono simpliciter vniuersali & participato a creaturis, ipm bonū simpliciter qđ nō ē bonū p̄cipiatū: sed subsistēt bonū: prius oportet itelligere bonū singulare a quo p̄rio sit abstractio boni vñis, & deinde etiā ipm bonū vñle p̄cipiatū: a quo vñteri⁹ bonū separatū nō p̄cipiatū p̄ eminētiā & remotionē abstrahit: qđ illđ qđ ab illo abstrahit. Et sic pri⁹ oportet intelligere (vt dictū est) bonū creature qđ bonū creatoris intelligat vt subsistens bonum & simpliciter: qui est tertius gradus intelligēdi. deū in modo generalissimo intelligēdi quid est supra determinato. quare & multo magis oportet intelligere dicto modo bonū creaturæ prius qđ bonū creatoris: vt sub ampliori eminētiā & abstractione. intelligendo ipm vt optimū & summa bonū, qđ pertinet ad modū intelligēdi quid est de⁹ modo generaliori, & adhuc multo magis prius qđ intelligatur vt tale vt optimū, quod nō est aliud qđ idipsum bonū. immo pura bonitas quae est ipsa simplex entitas: qđ pertinet ad modū intelligēdi quid est de⁹ in generali & simpli. Loquēdo aut̄ de primo modo supra iā dicto intelligēdi deū quid est. naturaliter in primis intentionibus entis, qđ sunt ens, verū, vñū, bonū naturaliter intellectis, qđ pertinet ad modū intelligēdi deū quid sit modo generalissimo in primo & scđo gradu ei⁹. Dicendū qđ quid est deus est primū cōprehēibile p̄ intellectū. cui⁹ ratio ē, qđ h̄mōi ē natura nř cognitiōis a sensu accepte, qđ semp ab indeterminato incipiat, sicut & ipse sensus p̄ naturā semp sensibilia sub eē indeterminato pri⁹ cōcīpīt, qđ sub eē determinato: licet qñq̄ sīl' duratiōe cōcīpiat indeterminatū sīl' cū determinato. qđ patet qñ distinguit cognitio determinata & indeterminata. Sicut eī sensus de veniēte alōgo prius cognoscit qđ sit corpus qđ qđ sit aīal, & prius qđ sit aīal qđ qđ sit hō, & prius qđ sit hō qđ qđ sit sortes: Sic & intellectus semp intelligit de quocunq̄ prius natura, et si nō semp prius tpe, qđ sit ens, qđ qđ sit hoc ens: & qđ bonū qđ qđ hoc bonū: & qđ ens qđ qđ sit substantia, & sic de ceteris gradibus intelligendi, semp prius intelligēdo vniuersalia cōfusa magis particularibus & determinatis. & sic vniuersaliter qđo intelligibile magis est indeterminatū, cāto naturaliter prius ipm intellectus noster intelligit. Nūc autē indeterminatio duplex est. Quedā priuatue dicta. Quedā negatiue dicta. Cum eī dicīt hoc bonū, aut illud bonū, intelligitur vt summe determinatū, & p̄ materiā & p̄ suppositū. Indeterminatio priuatua est illa qđ intelligit bonū vt vniuersale, vñū in multis & de multis, vt hui⁹ & illi⁹ bonū, licet nō vt hoc vel illud bonū, qđ natum est determinari p̄ hoc & illud bonū, quia est participatū bonū. Indeterminatio vero negatiua est illa qua intelligit bonū simpliciter vt subsistens bonū, nō vt hoc vel illud: neq̄ vt huius vel illius, quia est nō participatū bonū, nō natū determinari, & est indeterminatio huius boni maior qđ illi⁹. Ergo cū semp intellect⁹ noster naturaliter pri⁹ cōcīpīt indeterminatū qđ determinatū, siue distinctū a determinato, siue indistinctū ab eodē: intellectus noster intelligendo bonū quocunq̄ in ipso naturaliter, prius co-intelligit bonū negatiōe indeterminatū. & hoc est bonū qđ deus est. & sicut de bono ita & de oībus aliis de deo intellectis ex creaturis. Absolute ergo dicēdū qđ in generalissimo modo intelligēdi quid est de⁹, quo ad primū & scđm ei⁹ gradū, quid est de⁹ est primū obiectū qđ ab humano intellectu ex creaturis haber intelligi: vt nihil possit cognosci in creaturis & ex creaturis, quia verū, bonū, pulchrum, iustum, ens, vñū, aut aliquid h̄mōi determinatum existēt per materiā, aut per suppositū, nō naturaliter prius, licet qñq̄ simul duratione cognito eo qđ est simpliciter & indeterminatū verū, bonū, pulchrū, ens, vñū & h̄mōi. vt. s. in ipso deo sic principiū & finis nostrę cognitiōis: principiū quo ad ei⁹ cognitionē generalissimā: finis quo ad ei⁹ nudā visionē particularē: vt sic sit principium & finis om̄is rerū in esse cognitivo, sicut est principiū & finis earū in esse nature, & sicut nihil aliud pōt perfecte cognosci nisi ipso prius p̄fere cognito, sic nec aliqd pōt cognosci quātūcūq̄ imperfecte, nisi ipso prius saltē in generalissimo gradu cognito: vt hō, aut albū, aut quocunq̄ aliud. Nihil eī talū cognoscit in creatura aut intelligit vt tale, nisi pri⁹ cognoscēdo & intelligēdo ipm sub itētiōe entis & vñi⁹, & ceterarū pri-mariū intētionū: vt qđ sit ens aut vñū, qđ necessario prima ī pressione saltē prioritate nature cōcīpiunt de quolibet, anteq̄ cōcīpiat aliqd eoz qđ ga albū, aut qđ ga hō. Cōcīpēdo aut̄ ens, necessario cōcīpīt primū, & simpliciter ens: vt dictū ē. Sicut nō cōcīpēdo hoc bonū necessario concipiēt bonū simpliciter, & ī illo bonū qđ dei ē, vel ipē de⁹ ē, vt dictū ē p̄ Aug. supradictum. Sic cōcīpēdo hoc qđ ē hō vt albū, cōcīpīo ens simpliciter, & ī illo primū ens qđ de⁹ ē. Simpliciter ergo dicēdū finis determinationē Aug.

F
Responso:

G

H duplex modis
priuatia & negatiua

I

Summe

q̄ in oī cognitōe qua cognoscit̄ aliqd fm veritatē in creatura,cognoscit̄ aliqd qd̄ dei ē,qd̄ scilicet est qd̄ in eo & ipse de⁹,vt entitas,veritas,bonitas,vel aliqd hm̄oi,& hoc mō generalissimo.

I Ad primū in oppositum,q̄ quid est dei cognoscitur ex creaturis:ergo creature prius,Dicēdū q̄ aliquid cognosci ex alio cōtingit dupliciter:formaliter & materialiter.Forma liter qñ illud ex quo cognoscit̄ aliud,est p̄ suā notitiā formalis ratio cognoscendi aliud.Quead modū i demōstratiūis cōclusiōes cognoscit̄ ex pricipiis, & oē qd̄ cognoscitur p̄ aliud tanq̄ per illud quo acquirit̄ sibi p̄ discursum notitiā alterius.Hoc modo ex creaturis nō cognoscit̄ per intellectū quid est deus.cognitōe dico generalissima,imo magis ecōuerso,quicquid veritatis de creaturis p̄ intellectū cōcipit,formaliter cōcipit ex ratiōe cognitiōis primē veritatis,sicut nō cognoscit̄ bonitas in creaturis nīsi ex ratiōe primē bonitatis:cuius cognitio est naturaliter menti impressa:vt dictum est supra fm Augusti.Cognitione vero generali & generaliori & in tertio gradu cognitionis generalissimē bene cognoscit̄ isto modo cognoscendi quid est de⁹ ex creaturis via deductionis,l.excellētia & remotione:vt prius dictum est.Materialiter vero cognoscit̄ aliquid ex alio qñ illud ex quo cognoscit̄ aliud non est p̄ suā notitiā formalis ratio cognoscēdi aliud:sed q̄ ab illo extrahit̄ quo alterū cognoscit̄.Quēadmodū em̄ a sensibili abstractit̄ species intelligibilis q̄ cognoscit̄ intellect⁹ intelligibile,hoc mō qod̄ de deo cognoscim⁹, & de quociq̄ alio cognitōe naturali,ex creaturis cognoscim⁹.Species em̄ prima intelligibilis ex phā tasmatē abstractitur,qua per intellectum concipiuntur primo primi conceptus intelligibiles,entis,l.& viii,veri & boni,& aliarū generaliū intentionū vt generales sunt:nō distinguendo in eis id qd̄ creatoris ab eo qd̄ est creature,sicut a substantia abstractitur ens simpliciter cōmune analogiā ad substantiam & accidēs nō discernēdo sub eo id qd̄ est substantiē ab eo qd̄ est accidētis.Sicut etiā in vniuocis abstractitur natura cōmuniis:vt natura aialis ab aīno,nō discernēdo sub illa qd̄ est aīni ab eo qd̄ est equi.Per species igī sensibiliū cōceptis illis primis generalibus intentionibus,statim cū iudiciū debet fieri rationis de veritate cōcepti determinādo sub illo qd̄ est creature ab eo qd̄ est creatoris,anteq̄ hoc potest fieri,vt l.de particulari p̄cipiat q̄ sit bonū hoc,hoc nō pōt p̄cipere nīsi prius p̄cipiēdo rationē boni simpl̄r:de qua nō iudicat:sed p̄ ipsum iudicat,& cognoscit de quociq̄ alio q̄ sit bonū hoc,licet illānō discernit̄,sicut oculus corporisvidēs colorē in luce,p̄rō videt lucē,& p̄ illā iudicat de colore:licet nō discernat de luce sicut de colore,p̄p̄t subtilē ei⁹ īmutationē.Et sic i oīb⁹ cōceptib⁹,in qb⁹ aliqd iudicat̄ ēē verū,bonum aut huiusmodi,& vniuersaliter in quibus aliquid percipitur vt verū,bonū,pulchrum,aut huiusmodi,prima ratione concipiunt̄ conceptus primi entis veri boni ,in quibus vt dictū est cognitione generalissima cognoscit̄ quid est deus. Ad secundū q̄ per speciem abstractā a phārasmatib⁹ nō intelligit̄ primo nīsi quiditas rei materialis,dicendū q̄ species intelligibilis rei,puta aīni in intellectu possibili,nō solum est ratio concipiendi conceptus quiditatis illius rei determinat̄ qua differt ab alia re:sed omnīi conceptuum cōmuniū vīq̄ ad primum conceptum cōmuniissimū entis vt ens est,qui etiā īplicite continetur in quolibet cōceptu determinato.Si ergo abstractat̄ conceptus aliquis generalis vt entis veri vel boni,qui indifferenter vt dictum est cōmuniis est ad id qd̄ est creatoris,& ad id qd̄ est creature,patet q̄ in illo nō oportet primo intelligi qd̄ creature est,immo qd̄ dei est.In cōceptu em̄ vniuersalis pura entis simpliciter,nō intelligit̄ qd̄ creature est,nīsi intelligēdo ens in alio,ad modū quo vniuersale intelligit̄ vt vna in multis.Nō autē potest intelligi ens in alio,nīsi naturaliter intelligat prius ens abolute abstractiū simpliciter,vt nec hoc,nec illud,nec huius,nec illius ,qui est intellectus entis subfistētis in puro esse,qd̄ nō est nīsi dei,qd̄ si aduertat homo & concipiāt vt in se subsistens,deūm distincte intelligit.In omnibus ergo generalib⁹ intentionibus reti cum aliquam illarum intelligis simpliciter:vt ens verum bonum,primo detum intelligis,et si nō aduertis:& quātum steteris in illo simplici intellectu tantum stas in intellectu dei.Si autē modo aliquo qd̄ simpliciter conceptum est determines,statim i intellectu creature cadis.secūdū q̄ dicit Augu viii .de trii.Quoniam deus veritas est,cū audis veritas,noli querere quid veritas.Statim enim se opponent caligines imaginationis,& nebula phantasmatū,& perturbabunt serenitatem,quaē primo īctū diluxit tibi cum dicērem veritas. Ecce in ipso primo īctū qua velut coruscatiōē per stringeris,cum dicitur veritas,mane si potes,si autē non potes,relaberis in ista solita & terrena.Sed nec hoc īpedit omnīo dei intellectum,quia in omni conceptu entis quantumcunq̄ determinato includit̄ primus conceptus entis simpliciter , & in illo conceptus primi entis saltem quo ad duos primos gradus intelligendi ipsum modo generalissimo:vt iam dictum est.

Art. XXIIII. Quæ. VIII. Fo. CXLV.

Irca octauum arguitur, q̄ cognitio eius quid est deo, nō sit ratio cognoscendi qd̄ quid est in aliis. Primo sic, illud quod est ratio informandi aciem intellegentia ad actum intelligendi, est ratio cognoscendi, quia secundum August. xv. Arg. i. de trini. cap. x. formata cognitio ab ea re quā scimus verbi est, in quo. s. consistit intellectus cognitio, ratio informandi aciem intelligentia ad actum intelligenti di creaturas est species vniuersalis ab ipsis recepta. secundum August. xi. de tri. cap. iii. Detracta specie corporis quē corporaliter sentit, remanet in memoria similitudo eius, qua rufus volitas conuertit acie mētis, vt inde formet intrinsecus, sicut ex corpore obiecto sensibili extrinsecus formabatur. ergo &c. Secundo sic, illud quo quis sibi conscius est & intelligit quid bonum & quid malum: est ratio cognoscendi illud. hoc est lex naturalis, vt dicit Glos. super illud Roma. ii. Cum gentes quā legem non habent, lex autem naturalis non est aliqua dei cognitio: sed magis ipsarum rerum de quibus homo iudicat per illam legem. ergo &c. In contrariū In opposit. est, quoniā illa sola cognitio certa est: qua res cognoscitur in ratione sua veritatis, non in ratione suę imaginis, vt enim dicit Hu. super. x. ca. angelicę Hierar. si imago videtur veritas non videtur. imago enim veritas non est, sed quicquid p̄ intellectum accipitur a creaturis cognoscendis solum est imago creature, vt species vniuersalis intelligibilis abstracta ab ipsa. secundum q̄ dicit Boethius super Commen. Porphy. Vniuersale est essentialis similitudo suppositori. illud autem solum creaturarū veritas est, qd̄ intellect⁹ concipiit per cognitionē in deo, dicit enī Augustinus. ii. de lib. arb. prelato esse incommutabilem veritatem omnia quē vera sunt continentem omnibus cōmuniter vera cōntributib⁹, ergo &c.

Hic distinguendum primo ex parte cogniti deo, secundo ex parte rationis cognoscendi in deo. Quātum ad primum sciendum secundum q̄ habitum est supra articulo. i. in quæstione secunda: q̄ alia est cognitio qua apprehendit de re id quod est verum in ea: & alia qua apprehendit veritas ei⁹: & q̄ perfecta notitia rei nō consistit solum in cognoscendo id qd̄ verū est in re: sed cum hoc in sciendo veritatem eius. Vnde primus intellectus de re quo intelligitur id quod est in intellectu vero, omnium potest esse aut plurium indifferenter, ga sequitur imaginē veram & sensum verū de re quā multi ascendere non possunt. Intellectus vero secundus sapientiū solum: ga sequit iudiciū de cōcepto ex imaginatiōe & sensu trascēdēs imaginationē & sensum. Et in hoc perficitur cognitio intellectuā: ad quā duo requiriūt. Quorum primum est verbum intellectus quo informatur concipiendo qd̄ quid est de re. Secundum vero est iudicium de tali cōceptu sine quo intellectus purus non est: sed semper phantasticus manet. Et est primum intellectus simpliciū: & ideo semper verorum est, secundum Philosophū. Intellige nō concipiēdo veritatem rei: sed id qd̄ verum est in re. Veritatē enī solū concipiit intellectus secundus, qui in compositione & diuisiōne consistit, vnde & verus & falsus potest esse secundū Philosophum. In quo & plures deluduntur credentes percipere veritatem qui tamē eam non percipiunt verisimilitudinephantasmatum decepti. secundum q̄ dicit August. de vera religione. Amplectamur nostra phantasmata quā redeuntibus nobis ad intelligendum veritatem in itinere nobis occurunt: & nos tranfire non sint, que tamen quantū est ex se non nisi verū ex imaginatiōe & sensu ostendunt. vnde non solum intellect⁹ simpliciū apphēsionū semper verus: quin etiā semper ver⁹ est & ipse sensus i apprehēdēdo & nūciādo: ita q̄ oī falsitas in iudicio & collatiōe vel intellect⁹ vel imaginatiōis oriat. fm q̄ dicit Aug. iii. de Aca. Credo sen⁹ nō accusari vī q̄ imagines falsas ferētes patiūt: vel q̄ falsa i somnis videm⁹. Quicq̄d possunt videre oculi verū vidēt: noli plus assentire q̄ vt ita tibi p̄suadeas apparere: & nulla dece p̄tio est. Quātū vero ex pte rōnis cognoscendi in deo: Sciēdū q̄ id qd̄ quid est in deo sicut dupli- ter potest cognosci ab homine, uno modo indistincte & in particulari in essentia & natura eius nuda: alio modo indistincte & in vniuersali in aliquo eius generali attributo, vt dictum est supra: Sic qd̄ quid est in deo, dupliciter potest esse ratio cognoscendi qd̄ quid est in creatura. Vno modo vt ipa natura & eēntia diuina in propria ratione sit ratio cognoscendi qd̄ quid est in creatura. Alio modo vt ipsa sit ratio cognoscendi qd̄ quid est in creatura sub ratione alicuius generalis attributi ei⁹. Dicēdū igit̄ ad q̄stionē: q̄ loquēdo de cognitione ei⁹ qd̄ qd̄ est in creatura, apphēdēdo id qd̄ res ē nō apphēdēdo veritatē ei⁹, semper cognitiōis ei⁹ qd̄ qd̄ est i creaturis, est rō cognoscēdi id qd̄ qd̄ est Respsōsia in deo: nō sub rōne eēntiē & natura i esse p̄iculari: sed sub rōne ei⁹ attributi i eē vī: ad modū quo id qd̄ ē primū i vnoquoq̄ gñē semper ē rō eōq̄ q̄ sunt post: vt dictū est i q̄stī. p̄ce. q̄ id qd̄ qd̄ ē de deo sub ei⁹ gñali attributo, est id qd̄ hō prio cognoscit ex creaturis, vt nō solū sit rō cognoscēdi secundū q̄ p̄ia veritas ē tū rō cognoscēdi quamlibet aliam veritatem, vt dictum est supra in ti. i. q. ii.

M
Respsōsia.

N

O

P

Summe

Sed ut sit etiam obiectū cognitū. secundū q̄ dicetur in q̄stione sequenti. Et hoc eteniet ex natura ipsarū rerum cognoscibilium. Sicut enim ens determinatum p̄ materiam aut per suppositū singulare & determinatū, id qđ est non habet esse nisi p̄ formam quę in eo determinatur, quaꝝ de natura essentię suę i se nō dicit aliqd determinatū: & ideo neq; habet cognosci eē tale ens nisi ex cognitione ipsius formæ in se ratione naturę & essentię suę in esse suo indeterminato: vnlquodq; em̄ sū cut se habet ad esse, & ad cognitionem: Nemo em̄ potest cognoscere de hoc bono aut pulchro i na tura & essentia sua quale ens aut quid sit, nisi cognoscendo bonum et ens simpliciter: Sic non ha bet esse hoc ens aut hoc bonū nisi p̄ ens simpliciter aut bonum simpliciter. & sicut est de hoc bono & hoc ente respectu boni & entis simpliciter & absolute dicti: sic est de bono & ente participato re spectu boni & entis nō p̄ticipati. Sicut em̄ hoc bonum & hoc ens non potest esse neq; cognosci nisi p̄ pens aut bonum simpliciter dictum: sic & ipsum bonum & pulchrū simpliciter consideratū vt nō determinatum p̄ materiam aut per suppositum, si non fit essentialiter sed p̄ticipatione boni, & ita determinatum per materiam aut suppositum, non habet esse neq; cognosci nisi p̄ ipsum bonū sim pliciter nō p̄ticipatum: vt sicut bonum p̄ticipatum nō habet esse nisi per bonum nō p̄ticipatum sic nec potest cognoscī esse tale nisi cognito ipso quod est simpliciter & per se bonum nec determi natum nec p̄ticipatum. secundū q̄ dicit August. viii. de trini. Bonum hoc, bonum illud. quid plura & plura: vide ipsum bonū si potes: ita deum videbis; nec alio bono bonum: sed omnis bonib⁹ num. Neq; em̄ in omnibus bonis diceremus aliud alio melius cum vere iudicare⁹, nisi esset nobis impreffa notio ipsa boni, secundū quā pbaremus aliquid & aliud alio p̄poneremus. & ifra. Vbi noui mus quid sit iustus etiam cum iusti nōdū sumus. & ifra. An illud qđ videt, veritas interior est p̄f sens animo quā valet intueri: quasi dicat: immo. Et sic est de cognitione boni & iusti, q̄ nō cognoscimus bonum aut iustū nisi in ratione primi boni & iusti: sicut est de amore boni: q̄ sicut nō amamus aliquid bonum nisi in ratione primi boni; sic nec cognoscim⁹ verum nisi in ratione primi ve ri. De amore enim omnis boni in ratione primi boni dicit ibidem. Cur alij diligim⁹ quem iustū credimus, & non diligimus ipsam formam, vbi videmus quid sit iustus, vt & nos iusti esse posse mus: & ifra. An vero & nisi istam diligenter⁹ nullo modo eum diligenteremus quem ex ista diligimus: sed dum iusti non sumus minus eam diligimus q̄ vt iusti esse valeamus. Loquédo aut̄ de co gnitione eius qđ quid est in creatura apprehendendo veritatē ei⁹, sciendū iuxta id qđ determinatum est supra in q̄stioē. ii. articuli primi, q̄ veritas rei non potest cognosci nisi cognoscendo co formitatem ei⁹ ad suum exemplar: & q̄ duplex est exemplar ad qđ habet cognosci: vnum acceptū a re, qđ est species vniuersalis in mente; alterum causans res, qđ est ars idealis existens in mēte dīgi na. De cognitione autem eius quid est creatura cognitione veritatis determinatum est supra, quomodo sine illustratione exemplaris veritatis prime nulla veritas aut simpliciter aut saltem syncera potest cognosci. Per iam dicta patet ad argumenta.

Q
Ad pri.
principia.

R
Ad secundū.

S
Ad arg. in
opposi.

Ad primum q̄ ex specie detracta a corpore manet mēoría, vnde formatur acies mentis ad intelligendum verum: Dicendum q̄ verum est in cognoscēdo id qđ verum ē de re: non autem intelligendo veritatem rei vel simpliciter vel syncere & iudicio certo: quod solum fit in ra tione primæ veritatis, vt dictum est. In cognoscendo etiā vel id qđ verū est, vel ipsam veritatē quo cunḡ modo non contingit aliquid intelligere in creaturis nisi intelligendo id qđ deus est in pri mis cōceptibus generalibus, vt dictum est. Ad secundū q̄ in lege naturali intelligit homo quid bonum & quid malum: Dicendum similiter q̄ hoc non facit intelligendo synceram veritatem: aut etiam forte veritatem qualēcumq; nisi in lumine primæ veritatis tanq; in eo quod est ratio intel ligendi tñ: non autem obiectum intellectum vt supra determinatum est: aut intelligendo quocun q̄ modo veritatē, aut id qđ verū est, nisi in ratione primæ veritatis tanq; in eo qđ est obiectum pri mo cognitū, vt patebit in q̄stione sequenti: qđ i hoc est ratio cognoscendi alia, nō tanq; in eo qđ est ratio cognoscendi tñ: quia quolibet intellectu intelligitur id qđ deus est in primis concepribus re rum, vt dictum est. Ad argumentum in oppositum: bene probat intentum nostrum secundū determinationem August. q̄ nullum verum aut alicuius rei veritas potest cognosci aliter q̄ in pri ma veritate: & hoc vel in nudo exemplari diuinæ essentiæ, vt in eo qđ est ratio cognoscendi verita té tñ: nō aut̄ obiectū cognitū: vel in aliquo ei⁹ gñali attributo, vt i eo qđ est primū obiectū cognitū & per hoc ratio cognoscendi omne aliud qđ intelligibiliter cognoscitur. Et ex his duob⁹ conflatur de terminatio August. q̄ omne quod intelligitur, in prima veritate intelligitur. Aliquando enim lo quitur secundū vnum modum, vt in viii. de tri. Vide bonum hoc & bonum illud &c. Sepi⁹ aut̄

Artic. XXIII. Quest. IX. Fo. CXLVI.

loquitur secundum alium modum: nec habet perfecte intentionem August. qui intelligit eū secundum alium modum solummodo locutum fuisse.

Ira nonum arguitur q̄ homo cognoscit & discernit qd̄ quid est deo: qd̄ ē ratio ei ad cognoscendum qd̄ quid est in creatura, primo sic. Propter qd̄ vnuqdḡ tale & illud magis. Si ergo ppter illud qd̄ qd̄ ē dei cognoscit & discernit qd̄ qd̄ ē creaturae, multo magis cognoscit & discernit qd̄ quid est creatoris. Ad idē sūt omnes rationes inducte supra articulo. i.q.iii.ad pbandū q̄ homo videt & discernit lucem aeternam, in qua vider & discernit alia. In contrarium est, qm̄ si illd̄ qd̄ est causa cognoscendi alterum cognoscitur discretive, cognosci posset sine cognitione illius: quia cognitio causa non dependet a cognitione effectus: sicut neq̄ esse suum ab esse illius. auferendo autem omnino creaturæ cognitionem, non contingit hominem habere deo aliam cognitionem quid sit: quia omnis nostra cognitionis naturalis in sensu reducenda est, ut dictū est supra. ergo &c.

T

Quaest. ix.

Arg. 1.

2

In oppos.

Dicendum ad hoc secundum determinata: q̄ id quo alterum cognoscitur, aut se habet vt ratio cognoscendi tm̄: aut cum hoc vt obiectum cognitionis: & q̄ illud quod est ratio cognoscendi vt ratio tm̄: non vt obiectum simul: nullo modo cognoscitur in eo q̄ aliud cognoscitur per ipsum, & hoc modo deus vt lux est & veritas prima & ratio cognoscendi alia, i eo q̄ per ipsum alia cognoscuntur & discernuntur, ipse nec cognoscit nec discernit. Sed de cognoscendo qd̄ quid est deo, in quantum tm̄ est ratio cognoscendi quod qd̄ est creature nō est hic sermo: sed supra articulo. i.q.iii. Immo hic solummodo sermo est de cognoscendo qd̄ quid est deo: in quantum est ratio cognoscendi qd̄ quid est creature, in eo q̄ est primum cognitum. De quo sciendum secundum pdeterminata: q̄ id qd̄ qd̄ est primo cognitum deo, potest esse primo cognitum vel in speciali in natura diuina determinata, vel in generali in aliquo eius attributo. Primo modo cognoscendo quod quid est de creatura p̄ hoc quod quid est deo, non solum cognoscit homo quid est deo, sed etiam distincta cognitione id cognoscit: ad modū quo cū cognoscit imago Herculis, i ipso Hercule vidento ipsum, distincte & perfecte cognoscitur & videntur ipse Hercules. sed talis cognitione ei⁹ qd̄ quid est deo, nō est propria vię, sed patrię, vt dictum est supra. Secundo modo cognoscere qd̄ quid est de creatura per cognitionem eius qd̄ quid est deo, in eius. L. generali attributo, contigit dupliciter intelligere: secundū q̄ de re qualibet particulari duplex potest esse cognitione. Una cōis generalis vel specialis: alia vero particularis: secundū q̄ i ea est natura viis, generalis, vel specialis, & particularis. Generali enim cognitione cognoscimus de Callia q̄ sit aīal, speciali q̄ sit homo: particulari q̄ sit Callias. Primo modo per generale cognitionē quā habem⁹ de re in forma generis, puta aīalis vel per speciale in forma speciei, puta hominis, cognoscimus de qualibet particulari tanq̄ p̄ mediūm primum cognitū & cōtinuem rationē cognoscendi, de qualibet qd̄ nobis occurrit, an sit aīal vel homo: non prius ipso cognito in esse suo particulari. Per hanc notitiam generalem vel specialem cognoscimus omnia quae nobis historice de partibus hominis narrantur & credenda proponuntur. Secundum q̄ dicit August. viii. de trinitate. cap. v. Habemus quasi regulariter infixam naturae humanae notitiam: secundū quā quoquid tale aspicim⁹: statim hominem esse cognoscimus vel hominis formā. Secundū hanc notitiā cognitione nostra informat cum credimus p̄ nobis deū hominem factum. Nam & ipsius facies dñi, carnis innumerabiliti cognitionum diuersitate variatur & finit: q̄ tm̄ vna erat, qd̄ dñi erat: neq̄ i fide nfa quā de dñi nfo Iesu Christo habem⁹, illud salubre est qd̄ sibi animus singulare fortasse aliter q̄ res haber: sed illud qd̄ secundum speciem de homine cogitamus. Necesse enim est cum aliqua corporalia lecta vel audita quae non vidimus credimus, finit sibi animus aliqd̄ in lineamentis formis corporū: sicut occurrit cogitanti: qd̄ aut verum nō sit aut etiam si verum est (qd̄ rarissime potest accidere) nō hoc tamen fide teneamus quicq̄ prodest: sed aliud aliiquid qd̄ per hoc insinuat: & secundum species & genera rerum vel natura insita: vel experientia collecta, de factis homīi cogitamus ne fides nostra ficta sit. Neq̄ enim nouimus faciem virginis Mariæ: in quibus membrorum lineamentis fuit Lazarus: neq̄ Bethaniā: neq̄ sepulcrum: neq̄ omnino scimus quicunq̄ ista non vidimus: an ita sint vt ea cogitamus: immo probabilius affirmamus ita non esse. namq̄ cum alicuius species eadem occurrit oculis nostris quae occurrebat animo, cū eam prius q̄ videremus cogitabamus, non paruo miraculo mouemur: ita raro & pene nunq̄ accidit, est tamen possibile. Secundum q̄ exponit Commen. super. iii. de anima. & tamen ea firmissime credimus: quia secundum speciem generalemve notitiam quae certa nobis est cogitamus. Sed hoc mō aliiquid in generali attributo cognitioni deo non potest esse rō cognoscendi aliqd̄: quia ipse nō est forma creaturarū: neq̄ ḡnialis: neq̄ specialis: neq̄ etiā alicui⁹ i seipso: ga in ipso nō ē sumere rōne

V
Resolq.

X

t ii

Summe

vniuersalis & particularis, ut infra determinabitur. Vnde qđ supra determinauim⁹, qđ deo possum⁹ cognoscere quid sit notitia generali: nō sumit ibi notitia gnialis sicut hic: vt modo cognoscamus quid sit deus quasi in forma vniuersali: & videndo nudam essentiam cognoscamus quid sit in forma particulari: prius cognoscendo quid sit deus qđ quid sit iste deus: sicut prius cognoscimus quid sit homo qđ quid sit iste homo: eo modo quo individuum est quid sub specie. Sed sumit ibi generalis notitia p̄ notitia in aliquo eius attributo quod cōmunitate analogia est communiter cōueniens ipsi & creature, respectu cuius dicit specialis illa notitia, qđ est in nuda eius essentia: in qua omne attributū eius est idipsum: licet modo nostro intelligendi generalius intelligimus rō nem attributi qđ intelligenda est nuda essentia: & alia rōne concipiimus attributum qđ concipienda est essentia: & alia ratione vnum attributum qđ aliud, vt declarabitur inferius loquendo de attributis. Si igit̄ isto secundo modo cognitionis vñis gnialis vel specialis deo in aliquo eius attributo tanḡ in primo cognito intelligat qđ quid est deus, ratio cognitiois de alio, in cognoscendo. Sc̄i⁹ naturam p̄prialē & particularē: hoc modo concessimus in questione p̄cedēti qđ cognitio ei⁹ qđ qđ est de deo, est ratio cognoscēdi qđ qđ est in omni creatura: ex hoc videlicet qđ quid est de? primum cōceptum est in generalibus & primis cōceptibus entis: qui quidē primi conceperus gnaliū atq; vñi uersalium intentionum entis sunt primo cognita: & per hoc ratio cognoscēdi oēs alios cōcept⁹ sub ente in quaciq; re, esse eū est primo cognitū & cōceptum in quolibet ente: & est ratio cōcipienda quālibet aliam intentionem rei sub esse, vt dicit̄ in Commen. p̄mē p̄positionis de causis. Quare p̄ hunc etiam modū vt dictū est cognitio eius qđ quid est deo in ei⁹ gnaliibus attributis est primum obiectum cōceptū ab intellectu nostro: etiā ante maxime vñes cōceptus alicuius intentionis i Creaturis, vt dictum est in quest. ante p̄cedēti: & est prima rō cognoscēdi qđ qđ est in qualibet creatura, vt dictū est in quest. p̄mē p̄cedēti. Vnde nō restat dubium quantū pertinet ad istam questionē: nī si an in eo qđ qđ ē dei, est rō cognoscēdi qđ qđ est i Creatura: & prio cognitū ita sit prio cognitū, qđ disticte cognoscāt & discernat ab eo qđ p̄ ipm cognitū ē i Creatura. Vbi notādū qđ alid ē aliqd cognoscere. Aliid vero i cognoscēdo ipm ab alio discernere. Cognitio eū ē glibet simplex cōcept⁹ recip̄ intellectū: etiā intellectus rem conceperam nō aduertat: sicut ille qui alibi mente intentus est, concipit oculo corporali per speciem receperam in oculo coram se transeuntem: quem postea interrogatus negat se vidisse: quia non aduertit ipsum. Cognitio autem discretiva est cum animaduercione notitia, qua scilicet cognitū vnum discernit ab alio. Dicendum igit̄ ad questionem, quod est primum cognitum a nobis deo, quod est ratio cognoscēdi qđ quid est in Creaturis: non est nī si qđ quid est deus in suis generalibus attributis modo generalissimo: & hoc quo ad primum & secundum eius gradum, vt qđ sit bonum pulchrum aut aliquid huiusmodi simpliciter: sub tali. Secundo concipiendi quolibet istorum, sub quo communiter potest convenire creature & creatori: non sub aliquo modo convenienti deo specialiter: & non Creaturis: vt qđ est bonum vel pulchrum subdit̄: & hoc modo generalissimo in tertio eius gradu: vel qđ sit bonum præminētissimum: & hoc modo cognoscendi deum generalius: vel qđ sit bonum qđ est ipsa bonitas, ita qđ pura rei entitas: & hoc modo cognoscēdi dei generaliter: & sic de aliis attributis nobilitatis primis in quibus cognoscitur quid est deus. Isto autem modo cognoscēdi deo qđ qđ est: & ex hoc qđ qđ est i Creaturis dicendum qđ etiā deus isto modo cognoscēdi cognoscatur & intelligatur vt primum cognitum & ratio cognoscēdi aliud, non tamen cognitione ista qđ quid est deo, distinguunt ab eo qđ qđ est creature: quia sub nulla ratione determinante aut appropriante attributum illud deo, concipiatur: immo si hoc modo concipitur sub ratione entis, non distinguunt esse eius ab esse creature. Si sub ratione boni, nō distinguunt secundū intellectū bonū qđ est in deo ab eo qđ est bonū in Creatura: sed i intellectus ambo concipit quasi vnum: eo qđ p̄p̄ sunt existentia, vt dictum est supra. Vnde ista cognitione eius qđ quid est deo nō habetur per investigationem & discursum rationis: sed naturaliter & simplici cōceptu: sicut & concipiunt prima principia complexa & iōplexa, inter quae cōceptus dei sub ratione entis aut boni simpliciter alicuius hmōi intentionis generalis est: aut primoprim⁹ quem non discernit propter eius simplicitatē ab intentionib⁹ hmōi cōuenientibus Creaturis: a quibus concipitur qđ in eis cōuenit creatori: sicut etiam intelligendo entia particularia in quib⁹ prio conceptu homo intelligit intentionem simpliciter & vniuersalis ad omne ens creatum, nō discernit illam propter eius simplicitatem ab aliis intentionibus communibus & particularib⁹: quia non sit tantē simplicitatis, vt est intellectus entis simpliciter cōmuniis deo & Creaturis: & maxime vt est intentio entis quae soli deo conuenit.

Z
Ad pri.
principia. ¶ Ad primum qđ arguit̄ in oppositū, propter qđ vñūqđq; tale & illud magis, dicendū

Artic. XXV. Quest. I. Fo. CXLVII.

q̄ illū dictū intelligit in cognoscēdīs: q̄n illū ppter qd̄ aliud, est p se absolutū obiectū ac⁹ cognoscēdī vt cū cognoscimūs cōclusiones propter principia, magis cognoscimūs p̄cipia; quia sunt per se & absolute obiectū cognitionis. Similiter si dīlico nutricem propter filiū, magis dīlico filium: ga est obiectū absolutū dilectiōis. Vbi aut̄ illud ppter qd̄ aliud nō est absolutū obiectū actus; nō oportet: vt si videmus colorem propter lucem: non oportet tamen q̄ magis videmus lucem: quia nō videntur distincta a colore: & in eo quod propter ipsum videntur, color magis se habet vt ratio viden- di q̄ vt obiectū. & similiter est in proposito, vt patet ex dictis. **C**Argumēta superius inducta nō habent locū nisi de illo quod ratio est cognoscēndi tñ secundum determinationem habitam in illo. **A**d sōda, la questione, vbi argumenta illa soluta sunt,

Art. XXV. de vnitate dei simpliciter & absolute.

Iso de dei entitate, sequitur de eius vnitate. Et circa hoc q̄ Art. xxv.

tūtūr duo. Primum ē de eius vnitate simpliciter & absolute: vtrum sit vnum. Secundum vero est de p̄feminētā vnitatis; vtrum s̄ summe vnas Quorum secundum dependet ex diuina simplicitate. Cum enim ratio vnitatis p̄pria est ratio indiuisiōis: ex hoc est summe vnum, q̄ est summe simplex: & ita summe indiuisus, vt infra ē determinādī cum de dei simplicitate determinabitur. ex illo em̄ patet iste articulus. Circa vni- tatem dei simpliciter queruntur tria:

Primum: vtrum deus sit vnum;

Secundum: vtrum deus sit tñ vnum;

Tertium: vtrum sit possibile esse plures deos q̄ vnum.

Alīa primum arguitur q̄ deus non sit vnum. Primo sic nullus defectus vel p̄tua-
tio conuenit deo: quia est ens summe in actu. Vnū dicit ens sub priuatione. Secundum Philosophum. 4. & 10. metaphysicæ. ergo &c. **C**Secundo sic. qd̄ maxie dicit ra-
tionē finitatis & limitatiōis, mīnime cōuenit infinito. De⁹ aut̄ infinit⁹ est; vt ifra pa-
rebit. vnu aut̄ dicit finitatiō & limitationē. ergo &c. **T**ertio sic. primum ac-
cidentis qd̄ est de essentiā eius, accidens est. vnitatis est p̄cipiū numeri q̄ est
species quantitatī & de eius essentiā. ergo est accidens. in deo nullum cadit acci-
dens. ergo nec vnitatis, non est ergo vnum. **Q**uarto sic. qui non conuenit diuisum: neq̄ aliquod di-
uisum. ens qd̄ p̄dicitur deo, p̄dicamentis diuiditur in vnum & multū. Secundum Phi-
losophum. xi. metaphysicæ. illud autem ens non conuenit deo, vt habitum est supra: & amplius in
fra videbitur. ergo neq̄ vnum, cum sit diuisuū eius. **C**In contrarium est Diony. cam dicit v.l.ca. In opposi-
tione di. no. Nihil est existentiū nō participās vno. sed qd̄ in entib⁹ participatiū est dignitati, cuiusmōi
est vnitatis, vt iam dicetur, est in deo per essentiā, vt videbit infra, ergo deus est vnum, & essentiā
liter vnu.

B In hac questiōne sicut & in qualibet alia: oportet primo scire quid dicitur p̄ no-
men. Cum igitur supra vñsum est quid dicit hoc nomine deus, restat hic primo videre quid dici-
tur hoc nomine vnu. Sciendum ergo q̄ secundum Philosophum & Commen. x. metaphysicæ, idē
est modus consecutiōis entis & vnius ad p̄dicamenta, & equaliter diuiduntur p̄dicamenta
secundum ea. Sicut enim dicim⁹ q̄ ens diuiditur per substantiam qualitatem quantitatē: & sic
de aliis: sic & vnum. & hoc ideo: quia vt dicit. 4. eiusdem: non significat vnum re aliud ab ente. fer-
mo enim dicentis homo vnu aut homo ens, non diversa significat, & ideo sicut supra dictum est
de ente, q̄ significat de re essentiā eius & naturam, non dispositionem aliquā realem aliā additā
essentiē rei: sicut est dispositio in albo & nigro: similiter est de vno quod est contūtibile cum ente
q̄. s. significat de re essentiā ei⁹ & naturā non dispositionem aliquā realem aliā additā eē-
tiā rei: ita q̄ substantia cuiuslibet rei est vna per se essentialiter: non per rem additam ipsi, vt om̄is
no sit eadem ratio realis rei: & vni⁹ rei: sicut hominis & vnius hominis, vt dicitur i Elench. Vnde
& Auctiōen. qui dicit in. ii. Metaph. q̄ vnum significat aliud ab ente: quia non recipitur in certificatio-
ne quiditatis aliius: et ideo vnitatis est intentio quē est accidens: dicit ibidē q̄ vnitatis ē cē qd̄ nō diui-
dit sic q̄ esse est de essentiā vnitatis: non subiectū ei. Ex quo plane patet q̄ Auctiō posuit cū Pho q̄
vnum non significat re aliud ab ente: & ita q̄ non significat accidens additum enti: sicut est dispo-
sitione in albo & nigro, vt imposuit ei Auct. sed q̄ significat aliam intentionem additam intentionē

Summe

entis:quā secundū modum suū loquendī appellat accidēs,vocādō accidēs rei omne qđ conuenit rei extra certitudinem quiditatis & intēriōis eius.Et si hoc cōtingit in creaturis:cōsimiliter & i deo multo fortius cōtigit:qđ.essentialiter est vna sicut ē ens,vt semp eodē ordine curant esse rei essentialē:& vnitas quae cum ipso conuertitur.& sic omnino eadem via cōcedendum est qđ dēfinit vnum qua cōcoedit qđ sit ens.dicit em̄ Boethius super Porph. qđ omne quod est,ideo ē qđ vnum est.& de consol'. Omne quod est tandi manet atqđ consitit qđiu vnitatem retinet : & neesse est interire atqđ dissoluti cum vnu esse defierit.& deuinitate & vno.Tādiu est quicqd est,qđiu vnitatis est.Cum autem defierit esse vnum , definit esse id quod est. C Postqđ ergo concēsum est supra deum esse , secundum eundem modum concedendum est ipsum esse vnum.vnde ex declaratiōe qua supra declaratum est deum esse, patet declaratio quō ponendū est deū esse vnum.Vt tñ sciāmus diuersitatē inter qstionē de ente & de vno circa deum,sciēdum qđ licet idem significare vnum & ens:quia essentiam rei non dispositions aliquas additas essentiae:ipsum tñ vt dicit Com men.sup.4.metaphysic, significare secūdū diuersos modos:ita qđ modus significationis entis a quo imponitur ad significandum rei essentiam,simplicior est qđ modus significationis vnius:quia ens ī ponitur ab actu essendi absoluto & positivo.vnum autem in significato suo includit significatum entis cum determinatione:non dico addente super ens rem aliquam aliam ab illa quae significatur nomine entis:sed solum addit vnum ī suo significato super significatum entis, modū significandi. Aliter enim esse vnum nullo modo deo conueniret:quia in ipso super suum esse nō cadit determinatio neqđ compositio,vt infra patebit. Et ille modus significandi quem addit nō est positivus:sed priuatius solum nō priuando aliquid positiue dictum:aliter enim adhuc deo nullo modo conueniret esse vnum:quia esse eius omni defectu & priuatione caret:sed modus ille significandi quem addit vnum super ens,est modus priuatius priuando solum aliquid negatiue dictum:caius priuatio verissime deo conuenit:& sic vnum significat ens carens priuatione illa quae significatur rea liter nomine multitudinis,licet modo positivo.A deo autē quia est parissimus & perfectissim⁹ ac⁹, vt infra patebit,verissime omnis ratio defectus & priuationis remouet:vt ideo verissime poterit dici vnu sicut & ens. Ad cuius intellectum & ad dissolutionem primi argumenti sciēdum,qđ secundum Philosophum.viii.metaphysic, nullus potest imponere nomen nisi qui nouit rem. Et ideo secundum modum quo res cognoscimus nomina eis imponimus.Nunc autem aliquando cōtingit qđ nobis in multis notius est id qđ secundum veritatem priuatio est,qđ habitus sibi contrarius.In compositis enim ex materia & forma vnu partium secundum rei veritatem habitus quidam est a forma rei partes continēt:& significat nomine vnius.Diuīsio autem eorum secundum rei veritatem est priuatio illius habitus:& significatur nomine multitudinis . Vnde multum est ens in se aliquo modo diuīsum.Vnum vero est ens in se īdiuīsum:& ideo dicit Boethius de vnitate & vno.Cum forma materiē vnitur,necessario ex coniunctione vtriusqđ aliquid vnum cōstituitur, in qua constitutione illud non permanet nisi qđiu vnitatis formam cum materia tenet.ergo de strūcio rei non erit aliud qđ separatio formae a materia,qua est vnitati contraria.& propter hoc nihil eorum quae sunt:apparet esse multa. Quia tamen notior est nobis rerum diuīsio & separatio secundum partes,qđ earum vnitio: secundum qđ nobis notius est compositū qđ simplex:prout dicit Philosophus ī principio physi.Sunt autem nobis primum manifesta & certa mixta & composta proprie.vbi dicit Commentator . Causata sunt cognita apud nos,causæ autem sunt notiores apud naturam : quia natura facit composita ex causis . Nunc autem ita est qđ notiora nobis potius vt habitus comprehendimus qđ minus nota.Propter quod frequenter id quod minus positivū est:sed magis defectiuam rem dicit:significamus nomine habit⁹:& econuerso quod rem magis positiuam dicit:significamus nomine priuationis,vt patet in diuīsione substantiæ per corpoream & incorpoream:licet enim incorporeum magis ens positivum sit qđ corporeum ; quia tamen notius nobis est corporale qđ incorporeum spirituale ,hoc nomine habitus concipiimus & exprimimus,illud econtra nomine priuationis . Et secundum eundem modum nomen separationis significamus positivū hoc nomine quod est diuīsio.Nomen autem vnitati significam⁹ priuationis hoc nomine īdiuīsio:licet ex parte rei sit econuerso:qđ significatum reale diuīsionis sit priuatiuum:& significatum reale īdiuīsionis sit positivū.Diuīsio enim siue multitudo nobis magis nota est & sensibilis qđ īdiuīsio seu vnitatis,vt dicit Phs ī.4.meta.Qđ verū ē secūdū priūm cōceptū imaginatiū. secūdū autē verū cōceptū intellectū est econuerso. sicut qđ dicit Auct̄ ī.3.meta.suę. Videlqđ mīlitudo notior sit secundum nostram imaginationem qđ vnitatis : & videtur qđ vnitatis sit de iis quae prius formamus.Prius em̄ imaginamur multitudinem:sed prius intelligim⁹ vnitatem. Vnde qđ

C
Respoſio.

D

E

Artic. XXV. Quest. I. Fo. CXLVIII.

Vnū imponit ad significandum diuisionem: & multum imponit ad significandum diuisionem: & diuiso est priuatio secundum rem: diuisio vero negatio diuisionis non est nisi negatio priuacionis: & ita vera positio: vnum igitur secundum rem significat positionem. secundū modum autem positionis significat negationem. Multū vero econuerso, secundū rē significat priuationē. secundū vero modū noīs, positionē. Significat em̄ vnum positionē mō negationis: qā significat negationem negationis. multum vero significat negationē positionis mō: quia significat affirmationem negationis. Hinc evenit q̄ multitudine definit p̄ vnitatē: & vnitas p̄ multitudinem. secundū q̄ dicit Auicē. in. iii. metaphysice suę. Vnum est principium multitudinis: & multitudine est illud qđ numeratur per vnum. vnitas em̄ in intellectu discernit & cōcipit vt habitus, cui⁹ priuatio est multitudine. Apd autem imaginatiuam qua: est principium intellectus cōtingit eōuenit. Et ideo dicit Auicen. ibidē Facimus cognosci multitudinem p̄ vnitatem cognitione intelligibili. & hic accipimus vnitatē formata in seipso & a pricipiis imaginatiōis. Facim⁹ atq̄ ea cognosci p̄ multitudinē iueniēdo in hoc intentionem imaginatiuam ad hoc vt inducat nos ad hoc quod tūc poterat nobis esse p̄ se notum, sed non formabat p̄sens in intellectu. Et ad istam intentionē vnius inquantum respicit informacionem apud imaginatiuam, fit impositio vnius. iuxta q̄ ipsum definit Philosophus cum dicit. iii. metaphy. Vnum est diuisibile aliquod ens p̄ se solitarium. & in. x. Essentia vnius est vt non diuidatur & Cōmē. dicit super. iii. Hoc nomen vnum significat negationem: & est priuatio diuisibilitatis.

Ad primum igitur patet per iam dicta: licer enim secundum modum nominis vnum significat priuationē: quia tñ illa non est nisi negationis. secundū rē nominis significat verā positionē: ppter qđ bene cōuenit deo. De eo aut qđ dicit priuationem habitus vel alicuius positiui intelligit q̄ nulla priuatio cadit in deo. **A**d secundū q̄ vnu dicit rationēfinitatiōis & limitatiōnis: Dicendū q̄ sicut duplex est infinitū: vnu multitudine vel extensione: alterum essentia & vigore. Sic duplex est finitatio & limitatio. vna qua: opponit infinito & illimitato multitudine vel extensione. altera qua: opponit infinito & illimitato essentia & vigore. Finitatio & limitatio secundo modo minime cōueniunt deo: quia ipse est infinitus essentia & vigore, vt infra patebit. Finitatio autē & limitatio primo modo maxime deo conueniūt: quia infinitas & illimitatio sunt ei oppositae secundum partium multiplicationem: qua: maxime deo repugnat. In hoc enim diuina natura ē summe finita & limitata q̄ est summe vna, summe simplex: & idipsum sine omni diuersitate. secundum q̄ dixit Dawid in Psal. Tu autem idem ipse es. Ecōtra infinitas numerorū per appositionem: & magnitudinis siue per appositionem siue per diuisionē, summe illimitata & infinita est propter summā partium multitudinem & diuersitatē & carētiā vnitatis atq̄ simplicitatis. Vnu aut finitatio & limitationem non dicit nisi oppositā tali infinitati & illimitatiōi per appositionem vel diuisionē partium: non illi qua: est per essentiam & vigorem: immo causat illam: ga omnis virtus vna plus est infinita q̄ separata, vt dicitur in lib. de causis: & causatur ab vnitate simplicitatis: & ita a carensia diuersitatis: qua: causat dictam infinitatem & illimitationem, qua: deo non conuenit. secundū q̄ dicit Boethius de trī. In deo nulla est diuersitas. Nō est autem pluralitas sine diuersitate: quare nec numerus est in deo: sed vnitas tñ. **A**d tertium q̄ vnitas accidens est: & simili ad quartum q̄ vnu est diuisiū entis qđ commune est ad decem p̄dicamenta: Dicendum q̄ triplex est vnu quoddā qđ convertitur cum ente: non solum cum illo qđ est analogum ad decem p̄dicamenta: sed etiam cum illo qđ est analogum creatori & creature: & tali vnitate qualibet res est vna, sicut & ens per suam substantiam non per aliquid additum ei. Si em̄ res eēt vna per aliquid additum ei: illud additum qđ facit aliud esse vnum, oportet q̄ sit in se vnum: & ita per aliquid aliud additum ei: si non sicut vnu per suam substātiā: & ita erit abire ī infinitū: aut stādū in aliquo qđ ē vnu per suam essentiam: & eadem ratione standum est in primo. sicut arguit Commen. super. 4. metaphy. Aliud vero est vnum quod est principium numeri quantitatis discretæ, tali vnitate quælibet res ī qua est vnitas est vna per aliquid aliud additum substantia sua, quod est accidens ei. Per quod vt dicit Commen. super. 4. metaphy. Sicut Auicē. deceptus. credens enim q̄ tale esset vnum quod cōvertit cū ente, dixit q̄ vnum illud dicit dispositionē additā essentię rei: sicut dispō est i albo & nigro. Econuerso autem Pythagorici credētes q̄ vnu principium numeri eēt tale vnum quale est illud qđ convertit cū ente, dixerūt q̄ vnu principium numeri nō significat nisi substātiā rei: & qā numerus componitur ex vnitatis, crediderunt q̄ numeri sunt substātia rerum: & q̄ principia numeri essent principia rerū. Tertium vero est vnu quod diuidit ens eōtra multum: & est pars illius vnius qđ cōvertit cū ente. Vnde & multum diuisum contra hoc vnum, etiam est pars vnius qđ cōvertit cū ente. Est enim vnum eo modo quo est ens. Non enim est incoueniens q̄ il

F

Ad pri.
principia.

G

Ad scdm

H

Ad tertii

Summe

Iud qđ est indivisum vno modo atq; vnum,sit diuisum atq; multum alio modo:sicut totum integrum qđ est vnum & indivisum secundum formam totius,est multum & diuisum secundā partes,multum enim nullo modo esset ens nisi aliquo modo esset vnum,vt dicit Auctor.iij.mera.suę, & hoc modo oīs numerus est vni secūdum aliquam speciem numeri:& multū secūdum partes,& qđ amplius oīs compositum ex partibus.Propter qđ dicit Diony.vl. de dī.no.qp non est multitudine nisi participans vno.Vnde & solummodo illud est vere vnum in quo nullus est numerus,nulumq; aliud praterq; id qđ est,vt dicit Boethius de trinā.& hoc solum deus est,vt ista dico.¶ Ad tertium ergo dicēdū,qp vnu qđ cōuertit cū ente,nō est tale qđ est illud qđ est principium numeri:¶ ceter hoc creditur Auctor.secūdū qp iponit ei Auer.& iō licet de⁹ nō sit vn⁹ vnitate illa qđ est principiū numeri,qđ est quātias discriba: bñ tñ pōt eē vnu vnitate qđ cōuertit cū ente,vt dictū est.¶ Ad qđ rōl vero dicēdū:qp vnum diuidēs ens cōtra multū: si intelligamus ens diuisum solū illud qđ cōsequitur p̄dicamēta,illud non cōuenit deo: sed vnum qđ cōuenit deo est aliud vnum, qđ.¶ Analogatur cum ente ḡnialiori:qđ.¶ s̄ est cōmune analogum creatori:& illi enti qđ consequitur.x.p̄dicamēta. Si autem intelligamus illud ens generalius dictum diuidi per vnum & multum,illud vnum diuisum cōtra multum soli deo cōuenit:cum nulla sit creatura quæ non sit multa ex aliqua cōpositiōne in ipsa,vt infra exponendum est.Et est ista vnitas deo essentialis:sicut sua entitas.Sed est intelligendū qp ista vnitas potest considerari vt attribuitur deo ratione suae essentiae,vt est simpliciter essentia ratione sui esse:& hoc modo de ipsa est sermo in ista questione. Vel potest cōsiderari vt attribuitur deo ratione actus subsistendi in suppositis:& sic de ipsa est sermo in duabus questionib; sequēb;.Ista em̄ q̄stio de ei⁹ vnitate terminat ex ei⁹ entitate.Secunda vero sequēs & similiter tercua terminabitur ex eius subsistētia in suppositis.Questio vero de eius vnitate exclusione oīs multitudinis,terminabitur loquendo de eius simplicitate inferius.

L
Quest. ii.
Arg. 1.

Q; plures
sunt Dii
mali prior,

Ira secundum arguit qp nonsit tm̄ vnu deus: sed qp sint plures dīi: Prio sic:
In om̄i genere entis,qđ est tale per participationē reducitur ad illud qđ nō ē tam
tale p̄ participationē, sed per essentiā.Sed mīta sunt ḡna entiū q̄ dicunt eē talia p̄ par-
ticipationē: vt sunt sapiētia,bonitas &c.hmōi:qp̄ creature plures dicunt esse sa-
piētēs,bonē,& optera hmōi per participationem.ergo est filiter ponere plures qui
sunt tales per essentiam,vt aliquē q̄ est bonus p̄ essentiā,& aliquē q̄ est sapiens p̄
essentiā:& sic de ceteris,quilibet autem talium non est nisi deus,ergo necesse est
ponere qp̄ sine plures dīi.¶ Secundo sic,plura bona paucioribus meliora sunt i qualibet natura boni,
vt plures sapiētēs q̄ vn⁹ plures boni q̄ vn⁹,& sic de ceteris:ergo plures dīi boni meliores q̄ vn⁹.
Sed dicit Aug.iii.de lib.arb.Qđ meli⁹ est ponere eē q̄ nō esse, credēdum est eē i vniuerso.¶ tē dicit
qp̄ de deo semp̄ sentiēdū ē qđ est meli⁹.credēdū ergo & sentiēdū poti⁹ qp̄ sint plures dīi boni q̄ q̄vn⁹
soltus.¶ Deinde arguit qp̄ sit ponere plures deos malos,prio argumēto Manichæi sic. Nō est eadē cā
habitus & priuationis.Vn̄ dicit Auctor.i.mera. suę. Intētio essendi est ex cā quē ē causa essendi:& i
tētio nō essendi est ex cā q̄ est priuatio causē intētiōis eēndi.Sed bonū,malū,lux,tenebra,corpale,&
corpale,ens nō ens & cetera hmōi se habēt sicut habit⁹ & priuatio,ergo nō sunt ex eadē causa: sed
ex diuersis . sed in quolibet ordine & genere cauſarum est ponere aliquod primū, secūdū Philolo-
phum.ii.metaphysicæ,ergo in ordine priuationum est ponere aliquam primam causam omnīū pri-
uationum:sicut in ordine habituum est ponere vnam primam causam omnīū effectuum positiu-
rum: quarum vna non habet esse ab alia:quia sunt contraria:& contrarium non est causa cōtrarii
& ita sunt ambo increata & cōque prima, sed omnis causa increata de⁹ est.ergo plures sunt dīi,vn⁹
bonus & alter malus. ¶ Secundo sic,Dam̄.dicit lib.iiii.Bonum & perniciōsum sunt sui corruptiō-
& non subsistunt vnum cum altero.ergo si solum sit vnu deus summe bon⁹,in toto vniuerso nu-
lum malum persistere sineret.Cum ergo vide mus qp̄ multa mala persistat in vniuerso tam i pec-
catis & defectibus naturalibus q̄ in voluntariis:non ergo est solum vnu deus bonus q̄ non cau-
sat nisi bonum,nec quantum est de se permittit malum: immo necesse est ponere alium deum
malum quinon cauſat nisi malum,& quantum est de se deſtruit omne bonum contrariando in oī-
bus deo bono.¶ Tertio sic,malum opponitur p̄ se bono,ergo & maiori bono opponitur mai⁹ malū:
& summe bono summe malum. Nunc autem vult Philosopherus.i.ca& mund.qp̄ si vnum oppo-
torum est in natura,& reliquum,quare cū sit ponere i rerū natura summe bonū:& illud non ē nā
si deus bonus,ergo similiter necesse ē ponere i rerum natura summe malū,qđ nō sit nisi de⁹ ma-
lus.¶ Ad confirmationē autē huius dicti sui adducunt auctoritates sacrae scripturæ,vt recitat Au-
gust.in diuersis lib.luis.Dicitur em̄ prime Ioan.iiii.Qui facit p̄tm̄ ex diabolo est,& hoc nō nisi tan-
q̄ ex primo principio mali,ergo &c.¶ Clē Matth.xv,dicit Christus.Omnis plantatio quā non plan-

Cōfir. I.

2

Artic. XXV. Quest. II. Fo. CXLIX.

cauit pater meus caelestis eradicabit. Est igitur ut dicunt aliqua plantatio quā non plantauit pater caelestis, q̄ ab ipso ē eradicāda. illa autē nō ē plātata nisi a deo malo p̄i caelesti contrario. ergo &c. Citrē 3
 secundē Corinth. iii. dicit Apostolus. Deus huius seculi exēcavit mentes ifidelium. ille autem (vt dicit) non est nisi deus malus. ergo &c. Citrē 4
 Ite loan. xiiii. dicit Christus. Nunc princeps huius mūdi 4
 efficiet foras. ille autem (ut dicunt) non est nisi deus malus. ergo &c. In oppositū arguitur primo In oppo.
 sic ratione diuinæ perfectionis. ille solus est deus cui soli conuenit quicquid natum est deo conuenire. vñus solus est talis cui conuenit quicquid deo natum est conuenire. ergo &c. Minor patet. q̄nā
 quā deo natā sunt conuenire, omnia p̄ supabundantiam dicunt de eo. secundum enim beatū Diony. De⁹ nō est bonus sed supbon⁹: nō est sapiēs sed supsapiēs: & sic de ceteris hm̄oi. qd̄ ait p̄ supabū
 glātiā dicitur vni soli cōuenit. ergo &c. Secundo sic ratione potentia (& est ratio ex dictis Auicē. 2
i. metaphysicæ sive) vniuersa adinuicem ordinata oportet ordinari per aliquod vnum. cum em̄ di-
uersa inquantum huiusmodi ex seipsis omnino seiuincta sunt, ex seipsis inquātū hm̄oi ordinata &
coniuincta esse nō possunt nisi per accidēs qd̄ necessario reducitur ad aliquod per se. omnes p̄tes vni
uersi abinuicem diuerse sunt: & tñ ordine cōiuncte per se, & essentialiter: quia quādam earum mo-
uentur a quibusqā in suos fines: vt corpora inferiora a superioribus, & illa a substantiis separatis. Da-
mnes ergo partes vniuersi ordinantur & cōiunguntur adinuicem per aliquod vnum. ille est quem
vocamus deum, qui ad finem suum a se intentum, qui ipse est, omnia alia mouet tanq; amatum &
desideratum, vt Philosophus vult. ergo de⁹ vñus est. C Tertio ex eodem medio ratione morali iu-
xta doctrinā Philosophi in. iiii. Politice arguitur sic. mundus siue vniuersum perfectissimus est, vt
probat Philosophus. i. cæ. & mun. ergo debet esse ordinatissimus. ordo autem mundi, vt vult in. xi. me-
taphysicæ, est sicut exercitus ad principem & ducem. ergo debet mundus esse ordinatus ad modū
ordinatissimi principiat⁹. Principiat⁹ ait in cōmunitate ordinatissim⁹ est ille q̄ est monarchicus. i quo
dominat vnuſsolus, vt probat in. iiii. politica, ergo ordo mundi debet esse ex principatu ynius, ille
autē qui mundo vniuerso p̄cipiat deus est. ergo &c. Quarto ex eodem medio arguit ex dictis Au-
gust. iii. de lib. arbī. sic. melius est fieri per vnum qd̄ vnicō potest fieri, q̄ pluribus. Aliter enim fieri,
est aliquid esse vanum & supfluum, qd̄ autē est melius esse q̄ nō esse, hoc credendum est i miso es-
se, vt dictum est per August. ergo &c. Quinto sic ratione dignitatis. in quolibet genere rerum est
aliquid primum principium qd̄ est simplicissimum & mensura aliorum, vt in melodiis tonus, si-
cut vult Philosophus. iiii. metaphysicæ, esse est vnum genus siue intentio vna realis in qua omnia
conueniunt, oportet ergo ponere vnum primum ens simplicissimum & mensurā in esse aliorum. hoc au-
tem deus est, vt dicit Commē. ibidem de primo in genere substantiæ, ad quam reductūt omnia ge-
nera accidentium. ergo &c. Sexto sic ex eodem medio iuxta dictum beati Diony. cap. xliii. de di-
no. Semper multitudo est participans vno: sed omnis multitudo participans vno necessario redu-
cit ad id qd̄ est vnum nō participatiū: sed p̄ suam essentiam: & hoc non est nisi deus. ergo &c. Se-
ptimo sic ratione operationis. vni motui respondet unus motor. secundum Philosophum. v. physi.
Sed tñ est vñus motus primus regula & mensura omnium aliorum. ergo tñ ē vñ⁹ motor prim⁹
secundum q̄ procedit demonstratio Philosophi in. viii. physic. ille autem non est nisi deus. ergo &c.
Octauo arguit Dam. lib. i. cap. v. rōne regiminis vniuersi, sic. si essent dii multi, eēnt contrarii & re-
pugnantes: quia dignitas parem non patitur: & ita mundus ordine quieto nō gubernaretur ab eis
Nunc autem videntur eum quiete gubernari. ergo &c. Ad hoc sunt auctoritates sacrae scriptu-
ræ. Deuter. iii. Neq; est alius deus vel in cælo vel in terra. Itē ibidē. vii. Audi Israel dominus de⁹ tu⁹ 9. per ati-
deus vñus est. Item Psal. xvii. Quis deus p̄ter dei nostrū? Item. lxxxv. Tu es deus solus. Item Esa.
xliii. Absq; me non est deus.

Resolutio
Dicendū ad hoc, q̄ ex iis quā dīcta sunt in p̄cedenti quest. non est soluta ista q̄
 stio. sicut enim deus sit vñ in natura & essentia, non ex hoc habet q̄ sit vnicus & tñ vñus in sup-
 positis. Sicut ex hoc q̄ habemus q̄ homo sit vñus: quia eadē est ratio hominis & vnius hoīs: nō ha-
 bemus q̄ sit tñ vñus homo. Intelligentum igit̄ q̄ vñum cū significat indiūisionem quā est nega-
 tio & priuatio diuisionis simpliciter & cōmuniter dictæ, secundum q̄ in entibus est reperire dupli-
 cem diuisionem, secundū hoc vñum potest dicere duplēcēm indiūisionem oppositam duplēci diu-
 sionē existenti in entibus: & oportet nos sic procedere, & iuxta rationem diuisionis inuestigare
 rationem indiūisionis: quia diuisio nobis notior est indiūisione: & multitudine vnitate, vt dicit̄ est
 supra. Est autē in entibus vna diuisio aliquorū vt omnino separatorum non sub aliqua vnitate con-
 tentorum, vt est denarius. x. hominum, inquātū sunt multi: & inquātū numerus denarius ē mul-
 titudo. x. vnitatum. Alia vero est diuisio aliquorū vt sub vnitate alicuius formæ contentorū, vt
 est denarius decim hominū inquantū sunt multum, & inquātū secundū Philosophum. v. meta.

¶ V

Summe

denarius est semel decem, nō decies vnam, vt est similiter oē totū ex pluribus partibus integratū sub vna forma contentū, vel naturali, secundum q̄ omne continuū vt oīs magnitudo & omne am-
rial compositū ex pluribus mēbris est vni: vel artificiali, secundū q̄ vni est omne aggregatum: vt
est omne totū glutino vel eolla, sicut dom⁹ vel arca. Diuisio primo modo p̄prie significat noīe mul-
titudinis, & est in quolibet numero inquantū est multitudo quedā ex unitatibus producta. Secundū q̄ dicit Philosophus in.iiii. Metaph. Multa sunt vna plura, & hoc modo multa inquantū huius mula-
lo modo participat vno, sed solū reducunt ad vnu, vt infra patet. sicut neḡ participant ente. Nō
enī sunt ens aut vni, sed entia & via. Nec cader talis multitudo in diuisione entis aut vni⁹. Nulla
enī esset diuisio dicere, entū aliud est ens vnu, alia sunt entia multa. Diuisio secundo modo signifi-
cat p̄prie noīe multi singulariter dicti: & est in quolibet composito ex partibus inquantū sub vna
forma continentur. Est enī quodlibet tale multū ratione partium diuersarum, & vnu ratione formę
continentis partes, & qđ tale est: opponit vni oīno simplici: & cadit in diuisione entis oītra ipm diui-
sum. vnu enī simplicitate formę & carētia partium sub ipsa, dicit indiuisionē oppositam diuisione
multitudinis partiū quartūq; sub vna forma contentarū. Secundū q̄ dicit Cōmen. super. xi. Meta-
physic. Vnu qđ dicit de continuo, significat aliquod multū in potentia & vnu in actu. Continuū
enī diuisibile est: simplex aut̄ absolutorum indiuisibile, & opponunt̄ hanc vnu & multum priuative.
Vnu autē cōmune qđ convertitur cū ente, & illud qđ dicit indiuisionē oppositā diuisioni quā di-
cit multitudo pluriū diuisorū, & inquantū ipsa multitudo cōponit ex huiusmodi unitatibus
opponant̄ vnum & multa relatiue, sicut mensura & mensuratiū. Secundū q̄ dicit Philosophus.iiii.
Metaph. q̄ numer⁹ est multitudo mēsurata per vnu, & de tali unitate est hic questio: utrū. de⁹ ita
sit vnu q̄ non sīnt multi dī. Et restat multū querere de deo utrū sit vnu simpliciter, de quo habi-
tū est in quest. p̄od. & utrū sit vnu ita q̄ nō multus, de quo habebit̄ infra, loquendo de eius sim-
plicitate, & utrū sit vnu, ita q̄ nō sīnt plures: de quo agitur hīc. In prima enī ly vnu tenetur abso-
lute, in secunda vero discretiue, in tercia vero participatiue.

O
Respōsio.

Ad questionem ergo hanc an sit tantū vnu deus: dīcendū est absolute q̄ sic. &
hoc conuincunt aliquę ex rationibus supradictis, probantibus q̄ deus est, non tñ oēs hoc conti-
nunt. Per rationes enī Philo.ii. Metaph. ex statu causę in genere causę efficientis & formalis bene p-
batur q̄ deus est, & ita q̄ vnu est, quia non est ens nisi vnu, secundū q̄ procedit p̄cedens que-
stio: sed non probant q̄ tñ vnu est: quia cū hoc q̄ rationes illae probant omne genus cause stare
sigillatim in uno sui generis: non probat q̄ omne genus cause stet simul in aliquo uno & nō in plu-
ribus. Illud enī deus esset, & tñ vnu. Nec etiā videtur hoc probari ex demonstratione Arist. viii.
phy. cum probat per reductionē omniū motū ad vnum motū primū, & omniū motorum ad
motorē omniū primū: q̄ de necessitate sit tñ vnu primus motor, qui nō est nisi de⁹. Dicere enī pos-
set aduersarius q̄ bene verū est q̄ vnu est primus in genere mouentū. Nam si essent plures simul
mouentes, neuter esset perfectus motor, & esset aliquis vnu prior eis: quia perfectum semp p̄ce-
dit imperfectū in diuersis, secundū Philosophum in.xi. Metaph. et sic vnu moueret post alterū,
& ita essent plures successiue, & sic neuter esset proprius motor neq̄ naturalis, sed ambo acciden-
tales. Non tñ ex hoc habet q̄ tñ sit vnu primum omnium & vnu deus: quoniā ille motor potest
dici esse primum ordine & perfectione & causalitate mouendi: non tamen causalitate efficiendi: vt
licet oēs dicantur moueri ab uno primo: non tñ oportet ppter hoc dicere q̄ omnes habent esse in
forma & substāria sua ab illo uno primo, sed forte ab alio, & sic licet ille sit primus in genere causę
mouentis: non oportet ex hoc q̄ sit prim⁹ in genere causę efficientis, nec forte in genere causę finalis
similiter oportebit: vt dicat q̄ etiā mouentia & mota diuersorū generum mouent & moueantur
proper vnu primū, q̄ hoc sit proper vnu primū, sed ppter diuersa: & tamē qđlibet illorū si ponan-
tur primum, necessariū est ponere ipm esse deum. Dicta ergo demonstratio Philo. ex. viii. phy. nō co-
vincit propositum nisi valde implicite. Procedit enī solūmodo via motus, quā solam habet natura
lis Philosophus cōsiderare: quia impossibile est declarari in naturalibus alia via substāria abstractā
esse nisi ex motu, & si sīnt alię vię, illę monstrant̄ in philosophia prima. vt dicit Cōmē. super. xi. Via
autē motus inquantū huiusmodi non pbatur esse vnu primū nisi in ratione mouentis: non autē in
ratione efficientis vel finis. Nec etiā demonstratiōes secūdi Meta. singulariter acceptę hoc cōuincit: sed
si oēs simul cōfidentur in vnu, bene cōuincit p̄positū. & ideo Philosophus in.xii. Meta. reuertit sup
suam demonstrationē habitam in.viii. Phy. & adiungit sibi illas de secundo Meta, reducendo tria
genera causarū in vnam, probando q̄ agens & finis sunt idē cum forma: probando per hoc non so-
lum esse vnu primum principiū omniū qđ de⁹ est, in singulis generibus causarū: sed in omnib⁹
simul, & sic q̄ sit tantū vnu deus: & tñ vnu principiū. Probat enī q̄ agens idem est cum for-

magis agēs proximum nō agit nisi per formā quā gñat in passo. Medicina enim inquātum est ars sanitatis effectiva, aliquo modo est sanitas: & domesticatio in artifice quodammodo est dominus: & vis in semine generativa hois quodammodo est homo, & secundum Cōmen. dispositio vltimū mo-
uentis omnia est sicut dispositio mouentis propinquū. Quare cum primum mouēs mouet ad oēs
formas, manifestum est qđ forma primi mouentis quodammodo est omnes formē. Et veritas est qđ
dicit: qđ. primum principium debeat esse conueniens principiatis, secundum modum quo est cōue-
niens proximum principium: sed aliquo modo vñ nō autem particulari, sicut conueniens est prici-
pium proximum. Probat etiam qđ finis in primo mouente idem sit cum forma qua mouet, vt pro-
pter hoc sit primū mouens: & qđ agit motum: & quia informat motū: & quia est finis motus. Qđ
Philosophus simpliciter proponit dicens qđ mouet sicut desideratum & intellectum, sed Commen-
tator pertractat p̄bationē, dices qđ in nobis differunt agens motum & finis motus, secundū qđ agēs
motum est in aia: finis autem motus est extra aiam. ita qđ si contingere qđ id propter qđ agit: non
esset extra animā, vt qđ forma balnei propter qđ agit calefaciendo aquam, non esset in materia: sed
in aia tñ: tunc idem in aia exītēs moueret secundū agens & secundum finem sine aliqua varia-
tione. Et sic probat Philosophus generaliter qđ omnia mouet prim⁹ motor: & secundum qđ est for-
ma earum ad quas mouet: & secundum qđ est agēs eorū qđ mouent ab ipso: & secundum qđ est finis quē
appetit in hoc motu tāg aliquid magis bonū ipsis qđ est nobilissimū entium. Ista ergo tria conclu-
dendo in vñsi, agens, s. formā & finem, concludit infallibiliter qđ primum principium sit vnum &
tñ vnum: quia vt ex hoc Philosophus concludit ibidē, cælum & omnia alia continua & connexa
sunt adiūcītē propter vñū primū principiū. Quæ connexio ostendit efficacissime primi princi-
pii vnitatem, & qđ tñ vnum sit. Qđ patet pertractando. Cum enim omnia quæ sunt in vniuerso
connexa sunt: & habent vnum primum motorem qui mouet vt efficiens secundum formam & fi-
nem, ipse est ens pfectissimum & perfectius aliis: ad cuius similitudinem alia habent esse perfectio-
ni eius magis appropinquantia, secundum qđ sunt ei p̄pinqüiora in gradu & ordine vniuersi. Pro-
pter cuius perfectionem in se attingendam quantum possunt directa ab ipso mouentur in ipsum;
sed p̄ ordinem quo oīa sunt ad ipsum ordinata & inter se cōnera, vt per ordinē semper vñū regat
& moueat alterum: ita qđ omnia mota sunt ab uno primo, & in idipsum vltimo p̄ suū motum re-
ducta: & sic vnitati finis respondat: at vñitas agentis: & econverso. Et per hunc ordinem & cōnexio-
nē omniū pcoidentium ab uno & in vnum in esse reductorum ens dicitur analogice de omni-
bus non equivoce: quia semper actum & motum est simile & proportionale quodammodo in esse
mouenti, propter qđ etiam vnum dependet semp in esse ab altero: & quodammodo assimilat ei in
forma. Et ratio eēndi in ḡbus dā dicta est per habitudinem ad alia: & per hoc vnum eorum semper
ducit in cognitionem alterius: & secundū hoc vt dicit Cōmen. omnes motus & actiones rerū natu-
raliū idem intendunt. s. ordinem totius: quia omnes colligati sunt per motum primi, & quilibet mo-
tor aliis perficitur p̄ formā primi motoris omnium: & est dispositio eorū in ituando & conserua-
do adiūcītē: sicut est dispositio bonorū virorum qui regūt se adiūcītē in bona quiete, qm̄ omnes
actiones eorum sunt erga actionē primi principiis. Ponunt enim actiones suas sequentes & conse-
quētes actionē primi principiis, quēadmodū prim⁹ princeps i ciuitatib⁹ necesse est vt habeat actionē
propriam quæ est nobilissima actionū quā intēdūt omnes qui sunt sub primo p̄ suas actiones: sicut
accidit eis qui ituant se erga vnum artificiale. secundū qđ determinat Philosophus in primo Ethī,
qđ omnes artes in ciuitate ordinant in fine ciuilis scientiæ. Vnde & Philosophus ipse dicit in fxiij.
qđ in natura totius est bonum & nobile distinctum & ordinatum; vt in exercitu & ciuitate est bo-
num: & in duce magis: & ille non est propter ordinē: sed alia ppter istum. omnia em̄ ordinata sunt i
simul aliquo modo: sed non ordine confimili natantia, voluntia, & plantæ, sed tamen non sunt i ta-
li positione in qua non comparātur adiūcītē omnino: sed habet aliquid compationis. omnia enim
ordinata sunt adiūcītē & respectu vniuersi. Ordo ergo vniuersi & regimen mūdi est illud quo dem̄
stratiue possumus probare deum esse vnum tñ, & hoc a posteriori, ppter illa quibus in sequēti q̄
sticē probatur a priori: quia, s. deū necesse est esse tñ vñsi: ita qđ impossibile sit oīo plures deos esse.
Vnde ex ratiocinatione iam pertractata, cōcludens Philosophus in xii. dicit. Igit deus est vñ⁹, æter-
nus, in fine nobilitatis. Et secundum viam illius ratiocinationis p̄cesserunt omnes rationes ad par-
tem istam adducere: sicut patet: & ideo concedenda sunt.

R Ad primum in oppositum qđ in pluribus generibus rerum multa sunt per parti. Ad pri-
cipiationē: ergo & vnum per essentiā in singulis: Dicendum qđ non oportet qđ omnis participatio ad principale
vñū & eidē fine reduci, qui est quodammodo forma omniū formarum, vt dictū est: & esse omniū
entū, vt dicēdū est infra. Vnde non sunt diuersa genera participatorū per se disticta & inordinata

Summe

sed omnia sunt adiuicē & ad vnum ordinata. vt dictum est. & secundū q̄ dicit Dio. c. iii. de di. noī oīa iuicē connectunt̄, nec solum iuicem, sed ad vnu oīa, vt cōmilitones in exercitu adiuicē cōne ctuntur secundū sub & supra, & oēs simul ad ducē. vt dictum est. Et per hunc modū etiā vere mul ta non sub aliqua forma ynitatis, sed solius ordinis contenta ad vnu necessario reducunt̄ in vniuerso, cui⁹ vnitatis est causa vnitatis vniuersi. secundū q̄ dicit Boethius de vnitate & vno. Quia nā turæ creator vnuus est: ideo rebus quas cōdidit hoc in cōmune dedit, vt vnaqueq; habeat esse vna. Ac per hoc quia ex eo ex quo res haber esse est vna: ideo motus omnīi substantiarū est ad vnum, & propter vnuū: ideoq; ad vnum tendunt. vnitatis em̄ quae omnia, & retinet omnia, diffusa est in omnibus quē sunt. & ideo dicit Philosophus in xii. Motor primus qui non mouetur est vnuus numero & ratione: tñ ergo vnum coelum est. & loquit̄ de coelo primo, per cuius vnitatē intelligit vnitatē totius mundi. & Plato dicit in Timo. Mundus est vnuus, quia iuxta vnum exemplar formatus est. Sed tñ secundū genera diuersa participatorum antiqui plures deos ponebant secundū plu ralitatem effectū diuinorū circa creaturas, quos ad vnu reducere nesciebant. vnde ponebant deū sapientie, deū pacis, deū belli; & similiter diuersis creaturis diuersos deos p̄esse dicebāt. vt petra etat Aug. de ci. d. Per hunc em̄ modū imponitur Platoni ipsum posuisse ideam separatam sapientię iusticię & omniū rerū naturaliū, q̄ essent p̄ essentiā id qd̄ essent alia p participationē. q̄ deos tū pos nere necesse erat secundū eos. Si Plato sic posuisset, errasset pculdubio. vnde potius credit̄ omnes

S ideas in mente diuina posuisse, vt viſum est supra secundū Aug. Quicq; tñ alicuius sapientię sic posuerūt plures deos q̄ formaliter essent per essentiā bonitas non participata, similiter sapientia &c. huiusmodi, posuerunt oēs tales deos sub vno vero deo cōtineri, a quo effectue participant̄ vno & eis, & ceteris cibis perfectionibus, qui solus est vnuus & ens per essentiā formaliter & a nullo efficiue, vt habitū est supra. Vnde ad huiusmodi participationē oīm deortū ab vno aspiciēs Proclus dicit. Omnis deus participat aliquo vno p̄ter vnum. De omnibus tñ talibus dicit Dio. c. x. de di. no. q̄ nec ipsi nec patres eorū scierunt quid dicerent, separantes in diuersos, qd̄ in vnu solo ponendū erat. Ad secundū q̄ plures dii meliores sunt q̄ vnuus: dicendum q̄ hoc est verum in illis qui distincta bona habent in se, ita q̄ bonum vnuus non infinit omnino alteri. Sed si esset in vnu quicquid boni posset poni in pluribus, & multo excellentiori modo q̄ in illis, vt est in deo nostro. hic plura bona non sunt magis eligenda q̄ vnum, vt infra videbitur de diuina perfectione: immo ipsum vnum magis esset eligendū q̄ illa plura quotquot essent segregata ab isto vno. Ad tertium argumentū Manichœrū q̄ non est idem principium habitū & priuationē: dicendum q̄ secundū Philosophū iii. Metaph. & secundū Cōmē. inter negationē & priuationē differētia est, q̄ negatio ē absolutorio negati ab eis simpliciter, vnde non haber causam omnino sicut non ens purum, vt chimera vel trā gelaphus. Priuatio vero est absolutorio esse alicuius a natura determinata, vnde habet subiectum de quo dicitur: qd̄ cum fuerit dispositū per priuationē, erit priuatio ipsa in forma affirmationis denū triunās ipsum. quia vt dicit Philoso. ii. phy. priuatio species quodāmodo est. Vnde quia priuatio est negatio in subiecto & nō tollit totaliter ens sed aliqd ipsi⁹ eī tollit, & aliquid reliquit in subiecto in quo est. Aliter enim non esset priuatio sed negatio, & sic non ens qd̄ est priuatio est quodāmodo ens, propter subiectum scilicet in quo fundat priuatio, propter qd̄ est simpliciter non ens: secundū quid autē ens. Hinc est q̄ priuatio p̄est habere causam esse sui in subiecto, sed nō oportet q̄ alia ab illa quae est causa vel nata est esse causa habitus sibi oppositi: sed vel aliam vel eādem alio & alio modo se habent. secundū q̄ dicit Philosophus. ii. phy. Eadem est causa contrariorum. Quē em̄ p̄ sens per sui p̄sensiam est causa alicuius, p̄ sui absentiam est causa sui contrarii: vt absentia gubernatoris est causa submersionis natis, cuius erat p̄sensia salutis causa, & sic priuatio a quo cōgrediatur non habet causam efficientē sed deficientem solum. secundū q̄ dicit Aug. xii. de ci. dei. c. vii. Non est efficiens causa mali sed deficiens, nec voluntas mali est effectio sed defectio. & Dio. Optimorum causa vna est, malorum multe, non quidem effectue sed defective. Et hoc non in quo cūq; agēt est possibile, sed soli in illo qd̄ in sua actione a fine intēto a se p̄est deficiere, cuimodī non p̄est esse causa prima quae est deus. Ipse enim in eo qd̄ immediate agit, nullum defectum siue mali relinq̄re p̄t, quia vt dicitur in Cāti. Deute. Dei perfecta sunt opera. Cū enim vnuūq; dicitur bonum & perfectum in ordine ad finem: secundū q̄ dicit. iii. Meta. Bonum per se & per suā essentiam est finis & complementum: & in rebus quae non mouentur erga perfectionem, in eis non est aliquod bonum: & vt dicitur secundo eiusdem, nihil incipit agere actionem nisi intendendo finem: Malum igitur aut defectus non contingit in opere alicuius agentis, nisi quia deficit a fine: vt producat rem sub tali dispositione in qua non est nata ordinari in finem intentū ab agente. Deus autē in pullo opere suo qd̄ agit immediate a fine intento deficiere p̄est, & hoc vel a fine yniuersali

T
Ad secundū.

V
Ad tertium

Artic. XXV. Quest. II.

Fo. CLI.

specie, vel a fine particulari individuali quod operatur, & sic in nullo opere suo potest incidere defectus aut malum. Vnde si vellet creare hominem cæcum: & crearet: sicut & potest: et si ille deficeret a fine universalis suæ speciei ad quem naturaliter ordinatur per ipsum visus: non tamen deficeret a fine particulari ad quem sit tale individualium: qui potest esse glorificatio dei: aut manifestatio potentiae eius: in quem pro loco & tempore perfectius posset ordinari homo cæcus quod videns: & sic opus hoc inquantum a deo fieret esset omnino perfectum: & in nullo defectuum simpliciter: licet eet opus simplius defectuum: si tale fieret a natura: quod non posset intendere in eo aliud finem quam finem speciei a quo deficit: respectu cuius hoc individualium quod est opus dei, licet sit defectuum: hoc est ei esse defectuum secundum quid: quod tamen simpliciter est perfectum inquantum est opus dei ad finem perfectiorem ordinatum quod sit finis suæ species: quem finem perfectiorem nisi deus in illo suo opere intenderet, simpliciter esset defectuum. Sed hoc impossibile est ponere circa deum, quod tale opus faceret: & talem finem non intenderet: tunc enim non ageret ipsum nisi aut intendendo finem speciei a quo deficit: & sic incideret malum siue defectus in opere dei: aut nullum finem intendendo omnino: & utrumque est impossibile omnino. Primum est in impossibile: quod intendat finem consequitur in suo opere quem non consequitur: quia ut dicitur in Psal. Oia quod cœli voluit dominus se in caelis & in terra & aliter impotens esset. Secundum similiter est impossibile quia actio fine intentione finis non est per rationem & dispositionem prouidentiae, sine qua impossibile est deum operari in creaturis. Ponere ergo sic operari deum aliquem effectum est implicare contradictiones, deum, scilicet non esse deum. Operas enim ex nihilo deus est: operas autem fine ratione & prouidentia deus non est. Nec etiam potest ponere quod malum & defectus fiat in rebus ab aliqua causa quem sit causa prima mali & solius mali. Secundum quod dicebat Manichæus: & quidam antiqui non ponentes materiam ex qua fierent contraria: & tamen ponebant fieri contraria & ea transmutari adiuicem: ut ex bono malum & ex habitu priuationem fieri. Qui cum ponebant transmutationem contrariorum fieri ex principiis contrariis agentibus fine subiecto, necesse habebant ponere principium priuationis & mali in esse principium aliud & contrarium omnino principio boni & habitus. Sed ponendo materiam subiectam contrariis: non est necesse ponere hoc, ut dicit Philosophus contra eos in. xii. metaphys. Quia in causis agentibus secundariis sub causa prima quod agere natum est id quod est habitus, natum est etiam agere id quod est priuationis, deficiendo enim in actione circa subiectum potest esse causa mali & priuationis. Et hoc non potest contingere aut vix in illis quem proxime sunt primo: in quibus nunquam cadit error siue defectus: aut raro & modicus: quas Philosophus dicit esse in mundo sicut filios in domo: sed in causis remotis quas dicit esse sicut seruos in domo, quod filii & serui ambo sub deo sunt in mundo: sicut in domo subiecti sub uno domino, secundum quod dicit Gregorius in homilia. Conditor rerum regit quos condidit: & sic in hoc mundo possidet quasi subiectos dominus in domo. Unde de causa mali & defectus in mundo prius querit in. xii. meta. Si oia ut predictum est, sunt ordinata inter se & respectu unius, vnde ergo accidit error & malum. Et responderet dicens, quod sicut liberi dominus tamen comprehenduntur facere quicquid inordinatis: sed omnes actiones eorum aut plures sunt ordinatae: seruorum autem actiones sunt quandocumque ut frequenter inordinate agant: & haec est natura virtutum eorum: Similiter est in universalis. Errabant ergo Manichæi: sicut predicti quos Philosophus tradidit, errabunt enim credendo priuationes per se existere & causari: & habere causas positivas sicut & habitus habent, secundum enim Augustinum, contra ipsos Manicheos, fine omni defecione ex parte agentis: sed ex sola natura rei defectibilis in ipsa cadere potest defectus & priuationis secundum quod dicit contra epistolam fundamenti. Dicite naturas quas fecit deus & condidit excellentias gradibus ordinatas a summis usque ad infimas omnes bonas: sed alias aliis esse potiores: factasque esse de nihilo ut esset quod non erat & inquantum esset, bonum: inquantum autem deficeret, se non a deo genitum: sed ab ipso de nihilo factum ostendetur: & hoc ita quod si tollatur quicquid bonum est omnino deficit res & nulla natura manet quem posset dici mala. Quod si maneat aliqd quod possit dici quia est: & malum est: hoc non contingit nisi quia id quod est bonum est: & quod mali est in illo bono consistit. Vnde dicit in eodem. Malo adempto manet natura purgator. Bono autem subtractio non manet vel la natura. Hoc ibi facit natura quod bonum est: quod autem malum, non natura: sed contra naturam est, quod non videbant Manichæi. Vnde errabant querendo vnde esset malum: non prius querendo quid est malum. Prius enim (ut dicit Augustinus) querendum est quid sit malum: dein de vnde sit: ut inuenient quod non sit natura aliqua, non queratur ei efficiens causa: sed deficiens solum. Vnde & Auicenna in auctoritate assumpta in argumeto dicit quod intentio non essendi est ex causa quod est priuatione causæ essendi, non quæ est priuatione simpliciter in se subsistens. Quod quia non dixerunt Manichæi: sed ponentes malum esse naturam aliquam in se subsistentem, cum querebant vnde esset non potuerunt eis nisi vana occurrere: & ideo errabant ponendo plura principia contraria boni &

Summe

mali separata : & plures deos vnum bonum, alium malum: errore confimili quo praecedentes posse
X nebant plures deos bonos. Ad quartū q̄ si non esset nisi vñus deus bonus, ipse non permetteret
Ad q̄rtū. malum in suo vniuerso: dicendū q̄ aliquid est destrictiuū alterius actione naturalis contrarieta
tis, vel voluntarie dispositionis. Primo modo calidū destruit frigidū. Secundo modo causans cali
dū destruit frigidū. Primo ergo modo bonū nō destruit malū nisi qđ habet malū sibi formaliter co
trariū, a quo destrui natum est. Hoc modo summuū bonū nullius mali est destrictiuū: quia malū
non cadit in ipso: nec contrariatur ei formaliter, sed solū particularib⁹ bonis: inquantū deficiunt a
prefecta bonitate primi. Hoc em̄ modo deo solū opponit negatio esse, qđ nō est malū priuariue dictū
secundū q̄ dicit Aug. de natura boni. Ei qui vere est, nō potest esse contrariū nisi qđ nō est. & de ve
ra reli. Bonū qđ virtutē non potest deus est: opera oīa virtutē possunt, ga p se nihil sunt. Nec tñ qđ
cūq̄ illotū virtutē sed infima solū secundū q̄ dicit Aug. cōtra epistolā funda. Q̄uis fit malum cor
ruptio, & non fit a conditore naturarum: tñ illo gubernatē omnia q̄ fecit, sic ordinata est vt nō no
ceat nisi naturis infimis. & hoc (secundū q̄ dicit de natura boni) vt cedant infirmiora firmioribus
imualidiora fortioribus, impotētia potentiorib⁹: atq̄ ita coelestibus terrena cōcordent tanq̄ p̄cellen
tibus subditā. Sed querunt Manichei, num faceret deus naturas corruptibles: & responderet Aug.
Inquātū (inquit) nature sunt deus fecit, inquantum corruptibles, nō fecit. Cum em̄ dico natu
ra corruptibilis, non vnum sed duo dico. Item cum dico fecit ex nihilo, non vnum sed duo adue
timus. Redde ergo singula singulis: vt audis naturam, ad deū pertinet: vt audis corruptibilem:
ad nihil. Naturam ergo fecit bonum: inquantū hoc fecit, bonum fecit: qđ incorruptibile bonū me
lius est, & nisi fecisset corruptibilia, non essent omnia. Fecit ergo singula & corruptibilia & incor
ruptibilia, vt essent omnia. Hinc dicit in Ench. Ab ipsa summa trinitate oīa sunt, nec summa
me bona nec equaliter: sed tamen bona singula, simul vero vniuersa valde bona, quia ex oībus con
sistit vniuersitatis admirabilis pulchritudo. Sed dicores: nō permetteret illa corrupti, nec malū oīo
in bono fieri, qđ fecit. Hoc reuera facere posset, & malū omne volūtarie destruere: sed nō vult, quia
ordinaria sunt talē rebus permettere ad decorē & ordinem vniuersi est, aliter etiā non permetteret
ea. Secundū q̄ dicit Aug. cōtra epistolā funda. Cur (inquis) qđ naturē dedit deus tollit corruptio
& respōderet dicens. Non tollit nisi vbi permittit deus: ibi autē permittit vbi iustissimū & ordina
tissimum iudicat pro rerū gradibus & meritis animarū. Primi quo ad corruptionē poenalem. Se
cundū quo ad corruptionē virtuosam. Et quomodo hoc statim declarat in simili dicēs. Nā species vo
cis emissā p̄tererit: & silentio cōprimitur: & tamē sermo noster ex p̄tereuntiū verborū decessione
ac sucoſſione peragitur, & moderatissimis silentiorum interuallis decenter suauiter, distingui
tur. Ita se ē habet etiam temporalitū infinita pulchritudo, vt rerū transitu peragatur, & distinguat
morte nascentium: cuius pulchritudinis ordinem & modos si posset capere sensus noster atq̄ me
moria, ita nobis placeret, vt defectus quibus distinguitur, nec corruptiones vocare auderemus. Et
de natura boni. Fit autē decadentibus & succendentibus rebus temporalibus quedā in suo genere pul
chritudo, vt nec ipsa quae moriuntur vel quae esse definuit, rurpēt aut turbulent modum, speciem
aut ordinē vniuersē creature: sicut sermo bene compositus utq̄ pulcher est, q̄uis in eo syllabē atq̄
omnes soni tanq̄ nascendo & moriendo transcurrant. Hinc dicit in Ench. Id qđ malū dicitur, bene
ordinati & in loco suo positum eminentius cōmendat bona, vt magis placeat & laudabiliora sint
duū comparātū malis. Neḡ enim deus omnipotens cum summe bonus sit, vlo modo fineret mali
aliquid esse in operibus suis, nisi visque adeo esset op̄tēns & bonus, vt & bene faceret etiā de mali.
Ad quīntū q̄ est ponere summe bonū, ergo & eius contrariū summe malum: dicendū secundū
iam dicit q̄ summe bonum non habet malum aliqd contrarium, sed illud solum habet contrariū
sibi bonum particulare sub ipso. Qđ autē assūmitur, si simpliciter ad simpliciter &c. Dicendum q̄
illa regula intelligit in illis quae sunt per se, vt si albū disgregat, & magis magis, & maxime maxi
me: non autem in eis quae sunt per accidēs: vt si album est musicum: magis album est magis mu
sicum, & maxime maxime. Nunc autem malum non contrariatur bono per se quia bonum: sed quia
ex non esse productū, vt dictum est prius. & ideo malum habet esse in bono, & non nisi in bono. Se
cundū q̄ dicit in Ench. Nullū est qđ dicitur malū nisi vllum bonum sit, quapropter in his contra
riis quae bona & mala vocantur, illa dialecticorum regula deficit q̄ dicit nulli rei simul inesse, simul
non inesse. Hæc em̄ duo contraria ita sunt simul, vt si bonum non esset in quo esset malum, pror
sus nec malum esse potuisset: quia nō modo vbi confisteret, sed vnde etiā oriaretur non haberet. Ex
bonis ergo mala orta sunt, & nisi in aliquib⁹ bonis nō sunt. Ad primā auctoritatē. Qui facit pecc
atum ex diabolo est: dicendum q̄ verum est non quo ad naturam, sed quo ad malum peccari in
natura, & hoc non efficiēt, vt volunt Manichei aliter em̄ non haberent suū intentū: sed suadēt.

Artic. XXV. Quest. III. Fo. CLII.

do,& ipsum diabolum in suo peccato imitando . qd non arguit diabolum in natura sua esse aliqd malum,sed solum in suo vitio & actu virtioso.¶ Per idem patet ad secundam,plantatio enim pecca Ad sodam ti ex diabolo est,vt dictum est , non natura peccantis , & non ex natura diaboli procedens; sed ex eius vitio.¶ Similiter per idem patet ad tertiam,per hoc enim diabolus exoçat q̄ peccatum suadet. Ad tertiam ¶ Per idem patet ad quartam,dicitur enim diabolus princeps huius seculi:qui totus i maligno po Ad q̄rtā, situs est:non ratione natura:secundum q̄ Manichæi om̄ia corporalia posuerūt eēa deo malo; sed ratione malignitatis eius:quia est causa eius:secundum modum tamen iam dictum.

Circa tertium arguitur q̄ possibile est plures deos esse,primo sic,eodē gradu cur tunt vñitas dei,& vñitas mundi.Vnde Philosophus in.xii.metaphysi.ex vñita- te mundi probat vñitatem dei:& econuerso,vt dictum est supra,sed possibile ē Arg. plures esse mundos & simul & successiue,quod etiam plures philosophi posuerunt:cum plures mundos esse(ut videtur) nō includit contradictionem:& ita ē possibile deo,quia enim est omnipotens,potest om̄e possibile: quale est om̄e illud in quo non includitur contradic̄cio:quia aliter deo nihil est impossibile,ergo &c. Secundo sic,bonum & perfectum est suūp̄ius diffusiuim ; tunc enim secundum Philosophum , vnumquodq̄ perfectum est:cum potest generare alterum tale quale ipsum est.Deus autē summe bonus:& summe perfectus est,in quo est quicquid in aliis perfectiōis est,ergo potest producere aliū deum qualis ipse est:& sic possibile est vt sint plures dīi.¶ In oppositum primo arguitur ex distin- ctione eorū sic.Si plures sint dīi,puta duo,oportet q̄ ambo cōueniat in intēione deitatis,& vt sub illa distinguaūtur.Aliter em̄ aut ambo non essent dīi:aut nō plures dīi.Distinctio aut̄ sub aliquo cō- muni non est nisi per aliquid additum illi communi in vno eorum vel in vtrōq;.ipso enim communi non possunt distingui:quia ipso conueniunt:& diuersitas in substantia reducitur ad multitudinem:ficut conuenientia ad vnitatem,vt habetur.ix.metaphy. Id igitur qd est commune ipsiis, est causa conuenientie ipsorum:& qd est diuersum in eis est causa differentie ipsorum,tale autem qd facit diuersitatem additum ad id qd est idem,facit compositionem,vnus ergo eorum vel ambo essent compositi.Non est autē deus nisi sit simplex,vt infra videbitur:aut ergo neuter eorum erit deus aut alter tm̄.¶ Scđo quasi ex eodē medio alio modo sic,quicq̄ sunt plures re,si debet eē plu- res dīi,de quibus est quæstio,oportet q̄ communicent eadem natura deitatis:non secundum hoc aliquid:quia tunc non esset nisi vñus,ficut fides tenet tres personas in vna substantia esse vñū deū sed neesse est q̄ tm̄ communicent eadem natura deitatis; secundum rationem vnam communem in eo q̄ sunt deus simpliciter:& secundum rationes diuersas i eo q̄ sunt hoc aliquid q̄cunq̄ sunt talia.& si idem communicet,hoc est secundū aliud & aliud esse.Duorū em̄ diuersorū in eo qd ē hoc aliquid,non ē idē esse:sed quæcūq̄ eandem naturam cōmunicant scđm aliud & aliud esse,in nullo eorum sua quiditas est suum esse:quia illud esse non est totum qd est natura illi⁹; sed participati in vtrōq;.Non est autem deus nisi cuius essentia est suū esse purum nō participati.ergo &c.¶ Ter- tio arguitur ad idem ex natura diuinæ simplicitatis sic,natura quæ ex seipsa determinat supposi- sum,in pluribus inueniri non potest:quia id qd est principium indiuiduationis & suppositi de- terminati,pluribus esse commune non potest,secundum q̄ dicit Dam,de duabus na.Christi,Im- possibile ē vñā & eandē hypostasim nō vt̄ characteristicis & cōstitutiuis ipsi⁹ & diuisiuis ipsi⁹ a re- liquis hypostasib⁹,natura diuina seipsa determinat suppositum & hoc aliquid:quia seipsa est indi- uidua:quia si alio a se fieret indiuidua , esset indiuiduum compositum ex ipsa natura:& alio ei su- peraddito:qd est impossibile,vt infra probatur.Iterum,si alio a se fieret indiuidua:tunc illo ipsa na- tura in illo indiuiduo determinaret,postq̄ de se ad indiuiduum determinata non esset:sed indiffe- rentis ad plura indiuidua,naturam autem diuinam aliquo determinari est impossibile. Cum enim deus sit esse purum & subsistens,vt dictum est supra;illud ergo determinans cum facit ipsum esse hoc aliquid , aut requiritur in deo ad essendi complementum in eo q̄ debet esse hoc aliquid:aut non.Si non,ergo est ipsi accidentale : quia quicquid sequitur completum esse rei in natura & sub- stantia sua,accidentale est illi,qd est impossibile ponere in deo:quia in deo nullum cadit accidēs,vt infra videbitur.Sed dato q̄ possit in deo cadere adhuc tale accidens; cum non possit esse nec adue- nire substantiali esse sine causa alia,de illa causa quero,aut est ipsa diuina essentia quæ est ipm sub- sistēt̄ esse: aut aliquid aliud.Si primo modo:quare cum accidēs qd causatur a subiecto qd determi- nat ipsum subiectum & in quo est:non indiuiduat̄ nisi per subiecti indiuiduationem:si ipsum es- se substantiali non est indiuiduatum:sed potest esse in pluribus;nec illud accidēs. Et si sic,illud ac- cidens ipsum esse substantiali ad suppositum determinare non potest. Si autem causa illius acci- dentis sit aliquid aliud ab ipsa diuina essentia & eius esse:tunc nisi illud aliud esset, nō haberet ab

A
Quest. iii.
Arg. 4.

Summe

ipso esse in deo, hoc accidens, neq; esset ipsius dei individualio & distinctio, sed esse eius proprium quo haber esse hoc aliquid, dependeret ab alio: & ita neuter ipsorum qui ponitur esse deus, ex se est necesse esse, sed habet esse sui causam ab alio: cu nihil habeat esse nisi in supposito existat & hoc aliquid. Si autem illud determinans requiritur ad complementum esse substantiali in deo: & per hoc dat ei q; sic hoc aliquid: hoc non potest esse nisi quia aut includitur in ipso ut animal in animali aut quia specificatur per ipsum tanq; per differentiam, ut animal per rationale. Si primo modo, tunc in differenter illud conuenit ambobus diis, sicut & ipsum esse: & ita per illud non distinguueret unus eorum ab alio in eo qd est hoc aliquid sicut neq; per ipsum esse. Secundus modus omnino stare non potest. Cum enim differentia non est de ratione generis, sed ratio generis de se completa est quo ad esse generis ante aduentum differentie: licet sine differentia non possit subsistere in actu: quare cu ipa diuina essentia que ponitur habere rationem generis sit ipsum esse in actu, quia est esse purum per essentiam non participatum ut habitum est supra, illa differentia adveniens non potest ipsi essenti dare actum essendi. Si enim daret esse, acquireret ei, & non esset ipsum esse. Cum ergo ut probatum est natura diuina ut sit hoc aliquid nullo determinari potest, & tñ ipsa habet esse in actu, ut probatum est supra: & nihil existit in actu nisi sit hoc aliquid: ipa diuina essentia necessario de se ut essentia est: est hoc aliquid: nec potest igitur pluribus conuenire. Non potest autem esse deus nisi cui conuenit diuina essentia, plures ergo deos esse est impossibile. ¶ Quarto ex eodem sic, necessitas essendi non conuenit nisi signato inquantum signatum: cu sit ratio suae individualiationis: quae non est communicabilis, nec potest alteri conuenire: quia singularitas rei & ratio individualiationis ei⁹ si alteri conueniret tunc non esset singularitas, vel simul esset singularitas & non singularitas, & essent contradictoria simul in eodem. Et ideo dicit Philosophus in. vii. Metaph. Impossibile est q; substantia alicuius sine q; dicunt vniuersalia. Substantia enim prima que est cuiuslibet, propria est cuiuslibet, & non est alteri⁹: vniuersale autem commune est: necessitas ergo essendi q; deus est non potest alteri conuenire. Probatio maioris est, quoniam qd de se non est hoc signatum non est de se actu existens: quia actu existens non est nisi signatum & distinctum. Si ergo necessitas essendi non esset de se signatum in supposito, non esset de se existens in actu: quare oporteret q; ei acquereret ab alio, a quo designatio sui esse fieret, & sic ipm esse ei⁹ ab alio depederet, & non erit necesse esse. Quare cu vera dei natura id qd est non sit nisi necessitate esse, ut habitum est supra: ipsa non conuenit nisi supposito signato inquantum signatum est, ut per idem deus sit deus & iste deus. Tale autem nullo modo plurificabile est. Sicut si sortes eodem signato quo est sortes esset homo: sicut id qd est sortes re, non potest esse plures sortes: ita natura qua est homo non posset esse plures homines, ergo &c. ¶ Quinto virtute eiusdem medii arguit Ricardus in primo de Tri. sic. Non aliud est deitas q; illa substantia dei vnius: si ergo aliud in substantia haberet deitatem, habebit & illa substantia, & sic idem erit in substantia plura & vnu: qd est impossibile, ergo &c. ¶ Sexto arguit in eodem. c. xviii. sic. Deitas autem est coincidens pluribus substantiis diversis aut incoicibilis, si incoicibilis, solu vnu deus est, si coincidens, aut in unitate substantie, & non est nisi vnu deus, ut in personis diuinis tribus: aut in diversitate substantiae, q; si sic, cum deitas non sit nisi illa substantia vnu dei, & substantia una non potest communicari pluribus diversis in substantia, nisi una substantia sit simul una & plures, hoc autem est impossibile: non ergo deitas est communicabilis pluribus differentibus in substantia, sed solum eisdem. tales autem propter unitatem substantie non sunt nisi vnu deus, ergo &c. ¶ Septimo arguit in eodem. c. x. & xxi. sed alia via sic. Idem sunt in deo nostro summa potentia, summa sapientia, & summa essentia, aliquid ergo diversum ab eo in sua summa essentia non potest esse summa potentia & summa sapientia, sed non est deus nisi sit summa potentia, summa sapientia, ergo &c. ¶ Octavo arguit ad idem Dam. lib. i. sententiarum suarum. c. v. ratione diuine perfectionis sic. Si multos diceremus deos, necesse esset inter eos differentiam considerare, quae esset aliquid perfectionis in uno & non in alio, & sic in neutro vel non in altero esset summa perfectio: ga id qd erit perfectionis in uno quo differret ab altero, non esset in illo. Deus autem omnino debet esse perfectus & indeficiens, ergo &c. ¶ Et hoc est qd facilis arguit. ix. sic. Si plures essent dii, cum neuter esset ratio essendi alterum neq; eius qd est in ipso, bonitas vnu alteri deesset omnino, & ita non esset aliquid eorum quo nihil melius excogitari posset, quia melius esset habens bonitatem integrata ex vtriusq; bonitate, non est autem deus nisi quo melius nihil potest excogitari, ergo &c. ¶ Decimo ratione potentie sic, & est ratio Ricard. primo de Tri. c. vii. Non est deus nisi sit omnipotens, sed non potest esse omnipotens nisi vnu, ergo &c. Maior patet: quia in deo nullius potentie est defectus. Minor probat ibidem: ga q; vere omnipotens est facile efficaciter ut singulare ceterorum nihil possit. qd facere non posset si alter deus omnipotens esset: quia tunc quantum vnu posset agere, tantum alter posset contra agere, ergo &c. ¶ Undecimo arguit Dam. sic ubi supra ex diuina incircumscriptione, Si multi sunt dii,

Arti. XXV. Quæ. III. Fo. CLIII.

nullus eorum erit ubique & incircumscripturn: quia unus eorum non erit in altero. cōsequens est impossibile in deo. ergo &c. ¶ Duodecimo sic arguit ibidem ex regimine vniuersi & ordine Ansel. in mon. ca. iii. sic. Omne quod est, per aliquid ens est, quia per nihil, nihil habet esse. & illud oportet esse unum per quod sunt cuncta quae sunt: quod non est, nisi deus sit non plurificabilis. ergo &c. Assumptum probat trimembri divisione: quia si essent plura propter quae entia haberent esse, aut illa referuntur ad unum aliquod per quod sunt, & tunc non sunt omnia per plura: sed potius per illud unum. Aut illa plura sunt singula per se existentia: & tunc cum in natura existendi per se conueniunt, ergo est aliqua vis & natura existenti per se, quam communiter habent ut per se sint. Verius ergo per ipsum unum sunt quae per plura quae sine illo esse vel stare non possunt. Aut illa plura per se abinuicem habent esse, quod nulla patitur ratio. quoniam irrationalis cogitatio est: ut aliqua res sit per illud cui dat esse. ¶ Decimotertio arguit idem, & eodem modo in. c. iiiii. sic. Quaecumque se habent adinuicem secundum gradum & ordinem dignitatis, habent aliquid quod omnibus eis supeminens est. & pertractat quod hoc necessarie est esse tantum unum, ita quod non possit plurificari. quoniam si ponatur plura talia, cum non possunt esse inegalia: ga tunc unum illogique pelleret, necessario ergo sunt equalia. & hoc non potest esse nisi per idem quod est eorum essentia, aut aliqd aliud. Si primo modo, cum eorum essentia sit una quod est de se, non diversifica ta in uno & in altero, illud necessario est unum. Si secundo modo, tunc ipsa in essentia sua minora sunt quae illud. ergo eis aliquod unum supeminet. Plura igitur esse non possunt, quibus nihil est supeminens. ¶ Ad idem sunt rationes Avice. quatuor in metaphysica sua efficacissime quas ponemus in soluedo.

Dicendum ad hoc, quod ex rationibus probantibus simpliciter quod deus est, & etiam ex probantibus quod sit tantum unus, non habetur quod necesse est quod sit tantum unus: ut impossibile sit quod sint plures, nisi forte gratia materie. In creaturis enim secundum theologiam intelligentiam res existens in actu, ab alio habet esse in actu simpliciter, & ab alio esse hoc, & ab alio esse aliud. Quod enim habet esse in actu, habet in quantum est effectus primi entis. quod vero habet esse hoc, habet a natura essentiae suae, in quantum est exemplatum divinitatem rationis: unum habet quod dicatur esse substantia vel accidentis, homo vel animal. quod vero habet esse hoc aliud, habet a natura suppositi determinantis naturam, in quo divinita actione essentiae acquiritur esse existentiam. Quomodo autem hoc fiat, aut per materiam secundum ipsum, aut per alias dispositiones hypostaticas secundum Damasc. non est plenarius inquisitionis. Et licet concordant philosophi in creatura qualibet ratione differunt esse simpliciter, & esse hoc & esse hoc aliud, non tantum concordant in hoc, quod res ab alio habeat esse simpliciter in actu, & esse hoc secundum essentiam. Ambo enim dicunt ratione habere a forma sua, considerando scilicet causam suam proximam non primam: ut dictum est supra. Et ideo tam philosophos quod secundum theologos in creaturis ex eo quod aliquid probat esse in actu simpliciter, licet ex hoc habeatur quod sit unum in supposito sicut est ens, ad modum quo probauit deus esse unum questione prima supra exequuta de unitate dei, quoniam substantia cuiuslibet proprietas est cuiuslibet, & non est alterius nisi sui ipsius, & illius cuius est, & non est in pluribus: ut dicit哲学家 in vii. meta. vniuersalia enim (ut probat ibidem) non sunt substantiae rerum, nisi quatenus sunt particularia in suppositis: Non tantum ex hoc habet probatum, quod sit tantum unum in supposito, ad modum quo probauit questione proxima procedens quod tantum sit unus deus, & multo minus quod necesse sit quod sit tantum unum, ad modum quo queritur ista questione, an sit tantum unus deus, ita quod non possint esse plures. In creaturis enim potest forma determinata supposito de se esse vniuersalis & indeterminata secundum supposita, & esse in pluribus suppositis. secundum quod dicit philosophus. Quod vniuersale est, commune est. Non enim dicitur vniuersale, nisi quod naturaliter est plurimum rerum, & commune plurimum. Sed si sequatur in aliquo quod cum eo quod ponatur esse, & unum in supposito, sit tantum unum: & hoc ita quod impossibile sit esse plura secundum supposita, hoc solus tenet gratia materie, aut scilicet quia ipsa forma est de se subsistens, & ideo non nata esse nisi hoc aliud, nec considerari nisi sub ratione singularitatis, non sub aliqua ratione communis: aut quia etsi ipsa forma de se nata esset multiplicari per supposita, quia tamen continet totam suam materiam, in qua nata est esse, ita quod non nata est multiplicari per supposita secundum divisionem qualitatatis vel modo, sicut tota suam materiam possibile ad suam formam, secundum ipsum, continent corpora celestia: qui enim dicit celum, dicit formam solum, qui vero dicit hoc celum, dicit formam in materia, & tantum non potest secundum ipsum in eadem specie esse aliud celum, quia totam suam materiam continet individuabiliter forma primo modo subsistens: dicit philosophus quod non est in natura sua communis pluribus: sed solus modo singularis species, nullo modo vniuersalis apta multiplicari. Si enim plures essent: ut hoies: foret species unum, numero vero plura: & ita ut dicit philosophus in xii. haberet materiam, quia questiones sunt plura numero, habent materiam. Forma autem subsistens, quia in se est endelechia & actus (ut dicit ibidem) non habet materiam. Forma similiter continet totam suam materiam, licet multiplicabilis esset qualiter est ex parte formae, in quantum tantum est in materia sua tota, quod non po-

Rationes
Avice.
B
Responsio.

C

v

Summe

est multiplicari, quia nec diuidi finitimatate, nullo modo finitum est multiplicabilis per plura supposita. Per quod plus probat in i. i. c. & mun. mundum esse unum perfectum, & non posse esse plures. Sed quocumque modo ista se habeat in creaturis, quod ad sensus non sunt per scrutanda, ita est procul dubio in deo, quod in eo idem sunt omnia esse simpliciter & esse hoc, quia ut dictum est supra, in deo idem sunt essentia & esse. Idem etiam cum esse simpliciter & esse hoc, est in ipso esse hoc aliquid, quia sicut in deo non differt essentia ab esse, sic nec esse hoc aliquid ab esse hoc: ut infra videbitur. Et sic ratione materie oes rationes partes deum esse, partes quod est unus: & rationes oes, tamen ad questionem an deus habeat esse: quod ad questionem an habeat esse unum ratione materie: partes coherentes quod sit unus unus, & oes illae ad quilibet illorum articulorum probant quod non possunt esse plures. Et ex hoc quod in deo idem sunt esse, & esse hoc aliquid, procul dubio in deo non est ponere ratione universalis & particularis contenti sub forma unius universalis: ut infra videbitur. Sed deus solummodo ratione habet ei quod individualiter habet esse hoc aliquid in supposito, & unum numero, non dico unum: ut infra videbitur, quoniam esse purum quod deus est, & quod est necessitas essendi, non conuenit nisi signatio inquisitum signatum est, & hoc sub ratione simpliciter sine omni determinatione, & contractione. Propter quod deus in se habet omnia perfectiones, & ad eum reducunt omnia alia tantum ab ipso participata quod in se perfectionis habet. secundum quod ex his processerunt omnia argumenta ad istam partem supra inducta: ut patet inspicere. Et ideo absolute concedendum quod deus est unus in essentia & individuali natura. Non dico in supposito, etenim deus licet sit plures in suppositis: propter unitatem tantum essentiae individualis in eis, non est nisi unus deus in illis: ut infra amplius patet. Ita quod impossibile est esse plures, neque per successionem: ut quod uno corrupto alter ex substantia deitatis generetur: quia ipse unus est necessarius esse, ut habitus est supra, quod non potest non esse ut videbitur infra: neque simul: quia incoicibilis est natura deitatis: nec ratione universalis habet: sed individualiter, & eius quod est hoc aliquid: ut dictum est. Non enim habet ratione universalis sicut generis: ut possimus dicere quod deus est unus genere, plures autem species: quia quecumque se habent ut species sub genere, per differentias additas generi contrahuntur. Et ideo oportet quod sint composta ex eo quod est in potentia, & ex eo quod est in actu: ut infra dicatur. Genus enim imponit ab eo quod est in specie potentiale, & differentia ab eo quod est in ipsa actuale: ut habetur ex. viii. meta. Deus autem non potest esse nisi purus actus simplicissimus. Nec habet deus ratione speciei: ut possimus dicere quod deus est unus specie, plures vero numero, siue per materiam, siue per accidentem, non per materiam, quia ipse est purus actus & endelechia, quae non habet materiam: ut infra dicatur. neque per accidentem, quia in deo nullum cadit accidentem: ut infra dicatur, & quia tunc non esset per se necessarius esse: ut inductum est supra. Et ideo quia deitas non est suppositum, neque hoc aliquid per aliquam huiusmodi contractionem, sed per id quod est in se in sua natura & essentia, Aug. viii. de tri. comparando deum ad illam quae sunt hoc aliquid per huiusmodi contractionem, dicitur. Bonum hoc, bonum illud, tolle hoc, & illud, & via de ipsum bonum si potes, tunc ipsum deum videbis. Et sic finitudo eandem naturam communem deitas alteri in natura coicari non potest. Et ideo quod coicatur, hoc est finitudo eandem naturam totaliter & in suppositis relativis, in quantum. scilicet id quod in solo deo est per essentiam, in aliis inveniatur per participationem, ut in creaturis. Et ex hoc est quod omnis multitudo creaturarum ad diuinitatem habet reduci. secundum quod ex hoc a posteriori processerunt quedam argumenta probativa deum esse unum, & tamen unum. Nullum tamen eorum probauit gratia formae, quod non possunt esse plures, ex unitate enim & ordinem mundi non potest probari deus non posse plurificari, nisi ex suppositione, quod si mundus non possit plurificari. Unde plus concederet deum posse plurificari, si possibile esset mundus siue primus celus plurificari. secundum quod dicitur in. xii. Si plures essent celum, ut hoies forent principia quod est circa uniusquodque specie unum, numero autem plura. Celum autem sumit ibi pro mundo. secundum enim quod dicit ibi Comenius, innuit quod mundus est unus non plures. Per principia circa uniusquodque, intelligitur secundum Comenius, primam essentiam, scilicet deum. Unde plus ibidem ex unitate dei qua est ita unus quod non possunt esse plures, unitatem mundi, ita quod non possint esse plures, concludit dicens. Unum numero & ratione est primus mouens immobile ens, & motus ergo semper continet unum solum. Gratia autem formae arguendi soli illa argumenta probant deum non posse plurificari, quae hoc probabant ratione simplicitatis & gubernationis & perfectionis eius, & huiusmodi, quorum media sumebant ex parte entitatis dei, quae finitudo nostrae intelligendi procedit eius unitatem. Et sic processerunt quasi a priori & a causa. Ex quibus etiam rationibus habet probatio necessaria, primus principium esse id quod est necessarius esse per se, alia via quam a posteriori ex creaturis. Quod intellectus Augustinus, cui dixit in. i. metaphysicorum suorum. Nos habebimus viam ad stabilendu primus principium non ex via testificationis sensibili: sed ex via propositionum universalium intelligibili, quod faciunt necessarium quod ens habet principium, & quod est necessarius esse,

Arti. XXV. Quest. III. Fo. CLIII.

Ipsum autē dēi esse absolute, nō est nobis via aliqua ad probādū nisi ex creaturis, secūdū q̄ dicit
 Cōmē.sup.xi.meta. Impossibile est declarari substātiā abstractā eē nisi ex motu, & oēs viē duce-
 res ad primū motorem esse p̄ter viā motus qualiter sunt sufficiētes: quasi dicat nullo modo, &
 si essent vere, essent numeratē in prima phia. Princípia em̄ impossibile est vt demonstretur. Er
 quia q̄stio de entitate p̄cedit questionē de vniate & necessitate & oīm aliarū: Ideo ad probādū
 per priora q̄ deus fit vñ⁹, & q̄ fit necesse esse, vel aliquod aliorū, nō est nobis via nisi primo co-
 gnito ex creaturis quia sit. Et ideo dicit Auicē. Propter infirmitatē aliarū nostrarū nō possum⁹
 procedere p̄ ipsam viā demonstratiuam, quē est p̄gressus ex principiis ad sequētia, & ex causa ad
 causatū, nisi aliquibus ordinib⁹ vniuersitatis eorū q̄ sunt. Ex hac igitur veritate de esse & vni-
 tate dei, excludit om̄is error fatuorū dicentiū in corde suo, q̄ nō est deus, & etiā om̄is vanitas
 poetarū & phorū, maxime idololatrarū ponētiū plures deos eē, vel a diuersis, scđm q̄ vnuſq̄ſq̄
 infidelū errantiū deū suū posuit qđ ei eminētiū vīsum fuerat in reb⁹: vt dicit Augu.i.de do-
 ctrina christiana. vel ab eodē, siue ponēdo plures équales & éque prīmos, & hoc vel amboſ bo-
 nos, vel vñū bonū & vñū malū: vt posuerūt Manichēi, siue ponēdo vñū principalē super omnes
 qm̄ oēs alii non dīi sunt: sed dēmonia. scđm illud Psal. Dīi gentiū dēmonia: dominus autē cēlos
 fecit, & siue ponant naturę diuersę ab eis quē circa nos sunt, siue ponātur cōformes hoībus &
 aīalibus quibusdā: vt ponebat alioī, sicut dicit p̄us.xii.meta. siue ponant hoīes deificati: vt po-
 nebat pagani: sicut dicit Augu.de cī.dei. siue ponant idola mura: & scđm illos de qbus dicit in
 Psal. Simulacra gētiū argentū & aurū, siue ponant intelligētię siue angeli boni, qđ videt ponere
 Aristoteles. Licer em̄ ponat primū motorē sūmū dēi & primū, alioſ tñ motores sub ip̄o etiā po-
 nit deos fuisse in natura & sua éentia hñtes eē ex seip̄is formaliter: licet inferioris gradus q̄ ha-
 beat prima intelligētia. Vnde postq̄ cōclusit in fine. xiि.meta. q̄ est vñus deus éternus in fine no-
 bilitatis, statim subdit dicens. Aliquam substantiam éternā non mobilem abstractam a sensibili-
 bus esse manifestū est hoc modo, & iā declaratū est hanc substātiā nō habere aliam magnitudi-
 nē: sed neq̄ partē: neq̄ diuīsionē: & manifestū est q̄ nō patitur neq̄ trāsmutat. hæc igitur ma-
 nifesta sunt esse talia. Vtrū autē ponenda est substātiā talis eē vna aut plures: aut quot sunt, cō-
 siderandū. & subdit statim determinando circa hoc suā intentionē dices. Nos autē dicamus de
 substātiis diuīnis. Princípium em̄ & primū entiū nō mouetur nec substātiāliter, nec accidentaliter:
 & mouet, & facit primū motum éternū, & étern⁹ motus fit per motorē éternū, & vñus per
 vñū, & nos videm⁹ p̄ter motū toti⁹ simplicē alioſ mot⁹ éternos q̄ sunt erraticorū. Necesse ē igi-
 tur vt vnuſq̄ſq̄ istorū motusi fiat p̄ aliquid qđ est éternū p̄ se & p̄ substātiā éternā. Ex quo cō-
 cludit dices. Manifestū igit q̄ sunt substātię éternę naturalē, & p̄ se imobiles, & sine magnitudi-
 ne ppter p̄dictā causā, vbi manifeste ascrībit oīb⁹ alioī easdē p̄prietates q̄s ascrībit primē substā-
 tię: gradū tñ iter eas solū assignat, cū dicit. Qm̄ autē substātiās eē, & eaꝝ hēc ē p̄ia, hēc autē scđa
 fm ordinē motusi stellarū manifestū ē. Vñ statim fm numerū motuū cōcludit numerū harū sub-
 stātiarū q̄ sūt. xlviि.vel.lv.dices. Nō ē igit alia natura oīnoñiſi ista: īmo necesse ē q̄ numer⁹ sub-
 stātiarū fit iste. Vñ cōcludit deridēdo ī fine positionē aliorū deorū ab illis quos iam numerauit
 dices. Alia autē sunt similia fabulis ppter vñsum legū & qđ est cōferens. Et ideo dicit q̄ ista sunt
 similia quibusdā alioī aīalibus, & alia similia nō conuenientia dictis. Si igitur aliquis dixerit ex
 istis, & acceperit primū tñ: opinabitur q̄ primæ substātię sunt dīi, & recte & secundū q̄ opor-
 tet. vbi dicit Cōmen. Si aliquis exposuerit sermonē eorū quē dicit per deos prīmas substātiās
 q̄ sunt princípia corporū cōlestiū: tunc expositio erit vera. P̄oculđubio ergo Aristo. posuit plu-
 res deos naturaliter ex seip̄is existētes, reducēdo oēs ad vñū primū, nō sicut a quo alii haberēt
 esse post nō esse: sed sicut p̄cedens eos in ordine dignitatis & princípium motiū: a cui⁹ motu de-
 pendēt motus oīm aliorū p̄ ordinē, & q̄ vñiformiter semp prior habet causalitatē sup̄ posterio-
 rem, qualē primus sup̄ oēs, sed immediate sup̄ vñū sibi p̄ximū, & mediante illo sup̄ oēs alioī, &
 q̄ oēs scđm gradus suos haberēt cōiter causalitatē sup̄ om̄ia inferiora, & nō vñus sine alioī: vt
 primus nihil poterit agere nisi per motū & medianib⁹ alioī, vt sic nō sit summus deus fm eū
 nisi quædā intelligētia ceteris nobilior & gradus sup̄ioris, non tñ in infinitū distantis ab alioī,
 & q̄ q̄libet earū ex se esset virtutis & substātię infinitę: licet illa superior primū gradū habe-
 ret actionis in mouēdo alias, & eis influendo p̄ suū motum: ita etiā q̄ nulla illarū agere posset
 nisi mediāte motu sui corporis. Propter qđ dicit ibi Cōmen. Quod moderni dicit substātiā
 primam esse priorem motore totius, falso est. Quelibet enim substātiā est princípium sub-
 stātię sensibilis & scđm finē, & fm motorē. Et ideo dixit Aristoteles. Si aliqua substātiā eset nō
 mouēs: esset otiosa, ita vt dicamus q̄ vna actio sequit̄ vñū agētem tñ. Tñ est illuc causa & cau-

Summe

Etum secundum q̄ intellectū est causa intelligentis, & q̄ nulla intelligentia est forma quasi s̄ni cōmuni & vniuersalis nisi illa prima. Dispositio em̄ in iuuamēto corporū cōlestium adiuicem in causando entia quae sunt hic & conseruando, est sicut dispositio regentium bonorum qui iuuant se &c. vt dictum est supra. Et ideo Aristoteles nō posuit plus distare summū deum ab aliis, q̄ ducem in ciuitate a ciuibus, vel ducem exercitus a commilitonibus adiuicem se habēribus scđm gradus & ordines.

K Plato autem licet deos vocavit intelligentias sub summo deo, multo tñ melius sentiebat de ipso & fidei magis cōgruentia, q̄ Aristo. Posuit enim illum summū, non solum eternū: sed alios ab illo incepisse, & eē eorū conseruari, & in potentia illius semper esse vt ad voluntatem eius dissolui possint: sicut & totum mundū: per gradus tamē & ordines rerum. Secundū q̄ dicit in scđo Timēi. Dicendum est cur rerum conditor, fabricator, naturę omne hoc instituendū putauerit, & cur, subdit dices. Optimus erat: ab optimo porro, inuidia longe relegata est. itaq̄ cōsequenter cuncta sui similia prout natura cuiusq; capax esse beatitudinis poterat, effici voluit. Quā quidē voluntatē dei originē rerū certissimā si quis ponat, recte eū putare consentiam. Vnde & specialiter ad deos posteriores loquēs longe post dicit. O dei deorū, quorū opifex, idēq; pater ego, opera siquidē vos mea dissolubilia natura: me tamen ita volente indissolubilia, quia facti generatiq; estis: immortales quidem nequaq; nec omnino indissolubiles, nec tamē vñq; dissoluemini, nec mortis necessitatē subibitis, quia voluntas mea maior est nexus & vegetatio ad aternitatis vestre custodiā, q̄ illi nexus vitales, ex quibus aternitas ve-

L stra coagmentata atq; cōposita est. Natura ergo Plato solū vnum deum posuit: participatiōe auctem quadam immortalitatis & adoptione substancialis intellectualis proximiores deo ceteris, deos appellauit. Qd uō est absurdum a modo scripture sacré, secundum q̄ dicitur in Psal. Nō est similis tui ī diis domine, & iterū. Ego dixi dii estis. Ille autem qui verus de⁹ & naturalis est non nisi vnicus est. Ceteri autem creature eius sunt. qd Plato verius q̄ Aristo. sentiebat: vt dicetum est. Hanc talē vnitatem dei Auicē, primo metaphysicę suę proficiens est deo inesse, cū dixit. Dicamus esse impossibile: vt ei qd est necesse esse sit cōpar aliud necesse esse, ita vt hic simul habeat esse cunī illo, nec vnum eorum sit causa alterius, sed fint equalia ī comitatu essendi: ita vt eius esse non dependeat ex esse alterius: nec comitetur illud. Et non solum sic esse dixit: sed etiam efficacissima ratione conuicit, arguendo sic. Necesse esse debet esse vñica essentia. Similiter sunt multe: vt vnaqueq; earum sit necesse esse: aut ergo vnum eorum differt ab altero ī certitudine essentię suę, ita q̄ vnum habet eam ab altero, & tunc non est deus nisi vnis illorū ille. Sā quo alter habet esse, quia deus nō pōt esse qui haberet esse sūi ab altero. aut nō: sed vterq; habet eam a seipso: & tñ differunt per hoc q̄ hoc non est illud. Et reprobat hoc membrum ratione diuisiua tali. Si ponantur duo nō differre ī certitudine essendi in hoc q̄ vni eorum sit ab altero: quia vtrūq; eorum ex se est necesse esse: sed differunt ex eo q̄ hoc non est illud: tunc aut vnum eorum differt ab altero, eo q̄ est p̄ter intellectum suę essentię, & ita per aliquod adiūctum essentię vnius, qd non est adiunctū essentię alterius, neq; de ratione essendi illius: aut vni differt ab altero, eo q̄ est de sua ratione essendi, & de intellectu suę essentię, qd non est de ratione essendi, non est proprietas & solitudo alterius. Hanc diuisionem non proponit, sed membra eius exequitur & interimit: & p̄timo primū dicens. Q; si illa quae dicuntur conuenire ī necessitate essendi, eo solo differunt quod est p̄ter intellectum essentię eorum, quod scilicet est adiunctum essentię vnius, & non est adiunctum essentię alterius: tunc illud additum intentioni essendi ī qua conueniunt, aut est necessarium ad intentionem essendi ī qua conueniunt, aut non. Si sic, tunc quæcunq; conuertuntur ī necessitate essendi, necesse est vt in eo conueniant, ex quo sunt necesse esse. Si non, tunc necessitas essendi eis cōmuni est vt genus aut species: vt scilicet necessitas eēdi sit eis infētio vel generalis vel specialis. Si dicat q̄ generalis, aut ergo diuiditur ī illa duo per differentias, aut per accidentia, per accidentia non potest: quia accidens tale necessario consequens est, vel ex ipsa ratione essendi, & tunc oportet q̄ ambo conueniret in intentione illius accidentis: quia vbi eadem est causa, & idem effectus: sed positum est q̄ in ea different, & sic conuenirent & different in eodem, quod est inconueniens. Vel accidit illa intentione accidentis ex causis extrinsecis, & tunc sequitur q̄ non different in certitudine essendi, si non esset talis causa extrinseca. & q̄ si esset talis causa, quae sola faceret eos differre ī necessitate essendi, neutrum eorum esset per se singulariter necesse esse: sed necessitas essendi vtrūq; eorum sibi propria & solitaria ab illo esset ei acquisita, & neutrum eorum a se illam haberet, quod est contra naturam eius quod est necesse esse, quia ipsum necesse

Artic. XXV. Quest. III. Fo. CLV.

esse, id quod est necesse esse in sua singularitate debet habere per se non per aliud. Similiter per differentias diuidi non potest. Cum enim differentiae non sunt de ratione generis, & certitudo essendi secundum positionem est eorum genus commune: differetia illae non acquirerent eis certitudinem essendi: sed esse alii quid in actu sub illa. Rationale enim non acquirit aiali intentionem qua est aial: sed qua est hoc aial, homo vel aminus. Quod est inconveniens in proposito: primo quia illud esse in actu non potest esse nisi necessitas essendi: quia quartus aliquid est in actu magis perfectum, tanto illi magis convenit essendi ne cessitas. Sed illud est ratio generis in quo convenit, & ratio generis non acquirit per differentiem: ut dictum est. Vnde dicit in lib. iii. Rationale enim non est conditione, ut ex ea pendeat aial quantum ad intentionem aialis, & certitudinem eius, sed ad hoc ut habeat esse signatum in specie. Nunc aut si ipsum necesse esset esse intentionis cois, & esset differentia qua egeret ad hoc ut necesse esse haberet esse, tunc illud quod est ei quasi differentia, esset intra quiditatē ei⁹ quod est quasi gen⁹, quod est impossibile. Primo ergo est inconveniens necesse esse diuidi per differentias acquirentes esse aliquid in actu sub necessitate essendi. Idem secundo est inconveniens: quia tunc necessitas extendit hoc dependet ab alio quod quod in se est necesse est. Positum enim est quod sit necesse esse per se, in quo convenit ambo, & impossibile est quod idem simul sit necesse esse per se & per aliud: ut probatum est supra in questione an de⁹ habeat esse a se. Postquam igitur necessitas essendi duob⁹ cois, quorū utrumque est necesse est, non potest esse intentionis generalis, necesse est quod sit intentionis specialis: quod non potest esse. quoniam singularia eiusdem speciei postquam non sunt diuisa in intellectu eccentrico, in illa unum sunt, & si sint diuersa debet esse diuisa accidentibus diuidi non potest, per materias etiam diuidi non potest: quia necesse esse non potest habere materiam: quia materia est in potentia esse. Deinde interimit membrum secundum premissae subdivisionis dices. Si quis vero dixerit quod necessitatē essendi esse proprietatem huius non prohibet eam esse proprietatem alterius: Eam enim esse alterius non remouet eam esse proprietatem huius: ut ipsa sicut species una ex se sit tota fine aliqua addito in diuersis individualibus, puta si ponant duo angelos eiusdem esse speciei sine omni materia & accidente quibus distinguuntur, sed quod soli seipso distinguuntur: licet exemplum non sit omnino simile. Dicemus inquit quia hoc quod dicimus quod necessitas essendi assignat propriam rei illi inquantum est illius, & inquantum considerat non esse alterius, intelligit quod non est proprietas alterius ipsum, sed consimilis eius. quoniam ipsa non debet nisi ipsi soli. Sicut positis duobus angelis eiusdem speciei id quod unus est re non est id quod alter est: sed consimile ei. Sed tunc postquam unus eorum est necesse est vel idem ipsum, in eo, scilicet quod est necesse esse, & in eo quod est hoc singulare, erit unum tantum: ut nulla sit ratio diuersitatis in eo ex hoc quod dicitur esse hoc ipsum proprium: & quod dicitur esse necesse esse. & tunc quod est necesse esse, erit quod ipsum, id est quod est hoc singulare, & non aliud praeter ipsum. Et tunc sicut quod est hoc singulare non potest esse nisi unum, quia singularitas ut singularitas incomunicabilis est: Sic nec ipsum necesse esse potest esse in pluribus quod in uno, vel ipsum esse necesse esse erit aliud quod ipsum esse ipsum, & tunc coniunctio horum diuersorum quod est ipsum esse ipsum, & quod est ipsum esse necesse esse, ut quod ipse idem sit ipsum necesse esse, vel erit per se ipsum, vel per causam alias: prout se faciente illud esse necesse esse. Si autem quod est ipsum, necesse est fuerit per se ipsum, tunc quicquid est necesse esse, erit illud idem. Alterum enim non est per se ipsum necesse esse. Sive id quod ipsum fuerit quod est necesse esse per causam aliam faciente illud esse necesse esse, tunc de eo quod ipsum est ipsum idem erit causa: & proprietas sui esse solitarii erit causa: quia in suo solitario esse & proprietario secundum positionem non habet aliud esse quod necesse esse. Igitur quod est ipsum & quod est necesse est totum est causatum in eo, quod est inconveniens. Ex quo efficacissime & verissime concludit dicens. Necesse igitur esse est unum non sicut species sub genere, & est unum numero non sicut individua sub specie: sed est intentio quae significat illud tantum suo nomine, in cuius esse nihil aliud sibi communicat: immo quod amplius est, nec coincidere potest: ut ostensum est. Secundam deductionem inducit ad idem lib. viii. dicens. Certitudo primi est ipsi tantum & non aliis. Unus enim inquantum est necesse esse est id quod ipsum est, & eius essentia. id quod ab eodem habet quod sit hoc, & quod sit essentia quedam, & necesse esse simpliciter, propter quod impossibile est ipsum plurificari. Verbi gratia. Si id quod est necesse esse sit hic homo, tunc necesse est ut hic sit hic propter humanitatem. id quod est homo, si propter hoc quod est homo, sit hic homo, tunc humanitas indicat tantum hunc hominem. Si enim esset humanitas alii praeter hunc, tunc non indicaret humanitas hunc, & hic non est factus hic nisi propter aliā causam praeter humanitatem. Similiter est dispositio de necesse esse. Si enim ipsa per se ipsum fuerit hoc signatum, tunc impossibile est ut illa certitudo sit alii: nisi illi. Alioquin ipsa certitudo in se non esset hoc. Si autem certitudo huius intentionis non fuerit huic signata ex seipso: sed ex alio a se: quare cum nec ipsum est ipsum: nisi quia ipsum est haec intentio

Summe

signata, runc ppterum esse eius erit qd acquisitum ab alio a se. & sic nō erit ipm necessere esse, qd est impossibile & contra positi. Igitur certitudo de necessere esse vni tm est, qd. s. est necessere esse. Duo em nō sunt duo, nisi ppter intentione, vel ppter sustinens intentione, vel ppter illud in quo sunt & ppter locu, & ppter horu & tēpus, & omnino ppter aliquā causam. Quęcūq; aut nō differunt per intentione, differunt p aliqd qd accidit intēti, & ē adiunctu ei. Qd ergo nō habet eē nisi intēti, nec depēdet ex causa extrinseca, nec dispositiōe extriseca, in q differt ab alio sibi consimili, nō est aliud ei cōicās i sua intēti. Igit prīo, nihil ē equale. Et subdit cōtinuo ad idē tertiam deductionē dices. Itē dico q necessitas essendi nō pōt eē intēti i q cōicet aliqd aliud a se vlo mō: ita vt sint cōuenientia in certitudinib⁹, nec sunt diuersa certitudinib⁹. Quia em necessitas eēndi nō habet quiditatē adiunctā sibi nisi ipsam necessitatē essendi: vt dictū est supra & infra dico, necessere est vt id in quo singula que sunt necessere eē differunt post cōuenientiam in quiditate & necessitate eēndi, sit aliquid qd est vel i omib⁹ illis, vel in nullo illorū, vel sit in aliquib⁹, & i aliis nō sit. Huius diuisionis trimēbris primo destruit secundū dices: q si nō fuerit alicui eortū, runc nō erit in eis aliquid ppter qd accidit i eis diuersitas post cōuenientiam ipsorū. Quare cū i certitudinib⁹ eēndi, vt suppositū est, nō fit inter ea diuersitas oīno: ergo sunt cōuenientia certitudinū. falsum ergo est quod positū est: diuersas. s. eē certitudines eoz postq; in certitudine & necessitate eēndi cōueniunt. Scđo destruit tertium mēbrū dices, q si fuerit aliquib⁹ eortū, & aliquib⁹ nō verbi grā, q viū eoz ita sit discretū ab alio, q habeat certitudinē necessitatis eēndi, & insup ali quid aliud qd est cōditio discretiōis, & alii similiter est certitudo necessitatis eēndi: sed cū priuatione illius cōditionis, ita q nō sit discretū ab hoc, nisi p priuationē hmōi: tūc erit ei necessitas essendi & certitudo quā habet ex hoc q stabilitur existē cū priuationē illius cōditionis que sequit illud. Quare cū priuatione nō habet intentionē acquisitā in rebus, alioquin eēnt in aliquo intētiones infinite: Ea em q ab aliquo remouent, infinita sunt cōparatiōe eortū que de ipso affirmant: de quibus fierēt negatiōes infinite: Non pōt igitur eē quin necessitas eēndi sit ei certifica ta sine additione q est ei, aut nō. Si autē nō sine additione q ē ei, tūc qd erit sine illa nō habebit necessitatē eēndi: & cōditio imēdiate eēndi erit i altero, qd ē impossibile, qd nō eēt ex se necessare eē. Si autē sine additione, sic additio erit supflua & nō erit de necessitate eēndi, & erit cōpositū: sed necessere eē nō ē cōpositū. Tertio destruit primū mēbrū diuisionis p̄cipitalis p̄positū dupli- catione. Prīa ostēsua & simplex, q talis est, si fuerit vnicūq; eortū aliquid per qd discernitur ab altero, tūc hoc indicat cōpositionē in vtroq; eoz: q nō pōt cadere i eo qd est necessere eē. Scđo q inferius ostenderet. Secunda ratio cōposita est & diuisia: cuius primo pponit duo membra dices q illud non pōt eē quin aut necessitas essendi sit perfecta absq; vnaquaq; dictarū cōditionum, vel sit ei in vtroq; cōditio hēc per quā perficiat. Deinde psequitur intermedio primo pri- sum mēbrū dices, q si fuerit perfecta absq; illis cōditionibus, runc iu necessitate essendi nō est diuersitas per essentiā, sed per accidētiā q sequuntur: quibus nō eget necessitas essendi ad suā existētiā, que impossibile est cadere in eo qd est necessere esse: vt dictū est in prima ratione. Deinde in termit secundū mēbrū ratiōe diuisia bimēbri, cui⁹ mēbra ponit primo dices. q si nō perficitur necessitas essendi sine illis cōditionibus additis, runc necessario nō perficitur sine illis cōditionibus ad habendū in eis certitudinē necessitatis essendi, aut necessitas essendi erit intētio certifi- cata in seipsa, ita vt nec illa duo, nec altera duo sint intra idētitatem essendi secundū qd est ne- cessere esse, sed est necessariū vt sit ei acquisitū esse cū aliquo illorū. Et hoc secundū mēbrū declarat p exēpla duo. Sí tm veritatē in se habet: sed nihil refert ad p̄positū) dices. Verbi grā. Sicut hyle cuius substancialitas quis sit in definitione suę hyleitatis, tm suū esse in effectu nō est nisi p hanc formam vel per aliam. Colorē quoq; quis differētia nigredinis nō cōstituit inquantū est color: nec differētia albedinis, tm vnaquaq; earum est ei quasi causa ad essendū in effectu, & ad habendū esse, nec vna earū tm est causa eius, sed quęcūq; euenerit, quis illa sit in vna dispositio-

ne & hēc in alia. Deinde destruit primum membrum huius vltimę diuisionis dices, q si fuerit res secundum iudiciū prīi modi, runc vnuquodq; eorum erit intrans in constitutione necessi- tatis essendi, & erit conditio in illo, oportebit ergo qd vbiq; fuerit necessitas essendi, qd illa cō- ditio ex vtroq; confecta simul sit cum eo, & non solum erit vna illarum conditionum in uno, & alia in alio, sed ambē in vnoquoq; & si sic, per illas distingui non possunt, sicut nec per ipsum ne- cessere esse in quo conueniunt. Deinde destruit secundū membrum dices, q si fuerit secundū iu- dicium modi secundi, tunc necessitas essendi indigebit aliquo per qd habet esse, & esset ei esse non nisi postq; affirmaretur ei intentio illa qua ipsum necessere esse est. sicut materia non ex- stit in actu nūli per formam, & color nisi per albedinem & nigredinem. Egeret igitur alio per-

Arti. XXV. Quest. III. Fo. CLVI.

qd haberet esse,qd est inconueniens:quia ipsum necesse esse includit ex seipso esse in actu,sicut color ex se includit coloreitate,& hyle hyleitatē,licet nō includat ex se in actu entitatē.Vnde fit differētia albedinis & nigredinis nō adduntur ad colorem ad faciendū coloreitatē,neq; forma ad hyle ad faciendū hyleitatē,sic oportet vt proprietas dictarū cōditionū non sit aliquid ad stabiliendū necessitatē essendi.Est autē hic aduertendū qd nō potest esse simile omnino de ne-
esse esse respectu coloris,& hyle,quo ad esse in actu , quia illa per id quod sunt in essentia sua, nō includit in se esse in actu,sicut facit necesse esse.qm necesse esse est stabilitū esse,immo ipsum est stabilimentū essendi,& esse est cōditio in stabilienda quiditate eius qd est necesse esse,vel vt verius dicat ipsum est ipsum esse in effectu cū priuatione priuationis, vel prohibitione destru-
ctionis.Necesse em̄ esse est id qd est nō potens nō esse.In colore autē esse est cōsequēs qd sequit
quiditatē quę est color.Igitur quiditas quę p seipsum est color,inuenitur in effectu per esse , &
est ei eē illud acquisitū a causa sua.qd quid ē eē nō ē causa i stabiliēda quiditate coloris,sed pro-
prietas essendi.Reuertētes igitur ad propositū dicamus fm Auicen. & rei veritatē , q si esse in
eo qd est necesse esse nō esset causa formalis intrinseca ad stabiliēdū quiditatē necessitatis essen-
di,sed esset proprietas essendi inquātum acquirit sibi esse,& sic esse esset aliquid pter illam qui-
ditatē,velut colori qd est in actu,est aliquid pter quiditatē coloris,tunc procederet hoc fm cō-
siderationē causarū rerum cōmuniū determinatarū suis differētiis vel substantialibus,vel acci-
dentalibus,& ideo diuersarū intētionib; diuersis,& oporteret vt esse esset ei acquisitū , ad hoc
vt esset eius entiras.igif pprietas esset,sicq; in aliquo indigeret ea, in quo in rei veritate nō in-
diget ea.qd est absurdū & incōueniens,quia tūc esse esset in eo aliquid,& non esset ipsum esse:
sed certitudo illius qd est necesse esse egeret alio secūdo esse ad qd sequatur ei esse, sicut certi-
tudo coloris egeret qd sit ei causa essendi,qd est impossibile.Si em̄ certitudo necessitatis essendi
penderet ex aliquo dante sibi necessitatē,tūc necessitas essendi in se esset possibilitas essendi, qd
non est verū. Ex quibus cōcludit in fine huius materie. Probarum est igitur q in necessitate
essendi nō est cōmunicatio.Igitur primo nihil cōmunicat. Et sic patet q non est ponere aliū
deū cōmunicantē ei in natura deitatis,ita q nec est possibile esse aliū . Et ne dicat q sit aliis
deus malus nō cōmunicans ei in natura, sed contrarius & contrarię naturę ei existens, vel q
possibile est esse talem,subdit.Postq; aut liberum est a materia & ab eius appendiciis & ab omni
corruptionē,& vtrq; hēc sunt cōditio eius qd cadit sub cōtrarietate:tunc primis non habet
cōtrariū.Ex his patent multa superius determinata circa esse dei,& eius quiditatē,patebunt
etiā multa inferius determinādo circa consequētia ad esse dei & eius vnitatē:vt sunt immuta-
bilitas,simplicitas,& caterā huiusmodi.de quibus videbitur inferius.

Ad primū in oppositū q possibile ē mūdos eē plures,ergo & plures deos:Dicē-
dū ad hoc q multū restat inter opinionē Arist,phī de primo principio,& fidē catholicam quę
innititur ip̄i primę veritati,a qua plures phī deuiauerunt.Fidei em̄ veritas cui concordat oīs
recta ratio,tenet q viuum est primū principium omnū,a quo omnia habent esse,non necessita-
te naturę:sed libera voluntate nulli necessitatī annexa,cuius solūis est actio propria , & imme-
diata creaturam omnem de non esse in esse producere sine omni medio materiali,vel agēte in
hoc ei suffragante.Actio autem secundaria est creaturas quasdam medianib; quibusdam gu-
bernare:licet immediate posset.Ecōtra autē est opinio Philosophi, q scilicet etiā a primo prin-
cipio omnia alia habent esse effectiue,hoc est eis esse suum in gradu inferiori cōmunicando,
& hoc naturę necessitate,non tamen aliquid de non esse absoluto in esse producendo,& q eius
operatio propria sit primum mobile mouere,& necessitate naturę ei coniunctum esse & deter-
minate,& mediante motu eius omnia alia regere & gubernare , nec aliquid noui nisi media-
te illius motu agere.secundum q suis locis ex dictis eius omnia ista poterunt declarari . Vn-
de huic veritati catholice predictę obuians Commen.in.xii.metaphysicę dicit.Moderni dicunt
substantiam primam esse priorem motore totius,qd falsum est.Queliber enim substantia ista
rum est principium substantię sensibilis. Et vt dicit q ideo dixit Aristotle. q si essent aliquae
substantię abstractę non mouentes,essent ociosę. Vnde dicit q hoc qd dicit Plato in suis ver-
bis obscuris,q creator creauit angelos:Deinde precepit eis creare alia mortalia, & remāfit ip̄e
in quiete sine labore: Non est intelligendum ad literam. Et addit q forte aestimare hoc in deo
fuit causa sabbati positi in lege filiorum Israel.Sicut ergo philosophus posuit cālum esse pro-
pter suum motum , & non posse existere nisi moueret :sic posuit perfectionem dei esse in mo-
uendo cālum, & q non existeret,vel vanus esset & ociosus nisi moueret.Sicut neq; quacunq;

S

T

V

Ad primū
principium

X

Summe

res potest esse sine eo quo perficitur in suo esse. Et ideo sicut ex naturali colligatia unitas formae determinatur unitate materie & eorum: sic posuit unitatem primi mobilis siue mundi per consequens determinari unitate primi principii mouentis ipsum. & similiter de aliis mobilibus & motoribus: quia ut dicit in. xii. Motus eternus fit per motorem aeternum, & unus per unum, & eorum in intelligendum est ipsum quod plures per plures. & ideo ad unitatem principii mouentis posuit sequi unitatem mobilis & eorum: scilicet circa primum mouens & mobile suum, quod circa posteriora & mobilia eorum. Et ita si primum caelum esset plures numero & idem specie, & primi mouentes, & eorum, & similiter de ceteris. & supposuit utrumque esse impossibile. Unde & probat primo quod & numerus pluralitatem mundi omnino esse impossibile. Fundamentum autem eius est, quod non est in aliquibus multitudo est numerus: nisi in ipsis est materia generabilis & corruptibilis particularis est quantum: ut est diuersas partes materie eiusdem sub diuersis partibus quantum diuersitas forma secundum numerum per ficiens diuersas partes materie. Secundum quod dicit in. vii. meta. Negat demonstratio, negat definitio est sensibilitum particularium. Habet enim materialia que habet naturam qua res potest esse & non esse. Et ideo corruptuntur omnino particularia. Unde & in eternis tam corporalibus quam incorporalibus, non posuit speciem subsistere nisi in uno supposito. Unde & dicit in. xii. Unde sumptus est argumentum. Si plures essent celi: ut huius plures. scilicet numero: & unus specie foret principium mouens, quod est circa unumquodque celum specie unus, numero vero multa. sed quecumque sunt numero multa habent materialia. Nos autem e contrario dicimus quod deus est primus motor universalis, nulli mobilis determinatus, neque etiam universalis, neque vel modo ab ipso in suo esse dependet: sed contra. Et ideo super pluralitatem mundorum habet potentiam, vel successione plures producendo continet in infinitum, permittendo scilicet unum cadere in nihilum, & alium iterato producendo, vel simul aliud mundum vel alios isti comunicando, quorum unus ab altero non dependet: sed ambo ab uno deo: ut non oportet plures mundos reducere ad aliquam unitatem iter se: sed solus ad unum principium omnium. Et est falsum quicquid prius in huiusmodi suis principiis supposuit, & dictam rerum conexione esse, & individua sub specie multiplicari non posse nisi per materialia. secundum quod alias omnia propriae debent habere determinaciones. Unde ex unitate dei, & quod non possunt esse plures, non potest argui quod non possunt esse plures mundi: sed solus potest probari quod unus tantum, non ex necessitate aliqua naturae rerum: sed ex congruentia correspondenti naturae exemplari ad exemplar, iuxta quod tamen plura exemplaria possent produci. Et secundum hunc modum Plato in secundo Timon. ex unitate dei probauit unitatem mundi, cum dixit. Nam utrum recte mundum unum dixerim aut plures dici oportuerit, vel innumerabiles, considerandum. Et statim respondet dicens. Unum plane, quia iuxta exemplar formatus est. Et quod illud exemplar sit unus continet probat dicens. Id enim quod universalis continet intelligibilias cum alio, secundum esse non poterat. Ut enim ex duobus contineret omnia non (opinor) liqueret, nec esset unus simplex cuncta continens, sed coniugatio copulata, sed de hoc latius visum est iam. Ex quo statim concludit in rectum dicendum. Ut igitur exemplari cuius emulacione imitabatur, etiam in numero similis esset, idcirco neque duo, neque innumerabiles mundi, sed unus a deo factus est. Quin tamen plures poterant facti fuisse, non negant. Hec igitur sit ars nostra contra phantasias in principiis suis eis obfustare in omnibus in quibus veritati fidei contrariantur. Alterum enim in eis que sunt post principia, non possemus eis resistere. Propter quod Origenes in Homiliis. iii. super Exodus. expponens illud quod dixit dominus Moysi. Exodus. vii. Stabis in occursum ei super ripam fluminis, dicit. Sed nec illud putandum est nobis inaniter observatum, quod primo quidem Moyses non intrat ad Pharaonem: sed occurrit ei exenti ad aquas: postmodum vero intrat ad eum. Et in hoc arbitrari intelligi posse, quod si nobis in verbo dei & religionis assertione certamen est aduersus Pharaonem, & est nobis in disputatione luctamen: non statim prima fronte ingredi debemus ad ultima questionum loca, sed occurrendum nobis est aduersario ad aquas suas. Aquas enim suae sunt auctores gentilium phariseorum. Ibi ergo nobis primum disparere volentibus occurrendum est: ut ipsos arguamus, & ipsos errasse doceamus. post hoc iam nobis ingrediendum est & ad interiora certaminis. Dominus enim dicit. Nisi quis prius alligauerit fortis, non potest introire in domum eius, & vasla eius diripere. Prius ergo alligandus est fortis, & questionis vinculis costringendus, & ita introeundum ad diripiendum vasla eius, & liberandas arias, quas deceptione & fraude possederat. Quod casu fecerimus, stemus contra ipsum eo modo quo dicit apostolus. State ergo succincti liberos vestros in veritate. Ad secundum quod bonum est sui ipsius diffusiu, dicendum quod verum est, non tamen nisi est modum quo possibile est diffundiri, sicut & natura semper facit quod melius est: cum tamen est possibiliter. Scindendum igitur quod deus quia est sua bonitas, omni modo quo possibile est fieri diffusionem sui se diffundit. Cum enim diffusio non sit nisi secundum aliquam diuersitatem, & est aliquam identitatem, sicut est habitudo inter principiatum & principiis, quia nihil se ipsum producit in esse.

Z
Ad secundum.

Artic. XXVI. Quest. I. Fo. CLVII.

secundū Augustinum primo de trī. Etiam omne qđ fit, fit a sibi simili. secundū philosophum vii. Metaph. Identitas diffundentis se ad illud in quo se diffundit, potest esse vel realis similitudinis: vel analogie & proportionis. Secundo modo diffundit se diuina bonitas in creaturas secundum scilicet diuersitatem substantiae & suppositi: manente sola identitate seu unitate analogie & proportionis unius ad alterum: in quantum id quod est bonitatis in deo per essentiam: in creaturis est per quandam participationem: & hoc in earum essentia: non secundum aliquid additum essentiae earum, vt probat Boethius in libro de hebdom. Primo modo potest intelligi se bonitas diffundere duplicitate secundum duo qđ possunt esse in natura se diffundente, scilicet natura & suppositum. Potest ergo se diffundere secundum identitatem substantiae in diversitate suppositi, vel econtra secundum identitatem suppositi in diversitate substantiae. Primo modo duplicitate vel secundum identitatem naturae secundum speciem differenter: aut secundum numerum & supposita. hoc modo diffusio est per naturalē generationē. Sed impossibilis est in deo: quia diuina natura cōmunitatis est non potest, ut ostensum est sufficienter. Sed talem diffusionem querebat argumentum. Vel secundum identitatem naturae secundum numerum in diversitate suppositi: sic est diffusio bonitatis naturae diuinę in tribus diuinis personis. Diffusio autem secundum identitatem suppositi in diversitate substantiae, est diffusio eiusdem personae super duas naturas in Christo.

Art. XXVI. de natura & essentia Dei.

Iso de iis quae pertinent ad dei entitatem & unitatem, sequitur illa quae pertinent ad eius naturam & essentiam: cui conuenit esse unum & ens. Et circa hoc queruntur duo.

Art. XXVI.

Primum: vtrum deus sit res & natura aliqua sub ente.

Secundum: vtrum sit res & natura alicuius praedimenti.

A

Quest. I.
Arg. a.

Inca Primum arguitur: qđ deus non potest dici res & natura aliqua sub ente. Primo sic. Res & natura sub ente determinant esse in eo cui conueniuntur. Secundum enim qđ dicit Auic. i. Metaph. suę. Intératio unius, & intentio rei sunt due intentiones, & non tum est qđ certitudo rei est rei ppter esse. Sed esse in deo nullo modo potest determinari: quia esse dei est eius singularitas sibi solitaria: nullo determinata, ut habitum est ex pcedentib⁹. ergo &c. Secundo sic: qđ est res & natura aliqua sub ente, est particulare & hoc aliquid distinctum ab aliis: quia secundum Auic. Res est certitudo propria, qua est uniuscūm id qđ est. Deus autem non est hoc aliquid aut particulare, ut infra videbitur. ergo &c. Cōtra est: nihil est in se subsistens nisi qđ est res & natura aliqua: qđ nihil subsistit neqđ qđ apli⁹ est existit, nisi sit certitudo aliquā qđ subsistens est id qđ est. Sicut circulus non est ens & unum nisi quia habet certitudinem in essentia qua est circulus, & albedo habet certitudinem qua est albedo. & sic de quolibet ente & uno. Hec autem certitudo res & natura aliqua dicitur in ente. ergo &c.

In opposit.

Ista questio quasi determinata est supra, determinando questionem illam: an quiditas sit in deo: sed triū ut expressius terminet sub forma pposita: Dicendum ad hoc: qđ licet in oībus qđ deo attributis, manuducimur ex creaturis: ut qđ sunt pfectiois & dignitatis in creaturis deo non denegemus: non triū secundum eisdem modis deo attribuimus illa: quo inuenimus ea in creaturis, qđ in creaturis nihil inuenimus nisi sub aliqua ratione defectionis & imperfectionis: in quantum s. a perfectione primi entis recedit: Gradus igit intentionis inspicieendi sunt sub ente in creaturis secundum ratione perfectionis & imperfectionis: ut ex opposito, vel ex supremeti cognoscamus quomodo ponendae sunt in creatore. Est igit̄ intelligendum secundum qđ in parte dicti est supra, qđ ista. v. differunt in oībus creaturis: eē simpliciter: & esse hoc: & esse aliqd: & esse hoc aliqd: & eē hoc aliqd in actu. Et differunt per hunc modum. esse enim in creaturis simpliciter est esse analogum essentiis decē pdicamentorum. ut enim dicit Auic. i. Metaph. Essē cōmuniissime dictum significat multas intentiones: a quibus res qualibet in certitudine suę essentiae dicitur ens, & est illud esse proprium rei: sicut certitudo essentiae cuiuslibet rei est sibi propria. Sed nullam illarum determinat nomine entis simpliciter acceptum. Secundum qđ dicit idem in eodem in fine. Ens talis natura est: qđ pdcatur de omni siue illud sit substantia, siue aliud. Ipsa enim substantia ex hoc qđ est ens non est substantia: nec aliqua substantia. s. subiectum aliquod. Et conuenit rei esse simpliciter dictum ex hoc qđ in

B
Resol. q.

C

Summe

certitudine sua est exemplari quoddam diuini esse. Et tali esse rei opponitur non esse eius quod oīo nihil est per essentiam: quia scilicet in deo exemplar formale existendi non habet, ut predictum est sepius. Esse autem hoc, est ipsum esse simpliciter dictum, contractum per certitudinem essentiae alicuius entis: a qua sumitur intentio qua ens dicitur res alicuius deinceps predicamentorum. Ens enim & res constituit diuersas intentiones. Vnaquecumque enim res habet certitudinem quod est eius quiditas qua est id quod est. ut albedo habet certitudinem qua est albedo: & hoc est quod appellamus esse proprium rei. Et differt ista duo in eodem sola ratione: quia dicit res ex certitudine essentiae suae qua hoc ens est, substantia scilicet vel accidentes, dicit autem ens ex eadem certitudine essentiae suae simpliciter dicta & intellecta. Vnde & propter diuersas certitudines rei in diuersis predicationibus & in quolibet eodem usque ad ultima individualia dua, quod respodet diuersis intentionibus idealibus in deo, ens diuersimode & analogice dicitur de ipsis. Non est enim ipsa res qua est uniusquodcumque id quod est in sua essentia & certitudine, aliud quod ipsa similitudo diuini exemplaris: a quo habet quod sit res & quod dicatur ens: siue fuerit substantia, siue accidentes. Esse autem aliud est esse re determinatum in specie animalium sub genere: si proprium accipiat: a quo sumitur in tertio qua dicitur natura. Secundum quod dicit Augustinus in libro de Moribus Manicheorum. Natura nihil aliud est quam id quod intelligitur in suo genere aliud esse. Est autem hoc aliud esse rei determinatum in singulari supposito, quod in nulla creatura determinat certitudinem essentiae eius ut essentia est absolute. Vnde & dicit Augustinus in principio Metaphysicae. quod res ex hoc quod dicitur aliud, non sequitur ipsam esse aliud signatum: nam aliud coe est, res autem non fit aliud signatum per hoc quod dicitur aliud communiter nisi haberet differentiam propriam. Nec refert etiam si tota species sit in uno individuali: quia ut dicit ibidem lib. iii. cuius natura species fuerit in uno individuali, hoc uno modo est species: & alio modo non est species: & alio modo videtur: & alio modo non videtur. Esse autem in actu, est ipsum esse hoc determinatum in supposito: quando ipsa res in se receperit, & in ipsa sua essentia actu primi principii, & facta est eius effectus. Et est unus ex modis entis: quo verissime res dicitur esse: quod tantum separabile est a natura & essentia rei creatae: ut est natura & essentia: & hoc per se interitum in non esse. Potest enim essentia rei intelligi sine tali esse: tamquam habens rationem in diuino exemplari per quam iterato potest reduci in actualem esse: & a cuius respectu & comparatione non potest absoluiri. propter quod nec potest absoluiri ab intentione quod dicitur res quodam autem essentia. Hoc autem non diceretur nisi esset in natura sua quodam diuini exemplaris similitudo. Et a talis respectu & comparatione conuenit rei suius esse essentia, ut dictum est: quod semper est ei coniunctum in natura & essentia eius. Et ideo appellatur esse essentia. Esse vero actualem: quia essentia rei adest & abest: modum accidentis habet. Et ideo dicitur esse accidentale. Secundum quod dicit Augustinus in principio Metaphysicae. distinguedo ista duo esse. Dicamus igitur quod esse vel est rei per suam essentiam: sicut homini est hominem: vel est ei per accidentes, sicut petro est albus. Propter quod dictum est supra sepius: quod solum esse primum est esse distinctivum: esse vero secundum, non. Non enim requiritur ut res sit in existentia ad hoc quod de ipsa sit scientia: sed sufficit quod sit res & natura aliqua in sua essentia. Vnde Augustinus subiungit ibidem, dicens. Ea vero quae sunt per accidentes, infinita sunt, attingamus & tractemus secundum quod est esse per essentiam. Sic ergo patet quomodo in dictis, in intentionibus differetia est in creaturis, licet sit in eis oīo idem rei supra quam fundat. In deo autem secundum illa, in nulla differentia potest esse oīo: neque secundum rationem rei, neque secundum intentionem. Essentia enim dei nihil est nisi suum esse: quod non est nisi esse hoc aliud in actualem existentiam, ut supra dictum est. Vnde essentia qua deus est: & esse eius similitudo: non possunt in ipso differre: sicut differunt essentia & esse essentia creature, propter summam enim actualitatem dei, etiam essentia est ipsum esse. Et differunt secundum rationem significandi soli. Propter recessum autem ab actualitate primi, essentia creature non potest dici ipsum esse ei, nisi ratione idem rei: quia esse non noiat aliud aliud re ab eo quod noiat essentia. Secundum quod idem significat re, currere & cursus, ut dictum est. Et ideo dicit Augustinus in primo metaphysicae. substantia sit adunata naturae entis sine medio: vel sit ipsum esse. Si igitur non aliud est esse & esse hoc vel hoc aliud in supposito possunt differre in deo secundum intentionem videtur & particulariter quia hec in deo non cadunt: eo quod non est diuisibile: nec intellectu, quasi essentia eius sit composita ex intelligibiliis intentionibus diuersis, ut dicit Augustinus in ix. Metaphysicae. sive de quo infra videbitur amplius. Similiter neque esse simpliciter & esse in actu possunt differre in ipso secundum intentionem entis secundum essentiam: & non entis in actu: quia in deo oīo nulla est potentia ad non esse: sed est purum necessum esse in actu: ut infra videbitur. Si quidem igitur intelligantur res & natura, ut aliquae intentiones diuersae determinantes esse in deo, ad modum quo intelliguntur in creaturis: Dicendum absolute: quod deus non potest dici res aut natura aliqua: sed potius esse soli: quia nulla in eo oīo cadit compositione aut determinatio. Et ideo dicit Augustinus in libro iv. Metaphysicae. quod necesse est, non potest esse nisi eiusmodi ut sit in eo compositione: ita ut sit hoc quiditas aliqua quae sit necesse esse: & illi sit intentione aliqua propter certitudinem: quod est necessitas essendi. Sed necesse est non habet quiditatem nisi quod est necesse esse, & hec

G
Responsio.

Arti. XXVI. Quest. II. fo. CLVIII.

est entitas. & hoc ideo: quia eius entitas nullā determinationē recipit, absolutā dico & positiuā: sed solum negatiuā & cōparatiuā. scđm q̄ dicit ibidē. Cū designatur eius certitudo: nō designatur post entitatē: nisi p̄ negationē consimiliū ab ipso: & p̄ affirmationē relationū ad ipm: quia omne qđ est, ab ipso est. ipse vero est omne qđ est: & tñ non est alīgd ex his. Et ideo dicit Boethius de trī. Deus a nullo differt, nec vel ab accidētib⁹, vel substātiāibus differentiis in subiecto p̄positis catholicis formā vt est esse ponētibus: neq; aliud esse q̄ est ipm qđ est. Si ergo intelli-
gat res aut natura, vt idipm eē subsistēt oīno īdifferēt: nisi forte sola ratiōe intelligēdi qua in
intellectus format sibi cōceptus diuersos in deo de eis que videret re vel intētione diuersa in crea-
turis, vt infra videbit: hoc modo dicēdū ē q̄ deus verissima res est & natura. Si tñ res dici pos-
sit: & non pot⁹ rerū omnīū causa, vt dicit Aug. i. de doc. Christ. Non em̄ facile nomen qđ tātē
excellētē cōueniat pōt īuenīti. Vñ & q̄ natura dicit, extēso noīe dicit. vt dicit Aug. de Mor. Manich. c. ii. Vt em̄ nos eū īā noīem⁹, ab eo qđ est esse, vocat essentia, q̄plurimūq; etiā substātiā
nominamus. Ita veteres q̄ hēc noīa nō habebāt, p̄ essentia & substātiā naturā vocabant.

CAd primū in oppositum: q̄ certitudo qua aliquid est res aut natura determinat
esse: qđ nō determinatur in deo: Dicēdū q̄ esse determinari potest aliquo diuerso ab eo aut re
aut intētione. hoc modo solūmō determinat in creaturis: & nullā determinationē talē recipit
in se eē dei: vt habitū ē ex supra determinatis. Vel potest ipm: esse determinari aliquo diuerso
scđm rationē solū. hoc modo res & natura siue quiditas in deo determinat esse eius: q̄a scđm
rationē intelligēdi illa q̄ sunt oīno eadē etiā in deo, intellectus separat idē intelligendo diuersi
modo scđm diuersas rationes: & scđm hoc p̄dicationes & cōpositiones in diuinis formādo. &
hoc mō nō repugnat oīno vnitati & simplicitati diuini ēē q̄ dicit res, natura, essentia, aut ali-
quid hmoī: vt infra videbit amplius. **C**Ad secūdū: q̄ res oīs sub esse est p̄ticulare, deus aut nō
Dicēdū q̄ hoc solū verū ē: quādo in aliquo determinā & determinatū differūt: non solū rōne
sed etiā intētione. scđm q̄ alia est intētio vniuersalis & p̄ticularis in eadē re: vt infra videbitur.
In deo autem vt dictū est: & amplius infra dicetur: sola ratione differunt quæcūq; essentialia
in eo considerantur. & ideo non oportet q̄ diuina res sit aliquod particulare. & quomodo nō,
videbitur īstērius.

Ira Secūdū arguitur: q̄ deus sit res alicui⁹ p̄dicamēti. Primo sic. ens diuīdit
in substātiā & accīns: tāq̄ ī modos effendi oppositos scđm affirmationē & ne-
gationē. Est em̄ substātiā ens nō ī subiecto existēt: accīns vero ē ens ī subiecto
exīns. sed de quolibet affirmatio vel negatio. cū ergo de⁹ sit ens vt habitū ē su-
pra, erit ens nō exīns ī subiecto: vel ī subiecto exīns: & ita substātiā vel accīns:
sed substātiā & accīns nominat̄ res p̄dicamētorū. ergo &c. **C**Scđo sic. fm̄ p̄m
in x. metaph. cōueniēt & differēt reducūt ad idē & diuersū. Idē vero & diuer-
sū ad vnu & multū. Oīs. n. cōueniētia ē idētitas & vnitatis qđā. dīfia vero ecōuerso ē diuersitas
& multitudo qđā. deus & creatura cōueniētia habēt aliquā: eo q̄ eē creature non sit nisi qđā
participatio esse creatoris, vt habitū est supra: & amplius videbit loquēdo de creaturis. Deus
ergo & creatura habēt aliquā idētitatē & vnitatē: saltem minimā, q̄ in qualibet alia scđluditur.
Minima aut vnitas & idētitas est scđm genus. ergo deus & creatura idētitatē habēt ī genere.
q̄cūq; aut cōueniūt ī genere: sunt res alicuius p̄dicamēti. ergo &c. **C**Qz, aut sit res substātiē ar-
guitur: quia scđm p̄m. iii. Meta. vnuqđq; mēsurat aliquo minimo sui ḡnis. & dicit ibi Cōm.
q̄ hoc est deus siue motor prim⁹ sup oīs substātiās. ergo &c. **C**Qz, aut sit res accidētis arguit
sic. bonū, iustū, sapiēs, accidētia nominat̄: & sunt ipse deus, scđm Aug. v. de trī. ergo &c. **C**In co-
trariū ē: qm̄ fm̄ Auic. viii. Meta. siue primo nihil cōmunicat: qm̄ oē qđ est, ab ipso est: & nō est
cōmunicans ei, qđ est ab ipso. sed nihil est res p̄dicamentū qđ non cōmunicat ipm cū aliis quæ
sunt sub ipso. ergo &c.

CDicēdum ad hoc, q̄ deus non est res alicuius p̄dīcamēti: sed res p̄dīcamēti
solūmō sunt q̄ sunt ab ipso. Ipse aut est res alia disticta cōtra rē quālibet cuiusq; p̄dicamēti tā
substātiē q̄ accidētis: q̄a nō est ei cōicans vlo mō ī suo esse qđ est ei, vt dicit Auic. ix. Metaph.
Ens em̄ cōmuniſſime dictū ad ens p̄ essentiā, & ens p̄ p̄ticipationē, prima diuīſione diuīdit ī
ens creatū & increātū: tāq̄ ī ens p̄ essentiā, & p̄ p̄ticipationē. & illud ens creatū p̄ p̄ticipationē
est illud qđ est cōe analogū ad res. x. p̄dicamētorū, a qbus res diuina elōgat̄ summa distātia na-
ture. scđm q̄ dicit Aug. de fi. ad Pe. Principaliter tene oīm naturā: q̄ nō est trinitas de⁹, ab ipso
creatā ex nihilo: q̄ nulla creatura eius naturē est cuius est trinitas de⁹.

H

I
Ad primū
princip.

K
Ad scđm.

L
Quest. II.
Argui.

4
In oppoſ.

M
Responsio.

Summe

Nínducēdo in singulis creaturis. **C**Q; autē deus nō pōt dīci nec esse res alicui⁹ pdicamēti, apparet primo cōmuniter ex natura esse dei, & natura rei pdicamēti. Secūdo ex rōne gñis sub quo continet quicqd est res alicuius pdicamēti. Tertio idē appet specialiter & ex natura substātię & ex natura acc̄ntis: q̄ oēm rē pdicamēti cōtinēt. Ex natura esse dei & rei pdicamēti, hoc apparet: qm̄ natura rei pdicamēti cuiusq; talis est: q̄ est aliqd in eo in quo est p̄ter intētionē esse: si ue entitatis suę, fm φ Auic.i. Metaph.loqdo de subiectis aliarū sc̄iētiarū: q̄ fūne substātię h̄c vel illa, accidēs hoc vel illud, respectu entis simp̄l qd̄ est subiectū metaph.dicit. De qd⁹ tractat̄ in aliis sc̄iētiis fūt accidētia i hac sc̄iētia: qm̄ sunt disposiciones q̄ accidēt ad esse: & diuīsiones eius. Iḡf substātię de qua tractat̄ i alia sc̄iētia. **S**ubstātię absolute, aliquo modo fit accidētalis nature subiectū qd̄ est esse. ens eīm talis nature est: φ pdicat de omni re: siue illud substātię sit, siue aliud. Ipsa eīm substātię ex hoc φ est ens: nec est substātię, nec ē aliqua substātię. Ex quo patet q̄ oīs res pdicamēti contēti sub esse: est aliqd p̄ter suū esse: saltē intētione & definitione: et si nō re, vt dictū est etiā in p̄cedētibus, & sic oīs res pdicamēti p̄ hoc φ est res & natura aliqua substātię. **S**. vel accidēs: tenet in se entis determinationē: vt sit illū certitudo aliqua & intētio p̄ter certitudinē q̄ est intētio essendi. In deo autē esse nullā potest oīno recipere determinationē: quia ipse nō est nisi esse purū, incōmunicabile, quo etiā existit in actu: sine oī alia intentione ei addita: vel possibili addi, vt supra ostēsum est. Vnde etiā determinati est supra: φ idcirco de⁹ dicitur pprie nō habens quiditatē, siue res aliqua sub ente, aut aliqd hmōi: quia. **L**ex eo φ est necesse esse, est ens tale qd̄ nō habet aliquā intentionē aut certitudinē rei aut quiditatis alicuius p̄ter intētione & certitudinē ei⁹ qd̄ est necesse esse: q̄ nō est sicut certitudo animalitatis: q̄ est certitudo p̄ter certitudinē essendi i aīali. Certitudo eīm essendi i existentia actuali, vt dictū est: est cōcomitā ipsam & supueniēs illi. Similiter certitudo essendi scdm essentiā ex respectu quodā. **S**. diuīni exēplaris, conuenit ei: vg patet ex supradictis: cui quasi subiacet cōceptus eius qd̄ est res: qd̄ tñ nō nisi ex illo respectu natura vel essentia dicit, vt dictū est. In deo autē nihil tale cōsiderari potest sine intētione essendi eius iplícita & absoluta. Propter qd̄ dicit Auic.i. Metaph.suę. Prim⁹ uō habet quiditatē: sed sup habētia quiditates fluit esse ab eo. Et ideo in oī qd̄ est p̄ter ei est additio: vt dicit in.viii. Metaph.suę. Deus iḡf nullo modo etiā eo modo quo potest dici res: est res alicuius pdicamēti, & hoc ex ratione diuīni esse, & rei q̄ cadit in pdicamēto. **C**Secūdo apparet idē ex ratione generis. Deus eīm in genere esse nō potest: quia omne qd̄ est in genere, est species sub ip̄o, vel indiuiduū sub specie eius aliqua cōtētū: neutro aut modo potest deus esse res alicui⁹ generis pdicamēti: quia omne qd̄ tale est, habet aliqd in se, differētia. **S**. alia quā: p̄ quā generis natura i ip̄o determinat ad specie: qd̄ impossibile est ponī in deo: tñ quia cē dei simpliciter dictū: qd̄ nullā patitur determinationē in deo, vt dictū est. Quicqd autē est in genere habet in se determinationem esse generis: quia omne genus necessario habet sub se species scdm esse & quiditates proprias differentes, et in generis quiditate et esse communicantes. et sic esse et quiditas cuiuslibet speciei vel indiuiduū sub genere est aliquid in ipsa specie vel indiuiduo pr̄ter esse et quiditatē generis: qd̄ oīno impossibile est ponere id deo: ga illud necessario ponit aliquā cōpositionē: quā impossibile est ponī in deo, vt infra patebit. Et p̄ hoc Auic. probat φ deus nō habet genus, cū dicit.viii. Metaph. Primus nō habet genus, non enim habet quiditatē: et qd̄ nō habet quiditatē, nō habet genus. Genus eīm respōdet ad interrogatiōnē factā p̄ quid. Genus etiā est aliquo modo pars speciei. primus autē nō est cōpositus. **T**ertio apparet idē specialiter ex natura substātię et acc̄ntis. Deus eīm ncc est res substātię: nec res accidētis. qd̄ primo apparet de substātię: licet eīm quibusdā appareat prima fronte φ intētio substātię quā genus est, cōueniat deo: quia est id qd̄ nō est in subiecto: qd̄ est ratio substātię q̄ genus est: nō tñ est ita, nō eīm hoc est pfecta ratio substātię q̄ est genus: Immo vt dicit Auicē. in viii. Metaph.suę, intētio substātię q̄ ē genus, est φ est res habēt qd̄itātē stabilē: cuius esse est esse qd̄ nō est in subiecto. Cui⁹ pbatio est, qm̄ cū dicit: substātię est ens qd̄ nō est i subiecto: qd̄ significatur hoc noīe eius: nō pōt habere rōne generis. scdm φ pbat phs.iii. &.ivii. Metaph. quia tūc haberet differētias: quibus cōtraheref ad substātię & accidēs sicut ad species: qd̄ esse non pōt: quia ratio & intētio generis nō est de rōne & intētione differētiae. Sed oportet φ ratio & intētio differētiae sit alia extra rationē & intētione generis, nō inclusa i illa. Aliter eīm idē vt ratio gñis bis poneref in definitione: & esset oīs definitio nugatoria: & seqref φ homo et plura alia. scdm phm in Top. Nūc autē nulli⁹ rei pdicamētis substātię vel acc̄ntis itellec⁹ iquātū est res pdicamēti est p̄ter intētione et rōne entis: qd̄ ē cōe ad pdicamēta. Cū iḡf dicit φ substātię est ens qd̄ nō est in subiecto, ex affirmatione signata noīe entis in ipsa, nō pōt habere rationem.

Artic. XXVI. Quest. II. Fo. CLIX.

generis pdicamēti. Similiter neq; ex negatione illa q; sequit: qm̄ negatio illa non addit sup esse aliqd qd sit acq̄situ i ipo esse: & qd nihil ponit: nō pōt alicui dare rationē generis. Esse igit nō in subiecto nō est intētio aliq; sup esse: in qua pōt substātia habere rōnē generis. Substātia igit rōnē ḡnis pdicamēti habere nō pōt ex eo q; absolute est ens nō in subiecto. tale em̄ ens bene est deus: & sic sub ḡne substātē cōphendere: si ex illa rōne substātia df gen⁹. Sed nō ē ita: immo q; substātia habet rōnē ḡnis, hoc est q; dicit essentiā: de cui⁹ rōne ē vt sit id cui cōuenit q; ne gat esse in subiecto. Hoc ergo qd dicim⁹ de substātia q; est gen⁹: q; ē ens nō in subiecto, intētio est q; est res de qua dicit q; nō est in subiecto: ita vt ens nō in subiecto pdiceat de ea, & habeat i se ipsa qditatē cui cōuenit esse: q; p; hoc habet q; pōt esse subiectū alteri vt accidēti: cui⁹ natura est esse in subiecto. Esse aut̄ talē rē: nullo mō cōuenit deo: q; vt iā dictū est, Deus nō est nisi esse nō habēs qditatē alterius intētioñ pter esse. propter qd subiectū fieri nō pōt, vt dicit Boethi⁹ de tri. Intētio ergo substātē q; pdicamēti est, nullo mō cōuenit deo: q; nō īponit a rōne eē sim plicis: sed determinati per id q; res & aliqd est sub rōne esse, vt dictū est. Immo siqua intētio p prie deo cōuenit: illa sola est q; ab eē puro & simplici accipit: q; significat noīe essentiā, vt de⁹ nō vere dicat substātia, aut qditas, aut res sive natura aliq; sed tm̄ essentia absoluta ab eē dicta. fm q; dicit Aug. vii. de tri. c.v. Sicut ab eo qd est eē appellāt essentia, ita ab eo qd est subfistere substātā dicim⁹. De iis em̄ reb⁹ recte intelligit substātā dici, q; qb⁹ sunt ea: q; i aliquo subiecto eē dī cunt: sicut color aut forma in corpore. Corpus em̄ subsistit: & ideo substātia est. Res igit mutabiles nō simplices p prie dicunt substātē. De⁹ aut̄ si subsistit: vt substātia p prie dici possit: inest in eo aliqd rāq; i subiecto: & nō ē simplex cui hoc sit esse qd illi est qdqd de illo dicit. Vñ mani festū est deū abusue substātā vocari: vt noīe vfitatiore intelligat essentia, q; vere sic proprie dicit, vt fortasse solū deū oporteat essentia. Ex pte aut̄ accidētis apparet clarius: q; s. deus nō sit res alicuius pdicamēti accidētis: quia tūc esset accidēs, qd est impossibile: tū q; deus est primū ens & cā alior̄: accīs aut̄ nō pōt eē primū ens & cā alior̄. Substātia. n. prior ē oī accītē. fm p̄m. vii. Meta. & cā oīs accītēs. i. Phy. fm q; de hoc āpli⁹ videbit ifra. Vñ Boethi⁹ oēm rōnē pdicamēti remouēs a deo dicit de tri. Decē pdicamēta cū qs in diuinā vertit pdicationē, cū cta mutat. Nā substātia i illo nō ē vere substātia: s; vltra substātā. Idē q̄litas &c. Vñ & Dama. ḡnaliter rōnē entis analogi ad pdicamēta remouet a deo, dices lib. i. Nihil q; sunt est: nō vt nō ens: sed vt sup oīa ens: & sup īpm esse. Et Auicē. dicit in. ix. Metaph. Manifestū est nobis q; vni uersitas habet principiū qd est necesse esse, nō cōtētū sub genere, nec sub definitione, nec subiectū demōstratū, exps q̄litas, quātitatis, & qditatē, vbi, & qñ, & motus. Dictā differētiā rei q; de⁹ est, a re cuiuslibet pdicamēti substātē & accītēs, īsinuat Boethi⁹ cū dicit de Hebd. Diuer sū est esse & id qd est, p esse intelligēs deū: p id qd est, rē pdicamēti substātē vel accidētis. Vñ subdit ad hui⁹ expositionē. Id qd est, habere aliqd pter qd īpm est potest. ipsum vero esse nihil aliud ppter se habet admīxtū. Et propter diuersitatē iter qd est substātē & accidentis, addit. Diuersum tñ est esse aliquid, & esse aliquid in eo qd est, illic em̄ accidens: hic vero substātia si gnificatur. Per iā dicta patet in parte responsio ad obiecta.

Ad primū: q; substātia & accidēs diuīdūt ens scđm affirmationē & negationē quorū necessario alterū df de quolibet. Dicēdū q; nō in subiecto esse, pōt eē negatio pura circa esse & absolu. & filiter in subiecto esse: qd ponit affirmatio ei cōtraria: pōt esse absolu affirmatio. Sic negatio illa nullā determinationē ponit circa esse diuīsū: sed solū priuat rōnē essendi in subiecto a deo. & sic alterū eoz cōuenit oī cui cōuenit rō eē. Et hoc mō bene df q; de⁹ est ens nō in subiecto: sed sic nō esse i subiecto & eē i subiecto nō cadūt i diuīsionē entis in substātā & accīs: sed iquātū ambo radican̄ circa aliqd positiū sub ipsa intētione entis: quo intētio entis simpliciter dicit̄ deteriat, vt dictū est. Nō em̄ est diuīsio talis: entiū quoddā est nō in subiecto existēs: quoddā est in subiecto existēs. Sub tali em̄ diuīsionē entis bene cadit deus: quia ipse est ens nō existēs in subiecto. sed est diuīsio talis: entiū quoddā est aliqd qd nō est i subiecto: qd dā vero est aliqd qd est in subiecto: vt ly aliqd sit ipsi⁹ esse determinatiū. Vñ Auicē. ponit diuīsio nē entis in substātā & accīs per hūc modū. Esse duob⁹ modis est. Vñ est id, qd cū sit est i ali quo. & hoc est qd est in subiecto. Aliud est qd est: sed nō est in aliquo. Vñ notādū circa hoc q; est alia rō entis: & intētio: ei⁹. s. qd est cōmune analogū creatori & creature: & eius qd est propriū creature: & analogum substātē & accidenti. Ens enim analogum creatori & creature: est ens communissime dictum: & sub intentione simplicissima sine omni additione accepta. Et diuiditur per puram negationem & affirmationem sic, Entium quoddam est non ab alio

R.

S.

T
Ad primū
principiū

Summe

existēs: quoddā est ab alio existēs. Prīmū ens, est ens p̄ essentiā: qđ est de⁹: q̄ nō est nisi eē. negatio em̄ illa nullius rei determinationē apponit. Secūdū ens est ens p̄ participationē: qđ est creatura: q̄ est aliqd p̄cipiās esse: p̄ qđ in ipso fit ipsi⁹ esse determinatio, vt iā dictū est in auctoritate Boethii. Vñ ens analogū substātię & accidenti nō est ens cōmuniſſime dictum et simpliciſſimū: sed est ens sub determinatione. i. ens qđ est aliqd p̄cipiās esse: qđ diuidit in substātię & in accidēs p̄ esse in subiecto, & nō esse in subiecto, vt dictū est. Ad secūdū: q̄ deus & creatura habēt cōuenientiā: ergo idētitatē & vnitatē aliquā: & ita saltē minimā: q̄ est in genere: Dicendū q̄ deus & creatura proculdubio aliqualē rationē vnitatis p̄cipiant: quia omnis multitudo & pluralitas aliquā habet rationē vnitatis: vt em̄ dicit Diony. de di. no. neq̄ est multitudo nō participans vno. Sed tñ alia & alia vnitate: alia & alia multa sunt vni. vt. s. vel quia in eodē radicantur. sic em̄ multa accidētibus: vt album & dulce: sunt vni subiecto: vt in lacte. vel quia eodem partcipant. Multa em̄ numero, vt Sortes & Plato, sunt vni specie: vt in homine. Multa autē specie, vt leo & capra, sunt vni genere: vt in animali. vel q̄a vni radicat in alio. Sic em̄ multa genere: vt substātię & accidēs: sunt vni analogia attributionis. Accidens em̄ est ens: quia est entis qđ est substāntia: vel q̄a vni habet esse suū p̄cipiatū ab altero. Sic em̄ multa vt creator & creatura sunt vni analogia imitationis: quia creatura omne esse qđ habet, habet ex imitatione & participatione diuini esse. & hoc vel formaliter vel effectiue. Formaliter autē scđm q̄ substāntia vel accidēs p̄cipiat esse essentię: inquantū vtrūq̄ habet exemplar formale in primo. scđm q̄ habet esse res & natura aliqua nata existere in effectu. Effectiue autē scđm q̄ oīs res creata substāntia vel accidēs p̄cipiat esse existētię: inquantū. s. est effectus primi entis, vt expositū est supra. Habant igitur creator & creatura aliquā idētitatē & vnitatē: sed illa non est alicuius cōmuniſ p̄icipatione: sed analogia imitationis tñ, vt dictū est: & hēc est vnitas minimā. Et qđ dicitur in argumēto: q̄ vnitas minimā est vnitas generis: Dicendū q̄ verū est de vnitate aliquoꝝ p̄ alii cuius p̄icipationē: quia nō est inter deū & creaturā, vt dictū est. Ad tertium quo arguit q̄ deus est minimā & mēsura substātiariū: Dicēdū q̄ proprie loquēdo de minimo qđ est mēsura vt patet in corporalibus, ipsum nō est nisi principium cognoscendi determinatā rei quātitatē. Vnde dicit plis in x. Metaph. q̄ quantitates valde dominē sunt in ratione mensure: & p̄cipue quantitas discreta: quia ipsa etiā distinguit & determinat quantitatē in continuo: inquantū magnitudines numeri sunt: vt dicitur in primo Poste. eo q̄ verissima & discretissima rationē surē in quantitate discreta inuenitur: & ita perfectissima ratio quantitatis: q̄a ratio quantitatis vt quantitas est: nō est nisi ratio mensurē. Et scđm hunc modum in quolibet genere illud dicuntur aliorum primū minimū simpliciſſimū & mensura, in quo verissime & perfectissime natura generis reluet: quia ex hoc ipso cognoscitur quanto aliquid aliud scđm plus vel minus accedit ad generis illius veritatem: quoniā tanto amplius quanto ad illud primū per similitudinem & conformitatem magis approximatur. Et licet scđm hunc modū, inquātū. s. omnis creatura est ens participatione: & ita per imitationem quādam & assimilationem ad ens primū qđ deus est: Deus possit dīcī primū & minimū siue mēsura in genere entis simpliciter: quia tamē substāntia verius ens participant q̄ accidentia: & in hoc ens diuīnū magis imitantur: nō solū scđm generalem rationem entis: sed etiā scđm specialem: qua primū est ens non in subiecto existens: ideo dicitur proprie mensura substātiarum: quia illē dicitur rationem effendi eius qđ est aliquid: qđ non est in subiecto alio: & ita quasi priuationem circa aliqd subsistēs ipsi⁹ esse. Deus vero dicit rationem effendi absolute non in subiecto: vt sit negatio absoluta circa esse in se subsistens: vt quanto aliquid magis accedit ad rationem esse subsistentis: tanto magis diuino esse appropinquit & assimilatur. Et hoc contingit in entib⁹ creatis scđm magis & minus: scđm q̄ in se habent rationē esse magis absolutam & minus determinatā: scđm q̄ minorem compositionem & maiorem simplicitatē habent in sua essentia: vt infra videbitur. Et sic deus dicitur mensura substātiarum: non quia sit aliquid in genere substātię qđ p̄dicamentū est: nec quia scđlū sit mēsura substātię: sed q̄a p̄fectissime in se cōtinet rōnē illā negotiōis: a qua accipit ratio substātię simpliciter: & etiā rōnē rei substātię simpliciter: licet nō habet rōnē substātię q̄ est p̄dicamentū: sicut dictū est. Et cū hoc ga substāntia verius eē diuīnū p̄cipiat q̄ accidentis, ideo p̄prie mēsura substātiarū dicit. Et cū dicit plis, q̄ in quolibet genere est accipere primū minimū &c. ibi sumit large genus p̄ omni rōne cōmuniſ. Vñ & q̄ deus est tale in genere substātię: ibi sumitur genus substātię large: a rationē nō effendi in subiecto cōmuniſer: siue sit negatio absoluta quae conuenit deo: siue sit negatio circa subsistens: sicut conuenit p̄dīcamēto substāntia: vt dictum est. Et scđm hūc modum deus verissime dīcī substantia: licet non dī-

V
Ad scđm.

X
Ad tertium.

Artic. XXVII. Quest. I. fo. CLX.

catur nisi abusue substātia scđm rationē p̄dicamēti substātię, vt dictū est. Et tñ adhuc verius dicit essentia q̄ substātia, etiā scđm illū modū substātię simp̄l̄r dicit. Cū em̄ esse dei sit eē nō in subiecto, esse iportat affirmationē effendi q̄ dicit totā diuinā naturā i se: & negatio illa imp̄t̄at modū effendi designantē suū esse in respectu ad illa q̄ similitudinē habent ad ip̄m. Et ita affirmatio de esse, deo primo & absolute conuenit et essentia liter: Negatio vero secundario, & in respectu: & quasi scđm accidēs. scđm q̄ dicit Auic. iii. Metaph. de deo. Cū designatur eius certitudo, nō designat nisi post entitatē: & per negationē consumiliū ab ip̄o, esse em̄ dei nec est in subiecto pprie dicto ad modū accidentis: nec in subiecto cōmuniter dicto ad modū quo esse substātię est in eo qđ esse subsistendi participat. Et ita in eo q̄ deus dicit substātia quia ens nō in subiecto post entitatē designat p̄ negationē & remotionē ab esse cuiuslibet entis qđ est in p̄dicamēto: siue fuerit substātia: siue accidēs: Sicut cum de substātia quae est p̄dicamentū dicitur q̄ est aliquid qđ nō est in subiecto: vt per esse aliquid designatur propria ratio quiditatis: per non esse vero in subiecto remouetur ab eo oīs ratio accidentis. Quia ergo (vt dictum est) nomen essentię deo attribuitur ratione esse affirmati: nomen vero substātię ratione negationis effendi in subiecto: verius & pfectius attribuitur deo nomen essentię q̄ substātię. Ad quartū: q̄ deus est iustus, bonus, & huiusmodi, quae sunt sua essentia: & tamen accidentia: Dicendum q̄ licet illa sunt nomina accidentiū scđm suā primā īpositionem in creaturis: vt tñ transūnūtur ad diuinā, rem accidentis eandem non dicunt quam prius: sed diuinam natu-ram: vt habet in se rationem perfectionis illarū rerum quae accidētia sunt in creaturis. Et ideo non oportet q̄ deus sit accidens. Iustitia em̄ sapientia bonitas & hmoī accidētia esse nō possent in deo, nisi esset in ipso, vt i subiecto, quē & denominarēt, ipsum esse iustū, bonū, & hmoī: sicut denominat in creaturis. Qđ non est verū. scđm q̄ dicit Boethius de tri. Iustus qđ est qlitas, ita dicitur, q̄ ipse sit hoc de quo p̄dicatur. vt si dicam⁹ homo iustus, vel deus iustus: ipsum hominem vel deū iustum esse proponimus: sed differenter: quoniam homo aliter, alter est iustus. Deus autem ipsum idem est quod est iustum.

Art. XXVII. de viuere & vita Dei.

Iso de esse dei & natura siue essentia eius: & de vnitate eius in natura & essentia: Sequitur videre de viuere & vita in ipso: qui sunt quidam modi esse & essentia: vt videbitur. Et circa hæc duo queruntur.

Art. xxvii.

Primum est generale circa quodlibet viuens, quid scilicet sit vita in viuente: scilicet vtrum nominet essentiam siue substantiam aliquam existentem in re: an operationem quandam egredientem in re ab ipsa essentia,

Secundum: vtrum deo conueniat vita.

Irca primū arguitur: q̄ vita nominet in viuente essentiam vel naturam a qua egreditur actus qui dicitur viuere. Primo sic. sicut se habet essentia ad esse: sic vita ad viuere, per locum a coniugatis, ergo permutatim sicut se habet viuere ad esse: sic vita ad essentiam. Sed scđm p̄m in secūdo de anima, viuere viuentibus est esse. ergo & vita in viuente est ipsa eius essentia. CSe cūdo sic. P̄his dicit in Elench. q̄ anima & vita sunt idem: sed anima nominat naturam & essentiam quādam quae dat esse ei in quo est: vt dicitur in scđo de anima. ergo & vita nominat naturam & essentiam quādam quē dat viuere. C Tertio sic. si vita non esset ipsa essentia: tunc ipsa essentia esset prior vita, cuiuslibet autē essentię virtus propria & determinata est: & similiter operatio. scđm p̄m in fine. iii. Meta. ergo posset esse aliqua operatio substātię viuētis aī viuere. cōseqns falsum ē. ergo &c. C Quarto sic. illa natura ē p̄ essentiā actu vita: q̄ p̄ sicut i cōposito id qđ est potētia vita: q̄ actus r̄ndet potētia. Aia autē per suā essentiā est actus potētia vitā habetis. ergo &c. C Quinto sic. si vita nō esset ipsa rei essentia, tūc posset deus separare a substātia viuēte suā vitā vt eēt fine vita: qđ est ip̄ossible: q̄a desinēdo viuere definit esse. ergo &c. C Sexto sic. viuere nō p̄cedit i viuēte nisi a vita. & p̄cedit i aliato a substātia aīq̄ iquā tū est actus animati. scđm p̄m. ii. de anima. ergo &c. C Septimo sic. viuens & nō viuens differunt essentia liter: & non nisi per vitam & eius parentiam. ergo &c. C Qz autem viuere non sit operatio in re: vt actus primus qui est esse: arguitur primo sic: quia tunc omne ens viueret.

A
Quest. I.
Arg.

Summe

- 9 Secundo sic esse non est per se nisi suppositi. viuere per se, & primo est anima: quae non subsistit nisi in supposito. Vnde dicit p̄ls. v. Metaph. Homo est viuus p̄ se. quia anima est vera pars hominis: & in ea est vita primo. ergo &c. C Tertio sic. in Christo per mortem corruptum fuit viuere homis: sed non esse existentie eius: quia illud erat suppositi, quod manebat in sua existentia. ergo &c.
- C Quod aut sit actus secundum ut motus aliquis in re: arguit per id quod dicit in libro de motu cordis. Viuere est seipso moueri. ergo si viuere est moueri. sequitur (ut videt) quod vita sit motus, a coniugatis. Motus autem actio quedam est siue operatio egrediens ab agente. ergo & vita similiter.
- C Item p̄ls dicit in. viii. Phy. quod motus est vita naturaliter existentibus. Motus autem ut prius est actio siue operatio, quae non est substantia vel essentia rei. ergo similiter & vita.

- B** Resolu. q. Ad sc̄idum quid sit vita, primū oportet sc̄ire quatuor. Quorum primū est, quae & qualia entia dicantur esse viuentia. Secundū, quid est viuere. Tertium, quomodo vita se habet ad viuere. Quartū, quomodo vita & viuere se habent secundum gradum & ordinem circa diuersa viuentia. Sed de hoc dicetur in sequenti questione. C Circa primū istorum sciendū quod in aliquo percipimus actum vitæ qui est viuere, & ei iudicamus vitam inesse: quia percipimus in eo motus siue operationem per seipsum & ex seipso & in seipso. Propter quod dicit p̄ls in principio libri de plantis. Vita in animalibus & plantis inuēta est, in animalibus manifesta apparet, in plantis vero occulta non euidentia. & hoc ideo, quia opera vitæ propter quod alia iudicantur viuere: ut intelligere, sentire, moueri secundum locum, aperta sunt & manifesta. opera vero vitæ quibus plantæ iudicantur viuere, occulta sunt: non apta: ut sunt vestimenta alimenta siue nutriti: & detrimentū habere & augmentū. Vñ dicit p̄ls ibidem. Ad huius vita (sc̄i in plantis) assertionē multis necesse est inquisitionē procedere. Non autem per huiusmodi actus ens iudicatur viuere nisi quia presupponit vitam & viuere: cuius ipsi sunt signa nobis manifesta. Quare cum huiusmodi actus sunt omnes actus secundū in quolibet viuente: necesse est quod viuere ponamus procedere in viuente omnes actus secundos. Quare cum ut patet ex modo significandi & intelligendi significatiū eius quod est viuere, ipsum significat rationem actus ut agere: & non potest esse actus ut agere secundus, ut dictū est: igitur manifestū est quod oportet ipsum ponere actū ut agere primū: cum non sit actus: quin sit primus aut secundus. Vnde et si hoc nomen viuere aliquando transmutatur ad significandum huiusmodi actum secundum in creaturis, secundum p̄lm. ii. de aia. Multipliciter dicto ipso viuere: si vñ aliiquid horum insit: viuere ipsum dicim⁹, ut intellectus sensus motus secundum locum, ad hec & motus secundum alimento, augmentū, & detrimentū: non tamē imponitur hoc nomen viuere ad significandum primo & principaliter aliquod illorum. Non enim illa dicuntur esse viuere quædam: nisi quia sunt actus quodā secundi: quod solū habent esse in viuente, cōsequentes actū primū qui est viuere: vnde ut dictum est, per illos tantum per actus secundos manifestatur nobis inesse actus primus quod est viuere: licet quidā idcirco hoc opiniones sunt: & hoc solūmodo de motu secundū locum: ex quo manifestius quod ex alio actu secundo apparet res mota ex se viuere. secundum quod dicit Rabi Moyses li. i. xlvi. Non ascendit in cor getis de ratione vitæ nisi motus. & quicquid non mouetur motu locali voluntario non viuit: licet motus non sit de esse viuere: sed accidens fixum in eo. Nec solū trāstertur viuere ad illos actus cōsequentes vitam: sed etiam ad actus & modos nostros cōuersandi. secundum quod p̄ls distinguit in primo Eth. vitam voluptuosam, actiuam, & cōtemplatiuā. secundum etiam quod beatitudine dicitur vita quodā: & breuiter omnis ritus conuersandi: maxime cum est delectabilis in modum naturæ. Vnde & ecōtra mors quædam dicitur vita misera: dicitur etiam vita fides iusti: & ars in artifice quae est principiū artificiati: dicit etiam vita quædam: & plurima alia huiusmodi: & a quolibet modo vita dicitur res viuere. Restat ergo quod viuere sit in re ut actus primus quod est agere: & cum ille non est nisi ipsum esse, sequitur dictū p̄ls: quod viuere in viuentibus non sit nisi ipsum eorum esse. non quod viuere sit synonymū cum esse: & omnino idem re & ratione: tunc enim omne ens diceretur viuere: sed viuere dicit quædam determinatum modum essendi, sub ratione sc̄i. maioris perfectionis quod importat ratio essendi simpliciter: & hoc tam in deo quod in creaturis. Est enim viuere quoddam esse nobis includens in se rationē esse simpliciter: sicut determinatum cōfusum. Vnde licet esse in deo includat tantum confusum ratione sui nominis omnes diuinæ perfectiones, ut dictum est supra, & infra amplius videbitur: ratio tamen maioris perfectionis importatur in deo nomine viuere quod nomine esse: & secundum rationem nostram intelligendi: etiam in deo rationem perfectio nisi cuiusdam viuere addit super esse. Et differunt in deo viuere & esse secundum rationē tam in creaturis vero secundum intentionem. Propter quod in creaturis libro de causis dicitur esse haberi p̄ creationem: viuere vero per ipsius esse informationē: eo quod ratio esse prima est. Et ideo oportet ea

Artic. XXVII. Quest. I. Fo. CLXI.

in creatura poedere ex nihilo nullo presupposito: viuere autem quasi ex esse educi: licet re, viuere & esse id ipsum sint in eodem. Sic ergo parent prima duo: qualia. sentia debeat dici viuetia, & quid sit viuere. E Restat ergo tertium, quod si se habeat vita ad viuere: nec est in hoc aliquis dubitatio nisi an vita sit ipsa essentia cui coenit viuere. Si enim non sit ipsa essentia: sed consequens ipsam: & clarum est quod non sequitur post viuere: quia nihil viuit nisi vita: viuere autem est esse quodquidam, ut dictum est: esse autem in immediate sequitur essentiam, ut primus actus eius ea: oportebit ergo ponere quod ipsum viuere sit vita & secundus. Quod autem non possit ponere vita sive ipsa rei essentia, patet sic. si enim ipsa essentia creaturæ ex se essentia litera est vita: cum enim est potest absoluiri & filiter viuere ab intentione essentie cuiuslibet creature, ut est essentia: quia de se ut alibi determinatus est: non est determinata neque ad esse neque ad non esse: tunc substantia rei ratione qua substantia est secundum se esset vita quodammodo: eo quod ei coenit etiam autem viuere: quod omnino est impossibile. licet enim viuere posset absoluiri a viuente: non tamen a vita: quia secundum communem ysum loquendi vita nulli attribuitur nisi existenti in effectu: & nulli existenti in effectu attribuitur vita nisi eidem attribuatur viuere. Quod ergo per essentiam suam est vita, per essentiam suam est in effectu, & viuere necesse est: & hoc est solus deus. F Absolute ergo dicendum quod vita est in re viuente: & quod necesse est ut sit ipsa operatio quod est actus primus: & esse nobile: sicut est & ipsum viuere

Responso

quoadmodum cursus in currente non est aliquid re vel intentione aliud quod ipsum currere: & differentur soli secundum rationem: propter diuersum modum significandi & intelligendi unum per modum habitus: alterum vero per modum agere. Et quia omnia argumenta supradicta contraria sunt iam dictis, ideo ad singula respondendum est. G Ad pri. principia.

Quod ergo arguitur primo quod vita est essentia, quia viuere est esse! Dicendum quod hoc verum est in deo: quia in deo non intelligit essentia tanquam aliquod subiacens ipsi esse: sed tanquam quod est ipsum esse: quia essentia dei est ipsum esse ei, differens soli ratione ab ipso: quoadmodum cursus & currente, ut habitus est supra. Est igitur in deo prima ratio conceptus, ipsum esse sub ratione esse: quia absolute modo significat & ut agere quoddam. Secunda vero ratio conceptus eiusdem in ipso est essentia sub ratione essentiae: quia significat modo absoluto id quod est esse: sed sub ratione habitus. & principalius deo attribuitur ratio actus quod habet: quia nobilior est secundum Philippi. Tertia vero ratio conceptus eiusdem in deo est viuere sub ratione viuere: quia significat esse sub ratione cuiusdam nobilitatis quasi determinatus: & hoc sub ratione actus: & ita quod addat aliquod secundum rationem intelligenti super rationem esse & essentiam. Quarta vero ratio eiusdem conceptus in deo est vita sub ratione vita: quia significat id quod viuere in deo, sed sub ratione habitus: sicut & essentia id quod est esse. Et post istas quatuor rationes sequuntur secundum rationem intelligenti rationes attributorum diuinorum: & ita verum est in deo quod vita est essentia sicut viuere est esse. In creaturis vero hoc non est verum: quia in creatura intelligit essentia tanquam aliquod subiacens ipsi esse: quod de se per individualiter habet ad esse & ad non esse in effectu: immo quod quantum ex se est, non habet nisi non esse. & ut magis proprie loquimur ex se non habet yllo modo esse. Esse autem habet non nisi ab aliquo: ita quod natura prius habet ex se non esse quod est ab alio: & se habet per individualiter ad esse & non esse neutrum eorum includens in suo intellectu. Et ita sicut in creatura non possum dicere quod essentia sua est ipsum esse: non secundum rationem intelligenti ratione: immo supra essentiam esse est ei acquisitum: sic non possum dicere quod vita est ei: sicut ipsa est essentia, quia via ei re est ipsum viuere ei: & ita ipsum esse ei ut patet ex dictis, differens soli ratione ab ipso viuere: licet differat intentione ab ipso esse: ab essentia vero & re quoadmodum respectuum ab absoluto: & etiam ratione & intentione: licet nullam rationem absolutam additum esse, ut iam dicatur. Et sic in creatura nullo modo est verum dicere quod essentia ei est vita: immo si viuere: vita ei acquisita est sicut suum esse. Et sic patet quod exemplum quod aliquis posuit superius, quod in creatura differunt ens essentia & esse sicut currentes cursus & currente: non omnino importat similitudinem. Licet enim ens in creatura est essentia participans esse: sicut currens est substantia participans cursum, quo ad hoc quod cursus est extra naturam substantia: & esse extra naturam essentia: licet non quo ad hoc quod cursus est accidentis reale absolutum in currente: esse autem non sic: sed solum ratione accidentis habet, in quantum essentia creaturæ in se quantum est de se, non includit rationem ipsius esse: essentia tamen & esse in creatura non sic se habet sicut cursus & currente: nisi quoad hoc quod est non est res aliquod ab soluta addita essentia creaturæ qua dicitur esse: & cursus est idem re quod currente. Intentione tamen non differunt omnino cursus & currente: quia cursus id quod est in natura & essentia sua, non est nisi actus sicut cessiuus currenti: sed ratione sola: sicut abstractum & concretum. In creatura autem essentia & esse: non sola ratione differunt ut habitus & actus: sed etiam intentione: quia essentia id quod est in natura sua ex se non est ipsum esse neque participat eo. Unde magis competentes simile est de eo quod est lucis lux lucere: maxime si ipsa lux ponatur separata & in se lucis: & lucere ponat modus proprius esse lucis: & non aliqua eius operatio accidentalis. H Ad formam ergo argumenti, quod sicut se habet essentia ad esse: sic vita ad viuere: dicendum quod falsum est in creatura: verum autem in deo, ut visum est: & ideo communata proportio vltior tenet in deo: & verum est conclusum: non autem in creatura, ut sicut visum est. I Ad secundum: cum dicitur quod anima & vita sunt idem &c. dicendum quod anima non dicitur vita per essentiam, Ad secundum:

Bumme

sed effectus solum & originaliter & quodammodo formaliter: quia ipsa per suam essentiam est causa & origo vita in aucto secundum Philosophum in secundo de anima: & quodammodo etiam in sua entia vita participat sicut & esse, in quantum. Sed dei effectus licet in composite, sed per essentiam non est vita: si enim anima a se & in sua essentia esset vita: non posset non vivere neque non esse: sed esse quoddam necessitate esse, unde primo est se, sed ab alio participationem habet esse & vivere, quod communicat animato, ut videbitur infra.

K
Ad tertium: si vita non esset essentia animae: tunc essentia procederet via tam in vivente: & haberet proprias operationes ante vitam: Dicendum quod ratio essentiae ut essentia est procedit rationem vitæ in eodem ut vita est, non tempore & in existentia actuali extra, sed conceptu intellectus: ga ex se non determinat ad vitam vel non vitam: sicut negatur ad esse vel non esse, ut habitus est supra. Nunc autem operatio nulli essentiæ conuenire potest nisi existenti in re extra, participando esse.

L
Ad quartum: Ad quartum quod aia per suam entiam perficit quod est potentia vita, ergo in se est actu vita: Dicendum quod perfectibile ab anima est in potentia ad vitam: sicut est in potentia ad actuale esse: & hoc est tantum ad aliquid quod participat compositum perfectibile per animam: ut ipsum est effectus creatoris, vel immediate vel mediata natura, in qua ratione. Ipsius dedit naturam quod potest in talis effectum. Et quod est actus essentialis sic existens in potentia: non oportet quod sit essentiale actus respondens illi potentiae: sed illi potentiae qua ordinatur ad compositum perfectibile ab ipsa, cui acquiritur esse, & ait in ipso: & similiter vivere: sed composito per animam. Est enim anima in composite actus primus substantialis, cui primo acquiritur per naturam esse existentia simplicis, & per ipsam composito & materiem, ab ipsa enim causaliter & originaliter habet esse ille actus qui est esse vivere aut vita in composito, in se etiam participans quodammodo formaliter esse & vita, etiam ut est in composite, ut iam parebit.

M
Ad quintum: si vita non esset substantia animae, separare posset deus ipsa manente vitam ab ea: Dicendum quod differentium quedam differunt secundum rationem tantum, ut definitio & definitum: & ista nullo modo sunt separabilia: ga secundum sunt in re & in intellectu indivisibiliter: & talia separari non possunt: nec secundum rem extra: nec secundum intellectum. Sicut negatur idem potest separari a se ipso. Quaedam vero differunt intentione, ut diversæ differentiae unius speciei: que in eodem separari non possunt: quia cadunt in idem ipsum re, ut vegetativum sensitivum in bruto: sed in diversis possunt separari: secundum quod in plantis est vegetativum sine sensitivo: & in brutis sensitivum sine rationali. Quaedam vero differunt re: & hoc vel absoluta ex parte virtutis, vel relata saltem ex parte alterius. Ab soluta, ut quae sunt aliud & aliud in natura: sicut materia & forma: & ista deus posset separare. Re non absoluta sed relata differunt aliqua duplicitate: aut enim relatio fundatur in natura & essentia rei: aut super aliquid accidens in re: & talis relatio secundo modo potest separari ab absoluoto: sicut accidens potest super quod fundatur, ut similitudo per quam habet sortes respectum ad Platonem ex sua albedine si fiat niger. Relatio vero primo modo secundum rem, inseparabilis est a re ipsa re manente: sicut res ipsa inseparabilis est a seipso. Tale autem relationem important esse & vivere circa essentiam entis. Essentia enim entis quae de se secundum conceptum metis in qua habet rationem diminuti esse, est in differentia ad esse & non esse: & ex se habens non esse in existentia: per hoc quod est terminus factiois diuinæ per se in propria natura sine omni addito reali absoluto habet quod sit creatum quoddam & factum a deo & existens in actu. Si enim hoc dicere aliquid absolutum additum essentiae factæ illud esset essentia aliqua facta similiter: & haberet super suam essentiam additum quod esset aliquid creatum factum & existens: & sic esset irre in infinitum in superadditis absolute, aut stare contingat quod essentia facta dicitur facta & creata & existens sine omni re alia absolute superaddita vel communicata qua essentia facta diceretur esse existens siue ens in actu: ad modum quo paries dicitur albus per albedinem existentem in eo: immo ratio qua dicitur facta vel creata vel ens fundatur in ipsa essentia ratione qua est terminus diuinæ operationis. Quod autem non conuenit essentia ex se: negatur est aliquid in ea re diversum & absolutum: sed solum ex eo quod est terminus operationis cuiusdam. Terminus autem in eo quod terminus rationem respectus cuiusdam importat: Idcirco oportet quod ratio illorum sit ratione respectus cuiusdam essentialis: quia fundatus in ipsa essentia ut facta est ad ipsum factorem, ut sic esse existentia cuiuslibet creature non sit nisi esse quod est ad aliud se habere, creature enim sicut ex se absolute esse non habet: sed ab alio tantum: sic nec ipsum conservat nisi ad aliud ut ad factorem quoddam modo ut per dependentiam quandam in essendo ad ipsum se habere, a quo esse suum recipit: & per quem suum esse necesse est conservari. Si enim conservationem esse subtraheret, vel secundum aliquos ad horam a continuo influxu ipsius esse cessaret, statim essentia creature in modo esse redigeretur: ad modum quo imago resplendens in speculo ad rectam oppositionem obiecti in nihilum cedit obiecto a recta oppositione recedente: & ita ad modum esse verorum relatiuum, quorum esse est ad aliud quoddam modo, hoc est per quandam dependentiam essentialem se habere: sic se habet esse creature: ga nisi se haberet ad ipsum

N
Ad sextum: si vita non esset substantia animae, separare posset deus ipsa manente vitam ab ea: Dicendum quod differentium quedam differunt secundum rationem tantum, ut definitio & definitum: & ista nullo modo sunt separabilia: ga secundum sunt in re & in intellectu indivisibiliter: & talia separari non possunt: nec secundum rem extra: nec secundum intellectum. Sicut negatur idem potest separari a se ipso. Quaedam vero differunt intentione, ut diversæ differentiae unius speciei: que in eodem separari non possunt: quia cadunt in idem ipsum re, ut vegetativum sensitivum in bruto: sed in diversis possunt separari: secundum quod in plantis est vegetativum sine sensitivo: & in brutis sensitivum sine rationali. Quaedam vero differunt re: & hoc vel absoluta ex parte virtutis, vel relata saltem ex parte alterius. Ab soluta, ut quae sunt aliud & aliud in natura: sicut materia & forma: & ista deus posset separare. Re non absoluta sed relata differunt aliqua duplicitate: aut enim relatio fundatur in natura & essentia rei: aut super aliquid accidens in re: & talis relatio secundo modo potest separari ab absoluoto: sicut accidens potest super quod fundatur, ut similitudo per quam habet sortes respectum ad Platonem ex sua albedine si fiat niger. Relatio vero primo modo secundum rem, inseparabilis est a re ipsa re manente: sicut res ipsa inseparabilis est a seipso. Tale autem relationem important esse & vivere circa essentiam entis. Essentia enim entis quae de se secundum conceptum metis in qua habet rationem diminuti esse, est in differentia ad esse & non esse: & ex se habens non esse in existentia: per hoc quod est terminus factiois diuinæ per se in propria natura sine omni addito reali absoluto habet quod sit creatum quoddam & factum a deo & existens in actu. Si enim hoc dicere aliquid absolutum additum essentiae factæ illud esset essentia aliqua facta similiter: & haberet super suam essentiam additum quod esset aliquid creatum factum & existens: & sic esset irre in infinitum in superadditis absolute, aut stare contingat quod essentia facta dicitur facta & creata & existens sine omni re alia absolute superaddita vel communicata qua essentia facta diceretur esse existens siue ens in actu: ad modum quo paries dicitur albus per albedinem existentem in eo: immo ratio qua dicitur facta vel creata vel ens fundatur in ipsa essentia ratione qua est terminus diuinæ operationis. Quod autem non conuenit essentia ex se: negatur est aliquid in ea re diversum & absolutum: sed solum ex eo quod est terminus operationis cuiusdam. Terminus autem in eo quod terminus rationem respectus cuiusdam importat: Idcirco oportet quod ratio illorum sit ratione respectus cuiusdam essentialis: quia fundatus in ipsa essentia ut facta est ad ipsum factorem, ut sic esse existentia cuiuslibet creature non sit nisi esse quod est ad aliud se habere, creature enim sicut ex se absolute esse non habet: sed ab alio tantum: sic nec ipsum conservat nisi ad aliud ut ad factorem quoddam modo ut per dependentiam quandam in essendo ad ipsum se habere, a quo esse suum recipit: & per quem suum esse necesse est conservari. Si enim conservationem esse subtraheret, vel secundum aliquos ad horam a continuo influxu ipsius esse cessaret, statim essentia creature in modo esse redigeretur: ad modum quo imago resplendens in speculo ad rectam oppositionem obiecti in nihilum cedit obiecto a recta oppositione recedente: & ita ad modum esse verorum relatiuum, quorum esse est ad aliud quoddam modo, hoc est per quandam dependentiam essentialem se habere: sic se habet esse creature: ga nisi se haberet ad ipsum

Artic. XXVII. Quest. I. Fo. CLXII.

per dependentiam essentialem ut causatum ad causam: aut creatura non haberet esse omnino: aut si aliquid haberet illud esse esse abolutum oīno indepedēs: non egens causante aut conseruante qd impossibile est ponī in creatura. Vnde tale esse creaturæ respectu esse creatoris debile esse est valde: quēadmodū eē relationis debile est respectu eē substātia, vt dicamus qd eē creaturæ respectu eē creatoris cōparatum vera relatio est realis & essentialis secūdū rē fundata in cēntia rei pducta: licet non secundū rōnē impositionis nominis: ita qd si absolutas a creatura compositionē ad aliud, sub trahis ei oēm rationem entis: & ita si intelligis in creatura eē absolutum, non intelligis eē creaturæ, sed eē dei circa creaturā: & falso, quēadmodū si a vero relatiuo absoluis cōparationē ad aliud, nō intelligis relatiuum: sed absolutum. vñ Aug. in originali sup epistolam ad Gal. exponēs qd debile esse sit eē creature, dicit sup illud Gal. iii. Quomodo conuertimū ad infirma & egena elemēta. Manū festum est volumina tēporū p elemēta huius mundi hoc est caelū & terrā, & motus atq; ordinē syderum administrari. Quæ infirma appellat ex eo qd infirma & instabili specie variant: egena vero ex eo qd egēt summa & stabili specie creatoris: vt quō sunt esse possint. Et sic quodāmodo re differunt essentia creaturæ & eē eius: quēadmodum substātia & relatio fundata in cēntia substātiae: licet huiusmodi differētia respectu differētia duoq; absolutorū sit in rōne tm̄. Propter qd nullo mō separari pot ab ipsa quoctūq; agere ipsa manente: quia non manet nisi factio & conseruatio factiois sunt i ipsa. Alterum em̄ mutaret eē respectiuū in eē absolutū. Et sic patet qd de⁹ cēntia creature separare nō pot ab eē seorsum vtrūq; ponēdo vñ alterū. Sed hoc nō ē ppter aliquā ipotētiā: sed ppter rei ipotētiā bilitatē: sicut nō pot facere qd cōtradictoria cōcurrat. Nō tm̄ ppter inseparabilitatē hm̄oī eē & cēntia seqt qd possit dici qd ipsa cēntia sit suū eē aut econuerso: qūis cōparatu illū eē ad essentia incidit cūno in ipsam: nec est aliud re omnino ab ipsa. quātūcūq; tm̄ in substātiam incidat & trahatur ad rationem absoluti, nunq; potest dici p̄dicatione formalī vnum eorum de altero: qd etsi nō differunt re, differunt tamē intentione non sola ratione: quæ bene p̄dicationē huiusmodi impedit, propter qd etiam in eodem possunt abinuicem separari secundum intellectum: etsi non secundum rem. Vnde & dico differre intentione quæcūq; de se formant diuersos conceptus: quorum vñus nō includit omnino alterum: qui non sunt nisi corum quē in diuersis sunt diuersa re: etsi in eodem sunt idipm re. Quæcūq; enim huiusmodi sunt, vñus eorum contingit intelligi sine altero, quæcūq; vero non sunt huiusmodi, vt in deo esse & viuere, substātia & relatio, vñus eorum non contingit intellegi esse in aliquo sine altero: nec econuerso: non enim est esse dei nisi sit viuere: nec diuina esentia nisi sub relatione in aliqua persona: nec econuerso: & ideo talia adinuicē cōparata sola ratione differunt. Cum autem de eis quæ sunt idem re in eodem, & in diuersis sunt diuersa re, diuersi conceptus formant, hoc cōtingit dupliciter. Diuersa em̄ re in diuersis: aut sunt diuersa vt res existēt in intellectu p̄fio & deide in re extra. Hoc secūdū mō cōtingit dupliciter: quia huiusmodi differentia aut est duorum omnino absolutorum: aut alterius respectui fundati super absolutum. hoc secundo modo differunt in eodem essentia & esse eius actuale. Primo modo quiditas qualibet in creaturis differt intentione a re participante eam, vt humanitas: quē vt imparicipata est in solo intellectu, & res participans ea existens extra vt homo: in qua sunt idem re: faciunt tamen compositionem aliquam, vt videtur infra. Similiter isto mō intentiones secūdū, vt sunt gen⁹, species, differentia, differunt a reb⁹ p̄tū intentionis: quē sunt aial, hō, rationale. Si vero diuersa intentione sunt diuersa re in diuersis extra intellectū, eorū cōcept⁹ diuersi aut oīno sunt diuersi, aut sunt tm̄ diuersi in pte: ita qd aliquid cōcept⁹ vñ⁹ includitur in cōceptu alteri⁹. Primo mō diuersæ differentiae, qd coincidunt in vñā & eandē formam simplicem specie: secundum negantes gradus formarum. Cum enim intellectus eas separat diuersos conceptus format de eis, vt sunt in bruto vegetabile & sensibile: quæ res sunt idipm vt essentia animæ bruti: & super illam eandem rem fundantur illi diuersi conceptus: & ideo diuersi: quia licet sensibile & vegetabile i bruto eodem res eadem sint: cōcept⁹ tm̄ de se nō format ratione qua sunt res illa eadem in forma speciei: hunc enim conceptum format de se species ipsa per intentionem illam qua est species: sed format de se conceptus ratione qua sunt differentiae diuersæ constitutiæ formæ speciei, vt species est: & ita ratione qua sunt diuersæ intentiones inter se. Propter quod neutra illarum prædicatur de altera inquantum sunt differentiae. Et quemadmodū diuersæ differentiae formant inter se & de se conceptus diuersos intentiones: similiter & qualibet eorum format de se conceptionem differentem intentione a conceptu quē de se format gen⁹. Propter quod nec genus prædicatur de differentia: nec econuerso, nisi in ratione suppositi. Si vero sunt diuersi conceptus in parte, tunc conceptus vñus omnino includit alium & non econuerso. Sed hoc contingit dupliciter: aut enim vñus includit alterum; aliquid amplius illi sus

Summe

peraddendo: autem vntus includit alterum praecluse, sub gradu tamen nobiliori ipsum exprimendo. Primo modo differt conceptus speciei a conceptu generis: & similiter a conceptu differentiae: & ideo differunt intentione. Secundo modo intentione differt conceptus esse simpliciter a conceptu eius quod est vivere: quia vivere in re vivere super conceptum ipsius esse nihil amplius continet in suo conceptu: sed species exprimit conceptum eum illud, ut scilicet in tali gradu: ita quod determinatio talis gradus non constituitur in ipso vivere per aliquid superadditum ipsi esse in illa re: quemadmodum constituit species per additionem differencem super genus: sed ipsum esse simpliciter ut est in tali natura siue entia perfecte est ipsum vivere eius. Conceptus tamen eum est simpliciter non exprimit gradum illud quem exprimit vivere. Propter quod conceptus eum est includit in conceptu vivere, & non ex vivo. Propter quod differunt intentione. Dico autem differre ratione sola: quocumque eadem re sunt: & formant eundem conceptum: sed modo diverso: ut sunt definitio & definitum. Definitum enim de intentione speciei format conceptum consumatum & compositum. Definitio vero format conceptum eiusdem determinatum & distinctum per partes. Definitum enim significat totum quiddam, & inde definitum: ut circulus. Definitio autem ipsius dividitur in singularia & in praesumposita, ut dicitur in principio Physici, & propter hoc idem omnia attributa in deo sola ratione differunt, ut infra videbitur. Secundum hoc ergo dico quod entia creature & eum eiusdem compartunt ad ipsam, quantumcumque incidit in ipsam essentiam, intentione tamen differt ab illa: quia conceptus quem format de se essentia ut essentia est, nihil omnino includit de ratione eius: & ideo formaliter & abstractive unius eorum de altero non potest predicari: sed obiective dicitur quod essentia est ens: & oblique quod esse est essentia. Ad sextum quod vivere non est nisi a vita: & est ab anima ergo ipsa est vita: Dicendum quod vivere est ab anima effectu & formaliter quodammodo, ut iam dicitur, a vita autem est vivere tanquam a disponere formaliter ipsius actus: quemadmodum florere in arbore est a floritione. Unde differunt dicere, vivere vita, & vivere anima: quemadmodum differunt dicere currere cursu: & currere pedibus. Unde quia a vel ab magis notat circumstantia causam efficientis, quam formalis, non proprie dicitur quod vivere est a vita: sed vita, sicut non proprie dicitur quod currere est a cursu: sed cursus. Ad septimum quod vivens & non vivens differunt essentialiter &c. Dicendum quod re vera in diversis simul & secundum se subsistebitis entia differunt: & hoc non tam quod est vita & eius carentia, quam ipsa res entia & natura. accidentalis enim differentia est specierum diversorum entium ut lapidis, plante, & animalis, ex diverso modo essendi ipsas in sua existentia, differunt enim essentialiter ex gradu naturae & essentiae suae qua sunt id quod sunt secundum se: absque omni consideratione esse vel non esse in effectu. secundum gradus enim essentiarum secundum se consideratarum natu sunt principiari diversi gradus in eis existentiae, cum fiunt effectus creatoris, vel immediate vel mediatae operae naturae. In hoc enim nulla est differentia, & secundum hoc quoniam eis est esse simpliciter & non vivere, quoniam eis quod vivere: & hoc diversimode secundum diversos gradus vitae ut in sequenti questio dicitur. Quod ergo vivens & non vivens differunt essentialiter, hoc est per se & per essentias ipsorum, secundum quod sunt essentiae: & hoc formaliter & per vitam & eius carentiam tanquam per illa quae ipsas entias consequuntur in quantum sunt effectus creatoris, ut dictum est. Et sic non oportet quod vita ex hoc dicatur ipsa essentia: immo quia essentiae in quantum entia est accidentis eis in effectu: non quod eis res sit absoluta entia addita: sicut est dispositio in albo & nigro: sed quod aduenit ei tanquam id quod est extra eius intentionem: quemadmodum Auctor, largo nomine tale accidentis appellat. Et secundum hoc dici posset quod vivens & non vivens in quantum huiusmodi differunt non essentialiter: sed accidentaliter quodammodo: sicut asinus albus: & versicolor, sed his differentiis subsunt aliæ essentiales. Ad octauum quod vivere non est esse: quia tunc omne ens est vivens: Dicendum quod vivere non dicitur esse quia sit synonymum cum ipso: ut vivere intelligatur quoddam eis acceptum in sua generalitate. Tunc enim sequeretur quod omne ens est vivens. Sed vivere dicitur ipsum esse eius: eo quod id quod est vivere in vivente non est nisi ipsum esse quod est proprium illius in determinato gradu iuxta gradum suae essentiae, & ex hoc non sequitur omne ens vivere: sed solum illud ens quod est in tali gradu esse. Vivere enim est eis quoddam determinatum quasi per differentiam, ad modum speciei in qua genus determinatur per differentiam. & sic differunt vivere & esse intentione quodammodo: quemadmodum species & genus. Ad novum: quod esse primo conuenit supposito & vita non: sed anima. Et similiter ad decimum quod in Christo corruptum est vivere hois: sed non esse: quia illud est solius suppositi: & sic non sunt idem vivere & esse: Ita duo argumenta fuerunt inducta propter hoc quod aliquis in quadam questione de quolibet: utrum in Christo sunt plura esse, distinxerat duplex esse. scilicet essentiae secundum duas naturas in ipso: nunc autem ad solutionem harum rationum: & ad maiorem declarationem illorum quod ibi aliquantulum obscurae dicta sunt hic distinguendum est esse amplius quam ibi distinctum est: Dicendo quod esse duplex est, ut ibi dictum est, scilicet essentiae & existentiae. Esse essentiae proprius loquendo est: dispositio rei in seipso qua est id quod est: & nihil aliud a se, per indifferientiam se habens ad quocumque aliud sibi attribuendum. Quod expresse declaratum est in quadam alia questione de quolibet, utrum sit ponere aliquam essentiam per indifferientiam

Q Ad sextum.

R Ad septimum.

S Ad octavum.

T Ad nonum.

Artic. XXVII. Quest. I. Fo. CLXIII.

se habetē ad esse & nō esse. Esse vero existētiē ē esse in effectu acquisitū eēntiē: & hoc ē duplex secūdū P̄m in. vi. meta. Vnū qd̄ dī esse rei diminutū: vt est rei esse in cōceptu mētis seu i aia, absq; eo q sit extra animam ens, vt dicit ibi Cōmen. Alterum vero qd̄ dicitur esse rei verum, vt est esse existētiē in re extra animā: & hoc est duplex. quoddā enim est esse existētiē simpliciter dictū: qd̄ ē ēē rei extra animā: sed in alio: vt sunt esse materiæ & formæ in cōposito. quoddā vero est ēē subsistentiæ: qd̄ est esse suppositi rei in se subsistentiis. Et prēter istum modum quē ibi appellauit esse existētiē: quia nō est pfecta existētiē nisi i perfecta actualitate subsistentiē suppositi: oēs modos essendi pcedētes cōprehēdimus in p̄dicā q̄stione de quolibet sub ēē essentiæ, appellādo ēē eēntiē oē esse qd̄ cōuenit naturę rei absq; eo q in se subsistat, habēdo. s. secūdū se esse pfectum subsistentiæ actualis. Materiā eīm & forma in rebus creatiis materialibus & compositis ex eis plenam actualitatem existētiē non habet: qd̄ vt partes vnitę existunt in toto: & pars in toto inquātū hmōi potētia habet esse non in actu. Similiter & totum compositum ex eis nisi in se subsistat non in alio, perfectam rationē existētiē in actu nō habet, per hoc eīm habet suppositum ēē disticti & separatum a quolibet alio: & sic haber perfecte esse in actu: & perfectam actualitatem existētiē suę, quæ dicitur esse subsistentiæ: quæ subsistentiæ formaliter conuenit primo & p se supposito: & non formę negi materię cōuenit ni si p hoc q̄ sunt in supposito: sed tñ nō cōuenit composito nisi p formam effectiue. Forma eīm quia est tanq̄ essentia perfectior habēs ēē existētiē pfecti⁹ q̄ materia, illud habet primo & per se sibi cōmunicatum: & secundo cōmunicat ipsum composito suo: & tertio i composito cōmunicat ipsum materię tanq̄ actus & pfectio vtriusq; & est vnu & idem esse, vt ē suppositi & formę & materiæ p formam, differēs sola ratione. Cūq; hmōi forma nobilis sit in gradu nobilitatis eēntiē determinato alias excedens, tunc esse simplicis existētiē nobile sequit rōne hmōi essentię nobilis: & tunc esse hu iusmodi ē viuere quoddā, quo ipsa forma primo participat, & ip̄m cōmunicat composito & supposito & materię in ipso, vt propter viuere formę qd̄ est eius esse, illa dicant viuere & esse: ita tñ q̄ viuere & esse hmōi inquātū sunt a forma in supposito, dicunt ēē & viuere actualis subsistentiē: q̄ soli⁹ suppositi p se sunt & prio, & nō formę, vel cōpositi, aut materię, nisi vt subsistunt in supposito. Vnū ēē & viuere tale in vno nō est nisi vnu, qd̄ est prialiter suppositi, & secūdario existētiē in supposito. Esse aut̄ simplicis existētiē duplex est. vnu materię, qd̄ est potētiale: alterū formę, qd̄ est actuale. Per iam narrata appareat statim respōsio ad illud qd̄ dicitur, q̄ in anima est vita primo. hoc enim verum est: quia in ip̄a primo est esse simplicis existētiē, quo suppositum est natum subsistere in actu perfecto: & ita similiter vita respondēs illi ēē qd̄ habet anima formaliter sibi participatiū i rea li existētię suę essentię. Et cum assūmitur q̄ non est esse nisi suppositi: illud verum est solummodo de pfecto esse in perfecta actuali existētiā, quę non est p se nisi suppositi, & per ip̄m eorum quę cōtinent sub rōne suppositi. & sic vita q̄ aia inest prio, non est nisi ip̄m esse existētię eius simplicis: q̄ vero inest ipsi supposito prio est ēē subsistentiē: quis idem sunt re. Et sic patet q̄ nō sequit q̄ sit eēntiē ip̄i⁹. C̄per hoc pater ad aliud respōsio i pte: Dicēdo q̄ cū i Christo sit duplex natura vniā, diui na, & hūana in vnitate suppositi, lecūdū duplīcē naturā est in eo duplex esse existētię: qd̄ in pno minata q̄stione de quolibet appellauim⁹ ēē eēntiā: & vnicū ēē subsistentiē: qd̄ nō cōuenit naturis in quātū hmōi, nisi rōne qua h̄nt ēē in supposito. Qd̄ qd̄ esse subsistentiē suppositi Christi: licet sit ad aliud esse (nihil enim forte in deo subsistit nisi vt ad aliquid, non vt aliqd̄ absolutum) tñ esse existētiē qd̄ est absolutū formę siue essentię diuinę in Christo, ip̄a essentia diuina tanq̄ prialis & formalis & actualis in ip̄o supposito illi cōmunicat sub ratione subsistentię vt sit diuinum suppositum: & in ip̄o supposito idem esse subsistentię cōmunicat ipsi naturae humanae, vt Christus & sit & dicatur vere homo diuinus. Istud autem esse vt est cōmunicatum supposito dicitur in ip̄o ēē subsistentię: qd̄ inquātū huiusmodi primo & per se conuenit soli supposito: et secundario naturis existētiib⁹ in eo. Et fit istius esse cōmunicatio in Christo supposito et humanae naturae a natura diuina quodanimodo: quęadmodum forma naturalis in composito esse existētię suę cōmunicat cōposito sub ratione subsistentiē, qd̄ qd̄ esse subsistentiē ēē sub rōne subsistentiē ab ip̄o supposito cōmunicat formę vt existit in supposito, et similiter materię. Vnde dicit in symbolo. Sicut ani ma rationalis et caro vnu est homo: ita deus et homo vnu est Christ⁹. Nec est planior similitudo vniōnis diuersarum naturarum in Christo sub vnitate psonæ, q̄ sit diuersarum naturarum i hōie q̄ tñ in hoc deficit: q̄ deitas verbī natura hūana in Christo cōiuncta nō est sub ratiōe īformātis: et tñ ei cōiuncta mō excellētiori īeffabilis vniōis, quātū simplicitas diuinæ eēntiē plus penetrat ītima creature q̄ q̄cūq; forma naturalis subitrat materię. Nec etiā ē diuersitas hīcide in cōicādo ip̄m eē: vt dicā ē: nisi q̄ forma naturalis cōicādo suū eē cōposito distiguit ip̄m ab alio: et ita dat ei eē subsistentiē cōstituēdo ip̄m suppositū, forma vero q̄ ēēntia diuina, cōicādo suū eē supposito nō distiguit

V.

X
Ad decis
mum.

Summe

ipsum ab alio: neq; constituit: quia ipsa eadem communis est tribus suppositis. Suppositum enim non difficit neq; constituit in diuinis nisi relativa proprietas includens sub se ratione essentie: & illi supposito sic constituta essentia ipsa comunicat suam esse existentiam: quod ut est in ipso supposito debet dici esse subsistente. Vnde cum esse nobile diuinum suppositum non sit nisi vivere nobile: sicut tale esse subsistente in supposito Christi super duas naturas non est nisi vivit: sic & vivere subsistente in eodem non est nisi vivit. Sicut tamē esse existentia in Christo duplex est, secundum quod duplex natura in ipso existit: secundum hoc est duplex est vivere in ipso. Est enim talium naturarum nobilium in Christo quales sunt diuina & humana, non est nisi nobile esse: & ita non est nisi vivere, ut patet ex predeterminatis. Et hos contingit in supposito Christi super duas naturas: quemadmodum in hicie super animam & corpus. In hicie enim vivere & esse actualis subsistente est unum & idem compositum & anima & corpori: quod tamen in composito habent diversa esse existentia simplicis, secundum diuisitatem naturarum suarum. Doloēdō igit ad solutionem argumenti: dico quod in Christo per mortem eius in separatione animae eius a corpore suo, esse existentia quod habuit ab anima compositum illud ex anima & corpore: & similiter ipsum corpus existens in composito: illud inquam esse corruptum erat in ipsa morte Christi. Similiter & vivere respondens tali esse. Propter quod & illud corpus vere erat mortuum: nec Christus erat homo vivus in triduo mortis: sed homo mortuus. Remansit tamen esse subsistente suppositum in Christo penitus incorruptum & immutatum, corruptum tamen potuit dici quodammodo, inquam. Erat compositum illi compositum ex corpore & anima: quia cum in morte Christi definiebat esse compositum, definiebat ei componi et suppositum, quia nihil recipit alicuius esse subsistente, nisi in re re natura existat. Et hoc dicimus de esse subsistente suppositum Christi circa humanam naturam in ipso: quemadmodum dicimus ipsum sanctum in nobis deficere & proficere inquam nobis componit: hoc in se nec deficit nec proficit. Vnde cum assumitur in argumendo quod in Christo per mortem corruptum est vivere sine vita hominis: non autem esse falsum est. Eodem enim cursu currit esse, & vivere sibi respondet, ut dictum est. Sed ipse in arguento suo solimodo loquatur de esse subsistente suppositum: & de vita quam habuit Christus ut homo ab anima, tanquam non esset aliud esse in Christo: cuius contrarium determinamus in predicta questione de quolibet: & tanquam non esset alia vita in ipso quam vita hominis ab anima: cuius contrarium est iam declaratum: & in hoc etiam falsum supposebat, ut patet ex dictis. ¶ Ad vnde cimum quod vita est motus, quia vivere est moueri: Dicendum quod quia vivere dicitur esse in determinato gradu vel modo ostendit, ut dictum est: hinc oportet scire quod ad hoc quod esse determinetur ad gradum vel modum in quo mereatur dici vivere: debet esse in tali natura quae sit principium agendi & operari aliquid ex seipso in seipso: & non quasi ab alio mota, talis enim natura solummodo vivere habet ut dictum est supra, & amplius dicetur infra. Nec tamen ut dictum est, illa actio vel operatio est ipsa vita: aut ipsum vivere: sed per ipsum manifestatur quod talis natura vivat: & habeat in se vitam, ut dictum est: & hoc vel aperte: si huiusmodi operatio sit aperta, ut in animalibus: vel occulte si homini operatio sit occulta, ut in plantis, ut dicitur in libro de plantis. Vnde & mortuus dicitur vivere in quantum manifestatur in eis quod propriam operationem: sed latenter ut dicitur in fine 4. metaphysica. Et sic vivere non dicitur esse moueri nisi quia in moueri quocunque modo actionis vel operationis manifestatur vivere id quod ex se mouet nisi forte communissime appellatur motus vel moueri in re quicquid se habet per modum agere vel fieri circa rem. Sic enim vivere moueri quodammodo est: & motus vita: maxime secundum opinionem dicentium quod esse & vivere sunt actus continuus in continuo fieri & fluxu a primo ente & primo vivente: ita quod si ad momentum influxum huiusmodi non continuet, non dico solum non conseruet, iam in fluxu nihil remanebit ens vel vivens. Vnde xviii. propositio de causis quae dicitur in prima clausula. Omnes res entia sunt propter ens primum: si sequens clausula omnino responderet prima, ubi dicitur: Et res vivas omnes sunt motus per essentiam suam propter vitam primam: deberet dicere: & res vivas omnes sunt viventes per essentiam suam propter vitam primam, sed illo modo loquitur quasi vita sit motus quidam a primo. Vnde dicitur ibi Commentaria. Prima vita dat causatis suis motus, quoniam vita est processus per ente prius genito & primus motus. ¶ Ad duodecimum quod Philosophus dicit quod vita est motus, respondendum est per idem.

Z
Ad vnde
cimum.

Ad duo
decimum
A
Quaest. ii.
Arg. i.

Ista secundum arguitur quod vita non sit attribuenda deo. Primo sic, nihil vivit nisi habens principium motus manentis in seipso. Vnde non viventia quae apparent in se habere principia sui motus, quodammodo dicuntur vivas, ut aqua vivua, vel argentum vivum: & econtra habentia in se vitam in rei veritate, quia tamen non principium sensu ex se moueri, a multis putatur esse non vivas ut plante, sed deinde non habet in se principium motus manentis in seipso: quia est oīno immutabilis, ut infra dicitur, ergo &c.

Arti. XXVII. Quest. II. fo. CLXIII.

Secundo sic, deo nō cōuenit aliquid determinatum esse: quia est esse purū, vt habitū est supra. vii
ta siue viuere est quoddam determinatum esse: quia viuere est determinatus modus essendi, vt ha
bitum est, ergo &c. In contrariū est illud Deuter. xxxii, vbi ipse dicit. Viuo ego in æternū.

In opposit.

Dicēdū ad hoc. Cū secūdū iā determinata viuere dicant viuētia ex eo q̄ sunt in
tali esse q̄ habeant vim agendi aliquid in seipſa & ex seipſis: quanto igit̄ hoc pfectius alicui conve
nit: tanto pfectius dicendū est viuere: & pfectior vita ei inesse. Tanto aut̄ pfectius habet vim agen
di & operandi ex seipſo & in seipſo, quanto vim agendi habet minus dependentē ab alio tanq̄ a mouē
te primo qui mouet: aut sicut finis motus: aut sicut impellēs in motū agens ergo nō dependēs oī
no a talī motore: neq̄ vt a fine, neq̄ vt ab spellēre, maxie debet dici viuere: & post talē agētē ille qui
dependet vt a fine, libere tamen siue vila necessitate impellente mouer ex se in finē, magis dicit vi
uere illo qui non libere: sed sola neceſſitate impellētis fert in finem: & gnaliter quanto minori impul
su: & quanto magis libere agens feratur in finem, tanto magis dicitur viuere & veri⁹: & min⁹, quā
to maiorī impullū & minus libere agit. Ad cuius intellectum circa viuere in creaturis, vt p̄ hoc
magis eluceat nobis viuere in deo. Scīdū q̄ in creaturis qđam sunt quae habent vim agēdi & mo
uēndi in seipſis seipſa ad aliquem finem sine omni apprehensione finis: sed p̄ solū impulsū primi
mouētis: & p̄ prię formę inclinationē motū exequit, si nō fuerit phibens extra. quib⁹ sicut determi
nat a natura forma q̄ agūt, filter & finis ad quē agūt. Et talia sunt i duplici gñe, quedā eīn eorū i se
ipſis hñt vim mouēdi ex seipſis: sed p̄ accīs; quēadmodū grauia & letia cū sunt extra sua loca na
turalia, vt determinat Phībus. viii, phy. sed i loco p̄ p̄rio naturali carēt p̄cipio motiuo, & iō oia talia
sunt iaiata: & dicit nō viuēria, vt patet ex p̄cedēti q̄stioē. Quēdā vero in seipſis hñt vim mouēdi
ex se & per seipſa: & talia sunt plantæ: quae a p̄cipio intra mouent seipſas attractione aliniēti, nu
tritione, augmento, & diminutiōe. Et ideo dicit Philosophus in lib. de plātis. Planta nō est de his q̄
carent vita: quia in illa est aliqua pars aīc: & est in eis infimū gradus vitę. secūdū q̄ de eis dicit Dio
ny. cap. vi. de di. no. Secūdū nouissimā cōsonatiā vitę habent viuere. Alia sunt quae in seipſis habēt
vim mouēndi se ex se & p̄ se: sed cum impulsū primi agentis & formę p̄prię: & cū apprehensione
finis: & appetitu cōcupiscentię ad prosequēdū, vel timoris ad fugiendū, finē enim talibus nō tam de
terminat natura q̄ apprehēſio sensus. Talia sunt bruta animalia, quae habēt in se secūdū gradū vi
tę, quē etiam habēt secūdū diuersos gradus: secundū q̄ qđam habent perfectiorem sensum & ma
gis approximatū intellectui: qđā vero imperfectiorem & magis elongatū, quanto enim pfectiore
habent sensum, tanto perfectius mouent se: & superiorem habent gradum vitę: & tanto inferiorē
quanto se mouent minus perfecte. Vnde & quēdam eortā modici excedēt vitam plantę: & sunt q̄
si media inter plantam & animalia: naturā vtriusq; participātia, vt conchylia. secundū q̄ dicit Phi
losophus in lib. de plātis. Scim⁹ q̄ conchylia sunt aialia: suntq; plātæ & animalia. Et ideo dicit i se
cundo de anima, q̄ sunt animalia imperfecta, solū tactū & gustum habentia: & mouēt se tñ motu
nutrimenti & motu dilatationis & cōtractionis ad p̄sentiam obiecti sibi cōiūcti, qđ habēt de natu
ra animalium: sūta autem sunt in loco suo carentia oīno motu p̄gressiuo, qđ habent ex natura plā
tę. Alia vero sunt mouēntia se ad obiectum p̄ concupiscentiam vel ab ipso per fugam: & hoc motu
locali p̄gressiuo: quē sunt apprehendētia suum obiectum a remotis, visu, vel auditu vel odora
tu: quibus inest superior gradus vitę: sed imperfectus: quia post apprehensionem non libere: sed im
petu & impulsū quodam naturę mouēnt ab obiecto vel ad obiectum. Vnde secundum Dañi, ma
gis agūtū q̄ agunt. In homine autem est adhuc superior & perfectior gradus vitę: quia habet p̄ci
pium mouēndi se a seipſo absq; omni impulsū agentis & formę naturalis: sed libere ex sola appre
hensione rationis & intellectus determinantis finem; sed per discursum & deductionem non per
simplicem apprehensionem: quēadmodū determinatur in angelo siue in intelligētia. Propter qđ ex
peditoria sunt intellectualia q̄ rationalia, vt per liberam electionem moueant se ad finem vel a fine.
Et ideo licet omnia liberum arbitrium habētia gradum vitę habent eminentē super bruta anima
lia: intellectualia tamen habent gradum vitę eminentem super vitam rationalium: in quibus licet
post apprehensionē p̄mū mouēs ex se & per se sine alio impulsū sit liberū arbitrii: ipsum tamen nō
mouēt sine apprehensione alterius a se qđ mouēt intelligentiam sub ratione veri: & ad qđ mouēt
appetitus sub rōne boni: & sic absolute sine omni impulsū ab eo vel in illud quod est extra se non
habet in se p̄cipium mouēndi se aliqua natura rationalis aut intellectualis cōcreta quantūcunq;
fuerit eleuata. Etsi enim angelus seipſum intelligit, habet tñ respectu sui ipsi⁹ rōne impellētis, & edū
cētis intelligēs de potentia in actu: & ideo non habet in se supremū gradum vitę: quia nec oī
no liberū p̄cipiū mouēndi se ex se absq; oī forma exterius qua impellit cognitiuā, aut ad quā se

B
Respsio;

C

D

E

Summe

impellit affectiuā: immo cum om̄e qđ mouēt ab alio aut p alīud, necesse ē reducī ad aliquid qđ mo uēt ex se & p se omnino, secundum artē Philosophi in.viii.phys. ideo super omnem vitam nature quā non mouēt nisi quodammodo vel ab alio vel ad alīud naturaliter impulsa, necesse est ponere vitam superiorē in natura aliqua, cuius est omnino libertas mouendi se ex se & p se absq; admini culo oī cuiuscūq; alterius nature: cuiusmōi nō est nisi vita dei, q̄ nō intelligit p formā alicuius veri aliam q̄ sit illa quā ipse est: neq; vult aliud bonū q̄ qđ ipse est, qui quia ipse ē principiū (nō dico ha bet p rincipiū) qđ mouet se libere omnino absq; omni impulsu alterius ex se: & p se: large accipien do motum p om̄i actione aut operatione: ipse debet dici vivere summo gradu vita: a qua est om̄is alia vita: quia ipse non est nisi vita q̄ est sua essentia, & omnis alia vita ab ipso p rincipata est in essen tia creature: quia ex se non est vita: sed viuēs p vitam, vt patet ex p rcedēti quēstione. Vñ dicit Dio ny.ca.vi.de di.no. Plus q̄ vita & vitari p rincipalis vita & om̄is vita causa est: & vt nō idigēs: magis autē plus q̄ vita p seipsum viuēs: & sup om̄ē vitam viuificans & plus viuēs. Vnde & Philosophus ex conditione actionis eius intellectualis cōcludit nobilitatem vita eius: cum dicit in.xii.metaphy sio. Est vita: ga actio intelligēs ē vita: & est intelligēs p se: & habet vitā nobilē & semp aternā: & i p rimo cap. &c. iii. dicit. Est fixum non mutatū: neq; recipit impressio nes. Vita ergo est sempiterna i secula seculorum: quia neq; finitur: neq; deficit: & est melior vita. ¶ Absolute ergo dicēdū q̄ deo p rincipaliſime attribuēda est vita large sumēdo nomē attributi, attributa em̄ sunt q̄si pprietates cōnatiōe ratione differentes ab ipsa, vt infra videbit. vita aut̄ non solum est ipsa essentia re: sicut sunt alia attributa: immo ratio vita est ratio essentiae: & ratio vivere est ratio ipsius esse quodammodo, vt patet ex quēstione p rcedenti.

F
Respōsio
absoluta.

G
Ad pri.
princi.

H
Ad scdm.

I
Articulus
XXVIII.

Xpeditī ei quae pertinent ad diuinam essentiam & natu ram, consequenter vidēdum est de eis quae pertinent ad eius essentia les & naturales pprietates. Et quia h̄mōi ppri etatum quædam conueniunt ei ratione qua est essentia quædam & natura simplex: quædam vero ratione qua ipsa essentia diuina & natura est quædam vita, vt in tractando declarabitur. Ideo circa hoc duo sunt inquirenda. Primum est de pprietatibus deo conuenientibus ratione qua est essentia quædam & natura.

Secundum de illis quae conueniunt ei ratione qua est quædam vita. Prius sunt deitatis vt deitas est: q̄si pprie & naturaliter idit̄ ei: & nulli creaturē neq; cōmunicabiles neq; cōicat̄. Aliae vero sunt quasi pprietates deitatis communes deo & creaturæ, & a creaturis trāslatae & deo attributæ secundum vñsum sermonis humani: sed a deo creaturis cōmunicat̄ secundum rei veritatē, vt infra patet loquēdo de illis. Proprietates vero illæ quae sequuntur diuinam essentia principaliter rōne qua essentia est: sunt tres p ordinē naturalē se h̄ntes: ad quas oēs alie siquæ sunt reducuntur. Conueniunt aut̄ illæ tres diuinæ essentiæ rōne q̄ est ipm̄ purū diuinū esse. De⁹ ei ex singularitate & puritate sui ē prior habet in se simplicitatē: deī ex simplicitate haber imutabilitatē: & tertio ex imutabilitate eternitatē, vt patet singula psequēdo. ¶ Circa pprietates ergo quasi deo proprias & naturaliter ei inditas tria sunt inquirenda.

Quorum primum est de eius simplicitate.

Secundum vero: de eius imutabilitate.

Tertium de eius aeternitate.

K Er quia compositum notius est simplici, secundum Philosophum in p rincipio phy. sicut multitu donobis notior q̄ vñtas. secundum Auicen. iii. metaphysicæ: & secundū Philosophū in.x. Idcirco sim

Artic. XXVIII. Quest. I. Fo. CLXV.

plicitatem dei oportet nos elicere a contrario ex compositione creaturae: illam a deo remouenda. Propter quod dicit Augustinus. vi. de tri. Si queritur quomodo simplex sit illa substantia, aduertenda est primo creature que sit multiplex: nullo autem modo vere simplex. In creaturis autem iuuenit duplex modulus compositionis, unus quo aliquid componit ex aliis. Alius quo aliquid componit cum alio. Idcirco circa simplicitatem dei duo sunt inquirenda.

Primum: utrum in deo sit aliqua compositione ex aliis.

Secundum: utrum deus habeat aliquam compositionem cum alio.

¶ Compositio autem in creaturis ex aliis sex modis inuenitur secundum maiorem & minorem divisionem illorum ex quibus est compositione. Et secundum hoc circa primum illorum sex sunt inquirenda.

Primum: utrum in deo sit compositione ex partibus quantitatibus.

Secundum: utrum in deo sit compositione ex materia & forma.

Tertium: utrum in deo sit compositione ex genere & differentiis.

Quartum: utrum ex natura & supposito.

Quintum: utrum ex essentia & esse.

Sextum: utrum ex potentia & actu.

Irra primum arguitur primo sic. In quo sunt longum latum & profundum est etiam pars compositionis ex partibus quantitatibus: quia haec sunt dimensiones secundum quas corpus Quest. L. dividit in partes quantitatibus. deus est homo. secundum illud Job. xi. Profundior Arg. 2. inferno, longior terra mensura eius & latior mari. ergo &c. ¶ Secundo sic. in eo quod 2. mensuratur partibus loci est compositione ex partibus quantitatibus: quia eadem est divisione partium loci & eius quod est in loco. secundum Philosophum in predicto clementis. Deus est homo. secundum illud Esa. lxvi. Celum mihi sedes est, & terra sca bellum pedum meorum. ergo &c. ¶ Tertio sic. in quo est quantitas in eo est compositione ex partibus quantitatibus: quia ratio quantitatis est habere partes ex quibus componit. Deus est homo: quia in eo est magnitudo. que est species quantitatis. secundum illud Psal. Magnus dominus & laudabilis nimis. ergo &c. ¶ In oppositum est August. cui dicit in libro de divisionibus proprietatibus. Deus incorporeus est: & nullis membroribus lineamentis compositus consistit. Quia deus spiritus est: Ioan. 4. & eadem de causa negat alia partium quantitatuarum compositione componitur. ergo &c.

¶ Hic circa simplicitatem dei in principio intelligendum est quod omnes questiones de dei simplicitate pertinent ad eius unitatem: ad aliam tamen quam sit illa de qua habitum est supra. est enim unitas duplex in deo: una singularitatis quam opponit multitudini siue pluralitati. alia vero simplicitatis: quae opponit multo siue compositioni ex pluribus. De prima habitus est sermo supra: ex qua apparet quod deus est ita unus: & in natura singularis: quod nec sunt nec esse possunt plures dei. Ex ista vero patet hic quod deus ita est unus & in natura simplex quod nullo modo multi: nec possit ullo modo dici compositus. Hanc duplice unitatem in deo insinuat Dionysius in cap. vii. q. Hierarchie. cum dicat de deo quia monas est: & unitas. Super quo dicit Huius in commentario suo. Sane quod monas & unitas cum idem esse videatur, geminato nomine possum est, pro graeco factum est: in quo duo nomina sunt monas & enas: que quandoque unita apud nos interpretatione (utrumque enim unitas sonat) hoc tantum dicitur esse videtur quod monas magis unitatem significat quae secundum distinctionem dicitur. Enas vero illam quem secundum simplicitatem vocatur, omne enim quod simplex est unum est. Non autem omne quod unitum est simplex est. Utrumque etiam horum modorum exprimit Augustinus. cum dicit. viii. metaphysica sua de deo. Cum dicitur unus: non intelligit nisi ipsum esse negata ab eo divisione per quantitatem & per essentiam: & negato ab eo comite. Cum dicit negata divisione, insinuat unitatem simplicitatis: cum dicit negato comite, dat intelligere unitatem singularitatis. ¶ Secundo est hic intelligendum quod compositiones tales in dictis sex questionibus se habent secundum gradus & ordinem: quia prior in illis semper est maior sequente & includit eam & non econuerso. Illa enim nunc proposita ex partibus quantitatibus per maxima est: & minimam habet in se unitatis. Unde & includit in se illam quam est ex materia & forma: & per illam omnes alias. Dicit enim in primo de Genesi. quod materia non est punctus neque linea, sed cuius haec sunt ultima. Quantum ergo ad questionem de isto articulo, prius scendum quod licet responsio ad ipsam sicut & ad plures sequentes plana est, ut quasi friuole induci videatur: propter tantum errores hominum animalium & carnalium contraria veritati de deo in hominibus compositionibus opinantium, expedit singulariter cognoscere quomodo homo tanquam indigna deo ab ipso remouenda sunt. Licet enim ut dicit Augustinus de doct. Christiana. deus ab omnibus ita cogitat ut aliquid sit quo nihil melius sit atque sublimius, ad quod illa cogitatio conetur attingere: tantum quia divisionis

L.

N
Resol. q.

O

P

xv.

Summe

bonis mouentur illi qui dediti sunt sensib⁹ corpori, & imaginatione transcendere nō possunt, ipsa cœlum, aut quod in eo fulgentissimū vident, aut ipsum mūdum deū esse arbitrantur: aut si extra mundum ire contendunt, aliquid lucidū imaginant, idq⁹ vel infinitum, vel ei formam quæ optima videt inani suspiciōe cōstituit, aut corporis humani figurā cogitāt si eā ceteris anteponit. In quo errore erant antiquiores philosophi, qui nō putabant esse nisi corporalia, deū ponentes ignem esse, aut corpus coeleste aut aliqd cōpositū ex quatuor elemētis, & hoc usq⁹ ad Anaxag. qui primo posuit deū esse itellectū simplicē & impermixtū & oia mouentē, vt recitat Philosoph⁹ in primo Metaph. In quo errore erat plures heretici christianorū maxie Manichei, q⁹ quandā lucis corpore⁹ sub statim per infinitū spatiū distentā deum esse ponebant, vt recitat Aug. in li. contra epistolā funda. Sed omniū horū opinio erronea fuit, nec poterant in predicta questione veritatē attingere stando in corporis imaginatione: quia vt dicit Aug. i. de doc. christiana, illi soli possunt non absurdā & indignā estimare deo, q⁹ vitā ipsam cogitāt, & quocūq⁹ illis forma occurrit corporis eam vivere non nisi vita statuunt: & viventē non viventi anteponunt. Deinde vitam ipsam pergunt attingere: & si eam vegetantē sine sensu inueniūt qualis est arbortū, pponit ei sentientē, qualis est pecorū: & illi rursus intelligentē, qualis est hoīm: quā cū adhuc mutabiliē viderint, etiā huic immutabiliē con- gunt pponere, iuxta illa q⁹ tacta sunt circa gradus vitē in questione pcedēti.

R **Respōsio.** Et simpliciter est dicendum ad questionē istā: q⁹ deus oīno cōpositus ex partib⁹ quātitatiuis esse nō pōt: quia secundū Aug. vt dictum est: corpus oīno esse nō pōt. Qd probat multipliciter Io. Dām. lib. i. c. llii. Probat enim primo q⁹ non possit esse corpus simpliciter, & hoc ratione suę infinitatis, cum secundū Phi. i. coe. & mun. omne corpus finitum est, & in corpore finito non pōt esse virtus infinita, vt probat ibidem. & in viii. phy. Dicit enim Dām. Q⁹ incorporeū quid de⁹ est manifestū est, qualiter enim corpus est qd infinitum est & interminatū! Secundo probat q⁹ non est corpus elemētare, vel ex elementis compositum & hoc ratione suę impassibilitatis, dicens. Qualiter est impassibile qd ex elementis cōpositū est? Ter tio probat q⁹ non est corpus coeleste, & hoc ratione suę immutabilitatis, dicens. Si vt quidā dicunt immateriale est corpus, mobile erit omnino sicut cœlū, quid ergo mouet hoc? Omne enim qd mouēt ab alio mouetur, donec deueniam⁹ ad immobile qd deus est. Ex quo cōcludit. Incorporeū igit⁹ deū estimandū, cōpositus igit⁹ ex partibus quātitatiuis esse nō pōt: sed simplex est priuatione omnium talium partium.

S **Ad duo pri. argu.** Ad duo prima obiecta in oppositū & ad consimilia quæ possent induci: dicendum: q⁹ in scripturis vbiq⁹ deo attribuunt ea q⁹ ad corporū circumscriptionē & lineaienta pertinēt non secundū propriam sed secundū mysticā & symbolicā locutionē ei attribuunt: ex qua argumenta capi non possunt, secundū enim q⁹ dicit Aug. i. de Tri. a rebus q⁹ in creaturis reperiunt̄ solet diuinā scriptura velut infantilia oblectamēta formare, quib⁹ infirmorū ad grēda superiora & inferiora deserenda pro suo modulo tang⁹ passibus moueret affectus. Hinc dicit Dio. ii. c. coe. hier. de materia, q⁹ per omnem sui materialem dispositionem imagines quādam intellectualis pulchritudinis habet: & possibile per eas reduci ad immateriales primas formas. Vnde ad significandum diuinam immenitatem & incircumscribabilitatem propoluta sunt illa dicta Iob & Elai⁹, & cōsimilia, secundū q⁹ dicit Aug. lib. de di. pprie. Vnde de ei⁹ imenitate in lib. beati Iob scriptū est. Excelsior cœlo &c. & sic de ceteris huiusmodi, vt ibidem Aug. exponit induendo de pluribus. Ad tertium de Psal. dicendum q⁹ noīa rerū prædicamentaliū transferuntur ad diuinā nō quia res primo significata p ipsa secundū primam nominis impositionē reperiatur in deo: sed quia aliquid in deo reperitur cui illa res cui huiusmodi nomen in creaturis primo imponitur, quo modo similis est & proportionalis, qd deo nomine illius rei exprimitur, cum ipm ad deū transire. Habent enim causata causā, lūm receptivas imagines, vt dicit Dio. c. ii. de di. no. Magnitudo ergo dicitur esse in deo, nō quia sit ibi aliqua moles quātitatis ad quā significandā nomen primo erat impositū creaturis: sed quia in eo est abundantia virtutis, quæ in spiritibus responderet magnitudini molis in corporalibus, dicente Augu. vii. de Tri. ca. viii. In his rebus quæ non mole magna sunt, hoc est maius esse quod est melius esse, & hoc ideo, q⁹ in corporalibus proportionabiliter secundū quātitatē corporis aliis eidē retentis: semper est magnitudo virtutis, secundū q⁹ magnitudine finita necessario est virtus finita: & in infinita magnitudine est virt⁹ infinita, vt vult Philosophus. i. coe. & mun. & viii. phy. Et sic intelligendum est de aliis rebus & nominibus a creaturis ad creatorē translatis. Sufficit enim sapientibus vnius significatiua imaginis dijudicatio in proximariū simili modo declaratione, vt dicit Dio. de coe. Hier. c. v.

Artic. XXVIII. Quest. II. Fo. CLXVI.

Irca secundi arguitur qd in deo sit compositio ex materia & forma. Primo sic qd cuncta plura in forma conueniunt, habent formam in materia, ut vult Philosophus in xii. metaphy. Deus & creatura sunt huiusmodi. boni enim, iusti, veri, ens: & huiusmodi Arg. 4. formae sunt: in quibus deus & creatura conueniunt, ergo &c. Secundo sic. 2. qd est singulare & individuum habet formam in materia: quia secundum Philosophum individuatione sit per materiam. Deus est huiusmodi, ut habitus est supra, ergo &c. Contra est, quoniam omne compositum ex materia & forma habet causam In oppositio, esse formae in materia: cum materia est quantitas est de se solummodo in potentia: & nihil scimus dicere de potentia in actu: & ita tale est ens causatum. De non est ens causatum secundum predeterminata, ergo &c.

B Si dicamus qd materia non est nisi in corporalibus, secundum qd dicit Averroes in ii. metaphys. Non est opus materia nisi corporeitati in quantum est corporeitas: cu ut dictum est in Responsione praecedenti quest. in deo non potest esse corporeitas cum non sit corpus: plantum est qd dicendum est in proprio, qd in deo nulla est compositio ex materia & forma. Si autem materiam non demus corporalibus tamen: sed etiam incorporalibus: adhuc dicendum qd propter proprietates quae necessario consequuntur compositum ex materia & forma. De nullo modo potest esse compositus ex materia & forma. **C** Ad cuius intellectum sciendum: qd licet compositio ex materia & forma minor sit compositio: ne illa quae est ex partibus quantitatis, nec includit eam: quia & materia & forma in composito praecedunt rationem quantitatis: sicut substantia praecedit accidentis: ipsa tamen est maior illa quae est ex genere & differentia: & includit eam. Omne enim compositum ex materia & forma compositum est ex genere & differentia. Genus enim sequitur materiam in rebus materialibus, & forte non sequitur nisi materiam: ita qd non possit esse ratio generis nisi in rebus materialibus, ut infra declarabitur. Et sic omne compositum ex materia & forma est species sub genere in predicamento substantiae: cuius partes tam materia qd forma quantum est de se sunt possibiles esse & non esse. Materia enim ut dicit Averroes in ii. metaphys. non est per se species existens perfecta in effectu: sed acquiritur ei sua existentia perfecta in specie ex eo qd advenit in illam id quod est forma: quae etiam per se non habet esse: sed sola per hoc qd est in materia: quorum collectio, s. materiae & formae in composito, est ipsa species: in qua utrumque eorum est sicut pars: & ideo ut dicit Averroes, sine dubio habent causam qd facit illa debere esse: qd per consequens est causa esse totius compositi ex eis. Vnde & probat Philosophus per hoc qd primum agens & mouens, quia non potest habere suum esse aliunde, non potest esse compositum ex materia & forma. Quare cum deus est primum ens & primum mouens: non potest habere causam sui esse, ut patet ex supra determinatis: igitur nullo modo potest esse compositus ex materia & forma. Secundum qd pcessit ratio ad istam partem. Qd etiam ex hoc declaratur, quoniam omne habens formam in materia necessario habet esse participantem: qd habet formam quem est sua quiditas & entia participata per determinationem eius in materia, a qua habet suum esse, ut infra clarius exponeatur. Deus autem non potest habere esse participantem, neque per aliquid ei adveniens determinatum, ut habitus est supra. Idcirco simpliciter dicendum qd omnino absurdum est ponere & impossibile qd deus sit compositus ex materia & forma.

E Ad primum argumentum in oppositum qd deus & creatura formam communem participant &c. Dicendum qd falsum est. De non nullo principiat secundum predeterminata. Veritatem dicendum qd duplex est formae communitas, vel per participationem formae eiusdem secundum speciem vel secundum genus, vel per analogiam & per comparationem formarum omnino diversarum inter se. De his qd conueniunt in forma primo modo, solum habet veritatem dictum Philosophi. Si tamquam aliquid veritatis habet in se: de quo alias debet esse sermo. Sic autem non communicatur in forma deus & creatura: sed solum secundum modo ut habitus est supra, & amplius videbitur infra, de quibus non verificatur dictum Philosophi. **F** Ad secundum qd non est singulare nisi per materiam &c. Dicendum qd cum singulare & individuum in quantum huiusmodi dicat quandam incomunicabilitatem: aut ergo res habet illam rationem sui esse & naturae: aut non: sed solum ratione modi subsistendi indeterminato supposito, cuiusmodi ratione de se non importat. Primo modo rationem singularis & individui solus deus habet: qui ex eo qd est necesse esse, singularitas quedam est, ut habitus est supra, & infra habebitur amplius. De eo qd sic est singulare, nullo modo habet veritatem dictum Philosophi. Tale enim singulare nihil est nisi per suam essentiam. Vnde & ipsem in xii. metaphys. dicit, qd in separatis a materia uniusquodque ex se habet esse id quod est: hoc est individuum & singulare per essentiam suam, ex quo necesse habuit ponere qd in eis sub eadem specie impossibile esset ponere plura individua, sed non est ita, ut infra patet. Secundo autem modo rationem individui & singularis habet omnis forma creata quae est essentia & qui-

Summe

ditas rei subsistētis,cui pprīe debet indiuiduatio: nō autem formē quē est altera pars compositi,vt
infra dicit:quia forma ex eo q̄ est forma siue essentia quedā,oīno indeterminata est ad rationem
cōmuniſ & singulariſ,vniuersaliſ & particulariſ.Oīa em̄ talia ſunt de numero eorū q̄ accidunt eiſ
ſentie creaſ ut essentia eſt:ex eoſ. q̄ recipit determinationem in ſuppoſito in quo ſubſtituit aut vni
uerſati aut singulariſ.Suſpoſitum em̄ inquantū ſuſpoſitum ſubſtituit formē: & ratione ſubſtentię
quā de ſe importat,habet rationē determinationis formē in ſe:pquā recipit rationē vniuersaliſ,ſi ſi
gnificet per ſuſpoſitū indeterminatū cuiuſmodi eſt aial aut homo:vel indiuidui particulariſ, ſi ſi
gnificet per ſuſpoſitū ſingulare cuiuſmodi eſt hoc aial,vel hic homo,ſecūdū q̄ amplius declarabit
iñferi⁹.Ex de eo qđ ſic factū eſt indiuiduū,per determinationē ſui in ſuſpoſito,quia ſi forma ipſa
& eſſentia de ſe indeterminata eſt,ſolū habet veritatē dictū Philoſ.Nec tñ forte de omni forma crea-
ta,niſi ponamus materiā eſſe in omnibus creatiſ tam ſpiritualiſ q̄ corporaliſ,ponendo em̄ q̄ nō
ſit materiā in incorporaliſ: & q̄ tñ omnis eſſentia creature quantū eſt de ſe indeterminata eſt
& indifferens,ut ei accidat ratio indiuidui & particulariſ per determinationem in ſuſpoſito defini-
nito in ſe ſubſtente,& ratio vniuersaliſ per determinationem in ſuſpoſito indefinito per intelle-
ctum abſtracto a ſuſpoſitū definitiſ,ponenda eſt ratio indiuiduationis in creaturiſ ſpiritualiſ
aliter q̄ per materiā,ut per accidētia hypothatica,vel per actionē efficientiſ qđ facit eā ſubſttere in
determinatione ſuſpoſito: ita q̄ ratio huiuſmodi determinationis in ſuſpoſito determinato, eſt ſi-
cut pprīa cauſa p ſe eſſentialiſ indiuiduationis in vnoquoḡ indiuiduo creature, & eſt extra ratio
nem eſſentię ut eſt eſſentia,quē etiā ex ſe nō eſt uata fieri in eſſe a quoquoḡ agente niſi ſingulariſ
Sed de hoc debet eſſe ſermo in ſuo loco iñferius.

H
Quaſt.iii.
Arg.i.

In oppoſi.

I
Reſpōſio.

K

Irca tertium arguit q̄ in deo ſit compoſitio ex genere & diſſerentia, primo ſic:
Auicen.dicit in.viii.Meta.de deo.Ipſe eſt omne qđ eſt, & tamen non eſt aliquid
ex hiſ,qđ non poſt eſſe niſi habeat in ſe quo conueniat cum vnoquoḡ, & quo
diſſerat ab eodē, ſed quo conuenit cum vnoquoḡ, nō poſt eſſe niſi ſumma cō
munitatiſ,Quo autē diſſerat ab eodem,non poſt eſſe niſi proprietas diſſer-
entię cōtrahebitiſ cōmune, Summa autē cōmunitas non eſt niſi generiſ:quaꝝ non
contrahit niſi p diſſerentia in ſpecie cōpoſita ex genere & diſſerentia,Deus ergo

² habet in ſe cōpoſitionē ex genere & diſſerentia,Secūdū ſic,Actuū.xvii,dicit de deo:quia ipſi⁹ gen⁹
ſumus,qđ nō poſt eſſe niſi ga ſum⁹ eiulde generiſ cū ipſo,de⁹ ergo ſuſpoſe habet gen⁹, ſed ſecūdū
Auicen.viii.Meta.oē habēs gen⁹ habet diſſerentiā:deus ergo habet gen⁹ & diſſerentiā,oē tale eſt ſpēſ
compoſita ex genere & diſſerentia,ergo &c,In contrarium eſt: quoniam illud qđ eſt ſuſpoſitum
ex genere & diſſerentia,non habet eſſe perfectum in actu niſi per diſſerentia determinatē in ipo
eſſe generiſ qđ de ſe eft imperfectum & in potentia:ut patet ex natura generiſ & ſpeci, ſecundū
iñferius determiňada,Deus ergo ſi eſſet cōpoſit⁹ ex genere & diſſerentia haberet eſſe determinatū
& contractū,poꝫ eſſet eſſe ſimplex & abſolutum,cuius contrarium habitum eſt ſupra.

Dicendū ad hoc:q̄ cū ſuſpoſitū ex genere & diſſerentia ſit ſpecies ſub genere
& ita res & natura illius generiſ,& oſteſum eft ſupra q̄,deus nō poſt eſſe res alicuius p̄dicamēti
qđ ponit eē in creaturiſ ſubſtatię aut accidētiſ,manifiſtu eft q̄ oportet dicere deū nō eē cōpoſitū
ex genere alicuius p̄dicamenti ſubſtatię aut accidentiſ & diſſerentia, ſed ſi genus aliqd habeat &
diſſerentiā ſub ipo ex quib⁹ componitur: oportet q̄ illud ſit aliud genus p̄ter genera,x,p̄dicamē
torū:qđ ſingulariſ in natura diuina conſiderat cum diſſerentia propria ſibi correfpondente: ita
q̄ in neutrō conueniat cum aliqua creature realiter,quod tamen in ipo ponit eā in poſſibile,ut in
fra patebit,Si ergo intelligamus genus non ſum̄ niſi ex parte materiaſ,ſecundū q̄ dicit Auicen.
in.v.Meta.In natura ſpecierū ſit compoſitio:quarum diſſerentię fluunt ab earundē formis & ge-
nera earū a materiis ſuari ſormarū:quis genera & diſſerentię earū non ſunt materię & formę earū
ſed ſunt ſicut materię & formę:planū eft quid hīc ſit dicendū:q̄.ſ.cū in deo nulla poſt eſſe cōpoſi-
tio ex materia & forma ut iā dictū eft:in ipſo omnino nulla poſt eſſe cōpoſitio ex genere & diſſer-
entiā,Si vero intelligamus naturā generiſ & diſſerentię ponendā ad modum quo ponit eā in crea-
turis ſimpliſib⁹ carentib⁹ materia:de quib⁹ dicit ibidem,In eo autē cuius eſſentia eft ſimplex,intel-
lectus ponet in ſeipſo hos respectus,in eſſe aſit ei⁹ nihil eft qđ deſtructa eſſe gen⁹,& ibidē, Sunt qđā
in quarū natura nulla eft cōpoſitio, ſed ſi fuerit cōpoſitio eft quēadmodū dixim⁹,Nulla autē natura
rū in vnaq̄ ſpecierū eft altera,niſi ga aliqñ accipiſt ut i potētia terminata:& accipiſt aliqñ ut termi-
nata in effectu,Hāc autē potētia nō habet ſecūdū eſſe, ſed ſecūdū itellecū, Si inquā ſecūdū hūc modū
qraſt cōpoſitio gñis & diſſerentię in deo:ga ponere eā in eo alio modo oīno eft ipoſſibile,Dicendū ad
hoc:q̄ cōpoſitio ex tali genere & diſſerentiā nō poſt eſſe cadere in deo,liocet em̄ hec cōpoſitio minor eft

Art. XXVIII. Quæ. III. Fo. CLXVII.

q̄ illa q̄ est ex materia & forma: q̄a cōpositio ex ḡnē & differētia de sua rōne materiā nō includit nisi in materialibus: gen⁹ em⁹ & differētia formē sunt: sed in materialib⁹ forma ḡnis sequit rōne materia & eā includit, vt alibi debet declarari: est tñ maior trib⁹ sequētib⁹: & eas sub se icludit. Cōpositio em⁹ ex ḡnē & differētia nō est nisi in specie: in q̄ alię tres reperiunt: quarū nulla in deo pōt̄ rep̄ti, vt iſtra patebit. Qz aut̄ cōpositio aliq̄ ex ḡnē & differētia p̄prio & speciali mō itellecūs nullo mō possit ponī in deo, liquidissime patet primo ex natura ḡnis. Scđo ex natura differētia. Tertio ex natura specie cōpositę ex vtrōq; Ex natura ḡnis patet, qm̄ si aliquid in deo ponat esse genus: aut hoc erit ip̄m esse simpliciter dictū: aut aliquid in quo determinat diuinū ēē. Nō ip̄m ēē simpliciter dic̄tū: q̄a tunc ens qd̄ ip̄m ēē significat ēē genus: qd̄ est ip̄ossible. fm Philm iiii.iii.meta. Vbi pbat q̄ ens nō pōt̄ ēē genus: quia nō pōt̄ habere differētia p̄ quā cōtrahat: qd̄ requirit natura ḡnis. Qz au tē natura ḡnis requirat differentiā vt fiat species: & q̄ species constituit ex vtrisq; bñ determinat Auicē, cū dicit, v. metaphy. Int̄ētio quā significat hoc nomē genus, nō est ḡnis nisi quātū ad iſfor mationē: si em̄ nō fuerit informatiū alio, nō erit genus. Est aut̄ intelligēda ista informatio: nō ad modum quo materia informat: q̄ est aliquid sub forma differētia ab eadē: sed modo quo incō pletum transit in rōne cōpleti: & sit p̄ essentiam ipsum cōpletum, cōtinēs in eodē simplici rōne iōō pleti quē dicit ēē ḡnis, & cōplētū quae dicit̄ esse differētia: ex qbus cōstituit forma cōplēta speciei simplex & indiūla scđm rē, diuīla aut̄ secundū rōne & int̄ētione intellectus nostri: cuius est inf̄ parata re separare rōne, vt dicit Cōmē, sup. xii. meta. Et p̄ hoc i oib⁹ specieb⁹ rerū naturaliū saluat vni tas definitionis: licet habeat partes, s. genus & differētia, eandē em̄ formā significant genus & spe cies: sed genus indefinite, cōtinēdo, s. in potētia rōne dñe vtriusq; speciei in se. Species vero quēlibet in se rationē alicuias differētia definite continet. Aliter em̄ genus nō effet totum ad speciē; neq; p̄ dicaret de ipsa, vnde dicit Auicē, in. v. meta. Si acceperis rationē int̄ētione p̄fectiorē: ita vt habeat q̄a quid fit possibile eam habere, sicut species. Si vero consideraueris ipsum int̄ētione p̄ se tñ non intelligēs aliud, erit genus, ei em̄ qd̄ est species non attribuit natura ḡnis: nisi cū acceperis specie in sua p̄fec tionē: & differentia non erit extra int̄ētione illius generis: sed cōtēta in eo. Cū enim genus accipit vt genus, est quasi indeterminatū & ignotum, nondum em̄ scitur de qua specie p̄dicatur. Vñ habi to ḡnē anima int̄ēdit acquirere determinatum aliquid, aīal em̄ est quiddā in se: cuius esse non est terminatū nisi cū fuerit rationale & irrōnale, hō aut̄ est ip̄m terminatū non q̄ est cōiunctio, ex aīa li & rōnali; sed q̄ est aīal qd̄ est rōnale. Et est hic aliqua multitudo: nō tñ multitudo q̄ est p̄tū: sed quē est rei: scđm q̄ est terminata & nō terminata. Res enim terminata in se pōt̄ cōsiderari secundū q̄ non est terminata, cum aut̄ fuerit terminata, ipsa non sit alia nisi scđm respectum qui sit scđm intellectū. Determinatio em̄ non alterat: sed certificat, vt sic int̄ētio formae ḡnis & formae differen tiae in int̄ētione tertia quae est forma speciei concurrent; nō p̄ aliquā compositionē velut ex partib⁹ diuersis re: sed per naturā idētitatem & rationis diuersitatem. Qz aut̄ enti inquantum ens est nulla possit esse differentia informans ipsum ad constitutionē speciei iuxta iā dictum modum, plā nifflime Philosophus pbat in. iii. metaphy. p̄ hoc: quia, s. oportet q̄ differētia sit aliquid secundū int̄ētione extra int̄ētione & certitudinem ḡnis. Aliter em̄ idē ponere bis i definitiōe: & qd̄ positum est esse differētia nō effet differētia: nec specie constituita: quia in eo ipso q̄ illud qd̄ est positū esse differētia ponitur esse aliquid, & non ponitur quicq; esse aliquid nisi ponat esse nature entis. Extra enim int̄ētione entis non est nisi non ens, ens enim de intellectu cuiuslibet rei est: & primum con ceptus in eis, vt dictum est supra. Int̄ētio ergo entis simpliciter in deo non pōt̄ habere rationē ḡnis: sicut neq; in ipsis creaturis; vt ens communiter p̄dicatum deo & creaturis sit genus ad ipsis: & ens cōmuniter p̄dicatum deo, p̄dicamētis, sit genus ad ipsa. Si ergo int̄ētio entis sit genus in deo; oportet q̄ illa sit intentio entis aliquo determinata: aut ergo aliquo positivo aut aliquo priuatiuo. Si positivo, vt dicam⁹ q̄ genus in deo sit res aliqua habēs entitatem, tunc deus non erit ipsum esse simplex per suam essentiam: sed participans ēē: nec ex hoc q̄ est esse haberet esse in actu perfecto: sed p̄ determinationē ei qd̄ est esse supueniētē: & sic non effet ex se: & non effet ex suo esse necesse ēē cuius contrarium ostēsum est supra. Et hoc est qd̄ cōcludit Auicē, cum dicit in. viii. meta. Intentio ḡnis non potest esse in deo quin sit necesse ēē: & tūc nō cessabit quousq; sit ibi differētia: vel nō sit necesse ēē: sed sit constitutus ipsum necesse esse; & sic necesse ēē erit constitutum ab eo quod nō est necesse esse: quod est inconveniens. Primum igitur vt dicit non habet genus: & ideo non habet dif ferētiam, neq; habet definitionē. Si vero entis intentio in deo determinetur aliquo priuatiuo: & sic sit genus in deo: vt dicamus q̄ genus in deo sit ens non in alio vel non ab alio existēs; hoc non pōt̄ esse: quia negatione illa nihil additur, nec auferitur aliquid qd̄ sit acquisitum in esse: nec est intentio alicuius rei per se: qualis debet esse intentio generis in re substantiaz: sed est intentio in respectu

L

M

N

O

Bumme

tā, ut dicit Avice, in. iii. metaphysi. probans p̄ hoc q̄ esse non in alio non potest esse genus in p̄dicamento substāti; sed res aliqua habēs quiditatem stabilem, cuius est esse q̄ non sit in subiecto. Et p̄ hoc etiā ostēsum est supra, q̄ deus nō potest esse res in p̄dicamento substāti existēs. Ex natura similitudinē differētia patet q̄ deus nō potest esse cōpositus ex genere & differētia sibi p̄ prius: quia differētia quēlibet sub genere est diuīsua generis & cōstitutiva speciei addita generi. Non est autē differētia vna diuīsua generis nisi cū aliqua alia differētia sibi opposita secū condūidente illud genus, cōstitutiva alterius speciei sub eodē. Cum igit̄ natura illius qđ ponitur esse genus dei, non cōtinet in se nisi esse diuīnum: esse diuīnum necessario conuenit pluribus, & erit per plures deos cōmunicatum, vel saltem cōmunicabile, nihil aut̄ habet sibi cōmunicatum esse diuīnum nisi sit deus per essentiā. Aut ergo essent plures dii substāti, aut possiblē esset plures esse, cuius cōtrariū ostēsum est supra. Ex parte vero cōpositi ex genere & differētia patet idē: quia scilicet genus id qđ est in potētia, est respectu differētia: & differētia est actus respectu ipsius. Secūdū illud qđ dicit Porphyri⁹. Differētia oēs in genere sūt in potētia, actu vero nulla. Qđ vero est in actu sub ḡnē p̄ differētiam, est species cōposita ex v̄trop. Sed cōpositum ex duobus quorū vnum est in potētia: alterū vero act⁹ respectu illius, necessario habet in se cōpositionē ex actu & potētia. Talis autē cōpositio in deo esse non potest, ut infra ostēdet. Deus ergo nullo modo potest esse cōpositus ex genere & differentia, & ita neq̄ species sub genere.

Q Ad primum in oppositum q̄ deus est oē quod est &c. dicendū q̄ verū est secundū p̄ dicta, nō cōmunicatione alicuius cōmuniū secundū rē, sed secundū analogiā solū. In deo em̄ sub alia ratione est per essentiam quoquid perfectionis in creaturis est per participationē, ut infra patet. Sed hēc cōmunicatio nō est generis, sed solum p̄oedens. Ad secundū q̄ nos sumus gen⁹. **R** Ad secundū secundū glo. q̄ verū est nō natura sed spiritu, quia ei⁹ sumus voluntate creati, ad op̄e recreati, & hoc ad modū quo secundū Porphyri⁹. Gen⁹ dī quodāmodo se habētū ad vnu in se in uicem collectio. Inquantis ergo ab ipso sumus spiritu voluntatis eius ad imaginē eius creati, & ad eius similitudinē recreati, dicimur esse genus dei, & ipse potest dici genus nostrū: ad modū quo ille dicitur est gen⁹ qui est vniuersūs generationis principiū. Sed ista est alia ratio generis ab illo de quo est quēstio: cui scilicet supponit species; quali nullo modo dicimur genus dei, ut dictum est de quo tamen procedit obiectio.

S In quartum arguitur q̄ in deo sit cōpositio ex essentia & esse, primo sic. **Quēst. iii.** Quēcumq; intellectus ab initio potest seorsum diuidere, inter se sunt cōposita, quia nō est diuīsio nisi cōpositorū. Intellectus potest diuidere in deo essentiam ab esse, quia intellectus componit vnum alteri in propositione affirmativa dicendo deum esse, & non componit nisi quē prius diuīsa intellexit. ergo &c. **Arg. i.** Secundo sic, quēlibet diuersa in eodem aliquā faciunt cōpositionē, essentia & esse in deo habent diuersitatē aliquā. Alterū em̄ de ipso diuersimode concipere non possemus. ergo &c. **Contra est,** q̄ essentia dei non est nisi ipm̄ esse eius, idem sibi ipsi cōpositionē habere non potest. ergo &c.

T Dicendū ad hoc: q̄ secūdū supiūs determinata esse rei duplex ē. quoddā cōplexū qđ cōsistit in cōpositione & diuīsione aīc, quoddā vero incōplexū, & hoc est duplex: quoddā qđ dicit esse essentiā, quoddā vero qđ dicit actualis existētia. De esse quidē cōplexo nihil ad p̄positā quēstionē, quia tale esse nō est in ipsis reb⁹, sed tā in cōpositione aīc, vnde & scdm̄ Philo. vi. Meta. appellari p̄t diminuta rei entitas. Solū ergo de esse incōplexo qđ cōsistit in ipsa re, habet dubitationē p̄ posita q̄stio: qđ nō diuersificat aliquo modo in deo penes esse essentiā & existētia, ga ipa in deo sola ratione, non re nec intentione differit inter se, sicut nec ab ipsa diuīna essētia, q̄ multo maiorē habet differentiā in creaturis. ut expositū est supra in q̄stionib⁹ de esse dei, & in quadā q̄stioē de quolibet circa esse creature. Vñ ga vt ibi declaratū est res q̄cūq; ex eo q̄ res est a reor reris dicta, indifferens est ad esse p̄ essentiā & nō esse p̄ essentiā, & solū p̄cipiat esse a quo dī ens p̄ essentiā, ex eo q̄ est exē platū quoddā diuīni esse, dicēte Dio. de di. no. c. v. vel. ii. Nihil est ens cui⁹ nō sit essētia, & scdm̄ ipm̄ p̄ se esse. scdm̄ ipm̄. i. scdm̄ rōne diuīni exēplaris, vt cōseq̄nter exponit. Et ex hoc q̄ sic habet eē cns p̄ essētia dicit res a ratitudine. Ipa etiā essētia vt est essētia & natura aliq̄ exēplata a rōne diuīni exēplaris, indifferens est quātū est de se vt absolute cōsiderat, ad esse actualis existētia & nō esse, & solū p̄cipiat esse actualis existētia ex eo q̄ est effectus quidā diuīnē potentia. Superessentialis em̄ diuīnitatis eorū q̄sunt essētias esse substituēs adduxit, vt dicit Dio. iii. c. oē. Hier. &c. xiii. dicit. Principiū excelsū est & essētia & creator & causalis, primasq; essētias ad eē adducēs, & de di. no. c. v. Preteri-

Ar. XXVIII. Qu. IIII. Fo. CLXVIII.

tis omniū existētū paradigmata secūdū vnam supessentialē vnicatē, cōcedēdū: deīn & eēntias adduxit. Idcirco ergo in qualibet creatura alia est ratio & intentio seorsum qua est res a reor reris alia qua est essētia: alia qua est existētia quādam. Omne autē qđ ex se dicit indeterminatū quid re ceptibile determinationis extra suam intētionē, cōpositionē facit cū illo in eodē, vt dictū est supra. Oportet igit̄ in qualibet creatura inquādū creatura est, ponere ex trib⁹ intētionib⁹ duplēcēm cōpositionem, vnam quā prima omniū est. Ex eo qđ res est scdm se a reor reris dicta, & esse essētia eius: & alia vltiorem ex eo qđ est essētia quādam: & esse existētia suę in effectu. Et sunt istę compositiones ex differētibus scdm intētionē & cōceptum mētis: licet nō ex differētibus re, vt habitū est ex p̄determinatis. Quia igit̄ vt habitum est similiter ex supradeterminatis; ista ī deo penit⁹ idē sunt re & intentione: licet nō ratione. S. qđ ipse est in se: & scdm esse essētia & existētia ei⁹: propter ea oportet absolute dicere qđ in deo nulla cadit omnino compositio ex eo qđ est res aliqua absolute & ex eius esse vel essētia: vel existētia: quia diuina res ex eo qđ res est: essētia & natura quādam est: immo ipsum esse in existētia: immo ipsum necesse eē: & ita nō solū esse p̄ essētia: sed & p̄ existētia: & eōuerso ipsum esse simplicissimū est ipsa diuina res & eētia absqđ omni determinatione ad ueniētē, vt nulla cōpositio per intellectum possit concipi īter ista. Etem si rōne differat, illa diuersitas est sine omni cōpositione: ga fundat supra respectus, vt patebit loquēdo de diuersitate diuino rum attributorum.

Ad prīmū ī oppositū qđ essētia dei & eētia eius abīnuicē diuīdī possunt p̄ intel lectum: Dicendū qđ intellectus noster nō separat indiuīsa nisi secūdū diuersos modos intelligendi. Ad pri mū. Sed hoc potest intelligi duplicitē, vno mō vt illa diuersitas ortum habeat solum ex parte intellectus & concipientis: ita qđ diuersitas illa non assignat esse ex natura rei & in re ipsa absolute: sed solū in relatione ad ipsum intellectum concipientem: aut cum hoc ad aliquid aliud. Alio modo vt ortum habeat quodāmodo ex parte ipsius rei intellectē & conceptē. Prior mō intellect⁹ rationalis vel in tellectualis distinguit & diuīdit in deo diuersitatē attributoz: & quecūqđ distinguit in deo p̄tinētia ad communē essētiam. Vnde quia intellectus ipē cum respectu quem concipit circa rem est tota causa & ratio diuersificādi hmoi cōceptus ī eis qđ sunt omnino indiuīsa, vt ifra videbit: ideo talis diuersitas dicit diuersitas secundū rationē tm̄. Secundo autē modo distinguit intellectus suo conceptu diuersitatē eorum que sunt indiuīsa ī re cōposita ex eis, sed inter se diuīsa: & hoc vel ī na tura & essētia: vt cōtingit ī diuersitate materię & formę ī cōposito ex vtroqđ: & ideo talis diuersitas dicit esse secūdū rē & naturā: vel sunt indiuīsa re & natura, sed nō intētionē, vt cōtingit ī diuersitate gñis & differentiē ī specie, & essētia a supposito, & essētia ab esse. dico actualis existētia: quia cum ipsa facit compositionem ī creatura: non autem ab esse essētia: quia illud est proprius actus eius essētialis: sicut vivere est actus vītē ī vivente. Vnde ī creatura ex essētia & es se essētiali non est aliqua compositio: sicut neqđ ī vivente ex vivere & vita. Et ideo talis diuersitas dicit eē non scdm rationē tm̄: neqđ secundum rem & naturam: sed scdm intētiones diuersas circa eadē rē simplicē cōsideratas, quarū vna seorsum accipit ab alia nec eam includit in se: & ideo qđ si accidētaliter ei aduenit, verbi gratia, secūdū qđ dicit Auicē, v. metaphy. equinitas qđ est natura equi vt res qđam est non est nūsi equinitas tm̄. In cuius definitione non cōtinet vītā nec particu laritas: nec vītā nec multitudo: nec eē ī singularib⁹: nec esse ī animā: nec esse ī poētia: nec esse ī actu: sed id cui accidēt omnia hæc, ex se em̄ non est vītē neqđ p̄ticularē nec vītū nec multa nec ens ī singularibus nec ens ī alia: ita. S. vt hēc cōtineat ītra intētionē equinitatē. Vītā autē est p̄prietas qđ cū adiūgīt equinitati sit equinitas p̄ ipsam vītū: & ex hoc qđ ī eius definitiōe cōueniūt multa est communis: & ex hoc qđ accipit cū p̄prietatibus & accidentibus singularitatis est singularis. Cōsimiliter habet multas alias p̄prietates accidētes sibi. Et p̄ hūc modum posuit Auicē, esse accidēre rei enti: non qđ sit res aliqua absoluta rei adueniēs: sicut est dispositio ī albo & nigro, vt im posuit ei Cōmē, ī. 4. metaph. equinitas em̄ vt est egnitas nō ē aliquid alioz: ga qđ liber aliorū appro priat & determinat equinitatē: & cū fuerit intellectum cum ea: tunc erit in hoc composito ex ambo bus qđ pars, potest enim cōsiderari secundum se qđ quis sit cum alio a se, & impossibile sit ipsum es se nūsi cū altero. Dicendū ergo ad propositum: qđ quando intellectus componit ī p̄positione illa quā prius cōcīpit diuīsa, diuīsione ortum accipit ī diuersitate rei vel diuersitate intētionum fundatarum ī re, illa diuīsa compositionē aliquā ponit ī re. Et sic quia extra intentionē essētiae rei creatae est suū eē actuale, licet nihil rei absolute addat eētiae, vt habitū est supra: ideo cōtingit qđ ī omni creatura sit compositio ex essētia & esse, vt sit esse intentionē alia extra intentionem essētiae: & quasi accidētaliter ei: secundum modum supratactum. Et accipio hic ī hac qđtione essētia large p̄ eo qđ quid est: & re cuius est: de quibus pponit qđtio sequēs. Qñ vero intellect⁹ cōponit ī

X

Y

Summe

propositione illa q̄ concipit diuīla cōpositiōne ortum accipiente ex parte intellectus soli, illa nullam cōpositionē ponunt in re, sicut sunt attributa diuersa in deo, vt infra patebit. Et sic q̄a extra intentionem essentię dei nō est suū esse aquales: quia ip̄a est ipsum necesse esse, vt habitum est supra: ideo in deo ista nullā faciūt compositionē. Propter qđ dicit Boethius de hebd. Qđ est, habere pōt aliquid p̄ter id qđ est, esse vero nihil haber admixtum. Per idem patet ad secundū: qm̄ diuersa sola ratio ne simul sunt sine omni cōpositione vt dictum est, & amplius dicet infra: non autē diuersa re vel intentione, vt dictum est, & similiter infra dicetur.

Z.
Ad scdm.

A
Quēst.v.
Arg.i.

Ira quintū arguit q̄ in deo fit cōpositio ex natura & supposito, primo sic. Illud est compositū ex natura & supposito, in quo natura habet esse in supposito, quia semp sunt diuersa id qđ inest alicui, & id cui inest, quia nihil haber esse in seipso secundū Philos. iiii. phy. & quæcunq; diuersa existentia in eodem faciunt in illo cōpositionē, deus est h̄mōi: de⁹ em̄ est suppositū subsistēs in quo est diuina natura, ergo &c. Secundo sic, in quo est accipe aliquid vt simpliciter intellectū & indeterminatū, & aliquid vt determinatū, est cōpositio ex natura & supposito. Natura ei ut natura sicut humanitas, dicit quid vt simpliciter acceptū & indeterminatū. Suppositū dicit ali quid vt signatū & determinatū, vt homo, in deo est accipe aliqua huiusmodi, vt sunt deitas & de⁹ ergo &c. In contrariū est: qm̄ vbi est cōpositio ex natura & supposito, natura non prædicat de supposito in abstractione nec eo contrario. Ratio em̄ partis non p̄dicas de toto, neḡ de altero cōponētiū, sicut nō dicim⁹ q̄ humanitas est homo, vel q̄ homo est humanitas, sed in deo p̄dicatur natura de supposito in abstractione & eōuerso, dicens deitas est deus, deus est deitas, ergo &c.

In opposi.

B
Resolutio

Hic primo est aduertendū quid appellemus naturā: & quid suppositū: & quid cōpositionem ex vtrūq;. Dicendū igit̄ q̄ naturā hic appellamus essentiā rei & quiditatē dictā noīe absoluto, q̄ dat esse rei quā significat definitio. Vnde in reb⁹ materialib⁹ cōprehendit (secundū q̄ in fra exponet) formā quę est altera pars cōpositi, & materiā, non formā tñ: & totā formā speciei constitutā ex genere & differentia, non alterū tñ, qualis quidē natura significat hoc nomine humanitas, quę de essentia hoīis simplicē intellectū format & absolutū ab omni ratione subsistendi, vel non subsistendi vniuersalis vel p̄ticularis, cōmunis vel singularis, & cuiuslibet alterius intentionis possibilis intelligi circa ipsam. Definitio ei h̄umanitatis est p̄ter definitiōne vniuersalitatis & singularitatis, & est cui accidit vtrūq;. Ipsa aut̄ secundū se nō est nisi h̄umanitas tñ, ita q̄ nihil aliorū cōtineatur intra ei⁹ essentiā. Ex hoc em̄ q̄ in ei⁹ definitiōne seu ratione cōueniūt multa, est cōmunis & p̄pria forma speciei, ex hoc aut̄ q̄ habet ē in signatis, est singularis, vt infra videbit, & vtrūq; eoz accidit ei extrinsecus, in se autē est humanitas tñ, vnde humanitas q̄ est in Sorte ex hoc q̄ est humanitas non est alia ab humanitate q̄ est in Platone: qm̄ humanitas sort. ex eo q̄ est humanitas est humanitas tñ, & similiter est de humanitate Platonis. Non tñ h̄ec est illa. Qđ etiā ei nō cōuenit ex aliqua diuīsione h̄umanitatis in hanc & in illā, quēadmodū sp̄es diuidit in indiuidua: sed q̄ h̄umanitas q̄ est in sorte, ē alia ab h̄umanitate q̄ ē in Platone, qđ dā est extrinsecū ab ea, p̄ aliud, s. qđ est accidēs ei: qđ ē causa indiuiduatiōis ei⁹. Scdm̄ q̄ infra dicet. Et sic natura hic appellat simplex & nuda & absoluta q̄ ditas siue essentia rei absq; omni determinatione cuiuscūq; extrinseci conceptus intellecta, in quantum tñ, s. in se cōsiderata est id qđ est p̄ essentiā, nō p̄ p̄cipitationē aliquā, vt sunt h̄umanitas, asininitas, & huiusmodi in substantiis materialibus, angelitas, (vt ita loquar) in substantia simplici intellectuali. Oēs em̄ substātē spirītuales cōmuni noīe angeli dicuntur, secundū beatū Dio. Suppositum vero hic appellat res subiecta naturę cuius est illa essentia vel natura vt p̄cipata ab ea, & in qua intelligitur & signatur vt signata & determinata in supposito singulari vel communi, speciei, s. vel generis. Quę quidē natura vt dictū est, noīe suo absoluto intelligitur, neḡ vt determinata neḡ vt signata, neḡ in supposito definito, cuiusmodi est suppositū indiuidui atomi sub specie, neḡ in īdefinito, cuiusmodi est suppositū vniuersalis, ḡnis, vel sp̄ei. Cōpositio vero ex natura & h̄mōi supposito intellegit quēadmodū intelligim⁹ hoīem esse cōpositū ex carnib⁹ & ossib⁹ & aia rōnali, tanq; ex partici p̄ate humanitatē, & ex ip̄a humanitate p̄cipata ab illo, & hoc nō ga natura & suppositū seorsū accepta vt partes cōcurrūt in cōstitutionē alicui⁹ tertii ex ip̄is: sed quia natura vt cadit in supposito recipit in eo cōpositionē cū re ip̄a suppositi iquātū suppositū est, qua determinat vt subsistēs in supposito vel definito, in quo habet rationem indiuidui seu particularis: vel in īdefinito, in quo habet rationē vniuersalis, quę de se absoluta erat ab omni determinatione tali. Esse tamen in existētia extra intellectum nō habebat sine re illa. secundū q̄ dicit Commen. super. vii. Metaph. Quiditates rerum non sunt entes nisi per esse habentium quiditates. Vnde natura & suppositum siue res naturae in creaturis non differunt re, sed sola intentione, dicente Philosopho in. vii. Metaph. Essentia

C

Es em̄ substātē spirītuales cōmuni noīe angeli dicuntur, secundū beatū Dio. Suppositum vero hic appellat res subiecta naturę cuius est illa essentia vel natura vt p̄cipata ab ea, & in qua intelligitur & signatur vt signata & determinata in supposito singulari vel communi, speciei, s. vel generis. Quę quidē natura vt dictū est, noīe suo absoluto intelligitur, neḡ vt determinata neḡ vt signata, neḡ in supposito definito, cuiusmodi est suppositū indiuidui atomi sub specie, neḡ in īdefinito, cuiusmodi est suppositū vniuersalis, ḡnis, vel sp̄ei. Cōpositio vero ex natura & h̄mōi supposito intellegit quēadmodū intelligim⁹ hoīem esse cōpositū ex carnib⁹ & ossib⁹ & aia rōnali, tanq; ex partici p̄ate humanitatē, & ex ip̄a humanitate p̄cipata ab illo, & hoc nō ga natura & suppositū seorsū accepta vt partes cōcurrūt in cōstitutionē alicui⁹ tertii ex ip̄is: sed quia natura vt cadit in supposito recipit in eo cōpositionē cū re ip̄a suppositi iquātū suppositū est, qua determinat vt subsistēs in supposito vel definito, in quo habet rationem indiuidui seu particularis: vel in īdefinito, in quo habet rationē vniuersalis, quę de se absoluta erat ab omni determinatione tali. Esse tamen in existētia extra intellectum nō habebat sine re illa. secundū q̄ dicit Commen. super. vii. Metaph. Quiditates rerum non sunt entes nisi per esse habentium quiditates. Vnde natura & suppositum siue res naturae in creaturis non differunt re, sed sola intentione, dicente Philosopho in. vii. Metaph. Essentia

Artic. XXVIII. Quest. V. Fo. CLXIX.

quilibet rerū singulariū, & quodlibet singulare idē aliqd & vñū. ybi dicit Cōm. Quiditas hois est homo vno mō, & nō ē homo alio mō. id ē, est forma hois, & nō est hō q est cōposit⁹ ex materia & forma. Hoc aut̄ quō intelligēdū sit, magis videbit̄ inferius. Et est hēc cōpositio multo mi nor q̄ pcedens q̄ est ex essentia & esse: quia nō pōt̄ intelligi essentia existere nisi determinata in supposito. Est tñ maior q̄ sequēs ex actu & potētia: ga hēc includit illā. Essentia em̄ nō recipit cōpositionē cū determinatione in supposito: nisi qd̄ ip̄a scdm se est in actu, est i potētia ad illā. Qualiter igit̄ ista cōpositio cōtingat in oī creatura: & econtrario remoueat̄ a deo, cōfide rādū. Cest igit̄ scidū q̄ qualiscūq̄ essentia intelligat̄ i creaturis: siue cōphēdēs materiā & for D mā: vt in materialibus: siue genus & differētiā, vt etiā i immaterialibus: si gen⁹ i eis accipi pos sit: siue formā tñ simplicē: qualis est i substātiis sepatiis scdm illos phos q̄ ponit q̄ nō fit i eis distinctio nisi scdm gradus dignitatis & ordinis nature. In oībus tñ necesse est ponere cōpositionē ex essentia & supposito: quia semp in creaturis intētio naturē siue essentię vt essentia est, essentia tñ est, vt dictū est: & ideo de se est qd̄ indeterminatū: qd̄ determinat̄ in supposito p id qd̄ p̄cipiat ea: vt sic in quolibet supposito creaturē sit cōcipe rōne indeterminat̄ ex pte essentię, & eius in quo determinat̄ ex pte suppositi. Propter qd̄ in oī creatura dicit̄ esse cōpositio ex essentia & supposito: quis suppositū ip̄mvt suppositū est, includat i se naturā: ga i eis p se semp est alia intētio suppositi qua suppositū est: alia vero intentio naturē qua natura est: licet nihil rei addat suppositū sup naturā, tā i cōpositis ex materia & forma, q̄ i simplicib⁹. Semp em̄ id ip̄m re significat̄ essentia siue natura, & suppositū: vt humanitas & homo. Differūt aut̄ solū p̄nes modū significādi & intelligēdi scdm abstractū & cōcretū: siue scdm determinatū & inde terminatū, vt dictū est. Vñ etiā de tali cōposito dicit Auic. in. v. Metap. Quis hēc sit aliq̄ mul titudo: non tñ est multitudo que est p̄tiū: sed multitudo q̄ est rei, scdm q̄ est terminata & nō terminata. Res em̄ terminata i se p̄test cōsiderari scdm q̄ est nō terminata quātū ad itelle ctū nostrū, & nō est hēc vlt̄as nīsi in aīa. Et in eodē dicit de illis q̄ sunt formē tñ. Sūt quādā in quorū natura nulla est cōpositio: sed si fuerit cōpositio, est quēadmodū dixim⁹, quia, s. aliquā accipit nō sicut terminatū: sed q̄a in potētia est solū terminata: & accipit aliq̄n vt terminata in effectu. Hāc aut̄ potētia nō habet scdm esse: sed scdm intellectū. Propter talē ergo diuersitatē naturē & suppositi cōtingit illd vulgare dictū: q̄ i oī creatura ē repire cōpositionē ex qd̄ ē & ex quo est. Qd̄ est em̄, ē ip̄a res q̄si subtracta: & quo est, est ipsa qd̄itas ei⁹. Cōtingit etiā ex hoc eodē q̄ in nulla creatura quātūq̄ simplici essentia p̄dicabilis est de supposito: sicut nec humanitas p̄dicabilis est de hoīe: dicēdo: hō ē humanitas. Quia ergo diuersitas dicta naturē & rei sup posite est cā q̄re in creaturis dī esse cōpositio ex natura & supposito: vbi ergo ecōuerso essentia siue natura & res supposita sunt oīno idifferētia & nō distinguibilia penes determinatū & nō determinatū: nec re, nec itētione: immo ipsa essentia & natura de se rōne qua essentia est & na tura determinationē & significationē quādā singularitatis iportat: ibi nō pōt̄ oīno ponit cō posito ex natura & supposito. hoc aut̄ cōtingit in deo. Sicut em̄ patet ex supra determinatis circa dei vnitatē, deitas ex eo q̄ est necesse esse, singularitas qdā est i cōicabilis quātū est de se p sup posita absoluta: i qua est idē oīno natura & res naturē. Nec est ibi aliq̄ p̄cipatio: sed est forma oīno p̄cipata: & nō est in supposito aliquo absoluto subsistēs: eo q̄ nō est suppositū nīsi relati uū: i quo relatio cū essentia nullā oīno facit cōpōnē, vt istra diceat. Cldcirco ergo absolute dicē dū q̄ in deo nulla cadit oīno cōpositio ex natura & supposito. Immo ppter oīmodā simplicita E Responſio, tem & identitatē rei & essentię p̄dicat̄ in deo essentia de supposito & econuerso: dicendo deus est deitas: & deitas est deus.

Ad primū in oppositū: q̄ in deo natura habet eē in supposito &c. Dicēdū q̄ na turā possim⁹ cōsiderare rōne rei significat̄: vel rōne modi significādi. Primo mō verius dicit Ad primū q̄ i deo natura sit ip̄m suppositū hoc ē ip̄a res naturē differēs ab ea sola rōne, q̄ q̄ ip̄a habeat p̄cip. eē i supposito: ga ipsa natura ex eo q̄ natura ē: habet designationē illā quā de mō significādi i portat nomē rei. Secūdo mō bene dicit̄ q̄ in deo natura habet esse in supposito, ppter modū fi gnificādi q̄ iportat noīe rei qd̄ est deus: & nō noīe naturē qd̄ est deitas, vt dictū est, nō ppter aliquā diuersitatē scdm rē, vel scdm itētione. Nūc aut̄ q̄ natura existēs in supposito facit cōpo sitionē cū ipso, hoc solū verū est qñ natura dicit̄ esse in supposito propter diuersitatē itētōis, sicut cōtingit in creaturis: nō aut̄ qñ natura dicit̄ eē in supposito ppter solā diuersitatē ex nuō significādi nominū: sicut cōtingit i pposito, & hoc loquēdo de supposito quo ad modū signifi cādi noīs: scdm q̄ deus est nomē suppositi: Deitas vero nomē essentię. Loquēdo aut̄ de isto sup posito qd̄ nō est nīsi relatiū in deo, licet in creaturis est cōpositio naturē in supposito propter

Summe

absolutam rationem suppositi, ut dictum est: non tamen in deo: propter ratione respectus, qd nullam ratio ne compositionis addit supra essentiam, ut infra dicetur. Per hoc patet ad secundum: dicendo qd quam tu es de modo significandi nomine in deo, est accipere ut simpliciter & ut signatum: non autem de natura rei, ut dictum est. Nunc autem qd similitudine & signatum faciunt compositionem: hoc est quod consequuntur naturam rei quae quantum est de se nata est signari in aliquo absolute subsistente, & non signari, sicut contingit in creaturis, ut dictum est. Non autem quod sequuntur modum significandi & intelligendi nomine tuum: aut quod significatio soli fit per aliqd respectuum, ut contingit in proprio, sicut similiter dictum est.

G
Ad secundum,

H
Quest. VI.
Arg.

In opposi-

I
Resol. q.

Item Sextum arguit: qd in deo sit compositionis ex actu & potentia. Primo sic, in eo in quo est potentia perfecta per actum: est compositionis ex potentia & actu: sicut ex perfectione & perfectibili. In deo est potentia perfecta per actum: quia deus nihil agit neque potest agere cuius non habeat potentiam agentem: & omnis potentia agentis actu sibi respondet perfectio, ergo &c. Secundo sic, omnis potentia procedens actu facit compositionem cum actu sequente in eo in quo est: quia sunt diversa: cum nihil idem procedit seipsum. In deo potentia est procedens actu. Prior non potuit multa facere quod facit ea, ergo &c. Tertium contrarium est: quia secundum in proprio non differt esse & posse: actus & potentia. Deus autem summe perpetuus est, ut infra videbitur, ergo &c.

Hic oportet primo distinguere modos potentiarum & actus: deinde videre in quibus ex modis eorum dubitationem habet proprio quodammodo: & demum si secundum illos modos in deo possit ponere aliquam compositionem. Actus autem a primo distinguuntur in. ii. de anima, quod alius est sicut scientia, aliud vero sicut considerare. Quorum primus est actus ut habitus. Secundus vero est actus ut operari ex habitu. Primo non modo dicit actus forma & perfectio rei cuiusque. Secundum modo dicit actus operatio ex ipsa egrediens: qui sicut duplex est. Quidam enim dicit actus primus: quidam vero dicit actus secundus. Actus primus dicitur ille quod forma & perfectio rei operari in ipsa re per se. Secundum quod actus lucis dicitur lucere: & vivere & vivi sentire esse: qui est actus absolutus non determinatus ad aliud. Actus vero secundus dicitur operatio qualiter operari forma rei sive res per suam potentiam ad aliud determinata. Actus etiam primus quod est esse ab essentia rei in ipsa re, sive duplex est, secundum duplex esse quod habet res a sua forma & essentia. Quorum unum est esse essentiam: quo forma quilibet vel essentia secundum se accepta tantum est id quod est in se: quod est quidam tertius: sive esse essentiale essentiam rei ut essentia est: cui accedit omnis alia conditiones essendi sequentes, ut dictum est supra. Aliud vero est esse actualis existentiam: & hoc est duplex. Unum in intellectu ut in cognoscitur: quod est diminutum esse existentiam rei, ut patebit infra loquendo de veritate in deo. Aliud vero est in re exteriori: quod est verum esse rei pertinens ad aliqd. x. predicationem: quo id quod in se est natura & essentia quidam, ab alio sit in existentia. Et est in re primus esse, in qua res a reor reris dicta, habet ratione formale exemplarum in divina essentia. Secundum in qua est obiectum in eius intelligentia. Tertius vero in qua est effectus quidam productus ab eius potentia. Actus vero secundus similiter duplex est. quidam manens in ipso agente: ut sunt intelligere, velle: & omnis actus quo aliqd mouet ex se. Alius vero est transiens in re extra: qualis est omnis actio qua aliqd mouet & transmutat aliud a se. Secundum quod amplius declaratur est supra. Potentia vero distinguuntur prima divisione in potentiam actionem & passum. Secundum Philo, enim in. ix. Metaphysica. Potentiam omnes dicunt: aut quia agitur, aut quia patitur. Et secundum Comenius, quod intelligitur de hoc nomine potentia, primo fuit impositum intentione ex qua possunt procedere actiones validae: quem dicitur fortitudo sive potentia naturalis difficile partiendo: & facile agendi: cuius contrarium est in potentia quod vocatur debilitas. Nomine autem illius potentiam dignior est res illa quam non patitur vel modo: quod est aliquo modo patitur. Unde plato in. v. Metaphysica. loquens de tali potentia, dicit. Potentia est qua res non patitur omnino, neque transmutatur. Oe enim quod destruit aut corrupti aliqua corruptione, accedit ei hoc quia non habet potentiam: aut quia diminuitur ab eo aliqua potentia. Et tamen aliquo modo potentia dicitur, quod enim corrupti, ut dicit in. v. Metaphysica. estimatur esse in potentia ad corruptionem. Non enim corruptum nisi haberet hanc potentiam. Deinde vero hoc nomine potentia translatum fuit ad possibiliter recipiendo. Potentia autem actionum duplex est. quedam quod est principium operationis rei in se ipso. secundum quod sciens et volens possibilis est considerare, nisi aliqd prohibeat extrinsecus. ut dicit in. ii. de anima. Aliud vero est principium transmutationis ad aliud. de quod dicit plato in. v. & ix. Metaphysica. quod potentia est principium transmutationis in aliud. secundum quod est aliud. Potentia vero passiva quod est ad possibiliter recipiendo, duplex est, ut dicit plato in. ii. de anima. Quedam enim est ad corruptionem a contrario in priuatius dispositiones: sicut calidum est in potentia ut fiat frigidum: quod ex hoc quod est principium corruptionis, aliquam impotentiam rationem habet. Quedam vero est ad rei perfectio: quod tamen versus dicit habere ratione potentiam quod est ad melius, & minus vere quod est ad peius. secundum quod de virtutibus modo simul dicit plato in. v. Metaphysica. Dicitur potens quod habet potentiam qua transmutatur in aliqd aut in

Artic. XXVIII. Quest. VI. Fo. CLXX.

p̄tius aut̄ in melius. Potētia vero qua habet aliqd trāsmutari i meli⁹, duplex est. Vna. sc̄dū aliqd
 est i potētia ad recipiēdū secū aliud quo pficiat. Alia vero q̄ aliqd est i potētia vt trāsinutet in
 esse pfectū & cōpletū. Et prima duplex est. Vna em̄ earū est potētia passiua ad ea q̄ sunt formē
 & res naturē. scdm q̄ de hoc mō & de alio iā dicto dicit phis in. ix. Meta. Materia est i potētia
 vt veniat ad formā. Et silt illa q̄ mouent ad cōpletionē. Alia vero est potētia passiua possibilis
 ad receptionē ei⁹ qd̄ est ad salutē fm̄ habitū & naturā sine corruptiōe: vt est potētia sensus &
 intellect⁹. Cū igit̄ sic diuersis modis dicunt potētia & act⁹: sciēdū q̄ loqndo de potētia actiuaq̄
 est p̄cipiū trāsmutatiōis, & actu secūdo q̄ ē opatio egredies ab ip̄sa i aliud extra, ex illm̄ p̄t
 intelligi aliq̄ cōpositio i re et̄ creat̄a: ga actio iquātū egredit a re nihil porit i solū in
 passo. Motus em̄ in quo cōueniūt actio & passio ab agēte: nō i ipso est vt i subiecto: sed i passo
 solūm̄, vt habet i. iii. Phy. Et sic i quocūq̄ agēte nulla ē cōpositio ex tali actu & potētia. Loqndō
 vero de potētia actiua & actu secūdo q̄ egredit ab ip̄sa: & manet in agēte tāq̄ accidēs & trās-
 mutatio existēs in ipso, ex tali potētia & actu est cōpositio i creaturis vt i intelligēte iquātū est
 intelligēs: & silt in currēte aut volēte, & ceteris hm̄oi agētib⁹. Tali. n. actu pficit potētia i ipso
 agēte. Sed talis cōpositio nō p̄t intelligi i deo: ga potētia i ipso ab actu differt sola rōne: quoq̄
 diuersitas nullā facit cōpositionē, vt ifra videbit̄. Actio em̄ dei nō p̄t eē aliq̄ trāsmutatio aut
 dispositio ih̄erēs i ipso, vt infra patebit̄. Loqndō aut̄ de potētia passiua illa q̄ ē ad corruptionē,
 ex illa nulla habet fieri cōpositio cū aliquo actu i re. Per actu em̄ ei correspondētē nihil cōponit:
 sed poti⁹ qd̄ cōpositū est, corrūpt̄ & destruit̄. Loquēdo aut̄ de potētia passiua illa q̄ receptiua ē
 alicui⁹ i re ad salutē & pfectionē: intelligēdū q̄ cū oīs potētia tal̄ est i aliquo & respectu alicui⁹ i
 aliquo vt i ip̄fecto, & respectu ei⁹ quo debet pfici, fm̄ q̄ i matia ē potētia ad susceptionē forē itra-
 se: & i sofa ē potētia vt iformet materiā: & sic i cōposito mutuo pficiūt̄: Vn̄ aīa separata a corpe
 ip̄fecta est i suo eē: nec pficit potētia ei⁹ & appetitus nisi fuerit corpori vñita: De tali igit̄ potē-
 tia & actu intelligēdū q̄ p̄t intelligi potētia cōponi vt cū actu cū eo in quo est: qd̄ est subtractū
 potētia, vel cū eo ad qd̄ ē, qd̄ supuenit ip̄si potētia: & ei cui subtracta est. Primo mō ē cōpositio
 ex potētia & actu in oī eo qd̄ est i potētia ad aliud secū vniēdū: & sic i materia scdm se vt nu-
 da cōsiderata absq̄ omni forma, cōsiderat cōpositio ex essentia materiē & possibilitate eius ad
 susceptionē formē. Silit̄ i quolibet susceptibili alicui⁹ accūtis vel accūtalis i se, intelligēda est
 cōpositio aliq̄ ex eo q̄ est scdm se, & potētia q̄ est susceptiū alteri⁹ i se. Et silt talis cōpositio ē
 i essentia cuiuslibet formē materialis: ex eo. l. q̄ ip̄sa est i se: & ex potētia q̄ est vniūlīs alteri ad
 ei⁹ iformationē. Est et̄ cōpō i essentia cuiuslibet creature: ex eo q̄ res ē i se absolute cōsiderata
 dicta a ratitudine: & potētia ad eē essentię suę. Est et̄ i essentia cuiuslibet creature ex eo q̄ est
 scdm se & a bsolute, & potētia ad teriationē suā i supposito. Est etiā in ipso supposito quocūq̄
 creature absolute cōsiderato cū potētia ad eē existētię. Est et̄ i illis q̄ habet existētiā i cōpletā in
 materia cū potētia ad esse cōpletū acgrēdū p̄ agēs educēs id qd̄ i potētia est ad actu. Est et̄ i na-
 tura gñis cū potētia quā habet ad differētias ad cōstitutionē speciei. Sed iste mod⁹ cōpōnis nō
 est vere cōpositio: qm̄ vt ifra videbit̄, potētia nō ē nisi respect⁹ fundat⁹ i eo cui⁹ est, in respectu
 ad aliud. q̄ cōparat⁹ ad id sup qd̄ i illo fundat̄, cadit i ei⁹ essentiā. Cōpat⁹ vero ad aliud, habet
 naturā respect⁹: q̄ nō facit cōpōne aliquā cū eo cui⁹ ē: vt silt ifra videbit̄. Iste aut̄ mod⁹ cōpōnis et̄
 siēt̄ vera cōpō i creaturis, oīno i deo cadere nō p̄t. ga i eo nulla ē oīno potētia ad vñionēcū alio
 vt ip̄se iformet aliid: vel vt ab aliquo alio iformet: sicut habitū est supra. Intelligentē vero cōpōne
 ex potētia & actu secūdo mō. l. cū eo ad qd̄ est: sic sunt totidē modi cōpōnis: quot iā p̄dicti: vt in-
 telligat fieri cōpositio ex oī eo qd̄ ē i potētia ad aliid: cū eo quo pficit illa potētia, cuiusm̄oi ē cōpo-
 sitio ex materia & forma. Potētia em̄ materiē qua materia est susceptiua formē, pficit p̄ formā: &
 potētia formē qua i clinaat ad materiā, pficit p̄ esse suū i materia. & silt est i cōpositione accūtis cū
 subiecto: & rei cū eē essentię, & essentię cū supposito: & suppositi cū eē existētię: et̄ i cōpletū i esse
 existētię vel essentię cū suo cōplemento. Materia em̄ est i potētia ad formā et̄ ecōuerso: et̄ subie-
 cti ad accidēs: et̄ ecōuerso: et̄ res vt res ē ad esse essentię: et̄ essentia ad suppositū: et̄ suppositū ad
 existētiā: et̄ incōpletū ad cōpletū. Et sic patet q̄ cōpositio ex actu et̄ potētia cōmuniſſima est et̄
 simpliciſſima: et̄ i oī alio mō cōpōnis icludit̄, nō ecōuerso. Nec tñ p̄t iueniri i deo: ga i ip̄o nō
 potest iueniri aliquor̄ diuersitas re absoluta vel intētione, vt infra videbit̄: quoq̄ tñ alterum
 necessariū est ad quālibet p̄dictarū cōpōnū: vt patet ex p̄deteriat̄, & aplius declarabit̄ iferi⁹.
 Vn̄ etiā diuina essentia sit habilis vt cōcipiat sub rōne sapiētię bonitatis & hm̄oi, & sic quodā
 mō est i potētia ad illa: sola tñ rōne hēc oīa abinuicē differit: & ab ip̄sa diuina essentia: q̄ nullā
 faciūt cōpositionē: ita q̄ quocūq̄ mō in deo cōsideret potētia, illa ab actu ad quē est, sola rōne

Summe

Ndiffert. Et sicut ab eo in quo est: & sic nullus compositionis potest esse pars. Cui igit ois potentia quod actu nata est facere aliquam compositionem differens est ab ipso: id deo autem oino non distat potentia ab actu neque differt: in deo ergo nulla potest esse oino composition ex potentia & actu. Ex quo relinquuntur quae sunt actus purus & simplex, ut infra amplius videbitur. In quo aperte patet quod deus ois creaturarum simplicitatem quartus simplex imaginatur, aut ponatur in esse, multum per omnem modum excedit. Liceret enim in simplicissimis creaturis: siquid tamen tales sunt, quod secundum plimum in viii. Metaph. non habent materiam neque sensibilem, neque intelligibilem: ita sit quod unusquisque eorum statim est illud quod est per essentiam: eo quod secundum Com. non est aliud additum: sed essentia est ipsum. Et secundum quod dicit Aquila. v. Meta. quiditas ois simplicis est ipsum. nihil enim ibi est receptibile suorum qualitatibus: Nullum tamen eorum statim est id quod est per existentiam, licet enim essentia eorum per generationem non vadit de incompleto ad completum: quia non sunt ex materia: nec ex aliquo persistente in potentia: vadit tamen essentia eorum per creationem de non esse ad esse: ad quod ipsa rei essentia quartum est essentia, in potentia est: quia solus deus in se est necessus esse. Oe autem aliud quartum est de se solus est possibile esse. Et ideo in quolibet tali necessitate est concipere compositionem ex illo quod est in se: s. ex potentia qua est susceptivum in se actus alicuius ab alio a se. Vnde dicit Aquila. i. Meta. Nihil est quod oino sit expoliatum ab eo quod est in potentia respectu sui ipsius nisi necessare esse. Et libro viii. Cetera oia extra necessare esse habent qualitates quae sunt per se possibles: quibus non accidit esse nisi extirpare. Et Com. dicit supra. iii. de anima. Nulla forma est liberata a potentia simpliciter nisi prima forma.

O
'Ad primum' princip.

Cad primum in oppositum: quod in deo est potentia quod perficitur per actum: Dicendum quod verum est de actu quod est agere. Sed illa perfectio non ponit aliud in deo agere: quia eius potentia agendi & eius actio ut in ipso sunt: eius substantia sunt. Et differunt sola ratione: quod in deo nulla ponit compositionem: ut patet loquendo de attributis. Nunc autem perfectio quartum diuina actio ponit in aliud extra se: solus in deo ponit perfectionem quod est respectus ad illud sine oī compone. Et de tali actu procedit obiectio. Loquendo autem de actu quod est ut habitus aliquis in natura & substantia rei: vel ut actus distinctus a potentia: talis non est aliud nisi deo perfectio potentiae in ipso: quia ponetur compone, ut patet ex predictis. Per idem patet ad secundum: quoniam procedit de potentia ad agere: quod actu procedit quartum terminatum ad opatum: non autem in quartum habet esse in opante: in quo sola ratione differunt: propter quod nulla oino compone ponitur in deo, ut dictum est.

Art. XXIX. de Compositione Dei cum aliis.

Isto quod in deo non sit composition ex aliis: sequitur videtur utrum ipse habeat componi cum aliquo alio. Et circa hoc queruntur octo. Primum: utrum habeat componi cum alio ut forma cum materia. Secundum: utrum ut materia cum forma substantia. Tertium: utrum ut accidentis cum subiecto. Quartum: utrum ut subiectum cum accidente, ad constitutum unius per accidens. Quintum: utrum ut motor cum mobili, ad constitutum unius ex se motum. Sextum: utrum ut finis cum ordinabilis ad finem, ad constitutum universum. Septimum: utrum ut unitas cum alio uno, ad constitutionem numeri. Octauum: utrum omnino careat omni modo compositionis.

A
Quest. L
Arg. 1.

In prima arguitur: quod deus habeat compositionem cum alio ut forma cum materia. Primo sic dicit Dionysius. iii. c. de celo. hier. Esse oīm est super esse diuinitatis. & ut dicit de die. no. c. i. Eorum quae sunt, essentia. Et. c. v. Ipse est esse existentibus. Sed nihil est esse vel essentia alicuius: quod non sit principium formale in eo: quia a forma sunt esse & essentia rei. ergo &c. Secundo sic oīs potentia passiva reducitur ad potentiam primi materialis: & oīs potentia activa ad potentiam primi agentis. secundum plimum: & Com. v. & ix. Meta. Sed potentia passiva in entibus sic reducitur ad potentiam primi materialis: quod non est in aliquo nisi quod in ipso principiū materiale est ipsa prima materia. ergo oīs potentia activa in entibus sic reducitur ad potentiam primi agentis: quod non est in aliquo nisi quod in ipso est principium formale primū agens. Patitur enim est proprium materialis agere autem est alterius potentiae. s. formae. secundum plimum. i. de genere. ergo &c. In contrario est: quod de se est principium formale in constitutione alicuius corporis cum materia, est ut pars respectu totius. & ita ut imperfectum quid. In deo autem nulla potest cadere imperfectio, ut infra videbitur. ergo &c.

In opposit.

B
Responsio.

Dicendum ad hoc, quod secundum quod recitat Augustinus. iii. de civitate dei, quantodam erat opinio quod deus esset animus mundi: cui mundus ipse totus sicut corpus est: & sicut materia. ut sit mundus ipse unus aequalis magnus constitutus ex anima & corpore: ac si deus ipse finis quodam naturae in seipso continetur oīa: & ex ipso quasi ex ipsis totius mundi anima qua ipse vivificat anima cuiusque viventium pro cuiusque

Arti. XXIX. Que. I. Jo. GLXXI.

nascentis forte sumantur. In quā sententiā incidit error Manichaeorum dicentium omniū corpora esse a deo malo tenebrarum, qui cum luctam habuit cum deo lucis, in bello commixtæ sunt partes dei lucis cum omnibus rebus corporalibus. Vnde & dicebat omnibus virtutib[us] inesse ex commixtione portionis diuinæ substantiæ cū eis. Propter qd & dicebat nullū virgultū carpendum esse neq[ue] anima malique occidendum, ne diuina portio occidatur vel contingatur in illo; & alia absurdā q[uod] plura, scdm q[uod] recitat August. in lib. contra epistolā funda. Vnde quia forma in unoquoc[unque] est principium essendi, ex iam dicta opinione critur opinio dicentium, q[uod] esse dei est esse formale cuiuslibet entis: & cum esse dei est ipse deus, ut habitum est supra, vterius ex hoc consequitur est error idololatrie hominū, putantium q[uod] totus mundus & quelibet pars mundi deus est. Vnde & dixerunt si diuersis partibus mundi cultum diuinum exhibebant. secundum q[uod] diuersimode diuersi in eis aestimabant præcellere diuinum esse. scdm q[uod] recitat August. i. de doct. Christia. Et est hic aduentum: q[uod] licet causaliter ex eo q[uod] deus ponitur esse principium formale omnium, consequit[ur] q[uod] esse dei sit esse omniū aliorū, & vterius q[uod] omnia sunt quasi portio quedam diuini esse ut dictum est: deceptio tamen circa vtrūq[ue] eorum ortum habuit circa esse dei & creature, credendo scilicet esse dei fore esse formale cuiuslibet creature. Cum enim videbat rem quācunq[ue] denominari esse simpliciter, & esse tale vel tale, ut hominem vel album, sicut esse tale attribuitur ei ab entitate tali quae est in ea, ut humanitatis vel albedinis, sic & esse simpliciter dicebant ei attribui ab entitate aliqua simpliciter quae est in ea. Quare cum entitas simpliciter nullo determinata aut specificata non conuenit nisi diuinæ entitati, ut habitum est supra: credebant igitur q[uod] diuina entitas inesset cuiuslibet creature: a qua denominaretur esse simpliciter. Hoc autem non esset nisi diuina natura esset forma in ea. Secundū hunc igitur modum ponebat q[uod] deitas esset forma vniuersi entis, dans esse simpliciter cuiuslibet enti tanq[ue] principium formale cadens in eius compositione cum eius propria natura tanq[ue] cum principio materiali, quo vniquodq[ue] habet esse suū particulare quo differt ab alio. Dicendo q[uod] esse in quo res cōmunicant sit diuinum esse a diuina natura existente in eis: esse vero quo vna res differt ab alia, sit esse proprium cuiusq[ue] a natura sibi propria quia vna res differt ab alia, secundum quā esse diuinum obumbratur in rebus secundū plus & minus: & cadit a sua similitudine quam habet in se. Ex secundū hoc forte dixit idololatra ille Trimegistus q[uod] deus est omne qd est, & q[uod] omnia plena sunt deo. Hic ergo oportet primo dictam deceptionem dissolvere, & deinde falsitatem ipsius positionis in se ostendere. Deceptio autē illa in qua erant paralogizati, processit secundum fallaciam equiuocatiōis, quasi arguendo sic. Homo non solum est ens talis: sed etiam ens simpliciter, & similiter q[uod]libet aliud. Cū ergo singulum dicitur esse ens tale ab eo q[uod] est in eo entitas & natura talis: ergo consimiliter vniq[ue]q[ue] dicitur ens simpliciter ab eo q[uod] in ipso est natura aliqua & entitas simpliciter, quod non est nisi diuina essentia. ergo &c. Qd non se quitur, quoniā esse simpliciter dicitur dupliciter. Vno modo esse in sua cōmunitate dictum. Alio modo esse primum & principaliter dictum, secundum q[uod] in ente creato ens simpliciter dicitur vno modo ens analogum ad substantiam & accidens, alio modo ens substantia respectu accidentis. Secundo modo esse simpliciter soli deo conuenit: quia est esse per essentiam, & non nisi est qd est necesse esse, ut habitum est supra, a quo omnia alia habent esse suum per participationem. Et est illud esse dei incomunicabile secundum personas absolutas & singulare, sicut & ipsa diuina essentia, ut supra determinatum est. Esse autem simpliciter primo modo est commune analogum creature & creatori, nō cōtinendo in se diuinā essentiā ut partem suam formale, sicut illi ponebat: sed participando esse diuinę essentię in similitudine rei creatae ad effigiem diuinę nature, ut expostū est supra, & infra amplius exponet. Illi autē nō distinguebant inter esse simpliciter primo modo & secundo, credentes non dici esse simpliciter nisi secundo modo, quod nō est verū. Esse enim simpliciter dicitur quia ideterminate & absolute acceptū, sed tale potest esse, ga nec est determinatū: nec aliqua intēritōe determinabile, cuiusmōi est ēē diuinū, ga ipm nō est nisi ēē. scdm q[uod] dicit b[ea]tus Diony. aut ga non est determinatū: est tñ determinabile p[er] aliam intentionē sibi advenientē, quēadmodū enim dictū est supra, in omni creatura cōpositio est ex essentia & esse. Errori prædictorū prope sunt, licet nō percipiunt, illi qui dicunt q[uod] esse in creatutis sit aliquid re diuersum ab ipsa essentia creature. Cum enim illa de qua dicit q[uod] sit ipm esse, sit, præter essentiā rei: & non potest esse accidens versu & absolute in re: quia tunc substantia non haberet esse nisi per suum accidens: cū tamen debet esse conuerso, eo q[uod] accidens nō haberet esse nisi p[er] substantiam: quia accidentis esse est inesse. Necesse ergo est eam esse substantiam. Quare cū non potest esse substantia alterius creature, quia substantia vnius creature nō dat ēē alteri: eo q[uod] vna creatura p[er] substantiā suā habet ēē aliud ab altera: necesse igit[ur] habent ponere q[uod] sit substantia creatoris: qd oīno est impossibile, ga ipa non dat eis esse: cōmunicando eis.

Summe

sum esse in nature identitate, sicut deus pater comunicat esse suum filio : & non potest esse creatura cui sic esse diuinum comunicet, sed solum creator deus, sed deus dat esse creature ad imitationem suam qualibet creaturam in esse producendo. Quod ergo ad imitationem esse dei procedit, ut prius effectus eius, quodammodo esse diuinum est, & secundum hoc esse dei proprium inquantum causat esse quodammodo sibi simile in creature, dicit esse quodammodo creature, cuiuslibet enim est creature nihil aliud est in creature quam respectus ad deum, in quantum sub ratione similis, est eius effectus, ut sicut veritas in creature non est nisi respectus in ea ad deum, ut ad causam formalem exemplarum: bonitas vero ut ad causam finaliam perfectivam quemadmodum determinabitur inferius, sic entitas in creature non est nisi respectus in ea ad deum, ut ad causam eius efficientem, quemadmodum expositum est supra.

G
Ad pri. prín.
Cec secundum hoc exponendae sunt auctoritates Dionysii adductae in primo argumeto, vnde Dionysius, capitulo Hierarchie inducit eas sic. Bonitate vniuersali supereffientialis diuinitas eorum quae sunt essentias esse substantiales adduxit, est enim hoc omni causa & super omnia bonitatis proprius ad communionem suam ea quae sunt vocare, ut unicuique eorum quae sunt ex propria definita analogia. Ex quo concludit intentus, & in argumento assumptu subdensus. Existencia igit oia esse eius participant, esse enim omnis est super esse diuinitatis. Super quo dicit Huius in communi. Quia propter esse dei quod est super omnem esse, esse habet quod substantia quicquid est. Est dico aliquid, quod sit esse dei, sed causatus ab illo. Secundum quod dicit Augustinus, super libro de sermone, xxviii. Si omnia quae sunt per te facta sunt, quid est quod tibi proprii tentasti? ipso esse, quod alius non dedisti. Et ideo dicit Dionysius, capitulo de diuinitate. Omnis quidem est quae sunt causale, ipsum autem nihil in cibis quae sunt, supereffientia exaltatum. & sequitur post aliqua interposita. Et omnia quae sunt, & nihil eorum quae sunt. Cui concordat illud quod dicit Augustinus, Metaphysica. Omne quod est ab ipso est, & non est communicans ei quod ab ipso est. Ipse vero est omne quod est, & tam non est aliud ex his. Vnde de Dionysius, ubi assumpta fuit secunda auctoritas, dicit sic. Simpliciter dicendum viventiū vita, & corporum quae sunt essentia, omnis vita & essentia principium, & causa per suam ut sine quae sunt acti uam, & continet bonitatem. Vnde & de divinitate, capitulo v. ubi ponit tertiam auctoritatem bene exponit scipio dicens. Deus non est ens, sed simpliciter & in circumscriptione totum in scipio coambiens & perambulans, & non erat nec erit magis, neque est, sed ipse est esse existens. Quod exponit subdensus. Omnis uocis quae est in ente qui est ante ens, principium & causa, & omnia ipsum participant, & a nullo existentia rea cedit. Ad secundum quod potentia activa in creaturis reducitur ad potentiam primi agentis, sicut potentia passiva in re est ex defectu & imperfectio qua haber posse esse, & non esse. Et ideo cum quilibet creatura ex se defectibilis est & ex nihilo: naturam creature ut creatura est, non repugnat primu[m] principi potentiak, cuiusmodi est materia, quin possit esse de natura & substancia ei. Potentia autem activa in re, est ex actualitate & perfectione eius, & ideo summe & primo habet esse in summe actuali & perfectio ente, & in aliis ex actus litteris & perfectionis eius participatione, quibus ex eo quod sunt ex nihilo repugnat summa actualitas & perfectio quae est in diuina substancia. Propter quod licet de entia creature potest esse id quod est primo in potentia passiva, ad quod habet reduci ois potentia passiva, non tamen potest esse de eius essentia id quod est primo in potentia activa, ad quod habet reduci ois alia potentia activa, vnde deficit simile.

H
Ad secundum
Quæstio. II.
Argu.

Ista secundum arguitur: quod deus habet compositionem cum alio, ut materia cum forma, primo sic, esse materiam opponitur non enti per immediationem, quia materia secundum Augustinum est prope nihil, & secundum Platonem, media inter ens & non ens, siue inter aliquid secundum formam & nihil. per summam ergo immediationem se habet prima materia ut aliquid ens ad nihil. Quare cum aliquid & nihil secundum se per immediationem opponuntur contradictorie: ergo materia & nihil opponuntur contradictorie, quia secundum Philosophum contradictione est oppositio cuius non est medium secundum se. Nunc autem ut idem dicitur, tantum unum unum opponitur, & ut habitum est supra Deo nihil est oppositum, nisi non ens. Deus ergo est prima materia, illa autem componi habet cum forma, ergo &c. Secundo sic, esse creature resoluti habet in illud a quo participat, quia omnis participans resolutur in illud a quo participat. esse creature resolutur in esse materiam prius, quia in hoc abilitat ultimum. Secundum Philosophum in fine primi Physicorum, creatura ergo esse suum participat a prima materia, id autem a quo creatura participat esse suum, deus est. Secundum predeterminata, ergo &c. sicut prius. In contrarium est, quia materia minime habet esse, & est summe in potentia. Deus autem maxime habet esse & in actu. Minime ergo habet rationem materie, quare nec componibilis est cum alio: sicut materia cum forma,

In oppositum.

Arti. XXIX. Quæ. II. Fo. CLXXII.

Fatua in rei veritate est ista quæstio, nec esset proponenda in serie quæstionum de deo, nisi quia aliqui deum esse primam materiam hoc fatuissime posuerunt, quos videtur tangere Philosophus cum eorum ratione in. xii. Metaph. Dicit enim ibi quod quidam qui estimabant estimacionem Pytha. & Achill. dicebant, quod bonum & nobile non est in primo, cuius rationem assignabant, quia principia semper imperfectiora sunt principiatis. Plantarum enim principia (ut dixerunt) & animalium sunt semen & sperma, bonum autem & perfectum est in eis, quæ sunt ex illis principiis, & non in ipsis principiis. Animalia enim & plantæ perfectiora sunt seminibus & spermate. Quare cum deus secundum omnes non sit nisi primum principium omnium, ipse est ens imperfectissimum. Cum ergo tale ens non sit nisi materia omnino prima, dicebat ex hoc quod deus est materia prima, & per consequens quod caderet in compositione omnium cum forma. Et accepit isti opinionem suam a primis philosophantibus, Stoicis scilicet & Epicureis, qui oiam secundum substantiam dicebat, quia non videbant substantiam nisi materiam, & illam solam dicebat esse primum principium omnium; formas autem nihil esse dicebant nisi modos quosdam materie, resultantes ex partium compositione & ordine, ex quibus dicebant primo causari figuræ & Mathematica, & ex figuris motus & naturalia, & sic materiam, tanquam id quod solum erat secundum eos principium & causa omnium, & in omnibus substantialiter tanquam tota substantia omnium, ponebant esse deum. Quorum opinio omnino stare non potest, quia virtus mouentis & moti necessario sunt contrarie, & maxime mouentis primi universaliter non moti omnino, & primi moti nihil omnino mouentis. Virtus enim mouentis est ex dispositione perfectiis, qua res est aliquid in actu, & fluit in aliud. Virtus autem moti est ex dispositione imperfectionis, qua res est aliquid in potentia, & recipit aliquid ab alio. Vnde motus ut est actio ab agente & mouente, est dispositio perfecti ut perfectus est: ut vero est passio in moto, est dispositio imperfecti ut imperfectum est, & ideo mouetur & transmutatur ab agente tanquam contraire, quousque fiat simile, & cesset motus. Quare cum deus universalis motor est, & primus omnis, & materia est primus & universaliter motus. Deus igitur & materia summe distant in essentia: & ideo minime possunt esse idem, maxime cum materia id quod est, in potentia est, omni actu perfectiis carrens: quæ non nisi ab alio recipit, quod non potest esse nisi ens in actu, potest enim simpliciter posterior est actu. Secundum enim Phis. ix. Metaph. semper potentia in uno, precedit actus in alio, quod enim est in potentia non procedit ad actum nisi per aliquid praexistens in actu. Et secundum hoc responder Phis. in. xii. Metaph. dictorum ratione, dicens quod illud non est verum quod ipsi reputant verum. Sed anima enim & alia principia quæ sunt imperfecta, non sunt simpliciter prima & principia omnium, sed solummodo aliorum, ipsa enim sunt principiata ab aliis precedentibus perfectis, a quibus descendunt illa semina. Gallina enim simpliciter procedit ovi simpliciter, licet hoc ovi procedat hanc gallinam quæ nascitur ex illo ovo: & cum hoc gallina & omne perfectum a quo habet esse & definiendi semen ad generationem sui similis, & speciei perpetuationem, habet aliam causam priore simpliciter non in suo genere, ut cause materialis & principii imperfecti existentis in potentia, sed in genere cause efficientis & mouentis & principii existentis perfecti in actu sine omni potentie passione per se dictæ admixtione. Vnde dicit Phis. in. xii. predicto. Primum autem non est semen factum, sed aliquid perfectum, verbi gratia, quod oportet hominem esse ante sperma, non illum qui fit ex hoc, sed alium ex quo fit semen. Vbi notat duplarem ordinem eorum quæ fuit, unum individualium eiusdem speciei adiunxit, secundum quod ab homine procedit semen, & de illo semine generatur alius homo, a quo iterato procedit semen ad alterius generationem, & sic in infinitum. Alium totius speciei ad suam causam efficiet, a quo tota species habet esse, & in esse conservari & moueri ad continuam generationem. Primum ordinem appellauerunt Philosophi accidentalem, & dicebant quod posset procedere in infinitum in ante & post assumendo. Secundum vero appellauerunt ordinem essentiam, in quo dicebant necessario statu esse in mouentibus & motis se habebit, quod ordinem, ut probatur. ii. Metaph. & hoc in primis mouens ex se non motu, & in ultimis motum ex se non mouens, ut probatur. viii. Phys. Et per hunc modum ponebat generationem & motus semper fusile & fore, & generationem infinitam tamen ex parte ante, quod ex parte post, de quo non est hic locus pscrutatiois ad sensus. Sed sufficit nobis ad sensus videre quod in primo ordine Pythagorici & Achillei aspiceretur ad principium materiale quod solum cognoverunt in entibus, non autem ad aliquod principium mouens & agens, ut dicit. ii. Metaph. Et ideo vel deus non potuerunt ponere nisi principium entium, neceesse habebat deum ponere esse primam materiam, & ideo minime bonum & nobile. Nos autem debemus aspicere ad secundum ordinem, & ad principium agens & mouens, a quo habet esse, & principium materiale imperfectum, & etiam principium forte, & tota species perfecta constituta in omnibus suis individualibus, & dicere debemus illud primum principium esse deum. Deus enim causarum & omnis videtur esse principium quoddam, ut dicit in primo Metaph. Quidquid

k
Resolutio
quest:

E

M

N

O

Summe

principium agens & mouens cū principio materiali nunq̄ coincidit, neq; in idem numero, neq; in idem specie, vt dicit primo Phy. Deus igitur omnino nō potest venire in cōpositionē aliquā cum principio formalī, vt materia.

P

Responsio.
Ad pri.prin.

¶ Ad primum in oppositum: q; non ens opponitur contradictrō deo & materiē: ergo sunt idem: Dicendum q; aliquid opponit alicui duplī. Vno modo per se & primo, hoc modo ens cōmuniſſime acceptum ad ens creatum & increatum, ad ens per essentiam & per existētiā, opponitur nō enti pure. Alio modo per se, sed non primo, hoc modo qdlibet ens sub ente cōmuniſſime dicto opponitur non enti, scilicet ratione qua est ens simpliciter, nō ratione qua est ens tale. Quod ergo dicit Phis, q; in contradictrō vñi vni opponitur, verum est primo & per se, per se autem non primo possunt multa vni opponi. Primo modo ens oppositum non enti est tantum vnum, analogica scilicet cōmunitate. Secundo modo quodlibet ens inquātū in se habet entis naturam opponitur non enti, & sic deus & materia non enti opponuntur per immediationē, non tamen per equalē distantiam in natura & esse. Quātum enim res est magis in potentia, magis appropinquat non enti, & quanto magis est in actu, tanto magis distat ab ipso. ¶ Ad secundū q; esse creature resolutur in materiam &c. Dicendū q; est quedam resolutio qua aliquid resolutur in aliud tanq; in imperfectum ex quo habet fieri, vel tanq; in perfectū a quo habet fieri. Primo modo sit resolutio in materiam, eorum quae habent materiam. Secundo modo in primū agens. Ab eo in qd resolutur res primo modo, nō participat suum esse, sed solum suum posse esse, sed ab eo in qd sit ei⁹ resolutio secundo mō. Et sic non oportet q; deus sit prima materia, licet in ambo sit resolutio, qm̄ hoc sit diuersimode: vt visum est.

R

Questio. III.
Artic.i.

Ira tertium arguitur: q; deus habeat cōpositionē cum alio vt accidens cum subiecto. Primo sic. Omne esse habet esse in aliquo ente: ga esse est actus entis. Deus est esse purum, vt habitum est supra, ergo est in aliquo ente. Nihil autē habet esse in seipso, nisi scdm accidens, scdm P̄lm. 4. Metaph. In deo autē nihil cadit scdm accidens, ergo esse qd deus est habet esse in aliquo ente alio a se, per se: non sicut forma substantialis, vt habitum est supra: ergo sicut accidens in subiecto, talem autē compositionē cū ipso habet, ergo &c. ¶ Scđo sic. illud qd est in re aliqua pater eius essentiā, vt accidens eius est in illo, quicq; em̄ est in re p̄tēr intentionē essentiā sue, accidens eius est, vt habitū est supra. Deus est huiusmodi, scdm illud de causis. Prima causa est in oībus rebus p̄tēr hoc q; cōmīceatur cum eis, hoc est p̄tēr hoc q; sit aliquid de eis essentiā, ergo &c. ¶ In cōtrarium est, qm̄ illud qd habet cōpositionem cū alio vt accidens eius, nō potest esse eis primum, substantia em̄ est, prior accidente, scdm P̄lm. vii. Metaph. Deus autem est primum ens, scdm p̄determinata, ergo &c.

S

Responsio.
In oppositū.

¶ Dicendum ad hoc: q; sumendo accidens proprie qd est res alicuius p̄dicanē torum. ix. cum scdm supra determinata Deus nō potest esse res alicuius p̄dicamenti, manifestū est q; de⁹ nō p̄tēr accidēs, & ita cū nullo habere cōpositionē sicut accidēs cū subiecto. Neq; similiiter sumendo accidēs cōmūniter, p eo qd est dispositio aliqua circa rem extra eius intentionē, ad modū quo essentiā rei accidit esse & nō esse, vniuersale & p̄ticulare &c. h̄mōi, vt habitū est supra, quō etiā iſeriora accidētū superiorib⁹ suis, vt intentionē entis qua est ens, accidētū rō principiū & principiū, substatię & accidētis, & h̄mōi. vt vult Auic. i. Metaph. suę. De⁹ em̄ nulli p h̄c modū accidit vt dispositio ei⁹ accidētalis, sed oī respectus quē habet creatura ad deū, est ei essentiālī & realis, ga est ei⁹ tanq; ad suā causam, primo formalē, qua habet eē q; sit aliquid in natura & essentiā, vel tanq; ad suā cām efficientē. Scđo qua habet eē aliquid in existentiā, vel tanq; ad suā cām finalē. Tertio qua habet esse q; sit aliquid in sua cōsummata pfectiōe, qm̄ ex ipso & per ipm & in ipso sunt oīa, vt dicit Ap̄ls. Rom. xi. Ecōuerso aut̄ respectus h̄mōi respōdens in deo ad creaturas, est tātū rōnis, vt infra videbit. Nullo ergo modo deo cōuenit cōpositio cū alio vt accidēti cū subiecto: quia nullam rationem accidentis habere potest.

T

Ad pri.prin.

¶ Ad primum in oppositū: q; non est esse nisi in ente: dicendū q; verū est, sed in deo esse & ens subsistens nisi sit subsistere personarū, sola rōne differunt. vnde nō scdm aliā differentiā realē, sed rōnis nostrē solūmodo, vel respectus psonalis cōcipimus esse dei existere in ente. In creaturis aut̄ scdm intentionē differunt esse, & id i quo est: vt dicāt est supra, & talis differentiā sufficit vt vñi dicāt esse in altero, vt nō oportet ponere eē dei in ente alio q; sit ipse deus. Et qd assumit i ar gumēto, q; nihil est in seipso nisi p accidēs: verū est idifferēs oīo nō solū relatiōe, sed & rōne & int̄iōe & re, vt cōtingit i amphora, de qua ponit Phis exēplū. Ipa em̄ tanq; idifferēs a seipso re & rōne dicit esse in se per vñum qd continet, & ita per accidens, vt ibidem determinat. Si tū aliquid diffe-

Arti. XXIX. Que. IIII. Fo. CLXXIII.

rat a se rōne vel relatione aut intentione bene potest per se scđm hm̄oi diuersitatem cē in seipso, ut contingit in proposito, sicut patet. Ad secundum: q̄ deus est in omni ente aliquid pr̄ter eius essentiam: ergo &c. Dicendū q̄ verum est: non per inherētiam qualiter accidēs est in subiecto sed per operationem tanq̄ dans esse & conseruans, vt alibi habet declarati.

V
Ad secundū,

Ica quartum arguitur q̄ deus habet compositionē cū aliо: vt subiectum eiī accidente. Primo sic. Philosophus dicit in primo Physi. Substantia nulli est accidentis, ex quo sumit Auicen. q̄ substantia in uno nō potest esse accidēs in alio. qd̄ probatur per exemplum. Calor enim nō potest esse forma substancialis ignis quia est accidentis alterius. sed sapientia, virtus, iustitia, &c. huiusmodi accidentia sunt in homine & angelo, & sunt in deo, ergo in ipso substantia esse nō posunt: sed accidentia. sed id in quo est accidēs cōpositum est cū ipso vt subiectum. ergo &c. Secundo sic. quicquid dignitatis & nobilitatis est in creaturis: totum deo attribuendum est: vt infra videtur. sed accidentia esse in creaturis: dignitatis est & nobilitatis: vt patet in sapientia, bonitate, & hm̄oi: scđm Augusti in ser. de imagine. per hm̄oi enim vt dicit reformatur imago in homine. ergo ponenda sunt esse in deo. omne tale haber cōpositionē cū alio: vt subiectū cū accidēte. ergo &c. In contraria est: qđ omne cōpositū cū alio vt subiectū cū accidēre: in potentia est ad illud quātū est. de se: qđ accidens est qđ adest & abest p̄ter subiecti corruptionē. secundū Porphyrii. In deo autē nulla cadit potentia ad aliud a se: qđ in ipso nulla cadit cōpositio ex potentia & actu. ergo &c.

A
Quæst. iii.
Argu. i.

In oppositū.

Dicendum q̄ ista quæstio nihil aliud querit: q̄ an in deo sit aliquid accidēs, vel posse esse: qm̄ si sic, esset vel posset esse in ipso cōpositio ex substantia & accidente. si nō, non. Et est dicendum absolute q̄ in deo nullum potest esse accidens: & per consequens nego cōpositio ex subiecto & accidente. Cuius potissima ratio est: q̄ deus ex hoc q̄ est primū ens: nihil potest habere in se per participationē ab alio: quia quicquid habet aliquid ab alio p̄ participationē, necessario id habet ab eo qui haber illud per essentiam: & ita prius eo & essentialius est: vt patet ex prae determinatis. Deus ergo quicquid habet in se: habet per suam substantiam: & qđ sic habet, est substantia taliter illud: nō subiectum eius: tanq̄ subiectum ei qđ sibi accidit. vnde deus ita est bonus, q̄ nihil aliud est q̄ bonitas ipsa: ita sapientia: q̄ est ipsa sapientia sua: & sic de aliis quæ ei attribuuntur. Aliter enim deus stabilis esset: & in potentia ad aliud a se: vt obiectum est. Et hoc est quod dicit Aug. v. de Tri. Inteligamus deum si possumus, sine qualitate bonum, sine quātitate magni, sine villa sua mutatione mutabilia facientem: nihilq̄ patet. Aliæ vero res quæ dicunt essentiæ vel substantiæ: capiunt accidētia: quibus in eis fiat vel magna vel quātulacū mutatione. Deo autem aliquid hm̄oi accidere nō potest: & ideo sola est immutabilis substantia vel essentia quæ deus est. Accidens enim dicit non solet: nisi qđ cum aliqua mutatione eius rei cui accidit amittit potest, nihil itaq̄ accidens in deo: quia nihil mutabile aut amissibile. In rebus enim quæ p̄ participationem magnitudinis magnæ sunt: quibus aliud est esse: aliud magnas esse: in his rebus aliud est magnitudo: aliud qđ ab ea magnitudine magni est. sed illa ē vera magnitudo qua magni est quicqd aliud magni dicit: q̄ primū magna est: multoq̄ excellentius q̄ ea quæ participatione eius magna sunt. Deus autem quia ipse non ea magnitudine magnus est quæ ipse nō est: vt qđ particeps eius sit deus cū magnus est: alioquin ipa ē et maior magnitudo q̄ deus: deus ergo magnitudine magnus est: ipseq̄ est eadem magnitudo: p̄e bonitas sua, aternitas sua, potētia sua. Et ideo dicit Boethius de Tri. Nullum in eo aliud pr̄ter q̄ id quod est. nego enim subiectum fieri potest. nulla igitur in eo diuersitas: nulla ex diuersitate pluralitas: nulla ex accidentibus multitudo. & de hebd. Quod est, aliquo modo participare potest. Sed ipsum esse nullo modo aliquo participat.

B
Responsio,

C

Ad primū in oppositū: q̄ accidēs in uno nō pot est substantia in alio &c. Dicendū q̄ verū est sub eadē ratione rei & naturæ: vt caliditas cū sit eiusdem rei & naturæ secundū speciem in corpore simplici & mixto: cū sit accidēs in mixto nō pot est substantia in simplici. sed in p̄posito sapientia, bonitas, & hm̄oi in deo & creaturis nō sunt eiusdem rōnis secundū rē & naturā: qđ in nullo rea li cōcūt creator & creatura: vt habitu est supra: sed rōnum: talia in creatura p̄portionalia sunt & cōsilia correspōndib⁹ in deo. ppter qđ id qđ accidēs est in creatura, bñ pot est esse substantia in deo: qđ etiam in creaturis accidētia sunt virtute in substantia: eo q̄ substantia est causa accidētiū: & secundū P̄m. principia substantię sunt principia principiōq̄ accidētiū: & nō solū qđ est accidens in creatura sub alia rōne rei est in deo: sed & qđ est substantia in utroq̄ sub alia rōne rei est in deo q̄ in creatura. Propter qđ dicit Boethi⁹ de tri. Dece p̄dicemēta q̄ de feb⁹ ob⁹ vniuersaliter p̄dicat. i. substantia, qualitas, quantitas, ad aliqd, ybi, sitū esse, facere, pati, pars eorū in reliquā terū p̄dicatiōe substantia.

D
Ad pri. p̄t⁹

x.v.

Bulmē

tia est: pars vero in accidentiis numero est: atque hec cū q̄ in diuinā vertit p̄dicationē, cī dīta mutantur. Nā substantia in illo nō est vere substantia sed ultra substantiam. nā cū dicim⁹ de⁹, substantia signifi-
care videmur, sed eā q̄ est ultra substantiā: cū vero iustū qualitatē: sed non accidentiale: sed eam quę
nō solū substantia sed ultra substantiā est. Nō n. aliud est q̄ est, aliud q̄ iustus est: sed idē est esse deo
& esse iustū: & sic de ceteris: secundū q̄ ipse prosequitur. sed de hoc amplius videbit̄ inferius. Ad
secundū q̄ accidentia sunt dignitatis in creaturis &c. Dicendū q̄ circa ea quas recipiuntur in crea-
turis: duo est considerare: quorsū vñst̄ est ratio ipsius rei: secundū est modus existēdi eiusdē: & vñst̄
q̄ mō est iuenerit in ea aliqd nobilitatis & aliqd ignobilis annex. q̄ em̄ q̄libet creatura sit natu-
ra & essentia aliqua: & q̄ habeat eē: hoc dignitatis & nobilitatis est in ea. q̄ autē hoc nō nisi ex par-
ticipatione habet: hoc ignobilis annex & defectus cōmuniter tam in substantia q̄ in accidente. q̄
vero esse nō habet in se: sed in alio existē: hoc specialiter ignobilis annex est in accidentibus. Remouēdo
igit̄ oē id qd ignobilis annex est in creatura a deo: oē qd nobilitatis est in ea: in deo sub ratione nobilio-
ri inuenit: ga sub rōne nobilitatis oppositē ignobilis annex: secundū quā reperit in creatura. qd. n. est in
creatulis p participatione: hoc est in deo p essentiā: & qd est in creaturis p in h̄ rētiā: hoc est in deo
p substantiā: & ideo nihil in eo pōt habere rationē accidentis: de his amplius dicetur inferius.

E
Ad secundū.

F
Quest. v.
Argu. i.

Ira quintum arguitur: q̄ deus habeat cōpositionē cū aliorū motor cī mobili,
ad constituendū vnum compositū motum ex se. Primo sic. primum motum
mouetur ex se: quia secundū Phil. viii. Phy. omne motum ab alio reducitur ad
motum ex se: tanq̄ ad primū motū, primum motum mouetur a causa prima:
scdm Philosophi. xii. Meta. &c. i. Cæ. & Mun. quas non est nisi deus. Motum au-
tem primum ex se compositum est ex motore & subiecto. scdm Auer. de sub-
stantia orbis. & vt dicit Phil. viii. Phy. Motum ex se diuisibile est in duo. quorum vnum est per se
mouēs: reliquū vero per se motum, non est autē diuisibile aliquid nisi in illa ex quibus habet com-
poni. ergo &c. Secundo sic. Res cum illo habet cōpositionem in esse: a quo habet numerari. formę
em̄ non numerātur nisi per materiā cū qua habent cōponi. in cēlestib⁹ etiā motores numerantur nu-
mero mobilium. scdm Phil. xii. Metaph. ergo cum eis aliquā habent cōpositionē. Deus autē in mo-
toribus est primus: quia omnes alii ad ipsum habent reduci: vt habitum est supra. ergo &c. Contra
est: q̄ omne habens compositionē cum alio: quodāmodo dependet ab illo: sicut patet in compo-
sitione formę cum materia, quę ab inuicem dependent secundū esse: & in artifice & instrumēto, quę
abinuicē dependent secundū operari. De⁹ ait vt motor a nullo dependet neq̄ secundū esse, neq̄ se
cūdū operari: quia ipse posset esse etiā nihil moueret, neq̄ esset vñlum mobile: & similiter posset ope-
rari immediate qua operatur per medium. ergo &c.

In oppositi.

C

G
Resolutio. q.

H

G

I

Hic aduertendū est q̄ sententia Philosophi videt̄ esse in. xi. Meta. q̄ oēs motus
cēlestes sic se habent: q̄ necesse est vt vñfiquisq̄ eorum fiat per aliqd aternū per se & secundū
substantiam: & vt substantiae mouentes sine secundū numerum mobilium: ita q̄ si aliquę pos-
natur omnino esse, debent ponī mouentes: & q̄ nulla sit substantia abstracta qua non moueat. Et
hoc ideo, vt dicit ibidem Cōment. q̄ vnaquę earū sit perfecta p suum motum: & q̄ aliter inueni-
teret in dispositione diminuta: & si aliquę inuenirentur non mouentes, essent otiosę. Sed h̄mōi sub-
stantię ponunt a phis mouere dupliciter: & vt agēs impellēs in motum: & vt finis: vt. s. mouens si
bi assimilēt motum: scdm q̄ exponit Cōment. phil. sup. xii. Metaph. Sed hoc ponebant dupliciter.
Vno modo q̄ eadem substantia numero moueret sicut impellens & sicut finis: vt videtur pone-
re Cōment. Alio modo vt alia mouet sicut impellens, alia vero sicut finis: vt secundū hoc duplex
ponatur motor. vñs intra: vt virtus in corpore secundū esse: licet separata secundū essentiā: ga-
est motor tñ: & non forma materiæ. Alius vero separatus & extra: vt enim dicit Autcen. ix. Me-
taph. sive, p̄t intelligētiā quę est motor eisli secundū substantiā separat⁹, in quolibet cælesti cor-
pore est alius cōiunctus. Et quomodo hoc, exponendū est loquendo de creaturis. Motor primo mo-
do, deus esse non pōt: & ita vt motor communis & iunctus non potest habere aliquā cōpositio-
nē cū mobilī primo: ga talis motor limitatus est & habet virtutē finitā pportionalē suo mobilī: vt
dicendū est loquēdo de creaturis. vñ talis motor secundū Phil. nō moueret suū pprū mobile si in
ipso eēt vna stella plus, nisi cū fatigatio & peina: vt dicit secundo Cæ. & Mun. Q̄uis em̄ secundū
phos, motores orbū eq̄les sint in hoc q̄ glibet mouet motū in infinitū: tñ nō sunt équales in vigore
mouendi. Motor em̄ orbis majoris fortior est in mouendo: q̄ motor orbis minoris: vt motor orbis
minoris orbē majorē mouere nō possit. De⁹ ait ga est infinita virtutis vigore, vt infra dicit̄ nulli
mobilī pōt esse pportionalis. Secundo impossibile est deum dicere cōponi cū aliquo corpore dicto
modo: qm̄ h̄mōi cōpositio nō est etiā secundū phos nisi per aliquā naturalē colligantia motoris dī

Arti.XXIX.Que.VI.Fo.CLXXIII.

mobilis:quā nō pōtē dī habere cū aliquo mobili: quia quādōcīq; aliqd alteri cōponit naturali colligātia ad ipsum,per intūcē pficiunt ambo in cōposito ex motore & mobili:secundū q; dictū est per Aver. statim. Et cum hoc etiā neutrū sine altero esse potest. Vnde Phis posuit q; celi nō potuit nō habere esse a suo primo motore:vt declarādū est loquendo de creaturis. Quare cū deus cum nulla creature colligātiā habet naturalē:vt ab ipso aliqua necessario in esse pcedat:vt similiter dicēdū est loquendo de creaturis:Deus igit nec vt talis motor aliquā cōpositionē cum aliquo habere pōt. Nulla ergo necessitate naturē deus alligat⁹ est alicui corpori cēlesti: aut etiā toti mundo. Et licet hoc dicant ponere p̄bi de motoribus inferioribus:nō tamen sentit hoc Phis Aristo.de primo moto re quē deum vocat.Ipse,n.dicit in secundo Cē. & Mun.q; res bona completa est existens bona absq; opatione,nō indigēs opatiōe qua fiat bona:& res p̄tinqua ei recipit bonitatē vna opatione parua:& res longinqua opationibus multis,quēadmodū declarat p̄ exēpla: q; sunt qđā corpora sana absq; om̄i opatione:qđā opatiōe parua:qđā opatiōe multa. Prīmū bonū qđ dicit esse vnū, solas de⁹ est se cēdū ipsum. Propter nullā ergo p̄fectionē agrēdā debet dici de⁹ cōponi vel colligari cū aliquo corpore. Etiā licet moueat oīa vt ipellens & vt finis: hoc ex ei⁹ summa p̄fectione & liberalitate puenit:nō ex aliq; necessitate:vt exponēdū ē loquēdo de creaturis. Siue ergo ponam⁹ deū īmediate mouere orbē primū,aut totū vniuersum:siue ponamus cū motorē mediātū mouētē primū orbē vel totum vniuersum mediātibus intelligētis,vel alligatis singulis orbibus quadā necessitate naturē vt dīctum est:secundū Phorum sentētiā:siue nō alligatis naturē necessitate:sed solū voluntatis obediētia,secundū sentētiā catholicoꝝ:secundū q; dicit Aug.viii.de tri. Cogitant̄ angeli mīdi sp̄is cēlestia corpora inspirantes: atq; ad arbitrium quo seruiunt deo mutantes atq; veriantes, ex nulla cū naturē necessitate ponendū est deū cōexionē dependētē habere ad aliquod corpus mobile:ne q; ad vniuersam creaturā:sed q; creaturis influit esse & motū: hoc puenit ex cī⁹ p̄fectione & volētatis libertate:vt īfra exponēdū est. Absolute ergo cōcedēdū est deum nullā habere cōpositionem cum alio:vt motor cum mobili.

Ad primū ī oppositū:q; primū motū mouetur ex se:& hoc a causa prima:Dividēdū q; determinatio Phis.viii.Phy.cīrca motū est:q; mouētib⁹ & motis se habētibus p̄ ordinē:q; s. hoc moueat ab illo:& illud ab alio:impossibile est p̄cedere ī infinitū. Ex quo concludit q; necessaria est deuenire ad aliquod primū motū:qđ necesse ē moueri ab alio:aut a scipio. Et quia qđ est p̄ se, semp̄ prius ī gradu est & ordine naturē:eo qđ est p̄ aliud:ex illis duob⁹ accipit talq; primū fundamentū oīm eorū quē nūtī ꝑbare ī. viii.Phy.q; s. primum motū moueat scipium: qđ probat nō posse fieri secundū id:ex quo cōcludit illud qđ assumptū est:q; s. motū ex scipio necesse est diuidi ī duo:quorū vnū est p̄ se mouēs:aliud aut p̄ se motum. Et patet q; eius argumētatio nō pcedit nisi de motore primo cōiunctō:qui mouet causatum primū.s. primū orbē:vt fibi appropriat⁹.& sic nihil ad p̄positum de deo qui est motor oīm primus vniuersalis:& oīno separatus:vt dictū est. Quo modo autē secundū veritatē catholica sentiendū est de motoribus orbū & motoribus,exponendum est determinādo de creaturis. Ad secundū q; motores numerant numero motū & mobilū &c. Dicēdū q; bñ p̄cedit ratio iuxta determinationē p̄bi:p̄ motor qlibet cōiunctus cōpositionem aliq; quā habet cum mobili vt mobile est.Sed de motore deo(fi tñ alicuius sit immediatus motor) nihil pōt cōcludere:ga illū ponim⁹ extra rōnē aliorū motorō. Qđ Auicē,dicit etiā posuisse plām:ybī dīcit ī. ix.Meta.sue. Qui sequuti sunt cū ex sapientissimis Peripateticis,nō remouent multitudinē nisi a motore vniueritatis:& attributis multitudinē motorib⁹ separatis & nō separatis:q; sunt p̄prii vniuersitatis eoz. Posuerūt igit primū ex separatis p̄prius id qđ mouet sphēra primam, līti ergo viderunt q; motor vniueritatis est quidā:& post eum vnaquęq; stella habet alium motorem p̄ prium. Sed de hoc latius est perscrutandum:loquendo de creaturis.

Ircा.vi.arguit q; de⁹ habeat cōpositionē cū aliis sicut finis cū eis q; sunt ad finē ad p̄ficiēdū vnitatē vniuersi. Primo sic:Nō est ordo naturalis nisi ex aliqua cōexione naturali ordinatore. In nullo em̄ cōnexa naturaliter ordinē nō habent adintūcē nisi accidētālē: sicut īdiuidua diuersa sub eadē specie inter se & respe cū speciei.ordo naturalis est in vniuerso inter deū & creaturā mīdi. Aliter.n. mīdus nō nisi accidētāliter depēderet a deo,ergo de⁹ & creatura aliq; naturali cōexione cōnēxi sunt:q; nō est sine cōnexori aliq; cōpositione,ergo &c. Secūdū sic,creatūræ oīs se habēt ad deū: sicut ad suū finē:vt cōmilitones exercit⁹ ad ducē:fm plām ī. xii.Meta,sed dux ex exercit⁹ aliquā cōpositionē habet cū militib⁹ ad cōstituēdū vnitatē exercitus. Ipse,n.exercitus caput est:& milites mēbra,ergo &c. In cōtrariū est q; cōponētia semp̄ sunt vt imperfectū & in potētia re spectu totius cōpositi. Deus nullā patit imperfectionē:neq; est ad aliqd ī potentia,ergo &c.

k
Responſio
l
Ad pri.pri.

Ad secundū

M
Quāt.vi.
Argu.i.

In oppositū

Summe

N
Responso.

Dicēdū ad hoc: q̄ cū deus se habet ad creatā in trīplī ḡnē cāusē: formalis, efficiētis, & finalis: sicut cū eis nullā pōt habere compositionē vt forma: ga nō est forma inherētē: sed exēplaris: vt habitū est supra: neḡ vt efficiētē: ga nihil mouet vel agit p̄ aliquā naturalē colligantia ad motū & actū: vt habitū ē iā: sic i rei veritate nō pōt cū eis habere aliquā cōpositionē vt finis: ga p̄ nullā depēdētiā se h̄; ad ea q̄ sunt ad ipm sicut ad finē. Nō n̄. mouet ad se alia a se: vt ab eis aliqd bonitatis & pfectiōis accipiat: dicoētē David ad dū in psona ois creature: Bonorū meorū nō eges: sed vt eis suā bonitatē & pfectionē cōicer: ad quā cōsequēdā oia alia agunt & mouēt. Vñ Phis in xii. Metaph. querit quomodo in natura totū vniuersi sit bonū & noble: vtrum s̄. sit aliqd bonū dī stīncū p̄ se & absolutū bonū: non recipiēt bonitatē ex ordīne ad aliud: an sit bonū vniuersi p̄ ordīne. Et respōdet q̄ vtroq̄ modo est bonū in vniuerso: vt i exercitu & ciuitate est bonū qđdā in ordīne: & bonū aliud absolutū ē in duce exercit⁹ & ciuitatis: qđ nō ē ei bonū ex ordīne quē habet ad exercitū vel ciuitatē: sed ecōuerso, in exercitu vel ciuitate nō est bonū nisi ex ordīne ad ducē. & sic scdm p̄m: om̄ia quē sunt in vniuerso ordinata sunt inter se: & ad primū agens tanq̄ ad ultimū si n̄ qui deus est: ipse aut̄ ad nihil est ordinatus: ga nihil habet bonitatis ex ordīne ad aliud: sed abun dantia bonitatis suę fluit bonitatis sup̄ oia alia: per quā ip̄la in se reducit: & hoc nō necessitatē natu rali: vt posuerunt ph̄i: quia hoc nō posset eē sine colligātia & cōpositiōe: vt dictū est: sed libera volūtate. Vñ absolute dicēdū, q̄ de⁹ cū vniuerso nullā habet cōpositionē oīno: vt nec p̄ vniuersi vlo mō dici possit: sed talē colligātia in ordīne ad ipm habet inter se tanq̄ p̄tes vniuersi oīes creature: in quo cōcurrūt ad cōponēdū mūdū: sicut exponēdū est loquēdo de vnitate mūdi. Secēdū. n. q̄ di cit Cōmēt. sup. xii. Meta. quā ad modū p̄inceps ciuitatis necesse ē vt habeat aliquā actionē p̄priā nobilissimā quā intēdunt oīes q̄ sunt sub eo: & ponit actionē suas seruētēs actiōi primi: iuuātes sc̄m uicē in seruādo bonā getē: sicut accidit in artificiis: q̄ iuuāt se erga vñū artificiale: sic ē vñ⁹ p̄inceps de⁹ i vniuerso: hñs actionē nobilissimā quā itēdūt oia q̄ sunt i mūdo: & tēdūt i illā iuuātia sc̄mūcē.

O
Ad p̄t. p̄t.

P
Ad secūdū.

Q
Quēst. vii.
Argui.

In oppositū.

R
Resolutio.

Ad primū in oppositū: q̄ inter deum & creature est ordo naturalis, ergo & conexio: Dicendū q̄ ordo inter deum & creature nō est p̄ aliquā dependentiam aut necessitatē naturē ex parte dei: sed est solū relatio qđdā: q̄ secundū rē solū est in creature ppter dependentiā cī ad creatorē ex naturalis necessitatē indigētia: in deo autē secundū dici solū: ga nullā depēdētiam naturalis necessitatēs habet ad ipsam. Nō tñ est ordo accidentalis inter deum & creature: ga naturali necessitatē creature habet dependētiā ad ipsum: licet non econuerso: & non est ordo accidentalis ad aliqua nisi qñ neutrū essentiaſiter ordinat ad alterū. **A**d secundū q̄ deus se habet ad creaturas sicut dux ad exercitū vel ciuitatē: Dicendū q̄ dux exercit⁹ vel ciuitatis pōt dupl̄ cōfide rari. Vno mō vt alios p̄cellēs in sapientia & virtute: sicut decet p̄cipēt determinat Phis in tertio Polit. Alio mō vt hō s̄lls in natura cū aliis. Prio mō dux in nullo indiget exercitū vel ciuitate: sed ecōuerso: & hoc mō valet filitudo ad p̄positū: vt iā expōsitū est. Nec habet dux cōexionē cū aliis sicut neḡ de⁹ cū mūdo: nisi ppter bonū alioḡ: nō ppter bonū p̄priū: nisi p̄ accidēs: inquātū est hō s̄lls aliis, & illo mō nō valet filitudo: nisi quo ad hoc q̄ dux etiā inquātū hō debet i naturalib⁹ p̄cellere alios: vt determinat Phis. i. & iii. Polit. Et qđ assumit i argumēto: q̄ dux est caput: Dicēdū q̄ caput & h̄; rōnē p̄cellētis i corpe: & h̄; rōnē mēbri i ipso. Quo ad primā cōditionē, dux inquātū dux caput est ciuitatis: sicut de⁹ vniuersi: & nō quo ad secūdā. n. n. ponit caput cōexionē vel cōpositiō nē cū mēbris: nisi inquātū habet rōnē mēbri, nō aut̄ inquātū habet rōnē p̄cellētis tñ: vt dictū est. Irca. vii. arguit q̄ de⁹ hēat cōpositionē cū alio vt vnitatis cū vnitate ad cōstitutiō nē nūeri. Prio sic. fm. Phm. ix. Meta. idē & diuersū reducunt ad vñū & multū de⁹ & creature nō sunt idē sed diuersa vt hitū est supra: ergo nō sunt vñū: sed multa, sed nō ē multitudo nisi nūeratoꝝ q̄ cōstitutūt nūerū: qñ vt dicit Aul. in. iii. Met. multitudo est ipse nūer⁹. cui⁹ certitudo est q̄ est cōposita ex vnitati b⁹. De⁹ ergo cū creature cōpositionē h̄; vt vnitatis cū vnitate i cōstitutiō nē rī. **S**cđo sic. de⁹ & creature aut̄ sūt duo aut̄ nō sunt duo: ga de quolibet affirmatio vel negatio, sed si nō sunt duo: ergo nō sunt multa: sed vñū. ga dualitas ē multitudo: & vñū & multū diuidit totū ens. falsū aut̄ est q̄ de⁹ & cratura sūt vñū: vt dictū ē, sūt ergo duo. oīs aut̄ dualitas nūer⁹ ē, ergo &c. **C**ln contrariū est: qñ vt dicit Aul. iii. Met. vñus q̄ nūeroḡ specie est p̄se & i se vñ⁹. Ex Diony. de dī. no. ca. xiii. Neḡ est multitudo nō p̄cipās qđ vñ⁹. Si ergo de⁹ & creature inter se cōstitutūt nūerū, sub aliquo uno eēt ambo i quo cōuenirēt, qđ nō pōt eē fm. p̄determinata, ergo &c.

Hic optet videre naturā vnitatis & nūeri: & p̄to supponere de significato vñ⁹ ex supradeterminatis: q̄ est id cui⁹ natura ē q̄ nō diuidit inquātū vñū ē: h̄; forte posset diuidi alia rōne, vt. n. dicit Dio. vbi supra, multa prib⁹, vñū toto: mīta accitib⁹, vñū subiecto: mīta nūero, vñū

Arti. XXIX. Quæ. VII. Fo. CLXVII.

specie, multa speciebus, unum genere, multa possessiōibus, unum príncipio. & secundū hoc vniū quodq; vnum minorē habet vnitatē, inquantū amplius diuidi potest, & vnitatis diuīna oīno ap̄em tenet, eo q; omnino indiuisibilis est: vt patet ex q̄stionib⁹ articuli p̄cedentis. Et secundum hoc dicit Auicē.iii.meta. Vnitas aggregalis debilior est vnitate continuatatis. In vnitate enim continuatatis non est multitudo in effectu: sed in potētia tñ. In vnitate autē aggregali est ali⁹ qua multitudo in effectu. Vnitas em̄ sua quia diminuta est, non aufert ei multitudinē. Et talis est illa quæ reperitur in numero, de qua nobis debet esse sermo. De uno igitur sciendum: q; cū sit ens qđ non diuiditur siue indiuisum est, inquātū est vniū illa natura entis aut cōuenit situi aut non. Primo modo duplíciter. Aut em̄ illud ens cōsideratur vt est sub situ, aut considerat absq; situ. Cū ens est indiuisum qđ omnino nō conuenit situi, tunc est vnitatis substancialis, quæ est in substātiis separatis a materia. Maxime scđm phos ponētes vnicā sub vna specie. Aliis duo bus modis. s.cū est ens indiuisum qđ cōuenit situi, est vnitatis accidētalis quæ inuenit in quātate. Et est vnitatis príncipiū numeri, cū cōsideratur absq; situ, vnitatis quæ cadit in punctū cum considerat vt sub situ. secundū q; dicit Cōmen.sup.v.meta.c.de uno. Debes scire q; vnu in quātate si non habuerit sitū, est príncipiū numerorū. Si vero habuerit, est punctus. Et vniū hēc tñ in uno modo vnitatis. Alio modo distinguēdo vniū. s.q; vnu numero, qđ cum alio debet facere numerū, aut est tale q; in sua singularitate nō est natum diuidi secundū id in quo habet sua singularē vnitatem, aut in sua singularitate natū est diuidi, & secundū id in quo habet sua singularitatē. Primo modo est vnitatis in omnibus quoquo modo separatis a quātitate conti nua, & etiā in his quæ habēt quātitatem secundū id q; sunt ens & aliquid in natura sua & es sentia p̄ter intentionē cōtinuę quātitatis. cuiusmodi sunt oīa p̄ter illa quæ sunt de pdicamēto quātitatis cōtinuę. Vnde forma simplex secundum q; est essentia quedā, et si sit diuisibilis in plura supposita, secundū tñ q; habet singularitatē omnino diuisibilis nō est. Sicut iste hō singularis fm suam formā singularē huius humanitatis nō habet diuidi omniū. Similiter neq; ali⁹ qđ aliorū entiū secundū id q; habet eē aliquid p̄ter quātitatē cōtinuā. Sola em̄ quantitas cōtinua secundū id q; est in natura & essentia sua per se diuisibilis est. Vnū vnitatis scđo modo est i ha bētib⁹ materiā sub quātitate cōtinua extēsam. Ista em̄ magnitudo singularis fm suā formā singularis magnitudinis q; est vnu aliquid indiuisum i actu, nata ē diuidi in plura fm magnitudi nes p̄prias singulares, quarū multitudinē virtute & potētia cōtinebat prior vnitatis indiuisa, a q; p̄ diuisionē recedit, & tanto plus, q̄to plus multitudo per diuisionē multiplicat. Et est hēc natura vnitatis quæ est príncipiū constitutiū numeri. Virtute em̄ vnitatis a qua procedit numerus, totū numerū, & oēs partes eius in se cōtinet. secundū q; dicit Dionic. c.v. de dī. no. In monade omnis numerus vniiformiter ante subsistit, & habet numerū oēm monas in seipsa singularis, & omnis numerus vniū quidē in monade: quātū autē a monade prima recedit tātū multiplicat. Verūtamen intelligendū: q; monas quæ est príncipiū numeri, potest habere in se oēm numerū qui procedit ab ipsa, duplíciter, vel fm substantiam & naturā, vel fm potentia & vir tutem. Primo modo monas in magnitudine habet in se oēm numerū, qui per diuisionē magnitudinis potest inde procedere. Et quia vnitatis talis accidit substātiē rei per magnitudinē quæ per se est diuisibilis, accidit etiā ei diuidi, & multiplicari fm numerum talium vnitatū, per illi⁹ scilicet vnitatis diuisionē in qua fuerit vnitē: vt patet in diuisione vniū lineę in plures: vel in qua natē fuerūt vniū: vt patet in diuisione plurium rerū corporalium, siue genere, siue specie, si ue numero distinctarū. Omnis em̄ materia, & omnis magnitudo & quātitas cōtinua inquātū huiusmodi nata est esse vna magnitudo, & vnu cōtinuum, & vna materia, nisi esset diuersitas formarū substātiū distingueū res fm magnitudines diuersas. Forma em̄ diuidit: vt dicit Phs. Vnū & licet numerus oīs maxime taliū vnitatū sit accidētalis qualē viderunt p̄bi, quia nō procedit nisi ex multiplicatione vnitatū per diuisionē continui p̄cedētem: sicut testatur Boethius loquēs de tali nūero, cū dicit in lib. de vnitate & uno. Pluralitas nō ē nisi ex aggregatiōe vnitatis. Quæ vnitates si sint disaggregatæ faciunt multitudinē. Si vero sint cōgregatæ in materia & cōtinuo, faciūt magnitudinē. Vnde propter vnitates quātitatis cōtinuę existētes in potentia, & discretę existētes in actu, continue subdit. Nihilq; interest nisi q; illē disaggregatæ sunt: iste vero cōtinuę. Re vera nihil differt ex parte rei & numeri secundū esse quod habet in continuo & in materia sensibili. Refert tñ multum ex parte intellectus nostri & numeri secundū esse qđ habet abstractū in aīa. In rebus em̄ nō habet eē nisi scđm situm in cōtinuo: in aīa autē habet eē abstractā situ, & cōtinuo. Sic ergo vt dicitū est vnitatis in cōtinuo in potētia est oīs numerus ex ipsa multiplicabilis, & príncipiū numeri: non quia in numerando primo est vnitatis accepta, & dein

S

T

V

Bunimie

de dualitatis, & sic deinceps: sed quia de eo quod primo est unitus in se, vel natus est esse, prima divisione fit duo, secunda divisione fit tria, & sic deinceps in infinitum semper augmentari numeri procedere divisione continetur: ut determinat Platon in. iii. physi. Secundum potentiam vero & virtutem multiplicationem & numerum omnis rei habet in se unitas prima quae deus est, a qua omnis multitudo creaturarum procedit. Secundum quod dicit Dionysius. v. c. de di. no. In tota omninitate naturae omnes enim singulas naturas rationes coniungentes sunt per unam iconfusam unitatem. & ca. xiii. Oea in seipso unitus uniformiter premit & circumprehendit. A quo uno procedunt omnes numeri non per ipsius divisionem: ut de ipso uno fiat duo: ut accidit in numero qui procedit ex uno in continuo sicut dictum est: sed per causalem rationem: ut de uno primo principio causaliter omnium primo procedat secundum id quod est primum causatum, & post illud tertium, & sic deinceps usque ad ultimam creaturam, & hoc semper secundum gradus dignitatis naturae procedendo ab infima creaturarum usque ad supremam, vel determinatam, si fieri ponere, vel indeterminatam in infinitum procedendo. Nam ut dicit Dionysius in epistola ad Demophilum, unaquecumque circa deum dispositio deiformior magis distat, & illuminatio magis vero luminis proximior, non localiter accipiens, sed secundum deum receptricem opportunissimam proximitatem. & de di. no. c. iv. Per omnia veniens perfectissima bonitas solas implet circa se optimas essentias: extendit autem usque ad nouissimas, his quidem universaliter aduenientibus, his autem minus aliis autem nouissime: ut unitus quodcumque ea participare potest existatur. & de cetero Hieronim. c. xii. In participatione sapientie esse & scientie, omnis est omnibus deiformibus intellectualibus: sed sicut unitus est propriam definit analogia. Hoc autem & de omnibus divisionibus metibus non fortasse quis errans definiet. Et per hunc oea ad primi & inter se conexa sunt & colligata, ut dicit. vii. c. in fine. Et sic universalitas entis, numerus quidam est, constans ex unitatis participationis in essentiis rerum, incipiens ab unitate diuina, quae unitas est per essentiam non per participationem: a qua omne aliud unitatem in essentia sua participat: quae etiam est in potentia omnis numerus universalitatis rerum, & principium eius per tertium ab ipsa multiplicationem non per aliquam sui divisionem, sicut accidit in unitate in numero accidentali pro-

X cedēre ex cōtinuo: vt dicit̄ est. Et p̄ hoc recte intelligi potest p̄cessus rerū creatarū a sapiētia diuina, modo & ordine numerorū: vt ppter hoc sapientia diuina numero cōparet, iuxta illud qđ dicit̄ in li. sapientię. Circuius ego & cor meū: vt scirē & cōsiderare & quererē sapiētia & numerorū, secundū qđ determinat August. ii. de li. ar. Vbi fortassis p̄bi attendētes diuinā sapientiam in suis operibus fm rationē numerorū procedere, in quib⁹ duę species numerorū nō possunt per eandē approximationem se habere ad vnitatem: dixerunt qđ in tota vniuersitate rerū non possunt duo diuerſa maxime scdm essentiā specificam per equalē distātiā se habere ad primū. Et se cūdū hoc etiā posuerūt, qđ ab ipso tanq̄ uno non posset procedere immediate nisi vnu: nō quin plura possit immediate producere: sed quia plura fm essentiā per mediationē & equalē distan- tiā in gradu & ordine naturę nō possunt se ad ipm habere per immediationē: sicut nec duę spe- cies numerorū ad primā vnitatē. Patet igit̄ ex dictis qđ in rebus vnu est numerus accidentia- lis in habentibus magnitudinē ex diuisione continui. Est etiā alius numerus essentialis, qui est in omnibus entibus vniuersaliter secundū id qđ sunt p̄ter intētionem cōtinui. Vnde & in illis quae sunt om̄ino separata a materia & magnitudine, p̄bi nō posuerūt numerū accidētalem, sed essentialē tm̄: quē vocauerūt numerū formalē, licet in illis quae numerātur ex diuisione cōti- nui p̄cedentis actu vel potētia, etiā cadat numerus essentialis alius ab isto accidētali qui proce- dit ex diuisione cōtinui: vt infra patebit. Quem distinguendo scdm duplēc numerum acci- dētalem, vnu mathematicū, & aliū naturalem, dicit Boethius de tri. Numerus duplex est. vnu quo nō eram⁹, alter vero qui in rebus numerabilibus cōstat. & p̄hius dicit. iiiii. meta. Numerus est aut quo numeratur, aut numerabile. Quorū vnu est rerum subiectarum, siue sunt subiecti, siue accidētia. Alter vero est vnitatum formalium, quibus ipse res informantur. De quib⁹ Boethius dicit lib. de tri. Vnum res est, vnitas qua vnum dicimus. Duo rursus in rebus sunt: vt homines vel lapides: dualitas vero nihil aliud est, sed tm̄ dualitas, qua duo homines vel duo lapides duo fiunt, & in cæteris eodem modo. Et Aucenna dicit tertio metaphysicæ. Si quis dixerit qđ multitudo componitur ex rebus quae non sunt vnitates, sicut ex hominibus & be- stiis, dicemus qđ sicut hę res non sunt vnitates: sed res subiecte vnitatibus: sic & nō sunt mul- titudo: sed res subiecte multitudini: & sicut res sunt vne non vnitates, sic sunt multa non mul- titudo. Isto autem duos modos numeri accidentalis connumerando cum dicto numero essen- tiali, distinguit Commen. tres species numerorum super. iii. metaphysicę exponendo illud phi- losophi. De necessitate est ponere alium numerum & numerum arithmeticū, dicens. Tres sunt species numerorum. Est enim numerus mathematicus, qui non multiplicatur secundum mul-

Arti. XXIX. Quæ. VII. Fo. CLXXVI.

tiplicationem numeratū. Et est numerus formalis, qui multiplicatur per multiplicationē entium. Et est numerus, cuius numerus ille est forma, & sunt sensibilia. Vnde differentiam numeri mathematici qui non multiplicatur multiplicatione numeratū, & hoc propter considerationem secundū esse abstractum, possumus accipere ex illo qd philosophus dicit in.iii.phys. Si fuerint hī quidem canes, illi autem equi, vtrīq; autem. vii. idem numerus est; quia numerus unus & idem vbiq; est: qui est equalium, & simul. Dicitur enim recte q; numerus qui est canū idem & hominū si equalis vterq; sit, decem autem non idem, neq; decem eadem. Hī quidem enim canes, illi vero equi. Inquātū tñ forma numeri mathematici est in naturalibus rebus & sensibilib⁹, necessario multiplicat sñ numerū sensibilitatis & magnitudinū. Vñ q; numer⁹ mathematicus nō multiplicat sñ multiplicationē magnitudinū numeratōꝝ, hoc cōtingit ppter maiore abstractionē & simplicitatē quā habet numeri super magnitudines. Numeri em̄ abstractionē a situ i cōtinuo & materia sensibili. Magnitudinis aut abstractio ē a materia sensibili tñ, q; a nō intelligit magnitudo, nisi p sitū in cōtinuo. Et q; sic simplicior & prior est intellect⁹ nūeri q; cōtinui, ideo ratio nūeri p additionē situs cadit i cōtinuum descēdere demonstratiōe arithmeticā in geometricā, inquātū magnitudines numeri quidā sunt: vt dicit Phis in primo Poste. Et propter idem dicit Boethius de vni. & uno, q; continuum non est nisi ex discreto: quia intellectus continuatatis in continuo non est nisi continuatione discretorū: vt secundū hoc continua quātias non habeat esse nisi ex virtute quātitatis discrete. Quodcūq; enim quātum signaueris in continuo, necesse est q; sit vnum. Quare cū vnsi etiam mathematicum non habeat esse etiā sñ abstractionē mathematicā nisi in materia: licet intelligibili: vt vult Philosophus. vii. metaphysic: quē quidē materia nata est situari sub pūcto, & diuidi sub cōtinuo: patet apte q; & cōtinuę quātitatis & discrete, & vnitatis & numeri vtriusq; vnicā est radix. s. materia: quae ex se nec est punctus nec linea: sed cuius hæc sunt vltima: vt dicitur in primo lib. de generatione, & in qua nihil omnino est distinctū: vt dicitur in secundo meta. Materia em̄ determinata per vnitatē, & vnitate per situm determinata in pūcto, & pūcto fluente & extenso in cōtinuum sub forma naturali, per diuisionem sub eadem forma numero, vel sub plurib⁹ numero in eadem specie, vel sub pluribus specie in eodem genere, potest multiplicari in plura entia differentia numero: quē nata sunt quādoꝝ etiā quātum est ex natura formē fieri vnu numero, quēadmodum omnes aquę aqua vna: vel quae quādoꝝ quātum est ex natura formē nō sunt nata fieri vnum numero vt indiuidua aialium: vel in plura entia differentia specie: vt sunt diuersę species animaliū: vel in plura entia differentia genere: vt animalia & plantæ, quae omnia quātum est ex ratione materię, & continuo nata sunt esse vnu in materia & cōtinuo, & similiter via materia & vnu continuum in omnibus illis nata sunt esse. Et sic omnia quae sunt in materia, & cōtinuo, nata sunt esse vnu vnitate simpliciter & essentiali materia & continuo, quibus etiam propterea accidit diuidi & multiplicari sub diuersis formis, vt dictum est: & non solū diuidi: sed etiā vnitate accidentalī & situ scđm punctum & continuum determinari. & sic accidit ei omnis multitudo numeri procedens ex diuisione materię & continuo. Sicut enim omnis materia quātum est ex natura materię nata est esse via materia: sic omne continuum quantum est ex natura continuo natū est esse vnu cōtinuū, & sicut materię accidit vnitatis pūctus & cōtinuum & numerus ex diuisione eius pcedēs, sic & rebus materialibus accidit eadē proper materię & per formam quae habet illa determinare in materia: vt sic per diuisionē materię & cōtinui existēris sub eadē forma numero, secundū q; aqua vna est: & linea vna: pcedit numerus repletio vnitatū in infinitū addēdo nūero qd descendit a cōtinuo. secundū q; determinat phs. iii. physi. vel p diuisionē eorū sub diuersis formis, genere, vel specie. Sub qualibet em̄ earū per diuersas formas numero, similiter pcedit multiplicatio numeri i infinitū per generationē cōtinuā. Generas em̄ nō generat aliud nisi p materię: vt dicit Phis. vii. meta. Et est aduertendū q; diuiso materię sñ diuersas formas specie ad nūerū formarū substancialiū prinet: q; multiplicat multiplicatiōe nūeratōꝝ: ga in ipsa rū rerū essentia cōsistit. Vñ talē numerū sñ Arist. posuit Plato in suis Ideis, quas posuit eē causas & principia rerū sensibiliū, & sñ numerū eorū multiplicari sensibilia. Nūerus vero q; est ipa sensibilia, sunt res numeratē nūero mathematico eis inherēte: vt dictū est. Diuisionē vero materię sñ quātitatē in eadē specie, & replicatiōe talū vnitatū procedit ppter numerus accidētalis mathematicus, secundū q; de tali vnitate dicit Auicē. iii. meta. Cū sibi adiūgitur alia vnitatis ppter eā, earū cōficiō fit numerus. Qd nō contingit ex replicatiōe plurū vnitatum scđm species diuersas, quoniā sñ philosophi. x. meta. non est numerus nisi multitudo mēsurata per vnum. Vnum autem plura mēsurare non potest, nisi sint eiusdē speciei & nature. secundū q; uno ho mine mēsuramus plures homines, & vna oue plures oues. Vnum enim & multa opponuntur,

Z

A

Summe

sicut albū & alba, & sicut vñū & vna. Est em̄ ut dicit Phis in.x.meta. multa vna plura. Et hoc cōtiḡ ppter uniformitatē vnitatis in eis, ppter quā ratio iduisionis cū cernit̄ur in vno illoꝝ quodam modocernit̄ in omnibus aliis. Propter qđ dicit Auicē. in.iii.meta. Ea q̄ sunt multa numer, nō dicunt̄ vnatatio modo nisi ppter conuenientiā quā habet̄ in intētione aliqua, eo q̄ in eis sunt vnitates plusq; vna, qđ non cōtingit̄ in vnis diuersis scdm̄ speciem. propter qđ vno illo rū plura ex illis mensurare vel numerare non cōtingit̄. Et ideo talium vnitatū pluralitas ppter nō constituit̄ numerū. secundū q̄ dicit Auer. super.ii.meta. Si vnaqueq; vnitatis numerorū formalium fuerit diuersa ab alia, nō erit̄ numerus. Diversa enim nō numerat̄ se adinuicē. Numerari autē numerat̄ se adinuicem, aut per numerū, aut per vnitatem. Et ideo dicit Auicē. iii.meta. Cū hic fuerit vñū nō aptū ad mēsurandū eo aliqd, tūc possunt esse multa sine nūero: q̄a nō mēsurant̄ per vñū. Multa quidē sunt: quia plura & abinuicē discrete: sine numero autem, quia sub nulla vnitate pluralitatē illā continente redacta, q̄ requirit̄ ad rationē numeri. secundū q̄ dicit Diony. xiii.c.de diui.no. Ois nūerus monade picipat: & vñū, duo & decē dicit̄. Neq; em̄ est multitudo nō participas quid vnius. Attamen ut dicit Auicē. ibidē, vnuſquisq; numerorū species est per se, & certitudo propria, & forma quae de ipso cōcipitur in aīa. Numerus em̄ non est multitudo quae nō cōmunicat vnitate: ita ut nō sit necesse dici numerū esse ex vnitatibus congregatū. Ipse em̄ numerus inquantū est aggregatus numerus, est vnuſ. Nec mirū si res sit vñū inquārum habet aliquā formā vñā, sicut est denareitas & ternareitas, & tñ habet aliquā multiplicationē in se. Denareitas em̄ inquārum est cū proprietate quae cōuenit omnibus. x.vna est: sed inquārum multitudo ē, nō habet nisi ppteratē oppositā vni, & hoc quēadmodū id qđ est vñū & indiuisibile vno mō, est multū & diuisibile alio modo: ut dictū est supra. & secundū hoc habet diuersas proprietates, ratione qua vñū, & ratione qua multū. Vnde Auicē. subdit ibidē dicens. Igit̄ inquārum est denareitas, est cū proprietatibus quae conuenit omnibus. x. sed inquārum habet multiplicationem, nō habet ppteratē nisi multitudinis, q̄ est opposita vnitati. Decē em̄ non diuidunt̄ fm̄ denareitatē in. x. decimas, quartū vnaqueq; habet ppteratē denareitatis: nec debet dici q̄. x. sunt. ix. & vnum, nec est dignius q̄ est compositus ex. v. & .v. q̄ ex. vi. & .iii. vel ex tribus & .vii. vel ex duobus & .viii. Et est quēlibet istarum considerationum diuersa ab alia. Essentia vero vnitatis nō habet diuersos intellect⁹ certitudinis suę. Propter qđ ut dicit Auicē. dixit egregius phis. Non putetis q̄. vi. sunt tres, & tres, sed sunt semel. vi. & hoc dicit Phis. v. meta. Ad cuius expositionem subdit Auicē. dices. Cōsideratio autē numeri scdm̄ vnitates suas ex vno & vno & vno quoūq; pueniat̄ ad illū, difficilis est ad imaginandū & ad proferendū. Et ideo recurrūt̄ hoīes ad descriptiones p̄dictas. s. ex. v. & .v. vel ex alii. Et intendit Phis & Auicē. sīlter, q̄ denarius, & similiꝝ quilibet alius nūerus, inquārum ex pluribus numeris cōstat, vel etiā ex pluribus vnitatibus, inquārum plures sunt, est multus, & diuisibilis, & solū sunt in ipso tanq; materialia ei⁹, & numeri & vnitates. Inquārum vero talium multitudo vnit̄ & aggregatur sub ratione alicuius indiuisibilitatis, est vnuſ. Et quia illā vnitatē difficile est inuenire, ideo occultū est vñ cōtingit̄ vnitatis numerorū. Et est proculdubio ratio illi⁹ indiuisibilitatis in numero simpliciter, sub qua vniunt̄ vnitates & numeri materialiter numerū simpliciter cōstituentes vnitatis siue idētitas in specie ipsarū vnitattū replicatarū: ut dicamus quēlibet numerū, secundū q̄ est nūerus simpl̄, esse vñū, quia cōstat ex vno & vno & vno, vñq; quo pueniat̄ ad certū numerū, pura vñq; ad denarium: ut intelligamus denariū inquārum numerus est, & vnuſ, constitutū nō ex. x. decimis ut decimē sunt, dicēdo q̄ est ex vnitate prima, & vnitate secida, & vnitate tertia, & sic deinceps vñq; ad decimā, quarum quēlibet decima potest esse: sed ex. x. vnitatib⁹, inquārum vnitates sunt eandē rationē vnitatis & indiuisibilitatis scdm̄ speciem continentēs. Qđ intellexit Auicē. cum dixit, ex vno & vno & vno &c. Vnde dicit in.iii.metaphy. In eis q̄ numeri sunt: ut. s. sunt denarius. x. hominū aut. x. equorū. proculdubio est. s. ratio numeri, q̄ in eis sunt vnitates plus q̄ vna. qđ intelligo sub eadem specie entis. Vnde iterū dicit in eodē, ut dictū est. Ea quae sunt multa numero nō dicitur vna alio mō: nisi ppter cōuenientiā quā habet̄ in intētione aliqua. Cum ergo ut dicit, certitudo multitudinis fit cōposita ex vnitatibus, nō intelligimus cōpositione aggregatiōis qualis est in aceruo lapidū: sed vniōnis in vna ratione simplici ut dictū est. Propter qđ differētia genere etiā sint multa secundū id qđ sunt in sua essentia, & secundū hoc solū constituunt aliquē numerū substantiale, qui dicitur numerus formalis: ut dicitū est: de quo dicit Phis in.x.meta. In omnib⁹ est vñū aliquid & numerus aliquorū, nō tñ vere & proprie loquēdo de numero sunt numerus, vel cōstituunt numerū, aut multitudinē: etiā sint in se multa, ut iam dictū est. Vnde etiā etiam nomina numerorū de eis p̄dicent: ut dicam⁹

- B
- C

Ar.XXIX. Quæ. VII. Fo. CLXXVII.

p̄dicamenta esse,x.sicut diximus homines esse decem:equitiose quodammodo denarius p̄dicat de illis.Homines em̄ sunt,x.a denario dicto ab unitate aliqua unitus formæ:a qua denarius in eis existens dicitur numerus simpliciter aut multitudo.P̄dicamenta vero dicuntur,x.nō a denario tali p̄dicto:sed a denario dicto ab unitate aggregationis non sub unitate formæ unitorum.Propter qd̄ denarius existens in eis nō dicitur numerus simpliciter aut multitudo:sed multa p̄ aggregationem solā nō numerata.Propter qd̄ etiam denarius,x.hominū,non est bis,y.sed semel,x.secundū sententiam Philosophi.Denari⁹ autē,x.p̄dicamētorū ecōtrario nō est semel,x.sed potius bis,v.Multa ergo q̄ sunt unū numero simpliciter:hoc est ppter conuenientiā quā habent in intentione aliqua formalis una secundum speciem vel secundum genus,sub qua sunt distincta,& diuisa sunt secundū numerum vel secundum speciem.Vnde sicut dicitur unum genere a forma generali quia natum est aliquid conuenire cū altero in forma generis,& unū specie a forma speciali quia natum est aliquid conuenire cum alio in forma speciei:fic dicitur unum numero a forma numerali:quia natum est aliquid conuenire cum alio in forma numeri,vel essentialis qualem habent diuersæ species sub eodem genere,vel accidentalis qualem habent diuersa individualia sub eadem specie . Vnde & in omnibus in quibus contingit esse sub eadem specie plura individualia,etia si sunt omnijs separata a materia & continuo:quia non sunt nisi accidentaliter distincta ab initio per id qd̄ est causa individuali in eis (de quo alias debet esse sermo) potest esse ratio numeri accidentalis:eo,f.q̄ secundum unam intentionem specificam conueniunt,sub qua accidentaliter secundum rationes individuali in dividuntur:et si non per materiam.Differt autē solū ratio numeri in talibus a ratione numeri quæ est in continuo q̄ in illis omnis numerus reducitur ad unitatem continentem in se secundū substantiam & naturam omnem numerum in continuo multiplicabile,inquantū omnis magnitudo ut continuū est & magnitudo ratione continuitatis & materię:licet aliqua illorū p̄ formas nō natas uniti in eodem numero distinguunt:nata est esse una magnitudo & unum continuo:& ex se & p̄ se diuidi in magnitudines:quod nulli alii conuenit,nec formæ,nec materię,nec ex utroq̄ substantialiter composite.Et sic quod est p̄ se diuīibile in seipso:etia est causa divisionis in alio:ut in formis materialibus quæ hinc esse in magnitudine & continuo maxime specialissimis.Quā divisionē sub specie specialissima solum videbant Philosophi:& ideo totam causam individuali in divisionis plurium individualium sub eadē specie reducebant ad magnitudinem:dicentes q̄ solum in habentibus formam in materia contingit esse sub eadem specie plura individualia:& hoc quia secundum eos non est materia nisi in corporalibus & habentibus magnitudinem : per quā materia extendit secundum partes magnitudinis & sic diuīibilis sub illis:& p̄ consequēns forma sub specie multiplicabilis est per materię divisionē & multiplicationem.Vnde & in illis corporalibus q̄ totam materiam suam possibile ad formā contingit sub esse individuali & impartibili , dicebant q̄ sub una specie non posset esse nisi unicum individualium ut unicū sol.Similiter in illis quæ sunt formæ separata a materia & continuo oīno,nullo modo ponebant sub una specie esse plus q̄ unicū individualium:neq̄ posse esse:tanq̄ in omnibus talib⁹ forma ut forma est,& essentia,ex se singularitas quedā sit.secundū q̄ supra determinatum est de forma individuali.Ex quo etia coacti erant ponere q̄ qdlibet talium effet natura deitatis subsistē per suam essentiam,ut iam in predictū est supra:& amplius dicendū est loquēdo de creaturis.In separatis vero a materia si sub eadē specie sint plura individualia,nūc⁹ talū nō reducuntur ad aliquā unitatem numerale seu singularem continentem in se secundū substantiam & naturam totum numerū,sicut contingit in continuo:neq̄ secundū potentiam & virtutem,ut contingit in unitate entis,secundū q̄ dictū est supra:sed si ad aliquid reducuntur,hoc est ad unitatem formæ speciei q̄ de se apta nata ē multiplicari p̄ plura supposita,ut istra videbitur.Priēter quā aptitudinem nature formas materiales etia possunt multiplicari p̄ plura individualia.s. ppter materię & continuo,ut dictū ē.¶Quia ergo ut patet ex iā habitis numeris ppter loquēdo nō est nisi multitudo unitorum in forma una quocunq̄ mō puenies ex unitatis eisdē secundū formā illā sepius super se replicatis:Deus autē in aliquo formalis communione eis secundum rem,cum nulla creatura conuenire potest,ut notum est ex p̄determinatis:Dicendum igit̄ absolute q̄ deus compositionem cum alio tanq̄ unitas cum unitate ad constitutionem inservi habere non potest,maxime accidentalis:qua nō formalis qua numerus habet esse numerus accidentalis,est multitudo plurium unitatum sub aliqua dispositione formalis unitarū:cui accidit essentiæ in plura supposita secundū numerū diuidi.& ideo accidit etia multis ut multa sunt accidentaliter,sub unitate talis formæ,etia si effet in se substantialis,uniti.Deus autem nihil commune accidentalis potest participare cum creatura.¶ Per dicta patet ad argumenta:dicendo ad primum q̄ licet deus & creatura sunt multa:non tamen ex hoc componuntur ad constitutionem numeri . In eis enim quæ non conueniunt in forma & specie,nō est numerus vel multitudo:licet sunt multa,ut dictū est:nisi extendēdo principale

D

E

F
Responsio

G
Ad prī

Summe

nomē numeri. Sed si sic extendat: illa ratio numeri nō est p aliquā cōpositionē vnitatū: sed p solam aggregationē ipsis manentibus distictis: nō ad aliquā vnitatē redactis vt dictū est. Et qđ dicit Aui
cen. q̄ omnis multitudo est numerus. Patet secundū p̄dicta q̄ hoc nō intelligit nisi de multitudine.

H vnitatum sub aliqua forma redactarū. C Per idem patet ad secundum: Dicendo q̄ deus & creatu-
ra sunt duo non formaliter vta in numero aliquo duali: sed vt multa incoiuīta. Vnde dualitas
super creaturam & creatorem nō est numerus formaliter: sed solum materialiter dictus. Secundū q̄
equiuoce dicuntur nomina numerorum de essentialiter distinctis scdm formā & specie oīno: & de
accidentaliter distinctis sub eadem specie, vt dictū est supra de denario, x, hominī & x, p̄dicamētō.

I
Quēst. s.
Arg. u.

2

K
In opposi.

L
Respōsio.

M

N
Ad pri.
princi.

Irca octauum arguitur q̄ deus non careat omni modo compositionis Primo sic:
qđ cum alio habet cōuenientiam & differentiam: habet in se diuersa: quia ab eodē
non differt aliquid eo quo cū eo conuenit. deus cum creature cōuenientiam ha-
bet & differentiam, vt habitum est supra. Deus ergo habet i se diuersa, nullū tale
simplex est carens omni modo compositionis, ergo &c. C Secundo sic, Boethi⁹ di-
cit de hebdo. Quod est participat aliquo vt sit: alio vero vt aliquid sit. Deus au-
tem est, & est aliquid in natura & essentia, vt habitum est supra. ergo participat

alio & alio, nullum tale est omnino simplex sine omni compositione, ergo &c. C In contrarium est,
qm̄ simplex semp̄ p̄ponendū est cōposito: & min⁹ cōpositū magis cōposito. Secundū q̄ dicit Aug. de
quātitate aī cap. xii. Pluris p̄fecto habēdū est id qđ diuidi nō pōt: p̄ponamus igit̄ necesse est & qđ
minus diuidi pōt. omnino ergo p̄ponendū est qđ omnino diuidi nō pōt: & omni compositione ca-
ret. deo aut̄ tribuēdū est omne quod in rebus pr̄apponendum est, vt infra dicetur. ergo &c.

C Dicendum ad hoc: q̄ ista questio est cōclusio omnium p̄dictarum questionū
de simplicitate dei: & est vtrū sit summe simplex: & ita summe vntus i natura & essentia sua. Et vt
puto, in p̄tactis cōfessionibus explicata est omnis ratio cōpositionis qua aliquid habet componi vel ex
aliis vel cum alio vt per hoc ei conueniat aliqua ratio cōpositionis. Vnde cum vt patet ex p̄deret
minatis, in deo nullo dictorū modorū est inuenire aliquā rationem cōpositionis: absolute p̄fitendū
est q̄ deus caret omni compositione: & q̄ est omnino simplex in fine simplicitatis & vnitatis. Cu-
tus maxima ratio est cōmuniſ ad omnia p̄determinata de compositione ex aliis: quia qđ vlo modo
compositū est, ex cōponentibus habet suam vnitatē: quare nō ex scipio p scipium, sed p aliquid sui:
& ita neq̄ similiter esse. Secundū em̄ q̄ dicit Aug. de moribus Manich. nihil aliud est esse q̄ vntū es-
se: itaq̄ inquātū vnitatem adipiscit intātū est. Vnitas em̄ est ordinatio & cōcordia qua sunt inquā-
tum sunt ea qua composita sunt. Nam simplicia p se sunt: quia p se vnum sunt, que aut̄ non sunt
simplicia, concordia partium imitant vnitatē: & intātū sunt inquātum eam consequant. Deus aut̄
ex se & p se habet esse: quia est ipsum necesse esse, vt habitum est supra. Nullo ergo modo possibile
est ponere deum esse compositum ex aliis & diuersis: neq̄ etiā cum alio: quia nihil possibile est cō-
poni cum alio nisi cum quo natum est facere tertiu cōpositum: qđ omnino impossibile est circa deū,
quoniam diuersa diuisa ex quibus pō fieri aliquid vnu, quātūcūq̄ etiā vnu eorū est in potētia & alterū
in actu, necessario egent vniens & coniungente illa, qualis est primus motor in omnibus in quibus
est compositio tanq̄ ex materia & forma, vt dicit i fine, viii. meta. Tale aut̄ semper de necessitate na-
tura prius habet esse cōpositis: quia agens prius ē patienti: & faciens facti. Deus aut̄ nihil prius se
habere pōt. cōpositio ergo cum alio nec in deo cadere pōt. Nulla igit̄ ratio cōpositionis po-
test esse in ipso: sed est simplicissimus in fine simplicitatis existēs, respectu cuius omne aliud ens quo
dammodo est compositū, vt habitum est supra: & sic p cōsequēs de⁹ est summe & p̄fecte vnitatis
respectu cuius omnia alia quodāmodo sunt mīta. Propter qđ dicit beatus Ber. v. ad Eug. Inter oīa
que vnum dicitur arcem tenet vnitas diuinę trinitatis. & Hug. sup cap. vii. loc⁹. Hier. dicit. Vnum
collectione dicitur, & vnum compositione, & vnum similitudine. Que omnia q̄a non totū qđ sunt
vnum sunt: vere vnum non sunt: & vnitatis nomen similitudine tñ mutuant nō p̄prietate. Diui-
nē aut̄ naturę cui⁹ est vnu esse: & simplex ēē: totū qđ est, vere vnu esse est. Et ideo recte non solū mo-
nas: sed henas quoq̄ appellari debuit: quia vnitas eius in vera eiusdē atq; indiuīs substantię semp
simplicitate subfistit. Quomodo autem huic & tātē simplicitati nō repugnat trinitas p̄sonarū aut̄
attributorū pluralitas vel vnio cum humanitate in Christo, in propriis locis exponendum est.

C Ad primum in oppositum q̄ deus est compositus: quia cum alio habet cōuenientiam & differentiam: Dicēdū q̄ est cōuenientia vniuocatiōis, q̄ est ex p̄cipiatōe eiusdē naturę per de-
finitionem vniuocorum: & est cōuenientia analogiæ siue p̄portionis, q̄ est ex similitudine & imita-
tione naturę ad naturam in diuersis. Differētia & cōuenientia primo modo necessario ponit cō-

Arti. XXX. Quest. I. Fo. CLXXXVIII.

positionem in eo quod differt & conuenit cum alio. & nullo modo conuenit deo sed solum eis que in eodem predicamento comunicant ratione generis vel speciei: quod nullo modo conuenit deo, ut supra habatum est. Conuenientia aut secundo modo cum dicitur ad aliquid unum, non quaque ponit compositionem in eo quod conuenit & differt: quia eodem simplici est conuenientia & diffrentia; sed secundum aliam & aliam rationem. Deus enim per suam essentiam a creaturis differt: quia nulla creatura naturae dividitur est: & eadem cum eis conuenit: quia eam omnis creatura in natura & essentia sua quodammodo imitatur. & per hoc deus nihil est eorum quae sunt: & quodammodo est omnia que sunt, ut dictum est supra, & amplius dicit infra. Ad secundum de dicto Boethii: Dicendum secundum pre-determinata, & secundum quod sonant verba, quod dictum illud solum veritatem habet in creaturis tamen de quibus indicat se. Ad secundum

O

loqui explicando verbum participationis. De autem cum est omnino esse per essentiam, nullo participat negat ut sit: neque ut aliquid sit: sicut facit creatura, ut habitus est supra. Proprie etiam deus non est nisi esse absolute: quia est esse substantia oīo id determinatum priuatione cuiuslibet rationis determinatis. Eē autem alii quod conuenit ei minus proprie, inquit, esse dei concipiimus modo nostro, ut secundum substantia in supposito in quo non habet alio esse & esse aliquid, sed eodem omnino. Secundum quod dicit Augustinus, de ciui dei. Ideo simplex dicitur, quoniam est hoc quod habet, unde dictum est supra quod in ipso nulla compositione cadit ex natura & supposito: sicut est in creaturis. Unde quod modo essentie creaturarum quodammodo capimur diuinam essentiam. Ut in supposito absoluto, sed non bene, cum dicimus ens: ut absolutam vero cum dicimus esse: ideo dicit Dionysius, v. ca. de dei. non. Deus non est ens: sed simpliciter & incircunfinito totum in seipso est. Vnde diuina natura ut est substantia in supposito vel potius ipse deus, non proprie dicitur esse aliquid, sed ad aliquid. Non enim substantia nisi ad aliquid, ut infra patet.

Art. XXX. De immutabilitate dei.

Via immutabilitatis causa est simplicitas, ideo post questiones de dei simplicitate sequuntur questiones de eius immutabilitate, & sunt sex.

Articulus
XXX.

Prima: utrum deus sit mutabilis mutatione a non esse in esse.

Secunda: utrum sit mutabilis motu corruptionis ab esse in non esse.

Tertia est iuxta hoc: utrum potest cogitari non esse.

Quarta: utrum est mutabilis mutatione variationis ab uno esse in aliud esse.

Quinta: utrum sit mutabilis secundum sursum operationes alternando circa diversa.

Sexta: utrum aliqua ratione sit mutabilis, vel oīo dicendum est immutabilis.

Irra primū arguit quod deus est mutabilis per generationem, secundum substantiam a non esse in esse. Primo sic, contraria habent esse circa idem, non esse secundum Augustinum, contrarium est esse dei. ergo non esse natum est esse circa deum, omne tale habet esse post non esse, ut videbit loquendo de creaturis: & hoc est mutari mutatione generationis large sumendo generationem, ergo &c. Secundo sic, omne ens habet esse vel a se vel ab alio. Deus est eius ut habitus est supra: & non a se: quia secundum Augustinum, nihil seipsum producit ad esse, ergo habet esse ab alio: & hoc non est nisi per generationem de non esse, ergo &c.

Tertio sic, primū est ante quod nihil, deus est primū in entibus, ut habitus est supra, ergo ante ipsum nihil, tale autem habet mutari per generationem a non esse in esse, ergo &c. In contrarium est: quod tunc deus non esset primum ens: quia nihil procedit de non esse in esse nisi paliud praexistentis in esse.

Hanc questionem mouet Anselmus, vi. ca. mono. quia ut ibi dicit, quod non est aliquo factum aut nihil est: aut si est aliud, per nihil esse videtur: sed constat quod deus non est nihil: nec potest esse per nihil, quia per nihil nihil est: fatue ergo videri posset alicuius quod deus non est nisi per necessitate haberet esse ab aliquo factum. Sed nihil potest esse ei materia ex qua sit: quia illa eadem ratione haberet materiam unde fieri: oportet igitur si habet esse aliquo factum, per nihil. Et responderet Anselmus, dicens quod similitudinem naturae non est oīo per aliud factum: neque ex aliqua materia ut ad esse produceretur: nec tamen per nihil aut ex nihilo: sed ex seipso & per ipsum. Vbi etiam queritur continuatio. Quod ergo tandem intelligenda est esse per se & ex se: si nec ipsa se facit: nec sibi materia existit: nec quod non erat ad esse iuit. Et responderet dicens. Nisi forte eodem modo intelligendum videtur, quomodo dicitur quod lux lucet vel lucis est per seipsum: & ex seipso. Quemadmodum enim se habet ad invenit lux lucere & lucens, sic se habet ad invenit in deo essentia & esse & ens. Quod reuera idem est cum eo quod determinatum est superius, quod deus habet esse a seipso formaliter: quia per suam essentiam, quae de se est necessaria esse: effectu autem nec ex se, nec ab alio, & sic eternaliter est stans & manens in esse essentialiter habito & nullo modo accepto, & sic deus est oīo immutabilis.

P
Quest. I.
Arg. 4.

Q
Resol. q.

Summe

mutatione a non esse in esse: immo hoc summe contrariū est rationi primitatis in ipso qua primū ens est, & mouens dans esse & motum omnibus aliis.

R Ad prīmū in oppositū q̄ esse natum est esse circa deū, ergo & non eē. Dicēdum q̄ illa ppositio. Cōtraria nata sūt fieri circa idē, vt extēdat ad oīa oppolita īelligit nisi alterū deter minate in sit: sicut ignī calidū, vt dicit P̄ls in p̄dicamentis. Nūc aut̄ deo alterū illorū, si ēse, determinat̄ in ēst: vt reliquī, s. nō ēse, essent̄ diuinę oīo īpossibile est ēse: & hoc ga ēssentialiter est neod̄ se ēse. In quo nō differūt ens & ēse, siue qđ est & quo est, vt habitū est supra. Vnde licet illud qđ est, diuersum est a suo ēse, nec de se est ipsum ēse, sed solū habet ēse ex respectu quodā ad ēse pri mi entis: & in quo non sunt idē ēse & ēssentia sicut determinatū est supra, p̄ īndifferētiā se habet ad ēse & nō ēse, quantū est de se: ita q̄ de se nō habet nisi nō ēse: ēse aut̄, nō nisi ab alio: & ideo ne cessario habet suū ēē post ei⁹ nō eē: ga qđ habet ēē ex se, necessario pri⁹ ei cōuenit q̄ illud qđ habet ex alio: illud tñ in quo penitus idē sunt ēssentia qđ est & ēē, nullo modo p̄ īndifferētiā se habet ad ēse & non ēse: sed tñ determinatū est ad ēse. Ad scđm q̄ om̄e ens habet cē vel ex se vel ex alio: Dicē dū q̄ nō est verū ēffectiū nisi de illo qđ habet ēē acceptū, qđ em̄ habet ēē formaliter solū vt deus & nullo modo acceptū ēffectiū, nec ex se nec ab alio habet ēē. Ad tertiu⁹ q̄ deus est ante qđ nihil, ergo in ipso nō ēse p̄edit ēse: Dicēdū q̄ cū dicit ante qđ nihil, negatio intellecta i illo qđ dicit ni hil, potest intelligi ex p̄e p̄dicati solū, affirmato ordine antecessionis importat̄ p̄ illud aduerbiū ante, vel potest intelligi vt negat cōpositionē p̄dicati ad subiectū: & includat sub se ordinē antecessiōis importat̄ p̄ illud aduerbiū ante: & sic dicat negationem siue priuationē ipsius ordinis. Primo mo do ē falsa sub hoc sensu. Deus est an̄ qđ nihil, i. cui⁹ ēē p̄cessit ip̄m nihil, vt patet ex dictis. Scđo mō est vera sub hoc sensu. De⁹ est an̄ qđ nihil, i. cui⁹ ēē nō p̄cessit quicq̄. De⁹ em̄ ē prīmū an̄ qđ nihil: nō ita q̄ nihil sit an̄ ip̄m eius ēē p̄cedēdo ordie itelligēdi & nature: sic em̄ ex nō ēse i ēse p̄cessisset: & ēset ex se possibile ad ēse & non ēse: & ēse suū dependeret ab alio vt p̄cessit obiectio: sed dicit ēse prīmū ante qđ nihil: ga nō ēt om̄ino ante ēse suū prius aut aliquid aliud aut nihil, negat ordine nature negat ordine durationis. Vñ Ansel. mon. xviii. ca. distinguit cōuersam illi⁹, dices q̄ platio vna duplē gerit intelligentiam cū dicit ga nihil fuit ante summā ēssentia. vñus em̄ est sensus: ga priuīq̄ summa ēssentia ēset, fuit cū erat nihil, alter vero: ga ante summā ēssentia non fuit aliquid,

A
Quæst. ii.
Arg. 4.

Ira secūdū arguit q̄ de⁹ fit mutabilis in sua substatia ab ēse in nō ēse: & q̄ pos sit oīo nō ēse. Primo sic, sicut se habet nō ens ad ēse, sic se habet ens ad non ēe: ga ens & nō ens cōtradicit̄: sicut ēse & non ēse: & de quolibet affirmatio vñ negatio & nō simul de eodem: & ita si aliquid ē verū de aliquo: & cōtradictoriū ne cessario est verum de cōtradictorio. Sed de se nō ens qđ nec est nec fuit nec vñq̄ erit, potest ēse: ga p̄t generari: non tñ generabit vñq̄. qm̄ scđm P̄lm: licet om̄ne corruptibile corrupe: non tñ oē gñabile gñabit̄, ergo de se ens qđ est & fuit sem per & erit semper, p̄t nō ēse. hoc aut̄ nō est nisi solus de⁹, vt ista videbit̄, ergo &c. Scđo sic, qđ oē uenit enti in quantum est ens, cōuenit cuilibet enti, qm̄ secūdū qđ ip̄m & vñle sunt idem secūdū P̄lm primo poster. Sed ens in quantum ens diuidit̄ in ens potētia & ens actu. secūdū P̄lm. v. & ix. metaphysi. ergo & qđlibet ens, cum ergo deus secūdū Auicē, continet sub ente simpliciter, deo cōuenire debet ens actu & ens potētia. sed nō est in potētia ens nisi qđ p̄t ēse nō ens: ga eadē est potētia cōtrarior̄, ergo &c. Tertio sic, post ēse prīmū nihil erit: sed illud est trāsmutabile de ēse in nō ēe post cui⁹ ēē seq̄t nō ēse, ergo &c. Cln oppositū arguit Ansel. mon. xviii. ca. sic. Si summa ēssentia finem habitura est: aut volens aut nolens deficiet. Sed p̄erto non est simplex bonū cuius voluntate perit summum bonum, quare sponte non deficiet: qm̄ est summe bonum. Si aut̄ no lens peritura est, nec est summe potens nec omnipotens, ergo &c.

B
In opposi.

Dicendum ad hoc: q̄ licet rationib⁹ superinductis in questione an sit de⁹ prīmū capitaliter p̄batur q̄ necessarium sit ponere deum ēse: licet etiā aliud est p̄bare q̄ necessariū ē pone re deū ēē, & p̄bare q̄ deus habet ēse necessariū qđ est īpossibile ad nō ēe: eisdē tñ rōnib⁹ siḡs īsp̄ciat̄, cōuincit̄ deū habere ēē necessariū: ga si deus posset ēse suū amittere, ipsum ēse suū aliqd̄ ēset aliud re vel intētio a sua natura & cēntia, quē modo ītelligeretur ēse, mō nō ēse, quasi subiectū cōmune vtriusq; & ideo de se illa nō haberet ēse formaliter: q̄re multo minus ēffectiū: ga nihil ē cā agēs suūip̄i⁹ vt sit: & sic nō ēset cā p̄ia om̄i: cui⁹ cōtrariū rōnes illē cōuincit̄. Probāt em̄ aliqd̄ tale ēē: & illud ē qđ ponit̄ ēē de⁹. Quia ergo illē rōnes ex creaturis sumūt̄ p̄ cālitatē, p̄ se nō cōuincit̄ deū nō posse nō ēē: negat h̄are ēē necessariū: sed solūmō cōuincit̄ absolute ga de⁹ sit: licet ex cōsequēti

C
Responſio

Artic. XXX. Quest. II. Fo. CLXXIX.

D

ex illo sequit istud ut dictum est. Quod igitur de non potest non esse sed quod habeat esse neocessarium ex ei⁹ natura & dispositione in se declarari debet principaliter: & hoc patet clare ex predeterminatis. quia enim ut dictum est supra, esse dei non est aliqd supra suam essentiam: neque esse illud quod sumitur ab ente simpliciter quo dicitur deus esse aliquid per suam essentiam: neque quod sumitur ab ente in actu quo dicitur esse in actu: quod duo esse licet aliqua intentione differunt in creaturis, ut visum est supra, in deo tamen penitus nec re nec intentione differunt: dictum est etiam quod essentia dei est ipsum esse eius: ita quod sint unum & idem per se & intentione: Quare cum unum & idem penitus re & intentione sibi ipsi abesse non potest, esse dei abesse ei⁹ essentie omnino non potest. Nunc autem nihil ens potest non esse nisi per hoc quod esse suum actualis existentie potest abesse suum essentie per casum ei⁹ in non esse: sicut contingit in creaturis, ut videbit loquendo de esse creature. Non autem potest hoc contingere in deo: quia in ipso sunt idem penitus re & intentione essentia & esse actuale: sicut sunt idem in ipso sapientia & sapientia, ut ideo sicut secundum Augustinum sapientia acquisita potest amittere sapientiam non sapientia, ipsa tamen sapientia separata non potest non sapere: quia seipsum non potest amittere: sic ens habens esse acquisitum in creaturis potest esse non ens amittere de eis: quod autem per suam essentiam est ipsum suum esse: quemadmodum deus est, ut dictum est supra: sicut non potest amittere suam essentiam quia a seipso eam habet, sic neque suum esse. Absolute legit dictum quod deus non habet potentiam ut possit non esse: sed habet esse de necessitate: illa necessitate qua secundum Philippi. v. metaphysicorum necessarium dicit id quod impossibile est ut sit alio modo. i. secundum quod dicit Clemen. quod impossibile est transmutari aut inueniri alio modo ab eo secundum quem est: & est illud in cuius natura est ut non sit alio modo. Descriptio enim necessarii, illa scilicet impossibile est quod sit alio modo, duobus modis est intelligenda: quorum primus est quod impossibile est quod sit alio modo per se: & hoc est necessarium simpliciter, quem quidem modum quidam appellant inevitabilem in esse. Secundus est, quod est sic propter aliud, quem quidam dicunt debitum & necessarium propter aliud: quia enim necessaria sunt propter alia & propter causas suas, sunt necessaria quodam modo non simpliciter. Et hoc necessarium secundo modo est in creaturis omnibus: Primum autem est in solo deo: & hoc propter eius omnimodam simplicitatem in esse & essentia. secundum quod Philosophus statim concludit ibidem dicens. Manifestum igitur quod primum necessarium in rei veritate est simplex, & haec simplicitas, id est, existentia cum essentia, dat deo quod omnino non potest non esse. Ceterum autem esse talis in creaturis cum essentia quae de se habet non esse, est causa quare corruptibilis est omnis creatura.

E

Ad primum in oppositum quod de se semper non ens potest esse: ergo de se semper ens potest non esse: Dicendum quod de se non ens dicit aliquid tripliciter secundum Philosophum. xii. meta. Ad prius, quorum primum est secundum Clemen. non ens simpliciter, quod non habet esse neque imaginari: quia nec principia est natura nec essentia aliqua: & non habet exemplar formale in primo quod dicitur non ens: quia est ipsa entitas & ipsum non esse: sicut deus est ipsa entitas sua & suum esse. Secundum est non ens quod est in materia, scilicet priuatione formarum: etenim priuatione species quodammodo est, ut dicitur. ii. phy. Tertium non ens, est ens in potentia, ens enim in potentia deinde non ens, id est ens actu. Sed hoc dupliciter: aut quia est in actu non ens actu: aut quia est ens actu uno modo: & non ens actu alio modo. Secundo modo materia est non ens: quia cum est actu sub una forma, est non ens actu sed in potentia solum ad aliam, etiam quandoque inducendam per agens naturale. Primo istorum duorum modorum ultimum essentia cuiuslibet creaturae habens exemplar formale in deo est non ens actu sed in potentia solum, quantum est de se: quia non est reducibilis ad actu non nisi deo immediate agente. Et est istud non ens medium inter non ens simpliciter quod est ipsa non entitas: & ens simpliciter quod est ipsa res quae est aliquid secundum esse essentia participans ex se pure non entitatem existentiam: & potens deo agente participare entitatem illam: ut sit ex se quasi indifferens ad utrumque, ut exposuimus in quadam questione de quolibet. Loquendo de non ente secundo modo ex illis duobus ultimis verum est quod non ens potest esse & potentia materialis & efficientis. Sed tale non ens quale est in utroque dictorum modorum subduci quidem tertium modum principalem non entis, non opponitur ei quod est ens de se quod semper est fuit & erit: quia istud est non ens per participationem: non ipsa non entitas. Istud vero ens quod est deus, non est ens per participationem, sed ipsa entitas & esse suum simplex ut dictum est supra. Loquendo autem de non ente secundo modo principali, illud est ens per accidens saltem quod suam entitatem acquirit forma precedente: & sic cum non est ut praesente forma potest esse: sed per accidentes & illud suum esse per accidens quod habet adveniente formam quam priuauit. secundum eniim Commentatorem hac est differentia inter potentiam & priuationem, quod adveniente forma potentia manet: priuatione vero non manet. Neo istud non ens opponitur entitati dei: quia non est circa idem hoc ens per accidens quod est priuatione, cum illo ente per se quod est deus: sed ceterum est ens per se quod est forma materialis. & ideo forma mater talis & priuatione opponuntur.

343

Bumme

Loquendo vero de non ente primo mō, cuiusmōi est tragelaphus vel hircocerutus, non est verum q̄ potest esse: quia neq; pōt eē potētia materię neq; efficiētis. Deus em̄ nihil potest facere cuius nō est exemplar. & tali nō euti opponitur ens de se qd̄ est ipsum esse: & ideo eoctrario nō potest non esse.

- G** Ad secundū q̄ ens inquātū ens diuidit in ens potētia & ens actu. Dicendum q̄ dictum illud ens inquantum ens diuidit in ens potētia & ens actu, potest intelligi dupliciter. Vno modo appellando ens inquātū ens, ens in sua cōmunitate acceptū, vt reduplicet ratio noīs tñ. Alio modo appellando ens inquātū ens naturam qua aliquid ens est: vt solum reduplicetur natura & res qua ali quid dicitur ens. Si primo modo, tñc est diuisio quedam equivoce referendo membra ad diuersa, vt aliud intelligat esse ens in potētia, aliud vero ens i actu. Hoc mō est diuisio entis cōmuniter accepti ad creatorē & creaturam. Est em̄ creator ens in actu puro: oīs vero creatura respectu illi⁹ est ens in potētia, vt infra dicet. Sicut si diceret, canis inquātū canis diuidit in sydus & latrabile. Si secundo mō, sic est diuisio quasi subiecti in accidētia, referendo membra ad eadem, vt singuli entis sit ens in potētia qñq;: & sic non est diuisio nisi entis creati: & nō continet creatorem. Et hoc modo intelligit Phs illam diuisiōnem, Om̄e ens creatum siue causatum aut est in actu aut in potentia: quia qñq; in actu qñq; in potētia: aut habet in se aliquid quo est in actu: & aliquid quo est in potētia, vt dictū est supra. & ideo nō valet assumptio de creatore deo. **C**Ad tertium dicendū sicut ad tertii questionis p̄cedētis, eadē em̄ est rō duplicitatis si nihil dicat post summā essentiam futurum sicut si dicatur quia ante illam nihil fuit, vt dicit Anselmon, cap. xix.

- K** Quest. iii, Arg. 1.
-
- Inca tertium arguitur q̄ deus non potest cogitari non esse. Primo sic ratiōne Ansel. in prolo. Id quo nihil potest cogitari maius, non potest cogitari non esse. Deus est hm̄oi, ergo &c. Minor patet ex ratione nominis secundum p̄determinata. Major evidens est, qm̄ qd̄ nō potest cogitari non esse, necessario melius est eo qd̄ pōt cogitari non esse, vt dicit Ansel. & probat. 4. rationibus contra insipietem, vt patet insipienti. **C**Secundo sic. id non potest cogitari non eē in quo sunt indifferētia esse & essentia: quia res non cogitatur nisi cogitādo eius essentiam. tale ergo non cogitat nisi cogitetur esse. De⁹ est hm̄oi, vt dictum est supra, ergo &c. **C**Tertio sic. illud qd̄ habet esse verissimum nō potest cogitari nō esse: quia verius habet esse qd̄ nō potest cogitari non eē: q̄ qd̄ potest cogitari non esse: quia quāto eē minus potest absolui a re: & inesse: & intelligere: tanto habet esse verius, vt patebit infra de īmutatione dei. Deus habet esse verissimum, quia est ipsum ei se per essentiam, vt dictum est: & omnia alia habent ab eo eē participationē, vt infra dicitur. ergo &c. **C**Ad oppositum Primo sic. qd̄ nec est nec fuit nec erit potest cogitari eē, vt aliquod generabile qd̄ nunq; generabitur. ergo eoctrā qd̄ est semper fuit, & semper erit potest cogitari nō esse. Hoc autē est solus de⁹, vt infra videbit, ergo &c. **C**Sedo sic. Dam. lib. i. cap. iii. Tñ p̄ualuit p̄niciosa homin natura malitia vt deum dicant non esse. Dixit em̄, vt ait David, insipies in corde suo non est deus. Sed non dicitur nisi qd̄ cogitatur: quia verbum mentis est cogitationis conceptio. Secundum August. de trini. q̄ ergo &c. **C**Tertio sic ex eodem per Ansel. prolo. cap. iii, vbi illud tractas. Dixit insipiens in corde suo non est de⁹, arguit sic. Si dixit hoc, aut dixit qd̄ cogitare potuit: & habeo propostum: aut qd̄ cogitare nō potuit. sed quomodo cogitare non potuit qd̄ dixit, cum idem sit dicere in 4. corde & cogitare: ergo &c. **C**Quarto sic. quanto aliquid magis cogitatur inesse alicui tanto min⁹ potest cogitari remoueri ab eodem. verbī gratia: Quanto aliquid magis scitur esse calidum: tanto minus pōt cogitari non esse calidū: & quanto minus scitur esse calidū, tanto magis pōt cogitari non esse calidum, creatura magis scitur esse ab homine q̄ deus: quia per esse creaturæ probatur esse dei. Sed homo potest cogitare de qualibet creatura ipsam non esse, vt infra videbitur. ergo multo magis potest cogitare de deo ipsum non esse.

- L** Responsio **C**Ad hoc dicendū: q̄ secundum p̄dicta sicut questio de cognoscēdo de deo ansit potest esse de incomplexo, & de esse dei i natura sua qua est id qd̄ est: vel de complexo & de esse dei in anima cogitāte: Possunt enim scire hanc compositionem qua dicim⁹ Deus est: esse veram in anima: licet non sciām⁹ naturam illius esse qd̄ dei est: Consimiliter questio de cogitando deum eē pōt eē qstio de incomplexo: an. scilicet contingit cogitare dei entitatē sub eē quo ē id quod est: vel de complexo, an scilicet contingit cogitare compositionem esse cum deo esse veram: & consimiliter questio de non cogitando deum non eē pōt eē de incomplexo: an. scilicet contingit cogitare non entitatem dei alia quam que possit ei conuenire secundum naturam eius in se: vel de complexo: an. scilicet contingit cogitare per diuisiōnem in anima esse remoueri a deo, siue non entitatem inesse eidem. **P**rimo modo

Artic. XXX. Quest. III. Fo. CLXXX.

est impossibile cogitare deum non esse: quia nihil in natura rei potest cogitari non esse nisi possibile est cogitare seorsum ipsum re ut res est & essentia quedam in se: & seorsum ipsum esse: & sic cogitare ipsum essentiam concogitando ei conuenire non esse: vel non conuenire esse: vnum remouendo ab alio tero p negationem: sicut contingit in creaturis: quae qnq; hnt esse, qnq; non e: qm in eis differunt essentia & esse. Quare cu vt dictum est supra, in deo penitus idem sunt re & intentione essentia & esse: vt non possit capi ab intellectu seorsum essentia praeter esse: hoc ideo modo cogitare deum non esse cogitando. non esse siue non entitate circa diuinam essentiam absolute intellectum, est impossibile: qd ipsa essentia non est nisi ipsum esse. aliter enim compositione aliquam faceret esse cum essentia in deo: si-
c ut facit in creaturis: qd impossibile est, vt vnum est supra. Secundo autem modo cogitare deum non esse: contingit dupliciter, vt distinguit Ansel. in psol. vno. modo cogitando vocem qua dicit deus non esse alio modo cogitando ipsum re significata p vocem. Alterum enim (vt dicit) cogitat res cu vox ea significans cogitur. Alio modo cum id ipsum qd res est intelligit. Illo itaque modo, vt dicit, & verum dicit, potest cogitari deus non esse: nihil. Intelligendo de rebus, secundum quod incontinentes existentes in passione dicunt verba sapientum de agibilibus non intelligentes ea quae dicunt, cum ex passione contraria agunt, vt vult Phis. vii. Eth. Cogitando vero ipsum rem quod vocibus significatur, subdistinguendu: licet Ansel. non subdistinguat: qd aut cogitas cogitat assentiendo ei qd cogitat: aut non. Primo modo simpliciter contingit cogitare deum non esse quemque, quemcumque cognoscat & cogiter rem vocem significatam. Licet enim affirmatio & negatio non possint esse simul in eadem re extra animam quo ad esse rei verum: bene tamen possunt esse simul in anima quo ad esse rei diminutum, vt vult Philosophus. vi. metaphysicae. Super quem locum dicit Comenius. Philosophus interedit declarare diuersitatem duorum entium. Lentis qd est in intellectu: & entis quod est extra intellectum. Qd enim est in anima, contingit ut recipiat duo opposita simul: qd autem est extra animam, non: qm anima intelligit duo opposita sisimul materia autem recipit contraria successive. Vnde contradictoria simul intelliguntur & cogitantur. Deum esse: & deum non esse. Sed vnum cu assensu, alterum vero sine assensu. Secundo autem modo adhuc subdistinguendum: quia cogitans cum assensu aut intelligit quid per vocem significatur distincte & in particulari cum dicit deus non est: aut non: sed solum confuse & in universali. Si primo modo, nullus omnino potest cogitare deum non esse: quia predicatum, vt dictum est supra, est de intellectu subiecti: & ita sic cogitans subiectum necessario cogitat in ipso predicatum. Quare si quis assentiendo cogitaret deum non esse, postquam consensit affirmatio: cu quicquid affirmat de ali quo affirmatio: negatio id ab eodem remouet: id est affirmaret & negaret assentiendo utrumque simul: qd est impossibile: qd de quolibet affirmatio vel negatio & non simul de eodem, neque in reneque in intellectu assentio, vt probat Phis. x. meta. Nullus ergo intelligens re quod deus est, distincte & in particulari, potest cogitare cu assentio quod non est: quaque verba dicat in corde suo. Et hoc est qd dicit Ansel. declarando p simile. Nullus (inquit) intelligens id quod est ignis & aqua, potest cogitare ignem esse aquam secundum res, licet secundum voces. Ita ergo nemo qui intelligit id ens qd est deus, potest cogitare quia deus non est: licet hec verba dicat in corde suo. Et statim ad huius probationem inducit quedam medium supra intellectum, qd fundatur super hoc, quia predicatum est de intellectu subiecti, dicentes. Deus enim est id quo maius cogitari non potest, qd qui bene intelligit, utique intelligit id ipsum sic esse ut nec cogitare queat non esse. Qui ergo (vt dicit) intelligit sic esse deum, nequit eum non esse cogitare. Si secundo modo tunc distinguendum est de cogitatione: aut enim sumitur cogitatio proprie pro actione partis intellectus purae, quae in asserendo solummodo est verorum: aut pro actione intellectus phantastica & rerum ignorantia decepti. Primo modo adhuc non contingit cogitare cum assertione deum non esse: quia hoc in talis intellectus comprehensione cadere non potest: qd in re natura non potest esse. Secundo autem modo bene intelligit deum non esse: quia in generali hoc nomine deus significari solummodo quedam essentiam omnium nobilissimam, non co-intelligendo in nobilitate eius ratione ipsum esse: bene potest intellectu phantasti co & ignorantie intelligere deum non esse: quia talis intellectus intelligit diuinam essentiam ad medium essentiae alicuius creaturae, vt videlicet cui esse adueniat: non quae sit ipsum esse. Sed tali intellectu contingit intelligi deum non esse dupliciter: aut explicite: aut implicite. Explicita adhuc dupliciter. uno modo conuertendo intellectum in intelligendo deum ad aliqd nobile in creaturis existens asseverando illud esse deum: aut ad aliqd in imaginatio excedens in nobilitate oecas creaturas quae inesse conspicuntur. Cum enim vt dicit Augustinus primo de doctrina Christiana, omnes hoc deum esse consentiunt quod ceteris rebus omnibus anteponunt, vt aliquid quo nihil sit melius atque sublimius illa cogitatione contentur attingere: illi ergo qui aliquam creaturam excellentem ceteris deum putant siue corpoream siue incorpoream, sicut omnem creaturam inquantum crea-

M

N

O

P

Q

R

Summe

tura est, possunt cogitare non esse: sic & id quod cogitat deum. Illi vero qui omnibus creaturis non solum corporalibus veruetiam spiritualibus in eis constitutis per imaginationem dei perficerunt: & tamen tamquam creaturam nobilem cogitant, quam in rerum natura existere non conspiciunt: similiter bene cogitare eum non esse possunt. Secundum quod dicit Augustinus in originali super illud Psalmi. lli. Dixit insipiens in corde suo non est deus. Per paucum inquit sunt: & difficile est ut incurramus in hominem qui dicat in corde suo non est deus: tamen sic pauci sunt, ut inter multos timendo hoc dicere, in corde suo dicant: quia ore suo dicere non audent. Nec enim ut dicit super Psalmi. xiii. ipsi sacrilegi & detestandi quidam Philosophi qui peruersa & falsa deo sentiunt, ausi sunt dicere non est deus. Ideo ergo dixit in corde suo: quia nemo audet dicere etiam si auctor fuerit cogitare. Implicite vero deum non esse cogitant quicunque aliquid deo indignum de ipso deo vel deo inesse cogitant. De quibus subdit in dicto Psalmi. lli. Rarum hominum genus qui dicant in corde suo non est deus. At vero alio in intellectu discussum inuenitur esse in pluribus. Inspiciamus facta flagitiorum, facinorum, scelerum hominum: isti tales sunt ut dicant in corde suo non est deus. Tales conuinco: facta sua plerae deo arbitrantur: non est autem deus nisi cui displiceret iniquitas: tu ergo cum putas ei placere iniquitatem: negas deum: cum dicis in corde tuo, faue deus iniquitatibus meis, nihil aliud dicis quam non est deus. Et quod hoc non dicant in corde suo nec isti nec praecedentes nisi intellectu errore phantastico & obumbrato, probat Augustinus per sequentem versum eiusdem Psalmi. dicens. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt iniquitatibus suis. Sed primo vide illos corruptos, ut possint dicere in corde suo non est deus. Praemissio enim versu, Dixit imprudens in corde suo non est deus: & tanquam causa queretur unde hoc possit dicere imprudens, subiecit. Corrupti sunt & abominabiles facti sunt &c. ubi Psalmi. xiii. habet In affectionibus suis, ubi dicit Augustinus. Ipsae sunt affectiones quae corrumpunt animam: & sic excepit ut possit imprudens dicere in corde suo, non est deus.

T
Ad pri.
in opposi.

V
Ad secundum
& Tertium.
X
Ad quartum.

Y
Ad pri.
principale

A
Quatuor.
Arg. i.

Irrita quartum arguitur quod deus sit mutabilis mutatione variationis ab uno esse in aliud esse. Primo sic, ab eo in quo omnes dispositiones sunt omnino eodem modo sicut fuerunt semper: & nunquam factum est aliquid alio modo se habens quam semper erat: sit semper aliquid vel non sit sicut prius fiebat vel non fiebat: & non aliter, ut vult Avicenna. ix. metaphysicae, & sumitur ex dictis Philosophi i. ii. de gen. ubi dicit. Id est omnino manens idem in nullo immutatus semper natum est facere idem: & ex determinatione eius in. viii. physi. Sed a deo non est dicere quod sit vel non sit aliquid semper sicut prius, ut maxime patet in creatione animalium de novo, ergo &c. Secundo sic, yaria

Art. XXX. Quest. IIII. Fo. CLXXI.

denominatio non fit nisi per variationem alicuius dispositionis in determinato: quia non fit denominatio nisi ab aliqua dispositione subiecti: & uniformis dispositio semper uniformiter denominat in deo est varia denominatio. dicit enim nunc dominus salvator & gubernator & cetera homini, quibus non denominabat ab eterno. ergo &c. **T**ertio sic. nihil potest de novo advenire i supposito aliquo sine eius variatione & mutatione: quia per nouum adueniens aliter se habet nunc & prius: quod appellamus variari & mutari. diuino supposito de novo advenit humana natura in Christo in atomo, ut dicit Dam. ergo &c. **Q**uarto sic. exitus aliqui ab otio in actu non est sine mutatione: ga si non est mutatione non est ratio agendi in una hora & cessandi in alia, ut dicit Aucten. ix. metaphy. In deo fit exitus ab otio in actu nunc agendo quod prius non egit. ergo &c. **Q**uito sic. velle nunc quod prius noluit, non est sine voluntate mutatione: quia idem manus idem non est causa contrariorum. Deus semper vult quod prius noluit quod patet ex eo quod aliquando agit quod aliquando non egit: & omnia quaecunque voluit dominus fecit, ut dicitur in Psal. ergo &c. **S**exto sic. poenitentia de aliquo facta non est sine mutatione in dispositione voluntatis. in deo cadit poenitentia facti. Gen. vii. Poenitent me fecisse hominem. ergo &c. **I**n contrario. In oppositum est. quoniam ut dicit August. cap. 4. de mor. Manich. in principio. in hoc maxime dicendum est esse quod semper eodem modo est. sed ubi semper est idem modus nulla est variatio. ergo &c.

Dicendum ad hoc: quod omnis ratio mutationis secundum variationem in substantia necessario causatur ex compositione alicuius cum ipsa. In creaturis enim quia substantia rei praeter mutationem vertibilitatis quam habet de esse in non esse: & de non esse in esse, in se & in natura sua, ut absolute natura est, in variabilis essentia subsistit, nec sit in ipsa aliqua innouatio: ga in ipsa non est nisi id quod est, ut equinitas est equinitas tamen: quod sibi ipsi non potest abesse: cui accidentum esse existet & non esse: esse in re & esse in aia: esse universale & esse particulare, & cetera huiusmodi, ut dictum est supra: & amplius dicit infra: & ita in seipsa non potest intelligi ipsum contingere posse variationem nisi per accidens aliquod, quod ipsi modo adsit: modo absit. Non enim potest esse quod equinitas quodcumque sit equinitas quoniam non equitas: sed semper est equitas: & non potest esse nisi equitas tamen. unde si aliqd variet, illud variatur ut subiectum per accidens aliquod quod ei componitur: & potest ei modo adesse, modo vero abesse. Non autem aliquid secundum essentiam suam variatur aut variabile est in seipso secundum seipsum. **V**nde secundum aliquos neque etiam forma accidentalis sicut iustitia vel sapientia, color vel albedo, ut secundum se consideratur non composita subiecto, aliquando variatur: quia neque intentionem suscipit: neque remissionem secundum se: sed solum secundum quod per eam subiectum magis aut minus afficit: & ita quod sic mutatur atque variat: hoc est subiectum cui componitur quod tali qualitate afficit. Cum igitur diuinæ essentiae propter eius simplicitatem qua non est alteri componibile vel aliud ipsi, ut supra determinatum est: nihil potest inesse neque adesse aut abesse: Idcirco absolute dicendum quod diuinæ enim intentione propter simplicitatem eius qua non est componibile cum alio neque aliud cum eo, omnino est immutabilis mutatione variationis alicuius potentis contingere in substantia eius. Et hoc est quod dicit August. xi. de ciui. d. cap. x. Ideo simplex dicit quoniam est quod habet cui non sit aliqd habere. quod si non habet vel posse amittere, quod si habet, vel aliud sit habens & quod habet: quod si in ipso intendi possit vel remitti: sicut corpus habet colorem: & aer lucem. hinc enim est quod priuari possunt rebus quas habent: & in alios habent vel qualitates verti atque mutari.

Ad primum in oppositum quod a deo fit aliquid vel non fit aliter quam prius: ergo est mutatus: Dicendum quod in hoc tangit difficultas philosophorum ponentium deum non solum mundum: sed nec aliquid nouum in mundo immediate producere posse: sed solum mediante motu cœlesti ex materia: ne ipse voluntate qua aliqui non operatus est, nunc de novo mutata, aliquid noui operi videatur. Secundum quod dicit August. xi. de ciui. d. cap. 4. Qui a deo mundum factum fatentur, non eum tantum temporis voluntate habere sed suæ creationis initium: dicunt aliquid unde sibi deum vident a fortuita temeritate defendere: ne subito illi venisse credat in metu quod nūc an venisset. sed facere mundum: & accidisse illi voluntatem nouam cum in nullo sit omnino mutabilis. Rationem autem Philosophorum super hoc confitam ad probandum aeternitatem mundi, retractat Aucten. vi. metaphysica, dicens quod unaquaque causa per se & essentialiter simul est cum suo causato: & est semper causa eius. Si autem non est causa talis, ut secundum suam essentiam faciat necessitatem existendi causatum: tunc non facit necessitatem effendi causatum nisi secundum operationem aliquam quam accedit ad illam, cuius causa necessario est motus: & tunc ut dicit in lib. ix. ubi suam rationem resumit, ille motus producit causam ad alium motum. Igis ut dicit, aperte manifestum est quod motus non fit postquam non fuerit nisi propter aliquid nouum quod non incepit fieri nisi per motum contingentem illum alium motum. Non curio autem quid fuit illud antequam hoc fieret. Sanctus fuerit intentio agentis vel voluntas vel scientia vel instrumentum vel

B
Resposta

C

D
Ad prius principium

E

Bumme

F natura vel acquisitionis vel aptitudinis recipiēris, vel applicatio imprimentis q̄ non erat quōcūq; em̄ fuerit, suū fieri p̄debit ex motu, & nō potest aliter esse q̄ sit. Et quia principiū om̄ est essentia quā necesse est esse, & necesse est esse sic, q̄ gequid est ab eo necessarium est quantum ad il lud: alioquin ei esset dispositio quę non erat, & erit variabile: quoniā si fuerit ip̄m sicut erat anteq fieret aliqd ab eo, & nihil accidit ei v̄lo modo qd̄ nō erat: sed fuit ip̄m sicut erat cū nihil erat ab eo: tūc non est necesse aliqd esse ab eo. Si autē modo factū est vt fiat aliquid ab eo: tūc iam cōtingit in essentia illa int̄entio vel voluntas, vel natura, vel posse, vel aptitudo, vel aliquid his simile qd̄ non erat. Qui autē negauerit hoc, jam discessit a vero intellectu lingua, sed redit ad illum propria int̄entione. Et est respondendum secundum q̄ dicit Aug. xii. de ci. dei. c. xiii. q̄ cū deus sit aternus & si ne initio, exorsus est tempore & hominem quę ante nunq̄ fecerat, in tempore: non tamen nouo & repentinō, sed immutabili aeternoq; consilio est potens ad opus nouum sempiternum adhibere consilium, & vna eademq; sempiterna voluntate res quas condidit, vt non prius essent egit q̄diu non fuerunt, & vt posterius essent quando esse coeperunt. Sic ergo falsum est quod philosophi afflunt, & p fundamento supponūt: q̄ scilicet ab eodē vniiformiter se habente nihil sit aut non sit aliter q̄ siebat aut non siebat. Istud em̄ non habet veritatē nisi in eo qd̄ agit naturali necessitate siue cum voluntate siue sine voluntate. Qd̄ em̄ est necesse agere per suam naturā & essentiam, aut semper agit cū est quantū est de se: aut si non agit, hoc nō contigit nisi quia etiā quantū est de se & absolute sit in dispositione in qua natū est agere: non tamen est in tali dispositione respectu patet in quo debet agere: quā dispositionem oportet induci per motū, & remouere indispositionē contraria in quocūq; fuerit, & hoc per aliū motū p̄cedentem, & tunc eius actio non esset prima: sed reducetur in aliud primo agens & mouens, cuius actione & motu dictum agens & suum passibile coniungantur & approximantur, vt sint in tali dispositione qua hoc natum est agere in illud, & illud pati ab isto: sicut patet in illuminatione mediū. Sol em̄ quantū est de se est dispositus in actu vt illuminet: & medium diaphanum quantū de se est, dispositum est vt statim illuminetur. Si tamen directa oppositione sol non opponatur medio, nō potest illud illuminare, sed oportet solem & mediū ad talem situm deduci, vel per motum vnius, vel per motum alterius, vel alicuius tertii. Et secundum hoc vult Philosophus. vii. phy. & Cōmen. q̄ subitanę actiones in corporalibus non sunt nisi termini motuum localium, vt mediū illuminatio terminus est motus localis solis ad situm directe oppositionis ad medium. Et per istum modum philosophi posuerit q̄ si deus aliquid noui qd̄ prius operatus non est operetur in rebus immediate non mediante aliquo m̄ebili per quod fiat aliqua transmutatio respectu passiuī: q̄ oporteret ipsum mutari vt fiat in dispositione qua posset agere in passum in qua prius non fuit: ita q̄ si a deo tanq̄ ab immobili omnino & eodē modo se habēte fiat aliquid nouum: fiat mediante aliquo aeterno moto ab ipso, quod per motum diuersimode se habere poterat ad alia, & per hoc noua & varia agere. Aliter em̄ v̄ dicit Philosoph⁹ in. viii. phy. non contingit esse generationem & corruptionē. vnde vt dicit ibi Cōmen. oportet motū eternum mediū esse inter motorē q̄ nō mouet, & inter generabilia & corruptibilia. Et debes scire (vt dicit) q̄ secundū hunc modum possibile est vt motus noui fiant a motore non moto: & ideo qui ponunt principiū eternum & primum motum esse nouū, non potuerūt dissoluere compositionē in hoc: sicut accidit loquentibus nostr̄ legi. Et loquitur de illis qui ponunt mundū nouum non aeternū. Sed vt dictum est, ista et talis eorum argumentatio non habet veritatem nisi in eo qd̄ agit necessitate naturę. secundū q̄ Philos. viii. phy. dicit primum motū a primo motore necessario moueri motū ppetuo. Ponendo autē agens primum omnino immobile agere libera voluntate sine aliqua necessitate naturę annexā, nihil est qd̄ ponūt. A tali em̄ agere p̄t̄est inchoari noua actio sine omni trasmutatione sua, ad modū quo Anaxagoras antiquissimus: qui tanq̄ expurgans vltra priores qui solū materialē causam in rebus viderūt, posuit intellectū causam agentē in natura mundi, vt dicunt in primo Meta. Vnde Philos. dicit. viii. phy. q̄ vnum principiū facientes vt Anaxagoras, sic vtriḡ diccent. q̄ scilicet (secundū Cōmen.) semper fuit quiescens, & incepit mouere. Sed dicit Philosophus q̄ hoc assimilatur figmento, vbi dicit Cōmen. impugnando dictā responsionē. Ista positio similis est positioni quā dicunt loquentes nostr̄ legi: sed quia ponunt motorē moueri voluntarie non videntur magis sustentari q̄ qui ponunt ipsum mouere naturaliter, cuius rationē subiungit, dicens. Cū mouens moueret postq̄ non mouebat, necesse est aliquā proportionem fieri inter ipsum & motum, q̄ nō erat, et si non: non magis moueret in hoc tempore posito q̄ in alio. Et est ratio quā assignat Philosophus: de qua sumpsit Auicē suam rationem prætractam. Dicit em̄ Philosophus in viii. phy. loquens contra dictam positionē Anaxagorę, sic. At vero nihil inordinatum est eorū quā natura & secundū naturā sunt. Natura em̄ causa ordinis est. Infinitū aut̄ ad finitū nullā rationem.

Art. XXX. Quæ. IIII. Fo. CLXXXII.

habet. Ordinatio autem omnis, ratio est. In finito autem tempore quiescere; & postea motum esse aliquem: huic ies neque una ratio quare hunc magis quam prius. Aut enim simpliciter se habet quod naturæ opus: & non alii quidem sic: aliquem autem alterum: ut ignis natura quod sursum fert: non aliquando quod sic: aliquem autem alterum. Aut ratione haberetur non simpliciter. I. secundum Comm. necesse est in actionibus naturæ esse continuatatem & eternitatem in agendo alterum contrarium tamen, aut in agendo duo contraria successione. Ex quo plane patet quod necessitate naturali: et si vel premeditata vel concomitante voluntate, posuerit deum agere & mouere; & id nichil abeo fieri de novo nisi mediata motu eterno, variatione habet ad res, & per hoc mediata illo posuerit posse fieri contraria & noua a motore immobili, unde dicit ibi Com. Et nos dicimus quod appetit impossibile esse quod actione noua sit per antiquam voluntatem, nisi sit actione antiquam media, voluntas enim non possit facere quod intendit nisi post existentiam alicuius intentionis in re intenta que non erat in tempore voluntatis; & si non, esset ut illud quod est voluntatum, esset sine voluntate. Cum igitur posuerimus esse possibile postponi voluntatem propter defectum alicuius esse: cum iam posuerimus quod ista voluntas est primum motuum: manifestum quod tunc voluntatum debet esse cum ea. Cum igitur posuerimus eam antiquam, cum eo voluntatu erit aliud antiquum. fundamentum autem quod voluntatum non postponit voluntati nisi ppter aliquid quod deficit in voluntate: impossibile est ut negetur ab hoc quod suam intrinsecam rationem: sed si negetur, est per extrinsecam. Et subdit. Quomodo ergo posset inueniri noua actione ab antiqua voluntate, dicimus mediante motu antiquo a voluntate antiqua. Et est dicendum catholicum ab antiqua voluntate & eterno & immutabili consilio bene ppter immediate fieri aliquid noui: dum ponatur libere agere sine omni necessitate: & hoc vel circa præter alias aliquas vniuersitatis; sicut fides catholica ponit eum creare quotidie nouas alias: vel circa totum vniuersum ipsum de novo. Non enim producere post non esse. antiqua enim & eterna voluntas atque immutabilis ab eterno & immutabilitate determinare potuit quia talis alia in tali instanti temporis ab ipso creari debuit: & sic de quolibet quod in sua temporis totius defluxu de novo producere disponuerit. Unde immutabili voluntate & scientia qua deus hanc aliam ab eterno producendam in sciuit & voluit, eadem scientia immutabili & voluntate dum producit & scit & vult eam producere: & in toto subsequenti tempore vult & scit se eam produxiisse fine omni mutatione & variatione, dico te August. xv. de tri. ca. xiii. Vniuersas creaturas suas spirituales & corporales non quia sunt ideo nouit: sed ideo sunt quia nouit. Non enim nesciuit que erat creature: nec aliter sciuit creata quam creata, & sicut est de scientia sibi & de voluntate. Sic ergo cum de us rationes infinitas infinitorum instantium in sua sapientia comprehendit ab eterno quae potuerunt præcessisse per temporum successionem primum instans in quo mundus fuit creatus: & similiter in illo instanti in quo mundum & primam creaturam primo produxit voluntate eterna atque scientia immutabili se aliquando producere sciuit & voluit antequam produxit: & etiam in illo instanti in quo produxit: & nunc se produxisse scit: & vult: & ideo nec in priori nec in posteriore instanti produxit, ut intelligamus voluntatem dei aut scientiam absolute acceptam de producendo mundum, fuisse quasi causa vniuersalitatis & indeterminatae: eandem autem acceptam sub determinatione illius instantis in quo ipsum produxit, fuisse quasi causam eius particularem & determinatam: sed voluntariam non necessariam. & sic non secundum aliquam coparationem nouam realem quam acquirit voluntas antiqua per motum vel in se vel in passo, agit actionem nouam: sed solu secundum rationem quam in sua sapientia ab eterno habuit & voluntatem antiquam quam rem nouam fieri determinauit: & sic mox nouus fit postquam non fuit alius: non propter aliquid nouum quod factum est in agente vel in passo per primum motum, ut sumit. Auicen. sed propter determinationem antiquam secundum quam fuit vel iam natum est fluere instans nouum in tempore: & res aliqua in primo instanti temporis vel in aliquo posteriori, qui fluxus nihil nouum ponit in agente: sed solu in facto: quia secundum illam rationem antiquam actionem antiquam (quia ut in deo est, est eterna: & eius substantia est, ut infra videbitur) tunc primo nouus effectus procedit in esse, qui tunc non nouum respectum ponit in agente sine omni mutatione, ut similiter videbitur infra. Hæc est ergo sententia quam innuit August. xi. de ci. d. ca. xvii. loquens contra Phœn. Hic maxime isti errat quod metem diuinam omnino immutabilem cuiuslibet infinitatis capacem innumera oia sine cogitationis alternatione numerantem, de sua humana mutabili angustaque merciuntur, comparantes deum sibi metipos. Nam quia illis quicquid nouum faciendum venit in mente nouo consilio faciunt (mutabiles quod metes gerunt) pfectio non deum quem cogitare non possunt: sed semetipos per illo cogitantes non illi sed seipos sibi comparant. Nobis autem non est fas credere aliter affici deum cum vacat: aliter cum operatur: quia nec affici descendens est, tanquam in eius natura fiat aliquid quod antea non fuerit. Patitur quippe qui afficitur, & mutabile est omne quod aliquid patitur. Non igit in eius vacatione cogitetur ignorantia, desidia, inertia; sicut nec in eius opere labor, conatus, industria, nouit quiescens agere, & agens quiescere, potest ad opus nouum non nouum sed sempiternum adhibere consilium; nec poenitendo quod prius cessauit

k

L

Bumne

rat coepit facere qd non fecerat: sed et prius cessauit & postea operatus est. Qd nescio quemadmodum ab homine possit intelligi.hoc proculdubio qd dicit prius & posterius in rebus prius non existentibus & posterius existentibus fuit . In illo autem non alteram praecedentem, alteram subsequenter mutauit, aut abitulit voluntate, sed vna eadēq; immutabili & sempiterna voluntate res quas cōdidit, vt non prius essent egit qdū non fuerunt, & vt posterius essent quādo esse cooperūt. Nec solum sic immutabili egit voluntate, sed & agendo immutabili sciētia nouit. Secundū qd dicit ibidē. Qui tandem nos sumus homunculi, qui eius scientiē limitem figere presumpiamus dicentes qd nisi eisdem circuitibus temporum eadem tempora repeatantur, non potest deus cuncta quae fecit vel p scire vt faciat, vel scire cū fecerit, cuius sapientia simpliciter multiplex, & uniformiter multiformis tam incomprehensibili cōprehensione omnia comprehendit, vt quæcūq; noua & dissimilia consequētia precedentibus si semper facere vell, inordinata & improuisa habere non posset, nec ea prae cederet ex proximo, sed aeterna præsc̄tia contineret. In qua (vt dicit li.xi.c.x.) sunt infinita quedā infinitiq; thesauri rerum intelligiblī: in quibus sunt omnes inuisibiles atq; incommutabiles rationes rerum etiam visibilium & mutabilium, quæ per ipsum factæ sunt. quoniam deus non aliquid ne sciens fecit, qd nec de quolibet homine artifice recte dici potest. Porro si sciens fecit omnia, ea utriq; fecit quæ nouerat. Falsum est ergo dictum Auer. qd non sumus magis sustentati ponendo primum motorem mouere voluntarie, qd sunt illi qui ponunt ipsum mouere naturaliter. Ponentes enim eum mouere naturaliter, nō possunt ponere in ipso dictam determinationem productionis rei nouę secundū rationem antiquā existentem in eo: immo necessitatem habent ponere ipsum esse causam rei per essentiam suam: ita qd non possit esse nisi sit suus effectus cum ipsa, sicut posuerunt philosophi qui dicunt: qd nō necessitatem habent ponentes eū agere & mouere libera voluntate. Mēitus etiā fuisse Philosophus si dixisset qd tale dictum simile esset figuratio. Nō est enim figuratio, sed recta ratio. Esset enim figuratio si deum agere diceremus non nisi necessitate naturæ: quia tunc sine ratione & ordine naturali esset dicere deum prius cessasse per infinitam eternitatem, & postmodū operatum fuisse. Sed figuratio non est: sed recta ratio & ordo ponere deū ex præsc̄tia & libero arbitrio agere vniuersa, vt dictum est. Cum enim deus ex consilio sapientiæ infallibilis cuncta agit, sine ratione, et si nobis occulta, nihil agit. Vnde quare tunc mundū produxit, & non prius vel posterius secundum rationem alicuius alterius instantis, ipse nouit qui produxit. Secundū qd dicit Aug.xi.conf. Omne quod esse incepit & defuit, tunc incepit & tunc defuit: quando debuit esse incipere vel definire in eterna ratione, ubi nec incepit aliquid nec definit. cui soli credendum est: quia mundum ipsum produxit, quia ipsum productum fuisse credimus. Secundū qd dicit xi.de ci.dei.c.iii. Quod deus fecerit mundū nulli potius credimus qd ipsi deo. Falsum est etiam qd dicit Auc. qd voluntas nō postponit qd int̄edit facere, nisi post exitū alicuius intentionis in re int̄eta quæ nō erat in tempore voluntatis sīmo bñ postponit secundū regulā rationis existēris in ipso, vt dictū est. Hoc est ergo verū fundamen̄tū nouę productionis rerū, & vera negatio falsi fundamenti quo sustentari erat philosophi ponentes a voluntate antiquā nō posse poedere effectū nouū: & hoc scdm intrinsecus rationē, nō scdm extrinsecus figuratio, & secundū linguā solū. quādmodū insipientissime dicit Auer. & Auc. illud fundamentū eorū negari posse, & nō aliter. Et sic qficiq; philosophi inueniunt cōtrariates fidei, in principiis & fundamētis suis eis obuiandū est, vt supra dictū est, & si rationib⁹ apertis nostris fundamēta eorū destrui nō possent, despicienda tñ essent. Secundū qd dicit Aug.xii.de ci.dei.c.xvii. Argumētationes quib⁹ in p̄cipiis nostris simplicē pietatem, cū illi in circuitu ambulant, de via recta conant auertere, si ratio refutare nō posset, fides irridere deberet. Si etiā rationē diuinæ operationis quare potius fecit mundū in uno instanti quo ipsum fecit, qd in alio, inuestigare non potuerim⁹: nullo tamē modo negādū est gn̄ sit: sed firmiter credēdū & exclamādū cū apostolo. O altitudo diuinitati sapientiæ & sciētiae dei. & dicendū aduersario illud apostoli. O homo tu qd es qui respōdeas deo: inuestigando scilicet operū eius rationē: quibus quasi interrogat humanā industriā. Vnde scdm qd dicit Orige. super Exo. nobis hoc obseruasse tñ & inspexisse sufficiat atq; ostendisse auditoribus quanta sunt in lege diuina profundis diversa mysteria, pro quibus dicere in oratione debeamus. De profundis clamaui ad te dñe. Ad secundum qd in deo est variatio denominationis, ergo & mutationis: secundū qd est quedā denominatio secundū dispositiones absolutas, & secundū illas variatio non est sine transmutatione denominati, vt sunt album & nigru in corporibus, bonitas & malitia in spiritibus, qualis non potest esse in deo vt dictum est. Alia vero est denominatio per dispositiones respectivas & hoc dupliciter: quia variatio secundū eas potest esse per se, & circa subiectū in quo habet esse essentialiter, & sunt in eo relationes secundū esse: vel per accidens & circa subiectum in quo habent esse quasi accidētialiter, & sunt in eo relationes scdm dicit. Variatio adhuc scdm relatiwas dispositiones

N
Ad scdm.

Art. XXX. Qu. IIII. Fo. CLXXXIII.

primo modo non est sine mutatione aut mutabilitate eius sup quod fundatur; & non potest esse in deo, quoniam in ipso non potest esse dispositio mutabilis. quare neque potest in eo esse relatio fundata super ipsum: & ita neque mutationes per se secundum ipsam, quoniam relatio quae realis est in aliquo, non est mutabilis neque mutata in ipso nisi per mutationem alicuius absoluti in eo super quod fundatur, propter quod & realis relatio in illo dicitur, ut certus obiectio ex illo. v. Phys. q. secundum relationem non sit mutatione. Vnde Ambro. Dic mihi hereticus: fuit ne omnipotens deus qui pater non erat: & deus erat? Nam si pater coepit esse, deus ergo pater erat vel factus est: & coepit esse pater, quod ergo immutabilis deus si enim ante deum postea pater fuit: utique a cessione generationis mutatus est: sed auertat deum a hanc amittere. Et Aug. dicit lib. i. contra Maximini. Spous sanctus si nasci potuit, potuit esse filius: & ita mutabilis esse potuit. Variatio autem secundum relationem dispositio secundum modum, non semper ponit mutationem aut mutabilitatem in eo quod denominatur: sed aliqui soli in eo ad quod dicitur denominantur. In quo est relatio secundum re: secundum quam in ipsa fit variatio realis: & in illo ad quod dicitur vocalis soli sive secundum dicitur: sicut coluna quae mihi prius erat dextra, mea mutatione circa ipsam, vertendo. Le mea sinistra mea: sine omni mutatione facta est mihi sinistra. Et secundum hunc modum dicitur deus de novo dominus: quia seruum sibi nouum creauit: & similiter Salvator: quia patrem salvauit: & sic de ceteris. Quod tamen Augustinus aliquid formidauit assertere, secundum quod dicit. xii. de civitate dei cap. xv. Sicut deus alii quando dominus non fuisse dicere non audeo, ita hominem nunquam antea fuisse: sed ex quodam tempore primum omnium creatum esse, dubitare non debeo: sed cum cogito cuius rei dominus semper fuerit: si semper creatura non fuerit; affirmare aliquid presumo. Quod tamen postmodum audacter assertum claram comperta veritate cum dixerit in. v. de tri. Si dominus dicit non nisi cum habere incepit seruum: ista appellatio relativa ex tempore est. Non enim semper eternam creaturam est cuius ille est dominus. Ecce ergo dominus est: non semper eternum habet: ne cogamus etiam creaturam semper eternam dicere. & infra. Quod igitur obtinebimus nihil secundum accidentem dicitur dominum, nisi quia ipsius dei naturae nihil accedit quo mutetur ut in ea sint accidentia relativa, quae cum aliqua mutatione rerum de quibus dicuntur, accidunt: sicut amicus relativa dicitur: neque enim esse incipit nisi eum amare coepit. fit ergo aliqua mutatione voluntatis ut amicus dicatur. Numerus autem cum dicitur precium, relativa dicitur: nec tam mutatus est cum ipse coepit precium esse: neque cum dicitur pignus: & si qua similia. Si ergo numerus potest nulla sui mutatione multo intensius dicitur relativa: quanto facilius de illa incommutabili substantia debemus accipere ut dicatur relativa aliquid ad creaturam: ut quis temporaliter incipiat dicitur: non tamen ipsi substantie dei accidente aliquid intelligat: sed ipsi creature ad quam dicitur, quod declarat per plura exempla ut patet inspicienti. Ad tertium quod in diuino supposito de novo aduenit humana natura in Christo: Dicendum quod hoc non est factum per aliquam mutationem in persona cui aduenit: sed solum in natura quae aduenit. Secundum quod dicitur Aug. lib. lxxxiii. q. Non oportet intelligi mutatum esse verbum suscepit hominis: sicut nec membra vestita mutantur: quis ineffabiliter illa suscepit suscepit suscipiunt copularet. Et quod sit ista copula mutatione ei quod suscepit, declarat ibidem per exemplum dicens. Vestis que delecta atque deposita est, non habet eandem formam quam sumit induita. Induta enim membris accipit formam quam non habet exuta, quod genus congruit huic comparationi. Deinde filius seipsum exinanivit non formam suam mutans: sed formam serui accipiens. Sed quod hoc amplius debet declarari loquendo de verbi incarnatione. Ad quartum quod in deo fit exitus ab otio ad actum: Dicendum quod cum actio est secundum quam agere dicimus in id quod subiicitur, ut dicitur in vi. principiis: & sic actio fit media inter agentem & actu: habens duos respectus, potest considerari ut respicit agentem a quo est: vel ut respicit actum in quod terminatur. Secundum primum respectum diuina actio eterna est sicut & substantia sua: ergo sua actio non est aliud quam substantia sua, ut vult Philemon i. xii. meta. Secundum respectum proprium est & noua propter non unum effectum qui procedit in esse ab actione eterna, secundum determinationem predictam voluntatis. Vnde non est dicere quod deus in operando procedit ab otio in actum: sed quod operatur de non esse procedit de novo in actu essendi per eius operationem eternam. Et ideo dicit Aug. ut habitus est statim. Si prius cessauit: & postea operatus est: nescio quem modum ab homine posset intelligi. potest enim agens quietoscere, & quietiens agere. Ad quintum quod deus aliquid vult facere quod prius noluit: & ecce uersus: Dicendum quod illa aduerbia aliquando & prius possunt determinare actum volendi. sic est falsum. Ad quinto. sa: quia uniformiter ab eterno voluit vult & volet quemque vult: nec in aliquo mutatur quo ad actum volendi. Vel possit determinare illud verbum facere: & hoc dupliciter: vel per respectum ad agentem: sic adhuc falsa est: ergo ut dictum est: actio sua in se eterna est & uniformis; vel per respectum ad factum & voluntum: sic est vera: ergo ex determinacione eternae voluntatis facit aliquid nunc quod non fecit prius. Sed hoc nullum ponit mutationem in faciente: sed solus in facto, ut dictum est. Ad sextum dicendum quod poenitere non dicitur proprie de deo sicut de hominibus, in quo dicitur mutationem: sed sumitur per mutationem opis exterioris. Ad sextum: quae sit sine omni diuina voluntatis mutationem. Vnde Aug. xvii. de ciuium. d. Non est deus sicut homo

O
Ad tertium

P
Ad quartum

Q
Ad quinto.

R
Ad sextum

Summe

ut poeniteat eū. Homo mutat & nō permanet: nō aut̄ deus. Vbi aut̄ legit q̄ poeniteat eum, mutatio rerum significat immutabili p̄scientia manente diuina. Vbi ergo nō poenitet dicit, nō mutare intelligit. & in lib. de diuinis proprietatibus. Poenitere dicit de⁹, non more hominum pro transactis operibus suis: sed poenitentia dei est statuta mutare. & hoc nō quo ad interius consiliū, sed quo ad extē rioris operis sententiam. Secundū q̄ dicit super illud Ione. iii. Adhuc xl. dies. Deus mutat sententia non consilium.

S

Quæst. v.

Arg. i.

In opposi.

T
Respōsio.

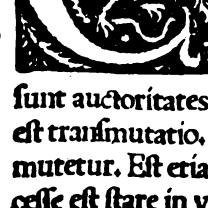
Ira quintum arguit q̄ deus fit mutabilis secundū sitū altermando suas operationes circa diuersa. primo sic. Deus secundū operationes suas circa res dicitur accedere & recedere, ascendere & descendere &c. huiusmodi: quæ non sunt nisi dispositiones eius quod mutat. ergo &c. Secundo sic. angeli dictū mutari & moueri secundū suas operationes, vt ab oriente in occidente. Deus autē non minus variat suas operationes modo operando in oriente nouum effectum, modo in occidente. ergo &c. Contra est: quia operatio dei nō est nisi exterior ei⁹ efficiens, qui nullā mutationē ponit in deo.

V
Ad pri.
principale

X
Ad scdm.

Y
Quæst. vi.
Arg. i.

In oppo.

Ad primum in oppositū q̄ deus per operationes suas dicitur accedere recedere & cetera huiusmodi: dicendū q̄ oīa huiusmodi mutationē in deo ponere nō possunt: quia nō p̄ substantiā suam alicui adest, vel de nouo adest circa qd̄ operat: qd̄ contingit in angelo, vt dicitur est. & ideo non circa deū, sed solummodo circa creaturā mutationem notant. secundū q̄ dicit Augu. in lib. de diuinis p̄petratib⁹. Descendere de⁹ in mundo dicit, quando aliquid nouū qd̄ ante non fuerat operat. De cuius descensu in incarnatione dicit Psal. Inclinauit coelos & descendit. Transire dicit cū a cordibus quorundā hominī in quibus ante per fidē habitare credebatur, postea surrepente per fidia ab his recedit, & ad alios vadit: quēadmodū de Iudeis ad gentes. Ad secundū de angelis: dicendū secundū iam dicta q̄ nō est simile: quia angelus non est incircumscrip̄tus vt vbiq̄ sit in omni re anteq̄ in ea aliquid noui operetur, sicut est deus.

Ira sextum arguitur q̄ necesse est ponere deum aliqua ratione mutabilem, primo sic. Augusti. dicit. viii. Super Genes. Spiritus creator mouet seipsum sine tempore & loco. Idem ad Oros. questione. xi. sed nihil mouetur nisi mutabile aliquo modo. ergo &c. Secundo sic. Sapien. vii. dicitur de sapientia increata q̄ est mobilior omnibus mobilibus. sed omne mobile aliquo modo est mutabile, ergo &c. In contrarium est Augusti. iii. de Trinit. c. i. vbi dicit. Omnino dei essentia qua est, nihil habet mutabile, tale autem omnino immutabile. ergo &c. Ad qd̄ etiā sunt auctoritates sacrae scripturae. Mala. iii. Ego sum deus, & non mutor. Iacob. i. Apud quem nō est transmutatio. Numeri. xxiii. Non est deus quasi homo vt mutatur, neq̄ vt filius hominis vt mutetur. Est etiā ad hoc sententia philosophi qui probat. viii. physicorum q̄ in mouentibus necesse est stare in unum primū mouēs immobile per se & per accidens. Vnde & dicit Augusti. viii.

Art. XXX. Que. VI. Fo. CLXXXIIII.

sup Gen. cap. xxx. Omnis mutabilitas innitit alicui immutabili. qd nō ē nisi deus, vt habitum est. Cite; vii. de trini. dicit. Qd mutatur nō seruat ipsum esse: & qd mutari potest: et si nō mutet: ipso qd fuerat nō esse. qd nullo modo contingit in deo. ergo &c. Idē contra Maxim. Solus deus habet immortalitatē, in omni autē mutabili nonnulla mors ē ipsa mutatio. facit em̄ aliqd nō esse qd erat. ergo &c.

CEt est dicendum qd deus est omnino immutabilis nulla ratione mutabilitatis mutabilis. Cui⁹ ratio prima & p̄cisa est: quia est omnino simplex, vt habitū est supra: & tale oīno est i Respoſio mutabile, secundū qd dicit August. vi. de trini. cap. vi. Nihil simplex mutabile est. & xii. de ci. d. ca. ix. Est bonū solum simplex, & ob hoc solum immutabile: ab hoc creata sunt omnia bona: sed non simplicita: & ob hoc mutabilia. Et ex hac causa sumunt oīes alīe quibus ostendit esse immutabilis. s. ga. om̄e qd mutat est aliquo mō in potētia ad illud ad qd mutat: qd nihil mutat ad id qd habet in actu: & p mutationē se habet res aliter qd pri⁹. De⁹ aut̄ (vt oīsum ē pri⁹) ppter suā simplicitatē nō habet compositionē ex aliis: & ideo nullo modo est mutabilis mutationē vertibilitatis in nō esse ab esse: nec eo verso, vt dictum ē supra: neq; cum alio. & ideo nullo modo est mutabilis mutationē variabilitatis, vt dictum est supra. & hoc ideo: quia nō habet omnino primā (vt ostensum est supra) compositionē quae est actus cum potētia: p quā separatione ab actu suo possit mutari in statum deteriorē vel me liorem vel alium equalem. secundū qd ex hoc arguit eius immutabilitatem Ri. ii. de trini. ca. x. Vnde qd est simplex esse quo est necesse, cui nihil addi, nihil subtrahi potest, vt habitum est ex p̄cedentibus, oīno immutabilis esse iudicad⁹ est. secundū qd dicit Aug. de fide ad Pe. Firmissime tene, & nullatenus dubites solum deum verū naturaliter immutabilem esse, hoc em̄ significauit Moyſi seruo suo eum dixit, Ego sum qui sum: & de natura boni vere est quia immutabilis est. omnis enim mutatio facit non esse qd erat. Et ex hoc patet qd sicut deus ex hoc dicendus est summe vñus qd est simplicissimus in fine simplicitatis, vt habitum est supra: sic dicendus est summe esse ex hoc qd habet immutabilissimum esse. secundū qd dicit August. v. de trini. Sola est incommutabilis essentia qd deus est: cui pfectio ipsum esse maxime ac verissime cōpetit. Qd em̄ mutatur non seruat ipsum esse: & qd mutari pot est etiam si non mutetur potest qd fuerat non esse: ac p hoc illud solum qd nō tñ non mutatur, veruetiam omnino mutari non potest, sine scrupulo accidit qd verissime dicat esse, & de moribus Manich. Hoc maxime dicendū est esse qd semper eodem modo similis est: qd ex nulla parte corrumpitur atq; mutari potest. subiacet enim huic verbo manentis in se atq; immutabiliter se habentis naturę significatio, qd nihil qd deū recte possum⁹ dicere, cui si contrariū qras, oīno nihil est, & ideo p consequens vere immortalis est. Et ecōuerso res omnis inquantum habet aliquid mutabilitatis intatū habet aliqd mortalitatis. Mors em̄ vt dicit Aug. de vera rel. nō ē cognoscit qd mortit inquantū morit. Nam si ea quę moriunt penitus morerent, ad nihilum sine dubio pueniret: sed tanto minus moriuntur quanto magis esse p̄cipiat: qd vt brevi⁹ pot dici, tanto magis moriuntur quanto min⁹ sunt. Vt em̄ dicit de immortalitate aīe in principio, omnis defectus ad nihilū tenet & ad interitū. & xi. confel. ca. x. Inquantū quisq; non est qd erat: & est qd non erat, intantū morit & orit. & ideo omnis creatura quia quodammodo est mutabilis, respectu esse dei quasi nō est. secundū qd dicit Ansel. Creaturę cōparat̄ ad deū vix sunt: & forte non sunt. Id tñ qd sunt nō sunt nisi inquantū similitudo ei⁹ sunt. secundū qd dicit i monol. ca. xxxi. Sicut in viuo hoīe veritas hoīs dicitur esse: in pictō vero similitudo siue imago: sic existēdi veritas itelligit i verbo, cui⁹ eentia sic summe est, vt quodammodo illa sola sit: & in his qd eius comparatione quodammodo non sunt, imitatio aliqua illius summe essentie ppendit. Ideoq; ppterū est deo esse. Vnde dicit Ansel. psol. xxii. Tu solus dñe es qd es: in quo est aliquid mutabile non omnino est qd est: & qd habet fuisse qd iam nō ē: & futurum esse qd nondū est: id nō est proprie & absolute. Tu vero es qd es: quia quicq; aliquādo aut aliquo modo es: hoc tot⁹ ac semper es: & tu es qui p̄prie & simpliciter es: nec potes cogitari aliquādo nō esse. & in mon. ca. xxviii. Videl̄ cōsequi vt iste spūs qui sic suo quodā mirabiliter singulari & singulariter mirabilis modo est, quadā ratione solus sit: alia vero quęcūq; vident̄ ēē, huic collata, non sunt. Si em̄ diligenter intendat̄, ille solus videbit simpliciter & perfecte & absolute ēē: alia vero fere nō esse: & vix esse. Qm̄ nāq; idem spiritus ppter incommutablem eternitatē suā nullo modo secundum aliquem motum dicit potest quia fuit vel erit: sed simpliciter est: neq; cōmutabiliter est aliquid quod aliquando aut non fuit aut non erit: neq; non est qd aliqui fuit aut erit: sed quicq; est simul & semel & incommutable est: qm̄ inquam h̄mōi est esse eius, iure ipse simpliciter & absolute & perfecte dicitur esse. Qm̄ vero omnia alia mutabiliter secundū aliquid aliqui aut fuerunt aut erunt: vel non sunt: aut sunt qd aliquando non fuerūt aut erunt: & quoniā hoc qd fuerunt iā non est: illud autem qd erunt nondū est: & hoc qd in labili breuissimog; & vix existenti præsentē ē vix est: quoniā ergo tā mutabiliter sunt: non īmerito negant̄ simpliciter & pfecte & absolute esse: &

A

B

C

D

Summe

afferunt fieri nō esse & vix esse. Ex hoc et̄ viter⁹ cōcludit q̄ violētia nulla, neq̄ aliquid qđ ē extra naturā, in deo cadere pōt, quia tale nō cōtingit rei sine ei⁹ transmutatione ab extra, qđ em̄ est de substantia rei ab int̄ra, nō potest eī esse violētū, neq̄ p̄ter naturā. Violētū nāq̄ scdm Phm̄ est id cuius principiū est extra. Vnde dicit Phis. i. de oꝝ. & mū. q̄ accidentia q̄ accidunt extra naturā non cadit supra corpora prima, quoniam sunt simplicia, & non est eis contrarium.

- E** Ad primū in oppositū q̄ creator sp̄s mouet seipsum: dicendū q̄ Aug. in dicto suo modo Platonicorū large sumit motū p̄ omni operatione, cū tñ scdm Phm̄. x. Ethic. mot⁹ & op̄ ratio multum differunt. Mouere ergo in deo intelligit actū intellectus & voluntatis quo seipso inteligit & vult se & alia. Vnde Aug. in xl. q. ad Oros. dicit q̄ deus nō mouet in tēpore, quia nulla accidit illi noua cogitatio, nullū nouū consiliū. Sp̄s vero hoīm mouet in tēpore reminiscoendo p̄terita, futura expectando, aliqua noua discendo. Ex quo plane patet q̄ eternā & manente dei cogitationem siue consiliū vocat eius motū quo mouet se, quia seipso vult cogitat & consulit de omnibus, **C**Ad secundū q̄ oībus mobilior est sapientia: dicendū q̄ eodē modo loquī scriptura sicut iā dictus ē loquī Aug. Sicut em̄ dicit Sp̄s sc̄tis sapientiē multiplex, quia in se cōtinet oīm rerū mutabilium immutabiles rationes, sic & mouere seipsum dicit, q̄a seipso in seipso cōtinet oīm noticiā. Sic etiā dicit oīb⁹ mobilior, q̄a actu noticiē & voluntatis siue oīa p̄uenit: & motu suo tali oīa agēdo & mouēdo ē vīq̄ ad intima & minima rerū attingit. Vnde dicit Aug. sup Gen. & ad Oro. vbi supra, q̄ icreat⁹ sp̄s mouet seipsum sine tpe & loco. Mouet autē creatū sp̄ūm sine loco tēporaliter: mouet autē creaturā corporeā tēporaliter & localiter. vnde dicit. iii. de Tri. c. v. Dei volūtas i exoīla, sc̄tā, & secreta sede p̄fidens q̄busdā ordinatissimis creature motib⁹ primo sp̄ūlib⁹ deinde corporalib⁹ per q̄uncta diffundit, ac per hoc volūtas dei prima & summa causa est oīm specierum ac motionum.

Artic. XXXI. de aeternitate Dei.

Articulus
XXXI.

Via immutabilitas est causa aeternitatis, sicut simplicitas est causa immutabilitatis, post dei immutabilitate videndū est de eius eternitate, sicut post ei⁹ simplicitatē vīsum est de ei⁹ immutabilitate. Ec sunt quatuor querenda circa diuinam eternitatem,

Primum: vtrum deus possit dici esse eternus,

Secundum: vtrum eternitas possit dici mensura dei,

Tertium: vtrum aeternitas possit distingui secundū differentias temporis: quae sunt p̄sens, p̄tēritū, & futurū,

Quartum: quē differentiarū temporis magis proprie attribuitur deo p̄sens, p̄tēritū, an futurū.

G
Quæst. i.
Arg. i.

Ica primū arguit q̄ deus non possit dici esse eternus, primo sic. Deus non est id cuius ipse est auctor, q̄a tale est creatura, sed secundū Aug. lib. lxxiii. q. deus ip̄⁹ eternitatis est auctor, ergo &c. Secundo sic, de⁹ nō est id qđ est inītra ei⁹: q̄a illud nō est nisi creatura, eternitas est aliquid inītra deū, q̄a dī in scdm p̄positiōe de causis. De⁹ est supra eternitatē, & in Cāti. ii. Exo. dicit. Dñs regnabit in eternū & ultra ergo &c. In contrariū est qđ dicit in symbo Athana. Aeternus pater, atern⁹ filius, aeternus spiritus sanctus.

H
In opposi.
Respōsio.

Dicendū ad hoc, q̄ cū eternitas dicat durationē in essendo rei aeternæ: durationē aut in essendo duo respicit, & terminos essēdi quo ad initiu & finē, & essendi modū quo ad fluxū & stabilitatē: q̄stio ergo de eternitate dei pōt attēdi vel p̄ respectu ad terminos essēdi, vtrū. L. de⁹ sit etern⁹, hoc est carēs principio & fine in suo esse: fm̄ q̄ dicit Ansel. in Mon. Vera eternitas principiū finis q̄ meta carere intelligit, vel pōt attēdi p̄ respectu ad essendi modū: vtrū. L. de⁹ sit etern⁹ hoc est hīs durationē stantē & fixā, scdm q̄ dicit Ansel. in eodē. Aeternitas nihil aliud est q̄ essēdi incommutabilitas, de q̄ habitu est in q̄stione p̄cedēti. Q̄. q̄stū vero in q̄stioē ista primo modo, determinatū est in p̄cedērib⁹: vbi oīsum est q̄ de⁹ est necesse ēē hīs esse ex se p̄fētū, & nō potēs oīno nō ēē. Vñ quo ad oīm modū patet hī⁹ q̄stioēs determinatio ex p̄cedērib⁹, & nō restat nīli p̄tractatio. Sciēdū igit̄ q̄ de⁹ ex hoc q̄ ē purū ēē, fm̄ q̄ determinatū ē supra, habet i se p̄fectionē oīs entis, vt determinabit inītra: & iō oīs dispositio q̄ rōne p̄fectiōis iportat inquātū hmōi, purā, lab̄ oī rōne p̄fectiōis, deo attribui debet. Talis autē dispositio iportat noīe eternitatis. Idcirco absolute cōcedēdū ē q̄ de⁹ debet dici ēē etern⁹. Ad intellectū autē assumpti sciendū: q̄ cū esse dicit actū existēdi, & oīs actus existēdi ponit durationē in esse circa illud cui⁹ est: ita q̄ esse & duratio in essendo in diuersis: sunt diuersa secundū diuersitatē eius cuius sunt: necessario sequit̄ q̄ secundū diuersitatē rerū est diuersas modi essendi

I

Artic. XXXI. Quest. I. Fo. CLXXXV.

& durationis in essendo. Vnde & dictum est supra, q̄ propter rerū diuersitatē quę subsunt enti-
ens de quolibet vñq ad minima rerū dicit̄ analogice, & alio modo q̄ de alio. Nūc autē modus
essendi & durādi rei entis p̄ essentiā, quia ipsa est simplex & imutabilis scđm p̄determinata, nō
potest esse nisi simplex & vñiformis sine omni variatione: sicut modus essendi rei entis p̄ prī-
pationē: quia ipsa nec oīno simplex est, nec oīno imutabilis, nō p̄t esse nisi variabilis & multi-
formis: vt debet exponi loquēdo de creaturis. Quia sicut rei mobili & trāsmutabili vel fīm sub
statiā, vel fin dispositiōes substatię attribuit dispositio mēsure: quę modū durationis sibi respō
detis īportat: cuiusmodi est tēp⁹: Tēp⁹ em̄ nihil aliud est nisi dispositio mēsure q̄ dicit modū du-
ratiōis essendi ī trāsitu & successione distictē scđm pri⁹ & posteri⁹ in re mobili & trāsmutabili
existēs, vt patet scđm plim ex definitione tēferis in. iiiii. Phy. sicut declarari habet loquēdo de
tempore: cōsimiliter & rei oīno p̄manēti & intrāsmutabili scđm substatiā & dispositiōes substati-
tię: cuiusmodi est deus: debet attribui dispositio mēsure q̄ modū durationis sibi respōdetis īpor-
tet: cuiusmodi ē aternitas. Aternitas, n. nihil aliud ē nisi dispositio q̄ dicit modū durationis es-
sendi in permanētiā & fixione in re fixa & p̄manēti absq̄ omni trāsmutatione existēs. vt patet
fīm Boethiū ex definitiōe eternitatis quā ponit. v. de cōsolatiōe dicēs. Aternitas est intermina-
bilis vītē tota simul & pfecta possēsio. In q̄ definitiōne nō nisi vñiformitatē duratiōis circa mo-
dū essendi quę īportat aternitas, exprimit: q̄ vt dicit Boethi⁹ in fine de cōsol. clarius nobis ex
temporis & temporaliū cognitione līquet. In cognitionē em̄ simpliciū cōporet nos deuenire ex co-
gnitione cōpositotū, scđm plim in prīcipio Phy. Sicut ergo ī sumēdo tēp⁹ large & cōsimiliter
motū dicimus omnē creaturā mobilē & temporalē: scđm q̄ dicit Aug. viii. sup Gen. & in q̄stio-
nibus ad Oros. dicit creaturā sp̄iritualē moueri p̄ tēpus: eo q̄ durationē oīmodo fixā & p̄ma-
nentē nō habet in suo esse: sed quodāmodo variabile & succedētē: eo q̄ q̄libet creatura quātū
est de se cōtinue tēdit in nō esse: quia de nihilo est, vt declarari debet loquēdo de creaturis: q̄
quidē duratio tēpus appellat: Tēpus em̄ scđm plim, est mēsura motus scđm prius & posteri⁹:
Sic deū dicimus aternū: eo q̄ ī suo esse habet durationē oīno fixā & p̄manentē quę aternitas
appellat, & pcedit ex ipsius entis oīmodo intrāsmutatione ī suo eē. fīm q̄ dicit Aug. lib. lxxxiū.
q. Qđ imutabile est, aternū est: semp em̄ eiusmodi est: qđ aut̄ cōmutabile est, tēpori obnoxīū ē.
Nō em̄ semp eiusdē modi est: & ideo aternū nō recte dicit. Et. viii. de tri. c. xix. Nō pprie voca-
tur aternū: qđ aliqua pte mutat. Inquātū ergo mutabiles sum⁹, intātū ab aternitate distam⁹.
Vera aut̄ immortalitas: vera imutabilitas: ipsa est aternitas. Idē dicit de natura boni. Propter
qđ dicit Ansel. in moñ. xxiiii. Aternitas nūq̄ est dissimilis. tēp⁹ aut̄ ī aliquo est dissimile. Hāc
aut̄ similitudinē & vñiformitatē describit Boet. per mēbra definitionis p̄dictę: excludēdo oēm
temporaliū variationē: appellando etiā omnē creaturā ratione suę variabilitatis temporalē. scđm
q̄ dicit exponendo suā definitionē, sic. Quicqđ viuit ī tēpore id p̄sens a p̄terit⁹ ī futura p̄ce-
dit: nihil em̄ est ī tēpē cōstitutū: qđ totum vītē suę spatiū possit amplexi: sed crastinū quidem
non apphendit: hesternū vero perdidit. Qđ igitur interminabilis vītē plenitudinē totā pari-
ter comp̄hendit ac possidet: cui nec futuri aliquid absit: nec aliquid p̄teriti: id aternū iure p̄t-
hibetur. Scđm hanc ergo explanationē primo describit aternitatē in generali & ī summa, ex
rōne. L. subiecti ī quo est aternitas. Ex cuius vñiformitate in essendo habet esse cū dicit vita.
Vita enī nominat actum essendi purum: qui excludit oēm variationē & dissimilitudinem ī
essendo: quia eius cōtrarium est mors: quae cōtingit ī omni modo variationis: quia omnis va-
riatio mors quædā est ī eo qđ variatur, vt p̄dictum est, quae nullo modo ī deo potest cadere
vt sīt dictum est. Et ideo esse ipsum qđ deus est, propriissime vita appellatur: quia (vt dicit
Gregorius sup Eze.) esse dei est nūq̄ dissimiliter esse. Cū ergo dicit q̄ aternitas est vītē, ī sum-
ma eius vñiformitatē omnīmodā exprimit: ponendo subiectum ī dicta definitione loco gene-
ris: per qđ ī generali omnē variationē ab ipsa excludit. Et tūc p̄ alias particulas quę ponūtur
īn definitiōe loco differētiarū, q̄si p̄ ptes eā describit: excludēdo ab ea p̄ illas pticulas oēm dissimili-
tudinē & variationē quae cōtingit ī circa tempus ex rerū temporaliū variationē. Perfecta em̄
vñiformitas durationis consistit ī hoc q̄ nec est incipiens nec desinens: nec diuersum esse ha-
bens: nec succedens: nec dependens. Propter primū dicit aternitas possēsio: qđ em̄ possidetur
iam habitū est: nec acquirit inquātū hīmōi: & ita haberi nō incipit: & significat ī aternitate
carentiam principii ī duratione essendi circa aternū: p̄ qđ generaliter excludit oīs duratio-
essendi q̄ est circa id qđ ī creaturis incipit esse de nouo. Propter secūdū dicit interminabilis:
qđ em̄ terminari nō p̄t definere ēē nō p̄t: & significat ī aternitate carētiā finis ī duratione
essendi circa aternū: per qđ generaliter excludit omnē durationē essendi periodalem, quae est

k

L

M

A

Summe

circa id quod in creaturis definit esse. Propter tertium dicit tota. Cui enim totalitas per aliter oppositum, quod vere est totum in se continet quicquid naturae suae est, etiam in dividuum perfectum totaliter continens in simplici tota natura sua speciei: & ideo prout sub se multitudinem vel diversitatem non habet: & significat in aeternitate simplicitatem quod omnino immutabilis est: & excludit omnem durationem essendi pluribus significata ut prius subiectius, cuiusmodi est ratione temporis, quod pluribus secundum idem nomine & ratione convenit. Quocumque natus est tempus est. Propterea quartum de filio, quod non est filius, cum habeat esse sui unius aliud, non expectat aliud: & significat in aeternitate imutabilitatem quo ad prius integrates, quod in simplici instanti continet existentes semper prius & nihil respiciens posterum vel expectas futurum. Propter quod excludit tota successio quod est in repose: & fluxus instantis temporalis. Unde dicit Boethius de trinitate, capitulo XI. Tertius iter naturalis rerum presentium quod est nunc, interest ac diuinari: quod nostrum nunc, quasi currens, tempus facit: diuinum vero nunc permanens atque consistentes neque mouens se, aeternitatem facit. Et Augustinus, capitulo XV. De praesentia si semper esset nec in posterum transiret: non iam esset tempus: sed aeternitas. Quoniam ut dicit Boethius in fine de causa solatione, Aeternitatem infinitus temporum motus imitatur: sed quoniama manere non potuit in praesentia, infinitum temporis iter arripuit: sicut factum est ut esse continuaret eundo, cuius plenitudinem complete cum non valuit permanendo. Propter quoniam dicit perfectus: quod enim perfectus est in duratione sua essendi, a nullo dependet in suo esse: & significat independientiam aeternitatis ab alio in suo esse: qua et semper durare necesse est: & excludit omnem durationem quam. Quatuor enim continua manent in duratione essendi simplicis aeternitatis: semper enim in hoc dependunt ab uno primo simplici: quod est ipsum ne cessere esse. Secundum quod dicit, capitulo XVII. de causis. Omnis virtus cui non est finis, pendens est per infinitum primum quod est virtus virtutum. Et sic patet quod definitio aeternitatis excludit omnes rationes defectibilitatis in duratione essendi alterius rerum: & includit perfectam rationem in duratione essendi entis aeterni quod deus est: ut solus deus propter suam immutabilitatem vere debeat dici aeternus. Secundum quod dicit Boethius, de causa. Deum aeternum esse cunctorum ratione degentium commune iudicium est.

N
Ad primum principium.

Cad argumenta in oppositum: quod deus est auctor aeternitatis: & quod est supra aeternitatem: & quod regnabit ultra eternitatem: Dicendum quod sicut esse cui nihil latius & communius est secundum predeterminata verissime convenit deo: & quasi soli deo: per participationem tamen quamdam omnibus creaturis convenit: secundum gradum tamquam & ordinem: & secundum plus & minus: secundum quod plus & minus appropinquant ad esse dei: sicut illa quod sunt deo propinquissima, etiam per quamdam attributionem conveniunt quibusdam creaturis: & hoc ei magis approximatis: licet non omnibus: & illis secundum plus & minus quam ei magis approximantur: ut sunt incorruptiones & aeternitas. Et sic vita beatiorum dicit vita incomutabilis & eterna: quamdiu divinitus, scilicet visioni inherentes carent terminatione finis & successione variationis.

O
Dicit etiam aeternum, quod non subsistit variationi in esse propter caritatem durationis in essendo: vel ex parte finis tamen: sicut est duratio mundi secundum fidem catholicam. Secundum quod dicit in Psalmo. Terra in aeternum stat. vel etiam est principio caruisset sicut & carebit sine: sicut posuerunt propheti. Et siue istis modis, siue aliis aliqd aliquid a deo aeternum dicitur, cuius Deus ipse est causa & eternitatis eius: namque tamen eiusdem naturae est aeternitas eius cui eternitate dei: sed participata ab illa: & per rationem per quamdam immutabilitatem participat. Unde tempus est semper fuisse: & semper futurum esset: tamen non fuisse aeternitas: ga ut dicit Augustinus, de civitate dei, capitulo VI. si recte discernuntur eternitas & tempus: tempus sine mutabilitate non est: in eternitate autem nulla mutatio est. Et ideo si modus semper fuisse cum deo, & futurum esse respectu tamen dei non aeternus: sed temporalis dici debet: ga variabilis est atque mutabilis. Unde dicit Augustinus, de angelis, capitulo XII. de civitate dei, capitulo XV. Angelus est immortalitas eius non transit in tempore: nec preterita est quod iam non sit: nec futura quasi non datur: tamen eius motus quibus tempora paguntur ex futuro in posterum transiunt. Et ideo creator in cuius motu dicendum non est fuisse quod iam non sit: vel futurum esse quod non datur: coeterni esse non possunt. Talis ergo aeternitatis participatus deus est auctor non sive ipse per essentiam est illa. Et hoc modo ad litteram intelligitur dictum Augustini dicit enim sic. Omnis aeternus aeternitate aeternus est. Nam & ait aeternitate consequitur credit: sed eterna eternitatis participatione sit: non ita deus aeternus: sed ipsius eternitatis est auctor. Hoc idem de pulchritudine & bonitate licet intelligi. Et de tali aeternitate participata, scilicet intelligitur quod deus est supra aeternitatem. Aeternitas enim per essentiam est supra aeternitatem participata: quia est causa eius: ut dicit Compendium, super illam secundam propositionem de causis. Causa prima est supra aeternitatem: quoniam est causatum ipsius. Et per hunc modum etiam est prius illa aeternitate: est participata semper fuisse: & ultra ea etiam est per eundem modum, secundum Anselmum in prosposito, capitulo XX. quod illius dicti triplice assignationem, dicitur. Ultra omnia vero quomodo est: qualiter enim est es ultra ea quod finis non habebitur: an ga illa sine te nullatenus esse possunt: tu autem nullo modo minus es: etiam si illa redeunt in nihilum! Sic enim quodammodo es ultra illa. An etiam quia illa cogitari possunt habere finem: tu vero nequaquam!

P
autem nulla mutatio est. Et ideo si modus semper fuisse cum deo, & futurum esse respectu tamen dei non aeternus: sed temporalis dici debet: ga variabilis est atque mutabilis. Unde dicit Augustinus, de angelis, capitulo XII. de civitate dei, capitulo XV. Angelus est immortalitas eius non transit in tempore: nec preterita est quod iam non sit: nec futura quasi non datur: tamen eius motus quibus tempora paguntur ex futuro in posterum transiunt. Et ideo creator in cuius motu dicendum non est fuisse quod iam non sit: vel futurum esse quod non datur: coeterni esse non possunt. Talis ergo aeternitatis participatus deus est auctor non sive ipse per essentiam est illa. Et hoc modo ad litteram intelligitur dictum Augustini dicit enim sic. Omnis aeternus aeternitate aeternus est. Nam & ait aeternitate consequitur credit: sed eterna eternitatis participatione sit: non ita deus aeternus: sed ipsius eternitatis est auctor. Hoc idem de pulchritudine & bonitate licet intelligi. Et de tali aeternitate participata, scilicet intelligitur quod deus est supra aeternitatem. Aeternitas enim per essentiam est supra aeternitatem participata: quia est causa eius: ut dicit Compendium, super illam secundam propositionem de causis. Causa prima est supra aeternitatem: quoniam est causatum ipsius. Et per hunc modum etiam est prius illa aeternitate: est participata semper fuisse: & ultra ea etiam est per eundem modum, secundum Anselmum in prosposito, capitulo XX. quod illius dicti triplice assignationem, dicitur. Ultra omnia vero quomodo est: qualiter enim est es ultra ea quod finis non habebitur: an ga illa sine te nullatenus esse possunt: tu autem nullo modo minus es: etiam si illa redeunt in nihilum! Sic enim quodammodo es ultra illa. An etiam quia illa cogitari possunt habere finem: tu vero nequaquam!

Q
Ad secundum.

Et de tali aeternitate participata, scilicet intelligitur quod deus est supra aeternitatem. Aeternitas enim per essentiam est supra aeternitatem participata: quia est causa eius: ut dicit Compendium, super illam secundam propositionem de causis. Causa prima est supra aeternitatem: quoniam est causatum ipsius. Et per hunc modum etiam est prius illa aeternitate: est participata semper fuisse: & ultra ea etiam est per eundem modum, secundum Anselmum in prosposito, capitulo XX. quod illius dicti triplice assignationem, dicitur. Ultra omnia vero quomodo est: qualiter enim est es ultra ea quod finis non habebitur: an ga illa sine te nullatenus esse possunt: tu autem nullo modo minus es: etiam si illa redeunt in nihilum! Sic enim quodammodo es ultra illa. An etiam quia illa cogitari possunt habere finem: tu vero nequaquam!

Arti. XXXI. Quæ. II. fo. CLXXXVI.

an etiā hoc mō transis oia etiā eterna:ga tua & illorū eternitas,tota tibi p̄sens est:cū illa nō dū habēt de sua aeternitate qd vētūrū est:sicut iam nō habent qd prēteritum est!

Ista Secūdū arguit:q aeternitas nō pōt dici mēsura esse dei. Prīmo sic. Ois mēsura iportat finitatem. Vñ ad exprimendū infinitatē gratię Christi, dī Quest. II. lo.i. quia data est ei gratia nō ad mensurā. Sed esse dei est infinitū:& infinitū nulla cōuenit finitatio. ergo nulla mēsura. et si ergo deus dicat aeternus aeternitas tñ nō pōt dici eius mensura. **S**ecūdū sic. cōtinētia mēsūrē nō ex cedit mēsūratū:cōtinētia aeternitatis excedit esse dei: quia cōtinet tēpora & oia tēporalia. scđm q̄ dicit Ansel. in Prosol. Sicut seculū cōtinet oia tēporalia:fic tua aeternitas cōtinet secula tēporū. ergo &c. **T**ertio sic. Mēsura debet eē vnigenea mēsūrato. fm p̄lm x. Met. Aeternitas nō ē vnigenea eē dei:ga esse dei est oīno simplex. i quo nulla cadit multiplicitas neq̄ diuīsio. i aeternitate autem cadit multiplicitas & diuīsio dierū & annorū,& h̄mōi, q̄ sūt spatiā duratiōis. Mīcheq. v. Egressus ei⁹ a dieb⁹ cōtinatis. In psal. Annos aeternos i mēte habui. **Q**uarto sic. Mēsura cōtinet mēsūratū:& sic mēsūratū ē i sua mēsura. De⁹ nō est i sua aeternitate:ga Ansel. dicit ad deū i Pro. Tu es tua aeternitas. Idē aut̄ nō est i seipso nisi p acc̄ns: vt dī i. iiiii. Phy. In deo aut̄ nullū cadit p acc̄ns. ergo &c. **Q**uinto sic. Oē id cui⁹ ē mēsura, egle est & cōparabile suę mēsūrē. Rī. aut̄ de tri. dicit. Immēdū nulli mēsūrē egle vel cōparabile iuenit. Sed deus est imēdū. deus ergo nullā mēsūrā habet. Nō est ergo aeternitas mēsura dei. **C**ōtra In opposit. est. qm̄ sicut se habēt tēpus ad tēpale: aut̄ ad cōternū: sic aeternitas ad cōternū. Sed tēpus est mēsura tēporalis: aut̄ aeterni, vt videbit̄ loquēdo de creaturis. ergo &c.

Dicendū ad hoc:q scđm p̄l̄osophū. x. Meta. Mēsura est id per qd cognoscitur quātitas rei:& debet esse vnigenea mēsūrato. Vñ & fm diuersam rōnē quātitatis mēsūradē in rebus respōdēt eis diuersę mēsūrē:vt sicut quātitas mensurati cognoscit p quātitatē mēsūrē sic qualitas & species mensurę cognoscit debet p qualitatē & specie mensurati. Propter qd dicit P̄ls. iiiii. Phy. Cū q̄rimus quid est tēp⁹, oportet abhīc incipere, quid est motus. Nūc aut̄ ita est q̄ quātitas rei large sumēdo nomē quātitatis:vel cōsistit in naturę & veritatē essentię rei:vel in extētione rei & numero p̄tiū eius:vel i duratione sua effendi. Scđm primū modū quātitatis dicit quātitas maior vel minor in re. scđm q̄ in essentia sua verius esse naturę & essentię habet & scđm hūc modū in unoquoq̄ genere & gradu entis:est vñ primū qd est mēsura oīm alioq̄ vt in coloribus color albus,& in literis vocalis,& sic de aliis,vt determinat p̄hus in. x. Metap. Et scđm hūc modū deo nō respōdet aliqua mensura:immo ipse est primū & mēsura oīm alioq̄ entiū,vt dictū est supra. Scđm aliū modū dicit quātitas maior vel minor i re scđm maiore vel minorē extentionē vel numerū p̄tiū rei. Et scđm hūc modū solū iuenit mensura in habētibus quātitatē cōtinuā vel discretā:quibus & p̄prie cōuenit mensurari.& sic quātitas est mensura h̄ntiū quātitatē cōtinuā i cōtinuis,& discretā tā i discretis q̄ i cōtinuis, i quātū discretio p̄tiū cadit in cōtinuis:scđm q̄ habitū est supra. Vñ & ex rōnē mensurę i quātitate p̄cipue discreta deriuat rō mēsūrē in oībus aliis,vt dicit Cōm. sup. x. Meta. Vñ quia in deo nō cadit quātitas nisi virtutis, potētiae, bonitatis,& h̄mōi, talis mensura nō cadit in ipso nisi scđm quātitatē virutis in potētia, sapientia,& bonitate,& h̄mōi. Et appellaſt h̄mōi quātitas eius immētias siue infinitas. de qua infra videbit̄. Scđm tertiu modū dicit quātitas maior vel minor i re scđm durationē maiore vel minorē in effendo:& scđm hūc modū iuenit ratio mensurę in omni ente:& est quātitas mensura oīs habentis esse:quia nihil est ens nisi iuxta p̄priā qualitatē naturę suę habeat p̄priū modū effendi:cui respōdet necessario p̄prius modus durationis in effendo. Vñ & scđm diuersitatē esse rei & modi effendi ei⁹:diuersificat talis mēsura:& est triplex scđm diuersitatē triplicis eē,& triplicis modi effendi i reb⁹. Est. n. qd dā eē oīno imutabile,& substātia,& opatione:sicut ē diuīnū eē,vt habitū est supra. Cui⁹ duratio siue quātitas duratiōis i effendo, ppter eius imutabilitatē est semp fixa stans & eodē mō p̄seuerās:nec incipiēs,nec deficiēs, nec scđm aliqd in ipso existens incipe ac deficere potens.& appellaſt aeternitas. Est aut̄ quoddā aliud esse:qd etiā forte in imutabilitate solideſ alterius munere & in substātia rei & in ei⁹ op̄ratione:vt nec ipm, nec aliqd in se vñq̄ deficiat aut variet: sed semp fixū stet:& eodē mō p̄seueret:incepit tñ esse:& deficere pōt ab esse:vel ab aliquo qd in ipso est:& hoc ex debilitate p̄priæ naturę:cuiusmōi est esse substātia ſepatarū:qrū duratio siue quātitas durationis i effendo propter earū imutabilitatē in diuīna cōtēplatione:in qua forte (scđm q̄ i li. de tri. de beatis dicit Aug.) nō habēt volubiles cogitationes,fixa est:& stās,& eodē mō p̄seuerans:licet qñq̄ ſepta & potēs deficere.& appellaſt aetū. Tertiū vero esse qd & incepit & deficiet & i substātia rei

A ii

A

Quest. II.
Arg. 4.

B
Responſio.

C

D

Bumme

& in eius operatione, cōtinuū fluxū habēs & mutationē, cuiusimē est esse p̄ficiabilitū & cōficiabilitū: quoꝝ duratio sive quāt̄as durationis in effendo ppter eoz mutationē in cōtinuo fluxū est & successione incipies & deficere potes. & appellat tēpus: qd ppter fluxū sive distinguitur cōtra aeternitatem & aetū, comp̄hēdēdo ambo. sc̄us & aeternitatem ppter dictā, sub eternitate cōmūniter dictā: & hoc ppter eoz statū. sc̄im q dī i Cōm. antepenultime ppōnis de causis. Durabilitatis due sunt species: quartū vna est stans fixa: & altera tēporalis & mota. Et vna eā ag gregat simul: & altera est currēs extēsa. Vñ Boethius. v. de cōso. In aeternitate nō est ps. & ps: sed p priuationē prioris & posterioris intelligit. Sed vlt̄itas & totalitas alteri⁹ durabilitatis q est tēpus: est p p̄tes suas: quartū vna p̄terit: & altera succedit fm prius & posteri⁹. & in eodē dicit. Aeternitas est duratio pmanēs: tēpus vero successiva. Et iterū i eodē. Nec aeternitas, nec aliqd in aeternitate p̄terit. In tēpore vero vtriḡ reperiē cōtingit. Et licet sic tēpus distinguat solum phos cōtra aeternitatē cōmūniter acceptā: ipsa tñ sc̄im q ppter accipit sc̄dm theologos & rei veritatē, distinguat etiā cōtra aetū, vt iā dicti est. De natura em̄ aetū & t̄pis infra sermo habea dus est loquēdo de creaturis. Sed de aeternitate ppter dictā ad p̄sens sermo est. Vtrū aeternitas posit dici eē mēsura dei: cū cōcessum est q deus p̄t dici effētū. Et est dicendū simp̄l q̄ sic. Sicut em̄ tēpus dicit mēsura rerū tēporalium: quia dicit durationē earū in modo existēdi in fluxu. sc̄. & successiōe cōtinua: & eū mēsura aeternorū: quia dicit durationē eoz i mō effendi eoz, in pmanētia. sc̄. incipiente tñ & potēte deficere. Sic aeternitas df mensura aeterni: ga dicit durationē ei⁹ i mō effendi, i pmanētia. sc̄. nō i cipiēte: nec oīno potēte deficere. Differt tñ, q i illis mēsura re differt a mēsurato: sicut accīs a subiecto: Si tñ tēp⁹ sit aliqd re i t̄pali p̄ter id qd ha bet eē i apphēsione aīe: & similiter aetū in ipso aeterno: de quibus debet esse sermo, loquēdo de creaturis. In deo vero aeternitas q est eius mēsura, ab ipso differt sola ratione, ad modum quo alia diuina attributa differunt a diuina essentia. Vnde sicut a diuina bonitate aut sapientia differt sola ratione eius immenitas aut infinitas, cum dicit q̄ diuina bonitas sive sapientia imensa est, aut infinita: cum tamen immēitas dicit mensurā bonitatis aut sapientię diuinę in secūdo modo mēsure, vt dictū est, & ap̄lius infra diceat: Sic a diuino esse qd fm p̄determinata deus ipse est: differt sola ratione eius aeternitas, cum dicit quia deus est aeternus: cum tñ aeternitas dicat mensuram diuini esse: eo q̄ aeternitas significat modo durationis id qd diuina natura significat modo rei durat̄is, sc̄dm modum iam dictum. Et est ista diuersitas solum respectu intellectus concipientis esse dei sic vel sic: sicut contingit in aliis attributis, vt infra videbitur. Et forte sic est de tempore: q̄ nihil ponit in re nisi secūdum conceptionem animae: de quo ista dicetur.

F
Ad primū princip.

G
Ad secūdū.

H
Ad tertīū.

CAd primū in oppositum: q̄ omnis mensura importat finitatem, quæ deo nō conuenit: Dicendum q̄ cum (vt dictum est) mensura vniogenea debet esse mensurato: vbi ergo mensuratum est finitū & limitatū: & mensura limitationem importat. vbi autem mensura tum est infinitum & illimitatum: & mensura nullam limitationem importat, vt in deo. Vnde qd dicitur, q̄ spiritus datus est Christo nō ad mensuram, intelligit̄ur non ad mensurā aliorū hominū: in quibus erat gratia spiritus limitata: vt haber ibidem exponi. **C**Ad secūdū: q̄ aeternitas plura continet q̄ diuinam naturam, ergo excedit eam: & non potest esse mensura eius: Dicendum: q̄ aliquid continet aliud tāq̄ mensura intrinseca: vel tāq̄ mensura extrinseca. Qd rem excedit continendo aliud tāq̄ mensura intrinseca: non est propria mensura eius qd excedit: vt quantitas bipedalis non est propria mensura pedalis substantie. Qd autem rem excedit continendo aliud tāq̄ mensura extrinseca: bene potest esse propria mensura eius intrinseca: vt tēpus qd est mensura propria motus primi mobilis intrinseca, est mensura cōmūnis extrinseca omnīū aliorum motū. Quomodo autē aeternitas continet tempora & temporalia, exponendum est loquēdo de tempore. **C**Ad tertium: q̄ aeternitas nō est oīno simplex sicut est esse dei: quia in ipsa cadit multiplicitas dierū & annorū: Dicendū q̄ dies & anni ascribūtur durationi aeternitatis, nō ga hec aliquā diuersitatē aut distinctionē seu successionē ponat in ipsa aeternitate: sicut nīt̄ p̄cedere argumentū: sed ga aeternitas infinitorū annorū ac dierū rōnes i se cōpleteatur: q̄ si in infinitū accipiendo cucurriſſent ante primū instans temporis, simul cum toto eoz defluxu stetisset immutabilis aeternitas. Et sc̄dm hoc aliquādo facta in aeternis t̄pib⁹ dicuntur fuisse disposita fieri. sc̄dm q̄ dicit Ap̄l's Ro. vlt̄i. Potens est vos cōfirmare iuxta euangeliū meū & p̄dicationē Iesu Christi, fm reuelationē mysterii aeternis tēporibus taciti: qd nūc patet factum est. Sc̄dm etiam q̄ dicit Ansel. Profol. c. xxii. Tua aeternitas continet secula temporum.

Slr.XXI.Que.III.Fo.CLXXXVII.

¶ Ad quartū: q̄ deus nō est in sua eternitate: q̄ nihil est i seip̄o nisi p accidēs: Dicēdū q̄ verū est vbi mēsura & mensuratiū differūt re: vt vīnū & amphora: de q̄bus loquit̄ phis. iii. Phy. Vbi aut̄ differūt sola rōne, nō est incōueniēs q̄ idē i se existēs p se, sit i sua duratione vt in alio fīm rōne tñ: non aut̄ scđm rem. Licet em̄ sunt idē esse dei & duratio essendi, vt dīchū est: differūt tñ rōne sicut & alia attributa in eo. ¶ Et p idē patet respōstio ad quīntū:

Irca Tertiū arguit q̄ eternitas nō possit distingui scđm p̄sens, p̄teritū, & futurū, vt scđm ipsam de⁹ dicat esse, fuisse, vel fore. Primo sic. Aeternitas i nūllo est dissimilis: q̄a eē dei ad qđ sequit̄ est nūq̄ dissimiliter se habere: vt iā p̄ dictū est. illa tria esse, fuisse, & fore, ponūt in duratione essendi aliquā dissiliētudinē: quia aliter essent synonyma. qđ falsum videt. ergo &c. ¶ Secundo sic. Ansel. dicit in Monol. xxxiiii. Sūma essentia cōstat sine principio & sine fine nec habere pōt p̄teritū aut futurū: nec hoc p̄sens quo nos vtimur. Sed eternitas nō pōt distingui penes ea q̄ deus in se habere nō pōt: ipse est sua eternitas, vt dictū est. ergo &c. ¶ Cōtra est illud Apoc. i. Qui est, & q̄ erat, & q̄ venturus est. Clte Ansel. in Moñ. c. xx. Sūma essentia ne cesset vt sit vbiq̄ & semp. i. in oī loco, & in oī tpe. Sed nō est in oī tpe nisi ei⁹ eternitas oēm differentiā temporis in se cōtineat. ergo &c.

¶ Dicendū ad hoc: q̄ sicut est in aliis attributis deo ex eis q̄ exprimūt aliquid esse in creaturis: q̄ quicqđ est nobilitatis & dignitatis i creaturis: sed sub aliqua rōne defectus & ignobilitatis: deo attribuim⁹ qđ nobilitatis est & dignitatis amouēdo ab eo qđ idignitatis est & ignobilitatis, vt infra videbit̄: Sic est & circa durationē dei q̄ dicit̄ eternitas. Deo attribuere debemus qđ dignitatis est & nobilitatis in duratione creaturarū amoto oīm ed qđ indignitatis est & ignobilitatis. Nūc aut̄ ita ē q̄ circa illas differētias q̄ sunt esse, fuisse, & fore, duo est cōsiderare. Quorū vnū est ratio durationis i esse: qđ est nobilitatis & dignitatis. Dign⁹ em̄, & meli⁹ ē esse q̄ nō esse, fuisse q̄ nō fuisse, fore q̄ nō fore. Aliud vero est idignitatis qđ est eis annē xii: vt ei qđ est fuisse, p̄teritio: qua id qđ habitū ē iā nō sit: & ei qđ est fore, futuritio: q̄ id qđ futurū est, nondū sit: & ei qđ est esse, trāsit⁹: quo p̄sens nō p̄seuerās sit: qđ oīno īmpfectionis est & ignobilitatis. Quātū ergo est ex pte durationis i eo qđ est esse, fuisse, & fore, absolute cōcedēdū est q̄ eternitas q̄ est dei duratio, possit distingui scđm p̄sens, p̄teritū, & futurū, vt scđm ipsam deus dicat esse, fuisse, & fore, distinctione dico nō rei sed rōnis: distinguēdo. Scđm rōne ītellectus nostri simplicitatē eternitatis iuxta rōnes vicissitudinis tpis: sicut intellec⁹ nōster distinguit simplicitatē attributorū q̄ idē sunt i deo: iuxta rōne diuersitatis eorū i creaturis. Intellec⁹ em̄ nōster nō potēs attingere īfinitā simplicitatē in deo, ea q̄ in ipso sunt simplicia quodāmō dīuidit & distinguit, vt infra dicit̄ loquēdo de creaturis attributis. Et hoc bene est scđm naturā rei: quia q̄cūq̄ sunt re distincta in creaturis & dignitatis alicui⁹, in deo sunt vnīta & virtute in uno simplici adunata, vt infra dicet̄ loquēdo de diuina p̄fectione. Vñ eternitas virtute i se cōtinet qđ durationis in tēpore est: sicut mēsura supiōr qđ est in inferiori. Quātū vero est ex pte p̄teritionis circa fuisse: & expectationis circa fore: & fluxus circa esse: oīno abnegandū est in eternitate distingui esse, fuisse, aut fore. Ita q̄ scđm illas rōnes defectus & īmpfectionis circa esse, fuisse, & fore, scđm q̄s reperiunt in tpaibus: Dicendū est deū pprie nec esse, nec fuisse, nec fore. Et hoc est qđ dicit Aug. de vera rel. Mētis aspectu ab eternitate oēm mutabilitatē seītigo & in ipsa eternitate nulla spatiā tēporis cerno: quia spatiā tēporis p̄teritis & futuris terū motibus constat: nihil autē p̄terit in eterno: & nihil futurū est: quia & qđ p̄terit esse definit: & qđ futurū est nondū esse coepit. Aeternitas aut̄ tñmodo est, nec fuit quasi iam nō sit, nec erit quasi adhuc nō sit. Idem sup Io. ser. xxxiiii. In oīb⁹ actionibus & motibus nostris & in omni p̄sus agitatione creature duo tempora inuenio: p̄teritum & futurū. Prafens q̄ro. Nihil stat: qđ dixi, iam non est: qđ dicturus sum, nondū est: qđ feci, iam non est: qđ facturus sum, nondū est: quod vixi, iam non est: quod victurus sum, nondū est. P̄teritum & futurum inuenio in omni motū terum: in veritate quē manet, p̄teritum & futurum non inuenio: sed solū p̄sens: & hoc incorruptibiliter, qđ in creatura non est. Discutē rerum mutationes: inuenies fuit, & erit: cogita detum, inuenies est: vbi fuit, & erit esse non possit. Qđ verū est quantū est ex parte rei eternae, & īmpfectionis quam importat p̄teritum & futurum circa durationem. Quantū tñ est ex nostrę cōsiderationis ratione: & eius qđ perfectionis importat, bene cōtingit pōnere i diuina duratione p̄teritū & futurū cū p̄senti. Scđm q̄ dicit Ansel. in prosol. xix. interrogando & soluēdo. Si p̄ eternitatē tuā fūisti, & es, & eris, & fuisse nō est futurū esse: & esse non est fuisse vel futurū esse: quō eternitas tota est simul! an de eternitate tua nihil p̄terit vt iā nō

A iii

I
Ad quattū
K
Ad quintū
L
Quest. III.
Arg. 4.

In opposi;
Primo.
2

N

G

Summe

fit: nec aliqd futuri est q̄ si nō sit! Nō ergo fuisti heri, aut eris cras: sed heri, & cras: es. Immo nec heri, nec hodie, nec cras: es: sed simpli es extra oē tēpus. Nā nihil aliud est heri, & ho die, & cras: q̄ in tēpore. Per qd̄ inuit apte q̄ deus p̄ eternitatē suā habet q̄ est, fuit, & erit quod dāmō: & q̄ alio mō nō est, nō fuit, nō erit: & vnu rōne p̄fectionis quā īportat i duratione esen di: alia vero rōne īmpfectiōis quā īportat circa rē tēporalē scdm q̄ sunt differētē tēporis. Vñ dicit i Monol. xxii. c. Nec ideo qm̄ fuit aut erit aut est, eternitati eius euauit aliqd a p̄senti tē pore cū p̄terito qd̄ iā nō est, aut trāsfit cū p̄senti qd̄ vir est: aut futuri est cū futuro qd̄ nondū est. Q̄uis em̄ de illa re & de tēporalibus fit vna prolatiō ppter loquēdi cōsuetudinē, diuersus tñ est intellectus ppter rerū dissimilitudinē: nec in se recipit tēporū distinctiones, vt nūc, vel tāc vel aliqñ, nec scdm labile p̄sens tēpus quo vtimur: qm̄ eternitas ei⁹ nūhil aliud est: q̄ ipsa īmutabilis, & sine p̄tib⁹. Ex Aug. de sent. Prosperi. Q̄uis natura īmutabilis nō accipiat fuit, & erit, sed tñ est: ipse em̄ veraciter est: q̄a aliter q̄ est, esse nō p̄t: tñ ppter mutabilitatē tēporū, in q̄b⁹ nostra versat mortalitas, nō mēdaciter dicimus & fuit, & est, & erit. Fuit em̄ i p̄teritis seculis, est in p̄sentib⁹, erit in futuris. Fuit quippe, quia nunq̄ defuit: erit q̄a nūq̄ deerit: est q̄a semp̄ est. Neq̄ em̄ velut qui iā nō sit: cū p̄terit, occidit: aut cū p̄sentib⁹ tāq̄ nō manēs labit: aut cū futuri tāq̄ nō fuerit oriet. Proinde cū scdm volumina tēporū locutio varieſ, q̄ p nullo dēſſe potuit, aut potest, aut poterit tēpore, vere dicunt de illo cuiuslibet temporis verba.

Per hēc patent obiecta. Cū eiñ dicitur iñ primo: q̄ est, fuit, & erit, ponūt iñ dura tione essendi dissimilitudinē. Dicēdū q̄ verū est in tpe, vbi re differt: & hoc ppter successio nem & mutabilitatē in mensurato: nō aut iñ eternitate, vbi differt sola rōne in eodē fixo & pmanēti vt dictū est. Vñ dicit Ansel. i Proſol. c. xx. Trāſis oia etiā eterna: q̄a tua & illoḡ eterni tas, tota tibi p̄sens est: cū illa nōdū habet de sua eternitate qd̄ vēturi est: sicut iā nō habet p̄teritū. Tua eternitas cōtinet secula tēporū: quae seculū qdē est ppter indiutibilem vnitatē: se cula ppter interminabile īmēſitatē. Vñ & dicit in Moñ. xxviii. Propter īcōmūrabilē eternita tē suā nullo mō scdm aliquē motū p̄t dici q̄a fuit vel erit: sed simpli est: nec mutabiliter est aliqd qd̄ aliqñ nō fuit aut nō erit. Vñ patet q̄ nō distingui eternitas dei scdm p̄sens, p̄teritū, & futuri propter aliquā horū diuerſitatē in ipsa, sed ppter respectū ad diuersa tpa scdm illa diuincta: qbus p̄sens est simplex eternitas tota. Scdm q̄ dicit Aug. sup. Io. Cū de sempiterna re proprie dicat ē, scdm nos ppter dicit fuit, & erit. Fuit: q̄a nūq̄ defuit, vel deest, vel deerit. Et fm̄ hūc modū vnu nūc eternitatis: oia cōpleteſtur tpa. Scdm q̄ dicit Boe. in fi. de cōſo. Est aut̄ deo semp̄ eternus & p̄ſentaneus status: i sua manet simplicitate p̄ſentie, īfinitaḡ p̄teriti & futuri ſpatia cōpleteſ, q̄si iā gerant. Quō aut̄ se habet adiuvicē nūc eternitatis, & tpiſ scdm cōueniētiā & differētiā, exponi debet loquēdo de quo & tpe cū creaturis. Ad ſecūdū patet p̄ di cta. Bene em̄ verū est q̄ eternitas nō p̄t distingui p̄ p̄sens, p̄teritū, & futuri, tāq̄ per differētiā re: q̄a ſic nō habet ea in ſe. p̄t tñ diuincti scdm ea differētia rōniſ: q̄a rōnes illoḡ in ſe habet & cōtinet, ſicut dictū est. Ad primū iñ oppofitū de Apo. Dicēdū q̄ loquit de eſſe, fuſſe, & fore, scdm expositū modū. Siſiter ad dictū Anſel. qm̄ loquit de eſſe in tpe: nō ſicut mēſurat i mēſu rato: ſicut p̄tēdit obiectio: q̄a ſua ſtāte eternitate eſſt in oī eſſe & ente qd̄ eſſt, iquātū i eē cōtinet ipm̄, & qd̄ ſic eſſt in tpe, nō oportet q̄ ei⁹ duratio ſequat differētias tpiſ. Scdm q̄ oia hāc exp̄ſſe dicit Anſel. proſol. xxii. In nullo (ingr̄) tpe ppter dicit eſſe: quia oīno a nullo alio contineſt: & tñ in omni tēpore quodāmodo dicit poteſt eſſe: qm̄ qoq̄ aliud eſſt ne in nūhilū cadat ab ea p̄ſente ſuſtinetur. ſūna ergo ſubtantia nulla tēporū lege ad ptiū multipliſtatē cogatur: aut p̄ſens eſſe tota pluribus temporibus prohibeatur.

T
Quēſt. III.
Arg. II.

Ira Quartū arguit: q̄ futuri maxime deo conuenit: & q̄ ppteriffime dicat de eo eſſe. qm̄ illā ppteriffime deo cōuenit, qd̄ ſumme remotū eſſt a rōne de feſtus. Ipſe em̄ eſſt ſumme īdeficiēs, tale eſſt futuri: q̄a iquātū futuri, ad ſolū eſſe ordinat, ergo &c. Qz̄ prateritū maxime deo cōuenit: vt ppteriffime dicat de eo ſuſſe, arguit p̄ hoc qd̄ dicit Io. i. In principio erat verbū. Vbi p̄ ilud verbum erat: exprimit eternitas filii cū patre. Qz̄ aut̄ p̄ſens maxime deo cōuenit: vt ppteriffime dicat de eo eſſe: arguit p̄ Anſel. qui dicit in pſol. xxii. Tu eſ q̄ proprie & ſimpliciter eſſe: quia nō habes fuſſe aut futuri: ſed tñ p̄ſens eſſe.

In opposi.

V
Responsio.

Dicendū ad hoc scdm p̄dīcta iñ q̄ſtione p̄cedentī: q̄ cū eſſe, fuſſe, & fore ppter nō diuinctur de deo scdm rationē qua diuincti tēpora ppter defectū & īmpfectionē eis an nexam: ſed ſolū rationē qua aliqd dignitatē īportat: Eſſi igit̄ quo ad hoc eſſe, fuſſe, & fore

Ar.XXXII.Que.I.Fo.CLXXXVIII.

attributatur aeternitati. Seo qd aliquid dignitatis importat in ratione durandi: tñ illud verissime eternitati congruit ad ipsam exprimendū: qd maiorē dignitatē durationis in creaturis importat: & minorē rationē indignitatis. & hoc est p̄sens scdm determinata in p̄cedenti qst. Veritatem distinguendū scdm qd distinguuit Aug. sup lo. qd cū dicit est, fuit, & erit, duo intelliguntur: & res significata: & modus significandi sub proprietate temporis. Dicit enim qd verbū substantiū duplice habet significationē. Aliq̄s enim temporales motus scdm naturā aliq̄s verbōq̄ designat. aliqui substantia vniuersali sine motu. Primo mō aequaliter congruit deo & aeternitati esse fuisse & fore: quia idē significat. Secundo ait mō dicēdū qd maxime ei congruit ratio nūc p̄sentis: tñ ppter ei⁹ actualitatē: tñ ppter eius immutabilitatē: qd minime inueniuntur in p̄terito & futuro: & maxime conueniuntur aeternitati. Vñ ppter p̄sentis actualitatē dicit Aug. lib. lxxxiii. q. q. xvii. Omne p̄teritū iā nō est: oē futurū nōdū ē. Oē igit & p̄teritū & futurū deest. apud deū aut nihil deest: nec p̄teritū igit nec futurū: sed oē præsens est apud deū. Propter eius vero immutabilitatē, dicit in. q. xix. Qd immutabile ē, aeternū est. Semper enim eiusmodi est. qd aut mutabile ē, temporis obnoxii est. Nō enim semper eiusmodi est, in eterno ergo cū p̄prie dicit: nec qd p̄teritū, nec qd futurū: sed qd est, immō ē. Est aut aduersedū qd licet esse simpliciter acceptū magis p̄prie congruit deo & aeternitati qd fuisse vel fore: & propter hoc dicit Ansel. Nō fuit heri, aut eris cras: sed heri & hodie & cras es: tñ ipm eē determinatū p illud qd sit tota ratione durationis importat p esse, fuisse, & fore, importat: cuiusmodi est hoc aduersitū semper: adhuc magis p̄prie congruit ei: vt verissime circuloquamur aeternitatē dei, dicēdo qd semper est. scdm qd dicit Ansel. Moñ. xxviii. c. Si dicat semper esse, nihil melius intelligit qd aeternū esse. i. interminabilē vitam perfectam simul totam obtinere.

X

Ad primū

Z
Ad secundū

¶ Ad primū i oppositū de futuro qd est summe ideficiēs ab esse. Dicēdū qd aliquid nō deficit ab eē, aut qd oīno caret eē: sicut lapis nō morit qd caret oīno vita: aut qd idesinēter conservat suū eē. Hoc fm p̄priissime congruit & deo & aeternitati: primū aut minime: & illud maxime inuenit i futuro iquātū futurū: hoc aut secundū i p̄nti iquātū p̄ns est. Et ideo veri⁹ ei eouenit p̄ns, qd futurū. ¶ Ad secundū de p̄terito, dicēdū qd i aeternitate scdm modū nō ītellec⁹ aliquid cōcipimus positivē: & aliquid priuatū. Positivē, vt qd semper īster cōsūlt & eodē mō se habēdo. Priuatū, vt quod principio & fine durationis caret: Vbi ipsa priuatio fundata in affirmacione est. Simplex enim uniformitas aeternitatis nō patit initū aut finē: qd nō sunt fine mutabilitate, quē repugnat uniformitati. Et sic principalior ratio & p̄fectior aeternitatis intelligit per hoc qd positivē significat, qd p hoc qd priuatū. Nūc aut scdm id qd positivē significat: exprimit p esse p̄priissime, vt dictū est. qd aut p̄prie exprimitur per fuit vel erit, hoc est quo ad illud quod priuatū significat in aeternitate. ¶ Carentia principii. Et sic simpliciter magis p̄prie circuloquitur aeternitas per est p̄sens, qd p aliquod p̄teritū vel futurū. et si quo ad aliquid magis p̄prie circuloquitur p̄teritū, hoc est scdm qd. Et scdm hoc lo. i. circuloquitur p̄priissime aeternitas filii cū patre p̄ hoc verbū erat. qd ly erat p̄priissime exprimit rationē principii carētis omni principio durationis, propter p̄teritionē qd importat antecessionē: & cū hoc quodāmō statū manētis eternitatis ratione coiunctionis eius ad p̄sens: qd p̄teritū imp̄fectū est. Non tñ p illā circuloquitionē intendit qd simpliciter & absolute magis p̄prie circuloquitur aeternitas p̄ aliquod p̄teritū qd p̄ presens.

¶ Art. XXXII. De proprietatibus communib⁹ substancialib⁹ diuinę essentię, a creaturis attributis in generali.

Ar. XXXII

Ostq̄ expeditū est de diuinis p̄prietatibus p̄priis: & quasi diuinę naturę inditū: Sequit̄ de eius p̄prietatib⁹ cōibus: & quasi diuinę naturę a creaturis attributis. De qbus Primo tractabim⁹ in se & absolute. Secundo cōparando ea ad essentiā, & ad inuicē: & i se duplē. Primo i genetali. Secundo i speciali. ¶ Circa primū sunt. v. qstiones. Prima: vtrum deo est aliquid tribuendum ex creaturis. Secunda: vtrū qlibet res cuiusq̄ pdicamēti idifferēter deo ē tribuēda. Tertia: vtrū genus alicui⁹ pdicamēti deo pot̄ attribui & nō species vel econuerso. Quarta: vtrum deo attributa significat de ipso aliquid positivē an negatiue.

Quinta: vtrum ratio alicuius prædicamenti cadat in deo;

A iii

Summe

A
Quest.l.
Arg.1.

- Irca Primum arguitur: q̄ deo nihil possit attribui ex creaturis . Primo sic. Boethius dicit.c.ii.de tri.In diuinis intellectualiter versari oportet, nec deduci ad imaginationes:sed potius ipsam inspicere formam quę vere est forma:nec est imago,& quę esse ipsum est. sed attribuens deo aliquid ex creaturis respicit ad imaginationē. vt enim dicit Dio. de dī.no.c.ii.habēt causa tūa causalium receptiuas imaginationes.ergo &c. ¶ Secundo sic.Boethius ibidē.c.iii.Deus vere vñi est,in quo nullus numerus neq̄ subiectū fieri potest.sed id qđ a creaturis attribueret deo,nūerū aliquē necessario facit cū eo cui attribuiſ: & subiectū habet idcūi attribuit. Idē enī nō attribuiſ sibiſi:neq̄ est in ſeipſo.ergo &c. ¶ Tertio sic.Si aliqd dicat attribui deo:hoc est qđ cōiter inest deo & creaturis:& ex creaturis coniūcimus ipm ieffe deo.sed esse & eſſentia,viuere & vita ſunt hmōi. ergo debent dici attribui deo: & eſſe attributa.conſequēs falſum eſt:q̄ nihil attribuiſ niſi alicui p̄exiſtentī:& nihil eſt ſcdm rationem intelligēdi prius in deo,q̄ ratio eſſe & eſſentia,viuere & vīte.ergo &c. ¶ Quarto ſic.quę deus habet ex ſe ab ēterno, nō debet dici ei attributa ex creaturis:talia ſunt ſapientia,bonitas,& cetera hmōi. ergo &c. ¶ In oppofitiſt eſt.qm̄ Anſel.dicit in moñ.xv.c. Summa eſſentia dicenda eſt quodlibet eoz qbus eſt omne qđ nō ſunt ipſa infeſtus:vt viuentē eſſe,ſapientē,potentē:& quicquid ſimpliſter melius eſt q̄ ipm.Sed talia nō dictiſt niſi ea tribuendo ei ex creaturis.Vnde cōtinuo ſubdit. Quid ergo queritur amplius, quid ſumma ſit illa natura,ſi maniſtū ſit quid omniū ſit:aut quid non ſit:ergo &c.

In opposiſ.

B
Responsio.

C

¶ Dicēdum ad hoc: q̄ ſcdm Dio.ca.ii.de dī.no.ofa diuina quęcūq̄ nobis maniſtantur:in partiſipiis ſolis cognoscimus.hēc aut̄ qualia ſunt ſcdm propriū principiū & fundamen‐tū, ſup intellectū ſunt & omnē eſſentiam & ſcientiam:vt ſuperſentialē occultum.Iuxta ea igitur quę videmus in creaturis:coniūcere debemus ea quę intelligere debemus in creatore.& hoc maxime in creaturis ſenſibilibus, ex quibus omnis noſtra ſcientia cōcipitur ortum habēs ex ſenſu,in quo infeſtiores ſum⁹ angelicis ſubſtantiiſ.Propter qđ dicit Diony.c.i.ccl.hierar.Ipsi vt intellectus intelligunt iuxta q̄ eis ſas eſt.Nos vero ſenſibilibus imaginib⁹ in diuinis quātum poſſibile eſt reduciſt contemplationes.Nunc autem in creaturis duo videmus:quę ad earum perfectionem pertiſtent: vñi per qđ perficiuntur ſcdm gradus ſuos in eſſe ſubſtantiali: vt eſt forma ſubſtantialis cuiuſq̄ quę dat ei eſſe primi. Eſti enim materia ſit de eſſentia cōpoſati in habentiibus materiali:tñ ſcdm Boe.c.iii.de tri. nihil ſcdm materiali eſſe dicitur: ſed ſcdm propriā formā. Aliud vero eſt per qđ perficiuntur in eſſe accidentalē:vt eſt forma nobilis accide talis q̄ dat ei bene eſſe:qđ appellat eſſe ſeſtū. Vt enī dicit phs.iii.Topi.que ſunt ex circuſtan‐tiis neceſſariiſ ſunt meliora.Melius enim bene viuere q̄ viuere.Et ſunt illa q̄ in creaturis dant rei bene eſſe,quasi attributa illiſ quę dant eſſe abſolutum.Vnde phs exponē ſeipſum in verbo prædicto,dicit.Ex circuſtantia autem eſt quando exiſtibus neceſſariiſ alia quędam adiūgiſtur bonorū.Igitur qđ eſt ex circuſtantia bonorum, absolute melius eſt q̄ qđ non ex circuſtantia . Et ſcdm regulam prædictā Anſel.qđ abſolute melius eſt ipſum q̄ non ipſum:dicēdum eſt deo cōuenire,& ſcdm q̄ dicit Ambr.de tri.quicqđ religiosius ſentiri potest, quicquid preſtantius ad decorē,quicqđ ſublimius ad poreſtātē,hoc deo intelligas cōuenire,& ſcdm q̄ dicit Augu.li.de li.ar.Quicquid laudabile aduertiſt in rerum natura ſiue exigua ſiue ampla laude dignū iu diocetur,ad excellētissimā & ineffabilem laudem refertendum eſt conditoris.Tunc autē ſum me ad laudem refertur conditoris:quando ipſi attribuitur:non ſolum quia ex ipſo eſſe iudica tur : immo quia ab ipſo eſt,coniūcimus quia eſt in ipſo . iuxta hoc quod dicit de verb.dñi. fer. xxxviii.In creaturis deest aliquid qđ laudas:in creatore autem nihil deesse potest: quia qđ inueniſt in creatura,a creatore artifice proceſſit. & hoc quo ad eſſe & bene eſſe. ſcdm q̄ dicit Dio.c.v.de di.no.Omnia eſſentia per eandem rationem & eſſe & bene eſſe habent:& ſunt & bene ſunt, ex ante ente & eſſe & bene eſſe habentia . Eſſe igitur ex circuſtantia bonorum deo attribuendum eſt,non ſolum eſſe abſolutū,hoc autē non fit niſi deo attribuendo aliqua qſunt dignitatē & nobilitatē abſolutē in creaturis. In deo igit dicēdū eſt eſſe attributa quaſi ſupra rationem ſuę eſſentia, a creaturis,in quibus conſimilia coniūcimus,deo attributa.& hoc quaſi qualitates quaſdā ſubſtantia ſubiecte.ſcdm q̄ dicit Augu.xv.de tri.c.vi.Si dicitur aternus, immortalis,incorruptibilis,immutabilis,viuus,ſapiens,potens,speciosus,iustus,bonus,beatus,ſpiritus,horū omniū nouiſſimū qđ posui quaſi tñmodo videt ſignificare ſubſtantia:cetera vero hui⁹ ſubſtantia ſqualitātēs. Sed hoc intelligendū ſcdm modū qui inſta videt. Quę aut̄ & quomodo deo ſunt attribuenda:patebit in queſtione ſequenti.

Arti. XXXII. Que. II. Fo. CLXXXIX.

CAd primū in oppositum, q̄ secundū Boethium in diuinis nō oportet deducī ad imaginationes, verū est ipsam veritatē imaginationis deo attribuendo: sed bene oportet deduci ad imaginatiōes ab illis deo aliqd īesse supereminēter coniiciēdo, & hoc appellādo oēm formā creature ī imaginē. **D** Secundū q̄ dicit ibidē.c.iii.in fine. Ex his formis quę p̄ter matetiā sunt, istę formę venerunt q̄ sunt in materia. Nā abutimur formas vocates dū imagines sunt. Assimilantur em̄ formis his quę nō sunt in materia cōstiture. Bene inquā oportet ad tales imaginationes deduci: ponēdo. s. sub excellētiori modo in deo q̄ dignitatis sunt in creatura, inquātū forma principalis & exēplaris excellētioris gradus est q̄ forma q̄ ī mago eius tantū est. **E** Secundū q̄ dicit Diony. i.c.de di.no. Quia oīm est quę sunt causale, ip̄m nihil est in oīmibus quę sunt supēssentialiter exaltatū. **F** Ad secundū q̄ in deo nullus est numerus, & subiectū esse nō potest: dicēdū q̄ in eo nullus est numerus re absoluta vel intētione differentiū inter se, neq̄ etiā differentiū re absolta, vel intētione a sua essentia. Sic etiā differentiū subiectū esse potest per suā substatiā. Re em̄ differt accidēs a subiecto: intētione autē differentia a genere in cōstitutione speciei. Sic em̄ intelligit ip̄e Boethius dicitū suū. Vnde ei qđ dicit Nullus in eo numerus, nulli in eo aliud est p̄ter id qđ est, & ei qđ dicit Subiectū fieri nō potest, addit. Nam q̄ ceterę formę subiectę sunt accidētibus hoc facit materia. & subdit pro vtroq̄.c.iii. Nulla igitur in eo diuersitas, nulla ex diuersitate pluralitas, nulla ex accidentibus multitudo: atq̄ idcirco nec numerus. Deus vero a nullo differt, vel accidentibus, vel substatiālibus differentiis in subiecto positis. Bene tñ pot esse in eo numerus aliquorū differentiū ratione tñ, cuiusmodi sunt attributa, qbus etiā bene pot quo dā modo esse subiectum: vt videbit consequenter. **G** Ad tertiu dicendum q̄ aliquid coniicimus in deo ex creaturis dupliciter, aut quia per creaturas, aut quia a creaturis. Primo modo coniicimus ī deo simplicitatē, immutabilitatē, infinitatē, & huiusmodi, quę ī sunt deo ratione qua est essentia quædā, & nullo modo sunt in creaturis. Secundo coniicimus aliqua in deo esse dupliciter, aut ab eis quae sunt de essentia creature, aut ab eis quae sunt addita essentię, velut accidenzia in ea. Primo modo coniicimus deo īesse viuere essentiā & vitā. Sectundo modo coniicimus ei īesse sapientiā, bonitatē, & huiusmodi, & hoc quia videmus ea aliquo modo īesse creaturis: vt aliquid nobile, propter qđ ea attribuimus deo: vt parebit in sequenti questione. Quę pri-
mo modo coniicunt in deo, non dicunt attributa, nisi extēlo nomine. Quae vero secundo modo coniicimus deo īesse ex creaturis, nullo modo dicunt attributa deo: sed solummodo illa quae coniicimus ei īesse tertio modo. Ad rationē enim attributi tria requirunt, Vnum q̄ ip̄m sub se habeat aliquid, cui vt subiecto fiat attributio, cuius sit quasi dispositio super rationem subiecti. Alterū est q̄ sit nobile quid. Tertium q̄ ī creaturis aliquo modo īueniat. Hoc em̄ modo se habet sapientia, bonitas, & huiusmodi, q̄ quasi qualitates aut dispositiones sunt additę essentię. Et ideo illa sola pprie dicunt attributa, esse aut, viuere, essentia, & vita, attributa pprie dīci nō possunt: quia sunt rationes primę cōceptę ī deo: sup quas fundant cōceptus oīm aliarū rationū. Et similiter imutabilitas, simplicitas, eternitas, infinitas, & omnia h̄mōi, attributa dīci nō possunt: quia creaturis nō ī sunt, & ideo nec ab ipsis deo tributa, licet per ipsis deo īesse dūctu rationis cognita. **H** Ad quartū, Dicendū q̄ aliqd pot intelligi deo attributū dupliciter. Vno modo quo ad attributi in eo cui attribuit realē existētiā. Alio modo quo ad nostrā sup huiusmodi eius existētiā innotescētiā. Primo modo nihil omnino deo attribuit a creaturis ex tempore nisi aliquę relatiōes: vt q̄ sit creator, dñs, aut huiusmodi: quae nec attributa dicunt, quia nō dicunt proprię attributa, quę deo ex natura sua nō ī sunt ab ēterno. Quę dicunt attributa secundo modo multa ex creaturis deo attribuimus, non solū per creaturas: sed quia ea videm⁹ esse in creaturis, tanq̄ ea quę ī sunt nobilitatis, ex creaturis ipsa deo īesse cognoscimus. Et ideo ex creaturis ea deo tributa dīcimus.

Ira sectundū arguit, q̄ quelibet res cuiuslibet p̄dicamenti īdifferenter deo possit attribui. Primo sic. Quę per equalē distantiā se habent ad idem, si vnu illorū potest attribui illi ppter approximatiōē aliquā ad illud, & reliquū. sed omnes creature per equalē distatiā se habent ad deū: quia per infinītā. Cum ergo aliqua ex creaturis deo attribuunt, quia aliquā rationē perfectionis importat, per quā ad ipsum habet approximationē. ergo &c. **I** Secundo sic. Illud potest deo attribui, qđ ipse habet in scipio, & a quo ipse denominat: quia ī deo nominando denominās attribuitur: denominato, & ipsa denominatio est quædā attributio. quę libet aut res cuiuslibet p̄dicamenti est huiusmodi. Juxta illud qđ dicit Diony. c.i.de di.no. Oia

A y

D
Ad primū
prin.

E
Ad secundū

F
Ad tertiu

G
Ad quartū,

H
Quest. II.
Argut.

Summe

simpliciter & indefinita in ipso, quae sunt, preambuli perfectissimis vnius sue & causalissime puidentie bonitatis, & ex omnibus quae sunt, laudatur & nominatur. Qd etiam patere potest introducendo exempla rerum cuiuslibet predicationem, quibus deus inuenitur in scripturis denominari. Dicit enim secundum substantiam spiritus, secundum qualitatem magnus, secundum relationem pater, secundum qualitatem bonus, secundum agere creare, secundum partem irasci, secundum quod semper esse, secundum ubi vbiq; esse, secundum situm sedere, secundum habitum amictus lumine. ergo &c. In contrarium est: quia ut dicit in eodem, omnia quae sunt causale, ipsum aure nihil in omnibus quae sunt superessentialiter exaltatum. sed nihil potest deo attribui, nisi quod est ipse. ergo &c. Præterea si idifferenter etiam quilibet res cuiuslibet predicationem deo attribueretur, tunc sicut per attributionem iustitiae vel sapientiae ad deum, dicitur deus iustus vel sapiens, similiter per attributionem ligni aut lapidis ad ipsum diceretur lignum aut lapis. consequens est falsum. ergo & antecedens.

In opp. pri
mo.

I
Resolutio
questionis.

K
Responso.

L

Ad intellectum questionis huius & distinctionis eius a questione ultima proposita in hoc articulo, sciendum quod aliud est res predicationem, aliud ratio predicationem circa rem intellectam: ut ratio substantiae est subsistere sive substare: res predicationem substantiae est omne illud cui conuenit ista ratio. Ratio qualitatis est secundum partes rei mensurare. Res qualitatis est omne id in quo se ratio talis inuenit: ut est prior qualitas discreta: deinde continua: ut determinat p. iii. meta. Ratio propria qualitatis est subiectum informare. Est enim secundum p. h. qualitas: secundum quam quales essent dicimus. Res qualitatis est omne cui talis ratio conuenit. Et differunt in hoc res predicationem & ratio, quod bene potest alicuius predicationem res ad diuinam transferri, absque eo quod ratio predicationem illius deo attribuatur, ad modum quo res generis bene attribuitur speciei dicendo homo est animal, non autem ratio eius, secundum quam dicitur genus, scilicet quod est predabilis de pluribus differentibus specie. Et secundum hoc multum refert interrogari in hac prima questione & in illa ultima. secundum quod manifeste apparebit ex easdem retractatione. Quatum ergo pertinet ad hanc primam questionem, dividendum quod attributionem rei alicuius predicationem fieri deo, dupliciter potest intelligi: vel per similitudinem, vel per proprietatem. Per similitudinem res accepta a creaturis aliquando deo attribuitur, quae proprietate suae naturae esse in deo non potest. Et est ista attributio non proprie attributio: sed magis translatio quadam ad aliquid per similitudinem illa explicandam. Unde res predicationem in qua deo attribuitur, non proprie: sed communiter & translative dicuntur attributa. Per proprietatem autem res a creaturis accepta deo attribuitur, quae per substantiam & rei veritatem in deo esse intellegit, licet modo eminentiori, ut iam dicitur. Quorum est attributio proprie dicta, & ipsa proprie attributa sunt. Primo modo ea quae inueniuntur in creaturis deo attribuitur secundum illius modum quo inueniuntur in creaturis, secundum quem deus dicitur bonus, sapiens, iustus, & huiusmodi. Hanc differentiam attributorum insinuat nobis Augustinus super locum exponens illud locum. Ego sum vitis vera, ubi dicitur. Dicitur vitis per similitudinem, non per proprietatem, quemadmodum dicitur ouis, agnus, p. terra, lapis, &c. huiusmodi, quae magis sunt similitudines quam proprietates. Et ea similiiter exprimit Ambrosius de trinitate. Sunt quedam nostra quae cvidenter diuinitatis proprietatem ostendunt, & propria diuinae maiestatis exprimitur veritatem. Alia vero sunt quae translative & per similitudinem deo dicuntur. Sed hoc dupliciter fieri potest. Uno modo per similitudinem alicuius proprietatis quam habet in sua essentia. Alio modo per similitudinem ipsius essentiae suae. Primo modo deus dicitur leo, propter leonis fortitudinem: quia ipse fortis est: & ouis propter ouis mansuetudinem: quia ipse mansuetus est. & hec est translatio nis attributio magis visitata in sacra scriptura: largo tamen modo dicta attributio. Secundo modo nomine cuiuslibet creature potest nominari, non solum quia idea eius est in ipso deo, sed quia ratio perfectionis eius propria in dei perfectione includit, in qua fundatur ratio idealis in quantum concipiatur a diuina sapientia: ut infra declarabitur. & est similiiter attributio largo modo dicta. Loquendo ergo de attributis largo modo, dicendum ad questionem, quod quilibet res cuiuslibet predicationem generaliter modum eius deo potest attribui. Non enim est aliqua res in creaturis, quin sit similitudo aliqua eius quod est in creatore, quod in multo dissimilis. Secundum quod dicit Dionysius. intelligere oportet nihil eorum quae sunt esse universaliter boni participatione privatum. Est igitur ut ibidem sequitur, ex omnibus intelligere bonas speculationes, ex materialibusque formare dissimiles similitudines, altero modo intellectualibus habentibus quae sensibilibus aliter distributa sunt. & infra. Est itaque non dissimilares formare celestibus formas ex solidis materiis partibus: quoniam & ipsa ex vero bono substantia possidentes, per oculum sui materialem dispositionem imagines quasdam intellectibus pulchritudinis habent, & possibile est per eas reduci ad immateriales primas formas, de quibus plu-

Artic. XXXII. Quest. II. Fo. CXC.

Prima exēpla ponit ibidē, & in.c.iii. Et ppter hāc similitudinē q̄q multum dissimilem: om̄ia deo possunt attribui. secundū q̄ dicit.i.c.de di.no. Om̄ causā theosophi multiuoce ex om̄ib⁹ crea turis laudat: vt optimū: vt bonū: vt sapientē, vt sanctū, vt eternū, vt existentē, vt sapientiā, vt intellectū, vt virtutē, vt regē, vt antiquā, vt iustificationem, vt sanctificationē, vt magnitudinē oīa excellentē, & in aīabus, & in corporib⁹, & in cēlo, & in terra simul, solē, stellā, ignē, aquā, spūm toris, nebula, lapidē, petrā. Ex quib⁹ cōcludit sic. Ex oīb⁹ igit̄ quē sunt harmoniae lauda tur & nominat. Nec mirū q̄ propter hmōi similitudinē oīa deo possunt attribui: quia & pro pter eandē oīa quodāmodo habet esse in ipso, qđ patet ex hoc, q̄ esse & bene esse habet ab ipso vt infra patebit loquēdo de diuina pfectio. Vnde dicit Diony.v.c.de di.no. In monade om̄is numerus vniiformiter ante subsistit, & habet numerū oīem monas in semetipsa singulariter, & infra. Sed & in tota oīm natura oīes fm singulas naturę ratiōes cōuolue sunt pvnā incōfusam vnitatē. Nihil ergo (vt dicit) incōueniēs ex obscuris imaginib⁹ in oīm causale ascēdentes su permūdanis oculis cōtemplari oīa ī om̄niū causalī, & sibi inuicē opposita vniiformiter & vnite. Principiū em̄ existentiū, ex quo & ipsum esse & omnia vtcūq̄ existentia, omne principiū, om̄is finis, oīs vita, oīs immortalitas, oīs sapientia, oīs ordo, oīs harmonia &c. huiusmodi. secūdū q̄ ipse annumerat. Ex quibus post pauca cōcludit. Deinde & om̄ino deo & simul p̄dicant. sed hoc secundū similitudinis (vt dictū est) trāslationē: non autē fm naturę p̄prietatē. Vnde statim subdit. Et nihil est existentiū, formosissimū, speciosissimum, sine forma, sine specie, principia, & media, & fines existentiū immēsurate & cōuolute in semetipso perambiant, & oībus esse iuxta primā & supūnicā causam incōtaminatae declarās. & subdit exēplū de sole dicēs. Sicut em̄ iuxta nos sol sensibiliū essentias & qualitates & multas & discretas existētes, tñ ipse vnuis ens, & vnu formiter illuminās vnit, custodit, & p̄ficit, & cetera quē annumerat: multo magis ī om̄niū cau sali p̄exētisse oīm existentiū paradigmata fm vnu superessentialē vnitatē cōcedēdū est. Et secundū hoc cōcessum est supra & determinatū q̄ oīa ī vsum theologice scītię cadit, & ad ipsam vt materia ei⁹ p̄tinēt: & vt ea q̄ ad subiectū sui cognitionē, qđ de⁹ est, referant. Et hoc est qđ cōtinuo cōcludit Diony. dices. Per hēc p̄portionali scientia ī oīm causam quātū potētes sumus ascēdamus. Oīa igit̄ (vt cōcludit) hinc existētia fm vnam oīm excellētē scientiā referēdū.

Coquendo autē de attributione p̄prie & scđm p̄prietatē, tunc ex parte eorū q̄ attributa sunt distingendū. Aut em̄ intelligit attributio facienda vniuoce, attribuendo deo veritatē rei quē est ī creaturis fm modum quo est ī creaturis. Aut intelligit facienda equiuoce, attribuēdo. sc̄ ea quae sunt ī creaturis, deo scđm modū supēminentē. Primo modo nulla res creata cuiuscūq̄ p̄dicamēti deo potest attribui: quia ī nullo potest vniuocari creator cū creature: vt infra dicetur. immo sic accipiēdo rem p̄dicamēti, quēlibet res cuiuslibet p̄dicamēti vere ab ipso removet. secundū q̄ dicit Diony.iiii.c.de mystica theologia. Causa sup oīa eius neq̄ essentia est, neq̄ vita: neq̄ irrationālis, neq̄ insensibilis, neq̄ corp⁹ est, neq̄ figura, neq̄ species, neq̄ q̄litatē aut quātitatē habet, neq̄ ī loco est. &c. c.v. Neq̄ aīa est, neq̄ intellectus, neq̄ phantasiam, neq̄ opinionē, aut virtutē, aut intelligētiā habet: neq̄ ratio est neq̄ intelligere, neq̄ dicit, neq̄ intelligitur, & cetera hmōi, secundū q̄ annumerat. neq̄ sapientia, neq̄ vnu, neq̄ vniitas, neq̄ diuinitas, aut bonitas, neq̄ spūs est, sicut nos sumus, neq̄ filialitas, neq̄ paternitas, neq̄ aliquid quicquid nobis aut alicui existentiū cognitū. & addit ī fine. Sed eorum quē post eā sunt positiones & ablaciones facientes, ipsam neq̄ auferimus, neq̄ ponimus, qm̄ & sup oīem positionē est perfecta & singularis oīm causa: & sup oīem ablationē excellētia oīm simplē pfectio & summitas oīm. Scđo mō subdistinguendū, aut em̄ intelligit attributio faciēda sub ratiōe noīs appropriati creature, aut sub ratione alicuius noīs generalis. Isto scđo mō om̄ia q̄ sunt ī creaturis deopn̄t attribui. Prīo aut mō aliq̄ ex creaturis deo p̄nt attribui ex aliqb⁹ p̄dicamētis, & aliq̄ nō, & ex aliqb⁹ nula, & ex nullo oīa. Ad quorū discretionē intelligēdū, q̄ secundū q̄ amplius declarabit loquēdo de pfectiōib⁹ oīm rerū ī deo, quēlibet creature ī suo esse formalī qđ participat a deo iuxta gradū naturę suę, & essentię, quædā ī gradu superiori, alia ī gradu inferiori per maiorē vel minorem approximationē ad esse primi, & hoc ascendēdo ab vltima creatura usq̄ ad supremā, habet ali quā rationē diuine pfectio in se. In qua quidē est cōsiderare tria. sc̄ rationē ipsius pfectiōis simpliciter & absolute, & rationē p̄prietatis essentię & naturę cui⁹ est pfectio, & rationē imitatiōis ī gradu cōpetēti creature. Cōsiderādo quācūq̄ creaturā ī q̄cūq̄ re cuiuscūq̄ p̄dicamēti prīo mō esse ei⁹ est aliqd dignitatis & nobilitatis simplē. Quare cū om̄e tale vt dictū est deo debet attribui, hoc mō q̄libet res cuiuscūq̄ p̄dicamēti deo habet p̄ p̄prietatē attribui: sed nō sub noīe p̄prio creature: vt carnis vel offis ligni vel lapidis: sed sub coī noīe dignitatis, exprimētis

M

N

O

P

Summe

scilicet dignitatē pfectioñis cuiusq; inquātū pfectio est, cuiusmodi est nōmen bonitatis. quia perfectio est in fine rei & cōplemento. Bonitas autē est ppria ratio finis: vt infra declarabit. Propter qd̄ bonitas est generale attributū deo, qd̄ omne ens inquātū habet pfectioñē aliquā in suo cōplemento cōsequit: & circuit etiā ipm eē qd̄ ē p̄mūl quo ratio formalis ois pfectioñis cōsistit. Cōplementū em̄ cuiusq; in suo esse dicit bonitas esse eius, & in ei⁹ sapiētia dicit bonitas sapiētiae eius, & in eius pulchritudine dicit bonitas pulchritudinis eius, & similiter pfectio in forme aſiūnūtatis, lapiſeitatis, & ceterorū huiusmodi dicit bonitas ei⁹, qua. s. pfecte pōt quę sunt illi⁹ nature, & hoc iuxta modū illū quo tale vltimū & cōplementū in virtutib⁹ actiuis, dicit virtus

Q que est vltimū de potētia. scdm P̄m in primo c. & mun. Vnde fm Diony. iii. c. de di. no. nihil significat seu intelligit hoc noie malū qd̄ est contrariū bono in quocq;, pterq; nō posse q̄ sunt pprīe naturę pfecte. Hoc modo ergo nō sub pprio vocabulo attribuit res alicuius pdcamentū deo: sed solū sub hoc noie generali qd̄ est boni. secundū q̄ docet Aug. viii. de tr. cō dicit. Bonū hoc, bonū illud &c. vt facit expositū est supra. Tertio modo licet eē creature cuiuscq; aliquid dignitatis in se habet ratiōe pfectioñis pprīe: quia tñ vt ppria est, & in gradu creature existit, limitationē habet, & sic aliquid indignitatis & ignobilitatis habet ex natura suę essentię ratiōe qua creature ē diuersa & diuisa ab eentia diuina, &p hoc ē qd̄ diminutū i natura & eentia sua qd̄ appellat esse creature pprīum: hoc igit modo & vt sic significat esse creature sub pprio vocabulo qd̄ a propria essentiā creature vt creature ē c̄ imponit, veluti ligni, lapis, caro, os & huiusmodi, quia nihil qd̄ impfectionis aut indignitatis alicui⁹ est, deo attribui pōt, nulla res creature cu iusq; pdcamenti sub suo proprio noie creature p proprietatē pōt deo attribui. Vnde & res illa que sapiētia, seu virtus, aut pulchritudo, aut aliquid huiusmodi in creature dicitur sub ratiōe illa q̄ in essentiā sua est creature aliqua & limitata, nullo mō deo attribui pōt, nisi p similitudinē, qd̄ intellexit Diony. cō dixit. Neḡ essentiā est, neḡ vita, aut bonitas, aut sp̄s, qd̄ etiā bene exp̄s p̄ hoc qd̄ subdit. Sicut nos sumus. vt habitum est supra. Esse vero creature se cōfido modo: medio modo se habet, & penes hunc modū noia impositio realis, non sicut illa que tātū est vocalis: vt exponendū est loquēdo de dei nominib⁹. & hoc modo quedā ex rebus aliquorū pdcamentorū deo habet attribui, & aliquorū pdcamentorū nulla: sed nullius pdcamenti omnia.

R Et est hic difficultas q̄stionis. Ad cuius intellectū sciendū: q̄ quedā sunt res pdcamentorum aliquorū quibus de natura & pprīate essentię suę cōuenit aliquid qd̄ est simpliciter dignitatis & nobilitatis quātūcīq; sit ipsa rei essentiā limitata inquātū est creature. Quedā autem alię sunt res in quolibet pdcamento, quibus de natura sua & pprīate essentię suę non cōuenit aliquid qd̄ est dignitatis simpliciter aut nobilitatis. Verbi gratia, Ex natura & pprīate c̄ sentiē creatę que sapientia dicitur, est notitia & illustratio quedā, cuius ppria actio est illustrare id cuius est: & pulchritudo nihil aliud est q̄ decētia quedā, cuius opus est, id cuius est decēs & acceptabile facere: que dignitatis sunt & nobilitatis in quocq; inueniant: ita q̄ alius eiſe de retentis melius dignius & nobilius est in quocq;, sapientia illustratiū esse, q̄ non illustratiū, pulchritudine decoratiū esse, q̄ non decoratiū. Ex natura aut & pprīate essentię lapidis vt est lapis, ligni vt est lignū, & ceterorū huiusmodi, nō cōuenit lapidi, aut ligno, aliquid qd̄ est dignitatis simpliciter aut nobilitatis: vt. s. quodcumq; ens dignius sit & nobilius ex esse illius in ipso q̄ ex nō esse eius in illo. immo lapidi, aut ligno quicquid nobilitatis inest ex hoc q̄ tale est, hoc nō esset nobilitatis in alio quocq;, licet nobilitatis est in ligno aut lapide. Bene enim verum est q̄ ex pprīate naturę & essentię suę quelibet res aliquid habet qd̄ est sibi dignitatis & nobilitatis, & qd̄ est sibi optimū: vt oliua ratione essentię suę aliquod esse habet qd̄ est sibi optimū & melius inquātū est oliua, q̄ quodlibet aliud esse cuiuslibet alterius rei. Nō tñ illud est optimū simpliciter & nobili⁹, neḡ cuiuscq; alteri: quia est aliud esse alteri melius & nobilius simpliciter illo, & etiā illi alteri est melius & nobilius licet nō oliue: vt eē leonis simpliciter melius est & nobilius, & etiā leoni est melius & nobilius q̄ esse oliue, licet non sit melius oliue inquātū est oliua. Licet em̄ melius esset simpliciter in rerū natura quod modo est oliua si esset leo: nō tñ hoc esset melius oliue inquātū oliua est, quia tūc oliua nō esset omnino, & bonū cuiuscq; & nobile in suo esse specifico cōsistit. Et hoc est qd̄ dicit Philosophus. ii. physi. Qod quid est finis & forma hoc erat qd̄ aliquid erat esse: & propter hoc dignius est non simpliciter: sed ad vniuersitatem. vbi dicit Cōmen. Forma est in reb⁹ naturalibus: vt ens sit in dispositione nobiliōri secundum q̄ est illud ens, nō nobilius simpliciter. Nobilius em̄ in oliua est oliuam esse oliuā, nō nobilius simpliciter. Res pdcamenti cuiusq; de primo modo per pprīatē potest deo attribui

Artic. XXXII. Quest. II. Fo. CXCI.

secundum idem significatum nominis, analogice taliter ut infra patet. Quicquid enim est simile S
pliciter & absolute dignitatis & perfectionis, deo tribuendum est: ut sunt spiritus, vita, intellectus, intelligentia, & huiusmodi de predicamento substantie: magnum, immensum, infinitum, de predicamento quantitatis: bonus, sapiens, iustus, & huiusmodi de predicamento qualitatis: paternitas, filiatio, & huiusmodi de predicamento relationis: creare, gubernare, & huiusmodi de predicamento actionis: generari, spirari, & huiusmodi de predicamento passionis. & hoc sit absoluendo de huiusmodi rebus & significatis nominum suorum omnem rationem in perfectionis quam in se includunt ut sunt in creaturis: quia modo sublimior & omnino perfectio habet esse in deo. secundum quod dicit Dionysius capite secundo de diuinis nominibus. Abundanter & supersubstantialiter ea quae sunt causatorum praesunt in causis. & per hoc analogice: ut infra dicitur. Res vero cuiuscumque predicamenti de secundo modo nullo modo per proprietatem deo potest attribui: quia nihil deo potest attribui quod non sit similitudine dignitatis & perfectionis alicuius: quia quicquid ei attribuitur, ipse est per suam substantialiam, qui perfectissimus est, & nobilissimus & dignissimus, cui nihil convenire potest nisi supremo: & per superabundantiam dictum, iuxta doctrinam Dionysii. Tales sunt res speciei specialissimae quasi omnia in predicamento substantiae: ut sunt homo, animus, lignum, lapis, & huiusmodi: & similiter in predicamento qualitatis: ut sunt triangulus, quadratus, & ceterae species figurarum: & plures in predicamento actionis: ut albedo, nigredo, calidus, frigidus, & huiusmodi: & in relatione, duplex, subduplex, minus & huiusmodi: in actione calefacere, frigescere: & in passione dolere, irasci, & huiusmodi: & quaecumque sunt in aliis predicamentis. iiiij. non nisi translatum deo attribuuntur. secundum quod dicit Augustinus de tri. Situs, habitus, & loca, & tempora, non dicuntur de deo proprius: sed translatum, ac per similitudinem dicuntur in illo. Nam & sedere super Cherubim dicit quo ad siti: & abyssum tangere vestimentum amictus eius, quo ad habitum: & Anni tui non deficient, quo ad tempus: Si ascendero in celum tu illuc es, quo ad locum. ¶ Di etiam regulam de attribuendis deo per proprietatem, & non attribuendis, consideravit Anselm, quando dixit monachus xv. c. Si quis diligenter singula inveniat, quicquid est aut tale est ut ipsum omnino universaliter in quolibet existenti melius sit quam non ipsum: aut tale ut non ipsum in aliquo melius sit quam ipsum, licet non in quolibet alio. Ipm autem & non ipsum (ut dicit) non aliud hic intelligit quam veluti corpus non corpus, verum non verum: & similia. Melius quidem omnino est ipsum quam non ipsum: ut sapiens quam non sapiens. Quis enim iustus non sapiens melior videatur quam non iustus sapiens: quia coniunctum illud melius est quam istud; eo quod iustitia melior est quam sapientia: non tamen est melius simpliciter non sapiens quam sapiens. Omne quippe non sapiens similitudine inquit non sapiens, minus est quam sapiens: quia omnis non sapiens melius esset si esset sapiens. Melius autem est in aliquo non ipsum quam ipsum: ut non aurum quam aurum. Nam melius est homini esse non aurum quam aurum. quis forsitan alicui melius esset esse aurum quam non aurum: ut plumbum. Cum enim vtrumque scilicet homo & plumbum, sit non aurum, tanto melius aliquid est homo quam aurum, quanto homo inferioris esset natura si esset aurum: & plumbum tanto melius esset, quanto preciosius esset si autem esset. hoc est dicere: quod modo est plumbum: si id ipsum a deo factum esset aurum, vel conuersum in ipsum: quanto aurum melius est & preciosius plumbum, tanto illa res melius esset & preciosior eo quod modo est plumbum. Non tamen sequitur ex hoc quod plumbum esset melius plumbum, vel quod plumbum esse aurum esset melius plumbum, quam esse plumbum, sicut pater ex eo quod supra dictum est de oliua. propter quod (ut credo) dixit forsitan. Nec etiam ex hoc sequitur quod melius esset vniuerso si totum plumbum conuersum esset in aurum: quia tunc deficeret ei una species, & melius & preciosius esset vniuerso quod in ipso sunt plumbum & aurum, quam quod omne plumbum esset aurum. Ex quo (ut videtur) apparet quod nulla sit divisione Anselmi, predicta: quoniam nihil est inuenire in creaturis quin non ipsum in aliquo melius sit quam ipsum. Quicquid enim non est plumbum, siue sit creatura superior in gradu siue inferior, melius est plumbum non esse illud quam esse illud: & hoc eadem ratione quod (ut dictum est) melius est plumbum non esse aurum quam esse aurum. & eadem ratione est melius simpliciter vniuerso plumbum secundum totam suam speciem non esse illud quam esse illud. Falsum est ergo illud primum membrum divisionis quod aliquid in creaturis sit; tale ut omnino sit melius esse ipsum quam non ipsum. Et est dicendum ad intellectum regulam, quod esse ipsum potest dici aliqd de alio, & similiter non ipsum dupliciter, vel per existentiam, vel per denominationem. Per existentiam, dicendo hoc est hoc per essentiam: ut quod homo est animal rationale. Per denominationem, dicendo hoc est hoc per inherientiam: ut quod homo est albus: quia homo nihil est in re, nisi id quod re est animalitas cum rationalitate. Non autem est re id quod est albedo: sed albedo inest ei. Primo modo procedit obiectio:

T

V

X

Summæ

YNihil enim est in creaturis quod omnino, i.e. cuilibet universaliter melius est esse ipsum quam non ipsum. immo non est aliquid quin cuilibet alterum melius sit non esse ipsum quam esse ipsum: siue illud ipsum fuerit substantia siue accidentes. Melius enim est plumbum non esse angelum quam esse: similiter non esse secundum rem accidentem illud quod est sapientia, quam esse: ut patet ex dictis. Secundo modo regula est vera, & illo modo intelligenda. Hoc enim modo siue per possibile, siue per impossibile melius esset cuilibet rei quod esset sapiens quam non sapiens, iustum quam non iustum, & huiusmodi. Unde de accidentibus in creaturis quam iuxta dictam regulam aliquid nobilitatis simpliciter importat, intelligunt summi deo attribuenda: unde & sola talia a creaturis ad deum translata proprieatate attributa dicenda sunt. & sunt quasi dispositiones in deo & verę dispositiones accidentales in creaturis. Et tunc non valet exemplum Anselmi de non ipso quod melius est alicuius quam ipsum: ut homini non esse aurum quam aurum: quia de substantiis nihil ad istam regulam: sed debet summi exempli de non ipso: ut non esse amarum melius est vino quam esse amarum: quamuis sine forte melius est alicuius esse amarum quam non esse: ut absinthio. Regula ergo sua sic intellecta

Zut iam dictum est, Anselmi applicat ad positionem, dicens. Cum igitur quicquid est si singula respiciantur, aut sit melius ipsum quam non ipsum, aut non ipsum in aliquo sit melius quam ipsum, sicut nefas est putare ut substantia supremæ naturæ sit aliquid quo melius in aliquo modo sit non ipsum, sic necessarie est ut sit quicquid omnino melius est ipsum quam non ipsum. Illa enim sola est qua penitus nihil melius: & quam melius est omnibus quam non sunt quod ipsa est. Ex quo cocludit determinationem nostram circa non attribuenda deo per proprietatem, & attribuenda, dicens. Non igitur deus est corpus, vel aliquid eorum quem corporei sensus discernuntur. quippe omnibus his aliquid melius est, quod non est quod ipsa sunt. Mens enim rationalis quem nullo modo corporeo sensu quid vel qualis vel quarta sit percipiatur, quanto minor esset si esset aliquid eorum quem corporeis sensibus subiaceret, tanto est melior quam quodlibet eorum. Penitus enim ipsa summa essentia tacenda est esse quodlibet eorum quibus est aliquid melius quod non sunt ipsa: & est omnino sicut ratio docet, quodlibet eorum quibus omne quod non sunt ipsa inferior est. quare ut cocludit) necesse est ea esse viuentem, sapientem, potentem, substantiam eternam & quicquid absolute melius est ipsum quam non ipsum. Quid ergo queritur amplius, quid summa sit illa natura, si manifestum sit quid oīm sit, aut quid non sit. Reuera nihil. Euacuat enim dicta regula totum quæsumus, & fundatur super significata nostra rebus predicatione talibus impositorum. In rebus enim in quibus ipsum est omnino melius quam non ipsum, nostra earum imponuntur ad significandum earum naturas & essentias: ut habentes rationem perfectiois & dignitatis simplicitatem & absolute. & sic simplicitatem & absolute ipsas perfectiois earum & dignitates significantur, non sub ratione alicuius limitatiois in gradu dignitatis naturæ suæ, propter quod nullo impediente possunt extendi ad significandum per analogiam id quod eis de perfectione respondet in creatore, & per hoc deo eminenter modo attribui quam attribuuntur creaturæ, licet sub eiusdem nominibus quibus attribuuntur creaturis. Vnde Aug. lib. xv. de tr. c. iii. Oportet eum summe vivere, cuncta sentire atque intelligere, non corpus esse, sed spiritum, potestissimum, speciosissimum, optimum, iustissimum, beatissimum, & sequitur in principio. v. c. Hec oīa & quæcumque alia communia more locutionis humanæ digne de deo dici videntur. Quomodo autem a talibus ascendendum est ut cognoscamus sub modo eminenter esse in creatore ea quae dignitatis videmus in creaturis, & sic intelligamus ea significari nostris creaturis, determinatum est in precedentibus. In rebus vero ex quibus alicuius melius est esse nouum ipsum quam ipsum: nostra earum imponuntur ad significandum earum naturas & essentias, non ut habentes rationem perfectiois & dignitatis simpliciter: sed alicuius rationis gradus naturæ, propter quod impendente ratione limitationis cadere in nominis significatio non possunt extendi ad significandum per analogiam id quod eis de perfectione responderet in creatore. Et ideo nec deo possunt attribui, nisi per similitudinem, quia id quod in deo eis responderet omnino illimitatum est.

A **Ad primum principium.** **C**Ad primum in oppositum quod omnes creature per equaliter distantiam se habent ad deum ergo equaliter possunt ei attribui. Dicendum quod licet oīes creature per equaliter distantiam ad deum se habent: & oīes essentiales per equaliter quo ad gradus naturæ, quod non est virtus: ut patet ex dictis: & licet etiam quo ad rationem infinitatem ei oīa equaliter distinet ab eo, superiora, scilicet eteriora: ut procedit obiectio: tamen quod aliquæ res etiam eterioris gradus dicuntur alicuius quod simplicitatem est melius ipsum quam non ipsum: aliquæ vero superioris gradus dicuntur alicuius quod simplicitatem est melius ipsum quam non ipsum. Verbi gratia, Lux eterioris gradus est sole quod est fons luminis & subiectum, & luminis naturalis origo: quod tamen lux significat id quod melius est omnino ipsum quam non ipsum. Quodlibet enim melius est si luceat quam si non luceat, aliis eiusdem retentis. Lux enim ponitur ad significandum ratione cuiusdam manifestatiois per ipsam faciendum, dicente apostolo Epistola v. Oportet enim quod manifestetur lumine, propter quod propriate attribui deo dicendo quod de lux est. Sol vero significat id quo alicuius me-

Arti. XXXII. Quest. III. Fo. CXCII.

Ius est nō ipsum q̄ ipsunt: ut est mēns rationalis humana vel angelica. Et ideo deo attribuīnō potest dicēdo deus est sol, nisi per quādam similitudinē dicēte Augu.v.de tri.c.i.Qd nō inuenimus in meliore nostro, nō debemus in illo querere qd lōge melius est meliore nostro. Ad secū dū q̄ deus oīa quē sunt p̄habuit: & ab oībus denominat: ergo &c. Dicendū q̄ oīa p̄habere facit q̄ omnia possunt attribui per similitudinē, nō autem per pprietatē. ad hoc em̄ plus requiri: vt iā expositum est. Ex parte autē denominationis etiā dicendū est, q̄ est quædā denominatio p̄ attributionē similitudinis, & hoc modo fm Diony. ab om̄ibus denoīatur, & noib⁹ om̄ia noīatur, secundū q̄ probat inductio facta in argumēto. Est autē alia denoīatio per attributionē pprietatis, & hēc est duplex: vel vniuoce, v̄l analogice. Primo mō nullius rei c̄reatē nomē ei attribuit: quia in nullo cum creatura vniuocatur: nec sic res alicuius creaturē est in deo: ut infra videbit. Secūdo modo noīa aliquorū, & nō oīm ei attribuunt: vt dictū est. Et ppter hāc diuerfitatē dicit Diony. in eodē.c.i.de di.no.q̄ theosophi deū multiuoce ex oībus creaturis laudat: ut bonū: ut sapientē: ut solem, stellā, ignē, & huiusmodi. post quē subdit. Et est oīa quæ sunt, & nihil eorū q̄ sunt. Sic igitur oīm causē & sup oīa enti & innōiabilī adunabunt oīa: & om̄nia eorū q̄ sunt nomina. Per iam dicta patet quomodo respōdendum ad argumēta duo in oppositum.

Inca tertiu arguiſ, q̄ species alicuius pdicamēti deo potest attribui ita q̄ non genus. Primo sic. August. dicit. v.de tri.c.i. Intelligamus deū si possimus quārum possumus sine qualitate bonū, sine quātitate magnū. bonum autē & magnū sunt species, qualitas vero & quantitas sunt genera. ergo &c. Scđo sic. Si genus & species simul deo attribuerent, cū ea quē deo attribuunt fm veritatē sunt in ipso, & genus & species se habent sicut vniuersale & particulare, essent ergo in deo vniuersale & particolare. cōsequēs falsum est: ut infra ostēdet. ergo &a ncedēs. In oppositū arguiſ Primo sic. Bñ q̄rit de deo qualis ipse est aut quātus: & respondeſ bonus vel magnus, & hoc nō solum satissimē interrogati. sed etiā interrogatioſib⁹. Hoc autem nō fit nīſi supponēdo q̄ ille de quo interrogat̄ sit qualis vel quātus. ergo &c. Scđo sic. Cui attribuit species, ei attribuit & quicquid est de essentia & p̄fectione ei⁹: quia qd est de ratione perfectionis essentię rei, deo maxime attribuit. genus est de essentia & perfectione speciei: quia species ex genere & differentia constituitur. ergo &c.

Ad hoc dicūt aliqui propter dictā auctoritatē Augustini. v.de tri. q̄ genus in p̄ dicamētis accidētū, qualitas. s. & quātitas, a quibus species deo attribuunt, rationē inhērentis & denominatīs iportat: & hoc vel vt informatīs, sicut qualitas: vel vt mēsuratīs, sicut quantitas. qd quidem est ratio imperfectionis, quæ omnino deo repugnat. Et ideo (vt dicūt) genera ista deo nō attribuunt, sed species: quia talem imperfectionē nō iportat. Qd reuera dicūt vere: sed sermone nō perscrutato. Quicquid em̄ in genere est, descendit in quālibet eius speciem, p̄terq̄ illa intētio q̄ genus denominatur generalissimū vel subalternum. Quare cū ratio inhērentis, & de nominatīs, siue vt informantīs, siue mensurantīs non sit in pdicamento qualitatis aut quātitatis, illius intentionis ratio qua est genus. Tunc em̄ esset ratio inhērentis in pdicamento substātie, quia in illo est ratio generis: sed istud falsum est. Cum igitur quicquid est i genere quocūq̄ p̄ter illā intētione qua dicit genus, descēdat cū re generis in quālibet ei⁹ speciem: igit̄ res tota generis descēdit in speciem sub omni ratione sua, excepta ratione illa intētione secūdē qua dicūt genus. Ratio igit̄ illa inhērentis & denominatīs sicut est in genere: sic & a genere descēdit in quālibet eius speciem: & ita quēcungq; imperfectio ex hoc est in genere: similiter est & in specie. Nam sicut qualitas in creaturis significat per modum inhērentis & informantis, similiter & sapientia & bonitas: & sicut quantitas significat per modum inhērentis & mensurantis, similiter & magnitudo & multitudo quæ sunt eius species. Si ergo ratione illius imperfectionis genus qualitatis & quātitatis deo non possit attribui, eadē ratione negat species: & ecōtra si species attribuitur, & genus, nīſi aliud obſistat. Dicendum est ergo: q̄ quia species in se habet totam naturam generis, & non habet esse genus nīſi in speciebus: ita q̄ semper eadem sit natura rei in specie & in genere: Idcirco oportet q̄ si res speciei sit aliquid quod est melius omnino ipsum q̄ non ipsum, & similiter res generis & econuerso. Hoc autem facit (vt dicūt) q̄ res alicuius pdicamenti deo possit attribui per proprietatem, de qua attributione loquimur in hac quæſtione. Absolute igit̄ concedendum q̄ non potest species alicuius pdicamenti deo attribui quin similiter ei attribuatur & genus. Dico quo ad rem ipsam generis, non autem quo ad rationem informantis vel mensurantis, quæ est propria ratio generis.

B
Ad secūdū

Ad arg. in oppositum

C
Quest. III.
Argu. 2

In oppositum primum,

D
Op̄i. quodam

E
Responſū

Summæ

licet ipsa descendat in speciem cū re generis: ut dictum est. Cuius ratio est, quia res speciei in se duo cōtinet: videlicet genus & differentia, & rationes proprias vtriusq; que sic se habet, q; ratio differentiae a qua species cōstituit in esse specifico, aliquādo est ratio nobilitatis, vbi ratio generis est ratio ignobilis. Verbi gratia: Ratio mēsurandi quae est ppria ratio quantitatis, quia limitationē dicit, quid ignobilis est in qualibet quantitate inquantū quantitas est. Ratio vero eminētiē dicit quid simpliciter nobilitatis in magnitudine inquantū magnitudo est, & est propria ratio differētiē quantitatis in magnitudine. Propter qd cū nihil ignobilis, sed solū id qd est simpliciter nobilitatis, deo attribuēdū est, ut dictū est, & res vna simplex ēres generis & differētiē in qualibet specie accidētis: tota igitur res generis quantitatis in specie sua quae est magnitudo, attribuitur deo scdm rationem differētiē, non autem fm rationem generis.

F
Ad primū
prin.

G
Ad secundū

H
Ad primū
in opposi.

I
Qu. III.
Argu.

Ira quartū arguitur, q; attributa deo nō significat aliquid positivū, & absolute, sic attributa omnia, esse dei & eius essentiam presupponendo, deo attributuntur. Vnde dicunt attributa, quia esse vel essentiē eius tributa, & est essentia vel esse dei, quasi subiectū attributorū & pprietary diuinariū. sed nihil absolutū pōt essentiē dei attribui positivū, propter perfectionē & simplicitatē eius. Perfectioni em̄ repugnat additio, & simplicitati repugnat alietas: ut patet ex supra determinatis de simplicitate, & ex infra determinandis de perfectione. ergo &c.

- 2 CQ; similiter nō significant aliquid positivū in respectu, arguit sic. verius esse habet quid in se absolutū q; respectuū solū. propter qd relatio debilius esse habet q; substātia, qualitas, aut quantitas. sed attributa deo a creaturis verius esse habet in deo q; in creaturis: ut dictum est supra, & dicest infra. Sed in creaturis significat aliquid esse absolutū: ut bonitas, sapiētia, veritas, & huiusmodi. ergo &c.
- 3 Prēterea si significaret aliquid in respectu: tūc intelligēs aliquid attributū in deo non staret in absoluto: sed qd intelligeret ad alterū referret: quia aliter non esset intellectus verus qui sequit cōditionē intellecti, illud aut falsum est: ut videtur. Intelligēs enim deum

Arti. XXXII. Que. IIII. Fo. CXCIII.

verum, bonum, sapientem, & huiusmodi, stat in absoluto. ergo &c. **C**Q₂ non significant negative: 4
arguitur sic, quia tunc verius predicarent de creaturis: cū in eis aliquid positivū dicunt: q̄ deo,
CItem cum negatio pura nihil dignitatis ponat: nihil igitur dignitatis notaretur circa deum: cū 5
diceretur bonus, sapiens, & huiusmodi. Consequens est falsum: quoniam hoc est contra intentionē
omnium enunciantium talia deo, ergo &c. **C**Item si deus diceretur sapiens: quia non est ignorans: 6
tunc similiter dici posset asinus: quia non est lupus.

CQuæstionem istam de significato attributorum diuinorum sub nominibus im-
positis creaturis a quibus assumuntur & transferuntur ad deum, possumus intelligere generaliter:
& de illis attributis quæ attribuuntur deo per quandam similitudinem: & de illis quæ attribuum
tur eidē per proprietatē. Si ergo loquamur de attributis per similitudinē. Dicendum q̄ planū est il-
la significare positivū rem aliquā in creaturis: sed non significat illā inesse deo: sed solū significat ei
dem inesse similitudinem eius: vel quæ pertinet ad diuinam perfectionem cōtinentem omnium re-
rum perfectiones in se: vel quæ pertinet ad aliquam eius proprietatem: ut patet ex præcedentibus.
Pondus ergo huius questionis totaliter vertitur circa ea quæ attribuuntur deo per proprietatē:
& est dicendum q̄ significatum nominis est quadruplex. Aut enim nōmē significat positivū & ab-
solute: aut positivū & in respectu: aut negativū & absolute: aut negativū & in respectu. Et secundū
hoc q̄stio ista de significato attributorū. **i.ii.ii.** habet mēbra: & quodlibet eorum scdm varia attributa
habet multiplicari in tria: & sic habet mēbra. **xii. an.** Loia attributa significant positivū & absolute:
an nullum: an aliquod sic & aliquod non: & sic de aliis tribus membris principalibus. Vnde per-
plexa est quaestio: & procedendum est in ea distinguendo: & in membris distinctionis diversa dicta
doctorum circa eam exponendo. **C**Ad propositam igitur questionem credimus dicendum distin-
guendo q̄ in significato nominis aspiciendum est ad duo: & ad rem ipsam ad quā significandam
imponitur: & ad rationem impositionis ipsius, haec enim differunt inter se. Si enim inspiciamus
ad rem significatam, omnino idem significant lapis & petra: Si vero inspiciamus ad rationē impos-
itionis nominis, lapis imponitur a proprietate agēdi, dicitur em lapis quasi laedens pedē: petra ve-
ro a proprietate patiënti: quasi pede trita. Si igitur in significatis nominum deo attributorum
aspiciamus ad rem per nomina significatam, subdividendum: quoniam aut aspiciamus ad rem
quam significatam per nōmē distinctionē & in particulari intelligimus: aut aspiciamus ad rem quā si-
gnificari per nomen distinctionē & in particulari intendimus. Primo modo nullum nomen omnino
significat positivū aliquid eius qđ est in deo. Si enim per nomen aliquod positivū deo significa-
ri intelligamus, hoc est valde in generali: & incomplete: & hoc quantum ex creaturis elici potest:
secundū supra determinata. Vnde Dionysius de diuinis nominibus. cap. ii. Omnia diuina quęcū
q̄ nobis manifestantur, in participibus solis cognoscuntur: haec autem qualia sunt secundū prin-
cipium & fundamentum, super intellectum sunt & omnem scientiam. & post modicum subdit. Ip-
sum vero iuxta omnia intellectualium operationum absolutionem desideramus: nullam osten-
dentes delificationem, aut vitam, aut essentiam: quæ diligenter similis est omnium remote: iuxta
omniū rerū sup eminentiā causę, & infra statim. Quomodo autem hęc sunt, neq̄ dicere, neq̄ intel-
ligere possibile est: sed vñq̄ ad hęc est oīs nostrae intellectualis actionis virtus. Vnde & dicit in epि-
stola ad Cajum. Siquis videns deum intellectus quod vidit: non ipsum contemplatus est: sed quid
eorum ab ipso existentium & cognitorum: ipse autem super animum & essentiam supercollocat-
tus, vñuerat alter non cognoscendo neq̄ videndo cognoscitur: & ipsius secundū q̄ melius pfectissi-
ma ignorantia: scientia eius est super omnia cognita. Vnde dicit & Rabí Moyses. **iii. lib. cap. xxxiiii.**
Non est via ad demonstrandum ipsum nisi per creatura sua: aliquo tamen modo generali & confu-
so pes rationis fixus in creaturis ultra creature quasi collum erigens se eleuans conficit ipsum
sub ratione generalium attributorum. quas sunt verum, bonum, & huiusmodi: ut supra determi-
natū est. Vnde quia id quod per huiusmodi nomina deo attributa disticte & in particulari intel-
ligimus, non est nisi qđ in creaturis cōspicim⁹: hoc ergo mō attributa in deo nihil positivū & ab-
solute significant: nisi valde confuse & imperfecte: immo omnia (ut dicit Rabí Moyses) imposta
sunt ad negandum aliquid ab eo: aut ad indicandum aliquem respectum in eo. Q₂ autem in par-
ticulari attributa nihil significant in deo positivū & absolute, quod significari per nomen distinc-
tive & in particulari intelligimus: sed solum aliquid in creaturis: dicit Rabí Moyses libro primo
cap. iii. loquens de attributis. Intentio (inquit) omnium istorum est ad significandum perfection-

K
Resolutio.

L

M
Responsio

N

B

Summe

nem in creatore : non ad tribuendum aliquid substantiam eius . Dico secundum q̄ inuenitur in re : vnde (vt dicit) iste dispositiones non conueniunt ei cum intendimus in substantiam eius: sed cum intendimus in creato ipius . Qz tamen in generali , licet imperfecte , significant alia quid in deo positue , & absolute , dicit consequenter in capitulo . lvi . Enunciatio (inquit) de creature per verba negativa est vera , in qua non cadit dubitatio : sed enunciatio per verba affirmativa partim est in aquiuocatione : partim in imperfectione . Intelligo in aquiuocatione , habendo aspectum ad illud quod per huiusmodi nomina in deo significari intendimus . Aquiuoce enim dicitur bonum deo & de creatura : vt infra videbitur . Vnde dicit idem capitulo . lxi . In narratione ipius per affirmationes est magnum periculum : quia quicquid credimus esse perfectionem in agnitionibus secundum sensum credentium , non est de genere perfectionis quam nos opinamur : sed dicitur aquiuoce solummodo : nec conuenit creatori : & ideo de necessitate oportet procedere ad rationem abnegationis . Intelligo autem in imperfectione habendo aspectum ad illud quod per huiusmodi nomina deo significari intelligimus . Per illud enim quod in speciali intelligimus ex creaturis : saltem manuducimur ad credendum , licet non ad intelligentem perfecte quid exprimere intendimus . vnde dicit in capitulo . lvii . Abnegationes communicaunt cum affirmationibus : quia non potest esse vt non terminentur per aliquam terminum : licet nihil sit determinatum . Vnde negationes sunt necessariae intellectui vt per eas demonstretur primo quid oportet non credere de creatore : quod est preparatio ad illa quae oportet credere . Et sic patet q̄ attributa ex creaturis : vt significantia sunt rem quam distincte & in particulari per nomina intelligimus : et si negatiue aliquid de deo significant : hoc est vt per negationem verissima affirmatio nobis incomprehensibilis credenda insinuetur . Vnde dicit Augustinus . xv . de Trinitate capitulo quinto . Incorruptibilis vel immortalis ideo deus dicitur , vt spiritus creditur . Et Dionylius septimo capitulo de diuinis nominibus . Non intellectuale & non sensuale per excellentiam non per defectum in deo ordinandum : quia consuetum est theologiis contrario mentis affectu in deo quae sunt priuationes repellere . sic inuisibilem aiunt claram lucem . Et Rabi Moyses libro primo capitulo . lxi . Cum dixeris q̄ creator scit ea quae scit scientia inuaria bili quae non multiplicarur : & quae semper variantur sine renovatione scientiae : iam ostendisti q̄ est sciens non scientia simili nostra : & ita sequitur vt sciat non eo modo quo nos scimus . Ia ergo induxit negationes necessario : nec inuenisti veritatem agnitionis substantialis : sed inuenisti q̄ credis , q̄ habet scientiam : & q̄ habet agnitiones quae non sunt scientiae . Ex quo concludit dicens . Necessarium est igitur vt credas q̄ omnia ex agnitionibus dicta sunt ad demonstrandum ipsius perfectionem : vel sunt agnitiones operum quae proueniunt ex ipius virtute . & quomodo hoc statim inferius explicabimus . Sic ergo patet quid sentiendum est de significato attributorum aspicio ad rem quam per nomina significata distincte & in particulari intelligimus . Si vero aspiramus ad rem quam per nomina attributorum significari intendimus , hoc modo oia attributa per proprietatem accepta a creaturis : vt sunt illa quae important aliquid qd est dignitatis simpliciter iuxta regulam supra expositam , significant aliquid de deo positue : quod scilicet per eminentiam deo conuenit super id quod velut simile eius , licet aquiuoce , est in creaturis . Propter quod motus est Dionylius dicere deo : q̄ non est bonus vel sapiens : sed q̄ est superbonus & supersapiens : & huiusmodi : per hoc proculdubio intendens significari aliquid positue in deo : in quo super eminet creaturis : licet illud vt homo intelligere non potuit : & hoc quemadmodum hoc nomine deus omnes significare intendunt quod ceteris omnibus anteponendum est : & tamen quid significare intendunt non perfecte intelligunt , vt determinat Augustinus libro primo de doctrina Christiana : cum dixisset ibidem . Res quibus fruendum est , pater & filius & spiritus sanctus , eademq̄ trinitas via quedam summa res . Si tamen res non rerum omnium causa sit : si tamen & causa . Non enim facile quod tantæ excellentie conueniat potest inueniri : nisi q̄ melius dicitur trinitas unus deus . Postmodum subiunxit interrogando dicens . Dixi ne aliquid , & sonuimus aliquid dignum deo : immo me aliud dicere q̄ voluisssem sentio . Si autem dixi , nō est qd dicere vo lui : hoc unum scio , q̄ deus ineffabilis est : qd autem a me dictum est : si ineffabile esset , dictum non esset : ac per hoc quidem nec ineffabilis dicendus est Deus : quia & hoc cum dicitur , aliquid dicitur : & fit nescio quedam pugna verborum : quae silentio cauenda potius q̄ voce patenda est . Ecce quomodo Augustinus aliquid de deo significare intendit : sed non nisi imperfecte intellige potuit . & illud intentum est id quod omnis catholicus per attributorum nomina deo tribuere

Ar. XXXII. Que. IIII. fo. CXCIII.

intendit: non ut aliquid inherens & superueniens substantiae eius: sed quod est re ipsa substantia est: ut infra melius patebit. Et hoc est illud etiam ad cuius intellectum aliqualem nicitur ascendere quod necesse est fieri primo per abnegationem omnium eorum quae inueniuntur in creaturis: & deinde per eminentiam ad illud quod est perfectionis in creatore: secundum quod supra determinatum est secundum doctrinam beati Dionysii. Et secundum hoc quanto quis plura scit primo a deo remotio re: & secundo per eminentiam ipsi attribuere: tanto cognitioni diuinorum magis appropinquat: iuxta hoc quod dicit Rabi Moyses cap. lviii. Si non extat via ad apprehendendam veritatem sive substantiam creatoris: nisi quoniam nominationes attributivas remouentur ab ipso: quod ergo apprehendit Moses magister noster & Salomon, id est apprehendit unus ex discipulis: nec erit superadditio. Notum autem est quod magna praeminentia est unius hominis ad alium in hac re. Et scias quod ita est: quicquid enim addideris agnitionibus negatiuis: erit magis determinatum: & appropinquabit apprehensioni illius: & eris propinquior quam ille qui ignorat remouere agnitiones quae debet ab eo remoueri. Igis tur tanto perfectior eris: quanto de pluribus probare poteris quod abnegari debent a creatore. Quicquid autem attribuitur ei quasi superadditum, elongabit te a scientia veritatis eius. Ergo necesse est ut comprehedatur inquisitione per abnegationem: donec sciat remotio eorum quae ab eo sunt remouenda: non quod attribuatur ei aliquid quasi additum super substantiam eius: velut id quod attribuitur sive perfectio in ipso: sed quia inuenitur perfectio in nobis. quicquid enim in attribueris nobis est perfectio: & nihil aliud est in eo: sed sua substantia est sua perfectio. Et quoniam quilibet semper quod non apprehendimus de creatore quid est nisi per abnegationem: abnegatio autem non facit scire aliquid de veritate rei a qua sit abnegatio: idcirco conuenierunt sapientes: quod scientiae non comprehendenterunt creatorum: & ideo non apprehendit quid est nisi ipse: & apprehensionis nostra respectu nullus est defectus. Quicquid enim laudis vel exaltationis dicimus de eo, inuenimus quod per illud dimicatum id quod pertinet ad ipsum: & videlicet defectus est: & tacere melius est: & non expedit ut istud diuinetur genti. Hec ola vera sunt: sed exponenda iuxta predeterminata: & concordant dictis Augustino & secundum hoc nullum est nomen attributi quo intelligimus significari aliquid perfectionis in deo, nisi in generali: licet id significare intendimus. In speciali autem nihil intelligimus significari nominibus impositis ab homine: nisi quod in creaturis videmus: ita quod nomen proprium distinctae essentie & naturae quod respondet veritati & perfectioni rei, homo imponere non potest: ga qui invenit & discernit rem non potest ei nomen imponere: quoniam non est notum ei: ut dicit Philosophus in. vii. Metaph. vbi dicit Comenius. Qui nescit rem non ponet ei nomen, nullus enim ponit nomen rei quam nescit, unde solus deus potest tale nomen sibi imponere quod congruit perfectioni nature sue. Sed tamen et si vocem nostram hominem habemus, per ipsam in perfectum intellectum rei peruenire non possemus. Vnde de nomine dei ineffabilis dicit Rabi Moyses cap. lx. Omnia nomina creatoris quae inueniuntur in libris, sunt ab operibus sumpta praeter unum nomen appropriatum: & idcirco vocatur nomen separatum: quia significat substantiam creatoris significatione pura in qua non est participatio. Alia vero nomina significant cum participatione: quia sumpta sunt ab operibus. Et hoc nomen Adonai est agnitus alterius nominis quod est magis abstractum quam alia nomina quae sciuntur de deo. Omnia vero alia nomina sicut iudex, justus, gratus, pius, heloim, manifestum est generaliter quod decisa sunt ab operibus. Nomen autem appropriatum est quod scribitur & non legitur nisi in sanctuario a sacerdotibus sanctis domini tantummodo in benedictione sacerdotali, & a maiori sacerdote in die ieiunii. Et fortasse significat sanctum idionia, de quo habemus partem apud nos, substantiam creatoris: in qua significatione non participat cum aliquo suorum creatorum: sed alia nomina significant agnitiones quae faciunt ascendere in cor quod sunt agnitiones adiunctae creatori: hoc est virtutes perfectionis quae sunt inuenientur in eo. Nullum autem nomen apud nos est quod non sit sumptum ab ope, nisi nomen Tetragramaton, quod est quatuor literarum, Ioth, He, Vau, Beth, ex quartu consonatione nihil colligitur significatum: sed ex doctrina. De quo nomine subditur continuo in cap. lxi. Madatum accepimus quod benedictio sacerdotalis fieret cum hoc nomine quod est separatum: nec sciebat homo quomodo loqueretur in eo: vel qualiter deberet proferri qualibet literarum ipsius: sapientes autem recipiebant unus ab alio modum doctrinam: & quomodo loquerentur in eo: nec docebant illud aliquem nisi discipulum idoneum: & hoc semel in septem annis: & non amplius. Et quis secundum iam determinatum modum non est nomen neque attributi: neque aliud quo possumus deum perfectum nominare: ut cum perfecte intelligamus: tamen ut dicit Augustinus ubi supra de doctrina christiana, cum de illo nihil dignum dici potest, admisit humanae vocis obsequium: & verbis nostris in laude sua gaudere nos voluit. Nam inde est quod dicitur deus

B. ii.

Summe

P

Non enim re vera in strepitu istarum duarum syllabarum ipse cognoscit: sed tñ omnes latine linguis scios cum aures eorum sonus iste terigerit, mouet ad cogitandum excellētissimam quandam immortalemq naturā: ut aliquid quo nihil sit melius atq sublimius, illa cogitatio conetur attinere. Sic ergo patet quid sentiendum est de significato attributorum aspiciendo ad rem significatam per nomina. Si vero aspiciamus ad rationem & modum significandi & impositionis nominis, primo aspiciendum est quid sit illa ratio. Scendum est ergo iuxta prædeterminata q nomina attributorum prima impositione imposita sunt rebus quæ in creaturis dicunt aliquid quod est perfectionis & dignitatis simpliciter: qd melius est omnino esse ipsum q non ipsum: & a creaturis traherentur ad creatorē: non secundum naturam rei significata: quia illa non habet inesse creatori: sed secundum rationem illam nobilitatis quæ supereminēter habet esse in creatore circa ipsam diuinam essentiam, inquātum habet in se rationes oīm pfectioñi, inquātū simpliciter perfectiones sunt in creaturis: ut infra videbitur. Cum enim ratio perfectionis sapientie propria in creaturis in quanti sapientia est, sit illustrare virtutē cognitivam: & ratio ppria boni alicere affectivam: ratios iste quia simpliciter nobilitatis sunt, ponēdē sunt existere in perfectione diuinæ essentiæ: ut ipsa inquantū ex se haber rationē illustrantis, sit verissime sapientia: & tanto verius q sapientia crea ea: quanto verius illustrat cognitivā virtutem in deo ad cognitionem veri: q illa illustret cogniti uā virtutē in creatura: & sic de bonitate & aliis attributis. Et ista duo, scilicet essentia, & hmoi ratio, in uno simplici conceptu inclusa constituunt attributum: & attributū ambo in significato nominis sui continent: ita tamen q formaliter imponatur nomen ab illa ratione, per quā differt ab essentia ut absolute consideratur: & a quolibet alio attributo. Vnde & quasi formaliter est constitutiva attributi qd cōinet in se essentiā quasi materialiter. Attributum enim nihil aliud est q ipsa diuina essentia sub rōne tali: & sic ratio attributi est quasi secundum rationem aliquid additum super diuinam essentiam. Nunc aut̄ ita est q additio super essentiam alicuius positivi & absoluti, non potest esse nisi alicui⁹ differentis ab essentia re vel intentione: ga differens positivū & absolutū necessaria facit concepturn alicui ab eo cui additur. Nō est n. positivū absolutū nisi secundū se & absolute possit concipi: quia concepturn sequitur conditionē & naturam rei. ita etiam q aliquando ratio separat: quę re separari non possunt: ut dicit Coment. Super. xii. Metaph. & ita additio positivū absoluti non est nisi in differentibus re vel intentione: quaz omnino diuīnē simplicitati repugnat: ut patet ex supra determinatis. Attributa ergo diuina quātū est de ratiōe impositionis nominis attributi a qua habet q dicatur attributum, non potest significare aliquid absolute positivū. Cum ergo pr̄ter rationem significandi absolute & positivū nō est nisi ratio significandi negatiue & in respectu: simpliciter ergo dicendum: q nullum attributum quantū est ex ratione formalī attributi in deo: significat aliquid absolute positivū: et si res significata sub ratione attributi, scilicet diuina essentia, sit quid absolutum & positivū, immo omnia attributa quātū est de ratione propria attributi: aut significant negatiue: aut in respectu, secundum q dicit Avice. in. viii. Metaphysic⁹ sua. Prima proprietas de necesse esse est, quia est: de aliis quedam sunt quibus intentio est ē cū relatione: & qdam sunt in quibus est esse cum negatione. Ecce q expresse dicit q omnia attributa significant esse quod est ipsa diuina essentia: sed quedam cum annexa relatione: quedam vero cum annexa negatione. Et qd amplius est: hic sciendū est q & ipse negationes de deo dicit & ipsi attributū nō sunt negationes absolute: sed respectivae: ita q secundum hoc absolute dicendum est q omnia diuina attributa siue negatiue siue positivū dicta significant de deo non aliquid absolute (dico de ratione formalī attributi) sed rātūmodo in respectu. Vnde dicit Avice. in eodem. Cum dixerimus & probauerimus q necesse esse nullo mō multiplicatur: & q essentia eius est pure una, purissime vera, non intelligimus per hoc q non ab ipso remouantur omnia quae sunt: & q non habet relationes ad ea quae sunt. Hoc enim impossibile est: ab omni eā qd est negantur multi & diuersi modi essendi: & quicquid est, ad alia quae sunt habet modum aliquā comparationis & relationis: & principue id a quo fluir esse. Sed p hoc q dicim⁹ ipm esse vnius essentiae quae non multiplicat, intelligimus q ipsum est in sua essentia: & deinde sequuntur ipsum relationes vel affirmatiue vel negatiue multæ, & ipsae sunt comitantes essentiam. Ecce q respectus in deo distinguit per affirmatiues & negationes: ita q omnia diuina attributa siue affirmatiua siue negatiua non nisi respectus significant. Sed hoc secundum Avice. viii. Meta. contingit tripliciter: quoniā quedā significant diuinū esse cū sola negatiōe cōmixtū: qdā vero cū positiva relatione: qdā vero significat ipm cōpositū ex negatione & relatione simul. Illorū aut̄ q significant cū sola negatione: adhuc duo sūt modi. Quædam eā secundum nomine vocis nō a negatione seu priuatiōe imponit: sed ex vi vo-

Arti. XXXII. Que. IIII. Fo. CXCV.

cis solum positionem seu affirmationem exprimunt. quedam vero ex vi vocis a negatione siue priuatione imponuntur. Secundum primum modum omnia diuina attributa deo significant aliquid negatiue, transferendo. ipsa a creaturis ad deum: secundum rem quam significat per nomen intellectum: que deo coenire omnino non potest. Et ideo homini nomina deo dicuntur non ad ponendum aliquid in ipso: sed ad remouendum ab ipso imperfectiones oppositas in creaturis: & per hoc ipsa negatio respectiva est. Et hoc non solum habet veritatem de nominibus attributorum: immo etiam de illis quae transferuntur a creaturis ad significandum ipsam diuinam essentiam: & sic generaliter de omnibus positivis nominibus a creaturis ad deum translati. secundum quod dicit Averro. viii. Metaph. Quae commixta sunt negationi, sunt hec. Si quis dixerit de primo quod sit substantia nolens ipsum substantiam esse, sed hoc esse a quo negatur esse in subiecto. Cum vero dicitur unus: non intelligitur nisi ipsum esse negata ab eo divisione per quantitatem: & negato ab eo comite. Cum vero dicitur intelligentia, & intellectus, & intellectus, non intelligitur nisi quia ipse est expoliatus in se: & negatur ab eo materiae compositione & eius appendicia. Et quae tali modo deo attribuuntur affirmativa: quia affirmatio habet virtutem negationis, omnia quo ad significatum quod per nomine distincte intelligimus: vere remouentur. Et secundum hoc dictum est supra secundum Dionysii de mystica theologia. Deus neque essentia est neque vita &c. vt supra dictum est in alia quæst. Et secundum hoc dicit Rabbi Moyses cap. lvi. Est, non in essentia: vivit, non in vita: & potest, non in potentia: & sapit, non in sapientia. Et per talern attributionem ex creaturis cognoscitur deus per creaturas via remotionis siue ablatione: sed non ut stetur in negatione: sed ut per illam insinuetur nobis aliquid credendum in deo quod supereminet ei quod sibi simile est & alicuius perfectionis in deo: licet nos illud intelligere nisi in generali non possumus: ut iam supra exposuit est. Et per talern attributionem ex creaturis cognoscitur deus per creaturas via eminenciae: & quantum ad illud supereminens insinuat per negationem, omnia que nobilitatis sunt simpliciter siue noia essentia siue attributorum deo predicatur affirmativa ratione rei significante quam per nomen significari intendimus: non nominibus simplicibus de vi vocis respectu non exprimentibus: ut sunt essentia, substantia, bonitas, sapientia & homini, sed cum hac praepositiōe sup. per secundum doctrinam Dionysii. deus non dicitur substantia vel bonus vel sapiens: & homini, propter id quod in homini nominibus significatum in creaturis intelligimus: sed supersubstantia: supersapiens: superbonus & homini: propter id quod in homini nominibus in deo significari intendimus. Et quia huiusmodi prapositio expresse respectum importat ad creaturas, idcirco homini attributa non nisi substantione positivu respectus ad creaturas aliqd significant. & sic negationes illæ quae insinuant homini affirmations non solu respectum important negativum: sed etiam positivum: sed secundario. Illa vero nomina quae a negatione siue priuatione secundum vocem imponunt: ut sunt incorporeum, immortale, & homini: quia non negant a creatore nisi per secundum veritatem defectus aliquis est in creaturis (ex eis enim quæcumque in se habet nihil potest ab eo vere negari) patet quod homini negatio non est nisi respectiva ad creaturas: & cum hoc non est nisi ad insinuandum alicuius contrarii veram positionem. Alia vero noia significat esse dei cuiuslibet relatione: sed ista relatio potest intelligi dupliciter. Vno modo in respectu ad rem creatam: ut extra deum existentem. Alio modo in respectu ad intellectum: ut esse dei sub alia & alia ratione concipientem. Primo modo triplici modo attributa significant sub ratione respectus ad creaturas: ut ad diuina opera: secundum quod dicit Rabbi Moyses lib. i. cap. lii. loquens de diuinis attributis. Sunt autem pro maiori parte dispositiones operum suorum. Nec multum refert quod illæ dispositiones & nominationes sunt secundum opera: vel secundum varias copationes inter ipsum & operata: vel ut creditur quod sint dispositiones quæ demonstrant super perfectionem per viam filiitudinis in perfectione rerum quas intelligimus a nobis. Et dicit pro maiori parte, propter illa nomina que deo significant aliquam negationem. Exemplum de primo modo est quod deus dicitur misericors quia facit nos misericordes: & iustus quia facit nos iustos. & iuxta hunc modum cognoscitur deus per causalitatem. Nec tamen oia a deo creata per hunc modum possunt ei attribui. Non enim dicit leo quia facit leonem: quemadmodum dicitur iustus quia facit hominem iustum: & hoc ideo: quia iustitia, bonitas nata sunt ab eo immediate causari, tanquam ea quae sunt perfectionis similitudine. De tali attributione per causalitatem dicit Dionysius ii. cap. de diuinis nominibus. Superstantialm occultum deum, aut vitam, aut essentiam, aut bonum nominare nihil aliud intelligimus, quam in nos productas virtutes deificas, aut vias generatrices, aut sapientiae donatrices. & Averroë vbi supra. Cum dicitur vivus: non intelligitur esse hoc nisi ex intellectu isto, scilicet ut negetur materia ab illo: & quod ipse est principium dispositionis totius bonitatis: & quod ipse intelligit hoc. Ecce in isto modo attributionis significant nomina id quod in creaturis intelligimus significari per

B. iii.

Summe

ipsa. Exemplū de secundo modo est q̄ deus dicit praedestination, creator, iudex, primus, potens. Secundum q̄ de ultimis duobus dicit Auicē, vbi supra. Si deo dicitur q̄ est primus: non intelligitur nisi relatio huius esse ad esse alterius. Cum vero dicitur potens: non intelligitur per hoc nisi quia necesse ē relati est ad id qđ debet esse aliud a se. Exemplū de tertio mō est, q̄ de⁹ dicitur bon⁹ vel sapiens &c. huiusmodi: quia ista aliquid perfectionis simpliciter qđ est omnino melius esse ipsum q̄ non ipsum, significant in creaturis: significando in ratione excessus: quemadmodum significant su perbonus & supersapiens non id qđ per huiusmodi nomina significatū intelligimus: sed significa ti intendimus. Et fit ista attributio deo a creaturis: quia omnem rationem perfectionis in se præambit: secundum q̄ dicit August. ii. de libe. arbi. cap. xvii. Non cessas innuere nobis quā & quantitas: & nutus tui sunt om̄e creaturū decus. Perfectio creaturę siue decus dicitur nutus perfectionis diuinę, siue diuini decoris ppter similitudinis iproportionē, vnde dicit Aug. ibidē cap. xix. Nō enim vlla visibilis similitudo inuisibili rei potest ad omnem conuenientiam aptari. Et Diony. gen ratiū loquitur de di. nomini. dicens. Non est diligens similitudo causatiis & causalibus: propter qđ in creaturis oīno obscurat effigies creatoris. & post viam causalitatis nō nisi via remotionis: & post illam non nisi via supereminentiē est ascendendum. dicente Diony. secundo cap. de mystica theologia. A nouissimis ad principalissima ascensiones facientes omnia auferimus: vt incircuante cognoscamus illam ignorantiam in omnibus existentibus circuuelatam: & superessentialē illā videamus caliginem ab omnibus existentibus occultatā. Et licet ab omnibus occultatam: quia nō est aliqua ratio perfectionis alicuius creaturae quin sit aliquo modo vestigium pfectioñis existen̄tis in deo: tñ aliqua ppter h̄mōi rōne perfectionis suo nomine: vt sapiētia, & bonitas, & huiusmo di, deo attribuunt: alia vero non: vt homo, leo, & h̄mōi. & hoc ideo: q̄a illa suo noīe significant sub ratione pfectioñis simpliciter: eo q̄ omnino melius est esse ipsum q̄ non ipsum: ista vero non: vt patet ex p̄cedentibus. Per hunc ergo modum sunt attributa relationem significantia in deo respe ctu creaturae extra ipsum existētis. Alio vero mō attributa sub rōne relationis significant in cōpā ratione ad intellectum dei sub alia & alia ratione concipiētēm eius essentiam. Et hanc est cōmuniñ opinio: q̄ solummodo in cōpatione ad intellectū creatū h̄mānū vel angelicū habent diuina attributa differentiam inter se: vt nulla omnino dicatur esse differentia attributorum in deo: nī ex compa ratione ad intellectum creatum non potentem totum pelagus diuinę perfectionis vna ratione cōcipere & simul, ppter qđ pluries sub diuersis rationibus & modis cōcipienti concipit eundē: cum tamen ipse suam perfectionem totaliter vnicō simplici intuitu concipit sine omni rationum diuer sitate. Sed sub illa vnitate ad quā redit omnis rationum diuersitas: sub qua concipitur ab intellectu increato, non concipitur ab intellectu creato: ita q̄ si non esset intellectus creatus sic diuersos cōceptus sub diuersis cōceptionib⁹ formās de deo, nulla oīno, diocōda eēt in deo ēē diuersitas attributorū: non solum secundum rem aut secundum intentionem: sed neḡ etiam secundū rationem. Sed quid nobis videatur super hoc sentīdum, inferius videbitur loquendo de differentia attributorum in deo. Nomina vero attributorum quē significant compositionem ex negatione & relatione, simul sunt: vt dicit Auicen. vbi supra. sicut q̄ dicit liberalis. Liberalis enī intelligitur q̄ est principium dispositionis totius bonitatis: & q̄ ipse non intendit intentionem fibi ipsi. Cum vero dicitur bonus, non intelligitur nisi quia hoc ēē liberum est a cōmixtione ei⁹ qđ est in potētia & imp̄etione: & hoc est negatio: & q̄ suum esse est principium perfectionis oīs & ordinationis: & hoc est re latio. verum est causalitatis: de qua iam dicitum est. Per iam dicta patet responsio ad obiecta.

T
Ad pri. pri.

V
Ad secundū.

¶ Ad primum ergo in oppositum q̄ attributa sup̄ essentiā deo attribuunt: & nī hil absolutum est in ipso super essentiam propter simplicitatem: Dicendum q̄ verum est: dum tamē differat re vel intentione ab eo cui attribuitur. Si autem differat sola ratione: non oportet, sic enī differūt attributa ab essentia cui attribuunt: & ab inuicem. Quomodo autem sumatur ista diuersitas secundum rationem, infra videbitur: quomodo asit sumitur identitas rei, bene exponit Augu. xv. de trini. ca. v. dicens. Vna eademq; res dicitur: siue dicatur aternus, siue immortalis, si ue incorruptibilis, siue immutabilis. Item cum dicitur viuens & intelligēs: qđ est vtq; sapiēs, hoc idem dicitur. Non enim percipit sapientiam qua esset sapiens: sed ipse sapientia est: & hēc vita: ea demq; virtus siue potentia eademq; species: qua potens ac speciosus dicitur. ¶ Ad secundum q̄ attributa secundum esse quod habēt in creaturis nihil dicunt in respectu, ergo nec in deo vbi habēt esse veri⁹: Dicēdū q̄ verū est quo ad rē significatā: nō tñ quo ad rationē significādi. ne enī oīno significant idem sicut synonyma, oportet q̄ in deo significant sub ratione negationis vel respectus alicui⁹: vt infra videbit: quod nō optet in creaturis: vbi significat diuersa re. Vnde & in creaturis

Arti. XXXII. Que. V. Fo. CXCVI.

X

Ad tertium

Y

Ad quartum

Z

Ad quintum

&

Ad sextum

A

Quæst. V.

Arg. i.

¶ ubi significant idem re:ens, yntum, yverum, bonum & huiusmodi:neccesse est qd significat idem: sed cliveleris rationibus sicut in deo:vt infra patebit. ¶ Per haec patet ad tertium.cū em dicitur qd dicē dlo qd deus est bonus aut iustus: intellectus stat in absoluto: Dicendū qd verum est quantum est ex parte rei significatē,quātū tñ est ex parte ratiōis illius nois: secundū quā vel sub qua significat hu iusmodi attributa:bene potest stare in respectuō:ficut & aliquādo in negatiuo:vt infra videbitur Et secundū hoc dicit Rab Moyses lib.i.ca.lvii. Agnitio attributa creatori vel sumitur ab opatio:ne:vel erit ratio priuationis.igit non apprehendimus nisi essentiam ipsius tantimodo & qd est ens. ¶ Similiter dicendum est ad quartū: qd et si illa attributa non significat negatiue:vt negatio sit ali cui? eoz significatū: bñ tamē possunt aliqua illorū significare sub ratiōe relatiōis: vt infra patebit. ¶ Ad quīntum dicendum qd non est simile de ratione negationis,& affirmationis: qm̄ diuinę sim-plicitati nō repugnat alia a se remouerī:& hoc maxime id qd non est dignitatis,per sibi attributū qd est dignitatis. Ei tamen repugnant multa affirmatiue dicta: generaliter em nihil ei attribui po-test qd nō est dignitatis simpliciter,vt visum est supra. Vnde licet aliquo modo dicatur sapiēs qd non ignorans: tamē hoc nō est totū propter qd dicitur sapiens: sed per hoc aliquid circa eum affir-mare intendimus. Non tamē deber dici corpus informatū: qd nō est nuda materia informis: quia p illud nihil potest intēdi affirmatiue circa deum significari. ¶ Ad vltimum dicendum qd licet ne-gatio nihil dignitatis iportet:& ideo non potest significari nomine attributi: potest tamen attribu-tum bene significare sub ratione negationis:sine qua non posset attributum rationem dignitatis suę exprimere:& ab essentia & ab alio attributo distinguere.

4

B. iii.

Bumme

- propria ratio substantię: deus non subsistit secundum se & absolute: sed secundum in respectu ad aliud
6 quia non est in eo nisi suppositum relativum: vt infra patet. ergo &c. Et sicut Augu. dicit. vii. de
trini, subsistere de his rebus intelligitur in quibus subiectis sunt ea que in aliquo subiecto esse di-
cuntur: sicut color in corpore. Corpus enim subsistit: & ideo substantia est. sed deo nullo modo po-
test attribui sic subsistere: quoniam ut dicit ibidem: quod sic subsistit: inest in eo aliquid tanquam in subie-
cto: & non est simplex. quod nullo modo conuenit deo: quoniam ut dicit ibi, nefas est dicere ut subsistat &
subsistat suę bonitatem: & habitus est supra: quod est omnino simplex. ergo &c. CQz autem in eo sit ratio sub-
stantię arguitur: quoniam secundum Plin. vii. Metaphys. esse per se est propria ratio substantię. sed hoc maxi-
me deo conuenit: ut habitus est supra. ergo &c. CQz solum ratio substantię & relationis habet deo
attribui: arguitur. quoniam ut dicit August. v. de tri. cap. viii. illud praecepue teneamus: quicquid ad se
pertinentissima illa divina trinitas dicitur, substantialiter dicitur: quod autem ad aliquid, non substancialiter
sed relative. sed quicquid deo attribuitur: sine de ipso dicitur. substantialiter de ipso vel re-
lativus dicitur. quoniam in deo simul tribus personis conuenient: substantialiter dicuntur: ut dicit Boe-
thius. ii. de tri. cap. i. & quoniam de singulis separatis dicuntur: relativus dicuntur: ut dicit ibidem
cap. eodem. quoniam autem deo dicuntur: vel sic dicuntur: vel sic: quia non est medium. ergo &c.
CQz autem secundum ratio substantię deo attribuenda est: arguitur. quoniam secundum Auctoren. in princi-
pio secundi Metaphys. prius omnibus divisionibus eorum que sunt per essentiam est: quoniam esse
duobus modis est. unum quod est in subiecto: aliud quod nullatenus est in subiecto. Ens ergo in se & in
alio immediate dividitur totum ens. & ut vult ibidem: ens in alio est ratio accidentis. Vbi est igitur nul-
la oīno ratio accidentis & esse in alio, non est ibi nisi ratio substantię & non esse in alio. In deo nullo modo
est ratio accidentis: ut dicit Augu. v. de tri. cap. v. ergo in deo non cadit nisi ratio substantię: quia
non relationis neque alterius praedicamenti. CQz autem in eo cadat ratio relationis cui ratione sub-
stantię arguitur. quoniam ut dicit Aug. v. de tri. cap. v. in deo nihil secundum accidentes dicitur. Non tamen omne
quod dicitur secundum substantię dicitur. Dicitur enim ad aliud: ad aliud autem est ratio relationis. ergo &c.
8 CQz autem non solum ratio substantię & relationis in deo cadit: sed & alicuius alterius praedicamen-
ti ratio. arguitur sic: quia dicit Augu. v. de tri. cap. viii. Qd ad faciendum attinet fortassis de solo deo
verissime dicatur. Solus enim deus facit: & ipse non sit facere autem est propria ratio praedicamenti
9 actionis. ergo &c. CQd etiam arguitur ratione sic: agere ut agere non dicit ratione motus aut ali-
cuius accidentalitatis in agente: neque ponit in eo ullam compositionem omnino: sed secundum ratio reip-
etatis ad passum. quod ab eo recipit motum. unde Plin. viii. Physi. probat quod primum mouens simplex est
omnino & immutabile per se & per accidens, talis ratio autem deo maxime conuenit: quia ipse est pri-
mum agens: & mouens omnia secundum Boethium. immobilis manens dat cuncta moueri. ergo &c.
10 CQz ratio relationis maxime deo repugnat: & ita minime potest esse: aut manere in ipso. arguitur
11 quoniam secundum Coment. super. xii. Metaphys. relatio debile esse habet. sed hoc ignobilis est: &
tale ut habitus est supra maxime deo repugnat. ergo &c. CQz simul non possunt esse ratio substantię
& relationis in deo. arguitur: quoniam ratio substantię est esse minime dependens: ratio autem re-
lationis cum sit ad aliud esse: maxime est esse dependens: immo nihil aliud quam dependentia quedam
qua maxime sunt repugnantia: talia autem non possunt esse in eodem. ergo &c.

B
Resolutio. q.

C

Ad questionem istam dicendum quod supra inchoatum est dicitur: aliud est
res praedicamenti, aliud vero ratio praedicamenti. Res praedicamenti est quod per essentiam & naturam suam est co-
natum in ordine alicuius praedicamenti. Ratio praedicamenti est proprius modus essendi eorum que
continguntur in praedicamento. Ex quibus duobus. I. ex re praedicamenti: & ratione essendi eius: quod est
ratio praedicamenti: constituitur ipsum praedicamentum: & diversificatur unum praedicamentum ab alio. Non enim
ex hoc quod aliud sit res & natura aliquid siue substantię siue accidentis: qualiterque in universalis & abstra-
cto intelligatur: habet rationem generis praedicamenti: neque similiter ex hoc quod est esse non in sub-
iecto: vel esse in subiecto: quoniam esse ex se nullo modo potest habere rationem generis: ut habitus
est supra: quare & multo minus ratio illarum determinationum in subiecto vel non in subiecto:
cum non rem: sed modum rei & rationem essendi dicunt. Sed natura generis praedicamenti ex vero
quod simul. I. ex re & ratione praedicamenti constituitur. Ad cuius intellectum sciendum secundum
superius determinata: quod in deo res quae ipsa est: est ipsum esse eius: & non simpliciter esse: sed est
quoddam necesse esse: a cuius simplicitate deficit omnis creatura. scilicet quia ipsa res quae ipsa est,
non est eius esse: sed habet ab alio esse tam essentiam quam existentiam: ut supra declaratum est septies: a
quo non habet necesse esse ipsius existentiam: eo quod ex se est possibile esse per indifferentiam se ha-
bens ad esse & non esse. Propter quod sicut essentia divina dicit aliquid quod est necesse esse, sic
essentia creaturæ dicit aliquid cui ab alio contingit esse: & est ratio prima constituendi praedica-

Arti. XXXII. Que. V. Fo. CXCVII.

mentis in creaturis communis substantiae & accidenti : & hoc habendo aspectum ad esse essentie: quia secundum essentias rerum est distinctio praedicatorum & coordinatio vniuersitatis eorum. Et propter illam rationem rei contingit quod nulla res praedicamenti cuiuscumque ad diuinam translatam, manet, sed mutatur in diuinam substantiam quem est suum esse. Ratio autem ista communis dividit in duas, quibus distinguit praedicamentum substantie communiter ab oibus praedicamentis accidentium, quarum una est esse in se, non in alio, alia vero esse in alio: quarti prima est propria ratio substantie: secunda est ratione communis accidentium. Substantia enim est praedicamentum quod est res cui convenit non esse in subiecto, & accidentis praedicamentis e contrario: quia est res cui continet esse in subiecto. Sed etiam enim Aueni de definitione substantie est: quod ipsa est ens non in subiecto: immo quod est res de qua dicitur quod est ens non in subiecto: ita ut ens non in subiecto praedicetur de ea tangere de te, sive natura, sine quiditate aliqua, ut homo, lapis, arbor. Sic ergo ut dicit oportet imaginari rem cum ratione esse non in alio, sed in se, ad hoc ut substantia sit genus praedicamenti, & similiter accidentis cum ratione esse in alio. Intentio igitur praedicamenti constituitur ex re naturae subiecta: quae est res praedicamenti quasi materiale in ipso, & modo quo esse ei convenit, scilicet non in alio esse, vel in alio esse, quae est ratio praedicamenti circa rem ipsam quasi formale in ipso. Est enim substantia praedicamenti quasi compositum quid ex re & esse suo, quod est quasi accidentes ei, ut habitum est supra. Propter quod etiam accidere possunt ei alia post esse, ut tale praedicamentum non solum dicatur substantia ab in re existendo, sed ab alteri se substituendo. In quo consistit duplex ratio praedicamenti substantie. Prima in se absolute. Sectunda in respectu ad praedicamenta accidentium. Respondendo ergo ad questionem primo quo ad praedicamentum substantie: Dicendum quod si loquiamur de ratione praedicamenti substantie secundo modo, sic non cadit in deo res praedicamenti substantie, quia ipsa compositione facit cum esse quod in se recipit: Deus autem nequam, ut habitus est supra. Sic nec ratio praedicamenti substantie ppter eandem rationem, ut enim dicit Boeth. de deo. i. de tri. ca. iii. subiectum fieri non potest. Forma enim est forma vero subiectae esse non possunt. Primo autem modo bene cadit in deo ratio praedicamenti substantie: et si non res, nisi secundum gradum eminentiorum. Sed tamen adhuc alia ratione quam substantie creare, quia illi ratio esse essentie non convenit ratione rei secundum se, sed solum in quantum est diuinum exemplatum. Deus autem est res quae est ipsum esse essentie sive. Est enim deus verissime existens in se, licet non alii ut accidenti subsistit. Vnde Augu. declarando primam rationem substantie deo convenire, & non secundum, quae solum convenit substantie creare, dicit lib. i. de tri. cap. 4. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia, ita etiam ab eo quod est subsistere substantia dicimus. omnis enim res quae ad seipsum subsistit: substantia dicitur: quanto magis deus! Si tamen dignus est ut deus dicatur subsistere, de his enim rebus hoc recte intelligitur, in quibus subiectis sunt ea quae in aliquo subiecto esse dicuntur, sicut color, aut forma in corpore: corpus enim subsistit, & ideo substantia est. & ita, quod non est hoc ei esse, quod illam vel istam formam coloremve retinere. Res igitur mutabiles non simplices proprias dicuntur substantie. Deus autem si subsistit ut substantia dici possit, inest in eo aliquid tangentem in subiecto, & non simplex est, cui hoc sit esse quod illi est, sicut magnus, omnipotens, bonus, & siquid huiusmodi de deo non incongrue dicitur. Nefas autem est dicere, ut subsister deus, vel subsistere bonitas sua, sed in illo sit talis in subiecto. Vnde (ut cocludit) manifestum est deum abusive substantiam vocari: ut nomine visuatiore intellegatur essentia. Ecce quod insinuat quod unus modus subsistendi, qui est ratio substantie una, nullo modo potest deo attribui, & quod secundum illum non potest dici substantia. Est tamen sine dubio substantia. ut dicit in. v. de tri. ca. ii. & hoc a ratione, & modo subsistendi in se, & nullo modo in alio, neque dependens ab ipso, quod nulli in creaturis convenit neque substantie, neque accidenti, ut iam dicerur. Et ita licet res praedicamenti substantie nullo modo deo attribuitur nisi secundum modum eminentiorum, ut praedeterminatus est, neque ratio subsistendi alteri ut sibi inherentem, ratio tamen praedicamenti substantie quae est in se subsistere, vel potius existere (pro quo Aug. in dicta auctoritate sua sumit subsistere, non enim de subsistit, nisi ad aliud: existit autem absolute) verissime deo convenit: quanto vero in se subsistit quam alia. Et secundum hoc verius & prius deus habet esse substantiam quam aliqua creatura. Non enim deo dicuntur. Nomina enim sepius per prius conveniunt, quibus res conveniunt per posterius, ut tactus est supra in parte, & infra plenius exponeat. Et sic patet quod praedicamentum substantie versum in diuinam prædicationem dupliciter mutat, & uno modo manet. Mutatur enim quo ad re praedicata quae in creaturis habet esse ab alio per participationem, in deo autem a seipso per essentiam. iuxta illud Boet. Non est substantia in illo vere substantia, sed ultra substantiam, & idem habitus est supra ex dictis Dionysii. Mutat etiam quo ad rationem & modum essendi in substantando alteri ut sibi inherentem in modum & rationem essendi ipsum alterum: ut deus per essentiam sit ipsum, quod sibi significatur attribui. Et hoc est quod dicitur.

D
Responsio
de substantia.

E

F

G

B. v

Bumme

erit Augusti.v.de tri.cap.iii.In rebus quę participatione magnitudinis magna sunt,in quibus est aliud esse,aliud magni esse,sicut magna domus,magnus nōs,magnus animus,in his est aliud magnitudo,aliud qđ ab ea magni dicitur.Et infra.Deus aut̄ ea magnitudine magnus est,ga ip̄e est eadem magnitudo,& subdit.Hoc de bonitate,& eternitate,& omnipotencia dei dictum sit,ou mnib⁹ p̄dicamētis qđ deo possunt p̄ficiari qđ ad seipsum dicīt.Nefas em̄ est vt dictū est,vt subsistat & subsit deus suę bonitati.Manet autem in deo p̄dicamentum substantię solum quo ad rationem & modum essendi in se subsistendo,tanto verius & perfectius quanto est ipsum esse purum & simplex per essentiam subsistens:vel potius existēt.Qualibet autē substantia creata habet esse in sua essentia participatum quo subsistit,vt habitū est in supra determinatis.Talem rationem subsistendi insinuat Hilarius cum dicit.vii.de tri.Nō ex cōpositis deus qui vita est,subsistit.Manet autē in deo sola ratio substatię,qua habet in se existere.
¶ Respōdēdo autē ad questionē quo ad alia p̄dicamēta,scilicet.ix.accidentium:Dicendum vt dictū est,qđ in ipsis est vna rō p̄dicamenti qua cōmuniter distinguitur prima diuīsione sub ente contra substantiā,sc̄esse in subiecto,vt dictum est,& sunt alię rōnes speciales per quas ab initio habent distingui:vt iam patet.Quātum ergo ad primā rationem omnibus cōmūnem:clarum est qđ nō potest illa rō p̄dicamēti deo attribui:qua habet,sc̄.aliquid inesse alteri iuxta rationem p̄dicamēti accidentis:vt vel ip̄o alteri possit accidere vel alterū ip̄i:vt p̄ hoc sit accidentaliter i altero,vel aliquid accidentaliter in ip̄o,quorū neutrum potest cōtingere in deo:vt supra determinatum est.Et vt dicit Aug.v.de tri.cap.v.in deo nihil scdm accidens dicit,ga nihil in eo cōmutabile est.Cū ergo res scdm aliquā p̄dicamēti accidentis ei attribuitur,nō solū res quę est accidentis in p̄dicamēto illo,in substatiā mutat,scdm qđ dictum de mutatione rei p̄dicamēti substatię(sc̄dm qđ dicit Aug.de fide ad Pe).In deī substatiā non est aliquid qđ nō sit substatiā,sed quicquid ibi intelligi potest,deī substantiā est) sed & modus inhērendi necessario mutat in modū per se subsistendi.Non em̄ potest esse in inhērendo modus,ybi nihil est qđ inhēreat.
¶ Quātū vero ad proprias rationes singulorum p̄dicamentorum sc̄idum qđ sicut propria rō p̄dicamenti substatię est scdm se existere,& p̄dicamenti accidentis cōmuniter inhērente alteri:fic sunt pprię rationes diuersorum p̄dicamentorum accidentium,in hērendi diuersimode alteri.Eorum em̄ p̄dicamētorū quę significat id cuius esse est in alio ,aut significat rē cuius esse est in alio absolute,aut cuius esse est in alio in respectu ad aliud.Secundo modo est vna ratio cōmūnis,vii.p̄dicamēris accidentium.Primo modo est vna rō cōmūnis qualitatī & quātitati:qđ distinguitur ab aliis.vii.penes diuersimode inesse alii absolute,sub quo distinguitur inter se:qđ propria ratio p̄dicamenti qualitatis est subiectum informare,& propria ratio quantitatis est subiectum mensurare.:propria vero ratio ceterorum.vii.p̄dicamentorum,est subiectū suū ad aliud referre:fed differēter.vt infra videbitur.
¶ Quātum ergo ad quantitatē & qualitatē,Dicendū qđ cum informatio necessario supponit inhērentiā informatiā ad informantū:& similiter mēsuratio mēsurātis ad mensuratiū:sicut ratio inhērentiē p̄dicamenti accidentis simpliciter nō pot deo attribui:fed necesse est qđ cōuertatur in diuinā p̄dicationem annetur in rōnem subsistendi:hoc similiter necesse est contingere in p̄dicamēto qualitatis & quātitatis,sc̄.scilicet cum aliquid de p̄dicamēto qualitatis aut quātitatis deo attribuitur ,non solū res mutatur & transfert in diuinam substantiā.iuxta hoc qđ dicit Boe.de tri.Cum deus iustus dicitur,qualitatem quidē significare videmur:sed eam quę si non solum substantiā,sed etiam vītra substantiā Non em̄ est aliud qđ iustus est,sed idem est deo esse qđ iustus.Item cum dicitur magnus,quantitatē quidē significare videmur:sed eam quę sit ipsa substantiā talis qualitatem esse dicimus vītra substantiā:neḡt est aliud qđ est,aliud qđ magnus est: sed idē est deo esse qđ magnum esse.Sed etiā qđ propria ratio informandi scdm qualitatem,& cōmensurandi scdm quātitatem,cōmutetur in rationem subsistendi scdm substantiā.iuxta illud qđ dicit Aug.xv.de tri.ca.v.Si dicim⁹ eternus,imortalis,incorruptibilis,immutabilis,yiuius,sapiēs,potens,speciosus,justus,bonus,beatus,sp̄rit⁹:horū oīm nouissimū qđ posui quasi trīmodovidetur significare substatiā:cōrēta vero hīc substatię qualitates.Sed nō est ita i illa ieffabili simplicię natura,quod em̄ scdm qualitatem illīc dici videtur:scdm substantiā vel essentiam est intelligendū.Abstit em̄ vt sp̄rit⁹ secundū substatiā dicāt deus,& potens scdm qualitatem: sed vtrūqđ scdm substantiā.Sic cetera quę cōmemorauimus.Propter qđ dicit in.v.de trinita.cap.i.Intelligamus deum si possumus si ne qualitate bonum:sine quātitate magni.Sed nequaqđ dicit sine substantiā sp̄ritū,& hoc nō nisi quia substatię p̄dicamenti nō oīo mutatur cum vertitur in diuinā p̄dicationem,sed secundū dum aliquā rōnem manētem in eo transfertur ad deum,p̄dicamenti autē quātitatis & qualitatis oīo mutatur nulla ratione eius oīo manēte cum transfertur ad deum:scdm qđ iam expos.

k
De q̄litate
& quātitate.

Arti. XXXII. Quæ. V. Fo. CXCVIII.

situm est. Quomodo autem habet intelligi quod deus dicitur sine qualitate bonus: sine quantitate magna, expositum est supra. Vnde quia oīno mutatur predicatione qualitatis & quantitatis cum assūmuntur in diuinā predicationē, nō autē sic substantia: ideo dicit Boet. Sicut substantia non est in illo vere substantia, squalis est in creaturis: sed ultra substantiam ita qualitas, & subdit. Cum iustus quidē dicitur deus, qualitatem significare videmur: sed non accidētalem, sed eā quę est nō solū substantia, sed etiā ultra substantia. Nō autē dicit, quę est qualitas sed ultra qualitatem, quia qualitas in deo nullo mō tenet rōnē qualitatis sicut substantia tenet rōnē substantię. Et similiter ipsa qualitas & quantitas, dicunt in deo nō solum secundum rem substantiam: sed & modum & rationem sui prædicamenti mutant in modum substantiarum. Simile enim est de quantitate, cum dicitur magnus, imensus, maximus, & de qualitate cum dicit bonus, sapiens, & iustus. Sic ergo patet de prædicamentis quę prædicant aliquid absolute, quę sunt substantia, qualitas, qualitas, an ratio eorum deo attribuenda sit. Sequitur de aliis. vii. quorū ratio est ad aliud referre subiectū suum, quę scilicet significant rem cuius esse est in aliquo in respectu ad aliud, an ipsorum ratio deo attribuenda sit. Hęc em̄ (vt dicit Boet. i. de tri. ca. ii.) differētia est p̄dicationis primorum trīum prædicamentorum ab aliis. vii. q̄ illa rem monstrant (intelligo absolutā) alia vero, quasi circūstātias rei, intelligo formāliter. Materialiter em̄ aliqua illorum rē significat, vt iā patebit. vt sic (sicut dicit) ista prædicamenta aliquid rem esse ostendant, illa vero non esse: sed potius extrinsecus aliquid quodāmodo affingant. Est ergo vt patet ex iam dicto Boet. ratio illorum. vii. prædicamentoꝝ significare rem cuius esse est in aliquo in respectu ad aliud. In quo nō est eis propriū q̄ significat rem aliquam: hoc em̄ est omnibus aliis prædicamentis commune: neq; q̄ significant rem cui conuenit esse in alio: hoc enim conuenit oībus accidentibus: sed solum eis est propriū: q̄ esse in respectu ad aliud significant, & hoc nullo modo deo repugnat: sed maxime ei conuenit. Vt em̄ dicit Auct̄. viii. Metaphy. quieqd est, ad alia q̄ sunt haber modū aliquē cōparatiōis & relatiōis, & prēcipue id a quo fluit ēē. Et iste modus cōparationis est alicuius rei subiacētis vt subiectū illi respectui: quę in se est aliquid aliud in esse: q̄ qđ habet in respectu ad aliud. dicit Augu. vii. de tri. Omnis essentia quę relatiue dicit est etiā aliqd excepto relatiuo. Et inductis pluribꝝ exēplis subdit. Si nō est aliqd ad seipm, nō est oīno qđ relatiue dicat ad aliud. respect⁹ em̄ separat⁹ in se nō existit. Esse ergo ad aliqd ex se nō pōr ponit ineffe: & si ponat relatio esse scdm se p̄tēt subiectū lūsū, ipa est accidēs absolutū, vt qualitas vel q̄litas. Et sic ad aliqd, ex se & sua ppria rōne nō ponit ēē qđ sit absolute esse: aut qđ sit ali cui īesse, sed solummodo ex se ponit esse qđ est ad aliud esse. Et ex hoc sequitur vlt̄ius: cum nihil omnino habet rōnem accidentis quin habeat rōnem ēē in alio: hoc em̄ vt patet ex prædeterminatis est ppria ratio qua accidēs distinguit cōtra substātiā: sequitur q̄ relatio siue ad aliqd, siue respectus quicq; nō habet ex se rōnem accidētis. Aut ergo nullo modo rōnem accidentis habet: aut per aliud eam habet: & sic solum per accidēs, sed non ratione subiecti in quo est: qđ p̄ illud ad aliud refertur: quia illud quādoꝝ est substātia, sicut homo cum dicitur dñs aut seruus: oportet ergo q̄ sit regulariter ratione eius supra qđ fundat, qđ necessario est accidēs aliquid absolutū ne fiat processus in infinitū si vñus respectus ponat fundari super aliū. Cui quidē accidēti qñc non accidit respectus fundatus super ipsum. Similitudo em̄ scdm albedinem qua sortes est similis Platoni: accidit Sorti & Platoni, quia albedo accidit eis: non autē accidit albedini cum dicim⁹ q̄ albedo sortis est similis albedini Platoni. Illa em̄ similitudo est eis essentialis: quia i illa cōsistit natura speciei, quia scdm Boe. super Porphy. Species est essentialis similitudo pluriū suppositorū. Qñi q̄ vero accidit illi: vt sunt respectus fundati super ratiōes mēsurę: eo q̄ rō mēsurę per se quantitatē accidit. Mensurę em̄ in quantitate mutuo se se mensurant. Et scdm hoc dicit Phis in. v. Metaph. q̄ homo modo accidentalē est relatiūtis: quia accidit ei ēē duplū, per quantitatem suam cōparatam quantitatē alterius. Patet ergo q̄ relatio siue respectus quicq; eo q̄ de se nullum īesse dicit: nullo mō repugnat ei qđ est in se ēē: atq; p̄ se subsistēs, cuiusmōi est de⁹, qui est ipsum ēē: qđ necessario habet plures respectus q̄ aliud ens qđcung. Ratione em̄ eius q̄ est causa omnis ēē, ad oē aliud ens a se habet aliquo mō referri. scdm q̄ Auct̄. loquens de necesse ēē vbi supra dicit, Cū ipsum dicim⁹ ēē vñus essentię q̄ nō multiplicat, intelligimus q̄ ipsum est in sua essentia: & deinde sequuntur ipsum relationes vel affirmatiuae, vel negatiuae multe: & ipsę sunt comitantes essentiam: & sunt post ēē essentię eius, nec sunt constituentes essentiā, nec sunt per se pars eius. Cum igitur de prædicamentis quorū ratio est ad aliud referri, aliquid deo attribuitur, non oportet q̄ ratio prædicamenti inure: & hoc ppter nullam repugnantiam cōtrarietatis quā habet respectus ad aliud ad modum subsistendi per se, sed manet cum illo propter nullā rationem diueritatis realis repugnantis ad ipsum. Qđ bene insinuat Boet. v. ca. de trīi. cū enumeratis. x. prædicant

L
De septem
aliis,

M

Summe

mentis, ait de substantia, qualitate, & quantitate. Hec cui quis in diuinam vertit predicationem, cū ea mutatur quæ predicari possunt, & pro aliis. vii. subiuxit. Ad aliquid vero oīno nō potest predicari. Intellige, quō predicta tria, scilicet aliquam priam naturam rei accidetalis indicando subiecto inesse, & ideo ī deo manet sua rō simpliciter: cū alia re, & rōne quā importat ī creaturis mutatur cū in diuinā predicationē vertuntur: vt iam satis dictum est. Per hoc autē qd addit, Quæ pdicari possunt: intelligit qd illa tria predicamenta, substantia, qualitas, qualitas, ī creaturis aliquā rem de subiecto diuersam ab ipso & ponente compositionē in ipso predicant, sed mutantur cum in diuinā predicationē assumuntur: quia quicqđ de creatura dicit ut afficiens eā, si deo dicatur intelligit nō esse ī eo ut afficiens ipsum: sed esse qd ipse est. Scdm qd dicit Hila, viii. de Tri. De⁹ nō est humano mō ex compositis, vt in eo aliud sit qd ab eo habetur, & aliud sit ipse qui habeat. Vnde differentiam huiusmodi predicamentorum de deo & creaturis, exponit Boet. cum dicit lib. i. de trini. Hec predicamenta talia sunt: vt in quo sine ipsum esse faciant qd dicitur, diuisē quidē ī ceteris, ī deo vero cōiuncte atqđ copulate hoc modo. Nam cum dicimus, substantia est homo aut deus, ita dicitur, qd illud de quo predicatur ipsum, sit substantia: vt homo vel deus. Sed distat, quoniam homo non integrum homo est, ac per hoc nec substantia. Qz em̄ est, aliis debet quæ nō sunt homo, deus autem hoc ipsum deus est. Nihil em̄ aliud est nisi qd est: ac per hoc ipsum deus hoc est, homo non est ita homo, qd nō sit verum dicere esse aliquid aliud qd nō est esse hominē: sicut de⁹ ita est deus: qd nō sit verū dicere ipsum esse aliquid qd nō sit deus. In uno homo est multa quæ non sunt ipm̄ esse hominē, vt esse substantiā: sicut ipsum esse deum, est ipsum esse substantiā. Deinde subdit de qualitate & quantitate dicens ī capit. x. Rursus iustus quod est qualitas ita dicitur qd ipse hoc sit de quo predicatur. id est si dicamus homo iustus, vel deus iustus, ipsum deum vel hominē iustū esse propinquus. Sed differt, qm̄ homo est alter: alter est iustus, deus vero ipsum idem est, qd est iustum. Magnus etiā deus vel homo dicit ita quasi ipse sit hō magnus vel deus: sed homo tātū magnus, Deus vero id ipsum magnus existit. Qd idē est cū eo qd dicit. v. de tri. In rebus quæ participatiōe magnitudinis magnē sunt &c. vt supra statim. Quō autē ad aliquid pro reliquis. vii. Scdm qd ipse subdit: neḡ de deo neḡ de creaturis predicari possunt: patet ecōtrario predictis tribus, quia, si de formalī significato suo non predicat rem aliquā qua subiectū afficitur: sed solū circūstātiā resp̄ctus ad aliud extra: scdm qd ipse cōtinue p̄sequit̄ inducendo per singula, maxime ī capit. xii. vbi dicit. Hec omnis predicatio exterioribus datur, qd omnia hēc quodam modo referuntur ad aliud. Cuius predicationis differētiā sic facilius internoscimus: qd homo vel deus dicitur, refert ad substantiā qua est aliquid: qd iustum, refert ad qualitatem qua est aliquid: qd magnus, refert ad quantitatē qua est aliquid. In cōteris predicationib⁹ nihil tale est: qui em̄ dicit aliquē ē ī foro vel vbi qd, refert quidē ad predicamentum qd est vbi, sed nō quo aliquid est: velut iustitia iustum, magnitudine magn⁹. Et sic p̄culdubio respectus nihil addit illi rei supra quā imēdiate fundatur: sed solū dicit subiectū suū ad aliud esse: quātū est de formalī significato: qd nō est nisi ē ī ad aliud. Hoc enīm esse non plus addit de se super id cuius est: qd ē ī se, vel ē ī alio sup illa quorum sunt. Sed si quid accidetalitatis: quo ad ē ī subiecto importat per alia. vii. predicamenta, hoc est propter id super qd in ipsis fundat̄ ratio respectus ad aliud. Cū ergo hīm̄i predicamenta ī diuinā predicationē assumuntur: illud mutatur ī substantiā: & ratio inherendi ī rōnem subsistēdi. vt dicendum est supra de predicanēto qualitatis & quantitatis, & finaliter de omni predicanēto accidētis. Ratio similiter respectus ad aliud ī deo inquātū refertur ad suū fundamentum: quia non fundat̄ ī deo sup aliquid inherens aliud ab ipso: similiter mutat̄ ī rōnem subsistēdi: & nō manet. Manet autē solūmodo inquātū subiectū per respectū refert ad aliud. Et sic pater qd quęcumqđ deo attribuunt ex rebus. x. pdicamentorum: ad rōnes duas duorsū pdicamentorum. scilicet substantiā & relationis habet reducī: & similiter relatio ipa ad substantiā: & sic recto a diuinis omnīmodo predicāti accidetaliter p̄ inherētiā, quęcumqđ deo attribuunt a creaturis, & pdicant de ipso, aut dicunt ad se & scdm substantiā: aut ad aliud & scdm relationē. iuxta illud quod dicit Aug. v. de tri. Nihil ī eo scdm accidēs dicitur: ga nihil ei accidit. Nec tñ omne qd dicitur: scdm substantiā dicit. In reb⁹ em̄ creatis atqđ mutabilib⁹ qd nō scdm substantiā dicit, restat vt scdm accidens dicitur, omnia enim accidunt eis: quę vel amitti possunt vel minui: & magnitudines & qualitates, & quod dicitur ad aliquid, & situs, & habitus, & loca, & tempora, & opera, atqđ passiones. In deo autem nihil quidem se cōndū accidens dicitur: quia nihil ī eo mutabile est: nec tamē omne qd dicitur scdm substantiā dicit: dicit em̄ ad aliquid: sicut pater ad filium & filius ad patrem: qd accidens non est. Decē ergo predicamenta phicę discipline: ad duo sapientię theologicę reducuntur, scilicet substantiā & relationem. Ad substantiā em̄ ī diuinis reducuntur tria quæ sunt ī creaturis, scilicet substantia, qualitas,

Arti. XXXII. Que. V. Fo. CXCIX.

& qualitas de quibus dicit Boet. Illa que aliquid esse significat secundum rem predicationes vocantur. Quae cum de rebus subiectis dicuntur, vocatur accidentia secundum rem. Cum vero de deo qui subiectus non est, secundum substantiam rei predicatione notatur. Et quod hoc iam determinatum est. Ad relationem vero in diuinis reducuntur alia. vii. scilicet relatio, actio, passio, quando, ubi, situs, habitus. Et quod hec, restat adhuc psequeendum. De ad aliqd igit sciendu, qd cū iuxta predicita fm Boet. tria predicatione, substantia, & quantitas, & qualitas, tam in creaturis qd in deo: rem significant & praedicant: alia vero vii. quo ad id quo ab illis tribus distinguuntur, tā de deo qd de creaturis: nō rem, sed quasi rei circumstantiam monstrant: ut quartū est de rōne formalis significati sui nihil rei subiecte dicant: sed potius respectu eius ad aliquid extra assignat ipsum alteri comparando: ut sicut nō dicitur aliquid de creaturis per inherentiā, ita nec de deo per efficiētiā: In hoc tamen est differentia quo ad illa. vii. in deo & in creaturis: qd in creaturis respectus & relatio quam sponte, subiecto accidētalis est: & accidētalis subiectū ad aliud referunt: in deo aut nō sic, & ideo rō predicationē relationis est in deo, & manet distincta contra rōnem predicationē substantię, inquātum. s. respicit aliud ut obiectum ad quod est: inquātum tamen respicit substantię ut in qua fundat, transit in rōne predicationē substantię. Et est aduertendū ad distinctionē. vii. predicationē & relationē in deo: qd ista. vii. predicationē licet inquantū nō dicitur nisi circumstantia rei in deo, nō habet nisi rōnem vnius predicationē: tamen in creaturis per illa accidētia super quae fundatur, habet rōnem verę accidētalis: & diversimode secundum illorum diversitatem distinguuntur secundum diversa predicationē accidentiū: quia alia rōne accidētis accidit subiecto respectus in predicationē relationis: alia in predicationē actionis: & sic de aliis, secundum diversitatem accidentiū super quae respectus ipsi fundantur diversimode: ita qd illo accidentalī amoto: sicut amouerit cū assumitur in predicationē diuinā, auferunt oīno accidētalis a rōne respectus, & similiter propria rō predicationē qua vnu illorum ab altero distinguuntur, ut sunt diversa predicationē accidentis, & nō manet nisi ratio respectus puri: & ita solū manet in eis ratio vnius predicationē eis cōis: que est ad aliud esse: qua distinguuntur cōtra illa tria predicationē qd predicat de subiecto rē absolutā: quartū rō est absolute esse. Qd ut perfectius videre poterimus, distinctione illorum predicationētorum secundum diversitatem rei accidētis supra quam fundat cōis respectus in eis, inspiciēda est. Discurrendo igit per singula dicimus q. vii. predicationē de formalis significatiōe sua potius predicat circumstantias tertii qd rē aliquā, cū distinguuntur per accidentiale qd subiecto respectui quē dicitur, & super qd fundat ille respectus. Ergo aut illud accidentale cōuenit rei subiecte secundum se & absolute: aut ex connexione quadā cum illo ad qd habet respectū. Primo mō est relatio proprie dicta vnu predicationētorum. Ipsa enim accidit subiecto, ga cōidē subiecto accidit secundum se & absolute: aut ex connexione quadā cum illo ad qd respectū. Aut enim relatio accidit subiecto tam, & nō illi sup qd fundat, secundum qd homini accidit esse simile, nō albedini: aut accidit vtrūq; secundum qd homini accidit eē duplū: ga ei accidit quātitas, super quam per se fundat ratio dupli, quātitas enim est p se & primo dupla: & nō p aliqd aliud accidens qd ei inest, cui prius cōuenit esse dupli. Alter enim esset abiit in infinitū, reducendo per accidens ad per se, ut patet inspicienti. Et ipsa relatio que est duplū aut simile: non est res aliqua alia ab illa sup quam fundat: sed solū respectus ipsius quātitatis & subiecti ei⁹, quo formaliter vtrūq; eorū vel alterū referet ad aliud. Alter enim sup illā rē primo fundaret ille respectus, & ipsa aut subiectū eius: aut vtrūq; primo p illū respectum referret ad aliud, aut subiectum eius, aut vtrūq; & esset similiter ire in infinitū, ut patet inspicienti. Sed de hoc debet esse sermo loquendo in speciali de relationib⁹ diuinis. Secundum hoc ergo dicendum de predicationē relationis in creaturis: qd cū trāsferet in diuinā predicationē nō manet secundum propria rōne relationis, qua est vnu. x. predicationē & distinctionē cōtra alia, sed trāficit in substantię: sicut & res illa sup quam fundat, si ipsa in diuinā predicationē trāsferatur: & manet solūmodo secundum cōmē rōnem respectus ad aliud, in quo conuenit cū aliis. vi. Ille enim respectus cōis in vii. predicationē cōstituit in ipso vnu predicationē qd relatio dicit: & distinguunt cōtra substantię in ipso, ut dicitur est fm Aug. Et sumit nō tantū ex translatiōe predicationē relationis proprie, sed cōmuniter. vii. predicationē & predicatorū. Sed illud predicationē relationis qd est in deo, distinguunt secundū plures modos: quorū vnu pertinet ad respectū relationis proprie dicit: alius vero ad respectus aliorū sex, ut infra patebit. Si vero accidētale super qd fundatur respectus accidit rei subiecte ex connexione quadā cū illo ad quod habet respectū, tūc sunt alia sex predicationē, secundum qd respectus de eis in lib. de tri. dicit. Maxime hec nō videtur secundum se facere predicationē que ex alieno ad tenui cōstare pspiciunt. Propter hūmōi rōne accidētalis in istis sex diversam cōtractam ab illo super qd fundatur eorū respectus ab accidētaliitate in predicationē relationis contracta ab illo super qd fundatur eius respectus: in sex principiis dicuntur ista sex accidentia extrinsecus aduentūtia:

O
De relatio
seu ad aliqd

Bumme

cum tamen relatio proprie dicta dicatur esse de accidentibus intrinsecis aduenientibus. Relatio enim accidentis non fundatur in substantia, nisi super duo predicamenta, quae sunt qualitas & quantitas, sed secundum quod a legente phisam debet declarari. Illa ergo sex predicamenta habentia propriam rationem accidentis quae fundatur super accidentis quod contingit subiecto ex connexione quadam cum alio ut dictum est, distincte prosequenda sunt ut hoc declareretur: & quomodo secundum proprias rationes suorum praedicamentorum non manent in deo: sed solum secundum ceteram rationem respectus: sicut de relatione dicitur est. Est autem hic sciendum quod accidentale illud quod contingit rei ex connexione sua cum alio, super quod fundatur respectus eius ad illud, nihil est nisi motus aut dispositio aliqua acquisita ex motu. Motus enim ex eo quod est motus, essentialiter per se & primo recipit plura: quod nulli aliis accidenti contingit: scilicet mouentem a quo est: & mobile in quo est: terminum in quem: tempus sub quo est. Vnde motus est accidentis quod contingit primo & per se mobilis ex connexione sua cum alio, scilicet cum mouente, cum tempore, cum termino ad quem est motus. Secundario autem per motum dispositio acquisita per motum est accidentis quod contingit mobili ex connexione sua cum alio: ut statim patet. Predicamenta ergo accidentium quae dicunt respectus accidentales subiecto, quia fundantur super accidentis aliquod quod contingit subiecto ex connexione eius cum alio, cum illud accidentis (ut dictum est) aut est motus aut dispositio aliqua in mobili acquisita per motum: aut ergo fundatur respectus ille super ipsum motum: aut super illam dispositionem acquisitam in mobili per motum: Primo modo sunt duo predicamenta, actio. s. & passio. Secundo modo sunt alia. q. ut iā patet. Circa distinctionem igitur actionis & passionis, sciendum quod ambo accidentiales respectus dividunt in creaturis, quia fundantur in motu: & hoc uno & eodem numero: & distinguuntur secundum solos respectus: qui sunt esse ab alio & in aliū. & secundum hoc ab illo uno duo diversimode denominantur: hic quidem agens: ille vero patiens. Et quia motus super quem ambo homini respectus fundantur: solum est in passione, secundum plim. iii. phys. ideo ambo accidentalitatē suā habent ab eo quod est in passione: & denotantur agens ab eo quod est accidentale in alio: non in ipso agente. Vnde si homini duo predicamenta ad diuinam transferuntur: non manent nisi secundum ceteram rationem puri respectus: secundum quem etiam denotantur agens omne inquitum agens est. Propter quod & factio quem nominat actionem dei circa creaturas secundum rationem sui nudi respectus: famosissime deo attribuitur. Fm q. dicit Aug. v. de tr. Qd ad faciendum attinet fortassis de solo deo verissime dicitur. Solus enim facit & ipse non fit. Quod autem ex parte dei differunt agere, facere, & mouere, videbitur infra. Et sic ut actio manet in deo secundum rationem sui respectus: similiter & passio, absolute omni ratione motus & pluralitatis distantis ab actu: ut sicut in deo genitio activa siue generare dicitur vera actio propter verum respectum actionis: sic genitio passiva siue generari dicitur vera passio propter verum respectum passionis. Sed hoc usus non obtinuit in passione sicut in actione: quia agens in creaturis denotatur secundum motum quem causat in passum: passum vero secundum motum quem habet in se. Et fuit quod dicit Plin. iii. phys. esse unius se habet ad esse alterius sicut quidam respectus eius qui est in potentia ad id quod est in actu. Si tamen passio nominet purum respectum non fundatum super motum, sed super diuinam essentiam, de qua pater generat filium, nihil absurdum esset intelligenti dicere quod generari est pati: sicut generare est agere. Et hoc siue attribuitur generari subiecto generationis siue termino. Aequiuoce enim in creaturis dicitur generari subiectum generationis quod est ens in potentia: & terminus generationis quod est ens in actu. Sequitur de predicamentis aliis: quae ut dictum est important accidentales respectus fundatos super dispositionem aliquam accidentalem acquisitam ex motu in mobili: quae contingit mobili ex connexione cum alio. Cum igitur (ut dictum est) mobili contingit motus ex connexione sua cum mouente, & tempore, & termino in quem est, & ipsa essentia: motus est illud accidentis quod contingit ei ex connexione sua cum mouente super quod fundatur actio & passio, ut dictum est: oportet quod super dispositionem acquisitam in mobili per motum sit illud accidentis super quod fundatur alia quatuor predicamenta. Sed non est una & eadem: quoniam homini dispositio quae est acquisita per motum in mobile: aut est ex connexione sua cum tempore quod est mensura motus, aut cum termino ad quem est motus, qui est locus, aut quodammodo habens rationem loci. Primo modo est respectus predicamenti quod fundatur enim in mobili super dispositionem derelictam in ipsum per connexionem quam habet ad tempus, scilicet quia habet esse in tempore. Secundo modo sunt alia tria predicamenta, ut iam dicitur. De quando, est sciendum quod est praedicamentum accidentis: quia super aliquid accidentale ex tempore per motum in temporali derelicto fundatur: quod accidit rei temporalis ex connexione eius cum tempore. Vnde materiali definitione per illud definitur: cum dicitur in vi. principiis. Quando est quod ex adiacentia temporis derelinquitur. Secundum etiam quod Boet. de trin. dicit de quando. Hoc quidem non esse aliquid dicitur: sed quod ei secundum

P
De actione
& passione.

Q
De quando,

¶. XXXII. Quæ. V. Fo. CC.

tempus accidit, prædicatur, & sic solum quando est in illis: quæ excedunt a tempore. De quibus dicit Philosophus.iii. Physic. q tempus accipitur aliquid plus omni eo qd est in tempore, & non cesset contineri sub tempore: & pati aliqd sub tpe: sicut dicere cōsuetum quia tabesfacit tempus, & senescit oia sub tpe. Propter qd ga (vt ibidē dicit) q semper sunt: nō sic sunt i tpe: erga nihil patiuntur sub tempore: ideo quando in ipsis non derelinquitur ex tempore. De se autem quando non dicit nisi respectum & collationem temporalis ad tempus: a quo impressionem illam recipit super quā fundatur. Quādo enim quo ad respectum purum quem dicit: nihil est aliud q collatio quædam ipsius esse rei in sua duratione: ad temporis durationem. secundum q Philosophus distinguit differentias quando, secundum talen respectum, cum dicit. 4. Physi. Nunc aliud dicitur cum tempus quod est huius prope sit: vt veniet nunc, quia hodie veniet: venit tunc, quia heri venit. Sed quæ in illo facta, non sunt nunc: neq dilititum factum est nunc: quia non prope. Ipsum autem tunc, determinatum ad prius nunc est. Ipsum autem iam, prope in præsentí atomo: vt quando yadit: iam: quia prope est tempus in quo futurum est. Ipsum autem modo prope est præsenti. Repente autem est quod in ipsoceptibili tempore est propter patuitatem. De quibus dicit ibi Commenta. Significata omnium istarum dictiōnū sunt quasi species eorum quæ significat hæc dictio quando. Cum ergo aliiquid de prædicamento quādo deo attribuimus quod est accidentis in eo ratione eius super qd fundatur, transit in substantiam manente solo respectu & collatione ad tempus & temporalia: vt cum dicitur quia de fuit heri: vel est hodie: vel erit semper aut cras. & hoc iuxta illum modum, quo supra determinatum est differentias temporis affutati in eternitate. ¶ Sequirur de aliis tribus prædicamentis, quæ vt dictum est important accidentales respectus fundatos super dispositionem aliquā accidentalem acquistam in mobili ex connexione sua ad termini ad quæ est motus: quæ nō est nisi dispositio continentie locati a loco: vel eius quod habet rationem locati ab eo quod habet rationem loci. Quæ quidem continentia est dispositio in locato vel in habente rationem locati ad locum: vel habens rationem loci, quam (vt patet) acquirit per motum in locum: vel in id quod habet rationem loci. Primo modo sunt prædicamentum vbi & situs. Secundo modo est prædicamentum habitus: vt iam patebit. In duobus primis locatum habet respectum ad locum fundatum super continentiam passiuam locati a loco. Sed diuersimode: quoniā prædicamentum vbi dicit respectum quem habet locatum ad locum ratione continentiae locati in loco simpliciter. Prædicamentum autem situs, dicit respectum locati ad locum ratione continentium partium locati a partibus loci per ordinem, vt iam patebit. ¶ De prædicamento igitur vbi, sciendum q accidentis prædicamentum est: quia fundatur, super accidentalem continentiam qua locus ambit locatum: qd accedit ei ex quadam connexione circulo: vel potius est ipsa connexio. Vnde materiali descriptione describitur per circumscriptionem corporis locati passiuā, & corporis locantis actiuam, cum dicitur in vi. principiis. Vbi, est circumscrip̄tio corporis (scilicet locati) passiuā, a circumscrip̄tione loci (hoc est corporis locatis) actiuē p̄eedens. Et non oportet hic facere aliquā differentiā de vbi qd sequitur in locato continentiam loci naturalis, qui accipitur ex determinata distantia continentis ad medium vel ad circumferentiam: cuius est influere in locatum ad eius generationem & conseruationem, si sit locus naturalis: vel ad corruptionem & defecctionem si sit locus violentus. Locus em̄ talis, vel solum agit, vel contra agit. & de vbi qd cōsequit in locato ad continentiam loci mathematici: vt si imagineē cubus separatus in aere: cui nullus locus esset naturalis: neq violentus. neq em̄ impressionem faceret aliquis locis in illis ita qd non possit dici q vbi in tali locato fundaretur super aliquam accidentalem impressionem loci in locatum: super quā posset dici fundari accidentalitas vbi, qd est in locato corpore naturali. Siue enim sic sic sumatur quando, a continentia scilicet in loco, semper eius accidentalitas fundatur super aliqd accidentes in ipso ex hoc qd ambitur loco. Ipsum vero quantum est de se, non dicit nisi respectum quendam & collationem locati ad locum: a quo accidentalitatem recipit per hoc qd ab ipso ambitur. Vbi enim quo ad respectum purum quem dicit, non est nisi quadam collatio partium locati ad partes loci, dicente Boeth. Vbi, de deo vel de homine prædicatur. De homine, vt in foro. De deo, vt vbiq. Sed ita, vt non quasi ipsa res de qua prædicatur sit id quod prædicatur. Non enim ita dicit homo esse in foro, quæadmodū albus vel longus vel circunfusus & determinatus proprietate aliqua qua designari scdm se possit. Sed tamen qd illud sit aliis informatum rebus per hanc prædicationem ostenditur. Non intellige velut forma absoluta inherente: sed vt partibus loci circunfusis vallatum & ambitum: quod non nisi ex collatione ad aliud, potest intelligi. Et sic patet qd prædicamentum vbi non nisi in respectu quodam & relatione ad

R
De vbi

Bumme

locans perficitur. Vnde & secundū differentias loci secundū sursum & deorsum, dextorum & sinistrorum, ante & retro, sumuntur differentię vbi. Cum ergo aliquid de prædicamento vbi assūmirur in diuinam prædicationem, id qđ accidentalitatis est in eo & inherentie transit in substantiam & in rationem subsistendi, manente solum respectu & collatione ad locum: vt cum deus dicitur esse sursum aut deorsum, secundum illud Psalm. Si ascendero in celum tu illic es &c. Et hoc non sumendo locum vt continens & ambiens: sed vt natura quedam est & res existens. Ad locum enim vt continens est, respectum non potest habere nisi corpus natum loco contineri. Propter quod huiusmodi prædicamentum nunq̄ proprius: sed solum transumptiuē in diuinam assūmirur prædicationem. Quomodo autem in deo habet esse respectus importatus per vbi, amplius videbitur declarando quomodo deus habet esse in omnibus rebus, & per hoc vbiq;. Vnde omnino alium modum respectus habet deus secundum prædicamentum vbi ad locum, q̄ habent creaturā: quo ad hoc scilicet q̄ creature habent respectum ad locum vt est ambiens eas, deus autem nequaq;: sed vt locus est res existens, vnde dicit Boe. Qz deus vbiq; est: ita dici videtur: non q̄ in omni sit loco, quasi scilicet circunsitus partibus loci in eo contineatur. Hoc enim est impossibile. Vnde sequitur. Omnino enim in loco esse non potest scilicet vt circunsitus & determinatus loco. Sed hoc sensu dicitur esse vbiq;: q̄ ei omnis locus assit: cum ipse non suscipiatur in loco. Et ideo nusq̄ esse in loco dicit, quoniam vbiq; est: sed nō in loco. Est ergo sensus deus vbiq; est, id est vbiq; habet aliquid esse: siue locus, siue locatum, siue quodcunq; ens. Deus est ibi, nō sicut in loco situatus, sed sicut praesens in intimis rerum inuentus. Prædicamentū ergo vbi de deo prædicat solum respectum ad loca, non ratione qua loca, nisi per similitudinem: sed solum ratione qualitatis: & hoc per proprietatem. Hoc enim dignitatis est absolute: vt videbitur loquendo de esse dei in rebus. Et sicut est de vbi in deo respectu loci, similiter est de quando respectu temporis, & sic declaratio vnius accipiatur iuxta declarationem alterius. Sequitur de prædicamento situs. de situ autem dicit Philosophus in quinto Metaph. q̄ uno modo situs dicitur in habente partes secundum ordinem partium, aut secundum locum, aut secundum formam, vbi dicit Comm̄ta. Situs inuenitur in omni habente partes, aut per ordinem partium rei adiunctum: & iste est situs qui est differentia quantitatis: secundum q̄ dictum est in prædicamentis: q̄ quantitatum aliud est habens situm siue positionem: aliud vero non habet positionem. Isto ergo modo situs non est prædicamentum: sed differentia prædicamenti qualitatis essentialis. Vnde non est nisi in corporalibus: & ideo nullo modo talis situs deo attribui potest, nisi Metaphorice & per similitudinem. Alio modo in aliquo est situs, scilicet per ordinem partium in loco. Et iste est situs qui est prædicamentum: qui supponit ordinem partium in toto: qui pertinet ad prædicamentum quantitatis. Quia enī ille situs & ordo in qualitate, consistit in collatione partium ut sunt in toto absolute: & ita est toti omnino intransitus, quasi informatio absoluta in ipso ut respicit totum, licet sic collativa ut respicit partes: ideo non est nisi differentia prædicamenti & non prædicamentū. Itē autem situs super ordinem partium in toto addit ordinem earum respectu partium & differentiarum loci. Vnde sequitur prædicamentum situs: prædicamentum vbi. sic prædicamentum vbi, sequitur locum. Sicut enim vbi est prædicamentum propter accidentalem continentiam quam habet locatum a loco: sic situs est prædicamentum propter ordinem accidentalem partium locati ad partes loci. Sicut enim contineri a loco simpliciter facit prædicamentū vbi: sic contineri ab ipso secundum ordinem diuersum partium locati ad partes loci, facit prædicamentū situs. Qđ habet duas species secundum duos modos situs partii & ordinatiois earum in loco: quorū vnu est naturalis: alter vero accidentalis. secundū q̄ dicitur in vi. principiis. Positio nihil aliud est q̄ natura sit substantia ordinatio, quae vel a principio quidem innata est ut ea quae asperis vel lenitus inest vel a nature quodam motu causato: ut sellio, accubitus, & similia. Prædicamentum istud quantum est de se, in quadam collatione & ordine partium locati ad locum consistit. Vnde patet plane q̄ etiam in creaturis ad relationē pertinet: & habet rationem accidentalitatis eadem quam habet vbi: quia mediare vbi fundatur super rationem accidentalitatis continentie quā habet locati in loco: de qua dictum est supra. Cum ergo aliquid de prædicamento situs in diuinam vertitur prædicationem: id qđ accidentalitatis est in eo & inherentie, transit in substantiam & rationem subsistendi manente solum respectu & collatione ad locum: vt cum dicitur deus trinitas sedere super Cherubim: & deus filius ad dexteram patris: vel cum deus dicitur ē supra omnia, vel infra, vel extra omnia: & hoc nunq̄ nisi Metaphorice: quia talis respectus proprius non potest esse nisi in corporalibus. Vnde quia prædicamenti situs summam materialitatem importat, sicut prædicamentū passionis importat summam mutabilitatem, quae maxime deo repugnat: ideo Boeth. de trinitate,

S
De situ.

ita duo prædicamenta summe repellit a deo dicens. Sicut & passio[n]e requiri in deo non oportet. Qd non dicit quin haec prædicamenta transferatur in deo, vel proprie vel transumptive: ita q[ui] rati respectus eorū maneat in deo, sicut & aliorum: sed quia in creaturis dicunt accidentia deo maxime repugnantia. Ideo em cū deo. iiii. aliis ostendit q[uod] deo nō attributur nisi sub ratione respectus & nude circumstantiae negatiue, quasi per locum a maiori concludit, q[uod] non oportet situm & passionem in deo querere, quia illa super que respectus eorū fundatur, summe sunt deo indigna: vt sunt motus siue mutatio in passione, ordo partium in toto respectu loci in situ. ¶ Sequit de prædicamēto habitus in quo sunt vestitū esse aut calceatū aut h[ab]mōi, & sunt vestitus aut calceatus quasi contenti a vestimēto aut calceamēto, & est respectus eorū adiuvicē rāq[ue] ei⁹ qd est cōtentū ad continēs & fundatur similiter prædicamentum hoc sicur & p[ro]cedens super continentia, sed passiuam contēti a cōtidente, de quo dicit Philosophus. v. Metaph. q[uod] habitus vel habere uno modo dicitur qd potest acquirere aliquis secundū suam naturā aut secundū suum studium: vt q[uod] homo habet castrū, & vīctores habet ciuitates. & aliter sicut dicitur in prædicamētis, vt habere possessionē, domū, s. vel agrum aut aliquid huiusmodi. Iste modus habendi pertinet non ad prædicamentū sed ad postprædicamentū. Alio modo dicit habere sicut dispositionē informantē, vt cuprum habet formam idoli vel corpus habet infirmitatē, & pertinet similiter ad rationē postprædicamenti, secundū q[uod] vniuersaliter substantia habet accidentia, vel materia formā. Tertio autem modo dicitur habitus dispositio quædā quā habet cōmūnē cōtinens cū contento, & hoc inquantū cōtentū dicit habere continens, sicut est vestitio que est dispositio inter vestientē & vestitum, & in vestito qui cōtinetur a vestimento, & ipse habet proprie vestimentum non econuerso. Alio modo dicitur continens habere cōtentum, sicut scyphus aliquod humidū, vel ciuitas homines, vel nauis nautas. Et secundū Cōmen. ibidem, dicere q[uod] contentum habet continens, sicut animal habet cutem, & arbor corticem, hoc est habitus prædicamentū. Dicere autem q[uod] continens habet contentum, secundū hunc modum dicit q[uod] locus habet locatū, & hoc est p[re]dicamētū vbi. Et vniuersaliter (vt dicit) respectus in hoc p[re]dicamēto, est cōuersus illi q[uod] est in p[re]dicamēto habit⁹. Et isti duo modi sunt ppinqui & eiusdē generis, hoc est manerie. Est em respectus cōparationis inter cōtinens & contentū. Si igit fuerit cōtinētis ad cōtentū est p[re]dicamentū habitus: si ecōtrario, erit de vbi. Vnde sicut p[re]dicamentū vbi, qd est respectus cōtentī habitū ad habēs & cōtinens, de se solū respectū dicit contenti & habitū ad habēs & cōtinēs: & non habet accidentalitatē, nisi propter dispositionem continentie in contento vt dictum est: Sic p[re]dicamentum habitus qd est respectus contenti habitis ad habitum continens, de se solū respectū dicit contenti & habitis ad habitum continens: & non habet accidentalitatē nisi propter dispositionem continentie suę in alio. Et ideo sicut dictum est de p[re]dicamento vbi, cum p[re]dicamentū habitus sumitur in diuinam p[re]dicationē, vt cum dñs dicit vestitus lumine sicut vestimento, & huiusmodi: qd accidentalitatē est in ipso & inherētientē transit in substantiā & subsistēdi rationē manente solo respectu & collatiō ad habitū cōtinēs, sed hoc nullo modo proprie, quia nō nisi corporalibus conuenit proprie, sed solū transumptive. Vnde dicitur in. vi. princi. magis proprie habitus in corpore & circa corpus existentibus secundū eam que est partium diuisionem existeret. Sic igitur patet quomodo res omniū p[re]dicamentorum deo quoquo modo attribuuntur, sed mutatione eius qd rei est in ipsis in substantiā, & qd rationis similiter, prater id qd est ratio in se subsistēdi in p[re]dicamento substantię, & qd est ratio ad aliquid & respectus in p[re]dicamento relationis. Et hoc est qd insinuat Aug. cum dicit. v. de Trini. sic. Intelligamus deum si possimus sine qualitate bonū, sine quantitate magnū, sine indigentia creatorē, sine situ praesentem, sine habitu omnia continentem (hoc est habentem, quia vt dicit Boethius, secundū habitum cōcta possidens regit) sine loco vbiq[ue] totum, sine tempore sempiternum, sine vlla sui mutatione omnia facientē. Vbi subdit qddā bene aduentendū dicens. Quisquis deū ita cogitat, et si nondū potest oīno inuenire qd sit, pie tñ caueat quantū potest aliquid de illo sentire quod non sit. Nec ergo ratio cuiuslibet p[re]dicamēti nec nullius deo est attribuenda, sed aliquorū sic, & aliquorū nō, vt solū substantię & relationis, & non alterius, & nō vni⁹ istorū tantū, sed vtriusq[ue]. & quomodo hoc, vīsum est. Vnde argumēta q[uod] p[er] hoc superius sunt inducta, concedenda sunt. Ad illa vero que contraria his ostendere nitebant̄, est respondendum per ordinem.

Ad primū igit̄ q[uod] in deo sit ratio alīcuius p[re]dicamēti, quia nullū est in eo secundū rē: & tñ aliqua sunt in eo: dicit em bon⁹ & magn⁹ &c. Dicendū ad formā argumēti: licet em ve trā cōclusionē cōcludit: nō tñ vere. Cōcludit em ac si ratio qualitatis & quātitatis essent in deo. Vñ principale dicendū, q[uod] hmōi res p[re]dicant deo vt trālata a p[re]dicamētis: non tñ oportet q[uod] aliquo modo mag-

T

De habi-
tu.

V

Ad pri-

me

C

Summe

X neant: aut secundum rem aut secundum rationem. Ad secundum quod in deo sit ratio cuiuslibet prædicamenti: quia ratio cuiuslibet prædicamenti attribuit negationi qua remouet res cuiuslibet prædicamenti a deo: ergo attribuitur affirmationi qua deo attribuitur: siue ppter siue per similitudinem dicendum quod verum est: quando scdm eandem rem in natura & essentia res pdcamenti alicui attribuitur affirmatiue. ad illam enim semper sequitur ppterius modus siue ppria ratio illius rei, quâtusque in supeminor gradu attribuitur vni que alteri: ut quâtusque sub eminior gradu attribuitur substâtiæ nomen incorporeis creaturis que corporeis: quia tñ scdm eadē re in natura & essentia pdcamenti substantiae attribuitur eis (dico unitate rationis & abstractiois logicæ) ideo modus ppterius pdcamenti substantiae qui est substare accidentibus, conuenit tñ corporeis que incorporeis. Quando atque secundum aliam rem in natura & essentia quod conuenit vni attribuitur alteri: sicut contingit eis que ex creaturis attribuuntur deo, ut supra expositum est: tunc rō ppria pdcamenti non oportet quod sequatur rem secundum illud pdcamentum alteri attributum: quia oīno repugnat quādusque nature rei in illo cui attribuitur, ut dictum est supra. Immo negationi qua remouet res illa cui conuenit, illa rō magis attribuitur: non ratione negationis: quia ipsa nihil ponit, nec rem pdcameti, nec rationem ei: sed ratione rei subiectæ negationi. Procefit autem ratio ac si ratione ipsius negationis ratio pdcamenti ei attribueretur. Vnde sicut substantia vel res cuiuslibet alterius pdcamenti secundum rem qua pdcatur de creaturis: non attribuitur deo: secundum rem enim illam quod pdcatur de creaturis, nulla pdcatio deo alicuius quod est in creaturis est vera: quam secundum Dionysius, affirmations incopactæ sunt: quia nullam compactionem vel inherentiam cum deo substantiam vel accidentalem posse habere res illae: & omnes negationes sunt verae: sic proprietas substantiae vel eiusque alterius pdcamenti nullo modo deo conuenit. Immo quilibet res cuiuslibet pdcamenti ipsa ut est pdcamenti sub suo modo, vere a deo remouet: ita quod illud falso affirmatur quod ex creaturis deo dicitur secundum substantiam, qualitatem, quantitatem: & huiusmodi. Et sic non oportet omnem rationem cuiuslibet pdcamenti deo attribui: licet res cuiuslibet pdcamenti aliquo modo proprie vel improprie deo attribuitur. Ratio tamen alicuius pdcamenti deo attribuitur: et si nulla res secundum naturam rei pdcamenti deo attribuitur, ut dictum est.

Y **Quod arguit primo contra hoc, quod ratio nullius pdcamenti deo potest attribui: quia in ipso non est ratio universalis vel particularis: dicendum ad hoc quod duplex est ratio pdcamenti: una quae conuenit toti pdcamento: ita quod cuiuslibet rei quod est in ipso in se: alia quae conuenit toti pdcamento non nisi ex ordine quem habent res pdcamenti inter se secundum subiectum & supra in linea pdcimentali. Secundum primum modum expositum est supra quod ratio aliorum pdcamentorum conuenit deo: ut ratio subsistendi in se secundum substantiam: & ad aliud essendi secundum relationem: aliorum autem nequaquam. Secundum secundum modum procedit argumentum: & bene concedendum est sicut probat, quod illa nullo modo cadit in deo secundum aliquid pdcamenti vel rem pdcamenti deo attributam. Ad secundum quod ratio pdcamenti est quod fit res cui conuenit esse vel in se vel in alio deus aut non est id cui conuenit esse: sed est ipsum esse: dicendum ad hoc quod duplex est ratio pdcamenti: una quae est ratio constituendi ipsum pdcamentum: & non distinguendi unum ab alio: alia quod consequitur ipsum constitutum, & est ratio distinguendi unum ab alio. Ratio pdcamenti primo modo est illa de qua procedit argumentum, quae constituit pdcamentum substantiae & accidentis, ut dictum est, & bene verum est quod talis ratio substantię aut accidentis deo non conuenit quia nec res ipsa quod talis ratio constituit. Deus enim non est res cui conuenit esse: quasi aliquid extra intentionem rei sit ipsum esse eius: sicut contingit in substantia & accidente: sed est ipsum esse: & non alia intentio quod intentio esse, ut habitum est supra, & sic bene procedit argumentum. Ratio vero pdcamenti secundo modo est illa quae distinguunt pdcamentum substantiae a pdcamentis accidentium: quia consequitur rem pdcamenti constitutam per primam rationem. Hoc enim est communis substantiae & accidenti per primam rationem, quod utrumque significat rem cui conuenit esse, extra cuius intentionem est intentio esse. Sed in hoc differunt, quod substantia conuenit esse in seipso, accidenti vero in alio: & proprietates essendi quae sunt in se & in alio, dant eis rationes illas distinguentes pdcamentum substantiae a pdcemento accidentis. Substantia enim quia est ens in se non in alio, est ens subsistens. Accidens vero quia est ens non in se sed in alio, est ens non subsistens sed alteri inherens. Modus autem inherendi nullo modo deo potest conuenire: & ideo neppotatio pdcamenti accidentis: qua distinguunt contra pdcameti substantie, ut supra dictum est. Sed modo subsistendi verissime deo conuenit: & verius quod pdcameto substantie, ipsi enim (ut dictum est) pdcameto substantie ex hoc solo conuenit subsistere quod habet esse non in alio: sed ex hoc non conuenit ei perfecta ratione sub-**

Z **Ad quartum.**

Arti. XXXII. Quest. V. Jo. CCII.

sum non habet in alio per ulteriorem inherentiam: habet tamen ipsum quodammodo ut inherens ipsi rei: & ita ut accidat ei: sicut sepe dictum est: & per consequens tanquam dependens ab alio, a quo res ipsa participat esse: & sic conuenit ei esse subsistens: quia non in alio ulteriori existens: sed non praedicta subsistens: quia habet esse quodammodo rei inherens, & ut ab alio dependens. Sed deus quia nihil est nisi ipsum esse in se, nullo modo in alio neque ab alio dependens, ut habitum est supra: ideo perfectissime subsistit: & quo ad hoc verissime substantia dicitur, secundum propriam rationem substantiae qua praedicamentum substantiae distinguit a praedicamento accidentis: ita quod ipsum praedicamentum substantiae, & omne esse substantiae creare, etiam quodammodo accidentis est respectu substantiae & esse dei: & sic deus verius substantia dicit secundum propriam rationem rei substantiae quam ipsa substantia praedicamentum: licet forte aliter sit secundum rationem nominis, ut iam patet. CQ;
 autem arguitur primo: quod ratio substantiae non est in deo: quia deus non subsistit nisi respectu substantiae autem subsistit absolute: Dicendum quod ratio subsistendi quae conuenit substantiae quae est praedicamentum in creaturis: nullo modo coenit deo. Ad cuius intellectu sciendum, quod per subsistere quod idem est quod sub alio sistere ut minus ceterum sub magis eorum in linea praedicamentali: quod etiam accidenti coenit: & nullo modo deo: quia in ipso non cadit ratio universalis & particularis: & etiam per subsistere quod est sub alio sistere ut subiectum sub suo accidente: quod etiam coenit obsecutus accidentibus quodammodo, in quantum unum habet esse in alio: quod nullo modo deo coenit, ut iam dicetur, in creaturis subsistere uno modo id est quod secundum se sistere: non in alio: & hoc dupliciter. Vel non in alio ut in subiecto: hoc modo subsistere est proprie propria ratione substantiae: & coenit omni substantiae, & substantiae quae est in materia, & substantiae quae est in forma: & substantiae quae est compositum: & substantiae quae est genitrix siue essentia universalis. His enim quatuor modis dicitur substantia, secundum Planum in viii. meta. Substantia enim quolibet istorum modorum non est alterius nisi sui ipsius & illius cuius est, ut dicit in eodem. Hoc modo subsistere non est nisi secundum se existere: unde & dicit substantia a sic subsistendo, & hoc modo perfectissime subsistit trinitas unus deus: sicut perfectissime habet esse siue existere. Unde de subsistere hoc modo loquitur Augustinus. vii. de tri. vbi dicit. Si aliud est deo esse, aliud subsistere: sicut aliud deo esse, aliud patre esse: relative ergo subsistit sicut relative gignit. Nam ergo substantia non est: quia relativa est. Sicut enim ab eo quod est esse appellatur entia, ita etiam ab eo quod est subsistere substantia dicitur. Absurdum est autem ut substantia relative dicatur. ois ei res ad seipsum subsistit, quanto magis deo: Si tamen dignum est ut deo dicatur substantere. Alio modo in creaturis subsistere id est quod nullo modo in alio sistere. Cum ergo in creatura quilibet sit duo invenire. siue essentiam siue naturam: & rem naturam subiectam participantem naturam: ex quodammodo in omni creatura est invenire compositionem, ut habitum est supra in quadam questione de simplicitate dei: omnem enim quod est in creaturis est aliquid in re creatum vel generatum aut factum participans esse & essentiam ita quod sicut nihil humanum in creatura est suum esse prædicatione per identitatem: sic nihil est sua quiditas siue essentia sua: Sicut enim homo non est ipsum esse sed participans esse: sic non est humanitas: sed participans humanitatem: & similiter est de quacumque creatura spirituali: quantu[m]cumque simplici & sic in omni creatura id quod est re & natura, est quoddam ex his in composito ex natura & essentia tanquam materiale in eo, & similiter ipsa essentia tanquam formale: & similiter in composito ex vera materia & forma virtutibus & materia & forma habet esse in composito ex eis: Hoc ergo modo subsistendi in nulla creatura subsistere dicitur substantia quae est essentia: neque substantia quae est res subiecta ei: siue fit simplex: siue composita: neque materia neque forma ipsum componentia: sed solum participans essentia aliqua ut forma qua habet esse aliquid. Unde humanitas non est substantia subsistens: quia non habet esse nisi in alio, cuiusmodi est compositum ex anima & corpore: neque illud compositum dicitur subsistere: quia non subsistit nisi sub humanitate: neque similiter anima neque corpus: quia non habent esse nisi in alio ut pars: sed solum per se debet dici subsistere homo, quod est compositum participans humanitatem & informatum humanitate. Non dico quod homo per se subsistat ut est compositum naturae ex anima & corpore non inclusio in suo intellectu conceptu humanitatis participata: sed ut est compositum ex eo quod est naturae in ipso: & ex humanitate participata, inclusio utroque in intellectu uno, & hoc quod sic subsistit, vere habet rationem suppositi: non autem id quod est sub humanitate participata: nisi intelligamus substantie dicitur substantia ex essentia & supposito. Nec etiam adhuc totum participans essentia, ut includit in se rationem rei participantis & essentie participatae vere ex hoc habet rationem suppositi nisi sit in se separati existentes. Unde compositum ex corpore & anima ratione participantis essentia assumpta in personalitate Christi, subsistere non dicitur neque esse suppositum.

A
Ad gratias.

B

Cij

Bumme

vt scdm hoc nihil in creaturis dicatur vere subsistere nisi substantia individua ab omnibus aliis separata & distincta. Et secundum hoc dicitur deus maxime subsistere & verissime substantia: quanto in subsistendo minime dependet ab alio: non tamen ex hoc habet ratione suppositi: quia hoc est subsistere quod conuenit deo quod est trinitas, ex opposito contra subsistere quod conuenit creaturis. Trinitati ei non conuenit aliquod ratione suppositi absoluti, ut infra declarabitur, nisi exterius modo suppositi ad ratione substantias & secundum se entis: quo modo exterius Augustinus cum dicit secundum de trinitate capitulo XI. Nec aliud probet voces factas ad Adam a trinitate factas intelligere: sed etiam personae demonstrantes eiusdem trinitatis accipere. Quod autem ratio huiusmodi suppositi non conuenit ei ad modum quo conuenit in creaturis: ex hoc patet: quod suppositum ex hoc dicitur in creaturis quod est res & natura quadam sub esse singularis & determinatis, in quo stat diuisio ipsius rei considerat sub ratione universalis: & quod individualiter participat ratione essentiae, quod per se est forma speciei & participat a specie: ita quod omne suppositum creature habet in se naturam speciei per eius separationem ab eadem ut est in alio supposito. Separatione dico non totum in tegri: sed universalis. Habet etiam in se formam quoniam est quiditas individuata: & ita per eius separationem ab eadem ut est individuata in alio. Callias enim est iste homo participans hac humanitatem. In ipso enim stat hominis diuisio tanquam universalis speciei: & in ipso sit humanitatis individuatio tanquam singulariter participata. Homo enim non participat ab isto homine: quia iste homo est homo: nec in ipso individuatur: sed per ipsum dividitur humanitas vero participatur ab ipso: quia ipse non est humanitas. Unde nec humanitas dividitur per ipsum: quia ipsa de se nec est universalis nec singularis: sed individuatur in hoc & in alio, in quantum singulariter ab ipsis participatur. Non enim est proprium hoc nisi quod est huiusmodi. Et sic in quolibet tali ratione suppositi sumit ex specie diuisione & essentiae in diuisione, quod aliquam compositionem faciunt in supposito, secundum supra determinatum modum. Igitur hoc modo impossibile est cadere rationem suppositi in deo: quia in ipso non cadit talis compositione neque specie diuisio neque essentiae participatio: & ita neque cadit in ipso huiusmodi ratio substantiae, quae est, sicut subsistere. Dico quantum est ex parte diuisione essentiae & naturae. Quatum enim ad modum significandi deitas significat in deo sub ratione essentiae, ut quae habet aliquid esse deus. Deus autem significat sub ratione habentis in se deitatem, non dico participatus. Et quo ad hoc solummodo aliquae rationes substantiae absolutae potest intelligi in deo: similiter aliqua ratio absoluti suppositi: quemadmodum intellexerunt philosophi in deo unum suppositum absolutum. Secundum quam etiam rationem Augustinus loquitur de supposito trinitatis, ut dictum est. In quo quidem supposito ratione simplicitatis quod in eo & in entia est equalis, bene dicitur quod deitas est deus & econuerso: licet non dicatur quod humanitas sit homo aut econuerso. Nec tamen sub hoc nomine deus oīno significatur deitas, ut absolute: sed ut sub aliquo, ratione respectus, ut patet loquendo de significato huius nominis deus. Et sic absolute dicendum quod deo non conuenit aliquod ratio subsistendi absolute: sicut conuenit substantiae quae est praedicamentum: siue quae est in praedicamento: ita quod non conueniat ei alia ratio substantiae quam in se existere non in alio ut in subiecto, quod enim subsistit secundum suppositum, hoc non est per specie diuisione: neque per essentiae individuationem: sed essentiae & speciei quae omnino id ipsum sunt per ratione & intentione communicatione: quemadmodum non potest fieri nisi per relatiuam distinctionem: ut in deo impossibile sit ponere rationem suppositi nisi relatiui, ut exponeatur est loco suo.

C **A**d id quod arguitur secundo, quod deo non conuenit ratio praedicamenti substantiae: quia ei non conuenit subsistere: quod est propria ratio substantiae: dicendum quod substantia dicitur a subsistendo: & hoc potest esse vel in se vel sub altero stando. Secundum primum modum subsistere est essentiale praedicamento substantiae: & non potest non conuenire substantiae creatae in quantum substantia est. Unde conuenit omnibus substantiae creatae: etiam si aliqua esset absoluta ab omni accidente. Subsistere vero secundo modo potest esse dupliciter, vel accidenti, vel superiori in linea. Primo modo accidentale est praedicamento substantiae: sicut accidentale est ei quod ei inherenter praedicamenta accidentium. Secundo modo generale est omni praedicamento propter generalissimum in eo. Et primus modus subsistendi (ut dictum est) verissime deo conuenit. Secundo autem modo, de quo procedit argumentum, nullo modo ei convenit: & forte ab illo facta est ipsius nominis praedicamenti substantiae. Propter quod licet deus secundum primam proprietatem rei subiecte verissime dicitur substantia, secundum proprietatem tamen nominis a qua ipsum nomen imponitur, substantia proprie dici non potest, dicitur Augustinus VII. de trinitate capitulo 4. Sicut ab eo quod est esse appellatur essentia: ita ab eo quod est subsistere substantia dicimus. Absurdum est autem ut substantia relativa dicatur, omnis enim res ad seipsum subsistit: quanto magis deus! Si tamen dignum est, ut dicatur deus subsistere. De his enim rebus recte intelligitur, in quibus subiectis sunt quae in aliquo subiecto esse dicuntur: sicut color aut forma in corpore, & cetera. Unde propter proprietatem rei dicitur Augustinus V. de trinitate capitulo II. Est sine dubitatione substantia. Et per

Arti. XXXII. Quest. V. fo. CCIII.

pter impropositatem nominis subiungit. Vel si melius appelletur essentia, quā greci vfan vocant. Si tñ (vt ait in eodem) nō translatue ac per similitudinē, sed proprie de illo aliquid dici ore homi nis potest. Tertio similiter modo non potest dici subsistere: quia nō est in prædicamento, vt visum est supra. CQd arguitur qd in deo sit solum ratio substantiaz quia esse in se vel in alio diuidunt to cum ens: & deus nullo modo habet esse in alio: sed tñ in se: & hęc est ratio substantiaz: dicendū qd hoc verum est secundum intentionem philosophorum qui p̄dicamentum relationis numerauerit inter p̄dicamēta accidētū: quia secundum eos relatio secundum esse nulla est nisi fundata in ali quo accidente substantiaz. Propter quod etiā relatio accidit substantiaz: sicut similitudo fundat su per albedinem. Relationem autem nullam realem fundari dixerūt super substantiam: sed omnem relationem fundatam super substātiā, vt est relatio identitatis & diuerſitatis in substātiā, dicebat relationem esse secundum dīci. Secundum veriorem autem sententiam Theologorum qui veram relationem realem fundari vident in diuinis personis super substātiā abq; ci accidente, ē in se vel in alio non diuidunt totum ens: sed est tertium membrū qd est ēē ad aliud, vt p̄dicamētum relationis distinguatur contra p̄dicamentum substantiaz & contra p̄dicamenta accidentium quātum ad suā ppriā rationem, quae est alia a ratione accidētis vt accidens est: & substātiā vt substātiā est: licet in creaturis (in quib⁹ solis Philosophi ponebant esse p̄dicamentum relationis & relationē scdm esse) secūdū ipsos phos incidat inter p̄dicamēta accidentiū. Quorū opinionē Ariani in hoc tenētes pbare nitebantur in deo distinctionem personarum esse secūdū substātiā non secundum relationem: quia in deo nullum cadit accidens. Arguebat em sic, vt dicit August. v. de tri. ca. iiii. Quicquid de deo dicit vel intelligit, nō secundū accidens sed scdm substātiā dicitur. Quapropter ingenitum esse est patri secundum substātiā, & genitum esse filio secundum substātiā est diuersum autē est genitū esse: & ingenitum esse: diuersa ē ergo substātiā patris & filii. Vbi Aug. postq; ex medio eorum quo supponebāt de deo nihil dici posse nisi secundum substātiā vel secundum accidens arguit contra eos cap. 4. & probat qd nihil de deo possit dici secundum accidēs: qd in eo nullum omnino cadit accidens: & in fine respondendo formae argumēti eortū dicit. Nihil in eo secundum accidens dicitur: quia nihil ei accidit: nec tamen omne quod dicitur secundum substātiā dicitur. In rebus enim creatis atq; mutabilibus quod non secundum substātiā dicitur restat vt secundum accidens dicatur. omnia enim accidunt eis quae vel amitti possunt vel minui: & magnitudines & qualitates: & qd dicitur ad aliquid, sicut amicitiæ, ppinquitates seruitutes, similitudines, equalitates: & si qua huiusmodi sunt, & fitus & habitus & loca & tēpora & opa atq; passiōes. In deo autem nihil secundum accidens dicitur: quia nihil in eo mutabile est. Nec tamen omne qd dicitur secundum substātiā dicitur. dicit em ad aliqd: sicut pater ad filii & filius ad patrem: qd nō est accidens. Si vero qd dicitur pater ad se diceretur nō ad filium: & qd dicitur filius ad se diceretur non ad patrem: secundum substātiā diceretur & ille pater & ille filius: sed quia pater non dicitur pater nisi ex eo qd est ei filius: & filius non dicitur filius nisi ex eo qd habet patrem: non secundum substātiā dicuntur haec: quia non quisquis eorum ad scipium: sed ad inuicem atq; ad alterum ista dicuntur: negi secundum accidens: quia & qd dicit pater & qd dicitur filius: æternum atq; immutabile est eis. Quamobrem quis diuersum sit patrem esse & filium esse, non est tamen diuersa substātiā: qd hęc non secundum substātiā dicuntur: sed secundum relationem: quod tamen relatiū non est accidens: quia non est mutabile. Vnde concludit duos modos p̄dicandi, secundum substātiā. s. & relationē, semper accipiendos esse in diuinis: iuxta qd supra determinauimus rationes duorum p̄dicamentorum, substātiā. s. & relationis, manere in deo. Dicit ergo ca. viii. Quapropter illud p̄cipue teneam⁹: quicquid ad se dicitur p̄statiū illa & diuina trinitas, substātiāliter dīci: qd autem ad aliquid, non substātiāliter sed relative. CQd arguitur, qd non solum ratio substantiaz & relationis in deo cadat: sed etiā actionis: qd quod ad faciendum attinet, fortasse de solo deo dicitur. Dicendum qd verum est secundum naturam rei quae est principiū a quo est actio: quia ipse solus facit ita qd non fit: & in omnibus quęcunq; fuit, ipse principaliter agit & immediate: sed in quibusdam natura coagit: sicut eius instrumentum, propter quod apposuit fortassis. Et hoc modo concessum est qd res actionis proprie de deo dicitur quo ad naturam rei scilicet, nullo aut modo quo ad rōnē p̄dicamenti actionis, vt supra exposi- tum est. Nec loquitur ibi Augustinus de facere quantum ad p̄dicamenti rationem. Ad illud quod arguitur, qd ratio p̄dicamenti actionis debet cadere in deo: quia puram rationem res- eius dicit in agente: dicendum secundum Philosophum in primo & decimo Ethico, qd est qua- dam actio quae est operatio manens in operante: & talis est omnis diuina actio inquantum actio est: & est æterna & manens semper: quia non est nisi sua substātiā: qualis non conuenit alicui

C iii

D
Ad septi-
mum,

E

F
Ad octa-
uum,

G
Ad nonū,

Bumme

creatura. Est autem alia actio quae est factio alicuius in ipso agente quod accidentale est substantiae agentis: ut est omnis illa actio qua Philosophus appellat operationem: cuiusmodi actio secundum P[ro]m[ptu]m est opus beatitudinis. & hec non oculenit aliquo modo deo. Alia vero actio est quae est factio alicuius extra agentem per motum qui fluit ab agente in passum. hec est actio quae pertinet ad praedicationem actionis: quia deus agit de nouo ex tempore non per aliquam transmutationem suam: quia non est h[oc]m[od]i actio re aliud a sua actione eterna intra: sed dicit noua in quantum secundum determinationem per eius voluntatem antiqua & aeternam nouus effectus proficit in creatura: quae statim realem respectum ex hoc habet ad deum: & deus econuerso respectum secundum rationem solum ad creaturam, quo de nouo dicitur creare vel facere aliquid: & esse creator vel dominus. Q[uod] si creaturam fieri de nouo a deo non ponit aliquam realem transmutationem in ipsa creatura, non pertinet adhuc h[oc]m[od]i actio ad praedicationem relationis: quia illa actio quae pertinet ad praedicationem actionis non fundatur nisi in motu, ut dictum est. Si vero dicat aliquam realem transmutationem in ipsa re creatura: aut si agat mouendo corpus aliquod localiter vel aliquo alio modo: quemadmodum mouentia mota mouentia naturalia: tunc h[oc]m[od]i actio tam in deo quam in creaturis pertinet ad praedicationem actionis: & habet realitatem & actualitatem suam totam in passu per motu ut in quo fundatur: per quem motu passu realiter referit ad agerem: non autem eodemmodo. & hoc tam in agere naturali quam supernaturali. Et semper secundum realitatem suam praedicationem actionis & passus non habet esse nisi in passu. Propter quod dicit Philosophus in Physicis: quod actionis est actus huius in hoc: & quod agere denominatur ab eo quod realiter est in alio. Vnde quia actio quam est in deo ab interiore, non fundatur super motum, illa nullo modo neque respectus quem importat pertinet ad praedicationem actionis: & cum hoc ratio de praedicatione actionis ut pura est, cum transferre in definienda in rationem communem relationis que continet respectum supremum praedicatorum secundum determinacionem supradictam. Et secundum hoc ratio praedicationi actionis ut actionis non cadit in deo nisi sub ratione ceteris relationis: sicut neque etiam propria ratio vel ratio praedicationi relationis, ut est unum praedicamentorum in creaturis. Ad aliud, quod praedicamentum relationis aut ratio eius non potest esse in deo: quia habet esse debile: Dicendum quod illud non intelligitur nisi quo ad suam realitatem & actualitatem: quia non habet eam nisi per aliquid super quod fundatur ut dictum est. Ratione autem respectus simpliciter non habet esse debile sed forte. Est enim ita verum esse in genere suo ad aliud esse, quam in genere suo secundum se absolute esse. Ad ultimum quod ratio substantiae cum sit minime dependens: & ratio relationis cum sit maxime dependens: non possunt esse simul in eodem: dicendum quod aliud est ratio siue respectus, aliud vero dependentia: & accidit relationi dependentia propter debile esse super quod fundatur: qualiter habet creatura ad deum comparata. Ex natura autem relationis vel respectus simpliciter nullam rationem dependentiae ab alio dicitur: sed solum esse ad aliud: nec vel modo repugnat ei quod est in se esse: immo summe congruit ei, quanto enim aliquid in natura & essentia sua magis est absolutum, tanto minus est dependens ab alio: & magis alia dependet ab ipso: ita quod illud quod est summe absolutum & purum esse simplicissimum, ut est deus, ab eo omnia alia in suo esse habent dependentiam: & omnia realem respectum ad ipsum: & ipse econverso respectus rationis ad illa: ita quod ad plura vel plures respectus habet quam omnia alia: & non solum ad ea quam sunt extra ipsum: immo propter simplicitatem & puritatem & absolutionem esse eius, habet in seipso tales respectus, quales in nulla creatura possunt iueneri: ut sunt respectus personales, ut infra videbitur.

Articulus XXXIII.

Equitur Art. XXXIII. de proprietatibus communib[us] substantialibus diuinae essentiae a creaturis attributis in speciali. Et generalia essentialia attributa diuina pertinent vel ad intellectum vel ad voluntatem in deo, ut patet ex consequenter determinandis, ideo circa ea quae sunt diuini intellectus & voluntatis versat tota consideratio de huiusmodi attributis: circa quae tria sunt consideranda.

Primum absolute de eis quae pertinent ad intellectum: quia intellectus preius est ad voluntatem.

Secundum est absolute de illis quae pertinent ad voluntatem.

Tertium de eis quae pertinent ad ambo, comparatis ad invicem.

Et quia ad perfectionem intellectus quatuor concurrunt, intelligibile

ut obiectum, ipse intellectus ut potentia intellectiva, intelligere ut actus eius, notitia siue scientia de intelligibili ex actu intelligendi habita in intellectu tangi habitus: idcirco circa primum illorum restant quatuor inquirenda.

H
Ad decisio
mam.

I
Ad unde
cimum,

Arti. XXXIII. Quest. I. Fo. CCIIII.

Primum de intelligibili. Secundum de intellectu.
 Tertium de notitia intellectus. Quartum de ipso intelligere.
 Et quia intelligibile inquantum est intelligibile & obiectum intellectus, habet rationem veri, ideo circa primum istorum restant duo querenda.
 Primum, de ratione intelligibilis in ipso simpliciter. Secundum, de ratione veritatis in eo.
 Circa primum istorum queruntur tria.
 Primum: utrum deus sit intelligibilis.
 Secundum: utrum deus seipso sit intelligibilis.
 Tertium: utrum ratio intelligendi deum sit ratio intelligendi omnia alia ab eo.

Ista primum arguitur quod deus non sit intelligibile aliquid. Primo sic. In infinitu in-
 quatu infinitu incognitu est. Secundu Pm pto physi. incognitu inquantu incogni Quest. i.
 tu no est intelligibile. quod intelligibile inquantu intelligibile est cognoscibile. De autem Arg.
 pliciter & omnino infinitus est, ut infra videbit. ergo &c. Secundo sic. intelligi-
 bile est principiu formale actus intelligendi in intelligente, ut habitum est su-
 pra. Deus non est principiu formale actus intelligendi in aliquo, non in seipso: quod
 intelligere in deo est esse: esse autem est primus conceptus in deo: non habens ci-
 no principium. neq; in alio: & hoc neq; p suam essentiam: quia ipsa nullius est forma informans, ut ha-
 bitum est supra. Neq; per speciem aliquam suam, eo q nullam potest habere, ut infra videbitur. er-
 go &c. In contrarium est. quoniam ipsa est summa & prima veritas, ut infra videbitur. Veritas autem est p In opposi-
 te obiectum intellectus. & omne tale intelligibile quoddam est. ergo &c.

Dicendum ad hoc: q secundum Auicen. viii. metaphy. ca. xxxvii. causa in hoc q
 res no intelligit materia est. esse vero formale est et intelligibile: & hoc est et qd postq gescit in re ipa Responsia
 sit p illud rei intelligetia in effectu. Quarto igit aliqd est materiale magis, tanto min est intelligibile: &
 quanto magis formale, tanto magis intelligibile. Vnde & Pius. ii. metaph. vult q materia prima no
 est intelligibilis nisi secundum analogiam quam habet ad formam: & q illa q sunt separata a materia: & si a nobis
 difficile intelligitur: hoc est non propter ipsas res: sed propter nos. vbi dicit Comen. Cui difficultas con-
 prehensionis entium sit duobus modis, rectum est ut difficultas in rebus quae sunt in fine verita-
 tis. scilicet in primo principio & in principiis abstractis a materia, sit ex nobis no ex ipsis. quoniam cu abstracta
 sunt, intellecta in se naturaliter sunt: non sicut formae naturales. Difficultas enim in istis est ex se ma-
 gis q ex nobis. Vnde materialia ut intelligantur eagent abstractione: quia non per suam essentiam si-
 cut immaterialia: sed solam per suam speciem intelligibilia sunt, ut infra habet declarari. Quia igit
 tur, ut habitum est supra, Deus summe immaterialis est: & in actu: concedendum est q ipse quantu in se
 est summe intelligibilis est: & sui manifestatiuus apud intellectum. Propter qd dicitur q deus lux
 est. Sicut enim lux inter corporalia sume visibilis est & manifestatiua & declaratiua sui apud visum cor-
 poris: sic deus summe intelligibilis est & manifestatiuus & declaratiuus sui apud intellectum quemadmodum:
 erit deficit intellectus creatus ne possit splendorem intelligibilitatis eius sustinere: sicut deficit oculus
 vespertilionis, ne possit sustinere splendorem solis. iuxta illud Philosophi. Dispositio intellectus in ani-
 ma apud illud quod est in natura valde manifestum, similis dispositioni oculorum vespertilionis
 apud lucem solis. vbi dicit Comen. Quia dispositio intellectus de re intelligibili est sicut dispositio sen-
 sus de re sensibili, assimilauit virtutem intellectus in comprehendingo intelligibilia abstracta, debili-
 fimo visui in sentiendo maximum sensibile, & hoc pro statu huius vite. Vnde & de intelligibilibus ra-
 tionibus in deo, dicit August. xiii. lib. de trini. Ad quas metis acie peruenire paucorum est: ut cum
 peruenitur quantu fieri potest: no in eis manet ipse peruenitor: sed velut acie reuerberata repellitur
 & fit rei non transitorie trahitorie cogitatio. Quomodo autem secundu istum modum deus intel-
 ligitur a nobis in praesenti, expositum est supra. In futuro autem aliter erit, quando videbimus eum
 sicuti est: quando cognoscam sicut & cognitus sum: secundum q dicitur. i. Ioan. iii. de quo inferius de-
 bet esse sermo.

Ad primum in oppositum q infinitum inquantum infinitum incognitum est
 &c. Dicendum q hoc verum est ad literam de infinito corporali: quod illa infinitas est a materia, ut i-
 fra dicet: & materia (ut dicti est) priuat ratione intelligibilis. No autem de infinito spirituali: cuiusmodi est de?
 ga hec infinitas est a forma, ut infra dicet: & forma (ut dictu est) est principiu intelligendi. Vnde quanto
 aliquid magis est formale & infinitum infinitate formae, tanto est magis intelligibile quantum est ex se
 licet non intellectui indisposito, ut dictum est. Vnde si illud dictu Philosophi extenderet velis ad infinitum

Ciii

Bumme

secundum formam, dicitur quod infinitum inquantum infinitum incognitum est quo ad intellectum creatum, ne possit comprehendere ipsum quo ad rationem infinitatis eius: quia sic solus seipsum intellegit. Non tamen ita incognitum est ei quoniam aliquo modo ab ipso cognosci & intelligi potest cōtemporando se sicut vult: quia non naturaliter & de necessitate imurat, sed voluntarie quos vult & quantum vult. Vnde dictam comparationem de intellectu nostro & oculo vespertilionis expones. Cōmen. dicit quod hoc non demonstrat res abstractas intelligere esse impossibile nobis: sicut inspicere solem impossibile est vespertilioni: sed solum notat difficultatem. Vnde & licet esset omnino simile ut nullo modo posset deus intelligi ab intellectu creato propter excellentiam splendoris eius: sicut neque videri lux solis ab oculo vespertilionis: immo quod quantum est ex parte naturae, multo magis visibilis est lux solis ab oculo vespertilionis, quam naturaliter diuina essentia a mente creata: nihil minus tamquam quantum est ex se maxime esset intelligibilis: sicut solis lux maxime est visibilis. Ad secundum quod deus in nullo est principium formale intelligendi. Dicendum quod falsum est: immo est principium formale intelligendi omni intellectui immediate videnti sive intelligenti nude deum sive diuinam essentiam: & hoc non per speciem aliam a sua essentia, ut dicitur in quest. sequenti: sed per partem & nudam essentiam. Et quod arguitur quod non potest esse principium intelligendi in seipso: quia intelligere eius est esse ei: & esse non habet principium in ipso: dicendum secundum predicta, quod licet idem sunt re in deo esse & intelligere, differunt tamen ratione: ita quod ratio esse praecedit secundum rationem intelligendi rationem ei: quod est intelligere. Omne enim intelligens est in actu ens non exterior. Et non solum ratio eius quod est esse praecedit rationem ei: quod est intelligere: sed & ratio eius quod est vivere & quod est essentia & vita. Ita enim quatuor in deo, esse, vivere, vita, & essentia, pertinet ad unam rationem & primam in deo: post quam secundum ordinem & discursum rationis nos intelligendae sunt omnia alia. Et differunt ab aliis proprietatibus & attributis. Significat enim quatuor ista esse sub ratione simpliciter & actus primi: licet differenter, ut supra determinatum est. Proprietates autem entis & esse dei, quae sunt unitas, simplicitas, immutabilitas, aeternitas, significant rationem cuiusdam unitatis & identitatis ipsius essentiae in se: licet diversimode, ut supra patet ex predictis. Et sequuntur illa immediate ea que in deo significant sub ratione esse: attributorum autem omnium rationes sequuntur tertio tantum rationes pertinentes ad actus secundos, qui sunt intelligere & velle, & quasi eliciti ipsorum ex substantia ente & vivere: ita quod ordine nostri intellectus in intelligendo illae quatuor rationes que complectunt actus secundos quae sunt intelligere & velle, in deo se consequunt: & hoc contrario modo cum eis que pertinent ad actum primi qui est esse. In illis enim rationes summa actualitatis que significat nomine esse simpliciter dicitur, est prima: & illam alias consequuntur ut dictum est. In his autem rationes actualitatis in actu qui est intelligere vel velle non est prima: eo quod se habet actus ut elictus a substantia. Elicitus autem inquantum elictum ab aliquo est elictus, ut ab intellectu & volitu tanto a potente intelligere & velle, & potentia hominis qui determinatur per obiectum intelligibile & volibile. Ut etiam actus hominis elicantur, ratio eliciendi sunt notitia & amor. Ideo enim rationes obiectorum necessariae sunt prime, & potentiarum secundae: & habituum tertiae: & actus ultimae, ut magis patebit singula exequendo. Propter quod ergo licet ipsum esse sub ratione ipsius esse, eo quod est omnino prima ratio intellecta circa deum, ut habitus est supra, non potest habere aliquid ut principium sui in deo: intelligere tam sub ratione ipsius intelligere: quia habet alias rationes praecedentes, bene potest habere aliquid in deo ut principium, cuiusmodi est ipsum diuinum esse sive diuina essentia inquantum habet rationem intelligibilis vel intelligentis, ut dictum est. Quod similiter arguitur quod deus non potest esse principium in alio per speciem: bene verum est, ut alias exponendum est. Est tamen principium formale intelligendi in alio per suam essentiam, per presentiam suam mouentem ad actum intelligendi: licet non informantem, & quomodo hoc, exponendum est loquendo de cognitione creaturae rationalis circa deum.

O
Ad tertium

P
Quest. II.
Arg.

Ista secundum arguitur quod deus non est seipso intelligibilis. Primo sic. quod seipso est intelligibile, praesens intellectui necessario immurat ipsum ad intelligendum: & hoc secundum omnem modum quo est intelligibile. quoniam si non, ad hoc quod intelligatur requiritur aliud ab ipso, & ita non est seipso intelligibile. deus praesens est omni intellectui: quia & omni creatura, ut infra debet ostendi. ergo &c. consequens est falsum ut patet, ergo & antecedens. Secundo sic. si deus seipso est intelligibilis, cum deus deitate sit deus, deitate esset intelligibilis: quia quod rei seipso conuenit, conuenit ei eo quod habet esse id quod est. consequens est falsum. tunc enim deitas esset propria ratio intelligibilitatis, quod non est verum. quoniam propria ratio qua aliquid est intelligibile, veritas est: sicut bonitas qua est amabile. Ratio autem veritatis in deo alia est a ratione deitatis. Deus enim de

Artic. XXXIII. Quest. II. Fo. CCV.

cate deus est: & non veritate: & veritate intelligibilis non deitate: sub ratione qua deitas est. quæad secundum secundum Aug. de⁹ deitate de⁹ est: & non paternitate, paternitate autem pater est: & non deitate. ergo &c. Tertio sic. quod non est intelligibile nisi alio a se, non est intelligibile seipso. De⁹ est hinc: quod non in; intelligitur etiam a beatis nisi per aliquam speciem sui: qua intellectus beatorum informatur ut educatur de potentia ad actum: quia ipsa divisa essentia nullius est forma inherens. Unde dicit Aug. ix. de trini. ca. August. xi. Cum deum nouimus sit aliqua dei similitudo: tamen inferior: quia in inferiore natura est. Et Hugo. go dicit super primum cap. c. hier. q. angelici spiritus habent signa & demonstrationes propter quas de iuisibilibus dei & valde occultis & secretis & absconditis intus immaterialiter & iuisibiliter & simpliciter erudiuntur. quae quidem quartum ad illam multum iuisibilem lucem & inaccessibilem deitatis quasi foris sunt: & procedunt ab intus in demonstratione. ergo &c. In contrarium est. cum enim In opposit. deus si seipso non est intelligibilis, necessario est alio aliquo intelligibilis, & omne per aliud reducatur ad per se quia aliter esset procedere in infinitum. esset igitur aliquid aliud a deo seipso intelligibile & deus per illud. consequens est falsum: quia tunc aliquid esset prius & nobilior & simplicius deo, ut pater ex se. ergo &c.

Hic sciendum in principio quod ista questio queritur de eo quo deus debet dici in intelligibilis esse: tanquam eo quod est propria ratio secundum quam dicit esse intelligibilis: utrumque deitate debet dici Resol. quod intelligibilis: sicut de deitate de⁹: utrumque deitas sit propria ratio quod de dicit intelligibilis: sicut est propter propria ratione quod esse de⁹: & sicut paternitas est propria ratione quod de est pater: an cum deitate regat aliqd ratione cuius non seipso ut deitate: sed quodam alio intelligibilis sit. Et sic quod est questio: utrum deus sit per se siue secundum se intelligibilis: seu, utrum ista propositione sit per se vera, deus est intelligibilis. Cum igitur diversum & multum nobis notum est quod vnu & idem, ut dicit Philosophus i. x. meta. & seipso dicit aliqd alteri conuenire, excludendo aliud tanquam necessarium ad hoc quod illud conueniat ei: ad inuestigandum igitur veritatem questionis: quia plures fintur habet questione sic generaliter pposita: oportet vide re modos quibus posset poniri de⁹ esse intelligibilis alio a se. Alio dico re, ut sic prior via remotionis abnegamus modos quibus non est dignum dici eum intelligibilem propter aliquid aliud a se. Deinde secundo via eminentie affirmemus modo contrario ipsum esse intelligibilem ex se. eo enim modo quo non est intelligibilis sine aliquo alio a se, re vel ratione, non est intelligibilis seipso: & eo modo quo est intelligibilis absque omni alio, debet dici esse intelligibilis seipso. Hic est enim rectus ordo & processus ad inuestigandum diuina, ut habitum est supra. Et ut melius propositum nostrum percipiatur in simili de visibili oculo corporis quod maxime proportionatur intelligibili oculo mentis. Sciendum quod aliquid dicitur esse visibile aliquo alio a se, non seipso precise, triplici modo. Primo modo tanquam specie actum videndi in oculo perficiente. Secundo modo tanquam medio ad actum videndi disponente. Tertio modo tanquam obiecto actum videndi inchoante. & est quilibet istorum modorum subdistinguendus, ut patebit in punctione. Visibile enim esse non seipso solo: sed & alio a se tanquam specie informantem visum ad perfectendum actum videndi, contingit dupliciter: aut tanquam specie siue forma qua videns eleuatur & roboratur ut visibile videnter attingere & in ipso acte visus figere possit: aut tanquam specie siue forma qua videns actum videndi elicit. Primo modo color non est visibilis seipso: sed per formam sanitatis & potentiae naturalis in oculo. De qua dicit Philosophus secundo de anima, quod sensituum prima immutatio fit a generante & secundum actum producente in ipso potentiam videndi & dispositionem naturalis sanitatis sine qua non mutaretur. Secunda vero sensituum immutatio fit a sensibili obiecto retinendo in se impressionem suarum specierum: & sic color non est visibilis seipso ab oculo corporis: sed per speciem suam oculo imprimetur ut imaginem eius qua ipsum educit de potentia videndi ad actum. Si igitur questione istam de intelligibilitate dei generaliter intelligamus respectu cuiuslibet intelligentis: & principiis creati: quia respectu sui ipsius in intelligendo se ipsum ipse seipso precise intelligibilis est a se ipso, ut patebit in questionib⁹ quod deus intelligit se: sic inquam respectu intellectus creati intelligentio questionem pro isto modo & pro aliis sequentibus: Sciendum quod si deus dicitur non intelligibilis seipso: sed aliquo alio: hoc non contingit nisi ratione excellentiae & nobilitatis in sua intelligibilitate: & ratione defectus & imperfectionis ex parte intelligentis. Vnde quia in omni alio a se intuerit aliquem defectum & imperfectionem ad intelligendum se simpliciter & absolute, a solo seipso est seipso in intelligibilis: & a nullo alio nisi per aliquid aliud quod requiritur in intelligenti super eius dispositiōnem naturalem, quantūcum sit creatura in gradu naturali eleuata. Vnde secundum primum modum intelligendi per aliud supernaturalia intellectus cuiusque creati, ut deus intelligibilis sit ab ipso requiritur aliqua dispositio supernaturalis sanitatis, qua tanquam dono alicuius gratiae supernaturalis intellectus vigoratur, & acumen visus purgatur supernaturaliter secundum quod infra videtur.

Cv

Summe

bitur in questionibus, quomodo De^o intelligit ab intellectu creato. De quo tamē breviter loquitur Augustus, in primo sol. sic inquiens. Mentis quasi sunt oculi sensus animæ: ratio in mentibus est ut in oculis aspectus. Animæ opus est, ut oculos sanos habeat, quib^o iam bene vti possit. Oculi sani mē est ab omni labore corporis pura. qd nihil aliud præstat q̄ fides primo: quæ re vera sufficit ut intelligatur deus in ænigmate: sed ut altius intelligatur donum alterius gratiæ requiritur. Secundum q̄ patet ex supra determinatis. Et hanc sanitatem in vita eterna tribuit perfecta charitas. De intelligendo per aliud secundo modo, dicunt aliqui eodem modo sicut de precedentia q̄ videlicet sicut ad hoc q̄ color videatur, non solum requiritur q̄ sit forma sanitatis in oculo, sed etiam requiritur species coloris qua informetur: sic ad hoc q̄ deus intelligibilis sit ut actu ab aliquo intellectu creato intelligatur, non solum requiritur forma sanitatis supernaturalis in oculo mentis, sed etiam requiritur species aliqua rei intelligibilis impressa, ut forma inherens intellectui. Secundum q̄ probat tertia ratio suprainducta, & declarant etiam ut videtur auctoritates duas ad hoc inductæ. Una de quid de hoc sentiendū sit videbitur respondendo ad rationem illam, & exponendo auctoritates pro ipsa inducetas. VISIBLE autem esse nō scipio solo, sed per aliud a se tanq̄ medio ad actum videnti disponente: similiter contingit dupliciter. aut tanq̄ medio ad actum videnti illustrante, quæcum modum color non est visible scipio, sed mediante luce. Secundum q̄ dicit Philosophus in secundo de anima. Color est motuum visus secundum actum lucidi. aut tanq̄ medio obumbrante, & visible videnti contemplante, quæadmodum sol fulgens ab oculo debili non valet videri nisi in nube. Primo modo male intelligentes illud Apocal. xxi. Civitas illa non eger sole neq; luna ut lucent in ea: nam claritas dei illuminabit eam: credunt q̄ a luce illa quæ deus est diffunditur lumen super intellectum humanum vel angelicum vel beatorum ad videndum seu intelligendum deum immediate, quæadmodum lumen materiale diffunditur a sole ad ipsum videndum: quasi deus intelligatur aut videatur per medium distans illuminabile, sicut videtur corporalia. Qd non est verū: quia per immeditationem deus ab intellectu creato videtur & intelligitur: nec est lumen gratiæ vel gloriæ quæ est gratia consummata, necessarium nisi ad intellectum vigorandum ut sufficiat acie figere in tam excellens intelligibile: immo illa lux quæ deus est, immeditate intelligit, & non per aliud quid diffusum ab ipso, sed scipio, ut ipsamet lux vera & spiritualis in tenebris lucet. & secundum hoc non alio, sed tantum scipio intelligitur, ut iam videbitur. Secundo modo erat error quorundam ponentium deum non posse etiam ab aliquo videri aut intelligi nisi in quibusdam theophaniis. Secundū quos non scipio, sed per aliud a se intelligibilis est. Secundū q̄ dicit Hug. Super primū capi. in Cōmē. C. Hier. sic inquiēs. Quidā in cogitationibus suis euauisse inueniunt, deū rationali animo cino incōprehensibilem & inacessibilem p̄dicantes, præterq; theophaniis quibusdā, id est diuinis apparitionibus vel similitudinibus diuinis in contemplationem propositis de ipso eruditur. Ipsa autem quasi quedam simulacra absconditæ diuinitatis inter rationabiles animas ac deum media ponunt, altiora quidem mente, inferiora deitate, & hæc solum de eo videri: ut pote qui in se ipso a nulla mente vel animo videri possit. Sed horum errorum euacuat subdens continuo. Hęc vero simulacra sunt errorum & phantasmata veritatis: in quibus non solum deitatis lucem inuisibilem & imperceptibilem conantur afferere: verum etiam falsitatis cognitionem mentibus sanctis conantur inferre. Quid enim est in illis solum deum videri, nisi nunq̄ vere videri, & verum nunq̄ videri? Si enim imago sola semper videtur, veritas nunq̄ videtur, quoniam imago veritas non est etiam cum de veritate est. Tollant ergo fantasias suas quibus lumen mentium nostrarum obumbrare nituntur, neq; nobis deum nostrum simulacris estimationum suarum interspiant, quia nos sicut satiare non potest aliquid præter ipsum, ita nec sistere vsq; ad ipsum. Si autem visible sit aliquid non scipio, sed per aliud a se tanq̄ obiecto actu videnti inchoante: aut ergo intelligitur per se proprie, & per aliud p̄ per accidens proprie dicto contra per se: aut intelligit per se large pro secundum se, & per aliud large pro secundum accidens. Si primo modo, sic contingit videri deum per aliud, intelligi dupliciter: aut omnino per aliud: aut p̄ aliud uno modo, sed per se alio modo. Primo modo adhuc dupliciter. Aut enim obiectū illud per qd videt est absolutū quid, & illud aliud est respectus fundatus in eo: aut vt rūtū eorum est res absolute. Primo modo secundum Philosophū in secundo de anima, si album sit Diarri filius, secundum accidens, immo etiā & per accidens sentit visus hoc, scilicet q̄ est Diarri filius. s. quoniam albo qd sentit per se, accidit q̄ sit Diarri filius. Secundo modo sentit Cesar per accidens & etiam secundum accidens videndo eius imaginem in speculo. Secundum primum modum cum in deo non est nisi substantia & relatio, & relatio secundū q̄ respect⁹ est vel relatio, nullam intelligibilitatem habet nisi per illud super qd fundatur, hoc modo sola diuina essentia quæ deitas est, & esse purū, est per se intelligibilis a deo, & omne aliud qd in

T

V

Artic. XXXIII. Quest. II. fo. CCVI.

deo consideratur, per ipsam: quia super eam in deo non est nisi respectus super ipsam fundatus, secundum q̄ apparebit infra in quadam questione de veritate Dei. Secundum secundum modum deus intelligibilis est per omnes creatureas: & est proprius modus intelligendi deum in statu viez huius: in quo non est intelligibilis ab homine nisi in effigie creature, nisi valde in generali, stando tamen semper in specie creature, ut supra expolitum est. In quo tamen intellectu generali valde, intellectus humanus fixus non stat: sed ab ipso continuo labitur. Vnde Augustinus de eternis rationibus existentibus in deo, dicit lib. xiii. de trinitate, cap. xiii. Sine temporali transitu stant ipse intelligibiles non sensibiles rationes: ad quas per aciem mentis peruenire paucorum est, ut cum peruenit quantum fieri potest, non in eis manet ipse peruentor: sed velut acies ipsa reuerberatur: & fit rei non transitoriae transitoria cogitatio. Si vero fuerit visibile aliqd p alid vno modo per se: & alio modo per accidens: quemadmodum dicimus q̄ superficies est visibilis per se in genere causa materialis & subiecti: & q̄ est per se colorata, ut dicit Philosophus in quinto metaphysicæ, eo q̄ ei contient primo in se sistere & terminare visum & suscipere colorem visibilem: corpus autem non est visibile neq; terminabile in se visus: neq; susceptibile coloris nisi per superficiem: in genere vero causæ formalis, superficies est visibile per accidens: quia per colorem qui susceptus est in eo qui formaliter est visibilis primo & per se secundum hunc modum sola diuina essentia ut deitas est & essentia, est intelligibilis per se a deo, habens in se intelligibilitatem sui & omnium aliorum, ut infra videbitur. Sed nihil ostino est in deo intelligibile per aliud: quia intelligibile hoc modo p alid non est nisi eorum quæ sunt in eodem, sed re diuaria: quæ nō sunt in deo, ut dictum est supra. Si vero per se & per aliud sumuntur large, pro secundum se & secundum aliud: propter hunc modum circa intelligibilitatem in deo inducta est principaliter quæstio. Et est aduertendum q̄ in deo sunt aliqua quæ suo nomine dicunt rationes quasi formales attributorum essentialium, ut sunt veritas, sapientia, bonitas, & cetera huiusmodi; quæ dicunt in deo respectus pertinentes ad intellectum & voluntatem, de quibus sermo habitus est superius. Est etiam in ipso deo aliiquid qd suo nomine dicit non rationem alicuius attributi: sed magis subiecti & fundamenti, in quo radicantur & fundantur rationes omnes attributorum: ut est deitas siue ipsa diuina essentia iquātū essentia est. Ipsa enim in intellectu ut susceptiva rationis & respectuum omnium attributorum in se, quod est ratio propria essentiae ut essentia omnino est absoluta, est eadem cum ratione esse in deo, differens solum ab ipso in modo significandi, ut patet ex supradeterminatis. Rationes vero omnium attributorum respectus quidam sunt quasi fundati in ea: quemadmodum ratio veritatis est respectus quidam in ipsa ad intellectum & ad actum intelligendi: ratio vero bonitatis ad voluntatem & ad actum volendi: ita q̄ omnia ista essentiam quæ de se non significat nisi aliiquid absolute: significant sub determinato respectu: ita q̄ ambo & essentia ipsa & respectus, cadunt in eorum significato: licet nomen significans imponatur principaliter a nomine respectus. Propter qd conuenit aliquando secundum aliquem modum essentiae sub nomine veritatis vel bonitatis, qd non sub nomine essentiae, quale est diuinitas. Vnde diuina essentia ex eo q̄ recipit in se rationem veritatis: & significatur hoc nomine veritas: habet proprie rationem intelligibilis respicientis intellectum: ex eo vero q̄ recipit in se rationem bonitatis: & significat hoc nomine bonitas: habet proprie rationem appetibilis respicientis simili modo voluntatem: cum de se non habet nisi rationem esse absoluti aut entis. Propter quod esse attribuitur essentiae diuinæ sub suo nomine, dicendo deitas est p se & secundum se, quasi penes primū modum dicendi per se, in quo prædicatum est de ratione subiecti. Relationes vero formales attributorum attribuuntur ei per se & secundum se, quasi penes secundum modum dicendi per se, in quo subiectum est ratio ipsius prædicati, in quantum s.l. ipsa essentia diuina est fundamentum omnium attributorum. Dicimus enim q̄ deitas est veritas aut bonitas quodammodo: quemadmodum dicim⁹ q̄ superficies est colorata. Sumendo ergo per se & per aliud large ad secundum se & secundum aliud dicimus q̄ hec est secundum se, veritas est intelligibilis: quia veritas secundum rationem illam quam formaliter veritas est, est p̄cisa ratio & respectus ad intellectum. hec vero nō est secundum se, deitas est intelligibilis: licet enim res ipsa q̄ deitas est, sit per se intelligibilis obiectus ad actum intelligendi elicere dū: tñ ratio deitatis non est propria ratio intelligibilitatis qua ipsa respicit intellectum ad mouendū ipsum, sed ratio veritatis quæ sibi actum intelligendi determinat. Et ideo quasi secundum rationem disputationis formalis respicientis intellectum deitas non est intelligibilis quia est deitas: sed quia ipsa est veritas, & ita per aliud, hoc est secundum rationem aliam q̄ sit ratio deitatis. Nō dico per accidens vel secundum accidens. Nihil enim deo conuenit per accidens vel secundum accidens; bene tamē conuenit ei secundum aliud, i. secundum aliam rationem intelligendi q̄ suam, quæ est ratio deitatis. Quemadmodum enim dicit August. q̄ non omne qd dicitur de deo, dicitur de ipso secundum

X

Y

Z

Bumne

Substantiam: nihil tamen de ipso dicitur secundum accidentem: quia dicitur secundum relationem: ita possumus dicere quod non omne quod dicitur deo, dicitur de ipso per se vel secundum se, hoc est secundum rationem deitatis: nihil tamen de eo dicitur per accidentem, quia dicitur secundum aliud, id est secundum aliam rationem. Ad cuius intellectum maiorem scienda sunt duo. Primum quod per se & per aliud propriam sunt conditiones rerum: Secundum se autem vel secundum aliud magis proprie pertinent ad conditiones rationum. Per se enim dicitur aliquid alicui conuenire, quia conuenit ei secundum rem & naturam significatam per nomen. Per accidentem vero, quia conuenit ei secundum aliam rem & naturam. verbi gratia, Color est visibile per se, quia ipse est res & natura quae nata est mouere visum. corpus vero est visibile per accidentem, quia non nisi per rem quae est color, quae est res alia a se. Secundum se vero dicitur aliquid conuenire alicui, quod conuenit ei secundum rationem significandi sub qua vel a qua nomen ad significandum est impositum. Secundum accidentem vero quod conuenit ei secundum aliam rationem, quod sub qua vel a qua nomen est impositum. verbi gratia, hec est secundum se, lignum est album: hec autem est secundum accidentem, album est lignum, ut vult Philosophus. quia lignum significat substantiae, & ita sub modo quo natum est ei aliud inherere: album vero adiectum, & ita sub modo quo natum est alteri inherere non alterum ei. Secundum vero quod hic est secundum se cum aliqd dicit intelligibile per se vel per accidentem, hoc intelligimus obiectum. Obiectum enim per se est intelligibile, quod per se mouet intellectum & apprehendit ab ipso, quemadmodum color visum. Per accidentem vero, quod non nisi per aliud: quemadmodum corpus mouet visum non nisi quod coloratur. Quod dicit aliqd intelligibile secundum se, vel secundum aliud, hoc intelligimus dispositum. Dispositum enim secundum se est intelligibile quod ex se in suo nomine imponitur a ratione respectus quo intelligibile respicit intellectum. Secundum accidentem vero, quod non in suo proprio nomine imponitur ab huiusmodi respectu, sed solum in nomine alterius. Et hoc pertinet ad propositam questionem cum queritur utrum deus sit seipso intelligibilis vel alio a se. Si intelligamus questionem de eo quod est per se & non per aliud, dicimus quod haec est per se, deus est intelligibilis, ita quod nihil obiectum in deo sit intelligibile per se nisi deitas, a qua hoc nomine deus imponitur: ita quod nullus respectus vel attributi vel relationis intelligitur in deo nisi per naturam deitatis, ut est dictum, & infra amplius exponetur. Nihil tamen dicitur in deo per accidentem, ut dictum est. & sic veritas non est intelligibilis nisi quia est deitas. Similiter bonitas, paternitas & cetera huiusmodi. Si vero intelligamus questionem de eo quod est secundum se, & secundum aliud, dicimus quod hec est secundum se, veritas est intelligibilis, ita quod nihil dispositum in deo sit intelligibile per se nisi veritas, & non deitas neque bonitas, neque aliquid aliorum, nisi sub ratione veritatis, hoc est respectus importati hoc nomine quod est veritas. Veritas enim imponitur a ratione respectus quo quasi disponitur omne intelligibile, & omne intellectum in quantum respicit intellectum, quia nihil dicitur veritas nisi respiciendo ad intelligentem. Ex hoc enim respectu intelligibile dicitur ante quod quid est quodquid est, & obiectum formale natum mouere intellectum, sic intelligibile dispositum dicitur aliquid, quia significat suo nomine obiectum sub respectu illo quo respicit intellectum. Sic ergo deitas siue deus obiectum seipso intelligibilis est, & nihil aliud in diuinis, neque etiam veritas nisi quod est deitas. Secundum se autem & dispositum seipso est intelligibilis veritas, & nihil aliud in diuinis, neque etiam deitas nisi quod est veritas. Nihil tamen per accidentem aut secundum accidentem intelligibile est in ipso ut dictum est. Et accipimus hic secundum se aliter quodammodo quod accipit Philosophus, quia ipse secundum se & secundum accidentem accipit a ratione qua nomen imponitur ad significandum. Substantiae & adiectum, ut patet in suis exemplis. Hic vero accipimus per se & per aliud a ratione qua nomine imponitur absolute vel respectum, ut per dicta patet. Ex quibus etiam patet quomodo differenter id quod quid est: est quod intelligitur de re, & id quod veritas est. Quiditas enim sub nomine quiditatis ut est deitas: intelligitur tanquam obiectum tantum. Veritas vero intelligitur tanquam obiectum sub propria ratione respectus intelligibilis ad intellectum. Cum enim dicimus quod veritas intelligitur, non intendimus quod respectus ille intelligatur a quo nomine imponitur: sed quod ipsa essentia cuius nomen imponitur, intelligatur respiciendo intelligentem, in eo enim quod intelligitur vel est intelligibilis, in hoc respicit ipsum, sed non significatur ut respiciens nisi hoc nomine quod est veritas, & sic appellari intellectus secundum se & dispositum. Ille enim respectus a quo huiusmodi nomen imponitur, est quasi quodam dispositio essentiae significata per nomen, quia ex se non habet rationem intelligibilis, sed solum quia fundatus in essentia intellecta ut infra dicetur. Et sicut contingit hoc de hoc attributo quod est veritas, ita & de omnibus aliis. In ratione enim quasi dispositiōis formalis, de⁹ non est appetibilis siue amabilis nisi quia est bonum, neque veritas neque potentia, & sic de aliis.

C
Ad pri.
principale. ¶ Ad primum in oppositum quod deus non est seipso intelligibilis: quia tunc cum est

Artic. XXXIII. Quæ. II. Fo. CCVII.

præfens intellectui omni, omnem intellectum immutabit, & secundū oēm rationē suę visibilitatis;
Dicendum qđ verum est quantum est ex se. Vnde quantum ex se est, scipso intelligibilis est, omnem
intellectum, & secundum omnem rationem intelligibilitatis suę immutando: sed qđ hoc non facit
hoc solum cōtingit ex indispositione & imperfectione capacitatis intellectus. Propter qđ respectu illi⁹
non est scipso intelligibilis: sed per aliud: & a nullo nisi a scipso secundum rationem totam intelligi
bilitatis sua: quia nihil potest esse vel fieri in creaturis qđ potest facere intellectum creatum capacē
ipſi⁹ secundū totā intelligibilitatē ei⁹: neq; scdm p̄t̄ ga nullo mō naturaliter intelligit. Argumētu secū
dum verum concludit secundū iam expositum modum. Ad tertium, qđ deus non est intelligi
bile nisi specie aliqua sui qua informat intellectum: & ita non nisi per aliud & non scipso: qđ ē mul
torum & magnorum opinio: cui tñ alii multi & magni contrariant, qui ponunt qđ deus nulla spe
cie sui informat intellectum qua intelligat: quia ad representandam increatam essentiam sicut est
qualiter eū videbūt sancti, nulla sufficit creatura: nō solum ga est differēs a deo in natura & essentia:
sed ga deficiēs ē a representabilitatis rōne: ita qđ nō solum q̄libet creatura cōuenit pl⁹ cū q̄libet alia crea
tura i natura & eēntia, qđ cū deo: sed etiā i representabilitatis rōne: vt q̄cūq; creata species plus ē rep
resentativa cuiuslibet alterius creat⁹: & immutativa intellectus ad intelligendum quācung; creatu
rā, qđ ad intelligendum deū. Qđ (quantū mihi videtur) bene & diffuse exposui in quadam q̄stio.
de quolibet super hoc mota. Præter aut̄ illa qđ ibi circa hoc determinata sunt: hoc (vt mihi videt)
efficacissime patere potest per hunc modum: vt sumamus exemplum de specie coloris in oculo ad
videndum colorem: cui comparant illam speciem ad videndū siue intelligēdum deum. Specie em̄
illam est considerare in duplici comparatione, & in cōparatione ad obiectū visibile a quo oculo car
nis imprimit, & in cōparatione ad visum i quo recipit, aut a quo recipi nata est. In prīa cōparatiō
si species sit vera species & imago rei visę pfecte ipam representās, neocesse ē qđ imiteē ipam rē visam p
ip̄lam: i hoc qđ, representet q̄cūd visui circa dispositionem rei visę i figura & colore visibile est: &
qđ in se effigiem omnium talium cōrīneat; vt si visibile illud sit facies pulchra habens omniū par
tium suarum in figura faciei proportionem in optimā commensuratione sibi adinuicē correspōd
tiūn: & similiter decentissimum colorem varie resp̄sum sicut decet diuersis partibus; in qb⁹ duo
bus consistit faciei pulchritudo, secundum Philosophum in. vii. physi. oportet qđ consimiliter spe
cies & imago illa corporaliter in oculo habeat in se omnia correspondēta cōmensurationi partiū
similiter decori eius in colore & decentia. In secunda vero comparatione oportet scire qđ species il
la quae est illi, in cuius oculo recipitur vt in subiecto: sicut ratio videndi obiectum extra: & nō est
ip̄ obiectum visibile; alteri potest esse vt obiectum in quo videt rem illam velut in imagine eius;
licet ipsam non videat in se. Illa enim imago in oculo vnius existens appetit alteri tanq; in specu
lo: in qua potest videre ille de re visa, licet vt in imagine, quicquid videt iste in ipsa re visa extra
vt in veritate, nec est diuersitas ibi in modo cognoscendi. Sicut enim videndo rem extra in scipso
cognosceret discrete an natus esset rectus, simus, vel aquilus, oculi glauci vel virides & cetera hu
sūmodi; similiter & discrete cognosceret eadem alter de eadem re videndo solam eius imaginem.
Si ergo deus habet speciem sibi p̄priā oculo mentis impressam qua videtur & intelligitur ab intel
lectu secundum dictum modum: licet spiritualiter, sicut & deus sp̄s est, & oculus mentis in quo re
cipitur, spiritualis est: oportet similiter huiusmodi speciem habere cōsimiles duas comparationes;
ita qđ in omni comparatione ad deum visum vel intellectum pfecte representet & distingue quicqd
intellectus creat⁹ per ipam videt vel intelligit in deo, videns ipsum obiectum in sua essentia, vt si
videat eū visione beata, quomō deus sit trinus & vnum, quomō in vnitate substantię sunt omnes ratio
nes attributorum, & omnium rerum perfectiones, & omnes breuiter rationes eternas gubernatio
nis seculorum & ceterorum huiusmodi, oportet qđ omnia in se h̄mōi species velut imago repres
sentet: & cū hoc oportet qđ in comparatione ad oculum spiritualem videntē illa specie: sicut qđ est vni⁹
oculo ratio videndi deum in se; sit alterius oculo spirituali vt obiectum in quo possit videre deo
distincte & determinate: sicut videt alter in ipso deo. Ex quo enim illa species sit aliqua res creata;
necessario quid visibile est ab intellectu creato. Sicut enim oculus corporalis in potentia est ad vi
dendum omne visibile corporaliter tam commune qđ proprium: aut aliter deficeret nobis vna vis
visuua: quia si esset aliud visibile qđ sentitur. v. sensibus quos modo habemus; deficeret nobis aliquis
sensus quo natū esset sentiri illud aliud sensibile, vt determinat Philosophus in secundo de anima; con
similiter oculus spiritualis intellectus creatus saltem angelicus separatus est in potentia ad vi
dendum omne visibile spirituale, quale est omne intelligibile: & hoc ex puris naturalibus eius: quia ali
ud esset vis intellectua diminuta in eo, scilicet si aliquid esset visibile siue intelligibile naturale qđ

Ad secūdū

D

Ad tertiu

E

Summe

F non posset naturaliter videre vel intelligere. Quod si verum est, si ergo deus haberet propriam speciem per quam videretur (ut dictum est) ab oculo intellectus glorificatus: tunc quicquid ipse per illam speciem distinete & determinate videret in diuina essentia visione gloria, posset oculus intellectus non glorificatus videre idem in illa specie fibi obiecta visione naturali, licet non ita clare, ut scilicet quod deus est trinus & unus & cetera huiusmodi, de quibus habet esse fides ante visionem. & sic non esset fides unius intellectui pro statu suo ut humano, nisi de quibus alter intellectus ut angelicus posset habere cognitionem naturalem. Hoc autem abhorret omnis catholicus: quod videlicet ex naturali cognitione & visione alicuius rei creature posset etiam tantum in imagine videre aliquis in creaturis illa diuina secreta quae pertinent maxime ad distinctionem personarum: quemadmodum naturali cognitione potest videre in imagine & vestigio creature aliqua quae pertinent ad essentia illa attributa dei secundum modum supra determinatum. Absolute ergo sentiendum est quod nulla species creata potest esse ratio videndi & intelligendi immediate diuinam essentiam, sicut potest esse species in oculo ratio ad videndum colores. Talia enim familia in corporibus imaginata, non sunt similares: immo sunt occasio deceptionis. Finitum enim bene potest habere effigiem suam & similitudinem ad aliud finitum, ut facies hominis ad imaginem suam quae apparet in speculo. Sed infiniti nullo modo potest habere effigiem aut similitudinem sedis propriam in finito, non solum propter naturarum diuersitatem, creaturam & increatum, sed etiam propter representabilitatis defectum. Quatuncunque enim huiusmodi species eleuata fuerit, sicut plus conuenit in natura cum qualibet alia creatura quam cum deo, sic plus est representativa ut propria similitudo eius quamcumque aliam creaturam quam deum. Unde quod creatura intellectualis dicitur imago dei, hoc non est quia sit representativa eius secundum aliquam immediate in eo cognoscenda quae pertinent ad eius infinitatem, sed quia creaturas careras excedit in gradu & ordine creaturarum, & non est imago huiusmodi nisi quoddam expressius vestigium, non ducens in cognitionem priorum in deo nisi per quandam expressionem appropriationem. Et sic patet quod huiusmodi positio qua ponitur deus videri dicto modo per speciem suam, incidit quodammodo in errore illius qui ponit deum videri in theophaniis, licet hoc non percipiunt ponentes eam. Quod enim est una species ut ratio videndi, altera est theophania ut obiectum visum. Erat (ut videt) opinio de theophaniis magis est digna deo quam illa de speciebus, quia illa de theophaniis tantum deum extollit ut intellectum creatum ad eius visionem immediatam attingere non permittat. Ita vero de speciebus, deum instanti deprimit, ut non solum deum immediate visibilem ab intellectu creato ponat, sed & totam visibilitatem eius a creatura rationali in representando actualiter ipsam creaturam, scilicet huiusmodi speciei mediae tribuit quod valde absurdum est. In ipso enim aliquid immediate videtur quod exprimere in possibilite creature non existit. Unde ista positio seipsum occidit, quia contradictione implicat. Si enim aliquid per speciem creatam finitam videtur ut per representans perfectum & proprium, ut videtur, infinitum non est, & si infinitum non est, deum non est. Si quid ergo videtur per speciem, deus non est. Sicut ergo principia cognoscimus cognoscendo terminos, ut cognoscendo quid significet totum, & quid significet pars, & quid significet maius, statim sine ulteriori deductione cognoscimus quod totum est maius sua parte: Sic in propositione cognoscendo quid significet nomen deus, & nomen hoc quod est species, & quid verbum hoc quod est videri, statim cognoscitur a sic intelligente significata huiusmodi vocum quod deus per speciem propriam visibilis aut intelligibilis secundum suam essentiam non est: ut ponentes hoc videantur propriam vocem ignorare. Si vero species illa ponatur non ut videndi ratio, sed ut videnti aliquo modo necessaria, quae tam non sit expressiva eorum quae in deo videnda sunt: huic non contraria mur. Secundum quod in quadam alia questione de quolibet exposuimus. Ad auctoritatem Augustini non quae videtur pro ipsis esse: dioendum ad literam quod Augustinus non loquitur ibi de similitudine qua est species informans intellectum qua videt, & qua ut per principium formale elicit actum videndi diuinam essentiam nude: sed de similitudine qua est verbum conceptum de deo in intellectu per actum intelligendi deum, sed per speciem creaturam, cuiusmodi est illud verbum in quo concipitur & intelligitur ut in eo quod quid est de re apud intellectum, cum ipsa sit absens & extra intellectum. Et sic nihil est pro ipsis quo ad illam speciem quam intendunt. Et quod ita sit, expponit litera Augustini quae ita dicit. In quantum deum nouimus, similes ei sumus, sed non ad aequalitatem similes, quia nec tantum eum nouimus quantus ipse est, & sequitur quod assumptum est in argumento. Cum deum cognoscimus sit aliqua dei similitudo, sed interponit. Maxime cum eadem notitia placita digne quam amata verbum est. Unde cum creatura cognoscitur per suam speciem in intellectu, & per actum intelligendi formatur de eadem verbum notitia eius.

I Ad Aug.
ni quae videtur pro ipsis esse: dioendum ad literam quod Augustinus non loquitur ibi de similitudine qua est species informans intellectum qua videt, & qua ut per principium formale elicit actum videndi diuinam essentiam nude: sed de similitudine qua est verbum conceptum de deo in intellectu per actum intelligendi deum, sed per speciem creaturam, cuiusmodi est illud verbum in quo concipitur & intelligitur ut in eo quod quid est de re apud intellectum, cum ipsa sit absens & extra intellectum. Et sic nihil est pro ipsis quo ad illam speciem quam intendunt. Et quod ita sit, expponit litera Augustini quae ita dicit. In quantum deum nouimus, similes ei sumus, sed non ad aequalitatem similes, quia nec tantum eum nouimus quantus ipse est, & sequitur quod assumptum est in argumento. Cum deum cognoscimus sit aliqua dei similitudo, sed interponit. Maxime cum eadem notitia placita digne quam amata verbum est. Unde cum creatura cognoscitur per suam speciem in intellectu, & per actum intelligendi formatur de eadem verbum notitia eius.

Artic. XXXIII. Quæ. II. Fo. CCVIII.

In intellectu, similis est intellectus rei per illam speciem: & per illud verbum: & est similitudo rei in intellectu, verior q̄ ipsa species impressua a sensibus abstracta: & verius intellectus assimilatur rei per verbum notitiae qd de ea est in eo, q̄ per aliquam suam speciem quæ est in eo. Ad cuius intellectum sciendum, secundum q̄ alias expositum fuit, q̄ tres sunt modi intelligendi per intellectum cognitione supernaturali vnum & idem aliquid, secundum tres modos sciendi aliquid cognitione naturali. Cognitione enim naturali primo cognoscit aliquid cognitione credulitatis: ut si sol iam eclipsetur: & hoc demonstrative nouit geometra: & anteq̄ demonstrationem ad hoc proponat discipulo suo, dicat ei iam solem eclipsari: statim credit ei discipulus: & habet notitiam credulitatis de hoc: & concipit verbum imaginarium. Secundo cognoscit idem cognitione scientifica, ut cognoscit discipulus postq̄ doctor demonstrationem ei proponit: qua ostendit necessario solem eclipsari per interpositionem lunæ inter ipsum & terram: eo q̄ ambo simul coniunguntur sub linea eclipsica: & concipit exinde verbum intellectuale. Tertia autem cognitio est visionis aptæ qua discipulus videt oculis lunam coniunctam soli: & est certior cognitio q̄ illa quæ est per demonstrationem secundum Philosophum in lib. poster. Penes primum modum supernaturalis est cognitio fidei qua in enigmate creduntur inuisa per speciem creaturæ, in qua concipitur verbum imaginarium. Penes secundum modum est cognitio supernaturalis qua credita lumine superiori intelligitur, secundum superius exposita, in qua cōcipitur verbum intellectuale: & hoc etiam per speciem creaturæ. Penes tertium modum est cognitio supernaturalis qua credita primo, postmodum videntur facie ad faciem, aperta visione videndo deū immediate per essentiā: & fine conceptu verbi alicuius, nisi verbum dicatur actus intelligendi: & fine specie. Ad auctoritatem autem Hug. dicendum q̄ di cūm Hug. nō intelligitur de signo qd sit species aliqua dei in intelligenti vel videte ipsum: sed de signo quod est theophania in ipso: qua manuducit intellectus ad cognitionem secretorum: & mutuo spiritu diuini sibi inuicem illa manifestat. Ad cuius intellectum sciendum q̄ theophania idē est qd diuina apparitio: alicuius scilicet signi ostensio ad secreta diuinorum indicandum & representandum. Et sunt huiusmodi signa in dupli genere, quedam enim sunt corporalia sensibilia: & sunt propria hominum, quædam vero sunt spiritualia & intelligibilia: & sunt proprie angelorum. De primis dicit beatus Dionysius cap. primo q̄. hierar. Neq; possibile est nostro animo ad non materialem illam ascendere caelestium contemplationem, nisi ea quæ secundum ipsum est materiali manuductione vtatur, vbi dicit Hug. Materialem manuductionem corporalia signa intelligit. Vnde subdit cōtinuo Dionysius. Visibiles quidem formas iurisibilis pulchritudinis imagines arbitrans, de ḡbus ipsani ponit eucharistię assumptionē, vbi dicit Hugo. Ipsa em̄ assumptionis participatio corporis & sanguinis Christi, quā nūc sacramentaliter & visibiliter i altari tractam⁹, imago ē & filia illius participationis Iesu: qua vel nunc ei in spiritu per dilectionē coiungimur: vel postmodum in eadem forma gloriae apparentes plena similitudine inueniuntur. Sed intelligēdum est q̄ huiusmodi notitiam non habemus nisi per instructionem fidei. De secundis signis angelorum & primis hominum simul subdit Dionysius, dicens. Et plerūq; alia caelestibus quidem essentiis supermundane, nobis vero symbolice tradita sunt, vbi dicit Hug. Nūc generaliter de toto concludit, ac si diceret: arbitrii debet animus noster ad inuisibilia similitudinem habere quæcumq; alia quæ nobis symbolice tradita sunt: vel quæ caelestibus essentiis supermundane, idest inuisibiliter & spiritualiter & nō secundum huius mundi species tradita sunt signa inuisibilium: & imagines eorum quæ in excelenti & incomprehensibili diuinitatis natura super omnem intellectu subsistunt & sensum. Theophanię ergo huiusmodi signa sunt & imagines manuducentes intellectum creatum humanū vel angelicum ad intellectum absq; aperta visione eorum quæ in deo subsistunt super omnem intellectum. Sed hoc non nisi per instructionem fidei, quo ad signa sensibilia nobis sensibiliter data: vel per instructionem diuinę inspirationis, quo ad signa huiusmodi insensibilia, siue angelicis siue humanis spiritibus spiritualiter & insensibiliter datis, quoniam huiusmodi signa nullo modo in natura sua habent effigiem qua distictæ & determinate sint representatiua diuinorum: quemadmodum imago corporalis habet in se effigiem qua distictæ & determinate representatiua est faciei a qua descripta est, secundum q̄ pater ex prædeterminatis. & ita non sunt signa naturalia: quemadmodum effigies est signum faciei: sed sunt signa ad placitum instituta: quemadmodum circulus est signum vini. De quorum significato instructi sumus per sacram theologiam. Ipsa enim est secundum Augustinum de doctrina Christiana, quæ docet de rebus aut signis, per signa enim mentem extendi

K

L
Ad Hug.

M

N

Summe

mus ad intelligendum diuina in huiusmodi signorum enigmate, quae in se nobis sunt incomprehensibilia, & per eadem mutuo loquimus nobis ad exprimendum nostros conceptus circa res diuinas nobis immediate incomprehensibiles. Et hoc non solum nobis contingit in statu vitaे presentis, sed forte nobis etiam & angelis in statu vitaе beatæ: in qua nullus intellectus creatus comprehendet aperta visione quicquid de diuinis secretis comprehensibile est ab ipso deo; sed de hu-

ijsmodi noticiam tamen aliquam habebimus tunc in huiusmodi signis: & mutuos conceptus suos de huiusmodi incomprehensibilibus fibi indicabunt. Vnde Hug. post prædicta, vnde auctoritas proposita assumpta fuit, concludens intentionem beati Dionysii in dicto suo præcedenti, subdit dicens. Hoc est enim quod dicit: quia non sola ea inuisibilium signa sunt quæ nobis tradita sunt symbolice: sed illa quoq; quæ caelestibus essentiis tradita sunt supermundane. Habent namq; & ipsi angelici spiritus signa sua & demonstrationes, per quas de inuisibilibus dei & valde occultis & secretis & absconditis intus immaterialiter & inuisibiliter & simpliciter erudiantur. Quæ quidem signa quantum ad nos & ea quæ apud nos sunt visibilia, inuisibilia omnia no affirmantur: quantum vero ad illam multum inuisibilem & inacessibilem lucem & incomprehensibilem deitatis, quasi foris sunt & procedunt abintus in demonstrationem. Propter quod & ipsa signa quæ superueniunt mentibus siue animis diuinitus illuminatis, theophanias, id est diuinæ apparitiones vocantur: quia in eis ad demonstrationem venientibus id quod omnino occultum est in deo demonstratur. Ex quibus patet q; ista sic non sunt similitudines representantes expresse cognoscenda de deo tanq; signa naturalia: nec vt medium & ratio cognoscendi siue videndi deum: sed sunt signa instituta manuductua per instructionem ad occulta diuina intelligenda: & tanq; obiecta visa vel intellecta, vt dictum est. Patet etiam q; non vsquequaq; abhorrendæ sunt theophanias. Licit enim abhorrendum est sic ponere theophanias vt sunt similitudines aliquæ in quibus videatur deus: ita q; sine illis mediis videri non possit: non tamen abhorrendum est sic ponere eas vt mediantibus illis quodammodo videatur deus, scilicet in enigmate, ad hominibus in statu vitae præsentis. Secundum hoc enim species omnis creature quodammodo est theophania quædam. Q; autem assumitur in arguento q; intellectus non intelligit nisi per formam qua educitur de potentia in actum, quæ non est nisi forma inhaerens. Hic intelligendum, q; cum ens in potentia secundum Philosophum, ix, metaphysicæ, non educitur de potentia ad actum nisi per formam: et quidam est actus primus, quidam vero secundus: hoc diuersum de accipiendo est de potentia ad actum primum: & ad actum secundum, actus enim primus est esse quod est a forma. actus vero secundus est operari: qui egreditur ab habente formam per ipsam formam. De potentia igitur ad actum primum qui est esse, nihil educitur nisi per formam: nō eius qd est in potentia: sed alterius quod est in actu per illam formam. secundum q; in diuersis actu semper præcedit potentiam, vt habetur in nono metaphysicæ. Potentia enim calidum: actu non fit calidum nisi per aliquid præcedens calidum in actu. In isto ergo modo deducendi de potentia in actum, deducatio huiusmodi non fit nisi per formam deducentis non deduci. De potentia vero ad actum secundum qui est operari, educitur res per suam formam: dum tamen est approximata patienti: & in tali dispositione qua nata est agere: & aliud pati ab ea: quemadmodum calidum in actu solo calore aliud calefacit. Penes primum horum duorum modorum potentia sentiens educitur in actum per formam sensibilis alterando sensituum vt formam fibi similem ipsi imprimat: quemadmodum calidum in actu alterando calidum in potentia facit ipsum calidum in actu forma sibi simili quam ei imprimit: nisi q; illa alteratio est abiectione: quia est secundum contrarias dispositions, quarum una corruptitur: & altera generatur: ista autem non: sed est tñmodo salus & receptio, vt dicitur in secundo de anima. Penes vero secundum dictorum modorum potentia intelligens nō educitur effectu in actum per aliquam formam sibi impressam: sed solummodo ab ipso intelligibili obiectu præsenti intellectu: sicut cognoscibile cognoscendi: vel in scipia per essentiam: vel in eo quod quid est de ipsa: ita q; si ipsa res intelligibilis scipiam representat in intelligenti: tunc ipsa non specie eius formaliter ea intelligit intelligens, & ipsa scipia intelligitur: & hoc siue præsens fit vt inhaerens: quemadmodum si forma vera balnei effet in anima non extra 1 materia, vt dicit Commentator super duodecimum metaphysicæ: siue fit assistens tñ, vt forma lucis increatae. Cum enim illabatur intellectui beato, per hoc fit ei intimior q; sit quæcumq; forma inhaerens: & per hoc sit ex ambobus quasi ynum lucens, secundum q; de hoc modo

O

P

Q

R

Ar. XXXIII. Quest. III. Fo. CCIX.

intelligendi deum ab intellectu beato, loquitur Hug. ubi supra dices. Sicut duo sunt, lumen, & quod suscipit lumen corpus, & ex his duobus unum efficitur lucens, & ipsum lucens imago quodammodo est, & similitudo luminis in eo quod lucet sicut ipsum lumen, ita & deus noster lumen est, & verum lumen est, & ipsum lumen rationales animi mundi & puri excipiunt, & ex eo lucetes fuisti, & non sunt ipsi imago luminis in eo quod sunt: sed in eo quod lucent ex lumine, sicut ipsum lumen lucet. Et sunt ipsa lucentia theophaniæ luminis, in quibus lumen videtur, quoniam a nullo lumen videretur, si nullus a lumine illuminaretur. Nam & qui in se lumen videt, profecto non videret nisi luceret, & se lucetem non videret. Sic ergo (ut dicit) non constituimus aliud inter deum nostrum & nos: sed immediate viam scimus, & nobis ad ipsum, & ipsi usque ad nos: ut sumus in ipso & ipse in nobis. Et alludit illi, quod dicit Io. xvii. Sicut tu pater in me, & ego in te, ut & ipsi in nobis unum sunt. Et ego claritate quam dedisti mihi dedi eis: ut sunt unum, sicut & nos unum sumus, ego in eis, & tu in me: ut sunt consummati in unum: ut videatur claritate mea quam dedisti mihi. Vnde & Hug. exponens aliter quod prius illud Dionysii, Celestibus quidem essentiis supermundane, dicit. Quaecumque inuisibilia nobis per sensibiles demonstrationes proposita & manifestata sunt, & a leibis essentiis spiritualiter per nudam & simplicem veritatem impressam reuelata sunt. Ad argumentum in oppositum: si deus intelligibilis est per aliud, est aliquid prius eo intelligibile & simplicius. Dicendum quod verum est, si per aliud re & obiectum. Nunc autem deitas, veritas, & omnia attributa inter se cum diuina essentia id ipsum sunt re: differunt autem sola ratione, propter quam bene contingit (ut dictum est) quod deitas ratione qua deitas, non est intelligibilis per se: sed sub ratione qua veritas, & sic de ceteris: ut dictum est. & sic non sequitur quod deus sit intelligibilis per aliud prius aut simplicius eo: sed per idem: sub alia & alia ratione.

Irra tertium arguitur, quod ratio intelligendi deum non sit ratio intelligendi oīa alia. Primo sic. Nihil est ratio intelligendi illud a quo habet summam distantiam & diversitatem: quia nihil intelligitur nisi per seū cōueniens. sed omne aliud a deo summam distantiam & diversitatem habet a deo, & ita etiam a ratione intelligendi eius quem est ipse: ut patet ex supra habitis. ergo &c. Secundo sic. Una ratio intelligendi non est nisi unius intellecti, sicut non est una ratio essendi nisi unius entis: quia eadem vel proportionabilia sunt principia essendi & cognoscendi. Item in secundo metaphy. deus & creatura non sunt idem intellectus. ergo &c. Tertio sic. Infini- tum non potest esse ratio intelligendi finiti: quia inter ipsa nulla est proportio. Ratio autem qua deus intelligitur est infinita, & quilibet creatura finita. ergo &c. Quarto sic. Res non scitur quod non est idem sibi: sed separatum ab ea. secundum quod vult plus in. vii. meta. contra Platonem de ideis ponente (secundum quod ei Aristoteles imponit) quod essent separata a rebus: & tamen essent nostra scientia per ipsas. sed quo ipse deus est intelligibilis, est id quod ipse est, separatum omnino ab eo quod est aliud ab ipso. ergo &c. In contrarium est: quoniam ratio intelligendi rem respondet rationi perfectiori ei in esse. Eadem enim item plim. ii. meta. sunt principia essendi & cognoscendi. Sed ratio perfectionis qua deus perfectus est in esse, est ratio perfectionis omnium in esse: quia in se omnium perfectiones in esse continet. ergo & ratio cognitionis dei: est ratio cognitionis omnium aliorum. ergo &c.

Quæstio ista oīo necessaria est ad sciendū pfecte intelligibilitatem dei. Sicut enim ad pfecte sciendū esse dei non sufficit scire simpliciter quod deus habet esse: sed & quod est quodammodo esse oīm aliorū, quia in esse eius continet omne esse, immo quodammodo est omne esse, ut habitus est ex supra determinatis: Sic ad sciendū intelligibilitatem dei, quod scilicet sit intelligibile quid, non sufficit scire simpliciter quia sit intelligibilis, & cui sit ratio aliqua ut intelligatur: sed etiam oportet scire, quia ratio intelligibilitatis eius est quodammodo ratio intelligibilitatis oīm aliorū: & quod in eius intelligibilitate continetur oīm intelligibilitas. immo quod ratio intelligibilitatis in ipso ad intelligendū seipsum sit ratio intelligibilitatis ad intelligendū oīa alia a seipso. Et disponit quæstio ista multū ad questionē an intelligens deū intelligit omnia alia ab ipso: & similiter ad questionē, an deus intelligendo se, intelligat omnia alia a se. Ad questionē ergo istam dicendum, quod ratio qua aliquid est intelligibile in se, potest intelligi esse ratio qua alia sunt intelligibilia, quinque modis. Primo, quia ab unius cognitione dependet cognitionis alterius, ita ut cognitionis illius haberi non possit quin simul habeat cognitionis istius, & hoc dupliciter. Primo ad modum quo unius correlatiōnū sine altero intelligi non potest. Secundo, quod ad modum in cognitione sensitiva visus corporalis visus speculo necessario vident simul res quarum imagines continentur in speculo. Tertio, quia ratio unius est declarativa & ostēativa rationis alterius apud intelligentem, quod ad modum in cognitione

D

S
Ad arg. in
oppositū.

T
Quest. III.
Argu. I.

2
3
4
In opposit.

V
Resolut. q.

X
Responsio.

Summe

vīsu corporalī, vīsa luce vident̄ colores splendētes in luce. Quarto, quia in ratiōe illius cōtinet ratio itelligēdi isti⁹: quēadmodū specie ītēlecta necesse ē gen⁹ cointelligi, ga ratio speciei cōtinet ī se ratiōē generis. Quarto, ga p id quo itelligit vni, itelligit & aliud, & iste mod⁹ solum p̄ficiat ad itētionē pposirē q̄stiois. Prio em̄ mō id quo ipse ē itelligibilis ī se, ē ratio itelligēdi alia a se, fm rationē, sc̄ cuiusdā respect⁹ & depēdēti⁹ aliorū a se, sc̄ iquātū ipse ē p se & sufficiēt̄ causa aliorū. Cognit̄ autē causa p se & sufficiēt̄ alicui⁹ effect⁹, necesse ē fil⁹ cognoscī & effectū. Scdm em̄ plim in, i. physi. & i principio poste, tūc scire dicimur vnuquodq; cū causam cognoscimus ppter quā res est. Secundo autē modo nequaq; ipse em̄ non habet rationē speculi ī cōtinendo species aliorū rāq; aliud a sua ēentia: sicut cōtinet res speculū materiale. Ipse em̄ nō cōtinet ī se rationes intelligēdi aliorū tanq; superadditas suę essentię: quia nulla est dispositio ī eo super addita suę ēentię, ga et̄ accidēs ipfi, & faceret cōpositionē cū ipso, qđ ē cōtra supra determinata, nisi extēdamus rationē speculi ad id qđ cōtinet aliorū perfectiones sub ratione vnius simplicis essentię, sicut sunt ī deo rationes pfectionum omnium entiū: vt infra videbit̄. Tertio modo ratio qua deus est intelligibilis in se, est ratio cognoscēdi siue intelligēdi alia a se: non tñ simul intelligēdo vtrūq; obiectu, de quo sermo habit⁹ ē supra, & de quo nihil ad p̄fens, vb̄ debet ei se sermo de intelligibilitate dei per essentiā suā tanq; obiectū per se intelligendū. Verū em̄ est q; nulla veritas intelligit nisi ī ratiōē primę veritatis, vb̄ prima veritas ī eo q; est ratio intelligēdi alia, ē p̄p̄tū itelligibile & cognoscibile cognitiōe saltē gnaliſſima: vt supra determinatū ē. Quarto autē mō silt ratio q; de⁹ ē intelligibilis, nō ē ratio q; intelligibilia sūt oia alia ab ipso. Nō, n. ratio aliorū per aliquā cōpositionē cōtinet ī ratione sua: quēadmodū ratio generis cōtinet ī ratione speciei: vt patet ex supra determinatis. Sed de quinto modo intelligit q̄stio ista, an. Lde⁹ sit ita intelligibilis q; sit intelligibilitas oīm: & q; ratio intelligibilitatis ī ipso nō solum sit ratio intelligēdi ipsum deū vt obiectū: sed etiā om̄ia alia ab ipso: vt, sc̄ sit tale intelligibile, qđ natū est actu facere ex se sua ratione intelligere se, & om̄ia alia a se. Isto ergo modo dicendū q; ratio qua de⁹ est intelligibilis, est ratio qua intelligibilia sunt alia ab ipso. Ipse em̄ est tale intelligibile q; ītēlectū p̄t mouere ad oia alia a se itelligēda. & sic ē vnu itelligibile ad oia ī actu itelligēda om̄ intelligibilitates ī se cōtinēs: sicut ē vnu eē ad oia alia ēēndi om̄ aliorū: sic q; quantū est veritas prima est ratio intelligēdi oia, faciendo oia que vult secū intelligi, continens ī se oēs rationes intelligēdi oīm: sub esse tñ eminētori, q; habeat esse ī rebus aliis: vt infra dicit̄ loquēdo de dei perfectione. Continet autē rationes illas oīm, non tanq; aliqua multa, vel re, vel intētione, sicut species naturę continet ī se rationes generis & differētię: sed tanq; vnu simplex ī essentiā deitatis, que est vna ratio simplex intelligibilitatis ī deo ad intelligēdū sc̄p̄m. que etiā vna simplex, est rationes multę & proprię singulorum ad intelligendum oia alia a se.

Z Et sic beati intelligēdo deum, uno simplici intuitu oīm suā sc̄iētiam cōprehēdit̄. dicēte Augu. xv. de tri. c. xvi. Oīm scientiam nostrā uno simul cōspectu videbimus. Qđ ga difficile est intelligere, ad huius aliqualē apprehensionē notandū: q; fm Cōmē. xii. metaph. ītēlect⁹ natus est diuidere adunata ī esse, ita q; illa q; indiuisa sunt ī ītēllo rei, nec potest aliquod eorū esse seorsum sine alio, manēte natura rei ītēlectus p̄t cōcipere seorsum vnu sine altero. Quēadmodū binarius qui est ī ternario: licet manēte ternario seorsum extra nō p̄t esse: ītēlect⁹ tñ binariū q; est ī ternario, seorsum & p se cōcipit. Sil' licet extra hominē nō p̄t esse seorsum sensibile ei⁹: ītēlectus tñ seorsum cōcipit sensibile ī ipso existēs, ppter hoc q; concipit rationale. Et sic multa existētia ī eodē, q; nō p̄t eē seorsū distincta: abinuicē seorsū eē, bñ p̄t eē distincta seorsū abinuicē fm rationē intelligibilis, & hoc dupliciter, vel secundū ēquedistantiā, ita q; ratio vnius non includit rationē alterius: quēadmodū distincta sunt abinuicē materia & forma: licet secundum esse sunt abinuicē indistincta ī cōposito ex materia & forma, vel scdm gradus & ordinem, ita q; ratio vnius includat rationē alterius, quēadmodum ī hominē sunt distincta ītēlectū, sensitū, vegetatiū. Includit̄ em̄ vegetatiū ī sensitū, & sensitū ī ītēlectū, quēadmodū trigonū ī tetragono, & pētagonū ī hexagono, sicut vult Phus. Primo modo ī deo nullo modo cadit aliquarū rationum multitudo: quia illa nō est ī sine cōpositione ex pluribus re differētibus. Scđo mō multa abinuicē differētia fm maiore & minorē diuersitatē possunt ītēligi cōcludi ī eodē trīpliciter: ga plura trīpliciter possunt contineri ī eodē fm ordinē & gradus diuersos differētes secundū esse perfectius & minus perfectum. Semper em̄ continens perfectioris rationis est q; contētum. Aut em̄ ratio perfectior addit̄ ī rationē minus perfectam,

Artic. XXXIII. Quest. III. Fo. CCX.

aliquid diuersum secundum rem, vel diuersum secundum intentionem & non secundum rem, vel secundum rationem tantum & non secundum rem, neque secundum intentionem. Primo modo in numero maiori continetur multitudo pluriū numerorum minorum: ut in denario nonus, octauus, & sic de aliis. Semper enim numerus maior ad dicitur unitate super minorum, & a minorum subtrahitur unitas quae fuit in maiorum. Et sic unitate addita vel subtracta: semper species numeros variantur: & secundum divisionem & distinctionem intellectus, in uno numero plures numeri continentur: ut in denario nonus, octauus, & sic de aliis. Talis multitudo rationum intelligibilium omnino non cadit in deo: quia necessario ponit compositionem ex re differentiis. & quod sic est unum uno modo, est vere multa alio modo: ut habitus est supra. Secundo modo in speciebus entium semper in superiori secundum gradum dignitatis naturae continetur omnes inferiores. In hoc enim omnes definitiones rerum & formae que sunt in eis assimilantur numeris. Nam differentia addita vel subtracta, variat speciem, sicut unitas addita vel subtracta variat numerum: ut vult Plinius in viii. meta. Nec isto modo adhuc cadit in deo aliqua multitudo rationum intelligendi: quia talis aliquam compositionem ponit, qualis est in specie ex genere & differentia: qualis nec in deo esse potest: ut patet ex supra determinatis. Sed multitudo rationum intelligibilium secundum rationem intelligendi tantum, cadit in deo: quemadmodum ipse in sua essentia simplicissima habet omnium perfectionum que sunt & possunt esse rationes: in quibus etiam consistunt rationes ideales, secundum quod cadunt sub ratione divini intellectus & sapientie: ut infra patebit.

A Ad primū in oppositū, quod ratio intelligendi alterius debet habere aliquā idētitatem cū ipso, qualē non habet deus cū aliquo alio a se: Dicendum secundum supra determinata, quod est quædam idētitas & indistinctia secundum essentiam & naturam: quod vero secundum imaginationem vel imitationem & correspondētiā quædam. Primo modo debet esse idētitas & indistinctia in eis, quorū unum est ratio intelligendi alterius secundo modo iam tacto. & sic ratio intelligendi in deo qua se intelligit, non est ratio intelligendi aliquid aliud a se: quia creatura quælibet in infinitu distat a divina essentia, & cū nullo alio a se in essentia conuenientia habet. Secundo autem modo est idētitas divinæ essentie & indistinctia quædam ad oēm creaturā, quia per ideas suas, & rationes perfectionum sunt omnes quodāmodo in ipsa: ut infra dicet. & hoc modo ratio illa, qua deus intelligit se, est ratio intelligendi oīa alia a se. **B** Ad secundū, quod una ratio intelligendi est unius intellecti, dicendū quod deus per se est ratio intelligendi solūmodo seipm. sed quia est ratio idealis propria singularum, cū hoc etiam est ratio intelligendi oīa alia a se. Et ideo determinat plinius in xii. metaphys. quod de solū seipm intelligit, & quod alia non intelligit nisi intelligendo seipm, & ita ut habent esse in ipso, non aut ut in propria natura. quod qualiter debet intelligi, exponi habet cū erit sermo de scietia dei respectu creaturarū. creatura autem ut habet eī ī deo non est nisi de. **C** Ad tertium quod ratio intelligendi deū est infinita: ergo non potest esse ratio intelligendi alia a se que sunt finita: Dicendum ad hoc quod infinitu modo infinito representans non potest esse ratio intelligendi finitū. Modo tamen finito representans bene potest esse ratio intelligendi finitū, quoniam potentia infinita modo finito agens potest esse causa effectus finiti. Per hūc ergo modū ratione intelligendi infinita qua deus est intelligibilis modo infinito, creatura bene potest esse intelligibilis modo finito. Sub modo enim representandi infinito, plures modi aut infiniti possunt esse representandi finite: ut sic una ratio intelligendi deū sit quodāmodo plures rationes intelligendi alia a deo: quemadmodum dictum est in quadā questione de quolibet: quod una idea speciei unius, est quodāmodo plures respectu pluriū individuorum sub illa: & ut sic ratio una intelligendi deū quod intelligit se & alia, sit quodāmodo ratione diversa ut est ratio intelligendi se: & ut est ratio intelligendi alia a se. & ut est ratio intelligendi alia a se, diversificatur secundum rationem: ut est ratio intelligendi diversa quod sunt alia a se. Inquātū enim representat totalitatē perfectiōis divini esse, est ratio intelligendi deum. Inquātū vero representat diversos modos perfectionum creaturarū sub illa totalitate, est ratio intelligendi alia a se. **D** Ad quartū, quod separatum ab alio non est ratio intelligendi ipsum, dicendum quod aliquid est ratio intelligendi aliud, Vno modo ut obiectū intellectui, quodāmodum imago in speculo ad cognoscendū id cuius est imago. Alio modo ut ratio intelligendi tantum, & non ut obiectū: quemadmodum species in oculo ad cognoscendū id cuius est species. Primo modo contingit dupliciter. Aut enim obiectū illud intellectus continet in se oīes perfectiones visus ad intimam & minime eoī. Aut solū representat specificā eorū naturam. Primo modo separatum ab alio potest esse obiectū ratio intelligendi alia. & sic de tanq̄ speculū speculabile visum intellectualiter, est ratio vidēdi alia. quia alia licet sint separata ab ipso in esse propria eorum: verius tamen illa habet esse in illo quod in seipisis. Secundo modo separatum ab alio non potest esse obiectū ratio intelligendi alia. & hoc modo id est Platonis secundū quod imponit ei Aristoteles. Separatē erat a particularibus rerum naturalib⁹ & extra

D ii

A
Ad primū
principiū

B
Ad secundū

C
Ad tertium

D
Ad quartū

Summe

intellectū secundū se subsisteret: ut qditates & cēntia rerū p̄cipiat ab eis solū p̄ formas materiales ab eis ip̄fias materiis, nō aut i seipfis, imo q̄ i seipfis subsisteret p̄cipiat, & rep̄setaret eē re rū specificū, nō pprias ratiōes earū pticulares vñq ad itima & minima. Vñ dicit Phis i.vii.meta. cōtra Platone. Si bonū illud qđ ē bonū erit aliud, & sua cēntia boni, & aial & cēntia aialis, & cēntia entis: ens, & ille substātē sūt priores. Si sūt absoluta abiūicē, qđ nō sciunt p̄ scīentia, & dicim⁹ absoluta, si bonū p se nō habeat cēntia boni. Scire em̄ cuiuslibet rei, ē scire qđ ē p̄ cēntia. Vbi dicit Cōmē. Si fuerit qditates rerū nō eēdē p se cū reb⁹: sed absoluta abiūicē, cōtiget vt s̄bē primē nō sint scīte: qm̄ nō sciunt res nisi p suas qditates, & cū suę qditates fuerit alię ab eis, nō poterūt sciri. Vñ dicit Phis i.eodē, q̄ cēntia circuli & círcul⁹, cēntia aile & aia sunt idē. Res vero totalis cōgregata: vt iste círcul⁹ vñ aliquid pticulariū, nō habet definitionē: sed cognoscit vniuersalitatis ratiōe aut s̄fē. Definitio vero toti⁹ ē & speciei. Materia vero p se nō cognoscit. & hoc ē supra expositū. Si aut̄ fit aliquid ratio intelligēdi tm̄: sic bñ pōt eē separati ab intellectu. Est. n. aliqui rō intelligēdi in intelligēte: & res intellecta oīno extra. & de eo vt est rō intelligēdi, nō loquit Phis.

E
Articulus
XXXIII.

F
Quest. I.
Argu..

G
In opposi.
Resolutio
quest.

Ira primū arguit q̄ veritas nō sit in deo. Primo sic. fm̄ phis i.vi.meta. Veritas nō ē in reb⁹ neq̄ falsitas, sicut sūt bonū & malū: sed sūt i cogitationē. Quicqd aut̄ de⁹ ē, verissima res ē: ga nō ē nisi necesse eē, & id qđ ē p suā cēntia, vt patet ex supra determinatis. ergo &c. Scđo sic. Aug. de vera reli. dicit q̄ veritas est filitudo qđā. Si filitudo aut̄ alicui⁹ alteri⁹ est filitudo. De⁹ aut̄ essentialiter dicit⁹ nulli⁹ pōt eē filitudo: imo ecōuerso oīa alia sūt ei⁹ filitudo & ei filia. ergo &c. In cōtrariū ē phis cū dicit i.ii.meta. Nccē ē p̄cipia rerū q̄ sūt sp̄, vt sint i sūne veritatē. p̄cipiū hmoī maxie de⁹ ē: ga ē p̄ia cā oīm, vt exponēdū ē loq̄ndo de creaturā. & &c. Cū duplex sit veritas. s. veritas rei & signi: & veritas signi quadruplex est: secundū q̄ determinat Ansel. i li. de verit. s. ofonis, cogitatiōis, volūtati, & actiōis: & de illa q̄ ē signi nihil ad p̄sens: sed cū loq̄mur de veritate i creaturis: oēs aut̄ (vt dicit idē i eodē) de veritate signoꝝ loquunt: veritatē aut̄ q̄ ē i rerū cēntia pauci cōsiderat: & si pauci de illa q̄ est i cēntia rerū creaturū, paucissimi cōsiderat de ea q̄ ē i cēntia rei i create, de q̄ ad p̄sens debet eē sermo: quā de plano oēs i cēntia dei eē cōcedit: ga rō veritatē nobiliōrib⁹ & digniorib⁹ ē q̄ iueniunt i rerū natura: & om̄e qđ nobili⁹ ē & digni⁹, deo attribuēdū ē, secundū q̄ supra determinatū ē. Et q̄ ea i deo oportet ponere, declarat ex ppria ratiōe veritatē rei p file ad veritatē signi, p̄io i creaturā, deinde a creaturā p̄ eminēti i deo. Sicut em̄ veritas signi tūc ē, qñ signi facit hoc qđ facere debet, siue qđ natura sua regrit vt faciat: videlicet q̄ faciat oē id qđ p̄iet ad suā significationē. s. vt idicet ip̄m significatū secundū q̄ est in re extra. Sic veritas rei oportet q̄ sit, qñ res id existit qđ natura sua regrit: vt sit: videlicet q̄ i se cōtrineat oē id qđ ad naturā suā p̄tinet, & qditatē. Illa qđē ē pfecta ratio veritatis i signo vt i oratiōe q̄ ip̄a ē vera, q. s. ip̄a indicat sic vt ē i re: & natura sua q̄ est oīo, regrit vt hoc faciat. qm̄ etiā aliqui nō faciat hoc, hoc tñ sp̄ indicat se facere q̄si aliquid naturale sibi. Ita q̄ oīs p̄positio affirmatiua naturaliū indicat re eē verā, & negatiua sibi cōtraria ea indicat eē falsā. secundū q̄ dicit Phis i.v.meta. Cū dixerim⁹ aliquid eē, demōstrabim⁹ suā veritatē: & cū dixerim⁹ aliquid nō eē, demōstrabim⁹ ip̄m nō eē verū, sed falsū. & cū nō ē ita i re, mētiū oīo siue affirmatiua siue negatiua, & falsitas i ea ē. Tūc em̄ ē oīo vera qñ indicat qđ est, eē: & qđ nō ē, nō eē: & ecōtra tūc ē falsa qñ indicat de eo qđ ē, nō eē: vel qđ nō ē, eē. Ab eo em̄ qđ res ē vel nō est, dicit oīo vera vel falsa. ab eo. s. qđ ē sicut p̄ ofonē exprimit, dicit vera. ab eo vero qđ nō ē sic, dicit falsa: vt vult Phis. & ip̄a tūc ē falsū signū, ga nō h; suū signatū sibi corrīdēs. & signū dicit relatiū ad signatū, pp̄t qđ dicit Phis i.v.meta. Dicit fm̄ falsus ille q̄ ē ex iīs q̄ nō sunt, secundū q̄ falsus. Et sicut est de hoc signo, ita est de omnibus aliis secundū q̄ Ansel. in libro de veritate exemplificando hoc de veritate actionis dicit. Quoniam non est ab aliquo faciendum nisi quod debet facere, eo ipso q̄ aliquid facit, dicit & signat hoc se debere facere, q̄ si debet facere quod

H

Art. XXXIIII. Quæ. I. et. II. Fo. CCXI.

facit, verū dicitur autē nō debet, mērit. Ergo silt hēc est pfecta ratio veritatis, q̄ ipsa habeat hoc qđ natura sua regrit vt habeat, cōtinēdo. In se qcqd ad eētię suę pfectionē p̄tinet. Hoc em̄ q̄li bet natura īdicat se esse fm̄ speciem suā: vt hō i specie humana: & asinus i specie asinina. & hoc sub ratione qua ipsa essentia est declaratiua suiip̄ius apud intellectū: hoc em̄ vt dictum est supra, pertinet ad propriā rationē & respectū veritatis. I
Responso.

K
Ad primū
prin. **C**ad primū in oppositū q̄ verū non est in rebus, quicquid autē est in deo verissima res est, dicendū q̄ p̄his nō dicit simp̄l q̄ verū non sit in reb⁹: sed dicit q̄ non est in rebus sicut bonū & malū. Et int̄ēdebat (sicut dicit Cōmē.) per hūc sermonē declarare diuersitatē duo tū entitū. s. entis qđ est in aīa, & entis qđ est extra: q̄a natura primorū oppositorū in intellectu. s. veri & falsi, nō est sicut natura primorū oppositorū extra animā. s. boni & mali. Bonum em̄ & malū sūt i materia: verū aut̄ & falsū sunt i cognitiōe: & nullū ens i cognitiōe dicit ens simp̄l se cundū q̄ est extra animā. Distinguendū est ergo de vero, q̄ est quoddā vertū, qđ est ens dīminuēti, & tātū opus intellectus. s. verū concept⁹ de re, qđ dicit quod quid est rei apud aīam, & notitia quādā in qua int̄uet rem q̄ p̄ essentiā suam nō habet esse in aīa. Est aliud verū qđ est ipsa pfecta rei entitas extra intellectū existēs. de qua dicit p̄his. ii. meta. q̄ dispositio vniuersitati rei in esse, est sua dispositio in veritate. secundū q̄ de hoc statim sermo habitus est. Vnde primo modo veritas nō cadit in deo, q̄q veritas sit in eius cognitione. Notitia em̄ quam habet in seipso nō est nisi pfecta rei entitas. In eo em̄ nō est notitia nisi substancialis: vt infra dicit: quā non format in se de re extra, tanq̄ int̄ētionē eius, quia tūc nō cognosceret res alias a se seipso: sed alio a se: vt infra videbit, sed ad quā formant̄ res tanq̄ a prima & pfecta ratiōe entis. Vñ & verū scđo mō pfectissime cadit i deo: vt infra patebit. Nō ergo de quolibet mō veritatis: sed de vñico tm̄ intelligit p̄his q̄ verū est in cognitione nō in reb⁹. Et in hoc differūt verū & falsum a bono & malo, q̄ bonū & malū habent esse in rebus tm̄ inquātum hm̄oi: verū aut̄ & falsum vno modo in reb⁹, & alio modo in aīa: vt patebit inferius. L
Ad secundū **A**d secundū, q̄ veritas est similitudo, de⁹ autē est nullius similitudo: Dicendū q̄ dicit illud nō est generale de om̄i veritate: sed ad literā solum modo intelligit de veritate ei⁹ qđ habet esse suū ab alio: & ita suā veritatē. Talis em̄ veritas ne cessario qđā similitudo est: quia qđ ab alio eē habet, nō habet ip̄m nisi p̄ quādā assimilationē. Habant em̄ causata causalitū receptivas imagines: vt diciū. c. ii. de di. no. & quāto perfectius habet ei⁹ assimilationē a quo ē, tāto ē pfectius i veritate: & q̄to magis deficit ab ea, tāto minus habet de veritate: aut etiā si nō cōsequit ipsam q̄tū natura ei⁹ nata ē eā cōsequi, habet aliqd admixtū de falsitate. Vnde Augu. de vera relig. vnde dictū verbū assumptū est. Si corpora int̄ant̄ fallūt inquātum nō implent illud vñi qđ cōuincunt imitari, datur intelligi esse aliquid quod illi⁹ vñius a quo vñi est quicquid aliquo mō vñi est, ita simile ē vt oīno ip̄leat, ac sit idip̄m, hoc est veritas, & verbū in principio & de⁹ apud deū. Si em̄ est falsitas, ex iis est quę imitant̄ vñi: non inquātum id imitant̄: sed inquātum implere nō possunt. Illa est veritas, q̄ id implere pōt, & id esse qđ illud est, cetera illius vñi⁹ similitudine dicit possunt: quia inquantum sunt int̄antū & vera sunt. Hęc autem ipsa ei⁹ similitudo, & ideo veritas. Nihil igitur de illo dicto Aug. ad veritatē essentia, aliter dictam in deo, quę a nullo habet esse, de qua ad p̄sens loquimur.

M
Quæst. II.
Argu.. **I**ra secundū arguit, q̄ in deo sit duplex veritas, psonalis & essentialis. Primo sic. Qm̄ vt habitū ē, veritas & entitas vñiformiter se sequunt, sed in deo vt videt, duplex distinguitur esse, essentialis. s. & psonale, primū substantię, secundū relationis, secundū q̄ ista duo p̄dicamenta entis est ponere in deo. Secundū super⁹ determinata: vt sicut i creaturis sit duplex, eē substatię, s. & accedētis, sic & i deo, ergo &c. 2 **S**cđo sic. Id qđ in pcedēte est ab alio, & p̄portat relationē & respectū ad illū: vt originati ad originatē, principiatī ad principiantem, dicit psonaliter: quęadmodū verbum, similitudo, imago, character, & hm̄oi, veritas in filio est

Summe

hīdī. Sicut enim in creaturis dicitur esse veritas in eo q̄ in eis est cōformitas ad aliud: vt ad exemplar artis diuinę a quo procedūt in esse: vt patebit loquēdo de veritate creaturę: sic veritas esse in filio dicitur, eo q̄ est in eo conformitas perfecta ad principium a quo est. dicēte Augusti. de vera relig. Quod illius vnius a quo principio vnum est quicquid aliquo modo vnu est, ita simile est, vt hoc omnino implete, ac sit id ipsum, hoc est veritas, & verbum in principio quę illud ostendit sicut est. Vnde & verbum eius rectissime dicitur: cetera illius vnius similia dici possunt, inquātum sunt, intantū em & vera sunt. hęc autē ipsa eius similitudo, & ideo veritas, & sequitur. Quę summa similitudo principiū & veritas est. ergo in deo est veritas perso-

3 nalis. & patet ex p̄cedenti questione q̄ in eo est veritas essentialis. ergo &c. ¶ Tertio sic. qđ conuenit personę filii, eo q̄ est verbū & similitudo patris, id psonale est: q̄a cōuenit ei rationē distinctionis suę a patre. veritas in filio est huiusmodi. dicēte Augusti. de vera relig. vt iam dictū est.

4 ergo &c. ¶ Quarto sic. Eo veritas pfectissime dicit veritas, quo habet esse in intellectu vt in cognoscēte, vt infra patebit. Sic autē habet rationē verbī, & conceptus mētis, & ita importat ema-

5 nationē. Sed tale personaliter dicit: quia nō est verbū in diuinis nisi psonale. ergo &c. ¶ Quinto sic. Id quo vna persona distinguit ab altera, & illi soli cōuenit ita q̄ nō alii, nō nisi psonale est. tāle quidē est veritas personę diuinę inquātū persona est. Quęlibet em personalis proprietas, quę in eo q̄ ens, & aliquid, est personę constitutua, veritas quedam est, qua veram personam constituit, quę non nisi personalis est, quia nō est cōmune tribus, sicut nec ipsa proprietas. ergo &c.

6 ¶ Item bene dicit de personis diuinis, q̄ sunt tres res & tres entes. sed oēm rationē rei & entis

7 cōsequitur veritas. ergo &c. ¶ Item in deo sunt plura quę differunt rationē intelligēdi tam essentia & personalia, & ratio intelligēdi veritas est. ergo &c. ¶ In contrarium est illud qđ dicit August. viii. de tri. c. ii. In essentia veritatis hoc est verum esse qđ esse. qđ autē tale est, essentiale est, non personale: quia ad se dicitur scdm eundem. v. de tri. ergo &c.

In opposi.

N
Responsio
quorūdam

¶ Dicendū ad hoc secundū q̄ alias declaratum fuit in quæstionibus de quolibet. q̄ aliquid distinguit penes essentiale & personale, hoc nō cōtingit nisi quia alia & alia ratione cōuenit personę & essentię. qđ em scdm eandem rationē personę cōuenit & essentię, non nisi essentiale est, quęadmodum ibi declaratum fuit de bonitate, q̄ in diuinis non est nisi essentialis, & de vnitate q̄ est essentialis & personalis. Nunc autē ita est secundū iam determinata, q̄ perfecta ratio veritatis rei cuiuscūq̄ siue creature siue increare est, q̄ ipsa sit hoc qđ natura sua requirit, continēdo scilicet in se quicquid ad naturam & essentiam suam concurrat. & hoc subratio ne huiusmodi, qua est declaratiua sui apud intellectum. Perfecta ergo ratio veritatis q̄ cōuenit personę rationē deitatis vt deitas est, nihil est nisi ratio veritatis essentialis: quę vniqa est sicut & deitas. Sed sciendum est ad intellectum huius, q̄ cum vt patet ex dictis in p̄cedenti questione duplex est eē veritatis, vnu in re ipsa: vt scilicet ipsa intelligibile quoddam est, in habendo, s. in se id quod natura sua requirit, & hoc inquātum ipsa est declaratiua sui ipsius apud intellectum: qđ quid est enim, propriū est obiectū intellectus, secundum philosophum in tertio de anima: Aliud vero est esse veritatis in ipso intellectu: vt scilicet res ipsa iam est intellecta, vel ab ipso concepta: secundū primum modū patet q̄ non est in deo nisi veritas essentialis: quia quicquid est in diuinis intelligibile vt res aliqua & natura, deitas essentialis est, pr̄ter quā nō est intelligibilitas aliqua, neq̄ in persona, neq̄ in personali proprietate: vt iam patebit. Et sūm hūc modū se habet veritas in creatore ad modum veritatis quę est perfecta rei entitas in creaturis. Pe-

O
P
nes secundum modum est difficultas questionis. Vbi intelligendum q̄ veritas diuinæ naturę vele essentię: vt iam intellecta est, & considerata secundū esse veritatis ei⁹ in intellectu: dupliciter potest considerari. Vno modo vt est intellecta actu simplici & essentiālī intelligendi absq̄ conceptu verbī. Alio modo vt est intellecta actu dicēdi, actui scilicet intelligendi coniuncta: vt productiua est & cōceptiua verbī. Primo modo intelligere essentiale i deo est vnu & idē cōmune tribus personis, & sunt vnum & idem intelligens & intellectum, differens sola ratione absq̄ alicui⁹ verbī cōcis cōceptu. Et est intellect⁹ in deo cōsimilis quodāmodo ei, qui est simplicitū intelligentia in creaturis. Et patet q̄ veritas huiusmodi non est nisi vna, & etiam non est nisi verum esse rei: quia secundū essentiam habet esse in intelligente. Sed in creaturis est cōminutum esse, quando non habent esse in intelligente nisi per suam speciem, quę non est veritas sed īmago rei. Penes scdm modū esse veritatis in intellectu, quo. s. verbū in mēte paterna cōceptus quidā est, videt q̄ aliqua sit veritas psonalis, sicut psonale ē īmago & character, aut verbū: vt declaratiū est oppouēdo. Quod autē vno mō est essentiale, & alio mō psonale, dicit quodā modo

Artic. XXXIII. Quæ. II. Fo. CCXII.

plurificari in diuinis, secundum quod dicitur in deo duplex unitas, essentialis, & personalis: ut expostum est in questionibus de quolibet. Sic forte alicui videretur dicendum quod in deo duplex sit veritas, essentialis ratione deitatis ut deitas est, quem conuenit tribus personis coiter: & personalis ad minus ratione notitiae sive verbis concepti in persona filii, quem solus filio conuenit ut est verbis & notitia concepta in mente paterna. & hoc quoadmodum in creaturis quae intelligunt per speciem, & per verbis conceptum quod est quiditas earum in intelligentia, duplex est veritas. Vnde quod est in te extra idem quod vera rei entitas. Alia vero quem est in mente, & diminuta rei entitas, quis veritas verbis diuinis non potest esse entitas diminuta, eo quod continet in se veram naturam & essentialiam intellectam secundum quod in ipso intelligentem est, & concipiatur, & per hoc non potest esse aliquo modo diminuta veritas. Vnde ad hanc veritatem concludenda in deo esse alia a veritate essentiali, quoadmodum persona alia est ab essentiali, nuntiavit argumenta quaedam inducta. Propter quod declaratio veritatis quoniam propter notitiam verbis concepti in paterna intelligentia non est ponendum esse aliquam veritatem personalem in deo: ut propter veritatem essentialiem sit aliqua personalis, & non solum una: sed plures propter plures proprietates personales: ut propter unam essentialiem sint tres personales: sed quod non est ponenda in deo alia veritas quam essentialis unica, licet in creaturis propter esse rei in intellectu sit ponere aliam veritatem ab illa quem est in re extra. Talis inquam declaratio erit responsio ad omnia obiecta. Est igitur dicendum quod in deo veritas non fundatur nisi in essentialia ut est natura & res absoluta, non super rationem alicuius esse, vel respectus quem accipit super se in persona. Quare cum essentialia in deo sive considerentur ut in se, sive ut in persona, non est nisi unica & essentialis: similiter veritas in deo, sive consideretur ut est in essentialia absoluta, sive ut est in persona: non est nisi unica & essentialis. Ad cuius intellectum & ad maiorem declarationem eorum quae dicta sunt in solutione questionis prece, recurrendum ad quoddam superius determinata, recolligendo ea in summa, videlicet quod cum in deo non sit nisi substantia quae est essentialia, & ratio, quem est respectus in essentialia fundatus, & de ratione respectus ut est respectus, est quod sicut quod est accidentalis, nihil tam accidentalitatis ex se ponit super illud cuius est: sed solus per illud super quod fundatur: sic cum est essentialis sive substantialis qualis est respectus in deo, nihil essentialitatis vel substancialitatis vel realitatis habet: nisi per illud super quod fundatur. Ois ergo natura realitatis in deo consistit in diuina essentia ut essentia vel substantia est, & super ipsam fundatur omnes respectus diuini: ita etiam quod et si persona in deo habeat aliqd realitatis iquatum dicuntur tres personae esse tres res: ratio tam veritatis non fundatur super rem ut est persona sive personalis: sed ut est natura sive essentia. Vnde cum veritas non est in aliquo nisi id in quo firmitas sua & realitas absoluta consistit, patet clare quod in deo non potest esse nisi unica & essentialis veritas. Quid tamen ut amplius elucescat ex veritate invenientia in creaturis, paulo altius inchoando. Scindendum quod ratio rei dicitur a reor reis prima est in unoquocumque ente creato, & super illam rationem rei prima ratio qua fundatur est ratio entis sive esse quiditatium, quem conuenit ei ex respectu ad formam diuinam exemplaris, a quo accipitur ratio rei dicitur a ratitudine, quae eadem est cum ratione entis quiditatium. Ex eo enim est ratio quid, quod est quiditatium quid, & eodemmodo. Ratio enim rei ut dicitur Auctor, primo meta, sive locum de tali re inquatum res est: ratio propria est quod nomine suo exprimat naturam & quiditatem eius cuius est simpliciter & absolute absque omnino consideracione esse, sive in intellectu, sive extra ipsum: aut non esse. ita quod ratio entis est ratio primi conceptus obiectus in intellectu: quia quod quid est est proprium obiectum intellectus, sive primi. ut etiam ratio rei a reor dicitur non potest concipi ab intellectu, licet possit ab imaginacione, nisi sub ratione entis quiditatium: & tam rationem esse nihil potest habere nisi prius habendo rationem rei a reor dicitur, in qua fundatur ratio illius esse. Quia autem verum est prima ratio qua aliquid est conceputibile ab intellectu: ut predictum est: ideo tertio ratio veri fundatur in ratione entis quiditatium, quod dicitur res a ratitudine, & postmodum sequitur ratio entis in effectu participantis essentialia, & quiditatem, quod dicitur res natura, ex quo & ipsa essentialia participata, compositio cadit in omnem creaturam: ut habitum est supra. In qua est considerare triplicem rationem rei dicitur a ratitudine, scilicet essentia, & participantis eam ut participantis: & similiter subsistens in utroque inquatum subsistens est in eis. ita tamen quod subsistens non dicitur res, nisi propter illa in quem subsistit, neque participantis, nisi propter id quod participatur: ita quod essentia primo dicitur res, participantis secundo, subsistens tertio: licet sola ratione seu intentione hec inter se differunt, ut sepius declaratum est. Et ideo veritas cuiusque rei subsistentis in creaturis non dicitur fundari nisi in re secundo modo. Quarto enim aliquid in re plus habet ratitudinem sive firmitatem, tanto plus haberet entitatem: quare & veritatem: ut ex hoc veritas dicatur esse in unoquocumque, quia habet in se participantem id formam & essentiam, quod natum est habere sive suam speciem.

D iii

Responsum
auctoris.

S.

Summe

Et ex hoc dicit esse verū indiuiduū illius speciei, vt verus hō, quia habet humanitatē in se pat-
ticipatā, secundū q̄ requirit species humana. Vnde humanitas in unoquoq; hoīe, dicit veri-
tas sua in ipso: quia ipsa sola est declaratiua ipsius apud intellectū q̄ sit verus hō. Ipsa enī for-
ma quiditatis sub ratione imparicipati est rectitudo quedā & regula declarandi veritatē eius
in participante: sed per accidens inquātum habet esse in intellectu creato: quia in eo nō est nisi
vt notitia quedā cōcepta de ea, & tanq; verbū & imago eius ab ipsa causata, per se vero est regu-
la declarandi veritatē ei⁹ in participate inquātū habet esse in intellectu increato: quia in eo est
vt in superiusbātāti natura & summa veritate, a qua habet q̄ ipsa, veritas & quiditas vel cōn-
tia dicit: inquātum exemplar ei⁹ est secundū esse eius quiditatiū, & a qua habet causari fm esse

Terū actualis existēti in participantib⁹. Vnde ex hoc dicit homo verus vel asinus verus, vel q̄
cīq; alia res in specie sua dicit vera, q̄ respōdet ei qd̄ est representatiuum suę quiditatis & essen-
tię in ei⁹ exemplari primo: vt secundū hoc sit qd̄ adēquatio rei p̄cipitatis quo ad id qd̄ habet de-
qd̄itatem sub eē p̄cipitato: & itellect⁹ quo ad id qd̄ habet de ea sub eē i partcipato. Hoc enī est qd̄
regrit veritas creature inquātū creature ē, videlicet q̄ ipsa sit illud in sua cōntia qd̄ ē ei⁹ idealis p-
fectio in diuina sapientia. vt ei oīno cōsonet & r̄ideat, & cōformis sit. Quēadmodū corporalis ima-
go tūc vera imago dicit qñ i lineaemētis & colore oīno r̄ideat suo protypo, & itātū dicit falsitas
in ea ē inquātū ab hoc deficit. Vñ dicit Aug. de vera reli. Quē vera sūt intātū vera sūt, inquātū
principalis vñ⁹ filia sūt. Et Ansel. de verita. Quicq; est vere ē: inquātū hoc ē qd̄ ibi est. Secundū
hoc ergo veritas i cō significato cōprehēdēs veritatē, & vt p̄cipitata est & vt imptcipitata, defi-
nit sic. q. s. ē adēqtio rei & itellect⁹, & ita quasi qd̄ mēsura & rectitudo equās ambo, q̄ sola mē
te p̄cipit, & ei⁹ iudicio discernit. dicere Augu. q̄ veritas ē rectitudo sola mēte perceptibilis. Licer
ergo p̄cipitā forma & specie: vt hoc cōpositū ex aīa & corpe, vel ex hac aīa & hoc corpe, sit ve-
rū subsistēs, & vera res p̄cipitā vera re q̄ ē forma & qd̄itas ei⁹, & licet qd̄itas nō sit alia res ab ea
cuīus est quiditas, neq; separata ab ea, immo idipm̄ est fm diversas ratiōes cōsideratū, & simili-
ter suppositū nō est nisi ratio subsistēdi vtriusq; tñi veritas cuiusq; fundat in ratione rei vt qui-
ditas est, nō autē vt suppositū, neq; vt participans quiditatē. Non enī dicit hoc cōpositum vel
suppositū verus homo: nisi quia participat vera humanitatē: non autē quia est verū cōpositum
vel suppositū. Similiter nō dicit angelus verus: quia est vera res quē creata est, vel quia suppo-
sitū aliquod est: sed quia participat vera formā angelitatis. C. Ascēdēdo ergo a creatura ad crea-
tōrē, dicimus quia ponere oportet q̄ in deo duplex est res. vna q̄ dicitur quiditas vel essentia:
vt deitas: alia q̄ dicitur suppositū subsistēs in forma deitatis. Tertio enī modo rem nō est pone-
re in deo: quia nō est in eo ponere rem naturę q̄ est participans naturā. Deitas enī & de⁹, idipm̄
sunt, non cōstituentia aliquod compositum: quia deus est deitas nō participans deitatem, neq;
habēs tā indiuiduatam, sicut habet quiditates suas creature. Deitas enī vñica vt singularitas
quedā indiuidibilis in se & īmūltiplicabilis, est in quolibet diuino supposito per cōmunicationē
nō per indiuiduationē, sicut quiditas est in suppositis creature. Humanitas enī vna est, nō ve-
singularitas quedā: sed vt quedā forma in sua essentia diuīsibilis in rebus materialibus, maxi-
me. s. per partes integrates essentia suā, quē sunt gen⁹ & differētia. Humanitas enī est animali-
tas rationalitas, sicut homo aīal rationale: sed nō est ex se multiplicabilis per partes contentas
sub se. Non enim humanitas diuiditur per humanitates, sicut homo per homines: sed est forma
speciei simplex, quē sub ratione vniuersitatis diuīsibilis est per supposita: vt exponendum est lo-
quendo de causa indiuiduationis, in quibus forma quē est quiditas siue essentia, per supposita
indiuiduata est: vt in Sorte & Platone, in quibus humanitas non proprie dicit hēc vel illa, nisi
quia huius vel illius. In deo autē est vñica forma deitatis singularis in tribus suppositis cōmu-
nicata, quē est vera quiditas eoz & essentia. Propter qd̄ nō ē in deo ratio rei tertio mō, quia res
dicitur aliquid substratum quiditatē participans formā quē est quiditas. In deo enim sunt idē
natura & res naturę. Quēadmodū ergo in creaturis, etiā in eis sit multiplex res, tamen veri-
tas nō fundat nisi super rem: vt est quiditas & essentia: similiter & in deo, & multo magis: quia
in creaturis res naturę est aliquid absolutum p̄ter rationem quiditatē participatē considera-
tū secundū esse naturale. In deo autem vt dictū est, non differunt natura & res naturę: sed solū
cum re quē est quiditas & natura, est in deo res quā est suppositum: quia suppositū inquātum
suppositum est quedā ratitudo in subsistendo, sicut & deitas in effendo: vt sic in deo res a ra-
titudine dicta sit vñica & essentialis, & trīna non triplex personalis: secundum q̄ sunt in deo
tres personæ subsistentes, quā in suo significato super essentiā non includunt nisi rationem
respectus fundati in essentia, & distinguuntis personam non essentiam, & per hoc personam cō-

Verū aliud est: sed quia participat vera formā angelitatis. C. Ascēdēdo ergo a creatura ad crea-
tōrē, dicimus quia ponere oportet q̄ in deo duplex est res. vna q̄ dicitur quiditas vel essentia:
vt deitas: alia q̄ dicitur suppositū subsistēs in forma deitatis. Tertio enī modo rem nō est pone-
re in deo: quia nō est in eo ponere rem naturę q̄ est participans naturā. Deitas enī & de⁹, idipm̄
sunt, non cōstituentia aliquod compositum: quia deus est deitas nō participans deitatem, neq;
habēs tā indiuiduatam, sicut habet quiditates suas creature. Deitas enī vñica vt singularitas
quedā indiuidibilis in se & īmūltiplicabilis, est in quolibet diuino supposito per cōmunicationē
nō per indiuiduationē, sicut quiditas est in suppositis creature. Humanitas enī vna est, nō ve-
singularitas quedā: sed vt quedā forma in sua essentia diuīsibilis in rebus materialibus, maxi-
me. s. per partes integrates essentia suā, quē sunt gen⁹ & differētia. Humanitas enī est animali-
tas rationalitas, sicut homo aīal rationale: sed nō est ex se multiplicabilis per partes contentas
sub se. Non enim humanitas diuiditur per humanitates, sicut homo per homines: sed est forma

Xspeciei simplex, quē sub ratione vniuersitatis diuīsibilis est per supposita: vt exponendum est lo-
quendo de causa indiuiduationis, in quibus forma quē est quiditas siue essentia, per supposita
indiuiduata est: vt in Sorte & Platone, in quibus humanitas non proprie dicit hēc vel illa, nisi
quia huius vel illius. In deo autē est vñica forma deitatis singularis in tribus suppositis cōmu-
nicata, quē est vera quiditas eoz & essentia. Propter qd̄ nō ē in deo ratio rei tertio mō, quia res
dicitur aliquid substratum quiditatē participans formā quē est quiditas. In deo enim sunt idē
natura & res naturę. Quēadmodū ergo in creaturis, etiā in eis sit multiplex res, tamen veri-
tas nō fundat nisi super rem: vt est quiditas & essentia: similiter & in deo, & multo magis: quia
in creaturis res naturę est aliquid absolutum p̄ter rationem quiditatē participatē considera-
tū secundū esse naturale. In deo autem vt dictū est, non differunt natura & res naturę: sed solū
cum re quē est quiditas & natura, est in deo res quā est suppositum: quia suppositū inquātum
suppositum est quedā ratitudo in subsistendo, sicut & deitas in effendo: vt sic in deo res a ra-
titudine dicta sit vñica & essentialis, & trīna non triplex personalis: secundum q̄ sunt in deo
tres personæ subsistentes, quā in suo significato super essentiā non includunt nisi rationem
respectus fundati in essentia, & distinguuntis personam non essentiam, & per hoc personam cō-

Arti. XXXIII. Quæ. II. Fo. CCXIII.

Stituit subsistenterem: qui respectus realis dicitur, non quia fundatur in essentia: Sic enim omnes diuini respectus reales dicerentur: quia omnes fundantur in essentia: sed aut quia subsistenterem personalis sunt principia formalia, ut sunt tres relationes personales: aut quia est propria personis iam constitutis: ut est communis spiratio activa. Vnde vere dicitur de personis quod sunt res, non autem de quod relationes sunt res: sed solum quod sunt relationes reales. Nunc ergo quia ratio suppositi non dicitur in deo, sicut nec in creaturis super essentiam & naturam nisi modum essendi. Sed esse distinctum ab alio non habet realitatem (ut in creaturis iam expositum est) nisi a realitate ipsius essentie: & in deo persona non addit super essentiam nisi respectuam proprietatem: & generaliter respectus non habet esse reale nisi per illud super quod fundatur, aut quod constituit in diuinis: Relinquit ergo quod in deo non est vera realitatis ratio, nisi in ratitudine essentie, ut essentia est existens ex se, per quam realitas attribuit personam, inquantum. Sed subsistit in ipsa essentia. Quare cum esse verum ut dictum est: non est in re nisi ratitudo quodam essentie: & veritas, ut sit supra dictum est: non fundatur in esse nisi ut ipsum est ratitudo quodam sicut & ipsum esse fundatur in re: Sicut ergo in deo non est nisi unica res essentie: & non nisi unicam esse quod est essentialis: & vera res unica essentialis quod est ipsum esse: dico secundum modum nostrum intelligendi: sic in deo non est nisi unica veritas essentialis quod fundatur in eius esse ut ratio quadam intelligendi ipsum: sicut primi conceptum in deo: & non est nisi ut respectus quidam veritas ipsa in esse eius cuius est: quo habet rationem intelligibilis respicientis intellectum. Cui quidem intellectui veritas diuina essentie, siue diuini esse ut veritas est, sui ipsius declarativa est per omnino adæquationem, in qua consistit perfecta ratio veritatis, ut infra dicetur. Et hac veritate essentiali dicitur verum quicquid in deo est: ut primo ipsa essentia deitatis inquantum res est intelligibilis: in qua fundatur ante oculos alios respectus attributorum, vel relationum personalium ratio veritatis. Idcirco ergo dicendum simpliciter & absolute quod in deo non est nisi una veritas essentialis. Sed & quod veritas in deo non dicitur aliquo modo personaliter: sed essentialiter tamen: ut non sit nisi una & eadem veritas communis tribus personis. Ex dictis patet responsio ad obiecta.

Z
Responsio
absoluta.

A
Ad primum
principium

¶ Ad primum ergo in oppositum: quod in deo duplex est entitas siue esse, substantiam. & relationis, ergo sit & duplex veritas: Dicendum enim quod iam dictum est, quod propria ratio relationis quae distinguit contra substantiam, est respectus ad aliud: qui quidem respectus ex ratione respectus nihil rei ponit super illud in quo fundatur: & quod in diuinis constituit. Sed quod naturam rei habet hoc contingit ei solummodo ex eo supra quod fundatur immediate: quod in sua essentia assumit rationem respectus, aut eius quod constituit. Propriam autem rationem esse nihil potest habere nisi ex eo quod habet propriam rationem rei: quia ratio entis consistit in ratione rei: ut dictum est. Respectus igitur in relationibus sicut non habet rationem rei nisi per illud super quod fundatur: neque similiter rationem entis siue secundum essentiam: siue secundum existentiam. Vnde ratio quae non fundatur essentialiter in re aliqua existente absoluta, non est ratio realis, sed secundum dici vel ratione solum. Et ideo cum omnis respectus & relatio in diuinis fundatur immediate super ipsam diuinam essentiam: sicut & omnia diuina attributa: & ab illa habet realitatem suam veram: licet a realitate personam quidam relationes portentur dicuntur reales quod alii, ut dictum est: ita quod quicquid in diuinis consideratur secundum rationem intelligendi realis: ex fundamento diuinae essentie sit duplex esse siue entitas. Penitus enim non est in deo nisi una esse siue entitas: sicut neque nisi essentia una: & una res essentie: quae habet esse ex se: & per ipsam personam, per hoc quod ipsa per se habet esse in eis. Nec est omnino aliud esse relationis & substantiam in deo. Relatio enim & substantia non distinguuntur in deo penes esse: sed solum penes modos essendi qui sunt absolutus & respectuum: siue esse ad se, & ad aliud. Ita quod esse appropriatur absoluto: quia respectus trahit ipsum ab absoluto: & attribuitur simpliciter sine determinatione absoluto: sine determinatione autem non attribuitur respectus: ut proprius in diuinis dicamus substantiam esse: relationem vero non dicamus propriam esse: sed ad aliquid esse, quemadmodum dicitur plures quod substantia est vere ens: accidens vero entis. & ob hoc ens quia est aliquid entis quod vere est, ut dispositio substantiae. Et ita sicut in deo secundum rationem non est aliud esse substantiam & relationis, neque alia veritas. ¶ Ad secundum: quod est aliqua veritas in deo, ut in filio: quae importat relationem & respectum originati ad originantem: quemadmodum imago & verbum: Dicendum quod falsum est nisi intelligatur per quandam appropriationem, quemadmodum omnia que pertinent ad intellectum appropriantur filio: eo quod procedit per modum intelligibilis emanationis, que vero pertinent ad voluntatem appropriantur spiritui sancto: quia procedit per modum emanationis libetalis: ut infra videbitur. Veritas enim in deo non est nisi deiras, inquantum declarativa est apud

B

C
Ad secundum,

D y

Summę

D intellectū se esse hūmōi q̄lis est: q̄ est veritas rei ī se, & veritas intellectus īquātū percipit ab in tellectu siue suo, siue creature. Est em̄ veritas intellectus, īquātū, s. cōsiderat res vt iā est ab ipso intellectu. Inquātū vero considerat scđm vtrāq̄ rationē simul: tūc est qđā adæquatio siue conformitas intellectus & essentię diuinę intellectu: siue vt ratio intelligendi sc̄pam: siue quęcūq̄ alia q̄ sunt in deo: siue quęcūq̄ sunt in creaturis: & hoc absq̄ omni ratione realis distinctionis aut diuersitatis: sed rationis tm̄. Etsi veritas in tali conformitate cōsistē nullā rationē principiati importat: vel ordinē ad principiū: n̄i scđm rationē tm̄: quia (vt infra dicet) i actu itellū ḡdī dei sola ratione differit intellectus, intellectu itelligere, ratio itelligēdi, & ipsa notitia. Et est etiā ī deo idē oīno: veritas rei & intellectus, absq̄ omni cōnotatione principii vel principiati aut alicuius emanationis differens sola ratione, vt statim declarabit in sequētibus q̄stionib⁹. Est etiā veritas intellectus in deo omnino vna & eadē, sola ratione differens, vt aquatur efficiētię diuinę intellectę absolute: & vt aquatur omnibus aliis īquātū in ipsa intelligitur, differens sola ratione. Inquantū tm̄ aquatur rebus intellectis in ipsa essentia: superaddit ei ratio respectus causalis ad causandū & producendū scđm ipsam creaturas in esse: sed mediāte verbo cui appropriatur. quia veritas essentia in deo cōsistens in cognitione essentia, nō haber rationē principii proximi & immediati producēdi creaturas: sed solū mediante verbo psonaliter p ducto per intellectualem operationē, vt inferius declarabitur. In principio em̄ erat verbum: & omnia p ipsum facta sunt, & sine ipso factū est nihil. Vis em̄ dictiua verbū fundatur immedia te super diuinā essentiā, nō vt essentia est simpliciter: sed vt intellecta ab intellectu diuino: & hoc nō īdifferēter, vt est intellectus cuiusq̄ personę diuinę: sed solūmodo vt est psonę patris. Et sic vis dictiua verbū, & similiter creaturarum mediante verbo, fundatur in essentia diuina non vt p̄cise essentia: sed potius vt veritas est: siue intellecta: quae tm̄ essentia est vt respicit creaturas: & cōmunis tribus personis: vt vero respicit verbum, appropriata est patri. scđm q̄ omnia hac habebunt declarari inferius. In quo quidē verbo veritas essentia, sicut & ipsa diuina essentia, habet esse & cōmunicari per intelligibilem operationē, sāq̄ ī principio qđ pro cedit p modū cōformitatis & assimilationis obcepti ad concipientē ī intellectu alio operatione non q̄ ipsa intellectualis opatio quae est intelligere, sit ipsum dicere quo verbū concipit: quia dicere est psonale, & propriū patri: itelligere autē essentiale, & cōmune trib⁹: sed q̄ dicere fundat sup itelligere sicut & vis dicēdi sup veritatē essentiale: ita q̄ vis dicēdi, & dicere scđm rōnē itelligēdi nostrā sunt extra rōnē ei⁹ qđ est vis itelligēdi, & itelligere. fm̄ q̄ oīa hēc ifer⁹ de bēt declarari. Propter tm̄ hūmōi cōexionē horū, veritas q̄ nō est n̄i essentia ipsi verbo pdūto appropriat. Vñ verbū ex p̄pria rōnē suę emanationis nō habet q̄ sit veritas alia q̄ essentia lis: quia supra essentiā nihil habet n̄i rationē respectus: qui nullā propriā rationē veritatis ap ponit, vt dictum est. Ita q̄ & creatura emanās a deo per intellectualem operationē: licet habeat ī se aliam rationē veritatis q̄ sit in deo: vt distinguamus duplē veritatē, vnam creatam: al teram vero increatam: tamē verbum emanans p intellectualem operationē nullam aliā rationē veritatis recipit: cuius causa est: quia creaturę procedunt in diuersitate rei & substantię super quā potest fundari diuersa veritas. Non autē sic procedit verbū a dicēte: sed solū fm̄ diuersitatē respectus, vt infra determinab̄it. Ad auctoritatē Aug. quae videtur esse cōtra iam determinata: iam patet qđ dicēdū. Per hēc patet responsio ad tertium q̄ veritas cōuenit filio eo q̄ verbum est, vel similitudo patris, & eōuerso. Dicēdū q̄ falsum est, n̄i scđm appropriationem: īquātū, s. filius procedēs a patre, sicut ars ab arte, & veritas a veritate procedit: p qđ ei ī veritate adæquatur: non p aliquid psonale: sed p veritatē essentiale: quae eadē est ambo bus: sicut est essentia & natura. Veritas em̄ ē a veritate: & tm̄ nō est n̄i vñica veritas, nō em̄ quia sit veritas psonalis: a psonali dicit hoc: sed dicitur p appropriationē: quia veritas patris filio cōmunicat per intellectualem operationē, vt dictū est. Ad quartū: q̄ veritas eo principaliter dicitur veritas quo habet esse ī cognoscēte, & sic habet rōnē verbū & procedētis: Dicendū q̄ ē ī cognoscēte pōt esse dupliciter, vt rō cognoscēdi: sicut habet veritas esse ī cognoscēte: q̄a qđq̄ intellectuāliter cognoscit, sub rōnē veritatis cognoscit, vt dictū est supra. vel vt obiectū cognitiū qđ ē termin⁹ intellectualis opatiōnis. hoc mō verbū ē ī cognoscēte, vt terminās actū itelligēdi: sed differēter ī deo & ī creaturis. In deo em̄ verbū psonale nō est vt obiectū elicitū act⁹ intelligēdi qui nō est n̄i essentia: sed ipsa diuina essentia, vt sub rationē veri est intellecta a p̄tēna mōte, immo a tota trinitate: nec etiā est obiectū actus intelligendi vt p se principiati ab eo: quia ipse actus intelligendi non est n̄i essentia: sed verbū ipm̄ principiatur a vī dictiua fundata sup actū intelligēdi quae cōuenit soli patri: & verbū sic principiatū est obiectū in quo'

E
Ad tertium.

F
Ad quartum.

Ar.XXXIII. Quest. II. Fo.CCXIII.

pater oia intelligit: nō quo vt rōne intelligēdī. In nobis autē verbū qđ est aliud ab actu intelli-
gēdī, ē formalis rō intelligēdī i cōpatione ad cognita: nō autē i cōpatione ad actū intelligēdī nisi
vt forma ipsi⁹: ga nō est elicitū actus: sed format per ipsum i cognoscēte: & informat ipm: &
distinctū est ab eo. Ad quintū: q personalis pprietas est aliquid: quia personē constitutiua: er-
go est veritas: & hoc nō essentialiter: ga pprietas nō est cōmunis: Dicēdū scdm iā dicta, q pro-
prietas de se nō est aliquid: sed ad aliquid: & nō est cōstitutiua personē talis: q ratione psonali-
tatis ē aliqd, sed ad aliquid, vt infra patebit. Et ideo nō est in se veritas: ga nec res aut ens: nisi
vt dictū est, per essentiā supra quā fundat. Propter qđ nō cōuenit ei alia ratio bonitatis q illa
quę est essentię, vt patet ex iā dictis. Ad Sextū: q de tribus psonis bene dicit q sunt tres res
& tres entes: ergo & tres veritates: Dicēdū est ad hoc Primo qđ dicit de ente: q videlicet ali-
quid pluraliter dicit in diuinis dupliciter. Vno modo ratione eius cui ad significandū nomē
imponit. Alio modo rōne modi significādi. Ratione prima, pluraliter dicūtur illa q imponunt
ad significandū aliqd multiplicabile in diuinis: vt hoc nomē relatio: & hoc nomē persona: ga re-
latio iponit ad significadū respectū quo aliqd se habet aliquo mō ad aliud, large sumēdo aliud
in diuinis: & vt supponit p respectu quocūq sub indifferētia quadā. Et ideo quia plures sunt
respectus, bene dicit q in deo sunt plures relationes. Similiter hoc nomē persona, imponit ad
significandū subsistens in intellectuali natura: et etiā supponit p quocūq subsistēte sub indif-
ferētia quadā: & ideo in diuinis psona dicit pluraliter. Ecōtra hoc nomen deus: quia imponit
ad significadū substatiā, licet sub indifferētia supponit p psonis, non dicit pluraliter. Ratione
secunda etiā dicunt pluraliter q nō iponunt ad significadū aliqd multiplicabile in diuinis: sed
quia imponunt scdm nomē vocis ad significadū adiectiue: aut verbaliter: aut nominaliter, quę
dicunt pluraliter: ga adiectiuū noīs debet cōformari i numero suo subiecto: & appositum ver-
bi suo supposito. Propter qđ qn̄ iponunt ad significadū aliqd substatiue: ga nō oportet substā-
tiū alteri cōformari, nō plurificari. Vñ si æternus in deo intelligatur substatiue: nō dicimus
tres æterni: sed vñus æternus. Si vero intelligat adiectiue, bene dicimus tres æterni. Nūc autē
file est de ente. Si igif sumat noīaliter, substatiue significat: & nō dicit nisi singulariter de trib⁹
personis, q.s. suntvñi ens: quia tale esse nō cōuenit eis nisi ratione vnius substatię existētis in
eis. Si vero sumit pincipialiter, tūc significat adiectiue. Et ideo dicit pīr q sunt tres entes: quia
hoc cōuenit ei rōne psonalitatis. Quare cū, vt patet ex p̄dictis, veritas nō cōuenit alicui in di-
uinis per se & primo: nisi ratione entitatis fundatæ in ratione realitatis essentialis: propter
hoc ab illa eadē entitate singulariter dicitur, qua dicuntur vñi: cōuenit eis ratio veritatis: qua
substatiue dicunt vñ⁹ verus vñitate essentiali. Ab entitate autē vt pīr dicitur de eis, nullo modo
cōuenit eis ratio veritatis aut pīr aut singulariter: dicēda de eis. q em̄ aliquo modo possint di-
ci tres veri: hoc nō est nisi quia verū sumitur adiectiue: non q̄a fundat sup aliquā entitatē pīr
dicā. Ab vna em̄ veritate essentiali fundata sup vñā entitatē essentialē: illo modo bene dicunt
tres veri sicut tres entes & tres eterni: si tñ vñus hoc obtineret, natura em̄ rei nō repugnaret.
Ad illud qđ arguit de re q personalis est: Dicendū scdm iam dicta: q verum est scdm mo-
dū p̄determinatū. Sed tñ sup illius rei rationē veritas fundari nō potest, nisi quaten⁹ illa fun-
datur in re essentię: & sic veritas illius rei vt psonalis est, non est nisi essentialis. Ad ultimū:
q in deo differunt essentia & persona & personales proprietates scdm rationē intelligendi: &
ratio intelligendi veritas est: Dicēdū scdm p̄dicta, q intelligibilitas rei fundatur in eius
essentia, & natura formalis. Ita q scdm q dictū est supra, respectus quicq̄ sicut non habet ali-
quid realitatis, neq̄ entitatis, neq̄ quiditatis nisi per illud sup qđ fundat & in illo: Sic neq̄ ha-
bet aliquā rationē intelligibilitatis nisi per intelligibilitatē eius super qđ fundatur: & in illo, li-
cet em̄ cum hoc sua intelligibilitas sit ad aliud vt ad suū correlatiū: sine quo sīl intelligi nō
pōt: illud poti⁹ cā ē intelligibilitatis sine qua nō, q̄ ppter quā sic, & sīl de realitate, & entitate,
& quiditate. Et sic nō est de oib⁹ hmōi in deo nisi vna rō intelligēdī. s. id qđ ē rō intelligēdī dei
tatis: & est ratio veritatis: vt est respectus deitatis ad intellectum, scdm quem intelligibilis di-
citur, vt habitum est supra. Ratio autē illa veritatis nō est nisi essentialis, vt est rō respectus ad
intellectum omnīū intelligibilium diuinorum in natura diuina. Qz autem sunt plures ratio-
nes intelligendi essentiam, personā, proprietates, & hmōi, hoc est obiectiue, tāq̄ illa q apphēdū
tur, quorum omnīū vna est rō, veritas. s. essentialis qua singula intelligunt determinatiue, tāq̄
ratione qua intelliguntur & mouent intellectum. Vnde non omnis ratio intelligendi est veri-
tas: neq̄ quęcūq̄ differunt in ratione intelligendi: differunt in veritate: sed solūmō illa q diffe-
runt in ratione intelligendi, vt ratio est respectus circa intelligibile ad intelligētē, qđ cōuenit

G
Ad quīntū

H
Ad sextū.

I

K
L

M

Summe

soluti in illis q̄ sunt diversa p̄ essentias: in q̄bus diuersi respectus veritatis fundantur: nō agit i illis quē differunt in ratione intelligendi: vt obiecta intellecta diuersa scdm rationē, de q̄bus procedit argumentum. Sic em̄ differunt oēs rationes attributor̄ inter se, & veritas ab oībus aliis: quē tamen alio modo est ratio intelligendi omnia alia, vt patet ex p̄determinatis.

N
Quæst. III.
Arg. 4.

- 2 Ira Tertium targuiſ: q̄ in deo sit veritas ratione suę essentię absolute: & nō ex aliquo respectu ad eius intellectū. Primo sic scdm q̄ iam dictū est p̄ p̄m, Dispositio ynius cuiusq; in esse: est dispositio sua in veritate. Sed dispositio in esse cōuenit deo ratione essentię in se & absolute: quia esse primus conceptus est simplicissimus, scdm Auic. & ita absolutissimus. ergo &c. Secundo sic. Aug. dicit in li. solil. Verū est id qđ est. hoc aut̄ conuenit rei ratione suę essentię absolute, & deo maxime, vt habitū est supra. ergo &c. Tertio sic. veritas vt respicit in intellectū, est diminuta entitas. Est aut̄ perfecta entitas, vt cōsiderat in ipsa re intellecta. Solū aut̄ perfectū & nō diminutū deo est attribuēdū, vt iam dictū est. ergo &c. Quarto sic. Aug. dicit in solil. Si dicas nihil eē verū p̄ se, nihil erit p̄ se. Sed qđ est p̄ se tale: est hoc ratione suę essentię absolute: non agit ex aliquo respectu: ergo est ponere verū ratione essentię absolute. sed q̄ deo cōueniūt, in summa absolutiō ei cōueniūt. ergo &c. In contrariū est: qm̄ veritas est adæquatio quedā rei & intellectus, vt dicit Isido. in li. de definitionibus. & scdm eūdē modi dicit Ansel. in li. de veritate: q̄ veritas est rectitudo quedā. sed rectitudo adæquationis siue adæquatio in rectitudine talī non est nisi in aliquo respectu ad intellectum. ergo &c.
- 3
- 4

In opposit.

O
Resol. q.

CAd istam questionē oportet respondere aspiciendo ad significatū termini: quæ videlicet fit ppria ratio quā addit verū sup ens. Et potest q̄stio ista esse generalis ad veritatē creatā & increatā: sicut & q̄stio sequēs. Ad huius ergo q̄stionis intellectū sciēdū: q̄ sicut in intellectu cōplexo oportet fieri reductionē in aliquid primū principiū cōplexū omnino intellectū p̄ se notū: Aliter em̄ procederet i infinitū: Sic in conceptu intellectū incōplexi de eo qđ quid est: qđ dicitur per nomē: qđ est propria ratio termini a qua imponit ad significatū: oportet oēs hmōi cōceptus reducere ad aliquē conceptū incōplexū primū & notissimum, in quē omnes aliis habent reduci: & qui includitur in omnibus aliis. Et est iste conceptus entis inquantū ens est. scdm Auic. in primo Metaph. vt sēpius habitū est supra. Et hoc est qđ significat certitudinē qua est vniqđq; id qđ est in natura & essentia sua absolute absq; omni cōditione & additione. Ita q̄ omnis aliis conceptus rationē aliquā addit super iam dictam rationē entis: quæ tñ non potest esse extranea ab ente: quia ratio entis omnes rationes subintragat. Vnde & ens propterea non potest habere rationē generis, vt supra expositum est. Quicquid em̄ quocqđ modo addit super rationē entis: hoc est ratio aliqua, vel modus essendi: quæ nomine entis non explicat nec intelligitur. Et quia tales rationes non discernit neq; distinguit natura rei extra, sicut neq; distinguunt diuina attributa ipsa diuina essentia vt essentia est in seipso: sed solū ratio intellectus quæ indiuisa & indistincta diuidit & distinguit, scdm Cōm. sup. xii. Metaph. nihil autem est nata ratio intellectus distinguere, nisi inquantum cadit vel natum est cadere sub eius apphensione: Ratio autem entis non determinat in re aliquam rationē apphensibilis ab intellectu vel non apphensibilis: sicut neq; sensibilis aut non sensibilis: Licet scdm Auicē. in primo Metaph. de nullo potest formari conceptus menti, nisi habeat rationem entis: Oportet igitur q̄ super rationem entis, vt determinetur ad rationem intelligibilis, sit ratio apphensibilis: q̄a ens respectum habet ad intellectum vt motiuū intellectus: Ita q̄ ratio entis apphensibilis ab intellectu non esset, nisi hmōi rationis in se esset susceptibilis. Hęc enim ratio est in ente p̄ hoc q̄ est natum sibi assimilare intellectum. Assimilatio enim intellectus ad cognitum, est causa & ratio cognitionis. Prima ergo ratio qua ens scdm rationem suam absolutam absq; omni conditione assumit supra se intellectus considerationem, est ratio conformandi sibi intellectum. Conformatio autem hmōi, adæquatio quadam est & rectitudo qua intellectus per id qđ concipit de re ipsa, rei adæquat & correspondet. Hęc autem est ratio illa a qua imponitur hoc nomen verū siue veritas: & addit eam super ens: vt verum nihil aliud sit q̄ ens assimilatiū: vel aqua tiusi: vel declaratiū eius qđ est apud intellectum: & hoc vel actu, vel habitu: scdm q̄, habet pfectiorem vel minus perfectam rationem veri, vt amplius patebit in sequenti questione. Ex sic ratio entis non includit ex suo nomine rationem veri intelligibilis: vel declaratiū sui apud animam: sed econuerso ratio veri includit rationem entis: quia licet primus conceptus intellectū obiectivus sit ratio entis: non tñ concipitur nisi sub ratione veri. Et licet ratio veri sit prima ra-

Ar. XXXIII. Quest. III. Fo. CCXV.

ratio concipiendi: non tamē est ratio quæ primo concipitur. Obiectum enim & ut concipitur id qđ est ens in quantum est ens, primus conceptus est: & deinde verum: ut tamen ens in se includit. Dispositum autem & ut ratio scđm quā concipitur id qđ obiectum concipitur, verum est prima ratio concipiendi & sola, ut dictum est supra: ita qđ circuit totum ens & seipsum & oēs rationes entis: quia nihil concipitur nisi sub ratione veri, neq; ens, neq; verum, neq; bonū, neq; pulchrū, neq; aliquid ceterorum. Tñ cū concipiōt ratio entis vel boni vel pulchri ut obiectum circa ens: non oportet qđ concipiatur ratio veri. His visis patet quid dicendum sit ad questio-
nem. Cum enim verum de suo nomine & impositione qua addit̄ aliquid super ens: non dicit nisi rationem manifestatiui vel declaratiui eius quod est apud intellectum: & ratio talis non est aliquid sup̄ ens absolutū: sed solū ratio respectus: Dicēdum est absolute qđ veritas sicut neq; in aliis rebus: sic nec ī deo est ratione suę essentię absolute: sed solū ex aliquo respectu ad aliud, ut ad intellectū, sicut dictū est: & hoc nō ex respectu ad aliquę intellectū extra deum creatum cui imprimit noticiā suam: quia talis respectus ei accidit: quemadmodum & omnes alii quos habet ad creature, ut infra dicēdū est: sed ex respectu ad ipsum intellectum diuinū non ut ad suam causam: quemadmodum veritas per se non est in aliqua re naturali creata nisi ex respe-
ctu ad intellectum increatum: ut patebit loquendo de veritate creature: sed solum ex respectu ad intellectum diuinū ut absolute comprehendentem id qđ est in natura & essentia sua scđm ra-
tionem veritatis, ut amplius patebit in sequenti questione.

Ad primum in oppositum: qđ dispositio in esse conuenit deo ratione essentiæ suæ absolute: ergo & in veritate: Dicendum qđ illud dictum philosophi intelligitur nō quo ad mo-
dum & rationem quib⁹ res habet esse, & esse verum: scđm qđ nō titur procedere obiectio: quo
ad hoc em̄ alia est dispositio rei ī esse & ī veritate: quia ut dictū est, & amplius diceat in sequē-
ti questione, dispositio rei ī esse: est ex ratione absoluta: dispositio vero ī sua veritate est ex
dispositione respectiva: Sed intelligitur quo ad gradus essendi ī esse & ī veritate: ut id qđ est
superioris gradus ī esse: superioris gradus est in veritate, & eōverso: & qđ inferioris, inferio-
ris. Vnde dicit ibi phis. Necesse est principia rerum quę sunt semper, sint in fine veritatis. vbi
dicat Cōm. Causa in quolibet genere entiū magis digna est ī esse & in veritate, qđ illa quoq; est
causa in illo genere. Et manifestum est qđ si hēc est causa prima omniū entium, illa est magis di-
gna ī esse & veritate qđ alia entia. Oia enim entia nō acquirunt sibi esse & veritatē nisi ab illa.
Ex quo concludit assumptū in argumēto: qđ dispositio &c. Vbi dicit Cōm. Id est, qđ quāto ma-
gis fuerint perfecta ī esse: tanto magis sunt perfecta ī essendo verum. Et (ut dicit) intēdebat
per hoc notificare nobilitatem veritatis: in qua considerat ista vniuersalis ars: quę cōsiderat de
principiis vltimis. **A**d secundum qđ verum est id quod est: Dicendum qđ aliqui volentes sub-
tiliare, dicunt qđ litera Augst. quæ sic facit, Verum mihi videtur esse id qđ est: sic debet or-
dinari: id qđ est esse, mihi videtur verum: ut sit de dicto: non de re. & vocat propositionē esse
veram quę enunciat qđ est esse. Sed sic nō intenderet ibi Augu. definire verum: qđ falsum est.
Vñ p̄mittit: Dico, & sic definio. Nec similiter valeret instantia quā statim īfert contra suā
definitionē, cum subdit. Nihil ergo est falsum, quia verum est quicquid est. Sed dicendum qđ
Augustinus intendit definire verum: & est propositio sua de re: sed est materialis per id circa
qđ habet esse verum: non formalis per id qđ formaliter est de ratione veri. **A**d tertium: qđ ve-
ritas quę respicit intellectū: est diminuta rei entitas, quę non cōuenit deo: Dicēdum qđ veritas
quæ est diminuta rei entitas, est illa quę habet eē ī intellectu de re per aliud ab ipsa re ītellecta
abstractum ab ipsa: ut lapis per verbum formatum ī intellectu creato de lapide: quod est quo
dammodo lapis: & non vere lapis: sed diminute. Et est talis veritas solummodo ī intellectu
creato de re per verbum qđ est aliud ab ipsa re quā concipiōt: non autem ī intellectu īcreato
qui suam essentiam per seipsum apprehendit: & ideo tam perfecta entitas est ut capitur a dia-
uino intellectū, qđ in se est. Nec etiam intelligitur de veritate qua res vera est ī se ex sola ratio-
ne respectus ad intellectum absq; eo qđ actu intelligatur. Illa enim veritas est perfecta rei enti-
tas, de qua dicit Aug. in sol. Si dixeris nihil esse verum per se: nihil erit p se. Vnde enim lignū
est hoc, inde etiam verum lignū est. vnde sumptū fuit quartum argumentū. **A**d quod dicē-
dum, qđ Aug. ibi loquitur cōtra illam definitionē veri apparētem quā posuerat, quę dicit: ve-
rum est quod ita est ut videtur, & qđ falsum est qđ aliter est qđ videtur. contra quas statim ar-
guit: Quod si ita esset: ablato ergo cui videtur: nec falsum quicq;, nec verum est: nec lapi-
des veri lapides essent qui sunt in abditissimo terræ gremio: vbi non sunt qui sentiant. Es-

Q

R
Ad primum
princip.

S
Ad secundum

T
Ad tertium

V
Ad quartum

Summe

sic ly per se, nō excludit in dicto suo rationē respectus ad intellectū quem habet ex sua natura: nō p aliquod additū ei: sed excludēdo adminiculū exterioris cognoscentis, explicat q̄ veritas potest esse in re: et si nullus actualiter eius notitiā habeat. Vñ subdit īmediate. Nec fieri potest: vt p seipm (.i. sine cognitione) lignū sit: & versū lignū nō sit . Ex quo ulterius statim cōcludit definitionē p̄dictā. Verū est id qđ est. vbi clarū est, q̄ ibi appellat qđ est: rē absolutā ab actu cognoscentis: q̄q̄ includit in se respectum ad ipsam, vt dictum est.

A
Quest. III.
Arg. 1.

Ira Quartū arguit q̄ veritas dei nō sit in eius essentia: quia veritas est ad-
equatio qđā rei & intellectus scdm Isaac de definitionibus. Sed adaequatio
talism nō est in ipsa quiditate & essentia: sed in ipsa cognitione qua capiā in-
tellectū in ipso intellectu. ergo &c. CQz autē nō sit in eius intelligentia at-
guitur. quia phs dicit in. vi. Meta. de cognitione in qua dicit esse verum vel
falsum: q̄ nō est de simplicibus, & de eo qđ qđ est. Sed intelligentia siue co-
gnitio diuina nō est nisi de simplici & de eo qđ qđ est: quia nō nisi suā essentiā simplicē intelli-
git, vt habitū est supra. ergo &c. CQz sit i vtroq̄ arguit sic, qm̄ ḡqd est verū, veritate q̄ est in
ipso est verū. De inelligētia diuina bene dicit q̄ ipsa est vera intelligētia: & silt de ei⁹ essentia
q̄ est vera essentia. ergo veritas habet esse & in dei intelligētia: & in eius essentia.

In opposi.

B
Respōsio.

Cidēdū. cū scdm̄ p̄dicta tūc verū dicitur esse vnu quodq̄ qđ habet qđ sua natura
requirit, nec deficit in hoc, vt verus lapis dicit qui habet qđ ad naturā & essentiā lapidis regi-
tur: & hoc sub ratione qua declaratiuus est apud intellectū sese esse h̄mōi: Deus aut̄ & in essen-
tia sua, & in sua intelligētia habet q̄q̄ habere pōt: & quicqđ natura ei⁹ requirit quo ad oēm
rationē p̄fectionis ei⁹: Idcirco dicēdū est q̄ veritas est in deo tā in eius essentia, q̄ in eius intelli-
gētia, q̄ in omni eo qđ in ipso est: sed aliter & aliter. Ad cuius intelligētia notandū: vtēdo ma-
nuductione ex creaturis: q̄ cū scdm̄ p̄determinata, veritas est propria ratio rei siue quiditat̄is
siue essentię q̄ est obiectū qua respicit intellectū: potest aut̄ respicere quiditas vt obiectū ipm̄ in-
tellectū duplīciter: Vno mō sub rōne potētię: vt intelligibile est potētia intellectū: & intellect⁹ est
potētia intelligēs: Alio mō sub rōne act⁹: vt intelligibile ē intellectū actu, & intellect⁹ actu intelligēs:
vbi sit quasi vnu cōpositū cōstitutū ex intellecto & intelligēte: Veritas ergo est ratio quiditat̄is
respiciētis intellectū: & vt est i potētia vtrūq̄ eoz, & seorsum existētia diuersa: & vt i actu est
vtrūq̄ eoz: & vnu ex ambobus: quoq̄ vnu est sicut forma, vt intelligibile: alterū sicut materia
vt intellectus. Et sic primo mō veritas est ratio rei: vt res est existēs scdm̄ se extra intellectū. Se-
cūdo mō, vt est forma intellectus existēs i intellectu. Necesse est ergo ponere scdm̄ hoc, q̄ veri-
tas in creaturis respectu intellectus creati, in ḡbus scdm̄ rē differit id qđ est intelligibile extra
& ipse intellectus, habeat esse dupl̄r: & in essentia rei scdm̄ se: & i intellectu in actu: siue i intelligē-
tia q̄ est de ipsa. In deo igit̄: q̄a licet re nō differat intellect⁹ & intellectū, differit tñ rōne: ideo
etiā em̄ illos duos modos veritas ponēda est eē i ipso. s. & i ei⁹ essentia: & ēt i ei⁹ intelligētia: & p̄
eius essentia i oī qđ diuīnā essentiā i se īcludit: vt sunt attributa & psonē diuīnē. Essentia em̄
diuīna vt deitas, vera deitas est: & bonitas, vera bonitas ē. & pater, ver⁹ pater est: vt veritas di-
cat esse in oīb⁹ illis eo mō quo deitas. Et p hūc etiā modū habet esse i diuīna intelligētia sicut
in quodā attributo. Ilsa em̄ vera intelligētia est: & oīa hēc vera sunt: quia re nō sunt nisi deita-
tas: & p̄prie rōnes q̄s nomināt supra deitatē, i deitate vt deitas ē fundat̄ sunt, vt patet ex su-
pra dēteriaris. Sed sup modū essendi veritatē i oīb⁹ q̄ sunt i deo: est specialis mod⁹ quo veritas
habet esse in ei⁹ intelligētia: nō. s. scdm̄ iā dīctū modū: vt ipa intelligētia est natura cognitiva in
se: sed vt est cōtinēs in se notitiā rei cognitae. Primo em̄ mō nō est veritas aliter in intelligētia
dei q̄ in volūtate, vel i essentia, vel i bonitate, & ceteris q̄ deo attribuūtur. Singula em̄ hōq̄ ve-
ra sunt in natura & essentia sua qua sunt id qđ sunt. Secūdo aut̄ mō est specialis modus essen-
di veritatē in dei intelligētia, quo nō est in aliquo alior̄: inquātū. s. veritas q̄ est in natura & ḡdi-
tate cognitī, relucet in cognoscētis intelligētia: vt sic diuīna intelligētia nō solū dīcat esse ve-
ra veritate qua est in re ipsa diuīna natura & essentia: sed veritate qua dīcit eē vera verā no-
titiā siue cōphēsionē habēdo de ea. Quē qđē notitiā i intelligētia creata est forma ei⁹ īherēs ei,
dās ei esse tale quodāmō: q̄le habet res extra: vt p hoc sint idē quodāmō intelligēs & intellectū
& eadē veritate vera. In deo aut̄ est forma intellecta re eadē cō intelligēte: differens sola rōne.
Per hūc ergo p̄dictū modū generaliter verū est q̄ veritas cuiuslibet rei duplex eē habet . vnu
in se & in sua natura q̄ est id qđ est. Alterū i intelligētia q̄ est i ei⁹ actuali notitiā. Et sic absolute
dicēdū q̄ veritas dei q̄ est ipse deus, & habet esse in ei⁹ essentia vt essentia est & natura, & in
eius intelligētia: nō tñ vt forma īherēs: qđ amplius patebit ex q̄stione sequenti.

C

D

Arti. XXXIIII. Quæ. V. Fo. CCXVI.

CAd primum: qd nō est in eius essentia: quia est adæquatio quedam &c. Dicendum qd illud dictum nō intelligit nisi de veritate secundum eius esse perfectissimum & principalissimum: qd est illud qd habet in intellectu, ut patebit in questione sequenti: nō autem de esse eius vlt. **C**Ad secundum: qd veritas nō est in dei intelligentia: quia intelligentia dei nō est nisi simplicis, & ei⁹ qd qd est: circa cuiusmodi intelligentia nō est veritas. Dicendum est secundum iatn dicta, cū vñiquodq; dicit esse verū quād habet qd natura eius regrit inquantū hmoi est: necesse igit est qd intelligentia dicat esse vera inquantū cognoscēs est in actu, dñi habeat qd natura eius requirit inquantū hmoi. Hoc autem habet fieri ab intellecto simplici in simplici intelligentia, sicut ab intellecto complexo in intelligentia comprehendere & dividere. Qd manifeste explicat p̄his affigando differētiā inter intellectū simplicē & comprehendēte ac dividēte: cū dicit i. iii. de anima. Dicto qdē aliquo de aliquo: sicut affirmatio aut vera aut falsa oīs est: intellect⁹ aut nō oīs: sed qd ē ipsi⁹ qd qd erat esse: vel⁹ est: & nō ē aliqd de aliquo: tē vera ver⁹ ē cōphēdēdo qd verū ē, cōphēdēdo ipm sub rōne intelligibil: quēadmodū sensus ve⁹ ē cōphēdēdo qd verū ē sub rōne sensibilis. Nō tñ dicēdo verū: & cōphēdēdo veritatē. Et hoc qdā simpliciū ē: & nō alicui⁹ de aliquo. Sigula. n. eōq; qd fm seip̄sa, fm nullā cōplexionē dicūt: ne qd̄ vera neq; falsa sunt: vt hō, albū, currit. Horti autem ad sc̄iuicē cōplexione affirmatio fit. Videat autem oīs affirmatio vera vel falsa vt df i p̄dicamētis. vbi Cōm. de tali veritate & falsitate dicit. Nec i reb⁹ ē veritas aut falsitas: sed i intellectib⁹ atq; opinionib⁹: & post hēc i vocib⁹ atq; sermo nib⁹. Nō. n. rerū cōplexiōe fit affirmatio vlt negatio: sed sermonū. Et vt dicit p̄his i. iii. de anima, cōplexio intellectū ē verū. Priē ergo veritati, i cōplexiōe, i intellectu, rñdet veritas i cōplexa i re: sed secundē. s. cōplexiōe, neq; q. Ortū tñ trahit a re, fm qd̄ dicit Ansel. de verita. Veritas qd̄ est i rerū existētia, est effectus summi veritatis. Ip̄sa quoq; cā est veritatis qd̄ cognitionis est: & ei⁹ qd̄ ē in p̄positiōe: & istē duę veritates nulli⁹ veritatis sunt cā. Propter qd̄ (vt dicit p̄his i p̄dicamētis) eadē oratio vel opinio sine sui mutatione ad mutationē rei mutat a veritate in falsitatē: & ecōverso. Patet ergo qd̄ aliqua veritas habet esse in simplicium intelligentia, & aliq nō. Dicendum igit ad argumētū, qd̄ licet i diuinā intelligentia nō sit nisi simpliciū intelligentia: veritas tñ bene habet esse i ea. s. ei⁹ qd̄ qd̄ est i ei⁹ essentia. fm quā de oībus iudicat & cōphēdit atq; cognoscit qd̄ cūq; vera sunt tam complexa qd̄ incompleta: & veritates eōrum quibus secundum proportionē suā sunt diuinō exēplari cōformata, etiā veritatem sui ipsius quā intellectu nostro nō nisi cōponēdo & dividendo concipimus: qd̄ in ipso non sit compositio aut diuisio vlla, vt inferius declarabit. Aliter autem dictum verbum p̄hi exponi potest. Cogitatio non est de simplicib⁹: & eo qd̄ quid est. i. nullum entium quae sunt in cogitatione dicitur ens simpliciter: secundum qd̄ est extra animā: vbi. s. habet esse simpliciter: in anima autem habet diūnatum esse. & sic argumentum procedit ex falso intellectu. credo tñ qd̄ illa expositio melior sit, & responsio secundum eam.

Ira Quintū arguit: qd̄ veritas diuinā pfectius & principalius habet esse in ei⁹ essentia qd̄ in eius intelligentia. Primo sic per illud qd̄ dictum est supra. Dispositio vniuersiūsc̄i in esse &c. Sed esse pfectius habet resi sua essentia qd̄ in intelligentia: quia primi est ēē nature: hoc secundū, esse rōnis. qd̄ fm p̄m vt dictū ē, diūnatum ē ēē. ergo & pfecti⁹ esse habet veritas diuinā i dei essentia qd̄ i ei⁹ intelligentia. Secundo sic, vt iā dictū ē fm Ansel. Veritas i existētia causa est veritatis quae est in cognitione. verius autem esse habet vñiquodq; in causa qd̄ in causa to. ergo &c. Tertio sic. veritas omnis in diuinis non est nisi essentialis, vt supra habet qd̄ est: qd̄ nō habet per se esse nisi in essentia: & in nullo alio, nisi p̄ hoc qd̄ essentia habet esse in illo. ver⁹ autem vñiquodq; habet esse i illo i quo habet esse p̄ se, qd̄ i quo habet esse p̄ aliud. ergo &c. Cōtra veritas est p̄ se obiectū & moriū intellectus: mouens solūmō eū in habitu & in potētia vt est in re ipsa: actu autem vt est in ipso intellectu. vñiquodq; autem perfectius habet ēē in dispositione qua est in actu, qd̄ qua est in potentia. ergo &c. Secundo sic. cum aliquid denominatur ab eo quod est in alio: illud quo denominatur verius est in illo alio qd̄ in denominato. Verbi gratia, cibis denominat sanus a sanitate qd̄ est i aīali: & verius habet esse sanitatis in aīali qd̄ in cibo. Res autem vel essentia dicitur vera a veritate quae est in intellectu. Probatio: quia veritas est qdā adæquatio propera quā dicitur vera res: & similiter intellectus. Adæquatio autem est in intellectu: non in re. Intellectus enī adæquatur rei: & est adæquatio in eo qd̄ adæquatur: non autem in eo cui adæquatur. ergo &c. Tertio sic. veritas nō dicit in re nisi respectum ad intellectum. Res autem secundum suā essentia non dicit nisi potētialē respectū: quia est intelligibile: siue natū inteligi. vt vero est in intelligentia: est intellectū in actu. verius autem habet ēē vñiquodq; secundum qd̄ est in actu, qd̄ secundum qd̄ est in potentia: quia secundum qd̄ est potentia non est. ergo &c.

B
Ad prīmū
principiū
F
Ad secundū
Ad tertīdū

G

H
Quest. VI
Arg. i.

In oppositū
primo:

Summe

I
Resolu.q.

CIn quæstione ista de veritate diuina oportet coniūcere quid dicendum sit ex eis, quæ experimur circa veritatē creature, de qua debet esse sermo loquendo de creaturis: q̄q mul-
to aliter & aliter habet esse veritas i deo, & in creaturis: vt iā patebit i pte. Dictū em̄ est supra:
q̄ veritas nominat in quiditate ipsa quæ est obiectum per se intellectus, respectū quendā eius
ad intellectū: & hoc vt est declaratiū eius qd̄ est: quemadmodū econtra falso est simulaciū
eius qd̄ non est. Dictū est etiā q̄ istū respectū potest dicere circa intelligibile obiectū intellectus
diuini quod est ipsa diuina essentia: vel sub ratione qua diuina essentia est apta intelligi: &
quasi in potentia se habeat vt intelligatur: similiter & intelligentia diuina vt in potētia est ad
hoc q̄ eam actu intelligat (Dico scdm rationē intelligēdi: quia in se nō est nisi actu intelligēs,
vt infra patebit), vel potest dicere illū respectū sub ratione illa qua iam actu est intellecta ab in-
telligentia actu intelligentē. Scdm hoc enim dictū est in pcedēti qstione: q̄ veritas & habet esse
in diuina essentia, & etiā in eius intelligentia. Sed ad intelligendū in quo illorū verius cōsistit
qd̄ qstio p̄sens: ne lateat in ipsa equiuocatio: oportet primo scire q̄ in intelligentia habet
esse quadrupliciter veritas, siue quatuor modis, & duobus primis sicut in subiecto, duob⁹ aliis
sicut in cognoscente: de qua scdm quēlibet modū qstio potest intelligi, vt patebit. Intelligentia
enī de ratione sua propria qua est attributū in essentia diuina diuersum ab aliis, dicit respe-
ctum quēdam ad intelligibile diuīnū: iquantū. l. ipsa diuina essentia sub ratione respectus q̄ est
importatus nomine intelligēti, nata est sc̄p̄iam p cognitionē siue per actu intelligendi comp̄-
hendere: quēadmodū econuerso intelligibile diuīnū dicit respectum quēdam ad diuīnā intelli-
gentiam: inquantū. l. ipsa diuina essentia sub ratione respectus qui est importatus nomine ina-
telligibilis, nata est per cognitionē ab eius intelligentia comprehendē. Et similiter quēadmodum
veritas nomine suo dicit respectū eūdem: inquantū. l. diuina essentia sub ratione eius. l. verita-
tis, est sui ipsius apud intelligentiā p intellectualē cognitionē manifestatiua, vt rationē mani-
festationis addit veritas nomine suo super rationē quæ importat nomine intelligibilis quā i se
includit. & scdm hoc intelligentia dicit respectū quēdā diuīnē essentię, vt subiecti vel funda-
menti ad intelligibile diuīnū sub ratione intelligibilis. Potest ergo intelligentia diuīna sub ra-
tionē qua intelligentia est, cōsiderari & sub cōparatione ad essentiā, vt ad suū subiectum siue
fundamentū: & sub cōparatione ad intelligibile: vt ad terminū & obiectū. Primo modo diuīna
intelligentia ab essentia quā sub suo respectu i significato suo includit, habet q̄ sit vera intelli-
gentia: quemadmodū bonitas q̄ sit vera bonitas: & aternitas q̄ sit vera aternitas: & cetera
omnia quæ in deo considerantur. Et sic in diuīna intelligentia habet esse veritas essentialis: q̄
eadē est cum veritate omniū aliorū quę i deo cōsiderant, vt patet ex supra determinatis. et est
primus modus quo veritas habet esse in diuīna intelligentia. Et si: de hmōi veritate qstio ppo-
sita intelligat, vtrū. l. veritas principalius, dignius, siue verius fit in diuīna essentia: an in eius
intelligentia: patet q̄ scdm rationē intelligēdi principalius & dign⁹ habet esse in essentia q̄ in
intelligentia: q̄a intelligentia nō est vera intelligēti: nisi quia essentia quā in se continet, est ve-
ra essentia. Et similiter intelligentia est de veritate in omnibus aliis q̄ sunt in deo. Et similiter
intelligendum de veritate in essentia & intelligentia creata: quia intelligentia suo nomine non
nominat nisi potentia: & ita purum respectū super essentiā cuius est, vt infra patebit. Et respe-
ctus inquantū respectus est, nihil realitatis aut veritatis habet nisi a suo fundamento, vt habitū
est supra. Secundo modo habet intelligentia propriā rōnē veritatis ab obiecto, quā alia attributa
nō habēt: eo. l. q̄ veritas in deo vt obiectū p̄priū scdm rōnē sui respectus respic̄t intelligentiā &
non aliud attributum in deo. Rationē autē veritatis ab intelligibili, habet intelligentia dupli-
citer: scdm q̄ i intelligentia cōparata ad intelligibile duo considerant. l. intelligēdi ratio: & in-
telligēdi actio cōfistēs circa intelligibile vt est intelligenti p̄sens. Ratio intelligendi in intel-
ligēti est esse formale illud quo intelligibile facit intelligentiam talē in actu quale ipsum est: cū
de se inquantū intelligentia est, nō est nisi in potētia tale. Q uae in deo sola ratione differunt: in
creata autē intelligentia differunt aliquādo re. Res em̄ existens extra animā notitia sua ex-
stante in intelligentia informat intelligentiam: & facit eā quodāmodo esse talem qualis ipsa est.
Scdm hunc modū anima per intellectū quodāmodo est omnia intelligibilia, sicut scdm sen-
sum omnia sensibilia, vt determinat phis. iii. de aīa. Similitudo autē illa i intelligentia re differt ab
eo qd̄ est extra: quia est accidens in intelligentia creata. Vnde sicut inter se sunt diuersē ipē res
sic habent diuersas veritates: & illa veritas rei in anima dīminuta est respectu veritatis quæ
est in re extra: quemadmodū & ipsa est res dīminuta respectu illius quę est extra. & est veritas
signi respectu veritatis rei. Vnde & hac veritate dicit intelligentia vera inquantū ipsa est quodā

K

Art.XXXIII. Quæ. V. Fo. CCXVII.

modo cōformis rei extra tāq suo exēplari primo: sicut tabula per imaginē in ea depictā cōfor-
mis & simili dicit rei exēplari ad quā depicta est in ea tāq exēplarū quoddā. Si ergo de hmōi
veritate q̄stio pposita intelligat, Sciendū q̄ veritas hmōi quia in se continet actū qui est in eo
gnoscēte vt in subiecto: & obiectū qd est informans actū: & i intelligēte sicut in cognoscēte, nō
autē sicut in subiecto: potest igitur cōparari ad intelligētiam vt habet esse in illa sicut accidēs
in subiecto, ratione actus in ea elicit: vel sicut obiectū in cognoscēte. Sī primo modo: sic est se-
cundus modus principalis quo veritas habet esse in intelligentia. Et patet q̄ loquendo de isto
modo existendi veritatē: dignius & principalius habet esse veritas in essentia q̄ i intelligētia. Et
hoc siue fuerit veritas simplicis intelligentiē: qua intelligentia comp̄hēdit id qd verum est in
re, aut in eius quiditate sub ratione incomplexi: siue fuerit veritas intelligentiē collatiuē, qua
comp̄hēdit id qd verū est in re sub ratione cōplexi. Nisi scdm opinionē dicentiū q̄ res in veri-
tate sua sequit aestimationē: quā reprobat phis. l.iiii. Mera. vt tactū est supra in q̄stione disputatio-
nis nostrę. Vnde quia hmōi comp̄hensio in sua veritate sequitur veritatē rei: ita q̄ in intelligentia
cōplexa sine omni sua mutatione ad mutationē rei cōtingit eā mutari a veritate in falsitatem &
econuerso, quādo est falsum & verū possibile siue contingēs: scdm q̄ dicit phis de opiniō-
nione sicut & de oratione in p̄dicamētis: non autē econuerso ad mutationē comp̄hēsionis ali-
quo modo mutatur veritas i re: scdm q̄ dicit phis in li. Peri her. Propter nostrum affirmare
vel negare nihil mutat in re: Ita q̄ scdm hoc veritas rei nullo modo dependet a veritate hmōi
cuiuscūq̄ intelligentiē creat: sed econuerso. verius & dignius est vnsiquidq̄ i esse absoluto q̄
depēdēti. Et sicut est in creaturis, ita est in deo inquātum i ipso scdm rationē differunt actus in
telligēdi & obiectū: & scdm rationem nostri intellectus actus intelligēdi formant a ratione
obiecti. Si vero q̄stio intelligatur de veritate extra rem in intelligentia secundo modo. s. vt obie-
ctum in cognoscēte, in quo obiecto cognoscens percipit ipsam rem: quae scdm se vt extra est,
solū in potentia est intellecta: inquantum vero vt obiectum est in intellectu, actu est intellecta:
cum manifestum est q̄ hmōi veritas fundatur in ratione intelligibilis per duplex esse suum
vnū in re extra: aliud obiectū in intellectu siue in intelligentia: & etiā est manifestū q̄ vt est
in intelligentia, est actu mouens ipsam: & declaratiua sui apud ipsam: qd facit solummodo in
potentia vt scdm se est extra in sua essentia: quare cū in tali actu mouendī intellectum ad de-
claratiōnem sui consistit scdm pr̄dicta ratio veritatis: perfectius est aut scdm dispositionem
actus cum scdm illum est in actu: q̄ cum scdm illum est in potētia tm̄: Res igit̄ ipsa inquantū
est i intelligentia obiectū actu mouens ipsam, perfectius habet rationem veritatis q̄ scdm q̄
est scdm se in sua essentia extra. Quare cū scdm istum modum intelligēdi dicitur vera veri-
tate ipsius rei vt est obiectū in ipsa: hoc igitur modo dicendum est q̄ veritas perfectius ha-
bet esse in intelligentia q̄ in ipsa essentia. Sed continet iste modus essendi & veritatem perfectius
in intelligentia q̄ in essentia: continet enim in se tres. quoniā veritatē existere in intelligentia
isto modo, nihil aliud est q̄ ipsam veritatē esse in intelligentia vt obiectum actualiter intellectū:
que veritas nō est existēs in subiecto nisi in ipsa re: sed denominat ipsam rem scdm q̄ est scdm
se existens extra intelligentiā: & etiā vt est existens in ipsa intelligentia: & sit ipsam intelligentiā
inquantū p cognitionē res consistit in ipsa sicut obiectū in cognoscēte: in quo potest esse ipsa
veritas vt obiectū cognitiū dupliciter. Et sic dupl̄r intelligentiā debet denominare. Vno modo
cognoscendo siue intelligendo id qd verū est. Alio modo intelligendo ipsam veritatem qua &
res extra: & existens i intelligentia: & similiter ipsa intelligentia habet esse vera. Hęc veritas q̄ vno
modo in essentia rei extra vt in subiecto ipsam denominādo: dupliciter habet esse i intelligentia.
Vno mō inquātū habet esse vt in subiecto in re ipsa: scdm q̄ obiectū habet esse i intelligentia
ipsam denominādo vt subiectū suū. Alio modo inquātū habet esse in ipsa intelligentia: nō vt in
subiecto: sed vt i intelligentia tm̄ & determinante intelligentiā: nō sicut subiectum: sed sicut cogno-
scēs. Et vtrōq̄ modo verius habet esse in intelligentia q̄ in essentia: hoc est i essentia vt est in in-
telligentia, q̄ i essentia vt est scdm se extra: & in intelligentia vt cōtinēs i se obiectū essentiā, q̄ in
ipsa vt est extra. Perfectior em̄ est ratio veritatis vt denominat essentiā i intelligentia, & ipsam in
intelligentia, q̄ vna est & eadē, q̄ sit ratio eiusdē veritatis vt denominat rem extra, & hoc quia
(vt iam dictum est) essentia rei vt est scdm se, est solum in potētia intellecta: & ita vt est in po-
tentia mouens: vt vero est in intelligentia, est scdm actum intellecta: & ita vt ipsa est actu mo-
uens. Quare cum veritas fundatur in essentia inquantum habet vim manifestatiū & declara-
tiū sui ipsius apud intelligentiam: dicente Aucenna, q̄ veritas est proprietas vniuersitatis
q̄ rei inquantum nata est de se veram aestimationem facere: dicente etiam beato Hilario

E

Summe

q̄ veritas est manifestatiū esse:& manifestū est q̄ tunc vniq̄d q̄ habet pfectiū esse scdm quā cūq̄ rōnē:īquātū fm ipsam habet cē i actu,q̄ īquātū fm ipsam habet solū esse i potētia:& sīt fundat̄ sup aliqd:& sup aliquā ei⁹ rōnē pfecti⁹ habet eē. īquātū fundat̄ sup illud fm q̄ habet scdm illā dispositionē esse in actu: q̄ īquātū fundat̄ sup illud scdm q̄ scdm illā dispositionē habet esse in potentia tm̄. Quare cū,vt dictū est,veritas fundatur super essentiā rei:īquātū habet naturā siue vim intelligibilis,& manifestatiū,& scdm se est intellectum in potentia tm̄ & similiter manifestatiū siue mouens in potentia tm̄: vt vero est i intelligētia est actu intellec̄tū & actu mouens: Absolute ergo dicendū est scdm hm̄oi intellectū q̄stionis:q̄ veritas que cunḡ diuīna & alia perfectius & principalius & dignius habet esse in intelligentia: hoc est in ipsa re scdm esse qđ habet in intelligentia cognoscente,denominādo verā & ipsam rē,& ipsam intelligentiam:q̄ in ipsa essentia scdm se,denominando solum ipsam rei essentiam : quia perfectius habet esse in ipsa essentia,vt iam actu intellecta & actu mouens:q̄ habet esse in eadem vt potentia est intellecta & potentia mouens,sicut dictum est. Et sic in creaturis contrario modo contingit de esse rei & sua veritate scdm istum modum:quoniam veritas rei in anima est perfecta veritas:& esse in eadē est esse dīminutū:esse vero in re extra est perfectū esse & dīminuta veritas.Sed iste modus quo veritas habet esse in intelligētia,non vt in subiecto,sed vt obiectū in cognoscēte,duplex est,scdm q̄ dictum est:quoniā veritas obiectū est intellectus Vno modo mouens ipsum ad cognoscēdum p̄ se id qđ verum est:& est tertius modus principalis quo veritas habet esse in intelligētia.Alio vero mō ad cognoscēdū per se ipsam veritatē.Primo modo (vt iā dictū est) verius esse habet i intelligētia vt i cognoscēte,q̄ i re extravt i subiecto:Sed eq̄līter habet esse in intelligētia,& in essentia vt est in intelligētia:ga scdm eadē rōnē manifestatiū. Si tm̄ in aliquo illoq̄ habet esse verius:hoc est i intelligētia:ga actualitatē manifestatiū habet ab eo q̄ est i intelligētia,nō aut ab eo q̄ ē i essentia:nisi ga essentia est i intelligētia.Si vero veritas moueat intelligētia ad intelligēdū ipsam veritatē significatā noīe absoluto:vt est quattus mod⁹ principalis quo veritas habet esse i intelligētia:q̄ qđ veritas licet non existit nisi in re subiecta vt in subiecto:tm̄ per se est in intelligētia vt obiectū apphensum ab ipsa:& hoc nō nisi in intelligētia collatiua.Non em̄ est sic cōstituta veritas aliud q̄ veror̄ qđā cōformitas:& ratio declaratiua suīpsius & illoq̄ apud intelligētia:in qua cōformitate cōsistit perfecta ratio veritatis: Ita q̄ sine eius perceptione ex collatione veriusq̄ conformiū adīnuicē,a nullo intellectu diuino potest esse perceptio perfecte & syncerē veritatis:licet ipsum verū qđ est res ipsa aut quiditas sine vlla collatione percipi possit,vt dictum est. Ad cuius intellectum sciendum q̄ sicut simile īquātū simile dicit respectū quo res vna alteri similis est,similitudine q̄ fundat̄ in re sup aliqd absolutū:puta albedinē:& cōsistit i cōformitate scdm albedinē vni⁹ ad albedinē alteri⁹: vt similitudo sit ipsa cōformitas qua sunt similes & cōformes adīnuicē: nō sunt aut illi vel eorū albedines ipsa similitudo aut conformitas:sed p̄cipiat̄ eā:Sic verum īquātū verū dicit respectum quo res vna alteri rei conformis est:veritate que fundat̄ in rei essentia & natura:& habet esse in essentia rei:& in intelligentia:ambo denominādo,vt dictum est,vt conformitas illa sit ipsa veritas qua abo dicunt̄ eē vera:nō aut sunt ipsa veritas,hoc em̄ nō est verū nisi in ipso deo solo:in quo nō est alicui⁹ p̄cipiat̄,sed habēs est id qđ habet. Quēadmodū ergo similitudo duplīciter habet cōsiderari: sicut etiā quodlibet esse quiditatū cuiuslibet rei creare: Vno modo sub ratione esse impecipiat̄:vt,l,scdm se cōsiderata nō est nisi similitudo tm̄:sicut humanitas scdm se nō est nisi humanitas tm̄:Alio modo sub ratione p̄cipiat̄:vt,l,in hoc albo & i illo est hēc similitudo in isto simili,& illa in illo,quia p̄cipata est ab hoc albo & ab illo,vt supra dīcū est de humanitate.Similiter ergo & duplīciter habet cōsiderari veritas,l,& scdm rationē p̄cipiationis in creaturis penes diuersitatē rerū & veritatū in utroq̄ cōformiū:& fm rōnē abstracti & impecipiat̄.In deo aut scdm rōnē idētitatis penes diuersitatē ipsor̄ cōformiū scdm rōnē vt statim patet. Nūc aut ita est: q̄ veritas non dicit̄ in eo qđ habet veritatē in esse naturali quocunq̄,nisi a veritate quiditatū suę. Non em̄ dicit̄ aligs verus homo nisi quia habet veram humanitatē:neq̄ verū simile nisi quia habet verā similitudinē.Similiter ergo nō dicit̄ aliquid verū vt res vel natura vel essentia aliqua,nisi quia habet veritatē:hoc est cōformitatē sui ad aliq̄uid,sive p̄ idētitatē vt i deo,sive p̄ p̄cipiationē vt i creaturis.Cūq̄ duo ab aliqua dispositiōe denoīata sunt:quor̄ vnu denoīat̄ tale ab illo īquātū habet esse in alio:illud aliud dignius habet illā denominationē. Verbi ḡfa:Cū cibus dicit̄ sanus a sanitate corporis aīalis p̄ quādā attributionē,l,quia est effectiuus illius:dignius denominari habet a sanitate corpus aīalis q̄ cibus. Quare cū q̄cūq̄ res vt est natura & essentia dicit̄ vera veritate vt ab ipsa p̄cipata: tanq̄

M

N

O

Art. XXXIIII. Quæ. V. Fo. CCXVIII.

qua est alicui cōformis: verius ergo & dignius attribuēda est ratio veritatis ipsi⁹ cōformitatis vtri⁹ q̄ communī vt est in esse quiditatuo secundū se considerata: q̄ ipsis conformib⁹ vt ab eis est partī cipata: nō quidē vt ē huius cōformis & illi⁹: sed vt ipsa est scdm se cōformitas vtriusq; quēadmodū ratio similitudinī verius attribuit similitudinī vt secundū se cōsiderat in esse quiditatuo q̄ alicui cōsimiliū. Quare cū veritas considerata vt est conformitas absoluta sup vtrūq; conformiū: nō habet esse nisi i⁹ consideratione actuali intelligēti⁹, quæ ex collatione vtriusq; conformis p̄cipit ipsorū conformitatem inter se, intelligēdo cōformitatē iter se quasi i⁹ esse quodā quiditatuo: cū in vtrōq; cōformiū intelligit quasi i⁹ esse naturę: perfectior ergo & dignior est ratio veritatis vt cadit i⁹ actuali poēptione intelligēti⁹, p̄cipiendo. L. eām(vt dictū ē) scdm se & absolute, q̄ vt habet esse i⁹ re cōforma ta alteri: & hoc siue hmōi res cōsideret vt intelligibile quoddā nōdū actu intellectū: siue vt ipa iāni actualiter sit intellecta. Sí ergo secundū hoc p̄prie velim⁹ loqui, & dicamus veritatē vt cōsideratur scdm se absolute quasi in esse q̄ditatuo, esse i⁹ intelligēti⁹: lectidū vero q̄ cōsiderat vt in hoc & in illo existens. L. in vtrōq; conformiū dicamus esse eam in essentia: & hoc aut vt scdm se cōsiderat: aut vt est actualiter intellecta in ipa stelligēti⁹: secundū hoc debem⁹ p̄cipaliter intelligere q̄stionē q̄ q̄rit vtrū veritas p̄ncipalitus & dignius habet esse in diuina essentia an in eius intelligentia. Et ē di-
pendū fīm̄pliciter & absolute, q̄ in eius intelligentia, qm̄ in essentia secundū se nō habet esse veritas nisi quā est eius qd̄ verū est: silt neḡ in essentia vt in actuali consideratione intelligentia est exās:
vt sicut in essentia nō existit nisi qd̄ est verū: & ita veritas vt est huius cōformis: non ipsa veritas absolute: sumēdo veritatē p̄ rōne respe⁹ puri: quēadmodū mō loquimur de ipa: siltēr vt ab intel ligēti⁹ apphēdit exās i⁹ essentia nō p̄cipit nisi qd̄ est veritate verū: & ita veritas vt hmōi, nō vt abso luta. In intelligēti⁹ autē habet eē veritas vt ē ipa cōformitas cōformiū: sicut similitudo est cōformi tas qdā similiū, & sic p̄cipit nō solū qd̄ verū est intelligēti⁹ simplici q̄ p̄cipit vtrūq; verorū secundū se & absolute: sed ipsa lectidū se veritas q̄ est forma vtriusq; verorum: & hoc intelligēti⁹ collatiua vnu eorū alteri cōfērēdo. Per hūc ergo modū, p̄fectū eē veritatis nō habet veritas nisi i⁹ actuali poē p̄tioē intelligēti⁹: & sic i⁹ intelligentia habet esse nō vt in subiecto: sed vt in p̄cipiāte: p̄cipiādo. L. eā non vt habet esse in aliquo sicut in subiecto: sed secundū esse quiditatuum abstractū a quolibet sub jecto: nō abstractione vnuersalīs a particulari logico: sed formē & q̄ditatīs ab eo cuius est metaphy sice. Et secundū hoc bñ definit Ans. veritatē: cū dicit q̄ ē rectitudo sola mēte p̄ceptibilis: & per hoc secundum prædictum modum in sola mente existens ita q̄ nisi sit in perceptione actuali: non ha bet esse in sua perfecta ratione absolute. Et ad horum evidentiam & similiter illorum q̄ dicuntur in prima & tertia ratione ad hanc partem sciendum q̄ res quaerit̄s considerata in se secundū eē naturale aut quiditatuum nullum omnino respectum dicit ad intellectum inquantum hmōi. Sed solum ex hoc q̄ habet in se rationem intelligibilis: hoc est q̄ sit manifestabile intellectui: & hoc pas siue: sed ex hoc primo habet rationem veri q̄ est sui manifestatiū apud intellectum: & hoc acti ue. Et hēc est ratio veri in re imperfectissima, priusq; manifestans est se intellectui secundū actu: & actualiter intelligitur. Sed cum est secundum actu se manifestans intellectui: tūc habet rationem veri perfectam, sed vt in concretione & sub ratione participati perfectissimam: vt quādo se manife stat sub ratione veritatis vt in abstractione considerat, quæ non habet esse nisi in actuali perceptio ne vt obiectum in cognoscēte, vt cōformitas & coequatio vtriusq; verorum: sine cuius p̄ceptio ne non percipitur veritas: sed solum id quod verū est siue veritatem habens aut participas. Nec potest illa veritas percipi sine perceptione & collatione adiutuē vtriusq; verorū scdm correspondē xiā: sicut nec potest percipi veritas imaginis Cesaris sine inspectione vtriusq;. L. & Cesaris & imagi nis, & collatione eorum inter se: secundū correspōdētiā, secundum q̄ supra expositiū est in q̄stionib⁹ an contingit aliquid scire. Hēc autem vera, inter q̄. L. debet fieri hmōi collatio: & quæ debent sic si bi correspondere, sunt res ipsa quæ est vera res extra in sua essentia & natura, & ipse intellect⁹ qui est verus ex vero conceptu illius rei. Quæ quidē collatio fit p̄ actum intellectus cōsiderantis si cō cept⁹ in intellectu nec plus nec min⁹ cōtinet q̄ cōtinet natura rei extra: ita q̄ isti⁹ collatiōis res extra sit vnum extre morum: & ipse conceptus de illa re sit aliud. vt si intellectus inueniat q̄ concept⁹ eius nec plus nec min⁹ cōtineat q̄ cōtinet natura rei extra, iudicat q̄ ver⁹ est intellect⁹ cōcept⁹: & eō uero si inuenit q̄ conceptus eius plus aut minus contineat q̄ natura rei extra, iudicat q̄ conce ptus est falsus & diminutus: & simile iudicium facit circa rem. Et sic ex collatione vtriusq;, scilicet rei & conceptus: secundum huiusmodi conformitatem concipitur veritas in abstractione quæ est forma vtriusq; verorum inquantum vera sunt: & hoc non nisi intellectu complexo quo vnum comparatur alteri secundum correspondentiam & conformitatem, dicente intelligentia quoniam hoc est conforme illi: & econuerso (qd̄ tñ venatū est et illo intellectu cōplexo collatiuo) cōcipit intellectus incomplexus, cōformitatis, quæ est inter illa extrema collationis. Quemadmodū em̄ com
E ii

p

Respoſio:

Q

Summe

parans hoc alium illi albo: & eō dūro: & cōcīpiens quoniā hoc est conforme & cōfīmīle illi: & eō
uerio: abstrahit ab vtrīsq rationem similitudinis & conformitatis tanq̄ formam & quiditatē cō
mūnem vtrīsq inquantum similia sunt: sic comparans verum qđ est in intellectu ad verum qđ est
in rebus: & cōcīpiens qm̄ hoc est conforme & cōfīmīle illi i veritate: & eō dūro: abstrahit ab vtrīsq
q rationem communis conformitatis & veritatis tanq̄ formam & quiditatē communem vtrīsq
inquantum vera sunt & cōformia. Non dico abstractiōe logica qua abstrahitur vniuersale a p̄t̄
eularibus, vt homo ab hoc homine & ab illo: sed metaphysica qua abstrahitur forma sive quiditas
ab eis quorum est quiditas: vt humanitas ab hoc homine & ab illo: a quib⁹ participatur. Per hunc
ergo modum veritas dignius habet esse in intelligentia q̄ in essentia. Hoc tamen non conuenit q̄
licet cuicūq veritati: neq̄ respectu cuiuscūq intelligentie indifferenter. Ad cuius evidētiā sc̄iē
dū, q̄ duplex ē veritas, sicut duplex res ē in q̄ fundat: veritas, s. creata & increata. Et creata duplex
est, s. naturalis & artificialis. Intellectus autem in vniuerso non est nisi duplex, s. creatus human⁹ v̄
angelicus, & increatus: & non se habet aliqua illarū veritatū equaliter ad hos duos intellectus. Qđ
primo inspiciendū est circa veritatem rei naturalis creatae. Secundo circa veritatē rei artificialis. Ter
tio circa veritatē rei increatae. Circa primū ergo sciendū: q veritas rei naturalis creata ad intellectu
rum increatum refertur essentialiter tanq̄ ad illū a quo habet causari, & a quo essentialiter depen
det in suo esse naturali: ad intellectu vero creatu quēcūq refertur accidētāliter tanq̄ ad illū a quo p̄
t̄ius similitudinem intellectus habet informari: & per hoc rei extra in veritate conformari: & ita a
quo habet quodammodo causari, vt patebit: & a quo dependet in suo esse cognitivo. Vnde cum se
cundū p̄determinata, veritas i re dicit respectum eius ad intellectu: veritas igitur rei naturalis cō
tinuā respectum sive essentialiter respectum dicit ad intellectum increatum: accidentalem aut ac
cidētāliter ad intellectu creatum. Cum igit (vt iam conclusum est) veritas p̄cipitalius & pfectius
esse habet in intelligentia q̄ in rei essentia: essentialiter igitur veritas rei naturalis perfectius habet
esse in intelligentia intellectus creati q̄ in sua essentia: & hoc secundū modos p̄determinatos, in q
bus supra cōcessum est veritatē dignius esse in intelligentia q̄ in rei essentia. Sequitur considera
re de veritate artificialis quō se habeat ad intellectum increatum & creatu. Circa quā sc̄iēdū, q̄ ipa
ad vtrīsq intellectum refertur essentialiter tanq̄ a quo habet causari: & a quo essentialiter depēdet
in suo fieri: & in suo esse. Essentialē ergo respectum habet ad vtrīsq: sed essentialiōē ad intellectum
increatum, qm̄ artificiale secundū naturam & formam simul habet esse in intellectu increato ratio
ne diuinę essentię: quēadmodū dictū est de re naturali. Et ideo veritas artificialis rei sicut & natu
ralis verius & pfectius habet esse in diuina intelligentia q̄ in propria essentia. In intellectu vero crea
to artificiale non habet esse nisi secundū formā tm̄: & hoc rōne similitudinis alicuius, illius secundū
quā eam habet producere in materia extra, vt secundū Philosophum in. vii. metaphysicę, sicut simili
le a simili, dominus in materia a domo in mente. Quā etiā formā non habet ex se naturaliter: sed sibi
formatam in generali vel in speciali ab aliquo artificiali vel ab aliqua similitudine accepta ex re na
turali inquantum ars imitatur naturam. Et secundum hoc veritas rei artificialis inquantum ipa
habet fieri ab intellectu artificis, verius habet esse in eo q̄ in re ipa est. Inquātū vero similitudo ar
tis in artifice accepta est ab aliquo artificiali, verius habet esse in illo & primo, & secundario in arti
fice, & tertio in artificiato ab ipso. Sequitur de veritate rei increatae quomodo se habeat ad intelli
gentiam creatam & increata. Ad intellectū qđē creatum sic se habet, q̄ ex puris naturalibus nullus
potest huiusmodi veritatem comprehendere: sive quae consistit in conformitate diuinę essentię
ad intellectum humanum: sive ad diuinum: sive ad creaturas, cū his em̄ tribus habet cōfīmītatem
vt iā patebit. Et hoc ideo: quia vt dictū est, huiusmodi conformitas non potest comprehendī sine col
latione conformium cognitorum: & diuina essentia ex puris naturalibus a nulla creatura potest i
ntelligi. Si vero intelligatur ab intellectu beato: licet non potest comprehendere perfecte conformita
tem infinitam diuinę essentię cū diuina intelligentia: & similiter quae est diuinę essentię ad crea
turam: quantum tamen ad id conformitatis qđ comprehēdit, quo ad hoc dignior est ratio verita
tis illius vt est in intelligentia sicut obiecti cognitum in cognoscente: q̄ i diuina essentia, ga. s. ab i
ntelligētiā cōphendit vt est vtrīsq cōfīmītās cōfīmītū. In diuina vero essentia nō est nisi vt habi
ta ab altero eoz. Et quia in intelligētiā est vt iā actualiter intellecta, in diuina vero essentia vt possi
bilis intelligi: & semp in pfectiori rōne veritatis est vnuqđq iquātū est sub rōne actualiter intellectū
q̄ sit iquātū solū intellectū potētialiter, aliis eisdē retēris: licet sic & absolute qđq est i deo iquātū i
ipo ē, dign⁹ habet eē q̄ i creatura quocūq mō ponat esse i ipa. Siliter et si cōsidereb̄ hm̄i veritas re
spectu intelligētiā diuinę, semp dignior rō ei⁹ est vt habet eē i intelligētiā q̄ i cēntia: ga in intelligētiā
h, ee vt intellectū i actu: i cēntia aut vt intellectū i potētia. Propri qđ oēs pfect̄ definitiōes & rect̄ veri

Arti. XXXIIII. Quæ. VI. Fo. CCXIX.

aut veritatis dantur ex ordine aliquo siue comparatione ad intellectum: ita q̄ accipiānt intellectū licet oblique in se:& hoc cum ratione manifestationis illi faciēt vel adæquationis cū ipso: vel cum ratione vtriusq; s. manifestationis & adæquationis. Primo modo dicit q̄ verum est declaratiū esse, scilicet apud intellectum, secundum Hila, vel natum facere de se veram aestimationem secundum Auicen. Secundo modo dicitur adæquatio rei & intellectus. secundum Isaac. Tertio modo dicitur rectitudo sola mente perceptibilis. secundum Ansel. Vnde qđ dicit August. q̄ veritas est id qđ res est: non est nisi definitio materialis, per id s. super qđ veritas fundatur. vnde corrigēs definitionem dicit. Cui saltem manifestum est falsitatem eē qua res id putatur esse qđ nō est, intelligat veritatem esse qua ostenditur id esse quod est.

C Per hęc patet responsio ad illud qđ arguebatur primo: q̄ esse in intelligentia est esse cognitium & rōnis non verum, quale est esse naturę qđ est in rei essentia. Dicēdū q̄ licet non sit in intelligentia vera & perfecta ratio entitatis: sed in re extra: quia Philosophus in. vii. meta. esse rei in anima vocat esse eius diminutum: esse vero rei extra vocat esse verum: est tñ in ea pfecta ratio veritatis: quia in actu cognitionis est motus rei in intelligentia secundum rationem veri: qui perficitur in intelligentia vt in suo termino: quēadmodum ratio grauis perficit dectsum, ad qđ inclinat motus grauis: & similiter ratio boni perficit in re extra, in quam terminū at motus in actu affectiu. Non em̄ uniformiter sese cōsequunt̄ ratio entitatis & veritatis: quēadmodum neq; ratio bonitatis & veritatis. Qđ bene notauit Philosophus cum dixit in eccl: q̄ v erum & falsum nō sunt in rebus sicut bonum & malum: sed in cognitione. Bonum enim nō habet perfectam rationē boni nisi in rebus: in intelligentia vero non nisi diminutā: quēadmodum neq; esse: verū autē ecōuerso. Et qđ assumitur in argumento q̄ dispositio vniuersiūq; ī esse &c. Dicēdū q̄ illud dictū Phi. Dispositio vniuersiūq; ī eē, est sua dispositio in veritate: debet verificari quia quanto aliquid est pfectū ī eē: & in veritate: & ecōuerso, sed nō sequit̄ ex hoc, q̄ vbi res habet pfectū eē, ibi habet pfectū veritatē. Immo est fallacia figurā dictiōnis, cōmutādo qđ ī vbi, sicut patet. **A**d secundū q̄ veritas q̄ est in intelligentia causatur a veritate quae est in rei essentia: Dicēdū q̄ hoc non est verū de veritate quae est in diuina intelligentia respectu creaturae, ipsa em̄ veritas q̄ est in rei essentia rā naturalis q̄ artificialis, causatur ab illa quae est in diuina intelligentia. Veritas enim creaturæ consistit in conformitate & adæquatione quadam secundum gradum pfectionis & naturę suę ad id perfectioris qđ ei respōdet in diuina essentia tanq; in suo exemplari primo: quēadmodū veritas imaginis ī speculo consistit in conformitate quadam ad suum prototypū. Nec similiter habet veritatē de veritate quae est in intelligentia creature respectu rei artificialis quo ad formā artificii. Respectu vero rei naturalis aut diuinę essentię: licet veritas in intelligentia causest̄ a veritate quę est in ipsa essentia, q̄a tñ pfectiori mō habet eē in intelligentia q̄ in essentia: q̄a scdm̄ actualē apphēsionē in intelligentia, scdm̄ potētialē solū in ipsa essentia: scdm̄ hoc quodāmō pfectū habet eē in intelligentia, vt supra dictū est. Et quid assumit, q̄ vniuersiūq; pfectius habet esse in cā q̄ in causato: verū est qñ secundū eundem modū habet esse in vtrōq;. Quoad hoc tñ q̄ veritas in intelligentia īcreata respectu intelligibilis īcreati: & in intelligentia creata respectu rei naturalis creatę vel īcreatę vel artificialis, maxime quo ad materiā, cām habet aliquo mō a veritate existēre ī essentia rei intellectū: bñ verū est q̄ veritā habet eē in rei essentia q̄ in ipsa intelligentia. **A**d tertīū, q̄ nō est in deo nisi vna veritas fundata ī essentia &c. Dicēdū q̄ verū est: tñ istā eādem dicimus eē verius ī intelligentia q̄ in essentia: q̄a ī intelligentia ē actu intellectū: ī essentia autē in potētia intellectū solūmō, vt dictū est supra. **R**atio scdm̄ ad oppositū. s. q̄ adæquatio ī q̄ cōsūltitveritas, ī intellectū: q̄a ip̄e adæquat̄ rei: nō ecōuerso: ergo **A**d oppo. & veritas &c. sophistica est. Qm̄ adæquatio vno mō est coequātis actio & coequātis passio. Alio autē mō est corregulatio & correspōdētia inter coequans & coeq̄tū. Ideo dicēdū ad rōnē: q̄ sup coequationē primo mō dictā nō fundat̄ veritas: q̄a tūc nō eēt in deo vlo mō: sed fundat̄ sup eā scdm̄ mō. Et p̄io mō est coeq̄tio ī intellectū creato, qñ veritas in ip̄o causat̄ a re extra. Scdm̄ mō est coequatio ī ip̄o ex seip̄o ex collatione vtriusq; verorum percepta ab intellectū: nō q̄a illa coequatio sit ip̄a veritas: sed fundat̄ in ip̄a. Dicit em̄ coeq̄tio p̄cise ex hoc q̄ vnu verorū alteri correspōdet. Veritas autē ī īstā ī ipsa coequatione, qua manifestatiua est apud intellectum q̄ sit talis.

A Ista sextū arguitur q̄ falsitas sit in deo. Primo sic, sicut veritas ponit acceptiōnem rei adæquatam, sic falsitas acceptiōnē rei non adæquatam. sed in deo est acceptio de creaturis non adæquata. Non enim adæquatum ī creaturis adæquat̄ artem in deo. ergo &c. **S**cdm̄ sic, conceptio vniiformis de eo qđ est & qđ nō est, ² vera eē nō pōt̄: q̄a cōtrariorū oppōnes necessario sūt cōtrarie: qñ possit fil' eē ve
rā. s. in P̄m scdm̄ Peri her. Iō neḡ acceptiōes cōceptionū, q̄a oīs oppō cōceptioq̄

E iii

X
Ad pri.
princip.

Y
Ad secundū

Z
Ad tertīū
&
Ad oppo.

A
Quæst. vi.
Argu.

Summe

dam est: & quo ad hoc eadem est ratio in una acceptione & in omni. Deus autem habet conceptio
nem vnoformē de eo quod est & qđ non est, dicente Apostolo. Vocat ea quę non sunt tanq; ea quae
In oppositū. sunt. Sua autem vocatio non est nisi sua concepcionis: quia ipse dixit & facta sunt, ergo &c. In contra
rium est, qm̄ deus non solum est verus: sed est ipsa veritas. Nunc autem qḡ verum compatitur q;
aliquando fiat falsum, vt albus potest esse aliquando nigrum: veritas tamen nunq; compatitur secū
falsitatem, vt albedo non compatitur secum in essentia sua nigredinem, ergo &c.

B **Dicendum** ad hoc: q; cum secundum praedicta diuina veritas summa est & ma
xima & in fine veritatis, oportet q; sit immunis ab omni falsitate & actuali & potentiali: & hoc vt
in ipsa nulla omnino sit falsitas nec vt in re: nec vt in cognitione. Et vt expressius videamus quo
modo hoc habet esse in deo creatore iuxta ea quae videmus vera & falsa esse in creaturis: Scien
dū q; veritas & falsitas in creaturis h̄sit ē in aliquo dupliciter: aut vt in re existente: aut vt ī intel
lectu cognoscente. Primo modo, vt in unoquoc; ente tātū est de ratione veritatis quātum & de ra
tiōe entitatis: quia vñiquodq; sicut se habet ad esse: & ad veritatem. Et hoc modo vt in re, quadam
veritas est in ipso intellectu, in qua res & natura qdā est: sicut ē in aliis rebus q; non sunt intelle
ctus: & vt existunt extra intellectum, vt expositum est supra. Et secundū hoc in nulla re est inueni
re falsitatem: licet veritas maior sit in una re q; in alia secundum q; in ipsa est perfectior gradus enti
tatis. Ex hoc enim non dicitur aliquid falsum q; non cōsequit perfectionem illam quam non est na
tū consequi secundum suam naturam, vt non dicitur esse falsitas in p̄fībo: quia non cōsequit gradū
nobilitatis quae est in auro. Neq; similiter aliquid dī ē falsum: quia nondū cōsequit omnē p̄fīcio
nem quā natū est consequi in sua natura: quēadmodū non dicit albedo remissa, falsa albedo: ex eo, q;
non habet perfectam albedinis intentionem. Vnde et si in rebus creatis aliquo modo dicatur es
se falsitas, illa non oritur ex ipsis rebus quantum ex se est, quasi ex se fallentibus ex eo q; res sunt: q; ex se
nihil aliud ostendunt qcūq; res q; suam specie quā p̄ suę pulchritudini gradu acciperēt: quē
admodū visus corporis non dicitur esse falsus remū p̄ parte submersum in aqua app̄hendens cur
uum: sed dī falsa assertio mentis sequens oculorū apparentiam. Tali em̄ causa existente non debet
oculi aliter nūciare: & sic iniustū est ab oculis exigere plus q; possūt. Vñ ḡod videre possunt oculi:
verum vident. secundum Augustinum in libro de Acad. Sed omnis falsitas quae potest dici in re
bus, illa non accidit nisi quia ad imitationē alicuius rei alterius se habet q; nō est ipsa: sed per imita
tionem similitudinē. Et sicut veritas est in re quacūq; eo q; ipsa est declaratiua ei⁹ esse qđ
habet: sic & falsitas est in re, eo q; ipsa ī se ē similitudiua ei⁹ esse qđ in se non habet. Et fundatur ista
falsitas in re una in comparatione ad aliam rem: & hoc super id quod in ipsa est veritas in se & ab
solute. Vnde secundum August. in sol. falsus equus nō esset falsus equus nisi esset vera pictura. Et
accidit quoddam mirabile, qđ tamen ita se habere nemo ambigit: omnia. Lh̄c quę falsa dicunt, esse
in quibusdā vera, vnde in quibusdā sunt falsa: & ad suum verum hoc solum eis prodest q; ad
aliud sunt falsa. Nunq̄ (inquit) esset vera hominis imago, si non esset falsus homo. Et secundum
hoc omne qđ se habet per rationem imitationis ad aliud: & ipsum in identitatem essentiae non cō
sequitur: secundum hunc modum cum eo q; habet in se rationem veritatis uno modo: alio mo
do rationem falsitatis quodammodo habet in se. Et sic etiam omnis creatura inquantum se habet
per imitationem ad deum, cuius naturę & essentiae non est, cum eo q; habet rationem veritatis in
eo q; est vera dei similitudo, etiā habet rationē falsitatis in eo q; deficit ab eius natura. Et secundū
hoc species rei in intellectu inquātum est rei similitudo, vera est: falsa est tñ inquantū non ē eius na
ture, & per hanc similitudinem, vt ipsa habet esse in intellectu non sicut in cognoscente: sed vt acci
dens in subiecto: intellect⁹ iste est quemadmodum tabula depicta in ipsa q; est similitudo rei. Et est
secundum hoc quodammodo verus veritate rei extra: & quodammodo falsus. Vnde in diuinis so
lummodo inest similitudo q; veritas est, absq; omni falsitate, vt est fili⁹ similitudo & veritas eadē
perfecta quae est pater. dicēte August. de vera rel. Veritas quae implere potuit vñ est, summa est
similitudo principii fine villa dissimilitudine: & xv. de tr. ca. ix. Tanq; seipsum dicens pater genuit
verbum sibi equalē per omnia: vbi summe agnoscitur est est, non non. Et ideo verbum hoc veri
tas est: quia quicquid est in ea scientia de qua est genitum, etiam in ipso est: & falsum habere hoc
verbum nunq̄ potest: quia immutabiliter sic se habet vt se habet de quo est. Loquendo ergo de
falsitate quae habet esse in aliquo vt in re existente, Sciendum q; in deo nullo modo omnino ha
ber esse: neq; secundum actum, neq; secundum potentiam. Non secundum actum: quia vt dicit
Augustinus in soliloquii exponendo quid sit falsum in rebus, video tentatis omnibus rebus quā
cum potuisse non remansisse quod falsum in re dicitur, nisi quod se fingit esse quod non est:
aut omnino esse tendit quod non est. De quo subdit exemplum dicens. An non tibi videntur

Arti. XXXIIII. Que. VI. Fo. CCXX.

imago tua de speculo quasi tu ipse velle esse: sed ideo falsa esse qd non est: scilicet id qd tu es. Diuina autem res vel essentia nullo modo singit et qd non est: quia qd tale est, necessario deficit ab eo qd imitatur in eo secundum qd imitata. In quo quidem veritas imitati consistit, a qua deficit imitans. dico te August. in eodem. Quicquid falsum dicimus, non recte dicimus nisi habeat veri alicuius imitationem. Diuina autem essentia a nullo deficit: aut deficere potest: nec aliquid extra se imitatur aut imitari potest: quia est primum entium, ut habitum est supra: & perfectio habet in se naturaliter sub esse eminentiori, quiquid est vel fieri potest in rebus extra, qd ipsae habeant vel habere possint in seipsis: quia quod factum est in ipso vita erat. Ioan. i. Uniuscetera enim receptum est in recipiente per modum recipientis: non autem per modum recepti. Vnde qd recipitur in natura inferiori, nobilis est se habet in seipso qd in illa: qd autem in natura superiori, econuerso. Secundum qd de primo dicit August. ix. de tri. cap. xl. Cum deus nouimus quis meliores efficiamur qd eramus: maxime qd cum ea notitia verbum est, fitq; aliqua dei similitudo: illa tamen notitia inferior est: qd in inferiore natura est. Creatura quippe aius: Deus autem creator est. De secundo autem dicit lib. eodem cap. iiiii. Notitia si minor est qd est illud qd noscitur & plene noscitur potest, perfecta non est. Si autem maior est: iam superior est natura quae nouit qd illa que nota est: sicut maior est notitia corporis qd ipsum corpus qd ea notitia notum est. Illa enim vita quaedam est in ratione cognoscens: corpus autem in se non est vita: & vita qualibet corpore quolibet maior est non mole sed vi. Qd intellige specialiter de cognoscente increato, de quo super dictum verbum Ioan. primo dicit August. in originali. Qd in se non est vita: in ipso est vita: & ideo ipsum omnia alia imitantur: & deficient ab eius imitatione. Et in hoc quodammodo non sunt vera: sed falsa omnia entia creata in natura sua & essentia: ita qd sola diuina veritas pura sit & liquida veritas: in qua etiam nec secundum potentiam potest esse falsitas: quia omnino intransmutabilis est a statu naturae in quo est, ut habitu est supra. Nihil autem est in potentia ad aliquid nisi transmutable sit ad illud. Et ideo diuina veritas non solum est pura veritas nihil habens falsitatis admixtum: sed etiam est solida veritas a veritate sua cadere non valens. In deo ergo ut in re & in natura sive in essentia, aliqua falsitas nec est: nec esse potest: similiter nego ut in cognoscente: eo qd sua cognitione solum est sui ipsius quae equatur cognito. Ille enim se & tantum & talem cognoscit esse, quis, quantus, & qualis est. Propter qd sicut nec est nec esse potest falsitas omnino in eius essentia, ut dictum est: similiter nec in eius de seipso notitia: & sicut non de seipso: sic nec de aliis: quia non cognoscit alia nisi per seipsum & in seipso, ut infra declarabitur. In ipso autem omnino intransmutabilia inuatiabilia sunt & necessaria quantumcumq; in seipsis variabilia sunt transmutabilia & contingentia: & sic contingentium & transmutabilium habet notitiam necessariam & intransmutabilem, ut infra patebit. Nulla igitur falsitas est in deo, propter qd vere dictum est qd deus lux est, & tenebre in eo non sunt ullae.

Ad primum in oppositum qd notitia dei de rebus, non equatur cognitionis: Dicendum qd duplex est notitia: quaedam causata a rebus: quaedam vero causans res. In creaturis rationalibus maxime in homine causata est a rebus, ut ipsae res sint mensura notitiae eius: qd ex hoc intellectus est verus quia sic est in re ut eam concipit: & non econuerso. Vnde multum errabant illi contra quos disputat Philosophus quarto metaphysicæ, qui ponebant res in veritate sequi estimationem nostram: quasi veritas intellectus creati esset causa veritatis rerum. Dico naturalium: quia capit intellectus speculatius a rebus. Moralium enim & artificialium causa est notitia intellectus practici: ita qd veritas intellectus est causa veritatis rei: & mensura eius. In deo autem notitia causa est rerum: & veritas in ipso, veritatis in rebus & mensura eius: sicut ars artificiorum. Propter qd uniusdem entium instantium falsum est in esse, inquantum arti & exemplari illi non concordat nec conforme est ad quam facta est. ut sic talis sit comparatio intellectus diuini ad omnes res, qualis rerum est naturalium ad intellectum humanum: quo ad hoc scilicet qd veritas in intellectu diuino est causa veritatis rerum: & veritas rerum causa est veritatis nostri intellectus, ut dictum est supra. Nunc autem ita est secundum prædeterminata: qd veritas in qd adequatione consistit: qd etsi sit relatio, cum tamen est iter intellectu & re creatu per actum adequandi procedit in esse. Intellectui enim diuino quodammodo adarquant res: & illis intellectus creatus. Huiusmodi ergo adequatio cum sit quaedam relatio per actum adaequandi causata in creaturis: & esse relationis non solum dependet ab eo in quo est: sed etiam ab illo ad qd est: potest ergo causari defectus homini adequationis vel ex parte intellectus, vel ex parte rei: quicadmodum & ipsa relatio quodammodo fit de nouo in aliquo subiecto ad mutationem ipsius, subiecti vel ad mutationem in eo ad qd est sine omni sui mutatione. Et est regula qd cum relatio causatur per transmutationem inter causam & causatum, illa transmutatio est in causato non in causa, & per hoc relatio illa procedit ab eo quod est causa in causa: & non econuerso. Cum igitur veritas rei & intellectus hinc sicut causa & causatum, dicta adequatio

Summe

nunq̄ causatur per se ab eo qd̄ est causa alterius: sed ab eo qd̄ est causatum . & ideo falsitas annexa dicio defectui, non est secundum rem in eo qd̄ est causa, sed tñmodo in eo quod est causatum. Verbi gratia: defectus adequationis ad rem in intellectu humano, causat ab ipso intellectu aliter concipiente ab ipsa re q̄ existit in re . Et ideo falsitas annexa hm̄oi inaequationi in intellectu humano est secundum rem: nō autem in re ipsa nisi secundū rationē: ita q̄ intellectus noster semper verus ē cū enunciāmus & concipimus sicut est in re, & falsus cum modo contrario. Vnde dicit August. in sol. Intelligo multū interesse inter illa q̄ dicimus, & inter illa de qb̄ dicimus aliquid. Et intelligit q̄ ea de quibus dicimus sunt res extra: ea vero quae dicimus sunt conceptus mētis. Vnde & subdit differētiā quo ad hoc dicens. Quis enim lapidē falso argentum dicens nō iure rideatur: quasi dicat, re vera irridendus est: quia non falso est argentum: eo q̄ nullo modo p̄tendit imitationē veri argenti: sicut falso plumbeum vel stannum. & sic simpliciter hm̄oi intellectus falso est: & tamē etiā falso est intellectus dicentis q̄ est verum argenti: qm̄ neq̄ verum argentum est neq̄ falso Vnde subdit. Tamē si quisq̄ lapidem argentum esse dicat: dicimus falso eum dicere. i. falsam sententiam p̄ferre. Stannum autē vel plumbum non absurde (vt opinor) falso argentū vocam⁹: eo q̄ illud ipsa res velut imitat̄: nec ex eo falso est nostra sententia: sed illud ipsum de quo enunciatur. Defectus autem adequationis ad rem extra in intellectu diuino nunq̄ causat ab ipso intellectu aliter concipiente q̄ existit in re: quia nec a re aliqd accipit: sed in sc̄ipo & ex sc̄ipo intelligit om̄ia. Vnde semper intelligit de re quod est perfectionis natura: eius in se, eminentiori tñ modo q̄ habeat ē in ipsa re, quācūq̄ res ipsa deficiat ab illo. Et ideo semper est adequatio diuini intellectus quātū in se est, ad illa: licet non econuerso. Propter qd̄ falsitas annexa hm̄oi inaequationi, in re ipa est: nullo autem mō in intellectu diuino: & int̄atū in re est falsitas, in quantum deficit: & veritas, in quantum aliquātulum attingit. Qz̄ ergo acceptio diuīnæ cognitionis de creaturis nō est adequata ipsiis creaturis: hoc tamen nullam ponit falsitatem in deo, neq̄ etiā cognitionis suę īperfectionē: sed sumam perfectionem. Et hoc ideo maxime: quia deus non cognoscit creaturas nisi cognoscendo perfections suę essentia: neq̄ per aliud aliiquid nisi per illas & in illis: in quantum sunt rationes idealis creaturarum in sapientia dei existentes. dicoēte August. xv. de trini. ca. ix. Nunquid deus ea quę scit aliunde dicit̄: non vtq; ad oia quippe scienda quae scit sufficit fibi sua perfectio, quae equa ē diuīnæ acceptio siue cognitioni: in quorum adequatione consistit perfecta ratio veritatis, vt dictum est: & iam in parte dicitur. Vñ econtrario inaequatio intellectus creati ad intellectū, min⁹ cōcipiendo de re intellecta per cognitionem q̄ sit cognoscibilis, p tanto imperfecta est: & similiter falsa: dū tñ simulet se ē id qd̄ perfectum est: quēadmodū hm̄oi simulatio requiritur ad falsitatem representam in rebus, vt infra dicit̄. Ad secundum q̄ deus vniiformem habet cōceptionē de eo qd̄ est & de eo qd̄ non est: quia vocat ea q̄ nō sunt tanq̄ ea q̄ sunt: Dicendum q̄ vocare dei est aliiquid spirituali cognitione voce spiritualis notitia in mente dicere. Sed hoc contingit dupliciter: vel intellectu componente & diuidente: vel simplici. Primo mō non contingit vocare ea quę non sunt tanq̄ ea q̄ sunt. i. de eis affirmando vel negando, vt procedit obiectio: nec sic intelligitur dictum Apost. Roma. 4. quia nec in deo est intellectus componentes & diuidens: sed solum simplicium intelligentia qua suam essentiam solum per se cognoscit: & per illam & in illa una simplici intelligentia omnium essentias simplices & simplicium etiam complexiones, vt infra videbit̄. Secundo autē modo verum est deū vocare ea q̄ non sunt tanq̄ ea quae sunt: quia vt ibi dicit Glos. ea q̄ futura sunt in rerū existentia, iam apud deum sunt presentia in eius essentia. Apud deum quippe iā factū est: quod in eius dispositione futurum est. Vnde alibi dicit. Qui fecit quae futura sunt. Vñ & dicit August. 4. de tri. Ibi nec fuerūt nec futura sunt: sed tñmō sunt, & oia vita sunt, & oia vntū sunt. & xv. de trī. Vñiuersas creaturas non quia sunt ideo nouit: sed ideo sunt quia nouit. Non aliter scit creata q̄ creanda. Non enim eius sapientia aliquid accrescit ex eis: sed illis existentibus sicut oportet & quā oportet illa manet vt est: & non aliter anteq̄ crearentur & postq̄ creata sunt ei nota sunt. & Ambro. de trini. Ea quę sunt futura, præsentia sunt ei cui præcognita sunt oia. Vētura pro factis sunt, & non solum quēcūq̄ ventura sunt: sed & quacūq̄ ventura non sunt: quae in natura & essentia nata sunt esse aliquid & effectus dei, vt infra videbitur loquendo de ideis. Non enim est vlla creatura inuisibilis in conspectu eius. Om̄ia autem nuda & aperta sunt oculis eius. Heb. 4. Et isto modo vere omnia bene contigit intelligere: ga sine affirmatione & negatione. Sed in simplici intelligentia eius qd̄ quid est, vocat ea quę non sunt tanq̄ ea quae sunt. Comprehensio enim quiditatis & essentia creaturarum non dependet ab esse vel non esse rei multo minus in deo q̄ in creaturis: vt alibi declaratum est, & dictum est sapientia supra.

H
Ad scdm.

Artic.XXXV.Quest.I.Fo.CCXXI.

Art.XXXV.de potentia dei.

Iso quomodo debet poní in deo ratio intelligibilis tanq; obiecti cognitiōis intellectiuaz: sequitur quomodo debet poní in eo ratio intellectus tanq; potentie qua agit suam operationem intellectuam. Et occasione eius q; intellectus est in deo quasi potentia quedā, circa hoc querenda sunt duo. Vnū de potētia in generali. Aliud vero in speciali de potentia quae est intellectus. Et circa primum istorum querenda sunt octo.

**Articulū
XXXV.**

Primum:vtrum in deo sit potentia aliqua.

Secundum:vtrum in deo sit aliqua potentia passiva.

Tertium:vtrum sit vna tm an plures.

Quartum:vtrum in deo sit potentia actua.

Quintum:vtrum sit vna an plures.

Sextum:vtrum potentia dei actua sit infinita.

Septimum:vtrum sit differens a substantia & etiam ab actu.

Octauum:vtrum dicat quid, an ad aliquid.

Ira primū arguitur q; in deo non sit aliqua potentia Primo sic,potentia & actus secundum Philosophum. ix.meta sunt contraria. Nsic aut in contrariis ita est q; i Quest. I, quo inest vnu contrariorum naturaliter vt igni calidū, nō inest reliquū nego Arg. test inesse, vt igni nō potest inesse frigidū, sicut dicit Phis in p̄dicamentis. Sed in deo naturaliter inest q; sit actus purus omnino non admixtus. potentia liter enim nō esset oīno simplex, vt habitū ē supra, ergo &c. Scđo sic, sicut se habet primū & summe ens in potētia ad actu, sic se habet primū & summe ens actu ad potētia, sed ens primū & summe in potētia cuiusmodi est pria materia, ex sua natura i se cōsiderata nullū ol no i se habet actu, vt debet ostēdi loquēdo de pria materia, ergo primū & summe ens i actu; cuiusmodi est deus, vt habitum est supra, ex sua natura in se nullam omnino habet potentiam. Tertio sic, Philosophus vult. viii. metaphy. q; potentia nobili, nobilioſ est actus. Multo fortius ergo & potētia ignobilis, sed solum id quod est nobilius in rebus deo attribuendum est, vt habitum est supra, ergo &c. Quarto sic, Philosophus etiā ibidē. In eodem numero semper potentia p̄cedit actu. De⁹ est 4, vnu & idem numero, vt habitum est supra. Si ergo potētia ē in ipso, p̄cedit actu. Sed actus ei⁹ in quo omnes diuini actus fundant̄ est esse, aliquid ergo in deo vt potentia p̄cederet esse, hoc autem est impossibile: quia esse in quolibet est intentio prima & primus conceptus, vt habitum ē supra, ergo &c. Quinto sic, Phis dicit. viii. meta. Nullum aternorū est in potentia, vbi dicit Comen. Potentia em̄ non est nisi in generabilib⁹ & corruptibilib⁹. Deus aut̄ est summe ēternus, & iō ē ingenerabilis & incorruptibilis, vt habitū est supra, ergo &c. Cōtra Job. xxxv. Deus potētes non abiicit, cum & ipse potēs sit, & Eccle. iii. Magna est potentia dei solius. Sed non ē potētia alicuius neq; aliquis est potens, nisi in eo sit potentia, ergo &c.

K

Ques. I.

Arg. 4.

Scđo.

Comen.

In opposi.

Secundum q; supra determinatum est circa modū cognoscēdi deum: & ea quae cognoscēda sunt circa ipsum: in cognoscēdo deum & alia circa ipsum quae ei sunt attribuēda, ma Refol. q; xime oportet poedere via remotionis: ga etiā via causalitatis & eminētiae fundat supra viā remotionis. Remouēdo enim a deo omne qđ causatū est ab eo i creaturis, sub rōne illa q; est i creaturis propter ei⁹ imperfectionē; ecōtrario tanq; causæ & supeminēti attribuit̄ qđq; p̄fectionis inuenit̄ i eis, sed modo supeminētiori, vt supra determinatū est. Via igit̄ remotionis a deo eius qđ est oppositū potētiae, oportet videre quō necesse habem⁹ ponere q; i deo sit potētia. Est igit̄ sciēdū q; potētiae priuatiae opponit̄ ipotētia siue carētia potētiae: cōtradictrice vero nō potētia, siue negatio potētiae. Impotētia aut̄ siue priuationē aut carētia alicui⁹ potētiae iposibile ē ponere i deo: ga priuatio & carētia nō ē nisi ei⁹ qđ natū ē habere: & nō habitū p̄ tpe p̄ quo natū ē habere. scđm Phis i p̄dicamentis: & in. v. &. ix. met. qđ est magnē imperfectionis: & iō nihil priuatione ponēdū ē deo iesse. Vnū nec iſinit⁹ potētia dicit̄ priuatiae, vt ifra videbit̄. Aut ergo oportebit nos ponere potētia aliquā deo iesse: aut q; potētia oīno nō ē nata esse i deo: sicut nec ipotētia: veluti lapidi neq; visio nata ē iesse neq; cecitas: & q; sic negatio potētiae simpliciter vere deo attribuat̄: vt sicut lapis dī nō vidēs. Deus dicat nō potētia. Erem licet nō de quolibet priuatio vel habitus: sed solū de p̄prio subiecto p̄ tempore in quo alterum eōe natū ē inesse: de quolibet tm siue enti siue nō enti: affirmatio siue negatio cuiuscumque & nō simul de eodē. De⁹ ergo si nō dicēdus ē esse potētia, vere dicēdus est et nō

L

Refol.

qđ.

met.

iſinit⁹.

p̄dicamentis.

v.

ix.

met.

Phis.

iſinit⁹.

cecas.

visio.

lapis.

vidēs.

Deus.

dicat.

vere.

est.

nō.

ent.

affirmatio.

negatio.

cuiuscumque.

simul.

de.

eodē.

ergo.

si.

nō.

dicēdus.

ē.

esse.

potētia.

vere.

dicēdus.

est.

et.

nō.

potētia.

vere.

dicēdus.

est.

</

Summe

potens, negando ab eo oīno rationem potentie, qd̄ oīno absurdū est & inconueniens dicere, ac contra rationē. Qd̄ declarari habet ex diuinis actibus, sā ex illis qui sunt vt forma & habitus q̄ ex illis qui sunt vt agere & operari. His em̄ modis dicitur actus, vt habitum est supra, quoniā potentie cognoscuntur per actus, secundū Philosophū secundo de anima. & vt dicit Cōmen. super. ix. Meta. possibile non intelligit nisi respectu actus: qm̄ actus & potētia sunt relativa. Si em̄ deus est sapiēs, bon⁹, et si sapit & si intelligit, generat & generat, & cetera hmōi, q̄ in ipso sunt, vel q̄ in scipio vel extra se agit: & nullā oīno habet in se potentiam: tunc est bonus & sapiens non habendo potentia ve sit talis, & similiter intelligit nō habendo potētiam vt intelligat, & sic de ceteris hmōi, qd̄ oīno est impossibile: qm̄ vt dicit Philos. ix. Meta, qui dicit q̄ illud qd̄ non habet potētiam vt sit, est aut erit mentit: qm̄ non habere potētiam significat hoc. i. secundū Cōmē, cū dicimus aligd nō habere potētiam, intendimus hoc. s. nō habere potētiam ad esse, & iterū ibidem dicit Philos. Nihil erit ad qd̄ nō potest: et si moueat aut mouebit, aut erigat aut erigeret aliud, aut est aut erit, aut nō est aut nō erit, vbi dicit Cōmen. i. illud qd̄ non habet potētiam ad aliquid, non disponet p id ad qd̄ non potest. Verbi gratia, in p̄dicamēto actionis: qm̄ qd̄ nō potest ambulare, impossibile est q̄ in aliqua hora ambulet: & oē qd̄ est aliquid, potest ad illud. CQuia igit̄ deo simpliciter attribuunt act⁹ huiusmodi. s. cē sapere, intelligere, & ceteri qui sunt tanq̄ dispositiones diuinę substantię, secundū q̄ habitum est supra, & infra amplius dicet: necesse est ponere respectu omniū eorū potentiam in deo. Et ideo absolute dicendū q̄ in deo est potētia, qd̄ claret nobis ex hoc q̄ multa agit. Non em̄ agit nisi qd̄ potens est agere: nam qd̄ non potest agere, impossibile est agere: & qd̄ impossibile est agere, necesse est nō agere, & similiter de intelligere & intelligi, generare & generari, & de ceteris huiusmodi.

O
Rēspōsio.

P
Ad pri.
principale

Q
Ad scđm.

Ad prīmū in oppositū q̄ potētia & actus sunt cōtraria: & esse actū naturaliter deo cōuenit: dicendum q̄ duplex est potētia, quedā distincta re vel intentione ab ipso actu, quardā vero ratione solum. Potētia primo modo est in creaturis solū: in qua est duo cōsiderare, habilitatē. s. ad actu, & etiā imperfectionē secundū quā deficit ab actu & in qua nata est perfici per actu. iuxta illud qd̄ dicit Phis in. ix. Meta. Est autē act⁹ existere re nō ita sicut dicim⁹ potestate, vbi dicit Antiq. trāsl. Qd̄ est in actu, est vt sit res non in dispositione qua dicit̄ esse in potētia. & hoc cōmune est tā potētiae actiū q̄ passiū. Quo ad prīmū potētia dicitur relatiue ad acti: quo ad secundū, priuatius, propter priuationem potētiae annexam, & ita quodāmodo contrarie extendendo nomen cōtrarietatis ad priuatua. Et ideo si talis potētia debeat deduci ad actu, oportet q̄ sit per aliquā trāsmutationē qua id qd̄ imperfectū est in ea, ad perfectionē actus ducatur siue perfectionē formē q̄ dicit̄ actus respectu potētiae passiū, siue perfectione actiōis siue operationis q̄ dicit̄ actus respectu potētiae actiū. Vnde de potētia passiua & suo actu dicit Phis. ix. Meta. Nō est homo illud in potētia ex quo est, sed res qm̄ perficit̄ sua generatio & non fuit tale: & definitio ei⁹ qd̄ in actu secundū p̄fectionē: ex illo est qd̄ est in potētia. Idē in eodem. Quia materia est in potētia, non est impossibile vt veniat ad formā: & cū fuerit in actu tūc erit in forma, vbi dicit Cōmē. Materia dū est in potētia nō est pfectap formā: & cū puererit ad actu, tunc perficit̄ per formam. In isto autē actu quo perficit̄ potētia passiua, fundat̄ potētia actiua q̄ perficit̄ per actu qui est agere siue operari. Est em̄ primus actus sicut habitus & sc̄iētia: secundus vero sicut cōsiderare ex habitu. De quo & perfectione potētiae siue p̄ ipm̄, statim subdit Phis dicēs. Quēadmodū quādo docentes faciunt addiscentē agētem vident q̄ iam venit ad perfectionē, similiter est de natura. Etiā (vt dicit Cōmen.) anima nō propriē disponit p̄ scientiā, nisi qm̄ fuerit sciens in actu, & maxime qm̄ fuerit in sui ultima pfectiōne. s. qm̄ vti tur sc̄iētia. Quia igit̄ i deo nulla potest cadere trāsmutatio aut īmpfectiō, vt habitū est supra: potētia isto modo, que. s. re vel intentione potest distare ab actu, nullo modo pot est in deo, vt infra vti debet amplius. Potētia vero secundū modo est illa q̄ est in deo: a qua vt est in deo amouet oīs ratio īperfectionis p̄ quā cōtrariari habet ad actu manēte solo respectu ad actu differēte etiā sola ratio ne ab ipo: & in idē re coincidit cū actu, vt ista dicet. & sic cū hoc q̄ est prim⁹ actus, sine oī repugnātia contrarietatis potest ei simul inesse potētia, vt infra declarabitur clarius. Ad secundum q̄ ens summe in potētia de se nullū habet actu, ergo ens summe in actu nullā habet in se potētia: dicendū q̄ verū est de potētia q̄ perficit̄ per formā, & re vel intentione differt ab actu: qualis est oīs potētia in creaturis. Deus em̄ quia non est nisi esse, & ita perfectio summa in forma & agere, nullam oīno potest in se habere potētia perfectibilem per actu, ppter qd̄ necessario p̄cedit omne illud qd̄ habet aliquā potētia perfectibilem per actu, vt generabilia quae sunt in potētia ad formam, & corpora coelestia, que secundū Philosophū nō sunt in potētia nisi ad sitū & ad qualitatē illuminationis. secundū q̄ dicit Cōmē. ix. Meta. Substantia & actus sunt ante potētia, & semper p̄cedit tempore, ergo p̄cedit actus qui est ante id qd̄ semper mouetur: qd̄ alio modo est p̄cipium yetū

Arti. XXXV. Quest. II. Fo. CCXXII.

Aeterna enim secundū substātiā sunt an illa q̄ corrūpunt solum substātiā: & nihil ē eternū in potētia, vbi dicit Cōmen. Alludit hoc ad primū motū: & ad primū motorē in quo nō est potētia. Qd. int̄ē debat illud qd declaratū est in physicis, q̄ oīa mota reducunt ad primū motorē: in quo nō est potētia oīo. Potētia em̄ nō ē nisi in gñabilib⁹ & corruptibilib⁹. Sed quō hoc vltimū habet veritatē: exponendum erit loquēdo de creaturis. Et sic loquendo de tali potētia qualem habent materialia, Deus nullam habet in se potētiam: sicut materia ex se nullū habet actū. Loquēdo aut̄ de potētia q̄ coincidit in idē re & intentione cū actu, non est verum: quia nisi esset talis potentia non esset talis actus, vt dictū est. Ad tertīū q̄ solū nobili⁹ deo est tribuendū: cuiusmodi est actus: Dicendū q̄ ve rū est: sed h̄mōi nobilitas actus nō excludit potentia q̄ nō dicit aliqd aliud re vel int̄ētō ab actu tanq̄ perfectibile secundum rem per ipsum: sed solū aliquid semper perfectum sub actu differens ab ipso sola ratione. Huiusmodi em̄ potētia suo nomine dicit solum respectum quē actus nomine suo nō dicit. Respectus aut̄ solus qdūq̄ sit: nihil pfectioñi derogat: q̄a neq̄ simplicitati, vt infra videbit. Ad qrtū: Ad tertīū

Ad quartū q̄ in eodē numero semp̄ potētia præcedit actum: dicendū q̄ verum est: sed diuersi mode secundū diuersitatē potētī, vbi em̄ potētia est pfectibilis p actum, natura vel tempore præcedit actum in eodē: sed necesse est præcedere actu in alio: per quem illud qd est in potētia in illo de ducatur ad actum, verbi gratia: vt in homine qui est in actu, materia est ante secundum tenipus: sed necesse est alium hominem in actu esse: qui generet hominem de potētia in actum. Similiter si aliqua creatura fuisset facta a deo ab ēterno, prius natura fuit eā possibile fieri q̄ facta: sicut natura non eē pcedit esse eius: licet non tempore, vt exponendū est loquendo de creaturis. Vbi vero est potentia nō pfectibilis p actum: sed omnino idē re & intentione cum ipso, differens ab ipso sola ratione: tunc non præcedit potentia actum nisi sola ratione, & quo ad actu nostrum intelligendi: vt cōtingit in potentia & actu circa dū. & quomodo hoc est, videbitur inferius. Ad quintū patet iam ex p̄dictis.

Irca secundum arguit q̄ in deo non sit potentia passiua Primo sic. Nihil habet i se potētia ad aliquā dīpositionē quē impossibilis est ei inesse: tum quia qd impossibile est esse, non possibile est esse: & necesse est non esse: tum quia frustra esset illa potentia: sicut secundum Commen. sup principium secundū metaphysice, frustra esset aliquid factum intelligibile qd a nullo intellectu posset intelligi. Sed dispositio passionis ad quā ordinat potentia passiua, impossibilis est deo inesse, dicens Aug. v. de tri. Intelligam⁹ deū si possum⁹ quātū possum⁹ sine q̄litate bonū, & segnū. Sine villa sui mutatiōe mutabilita faciētē, nihilq; patiētē, ergo &c. Secundo sic. P̄his dicit, &c. ix. 2 meta, potētia passiua ē in ipso passo pricipiū trāsmutatiōis ab alio secundū q̄ est aliud: q̄a vt ibi super. ix. dicit Commen. hoc em̄ recipit transmutationem in se: & nihil patitur ex se. sed deus omnino ab alio transmutari non potest: quia ipse omnino est immutabilis: ergo i ipso nullo modo potest esse pricipiū trāsmutationis ab alio, cuiusmodi est potentia passiua. Tertio sic. scdm Phm. ix. metaphy. omnes potētī habent definitionem primē potentiae & substātiā, vbi dicit Commen. Omnes em̄ potentiae passiue recipiunt in definitione sua potentiam primē materiē: & similiter in definitiōne oīis potētī actuē accipit definitio primē formē que est abstracta a materia. Sicut ergo nihil habet in se potētia actuā nisi a virtute potētī actuē primi agētis: nec potētia passiua nisi a virtute potētī passiue. L. primē materiē, illa aut̄ nihil habet nisi habeat i se materiā: Deus aut̄ oīo materia caret, vt habitum est supra, ergo &c. Quarto sic. Cum potētia passiua est qua res habet partē: sicut potentia actiua est qua habet agere: & non est passiua nisi respectu actuē: nec potētia actiua nisi respectu actionis: Deus ergo si habet potentia passiua qua habet aliquid pati: aut ergo ab alio a se: aut a se. Nō ab alio: quia semp̄ agens est patiēti nobili⁹: sicut forma materia, vt vult Phis. ii. de aia. & deo nihil potest esse nobilius. Nō etiam a se: quia dicit Phis. ix. metta. Nihil patit per se qd est vnum & non aliud. vbi dicit Commen. Nihil patitur per se secundum q̄ est vnu si non est illic aliud ex quo transmutatur, quia si sic, esset in potentia scdm q̄ est in actu. Et intendebat declarare q̄ in simplici non est talis potentia omnino: & q̄ illud in quo est talis potētia, est compositū. De autem est vnum: & non est in eo aliud omnino simplex: & nullo modo compositum, vt habitum ē superius. ergo &c. Contra primo sic, vt dictum est in questio. præcedenti: nihil disponit p aliquid nisi habeat potentia ad illud. In deo cadit dispositio passionis: sicut & actionis. Ipse em̄ sicut intelligit sic intelligit: & quantum eū intelligimus tātū est intelligibilis, sed vnum eorū non conuenit ei nisi per potentiam actuā, vt infra patet. ergo reliquum non conuenit ei nisi potentia passiua. habet em̄ vnum eorum rationem passionis: sicut alterum actionis. & si sic, ergo &c. Secundo sic. in deo non solum est actio ad exterius ex tempore qua transmutat aliquid circa creaturam: sed etiam

In opposit.

Summe

ad interius ab aeterno qua aliquid agit: licet sine transmutatione circa sua essentiam, ut inferi⁹ patet, sed cuiuslibet actioni inquantum actio est rindet passio aliqua, quia sunt relativa. Passio etiam non est nisi illatio actiōis, & unū relatiōrum non potest esse altero. Sicut ergo in deo ab iter⁹ ē dispositio actiōis sicut erit & passiōis, sed non est passio sine potentia passiua, sicut neque actio sine potentia actiua, ergo &c.

V
Respōsio.

Dicendū ad hoc q̄ de ratione potētię inquantum potētia, est q̄ dicit ad actū: ita q̄ nihil sit absolutū, sed solus respectus fundat⁹ in re super aliquo absoluto, ut infra parebit. Qd autem cōuenit alicui ex ratione naturę & essentię suę, cōuenit & omni contento sub eo, inquantum habet in se huiusmodi naturā. Potētia ergo passiue inquantum potentia est, cōuenit q̄ de ratione sua dicit ad actū, & hoc secundū modū & rationē qua cōuenit ei q̄ sit potētia: ita q̄ sicut sub rōne potētia simpliciter differt ratio potētię passiue a potētia actiua, sic diuersimode cōuenit dici ad actū ei & potētia actiue. Et cū potētia actiue inquantum actiua est cōuenit dici ad actū, ipm agēdo: & potētia passiue cōuenit dici ad actū, ipm recipiēdo: ut potētia passiua dicat esse in aliquo, ex eo q̄ est suscepitiū alicui⁹ acq⁹: & hoc ut quo p̄ficiat: ad quē se habet ut p̄fectibile inquantum dicit eē in potētia. Sed hoc modo se habere p̄ potētia ad actū cōtingit intelligi dupliciter. Vno modo ut potētia & actus circa idem differunt vel secundū rem, vel secundū intentionē, & nō sola ratione: quēadmodū cōtingit in creaturis, ut materia est in potētia passiua ad formā, & vadit ad ipsam p̄ transmutationē & motū, & similiter genus est in potētia ad differentiā, & vadit ad ipsam p̄ cōpositionē secundū actū & motū rationis. Alio modo ut potētia & actus differant sola ratione, & nulla transmutatione oīno intelligit transitus in re a potētia in actū: immo nec oīno transitus: sed fixa permanētia perfectionis potētia per actū. Loquendo de potētia passiua primo modo, illā oīno remouem⁹ a deo, quia nō est nisi in mobili & transmutabili, nec in simplici, sed composito: ut cōuincit argumēta primo inducta ut parebit p̄scrutando ipsa. Secundo modo nō remouem⁹ potētia passiua a deo, immo talē potētia passiua necesse habem⁹ in ipso ponere, & respectu actus ut habit⁹, q̄ est forma, & respectu actus ut agere, q̄ est opari. Cū em̄ secundū actū ut habit⁹ dicit deus bonus, sapiēs, & h̄mōi, necesse est ut dicat in se habere potētia passiua ad esse bonū sapiētē & h̄mōi, ut patet ex dictis in p̄cedēti q̄stioē, & ampli⁹ patet ex dicoēdis in sequēti. Similiter cū secundū actū ut agere, immo poti⁹ ut fieri dicit ḡnari & spirari, necesse est q̄ in deo sit potentia passiua ad posse generari & spirari. Quia tñ non est vñscitū sic loqui, ad huius intellectū sciendū: q̄ secundū supra determinata cum passio secundū p̄priā rationem qua p̄dicamentū est, nō dicit nisi quandā respectū ad actum, ut in quo recipit transmutationē illata ab agente, & fundatur sup̄ motū sive transmutationē qua agit agens in passum, & ab illo habet rationē accidentalitatis suę, quę quidē transmutationē non pertinet ad naturā passionis nisi secundū dicentes q̄ motus est in p̄dicamento passionis, sicut neque ad p̄dicamentū passionis pertinet dispositio p̄ transmutationē acquisita in passo, ut albedo ut nigredo, vel ponendo q̄ passio non sit nisi respectus fundatus in motu, motus nō est plus de essentia & natura passionis q̄ albedo de essentia similitudinis fundat⁹ super ipam: Nullo tñ modo passio ut est p̄dicamentū potest esse in ali quo nisi in quo sit motus: sicut neque similitudo nisi in eo in quo est albedo vel aliquid h̄mōi super qd fundat⁹. Passio em̄ p̄dicamentū necessario duo dicit, & respectū, & ipm in motu fundat⁹. Ergo secundū ista duo de passiōe possum⁹ log dupliciter, & sic de potētia passiua: vno modo quātū ad rationē respectus p̄cise: alio modo quātū in motu aut transmutatione aliqua fundat⁹. Hoc secundo modo loquēdo de passione determinatū est supra q̄ passionis p̄dicamentū nullo modo in deo cadit: & ideo similiter dicim⁹ hic, neque potētia passiua respectu passionis ut fundat⁹ in motu sive transmutationē qua acquiritur dispositio perficiens h̄mōi potētia passiua. Vnde etiā secundū P̄lm̄ talis potentia passiua nō est nisi in natura passiui qd transmutat a contrario in contrariū secundū substantiā qualitatē aut quantitatē aut vbi. Quā definit P̄lm̄ in. v. & ix. Meta, q̄ est principiū transmutationis ab alio secundū q̄ est aliud, qm̄ secundū Cōmeni⁹, nihil patet ex se passione respondenti tali potētia passiue nisi transmutationē versionis in nihilū: quā secundū veritatē & fidē catholicā oīs creatura ex se deficiēdo pateret, nisi manu diuina in eē cōseruaret, de qua nihil ad p̄sens. Si autem considerem⁹ passionem p̄cise quantū ad rationem respectus, hoc modo dictum est supra q̄ ratio p̄dicamenti passionis cadit in deo sub ratione cōmuni relationis abstractę a respectibus. vii. p̄dicamentorum respectuum, sicut dictū est supra. Et secundū hoc bene cōueniens est ponere potētia passiua in deo respondentē tali passiōi q̄ est respectus ad id ad qd habet terminari tali passio, & p̄ illud habet p̄fic̄. Et sic generari dicit passio, quēadmodū generare dicit actio: & posse generari potētia passiua, sicut posse generare potentia actiua, & hoc sine omni transmutatione & imperfectione. Et est talis potētia id ipsum re qd suus actus, non vadeus ad ipsum per aliquam transmutationem, sed eterna liter existens id qd ipē. Vnde huiusmodi potentia passiua nullo modo est principiū transmutationis

X

sic loqui, ad huius intellectū sciendū: q̄ secundū supra determinata cum passio secundū p̄priā rationem qua p̄dicamentū est, nō dicit nisi quandā respectū ad actum, ut in quo recipit transmutationē illata ab agente, & fundatur sup̄ motū sive transmutationē qua agit agens in passum, & ab illo habet rationē accidentalitatis suę, quę quidē transmutationē non pertinet ad naturā passionis nisi secundū dicentes q̄ motus est in p̄dicamento passionis, sicut neque ad p̄dicamentū passionis pertinet dispositio p̄ transmutationē acquisita in passo, ut albedo ut nigredo, vel ponendo q̄ passio non sit nisi respectus fundatus in motu, motus nō est plus de essentia & natura passionis q̄ albedo de essentia similitudinis fundat⁹ super ipam: Nullo tñ modo passio ut est p̄dicamentū potest esse in ali quo nisi in quo sit motus: sicut neque similitudo nisi in eo in quo est albedo vel aliquid h̄mōi super qd fundat⁹. Passio em̄ p̄dicamentū necessario duo dicit, & respectū, & ipm in motu fundat⁹. Ergo secundū ista duo de passiōe possum⁹ log dupliciter, & sic de potētia passiua: vno modo quātū ad rationē respectus p̄cise: alio modo quātū in motu aut transmutatione aliqua fundat⁹. Hoc secundo modo loquēdo de passione determinatū est supra q̄ passionis p̄dicamentū nullo modo in deo cadit: & ideo similiter dicim⁹ hic, neque potētia passiua respectu passionis ut fundat⁹ in motu sive transmutationē qua acquiritur dispositio perficiens h̄mōi potētia passiua. Vnde etiā secundū P̄lm̄ talis potentia passiua nō est nisi in natura passiui qd transmutat a contrario in contrariū secundū substantiā qualitatē aut quantitatē aut vbi. Quā definit P̄lm̄ in. v. & ix. Meta, q̄ est principiū transmutationis ab alio secundū q̄ est aliud, qm̄ secundū Cōmeni⁹, nihil patet ex se passione respondenti tali potētia passiue nisi transmutationē versionis in nihilū: quā secundū veritatē & fidē catholicā oīs creatura ex se deficiēdo pateret, nisi manu diuina in eē cōseruaret, de qua nihil ad p̄sens. Si autem considerem⁹ passionem p̄cise quantū ad rationem respectus, hoc modo dictum est supra q̄ ratio p̄dicamenti passionis cadit in deo sub ratione cōmuni relationis abstractę a respectibus. vii. p̄dicamentorum respectuum, sicut dictū est supra. Et secundū hoc bene cōueniens est ponere potētia passiua in deo respondentē tali passiōi q̄ est respectus ad id ad qd habet terminari tali passio, & p̄ illud habet p̄fic̄. Et sic generari dicit passio, quēadmodū generare dicit actio: & posse generari potētia passiua, sicut posse generare potentia actiua, & hoc sine omni transmutatione & imperfectione. Et est talis potētia id ipsum re qd suus actus, non vadeus ad ipsum per aliquam transmutationem, sed eterna liter existens id qd ipē. Vnde huiusmodi potentia passiua nullo modo est principiū transmutationis

Art. XXXV. Quæ. II. Fo. CCXXIII.

nisi neg. a se neg. ab alio a se. Et secundū hunc modum potētię passiuę dicit potentia passiuua esse in mathematicis in. v. & ix. metaph. a Philosopho. Verbi gratia (vt dicit Cōmē. sup. ix.) in geometria dicit q̄ diameter pōt̄ duo quadrata duorum laterum: sed exitus eius de potentia ad actum nō p̄ transmutationē & super. v. dicit. Quæ dicuntur potentia in geometria: nō vere dicuntur: sed trāsumptiue. illa aut̄ q̄ dicuntur potentia i rei veritate, sunt res mobiles. Vnde habēdo respectū ad hūc modū potentiaq̄v situm i mobilibus & trāsumptib⁹: non vere sed transumptiue potest dici esse potētia passiuua in deo: qm̄ ad rōnē respectus solum nihil phibet uniformiter ponit in deo potentia passiuam sicut actiūam: licet non sic ita vñitatum. Qz autem illum modum passionis necesse est posse i deo, manifeste ex hoc apparet: q̄ in deo necesse est ponere actionem non solum in respectu ad extra, in quod agit ipsum transmutando: sed etiam in respectu ad intra sine omni transmutatione. Nunc autem non est ponere actionem sine passionē sibi respondentē: quia correlatiua sunt. Sicut igitur omni actioni qualiscumq; sit responderet potentia actiua: sic omni passioni qualiscumq; sit responderet potentia passiuua. Sicut enim (vt dictū est supra) nulla actio puenit ex eo qd̄ nō habet potētiā ad illā: verbi ḡra, qd̄ habet potētiā ad sedendū illā possibile ē vt sedeat: & qm̄ sedet nō agit actionem ad quā non habet potētiā: sic nulla passio sit in illo qd̄ nō habet potētiā ad illam. Nec debet absurdum videri q̄ nomen passionis & potētię passiuę sane intelligendo ponant in deo: q̄a non omnis passio & potentia passiuua dicuntur modo motus. secundū q̄ vñitata sunt ista vocabula Inimo passio vt ex ratione sui prædicamenti dicit purum respectum ad agens inquantū hm̄oi, rōnem motus nō importat etiā in creaturis: licet in eis fundat sup motum. Quare & multo fortius in deo, in quo fundat super diuinam c̄sentiam: quā habet rationem actiui & passiui sine oī rōne motus & transmutationis, vt infra patet. Ex consimiliter est de potētiā passiuua. Vñ dicit Phis. ix. metaphysicę. Potentia & actus dicuntur multipliciter magis q̄ illa q̄ dicuntur scđm modū motus tñ.

A Per hēc patet ad primum in oppositum: q̄ secundū August. passio nō potest esse in deo: quare nec potētiā passiuua. Dicēdū q̄ verum est de potentia mō transmutatiōis. De tali enim passione loquitur August. vt innuit litera sua. Loquēdo aut̄ de passione vt dicit solum collationē ad agens, bene conuenit ponere passionem in deo secundum rei veritatē: immo necesse est, vt visum ē iam: & amplius videbit̄ infra: & similiter potentiam passiuam ei respondentem: licet forte vñsus vñcabulorum hoc abhorret: quia semper in defectum & debilitatem naturę contrariam sonare videtur. secundū q̄ de passione dicit Philosophus in Top. Ois passio magis facta abiicit a substantia. Idem in secundo metaphysicę. Magis dicuntur passiones transmutationes nocentes & magis contristantes. Actiones autē maxime delectabilia & contristabilia dicuntur passiones, vñbi dicit Cōmen. Hoc nomen passio magis dicit in istis q̄ sunt nociva aut cōtristatiua aut detestatiua. Vnde (vt dictū est supra) i passiōnib⁹ naturalibus corruptiūis potentia passiuua quasi ipotētia quedā est: q̄a ex infirmitate & debilitate quadam poedit. Et vt dicitur primo cae. & mun. omnis molitio rei est ppter debilitatē. Debilitas aut̄ est accidēs extra naturā rei. Ecōtrario aut̄ actio & potētia actiua dispositio est quedam secundū naturā & fortitudo, vt habitū est supra: & potentia dicit id quo res nata est non pati. secundū q̄ dicit. ii. meta. Dicit potētia in omnib⁹ rebus quibus res nō patiuntur omnino nec transmutant̄: aut quibus motus rerū non inerunt ad peiora. Et secundū hoc in p̄dicamētis dicitur potētia naturalis q̄ est ad facile agendū aliqd & difficile patiēdū: & naturalis ipotētia q̄ est ad facile patiēdū & nō ad agēdū: secundū q̄ dicit Aristo. i suis p̄dicamētis. Molle & durū cū dicit: durū qd̄a oñdit naturalē potētiā, q̄ firmitate suę naturę corruptionē sui nō facile admittat. molle, i quo ē natura siñmior ad cōtraria repellenda. Vñ scđm ipm ibidē, potentia est qd̄a diminuta potētia. **B** Ad secundū q̄ potentia passiuua est principium transmutationis recipientis in se transmutationem; & deus est intransmutabilis: dicēdū scđm p̄dicta q̄ illud verū est nō de quaçiq; potentia passiuua: sed solum de illa quā viderunt p̄hi in rebus naturalibus & corruptibili⁹, q̄ est principiū trāsumptionis a cōtrario in contrariū: non aut̄ de illa quæ est a contradictorio in cōtradicorū in qualibet creature: neq; etiā de illa quæ est i substatiis spiritualibus a contrario in contrarium: quarum neutrā viderunt, vt alibi habet declarari. Multo minus ergo habet intelligi definitio illa de potentia passiuua quā in deo posui: quæ nec a se nec ab alio est principium transmutationis: sed magis alicuius respect⁹ & relationis, vt ista videbit̄. **C** Per idē patet ad tertii: q̄ oēs potētię passiuę recipiūt i de finitione potentiam primā materiā. Dicendum q̄ illud solum habet veritatem de illa potentia passiuua quam viderūt philosophi, q̄ est principium naturalis transmutationis p̄ naturalem cōtraritatem ab alio secundum q̄ est aliud: & de nulla alia. illa enim non habet esse nisi in eo i quo est materia. qm̄ oportet imaginari materiā in re mota, vt dicit. ii. metaphysica. In quo etiā bñ est alia quæ est principium transmutationis a contradictorio in contradictionem per seipsum. Vnde de

Y

Z

A
Ad pri.
princi.

B
Ad secundū

C
Ad tertii

Summe

D potētia q̄ est in separatis a materia sive a cōtrario in cōtrariū, sive a cōtradictorio in cōtradictoriū & maxime de illa q̄ est in deo, nullo modo intelligi pōc. Ad quartū q̄ deē vñū in quo nō est aliđ, & ideo nō patit a se, nec ab alio, q̄ nihil est nobilis eo: nulla ergo potētia passiuā est in eo: dicendū q̄ absolute verū est, q̄ nullo modo patit ab alio a se, & ideo nullo modo habet in se potētia passiuā respectu potētiae actiuē ad patiēdū aliqd ab alio, q̄ talis passio nō est nisi p̄ trāsmutatiōne sui, cui⁹ nō est suscepibilis, q̄ ē prim⁹ motor, vt habitū est supra. Qz ergo patit, hoc est a scipio, & habet in se potentia passiuam respectu potētiae actiuē sui in scipio. Et q̄ arguit q̄ nihil vñum patit a se secū dū q̄ vñū: sed si patit, hoc est secundū q̄ aliud: & ita est compositū: dicendū q̄ in eodē vno possunt intelligi aliud & aliud distincta re absoluta, vel distincta ratione solū, vel re respectiuā. Primo modo oportet differre ea quę patiunt a se per transmutationē naturalē a cōtrario in contrariū, in quib⁹ agēs vt agēs debet est in actu, & patiēs vt patiēs in potētia, nō in actu. Potētia em̄ vt dicit Cōmē, est non esse, & actus est esse: & talia tanq̄ cōtraria non possunt simul esse in eodem omnino simili ci re absoluta. Agens em̄ in principio est contrariū: in fine vero simile, & tunc cessat actio. Differunt autē secundo modo agens & patiens in deo: quorum diuersitas nullam compositionem facit omni no, vt iam videbitur.

E
Quēst. iii.
Arg.i.

Ira tercium arguitur q̄ in deo fit tantū vna potentia passiuā. primo sic. Cum potentia & actus sibi inuidē respondeant, vbi non potest esse nisi vñus actus, neq̄ nō si vna potentia. In deo autē non est nec potest esse nisi vñus actus, quia ipse non est nisi purus actus, & singularitas quedā in natura essentię suę, vt habitū est supra, ergo &c. Secundo sic. Magis differt potentia passiuā ab actu q̄ vna potētia ab alia, quia alia semper est ratio actus vt actus, & potentia vt potentia est. diuersarum autem potentiarum vt potentia sunt, semper vna & eadem ratio est, sed in deo potentia & actus sola ratione differunt & non re, ergo in deo vna potentia ab alia nec ratio ne differt, sed tales omnino sunt vna & eadem potentia, & nullo modo diuersa, ergo &c. In contrarium est, quoniam in deo est potentia intelligendi generandi & spirandi, sed potentia intelligendi est potētia quedā passiuā, quia secundū Philosophiū intelligere pati quoddam est. Potentia simili ter generandi vt generet, & spirandi vt spiretur, nō sunt nisi potentia quedā passiuē, quia generari & spirari vt passiones quedam sunt in deo principiata ab actionib⁹ generandi & spirandi actiuē, vt amplius infra exponetur, ergo &c.

In opposi.

F
Responso

Dicendū ad hoc: q̄ licet omnia q̄ sunt & cōsiderantur in deo, idipsum sunt in re naturę & essentię: differunt tñ rōne quadā & respectu, sicut videbit ifra loquēdo de differētia attri butorū, & de distinctione personarū: & p̄ hoc q̄ sic differunt, diuersis & ppriis vocabulis exprimitur penes proprias rationes & respect⁹ a quib⁹ sit nominis impositio, licet eadē sit res cui sit impositio in oībus diuinis nominibus. Qūcunq̄ ergo sit q̄stio de aliquo vel aliquibus q̄ reperiunt in deo propriis vocabulis expresa, intelligēda est habendo respectū ad ppriā rationē ei⁹ a quo sit nominis impositio: nō aut ad identitatē rei. Nūc aut de ratione potētiae & actus ita est, secundū q̄ dicit Philosophus. ix. Meta, oportet considerare ea secundū conuenientiā & proportionē quandā, sicut est p̄portio edificatoris ad edificatum, & non querere in eis definitionē simpliciter, sicut in absolutis, vnde dicit ibi Cōmen. Non oportet querere definitionē in omnibus rebus eodem modo. Definitiones em̄ rerū nō relativarū debent esse alio modo a definitionib⁹ rerū relativarū: cū significatio definitionis debet esse equalis significationi noīs. Secidū hoc ergo cū q̄rit hic de diuersitate vel pluralitate potentiarū passiuarū, quę sunt relativę ad suos actus, & vtrūq; eorum accipitur in definitione alterius, nihil ad questionē de natura rei, in qua oīa quę in deo sunt, idem sunt. & sic omnis potentia in deo vna potētia est, sed referenda est q̄stio ad potentiam passiuā sub ratione qua potentia passiuā est. ratione sui respectus a quo sit hīmōi nominis impositio & non alter⁹ in diuinis. Vnde cum ratio respectus importati noīe potentia sit ad actuū, idcirco potentia passiuā debet distingui & diversificari ex diuersitate actuū ad quos sunt, & cognoscenda est diuersitas & definitio potentiarū passiuarū. Nūc autem ita est, q̄ in rebus naturalibus potentia passiuā relipit duplicē actuū quo perficitur, vt iam dictum est supra: vnum qui est ipse motus & transmutatio, cuius est per se & primo principiū susceptiū: aliū qui est ipsa dispositio acquisita per motum, vt forma substantialis vel accidentalis qualitatis aut quantitatis, aut situs in vbi. Et consumili modo, licet in deo non sit motus aut transmutatio in qua fundetur actio & passio, quę tamen sunt in potentia secundum rationem respectus & collationis, veræ actiones & passiones essentiales & personales sunt. Sunt enim veræ actiones essentiales in deo intelligibilis ad intellectum, voluntatis ad volitum. Sunt etiam veræ actiones personales generare, spirare, de quibus erit sermo in-

G

Ar.XXXV.Qu.III.Fo.CCXXIII.

ferius. Econtra sunt verē passiones in deo scđm modū p̄expositū: licet non bene sonat nomen passionis in deo: essentiales, vt intelligere: personales , vt generari & spirari, quę magis p̄prie q̄ alię passiones in deo esse dicuntur. Vnde & potētia intelligendi, generandi, & spirandi, minime trāslatue dicit̄ potētia passiuā in deo. Sunt p̄terea vt verē formę in deo, virtus, bonitas, sapientia, & huiusmodi: quibus singulis respōdet in deo potētia saltem ratione differens ab ipsa. Non em̄ inest alicui aliq̄ dispositio, cui nō inest potētia ad ipsam. Nō em̄ est iustus, sapiēs, bon⁹, & cetera huiusmodi, nisi qui potēs est esse ista. Quibus quia tanq̄ actu qui est forma pficitur potētia hm̄oi, ideo quelibet illarū potentia passiuā dīci potest, et si nomen potētiae passiuę nō nisi metaphorice suscipiat̄ in deo. Et ista potētia summe dicit̄ metaphorice passiuā, & largissime extē so noīe, quomodo & deus quia est esse potest esse essentia, & potest talis potētia replicari supra seipsum in infinitū, dīcēdo q̄ deus pōt̄ esse essentia, & habet potētia vt possit eē essentia, & hoc in infinitū: quia hm̄oi potētia est fm̄ rationē nostrā intelligendi tñ, ad modū quo actus rationis & intelligēdi possunt super se replicari in infinitum: vt qui intelligit se, potest intelligere se in infinitum: & similiter se posse intelligere. H **P**retēra in diuinis personis ipsa essentia quodam modo est in potētia passiuā ad psonales proprietates. scđm rationē em̄ intelligēdi nostrā, vt in fra patebit, persona est pprietate psonali in ipsa diuina essentia subsistens , qd nō effet nisi ipsa essentia quodāmodo effet in potētia quasi passiuā ad ipsas psonales pprietates, quartū duæ per actiones psonales quasi habent̄ in ipsa diuina essentia, habita in personis per easdē actiones quibus & personę ipse producunt̄ de ipsa diuina essentia: quodāmodo, vt est filiatio in filio, & sp̄ratio passiuā in spiritu sancto: licet paternitas habet esse in patris essentia sine pductione propter suā paternitatē. Et sic etiā ipse personę pductionis filius & sp̄us sanctus dicunt̄ habere potētiam passiuā, filius. s. vt generet, Spiritus autē sanctus vt sp̄iret. Et hoc per ipsam diuinam essentia quā habet in se tanq̄ ens quodāmodo in potentia ad pprietates psonales ipsarū, & similiter ad filii generationē, & sp̄us sancti spirationē de ipsa. secūdū q̄ inferius suo loco ampli⁹ per tractabit. I Dicēdū igit̄ q̄ fm̄ p̄determinatū modū ponēdi potētia passiuā in deo, ponēde sunt plures potētiae passiuę i deo, & solūmō differētes ratiōe a suis actib⁹: vt ifra patebit. Et ideo sicut diuersi sunt adiūcē act⁹ in deo qbus huiusmodi potētiae pficiunt̄: similiter & ipse potētiae abiūcē: & quot sunt actus numero, siue sunt actus vt forma, siue actus vt agere, tot sunt passiones. Vñ sicut differūt ab iūcē in deo essentia, sapientia, bonitas, & cetera hm̄oi attributa, & s̄p̄telligere, generari, & spirari, paternitas, filiatio, & sp̄ratio: Cōsimiliter & potētiae passiuę qb⁹ deus potest habere essentia, & esse bonitas, sapientia, & hm̄oi, & intelligere, generari, & spirari, & quibus diuina essentia potest esse receptiua per idētitatem essentię fm̄ diuersitatē rationis, paternitatē, filiationē, & passiuā spirationē. Et similiter de ipsis noībus & oībus diuinis relationibus. Et sicut est ordo originis vel rationis intelligendi inter actus, secūdū q̄ inferius declarabitur, similiter & inter ipsas potentias passiuas perfectas secundum actus.

K Ad primum in oppositum, q̄ in deo solum vnu est actus, vt diuina forma & essentia, Dicendum q̄ verum est secundum rem: in quo omnes actus diuini coïcidunt. Omnia enim hēc, sapientia, bonitas, intelligere, velle, generari, spirari, & cetera huiusmodi, nihil sunt re nisi ipsa diuina essentia: differūt tamen ab ipsa, ratione, & secundum eundē modū oēs huiusmodi in vnu fm̄ rationē coïcidunt. Sicut enim esse sapientia, bonitate, & huiusmodi, est esse diuinam essentiam re, differentē sola ratione, sic potentia qua deus potest esse sapientia, bonitas, & hm̄oi, est ipsa potentia qua potest esse differentē sola ratione. L Per idem ad secundū dicendū q̄ reuera in deo potētia & actus sola ratione differunt: & minus differt potētia sub ratione qua potētia est ab alia potētia, q̄ a suo actu. Dico ratiōe qua potētia est, nō ratiōe qua est actu pfectibilis. Non tñ idem est re & ratione potentia cum potentia: sed minor differentia scđm rationē bene pōt̄ esse inter eas. Differentia em̄ fm̄ rationē, in deo pōt̄ esse scđm magis & minus. Minus enim scđm rationem differunt in deo veritas & sapientia: quia ambo respiciunt intellectum, q̄ sapientia & bonitas, quia alterum respicit intellectum, & alterum voluntatem.

Ad primum
prin.

Ad secundū

M
Quest. 4.
Argu.

Ira quartum arguitur, q̄ in deo non sit aliqua potentia actiua: quoniam potentia actiua est principium productuum actionis medium inter substantiam & operationem. Est enim in naturalibus potentia actiua principium trāsmutandi aliud secundū q̄ aliud est, sed in deo nihil potest esse principiū actionis siue, quia eius actio est ipsa eius substantia: vt infra patebit. & q̄a substantia ip̄a nullum habet in deo principiū: quia omnino principiata nō est, & ppter idē

Summe

nō potest aliquid esse mediū inter substantiam & eius operationē: quia deus ipse agit per suam
2 essentiam immediate.aliter ipsa de se nō sufficeret sibi.ergo &c. Secūdo sic.vt iā dictū est, po-
tētia actiua est principiū transmutationis in aliud, secundū q̄ aliud est.sed deus quia nihil p̄t
supponit in qd agit, pducit ex nihilo.ergo &c. In contrariū est, q̄ nihil agit aliquid qd non
potest agere, vt habitum est supra.Deus multa agit.ergo illa potest agere.Illud autem quo res
potest agere, est potentia actiua in ea.ergo &c.

In opposi.

N
Responso.

Dicendū ad hoc,q̄ sicut potentia simpliciter cognoscitur inesse deo ex respectu
ad actū simpliciter qui reperitur in deo,& potētia passiua ex respectu ad actum ad quem est:fic
potētia actiua cognoscēda est inesse deo ex respectu ad actū ad quē est. Ad cuius intellectū scīe
dum:q̄ cū secundū superius determinata duplex sit actus in re: primus qui appellatur forma,
comprehendendo motum & transmutationē siue passionē in re sub forma,vt habitum est su-
pra:& secūdus,qui appellatur operatio egrediens a forma:secundū hoc duplex in re distinguit
potētia.Vna passiua:cui responderet actus primus,scilicet forma:vt perfectio: qua secundum q̄
est alia re ab ipsa forma,& p̄cedens eam tempore,in eodem deficiens est,& imperfectum quid.Et
ideo omne qd in se habet h̄mōi potētiā,partit & trāsmutat ab alio p qd ad actū deducit tanq̄ de-
ficiēs & imperfectū.Et hoc mō(vt dictū est iā) nō in deo:sed in solis creaturis inueniūt potētia pa-
ssiua:sed alia ratiōe inueniūt in deo:scilicet ablq̄ omni ratiōe defectus & imperfectionis: vt dictū
est.Altera vero dicitur potentia actiua,cui responderet actus secundus,qui est operatio egrediēs
a forma,qua res est aliquid existens in actu primo.Vnde quāto aliquid magis perfectū est scdm
formam & essentiam in actu primo,tanto magis cōuenit ei operari & agere i actu secūdo,& ei
se principium actiūs.Id autem quo aliquid est principium actiūm,potentia appellatur. Deus
aurē(vt habitū est supra)purus actus est simplicissimus,&(vt ostenderetur inferius) vniuersa-
saliter perfectus ab omni defectu & imperfectione . Ideo in deo simpliciter ponendū est esse po-
tentiam actiua.

O Ad cuius ampliorem intelligentiam sciendum q̄ licet sint duo modi poten-
tiarum distincti in naturalibus,actiue scilicet & passiue,ramē secundum veritatem rei,& famo-
ritatem vocabuli,illa qua est actiua,verius est & dicitur potentia,q̄ illa qua est passiua:ita q̄
q̄to aliquid magis elongatur a natura passionis per receptionem alicuius transmutationis in
se,& a natura potētię passiūę,quę secundū philosophū,est principiū transmutationis passiūi,
& scdm Cōmen.recipit transmutationem in se:tanto magis accedit ad naturam actionis egre-
dientis a se,& ita ad naturā potētię actiūę . Vnde etsi aliquid secundum se non sit natū age-
re in aliud,si tamen natum est fortiter resistere passioni receptę ab alio,dicitur potens,secun-
dū q̄ durū dicitur potēs quia habet in se naturalem potentiam qua impulsū alterius resistit.
Vnde dicit Auicen.viii.metaph.Inquātū non patitur aliquid nisi parum,vocatur potentia,
q̄uis nihil agat.Potentia etiā passiua qua aliquid de facili passionē illatā ab altero in se recipit,
& minime resistit,et si secundū nomē dicit potētia,secundū rē verius dicit ipotētia.Secundū q̄ dī-
cit Phis in p̄dicamētis,q̄ molle aliqd dicit eo q̄ habet naturalē impotētiā qua de facili pulsū al-
teri⁹ cedit.& tñ hoc nō facit nisi q̄a pōt cedere.Si em̄ nō posset cedere,nō cederet,iuxta supiūs
determinata.Hinc etiam dicit Phis.v.meta,q̄ potentia dicitur in omnibus quibus res non pa-
tiuntur omnino neq̄ transmutantur:& in eis quę in sua actione transmutantur,dicitur semp
potens magis illud qd transmutatur in melius , q̄ qd in peius. sicut dicuntur potentes homi-
nes qui possunt in bonitate sermonis:& illi qui sermocinantur non secundum q̄ oportet,non
dicunt potētes.Illud ergo qd ex sua perfectione & actualitate omnino natum est agere,& nul-
lo modo ab alio passionem transmutationis recipere,vel impedimētum in sua actione quoquo
modo, & qd semper natum est agere id qd melius est,secundū q̄ est possibilius,& nunq̄ id qd
est deterius,illi verissime potētia actiua cōuenit.Inquātū enim non patitur(sicut dicit Auicē.
in.iiii.metaph.)signum est intentionis quā vocamus potentiam. Et ecōtra illi qd remotissimē
est ab eo in gradu naturę & eētię,verissime cōuenit potētia passiua.Ille autē solūmodo de⁹ ē,
quia est purus actus,& purum esse,oīm continēs in se perfectiones:vt infra dicetur.Ista autem
est prima materia,quę est pura potētia,& nihil in actu eorum qua sunt,qtum est de se omnīē
imperfectiones in se continens,inquātū scdm Phis.um.xii.metaphysicę,formę omnes quę sunt in
primo motore in actu,sunt in prima materia i potētia.Propter qd dicit Philosophus.ix.mera.
q̄ omnes potētię habent in se definitiones primę materię & substatię primę: quia oēs potētię
actiue causandi aliquid in alio sunt attributę eidē potētię,q̄ est principiū actiūū oīm,& prima
forma absoluta ab omni materia: ita q̄ quicquid pōt agere,potest per virtutem & influentiam

P

dicunt potētes.Illud ergo qd ex sua perfectione & actualitate omnino natum est agere,& nul-
lo modo ab alio passionem transmutationis recipere,vel impedimētum in sua actione quoquo
modo, & qd semper natum est agere id qd melius est,secundū q̄ est possibilius,& nunq̄ id qd
est deterius,illi verissime potētia actiua cōuenit.Inquātū enim non patitur(sicut dicit Auicē.
in.iiii.metaph.)signum est intentionis quā vocamus potentiam. Et ecōtra illi qd remotissimē
est ab eo in gradu naturę & eētię,verissime cōuenit potētia passiua.Ille autē solūmodo de⁹ ē,
quia est purus actus,& purum esse,oīm continēs in se perfectiones:vt infra dicetur.Ista autem
est prima materia,quę est pura potētia,& nihil in actu eorum qua sunt,qtum est de se omnīē
imperfectiones in se continens,inquātū scdm Phis.um.xii.metaphysicę,formę omnes quę sunt in
primo motore in actu,sunt in prima materia i potētia.Propter qd dicit Philosophus.ix.mera.
q̄ omnes potētię habent in se definitiones primę materię & substatię primę: quia oēs potētię
actiue causandi aliquid in alio sunt attributę eidē potētię,q̄ est principiū actiūū oīm,& prima
forma absoluta ab omni materia: ita q̄ quicquid pōt agere,potest per virtutem & influentiam

illius:& omnes potentie passiuę recipiendi in se trāsmutationem naturalem ab alio,sunt attributę eidem potentie quae est principium receptuum omnium:& est prima materia absoluta ab omni forma. Verissime igit̄ in deo est potētia actiua : q̄a nulli oīno potētia vt potētia passiuę quę est trāsmutationis principium,est admixta: sicut potētia actiua cuiuslibet creature: quae frequenter impeditur sunt in suis actionibus:& non nisi per motū aut transmutationem disponuntur vt sint in tali statu in quo natūrā sunt agere: vt in solo deo potētia actiua sit pura:& ideo proprie dicatur potētas: cū in creatura qualibet dicat solū possiblitas quedā. Potētas em̄ purā recipit actionem: possiblitas vero aliquale passionē. Vnde hoc nomen potentia primo fuit impositum ad significā dum potētate hominū: secundū q̄ in hominibus dicebantur potentes qui potētate sup̄ alios habebant faciēndi qd̄ voluerūt,& hinc translattū fuit ad principium actiū in rebus naturalibus: & postmodum ad principium passiuū.

Ad primum in oppositum,q̄ in deo non potest esse actionis principiū: neq̄ me Ad principiū dūm̄ inter substantiā & actionē: q̄a sua substantia est sua actio:Dicunt aliqui q̄ fm̄ p̄m̄,ix.Meta; actio omnis est opatio quedā:& opatio est cōplementū & finis siue pfectio operantis. Et hoc dupli citer:quia dicitur operatio & ipsa operatis actio:& aliquid pueniens ex ip̄a actione,vt habetur in primo Ethi.vnde ibidē sup̄.ix.Meta,dicit Cōment. Omnia entia cōueniūt in hoc q̄ cōplementū & perfectio eorū est in operatiōe propria qua vt̄ vnaquęq;:& in q̄ nō cōuenit cū alia re.Sed quedā sunt quartū finis est operatio:quę est agere tantū:vt in visu inspectiōe siue consideratio: in quo non est aliquid aliud operatiū ab ipsa inspectiōe omnino.Oia enim(vt dicit p̄ls ibi.)quę nō habet aliam operationem prēter actum , actus est in eis vt consideratio in considerante : & vita in anima.Et quedam sunt quoq; finis est aliquid actum:vt in edificatiua arte,domus:quę est aliqd aliud ab actione edificandi.Dicunt ergo q̄ in rebus creatis potentia actiua nō solum respicit tanq̄ principiū ipsam operationem:sed etiā effectum ex actione derelictum.In deo vero solum respicit effectum & non actionem:vt in deo saluetur ratio potentie actiue solūmodo quātum ad hoc q̄ est principiū effectus: non ait quantum ad hoc q̄ est principium actionis,qua est diuina essentia:vt procedit obiectum.Qd̄ nō potest stare:qm̄ nihil est effectus nisi fiat ab agente.Nihil autem fit,nō si actione agentis.Proculdubio ergo tā in deo q̄ in creaturis semper potentia actiua actionis principiū est.Dico rōne qua actio est.actio em̄ sub rōne qua actio est:semper regrit aliquid principiū eius citiū eius.Est igit̄ dicendū ad obiectū:q̄ in actione diuina est considerare duo:& ipsam rē subiectam cui nomen imponitur:& ipsam ppriam rationem actionis a qua nomē imponitur. Primo modo quicqd̄ in deo est,substātia siue essentia diuina est:quę est omniū eorum quę in deo confideantur fundamētū:siue fint attributa,siue notiones,siue relationes,siue actiones. Et sic actio dei est omnino ipsa diuina essentia indifferens ab ea: & sic actio dei principium nō habet, nec mediū inter ipsam & substantiam,quia est ipsa substantia non principiata. Sed secundū hanc considerationem actio non habet rationē actionis,sed substantię:& secundū substantiam dicitur. Secundo modo alia est ratio substantię in deo,& alia actiōis. Actio enim vt actio est,semper dicitur secundū relationem, non scdm̄ substantiam & rationem relationis importatae ad principium elicitiū. Omnis em̄ actio vt actio est,est aliquid elicitiū ab aliquo vt a principio.Ista aut̄ relatio etiā sit rationis tantū:actio em̄ in deo nō nisi rōne & relatione scdm̄ rōnē,nō aut̄ scdm̄ rē,siue fuerit essentialis,siue personalis,differt a diuina substantia,vt infra videbitur: tamē ita est de rōne actionis: q̄ nullo modo sit ratio substantię. Et ideo licet sit idem re in deo actio & eius substantia: tamē actionis vt actio est, potest aliquid esse principiū licet nō substantię vt substantia est:& iterū si illud principiū secundū rem sit ipsa substantia:quia deus agit per suam essentiam,tamē non est substantia sub ratione qua substantia est:sed solū sub ratione qua est potentia. & hoc propter eandem rōnem:quia substantia de rōne substantię quid absolutū dicit,& nullo mō vt ad aliud se habens: & ita non importat de se solā rationē principiū elicitiū actus determinati: quia principiū vt principiū,nō dicit scdm̄ substantiā:sed solū scdm̄ rationē,& relationem importat ad aliud:vt ad principiatum.Principiū em̄ vt dicit p̄ls in principio Phy,cuiusdam aut̄ quorsudam est. vbi dicit Cōmenta.Si em̄ est principiū,est illud cuius est principiū. Potentia aut̄ vt potentia est,rōnem hmoī principiū importat.Nihil em̄ elicit aliquam actionem nisi potēs est eliciere eam.Vnde dicit Auct̄. iiiii.Metaph.Intellectus in essentia,ad amplius qđ est principium actionis ab ipsa,est qđ vocat̄ potētia. Et quia omnis potētia inquantū potentia,fundatur in aliquo vt respectus ad aliud: sicut ista videbitur: ideo potentia actiua in deo quia scdm̄ propriati rationē considerat vt fundata in substantia,& vt principium elicitiū actus a substantia: necessario scdm̄ rationem intelligendi rationem medii habet inter actionem & substantiam:qđ ipsa actio idem re sit cū substantia, & ipsa sub-

Bumme

T
Ad secundū

stantia scđm rem est eliciens actionis. Ad scđm, qđ deus nō est principium transmutationis: Dicendū qđ illa definitio potētię actiū non est generalis ad quālibet potentiam actiū: Sed solum ad illā quę est agentis in subiecta materia, quę est in potēria passiua ad alicuius trāsmutationis suscep̄tio nē. Nō enim est p̄prie transmutatio, nisi circa aliqd subiectū p̄existens a termino in terminū variatio, per abiectionē. Vnūs, & acquisitionē alteri⁹. Vnde dicit Phis. ix. Metaph. Illud aut̄ qđ possibilis est ut sit additio, & diminutio, & transmutatio. Cōmē. i. in quo possunt esse hęc tria. Necessarium est em̄ ut aliqd diuidatur a sua natura, & necesse est ut aliquid addat ei, & additio & diminutio nō erit siue transmutatione. Ex nō posuerit p̄m aliquā potentiam ad actionē oīno nīsi p̄ trāsmutationē talē quā ponebat primo in corporib⁹ cōlestib⁹ ad situ factā a suo motore: & p̄ illū in iste riobus ad formā. Ita ut motor primus aut etiā ipse deus nō posset aliqd trāsmutare in hęc inferiora nīsi mediante motu cōlestiū corporū. Sed hoc nō oportet, imo dicendū qđ vera potētię actiū est in deo sine omni trāsmutatione, & sine modo transmutationis, rā in suis actibus interiorib⁹ essentia libus qđ p̄sonalibus: & etiā sine trāsmutatione reali in actu creationis, & cū transmutatione reali in rebus creatis ab ipso immediate trāsmutatis vel possibilibus trāsmutari. Qzq em̄ agit medianis aliis causis, omnia tñ immediate agit. & etiā potest agere sine aliis causis quicquid agit me diantibus illis, ut patebit loquendo de creaturis.

V
Quēst. V.
Argu.i.
2

In oppositū.

X
Responsia.

Irc. v. arguit qđ nō sunt in deo plures potētię actiū: Primo sic. qm̄ fm Augu. de trini. in deo sunt idem posse & esse. sed esse nīsi deo nō est vnum & idem: ga in ipso oīa diuina attributa tanq̄ in simplicissimo vniuersit. ergo &c. Secundo sic. in xv. propositione de causis dicit, qđ quanto virtus est magis vniata, tanto est magis infinita. sed dei virtus siue potētię actiū est summe infinita, vt iam parebit. Virtus em̄ scđm p̄lm est ultimū de potētię: ergo maxime debet ēē vni ta, & minime multiplicata, qđ nō pot̄ esse nīsi sit tñ vniata. ergo &c. Cōtra. potētię distinguuntur scđm actus. sed deo cōuenit diuersitas actiū: agit em̄ actus essentiales & in se, ut intelligere, velke, & respectu creature, ut creare, gubernare. Similiter & agit actus personales: ut generare, spirare: qui in deo dicuntur esse diuersi. ergo &c.

Y
Ad pri. p̄tin.

Dicendū ad hoc secundū supra determinata de distinctione & diuersitate potētiū passiūnū ex respectu ad actus ad quos sunt: qđ distinctio & diuersitas potētiarū actiuarum cōsimiliter debet sumi ex respectu ad actus ad quos sunt, qui nō sunt actus ut habitus: sed actus ut agere egrediēs ab habitu. Id em̄ qđ actus est respectu potētię passiū, potētię est respectu agere. agere em̄, formę p̄priū est inquātū hm̄i. Qzq ergo potētię in deo cōsiderata scđm id qđ est in rā dice sua primazia usmōi est ipsa diuina essentia: sit vna tñ, sicut est ipsa essentia, debet tñ dici potētię actiū diuersę esse in deo p̄pter diuersitatē actionū ad quas sunt, quę sunt velle & intelligere, & illę quę sequunt ad istas, quarū diuersitas parebit inferi⁹, loquēdo de diuinis actionib⁹. Pater ergo qđ multū peccat dicentes qđ potentia actiū in deo simplē est vna, & absolute: quia ipsa diuina essentia in qua omnis diuina potētię radicat, & sit vnu & idē principiū oīm diuinorū actutum: quos quo aut̄ mō plures: inquātū. L. respicit plures act⁹ ad quos refert & magis & veri⁹ cōuenit rei qđ cī cōuenit ex se & in se absolute, qđ ex ordine & cōpariōe ad aliud. Qđ nō est veri⁹ oīno nīsi in illis qđ de rōne sui noīs dicit qđ absolutū. Illis em̄ quę de rōne sui noīs nō dicit nīsi qđ respectiū, ga rō respectus est eis essentialior qđ rō absoluti, veri⁹ & magis cōuenit, qđ cōuenit eis ex cōpariōe & respectu suo ad aliud, qđ ex rōne sua absoluta, & de nūero taliū est omnis potētię, ut dictū est supra,

Ad prīmū in oppositū qđ in deo sunt idem esse & posse, & nō ē in eo nīsi idē ēē: Dicendum scđm qđ in fieri declarabit, qđ esse est prima actio diuina, quę dicit operatio manens in ipso agere, ut vivi in vidēre, & viuere in viuēre, in qua cōsistit eius summa p̄fectio cōtinēs omniū perfectiones, quę includit in se oīm aliā actionē diuinā, & a qua p̄cedit: siue sit operatio manens intra, ut sunt intelligere, velle: siue actio in aliud trāiens, vel infra suā substatiā: ut sunt generare, spirare: vel extra suā substatiā, ut sunt creare gubernare: & in qua omnis haec operatio posterior scđm rōnem nostram intelligendi reducit, ut oīs actio diuina sit ipsum esse diuinū. Quae cum in deo idē sit omnino re, potētię & actio: & ideo posse esse in eo idē est re qđ sunt esse. lūta etiam qđ dicit Phis de omnibus perpetuis in. iii. Phy. Cōtingere ab ēē nihil differt in perpetuis. In quātū igitur omne posse reducit ad posse esse in deo: sicut oīs diuina actio ad ēē eius: oī posse in in deo vnu & idē est sicut sua essentia, & hoc vel scđm re qua est ipm ēē qđ est ipsa diuina essentia: vel in ratione respectus vniūs, inquātū omniū posse diuinorū respectuum reducuntur ad posse esse dei qđ habet in eius esse. Nihilominus tamē diversa bene possunt ēē in deo scđm diuersa

Art. XXXV. Quæ. VI. Fo. CCXXVI.

sos respectus suos quos habet ad diuersos actus sibi correspondentes reductos ad actum essendi dei de quibus infra videbitur. Ad secundum q̄ diuina virtus siue potentia maxime est infinita, ergo debet esse maxime unita: Dicendum q̄ verum est in natura & essentia, & sic est ipsa. Ad secundū Z

minis enim diuina potentia & actio in simplicitate esse & essentia eius reducitur, & ab ipsa manat, ut infra videbitur. Sed ex hoc non repugnat multitudini respectuum: immo sequitur ex hoc q̄ ppter omnes rationes perfectionis omnium plurimos habeat respectus, ut infra videbitur. Et ideo cum potentia suo nomine non dicit nisi rationem respectus super diuinam essentiam quam ipsa non importat de se, ut dictum est iam, non obstante virtutis & potentiae infinitate, possunt & debet esse in deo plures potentias actiuae.

Ira. vi. arguitur q̄ potentia dei actiua non sit infinita. Primo sic frustra est potest esse in id ad quod ordinatur: ut intelligibile esse aliquid si non possit esse a quo intelligatur. Scđm Comenius super principium scđi Metaph. potentia actiua ordinat ad actuū, & effectum. aut ergo frustra est: aut potest in effectum sibi proportionalē & correspondētem: qui non est nisi effectus infinitus. In tale autem non potest, quia nullus potest esse talis. Frustra ergo esset huiusmodi potentia in deo. Sed nihil est ponere frustra. Scđm p̄m primo celi & mundi. ergo &c. Secundo sic. actio agentis virtutis infinitae impropotionabiliter mouet actionem agentis virtutis finitae agens virtutis finitae mouet in tempore corpus. ergo deus si esset virtutis infinitae posset mouere corpus in non tempore: quia motus in tempore cuilibet motui facti in tempore est comparabilis. cōsequens est impossibile, quia non potest esse motus nisi in tempore. ergo &c. Tertio sic. potentia agentis per instrumentum debet esse proportionabilis potentiae instrumenti. aliter enim in unica actione non concurreret. Natura est instrumentum dei in actionib⁹ suis circa hec inferiora. Ergo potentia dei debet esse proportionabilis potentiae naturae. Sed potentia actiua naturae est finita. & sic finitus non est proportionabile nisi finitus. quia secundū p̄m finiti ad infinitum nulla est proportio. ergo &c. Quarto sic. agentes potentiae infinitae potest agere immediate quicquid potest agere alio mediate: quia potentia sua per aliud non augmentatur. Deus non potest agere immediate quem agit circa inferiora mediate cœlesti corpore. dicente Comenius, q̄ si non essent corpora cœlestia media: impossibile esset q̄ a principiis eternis proueniret aliqua actio temporalis. ergo &c. Contra est quod dicit Hila. viii. de trini. Deus est in infinitate virtutis. immensitas autem non est nisi in infinitate. ergo &c.

Dicendum q̄ quantumcumque antiqui philosophantes errabant in natura & substantia primi principii: quod nos deum appellamus: in hoc tamen omnes concordabat, q̄ esset infinita potentia & virtute. Dicentes enim ipsum esse primam materiam attribuebat ipsi potentia infinita passiuam, receptibilitatem. L omniū formarū in infinitū, quas casu ponebat transmutari circa materiam. Illi enim efficiente causam & finalē non videbant. Dicentes vero deum esse substantiam corpoream infinitam: dicebat ipsum habere potentiam infinitam actiua, cum in corpore infinito non potest esse nisi virtus infinita. Nos vero qui primū principiū quod deus est, non ponimus nisi formā simplicē & purā, secundū supra determinata infinitatē potentiae non debemus ei attribuere nisi quem cōuenit formē purę. Est igitur sciendum q̄ secundū prædeterminata in deo consideratur circa ipsam formam diuinam quem est ipsa diuina essentia: quædā ut actus primus, & ut perfectio in actu primo, ut sunt diuina attributa, sapientia, bonitas & huiusmodi: & relationes diuinæ oīs: sicut paternitas, filiatio, & huiusmodi. quædā vero ut actus secundus egrediens a pfectio secundū actu primū, ut sunt intelligere, velle, generare, spirare, creari, gubernari, & huiusmodi. & respectu utrumque actus, necesse habemus ponere in deo potentiam fundatam in ipsa diuina essentia: ut potentia qua potest esse bonus, sapientia, & huiusmodi: & qua potest generare, spirare, & huiusmodi. ita q̄ potentia respectu actus primi in deo dicatur potentia passiva: respectu vero actus secundi dicatur potentia actiua: secundū modum prædeterminatum. Et in utroque genere potentiae oportet modum infinitatis considerare. Sciendum ergo, cum potentia sit quasi medium in deo inter essentiam & actuū ad quem est, secundum q̄ supra dictum est: Potentia ergo in deo tam actiua quam passiva potest considerari respectu diuinæ essentiae, ut scilicet in ipsa fundatur: vel respectu actus: ut ad quæ terminat. De potentia ergo passiva in deo dicendum, q̄ cum non sit aliud in eo cuius est: q̄ receptibilitas eius ad quod est, receptibilitas autem semper est in eo in quo est respondens secundum gradum perfectionis quam recipienda est: ut quartā sit pfectio recipienda, tanta sit & receptibilitas in recipiente: pfectio autem omnibus quam recipitur in ipsa diuina essentia ad quam est potentia passiva, in deo infinita est, siue fuerit absoluta, ut bonitas, sapientia, & huiusmodi: siue respectiva, ut paternitas, filiatio & huiusmodi: omnis ergo potentia passiva in deo simpliciter infinita est: & hoc vigore recipiens id quod infinitum est, largo modo loquendo de receptione secundū modū intellectus nostrī, quo

A
Quæst. VI.
Arg. i.

In oppositio.
B
Responsio.

C

D

E ii

Summe

E intelligit diuinis perfectiones diuinę essentię in esse,& secundū hoc ab eterno quasi receperas esse in ipso. De potentia vero actua dicēdum q̄ cum fundatur super actum primum:& perfectionem formalem eius cuius est: ita q̄ gradum perfectionis illius in natura & essentia sua sequit̄ gradus perfectiōis in vigore. (perfectiōem enim caliditatem sequit̄ pfectior potentia calefaciendi) Omnis igitur formalis perfectio in deo super quā fundat̄ potentia actua, est infinita perfectione: ga re penitus est idipsum qd̄ diuina essentia, vt habitum est supra: & illa omnino est infinita perfectione, vt infra videbitur. Omnis igitur potentia actua in deo vt comparatur ad subiectum cuius est: & in quo fundatur: infinita est perfectione: sicut est & ipsa diuina essentia, & cetera huius attributa. Sed prater istum modum infinitatis cōmūnem cum essentia & aliis attributis eius, habet alii modum infinitatis respectu actus secundi, ad quem est ut principium eius: & non solum ex respectu ad ipsum actum, sed ex respectu ad ipsum productum per actum, quando ipsum procedit ex actu qd̄ recipit mediante actu. Si igitur cōsideretur potentia dei actua in respectu ad actū, & inde actu in respectu ad productum per actum: possumus secundū hoc distinguere duplicem respectum potentie: Vnum ad actum, alium ad productum per actum. Si primo modo, aut ergo ad actum manentem intra diuinam essentiam: aut transiuntē extra ad creaturas. Si primo modo cum actiones omnes illas cuiusmodi sunt intelligere, gubernare, spirare, necesse sit ponere infinitas: cum re sint idipsum quod diuina essentia quę est infinita, vt infra patet: necesse est ponere q̄ potentia dei ordinata ad huiusmodi actus eliciendos, sit infinita perfectione & vigore, sicut ipsa essentia, & alia eius attributa. Actum enim infinitum perfectione elicere non potest nisi potentia infinita vigore. Ita enim quatuor potētia, virtus, intensio, vigor, in eodē differunt in hoc q̄ actua potētia nominat simpliciter id quo res potest agere siue actum elicere. Virtus autem nominat potentiam secundum gradum suum ultimatum perfectionis suę quam habet in subiecto, siue fuit remissa siue non: Intensio vero nominat potentiam secundum gradum aliquam perfectionis quem habet in sua essentia, Potentia enim si in gradu ultimato perfectionis quam habet in suo subiecto, non sit in aliquo gradu perfectionis in sua essentia secundum q̄ in formis recipientibus magis & minus ponimus gradus in latitudinem ipsius essentiae, non dicitur intensa: Et sic intensio nominat dispositionem circa potentiam quasi absolutam. Vigor autem nominat efficaciam quandam in modo eliciendi actum: vt vigor addat super intensiōem respectum quandam ad actum, quo scilicet ad modum eliciendi ipsum. Si vero potentia dei actua consideretur in respectu ad actum transiuntē extra: aut ergo est actus quo creatura producitur in esse: aut est actus circa creaturam iam secundum actum in esse productam. Actus ille primus est actus creationis. Nunc autem ita est in actibus eliciendis per potentiam actiuam agentis, q̄ quanto actus magis distat a potentia passiva ordinata ad ipsum: tanto maior requiritur vigor in potentia agentis ad absoluendum illam potentiam, & ad educēdum rem illam de potentia in actū. Verbi gratia, potentia qua glacies dissolubilis est vt liquefiat, minus distat ab actu liquefactionis: q̄ illa qua dissolubile est plumbum: & illa min⁹ q̄ illa qua dissolubile est argētum, & illa adhuc minus: q̄ illa qua dissolubile est aurum. Virtus ergo maior requiritur in vigore ad absoluendum aurum q̄ argētū, & argētum q̄ plumbum, & plumbum q̄ glaciem. Cum igitur in infinitum plus distet potentia qua aliquid est productibile ex nihilo, a quanti⁹ potētia qua aliquid producibile est ex alio quo, oportet q̄ potentia qua elicetur actus producendi aliquid ex nihilo, in infinitum sit maior in vigore quamq; potentia finita eliciētē actū producēdī aliquid ex aliquo. Talis nō est nisi potentia infinita vigore: Idcirco dicendum est, q̄ potentia dei actua ad producēdum aliquid ex nihilo per creationem, necessario est infinita vigore. Si vero potentia dei actua consideretur respectu actus circa creationem iam productam in esse: ille potest esse actus temporalis trāiens: vt est motus lapidis de loco ad locum: aut est actus aeternaliter perseverans. Ex primo actu nullo modo argui potest infinitas vigoris in diuina potentia: eo q̄ talis actus finitus scilicet est & determinatus, & limitatus in perfectione sua: & nullum tale in quantum huiusmodi, potest attestari super aliqua infinite in sua causa, potest tamen in secundo actu: vt iam dicetur. Si vero potentia diuina consideretur in respectu ad productum per actum: tunc distinguendum est sicut iam distinctum est de actu. Aut enim consideratur respectu producti intra se, vel extra. Si primo modo: tunc dicēdum q̄ respectu illius ponendū est potentia dei esse infinitam vigore: quia productum est infinitū pfectio, vt est quelibet diuina persona, sicut dictū est de ipsa potentia cōparata ad actus quos intra deum elicit. Si vero cōsideretur in respectu ad productū extra, s. in creaturis, aut ergo ad singulū productorū secundū se, aut ad yniuersa pducta & pducenda secundū ordinē yniū post alterū in infinitū.

Si primo modo, cū qdlibet pductum in creatura sit limitatū in sua essentia, & nullum rale potest attestari super infinitate vigoris in sua causa efficiente: respectu talis igitur pducti, nullo modo possumus conicere infinitatem vigoris in diuina potentia actiua. Licet enim diuina potentia vniuersa sit simplex, & infinita: & super tanta infinitate vigoris eius attestatur pductio minimi vermiculi, q̄ supremi angeli quo ad actum producendi ex nihilo: tamen quanto creatura pducta est in superiori gradu naturæ & essentiae, tanto attestatur super maiore vigore in potentia agentis. Ita q̄ scdm maiorem gradum vigoris intelligimus productā superiorē creaturā, ponendo gradus vigoris in diuina potentia: sicut & gradus perfectionum ad essentias productas & pducendas in creaturis. Propter qd propheta potentiam diuinam exprimit pluraliter, cum dicit. *Quis loquetur potentias domini?* Vbi dicit glo. *Iste impletur consideratione diuinorum operum, & admirans ait.* *Quis loquetur, id est quis sufficiat loqui. Potentias dñi, id est opera quæ porēter operatur.* Vnde dicit alibi. *Qz terribilia sunt opera tua dñs, in multitudine virtutis tra.* Vbi dicit potentia dei esse infinitam: quam tamen propter eius vnitatem & infinitatem, sapiens in ecclesiasti. dicit magnā: *Qz magna est, inquiet, sp̄otentia dei solius.* Et secundum hoc penes hm̄i gradus potentie deus creaturas producit in esse. Vnde dicit Diony. xiiii.ca.de di.no. Extentum in omnia simul & super omnia est, non deficientibus augmentis & infinitis operibus. Non deficientibus augmentis: Ecce gradus perfectionum & intensionum in essentia & potentia. Sed per hoc quod addit, infinitis operibus: vrrum intendit gradus creaturarum in infinitum secundum species productibiles secundum gradus perfectionum essentiæ & intensionum potentie: an preçile multitudinem operi. secundum numerum sub finitis speciebus, non est certum. Et non producit secundum naturalem impetu suę potentie, quodadmodū generat filiū: sic em nihil pot̄ produci extra ipsum in diueritate substantiar̄: sed solum intra in vnitate substantie. Sed producit eas secundum dispositionem sapientiae & voluntatis determinaris potentiam in sua actione respectu producti. Si vero diuitia potentia actiua consideretur in respectu ad diuersa successiue producta & producenda in infinitum, tunc dicendū est q̄ ex respectu ad hm̄i producta & producenda similiter, & ex respectu ad actus circa creaturas eternaliter perseverantes, vt est actus gubernationis & conseruationis creaturarum, aut iteratos & iterados in infinitum circa creaturas: Dico q̄ ex hm̄i respectibus iudicare debemus potentiam agentis vigore essentiae infinitam, ex infinitate in perseverantia eius in sua actione, qua ex se & ex propria virtute sufficit sese & alia a se secundū esse in infinitum conseruare, & actiones suas & rerum productiones in infinitum continuare, ad qd nulla virtus finita vigore sufficit ex se: immo ad hoc q̄ conseruetur in esse, oportet q̄ sit virtute potentie alterius, iuxta hoc qd dicit Cōmen, de corpore celesti in libello suo de substantia orbis, vt statim videbit. Et ideo oportet q̄ illa virtus influens aliis perseverantiam in esse, excedat quacunq̄ virtutem finitam vigore quā possibile est dari, qualis non est nisi infinita vigore. Et hoc dupli via habet declarari. una a priori ex comparatione ad ipsam diuinam essentiam: & hoc quo ad infinitatem eius in intensione, alia a posteriori ex comparatione ad eius actionem circa mundanam creaturam: & hoc quo ad infinitatem eius in duratione. Primo modo apparet manifeste infinitas vigoris diuine potentie immensæ, ex hoc q̄ infinita & immensa est eius substantia, terminum bonitatis substancialis, & virtutis non habens, vt infra declarabitur. Potentia enim actiua sequitur magnitudinem substantię rei, & maxime spiritualis: quāto illa magis est formalis. Vnde & in substantia potentia tauto est maior: quanto ipsa magis formalis est, & existens in actu. Nunc autem ita est, q̄ magnitudo substantie infinitę secundū quantitatem molis quæ materialis est, vt in corpore infinito, non potest esse nisi potentie infinitę in qualitate vigoris: quia in infinitum excedit vigorē potentie cuiuscunq̄ substantie corporeæ quātitatis finitę, vt probat Phis in fine. viii. Physi. & in secundo q̄li & mundi. Quare multo fortius substantiae infinita secundū quantitatē bonitatis & virtutis quæ est omnino formalis, & imponitur actu vt est in deo, secundum q̄ infra determinabitur: non potest esse nisi potentie infinitae vigore: quæ in infinitum excedit vigorē cuiuslibet potentie finitae. Sicut em in magnitudine corporali mole infinita non potest esse potentia corporalis vigore, siue intensione finita, vt probat Phis in fine. viii. Phy. Sic nec in magnitudine sp̄uali imensitate infinita, esse pot̄ potentia sp̄ualis intensione vel vigore finita. Qd pot̄ ostēdi virtute illarū duarū demonstrationū: quib⁹ ostēdit illud de magnitudine corporali. Ex prima sic. Potentia illa quæ in minori tempore q̄ quacunq̄ potentia finita vigore quæ potest dari, agit æquale, est infinita vigore: quia semper potentia illa quæ agit æquale in minori tempore, est maior. Et non potest esse aliqua potentia maior quacunq̄ potentia finita data, nisi potentia quæ est infinita, quia qualibet potentia finita data & possibili dari, potest aliqua potentia finita maior dari per alicuius additionē. Potentia magnitudi-

Summe

dinis infinitę siue corporalis siue spiritualis est huiusmodi: quia potentia magnitudinis infinitę siue corporalis siue spiritualis semper est maior vigore quam unę potentia finita quę potest dari, & potentia maior semper agit equeale in minori tempore, secundum regulam quādam Phī in fine. vii. Physico. Sed Philosophus aliter hanc minorem probat in. viii. Physico, describendo agentia, actum, & tempus, in literis. Sit enim a.b. magnitudo siue spiritualis, siue corporalis infinita. Sit autem b.c. magnitudo aliqua finita siue spiritualis, siue corporalis: habens potentiam vigore finitam qua moueat aut aliquo modo transmutet ipsum d. in tempore finito, quod est e.z. Si ergo accipio duplum eius quod est b.c. in magnitudine & potentia in medietate temporis quod est e.z. mouebit ipsum d. sic autē in infinitum procedendo, & b.c. semper duplicando nequaq̄ transfibit excrescens usq̄ ad quantitatem infinitam a.b. & e.z. dimidiando nequaq̄ transfibit, emne tempus finitū: quia per medietates diuisibile est in infinitum. Sed semper b.c. duplicatiū in tempore finito dato & accepto mouet d. Sed quolibet tpe sic dato & accepto semper est aliquid minus accipere in infinitū, in quo potest agere idē magnitudo infinita a.b. excellit ergo in vigore potentia a.b. omnē finitā potentia datam: quia actionis magnitudinis finitę cuiuscunq̄ date per duplicationē b.c. necesse est temp⁹ esse finitū: & semp in minori pōt agere illa magnitudo infinita. Necesse est ergo ut eius potentia non sit finita vigore, sed infinita. Hac demonstrationē expresse ponit phī, ubi dicit. Sed tñ nego infinitū finitā &c. Ex secunda autē demonstratione: quā innuit cum dicit. Est autē hoc demonstrare &c. arguit idem sic. Si in magnitudine infinita est potentia vigore finita: potentia aliqua in magnitudine finita posset mensurare potentiam existentem in magnitudine infinita: & equalis esse ei, immo maior: ga magnitudo finita, siue spiritualis, siue corporalis alicuius potentie finitę in vigore, si fuerit duplata, habebit duplo maiore potentię in vigore. Quodlibet autē finitū aliquoties acceptū adēquati pōt cuilibet finito dato, & ipsum mensurare, immo potest ipsum excedere. Illud autem est impossibile, scilicet q̄ potētia in magnitudine finita posset mensurare potentiam magnitudinis infinitae: ut equalis esset ei, aut maior. Impossibile est ergo q̄ in magnitudine quacunq̄ infinita sit potentia vigore finita. Cum ergo diuina substantia sit magnitudinis spiritualis infinita, in qua secundum Aug. id maius est quod est melius, & hoc propter immensitatem beatitatis & perfectionis sua substantiae naturalis, ut infra patet: patet euidentissime q̄ propter infinitatem sua immensitatis in eius substantia, oportet ei posse infinita potentia vigore. Idem secundo probari potest ex eius actione qua potest agere tempore infinito circa creaturas, sic. Qd ex se potest agere durando in actione, & eam continuando secundum tempus infinitum: est infinitę potentię vigore. Deus est huiusmodi in actione sua circa creaturas, ut infra videbitur: Qd etiā supponit phī in fine. viii. Physico, ex eternitate motus, & temporis, ve dicit Auer. v. cap. de substantia orbis. ubi philosophus per hoc probat q̄ primus motor, quē nos solum deum possumus non est aliquid corpus finitum, neq̄ virtus in corpore: sed simplex, imparabilis, & absq̄ omni magnitudine. Ergo deus est infinita potentię vigore. Major propositio patet. quoniam q̄ aliquid agit & durat in actione, immo etiam in esse, hoc procedit ex potentie sue vigore. Semp enim qd secundum potentiam maioris est efficacie & vigoris diutius perseverare potest in sua actione & duratione in esse: & ita qd ex se potest durare in continuādo actionem secundum tempus infinitum: oportet q̄ sit infinitę potentię in vigore: & ita excedens vigorem omnis potentias finitę in actione & duratione secundum tempus, qualis est quantum est ex se omnis potentia substantiae limitate, siue fuerit spiritualis, siue corporalis: q̄q̄ aliqua ex eis infinitatem huiusmodi capere posset per continuum influxum virtutis, durandi & agendi ab alio, ut contingit in corpore celesti. Et generaliter in omni quod est magnitudinis finita: cum sit spiritualis ex limitatione solius essentiae: siue corporalis, ex limitatione essentiae, & corporalis extensionis: quicquid est finitum & limitatum in magnitudine essentiae corporalis vel spiritualis, ex se non potest habere potentiam durandi & agendi secundum tempus infinitum: sed solum ab alio, secundum q̄ dicit Auer. de corpore caelesti. iii. c. de substantia orbis. Quoniam (inquit) etiā sit simplex: & non habet potentiam ad corruptionem: tamē est finitę actionis necessario: quia est finitarum dimensionum & terminatarum a superficie continente ipsum. Et omne tale cui posuerit intellectus esse existens per se absq̄ eo q̄ aliud largiatur ei permanentiam & eternitatem: necesse est ut ita sit de finitate sua permanentiae sicut est de finitate sua actionis. Et ideo necesse est, esse potentiam largientem ipsi permanentiam aeternam: quemadmodum ipsi largitur motum aeternum. Et sicut hoc est verum de limitato in essentia sub qualitate: sic etiā verum est in essentia limitata sine quantitate: licet talē nō posuit phī nisi illā q̄ est corpori proportionata & coextincta ut motor, ut infra videbit. Vñ beatis Dion. vi. c. de di. no. Laudada est vita eterna p seipsum vita: a qua in oīa vita participantia vivere exseminatur. Igit & immortalium angelorum vita & immortalitas ex ipsa, & per ipsam est & subsistit: idcirco & viuentes semper

N

O

¶. XXXV. Quæ. VI. Fo. CCXXVIII.

& immortales: & nō immortales iterum, quia nō a seip̄is habet immortaliter esse & eternaliter vivere, sed ex vivifica & totius vite factrice & cōtinuitatice causa. Qd idem est oīno cum illo dicto publico Platonis. Dū deorsū &c. Et sic patet plane q̄ substantiam ex se infinitam actione & duratione secundum tempus, quia oportet eam esse infinitam vigore oportet esse illimitata & infinita secundum magnitudinem substantię vel spiritualis vel corporalis. Vnde & sup̄ hoc fundat Phis suam demonstrationem: qua probat in fine. viii. Phy. q̄ primus motor quia mouet ex se scđm tēpus infinitum, nō potest esse corpus aliqd finitū, neq̄ virtus in corpore finito: quia nullum corpus finitū ex se potest mouere scđm tempus infinitū. Supponit em̄ q̄ nō potest aliquid esse ex se infinitū scđm tēpus & durationē in actione, nisi sit in se infinitę virtutis vigore: qualis non potest esse in corpore finito: neq̄ in aliqua substātia finita & limitata. Semp em̄ oportet q̄ potentia & scđm tempus, & scđm vigorē sit finita vel infinita, scđm q̄ ipsa magnitudo substantiae vel spiritualis vel corporalis finita est vel infinita: vt si magnitudo substātiae sit finita, & potentia: & si infinita sit ipsa & infinita sit illa. Ita q̄ in magnitudine substātiae finita non possit esse potentia infinita, neq̄ eodem verso in magnitudine infinita potentia finita. Quod bene insinuat eius probatio ex parte magnitudinis finitę corporalis, quādo probat q̄ non potest mouere scđm tēpus infinitum per partes mouentis & mobilis, & temporis in cuius partib⁹ partes mouentis habet mouere partes mobilis, hoc modo. Si a. sit corpus finitū, mouens mobile finitum b. p tēpus infinitum c. ergo d. quae est aliqua pars ipsius a. mouebit e. partē aliquā ipsius b. & hoc in aliqua parte finita ipsius infiniti qd est c. & sit illa pars. z. quia nō potest d. mouere e. in toto c. in quo mouet a. ipsum b. Semp em̄ maius corpus mouet sibi proportionale in pluri, & longiori tempore continuando suū motū. qd nullo modo haberet veritatem: nisi quia in toto est maior vigor virtutis ad permanendū diutius & continuandū motum totius q̄ in parte ad cōtinuandū motū partis: eo q̄ virtus vñita fortior est seip̄a separata. Vnde per idē spatiū & equaliter quo potest mouere pars partem, potest & totum totum: & forte in minori ppter maiorem vigorem. Quo supposito cōcludit intentum. Dicitur nō potest mouere e. nisi per partem c. quas est. z. Sed quātias ipsius d. aliquotēs ablata ab ipso a. & ad dīta ipsi d. cōsumet aliquando totū a. & similiter quātias ipsius e. aliquotēs ablata ab ipso b. & ad dīta ipsi e. cōsumet aliquādo totū b. quātias autē ipsius. z. totiens ablata ab ipso c. & addīta ipsi. z. in quo mouet totum ablatum ab a. totum: ablatū ab ipso b. tempus finitū est: & nō cōsumit ipm c. Non ergo corpus finitū a. mouebit corpus finitū b. p tempus infinitū c. sed p tempus finitū, per aliquā. s. partē ipsius c. Et ideo corpus finitū nō habet virtutē infinitā mouēdi. p tempus infinitū duratione. Et pater plane q̄ virtus demonstrationis sua trahitur ex eo q̄ ponit q̄ maius corpus semper mouet in pluri tēpore. Et hoc nō nisi propter maiore vigore, cuius vigoris partes cōtinēt partes corporis: q̄ finities sumptē cōsumunt vigore cuiuslibet corporis finiti. Vnde supponit plane q̄ corpus finitū propter finitatē sui vigoris non potest mouere per tempus infinitum. Vnde & secundum ipsum Philosophi: corpus qd ex se & ex propria virtute potest mouere secundū tempus infinitum: tale debet esse: vt secundum diuisionem partium temporis accipiendi in infinitum, in quibus partes mouentis possent mouere partes mobilis, posset procedere diuiso partium eius in infinitum, quale non potest esse nisi corpus actu infinitum, de quo clarum est q̄ cū hoc q̄ est infinitū extensio & duratione, oportet q̄ sit infinitum vigore. Qd probat Philosophus in duabus demonstrationibus p̄tactis, tanq̄ id qd suppositū est in hac eius demonstratiōe. Et sic aperte patet q̄ Philosophus per hoc q̄ probat q̄ motor primus nō potest esse corpus finitū, aut virt⁹ in eo, eo q̄ potest mouere per tempus infinitū: qd potest motor primus (qd alibi probauit in. viii. Phy.) implicat q̄ motor primus est virtutis infinitę vigore, qualis esset corpus infinitū si esset in rerū natura. Ita q̄ sicut infinitas vigoris corporis finiti diuidi posset per infinitas partes vigoris finiti, secundū diuisionē corporis illius materialem, sic infinitas vigoris primi motoris diuidi potest scđm rationē intelligendi, per infinitas partes vigoris finiti. Sic ergo plane pater q̄ demonstratio p̄hi quā ponit versus finem. viii. Phy. cum dicit. Horum autem vñū quidē impossibile &c. ad probandum q̄ corpus finitū non habet potentiam mouendi tempore infinito, fundatur super duo. Quorum vñum est q̄ corpus finitū nō potest in se habere potentiam infinitam vigore. Secundum vero est q̄ corpus infinitum qd potest mouere tempore infinito, & diuidi secundū eius diuisionē in infinitū, sit infinitū vigore. Propter qd p̄posita demonstratōe iam dicta statim inducit tres alias demonstrationes. Vnā ad probandum primū, cū dicit. Qz autem oīno in finita magnitudine nō contingit infinitam esse potentiam ex his manifestum est &c. Sed quia nō pertinet ad propositū ipsam omittit. Ad scđm vero inducit duas alias supratactas cū dicit. Sed tamē neq̄ infinitum finitū. &c. Et sic pater plane q̄ virtus demonstrationis Philosophi in fine. viii. Physicorum ad probandum q̄ prius

Summe

motor simplex est omnino & impartibilis, nec corpus, nec virtus in corpore, fundatur super hoc qd nihil finiti vigore siue in spirituali magnitudine siue in corporali potest mouere aliud a se tempore infinito. Ex quo patet plane: qd intentionis Philosophi est: qd primus motor quem deum appellamus sit infinitus, non solum duratione & actione infinita secundum tempus: sed etiam qd sit infinitus vigore, vt possit quantus est de se super actum intentione infinitum: quale infinitum est magnitudo corporalis si esset: & qd si moueret naturaliter secundum totum vigorem suum aliquid: sicut calor in finitus mouet approximatim frigidando in calido: moueret illud in non tempore. Vnde super quodam demonstratione primi celi & mundi: qua probat Phis qd corpus infinitum non potest mouere aliquid in aliquo tempore finito: cui concordat demonstratio Phi in fi. viii. phy. qd in corpore infinito non potest esse virtus finita: dicit Comen. respiciendo demonstrationes praedictas Phi. in fi. viii. Phy. Ja declaratum est: qd primus mouens mouet tempore infinito: quapropter necesse est vt sit infinitum: quoniam si est corpus, moueret in nulo tempore: vt declaratum est in vlti. viii. Phy. Ecco qd manifeste Comen. restatur qd a Philosopho in fine viii. Phy. declaratum est qd primus mouens quod mouet tempore infinito: propterea necesse est qd sit infinitum, & tali infinitate quali esset corpus mouens in non tempore: quampli planum est non esse nisi infinitatem vigore. Alia enim infinitas quecunq; postquam sit finita vigore non potest mouere nisi in tempore finito, vt bene ponit demonstratio Philosophi, ostendens qd in magnitudine finita non potest esse virtus vigore infinita. Sic ergo absolute dicendum quatuor ad praeiens pertinet, qd potentia activa dei ex se & simpliciter est infinita, & qd non solum sentire debet hoc catholicus: sed etiam quilibet Phis. Ita qd non est ponere finem potentiae activae siue operationis in deo, neque in numero operandorum secundum tempus infinitae durationis, neque in intentione. Et hoc propter illimitationem, siue immensitatem, siue infinitatem eius in substantia, de qua infra erit sermo. Vnde econtra quia omnis substantia & natura creaturae in sua substantia finita est & limitata, nec esset finita & limitata est quantum est de se in operari & in duratione secundum tempus, & in intentione secundum qualitatem operis & modi agendi. Qd evidenter ex hoc apparet, qd operari in unoquoque procedit ab esse & a forma eius in quantum dat ei esse in actu, sicut effectus a sua causa: quia nihil agit nisi secundum qd est in actu. Nunc autem effectus proportionalis debet esse suam causam. Cum ergo infinitum non potest esse proportionale finito: quia omnis creature esse finitum est & limitatum, non potest esse virtutis infinitum: nec esse dei quia est infinitum & illimitatum, potest esse virtutis finitum vel modo. Qd de virtute activa dei ex hoc maxime apparet qd id quod oīno non est, & infinite distat ab actu & ab esse: cuiusmodi est oīno non ens: qd nec etiam est in potentia materie: producit ad esse. In hoc enim maior virtus potentiae apparet qd mouere aliquid existens in tempore infinito: quia potentia non entis ad esse, quem nulla est in re, magis distat qd potentia entis mobilis cuiuscunq; ad moueri. Et vniuersaliter agens tanto maioris virtutis est in agendo: quanto potentiam magis distantem a solo actu in actum reducit. Sicut maioris virtutis est in igne liquefacere aurum qd plumbum aut glaciem. Quare cum Philosophi arguerant infinitatem primi motoris ex hoc qd animaduertebant ipsum posse mouere primus mobile tempore infinito, multo fortius nos catholici arguere debemus eius infinitatem ex hoc qd res producit in esse per infinitam distantiam, scilicet ex non esse. Hac est illa infinitas dei, de qua dicit Psalm. Magnus dominus & magna virtus eius. Vnde super illud Psalm. Confiteantur tibi domine opera tua glo. Dū inquiris inuenis magnam vim in eis, quem ab eo est. Vnde sequitur. Et potentiam tuam loqueretur. Glo. Id est, dicent qd mirabiliter & potenter quodcumque facit. Et est ista infinitas potentiae dei effectiva respectu omnium creandorum quodammodo proportionalis infinitati potentiae materie passione respectu generandorum ex materia. Quem enim sunt in potentia in materia prima: in actu sunt in motore primo: & multo plura. Vnde sicut materia est infinita in sua potentiale infinitum est in potentia ad formas omnes recipiendas: sic motor primus dicetur infinitus in sua actualitate ad formas omnes agendas: & multo magis. Per ea enim quem facit deus non finitur eius potentia. Immuno cum facit aliqua, potest & facere infinita alia: etsi non faciat ea simul cum illis. Sed materia quem de se est infinita & indeterminata ad omnes formas, cum aliquam recipit determinatur per illam: nec simul potest contraria recipere: sicut econuerso forma materialis, quem inquantum in se consideratur communis est & indeterminata secundum suppositum, cum in hac materia recipitur ad determinatum suppositum contrahitur. Etenim licet forma per materiam non perficitur: sed econuerso: est etiam potentiae infinitas quasi imperfecta: forma vero infinita quasi perfecta: tam amplitudo & communitas formae contrahit & limitatur per materiam: sicut econuerso. Et ideo dicit Comen. Super. iii. phy. qd materia inuenitur esse per formam: secundum qd forma est perfectio eius. Forma vero inuenitur esse per materiam, scilicet in hoc qd materia est subiectum eius.

S
Responsio.

T

Art. XXXV. Quæ. VI. Fo. CCXXIX.

V

Ad pri. pri.

Ad primum in oppositum: quod potentia dei non est infinita: quia esset frustra: cu[m] non posset habere effectum infinitum sibi correspondentem: Dicendum quod potentia agens duplex est: quedam naturalis, & per imperium naturae: quadam rationalis, & per imperium voluntatis. Et prima duplex est: quedam vniuoce: quedam vero equitioce: Potentia prima tota in suo effectu se diffundit usque ad ultimum virtutis. unde tota in suo effectu se manifestat: & producit simile agenti: vt est potentia generativa in homine: qua homo generat hominem sibi similem in natura: & non potest aliquid amplius quam generare hominem ut modo, vt dicit Phis in fi. iiiii. Metaph. Omnia naturalia determinata sunt opere. Et iuxta hunc modum agendi per potentiam in dictis: Patet per potentiam infinitam generat actione infinita Filium infinitum sibi equaliter in deitate. Potentia naturalis secunda in nullo effectu suo tota se diffundit atque manifestat: sicut potentia solis in nullo curie est principium productuum, tota se diffundit: ga[n]d nunquam sibi omnino simile producit: nec diffundere hoc modo se potest: ga[n]d agit in aliena substantia: & ideo non nisi secundum eum receptibilitatem: & tale agere equum est deus respectu creaturarum: non autem naturali impetu: vt sol: sed impetus voluntatis: secundum quod inferius debet declarari. Et tamen potentia dicenda non est ex hoc esse frustra: quod in effectum infinitum in creaturis se diffundere non potest: quia non dicitur aliquid esse frustra nisi ex defectu adeptioris finis ad quem est. Vnde ea que sunt a casu & fortuna: ga[n]d in quaeratu. L. hmoi. catet ordinem ad finem: ad quem alias vel a natura, vel a voluntate nata sunt ordinari: frustra siue otiosamente dicuntur fieri. Soli ergo in eis quae ordinabilia sunt ad aliquem finem, frustra dicitur esse aliqd quando non potest oino finem illum attingere. Et ideo cum universaliter omnis creatura & quicquid in creatura est, ordinabile est ad aliquem finem sibi proprium: qui est sua propria operatio: vniuersa enim sunt determinata opere: vt dictum est: & vt dicit in secundo Cael. & Mund. omnis res cuius est opus, fit propter operationem: & per illum finem proprium ordinatur vnaqueque res ultius ad finem ultimum vniuersi: quia omnia ordinantur ad unum finem: vt dicitur. xii. Metaphy. Si igitur in creaturis est aliquid quod impossibile esset in natura rerum vniuersi attingere suum finem proprium: illud proculdubio esset frustra: sicut esset sextus sensus in animali: cum non sint sensibilia: neque possint esse nisi quinque: & ita impossibile esset illum sextum sensum perfici operatione sua sentiendi: quod est suus proprius finis: quia impossibile est esse sextum sensibile quod posset illum mouere: ille ergo sensus omnino frustra est in animali: vt determinat Phis in secundo de anima. Et secundum quod dicit in secundo Cael. & Mund. extra rationem est vt natura posuit stellas mobiles: & non preparauit eis instrumentum motus: & natura non absque causa aliquid vacuum ponit. Vnde dicit Coment. in principio secundi Metaphys. Nihil est frustra in fundamento naturae & creaturæ. Quia igitur deus non habet aliquem finem ad quem, sed est finis ad quem est totus ordo vniuersi: & bonum omnium entium: sicut se habet dux ad exercitum: vt dicitur. xii. Metaph. ideo non potest quod potentia infinita quae est in ipso, sit frustra: et si non fiat aliquid infinitum secundum ipsum in creaturis: maximè cum secundum ipsum fiat aliquid in seipso: vt dictum est. Et etiam cum eo quod aliquid sit secundum ipsum in creaturis: quod requirit vigorem infinitum: et si in deo non sit potentia infinita vigore ad producendo aliquem effectum infinitum in creatura: quia ad hoc nihil la est potentia: est tamen ad effectus producendum in infinitum tempore & duratione: siue successione infinita. Et sic infinita dei potentia non est frustra quia reducitur ad actum perfectum ut est in operante: licet ad imperfectum in operato extra: respectu cuius diuina potentia habet aliud quid semper admixtum potentiae: quia non reducitur ad actum perfectum infinitum & absolutum: et hoc ideo: quia nihil creatum effectum equaliter proportionaliter potentiae infinitae & actioni eius ut in agente est: potest in se recipere. Vnde non sequitur: si unus effectus infinitus non potest procedere a deo: quod non sit virtutis infinita: quia potest ex se in effectus infinitos per successione: quod non potest sine infinito vigore: vt ostendit est prius ad modum quo reducitur in actu potencia infinitatis materiae: & divisionis continui & temporis & motus. Quidam est sic in potentia: non est in potentia: vt aliquis sit in actu puro cui nihil admixtum sit de potentia: vt dicit. ix. Meta. ubi dicit Coment. Quidam infinitum est in potentia, non extendimus potentiam quae exit in actu: ita quod non remaneat in ea potentia omnino: quoniam si ista potentia exit in actu, tunc infinitum esset in actu quod est impossibile. Quomodo autem ad talum actu in infinitum secundum effectus in successione non posset diuina potentia reduci: nisi cum hoc quod est infinita actione secundum tempus & durationem, esset etiam infinita secundum vigorem: visum est supra. Ad secundum quod si deus esset virtutis infinita: non fueret in non tempore: Dicendum quod virtus motiva duplex est. Una naturalis altera voluntaria. Et de virtute mouente primo modo solum lequitur Aristoteles. viii. Physi. unde illa propensio accipitur. Intendit enim ibi probare quod virtus infinita non potest esse in corpore finito: deducendo ad incon-

.F. v

X
Ad secundum

Summe

tieniens: scilicet q̄ moueret in non tempore: qd̄ est impossibile: quia vt probat. vi. Phy. non est motus nisi in tempore: quia non est sine priori & posteriori. Et est vera & necessaria consequentia: ga ois virtus naturalis naturaliter motiva in corpore iā existens mouer de necessitate mobile suum secundum totum suum vigorem: & ideo secundum proportionē virtutum motiarum corporalitū proportionaliter mouentur eorū mobilia secundū velocitatē & tarditatē: & in tempore maiori & minori: vt maior virtus causet maiore velocitatē: & faciat motū sui per aequale i minori tempore. Et hoc est qd̄ dicit Auer. in de substātia orbis: declarās illud dictum Phī. Et Aristo. laborauit in. viii. Phy. ad declarandum ex suis fundamentis: q̄ si virtus infinita esset in corpore finito, contingere illud corpus per illam moueri: non in tempore: sed in non tempore. Corpora. n. non excedunt se in velocitate & tarditate nisi excessu eorum in virtutibus motiis materialibus: & excessus virtutum se quitur excessus corporum. s. q̄ corpus qd̄ est maius est maioris virtutis & velocioris motus. Semper enim in talibus actio proportionatur naturę agentis. Ex quo sequitur si aliquod corpus habet virtutem infinitam: vt moueat in non tempore. Vnde & dicit in eode. Si virtutes quae sunt in corporibus cœlestibus essent in calefacere & mouere vniuersaliter infinite, mouerent corpora quae sunt apud nos in instanti. & hoc facit astimare: q̄ in corporibus cœlestibus sunt virtutes finitae actiue mouentes. De virtute vero secundomodo mouente non habet veritatem illa consequentia: q̄ si esset virtus infinita: q̄ moueret in non tempore: quia non mouet corpus per imperium totius vigoris sui: quia mouet per intellectum & voluntatem. Et ideo actio eius non proportionatur naturae agentis: sed actio sub intensione procedit ab ipso quantum ratio exigit: & voluntas disponit: qd̄ non est nisi modo finito, & hoc idcirco maxime, quia virtus motoris talis infiniti vigore in corpore finito non nisi modo recipi potest. Vnde dicit Auer. in de substātia orbis. Corpora cœlestia & gñabilia & corruptibilia cōicāt in hoc q̄ actio & passio existens in eis finite sunt in se: & p̄ hoc semper mouentur in tempore: quia virtutes eorum semper sunt in receptione finita. Si ergo deus esset corpus: vel virtus naturaliter mouens in corpore: bene procederet argumentum. Nunc aut̄ cū non est ita vt supra habitum est: non obstante virtute infinita vigore in deo mouente bene potest mouere mobile in tempore: & qd̄ amplius est, nisi esset sic infinitus. I. vigore, non posset omni no mouere ex se corpus finitum in tempore durationis infinitæ: ad quod intenduntur demonstrationes philosophi in. viii. Phy. vt supra expositum est. ¶ Ad tertium q̄ potentia dei actiua agit infinita mediante natura vt instrumento: ergo debet esse finita vigore, sicut est potentia naturæ: Dicendum q̄ verum est, si ageret naturali imperio naturę: sicut agens naturale mouet suum mobile Propter hoc enim debet esse proportio inter virtutem sic mouentem & mobile. Vnde dicit Com ment. super. ii. Cæ. & Mun. q̄ non quocunq; eorum mouet qd̄cūq; corpus: neq; in quacunq; velocitate: sed vnsiquodq; eorum habet motum proprium: & in propria velocitate. Nunc autem ga deus non agit nisi secundū q̄ ratio exigit, & voluntas disponit: vt dictum est: bene potest agere per instrumentum finitum actionem finitam vigore: sicut & immediate: licet in se sit infinita potētia vigore: vt dictum est. ¶ Ad quartum: q̄ deus nō potest agere quocunq; immediate: nō ergo est infiniti vigoris: Dicendum q̄ immo immediate potest facere supernaturaliter quae agit mediatis bus causis naturalibus: & contrarium erroneum est: qd̄ sentiebant philosophi qui ponebant q̄ pri mūs motor nihil moueret impellendo in eo: sed solūmodo motorem coniunctum: sicut amatum, & desideratum: & secundum modum quo cognoscit & desideratur ab ipso: & ideo cū deficit a cō plēta eius cognitione & amore, & modo finito comprehendit ipsum, finita velocitate mouet ad se assimilandum ipsi: qd̄ omnino erroneum est: vt determinabitur loquendo de creaturis.

Y
Ad tertium

Z
Ad quartum

A
Quæst. vii.
Argu. i.

Irc. vii. arguit q̄ potētia differt a substātia i deo: & etiā ab actu ad quē est. Pri mo sic. Eide īquātū idē, natū est accidere idē: nō aut̄ potētia īquātū potētia est: neq; actu inquantū actus est, ga potētia inquantū potentia est dicit ad aliqd̄ vt patebit in sequenti questione. substātia inquantum substantia: & actus in quantum actus, non dicuntur ad aliquid. ergo &c. ¶ Secundo sic. Substātia dei & actus eius omnino congruunt rationi & voluntati eius: quia omnino substantia & actus eius complacent suę voluntati: & nihil irrationalē habent in se. potentia aut̄ c̄ non cōgruit omnino rationi & voluntati eius. Dicente Augusti. ve. ac no. le. Omnia quidē potest dominus: sed non facit nisi qd̄ congruit eius veritati & iustitiae. i. voluntati quae est vera & iusta, & in eodem. Poruit deus simul cuncta facere: sed ratio prohibuit. i. voluntas: vt exponitur. xl. dist. primi sententiarum. Hoc autem non contingit nisi quia illa potentia non congruit eius voluntati. ergo &c. ¶ Tertio sic. Si in deo non differet̄ potentia substantia & actus, tūc sicut substantia in ipso est aeterna, & potentia & actus potentias coniunctus. & sic quicquid aliquando facit vel facit

Arti. XXXV. Que. VII. Fo. CCXXX.

ab aeterno facit. Non ergo de nouo aliquid. Consequens falsum est: ergo & antecedens. **In oppositum** ut quoniam vbi potentia differt a prima substantia: substantia non potest scilicet & per se: sed per id quod est ipsa potentia: sicut ignis non potest calefacere nisi calore. & vbi potentia differt ab actu: potentia de se est imperfecta: & perficitur per actum, sicut potentia videndi per actu videndi. Deus autem scilicet potest quicquid potest: quia est primum potest: ad quod reducitur omne potest per aliud: & potentia in ipso nihil habet imperfectionis aut perfectibilis: quia tale non potest cadere in deo. In deo ergo nulla est omnino differentia vel distantia potentia: a substantia & ab actu.

Dicendum ad hoc: quod sicut est in aliis diuinis attributis: quod omnia deo attribuantur per essentiam: & nullum per participationem: Est enim deus per essentiam & non per aliquam participationem bonus, iustus, sapiens, & omnipotens: Sic oportet quod sit de eius potentia: ut videlicet dicatur potens per essentiam: non per aliquam participationem potentie. Vnde dicit Ricardus in pri. de tti. Constat deum esse potentem potentie plenitudine: non per participationem. Et si sit dicendum est de qualibet actu qui deo conuenit. Vult enim & intelligit quemque vult & intelligit: per essentiam suam non per participationem aliquam: quia est essentialiter volens & intelligens: non per aliquam participationem. Nunc autem sic est in omni eo quod potest per essentiam suam: quod non est in ipso quo potest aliquid aliud quam ipsa suipius essentia: ut idem re sint omnia potentia & ipsa essentia. Et si sit in omni eo quod est suus actus per essentiam, actus omnis indistans est & inseparabilis a potentia sicut & ab essentia: ut idem omnia non sint actus & potentia: & non possit esse potentia nisi coniuncta actu. Quod enim potentia in re aliqua differt ab ipsa substantia vel actu eius ad quem est: siue fuerit actus ut habitus: siue actus ut agere: hoc est quia non scilicet i.e. sua essentia potest: sed aliquo alio superaddito suorum existentia: sicut ignis calefacit calorem, qui est qualitas accidentalis in ipso. Propter hoc enim quartum est de se potest actus distare & separari a potentia & eae potentia in re sine suo actu: ut ignis potest esse calidus: quis non causat. In deo igit dicendum est simpliciter & absolute, quod omnia non differunt in eo potentia & essentia: immo quod deus sua essentia sic potest quicquid potest, ut sua essentia in scilicet simpliciter sit sua potentia. Non autem est potentia aliquid additum essentiae: immo ipsa essentia cedit totaliter in naturam potentiae quocunque & qualitercumque potest: siue in actu intra manentem: siue extra transuentem: siue sit essentialis & absolutus: siue personalis & relatus. Similiter est in ipso de potentia & actu quod omnino indifferentia sunt: quod enim in ipso est, non nisi purus actus esse potest. Omnis enim potentia quae non est in re actus purus & perfectus: imperfecta est: & per aliud agens existens in actu, vadit ad perfectionem. Vnde si aliqua differentia assignanda est potentiae dei ad essentiam eius: aut ad actu: illa est solus secundus ratione. Sicut inter se & ab ipsa diuina essentia differt alia attributa diuina: ut infra determinabitur. Nec oportet hic distinguere de modis potentiae & actus: quod enim dictum est, vix verum est de omni modo potentiae in deo respectu diuinae essentiae & respectu actus sibi in deo respondentis. De potentia autem eius respectu actus exterius circa creaturas: et si verum est quod sit ipsa diuina essentia: non tamen usquequa sit verum est quod sit indifferens ab ipso actu ad quem est: ut patebit inferius loquendo de actione dei circa creature.

Ad primum in oppositum quod potentia ut potentia de relatione, non sit substantia **Ad pri. pri.** ut substantia: neque actus ut actus: Dicendum quod hoc bene arguit diversitatem eorum secundum rationem: non autem secundum rem: quia id ipsum quod in deo habet ratione absoluti ut essentia est: habet rationem respectus ut potentia est: & id ipsum quod absolutum est & essentia in se, intrat in ratione potentie, assumendo in scilicet ratione respectus ad actu: siue sit respectus relationis: siue rei: siue secundus esse ois enim respectus in diuinis super essentiam fundatur. propter quod non est in ipso respectus nisi substantialis: ut habitum est supra, & infra dicetur amplius. **Ad secundum** quod non omnis potentia dei congruit rationi & voluntati eius: sicut congruunt substantia & actus in ipso: Dicendum ad hoc, quod potentia dei habet respectum ad duos, & ad ipsum actu ad quem est immediate: & ad ipsum productum per actum cum est alicuius productivus: & hoc vel ad productum manens intra suam essentiam in diuinis personis: vel productum fluens extra diuinam essentiam in creaturis. Respectus ad actu vel productum intra se naturalis & essentialis est ei, & semper terminatus: & non potest deus secundum hunc respectum facere quicquam nisi faciat illud eternaliter & immutabiliter. Nec de potentia dei secundum istum modum loquitur Augustinus, quando dicit deum posse omnia: sed non facere nisi quod congruit rationi & voluntati: quasi aliquid possit absoluta potentia quod rationi & voluntati eius non congruit immo omnis potentia in ipso secundum talis respectum intellecta congruit rationi eius & voluntati sicut & actus & productum per ipsum: immo haec oia potius congruunt immutabili necessitate eius. Quicquid enim potest agere vel producere intra se, immutabili necessitate agit & producit.

B
Responsum

D
Ad secundum

Summe

eternaliter. Alter enim esset mutabilis & sine voluntate & ratione cōcomitante in actione naturam sive econuerso. Respectus vero potentie diuinę ad pductum extra se, est ei quasi accidētalis, quia sine terminatione eius ad illud posset fuisse eternaliter in prius, sicut fuit in ante, ante mundi creationem: & hoc sine omni diminutione perfectionis diuinę: vel pfectionis potentie eius: licet de hoc alter sentiunt pli, vt videbit loquendo de creaturis. Vñ secundū huc respectū potētis suę pōt̄ deus facere qđ aliquādo non fecit, sine omni sui mutatione: vt infra videbitur. Et de potentia secundū hunc respectū loquitur Aug. tali enim respectu deus multa potest facere: sed non facit: quia nō cōgruunt rationi voluntatis sue, qua semp in creaturis facit qđ melius est & dignius: secundū qđ est possibilis, prout dicit Avicen. ix. Metaphy. sue. Ipse (inquit) & intelligens omnia ut vnum simus & intelligit qualiter est possibile: & qualiter est eleganter peruenire clē totius secundum iudicium sui intellect⁹. Et ex hoc qđ intelligit, sequitur ordo bonitatis in esse. Sed hoc haber magnam difficultatem: de qua debet esse sermo loquendo de creaturis. Vnde qđ potentia dei non congruit rationi voluntatis dei: hoc nō est ex natura eius: sed ex natura eius ad id est: & ita secundū respectū: quia si accidētale sibi, cōcomitatē essentiam eius: qui pertinet idcirco ad differētiā potentie ab essentia & actu eius: quasi accidentalē & secundū rationē: & ideo non impedit quin secundū rē id qđ est potentia in deo, sit omnino idē cū essentia & actu in deo. C Ad tertium patet p̄ lá dicta: dicoendo qđ qđ quid est in deo potētia, substantia, & actus, & etiā p̄ roductū intra, rotū ēst eternū: & semper potentia coniuncta actu: ita qđ quātū est ex natura, qđ quid facit, ab aeterno fecit: nec nouū aliquē actuna agit. Quātū tñ est ex parte producti per actum eius extra suā essentiam in creaturis ad determinationē sue voluntatis, bene facit quae nunq̄ fecit. Facit enim noua non nouo actu: neq̄ noua voluntate: sed actu eterno, & voluntate eterna ab eterno determinante noui effectus productionem. Qualiter aut̄ hoc cōtingit habitū est supra: & videbitur amplius infra loquendo de productione creatura. Et sic in deo potest esse omnino idem potentia cum essentia & actu indistincti: & tamē aliquid extra facit de nouo.

E
Ad tertium

P
Quest. viii.
Argu. i.

In oppositū.

G
Responsio

Ista octauū arguit qđ potētia in deo nō significat quid: sed ad aliqd: Primo sic. Omnis potētia est principium aliquod agendi vel recipiendi: vt habitum est supra. principium aut̄, ad aliiquid significat respectū: quia ad principiatū: & non quid: quia nō absolutū. ergo &c. Secundo sic. Cōmeni. dicit super primū Phy. qđ materia & potētia differunt: quia potētia est ad aliqd: materia aut̄ nō est ad aliiquid. sed non est alia ratio significati: nō minis potentiae in deo & in creaturis. ergo &c. In contrariū est: qm̄ illud qđ simul dicitur de tribus psonis, ad seipsum dicitur, nō ad aliud: secundū rationē Aug. v. & vi. de tri. potentia simul dicitur de tribus psonis. Potens enim est pater: potēs est filius: potēs est sp̄s sanctus. ergo &c. Cite Hu. de Tri. dicit. Deo hoc est esse qđ potētē esse: aut iustū: aut sapientē: sed non est in deo cē nisi qđ dicit quid, & ad seipsum non ad aliqd. Non enim idē est patri esse patrē, qđ est filiū. ergo &c.

Dicendū ad hoc: qđ in deo duplex inuenit̄ modus relationis. unus qui est relationis secundū esse & secundū rem: de quo dicit Aug. v. de tri. ca. v. In deo nihil secundū accidentis dicitur: non tamē cōme secundū substantiā dicit. Dicit enim ad aliiquid sicut pater ad filium: & fili⁹ ad patrē: qđ non quisquis eorū ad seipsum: sed ad inuicē atq̄ ad alterū dicitur. Loquēdo aut̄ de ad aliqd secundū istū modū relationis: potētia nō significat ad aliiquid: sed simpliciter significat qđ: secundū qđ pbat duo ultima obiecta. Sic enim nihil significat ad aliqd in deo: nisi relationes psonales: & oīa alia significat quid: & dicunt secundū substatiā: qđ quis inuenit in ipsis Secundus modus relationis: qui est relationis secundū dici: & secundū rationē: & hoc vel ad ea quae sunt infra ipsum, secundū qđ intellectus dicitur ad intellectum: vel ad ea quae sunt extra ipsum, secundū qđ dicit ad creaturas: vt dñs vel creator. Omnia enim huiusmodi noīa diuinā essentiam tribus psonis cōmunem significat quātū est de re significata: tñ sub ratione alīcuius respectus quātū est de modo significandi sive de impositione vocabuli. Vnde dictum est supra: qđ diuina attributa oīa significant aliiquid in deo positivę, qđ id ipsum est. s. diuina essentia: & hoc sub aliq̄ rōne respectus vel negationis reduce dē ad affirmationē: quē respectū significat diuersa attributa diuersimode: p̄ quē & differēt secundū rōne inter se & a diuina essentia: & qbus diuersas pfectiōes in deo concipiuntur: vt infra ampli⁹ videbit. Vñ dicit Avicē. viii. Metaph. Prima p̄prietas de necessitate esse est: qđ est: & quia est ens. Deinde de aliis p̄prietatibus quedam sunt qbus in termino est esse cū relatione: & quedam sunt esse cū negatione. Vñ solimodo esse significat qđ quid est in deo absolute absq̄ omni ratione relationis vel negationis: & similiter notē essentia sumptū ab eo qđ est esse. Cartera vero oīa esse significant

Ar. XXXV. Que. VIII. Fo. CCXXXI.

sub ratione alicuius respect⁹ aut negationis: etiā hoc nomine substātia; secūdū qđ declarat ibidē: & vi debitur inferius. Loquēdo ergo de modo relationis Secūdū; dīcēdū qđ potētia significat ad aliqd: & a ratione respect⁹ imponit. Vñ Auicē. inter noīa attributor⁹ deo, qđ significant esse diuinū cū rōne relationis, ponit hoc nomine potētia, dīcēs. Cū vero dīciē potētia: nō intelligit p hoc nisi ga necesse est relati⁹ esse. Vñ licet ipsa diuina eāntia se ipsa pōt: nō p aliqd additū: vt secūdū tē nō sit aliud potētia qđ ipsa eāntia: vt ipa diuina essentia pura subintret rōne potētia: & qđ si iduat eā: tñ alia est rō potētia: alia vero est ratio essentia. Essentia em̄ significat vt subsistēt: potētia vero significat vt xp̄tie tas ad aliquid respiciēt qđ in suo significato includit essentia sub rōne illius pprietas: vt suum si gnificati⁹ sit quasi cōpositū ex duobus. Ex ipso subsistēti qđ significat quasi materialiter: & illa p prietate quā significat qđ formaliter: qđ tñ nullā ponit cōpositionē i deo iā pprietas negatiua aut respectiua addit⁹ subsistēti sine om̄i cōpositione: vt infra videbit. Vñ Auicē. iiiii. Meta. ca. xvi. loquēs de formalis significato huius noīis potētia, dicit. Ois intētio quē est: vel est rō existēs in subiecto: vel est existēs in subiecto: qđ aut est existēs nō in subiecto: illud habet eē ppriū: qđ nō debet esse relati⁹ um. Possibilitas vero essendi nō est nisi inquātū est secūdū relationē ad illud cui⁹ est possibilitas ef sendi. igit nō est possibilitas essendi substātia qđ nō est in subiecto: est igit intētio qđ est in subiecto. Idē in eodē dicit. substātia nō est ad aliqd p se ipsam: sed ei accidit ad aliqd. Huic igit existēti per se est etiā amplius pter eē suū, eē possibile, qđ est ad aliqd. Potētia igit re & materialiter significat qđ, secūdū ppriā aut rōne attributi qđ differt ab essentia vt essentia est: & ab aliis attributis formaliter si gnificat ad aliqd: nō secūdū verā relationē: qđ est secūdū eē sed qđ est fm rōne tñ. Prædicamētū. n. te latiōis in deo distinctū cōtra substātia, vt gñaliter sumit: nō est vñ modū: nec ad vñ modū relati⁹is reducunt oēs potētia: ita qđ licet septē p̄dicamēta ad vñ modū p̄dicamētu relatiōis reduceant i deo: vt habitū est supra: nō tñ ad eūdē modū relatiōis. Ad quoq; explanationē sciēdū: qđ i deo duplex est modus relatiōis. Vñ. n. est modus relationū essentiāliū: Alter vero psonaliū. Essentialiū aut ad huc duplex est modus. quedā. n. sunt rōnes essentiales eāntialū attributor⁹. qđā vero psonariū. Relatiōes essentiales psonariū sunt relatiōes fundatē sup vnitatē diuinę essentia. vt habet esse in diuersis psonis: vt sunt idētitas: similitudo: & eālitatis: qb⁹ psonę referunt iter se. Relationes vero essentiales essentiāliū attributor⁹ duo sunt modi in deo. quedā. n. sunt respect⁹: qđ tñ sunt ad aliqd, & nihil dī secūdū eos relatiue ad aliud fundari sup eāntia absolutā: qb⁹ attributa distinguunt iter se: vt tñ relata ad intellectū cōcipiētē eādē essentia diuersimode sub diuersis rōnib⁹ attributor⁹: qđ sunt bonitas, sapiētia, potētia itēligēdi: potētia créadi: & hmōi. Alię vero sunt respect⁹ fundati sup essentiā absolutā: qđ sunt ad aliud: & secūdū quos attributa quoq; sunt, dicūt iter se: nō solū respiciunt itelle cū cōphedētē ipsam diuinā eāntia diuersimode sub ip̄sis absq; dici ad aliud: vt sunt in deo scia & scibile: & siqua alia sunt attributa hmōi. Relationū vero psonaliū duplex est modus. Quedā. n. sunt respect⁹ qđ fundant p̄cise sup essentiā vt eāntia est, existēs tñ in psona. Alię vero sunt respect⁹ qđ fundant sup essentiā vt est existēs in psona: & habet rōne potētia. Et illa de prio mō sunt i dupliciti gēnere. Quedā. n. prinet ad psonę cōstitutionē: vt est ingenitū in patre: Quedā vero est psonę iā cōstitutio: vt sunt potētia generādi actiue & passiue dicta: quib⁹ adhuc psonę nō dicunt inter se: licet respiciat se. Relationū vero qđ sunt respect⁹ fundati sup essentiā vt est existēs i psona: & habet rōne psonę, sūt duplex est gen⁹. quedā. n. immediate fundant sup illā rōne potētia: vt sunt generare gñari, spirare spirari: qb⁹ adhuc psonę nō dicunt adinuicē, licet se respiciat. qđā vero iā immediate fundant sup rōne act⁹ fundati sup potētia: & mediāte actu sup illā potētia: vt sunt respectus psonariū inter se pducētū, & pductarū: sicut paternitas, filiatio, cōmuni spiratio actiua & spiratio passiua: qbus etiā psonę ip̄sē inter se referunt: & sunt verissime & ppriissime relationes. Quartū vna est notiorinalis tñ: vt cois spiratio actiue dicta. Tres vero alię sunt pprietas psonales: vt paternitas, filiatio, & cois spiratio passiue dicta. Et qđ relationes istē vltimē tres veri⁹ hñt esse relationis qđ sit relatio in aliquo p̄dictoriū modorū, ideo ad vidēdū gradus respectiū & relationū tam in deo qđ in creaturis. Sciēdū qđ ois respect⁹ est relatio, & ecōuerso, gñaliter vtēdo noīe relatiōis: ita qđ vera relatio ē ver⁹ respect⁹: & realis relatio realis respect⁹: & secūdū rōne relatio, secūdū rōne respect⁹: & ecōuerso. cui⁹ gñaliter natura est talis: qđ ipsa vt est relatio & respect⁹ qđā, est ad aliud: & nūq; dī ad aliud vt co paf ad obiectū: licet aliquo mō vt cōpat ad subiectū. P̄f. n. dī ad aliud vt ad obiectū. f. ad filiū. Pater nitas vero licet possit dici p̄fis p̄fitas: vt ad subiectū: ad modū quo oē accidēs & hñs modū accidētis pōt dici ad subiectū: vt iā diceat: non tñ pōt dici ad aliud: vt ad obiectum. Nō. n. dicit paternitas filiationis paternitas: licet vere possit dici qđ sit ad aliud. Paternitas enim respectus quidā est ad aliud: vt ad filiationē: sed nō dicitur ad illā: sed solūmodo eius subiectum p̄ ipsam dicitur relatiue ad subiectum filiationis, & ideo concretum ex subiecto & respectu dicitur ad aliquid esse. Non

Summe

em dicit paternitas filiationis paternitas: sicut dicit q pater est filii pater. Non tñ talis naturæ est omnis respectus. q subiectū siue fundamētum ei⁹ per ipsum dicat ad aliud. Sistit em̄ ratio respectus in aliquo qd̄ non dicitur ad aliud per ipsum: & ideo nō est respectus ille relatio proprie loquēdo de nomine relationis. Non em̄ est p̄prie respectus aliquis relatio, nisi per quā subiectū suum ad aliud dicitur. Econuerso aut̄ omnis relatio est respectus: quia includit respectū in se: cū supadditio ne alicuius alteri⁹ relatiōis: licet non ipsa secundū se dicat ad aliud illud ad qd̄ est: sed soli subiectū cius ut dictum est. Sciendū est igitur ad cognoscendū differentias respectū & relationis tā in creatura q̄ in creatore: q ad relationē verā & proprie dictā: quā est relatio secundū esse: & dicit respectum p̄nentē p se nō p reductionē ad p̄dicamētū relationis, quīng conditiones debent concur rere: p quas distinguit ab omni alio siue sit respectus: siue absolutū quid. Oportet em̄ ad hoc q̄ relatio sit vera relatio: q̄ secundū ipam subiectū ei⁹ habeat ad aliud eē & dici mutuo cōsequētiaſ: & nō causatiue. Prima cōdīcio cōmūnis est & generalis omni respectū. Omnis em̄ respectus habet esse ad aliud vt ad obiectū, & facit subiectū suū sup qd̄ fundat esse ad aliud: licet secundum ipsum non dicatur ad aliud. Hoc enim modo potētia inquantū potentia est, cuiuscūq̄ sit ad aliud est: & facit q̄ potens inquantū potēs est sit ad aliud. Et hoc modo dictum est supra: q̄ esse creaturę relatio vera realis est: secundum, & generalē vsum relationis, est, n. verus respectus ad creatorem: & per ipsum omnis essentia creaturę relationem & respectum habet secundum dependentiam quandam ad deum: & a tali respectu ad aliud nihil est absolutū qd̄ nominatur esse natura & essentia aliqua siue in celo, siue in terra: siue in creatore, siue in creatura: nisi solūmodo ipsum diuinū esse: essentia dei: q̄ sunt primus conceptrus & absolutus de deo: & differunt solo modo significandi: vt supra expositum est. Quātūcūq̄ alia quēcūq̄ fint absoluta: etiā si in deo dicunt secundū substantiam: respectus tñ quoldā dicit ad aliud: vt determinatū est supra, & amplius determinabit infra. Et nō plus habet de natura relationis oēs hmoi⁹ respect⁹: nisi q̄ esse habet ad aliud, & subiectū eoz p ipsos. Dici aut̄ ad aliud nō habet, neq; substātia eorū p ipsos. Essentia em̄ creata inquantū est ens, nō dicit relative ad deū, nō em̄ ens vel essentia in creaturis, df̄ dei ens vel eē: neq; in deo df̄ attributū relati ue ad illud ad qd̄ habet respectū: vt ad intellectū diuinū: respectu cui⁹ accipieda est differētia attri butorū secundū respectus suos: vt infra videbit. Aut si etiā sumat in respectu ad aliqd aliud: vt ad intellectum creatum: vel ad aliquid qd̄ est in creaturis: adhuc minus dicitur secundum relationē ad ipm. Vñ post talia q̄ dicit respect⁹ ad aliud siue dici ad illud: sicut alia q̄ dicit respect⁹ ad aliud & dicuntur ad illud: quae aliquātū plus de natura relationis participat q̄ p̄cedentia. Talia au tem sunt omnia illa quae aliquo modo habent esse in aliquo: siue vt accidens in subiecto, siue vt ps in toto: siue vt instrumentum in organico, talia enim realē dependentia & respectū habent secundū id qd̄ sunt ad illa in qb⁹ sunt: sed nō ecōuerso. Vñ id qd̄ est pars semp habet eē & dici ad totū: vt paries ad domū: & nō ecōuerso: silt accidens ad subiectū: vt color corporis color & nō ecōuerso: & silt organū: vt remus dicit nauis remus: & nō ecōuerso: nisi p accidens affūmēdo denotionē ab eo qd̄ ad ipm df̄ scdm q̄ de pte & toto ponit p̄ls exēplū: vt caput df̄ capitati caput: & ecōuerso ca pitati capite capitatū. Et silt ponit exēplū de instrumēto & organico: vt rem⁹ df̄ rei remit⁹ rem⁹: & remitū remo remitū. De accidētē & subiecto ponit exēplū Aug. in. vii. de tri. Nec omnino ad se dicit color, sed semp alicui⁹ colorati est. Illud aut̄ cui⁹ color est, etiā si eo qd̄ coloratū dicit ad colorē referit: tñ id qd̄ corpus dicit ad se dicit. Talē modū relationis P̄ls. v. Metap. innuit. scdm q̄ dicit Cō mēt. q̄ relatio est duob⁹ modis: aut̄ in substātia vtriusq; relatiū: aut̄ in substātia alteri⁹ rātū: & in alterū ppter istud. Ola em̄ q̄ dicunt mō nō: vt duplū, subduplū, & hmoi, & q̄ dicit mō potētia, vt calefaciēs & calefactiū, sicut relatiua: ga potētia eoz df̄ ad aliqd: & nō ga illd̄ aliud df̄ ad illa. Mē suratū aut̄ & intellectū & scitū df̄ relatiua: ga ad illd̄ dicit aliqd aliud. talia relatiua in deo eē nō pos sunt: ga nō pōt̄ esse in eo depēdēria naturalis in vno extremo soli. Hoc. n. nō est sine differētia rea li. Vnde quēcūq̄ dicunt ad aliqd in deo: mutuo dicunt secundū rē: licet ex pte alteri⁹ nō sit nomē impositū: sed vñ mutuat nomē alteri⁹: scdm q̄ dicit Aug. vi. de tri. In multis relatiuis hoc cōtin git: vt nō intueniat vocabulū quo sibi vicissim rñdeāt, q̄ ad se referunt: cū dicim⁹ donū patris & si li: nō possum⁹ dicere patrē doni & filiū doni: sed vt hac vicissim rñdeāt, dicim⁹ donū donatoris: & donatorē doni. Post talia ergo q̄ nō mutuo siue cōvertibiliter ad se dicit, sunt alia plus verē relationis p̄cipiātia, ga vicissim & mutuo ad se dicunt: sed nō habet cōsequētialitatē quā regnit ve ra relatiua. Ista sunt q̄ mutuos habet respect⁹ ad se, qb⁹ & dicunt ad se mutuo: sed vñ eorū ad alterū in eē habet essentialē depēdēria: quēadmodū scia ad scibile: alterū vero accidētālē: quēadmodū scibile ad scientiā. accedit, n. scibili q̄ sciat: essentiāle aut ē scie q̄ fit de aliquo scibili: & ideo cōsequētialitatē nō habet. Vndt nec potest ille modus relationis esse in deo: ga qcūq̄ ipsi insunt cōsequē-

N

O

P

Ar.XXXV.Que.VIII.Fo.CCXXXII.

tialitatem habent. Post talia relativa: quae dicuntur ad se mutuo sine consequentialitate, sequuntur illa quae vicissim ad se dicuntur: & habent consequentialitatē: sed est unum eorum causatum al terius: quemadmodum se habent adinuicem actua & passitia vīr inquātū huiusmodi sunt. Et ad hunc modum relatiōrum pertinent generare & generari in deo: & significant substātiā sub ratione actionis vel passionis: quibus annexa est ratio mutui respectus cōsequētialis: p̄ter hoc q̄ in deo generare est principium ad generari, & generari principiatum: ad innotum quo in creaturis passio est effectus illatioꝝ actionis: vt dicitur in sex principiis. Ad istū modū in creaturis reducuntur omnia relativa quae causantur a potentia & actu: & sequuntur potentias activas & passivas intermediate. Et sic ad hunc modum reducuntur relatio importata per duo p̄dīcamēta, quae sunt actio & passio. Relatio vero importata per alia quatuor p̄dīcamēta: quae sunt quando, ubi, situs, habitus: quia sunt respectus puri sive dici ad aliud, reducuntur ad primū istorum quinq; modorum: & ita ad relationem attributorum. Post talia sunt relativa verissime, quae vicissim ad se dicuntur & consequentialiter & non causative: eo q̄ neutrum eorum est causa alterius ut sit: vt sunt omnia relativa q̄ in creaturis causant ab uno & multo: & ab actu & potētia: sive a potētis actiuis & passiuis mediāte actiōe & passionē: cuiusmodi sunt idē, diuersū q̄ causant ab uno & multo in substātia: siē & dissimile, q̄ causant ab uno & multo in qualitate: eque & inēquale, q̄ causant ab uno & multo in quantitate: vt determinat P̄bs.x. Meta, vt sub inēquali cōphēdūt duplū, subduplū, triplū, sub triplicū: & ceteræ p̄portiones numerales circa numerū secūdū sive acceptū, & sive bicubitū, & ricibitū, & ceteræ proportiones continuæ quantitatis: & eorum correlatiua circa numerū, inquantū disctrum descendit in continuum: & magnitudines numeri sunt: secundum q̄ dicit P̄bs in lib. poster. In actiuis autem & passiuis sunt talia: sicut dominus seruus, pater filius & hmoi. Et non est in istis causalitas vnius relatiū super aliud: qđ clarum est in illis quae sequuntur vnum & multum: & in aliis similiter clarū est: quia sunt relations ex actione & passionē derelictæ in terminis. Pater nitas enim & filiatio simul naturaliter consequuntur transmutationē quae procedit a patre in filium: quae actio dicitur vt a patre: passio autem vt in filium: & hoc in creaturis. In deo autem sequuntur generationē actiua & passiua absq; omni trāsmutatiōe. Vñ p̄prie loquēdo in diuinis pater potius dicit pater q̄a generat, q̄ dicit generare q̄a est pater vt paternitas & filiatio dicāt rationes respectū suppositorū: vt immediate ad inuicē lese respiciunt: non mediante actu generationis: vt patet poti⁹ genitum, q̄ generando ipsum: vt sic magis proprie dicatur pater quia generat: q̄ generare quia pater, & adhuc magis proprie quia habet filium q̄ quia generat filium. Et hunc modum loquendi tenet August. cum dicit. v. de Trini. Pater non dicitur pater: nisi ex eo q̄ est ei filius: & fili⁹ non dicitur nisi ex eo q̄ habet patrem. Vnde & p̄prietas quae est constitutiua suppositi patris vt est principium generationis tui: & filii vt est terminus generationis: sunt proprietates quibus mutuo sese respiciunt p̄sonę mediante actu generationis: & circūloquuntur nominibus generatoris & geniti: vel potius nomine parentis & prolis. Parenſ em̄ est qui generando parit, & proksquę generando profertur. Est tñ vna simplex relatio: qua persona vna dicitur parens & pater: & alia ples & filius. sed haec suas proprias difficultates habent inferius. Et ad hunc modum relationis reducuntur relations p̄sonales p̄sonarū: quae sunt personarum constitutiua in deo: quae sunt relations reales: quia respiciunt rationes distinctas: & sunt rationes distinguendi personas in natura diuina ex natura rei: non per opus intellectus apprehēdētis. Reducuntur etiam ad ipsum oēs relations personarū essentiales: quae non sunt cōstitutiua p̄sonarū: sed relatiū earū: non ex natura rei secūdū aliquas actiones p̄sonales: sed per intellectum apprehendētē: & p̄sonā conferentem per illud qđ videt in eis: sup qđ fundant: vt sunt idētitas, similitudo, & equalitas. Vnde & dicitur relations nō reales: sed rationis tñ. Sed de omnibus his etiam inferius est perscrutādum: & etiā perscrutatum est multum in quadam: quæst. de quolibet.

CPer hęc patet ad primū: q̄ bene verum est q̄ potētia significat ad aliquid: sicut & hoc nomine principiū: sed secundū relationē rōnis: & secūdū dici: nō secūdū rē & secūdū esse, nisi p̄ aliquod adiunctū ad relationē secundum esse contrahitur: sicut cum dicitur potentia generādi. **A**d secundum q̄ potentia est ad aliquid: non autem materia: Dicendum q̄ vetum est: non relationē secūdū rem: sed secūdū rationē: vt dictū est. Materia em̄ inquātū est nomine substantię, suo nomine nō importat rationē respectus: sicut potētia facit: vt dictū est. Et tanien potentia nihil re alia uid est ab esse materia: ga ipsa ex se & id qđ est, est in potentia ad patiendum: nō per aliquid additū: sicut diuina essentia ad agēdū. Vñ nō intendit ibi Cōmēt. ostēdere potētia re esse diuersam a materia: sed rōne solū: quā rationem dimittit cū est actu sub ipsa. Ex quo format secūdā rōnē ad pbandū q̄ materia nō est sua potētia: ga adueniente forma: potētia corrūpit: materia aut manet,

V
Ad p̄t. p̄f.

X
Ad secūdū.

Summe

Articu. XXXVI. De potentia intellectua dei,
quae est intellectus.

Art. xxvi.

Y
Quart. i.
Arg. i.

In oppositū.

Z
Responso.

&
Ad pri. pri.

Iso de potentia dei in generali sequitur in speciali de potētia eius intellectua: quae intellectus dicitur. Et circa hoc inquirenda sunt septem.

Primum: utrum intellectus sit in deo.

Secundum: utrum potentia sit in ipso.

Tertium: utrum potentia actua an passiva sit in ipso.

Quartum: utrum speculativa an practica.

Quintum: utrum naturalis an rationalis.

Sextum: utrum sit compositus an diuisus.

Septimum: utrum intellectus in deo sit discursivus.

Ira primum arguitur qd in deo non debet dici esse intellectus. Primo sic. Quarto ratio alicuius est perfectior: tanto prior: et si nō in eodem, saltem in alio: quia omne minus perfectum habet reduci ad perfectius tanq ad suum principium, propter quod reprehendit Phis. xii. Metaph. illos qui dixerunt qd principia sunt imperfectissima. Perfectior autem est ratio actus intelligendi qd intellectus: quia non est intellectus perfectus nisi per suum actum intelligendi. Ergo simpliciter prior est actus intelligendi qd quicunq; intellectus: & hoc si non in eodem: tamen in alio. Si ergo in deo esset ponere intellectu: prior esset in ipso actus intelligendi qd eius intellectus, vel in alio. Vtq; qd est impossibile: quia in eodem necessario intellectus precedit actum intelligendi: & non potest actus intelligendi precedere diuinum intellectu in alio. ergo &c. Secundo sic. non est intellectus in aliquo nisi vt actu pfectiori perficiat qd sit ille quē habet non ex ratione intellectus: sicut patet in homine cui datus est intellectus vt perficiatur actu intelligendi: qui est pfectior qd actus sentiendi vel essendi simpliciter quē habet non ex ratione intellectus. sed deus actu perfectiori perfici nō potest: qui est actus primus: qui est actus essendi purus subsistens: quia inquantū talis habet in se oīs perfectionis rationē: vt habitum est supra. ergo &c. Tertiū contrarium est. quoniam qd melius est ēē ipsum qd non ipsum, deo attribuendum est: habere autem intellectum, melius est qd non habere: vt patet in omnibus aliis a deo, ergo &c.

Dicendum ad hoc: qd de natura & ratione materiæ est qd est impeditiu cognitio. vnde & dicit Phis. in secundo de anima: qd plantæ cognitionem non habet propter suam materialitatem: quia etiā habent aliquam virtutem animæ: tñ habent eam omnino impressam materiæ: ita qd non percipiunt obiectum nisi sub esse oīo materiali non abstracto aliquo modo a materia: qd requiritur ad rationem infimam cognoscendi. Vnde secundum qd aliqua minus sunt materialia: & habent obiectum minus materiale: tāto sunt magis cognoscitiva. Propter qd sensus est cognitius in infimo gradu cognoscendi: quia s. receptorius est specierum materialium sine materia in organo tñ materiali: vñ tñ minus materialiter & magis cognitius est qd alter: qd nō oportet hic exponere: & qd post sensum est magis separati a materia: etiā sub esse adhuc minus materiali specie recipit: vt intellectus: quē tanto magis necesse est ponere in re, quanto ipse magis est immaterialis. Esse enim separati a materia, est causa quare aliquid est intellectu aut aliquid intelligibile secundū actu: quēadmodū econtra materia impedit qd aliquid nō sit intellectu seu actu intellectu. iuxta illud qd dicit Phis. iii. de Aia. In his que sunt sine materia, idē intellectus & qd intelligit. ga scilicet illa separatio a materia, est ratio quare intellectu est intellectu: & quare intelligibile, secundū actu est intellectu. Quare cū de⁹ sit talis forma pura expers omnino materiæ: vt habitum est supra: & per se est species & forma omnium rerum: eo qd in sua essentia omnium continet perfectio nes: vt habebitur infra: Idcirco simpliciter est dicendum qd in deo est intellectus: & qd ipse sit substanția intellectualis cognitua intellectualiter.

Ad primum in oppositum qd perfectius semper est prius vel in eodem vel in alio: Dicendum qd verum est quādo illud qd habet rationem perfectioris, & qd habet rationē im perfectioris in eodem distare possunt ab initio: & differunt re vel intentione: secundum qd con tingit quando est primo in potentia, & deinde vadit de potentia in actum. Nō aut est verum: vbi omnino re & intentione vnum est id ipsum quod alterum, & differunt sola ratione: sicut contin git in attributis deo. Semper. n. ratio incompleti pœdit rationem completi quando sunt circa idē. Ex sic secundum rationem intelligendi necessario intellectus dignus pœdit actu intelligendi: quia

Ar.XXXVI.Qu.II.Fo.CCXXXIII.

non habet esse nisi ex intellectu. Ad secundū: q̄ intellectus nō est potētia in aliquo nisi ppter Ad secundū.
 actū perfectiorē q̄ sit actus pcedēs ante intellectū: Dicēdū q̄ verū est vbi actus abinuicē differtur
 re vel intērione. In talibus em̄ semp pfectior est posterior: q̄a aliqd addit sup priorē. Nō autē est
 verū quādo differt sola ratione. tunc em̄ id qd vnicū est: ratio distinguit: & de eodē simplici
 qd omniū i se perfectionū rationes habet, plures & varios sibi conceptus format. Vñ esse i deo
 a quo essentia dicitur: est primus cōceptus de eo & perfectissimus & infinitissimus & sibi pro-
 priissimus: quia cōtinet infinitum pelagus omniū eoz quę deo cōuenit. Propter qd esse est
 actus diuinus perfectissimus, cōtinēs in se oēs alios: vt intelligere & velle: & oēs alios qui sub
 eis cōtinētur. Sicut q̄ dicit essentia, est ratio subsistendi pfectissima: continēs in se oēs alias: vt
 q̄ sit intellectus aut volūtas: siue intellectiuus & volitiuus: & oēs alias q̄ sub istis cōtinētur.
 Sicut igitur intelligere est quidā actus specialis in deo, cōtētus sub esse, quia sub esse determina-
 natū modū essendi pertinet ad determinatā nobilitatē in agendo dicit: sic intellectus vel intel-
 lectuus in deo est qdā ratio subsistendi specialis in deo contēta sub essentia, dices determinatū
 modum subsistendi pertinentem ad determinatam nobilitatem in subsistēdo. Propter qd in di-
 tina essentia oportet ponere rationem intellectus, vt dictum est.

Ira. Secundū arguit: q̄ intellectus nō sit potētia in deo. Primo sic, qd est po-
 tentia nō manet in re cū actu qui ei respōdet, dicēte Auer. sup primū Phy.
 Materia nō est potentia: quia materia manet adueniēre forma, potētia autē
 ad formā nō manet. Intellect⁹ autē semp manet in deo cū oī actu q̄ est in ipso
 vt patet. ergo &c. ¶ Secundo sic, qd trāffertur a creatura i deū, & dicit oīno
 absolutū in creatura: dicit oīno absolutū in deo, vt patet inducēdo in singu-
 lis. Intellectus a creatura intellectuali trāffert in deū: & in illa significat aliquid absolutū: quia
 differentiā eius substancialē, ergo & in deo significat substātiā oīno absolutā, potentia autē, vt
 supra habitū est, significat substātiā sub ratione cuiusdā respectus. ergo &c. ¶ Tertio sic, intel-
 ligere in deo cōparat ad intellectū: sicut esse ad essentiā. Sed essentia i deo nullo modo dicit esse
 potētia ad esse: quia oīno absolutū qd est: & sequit rationē esse, vt dictū est supra. Potētia autē
 debet pcedere rationē eius ad qd est. ergo nullo modo intellectus in deo se habet vt potentia
 respectu intelligere. Sed nō est vt potētia respectu alterius in eo: nec est potētia nisi ex respectu
 vt dictū est. ergo &c. ¶ Contra, qd dicit ordinē substātiā ad actū aliquē vt eius principiū, potē-
 tia est, vt patet ex natura potētiae: scdm supra determinata. Intellectus in deo dicit ordinē diui-
 ne substātiā ad actū intelligendi. nō enim est intellectus in aliquo nisi vt intelligat: sicut neg-
 sensus nisi vt sentiat. ergo &c.

¶ Dicendū q̄ licet in deo nō cadant vniuersale & pticulare, vt infra videbitur: tñ
 bene cadūt in eius attributis ratio vñis & pticularis, scdm rationē magis cōmunis & indeter-
 minati: & minus cōmunis & magis determinati. Vñ sicut potētia simpliciter dicit esse in deo
 ex relatione diuinę essentię ad actū simpliciter q̄ ei cōperit: sic ad determinatū actū dicēda est
 potētia determinata esse in deo, quasi cōtēta sub potentia diuina simpliciter dicta. Quare cū
 intelligere in deo sit qdā determinatus actus q̄ ei cōperit, vt infra videbit: erit ergo aliqua de-
 terminata potētia in deo quę respōdet ei: quę nō significatur nisi nomine intellectus. Propter
 qd simpliciter concedēdum est q̄ intellectus in deo sit potentia quedam.

¶ Ad primū in oppositū: q̄ potentia non manet simul cū actu: sicut facit intellectus
 dei: Dicendū q̄ ecōtrario aliquoꝝ opinio fuit q̄ potētia nō esset nisi simul cū actu: quam
 reprobat phis. ix. Meta. probādo q̄ in eodē qnq̄ potētia pcedit actu: quia aliter nō adificantē in
 actu, īpossibile esset adificare: quia scdm illos nō habet potentia edificandi. Et p eadē rōnē ei⁹
 pōt pbari q̄ potētia necessario est simul cū actu. aliter em̄ adificatorē cū actu adificaret, īpos-
 sibile esset adificare: quia nō haberet potētia adificādi. Vñ vult alibi q̄ ad necessariū sequit pos-
 sibile. Oportet ergo distinguere de potētia: Dicēdo q̄ est qdā potētia quę de se nara est esse sine
 actū, & tēpore pcedere actu: & est alia potentia q̄ nō est nata esse nisi simul cū actu: & idē cum
 ipso. Qd cōsiderādū est hoc modo. Quoniā potētia aut dicit aptitudinē solā i subiecto ad actū
 aut aptitudinē cū priuatione actus: q̄ potētia cōtrarietate habet ad actū. Potētia primo mō est
 illa q̄ sequit ad necessariū: & nō est nisi cū actu, immo ipse actus: & talis potētia solūmō est illa
 quę est in deo: & in oībus eternis, scdm phim. prout dicit. iii. Phy. Cōtingere ab esse nihil dif-
 fert in ppteris. Vbi dicit Cōm. Plene in rebus eternis quas nō cōtinet tēpus, est necessariū. Po-
 tētia secundo mō est illa q̄ a p̄bō ppter appellat potētia: & est actū cōtraria: quam negat esse in

A
 Quest. II.
 Arg. 1.

In opposit.

B
 Responde.

C
 Ad primū
 princip.

D

G

Summe

eternis. sedm q̄ dicit. ix. Meta. Nihil eterni est in potentia. sed solum ponit eam in generabilibus & corruptibilibus: quia est eadem contraria: ut dicit in eodem. ix. Et ista potentia ratione contrarietas quam habet ad actu, propter priuationem quam includit non manet cum actu: quod rōne eius quod dicit apud studinis manet. Vnde de tali potentia propter rationem contrarietas ad actu quam importat, solum loquitur Averroes. cui dicit quod materia non est potentia: quia manet cum forma: potentia vero non. Et sic non valet ad propositum de potentia in deo: ga illa est alia ratio potentie, ut dictum est: Ad secundum: quod intellectus in creaturis a quibus transferitur significat absolutum: ga differentiā rei substancialē: Dicendum quod illud idem quod in rebus est principium essendi: est & principium operandi actionem rei essentialē: quod proprium est ei rōne suę speciem. Et ideo licet absolutum quod oīno dicat intellectum in creaturis iquacum est principium essendi tantum relativum quod ad actu dicitur, & habet rōne potentie iquacum est principium operandi. Et tunc dicendum quod intellectus non transferitur in deo: a creaturis. iquacum est principium essendi. hoc enim est impossibile: ga propria rōne considerata in deo: ē rōne esse potest et rōne essentia. Sed transferitur in ipsum. Iquacum est principium intellectualis operationis: siue fit idem re, ut differentia substancialis est principium actionis: siue aliud: scđm quod potentias aīe quidam ē substancialis, quidam vero accidentia dicuntur. & sic intellectus solum transferitur in deo ut habet rationem potentie: & sic intellectus in deo non dicit nisi rōne potentie cuiusdam. Ad tertium: quod intelligere comparatur ad intellectum sicut esse ad essentiam: Dicendum quod verum est quo ad naturam rei. Sicut enim esse in deo est ipsa essentia eius: sic intelligere est ipse intellectus. Quo ad rationem vero intelligendi multum differt: quoniam ratio primi conceptus in deo debet esse ratio actus perfecti ut agere, non potest vel habitus: quoniam actus simpliciter procedit habitu & potentia: et si in aliquo potentia vel habitus procedit actu: oportet illud reduci ad aliquid prius quod est in actu. scđm arte p̄hili ix. Meta. Actus enim simpliciter prius est potentia: & eo quod est in habitu. Et ideo in eo quod est simpliciter primus omnium, debet ratio perfecti actus esse prima ratio conceptus in eo. Propter quod sepe dictum est supra: quod in deo prima conceptio est esse: & quod non dicitur essentia nisi ab esse: & non conuerso. Prior enim scđm rationem intelligendi debet intelligi in ipso ratio esse quod est essentia. Non enim est in ipso esse tamquam actus essentiae alicuius habitus in ipso: sed ipse est ipsum esse: & eo quod est esse dicitur essentia. Ecōuerso autem contrarium in creaturis quod ratio essentiae prius intelligitur in eis quam ratio actualis esse. Propter quod dicitur deus esse essentia: sed non habere essentiam: creatura proprie dicitur habere essentiam. scđm quod haec omnia patent ex supra determinatis. Et similiter est de vivere & vita. Vivere enim ad rōne essendi pertinet: & vita ad rōne essentiae: ut patet ex supra determinatis. Vnde in deo essentia & vita actu nominatur quod est agere, licet in habitu: ut cursus actu currendi: non autem nominatur aliquam naturam substitutam ipsi actu quod est agere: sicut nec cursus aliquod substratum ei quod est currere. Sed in creaturis essentia nominatur aliquod substratum actu essendi: Vita autem nominatur ipsum actu vivendum ut habitus est supra. Propter quod in deo vita pertinet ad essentiam: & scđm rationem intelligendi sequuntur esse & vivere: & bene dicuntur quod vita est essentia: sicut quod vivere est esse. In creatura autem vita non pertinet ad essentiam: & procedit ratio essentiae rationem esse & vivere: ga habet hoc principiando ab alio. Ratio autem vitæ sequitur rationem esse & est actu ipsum quod est vivere. Vnde non bene dicitur in creatura quod essentia est vita, ut habitus est supra. Et sic patet quod in deo prima ratio est esse: Secunda autem est essentia: tercia vero est vivere: quarta autem est vita. Et dicitur in deo actu primus. scđm esse & vivere per modum agere: essentia & vita per modum habitus: & se habent vivere & vita per modum informantis esse & essentiam. Propter quod esse & essentia quodammodo dicuntur aliquod tamquam in potentia ad vivere & vitam sicut conceptum ad determinatum: non autem tamquam subiectum ad receptum: vel vis elicitiua ad actu. Ceterorum autem omnis rōnes quod considerantur in deo, sequuntur rōnes historum quantum: & pertinet quantum ad actu secundos ad quos ipsa diuina essentia vel vita se habet ut potentia: & hoc si sint actu quod est habitus: sicut scientia, bonitas, & hrmōi, ut potentia receptiva. Si vero sunt actus ut agere: sicut intelligere, velle, ut potentia elicitiua: quod rōne significat nomine intellectus & voluntatis. In quod habet esse scientia & bonitas: sicut habitus. Essentia. n. diuina ut vita quidam est: est principium seu ipsum mouendi & ponendi in actu intelligendi & volendi sic essentia, immo vita & essentia ut habet rationem vitæ, habet rationem intellectus & voluntatis: quod sunt principia omnium diuinorum actu: mediante scientia & bonitate: quod sunt tamquam habitus in eis. Ad dicendum ergo ad obiectum, quod multum differenter comparatur in deo intelligere ad intellectum quod est ad essentiam. Esse enim comparatur ad essentiam tamquam intentio perfectionis principis quae in deo non habet rationem alicuius principii elicitiui, vel receptivi. Et ita non respicit in deo aliquid procedens ut in potentia ad ipsum: neque est ipsam essentiam: ga ratio eius, ut dictum est, procedit rationem essentiae. Intelligere vero comparatur ad intellectum tamquam ratio perfectionis secundarie, quae habet diuinam essentiam ut principium elicitiui in qua significat nomine intellectus. Et non significat in deo intellectus actu intelligendi: sed principium elicitiui ei, procedens secundum rōne

E
Ad secundum.

F
Ad tertium.

G

Ar.XXVI.Qui.III.F.CCXXXIII.

intelligendi:sicut essentia actū essendi:sequēs eum scdm rationē intelligendi: nō aliquo modo principium eius.Et ideo intellectus in deo est potentia respectu intelligere: nō autem essentia respectu esse.

Ira Tertiū arguit: q̄ intellectus in deo non sit potētia passiua.Primo sic.Po tentia passiua nō vadit ad actū nisi p alicuius informationem : qua fit res in actu aliquo vt habitu respectu cuius p se est potētia passiua, vt dictū est su pra.qd nō cōpetit potētia intellectu: quia nō pficit nisi p actū qui est intel ligere:q̄ est act⁹ egrediēs a potētia cuiusmōi nō est nisi actiua ī deo.ergo &c.

H
Quest. III.
Arg. I.

Secundo sic, intellectus in deo nō est nisi ad intelligere.Intelligere aut in ipso est esse,vt infra videbit. Ad esse aut in deo nō est aliqua potētia passiua:quia actus simpliciter prius est potētia scdm p̄m.ix.Metaph. et simpliciter prius in deo, est prius. ergo &c.Tertio sic, principiū elicitius actus est potētia actiua,non passiua.Intellectus in deo est hmoi,vt dictū est iā supra.ergo &c. Contra. potētia q̄ vadit ī actū quasi p obiectū,passi ua est: intellectus est potentia q̄ vadit ī actū per intelligere quasi per obiectum.ergo &c.

In opposi.

Dicendū est q̄ potentia intellectuā siue intellectus, īquantū potētia est, ī crea turis scdm rē:& in deo scdm rōnē intelligēdi, est in potētia:vt materia scdm Cōm.de intellectu nostro.sup.iii.de aīa.Et nō est principiū sufficiēs opationis intellectualis:qa nihil agit nisi scdm q̄ est actu.Reducit aut̄ potētia intellectus ad actū p obiectū intelligibile:qd īquātū habet esse ī vi memoratiua,agit ī intellectuā potentia eliciendo ex ea actū intelligendi,quo cōcipit ī se sp̄m intelligibile:vt actū & pfectiōne suā:ex quo & ipso intellectu fit vnu cōpositū:sicut ex cognoscēte & cognito.scdm Cōm.super.iii.de aīa.non sicut ex materia & forma:vt iādudū ex posuimus ī quadā q̄stione de quolibet.Et ideo īquantum intellectus stat ī ista actione sim pliis intelligētię,intellectus potētia passiua est sicut sensus,& intelligere pati quoddam sicut sentire scdm rē ī creatura,scdm rationem ī deo.Sed hīc nō stat opatio intellectus sicut sensus: qm̄ intellectus postq̄ informatus est intelligentia simplici & obiecto,vt dictum est : & per hoc factus est ī actu,statim conuertit se sup suū obiectū discurrendo p ea q̄ p̄inēt ad naturā eius & essentiā quoctiḡ mō hoc fuerit:cōparādo ea iter se:& ad id cui⁹ sunt:& vtrūq; ad illa q̄ sunt extranea ab ipsis,qd fit ī nobis intellectu discursiu,& collectiu,cōpositiu & diuisiu īnvestigando de obiecto qd fit: vel qd nō sit:terminādo aliquā q̄stionū doctrinaliū. Inquātum ergo intellectus post dictā opationē intelligendi simplicis intelligētię, scdm quā (vt dictū est) oīno est passiūus: & extēdit se ylterius negotiādo circa obiectū comp̄hēsum simplici intelligētia ad terminādū opatione intelligēdi q̄stiones doctrinales, nō est passiūus:sed simpli actiūus & est intellect⁹ potētia actiua nō passiua.Nec est differētia ī hoc de intellectu creato & īcreato nisi prima differētia: q̄ alio mō ponunt̄ potētia passiua:& actiua deo q̄ ī creatura,vt paret ex supra determinatis:& q̄ intellectus creatus alio actu intelligēdi scdm rē intelligit simplici intelligētia:& intelligentia collatiua.Intellectus vero īcreatus eodē intellectu simplicis intelligētię scdm rē intelligit & simplicia & composita,vt infra dicetur.

Ad primū ī oppositū:q̄ potētia intellectuā nō vadit ī actū per īformationē: Dicēdū q̄ verū est p īformationē scdm rē,ab aliquo diuerso re. Scdm tñ rationē intelligēdi nō est incōueniēs intelligere idē ī deo scdm diuersas rōnes vt īformās & īformatū:& sic eli cere actū intelligēdi.Hoc em̄ nullo mō facit distantia potētia ab actu:īmo causat identitatē.Ex hoc em̄ q̄ rō intelligēdi intellect⁹ & intelligibile in deo sunt oīno idē re: sequit̄ potius q̄ intelligere sit idē re cū intelligentē,vt infra videbit. Ad secūdū,q̄ intelligere ī deo est esse: ipsi aut̄ esse nō respōdet potētia passiua:Dicēdū q̄ intelligere ī deo est ip̄m esse:nō sicut ratio qdā effendi: sicut est viuere:uxta hoc qd̄ supra determinatū est:sed sicut qdā actus vītē pcedēs ab essentia viuente.Vñ maior est ratio differētię ī deo ipsius intelligere ab esse q̄ ipsius viuere:quādmo dū est ī creaturis.In creaturis em̄ viuere & esse nō poss:int ampli⁹ differre q̄ scdm intētionē: sicut īndeterminatū & determinatū: qd̄ addit intentionē determinantē.non dico ex se:sed ex natura in qua recipit.Aliter em̄ ens esset genus. Esse em̄,īdeterminatū qd̄ est. Viuere aut̄ mo dū determinatū effendi dicit.Determinatū dico ppter illud ī quo esse recipit. Esse aut̄ & ītelli gere & q̄libet alia substatię opatio viuētis iter se differūt re.Vñ (vt dictū est) ī deo ad rōnē esse solūmō p̄inēt tāq̄ primē ītētionē ī ipso esse:essentia,viuere,& vīta:& sequunt̄ circa ip̄am essentia,vt vīta est. Alię rationes oēs attributor̄: & eoz q̄ ī deo cōsiderant̄,vel tanq̄ actus & opationes essentię viuētis:vel tāq̄ p̄cipia eoz aut̄ fines:siue emanationes pcedētes ab ipsis.Ez

I
Respsio.

L
Ad primū
princip.

M
Ad secūdū.

Summe

cum intelligete scdm ratione intelligendi sit primus actus diuinitus & naturalis, vt infra patet: post alias quatuor rationes essendi sequitur immediate rationes ordinates, & quasi disponentes ad actu intelligendi, vt sunt intelligibile & intellectus: quartu vtricq; dicit ratione potentiæ & respectus ad alteru: sicut sensibile ad sensum: & ecouero. Vsi habet adiuicem correspondientiam inquit sensus est quodammodo sensibilia & intellectus intelligibilia. Si em sensus fuerit sensu in potentia, & sensibile erit sensatus in potentia: et si fuerit in actu, sensatus erit in actu. & sicut est de intellectu cu intellecto: & hoc quo ad differentiam quam recipitur in creaturis, vt dicit Com. super illud. iii. de aia. Secatur scienciam quoadmodum & res. In deo autem semper est in actu vtricq; s. intellectus & intelligibile. Est tñ intelligere quasi tertius post ratione intelligibilis, & intellectus. Et est ratio intelligibilis prima post dictas rationes essendi, quasi ratio veri mouens intellectum ut fiat actu intelligens. Deinde ratio intellectus. Tertio, ratio actus intelligendi. Quarto, ratio notitiae sive scientie q cōsistit in actu intelligendi. Scdm q iuxta hec procedit ordo disputationis nostrae: de istis. Qzq ergo idem sint in deo scdm re intelligere & esse, propter tñ diuersas rationes eoz scdm q dictum est: pot se habere aliquid ideo ut potentia elicitiua respectu intelligere cuiusmodi est intellectus: non aut respectu esse. Ad tertium dicendum q verum est de eo quod est principium elicitiua ex se, quale non est intellectus: quia non elicet actu nisi motus ab intelligibili.

O
Ad tertium.

P
Quest. III.
Arg. 1.

Ista Quartu arguit: q intellectus in deo sit practicus. Primo sic. intellectus ille est practicus q est principium operationis & rerum causati: sicut patet de intellectu artificis ut artifex est. intellectus dei est huius, ut infra videbitur. ergo &c. Secundo sic. intellectus ille practicus est q considerat operanda, scdm p. vi. Eth. & ii. Meta. Intellectus dei est huius: quia intellectu suo nouit quicquid ipse facturus est. ergo &c. Tertio sic. intellectus q intendit regimini & prudenter aliorum praticus est inquit huius: sicut patet de intellectu rectoris in civitate. intellectus dei est huius: Est enim in universo sicut princeps in civitate. ergo &c. In contrarii est: quoniam nihil est deo a tribuendu nisi quod simpliciter in omnibus nobilis & dignus est, ut patet ex supra determinatis, sed simpliciter & absolute in omnibus nobilior & dignior est intellectus speculativus q practicus sicut scientia speculativa q practica, ut habitum est supra. ergo &c.

In opposit.

Q
Resol. q.

Hic oportet considerare quid faciat q intellectus aliquis in nobis dicitur esse practicus: & quid q speculativus, ut ab eis q in nostro intellectu expimus ad cognitionem diuinam intellectus ascendumus. Est igit intelligendum: q scdm p. vi. Eth. intellectus speculativus & practicus diuersum periculum animam sunt in nobis. Quartu diuersitate declarat ex tribus: & ex parte obiectorum: & ex parte modi cognoscendi: & ex parte finis. Ex parte obiectorum quoniam (ut dicit) speculatio intellectu speculamur talia entia quorum principia non contingit aliter se habere. Practico autem speculamur contingencia possibilia aliter se habere. Ad ea autem q sunt altera genere, est anima particularum alterum genere. Ex parte modi cognoscendi: quia (ut dicit) Speculativus cognoscit modo scientifico: Practicus vero modo consiliatio. Ex parte finis (quoniam ut expressius dicit. iii. de aia) Practicus intellectus differt a speculativo, fine. Finis enim speculativi, ut dicit. ii. Metaphys. est veritatis cognitionis practici vero actus vel operatio. Nunc autem clarum est q in deo ex parte cognitionis non potest distinguiri intellectus duplex, respectu aliquorum. s. speculativus: & respectu aliorum practicus: quia non intelligit nisi seipsum: et si intelligit alia a se: hoc non est nisi intelligendo se, ut infra videbitur. Seipsum autem non intelligit nisi intellectu pure speculativo: quia non est nisi verum cognoscibile, & bonum amabile: quod in quantum huius, pertinet ad cognitionem intellectus speculativi: nullo autem modo bonum operabile: quod proprium pertinet ad cognitionem intellectus practici. Similiter neque ex parte modi cognoscendi & intelligendi: quia cognitionis eius non est accepta a rebus: neque scdm conditiones rerum: quia non cognoscit eas nisi cognoscendo se: et ideo eo modo quo intelligit & cognoscit se cognitione necessaria: non contingibili & alia a se. Vnde Com. iii. Ethic. excludendo modum cognitionis intellectus practici: qui est in nobis scdm cognitionem rei cognitionis a deo, qui non cognoscit res nisi scdm conditionem suam, dicit. Quoniam altera specie pars animam circa necessariorum cognitionem negotians: & altera circa ea quae contingentia. Cognitionis enim cognitionis assimilatur: qualiter utrum erit necessaria contingentia cognitionis, vel contingentia necessariorum: scdm veridicam rationem, ut habet scdm modum sui res: oportet cognoscere ipsam. Et hoc verum est de nobis: quia notitiam capimus a rebus. Vnde de cognitione dei: quia non capit eam a rebus: continuo subdit. Apud deum dicimus nihil esse futurum: neque contingens: ut cognitione ipsius scdm nunc existente & necessaria. Ecce quod non est alia cognitionis deo de contingentibus, quod nobis de necessariis: quae proculdubio non nisi speculativa est.

R

Ar.XXXVI.Qu.III.F.CCXXXV.

S

Similiter idem patet ex parte finis: maxime inquatu*m* intellectus eius ordinatur ad intelligendum seipsum: quia ut dictum est: non est ipse bonum opabile: sed speculabile enim. Idem etiam patet iniquatu*m* ordinatur ad cognoscibilia alia a se etiam opabilia: eo quod intellectus aliis ad hoc quod sit vere practicus: ipse non solum considerat operanda: sed etiam determinat opus tamquam finem cognitionis suam: ut quia aliquid sit agendum: vel non. ita quod illa determinatio qua sic determinat: conueniat ei ex se absolute & immediate ante omnem actionem voluntatis circa illud: quia voluntas sequitur huius modi intellectus determinationem: tamquam id cuius est exequi optis. Nunc autem ita est: quod circa naturas & essentias dei, intellectus est potestia pure naturalis: nullo modo sic libera ut possit non intelligere quod intelligit: vel intelligere quod non intelligit: immo necesse est eam & intelligere quocunq*m* intelligit: & omnia intelligibilia incomplexa intelligente. Igitur quocunq*m* dei intellectus intelligit: ut sunt naturae & qualitates omniu*m* rerum quae sunt aliquid per essentiam, & ea quae in eis sunt: & hoc non solum quo ad species: sed etiam quo ad infinita individua sub ipsis speciebus: nihil omnino determinat de agendis. Ita quod si aliqd agendum determinaret: illud naturali necessitate determinaret: ita quod nullo modo posset illud non determinare: quia intellectus eius non est consiliarius, aut inquisitorius. Vnde si deus intellectu suo tamquam pratico determinasset ab aeterno mundum aliquando faciendum, de necessitate fuisse factus iuxta eius determinationem. Maxime si sola intelligentia in ipso fuisse causa rerum, ut posuerit quidam philosophe quod declarandum est loquendo de creaturis. Si non fuisse factus ipsum iuxta intellectus determinationem: hoc non potuit esse nisi propter voluntatem liberam nolentem exequi quod intellectus faciendum determinaret: ut sic intelligentia dei per se non esset necessaria causa voluntatis: sed cum voluntate. Et tunc autem voluntas ipsa de necessitate consecuta est determinationem eius: & sic absolute necessitate fieret omnia a dei intellectu, & voluntate, ut dicebat philo: Aut voluntas non de necessitate consecuta est determinationem intellectus, quod si sic: tunc voluntas dei esset nunquam fuit: potuit tamen quantum est de se fuisse contraria determinationi intellectus: & non fuisse executata in opus quod intellectus determinasset agendum: quod omnino impossibile est ponere in deo. Scientia igitur vel intellectus dei non determinat opus, neque sententiat aliqd de faciendo vel non faciendo: immo quantum est de se equaliter se habet ab aeterno ad ea quae deus nunquam erat factus: & ad ea quae aliquantiter factur: unde magis unum eorum intelligendo quam alterum: nec magis determinando debere fieri vel non fieri aliquantum in actu unum eorum quam alterum. Hoc enim determinat in ipso sola & meta voluntas: nec aliter intelligit opanda quam non opanda. Immo nihil considerat sub ratione qua operandum: sed ratione qua quid est in essentia & natura sua, considerat quicquid considerat: & se habet ad modum intellectus nostri, qui est simplicium intelligentia absolute compositione & divisione, ut infra dicetur. Intellectus ergo dei non est operatus ut opandus: & ideo nullum opus faciendum determinat: sed quod in ipso opus determinat, est sola et libera eius voluntas. Nullus autem intellectus qui vere practicus est, indifferenter se habet ad omnia quae nouit non considerando opanda ut opanda: neque determinando opus circa facienda & non facienda. Immo si practicus, considerat opanda ut operanda: & determinat quid faciendum & non faciendum: & quia faciendum vel non faciendum: scilicet quod penes hoc innuit physis differentiam inter intellectu*m* speculatiuum & practici*m*, dicitur in libro de anima: quod ratiocinativa intelligentia & id quod speculatiuum est in anima, nihil intelligit de agibili & actuali. Vbi dicit Compendium pars speculativa nihil considerat de rebus operatis. Et propter hoc (ut dicit) physis nihil dicit de faciendo vel non faciendo: & ideo non est causa motus per locum: sed intellectus practicus qui speculatiuum est de huiusmodi, de operandis vel non operatis multotiens intelligit timendum aut letum & non praecepit fugere aut imitari: & sic ex ista prima operatione sua non causat motum. & quod amplius est, cum homini intellectus a sua speculazione practica iam dicta extendat se per intelligentiam ad id quod operandum est: & dicat atque determinaret quae aliquid fugientrum est, aut iniuradum: quod est eius opus secundum & completiu*m*: non adhuc sit motus: quia voluntas bene agit scilicet desiderium contra intellectus determinationem, ut patet in continente, tamquam alterius potentie: ut voluntatis. & appetitus sit agere scilicet scientiam, & non ipsis scientiae practicas. Quatum ergo est ex parte finis, intellectus dei in sola speculatione & cognitione veritatis consistit: & opus inquantum non considerat, neque determinat, licet omnia intelligat sub ratione eius quod quid est: & fienda & non fienda: & quae malum est fieri: & quae bonum, & quod melius: & universaliter omnia quae sunt actione cuiuscunq*m* agentis: vel naturalis, vel voluntarii. Alter ergo intellectus in deo se habet ad opus quod extra sit immediate ab ipso: & ille intellectus in nobis qui vere practicus est. In nobis enim (ut iam dictum est, & dicit Commentator sexto Ethicorum) opus determinat intellectus practicus: & indicat quid agendum: & quid non: per sensus mensuram fugis & electionibus. Voluntas autem siue appetitus est sicut minister libera

G. iii

Bumime

erequens. In deo autem intellectus nihil per se opandū vel non opandū, vel fugiendū, vel eligendū determinat: sed solum speculazione pura quod possibile est fieri vel non fieri, intelligit sine omni determinatione de fiendo vel non fiendo: fugiendo vel eligendo. Sed deus mera voluntate sua opandū, vel non opandū determinat, ut apostoli⁹ exponi debet loquendo de creaturis. Practicus igitur intellectus est causa prima & principiū operū: tāq̄ ppter quam ipsa fuit: quia determinat agenda & ut agenda speculat: & voluntas est principiū secundariū exequēs determinatū. In deo autem intellectus nullo modo est principiū primū opando, ut causa ppter quam fuit: quia non pristinuit vel prædeterminat operanda: sed solum est causa sine qua non: quia voluntas non potest determinare nisi quoquo modo cognita. & sic ipsa voluntas est per se & prima & immedia causa & ratio omnium operū quae extra fuit a deo circa creaturas. Quare cum hoc secundum sit principale in practico intellectu ut practicus est, quod pristinuit & prædeterminat opus prius quam voluntas ipsum exequat: non solum quod consideret opanda ut opanda: & hoc tāq̄ finē intellectus: hoc autem nullo modo facit diuinū intellectus, ut visum est: nec respicit ipsas res tāq̄ finē suū vello modo, ut infra videbitur: Absolute igitur dicendum quod diuinū intellectus pure speculatiū est: & nullo modo practicus. Ita quod non amplius habet practicā scietiam de eis quod fecit vel facturus est: quod de eis quod nec fecit nec facturus est. & sic aequo speculatiū scietiam habet de opandis sicut de non opandis. Unde intellectus diuinus licet bene intelligat circa opanda quod sit melius, & quod sit dignius: & quod minus bonū, & minus dignū fieri: tamē non determinat per se etiā in eis quod ipse deus opatur est, quia opandū sit: nec hoc ipse pristinuit: neque considerat sub ratione opandi: sed solum sub ratione eius quod quid est: sed solum voluntas. Licet enim voluntas dei non pristinuit nec determinat nisi quod intellectu cognitū est: nullo modo tamen ex hoc intellectus eius debet dici practicus nisi forte per accidens: ad modū quo scietiam pure speculatiua, per accidens potest dici practica: inquitur. Vt utilis est regimini opis. secundum quod Com. sup. vi. Eth. assignat differentiam inter intellectū practicum & speculatiū ex parte finis dicitur. Finis motionis scientifici, veritas, & non opus nisi per accidens: ut cum sit scientia in opibus utilis: ut geometria ad mechanica. Motionis autem ratiocinatiui, non sufficiens est invenire verum: sed opus est eligere bonum.

X
Ad primū
princip.

¶ Ad primū in oppositū: quod intellectus dei est intellectus artificis: & rerū causatiū. Dicendum secundum iam dictum: quod non est verū, licet enim deus opatur per intellectū ut opanda præcognoscere, non tamen ut de aliquo tāq̄ de opando speculatorem: vel quia opandū est, determinantē: sicut dictum est. Vnde idem in deo non sunt rationes cognitionis practicē: sed pure speculatiue. Habet enim aequaliter ideas tāq̄ illorū quod non quādō est facturus: sicut eorum quod aliquādo fecit vel faciet, ut infra declarabitur. Unde non plus habet deus scietiam practicā de rebus sciendis: immo multo minus, ut statim dicetur: quod architecton inquantū considerat domū: definiendo quid sit: & ad quē & ad qualē usum valere possit: & dividendo ex quibus & qualibus & quali modo ordinatis: & ex qualī materia fieri possit melior domus. Ista enim consideratio circa opanda, pure speculatiua est: quia non considerat ea inquantū opabilita, sed inquantū speculabilita sunt: ordinans ea non ad finem quā est opatio: sed qui est cognitionis seu speculatio. Non enim respicit opus nisi per accidens, sicut facit geometrica consideratio, ut dictum est: inquantū sive iuxta speculata in ea regulari possit operatio mechanica. Sed illa consideratio est pure practica: quod (ut dictum est) considerat opanda ut opanda: & ea determinat esse operāda: quasi applicando per cognitionē, formā speculatiū ad particularē materiā: non autem resoluendo ipsam in sua prima principia formalia & universalia.

Y
Ad secundū.

¶ Per hoc patet ad id quod arguitur secundo: quod intellectus dei considerat opanda. Dicendum quod bene verū est: sed hoc non tāq̄ opanda & in opus exequenda: sed solum tāq̄ speculanda: quemadmodū artifex quādō considerat opanda, ut dictum est. Multo tamē amplius consideratio intellectus dei circa creaturas & opanda, est speculatiua quod consideratio artificis circa domū. ¶ Ad cuius intellectū secundum quod circa scietias est considerare duplicē finē. Unde qui est finis scietiae: alterū vero quod est finis scietis. Finis scietiae est ille propter quem ipsa est. finis scietis est ille quem ipse ex scientia intendit. Finis scietiae duplex est: principalis, & non principalis. Principalis est ille ad quem ordinatur per se & ex se. Non principalis, ad quem non ordinatur ex se: sed potest ordinari ex intentione scientis. Vnde finis scientiae non principalis, est finis scietiae: quia est finis scientis. Cuius similiter duplex est finis. Unus per se inquantū est sciens: & iste est idem cum fine principalis scientiae. Alter vero per accidens: inquantū sive ad aliud intendens quod debet intendere sciens ut sciens. Et iste est duplex: quidam per accidens absolute: quidam accidentaliter per accidēs: qui omnino est contra intentionem scientiae: quemadmodum medici finis est quandoque lucrum ex arte medicina. Similiter finis per accidens absolute duplex est. Unus intra scientiam: quemad-

Ar.XXVI.Qui.III.F.CCXXXVI.

modū quando vult homo scire ethicam: non ut operetur scdm scita: sed ut solum sciat ope-
randa: alius extra sciētiam: quemadmodum metaphysicus vult scire geometriā ppter regimē
suę artis. Est igitur sciendū q̄ a solo fine sciētię ad quē ipsa est principaliter ut est sciētia: dicit
sciētia speculatiua vel practica: non aut a fine ad quē est nō principaliter, neq; a quoq; fine
quē circa sciētiā intēdit sciens, ppter illū quē itēdit p se ut est sciēs illius sciētię. Vñ sciētia illa q̄
per se ut scientia est, non est nisi ad speculationem & veri cognitionē habēdā ex ipsa, pure spe-
culatiua est: sicut geometria: et si manu operans poterit ea vti, et speculatis in ea ad regimen
sui opis: ut metaphysicus vtitur quādoq; speculatis in geometria. Et sic geometria quē est spe-
culatiua simpliciter & p se: rōne qua scientia est: quia finis eius p se est speculatio veri: ut i ea
sit status: & nō applicet vterius ad opus: p accidēs vero est practica, ratione. s. scientis: cuius fi-
nis intēctus in addiscendo eā est regimen opis alterius scientiæ: ut forte stereometriæ scdm
regulas geometrię: sup qđ fundat vnum modus subalternādī, ut habitū est supra. Scientia vero
illa q̄ p se ut sciētia est: nō est nisi ad operationē: & nō speculatur verū circa opanda nisi ut sciēs
scdm ipm speculatiū operet: illa est pure practica, sicut Ethica: quia ipsa, ut dicit plis, nō est ut
sciāmus: sed ut boni sciāmus, opando. s. scdm scita: et si alijs non intēdens opari poterit studere
ethicę propter solā veritatis speculationem. Et sic ethica est practica simpliciter & p se ratione.
qua scientia est: quia finis eius est opatio boni: & nō speculatio veri: ut in ea sit status: p accidēs
vero est speculatiua: ratione. s. scientis: cuius finis est principalis in addiscendo eam ut stet in
speculatione. Et p hunc modū dicta speculatio artificis circa domū est speculatiua: & ita p acci-
dens & scdm quid: speculatio vero dei circa opanda, simpliciter est speculatiua & non practica
nisi p accidens: ut. s. per volūtatem suā iuxta rationē speculationis opatur speculatiua: ad mo-
dum quo geometria p accidens est practica, ut dictum est. Et p hūc modum theologia quā su-
pra determinauimus esse scientiā simpliciter speculatiua: per accidens est practica: inquantū
bonus fidelis addiscit eam ordinando eam in finem charitatis: ut charitas regulet iuxta eius
regulas & documenta. Quæ tamē principaliter ex intentione ipsius scientię nō ordinatur ad
aliquam operationē aut affectionē: sed ad veri circa supernaturaliter credēda speculationem,
ut speculatio hic inchoata per fidem, in futuro euacuata fide terminetur, & pficiatur p aptam
visionē. Vñ theologia inquantū scientia est p̄tinēs ad intellectū creditorū, supponit pfectionē
fidei opant̄ p dilectionē: ut fides opans p dilectionē port̄ ordinet ad theologicā speculationē
cor purgando ut idoneū fiat ad ipsam percipiendā, q̄ econuerso: ut. s. per speculationem opera
dirigātur. Ad hoc em sufficit nuda instructio fidei. Vnde iste est ordo. Primo enim debet homo
esse illustratus in credendis per fidem. Secundo perfectus in opandis per charitatē. Deinde de-
ditus theologicis speculationibus. Et sicut diuersitas dicta scdm speculatiū & practicū scdm
iam dictum modum assignāda est circa scientias quæ sunt habitus intellectus: similiter & cir-
ca intellectus. Ex quo patet q̄ multo amplius consideratione diuinus intellectus circa opanda
est speculatiuus, q̄ cuiuscūq; artificis vel considerantis artificiatum, in speculando solūmodo
veritates circa illud. Qz enim artifex speculetur operanda propter solam veri notitiam, hoc
omnino accidit ei inquantū artifex est: & est finis cōsiderationis illius scientię scdm quā verū
illud speculatur: non principalis ut dictū est. Sed q̄ intellectus diuinus speculetur verū circa
opanda in sola notitia veri stādo, nihil de opandis determinando vel p̄stituendo: & ita nullū
finem vteriore ex speculatione illa intendendo: hoc essentiale est ei inquantum est intellectus
diuinus: & est iste finis principalis suae considerationis, ut iam dictum est. Vnde vanū est
qd quidam distinguūt ī propofita q̄stione directa ad sciētiā dei, an sit speculatiua an practi-
ca: q̄ scientia dicitur & speculatiua & practica vel ex parte rei scitę: vel ex pte modi conside-
randi: vel ex parte finis: & q̄ scientia dicit simpliciter speculatiua vel practica ex parte finis: scdm
quid aut ex pte rei scitę vel modi cōsiderādi: & q̄ idcirco scientia dei de seipso est speculatiua
tm: quia ipse solum speculabilis, & nullo modo operabilis est. De omnibus vero aliis non habet
scientiam speculatiuam: vel quo ad modum considerandi: sicut artifex de domo, ut dictum est
sed habet practicā: vel quo ad rē consideratā et modū cōsiderationis simul, & hoc quo ad illa q̄ nō disposuit
ipse disposuerit se esse facturū: vel quo ad rē consideratā tm: & hoc quo ad illa q̄ nō disposuit
vnq̄ se esse facturū. Patet enī ex iā dictis q̄ nō distinguunt̄ intellectus practicus & speculatiu⁹
ex parte obiectorum siue intellectorum: quia iste est speculando tm: ille vero opando: sed
quia hic est eorum quorum principia non contingit aliter se habere: ille vero eorū princi-
pia cōtingit aliter se habere. Vñ q̄cūq; nō cōtingit aliter se habere ut cadunt in consideratione
intellectus: cōsideratio illorū speculatiua est sciētia speculatiua: & intellectu speculatiuo. Talia

Summe

sunt operanda omnia inquātū cadūt in eius intellectū, ut dictū est: & amplius patet infra. Ex parte ergo scitorū inquātū operanda vel nō opanda: nō dicitur scīēta practica vel speculatiua: neq; intellectus speculatiuus vel practicus: nō quia illa nō cōtingit aliter se habere ut cadūt in cōsiderationē intellectus: ista autē cōtingit. Similiter patet q; nō distinguūtur intellect⁹ speculati⁹ & practic⁹: & p cōsequēs neq; scīēta speculatiua, & practica, ex pte modi cōsiderādi: ga ille cōsiderat stando in speculatione: iste vero vlerius pcedit applicando ad opus: sed quia ille qđ speculator, modo scīētico specula: ille vero modo consiliatiuo. Vñ cōsideratio illa quæ fit modo scientifico, est speculatiua, & intellectus sic cōsiderans speculatiuus: illa vero quæ fit modo consiliatiuo practica est: & intellectus sic cōsiderans practicus est: modo autē scientifico deus intelligit q̄cūq; etiā circa opabilia inrelligit: & sic adhuc intellectus eius circa opabilia nō nisi speculatiuus est: non quia cognoscit operabilia definiēdo & diuidendo: sed quia illa q; nos circa corporalia cognoscimus consiliando: ipse cognoscit modo scientifico. Eūdem em̄ modum intel ligendi habet contingētia & necessaria. Sed patet clare ex pdictis, q; solūmodo distinguitur intellectus speculatiuus, & practicus ex pte finis: & q; s. speculatio determinat opus p̄stituendo aliquid esse opandū, vel non opandū: & quia ipsa speculatio finaliter est propter opus: qđ non cōtingit intellectui vel scīēti dei, ut dictū est. Et quia propter opus est illa q; est cōsiliationis & nō illa q; est scīētifica, ideo cōtingit q; etiā in scīēta practica cōsiderant̄ aliq; modo scīētifico, sicut in Ethicis consideratur de virtutibus definiēdo & diuidedo ipsas, ille modus est ei acci dentalis: sed solū essentialis est ille ei qui cōsiderat opanda modo consiliatiuo. Ad tertium q; intellectus dei intendit p̄uidētē & regimēni aliorū: Dicēdū q; intētio dupliciter potest sumi: proprie. s. & cōmuniter. Intētio pprie accepta est directio alicuius in finem per hoc q; p̄stituit aliquid tāq; opabile: aut per operationē nostrā consequibile: & hoc maxime quādo talis p̄stitutio est a volūtate. scdm q; intentio definitur q; est volūtas directa in finem. Hoc modo deus nihil agit circa creaturas p intentionē: ga nihil ex actione circa creaturas sibi intendit acquirere: nec aliquid operabile ab ipso p̄stituit sibi tāq; finem: & hoc neq; per intellectū, neq; per volūtatem. Vnde dicit Auic. ix. Meta. Ordo bonitatis est dilectus ab eo accidētāliter: Sed nō mouetur ad eum dilectione, non cōcupiscit aliquid, neq; inquirit. Immo vt dicit in eodem. c. xxx. Ipse est bonitas pura quā desiderat omniū quicquid est. Et ibidem. c. li. Volitī primi non est secūdū volūtum nostrū: ita vt in eo q; est ex eo sit intentio. quoniam, vt dicit li. ix. c. xxv. omnis intentio est ppter illud qđ intendit. Et est intendens minoris esse q; id qđ intendit. Omne autē ppter quod est aliud, est perfectioris esse. Et ibidem. c. xxvi. dicit. Omnis intētio aliquid intendit sed quæ est intelligibilis est illa cum id quod intendit ab intendente dignius est intendenti esse q; non esse ab eo. Et talis est intentio quæ facit intellectum practicum qui in nobis est principium operum. Vnde dicit Auic. ibidem. c. xxxvi. Nō potest esse vt esse omniū ab illo sit scdm viam intentionis ab illo: quēadmodū est nobis intentio in his omnibus quæ sunt a nobis. Tūc enim ipse esset intendens propter aliquid aliud præter se. Intentio vero cōmuniter accepta est ex parte voluntatis determinatio operandorum: non propter aliquid bonū intēdētis, sed operati: & ex parte intellectus est simplex apphensio operandorū scdm modum quo opanda sunt. Hoc modo intentio est in deo p̄uidētē & regimēni aliorū. Vnde dicit Auic. ix. Meta. Oportet vt scias q; cura horū est qđ primū scit seipm: & intelligit ordinē bonitatis, scdm q; possibile est esse melius. Et scdm q; intelligit eam fluī ipsa tali fluxu quo perfectius peruenit ad ordinem scdm possibilitem: & hēc est intentio de cura. Sed de hoc amplior debet esse sermo infērius. Talis autem intentio & cura p̄uidētē & regimēni pure speculatiuo intellectu est in deo, non practico. Etsi enim intelligit res scdm q; fluīt ab eo: non tamē fluxum determinat & p̄stituit: sed solum voluntas, vt habitum est supra: licet etiā hoc negarent phī: dicentes deū producere res per essentiam suam: & naturali necessitate iuxta meliorem ordinem compēhēsum ab intellectu: & non per aliquam libertatem voluntatis. scdm q; īferius habet p̄scrutari de hoc quinto articulo quest. iii.

A
Quest. V.
Arg. II

Inca Quintum arguitur: q; intellectus dei sit potentia rationalis. Primo sic ex conditione potentie rationalis. Potentia illa est rationalis quæ valet ad opposita. scdm p̄lm li. Peri hermenias. &. ix. Metaph. Potentia intellectua in deo valet ad opposita. Poteſt enim ſcire quæ non ſcīt, & econuerſo: quoniam potest facere quæ non facit: & omittere quæ facit, vt infra videbitur: & ſic potest ſcire ſe fakturum quæ non ſcīt ſe fakturum: & nō ſcire ſe fakturum quæ ſcīt ſe fakturum, ergo &c. Secūdū ſic ex cōditione potētē naturalis. Potētia natu-

Ar.XXXVI.Qu.V.Fo.CCXXXVII.

ralis non impedita,nec in aliquo defectu patiens,quicquid agit,de necessitate agit:qui ad modum
ignis cōburit cōbstibile. Actio diuini intellectus est intelligere.Si ergo esset potētia naturalis, de
necessitate intelligeret quicquid intelligit,non autē intelligit nisi verū. Verum ergo esset de ne
cessitate q̄cqd intelligit.sed p̄sens verū de necessitate nō pōt nō esse:futurū verū de necessitate
non potest nō fore:p̄teritum verū de necessitate nō potest nō fuisse.Sed quicquid intelligit,aut
est p̄sens,aut p̄teritum,aut futurū,& intelligit omne p̄sens,omne p̄teritum,& omne futurum.
Quicquid igitur est p̄sens,de necessitate est:& quicquid est futurū,de necessitate erit:& quic
quid fuit,de necessitate fuit.consequēs falsum est.ergo &c. In opposit.

B

Dicēdū ad hoc,q̄ secūdū q̄ tactū est supra potētia habet cōpari ad duo,scilicet Responso,
ad subiectū cuius est & i quo est,& ad obiectū siue actū circa obiectū ad qđ est.Pri mō oīs po
tētia in re existēs ex natura & essentia rei,naturalis est.Et sic cū intellectus sit potentia in diu
na existens natura ratiōe nature & essentię:vt habitū est supra:proculdubio intellectus in deo
est potētia naturalis siue voluntas,& quęcūq̄ alia deo insunt p̄ter respectum ad creaturā.Secū
do autem modo distinguitur potētia naturalis a rationali,q̄ potētia ratiōalis dicitur illa quę
de se valet ad opposita:potētia vero naturalis ad vnu tñ:vt vult Phus in locis p̄dīctis. De in
tellectu ergo diuino an sit potētia naturalis,an rationalis , vīdendū est ex respectu eius ad actū
suum circa obiectū,quoniā si circa idem valet ad oppositos actus intelligēdi,sed & non intelligē
di,debet dici potētia rationalis pure:quēadmodum voluntas in homine dicitur potētia ra
tionalis quia valet ad opposita.Si autē non valet ad opposita:sed est determinata ad actū:vt ad
intelligēdū aliquid : ita q̄ non possit dici quia non possit illud intelligere,tunc debet dici po
tentia pure naturalis. Ad cuius intellectū sciendū q̄ duo sunt genera intelligibiliū a diuino
intellectu. Quædā quę naturaliter ei insunt:vt sunt ipsa eius essentia,& eius attributa,& pro
prietates,& cetera huiusmodi.Quædā vero quę determinationi liberę voluntatis suę subsunt
vt sunt omnia quę nata sunt fieri circa creaturas. Circa intelligibilia primo modo dicendū,q̄
intellectus dei est potentia pure naturalis,cuius obiectum est primo & per se ipsa diuina essen
tia,inquātum est essentia siue esse quoddā,& quę in eadē sunt,quę semper p̄sens est intellectui
tanq̄ per se & proprium intelligibile,multo efficacius mouens ipsum diuīnum intellectum ad
actum intelligēdi q̄ principia prima speculabiliū intellectum nostrum,quāto purior est veritas
nudę essentię diuinę q̄ primorū principiorū speculabilium:quę sunt quasi vestigiū aut effigies
veritatis illius,naturaliter impressa menti rationali:vt patet ex longe supra determinatis.Mul
to etiā efficacius q̄ sensibile propriū mouet sensum particularē:vt lux visum:quia claritas ma
ior est sp̄iritualiter lucis īcreatę sp̄iritualis q̄ corporaliter lucis creatę corporalīs. Vñ sicut sen
sus particularis est potentia naturalis ad sentiendū p̄prīum sensibile p̄sens: ita q̄ non impedi
tus nec deficiēs in aliquo,nō potest ipsum nō sentire:& sicut intellectus noster circa prima prin
cipia potentia pure naturalis est ad intelligēdū prima principia cū sibi per terminos fuerint
plentata,ita q̄ non possit illa non intelligere:Sic diuīnus intellectus respectu suę essentię & eo
rū quę prīnent ad ipam,est ita pure naturalis,q̄ nō potest illa nō intelligere,ita q̄ de sic intelligibiliū
tanq̄ ea quę sunt de straneis diuinę essentię,nihil est nec potest esse intelligibile qđ nō
intelligit actu,nec est aliquid eorū quę sic intelligit actu,qđ potest non intelligere: quia ad hu
iusmodi intelligēda,eo q̄ sibi sunt naturaliter plentia,a nullo alio dependet.Vñ nec pōt respe
ctu talium intelligibiliū intellectus vel notitia dei quo ad intellectorū numerum,aut augmen
tari,aut minui.Circa intelligibilia secundo modo intelligendū q̄ dupliciter possunt cōsidera
ri.Vno modo absolute ratione quiditatē suę & essentię,quę in certitudine sua sunt res aliquę:
Alio mō ratione suę existētię qua in effectu sunt effectū diuinę volūtatis. Primo mō p̄ se & ex
se immediate sine depēdētia ab aliquo alio ipsa diuīna essentia est ratio intelligendi ea. Et ideo
hoc modo intelligēdi ad hīmōi intelligibilia diuīnus intellectus est potētia pure naturalis,ita
q̄ in creaturis nihil est,fuit,aut erit,aut poterit esse,licet nunq̄ erit,qđ non actu intelligat,nec
aliquid eorū potest nō intelligere, nec potest quo ad huiusmodi intelligēda augmentari , aut di
minui,plura vel pauciora intelligēdo:quia quorūcunq̄ per se & immediate est ratio intelligendi
ipsa diuīna essentia:nec potest deus scire siue intelligere aliquid eorū quę nescit,aut nō intelligit,
neq̄ nescire,aut nō intelligere aliquid eorū q̄ scit aut intelligit.Secundo autē modo nō est

C

D

G v.

Summe

per se & immediate ipsa diuina essentia ratio intelligendi talia: sed mediante diuina voluntate q̄ circa iam dicto modo cognita & intellecta determinat opus & productionē eorū in esse. Cū enim res creature ex certitudine essentię suę qua est absolute id qđ est per essentiam, nō determinat sibi esse, neq̄ nō eē(vt in aliis questionibus discussum est) ex immediato intellectu diuīnę essen- tię quę est ratio idealis ex se solū modo naturę & essentię creature vt res est nō sub ratiōe qua existēs, aut nō existens, nisi mediante determinatione voluntatis qua res habet determinari vt pducatur in esse, vel non, nō pot̄ intelligere determinate aliquid eorū intelligibilium: mediāte autē diuina voluntate determinante fienda & nō fienda, intellectus diuinus de singulis rebus creaturarū nō solū ratiōe certitudinis suę in eentia: sed etiā ratiōe q̄ sunt fiendę vel nō fiendę intellectum certū habet & determinatū, sicut circa eadem habet certā & determinatā volun- tatem, eo q̄ perfecte perscrutatur totam potētiā voluntatis suę, & oēs rationes determinatio- nis eius circa fienda vel nō fienda. Vt secundum hoc exponamus illud. i. Corinth. ii. Sp̄s oīa scrutatur etiā profunda dei. vt sp̄itū appellemus notitiā intellectus: pfunda dei, secreta volū- tatis. Et ideo sicut voluntas dei ea q̄ determinauit fiēda, potuit nō determinasse, & ecōuerso, cō similiter & intellect⁹ dei q̄ scit & sciuit fiēda, potuit nō scire vel nō sciuisse fiēda. Vñ quo ad hmoī intellectū taliū intelligibiliū, intellect⁹ vel notitia siue sciētia dei quo ad nūierū scitorū vel intellectorū bene potuit ab ēterno minui vel augeri, q̄a potuit scire plura vel pauciora fiēda. se cūdum q̄ voluntas plura vel pauciora fiēda potuit determinare. & similiter de p̄sentibus & p̄- teritis quo ad facta, & hoc sine omni trāsmutatione in diuina voluntate aut ī intellectu. secun- dū q̄ īferius habet declarari. Et p̄ hūc modū potentia intellectus diuini in intelligēdo vel scie- do possibilis est ad contraria: sicut & eius voluntas in determinando & operādo: quia qđ scit siue intelligit esse fuisse vel fore, potuit nō sciuisse: quēadmodum voluntas qđ faciendū vel non fa- ciendū determinauit, seu fecit, aut nō fecit, seu mediate siue immediate circa creature, potuit nō fecisse: & econtra qđ intellectus non scit siue nō intelligit esse fuisse vel fore, potuit sciuisse: quēadmodum voluntas quę nec determinauit illud esse fuisse vel fore, nec fecit, potuit determi- nasse & fecisse. Et hoc modo īquātū diuinus intellect⁹ possibilis est (vt dictū est) ad contraria: quēdā modum habet potētię rationalis valentis ad opposita. Sed quia non cōtingit ex se & sua possibilitate potēte seipsum īmediate ad opposita determinare (quēadmodū pot̄ seipsum determinare voluntas) sed solū per determinationē alterius: nō proprie dicit ex hoc rationalis. quēadmodum sensus particularis vt visus, est ad opposita. s. ad videndū colorē sibi obiectum si sibi obiiciat, & ad nō vidēdū si sibi nō obiiciat. Nec tñ ob hoc dicit simpliciter sensus visus in vidēdo potentia rationalis: quia hmoī īdifferētia dependet ab alio, cuius actione determina- te sibi obiiciat visibile, vel nō obiiciatur. Immo simpliciter ē potestas naturalis: quia nō impedi- tus, nec patiens defectum nō potest non videre visibile sibi obiectum, q̄uis potest ipsum nō vi- dere nō sibi obiectum. Silt ergo nec intellectus diuinus q̄q ad possibilitatē determinationis vo- luntatis contrarie, potest idem intelligere & nō intelligere, ob hoc debet dici potentia rationa- lis valens ad opposita: quia ad hoc non potest seipsum determinare, vt scilicet p̄fente obiecto sibi determinate intelligat ipsum, & non intelligat: sed solū in hoc dependet (vt dictū est) a de- terminatione voluntatis: immo debet dici potētia naturalis simpliciter: quia nō impeditus: nec patiens defectum non potest non intelligere sibi obiectum per determinationē voluntatis: nec intelligere in operandis & fiendis vel non fiendis sibi non obiectum: sed quę secundum se & ab solute intelligit, simpliciter intelligit absq̄ omni determinatione fiēdi vel nō fiēdi. Et ob hoc di- uinus intellectus simpliciter speculatiūs debet dici, & nullo modo practicus nisi per accidēs: quēadmodum dictū est in p̄cedenti q̄stione: & īquātū cognoscit operanda sub ratione operā- dorum per voluntatis determinationē: vt iam dictum est hic. Sed hoc non facit intellectū pra- cticum: quia ille per se & secundū se habet determinare operanda: & in hoc regere voluntatem cuius est exequi operanda ad intellectus determinationem.

- G** **C** Per iam dicta patet responsio ad obiecta vtriusq̄ partis. Bene em̄ verum est q̄ potentia intellectus diuini se habet ad opposita: vt procedit prima obiectio: sed hoc non ex se: sed ex altero, qđ non facit potentiam esse rationalem: vt dictum est. **A**d secundum q̄ deus de necessitate intelligeret quęcūq̄ intelligit, si intellectus eius esset potētia naturalis: Dicēdum q̄ reuera q̄tum est ex parte sua, de necessitate intelligit quęcūq̄ intelligit, sicut oculus corporis non impeditus de necessitate videt quęcūq̄ videt. Ista tamen necessitas ab altero dependet in quibuscda intelligendis, per qđ potest impediri & habere cōtingentiam, vt a voluntatis libere
- Ad primū prin.**
- H**
- Ad secundū**

Ar.XXXVI. Qu.VI. Fo.CCXXXVIII.

determinatione: qd determinat, pot nō determinare: vt dictū est. Propter qd hmoi determinabília diuinū intellectū intelligere potius est cōtingēs qd necessariū, & verū cōtingēs qd verū necessariū: sicut qd est ex p̄ obiecti, visibile qd pot absentari a visu vel abscondi, cōtingēs ē id videri ab oculo corpis. Necessitas aut in intelligibiliū circa diuinā essentiā est absoluta necessitas intelligēdi ipsa in diuino intellectu. Ad tertiu patet per pdicta. Bene em verū est: vt cōcludit argumentum: qd diuinus intellectus potentia naturalis est omniō habendo respectum ad subiectum, & etiam qd est ex parte sua inquātum habet comparationem ad obiectum. Non tamen sic naturalis: quin potest ab actione circa obiectum impediri. Nec est contra naturā potentie naturalis, qd per accidens valet ad opposita cōtradictorie: vt ignis comburere & nō combure: sed cōtra naturam eius est qd valet ad opposita contrarie: vt calidum ad calefacere & frigescere. & sic intellectus diuinus est potentia naturalis, & tamē potest per accidens in opposita. Sed qd aliquid per se possit in opposita respectu obiecti, hoc omnino impedit ne potentia respectu obiecti dicatur naturalis. Et ideo voluntas diuina respectu voliti extra se, potius dicenda est potentia rationalis qd naturalis: vt infra videbitur.

I
Irca sextum arguitur, qd intellectus dei sit compositius & diuisius. Primo sic. Cognitio veritatis enunciabilium est per intellectum componentem & diuidentem: quia consistit in complexione affirmatiois: aut negationis, se cūdum philosophum in principio Peri herme. & secundum Boethium ibidē in cōmēto. Non rerū cōplexione fit affirmatio vel negatio: sed sermonū: nec in reb⁹ est veritas aut falsitas: sed in intellectib⁹ atq; operatioib⁹: sed in deo est cognitio veritatis enunciabilium: vt infra videbitur. ergo &c. Secūdo sic. Perfectius est ratio veritatis in intellectu componente & diuidente, qd in eo qui est simpliciū intelligentia: vt patet in parte ex pdeterminatis, & amplius infra patebit loquēdo de veritate in creaturis. Sed qd perfectius est, semper deo attribuendum est in omnibus: vt habitum est supra: ergo ratio veritatis debet attribui intellectui diuino, vt componenti & diuidenti. ergo &c. In contrariū est: qm intellectus diuinus cognoscit omnia per suam essentiam & in sua essentia: vt dictum est, & amplius infra dicetur. Circa essentiā autem suam nihil intelligit componēdo & diuidendo: sed simpliciū intuitu totam infinitatem eius intuetur. Aliter enim esset discursiuus intellectus eius intelligēdo vñ post alterum, quia non est compositio nisi posseioris concepti cum prius concepto, cuius contrarium statim determinabitur in sequēti questione. ergo &c.

Dicendū ad hoc, qd nō est intellectus cōponens aut diuidens: nisi p̄cedente simplicium intelligentia, & seorsum componendorum vel diuidendorum: quæ licet sint indiuisa & indistincta re, diuersa tamē sunt & distincta atq; seorsum cōcepta in mentis intelligentia. & hoc quia illa qd simul & indiuisa sunt in re, nō simul sufficit & sub esse indiuiso cognoscere. Cōpositione enim & diuisione opus omnino non est vbi comprehenso de aliquo, simpliciū intelligentia eo quod quid est, statim indistincte simul cointelligitur quid ei conuenies, vel discrepās ab eo eē potest. immo i intellectu qui talis cōprehēsionis est, cōpositionē vel diuisionem conceperū fieri omnino impossibile est: quia nihil ab eo vt seorsum extra aliud, & secūdū p̄tis & posterius capit: quē necessario compositionem & diuisionem p̄cedunt. Nisi enim seorsum penes intellectum p̄cedentia, & per ordinem concepta in forma compositionis vel diuisionis apud intellectum ordinari non possunt: quia ipsa forma compositionis vel diuisionis, siue affirmatiois vel negationis in re non existit: vt dicit Boethius: sed solummodo est dispositio intellectus absq; eo qd existit in rebus. Nunc autem ita est qd intellectus dei simpliciū intellectu comprehendendo suam essentiam sub ratiōe infinitę simplicitatis statim simul indistincte & immutabiliter cointelligit quicquid cōuenies est, & attribuendū p̄ cōpositionē ab intellectu creato, vel discrepās ab eo & remouēdū ab eo per diuisionē. ita qd impossibile est qd seorsum & secūdū ordinem cōprehendat vnum, aut aliud, aut qd aliquā compositionē, aut diuisionē in se formet, quē non est in re intellecta, sicut cōtingit in intellectu creato, & hoc propter infinitam limpitudinem naturalem intellectus diuini & obrusitatem naturalē respectu ipsius omnis intellectus creati. Et sic absolute dicendum est qd dei intellectus non est compositius aut diuisius: sed solummodo est simpliciū intelligentia, & eius qd quid est de sua essentia: simul in ea comprehendēdo qd quid est in omni alia re, & quicquid natū est cōuenire vel discrepare a re qd ipse est vel quodcuq; aliud. & sic per suam essentiam simpliciū intelligentia intelligit simul quicquid seorsum, aut per compositionem, aut diuisionem natum est intelligi circa suam essentiam vel crea-

I
Ad tertiu,

K
Quest. VI
Arg. 1

In oppo

L
Responso

M

Bunne

tur a quocumque intellectu creato.

N
Ad primum
prin.
Ad secundum

CEt per hoc patet responsio ad primum. Bene enim deus intelligit veritates enuntiabilium: que licet non consistat nisi circa compositionem & divisionem in intellectu creato: responde etu cuius loquitur Phis: bene tamen capitur sine omni compositione & divisione ab intellectu increato. sed de hoc amplius dicet inferius. **A**d secundum quod perfectior ratio veritatis est illa que consistit in compositione & divisione intellectus: Dicendum quod hoc solum habet veritatem respectu intellectus creati. In ipso enim necessario perfecta ratio veritatis consistit, quia in ipso non est veritas nisi accepta a rebus creatis & a creaturis, in quibus veritas non est tanquam in rebus nisi ex conformitate quadam quam habent in suo esse ad suum exemplar primum verissime in divina essentia, a quo per quandam imitationem & assimilationem procedunt in esse: ut dictum est supra: & amplius dicendum est loquendo de creaturis. ita quod ratio veri non consistit in eis, nisi in quadam adequatione rei ad rem, que non consistit in ipsis rebus nisi quasi materialiter: sed in illo solummodo quod utrumque concipit, & ex collatione earum in se conformitatē unius ad alterā format. quod admodum nunquam scier homo de pictura Herculis quod sit vera eius imago, nisi vidēdo ex aduerso Herculē & ipsam imaginem, ipsos in esse conferendo: & sic conformitatē & correspondentiā imaginis ad imaginatum concipiendo. Talē autem correspondentiam concipere non potest intellectus creatus sine incompleto collatione & compositione. Propter quod veritas retinet ab ipso intellectu creato in sola compositione consistit, sicut amplius debet declarari loquendo de veritate in creaturis. Hoc autem non requirit in cognitione veritatis rerum ab ipso intellectu increato: quia eius essentia que est suum proprium intelligibile, est ratio veritatis omnium veritatum aliarum, in qua perfectissime resplendet quicquid veritatis est in aliis, & ab ipsa in omnibus aliis describitur. Et ideo sicut simplici intelligentia via divina essentia perfecte videtur essentia cuiuslibet creature, sic visa ipsa ut est ratio cuiuscumque creature, perfecte videtur quicquid veritatis est in quacumque creatura. Et ideo (ut dictum est) circa divinū intellectū non potest cadere error aut fallitas, sicut neque sensus potest errare circa proprium obiectum, neque intellectus circa id quod quid est in simplici intelligentia. In quo patet quartus distat modus intelligentie intellectus divini & intellectus creati. propter quod bene dicitur per Esaiam. Non enim cogitationes meae ut cogitationes vestre. Et quia aliter fiunt nostre quam sunt, & propter hoc sunt fallibles, quod & ipse bene nouit: ideo dicitur in Psal. Dominus scit cogitationes hominum vanorum sunt. Vnde ad dictum modum divini intellectus aspicens Dionysius dicit. viii. c. de di. no. Divina sapientia (seipsum. sc. cognoscens) cognoscit omnia materialia immaterialiter, divisa in diuisibilitate, & multa vnde. Et similiter possumus dicere quod cognoscere practica speculatio, & quicquid indignitatis & imperfectionis est in modo cognoscendi creature, remoueri debet a modo cognoscendi & intelligendi dei.

O
Qu. VII.
Argum.

Irca septimus arguitur, quod intellectus dei sit discursivus. Primo sic. Intellectus comprehendens consequentias illationem ex antecedente, discursivus est. Ex hoc enim dicitur intellectus discursivus quod ab antecedente discurreat ad consequentias. intellectus dei est huiusmodi. Non enim ignorat vias & modos argumentationis, quia hoc est de numero scibilium, & ipse nouit omne scibile: ut infra dicetur ergo &c. Secundo sic. Ille intellectus est discursivus qui non nisi ratione media cuncta disponit & ordinat. Hic enim est discursus intellectus: per mediū rationabiliter disponere & ordinare ultima. dei intellectus est huiusmodi, quia oīa rationabiliter agit, & nihil a causa. ergo &c. In contrarium est, quoniam in omni discursu intellectus, est ordo cognitorum secundum prius & posterius: & primo cognito non simul notum est secundum: sed ex notitia primi per mediū acquiritur notitia secundi. In deo autem non est ordo cognitorum: sed simul in uno cognito quod est simplicissima eius essentia, omnia cognoscuntur: ut iam dictum est. ergo &c.

In oppositiō.

P
Responsio.

Dicendum ad hoc, quod eadem ratione ponendum est quod dei intellectus non sit discursivus: quia iā positum est quod non sit compositionis vel diuisivus: quia scilicet simul (ut procedit ultima ratio) in eodem simplici oīam notitiam capit absque omni collatione prioris cogniti ad posterius cognitum, & seorsum cognitio prioris absque posteriori. Hoc enim facit discursus in intellectu creato: quia posterior non cognoscit in priori, nisi in posteriori quod actu non explicatur nisi per discursum. Et hoc per duplum discursum, secundum quod iuxta duo genera intelligibiliū duplex est modus discurrendi a priori in posteriori. Sunt enim quaedam intelligibilia incompleta, quorum est simplex intelligentia, & sunt quedam composta, quorum est compositionis & diuisio intellectus. In primis enim fit discursus intelligendo divers

Ar.XXXVI.Qu.VII.Fo.CCXXXIX.

sa vnū post aliud, non omnia simul in vno:quia non nisi de vno simul informat conceptū creatus intellectus,nec conuertere potest se ad plura vt plura,in quoctigz statu fuerit, siue intellectus humanus siue angelicus,sicut in propriis locis declarandū est,& hoc siue sunt re diuersa: vt sunt substātia & accidēs,siue eadē vt gen⁹ & differētia in specie.Intelligēdo em⁹ quid est homo,non ex hoc ipso intelligimus quęctigz ei insunt,siue accidentaliter: vt accidētia propria & cōmūnia: imo necesse ē succedere de eo qđ quid est i accidētib⁹,post cōceptū de eo qđ quid est in substātiis:siue substantialiter,vt sunt genera & differētia . Dico secūdū proprios cōceptus quos seorsum nata sunt causare de se in actu:immo post conceptum eius qđ quid est de specie necesse est succedere cōceptū eius qđ quid est de animali & rationali:quia conceptus eorū nō sunt nisi quasi in potentia in conceptu eius qđ quid est de homine . Et p̄cedet discursus iste necessario intellectum componentem & diuidentem : quia intellectus componere vel diuide-re non potest,nisi seorsum intellecta: vt simplicia.Iste autē discursus in intellectu diuino omni no esse non potest:quia sua essentia est ratio & veritas oīm aliarū essentiarū,substātiarū scilicet & accidentium:& ideo suam essentiam intelligendo,simul omnem aliam intelligit: propter qđ cōpositionem vel diuisionem simplicium in se facere non poterit:sed in sua essentia perfectissime scit quicquid est in potentia sua & totius creaturę.& sic necesse est eum scire etiā formatio nem omnium enunciabiliū,non per modū compositionis & diuisionis enunciabilium:sed p̄ mo dum intelligētiē simplicium:quēadmodum materialia scit immaterialiter, & operabilia specu-labiliter,& multa vniiformiter,sicut dictū est supra.In illis autē quorum intelligentia est com-positio & diuisio,fit discursus intelligendo diuersas conditiones vnam post aliam:quia non in-telligit posterius,nisi per medium connectens posterius priori : per qđ quidem medium intellectus facit collationem prioris ad posterius.& sic per noticiā prioris acquirit noticiā posterio-ris,non solū posterius cognoscit post prius.Et iste appellat discursus ratiocinatius, & est pro-prius hominibus in vita ista,& non conuenit deo,nec etiam beatis:quia beati ex hoc q̄ intelligūt & cōsiderant principia,etsi non intelligūt simul conclusiones & media:immo post cōceptū principiorum necesse habet formare conceptum conclusionū & mediorum,iuxta modum iam dicti discursus: quia si intellectus creatus nō potest simul formare diuersos cōceptus incomple-xos,multo minus nec diuersos cōplexos:Intelligūt tamen media in principiis suis intellectis,& in vtrisqz prius intellectis cōclusiones,p̄ q̄ quidē media cōclusiones natę sunt a nobis cognosci p̄ discursum ex principiis.Sed quādo illo modo cognoscuntur cōclusiones in principiis & in me-diis, non oportet intellectis principiis aliquo discursu ratiocinatio ad cōclusiones procedere, Deus autē(vt dictum est)etsi intelligat complexa & enunciationes, nō tñ modo cōplexionali & enūciabili.Iste autē discursus nō procedit per enunciationes modo enūciabili conceptas: sed tū intelligit complexiones enunciationū modo nō cōplexionali,&nō enūciabili,tunc intelligit media & cōclusiones in principiis,nō cōclusiones p̄ media ex principiis,neq̄ intelligit vnū eorū post aliud,ad modum quo intelligit incomplexa in eis qđ quid est circa creaturas,intelligendo simplicem suam essentiam.quę se habet ad alia in cognoscendo nō sicut principiū ad conclu-siones: sed potius sicut species ad cognita.Vnde sicut in cognoscēdo rem per suam speciem nō fit discursus a specie ad rem cognitam per ipsam:fic cognoscendo diuinam essentiam non fit discursus ab ipsa ad cognoscendū alia per ipsam:sed in ipsa fine omni discursu cognoscuntur, & tamen tanq̄ vere causata ab ipsa:quia ipsa est species causans res,nō causata a rebus. Et per hunc modū oīa nuda sunt & aperta oculis eius:vt dicitur Heb.iiii.Nec oportet ei aliqua ratio cinando denudare,& clave rationis portam cognitiōis ei aperire. Omnia enim sunt ei nota ve-rius q̄ nobis prima principia: quę nobis sunt tanq̄ ianua in domo:vt dicitur secūdū metaphy-sicē.Que nota sunt oībus,vt dicit ibi Cōmen.Qibus imprimitur clavis rationis:vt per eorū apertōnem nobis pateant conclusiones tanq̄ secreta domus.Vnde tali discursu solum vtitur homines in hac vita.In qua p̄pterea nō sunt p̄prie intelligibiles:sed rationales,in principiis sc̄a licet nō cōcipiētes principiata nisi i potētia , ita q̄ seorsum oportet hoīem formare cōplexiones principiorum mediorum & conclusionum vnam post alteram , & per media conclusiones ex principiis intelligere. Et tangit istos duos modos cognitionis complexorum quo ad discus-sum & non discursum ratiocinatum,vtrobīgz tamen existente priori discursu,Philosophus in principio posteriorum,vbi dicit.Omne quidem affirmare vel negare verum est.Non simili-tet autem vniquodqz horum nobis manifestū est.Est em⁹ quędā cognoscere alia prius cognos-centē:quorūdā autē simul accipere noticiā.Et est primus modus in cōclusionib⁹ q̄ cognoscū-tur per media ex principiis prius cognitis. Secūdus autē est cōplexorū sibi inuicē immediatorum

Bumne

quorum notitiam dicit simul accipere, nō quin conceptus unus formatur post alterū: sed quia nullum medium intercidit, per quod unum cognoscitur ex altero: sed unum immediate cognoscitur in altero cognito. & non restat nisi ut id quod in altero implicatum est, in quo intelligitur in potentia, explicetur, & secundū se intelligat in actu. Ut enim dicit ibidem, quorūdā cōmuni modo disciplina est, & non per medium ultimum cognoscitur: sed simul inducens cognovit, ut est cognitio propositionum singularium in universalibus propositionibus. q̄ enim omnis triangulus habet duobus rectis equalibus, præscit homo. q̄ vero hic qui est in semicirculo sit huiusmodi, simul inducens cognoscit, & antequam inducit explicando per syllogismum logicum, sic quidem scit, scilicet in potentia. Simpliciter autem non scit, scilicet in actu. Per hunc enim modum oīs ratiocinativa cognitione, siue fit syllogismo demonstratio faciente scire p̄ causā: siue syllogismo logico explicante solum quod in medio est implicitum, aliquid habet de potentia, & aliquid de actu. Et est causata in cognoscēte cognitione illa quae est in actu. Dei autem cognitione omnino est actu & in causata, & nullo modo in potentia aut causata: ut infra videbitur. Propter quod clarum est, q̄ talis intellectus, discursivus. L'omnino intellectui diuino repugnat, immo statim & simul intelligit omnia sine omni discursu, multo amplius q̄ nos intelligamus aliquid primorum principiorum intelligibilium: & est ei intellectus suus semper naturalis & in actu: & nullo modo accidet talis procedere de potentia in actu: ut infra videbitur. Unde in intellectu diuinū simplicē reducitur oīs intellectus creature discursivus, aut ratiocinativa: quēadmodum omnis aliis motus reducitur in ipsum tanq̄ in motorem primum: ut sicut in ipsum tanq̄ in omnino immobile stat omnis motus, & reducitur: sic intellectum simplicem ipsius fixum & semper in actu existentem reducitur omnis intellectus discursivus: ut cōpositivus mobilis, & de potentia transiens in actu.

V Illud enim perfectionis natura est: istud vero imperfectionis: & quod perfectionis est semper deo attribuendum est, secundum prædeterminata. Et per hunc modum gradus est & ordo in intelligentibus sicut in aliis. Nam homo infimum est intelligentium, deus vero supremum, & angelus medium. Hominis autem infimum in quantum est intelligens, ratio est: qua ratiocinatio discurrit, & notitia sibi acquirit: qua proprie differt ab angelo, & est infra ipsum: quia ipse ratiocinando discursivus non est: ut dictum est: sed solum intellectualis sine discursu ratiocinatio intelligendo quęcūq̄ intelligit. In quo conuenit cū eo homo, in quantum supremum in eo intelligibilitas est, qua etiam hic cognoscit sine discursu ratiocinatio intelligendo prima principia: sed ambo intelligent intellectualiter diuersa secundum discursum primo modo dictum. Deus autem pure intellectualis est omnis, sine omni ratione discursus simul & perfecte intelligendo iuxta illud quod dicit Augu. de trini. Deus nō particulatim vel sigillatim oīa videt vel alternatè conspectu hinc inde & inde huc: sed omnia simul videt. Et Auicen. ix. meta. Intelligit non intellectu procedente de potentia ad effectū: nec intellectu qui mouetur devno intellectu irrationali: sed ipse est intelligens omnia ut unum simul.

V **Ad primum in oppositum**, q̄ intellectus dei comprehendit cōsequentis illationem ex antecedente, quod non est nisi per discursum: Dicendum q̄ sicut scire & comprehender aliquia in practicis contingit vel per prudentiam vel per experientiam, secundū q̄ Iesus proficiebat sapientia, & erate, & gratia apud deum & homines: quod non fecit prudentia: sed solum experientia: q̄ crevit procedente erate. Propter quod interposuit euāgelistā. Io. i. Et erate: ut dicit Ambro. Cōsimiliter contingit aliquid cōprehendere intellectu in pure speculativis, vel quod agitur operatione speculativa intellectus, & modū agendi pura speculazione sine omni huiusmodi actionis exercitio comtemplando, vel operatione intellectus speculativa id quod agit exercendo. Hoc secundo modo intellectus comprehendens cōsequētis illationē ex antecedente non est nisi discursivus, quia ipse sua actione intellectuali speculativa huiusmodi illationem operatur: ab uno scilicet considerato in aliud: ut a principio ad conclusionem: vel ab antecedente ad consequens via ratiocinativa transcurrendo, & per eam ipsum consequens cognoscendo. Et sic intellectus dei nullo modo cōprehendit illationē cōsequētis alicuius ex antecedente: nec consequēs cognoscit sic ex antecedente: ut dictum est. Comprehēdit eam tamen primo modo, inspiciendo scilicet qualiter cōclusio sequitur ex premisiis, & consequens ex antecedente: non hoc operando & explicando per syllogismū: sed totū simul considerando. Quę quidē consideratio sit non arguedo vel ratiocinando: sed de ratione & modo arguendi atq̄ ratiocinandi iudicādo, sicut & scit enūcationū cōpositionē & diuisionē nō diuidēdo & cōponēdo: sed modū cōponēdi & diuidēdi iudicādo, & speculādo q̄s cōueniēs fit & quis in cōueniēs. Et p̄ hūc modū deus nouit oīes ēnum.

Artic. XXXVII. Quest. I. Fo. CCXL.

elationes & complexiones, & omnes syllogismos & collationes; & habet perfectissime artē enūciationes constituendi & syllogizandi, qua iudicat de arte nostra enūciandi & syllogizandi nō cōponendo enūciationem, non syllogizando discurrēs, quēadmodum nos facimus: ita q̄ artem nostram enūciandi vel syllogizandi in actu habere nō possumus, neq; de ea iudicare nisi enūciando & syllogizādo, nec similiter ipsam nobis acquirere, neq; eam alteri docere. Sed de hoc debet esse amplior sermo loquēdo quomodo deus habeat scientiam complexerū. Ad secundum q̄ deus ratione media hoc est rationabiliter & per rationē cuncta disponit & ordinat: dicendū per iā dicta, q̄ p rationē cōtingit aliqua disponere duplīt, vel in operis exercitio ipsam rationē p tractādo īrreluctualiter ad aliud: vel ipsā rationē & illud aliud simplici intuitu speculatiōis cōcernēdo. Disponēs aliqua fm rationē primo mō, necessario vt̄ discursu, & ratiocinat practico syllogismo. sed sic deus nūhil disponit & ordinat p rationē: sed solū modo secūdo: vt pater ex dīctis. Et ita sicut deus intelligēdo suam essentiam simplicē intelligit essentias oīm aliorum: sic & intelligit omnes rationes & modos operandi & ipsa operata a quibusculq; & sic intelligit per es- sentiam suā omnes enūciationes, & omnes syllogismos, artem enūciandi & artē syllogizandi, & sic arte sua syllogizandi omnia rationabiliter agit. Et debet eum imitari vir prudens in quantum potest: vt scdm artem illius syllogizandi pure speculatiūam regulet artem suam syllogizandi & practicam & speculatiūam, regulas hauriendo & speculandorum & operandorū. Secundum enim q̄ supra determinatum est, in relleetus eius pure speculatiūus est, & nullo modo practicus nisi per accidens.

Z
Ad secundū

Arti. XXXVII. de ratione habitus in generali in deo.

Articū.
XXXVII

Iso de eo qđ se habet in diuina intelligentia per modum obiecti, cuiusmodi ē ipsa diuina veritas, & similiter de eo qđ se habet in ipsa per modum potentie: vt est diuinus intellectus: Sequitur de eo qđ se habet in ea per modum habitus, vt scilicet est ipsa diuina scientia. Et circa hoc queruntur duo.

Primum: de ratione habitus in deo generaliter.

Secundum: specialiter de ratione habitus scientie.

Circa primum queruntur duo.

Primum: vtrum in deo sit ponere rationem habitus.

Secundum: vtrum in eo sit ponere rationes omnium habituum in-
tellectualium.

Ireā primum arguitur, q̄ in deo non sit ponere rationem habitus. Primo sic: Habitū medium est inter potentiam & actum qui per ipsum elicitur de potētia, & ita est quasi imperfectū quid respectu actus, nulla autē ratio imperfectiōis in deo poni debet: scdm prēdeterminata. ergo &c. Secundo sic: Habitū est perfectio potentie eius in quo est, in deo autem potētia non perficitur per habitum: quia in eo nihil est perfectibile: sed totum perfectū est quicquid in eo est. ergo &c. Tertio sic: Sicut se habet in deo essentia ad esse, sic se ha-
bet scientia ad scire, & sapientia ad sapere, & cetera quae in deo videntur se habere per modum habitus respectu suorum actuum. sed essentia dei respectu esse non se habet in ratione habitus: quia ratio esse prima est in omnibus diuinis rationib; etiam respectu essentię: vt supra determinatum est. Ratio autem habitus secundum rationem intelligendi semper prima est respectu rationis actus ad quē est. ergo scientia, sapientia, & huiusmodi in deo non habet rationem habitus, quare nec alia: quia ista maxime habent rationem habitus in deo. Quarto sic: Sicut se habet esse in deo ad essentiam, sic scire ad scientiam, sapere ad sapientiam, & sic de ceteris. ergo permutatim, sicut scire, sapere, & ceterę actiones diuinę se habent ad esse, sic scientia, sapientia, & cetera huiusmodi, quę videntur in deo habere rationem habituum, se habent ad essentiam sed omnes actiones ille se habent ad esse dei, q̄ sunt quedam rationes ipsius esse: quia reductuntur ad esse. Intelligere enim in deo, est ipsi esse, & sic de aliis actibus. ergo scientia, sapientia, & huiusmodi sunt quedā rationes ipsius essentię, & reducunt ad ipsam. sed ratio essentię non est ratio habitus. ergo &c. In contrarium est, qm̄ habitus est perfectio potentie qua faciliter & expedit potest quis in opus. qui ergo expeditissime potest in opus & facillime, maxime debet dici ha-
bere habitus, deus est huiusmodi. ergo &c.

A
Quest. II.
Arg. 4.

2

3

In opposit.

Summe

- B Responso. **C** Dicendū ad hoc secūdum p̄determinata, q̄ illud qđ est perfectionis & dignitas simpliciter, semper in deo ponendū est. Nunc autē cum habitus est perfectio potētię respectu actus egredientis a potētiā, & perfectionis simpliciter est in actione, q̄ egrediatur de potētiā p̄ habitum: quia agere ex habitu semp in vnoquoq; melius est & perfectius q̄ non agere ex habitu: quia habitus ratione qua habitus est, semp promptitudinē & expeditionē ponit in eliciendo actum: vt procedit vltimū argumentū, & hoc in vnoquoq; agente semp melius est ipsum q̄ non ipm: Idcirco simpliciter ponēdī sunt habitus in deo ex hoc circa actus qui in deo sunt, quorum perfectio est in creaturis, a quibus fit attributio eorū quę sunt dignitatis ad deū. Quicquid em̄ in creaturis inuenitur qđ est simpliciter melius & dignius ipsum q̄ non ipm, deo est attribuēdū, modo tñ supereminēti & alia ratione q̄ inuenit in creaturis: vt sit re id qđ ipsa diuina eētia, differēs ab ea sola ratione. Vnde sicut in deo ponimus potētiā ad actum intelligēdī intel lectū, sic ponimus habitū notitię in ipso ad expedite eliciendū, re tñ eūdē cū ipsa potētiā & substatia: vt quēadmodū ipsa substatia dicit̄ potentia inquantū respicit actū vt eius elicitiū sim pliciter: sic dicit̄ habitus in potētiā inquantū respicit actum vt expedite elicitiū. & sicut de isto, sic & de aliis quę perfectionem notant simpliciter respectu actus.
- C Ad primū in oppositum, q̄ habitus est medium inter potentiam & actum &c. Dicendū q̄ verū est nō vt differēs in deo scdm rem ab vtroq; sicut differt in creaturis: sed scdm rationē solum. Vbi autē differt scdm rem, verum est q̄ habet rationē imperfecti: quia talis habitus q̄tum est de se potest distare ab actu, & est res per habitū tamē similis dormienti. Propter qđ felicitatē quę debet esse in nobis bonū perfectissimū, non ponit Phus fm habitum: sed scdm actum. Vbi vero differt ab actu sola ratione, habet rationem perfecti sicut & actus. **D** De ratione em̄ talis habitus est: vt sit semp in actu: sicut ē & de ratiōe actus vt sit semper ex habitu. **E** Per idēm patet ad secundū: dicendo q̄ in deo potētiā perficitur per habitū scdm rationē intelligēdī tñ: vt differens sola ratione ab illa. Tale perfectibile secundū rem est semper perfectum, & nihil imperfectionis ponit: quia eius perfectibilitas est non vt distet a perfectione, neq; potēs distare, scilicet posse distare, quod omnino imperfectionis est, sicut cōtingit in creaturis vbi re sunt diuersa: sed est eius perfectibilitas: vt semper sit in distans a sua perfectione quę est habitus, sicut est habitus q̄ sit semper in distans a suo actu, quod omnino est perfectionis. **F** Ad tertium q̄ ratio esse prima est respectu ratiōis essentię: ergo essentia non est vt habitus respectu esse &c. Dicendū ad hoc: q̄ licet deus non sit nisi actus purus & esse quoddā: vt supra determinatū est & ideo quicquid est in deo actus est, & ad esse dei purū habet reducī: sicut ex illo scdm rationē intelligēdī habet educi: Alia tamen ratio act⁹ & alia importat per qđā quę intelliguntur in deo, q̄ per alia, & aliter habet in esse diuīnū quedam eorū reducī q̄ alia, & pertinet primū ad dissolutionē huīus tertię rationis: secundū ad dissolutionē vltimē. Circa primū igitur sciendū q̄ licet omnia quę sunt in deo, vere actus sunt: cū tñ actus significatur dupliciter, vel vt habitus, vel vt agere, & vtroq; modo vel vt primus, vel vt secundus: Verbi gratia in creaturis actus primus vt habitus anima est: actus secundus vt habitus scientia est in anima: actus primus vt agere, est esse procedens ab anima: actus secundus vt agere est scire seu intelligere procedens ex scientia: in deo ergo vt in ipso ponatur perfectio scdm oēm rationem actus, quedā significatur & intelliguntur in ipso sicut actus primus vt habitus, quēadmodū essentia & vita: qđā si cur actus secundus vt habitus, sicut sapiētia, scientia: quedam sicut actus primus vt agere: sicut esse & viuere: quedam sicut actus secundus vt agere, sicut scire & intelligere, & huiusmodi. In quibus sciēdū q̄ nō sicut se habet adiuvicē in deo actus primi vt habitus & vt agere. sc̄entia & eē, vita & viuere, sicut se habet adiuvicē actus secundi vt habit⁹ & vt agere. sc̄ientia & scire seu intelligere: vt supponit argumētū: sed multo aliter. Qm̄ in deo illi actus primi ab eadē ratione imponuntur: differūt autē fm modū significādi dictionis. Esse em̄ & essentia, viuere & vita, non differūt in deo nisi sicut currere & cursus: vt expositum est supra: licet in creaturis a diuersis rebus aut intentionibus imponuntur essentia & esse: vt supra habitum est. Actus vero secundi in deo a diuersis rationibus imponuntur: quemadmodum in creaturis imponuntur a diuersis rebus. Non enim se habet scientia ad scire sicut cursus ad currere: sed sicut ars currendi in currende ad ipsum currere. Et ideo licet in deo prior est ratio essendi secundum modū significandi importatum per esse, q̄ scdm modum significatiū per essentiā: quia ille modus importat maiorem actualitatē vt dictū est supra: & non potest se habere essentia in deo per modū elicientis actum essendi, nec esse dei potest se habere per modū eliciti, sed omnino primi, sicut se habet in

Art. XXXVII. Quest. II. Fo. CCXLI.

creaturis: in quibus ratio essentiae precedit rationem esse, ut habitum est supra: & hoc propter iden-
titatem rationis a qua imponuntur nomen essentiae & esse in deo, & diuersitatis rerum aut intentionum a quibus imponuntur nomen essentiae & esse in creaturis. In deo enim prior est ratio scientiae q̄ scire: quia scire eo q̄ habet rationem actus secundi ut agere, se habet per modum elicitum: & ita respi-
cit secundum modum intelligendi ut procedes id a quo elicit q̄d habet scilicet rationem potentiae inquantum significatur ut principium eliciendi principale, & rationem habitus inquantum signifi-
catur ut dispositio in illo ad expedite eliciendum. Per hoc patet in parte ad ultimum, qm fal-
sum est qd in maiori ppositione assumitur: sicut se habet esse ad essentiam: sic scire ad scientiam.
G
Licet em̄ aliquo modo vera esset comparatio in creaturis: quia esse procedit essentiam: non tamen in deo: quia modus esse procedit modum essentiae. Et ideo nō sequitur commutata proportio ne q̄ processus vltior: q̄ sicut se habet scire ad esse: & scientia ad essentiam. Falsum etiam assumi-
tur in processu ultimo: cum dicitur q̄ scire reducitur ad esse: sicut ratio quadam ipsius esse. Immo
alia est ratio omnino ipsius esse: & alia omnium actuum secundorum in ipso ut agere: sicut & alia
est ratio scientiae in deo q̄ essentiae. Vnde nō se habent actus ut agere secundi, sicut scire, velle, & hu-
iūmodi in deo adesse: sicut se habet vivere ad esse: neq̄ actus secundi ut habitus, sicut sapientia, sci-
entia, & huiusmodi in deo ad essentiam: sicut se habet vita ad essentiam, qm in deo ab eadem ratione secun-
dum diuersum modum eiusdem esse & essentiae imponuntur esse & vivere, essentia & vita: omni-
no autem a diuersis rationibus imponuntur in deo esse & scire, essentia & scientia, ut dictum est.
Vnde scire non reducitur ad esse sicut ratio quadam ipsius esse: quēadmodum reducat vivere ad
esse: sed solum sicut ratio posterior ad priorem: similiter nec scientia ad essentiam tanq̄ ratio qua-
dam ipsius: quemadmodum ad ipsam reducitur vita: sed scire & omnis actus secundus ut agere,
reducitur ad esse: & similiter scientia & omnis actus secundus ut habitus, reducitur ad es-
sentiam, tanq̄ ad prima principia seu fundamenta eorum ad quae habent reduci secundum nos-
stram rationem intelligendi. Et sit ista reductio secundum duas coordinationes, reducendo quęcū
q̄ in deo significant per modum agere, ad esse, tanq̄ ad primum in genere ipsorum: & quęcū si
gnificant per modum habitus, ad essentiam, tanq̄ ad primum in genere ipsorum. ut secundi hoc actio-
nes diuinæ significatas per modū agere respectu creaturarum, ut creare, gubernare, & huius, redu-
camus ad actiones personales quae sunt generare, spirare: & illas ad actiones essentiales q̄ sunt ve-
lle, & intelligere: & illas ad actiones primas q̄ sunt vivere & esse: & etiā ipm vivere ad eē. Alia simili-
ter quęcū in deo significant per modum habitus, consimiliter reducuntur in essentiam & vi-
tam: & etiam ipsa vita ad essentiam. Quare cum essentia reducitur ad esse tanq̄ ad primum sim-
plissimum sub perfectissima ratione deū representans, mediante etiā essentia reducitur ad esse quę
cūq̄ reducuntur ad essentiam: & sic vniuersaliter quęcū in deo considerantur, ad esse eius ha-
bent reduci. Est & aliud modus reducendi omnia illa i diuinum esse secundum unam coordinatio-
nem, iuxta modum & ordinem quē habent iuxta rationem conceptus nostri ab ipso educi: ut pri-
mus sit esse: & inde p ordinē essentia: vivere: vita: veritas: potentia: intellectus: scientia: intelligere:
se scire: bonitas: voluntas: amor: velle: generare: spirare: creare: gubernare,

Ircā scdm arguit q̄ in deo nō sit ponere plures habit⁹ intellectuales, Prio sic. Plus
res habit⁹ intellectuales & diuersi, plures & diuersos ponunt modos cognoscendi &
sciendi: ga diuersi habit⁹ sūt principia diuersorum actuum: & ad eūdē actū & modū intel-
ligendi non est ponere diuersos habitus. Sed in deo unus est & simplex modus in
telligendi & simplex notitia: sicut est & ipsa simplex essentia. ergo &c. Secun-
do sic. habitus intellectuales diuersi non sunt nisi diuersorum obiectorum: ga po-
tentia distinguntur per actus, & actus per obiecta. secundum Philosophum se-
cundo de anima. Sed in dei intelligentia non est nisi obiectum intellectum, scilicet eius essentia, ut i-
sta dicetur. ergo &c. In contrarium est id qd dicit Dionys. de di. no. lib. primo capite. loquens
de dei cognitione. In quo (inquit) omnes fines omnium cognitionum superarcane autem consti-
tuti sunt. Et omnī quidem essentialium cognitionum & virtutū summitates & omnes superessen-
tialiter præambit seipso, non sunt autem fines omnium cognitionum & summitates simul & pre-
ambit, nisi per habitus omnes intellectuales. ergo &c.

H Ad hoc dicendum generaliter secundum regulam superius traditam: q̄ quęcū Responso
q̄ inveniuntur in creaturis, & aliquam rationem perfectionis importat circa eas, si ex ratione sui
nominis nihil imperfectionis importat per quam derogent diuinae perfectioni: q̄q̄ ex natura

H
Quest. II.
Arg.

Summe

rei secundum quā sunt in creaturis, aliquid imperfectionis habent, deo sunt attribuenda: sed sub ratione eminentiori q̄ inueniantur in creaturis, amota omni ratione imperfectionis. Nunc autem in qngi habitibus intellectualibus q̄ sunt prudentia, ars, scientia, intellectus, sapientia, ita est q̄ oīnes quantum est de ratione sui nominis, a notitia simpliciter imponuntur: & differunt secundum materiam circa quā sunt. Qm̄ vt dicit Commen. super principium. vi. Ethico. cognitio cognitis assimilatur, secundum veridicam enim cognitionem vt se haber res: oportet cognoscere ipam. Vnde distinguit ibi Philosophus prudentiam & artem, q̄ sunt circa contingentia & possibilia alter se habere: vt sunt agibilia in moralibus, circa quā est prudentia: & facibilia in artificialibus, circa q̄ est ars. Scientia vero & intellectus & sapientia sunt circa necessaria, quā impossibile est alter se habere. Sed sapientia est de ceteris & superioribus vt de primis principiis: vt expressius dicit in primo metaph. & similiter Augustinus. xliii. de tri. & xv. Scientia vero & intellectus de temporalib⁹ & inferioribus. Sed intellectus est habitus principiorum proximorum: scientia vero conclusionum vt expressius dicit Philosoph⁹ in lib. poster. Quia igitur omnes habitus intellectuales a ratione notitiae secundum nomen suum imponuntur, & solum sunt diuersi secundum diuersitatem rerum de quibus est notitia: Ratio autem notitiae simpliciter, perfectionis est simpliciter: ita q̄ si alijs eorum habet in se aliquid imperfectionis in nobis: hoc est de ratione eius de quo est: quia nostra notitia formatur secundum naturam cognitorum: Deus autem omnium cognitionē habet quaevis per illos habitus possunt cognosci. nihil enim vt dicit Diony. de di. no. c. vii. effugit diuinam scientiam, & non cognoscit ea per res ipsas, & secundum conditiones ipsarum rerum: sed secundum conditio nem naturæ sua. secundum q̄ dicit ibidem. Diuinus animus omnia continet, omnibus remota scie tia iuxta omnium cām in seipso omnium scientiam p̄zambiens. & infra. Non secundum speciem singula contemplans, sed secundum vnam causā circūstanciam oīa sciens. & ifra. Semet ergo diuina sapientia cognoscendo, cognoscit omnia immaterialiter materialia, & nō partite partita, & multa vñite. Omnes igitur habitus intellectuales in deo ponimus non re differentes sicut differunt in nobis: sed sola ratione ex respectu quodam ad ipsa diuersa scita: & vniuntur in vna simplicē notitia scientiae qua se nouit, secundum q̄ dicit Diony. ibidem. Nō igitur deus propriam habet sui scientiam, alteram communem existentia omnia comprehendentem. Existentia cognoscit nō scie tia existentium, sed ipsa sua: que proprie sapientia nominanda est vt est sui ipsius: quia seipsum p̄ se & in se obiective solummodo cognoscit: & non alia nisi vt est principium eorum & causa, vt infra dicitur. Deus autem ipse (vt dicit Philosophus primo metaph.) & causarū & omnium principiū est quoddam. Et (vt dicit in eodē) illa scientia quā est principiorum & causarum specula tivā, sapientia debet dici. Vnde quia metaphysica quā tractat Philosophus: est principaliter de pri mo omnīū principio qđ deus est, & ipse seipsum solus aut maxime cognoscit: secundū q̄ dicit Dio ny. vbi supra. Ois humana deliberatio error est iudicata ad pondus diuinarū & perfectissimarū intelligentiarum: Ideo dicit Philosophus in eodem, q̄ talēm scientiam aut solus aut maxime de⁹ ha ber: vt secundum hoc solus deus vere sapiens est dicendus. dicoente Apostolo Roma. vltimo. Co gniti soli sapienti deo. Et sic propriissime & verissime secundum omnem rationem sapientię notitia dei sapientia dici debet inquantū se solū cognoscit: & inquantū seipsum cognoscendo in se & per se cognoscit alia a se secundum diuersitatem illorum, sua notitia proprie dicitur scientia, intel lectus, ars, aut prudētia: quae secundum vsum communem scie tia nominatur: vt nomine scientiae communiter accepte intelligentur illi quatuor habitus. Secundum hunc enim modum distinguit August. Scientiam contra sapientiam. xv. de trini. & secundum hoc loquitur Apostolus cum dicit Col. ii. In quo sunt omnes thesauri sapientiae & scientiarū absconditi. Scientia pprie dicta vere est in deo inquantum habet conclusionum cognitionem: non tamen secundum illam rationem imperfectionis qua cognoscuntur a nobis per deductionem ex principiis propriis & proximis, aut qua con gnosuntur ab angelis cognitione naturali in ipsis principiis: et si absq̄ discursu: sed modo su pereminenti & simplici intuitu. Et ideo scientia eius non est similis scientiæ nostræ: vt dicit Rabi Moy. Propter quod dicit Diony. q̄ diuinus animus omnia continet omnibus remota scien tia: & propheta in Psal. Mirabilis facta est scientia tua ex me. Similiter & intellectus proprius est in deo inquantum habet cognitionem principiorum: non tamen secundum illum modum imperfectionis quo cognoscuntur a nobis & angelis, scilicet in cognoscendo terminos: sed modo emi nenti simplici intuitione sua scientia: & ideo intellectu dissimili intellectui nostro, sicut dia cum est de scientia. Et ideo dicitur Iob vigesimo octavo. Quis est locus intelligentiæ? nescit ho mo pretium eius. & ibidem duodecimo. Ipse habet consilium & intelligentiam. Prudentia ve ro & ars cum sint propria ratio agibilium & facibilium, vt determinat Philosophus sexto

k

L

Art. XXXVII. Quest. II. f. CCXLII.

Etsi in diuino autem intellectu est ratio omnium agibilium & factibilium tam a seipso quam a quacumque creatura: secundumque de factibilibus a se, dicitur Sap. ix. Est tecum sapientia tua quae nouit opera tua: que & affuit tunc cum orbem terrarum faceres: & sciebat quod placitum esset oculis tuis: & quod directum in preceptis tuis. Et de factibilibus a nobis, dicit Sap. viii. Si sensus operatur, quis horum que sunt magis quam illa est artifex? De agibilibus autem a nobis simul & de factibilibus a nobis dicit vbi supra Sap. ix. Tu elegisti me regem populo tuo: & iudicem filiorum tuorum: & dixisti aedificare templum & altare. Tecum est sapientia: mitte illam ut mecum sit & mecum laborer. Scit enim omnia illa & intelligit: & deducet me in operibus meis sobrie: & erunt opera mea accepta: & disponam populum tuum recte. Unde dicit Augustinus in tertio lib. de trini. Nihil fit visibiliter & sensibiliter quod non de interiori inuisibili atque intelligibili aula summi imperatoris aut iubetur aut permittitur secundum dum ineffabilem iustitiam premiorum atque poenarum, gratiarum & retributionum, in ista totius creaturæ amplissima quadam immensaque republica. Oportet igitur quod in deo ponamus prudentiam & artem. Prudentiam, secundum quod nouit agibilia saltem a nobis & a se (siqua sunt illa) secundum quod infra patebit in quaestione de habitibus moralibus an sint in deo. De prudentia eius secundum quod est recta ratio agibilium a nobis, dicitur Sap. xviii. Nauigare cogitans fragilius lignum inueniat il lud artifex sapientia sua fabricauit: tu autem pater gubernas prudentiam. Quod glossa exponit de nauiclesia: quae (ut dicit) deum habet imperatorem & gubernatorem. Sed aduertendum quod prudentia quae est in nobis circa agibia: duplum rationem imperfectionis haberet: quae omnino a diuina prudentia est amouenda. Vna videlicet quod prudentia est recta ratio agibilium non nisi per actum consiliandi, inuestigando quid agendum sit & quid non, qualiter agendum & qualiter non: & sic de aliis circumstantiis operationum moralium: & post inuestigationem practice determinando quia aliquid agendum vel non agendum: & qualiter agendum & qualiter non agendum. Nunca autem diuina notitia non est sic inquisitoria: quia intellectus diuinus non est discursus, ut habitus est supra: & sic in eo de agendis non potest esse consilium: sed simplici conceptu iudicat de operandis: quae a nobis non nisi per consilium possent iudicari. & quo ad hoc, licet iproprie, consilium dicitur esse in deo, secundum quod dicitur in Psal. Consilium domini in aeternum manet. Alia vero est imperfectio in prudentia nostra: eo quod practice determinat operandum esse aliquid vel non operandum: & sic determinat voluntatem & ordinat ad unum aliquid. Quod non potest esse: licet aliqui hoc ponunt: quoniam omnis operatio diuinus intellectus, naturalis est. Vnde si quod operandum determinaret, naturaliter & necessario determinaret: nec posset aliter determinare. Quare cum voluntas determinata a ratione necessario sequitur ipsam. Deus necessario vellet quemque vellet. Sicut si voluntas nostra determinaret a ratione ut non posset ei contrariari, necessario vellet quemque vellet: nec esset voluntas dei libera aliquo modo: cum tamen voluntas nostra sequens determinationem rationis, aliquo modo libera esset: quia ratio nostra non de necessitate determinat quae determinant: quia agit per consilium: quod non facit diuina intelligentia. Propter quod prudenter in nobis circa operanda practica est: in deo autem non nisi speculativa: iuxta quod determinavit supra de intellectu diuino, quod solum & pure speculativus est & non praetonus. Consimiliter etiam rationem duplicitatis defectus habet in nobis ars. ipsa enim circa factibilia ex consilio determinat facienda: sicut prudentia agenda. Et ideo consimiliter ars diuina practica non est, sed pure speculativa, nec consiliativa nec determinativa agendorum: sicut neque est prudentia. Et ideo si deo omnes habitus speculativi ad sapientiam reducuntur: & sunt unus habitus re, differens sola ratione secundum materias circa quas speculatur: & ex thesauro sapientiae qua cognoscit seipsum secundum rationem habitus sapientiae, derivantur rationes aliorum habituum, quibus cognoscit alia a se. Et ideo dicit in Proverb. Tecum est sapientia quae nouit opera tua. Glossa. Intellige sub ratione scientiae, intellectus, prudentia, vel artis. Et propter illam identitatem sacra scriptura indifferenter circa deum vertitur scientia pro sapientia: & e contrario: & singula universaliter pro singulis.

¶ Ad primum obiectum, quod diversi habitus ponunt diversos modos cognoscendi: Dicendum quod verum est quando sunt diversi respectus ad diversas materias cognoscendas: ita quod eodem modo cognoscendi speculatio & simplici deus nouit quaecumque nouit, ut supra dictum est: & amplius infra dicetur. ¶ Ad secundum, quod in omni cognitione dei non est nisi unum obiectum, & non sunt diversi habitus nisi diversorum obiectorum: Dicendum quod est obiectum unum quod habet solum rationem unius cognoscibilis inquitum est unum: quem admodum est omnis obiectum quod est creatura: & est obiectum unum quod habet rationes omnia

M

N

O
Ad prius principiū

p
Ad secundum

Hil

Summe

cognoscibilium inquatum unum: cuiusmodi est obiectum increatum. Similiter distinguendum de diversitate habituum re vel ratione. Loquendo ergo de diversitate habituum re: illi non sunt circa idem obiectum re: & sic distinguunt habitus intellectuales secundum diuersa obiecta in nobis. Loqui dovero de diversitate habituum ratione sola, illi sunt circa idem re, ut est habens rationes diuersas, & sic distinguunt isti habitus in deo, ut patet ex dictis.

Articulus
xxviii.

Q.
Quaest.i.
Arg.1.

Equitur Art. XXXVIII, de habitu scientiae dei, circa quam queruntur duo.

Primum: utrum scientia dei sit universalis an particularis.

Secundum: utrum sit duplex, scilicet essentialis & personalis.

Ista primum arguitur quod scientia dei sit universalis. Primo sic. Scientia illa secundum quam maxime contingit scientie oia, universalis est, dicente Philosopho. Scire maxime omnia, habentem universalis scientiam necessarium est. Scientia dei est homini, ut patet ex predicti questione, & infra patet amplius, ergo &c. Secundo sic, illa scientia est universalis, qua cognoscuntur parti-

ta non proprie: & multa veliter: ga in solo velis sunt propria veliter: & non propria, scia dei est homini secundum Dionysium. Ut supra in pœ. qst. ergo &c. Quod sit particularis arguitur, quoniam illa scientia est particularis quae vnius aliquid ens habet obiectum, quoniam quod est obiectum scientiae ut est habitus in scientie, hoc est subiectum scientiae ut est tradita per modum doctrinæ, & in doctrinis illa scientia est particularis quod vnum aliquid ens habet ut subiectum, ut dicitur. 4. meta. & habitum est supra in questionibus de subiecto & velitate scientiae theologicae. Scientia dei solum habet vnum aliquid ens, scilicet essentia sua obiectum, ut infra determinabitur, ergo &c. Quod neque universalis neque particularis debeat dici, arguitur, quoniam scia dicitur velis propter obiectum, ga est vel. secundum quod scire Choriscum esse musicum est particularis: scire vero hominem esse musicum, est velis scia, ut dicitur primo posterius. Diuina essentia quae est sola obiectum diuinæ scientie, neque est universalis neque particularis, ut infra determinabitur, ergo &c.

R.
Resolq.

C Ad membra huius questionis possunt adduciri quedam rationes supra propositæ de universalitate scientie theologicae. Ex est intelligendum quod in hac questione & in oibus aliis sequentibus de scia dei, scia sumitur non pro uno habitu intellectuali: sed communiter per quolibet, & per sapientia & intellectu & arte & prudentia & scia proprie dicta. Secundum quod sacra scriptura vestrum singulis indifferenter per oibus, ut dictum est. Ad solutionem huius questionis reducenda sunt ad memoriam supra determinata in questione de velitate scientie theologicae, quoniam cum queritur de velitate scientie sive quod traditur per modum doctrinæ extra, siue quod latet in mente scientis per modum habitus, non intelligit questione de velitate per predicationem, quod considerat circa naturam & essentiæ rei predicabilis de pluribus: quod ad modum scia simpliciter dicitur velis velitate generis ad logicam, grammaticam, & ad alias sciencias. scia vero grammatica dicitur velis velitate speciei specialissimæ ad grammaticam Sortis & ad grammaticam Platonis. Hoc modo scia non dicitur velis nisi propter velitatē subiecti & obiecti, secundum quod scia naturalis dicitur velis ad scienciam celi & mundi: ga illa est de corde mobili simpliciter de corde mobili ad situ solum: & mobile simpliciter est genus ad mobile ad situ. Vnde quia diuina essentia quae est sola obiectum diuinæ scientie, non est velis neque particularis, ut infra videbitur, scia igitur quae est habitus in mente diuina nec est velis nec particularis. Sed quod ad modum ipsa diuina essentia vere singularis est & singularitas quodammodo, ut habitus est supra in questionibꝫ de unitate dei: scia diuina debet dici singularis proprie loquendo: & hoc secundum naturam singularitatis sui obiecti: quod ad modum in scientiis plenioris traditis per modum doctrinæ, quodammodo dicitur velis per predicationem propter velitatē subiecti: & quodammodo particularares propter particularitatē. Sed de isto modo velitatē non intelligit questione de velitate in scientiis. Sic enim non esset metaphysica velis: quia aut est de ente simpliciter ut de subiecto: aut de primo ente: quorum neutrum est vere velis per predicationem: & cum hoc etiam si non esset ut de subiecto nisi de primo ente, quod nullo modo habet rationem velis predicabilis, sicut aliquo modo habet ens: nihilominus esset scia velis, ut habitus est supra in questione de velitate theologicae scie. Immo ut ibi declaratur est scia tradita per modum doctrinæ dicitur velis propter velitatē seu generalitatem considerationis. Sic enim metaphysica dicitur velis: ga considerat de ente primo: & eius gratia de ente simpliciter & de omnibus partibus entis, secundum quod entes sunt: licet non secundum proprias rationes quibus sunt hec entia vel illa. Sic etiam ut ibidem declaratur est scia theologica maxime dicenda est velis: & magis quod metaphysica: ga descendit ad considerandum de toto ente & quilibet parte entis: non quia ens: sed quia tale ens: & hoc velis ad minima cuiuslibet entis: considerando & inspicioendo in seipso omnes rationes essentiae suæ & cuiuslibet entis generaliter. Vnde cum ut ibidem determinatum est) in hoc scientia theologica sequitur scienciam quae est in mente diuina, qua deus secundum

S

Ar.XXXVIII. Qu.I. et. II. f. CCXLIII.

cognoscendo seipso in seipso oia alia a se vñq ad minima cognoscir, vt infra declarabitur loquedo de tali vniuersalitate: dico q scientia dei verissime deber dici vñs, vt patet ex ibi declaratis.

Per hęc patet obiecta. Primū em & secundū procedūt de vñitate primo nō dicta. illa em facit maxime scire, quia est de primis principiis, & in illis quodammodo scit oia alia. secundū q dicit Philosophus primo metaphysic. Scire maxime est habenti vniuersalem sciētiā: hoc em modo scit quodammodo omnia subiecta: & hoc maxime in diuina scientia: qua in uno simplici cognoscitur omnia imptite & imaterialiter, qd appellat Diony. cognosci vñter. **P**er idē patet ad tertium q nō dicit scientia particularis propter subiectum vel obiectū: sed ppter illa ad quæ se extendit notitia subiecti vel obiecti.

Ira secundum arguit q in deo duplex sit scientia seu notitia, essentialis, & per sonalis. Primo sic, prater essentialiē sciā in deo ex qua elicitor actus intelligē, siue sciendi essentialis, quem supponit actus dividendi patris, vt infra diceretur est in deo notitia siue scientia concepta p intellectualē actionem cum vi diuina concepta in mente paterna quę est verbum, talis notitia non est nisi personalis, ergo &c. Secundo sic, sicut se habet amor ad sp̄ritū sanctū: sic se habet notitia siue sciētiā ad filium: qd sicut ille poedit p modū voluntariae operationis q conficit in amore, sic iste poedit p modū intellectualis operationis quæ cōsistit in scia siue notitia. Sed amor nō tam est essentialis oīis tribus psonis, sed etiā est psonalis ppri⁹ sp̄iritui sancto, ipse em amor est, q est nexus p̄fis & filii, q nō est amor essentialis q nex⁹ est triu psonarū iter sc. ergo &c. Tertio sic, sile cādū Aug. pater nō est sapiēs sapiētiā a se genita sed nō genita: qd nō eēt (vt videt) nisi in deo distinguueret duplex sapientia, una genita, alia nō genita: quarum una est psonalis, alia vero essentialis, ergo &c. In contrarium est, qm illud qd est cōe tribus psonis, & non conuenit vni potius q aliis nisi p appropriationem, nō est nisi essentialis: quia appropriatum nō est ppriū, vt infra patet. Scientia siue notitia in deo est de appropriateis filio, vt patet infra, ergo &c.

Dicendum ad hoc secundum dicta superius in consimili questione de veritate dei **Respoſio**, q non distinguitur aliquid penes essentialē & psonale, nisi quia alia & alia ratione conuenit psonae & essentiæ: secundū q res & vnitas sic distinguuntur, vt expositum est de re in illa questione de veritate & vnitate dei: & in quadā questione de bonitate dei, ita q illud qd secundum vnam & eandē rationem conuenit psonae & essentiæ, nullo modo potest dici psonale: quia non conuenit psonæ ex personali pprietary sua, sed ex ratione essentiæ, quia cum psonalis pprietas est propria ratio personæ, qd conuenit ei ratione ipsius, conuenit ei secundum ppriam rationem: quēadmodū ibidē declaratum fuit de veritate. Nūc aut q sciētiā siue notitia cōuenit deo siue persona alicui diuina, hoc est quia natura diuina omnino immaterialis est & forma pura. secundum q dicit Auicen. viii. metaphysic. Cum dicitur intelligentia & intellectus, non intelligitur nisi quia ipse est expoliatus ex se, & negatur ab eo commixtio materię & eius appendix. Et preterea ratio scientie in deo non est nisi respectu ad actum intelligendi qui ex ipsa elicitor, & ad obiectum qd est scibile p ipsum. Actus autem intelligendi in deo nō est nisi essentialis, vt infra patet: & hoc ad qd cōcūng terminet. Non ergo notitia siue scientia est in deo nisi essentialis: & nulla ppria: licet sit psonæ filii appropriata, vt infra dicetur: & hoc secundum modum quo in questione pcedente de veritate determinatum est q veritas non potest esse ppria filio: sed solum appropriata, maxime in solutione argumentorum.

Ad primum in oppositum q in deo p̄ter notitiām essentialē quæ est ratio eliciendi actum intelligendi essentialiē, est alia scientia siue notitia concepta per actum dicēdi quæ est verbum: Dicendum q falsum est, q enim verbum notitia quēdam est siue ars, hoc nō est nisi q in ipso communicata est essentia sub ratione qua ars est & notitia. s. per intellectualē operationem. Vnde q filius dicitur ars vel sapientia patris, hoc non est quia ei conuenit alia ratio sapientiæ vel artis q illius quæ est essentialis: sed quia diuina essentia sub ratione artis & sapientiæ ei communicaatur. Propter qd & ei appropriatur, vt infra videbitur loquendo de appropriateione. vt nō solū nomine dicatur sapientia verbum: quia de sapientia procedit: quēadmodū opus procedens ab habitu iustitiae, iustitia dicitur, vt aliqui solent dicere: sed quia est vere sapientia. Vnde q etiam dicit sapientia genita, hoc nō est nisi p appropriateionē contrahēdo secundū nostrū modū intelligendi cōe ad proprium per personale qd importat noīe geniti: quēadmodū cum dicitur sapientia ingenita, consimili modo noīe ingeniti sapientia essentialis appropriat patri. sapientia em nō solū appropriat filio qd poedit a patre mō intellectualis operationis: licet gā hoc opinari: sed cōsiderat appropriat p̄fī qd ab ipso poedit fili⁹ p intellectualis operationē: ita q vñq fili⁹ appropriat respectu sp̄us laneti, vt ita

T
Ad obiectū
ca.

V
Quest. II.
Argu.

In opposit.

X

Y
Ad p̄fī
principiū

Summe

patebit loquendo de appropriationibus. Et propter hinc appropriationem dicitur sapientia de sapientia, ars de arte, non propter aliqd proprium: ita quod si ex parte filii esset aliqua scientia sive sapientia, ut ars personalis, qua esset producta: & similiter ex parte patris esset sapientia personalis qua esset producens, ut sic triplex esset scientia vel sapientia in diuinis genita in filio, ingenita in patre, qua essent personales: & non genita communiter in tribus personis, quae est essentialis.

Z Ad secundum. **A**d secundum de amore in spiritu sancto & notitia in filio: Dicendum quod amor non plus essentialis est in spiritu sancto quam scientia sive notitia in filio. Vnde quod hic dictum est de scientia, quod non est nisi essentialis: etiam intelligendum est de amore: ne super hoc oporteat inferius mouere propriam questionem. Quia tamen nominata sunt magis imposita emanationi per modum intellectualis operationis qua producitur filius, quam emanationi per modum amoris qua producitur spiritus sanctus: ideo etiam magis sunt nobis nomina imposita ad significandum ea quae pertinent ad illam emanationem quam ad istam. In illa enim habemus propria nomina processionum actiue & passiue dicta, quae sunt generare, gnari: & personas ipsas quae sunt pater, filius: & quod amplius est, nomina propria emanationum exprimitum intellectualem operationem & ipsam personam productam, ut sunt dicere, dici, verbum. In ista est unum nomen emanationis ex parte verius quam personae. Spiratio: quod appropriatur circuilocutione, cum dicit spiratio actiua & passiua: nec sunt oīno nomina exprimentia modum voluntariae emanationis neque personam emanantem: sed circuiloquitur dicendo amor procedens: sicut circuiloquitur persona filii cum dicitur sapientia genita: & talis persona circuilocuta: quia ipsa est nexus patris & filii, dicitur amor procedens nexus verius quam non ratione amoris simpliciter qui est communis nexus trium personarum: sed ratione personalis adiuncti. Circuiloquitur autem spiritus sanctus nomine amoris potius quam alio nomine, sicut persona filii potius circuiloquitur nomine sapientie quam alio. Quia sicut in intellectuali operatione cocepit filius, concipit notitia in mente intelligentis: quam cum includit in uno significato cum personali proprietate dicitur verbum: Sic in voluntaria operatione qua cocepit spiritus sanctus concipitur amor in voluntate volentis: qui cum proprietate personali circuiloquitur personam spiritus sancti. & si sub unius vocabuli significato cum illa proprietate includeretur, illud simplex vocabulum esset nomen illius personae: quod quia non est impositum, utimur nomine amoris in circuiloquendo personam spiritus sancti: & ideo vocatus spiritus sanctus amor quam filius notitia, ut potius videatur amor proprium spiritui sancto quam notitia filio. quod tamen non est nisi propter appropriationem ut dictum est.

Ad tertium: quod pater non est sapiens sapientia genita sed non genita: Dicendum quod hoc non dicit quod sapientia sit essentialis: sed quia ut est genita filio appropria tur, & consideratur ut est in filio, ut vero est non genita communis est, & consideratur ut est communis tribus: ita licet pater non intelligat sapientia genita hoc est sapientia essentialis ut est in filio, ut sit ei ratio intelligendi secundum quod est in filio (tunc non esset ratio intelligendi ut est in seipso) in telligit tamen sapientia quae est in filio, quia eadem est in patre & in filio: quae est ratio intelligendi patri ut est in patre: & filio ut est in filio: non autem econuerso. Illud ergo dicit Augustinus, non propter aliquam sapientiam propriam: sed propter sapientiam communis appropriationem ut dictum est. Vel dicendum verius quod hoc non dicit Augustinus. Supponendo quod sit aliqua sapientia genita personalis: sicut est verbum: sed quia omnino est inconueniens quod sit aliqua sapientia genita personalis. Secundum quod hoc multum pertractat circa principium. vii. de trini. ubi dicit concordando prima solutione. Intelligentia dicitur sapientia de sapientia: & utrumque una sapientia.

Art. XXXIX. De actione dei in generali.

Iso de veritate & intelligibilitate dei ut de obiecto intellectus: & sicut de eius intellectu & de intellectu potestia, & de eius scientia, ut de habitu in intellectu ad elicendum actum intelligendi, sequitur quarto de ipso actu intelligendi qui est intelligere quasi elicitum de potentia & ex habitu per obiectum. Et quia intelligere est sic quasi actio in deo, ideo circa hoc queruntur duo. Quorum

Primum est de actione dei in generali.

Secundum de actione qua est intelligere in speciali.

Circa primum queruntur octo.

Primum: utrum deo conueniat agere,

Secundum: utrum actio dei sit ipsius essentia.

Tertium: utrum aliquam actionem agat diuina essentia.

Quartum: utrum diuina essentia sit ratio agendi omnem diuinam actionem.

Articulus
XXXIX

Art. XXXIX. Que. I. Fo. CCXLIII.

Quintum: utrum diuina essentia sit per se terminus alicuius diuinæ actionis.

Sextum: utrum omnes diuinas actiones communiter agunt omnes personæ.

Septimum: utrum actiones communes agant personæ omnes uniformiter.

Octauum: utrum deo conueniat aliqua actio in se manens.

Ista primum arguitur: quod deo non conueniat agere aliquid. Primo sic. Philosophus A dicit. ii. meta. Nihil incipit agere aliquam actionem nisi intendendo finem. deo autem Quæst. I non conuenit finem intendere, ut probat Averroes. ix. meta. suæ. ergo &c. Secundo sic. Arg. 4. agere assimilatur motui: habitus autem quieti. Melior autem est dispositio quietis quam 2 motus: quia motus est actus imperfecti iquatuor imperfectum, secundum Philosophum. quies autem est dispositio perfecta: quia in ea sicut & terminat motus acquisito eo quod per motum acquiritur. Philosophus autem dicit in Top. Quod similius est meliori in eo quod melius est: & non in ridiculosioribus: melius est & magis eligendum. Melior ergo est dispositio habitus quam agere sive actus. sed quod melius est secundum predeterminata deo est attributum. Deo ergo est attributum esse in habitu, non autem in agere. ergo &c. In oppositum est, quoniam formæ & eius quod in actu est, proprium est agere: sicut pati proprium est materię & eius quod est in potentia: sicut scribit. ii. de generatione. Deus autem pure forma est & summe in actu, ut habitum est supra. ergo &c.

A

In opposi.

C Dicendum ad hoc: quod agere ponendum est deo conuenire. Et hoc duplici via habetur declarari: una ex parte ipsius principiis actionis repetiti in ipso: alia ex parte dispositionis ipsius actionis. Prima via patet. scilicet quod deo conueniat agere, quoniam secundum supradeterminata, in genere causæ efficientis omne agens & mouens, ad deum ut ad primū principium in genere causæ ageris & mouentis reducitur. Nunc autem ita est quod in omni genere causæ quod est primum in eius coordinatione verissime participat rationem illius causæ, quoniam ut dicit Philosophus. ii. metaph. vniuersaliter principiorum propriæ est causa. Secundum quod sunt alias res quae conueniunt in nomine & intentione, ut dicit Commentator. Et cum ita sit, manifestum est quod primum in quolibet genere magis est dignum habere nomen quam ea quorum sunt causæ: & omnium intentionum quae sunt in illo genere. verbi gratia, quoniam ignis est causa in rebus calidis, ideo est magis dignus habere hoc nomen calidum & eius intentionem quam alia. & similiter quod primum est in genere formatum, verius habet esse forma. & similiter est de fine & materia. Et similiter in genere causæ efficientis quod est primum in illo, verissime debet dici agens & mouens. agere ergo verissime deo conuenit. Secunda via hoc similiter patet, quoniam secundum Philosophum prius. Ethic. differt non parum in habitu optimum existere vel in operatione. Ut enim vult ibidem, res est in digniori dispositione cum est per actionem in operatione existens, quam in habitu sive ipsa. unde per hoc probatur quod beatitudo non est virtus vel habitus: sed actus sive operatio. Hic etiam dicit. xii. meta. de operatione intellectus. Si nihil intelligitur, quid est illud nobile quod inest ei? non enim est ei nisi sicut dormienti. Nunc autem secundum supradeterminata, nobilis semper deo tributum est. Simplificiter ergo dicendum quod deo conuenit agere: & hoc etiam large sumendo actionem: quod continet sub se actionem propriæ dictæ & factionem, & etiam operationem propriæ dictam. Est ei actio proprie dicta circa aliquid extra: quae secundum se queritur ut finis: non aliqua res alia operata: ut est circumspectatio. Unde dicit in. vi. principiis. Actio non queritur quid agat: sed in quid. Est autem factio operatio artis: & universaliter agentis: quod per actionem ageris requirit aliquid factum seu operatum. de qua erit sermo infra ceteris loquuntur de creaturis, & sicut de actione propriæ dicta. Operatio proprie dicta actio perfecta est manens in agere, ut speculatio secundum intellectum: & dilectionis secundum voluntatem: in qua consistit perfecta felicitas intellectus equalis naturæ: de qua erit sermo in quarta questione sequenti. Unde quantum pertinet ad presentem questionem, sufficit scire in generali quod actio communiter accepta actione secundum modum quo predictum cametum actionisponi debet in deo, conueniat deo.

B
Responso.

C

D Ad primum in oppositum quod deo non conuenit agere, quia non intendit finem: Dicendum quod illud dictum Averroes de intentione, non intelligitur nisi de intentione qua agens intendit finem alium a se, qui est nobilior eo: & illa est intentio propriæ dictæ: qua. s. agens intendit aliquid ut finem quo in aliquo esse perficitur. secundum quod dicit Averroes. in eodem. Intendens est minoris esse quam quod intenditur: cum id quod intenditur dignius est intendenti esse quam non esse ab eo. Deo autem non est dignius non esse cetera ab eo quam esse: quia nihil dignitatis ex hoc acquirit quod creature habent esse ab eo, ut infra patere poterit. Hoc enim (ut dicit Averroes. ibidem) inducit multitudinem in sua essentia. Hoc ergo modo deus reuera nihil agit per intentionem. Loquendo tamen communiter de intentione, quascilicet agens non intendit finem alium a se, Deus agit per intentionem: quia in omni actione sua intendit seipsum ut finem, ut infra declarabitur.

Ad prius principium

Huius

Summe

Hac asit intentione non intendit Auctor remouere a deo. Vnde Auctor loquens de punctionis a deo dicit ibidem. Non potest esse ut esse omniū ab illo sit secundum viam intentionis: quemadmodum est nobis intentio in omnibus his quae sunt a nobis: tunc enim ipse esset intendens propter aliquid aliud præter se. Philosophus autem in dicto suo loquitur de intentione communiter ad omnem modum intentionis. Intentio enim communiter dicta est voluntas directa in finem, sine qua nulla actio omnino inchoatur. Et sequitur se in separabilitate ista duo, finis & actio: quia non est actio nisi ubi est finis qui intendat, dicente Philosopho in secundo meta. Habens intellectum non agit nisi propter ali quam rem quae est ultimum actionis. Ultimum enim est finis ad quem intredit. Et idem vult de agente per naturam in fine secundi physi. Et ecouerlo non est finis nisi ubi est actio. Secundum quod dicit in metaphysicę. Impossibile est ut ista causa sit in se quae non moueretur. Et sumit ibi motum large, concludens ex hoc quod in mathematicis non sit demonstratio per illam causam: quia scilicet mathematica sunt separata a motu. Quare cum in deo oportet ponere rationem finis & boni sive perfectionis, ut infra videbitur: necesse est ergo ponere in ipso actionem qua mouet seu agit aut operatur intendens in seipsum ut in bonum & ultimum omnium perfectionum. Vnde dicit Philosophus. x. Eth. Vivere omnes suspicati sunt deos. ergo & operari: non autem dormire secundum quod dixit Thales Endimona Philosophus: qui negavit vitam inesse diis: & amouit ab eis omnem operationem, tanquam non esse operationem nisi dispositio imperfecti: & per operationem perfectionis sibi aequaliter, secundum quod procedit secunda ratio. Ad quam dicendum tam de actione quam agit res in seipso tanquam operationem, quod de actione quam agit tantum factio trascit in re extra: quod utrumque duplex est. Actio enim quod est operationem non propter aliqd operari: sed propter se: aut est aliud re ab ipso agente: aut est ipsa substantia agentis. Primo modo reuera assimilatur motui. Est enim quasi emanatio vel progressus ab agente: ut calere in calido: & splendere in luce: quo agens acquirit sibi esse perfectum: & sine quo esset imperfectum. Propter quod est quasi motus & actus imperfecti secundum quod imperfectum est. Vnde si in sua essentia esset perfectum simpliciter, impossibile esset ei conuenire talem actionem. Quoniam simpliciter perfectum, sine omni motu & actione perfectionem suam habet: & quod non est homini, per motum unum vel plures necessario perfectionem suam sibi acquirit: & quod simpliciter & omnino est imperfectum: & non potest nisi modicam perfectionem acquirere: quasi est in quiete: & sine motu & actione: vel modicam habet, secundum quod determinat Philosophus in secundo opusculo & munere. Et secundum hoc operatio secundo modo, qualis est operatio dei ut infra patet, nullo modo assimilatur motui, sed magis vacationi: ut perfectio simpliciter sit operationem quae est vera vacatio opposita operationi secundo modo. Vnde quartus minor est operatio primo modo: & magis ad simplicitatem operationis accedit secundo modo: tanto est operans perfectius & beatitudo eius maior: ita quod omnis operatio primo modo ordinatur finaliter ad operationem secundum modo: & quanto operatio primo modo magis habet de distantia a simplicitate operationis secundo modo, tanto magis distat a perfectione finalis beatitudinis, & a remotiori ad ipsam ordinatur. Propter quod perfectio omnis in vita activa & virtutibus moralibus ordinatur finaliter ad perfectionem vitae contemplative quae consistit in virtutibus speculatiis, dicente Philosopho. x. Eth. Vide felicitas in vacatione esse. non vacamus enim ut vacemus: & bellamus ut pacem dicamus. Politique autem operationes non vacantes sunt, & finem aliquem appetunt. Intellectus autem operatio differre videtur ab aliis honorificetria & nobilitate: & præter ipsam nullum appetere finem præter complementum sui ipsius. Vnde & secundum gradus dictorum modorum operationis distinguuntur gradus rerum in ordine universalium. secundum quod Communexponit prædictam determinationem Phili dicens. Ordines videntur quatuor: & quilibet ordo habet latitudinem præter ultimum. Ordo ergo primus est ordo entium quae comprehendunt nobilitatem perfectam sine operatione: & diversificantur secundum magis & minus. haec autem sunt entia abstracta. Quod dicit sine operatione, intendit de operatione primo modo. Vnde aperte ponit in quilibet substantia abstracta non aliud esse operationem quam eius substantiam: & sic quilibet earum esse deum quedam, ut dictum est supra: ita tamen quod sit gradus & ordo deorum: quoque unus est primus. aliter enim iste ordo non haberet latitudinem. Secundus ordo est eorum quae appropinquant perfecte nobilitati per operationem: & hec sunt duobus modis: aut per modicam operationem: & haec non inveniuntur nisi in motibus caelestibus: & est primus orbis: aut per multam: & hec inveniuntur in aliis corporibus caelestibus & in homine. Tertius ordo est eorum quae non possunt comprehendere nobilitatem propinquam nobilitati perfecte: neque multa operatione neque modica: sed statim comprehendunt nobilitatem minorem propinquam nobilitati: & hoc per modicam operationem. & est in aliis animatis. Et quilibet istorum trius latitudinem habet. Quartus vero est terrae: quae non potest comprehendere nobilitatem per operationem: sed sive per quietem tam & iste ordo valde distat a primo, quis yterque eorum sit sine operatione: & in

E
Ad secundum.

F

Art. XXXIX. Quæ. II. Fo. CCXLV.

primo fuit propter nobilitatem sui & sui finis, qm̄ sicut finis nobilis quanto est nobilior, tanto comprehenditur minori operatione: ita & finis vilis quanto magis fuerit vilis tanto magis comprehenditur minori operatione: ita qd̄ id est valde vile comprehenditur sine operatione omnino. Et ideo in omnibus cælestibus illud quod est paucorum actionum est nobilius, q̄ quod plurimum: & in eis quæ sunt sub corporibus cælestibus, illud qd̄ est plurimum actionum, est nobilius q̄ illud qd̄ est paucorum: & ideo nobilissimum omnisi hic est homo: & vilissimum est terra. Sic ergo operatio dei quia non est nisi sua essentia, minime assimilatur motui: sed maxime vacationi opposita motui & tamen vera operatio est & perfectissima: & ideo dispositio perfecti ut perfectum est: & vnum quodq; quantum appropinquat magis tali operationi: tanto est perfectius: & sua operatio magis assimilatur vacationi non motui. Similiter actio quæ est factio duplex est: una q̄ digni agenti est aliqd fieri ab ipso q̄ nō fieri, alia q̄ nō est digni ei fieri aliqd aliud ab eo q̄ nō fieri. Factio prior modo habet modi motus i agēte: q̄a est q̄si deflux⁹ imperfecti iquātū imperfectū in aliqd ut pficiat in esse p illud. & talis factio deo nō cōuenit: q̄a vt dicit Auicē, qd̄ poti⁹ est agēti esse q̄ nō esse, illd̄ est fibi utile. De⁹ autem quia perfectus est in sua essentia, ideo non est fibi aliquid utile. Factio autem secundo modo quia agenti nihil acquirit ipsa est perfecti inquantum perfectum est: & ideo non habet modum motus: & talis est perfectio dei in productione creaturæ: ut videbit loquendo de productione creaturæ: & similiter in productione diuinarū psonarum, extendeo nomen factionis (si vsus pateretur) ad simplicem productionem. Et ista differentia factionis est ratio quare quedam dicitur facta p intentionem, quedam non. secundū q̄ dicit Auicen. Si fuerit p intentionem: & propter utilitatem. Nō tum est autem, q̄ illud cuius cē & nōesse agenti equale est, non est per intentionem.

Ira secundum arguitur q̄ actio dei non sit sua substantia. Primo sic. eēntia dei est pricipiū a quo procedit actio diuina tanq̄ principiatum eius, ut ista patebit. Quest. II. Arg. 2
Si ergo actio dei esset eius essentia, idem respectu suipius esset velut pricipiū & principiatum. consequens falsum est & impossibile. ergo & antecedens. Secundo sic. actio ut actio est non est nisi dispositio agentis ut agens est, iam constituti in esse secundum actum perfectum, et ad quem actum se habet ut aliqd egrediens ab ipso. agens autē ut agēs non est nisi suppositum, ut infra patebit. ergo actio ut actio est, est dispositio suppositi iā constituti & perfecti secundū actu egredientem ab ipso. Substantia autem ut substantia est: nō est dispositio suppositi iā constituti in actu perfecto ut egrediens ab ipso: sed magis est in supposito existens, ut dispositum eius proprietate, & per quam constituitur in esse, ut infra videbit. ergo &c. In contrarium est, qm̄ in deo non differunt potentia & actus siue actio ad quem est: immo sunt idem re, ut habitum est supra, sed potētia (ut habitum est ibidem) est ipsa diuina essentia. ergo & actio dei est ipsa diuina essentia: quia quacunq; vni & eidem numero sunt eadem, & inter se sunt eadem.

Dicendum ad hoc: q̄ omnia quæ circa deum considerantur: & sunt aliquid in ipso, fundamentum habent in ipsa diuina essentia: ita q̄ singula in ipsa radicatur: etsi in aliquo dif ferant & distinguantur ab ea, ut inquantum ex ipsa quasi educuntur, trahunt ab ea & eius unitate rationem suæ differentię: & inquantum in ipsam reducuntur, eandem rationem differentię suę in eam & in eius unitatem resoluunt. Quia enim diuina essentia in fine simplicitatis & actualitatis est, & purum esse in quo consistit omnii actualitas: oportet ex hoc q̄ rationes omnes actualitatis & perfectionis omnium in se habeat, ut infra dicetur: ut cū in creaturis res nō habeat ex se q̄ sit sua actualitas in esse: aut sua operatio aut aliqua dispositio & pprietas in esse: sed omnia hmoi ponunt in numeri quodāmō cum re ipsa: et faciunt cōpositionem cum ipsa: ita q̄ ipa ex se non est aliquid illorum: sed potius subiectum eis, ut in parte dictum est supra: & amplius declarabitur infra loquendo de creaturis: in deo autem essentia ipsa ex se habet q̄ sit sua actualitas & suum esse: et sua bonitas: et sua veritas & sic in omnibus aliis siue fint essentialia siue psonalia: ita q̄ ipsa essentia id qd̄ est sine of addito, subintrat rōnem esse bonitatis, veritatis, et oīm aliorū: ut ipa sit ipm esse ipsa bonitas: non autem illa: sicut aliquid additum ei et econuerso: omnia huiusmodi in ipa id ipsum sunt qd̄ ipa sub ratione summę simplicitatis absq; omni compositione. Et ita sicut est de omnibus aliis generaliter quæ in diuina essentia considerantur: sic dicendum est de ipsa actione diuina inquantum aliquid est in ipsa quod non est re nisi ipsa essentia. Et hoc clarum est de actione manēte in deo, siue fuerit essentialis siue personalis. Similiter verum est de actione transcunte in creaturam quæ dicitur factio, illa enim inquantum in deo est ut denominans ipsum secundum rationem alicuius respectus ad factum ab ipso, non est nisi ipsa diuina essentia supra quam omnis respectus

H y

G

H

Quest. II.

Arg. 2

In opposi-

I

Responso

K

Summe

in deo fundatur: immo subintrat & assumit ratione respectus cuiuscumque. Quod autem diversitas sit alia quia huius actionis ab ipsa diuina essentia, hoc est inquantum est ut eius dispositio denominans ipsum deum tantummodo ut agens est, in altero tamen existens ut in subiecto, secundum quod actio est dispositio agentis in passo tamen: ut determinat Phis. iii. phy. Unde si actio dei ut est in deo differat ab ipsa diuina essentia hoc est non re absoluta, quia non est alia in deo ab ipsa diuina essentia: sed vel sola ratione si sit actio essentialis: quemadmodum differunt alia attributa essentialia, quarum una est ipsa actio essentialis, qualis est intelligere vel velle vel sola re relationis & respectus si sit actio personalis: quemadmodum differunt ab ipsa essentia, cetera personalia, ut infra declarabitur.

L
Ad pri.
principale

M
Quæst. iii.
Arg. 1.

2

In oppos.

4

N
Responsio

O

CAd primum in oppositum, quod esse dei est principium diuinorum actionum: ergo non sunt ipsa: Dicendum quod principium non est idem principiato re vel ratione, ut si secundum re absolutam se habet aliqua sicut principium & principiatum, ut in creaturis, re absoluta differunt inter se. Si vero se habent adiuicem sicut principium & principiatum secundum re respectum ut contingit in deo, re respectum differunt inter se. Si autem secundum solam rationem se habent inter se sicut principium & principiatum, ratione sola inter se differunt. Dicendum ergo quod diuina essentia secundum aliam rationem est id quo procedit diuina actio vel ratio agentis, & forma qua agit suppositum, ut infra dicitur: sed in actione essentiali ut est essentia simpliciter: in actione vero plenaria ut est essentia existens in persona determinata quo ad actu generandi, vel in persona determinata quo ad actu spirandi, sicut amplius infra videbitur. Ad secundum, quod actio ut actio, est dispositio suppositi non aut substantia: dicendum quod hoc verum est propter rationes suas diuersas. nihil minus tamen re actio idem est quam substantia, vel absolute dico respectu actus essentialis, vel respectu actus personalis, ut iam dictum est.

Inca tertium arguit quod oīm diuina actionem agat diuina essentia, prior sic, fm Phis. ii. de generatione, agere proprium est formam, pati autem alterius potentiam, materialis. Non est autem alia forma in deo quam diuina essentia aut ratione respectus: quod fm Phis. p se nec est principium actionis nec terminus, ergo &c. Ex quo ad idem arguit secundo sic, nihil in diuinis potest esse nisi sit absolute & respectuum, quia in deo secundum duo predicamenta quod sunt in ipso, non est nisi res absolute aut respectiva, ut patet ex supra determinatis. Sed re speciem in qua respectuum: non agit, quia respectus non est principium actionis, sicut non terminus fm Phis. ergo in deo nihil agit nisi absolute in qua respectum absolute. tale autem non est in deo nisi ipsa diuina essentia ut hinc est supra, ergo &c. **T**ertio sic, in essentialiter ordinatis quod est causa prioris, & oīm eorum quod sunt post, quod enim est causa motus primi mobilis, est causa oīm aliorum, actus primus quod est esse, & actus secundus quod sunt operari, sunt essentialiter ordinati, quia nihil operari nisi existens, & in deo non est esse in aliqua persona nisi ab ipsa essentia, ut sit unum esse trium gloriarum, quia una est essentia earum ut infra patet, & habitus est supra in praeceps, ergo non operari. **Q**uarto sic, Aug. dicit, vii. de Tri. Pater & filii sunt signallatum sapientia de sapientia, sicut essentia de essentia, sed in deo non est hoc de hoc, nisi per actionem possit ab uno egredi, & in alterum terminatum, ergo &c. **C**on contrariis est, quoniam illud quod non habet esse nisi in alio ut forma ei nihil agit, sed illud in quo & cuius est, verbi gratia, calor non agit calcinationem, sed calidum: neque alia intelligit, sed homo per animam, secundum Phis. i. de anima, essentia diuina non habet esse nisi in aliquo supposito, ergo ipsa nihil agit, sed suppositum.

Dicendum ad hoc quod in eis quod sic se habet adiuicem quod unum eorum est aliquid alterius, & reliquum est sicut id cuius est alterum, & hoc qualitercumque ponant differre sive ratione, sive intentione, sive respectu id quod sic se habet ut quod est aliquid alterius, se habet respectu eius cuius est ut aliquid imperfectum, & ens in potentia, quod ordinatur ad illud cuius est, sicut ad ens perfectum in actu. verbi gratia, in eis quod est realis diuersitas partium concurreretur ad constitutionem totius. Sive enim sunt partes integrates rei essentiae ut sunt materia & forma, sive integrates rei quantitate ut sunt partes organicae, semper pars aliquid imperfectum & in potentia est respectu totius. Propter quod dicit Phis. viii. phy. quod pars autem nihil est, aut in potentia. Totum vero semper est ut aliquid perfectum actu existens: in quo suam actualitatem & perfectionem habet omnes partes eius. Nunc autem sic se habet in actibus quod sunt principia actionis ut agentia, & in passibus quod sunt termini recipientes in se alterius actionem ut patientia, quod agens oīm inquantum agens, est aliquid perfectum in actu existens. Propter quod actio omnis agentis aliquo modo imperfecti ad agens perfectum reducit & est dispositio nobilis in eo in quo est, ut dictum est supra in prima questione huius articuli: & contra oīm patientem in qua respectu patiens & in se recipiens actionem alterius, imperfectum, & aliquid ens in potentia est. In deo autem licet nihil sit nisi idem quod est diuina essentia, & quod in ipso est simpliciter in fine perfectionis & actualitatis est absolute oīm imperfectum & potentiam admixta differente ab actu re vel intentione, ut habetur est supra loquendo de potentia dei: tamen est in eo considerare aliquid ut quod est alterius, & aliquid ut cuius

Art. XXXIX. Quæ. III. Fo. CCXLVI.

est. verbi gratia: deitas forma quædam est: q̄ quis ex se sit singularitas quædā, vt patet ex questionibus p̄habitibus circa vnitatē dei: ipsa tamen i se vt deitas est, nō subsistit vt habeat rationē suppositi absoluti: sed solummodo subsistit in supposito relativa p̄prietate constituto, scdm q̄ infra determinabit. In quo quidē supposito deitas ipsa & ipsa relativa p̄prietas se hñt vt quæ sunt alicuius: & ipm suppositi se habet vt cuius sunt illa: & hoc sine oī cōpositiōe: ga respect⁹ cū eo sup qđ fundat nullam ponit cōpositionē. Et ideo licet totum perfectum & actuale est, in quantum tñ in ipo cōsideratur aliqd vt quod est alicuius: & aliqd vt cuius est: illud nō cōsiderat secundū rōnem perfecti & actualis: led scdm rationem imperfecti & potētialis: nō ponendo imperfectionē & potētialitatē in ipso cōsiderato: sed in modo considerandi. Hic vero cōsiderat scdm rationem actualis & pfecti. Cū ergo in diuinis ad veritatē locutionum, siue p̄dicationē in agēdo & patiendo: & vniuersaliter hoc illi ne gatiue vel affirmatiue attribuēdo: nō tā attēdi debet identitas rei significatē omniū q̄ considerant in diuinis, q̄ modū significādi & cōsiderandi idipsum diuermode, secundum q̄ inferius planius apparebit, ideo dicēdū simpliciter q̄ i diuinis nulla actio pōr aut debet attribui illi quod se habet vt alicui⁹: & sicut existens in alio: sed solum quod se habet vt cuius est aliquid, hoc aut̄ est solū suppositū. Cetera em̄ omnia diuina se habent vt aliquid suppositi seu aliqd existens in supposito: vt sūt ipa diuina essentia, relativa p̄prietas, & vniuersaliter oia essentialia attributa, veluti sunt potentia sapientia &c. hm̄oi. Ideo dicēdū simplicit: q̄ nulli taliu p̄prie loquēdo debet attribui actio aliq̄ vt agēti: & ita q̄ diuina eēntia nullā agat actionē, sed suppositū omnes: vt non p̄prie dicit q̄ deitas inteligit: aut vult: aut ḡnat: aut spirat: aut creat: sed vt agenti, oia hm̄oi tñmō personę debet attribui: & hoc aut p nomē qđ imponit ad significādū psonā determinatā determinatē, sicut significat hoc nomen pater: dicēdo pater intelligit ḡnat, aut creat: aut p nomen quod imponitur ad significādū psonā indeterminatā indeterminate: sicut significat hoc nomen, deus vt patebit inferius: dicendo deus intelligit ḡnat aut creat, per nomen em̄ impositū ad significādū essentiā non significat psonā sub rōne psonę: & ideo neq̄ aliqd sub rōne agētis, propter qđ significato p tale nomen nullo modo pōt attribui actio siue agere. Et similiter est de noīe imposito ad significādū relativa p̄prietatē.

CAd prīmū in oppositū: q̄ formē propriū est agere: patebit respōsio ex determinatiōe q̄stionis sequētis. **C**Ad secundū: q̄ respectū nō agit: quia respectus nō est principiū actio nis &c. Dicēdū scdm q̄ ampli⁹ exponet in sequenti q̄st. q̄ actio dupliciter attribuit alicui. Vno mō Ad pri. princi. vt agenti. Alio mō vt illi qđ in agente est agendi rō. scdm q̄ calefacere attribuit calido & calefaciēti calori quo informatur vt rationi agendi; & intelligere attribuit homini vt intelligenti: aiē ve Ad scdm. ro vt rationi qua intelligit: secundū determinationem Philosophi primo de aīa. Primo modo (vt dictū est iā) actio attribuit soli supposito. Scđo mō attribuit alicui qđ est formale i supposito. Tale autem in psona diuina duplex est, secundū duo q̄ cadūt in significato psonę. I.diuina essentia & psonalis p̄prietas. Est em̄ psona diuina habens in se essentiā sub psonali p̄prietate, secundū q̄ infra declarabit. Formale qđ est p̄prietas constitutiva psonę vt hm̄oi, nec est agens, ga est alicuius, nūc est ratio agendi; eo q̄ ipsa respectus est: q̄ non est p̄cipiū actionis. Et ideo (vt assumit in argumēto) respectū inquantū respectū, hoc est p rationē sui respectus, non agit. Formale vero qđ est eēntia est sola rō qua psona agit in diuinis, vt patebit in sequēti q̄stione. Agēs tñ nō ē nisi ipm suppositū respectū. Nec est hoc solū i diuino supposito: q̄ rō formalis qua suppositū habet et̄ suppositū nō est rō agendi in ipso: sed est etiā in supposito creature. Ratio em̄ suppositi in creaturis iuper essentiam cōmūnem, vt in isto hoīe sup rōnē humanitatis, non est nisi rō suā indiuiduationis, q̄ non est nisi ratio negationis: nō qua dicit aliqd indiuisum in se, vt iste homo vel hēc humanitas, hēc enim negatio est ratio suę vnitatis essentialis: & cīrculoquit verā affirmationem, vt dictū est supra de si ḡnificato vnius in q̄stione de vnitate dei: & ista dicit ampli⁹: sed q̄ dicit aliqd diuism ab alio: qua diuisione mō affirmationis importat pura negatio, vt supradictū est ibidē, & ista dicitur amplius, Est em̄ illa ei⁹ ab alio diuiso, qua nō cōicaf ei vnitatis singularis formę suę, secundū q̄ inferi⁹ loquēdo de rōne psonę in deo declarabitur. Nūc aut̄ sicut respectus nō potest esse ratio p̄incipiādi actio nem, ita nec negatio: & multo minus, quanto magis recedit a natura entis. Vnde sicut iste homo nihil agit ratione qua iste, quo ad rationem dico suę indiuiduationis: sed solū ratione qua iste quo ad rationem suę humanitatis qua est hēc humanitas, sic iste qui est deus, sicut pater, nihil agit ratione qua iste, quo ad rationem suę singularitatis psonalis, qua est psonalis p̄prietas: sed solum ratione qua iste, quo ad rationem suę deitatis, qua est hēc deitas: qua in psona non est indiuiduata: sed singularis, & in eadem singularitate alteri cōmunicabilis sub rōne alterius respectus. Sicut ei in creaturis persona siue suppositū fit p hoc q̄ natura cōis & v̄lis de se indiuiduat in supposito p diuisionē ei⁹ ab alia i alio supposito in quo forma eadē cōis alia indiuiduationē indiuiduat sine mu-

P

Q

R

S

Summe

tua cōcabilitate suarū formarum idividuāliū: Sic i deo persona sive suppositum habet esse p hoc q̄ natura eadē singularis de se in nullo supposito idividuat, q̄ nullā cōmunitatē vniuersalis ha bet. Nihil ei est idividuabile nisi ex se vniuersale: cui nō cōuenit esse hoc nisi q̄ est hmōi, vt habitū est supra. Sic inquā psona in deo haber esse p hoc q̄ hmōi natura cōicat p relatiūas pprietates indi stictis suppositis. Qd̄ ei est cōmunitas in forma creata, hoc est cōcabilitas in forma icreata: & qd̄ ē idividuatione in illa, hoc est cōicatio in ista: qd̄ est diuīsio psonarū in illa, hoc est diuīsio earū in ista & qd̄ est negatio in illa, q̄ est cā divisionis qua dicit q̄ hoc suppositū nō ē illud, q̄ facit suppositorū idividuationē, hoc ē relatio in ista, q̄ est cā distinctionis qua dicit q̄ hoc suppositū est ad illud, & p hoc nō ē illud: q̄ facit suppositorū purificationē. Et sicut illa negatio p hoc q̄ facit suppositū illi⁹ idividuationē, facit ipm̄ suppositū vt subsistēs, & in quo subsistit illa forma vt idividuata, q̄ i alio sit ut idividuata alia idividuationē subsistit: sic ista relatio p hoc q̄ facit hui⁹ suppositū incoicabilitatē facit ipm̄ suppositū vt subsistēs, & in quo subsistit illa forma vt cōicata: q̄ sūliter ut cōicata subsistit in alio. Sed est aduertēdū: q̄ cā in forma creata negatio dicit esse cā divisionis suppositorū, & idividuationē corūdē: in ista vero relatio cā distinctionis suppositorū & incoicabilitas corūdē: hoc intelligēdū est formaliter nō effectiue. Effectiue ei illi⁹ solū facit agēs gnāndo vel creādo circa formā creatā, & gnāndo vel spirādo circa formā icreatā. Et nō ē differētia quo ad hoc in aliquo circa formā illā & istā, nisi q̄ forma creata in nullo supposito habet ē nisi p agēs alid a se. In p̄to aut̄ diuīsio supposito. S. in p̄f. h̄; esse ex se, & ab illo h̄; ē in aliis, cōicata. S. in filio & spū scđ. Et sic patet in creaturis q̄ rō & causa idividuationis suppositorū, & ei⁹ idividuationis, & sūl̄ idividuationis formē in ipso, formaliter est negatio licet effectiue sit agēs: in deo aut̄ relatio formaliter: nullū aut̄ agēs effectiue quo ad personā patris, sed ipse pater quo ad psonā filii & spū scđ. Patet etiā q̄ in creaturis ratio suppositorū de multiplicatio suppositorū sūlit in formē cōis idividuabilitate. In deo aut̄ īcipit ratio suppositorū & suppositorū multiplicatio a formē diuinę singularitate, & hoc. S. in creaturis ppter formē illi⁹ idividuationē incoicabilitatē: & huius formē, diuinę singularis cōmunicabilitatē: q̄ cōuenit ei ppter ei⁹ iſſabilē simplicitatē & coexistētā dicēte beato Diony. de di. no. c. i. Sacra theologorū hymnologia inuenies aliqd̄ beneficas deitatis psones manifestantē, & laudantē diuinās noīationes, pparantē & monadē quidē & vniū ppter simplicitatē & vnitatē naturalis imparabilitatis: vt trinitatem vero ppter subsistētis supersetialis coexistētis expressionē, & oīs paternitas in celo & in terra noīat. Ad tertium

T
Ad tertium

Ad tertium q̄ in qualibet diuina psona est esse ab effētia, ergo & opatio secunda: dicēdū q̄ ppter lo quēdō, in deo esse scđm̄ nostrā rectā rationē intelligēdī pcedit essentia, vt patet ex p̄determinatis, & sic falso assumptū est. Potius em̄ dicendū est q̄ essentia vna cōicata est trib⁹ psonis, quia vñi esse est eis cōicatu, inquantū essentialis deitas nō est nisi esse quoddā & act⁹ purus: q̄ eo contrario q̄ esse est eis cōicatu: q̄a essentia eis est cōicata. Sed esto q̄ ita sit: dicēdū ad argumētū q̄ esse est ab ipso essentia formaliter in deo, quēadmodū florere in arbore a flore, nō aut̄ pincipiatue aut effectiue. Vñi & in creaturis nō est formaliter ab ipsa essentia nisi earū inquātū ipso est effectus, vt sepius exposi tū est. Ex cū assūmit, a quo est esse & opari: verū est, a quo est effectiue esse: ab eo est effectiue opari.

V
Ad quartū.

Ad quartū. q̄ fili⁹ est sapientia de sapientia sicut essentia de essentia &c. dicēdū q̄ ad veritatē cōceptū cōplexorū & locutionū de reb⁹ diuinis, nō tā debet attēdi identitas rei: quēadmodū significādī & intelligēdī simplicita. Vnde q̄a hmōi noīa sapientia essentia nō significāt rationē suppositorū & cuius est aliqd̄ & pfecti in actu, sed potius rationē q̄ est aliquid ei⁹, & ita nō secundū rationē actualis & pfecti: qd̄ requirit secūdū iā determinata: vt vere dicāt p actionē aliquā hoc de hoc, vt patet ex iā determinatis: ideo oīs hmōi locutiones quātū est de pprietary sermonis falsē sunt, sed a sanctis dictē sunt ad exprimen dū vnitatē essentie in psonis, & ip̄i⁹ essentie ad personas, cōtra infestationē hēretiorū q̄ substantiā diversificabat, & in psonis cōpositionē ponebat. Et est in oīb⁹ locutiōib⁹ talib⁹ excessus ad latus im proprietatis, id excludēdū excessū ad lat⁹ falsitatis: sicut q̄ virgā nimis incurvatā in vno latere in curuat eā nimis in latus oppositū vt sic eā ad equalitatē pducatur. Sed est aduertēdū q̄ in eis est im proprietas maior & minor: secundū q̄ ratio a qua attributū in potētia, magis appropiāt ad naturā actiū. Scđm̄ hoc ē magis appropiāt ad naturā suppositorū cui⁹ est ppter agere. Vnde q̄a effētia est summe absolutū in deo absq̄ significatione oīs respectus, & fundamentū attributorū q̄ a ratio nib⁹ respectū sponunt, vt patet ex p̄determinatis, quorū qdā significāt rōnē respect⁹ ad actionē, vt natura q̄ de suo noīe significāt rationē ei⁹ in quo est, vt sapientia declaratiū, & lux illustratiū, ideo iste sunt magis ppter natura de natura, sapientia de sapientia, lux de luce, q̄ ista, essentia de essentia, q̄ ip̄o propriissima ē. Oīs tñ cōmuniter sunt ip̄oprie. Propter qd̄ etiā nō cōplēta locutiōe, dixerūt

Ar.XXXIX.Qu.III.F.CCXLVII.

sapiētia gñiat sapientiā:lux generat lūcē: sed dixerit hoc de hoc: quia pōt intelligi vel quia hoc generat hoc:vel qā p gñationē habet hoc de hoc:nō q vnu eorum fit generans,alterū vero generatū Vnde & sic deberet exponi sapientia de sapientia,i.filius qui est sapientia est de patre qui est sapiētia:essentia creat,i.deus trinitas q est essentia creat,& sic de ceteris.

Ira quartum arguit q diuina eētia nō sit in deo ratio agendi omnem diuina actionem Primo sic,qd maxime habet rationem materialis & subiecti receptiuī i Quæst.iii. aliqua natura entis,minime est ratio agēdi actionem aliquam q conuenit illi en Arg.4. ti.Vnde in genere entis naturalis materia quia est subiectū receptibile oīm formarum naturalium,nullo modo est rō agēdi aliquā actionē naturalem:sed ratio patiendi & recipiendi tñ.secūdū q dicit P̄ls.ii.de generatione.Pati pprium est materię,agere autem alterius potentię.In natura autem entis increati diuina essentia maxime rationem materię habet,& quasi subiectū existit receptiuū oīm dispositionū formalium in deo:vt sunt rationes attributorum & pfectionū & idearū & oīm pprietatū atq relationū ergo &c. Secundo sic: actio responderet proportionaliter rationi agendi eam ab agente:vt si calidū calefacit calore:sic ut calor est vna simplex qualitas principiū existens & ratio actionis calidi: sic calefactio est vnicā & simplex actio:& secundum q calor intensus est in gradu caloris,sic proportionaliter calefactio est intensa in gradu calefactionis:quia generaliter a magis & minus in qualitatibus actiūis,secūdum Philosophum,causatur magis & minus in actionib⁹ quartū sunt ratio.si ergo diuina essentia esset ratio omnium diuinarum actionum:sicut ipsa simplex est & vnicā nullam habens omnino diuersitatem:vnicā ergo & simplex esset omnis diuina actio nullani omnino habens diuersitatem,consequens falso est.differunt enim inter se generare,creare,spirare,intelligere,vel le:qua sunt diuine actiones.ergo &c. Tertio sic.agens secundum aliquam rationē in se non pducit p actionem nisi simile sibi in illa rōne:vt si calidū calefacit calore,nō pducit in calefacto nisi calorem,generando calidū sibi simile in calore.Similiter si homo generat hominē in humanitate sua q est forma sua,nō generat nisi sibi simile in humanitate.Si igit diuina essentia sit ratio agendi omnes diuinas actiones,agēs nō pduceret sua actione nisi,sibi simile,consequens est falso:qd pater in creatione q est diuina actio,qua nō pducit sibi simile i deitate.ergo &c. Quarto sic.cum (vt iā dictū est) actio debet esse proportionalis rationi agendi , sicut ergo se haberet actio ad actionem:sic se habet ratio ad rationē,sed in deo actus siue actio q est esse,se habet ad actionem q est generare siue spirare,q est differens ab illa : quia esse est actio ad se dicta: generatio autem vel spiratio est actio ad aliud dicta.secundū em q dicit August.vii.de tri.ca.4.aliud est deo esse,aliud patrem esse,qd em est ad se dicitur:pater aut ad filiū, & relatiue gignit.ergo ratio actionis q est esse in deo , differens erit ab illa q est ratio actionis q est gñare aut spirare:ita q ratio esse fit absoluta & dicta ad se:ratio vero generare aut spirare sit relativa & ad aliud dicta.Cū ergo diuina essentia omnino sit absolta & ad se dicta:& ratio ei⁹ qd est esse:ga eē est actus entis a forma q existit.secūdū q dicit secūdo de aia.Causa ipsius esse omnib⁹ substantia est,non ergo potest esse ratio eius qd est gñare aut spirare:immo illud debet aliquid esse respectuum & ad aliud dictum. Quod confirmatur argendo.Quinto ad idem sic.illud est ratio agendi ppriam actionem in vnoquoq, qd est vltimum formale & constitutiū illius:vt si calor est vltimum formale cōstitutiū calidi in natura calidi,calor ergo est ppria ratio in calido agēdi actionē calefaciēti. Cōsimiliter intellectus quia est vltimum formale cōstitutiū hominis:est ratio agendi ppriam actionem hoīs,vt determinat Philosophus primo Eth.Sed generare est ppria actio patris inquantū pater est . pprietas vero relativa est quia vltimum & formale in diuina essentia qua cōstituitur psona patris.pater em paternitate dicitur pater:non aut deitate q est diuina essentia,ergo &c. In oppositum arguit primo sic,in deo nihil ē In oppo.4 reale aut positiuū nisi essentia & relatio,vt paret ex supra determinatis.Ratio aut agentis qua procedit actio ab agente,debet esse in ipso aliqd reale positiuū.aliter enim actio non esset aliqd realē neq̄ positiuū:quia principiatum & causatū nō habent veritus esse q principiū & sua cā. ratio autem nullius actionis potest esse:ga ratio actionis est p se actionis principiū,qd nō potest esse relatio,sicut neq̄ terminus,sicim Philo.v.physi.& tactum est in pcedenti quæst. ergo &c. Secundo sic.sicut materia prima est primum omniū principiū passiuū: sic de⁹ est primum oīm principiū actiū,dicēte Philosopho.xii.meta.q ea qua sunt in prima materia in potētia:sunt in primo motore in actu,sed prima materia sua essentia nuda est ratio passiuua oīm formā & transmutationem recipiendi,ergo de⁹ sua essentia nuda est ratio actiua oīm diuina actionem in se eliciendi. Dicendū ad hoc:q secūdū supra determinata,in deo sup ipsam puram essentiā B deitatis nihil addit neq̄ secūdū rē neq̄ secundum veridicā intelligendi rationem,nisi rō respect⁹ si Responsio

Summe

ut in attributis substantiatib⁹, siue in rationib⁹ pfectiōnū aut idearū, siue in ipsis notionib⁹ & prie-
ratibus psonarū. De natura aut respect⁹ secūdū q̄ est respectus, clarū est fm P̄lm.v.phy. q̄ nec pōt
habere p se rationē principii aut termini actionis. Illud autē qđ est ratio agēdi, quia est id quo agēs
formalitet agit, necessario est principiū p se elicitiū actionis ut dictū est. quēadmodū aīa principiū
est in aiatis, vt determinat P̄ls.ii.de aīa. Qđ autē est tale principiū in re, necesse est q̄ sit aliqd posu-
tiū reale, vt offēdit penultima ratio tā supra inducta. Quare cū (vt dictū est) ppter respect⁹ in deo
nihil est reale positiū nisi pura substantia, q̄ est deitas siue ip̄a diuina essentia, in deo igit̄ ponendū
est q̄ ratio agēdi elicitiua diuinas actiones, q̄cungq; sunt ille, non sūt nisi ip̄a pura diuina essentia: ita
q̄ licet nulla actio oīno attribuat essētię diuine velut principio agēti, sicut determinatiū est in pcedē
ti q̄stionē: oīs tā diuina actio attribuit ei vt principio elicitiō, & quo agens principale. S. Suppositū
vnū vel duo vel tria, simul agit oīs actiones diuinas. Sed quia h̄mōi actiōes diuine differētes sunt
inter se, & nō est differēta in actionib⁹ nisi ex differēta ex parte principiū elicitiui, iuxta q̄ pcedit
secūdū ratio supra inducta: Diuina autē essētię sub rōne qua est essentia, nullā rōne differētię in se ha-
bet: qđ autē nullā differētię ex se oīno pōt in se habere, si in se aliquā habeat, oportet q̄ hoc sit ab ali
quo sibi supuenienti: Essētię autē diuine nihil pōt supuenire nisi ratio respectus: essentia ergo vt sit
ratio differentiū actionū, oportet eā in se differre, salte secūdū rationē diuersorū respectus. Qui cīr
ta ip̄am essētię duo faciūt. Vnū. s. vt p ip̄os essentia respiciat actus: & q̄s iclinationē habet ad ip̄os
eliciēdos, cū secūdū se ablq; ratione oīs respectus penit⁹ absolutū qđ est, & nullo modo respicit actū
eliciēdi. Nūc autē nullo modo possit esse ratio agēdi ip̄m nisi aliquo modo ip̄m respiceret, & ad ip̄m
aliquo modo ordinaret. Alīd vero, vt penes differētię ip̄orū ip̄i essētię determinaret act⁹ differētes
cū secūdū se nullū oīno determinat: & ideo nullū determinate eliceret nisi ab aliquo sibi determina-
ret. Actū vero simpliciter respicit p respectū iportatū noīe potētię: secūdū q̄ supra expositiū est in q̄
stionib⁹ de potētiā dei. Actus vēro diuersi eliciēdi sibi determinat p respect⁹ diuersos diuersorū mo-
dōs potētię. Et sic ad agēdū actū aliquē, a psona diuina vt a principali agēre duplex ratio qua agit
tū requiriſt: vna vt qua ip̄m elicit: alia vt qua eliciēs actū respicit, & determinat sibi act⁹. Primo mo-
do dico vt tā dictū est, q̄ sola diuina essentia secūdū rationē essētię est ratio agēdi oīs diuinas actio-
nes. s. in eliciēdo ip̄as. Secūdū vero modo dico q̄ respect⁹ fidati in diuina essentia sunt ratio agēdi
diuinas actiones a deo. s. in determinādo ip̄as vt eliciant: ita videlicet q̄ vna est ratio oīs eliciēs. s.
ip̄a diuina essentia sub sua ratione absoluta qua essentia est: plures vero sunt rōnes determinantes
secundū pluralitatē actuum. s. ip̄i respectus diuersi. Ad cuius euidentiā sciendū secundū superius
determinata, q̄ ratio propria essētię dei secundū q̄ essentia est mere & absolute, est fundamētum
om̄i aliarū tāq; illarū q̄ importat respect⁹ fundatos in ip̄a essentia: q̄ nō est nisi vna forma realis ab
soluta existēs in diuinis suppositis: cui ex seip̄a primo & p se nō cōuenit nisi act⁹ q̄ est esse, q̄ in ip̄a
cōicaf suppositis, & oīb⁹ diuinis respectib⁹ in ip̄a fundatis. Illū autē actū tanq; primū quē respicit &
sibi determinat ex ratione sibi ppria & absoluta secundū rectā rationē nostrā intelligendi, sequunt
oīs alii actus tanq; secūdū, quos respicit & qui sibi determinant, vt dictū est, ex rationib⁹ respectus
potētiālū q̄ in ea fundat. Cū autē sibi determinati sunt actus, seip̄a vt essentia est īmediate est ratio
eliciēdi eos, vt quēadmodū materia nullū ordinē habet ad formā & ad pati i recipēdo aliqd in se nō
si p rationē potētię passiuę, in nuda tā substātia sua formas recipit, sic diuina essentia nullū ordinē
habet ad actū q̄ est agere simpliciter, nō si p rationē potētię actiuę: pura tā substātia sua est ratio eli-
ciēdi oīm actiuū. Ita q̄ sicut potētiā receptiua siue passiua in materia nō est aliqd re absoluta aliud
ab ip̄a essētiā materię: q̄ si sic, materia ex se esset in potētiā ad illud: & si potētiā illa esset sūliter ali-
ud, esset abite in infinitum, quod est incōueniens, & ideo necesse est stare in primo, q̄ potentia re-
ceptiua materię nō est aliqd re absoluta aliud ab ip̄a essentia materię, sed solū respectus fundat⁹ in
ip̄a essētiā materię, q̄ ex se & secūdū suā substātia subintrag rōne respect⁹. Propter qđ dicit Cōmē,
in de substātia orbis. Natura subiecti recipiētis formas. s. primę materię, necesse est esse naturā potē-
tię. s. q̄ substātia ei⁹ est esse in posse. Sed posse quo substātia hoc subiectū, differt a natura subiecti
qđ substātia p hoc posse, in hoc q̄ posse dī respectu formę: hoc autē subiectū est vna existentiū p se
quorū substātia est in potētiā. Cōsimiliter potētiā actiua in ip̄a diuina essentia fundata nō est aliqd
re absoluta aliud ab ip̄a essentia, & hoc cōsimili ratione: sed est solū respect⁹ fundat⁹ in ip̄a diuina
essentia q̄ ex se secūdū suā essentia subintrag rationē respect⁹. Et ideo vltē⁹ quēadmodū si materia
esset vna secūdū suā essentia subintrag rationē respect⁹. Sic si
diuina essentia esset vna secūdū potētiā & respect⁹ potētiāles, sicut est vna secūdū substātia: cū agēs
primū. s. psona patris sit vna, nō esset opatio ei⁹ nisi vna. Sed q̄a sicut ibi, q̄a materia ē multa secūdū
potētiās, ideo ex ip̄a multa p̄fliunt fieri, & multa ī nuda substātia ei⁹ recipi: sic ī p̄posito q̄a d. u.

Ar.XXXIX.Qu.III.F.CCXLVIII.

na essentia est multa secundum potentias activas sive respectus potentiales actiuos: ideo ipsa secundum rationem propriam essentie suae potest esse plurimi actuos elicitiua. Qui in uniusuerso sunt in triplici genere, quidam qui est actus qui est operatio: quidam autem qui est actio: quidam vero qui est factio. Qui secundum Platonem i. & x. Ethici differunt in hoc quod operatio dicitur quoniam non est aliquid ab ipso actu pueniens tantum finis eius, sed ipse est finis: qualis est actus citharizandi: cui non est nisi delectatio annexa in citharizante & in audiente. Actio vero dicitur quoniam aliud ab ipso actu est pueniens quod manet in agente: ut ex mortali aut intellectuali operatione habens aliquis in agente. Factio vero dicitur quando aliquid ab ipso tantum finis eius procedit ab ipso extra agentem: ut dominus ex actu carpenteriorum. Unde Platus vi. Eth. dando differentiam artis & prudenter circa morales virtutes existentis, dicit quod ars est factibilitas, prudentia vero agibilitas. Et ambo haec sunt circa ea quae sunt ad finem: felicitas autem est operatio quaenam consistit in fine, ut determinat x. Eth. Ex parte vero dei actus qui est operatio, est actio essentialis intelligendi & volendi, in quo consistit dei beatitudo, ut infra dicitur. Actus vero qui est actio, proprie dicitur genitio & spiratio: quod terminatur ad diuinam superpositam. Actus vero qui est factio, proprie dicitur creatio: a qua creaturam extra procedit in esse. Horum autem trium generum actus in deo quoddammodo diuina essentia est ratio eliciendi: & respectus in ea, est ratione actus determinandi. Videlicet discurrendo per singula, ut ex hoc pfecte patet quod in omnibus sola substantia est ratio eliciendi, & diversi respectus in ea sunt rationes diversae sibi diversos actus determinandi. Quod primo patet in actu qui est operatio, ut est intelligere & velle. Actus enim intelligendi elicit in diuino intellectu ipsa diuina essentia in quantum habet in se respectum importatum per rationem veri: per quam ipsa essentia habet quod sit proprium obiectum motus intellectus: non quod respectus ille qui importat nomine veritatis, sit obiectum intellectus: sed quod ipsa essentia sit eius obiectum ut habet in se rationem huiusmodi respectus, secundum quod distinctius est expositum supra in questionibus de intelligentia & gemitate dei. Actum vero volendi elicit in diuina voluntate ipsa diuina essentia in quantum habet in se respectum importatum per rationem boni cognitum, per quem ipsa essentia habet quod sit proprium obiectum voluntatis, & mouet intelligentem bono apprehensione ad actu volendi ipsum, non quod respectus ille importatus nomine boni sit obiectum voluntatis: sed ipsa essentia pura ut in se habet rationem huiusmodi respectus. Idem similiter patet in actu qui est agere sive actio proprie dicta. Actum enim genitandi filii elicit diuina essentia ut habet esse in patre, sub ratione respectus importati nomine potentiae genitandi active, non quod ille respectus elicit actu genitandi: sed ipsum in patre elicit ipsa essentia pura, ut per respectum illud in patre sibi talis actus est determinatus. Et filius actu spirandi communiter elicit in patre & filio ut habet esse in ipsis sub ratione respectus importati nomine potentiae spirandi active. Idem similiter patet in actu qui est factio. Actum enim creationis elicit communiter in tribus personis diuina entitas, ut habet esse in ipsis sub ratione respectus importati nomine voluntatis liberorum valentis ad opposita: ut sic semper ipsa essentia sub ratione essentiæ fit eliciens simpliciter: sed ratione alicuius attributi determinantis non elicitur fit eliciens determinata actu determinatus. Ut secundum hoc in summa dicamus omni distinctione permissa, quod diuina entitas ut entitas est, fit ratio agentis oem diuinam actionem quam agunt tres personæ diuine vel due vel unica effectiva sive principiativa: determinativa vero secundum rationem non alicuius attributi. Ratio autem agendi omnem diuinam actionem, sed aliam & aliam secundum alias & aliam rationem, ut magis habet declarari disputando de diuinis actionibus in speciali. Et sic in omni diuina actione uno modo est ratio agendi ipsa essentia secundum rationem essentiae: & non secundum rationem attributi. Alio autem modo non nisi ratione alicuius attributi. Communiter autem sumendo entitas & secundum rationem essentiae, & secundum rationem attributi simpliciter & absolute, dicendum quod diuina essentia est in deo ratio agentis omnem diuinam actionem. Per iam dicta patent obiecta.

C Ad illud ergo quod primo arguitur in oppositum: quod diuina essentia maxime habet rationem materialis & receptivam: ergo minime est ratione agentis: Dicendum quod verum est de illo quod est receptivum alterius. Ad prius re absoluta differentia recipiente: sicut differt forma a materia: non autem de illo quod est principium receptivum alterius sola ratione respectiva ab ipso differentia qualiter differunt a diuina essentia quaecunque in ipsa fundantur, non dico proprie recipiunt. **A**d secundum, quod si diuina essentia est ratio agentis in deo: sicut ipsa est una & simplex, non erit ratio nisi unius actionis simplicis: Dicendum quod actio **H** Ad secundum, non quod sunt diversae re absoluta inter se: & ab eo quod est ratione agentis: quodam vero re relationis aut respectus secundum rationem essentiae. Actionum diversarum primo modo nullo modo potest esse ratio una simplex: essentia absque determinatione per diversam quod re absoluta differunt: immo si sunt actiones re diversae, & ratios seu principia agendi sunt re diversa. & secundum hoc dicit Iordanus. De anima lib. ii. Seneca. De natura animalium cap. xv. quod operatio est naturalis uniuscuiusque substantiae virtus & motus. Unde manifestum est quoniam quorū substantiarū naturalis est eadem, hoc est: & operatio est eadem: quoque autem nature sunt differentes, horum & operationes sunt differentes. Impossibile est enim substantiam expertum esse naturali operatione. Vel

Summe

ad minus determinat p diuersa re. quæ admodum diuersa opa sunt videre & audire ab eadē aia, sed p determinationē diueriorū organorū, vt alibi determinauim⁹ in q̄stioē quadā de potētiis aic. Actio nes diuersæ Scđo modo sunt oēs diuinæ actiones & inter se, & ab ipa essentia, & ideo in talib⁹ sufficiat ipsi essentiæ determinari actus p diuersos respect⁹ pportionales diuersitati actuum. vt si act⁹ sola rōne differant inter se & ab ipsa essentia, vt intelligere, & velle, diuersis respectib⁹ secundū rōne iter se & ab ipa essentia differentib⁹, sibi hmoī diuersi actus determinant, vt sunt veritas & bonitas, vt patet ex pdicitis. Si vero actus inter se differant re relationis: vt generare, spirare, diuersis respectib⁹ se cundū realē relationē inter se, sibi hmoī actus determinant: vt sunt potētia actua generandi & potētia actua spirandi. Ad tertium, q̄ si essentia esset ratio omnis diuinæ actionis, cunc non produce tur a diuina actione nisi simile deo in deitate, quod falso est in actu creationis. Dicendū q̄ semper producitur diuina actione simile in diuina essentia, vel quo ad veritatem substantiae, vt in productione diuinarū personarum, vel quo ad rationem imitationis ad rationes perfectionum & idearum in diuina essentia, vt in productione creaturarum. Q̄ secundum eundē modū similis producatur simile in omni genere actionis, non oportet: eo q̄ ipse actiones diuersorum modorum sunt: vt debet exponi tractando de ipsis in speciali. Ad quartū, q̄ essentia quia est ratio absoluta actus primi absoluti qui est esse: sic non potest esse ratio actus secundi respectiū qui est generare vel spirare: Dicendum q̄ verū est nisi sub ratione alicuius respectus actui illi secundo proportionalis. Vnde in creaturis ratio formæ a qua est actus primus qui est esse, sub ratione respectus potētia actiuæ quā in se recipit, est ratio eliciendi actus secundos absolutos: ergo multo fortius in proposito potest esse ratio eliciendi actus secundos respectiū. Ratio em̄ elicitia (vt dictū est) nullo modo potest esse respectus. Et cū hoc falso est illud qđ assumit in argumento, q̄ essentia diuina est ratio actus primi in deo q̄ est esse. Enī em̄ in creaturis hoc sit verū, vt ratio essentiæ prior sit secundū rationē nostrā intelligēdi q̄ sit ratio esse, vt esse dicat ab essentia, quia quāto aliqd in creatura habet rationē minus actualis: tanto illud habet magis ex se & natura sua & ab alio qđ est magis actualis: esse aut̄ sub maiori actualitate significat q̄ essentia: in deo tñ econtrario tanto ei aliqd magis pprium est & primo cōuenit, quāto habet rationē magis actualis. Er ideo dictū est supra, q̄ esse secundū rationē intellect⁹ nostri poti⁹ & prius cōuenit deo q̄ rō essentiæ, vt in deo essentia potius dicat ab esse q̄ ecōtrario. Secundū q̄ dicit Aug. vii. de Tr. c. iii. & li. v. c. ii. Ab eo qđ est esse dicta est essentia. Ad quintū, q̄ suppositū vniqđq̄ agit p vltimū formale in eo: & illud nō est essentia, sed relativa ppricetas: quia secundū Aug. Deus pater paternitate pater est nō deitate: dicendū q̄ in quolibet supposito singulari ē duo cōsiderare, & duplex formale secundū illa. Primū illorū est natura sive res sive essentia in qua subsistit, vt est humanitas sortis in sorte, & deitas patris in patre. Secundū vero est modus secundū quē subsistit. S. i. diuinaliter in creaturis, & incōmunicabiliter in diuinis, & pertinet ad rationē indiuiduationis formæ in creaturis, & incōmunicationis suppositi in diuinis. Modus quo indiuiduationis formæ sit in creaturis: tactus est in pcedenti q̄stione in parte, & similiter modus incōmunicationis suppositi in diuinis, sed alibi expressius in q̄stione quadā de quolibet. Et quantū ad p̄sens sufficit, sciendū est q̄ in creaturis ratio formalis qua sit formæ indiuiduatio, negatio est non vnicā sed duplex. Vna q̄ negat plurificatio naturę ita se, alia qua negat identitas ad cōsimilē ei extra se, & qua negat esse alicius alterius ab illo cuius est. Socratis em̄ humanitas est vna numero, quia ex se nō est vata diuidi vlo modo per hanc & illam in diuersis, sicut nata est diuidi forma speciei. & est ita Socratis q̄ non est alterius, negat illa quae est alterius, sed alia ab illa. In diuinis autem licet in eis non sit proprie formæ indiuiduatio, quia non est in deo ratio vniuersalis, q̄ requiri ad indiuiduationē propriam dictam, vt expositum est in dicta questione de quolibet: est tñ in diuinis suppositi incōmunicatio cuius ratio formalis non est aliqua negatio qua forma determinatur supposito, aut qua indiuiduabilis aut incōmunicabilis redditur, eo q̄ pluribus suppositis secundū sp̄cie cōmunicabilis est & communicata: & in se ex se singularis est: immo singularitas quādam (vt habitum est supra) in quali quidem singularitate constat. Forma creata nullo modo per communicationem procedere in aliud suppositū poterit suā limitationē, sed forma diuinitatis ppter suā illimitationē vltéri⁹ poterit, vt sic vbi deficit possitus formæ creatæ, ibi in eadē singularitate cōmunicat plurib⁹ suppositis positivæ, & hoc per differentiā respectuū illorū quos in se habet: sub quib⁹ subsistit diuersimode in hoc & in illo. Positivū autē absolutū in se nō potest recipere diuina essentia, quia poneret compositionē in deo. Oportet igit q̄ sit positivū respectuū, quod quidē quia pluribus cōmunicari nō potest p illud subsistit suppositū in natura diuinæ essentiæ, & hoc vt suppositū singulare. Et talia respectiva sunt tres ppricetas relatiæ psonales, p̄finitas, filiatio, spiratio passiva: q̄ psonas incōcibiles & singulaires in deo cōstituit: sicut in creaturis negatio cōstituit suppositū, qđ ē singulare idividuum. Et aspi-

I
Ad tertii

K
Ad quartū.

L
Ad quintū.

M

Ar.XXXIX. Quæ.V. Fo.CCXLIX.

ciendo ad tale formale qđ ratio constituendi singulare suppositū distinctū a quolibet alio, tali vlti
mo formalī nullum suppositum agit qđ neq; in creaturis neq; in deo. Vñ nō dicitur vere qđ Sor
tes generat eo qđ est Sortes, i.eo qđ est indiuidū siue idividuum suppositū: qđ illud (vt dictum
est) negatio est, quę nullius est effectiva. Sed qđ dicitur agere aliqd aut generare eo qđ est formale
in ipso, hoc debet intelligi apicio ad formale qđ est ratio qua subsistit in natura speciei, quę est
sua humanitas: in qua est considerare duo, s. qđ est humanitas simpliciter: quia tota natura speciei
specialissimę est in quolibet suo indiuiduo: & qđ est ista in isto idividuata. Qz ergo Sortes humani
rate sua aliquid agit aut generat, hoc est ratione qua est humanitas simpliciter: & vt existens est
in isto: & ideo homo generat hominem: qđ est intētū naturae simpliciter. qđ autem generat alium
a se: hoc non est nisi tam propter materiam in qua generat: vt ponit p̄lus: qđ quia sua humanitas
est ista nō cōmunicabilis alteri: ita qđ si per impossibile posset generare formā puram sine materia,
aliam necessario generaret a se ex nihilo: secundum qđ dicit Cōment. super.xii.Metaph. Si forma per
se generaret, esset generatio ex nihilo. Et sic qđ homo sit ab homine: hoc est virtutis & perfectionis:
qđ autem alius ab alio in forma numerali: hoc est defectus & imperfectionis: & hoc habet generās
ex natura indiuidui: non ex negatione indiuiduant: sed ex natura ipsa: vt tali negationi substra
ta est. illud autem est ex natura speciei. Et ideo de ḡnitione indiuiducrū abinuicē dicit Cōment.
super.viii.phy. qđ modus generatiōis istorum abinuicem est per accidens. s. qđ homo nō dat in ge
neratione hominis nisi illud qđ est qđ instrumentū. Sortem. i. generare Cicerone, est per accidens.
Et quādmodū hīc dictū est de creaturis, cōsīlē cōtingit in p̄sonis diuinis. s. qđ pater nō generat eo
quo pater est, hoc est eo quo est incōmunicabile suppositū: qđ illud respect⁹ est: qui nō est rō agē
di: sicut neq; negatio indiuiduans in creaturis. Sed qđ dicitur generate eo qđ est formale in ipso:
hoc debet intelligi apicio ad formale qđ est ratio & natura in qua subsistit: in qua non est cōsi
derare duo: sicut dictū est de forma creata. s. qđ est deitas simpliciter: & qđ est deitas hēc aut hui⁹: qđ
non est nisi hēc: & illa eadem quę est hui⁹, per cōmunicationē est alterius. Generare ergo aut aliqd
agere patrem deitate non differt qđ dicatur hoc agere deitate simpliciter: & hac vel hui⁹ deitate:
qđ deitate vt deitas est, & vt hēc deitas est, nō generat deitatē: sed cōicando se generat deus: & eum
dem in deitate: sed aliū in p̄sona: sed hoc non ratione deitatis: neq; huius deitatis qua generat: sed
ratione respectus quo determinat actum generandi: qui propter rationē determinandi actionem
generato, non potest illi cōmunicari: sed in generato necessario determinat actum passi⁹ ue respect⁹
oppositus. Quādmodū enim ex parte generantis essentia est ratio eius qđ est generare in eliciē
do: sed sub ratione respectus determinantis actum vt est efficiendus ab agente: sic ex parte genera
ti essentia est ratio eius qđ est ḡnari in recipiendo: sed sub ratione respectus determinantis actum
vt est determinandus in genitum: vt habet infra determinari: exponendo quomodo diuina essen
tia est subiectum diuine generatiōis. Et sic qđ deus generat deum simpliciter: hoc est ratione essen
tiae: qđ vero hic generat illū, hoc est rōne vni⁹ p̄petratatis qua determinat act⁹ vt p̄ducat ab uno. s.
& alteri⁹ qđ determinat vt terminet in aliū. & sic pater nō ḡnat eliciēdo actū paternitatis: sed dei
tate: et si pater nō deitate sed paternitate. Vñ si pater dicatur ḡnare inquantū pater, nō inquan
tū de⁹ (qđ tunc filius qui est deus generaret) illud tñ non est verum qđ paternitate generet. s. qđ ge
neret essentia, nisi dispositiue vt dictum est: & amplius in qđstione sequēti dicit. Argumenta au
tē duo in contrariū et si bene probant qđ essentia est ratio agendi omnes diuinas actiones elicitiue:
non tamē excludit quin determinatiue requiratur alia ratio: vt dictum est.

Ira quintum arguitur: qđ diuina essentia fit terminus omnis diuine actionis.
Primo sic deus nihil agit nisi intellectu aut voluntate: sed omnis actio prīmens
ad dei intellectum & voluntatem terminatur ad diuinā essentiā: quia termin⁹
intellectualis operationis & voluntarię nō sunt nisi obiectum intellectus & volū
tatis, obiectū aut̄ intellectus nō est nisi verum, & obiectum voluntatis non est ni
si bonū. veritas aut̄ in deo non est nisi essentialis: vt visum est. Similiter neq; bo
nitas: vt videbitur infra. ergo &c. Csectudo sic. nulla actio ad aliqd terminatur per se: nisi ad id qđ
est absolutum: quia in ad aliqd non est motus secundū p̄lm. v. Phy. & sicut est in motu: sic est
in omni modo actionis. Non est autem absolutū in deo nisi diuina essentia. ergo &c. Cōtra. actio
dei est sua essentia. Idem autem non terminatur ad seipsum. ergo &c.

Hic oportet reducere ad memoriam modos actionis diuine: quę sunt operatio
actio, factio: qđ multū aliter & aliter se haber qđstū in illis. Si. n. loquamur de actione qđ est operatio cu
iūsmodi est intelligere esse entiale aut yelle: scire oportet qđ isti act⁹ idē habēt pro principio elicitiuo

N

O
Ad arg. i op.

P
Quæst. V.
Argu.

In opposit.

Q
Resolutio. q.

Summe

& pro termino. Eo em q̄ nō habent finē alium a se, in hoc cōsistit eorū pfectio: q. s. veritas diuinæ essentiae semp actu ad omniū cognitionē illustreret ei⁹ intellectum: & q̄ bonitas eiusdem semper ad omniū dilectionē inflammet eius volūtātē. Propter qđ h̄mōi actuū essentia diuina per se termin⁹ est. Sed est intelligēdū, q̄ sicut essentia inquātū se habet ut principiū elicitiū istorū actuū, cū ex se sit omnino absoluta, necesse est eam aliquo respectu cōparari ad actum: & determinari ipsum actuū ipsi: ut licet per se actum eliciat, tñ sub ratione alicuius respectus quo ad actum eliciendū cōpareat & determinet sibi act⁹: cuiusmodi sunt ratio veritatis & bonitatis: sic cū eodē mō sit principiū & terminus: necesse est q̄ sub ratione eiusdem respectus cōpareat ad actuū in terminādo sicut in eliciendo. Et ideo sicut essentia pura ratione qua essentia est absoluta, actum intelligēdū aut volēndi es- cit, sub ratione tñ respectus veri & boni: ut dictum est: sic eadem ratione absoluta actum eundem terminat, sub ratione tñ respectus veri & boni. Si vero loquamur de actione proprie dicta quę est generatio aut spiratio: cum p̄ se generatiū aut spiratiū nō est nisi suppositū pfectū relativa proprie- tate a generante & spirante distinctū: & tale quidē non est ipsa essentia: Idcirco dico q̄ talis actus termin⁹ nō potest p̄ le esse ipsa essentia: neq̄ etiā p̄ accidēs, qđ magis est. Qđ enim in creaturis sit aliquid creature cōpositum ex materia & forma: licet p̄ se nō caulet nisi suppositū: eo q̄ solum recipit esse subsistentię: & ita pfectae existētię: qđ nō habet materia & forma nisi p̄ hoc q̄ sunt in cōposito: & aliqd ipsius cōpositi: per accidēs tñ causantur materia & forma in cōposito: eo q̄ neu- trū eorū ex se habet eē existētię suę: sed virtus eorū recipit illud p̄ creationē: licet in alio. In deo ve- ro ipsa essentia ex se eo q̄ deitas, & esse essentię & existētię quoddā est: qđ nō habet a ratione sup- positi in quo est: immo potius suppositum habet illud per hoc q̄ ipsa habet esse in illo: & silt res- pectus q̄ sunt in deo p̄ hoc q̄ fundant in ipsa essentia. Esse. n. tale nō est nisi vnicum in deitate: si- cut neq̄ nisi vnicū est in essentia. Propter qđ neq̄ p̄ accidēs dici debet terminus ḡnatiōnis etiam modo illo quo forma naturalis in cōposito p̄ accidēs dicī generari: q. s. per generationē vergit de nō esse in esse: licet in cōposito: ut non solum in supposito & p̄ suppositū recipiat esse subsistentię, sed etiam esse existētię suę: quod nullo mō p̄ generationem recipit diuina essentia in eo q̄ genera- tur: & licet aliquo modo in illū & p̄ illū habet eē subsistentię: & quo ad hoc possit forte dicere aliqd q̄ est terminus actus ḡnatiōnis per accidēs: & silt spiratiois. Sed in deo p̄ accidens non recipiuntur solum per alium. Si autem loquamur de actione dei quaę est factio: sciendū q̄ h̄mōi actionem dupliciter est considerare. Vno modo ut est ab agēte. Alio modo ut terminatur in factum. Primo modo non est aliud q̄ dei voluntas siue p̄p̄cītū de producendo creaturam in determinato instan- ti temporis. Et ga diuina voluntas nihil vult nisi sub ratione boni qđ cōcipit per intellectū sub ra- tione veri, nō vult aliud a se nisi volēdo scipsum: ut ipse sit sibi ratio volēndi alia. Hoc ergo mō di- uina essentia est terminus actionis diuinæ in se: quę ut respicit creaturam profiliēt extra, fac- cīo dicitur: non autem secundum q̄ intus latet: sic enim ēterna est. Secundo aut̄ modo nihil aliud est q̄ rem de nouo ex determinatione actionis antiquę intra profilire in esse: cuius secundum hanc rationem non est terminus nisi essentia creaturæ.

T
Ad pri. pri.

V
Ad secūdū.

¶ Ad primum obiectorum: q̄ deus nō agit nisi intellectu aut volūtate, & vtriusq; actionis terminus est diuina essentia: Dicendum q̄ deus intellectu aut volūtate dupliciter agit. Vno modo simpliciter circa verum & bonū qđ est eius essentia, ipsa intelligendo & volendo. Hec actio pertinet ad illam quę est operatio: & cuiuslibet talis terminus est essentia: ut dictum est. Alio modo ad instar illius veri & boni essentia verū & bonum subsistens producendo. Termin⁹ actio- nis voluntatis & intellectus agentis primo modo non est nisi essentia, ut prädicatum est: non autē secundo modo: sed aut diuinum suppositum: ut verbum subsistēt opere intellectus: vel amor sub- sistēt opere voluntatis: aut creature subsistens extra opere virtutisq; p̄ia actione intellectus & volunta- tis primo & secundo modo. ¶ Ad secundum, q̄ actio non terminat nisi ad absolutū: & tale in deo non est nisi essentia: Rō ista non procedit concludendo inconveniens in deo, nisi de actu genera- tionis & spiratiois: probando q̄ terminus sit essentia non suppositum relatiuum. Et ideo dicēdū q̄ proprietas determinatiua suppositi: & ex parte termini a quo procedit actio in deo: quaę est ge- verare vel spirare: & ex parte termini in quem terminatur, aliquid operatur. Quia ex parte ter- mini a quo, licet non sit ratio elicitiua actus: sed essentia sola: est tñ ratio determinatiua actus eli- ciēdi: ut dictum est. Quę ambo (scilicet id quo elicitur: & quo determinatur) simul cōstituunt ra- tionem vnius agentis: immo poti⁹ sunt rōnes vni⁹ agēris: & est suppositum subsistēt in essentia de- terminatum proprietate, qđ habet per se agere secundum duplē rationem sui constitutiūam & essentiæ scilicet in eliciendo & proprietatis in determinādo. Similiter ex parte termini in quę li-

Arti. XXXIX. Quest. VI. fol. CCL.

et enim proprietas ipsius non sit ratio determinandi actus in recipiendo & suscipiendo ipsum sive subiectum: quia huius ratio est sola essentia: ut patebit determinando qualiter dicta essentia est subiectum generationis & spirationis: est tamē determinativa actus in essentia suscepti: ut si recipiatur in essentia sub ratione generari cū produci filius: & sub ratione spirari cū producitur spiritus sanctus: quæ ambo simul cōstituit rationē vnius producti: immo potius sunt rationes una producti: ut sic ipsum suppositum licet relatiuum sit, est tamen ipsum producens. & sic suppositum aliud, licet relatiuum sit: est tamen ipsum productum. Et est speciale hoc in supposito diuino generante, & generato: ut si suppositum inquantu relatiuum est, sit per se generans & per se genitum: & ut ratio suæ singularitatis alterius sit operativa ad generare & generari. Quod impossibile est ponere in supposito creature generante aut generato quo ad illa duo: quoniam id quod in creaturis est ratio formalis individuationis suppositi: quia negatio est, nihil omnino confert ad generare aut generari. In deo autem id quod est ratio formalis incoicabilitatis suppositi: licet sit respectus, aliquid tamē confert ad generare & generari. Agit enim ut dictum est) actus determinationē. Propter quod suppositū incommunicabile diuinum ut pater, per se generat: quia pater incommunicabilis est & quo ad rationē essentie & proprietatis: & similiter filius per se generat: quia filius incommunicabilis est. Ut sic malum restet in generatione diuina & creature: eo quod in creaturis nunquā relatiuum secundū quod relatiuum, est per se agens aut actū. Et respectus quod est suppositi quo ipsum refert in creaturis, nihil potest oīno conferre ad actū eliciendū aut suscipiendū aut determinandū: quia forma naturalis in agente scipia determinat actū: & sicut inclinat ad ipsum eliciendū. Sicut autem scipia determinat quilibet actū in se suscipiendū, & inclinat ad ipsum in se suscipiendū: & hoc per respectus poterit actuū actuarū & passuarū: ita quod respectus existens in generante aut in generato: ad hoc nihil cōfert oīno: sicut confert in generante & generato in diuinis: ut dictum est. Et sic licet in diuinis respectus non possit esse ratio eliciendi actū neque suscipiendi: sicut neque in creaturis: neque scipio principium agens aut terminans actum: potest tamen suppositum respectiuū in diuinis & ut respectiuū, esse agens & principiās principaliter & per se actionē: & similiter esse per se & principaliter principiatū per actionē: quod nullo modo potest continentur i creaturis circa quocumque suppositū ut relatiuum est. Et sic mediū rationis falsū supponit i diuinis. ibi enim actio bū terminat ad respectiuū secundū quod respectiuū ē: licet non ad respectiuū: ut dictum est.

Ira sextum arguitur quod omnes plorant diuinā cōiter agunt oīes diuinās actiones

Primo sic, quibus conuenit ratio agendi: & actio secundū illā rationē: quia ratio agendi est actiōis causa siue principiū: & cui conuenit principiū, & principiatū. sed essentia diuina est ratio agendi omnes diuinās actiones: quæ cōiter conuenit omnibus diuinis personis. ergo &c. Secundo sic, in actionibus quod se habent per ordinē, in gbus prius est ratio posterioris: cui conuenit prius, & posterius: sicut patet in intelligere & velle: in quod intelligere procedit velle: & est ratio eius: propter quod omne intellectuum est voluntiuū. in deo actiones essentiales quae sunt velle & intelligere, prioritate rationis intellectus nostri priores sunt oīib⁹ aliis diuinis actionib⁹: quae sunt generare, spirare, creare, gubernare: & huiusmodi: & sunt rationes producendi illas: ut infra videbitur. illas autem actiones essentiales quae sunt velle intelligere, cōmuniter agunt oīes diuinās personās. ergo &c. In contrariū est: quod quedam sunt actio

In oppositū

Y
Responso,

Dicendum ad hoc quod quandocumque ad aliquā actionē plura simul concurrunt, non habens unū illorum actionē illā non potest efficiere: sicut patet in actione artificii quod exercetur pluribus instrumentis: & sicut patet in generatione naturali procedere ad determinatā specie: in qua duo concurrunt simul tanquā vna agendi & generandi ratio. s. qualitas actiua: sicut calidum & frigidum: dicente phō in prin. iii. Meteor. Gignūt vnsic dīq calidū & frigidū vīcentia materiā: sed non sufficiunt. Propt̄ quod negatēs formas substanciales agere, & dicētes quod neque sunt actiūs neque passiūs: sed solū: dī formē actiūs & passiūs sūt prius qualitates: posuerūt datorē formarū: ut ideas vel intelligentiā separāt. ut dicit Comēt. sup. vii. Meta. Phis aur (ut dicit ibidē) posuit quod formē substanciales materiales sūt gentates per virtutes quae calorē i primū in semine. quod licet calor sit idē specie in semine aīni & semine eī: alid tñ specie gnat ex semine aīni, & alid ex semine eī: & hoc ppter virtutē ipsā a forma aīni semini suo, alia specie ab illa quod ipsā ē semini eī a forma eī: ita quod calidū ex se si nulla virtute determinaret, nihil gnat nisi calidū: & non moueret ad determinatā specie nisi virtute determinaret etiam ad specie sibi ipsā: & hoc vel a generante particulari: ut in gentiis per propagationē: vel a generante vī: sicut alibi ex posuimus in questione quā de principiis seminalib⁹: ut sic duo concurrunt ad oīem actionē rēdētē ad aliquā determinatā formā in mixto: & hoc ex pte ei⁹ quod est rō agendi. s. calor ipse qui agit: & actū elicit: & virtus ipsam determinatā ad actionē determinatā rēdētē ad specie determinatā. Secundū quod declarat hoc

X
Quest. vi.
Argu. 2

Summe

nō tā in naturalib⁹ q̄ in artificialib⁹ Cōmēt.sup.ii.de Aīa.vbi dicit q̄ actio augmēti est cōposita ex actione ignis & aliq̄ intētōe in igne.Alterare em̄ qđ est in ea,debet attribui igni:& q̄a terminat,debet attribui virtuti:quēadmodum mollificare ferrū per ignem ad faciendum aliquod instrumen-tum:secundū q̄ est mollificare,attribuit igni:& secundū q̄ illa mollificatio habet terminum & mo-tū in vnoquoḡ instrumēto, attribuitur virtuti artis.Nūc aut̄(vt iā tactum est supra)licet in deo vna sit ratio eliciendi omnes diuinās actiones.i.ipſa diuina essentia:quia tñ ex se ad nullum actum determinatur nisi ad actum primū qui est esse:quantum est ex ratione essentiæ simpliciter nullus actus ei potest attribui p̄terq̄ actus essendi:sicut nec calido alius q̄ actus calefaciendi. Vnde si de-bet esse determinata ratio alicuius alterius act⁹: oportet q̄ illā haber ab aliquo determinatā eā ad actū:aut pot̄ determinatā sibi actū:quēadmodū determinat eū calorī virtus iā dicta existēs in ip-so.Illud aut̄ determinatiū est rō respect⁹.Quare cū rō respect⁹ determinatās aliquē actū cōtēt cō-uenit tribus psonis aliqñ:aliqñ vero duab⁹:aliqñ aut̄ vni tm̄:cōsūlt & actus.Verbi gfa,rōnes respectus īportari nomine veritatis & bonitatis:quē determinat ad act⁹ essentiales intelligendī:cōmuni-ter cōueniūt oib⁹ psonis diuinis:& similiiter rationes determinatēs actus circa creaturas.Ratio ve-ro respectus importati nomine virtutis spiratiū cōmunicer cōuenit patri & filio.Ratio aut̄ respectus importati nomine virtutis generatiū cōuenit soli patri.Idcirco dico q̄ qđam diuināe actiones omnibus diuinis personis cōueniūt: vt sunt omnes actiones essentiales:siue manētes in deo siue transeuntes ad creaturas:quēdā vero duabus tm̄:vt est actio spirandi:quādam vero vni tm̄ vt est actio generandi:secundum q̄ omnia hēc melius patebit determinando de hm̄i actionibus in speciali.Et per hoc patet responsio ad primum argumentum.

Z

&

Ad argu.

CAd secundū q̄ actiones priores in deo quē sunt ratio aliarū:vt intelligere,velle, conueniūt omnibus diuinis psonis:ergo & q̄libet posterior:Dicendum q̄ verū est si illē actiones priores secundū rationē, omnibus cōueniēt secundū illā rationē qua sunt priores & aliarū ratio-nes:quēadmodum intelligere conuenit omnibus intelligentibus secundum illam rationem qua p-cedit actus volendi:& qua est ratio eius.Propter qđ omne intellectus est volituum:secundum q̄ dicit Damasc.Nō sic autem est in deo:qm̄ intelligere & velle in ipso non sunt priores actibus per sonalibus qui sunt generare & spirare:nisi inquantū sunt coniuncti proprietatibus determinatis psonē generantis:& personarū spiratiū.Qđ patet ex parte patris:qm̄ intelligere essentiale nō p-cedit tanq̄ ratio actus dicendi verbi:nisi q̄a ei est cōiuncta ratio paternitatis:qua,s.patri prio cōue-nit secundum rationem aliquā actus intelligendi.Ita q̄ licet essentiale sit rationi actus intelligen-di perfecti q̄ non sit sine verbo concepto, & productio ipsa intellectuali operatione : tñ vis pdu-ctua siue dictiua aut conceptiua verbī non conuenit nisi illi cui primo & ex se conuenit: quia su-per rationem primitatis fundatur illa vis dictiua:quē quia distinctiua est personē dicentis a qua libet alia:& ideo non pōt alteri cōmunicari:quare neq̄ actio dicēdi:q̄q̄ illis cōmunicatur essentia & omnis actus essentialis:quia illo non distinguitur ab alio.Quia ergo actio intelligendi non p-cedit secundū rationē actionē dicēdi nisi q̄a coniuncta est primitati simpliciter: quae soli patri cō-uenit:ideo licet actio intelligēdi cōueniat filio,nō tamē actio dicēdi: q̄a nō cōuenit ei ratio primi-tatis.Et eadem ratione,licet spiritui sancto contieniant actio intelligendi & volendi: non tamē cō-ueniunt ei actio dicēdi aut spirandi.

A.
Quest.vii.
Argu.i.

Irca.vii,arguit:q̄ oēs actiones essentiales cōmunes vniiformiter agūt oēs diuinę psonę.Primo sic.Illis vniiformiter contuenit actio:qb⁹ vniiformiter cōuenit actio-nis rō & determinatio ei⁹ ad ipsam, ratio oīm actionū essentialiū cuiusmodi est ipsa diuina essentia vniiformiter cōuenit oib⁹ diuinis psonis: & sūlt rōnes deter-minantes ipsam ad hm̄i:q̄a illā nō sunt nisi ratio & volūtas.& hēc tria deitas ratio,& volūtas,vniiformiter oib⁹ diuinis psonis cōueniūt:quia sunt essentia-lia:iū qbus oēs psonē sibi inuicē cōsimiles sunt & cōs̄iles.ergo &c.**C**Secundo sic.Illi oīno vniiformiter agūt:quorū nulla est omnino diuersitas aut differētia in agēdo:q̄a sine differentia aut diuersita-te agentium in agendo,nulla potest esse in actiōe diffimilitas,oīm diuinariū psonarū nulla est om̄i no diuersitas aut differentia in agendo omnes actiones essentiales cōmunes:qm̄ nulla est psonarū diuinariū differētia nisi quo ad illarū ppria:qbus ab inuicē distingunt:vt infra patebit. illis aut̄ nō ordinant vlo modo ad actiones essentiales:sed solūmodo per illa quae sunt eis cōmuniā.ergo &c.
Tertio sic.Damasc.dicit.iii.sent.cap.xv.Quorum natura eadē:& actio eadē,sed natura vniiformi-ter est eadē oīm diuinariū psonarū.ergo & actio.**C**In cōtrariū arguit:prio sic.Illis nō cōuenit actio vniiformiter oīno: quorū vnu agit ex se:aliū vero non ex se: sed ex alio,pater agit ex se oēs diuinās actiones.Filius aut̄ & spūs sanct⁹ nō nisi ex patre,scdm illud Ioā.v. Non pōt filius a se facere qc̄q̄.

In oppositū
primo.

Artic. XXXIX. Quest. VII. fo. CCLI.

ergo &c. Secundo sic, qui sic se habent quod vnuus agit per alterum & non eodem modo: illi non agunt vnuis formiter: quia illud non est sine differentia & diversitate, personae diuinae sunt hinc. Pater enim agit omnia pro filio & spiritu sanctu. Ie. i. Omnia per ipsum facta sunt, & in Psal. Verbo domini celum firmati sunt: & spiritus oris eius virtus eorum. Non autem eodem modo filius aut spiritus sanctus aliquid agunt per patrem. ergo &c.

Dicendum ad hoc quod, quæstio pposita secundum modum quo pposita est, duos articulos continet. Vnde si utrum eo modo quo una persona diuina agit omnes diuinæ actiones cœs & essentialiales, eodem modo agat eas quilibet aliarum. Aliud. Si utrum quilibet diuinarii personarum eo modo quo ipsa agit unam diuinarii actionem communem & essentialium, ipsa agat eodem modo cœs alias: an aliquiliter diversimode, siue secundum unum illorum articulos: siue secundum aliud. Et quo ad utrumque illos articulos: secundum quod diversas personas diversimode seu dissimiliter agere unam actionem, vel unam personam diversimode seu differenter agere diversas actiones, contingit in creaturis dupliciter. Vno modo quo ad modum elicidi ipsam actionem. Alio modo quo ad substantiam ipsius actionis. Dissimilitas in actione quo ad substantiam actionis quemadmodum diversæ sunt actio intelligentiæ & volendi: de qua statim dicetur: non contingit nisi penes intellectum & remissum: quod non potest cadere in diuinis actionibus: quia non causant nisi ab inequality virtutum actuarum: vel in uno agente diversas actiones: vel in pluribus agentibus viam: aut a diverso yisu virtutis equaliter: quia in deo nullo modo cadere possunt: ut iam dicetur. Dissimilitas autem in actione quo ad modum elicendi ipsam, non contingit nisi aliqua diversitate circa virtutem elicitiua actionis: quod non potest contingere circa eam nisi tripliciter: aut quo ad substantiam eius: aut quo ad modum yreditatem: aut quod ad modum habendi eam. Primo modo contingit diversitas circa virtutem elicitiua, & per consequens elicendi actionem: quando ad agendum eadem actionem maior est virtus in uno quam in alio: vel in eodem ad agendum unam actionem quam aliam. Propter quod fortis & debilis diversimode trahunt simili eandem naturam & dissimiliter, licet ipse tractus in sua substantia sit uniformis. Et similiter eandem actionem dissimiliter agunt agens principale & instrumentum: & similiter agens unitus & particularis. Propter quod etiam idem dissimiliter aliqd vult & intelligit: quod pspicitor est in eo vis ad intelligentem quod fit ardor ad volendum. In deo autem nulla potest esse diversitas quo ad subjectum eius quo elicere actus essentialiales diversos una persona aut diversas: quia illud est ipsa diuina essentia sub ratione respectuum essentialium attributorum: ut dictum est in precedenti questione. Idecirco dico quod isto modo nulla contingit dissimilitas in actionibus diuinis essentialibus. Quo ad modum autem yrendi virtutem elicitiua contingit diversitas circa ipsam: & per consequens quo ad modum elicidi actionem: quoniam ex equali virtute in substantia vnuus natus in elicendo actionem quam alter, vel unam actionem quam alteram. Propter quod ex equali fortitudine trahit dissimiliter eandem natum vel diversas: & id est ex equali virtute dissimiliter elicit diversas actiones. Quod dissimilitas nullo modo potest contingere in actionibus diuinis essentialibus: quoniam sicut communibus personis non est nisi una virtus elicitiua actu: sic nec potest esse eam nisi unus natus. Quo ad modum vero habendi diversimode virtutem elicitiua, contingit diversitas circa ipsam: & per consequens quo ad modum elicidi actionem: quoniam una & eadem virtutem elicitiua actionis habet diversas: sed vnuus habet illas ab alio. Sed hoc modo habere unam & eadem virtutem a diversis, contingit dupliciter: aut secundum diversas rationes & diversos modos: aut secundum unam & eadem rationem & modum. Primo modo diversimode eadem virtutem habent illi: quorum vnuus habet eam simpliciter & absolute & inde terminata: alter vero sub aliqua propria determinacione: quemadmodum vis motu visus est in colore simpliciter & absolute & indeterminate: in speciebus vero coloris. scilicet in albedine, sub determinacione propriæ difference constituentis coloris speciem. Propter quem diversum modum habendi eandem virtutem, dissimiliter mouet visum color & albedo: quia color dicitur visum mouere per se & primo: albedo vero per accidens contra primo: et si non contra per se. In diuinis autem actionibus essentialibus talis dissimilitas non potest contingere: quia secundum eandem rationem absolutionis & indeterminationis: quia diuina essentia est in una persona sub sua proprietate personali relativa: similiter & in alia sub proprietate personali intellectua illius. Unde que per se secundum modum dicendi per se finitum personam agunt singulas actiones diuinæ essentialiales que per se: quia ex indeterminata & absolutam habet in se una persona diuina essentia quam alia: licet una eam habeat ab alia, non sic autem forma coloris aequaliter absolutam, & indeterminatam habet albedo in ratione speciei quam habet eam color in ratione generis: licet eandem re habet albedo in se a colore: sicut species a genere. Propter quod color dicitur mouere visum per se & primo: albedo vero per se & non primo: & ex hoc per accidens. Propter quod dico quod dissimilitas in diuinis actionibus essentialibus penes per se & per accidens nullo modo cadere potest. Si vero diversi eandem virtutem elicitiua actus habent vnuus ab altero secundum unam & eandem rationem & modum, hoc modo in diuinis deitatem, ut est elicitiua.

Summe

ita omnia actionum essentialium, habent omnes personae distinctas: sed pater habet eam a se: filius vero a patre: spiritus sanctus autem a patre & filio. Licer enim similitate aeternitatis: hoc est naturae & durationis, omnia essentialia simul habent esse in tribus personis: in patre tamen habet esse ex se: & non ab alio: & ab ipso in filio: & ab utroque in spiritu sancto. Et ideo secundum ordinem ratiōis & rectū discursus intellectus nostri, omnia essentialia patri conueniuntur quasi primo & per se: quoniam ipse est prima persona: & a parte filio, quasi secundo: quoniam ipse est secunda persona: & ab utroque spiritu sancto, quasi tertio: quoniam ipse est tercya persona. Et hoc conuenit patri ratione primitatis suę quam habet simpliciter & prima auctoritate super filium & spiritum sanctum: & super omnem creaturam: & filio ratioe primitatis suę quam habet super spiritum sanctum & super omnem creaturam, super quos habet auctoritatem. Super omnem autem creaturam secundum primitatem & auctoritatem habet spiritus sanctus: ut secundum hoc primitatem simpliciter non soli attribuamus patri negatiue: quia est ante quem nullus & ante quem nihil: & quia nec habet aliquid ab alio: sed quia ipse est ex se: & ex se habet quantum habet: & post quem sunt omnes creature: & a quo sunt & habent quaecumque habent: & a quo sunt omnes alii: ut personae filii & spiritus sancti: & omnes creature: ut sic primitas prius duo dicat negatiue. scilicet quia est ante quem nullus & nihil: & quia nec est nec aliud habet ab alio: & tria positiva. scilicet quia est ex se, & omnia sua habet ex se: & quia est post quem sunt omnes creature: & quia est a quo sunt & habent hanc esse & quod habent quantum sunt alii vel alia ab ipsis infra quod spiritus habet proprium principium primitas dicat notio patris: non autem propter illud negatiue: quia pura negatio nihil dignitatis ponit, quale debet ponere omnis notio. Unde quantum supradicta & determinata sunt de deo, quod tamen ex se habet esse: & quod ex se est quoddam necessarium esse: etiam toti trinitati conueniat respectu creature: hoc tamen quantum appropriate conuenit soli parti respectu aliarum diuinarum personarum: quemadmodum esse principium licet sic cum toti trinitati respectu creature: hoc tamen quasi proprium est ei respectu aliarum diuinarum personarum. Vnde Christus attulit buens patri suam actionem dicit Iohannes xx. loquens de spiritu sancto. Quem ego misericordia vobis a patre. Quod exponens Augustinus dicit. iii. de tri. Non dixit quem pater mittet a me: videlicet ostendens quod totum diuinum est: vel si melius dicatur deitatis principium pater est. Est enim principium ea ratione qua primum: quia primum & principium id est secundum plenum. Postea. Est autem primum & principium deitatis in se & ex se: quasi primo habendo totam deitatem & essentialias deitatis actiones: quam ab ipso & easdem actiones habet quasi secundo filius & spiritus sanctus. Propter quod dicit Christus Iohannes v. Non potest filius a se. Et per hunc modum diuina similitudo habendo in se diuinam essentialiam & rationes attributum essentialium, contingit quod quo modo disformiter quo ad modum. scilicet eliciendi habet agere diuinas actiones omnes & essentialias diuinas personas. Sed ista disformitas contingit quo ad duos modos eliciendi. quia enim filius & spiritus sanctus habent a patre quo habent esse, ut ipsam diuinam essentialiam: qua sicut habet operari: quod omnes eadem actiones & uniformiter agunt quantum ad substantiam actionis & modum eliciendi quartum ad substantiam virtutis eliciuntur: iuxta illud Iohannes v. Quocunq[ue] ille fecerit haec & sicut filius facit: tamen propter diuersum modum habendi illam virtutem a se & ab alio, contingit disformitas actuū essentialium quo ad modum eliciendi disformiter: quod duplex est: secundum dum duplicem modum disformiter eliciendi actus. Ex eorum quod vim elicitur actionum essentialium filius & spiritus sanctus habent a patre & spiritus sanctus a patre & filio: per quam non soli habent esse: sed operari: sicut ob hoc filius quod est sicut suus est habet a patre: sicut quod agit & sicut agere habendo. La patre essentialia partis: ex hoc sequitur primo prima disformitas in agendo. scilicet pater agit essentialias actiones a se: filius a patre & spiritus sanctus a patre & filio. Et quia ille a quo alijs agit & habet virtutem agendi in eo quod ipse agit virtutem quam habet ab illo, ille ex hoc agit in illo & per illum: ex hoc sequitur secunda disformitas. scilicet propter hoc quod pater acutus immediate agit omnes essentialias actiones sicut & filius habendo in se eandem virtutem agendi quam habet filius: ex quo est omnino conformitas omnium actionum essentialium inquantum eliciuntur a patre & filio: adhuc easdem actiones agit per filium: & mediante filio. Ex quo est omnino actionum essentialium disformitas in modo eliciendi a patre: in hoc scilicet per filium: qui agit immediate: & non per patrem: pater autem per filium: & ita mediante filio. Et similiter est de actionibus quas agit spiritus sanctus immediate non per patrem: neque per filium: pater & filius agunt eas mediante spiritu sancto: & per spiritum sanctum: licet alias easque immediate agunt. Nec solum tale quid contingit in actionibus essentialibus: immo etiam in actu notionali qui est spirare: quod inquantum eque immediate fit a patre & filio: omnino uniformiter spirantur: disformiter tamen inquantum filius habet a patre quod spirat. Et sic filius solum spirat immediate: & non per patrem: pater autem propter hoc quod spirat immediate: etiam spirat per filium: & mediante filio. Sed in hoc aliud restat quo ad actum essentialium trahentes extra terminos ad creaturas: ut in effectu aliquem & in termino actu: cuiusmodi sunt creare, gubernare, reuelare: & habendi: & quo ad actum essentialium manentes intra terminos ad diuinam essentialiam: aut ad diuinam personam: aut ad aliud in eis: cuiusmodi sunt intelligere, sapere, scire, cognoscere, ex parte intellectus: yesse, diligere, ex parte voluntatis. Actus namque essentialis de primo genere pater

B

P

G

Ar. XXXIX. Quæ. VII. Fo. CCLII.

operatur nō soli p se & imediate: sed etiā per filiū. Illos vero de scđo genere, quilibet diuinarii personarū per se & imediate operatur, & non mediare alia negat per aliā. Pater enim p se & imediate creat, gubernat, & reuelat: & similiter filiū & spiritus sanctus, licet nō a se, sed a patre, ut dictum est: Similiter etiā pater creat, gubernat, & reuelat mediare filio, & per filiū, & filiū & pater cōiter per spiritum sanctū, & mediare spū scđo. Sed non ecōuerso filius per patrem, neq; spū sanctus aut per filiū aut per patrem. Verūtū circa hoc distinguendū, qd est per, vtimur. v. modis scđm. v. ḡfia circū stantiarum quē notat circa suum casuale cui deseruit. Aliquādo em̄ notat circumstantiā auctoriatis: ga scilicet ab eo habetur illud quo agit aliquis illud, super quē habet auctoritatem. Iuxta il- lud qd dicit dñs deus. Prouer. viii. Per me reges regnant, & legū conditores iusta decernit. A deo enim est regnādi & decernēdi potentia. iuxta illud Ro. xiii. Nō est potentia nisi a deo. Penes hūc modum dicitur filius agere per patrem quēcūq; agit, siue sunt actus essentiales, siue notionales, & similiter spū sanctū per patrem & filium, & nō ecōuerso pater dicitur aliquid agere per filium, neq; alius eorum aliqd per spūm sanctū. Et hoc ideo, quia quēcūq; agit filiū vim agendi habet a patre, & spū sanctū ab utroq;. Sed nō ecōuerso. Pater enim nihil habet a filio: & filius, & pater nihil habet a spū scđo. Et nō solū dicunt per patrem agere, sed vivere. iuxta id qd dicit Hilar. viii. de tri. Quō nō naturaliter scđm spūm sanctū in se habet patrem, cū vivat ipse p patrem? Per patrem autem ipse vivit, dū natiuitas nō alienā ei intulit diuersam naturā, dū qd est & ab eo est. Vn̄ etiā p hūc modū & filiū dicit esse p patrem. Et similiter est de spiritu sancto respectu patris & filii. Aliqñi vero p notat circumstantiā habitudinis, quia scilicet aliud vel alius nō habet esse nisi ex respectu & habitudine ad suū casuale. Quēadmodū vniuersaliter vnum relatiuorū scđm esse non habet esse nisi per aliud. Vna de quia diuinę personę relatiuę sunt non absolute, ideo mutuo dicitur vna esse per alteram. Iuxta qd dicit Hilarius. viii. de trin. Quisquis negat filiū, negat patrem, cum pater non nisi per filiū parter sit. Et similiter econuerso non habet filius nisi per patrem q; sit filius, & similiter est de utroq; respectu spū sancti. Tertio modo notat circumstantiā principii formalis elicitiū actus, quia sci- licer est forma qua agens actu producit. Sic enīc agens agit per suam formam, vt calidū calefacit p suū calore. Hoc mō in diuinis nulla persona agit per aliam: neq; aliquis actus, siue primū qd qui est esse, siue secundus qui est operari, cōuenit vni per alteram: sed per diuinam essentiam in qua- tum est principium formale omniū diuinarii actionum, vt habitum est supra. Et hoc medo sumi- tur per, in modū dicendi p se. Vnde cū dicit qd pater intelligit p se, vel creat, vel spirat, vel generat, intelligitur qd hoc sit per aliqd formale principium in ipso. & similiter est de filio & spiritu sancto respectu suoru actuum, vel primoru, vel secundoru. Quarto modo notat circumstantiam principia- ti formalis, quia scilicet est forma scđm quā non elicitiue, sed cōsummatiue dicitur actum produ- cere. Quēadmodū in creaturis, tanq; per effectum formalē dicitur arbor florere per flores, vel pi- citor dicitur depingere parietem per albedinem. Licer enim usitatius in hoc casu vtimur ablatiuo pro accusatiuo cum prepositione quē est per, dicendo florere floribus, vel depingere albedine, vni- uersaliter tamē rerā & intellecta eadem circumstantia, semp ablatiuus resoluti potest in accusatiuu cum prepositione per, & ecōuerso. Hoc modo non dicitur aliqd agere per aliud, nisi sit principiū produciū eūs, & actionis illius qua producit ipsum. Propter quod bene dicitur qd pater dicit per verbū se & alia: sicut & verbo & pater & filius diligunt se & alia per spiritū sanctū, sicut & spū sancto, resoluendo ablatiuū in accusatiū. non aut ecōuerso dicit filiū aliqd agere p patrem, neq; spū sanctū p patrem aut per filiū. Quinto vero modo notat circumstantiā mediati principii actiui: quia, s. actum producit per principiu qd habet ab ipso, quo actiū elicit. Sed hoc contingit duplieiter: quā- admodū hūmōi principium potest aliqd ab alio habere dupliciter. Vno modo per motū nouitum & influxū. Alio mō per actum quo recipit eē. Primus modus solū contingit in creaturis: in quibus agens principale dicitur agere per instrumentū, & agens vniuersale per agens particulare, & vni- uersaliter causa primaria per secundariā. Hoc modo in diuinis non agit vna persona per aliā: ga- quēcūq; in diuinis cōiter habent plures personę, oīno qdque per se & primo habent. & non est diffe- rentia in aliquo, nisi q; pater habet illa a se & ex se filius autem nō a se nec ex se: sed a patre & ex patre, & similiter spū sanctū a patre & filio. Propter qd dicit lo. v. Sicut pater habet vitā in semetipso, sic dedit & filio vitā habere in semetipso. & propter hoc qdque primo & p se suas actiōes cōesagūt. Vnde Aug. exponens illud lo. vim faciendo in verbis, in Sermo. xxii. dicit. Aliquid intelligere nos voluit in eo q; ait in semetipso, vt non participatione vivat, sed icōmūrabiliter vivat, & oīno ipse sit vita. Quid interest? quia ille dedit, iste accepit. scđm q; dicit lo. vi. Sicut vivens misit me pater, & ego vivo propter patrem. Vnde secundus modus locū habet in diuinis, in quibus persona a qua est principiū elicitiū actus, agere dicitur per illam quē ab illa habet illud principium. Hoc modo

Būnime

pater aliqua agit per filium: & ambo per spiritum sanctum. Sed eque principaliter quantum est ex parte actus precedentis: licet principalius agat persona que agit per aliam: quo ad hoc quod illa virtutem agendi habet per ipsam. De tali modo agendi per intradimus in proposito investigare in quibus actionibus una persona dicatur agere per aliam: & in quibus non: & quare: & ita quod quo ad hoc quod una persona agit per aliam, non econuerso, non omnino uniformiter agunt diuinę personę omnes actiones essentialia. Ad cuius intellectum sciendum secundum supradicta, quod licet oia opera trinitatis essentialia induisa sunt, quo ad hoc scilicet quod genit agit & operatur una persona, simul idem & eodem modo operatur quilibet alia rum quantum est de substantia operis & virtutis elicitię simpliciter dictae quia tamen virtus illa aliquo modo habetur ab una persona & ab aliis, quo ad hoc non oīno eodem modo operantur, & eque primo: ga pater sicut quod est pater hoc habet ex se, non ab alio, alię vero personę id quod sunt in persona, & in omnibus aliis substantialibus, hoc non habet nisi ab alio: similiter & quod agat aliquam actionem siue operationem essentialē siue notionalem. Secundo vero erga sicut pater habet oia ex se, aliū vero ab ipso: sic per se & immediate operatur eadem & similiter quae & aliū. Attamen inquitum alii virtutē actiua & actionis elicitię habent ab ipso, ipse etiam operatur aliqua mediatisbus ipsis, & per ipsos, ut actus essentialies transeuntes extra terminos ad effectus in creaturis, sicut pater ex iam supra determinatis. Vnde nisi esset aliqua diversitas in personis quo ad alios actus essentialies scilicet, quod sunt intra manentes: non autem ad aliquam effectum extra transeuntes, & illos qui transeunt ad effectum extra sicut istos una persona dicit operari per aliam: ut pater per filium creare & gubernare: similiter dicit per eundem intelligere & velle. quod nullo modo conceditur, iuxta illud quod dicit Aug. vii. de tri. ca. i. Si hoc est ibi esse quod sapere, non per illam quam genuit sapientia, sapientis est pater: alioquin non ipse illa: sed ipsa eum genuit: quia quae illi causa est ut sapiens sit, ipsa illi causa est ut sit. Sapientia autem quam genuit pater siue sapientia genita, verbum siue filius est, ut dicit ibidem ca. ii. Quare cum idem sit omnino deo patri sapere & intelligere: sicut non est sapiens sapientia genita siue filio, sic non intelligit sapientia genita siue filio aut verbo: quare neque per filium aut per sapientiam genitam. Quia constructio de accusatio cum prepositione per: semper habet resolutiō in constructionem de ablatione sine prepositione in eadem ratione circumstantie & causalitatis. Oportet igitur quod sit aliqua ratio, quare essentialia intra manentia non dicantur fieri a patre per filium: sicut essentialia terminata ad effectum extra. Et quod dicitur de patre respectu filii, idem intelligatur de utroque respectu spiritus sancti. Non ergo sufficit dicere quod pater creat per filium, quia actus creandi terminatur ad effectum extra, & non dicitur quod intelligit per filium, quia actus intelligendi manet intra. hoc enim est illud de quo queritur. Et ideo non est rationis assignatio: sed eius quod queritur petitio. Quae est ergo ratio huius diuisitatis? Et est dicendum quod actiones diuinarum essentialium praecisa ratio qua pater agit, aut est in filio, aut non. Si sic, tunc semper pater bene dicitur actionem agere per filium. Si non, nequaquam. Primum contingit in omni actione que teedit in aliquid productum per actionem, siue intra, ut in actione spirandi: siue extra, ut in actione creandi. Secundum contingit in omni actione que manet intra, & non tendit in aliquid ex actione productum: ut in actione intelligendi aut volendi. Idcirco dico quod universaliter in omnibus actionibus de primo genere, praeter hec quod pater dicitur agere immediate & per se, dicitur etiam agere mediate, & per filium, ut spirare, creare, & habere. In omnibus vero actionibus quae sunt de secundo genere, pater, et si mediate illas actiones dicit agere, nullo tamen modo illas dicitur agere per filium. non enim (ut dicitur est) dicit intelligere aut velle per filium. Ad cuius intellectum aduertenda sunt aliqua. Primo ex parte actionum transiuntur in aliquod principiatum vel intra vel extra. Secundo ex parte actionum manentia intra omnino absolvantur. Circa primam igitur aduertendum est, quod praeter omnem rationem ordinis inter se, pater & filius & spiritus sanctus ut unus agens se habet ad actus essentialies terminatos extra ad effectum in creatura: cuiusmodi sunt creare, gubernare, & habere. & hoc inquitum respicit effectum extra, & terminatur in ipso. Similiter pater & filius, ad actum notionalem terminatum in spiritu sancto: cuiusmodi est spirare, & hoc inquitum respicit spiritum sanctum, & terminatur in ipsum. & hoc quia simul oīno & absque omnium ordine rei & rationis inter se ad habentes actus producentes cocurrunt: per ordinem tam durationis agentium ad actus terminatos ad creaturam, inquantum terminantur ad ipsos: & per ordinem erigentis agentium actum spiratiōis, inquitum terminatur ad spiritum sanctum. Propter quod una est & eadem ratio praecisa communio, secundum quam agunt omnes, & ut est in singulis tantum principiis quo agunt, cuiusmodi est deitas, quod sub ratione qua deitas, est communis patri & filio & spiritu sancto, qua pater creat sub ratione qua est deitas simpliciter & communiter in tribus personis, non sub aliqua alia ratione quae singularitas est in patre quod sub ea qua est in filio & spiritu sancto: & similiter qua filius creat sub eadem ratione, non sub aliqua alia ratione qua singulariter est in ipso filio. & similiter est de spiritu sancto. Ex

quo aperte sequit, q̄ p̄c̄sa ratio qua pater creat, est equaliter i filio & i spiritu sancto, sicut & in patre, vt possit dici de patre, Quare pater creat deitatem quę est in seipso & sua: i.ō sub ratione qua sua est, & in ipso & idē de filio & spū sc̄tō) sed q̄ oēs simul & singuli cr̄at deitate quę est in sanguinis sub rōne qua singulorū est, nō vt sunt singuli, sed vt sunt vnu principiū creature. Et similiter quodā mō de p̄f & filio i spirādo spūm sanctū. Qūcūq̄ aut̄ rō illa qua vna p̄sona agit ab ipso, est in alia sub illa rōne qua illa agit: tūc ipa dicens agere p̄ illā actionē quā illa alia p̄sona agit. De quo cūq̄ em̄ de quo verū est dicere q̄ agit aliquā actionē ablatiue sine p̄positiōe aliqua rōne q̄ ab ipso habet eē p̄c̄sa in alio, verū est dicere q̄ agit illā accusatiue. s.p illud aliud i quo ab illo est illa rō, vt si radi⁹ calefacit hoīem calore quē causat in aere, sub ea rōne qua est in ipso aere: verū est dicere q̄ calefaciat ipsum p̄ aerē. CEx parte vero actū oīno absolutorū manētū ita, est aduertēdū q̄ pater & filius & spū sc̄tis nō se habēt penit⁹ vt vnu agēs ad actus absolutos essentiales manētes R intra, cuiusmodi sunt intelligere & velle: quēadmodū le habēt ad actus essentiales trāsc̄entes extra: sed actus h̄mōi agunt vt singuli. & hoc ideo: quia ordine quodā rationis inter se huiusmodi actus agunt: sicut ordine quodā ipsi habēt agēdī rōnem. Propter qđ etiā eodē sc̄dm rōnem absolutam agunt eos, nō tamē penitus sc̄dm eādem rationē respectuā rōnis. Licet enī ipsa deitas siue diuina eēntia in trib⁹ p̄sonis exīst̄s vna & eadem re & ratione absoluta sit ratio agendi oēs diuinas actiones in omnibus diuini personis, vt determinatū est supra: tñ habet aliquā differentiā respectus sc̄dm rōnem vt est in vna p̄sona, a seip̄a vt est in alia, inquantū. s.vna p̄sona habet ipsam in semetipsa ex semetipsa: alia vero habet ipsam in semetipsa nō ex semetipsa: sed a quadā alia p̄sona Verbi gratia, cū deitas sub rōne sapientię seu veritatis simpliciter sit ratio eius qđ est sapere aut̄ intelligere simpliciter: hoc tamē nō vna & eadem ratione vt est in patre, & ratio sapere & intelligere patris sc̄dm q̄ sunt patris, & vt est in filio, & rō sapere & intelligere filii sc̄dm q̄ sunt filii, ga vt est in patre, & est ratio intelligēdi aut̄ sapiendi patris vt patris est: habet rōnem ingeniti: & elicit in p̄t̄ intelligēdi actū vt patris est, sub ratione qua est perfectio solius patris, scilicet sub rōne qua est sapientia ingenita. Vt vero est in filio: & est rō intelligēdi aut̄ sapiendi filii, vt filii est: habet rationem geniti: & elicit in filio actum intelligēdi vt filii est, sub ratione qua est perfectio propria filii, scilicet sub ratione qua est sapientia genita siue habita per generationē. Et similiter vt est in spiritu sancto: & est ratio intelligēdi siue sapienti, vt spiritus sancti est, est sapientia sub rōne qua est spirata, siue habita p̄ spū sc̄tū spirationē. Propter qđ sc̄dm determinationē Aug. xv. de tri.c.vii. S licet memoria, intelligentia, voluntas sic conueniant tribus personis vt non sit patri tantum conueniens memoria, & filio intelligentia, & spiritui sancto voluntas, sed singula horum trium conueniunt oībus: quia sequeretur obscuritas p̄dicta, vt pater non sit sapiens aut̄ intelligens ex se ipso, sed ea sapia quā genuit: tñ (vt dicit ibidem) pater est sapiens ea quę ipse sua est sapientia: & filius sapiētia de sapientia quae est pater. Et similiter (vt dicit) est de memoria: quia sicut si bi meminīt pater, ita & fili⁹: & sicut filii & sui meminīt pater memoria non filii, sed sua, ita sui & patris meminīt filius memoria non patris sed sua. Et sicut est de memoria, sic est de intelligentia & voluntate. Vnde subdit de filio. Sicut nec pater ei meminīt, nec spū sc̄tū ei diliḡt, sed ipse sibi: Sua enim est & ipse memoria, sua intelligentia, sua dilectio: sed ita se habere, de patre illi est de quo natus est: Sic etiā spū sc̄tū sanctus: quia sapientia est procedens de sapientia &c. Et sicut est de istis tribus, memoria, intelligentia, voluntas, sic est & de essentialibus aliis. Ista enim essentialia sunt & cōia sicut & alia. Vnde qđ dicit, q̄ pater meminīt memoria non filii, sed sua: non est h̄c accipien dum quasi alia sit memoria patris & filii. Immo illa eadem est memoria patris qua memoratur pater: & filii qua memoratur filius: & vniuersaliter omnia essentialia eadē sunt trium. Attamen quia aliis pater, aliis filius, aliis spiritus sanctus: & secundū hoc alia ratione patri cōmnia essentialia cōueniūt, alia filio, alia spū sc̄tō, inquantū. s.pater oīa habet a se & sub ratione ingeniti fili⁹ autem omnia habet a patre & sub ratione geniti: spū sc̄tū similiter omnia habet, sed a patre & filio, & sub ratione spirati, siue habiti per spirationem. Licet enim eius qđ est memorari simpliciter, vt cōmuniter est trium personarum, ratio sit memoria simpliciter vt est trium cōmuniter & eius qđ est intelligere, sapere, aut̄ scire simpliciter, vt est cōmuniter trium personarum, ratio sit intelligentia siue veritas, seu sapientia aut̄ scientia simpliciter vt est trium cōmuniter: & similiter est de velle & diligere respectu voluntatis & amoris: tamē vt memorari est patris singulariter, ratio eius non est memoria nisi sub ratione illa qua est patris, scilicet qua est ingenita. Et similiter est de intelligere & sapere: q̄ vt patris est singulariter, non est eius ratio intelligentia aut̄ sapientia nisi sub ratione qua patris. Et eodē modo est de actibus essentialibus attributis filio vt filii sunt singulariter: & similiter de spiritu sancto: quia nihil est ratio illorum nisi sub ratione qua istorum T

Summe

sunt. Quod Aug. expressit illis verbis suis predictis. Et sic licet pater crearet deitate quae sua est & filii & spiritus sancti: & similiter filius & sp̄sus sanctus creant eadem, quia tamē pater nō creat illa ut sua est, neq; vt filii, neq; vt spiritus sancti: neq; vt in se est, neq; vt in filio, neq; vt in spiritu sancto: sed vt cōiter est triū & in trib⁹: & similiter est de filio & de sp̄su sancto: intelligit tñ aut sapit intellegētia aut sapientia ut sua est, nō aut vt filii aut sp̄sus sancti: & similiter est de filio & de sp̄su sancto: idcirco pater conuenieret dicitur creare illa rōne ablatiūe qua fili⁹ creat, & vt illa creat. Nō aut dicitur conuenieret intelligere illa rōne qua filius intelligit, & vt illa intelligit. Propter qđ etiā actum creandi conuenieret dicitur agere p̄ filiū: non autem actum intelligendi: eo qđ semper vniiformiter constructio ablatiua de eo qđ indicat rationem actus, resolutur in accusatiūe cum prapositione per, de eo quod est agens actum. Illius autem modi cuius est creare, sunt omnes actus essentiales terminati ad aliquid productum. Iste autem modi cuius est intelligere, sunt omnes actus essentiales, sic manentes intra ut non terminentur ad aliquid extra: ut ad effectum productum ex tempore. Non enim est differentia, et si terminetur ad creaturam tanq; ad obiectum purum: ut cum dicitur deus intelligere aut diligere creaturas: simplici dico intelligentia & dilectione. Vnde patet veritas communiter dicta: qđ actus essentiales significantes per modum egredientis ad aliquid extra, ut ad effectū per illos, pater dicitur agere per filiū: & ambo per spiritū sanctū: non aut actus essentiales non significantes per modum egrediētis ad aliquid extra, ut ad effectum per illos. Sed dictum illud non declarat causam seu rationem. Item quia actus transentes ad effectum extra fiunt secundum eandem rationem precisam ab omnibus, non autem illi qui manent intra: ut iā expositum est: haec est ratio quare in illis habet locum constructio de p̄r, in aliis autem non, ut dicunt est. Ut sit regula generalis artis Theologicę talis. Quādocunq; in diuinis p̄ficiis aliqua habet ab altera rationem qua agit: & eadem ratione praeclara utrāq; agit eandem actionem: persona a qua habet altera illam rationem, per illam alteram conuenieret dicitur agere illam actionē: pater hoc qđ etiam eam agit immediate. Quādo autem non agit illam actionem eadem ratione praecisa: secundum iā expositum modum: tunc non dicitur conuenieret illam actionem agere per illam alteram personam: licet simpliciter habet esse ab ista per illam: inquantum illa rationem agendi habet ab ista, ut si propterea illa, pater intelligit per filium, dicitur simpliciter esse recipienda: hoc non est nisi resoluendo istam, pater intelligit per filium, in illam, actus intelligendi filii habet esse a patre per filium: ex quo nullum inconveniens sequitur. Licet enim idem sit patri esse & intelligere seu sapere: quia ambo penitus absoluta sunt: non tamen idem est patri esse, & ab ipso actum intelligendi filii esse, aquia illud est penitus absolutum, istud autem relatiuum. Esse autem absolutum & respectuum aliud & aliud sunt in deo. Sicut scđm Augusti, patri aliud est patrem esse, aliud deum esse. Qz autem actus transentes in effectum extra secundum eandem rationem praeclaram procedat a tribus personis: non aut manentes intra: huius adhuc alia ratio est, qđ videlicet illę actiones ut transentes extra, quia ordine naturę & durationis sequitur esse triū per sonarum agentium eas, ut dictum est supra: idcirco personę illę nullum ordinem omnino habent inter se in agendo h̄r̄.ōi actiones. Propter qđ necesse est qđ eas agat nō scđm aliquas proprias rationes ut suix singuli: sed secundum vnam rationem communem, ut ipsa sunt vnum: licet illud commune sub ratione qua essentia, non sit praeclara ratio respectu actus creandi: quia requiritur ratio verbi ut est vniiformiter perfectio actus intelligendi trium: & similiter ratio amoris procedētis ut est vniiformiter perfectio actus amandi trium: secundum qđ declaratum est in quadam questione de quolibet. Iste vero actiones manentes intra, eo qđ nullo ordine sequuntur esse triū personarum agentium eas: sed cuilibet personę conueniunt secundum modum quo habent esse in se deiratis, ut est ratio illas actiones ejicētendis: idcirco personę ipsę in agendo h̄r̄.ōi actiones eundem ordinem rationis habent inter se quo habent illam rationem agendi. Propter qđ necesse est qđ huiusmodi actiones agant scđm suas proprias rationes predictas ut singuli sunt: & non secundum

X vnam rationem communem: neq; vt vnum sunt in ea. Ad cuius intellectum sciendum est qđ omnia essentialia patri ex se & non ab alio conueniunt de quorum numero sunt rationes actuum essentialium manentū intra: & etiā ipsi actus: cuiusmodi sunt intelligere seu sapere: & velle seu diligere. Super ipsum autem intelligere ut est actus essentialis, fundatur dicere ut est actus notionis. Et similiter vis dictiua notionalis super vim intellectuam essentialiem. Quis enim dicere non sit praeclara ipsum intelligere: dicere tamen non est sine intelligere, nec potest esse. Sed intelligere esse quantum est de se, est sine dicere notionali in aliquo. Intelligere enim essentialia conuenit filio & spiritui sancto: non autem dicere notionale. Propter qđ dicere & intelligere necessario non solum differunt ratione, sed cum hoc habent aliquem ordinem rationis inter se;

Ar.XXXIX.Que.VII.Fo.CCLIII.

ut intelligere sit quasi primum, dicere vero quasi secundum. Cū vero p̄t acū dicendi procedat a patre filius vt verbum dictum & conceptum in mente paterna vt paterna est siue patris solius, simi litere necesse est vt non solum dicere & verbū differant rōne, sed q̄ etiam habeant ordinem aliquem rationis inter se. In verbo ait ut iam productum est, & existit persona filii per generationē & actū dicendi: habentur cōmunicata filio a patre omnia essentialia patris, & quae pertinēt ad actū sp̄i rationem, iuxta illud loā.xvi.Omnia quęcūq̄ habet pater mea sunt. & Ioan.xvii. Omnia mea tua sunt, & tua mea sunt. Et propter hoc a verbo producto per vim intellectuam quam habet a patre, procedit actus intelligendi idem qui a patre, & similiter actus volendi essentialis a voluntate sibi cōmunicata a patre: q̄ necessario (scilicet actus volēdi & intelligendi filii) & one differunt a persona h̄mōi actus eliciēt: & similiter ordinem quēdam rōnis habent inter se. Et sic ista quatuor, intelligere patris vt patris est, dicere patris, verbum ipsum productum, & intelligere, necessario inter se differunt ratione, & ordine quodam rationis: & eodem modo velle esse cōmune patris & filio, & spirare, & persona sp̄i sancti producta, & ipsum velle esse cōmune aut intelligere eius ut spiritus sancti est. Et sic omnia haec differentiam & ordinem rationis habent inter se: pater, intelligere aut velle esse cōmune patris vt patris est, dicere patris, verbum dictū: intelligere aut velle esse cōmune verbi vt filii est, spirare patris & filii. Persona sp̄i sancti, velle aut intelligere ut sp̄i sancti est. Ad cui⁹ differēt & ordinis intellectum anteq̄ descendamus & applicemus iā dicta ad propositum, aduertenda sunt primo quēdam pertinentia ad ordinem: deinde quēdam alia pertinentia ad modum explicandi vnumquodq; secundum propriam rationem suam quam habet in suo ordine, per quam habet differentiam a quolibet aliorum ordinatorum in eodem ordine. De primo igitur sciendū, q̄ in c̄reaturis quadruplex ordo inuenitur, scilicet gradus naturalis, successio-
nis, originis, & rationis. Ordo gradus naturalis est in partibus vniuersi: quemadmodum mun-
dus secundum Plm.xii. Metaphy. est unus ordine partium inter se & ad primum principium: si-
cut exercitus est unus. A prima enim materia quę est in ipsis in c̄reaturis, vñq; ad primam formā
separatā quę deus est, omnia intermedia secundum gradus naturae ordinem habent supra gra-
du primę materię, & citra gradum primę formā. Ordo successionis triplex est, scilicet successionis
naturalis, situalis, & duratiōis. Primo mō est ordo inter nō esse cuiuslibet c̄reaturę & eius esse. Se-
cundo modo est ordo illorū q̄ sicut habet in magnitudine aut in loco. Tertio mō est ordo vel unius
duratiōis ad aliam: ut eternitatis ad cūsum, & qui ad tēpus: vel corū q̄ sunt in tēpe inter se. Ordo ve-
ro originis est lucis ad splendorem in igne. Ordo autem rationis est inter ens, verum, bonum, in
vnoquoq; ente. Et in quolibet horum modorum vt sunt in c̄reaturis, sine villa contradictione reci-
piuntur prius & posterius. In ordine enim secundū gradus naturae semper est prius qđ est gradus
superioris, & posterius qđ est gradus inferioris. In ordine vero successionis naturalis prius est nō
esse uniuscūiusq; c̄reaturę q̄ eius esse. In ordine autem successionis situalis illud semper est prius
qđ est propinquius alicui termino determinato: vt respectu circūferentie illud est prius qđ supē
rius est. respectu vero centri illud est prius qđ est inferius. In ordine durationis unius ad aliam: il-
la est prior quę est simplicior & permanentior: vt eternitas quo: & cūum tempore. In ordine vero
durationis temporalis illud est prius quod est propinquius signo determinato in tempore: vel
præterito, vt illud quod magis distat a præsenti: vel futuro, vt illud qđ est propinquius præsenti
sicut dicit Philosoph⁹. iii. Phy. In ordine autem rationis illud est prius: qđ prius natū est mouere
intellectum vel rationem vt de se formet conceptum. Quēadmodum in qualibet c̄reatura prior
est ratio entis q̄ ratio veri, & ratio veri q̄ ratio boni, secundum q̄ sepius tactum est supra. Horum
autem quatuor modorum ordinis primus & secundus nullo modo reperiuntur in diuinis. Non suc-
cessionis: quia non est in diuinis nisi natura simplex, vt patet ex supra determinatis. Non suc-
cessionis: quia non est in diuinis nisi simplex eternitas fixa manens. Tertius aut modus indubitan-
ter ponitur in diuinis: quia ibi est qui a nullo & a quo aliis, & qui ab aliis, & a quo nullus. Est enim
pater a nullo sed ab ipso filio, & a patre filius & sp̄itus sanctus, & ab illo nullus. Quartus vero
modus qui est ordinis rationis non multum conluetus est ponit in diuinis: qui et si nullo modo po-
natur in diuinis ex parte ipsorum, scilicet inter attributa comparata inter se, neq; inter attributa
essentialia vt comparantur ad personalia: neq; vt eadem essentialia comparantur ad seipſa vt ha-
bent inesse in diuinis personis, neq; etiam vt considerantur in aliqua istarum trium compara-
tionum in respectu ad intellectum diuinum, de quo ramen debet esse sermo inferius: necesse ra-
men habemus eum ponere ex parte intellectus nostri. & hoc non præcise & omnino ne vanus sit
h̄mōi intellectus, si nullo modo ortū sumet a reb⁹: immo ortū habet ordo ille in intellectu ab eis
quę considerat in diuinis. Ex natura em̄ differēt siue secundū rōne quā habet ut cadūt in consideratiōe ī

A

Summe

tellectus, est in eis aptitudo ut creatus intellectus in intelligendo discurrat ab uno in alterum, ordinatur ea concipiendo: & per hoc sit ordo per se conceptuum de eis formatorum in intellectu: & nullo modo eorum quae coceptur, nisi in quantum cadunt in hominis conceptibus ordinatis, ut secundum hoc quemadmodum in diuinis personis est ordo originis in scriptis ex parte rei non ex respectu ad aliquem intellectum: quia ab isto habet esse ille: sic in eis quae in diuinis differunt sola ratione est ordo ratiōis, et si nullo modo in natura rei, tamen ut cadunt in ordinatis coceptis nostri intellectus, ut infra declarabitur ostendendo quomodo talis ordo essentialium est in omni intellectu discursu non simplici, ut est intellectus diuinus. De eis vero quae pertinent ad modum explicandi vnuqdgis ordinatorum secundū

B propriam rationem quam habet in suo ordine, Scindū qd licet dictiones impositas ad significandum ea quae inueniunt circa creaturas, transserimus ad diuinam secundum qd patet ex supra determinatis: Ratios tamen proprias ordinatorum quae exprimuntur huiusmodi nobis prius, posterius, superius, inferius, & hominis, in hoc oēs cōcordant, qd in diuinis non sit ponere eas, sicut neque magis & minus seu maius & minus. Tamen difficile est quibusdam intelligere, qd in aliquib⁹ sit ordo, quin eo modo quo ponitur in eis ordo: etiam ponatur in eis prius & posterius: ut si in aliquibus sit ordo secundum locum, & pri⁹ & posterius secundum tempus & durationem, aut secundum naturam: & similiter prius & posterius secundum tempus & durationem, aut secundum naturam: si secundum originem: & similiter prius & posteriorius secundum originem: si secundum rationem, similiter prius & posteriorius secundum rationem. Sed reuera etiā prius & posterius ex se non significarent nisi circumstantia rationis quibus differunt ordinata ut inter se ordinare haberent: & hoc indeeterminate ad rationes differentias ordinatorum nisi per ordinem cui adiungerentur secundum modum iam dictum: nullo modo in ordine rationis qui ponitur circa attributa essentialia, qualia qd modo ponenda sunt prius & posterius: ante & post: sicut nec in ordine originis: sed praeceps in conceptis nostris, ut infra videbitur. Unde quicunque & ubique aliqui circa ea quae sunt in diuinis mentione facimus aut faciemus de ante & post, siue de eo quod est prius & posterius, siue in dictis siue in scriptis, semper illa intelligimus ut sunt determinationes actus intelligendi in rationibus: non autem alicuius ex parte rei intellectus. Circumstantias vero quae explicantur hominis dictionibus: qd sunt primū, secundū, tertium, quartū, & deinceps: id tantum abominantur in diuinis quantum quae explicantur illis dictionib⁹ quae sunt prius & posterius: ante & post: & hoc quia illa sunt cōiota qd ista, omne enim quod est prius aut ante, est primū, & non ecōuerlo. Unde sciendū qd quantum ad propositū pertinet: primū dicuntur dupliciter, aut quia ante aliud: aut quia ab ipso est aliud, vel aliud. Et eodem modo dicuntur dupliciter, secundū, tertius, quartus, & deinceps. Dicit enim secundū, aut quia est post aliud quod vnum quod est prius: & tertium, quia est post aliqua duo quae sunt priora: & sic deinceps: aut dicuntur secundū quia est ab aliquo uno primo: & tertius quia est a duob⁹, & sic deinceps. Primo modo primū synonymū est cu eo quod est an: & secundū, tertius, & deinceps, cu eo quod est post. Vnde si nulla est alia significatio eius quod est primū, secundū, tertius: quēcumq; non recipi⁹ in diuinis prius neque posterius, nec ante, nec post: sic nullo modo recipi⁹ in diuinis primū, secundū, tertius, nec aliquod hominis. Secundo autem modo primū, secundū, tertius & deinceps oīno alterius significationis sunt qd pri⁹ & posterius. Unde quia differentias ordinatorum ordine originis sumunt penes a quo est aliud, & qui est ab alio, & qd est ab aliis: idco isto modo primū, secundū, tertius competeret assūmunt in ordinatis ordine originis: ut persona qd non est ab alia, sed a qua alia, dicat prima: qd vero est ab alia, & ab illa alia, dicat secunda & media: quae vero ab aliis & a qua nulla, dicatur tertia: & hoc non solū ex respectu ad intellectū quae cōcūguntur: sed ex natura rei in se. Sicut autem primū & secundū recipiuntur in ordine originis ppter eorum significacionē quae dicitur ab hoc esse hoc: sic cōpetenter accipi possunt in ordine rationis, & hoc in quibusdam est ordo rationis, ppter cōgruentē eorum significacionē quae possunt habere in cōnotando ppter sum actus intelligendi ab hoc in hoc: & hoc ratione ppter ex parte intellectus nostri, ut iam dictum est de ordine rationis: sed aliquo modo ex parte rei. Originaliter: & hoc quia ipsa ordinata natura sunt sic concipi ab intellectu nostro discurrendo ab uno in aliud. Quae enim sic se habet: vnuqdgis eorum natū est mouere intellectū secundum rationem suā quam habet in ordine ut intelligit illa intellectus discursiuus, qui diuersos coceptus non format nisi in temporis successione, siue discreti, ut intellectus angelicus, siue cōtinui, ut intellectus humanus. Nam qd dicit p̄ his: qd intelligere nostrū est cu cōtinuo & tpe: & ita non format diuersos coceptus nisi vnu post aliud. Talis inquantū intellectus sicut quantū est ex parte ordinarii coceptorum ab ipso: nat⁹ ē discurrere ab hoc in illud & non ecōuerso: sic quod ab eo natū est cōcipi primo, non est natū cōcipi secundo, nec ecōuerso. Ita qd etiā concipiatur prius id quod natū est concipi secundo, & ecōuerso: quod tamē cōcipit prius non concipit primo: neque quod concipi postero cōcipit secundo: quia posterioris coceptū non cōcipitur a priori cocepto: quemadmodum principiū nunquam cōci-

C ptinet: primū dicitur duplicitate, aut quia ante aliud: aut quia ab ipso est aliud, vel aliud. Et eodem modo dicuntur duplicitate, secundū, tertius, quartus, & deinceps. Dicit enim secundū, aut quia est post aliud quod vnum quod est prius: & tertius, quia est ab aliquo uno primo: & tertius quia est a duob⁹, & sic deinceps. Primo modo primū synonymū est cu eo quod est an: & secundū, tertius, & deinceps, cu eo quod est post. Vnde si nulla est alia significatio eius quod est primū, secundū, tertius: quēcumq; non recipi⁹ in diuinis prius neque posterius, nec ante, nec post: sic nullo modo recipi⁹ in diuinis primū, secundū, tertius, nec aliquod hominis. Secundo autem modo primū, secundū, tertius & deinceps oīno alterius significationis sunt qd pri⁹ & posterius. Unde quia differentias ordinatorum ordine originis sumunt penes a quo est aliud, & qui est ab alio, & qd est ab aliis: idco isto modo primū, secundū, tertius competeret assūmunt in ordinatis ordine originis: ut persona qd non est ab alia, sed a qua alia, dicat prima: qd vero est ab alia, & ab illa alia, dicat secunda & media: quae vero ab aliis & a qua nulla, dicatur tertia: & hoc non solū ex respectu ad intellectū quae cōcūguntur: sed ex natura rei in se. Sicut autem primū & secundū recipiuntur in ordine originis ppter eorum si-

D gnificationē quae dicitur ab hoc esse hoc: sic cōpetenter accipi possunt in ordine rationis, & hoc in quibusdam est ordo rationis, ppter cōgruentē eorum significacionē quae possunt habere in cōnotando ppter sum actus intelligendi ab hoc in hoc: & hoc ratione ppter ex parte intellectus nostri, ut iam dictum est de ordine rationis: sed aliquo modo ex parte rei. Originaliter: & hoc quia ipsa ordinata natura sunt sic concipi ab intellectu nostro discurrendo ab uno in aliud. Quae enim sic se habet: vnuqdgis eorum natū est mouere intellectū secundum rationem suā quam habet in ordine ut intelligit illa intellectus discursiuus, qui diuersos coceptus non format nisi in temporis successione, siue discreti, ut intellectus angelicus, siue cōtinui, ut intellectus humanus. Nam qd dicit p̄ his: qd intelligere nostrū est cu cōtinuo & tpe: & ita non format diuersos coceptus nisi vnu post aliud. Talis inquantū intellectus sicut quantū est ex parte ordinarii coceptorum ab ipso: nat⁹ ē discurrere ab hoc in illud & non ecōuerso: sic quod ab eo natū est cōcipi primo, non est natū cōcipi secundo, nec ecōuerso. Ita qd etiā concipiatur prius id quod natū est concipi secundo, & ecōuerso: quod tamē cōcipit prius non concipit primo: neque quod concipi postero cōcipit secundo: quia posterioris coceptū non cōcipitur a priori cocepto: quemadmodum principiū nunquam cōci-

Artic. XXXIX. Quæ. VII. Fo. CCLV.

pīt a cōclusionē, licet id concipiāt post cōclusionē. Nūq aut̄ dicitur aliquid concipi primo nīsi vt ab illo cōcipitur aliud: neq; secūdo, nīsi vt cōcipitur ab alio: vt sic omnino differat pīmum & secundū a priori & posteriori: & in ordinatis ordīne rationis secundū modū pīdictū, possit accipi primū & secundū modo iam dicto, scilicet cōpletive ex parte intellectus, & originaliter ex parte rei intellecte: Prīus autē & posterius, nō nīsi ex parte solius intellectus nostri: vt illud qđ est prius, possit esse posterius, & ecōuerso: illud autē qđ est primū, non possit esse secundum aut tertīū, nec ecōuerso, nec in ordīne rationis ex parte intellectus, sicut neq; in ordīne originē ex parte rei, secundū qđ amplior crit de hoc sermo inferius. E Sic ergo qđ ordo ratiōis & pīmū, & secundū, & huiusmodi circa diuina fint ex parte intellectus nostri, hoc nō cōtingit nīsi quia intellectus noster ea quę cōsiderantur in diuinis nō est natus cōcīpere nīsi per discursum Nō dico solum discurrendo post vnu in alterum, vbi pīmū non est ei naturaliter via trāseundi in cognitionē alterius: quemadmodum post conclusionē potest discurrere ad conceptū principii, in cuius cognitionē cognitio conclusionis non est via: sed discurrendo ab uno in alterum ut cognitio vnius sit via transeundi ad cognitionē alterius: quia illius secūdi cognitio cognitionē pīmī includit. Et ideo sicut i ordīne originē pīmū est illud a quo aliud, & secundū quod ab alio: Sic in ordīne rationis pīmū est illud a quo discurruntur in aliud: & secundū in qđ discurrit ab alio. Quę etī nullo modo recipērētur in diuinis ex natura rei nīsi originaliter, tamen recipi debēt in eis ex parte & ex natura intellectus nostri: vt cōsiderent sicut determinationes actus intelligēti intellectus nostri discurrentis dicto modo: non autē alicuius ex parte rei. Et secundū hunc modū intelligimus in oībus dictis nostris & scriptis, pīmū, secundū, tertīū, & sic deinceps, vbiq; mētionē fecimus aut faciemus de eis: vt secundū hoc si dicamus qđ in deo in telligere est pīmū, & velle secundū: aut qđ verū est attributum pīmū, bonū vero secundū: vt qđ essentia diuina est prima, respectus vero vel relatio fundata in ipsa est secunda: aut qđ patri intelligere & oīa essentialia cōueniunt pīmū, filio vero secūdo, spiritui sancto autē tertio, hoc nō intelligimus nīsi vt pīmū, secundū, tertīū, sunt determinationes solius actus intelligēti nostri: non autē alicuius ex parte rei intellecte. Vnde si quis omnino talia remouere velit a modo loquēdi i diuinis: hoc nō oportet facere propter aliquod inconueniens ex parte rei: sed solū ex parte vīsus incōsueti ipsorū nominib⁹. Sed valde irrationabile est vīm magnā de nominib⁹ facere, cum certum est de rebus quas per illa exprimere intendimus. dīcente Diony. iiiii. c. de dī. no. Irrationabile arbitror & stultum non virtuti intētionis intendere: sed dīctionibus. Et non est diuina intelligere volentium propositū: sed sonos leues percipientiū, & nolentiū scire quid quidem qualis dīctio significet, quomodo eā oporteat & per alias æque potentes & manifestiores dīctiones declarare &c. Vnde quia loquī non possumus de diuinis nīsi nominib⁹ translati a creaturis: & illa proprietatem rei nō possunt exprimere pfecte: aut omnino oportet nos tacere & nihil omnino loquī de diuinis: aut loquī aliquādo iproprie aliquātulū. iuxta illud qđ dicit Aug. sup Io. serm. xix. exponēdo illud Io. v. Non potest filius a se quicq; facere, dicens. Et si nec explicatū aliquid dixerimus: quia nec explicatū aliquid intellexerimus: aliqñ quippe sermo deficit, vbi intellectus pfectit: quāto magis sermo patit defectiōne, qđ intellectus nō habet pīfētiōne! F Ad propositū igīt redeentes dicimus: qđ quia diuīnē psonē in agendo actiones transeūtes in productū extra, nullū oīno ordinē habent inter se: ideo eas agunt nō vt singuli: sed vt vnu, & ideo scdm vna pīcīsam rationē. Actiones absolute manētes intra nō trāseūtes in aliquod productū intra vel extra: quia diuīnæ psonæ eas agūt ordīne quodā rationis intellectus nostri, ideo eas agunt vt singuli, non vt vnu: & ideo neq; scdm vnam pīcīsam rationem. Propter quod persona a qua alia persona habet qđ illas agat: non dicitur qđ agit eas pēr illam: sicut dicitur qđ pēr illam agit illas præcedentes. Et sicut est de intelligere essentiali: similiter est & de velle essentiali: & sicut est de velle & intelligere essentiali patris respectu filii: sic est de intelligere essentiali & velle patris & filii cōmuniter respectu spiritus sancti. Ille autem ordo in actionib⁹ manentib⁹ intra, patet ex iā dīctis: qā em̄ intelligere eēntiale patris, vt patris est, fundamētu est actus dicendi: a fundamento in id qđ fundat super ipm̄, intellectus noster natus est ordīne naturalis rationis discurrere, & nō ecōuerso. Et similiter qā dicere est actus pductiūs verbi, qđ si medius inter dicēte & verbū dīctū: discurrere natus ē ad dicere in verbū dīctū. Sīt quia a verbo dicto agit actus intelligendi essentialis: & id a quo pcedit est vt principiū eius: ideo discurrere natus est ab ipso verbo in ipm̄ intelligere. Et sic discursus nostri intellectus qđ originē trahit ab ipsa re, intellectus ipse Primo habet cōcīpe intelligere essentialie patris: Secundo dice-
re patris: Tertio verbū dīctū: Quarto intelligere essentialie verbi, vt verbi est. vt scdm hoc ot-
G
Responsio,
K

Bumnię

dine rationis & discursus intellectus nostri se habet pater ad intelligere essentiale ut patris est & filii ut filii est. Et sicut ē de isto entiali, similiter est de vībus aliis, & sicut est de patre respectu filii, similiter est de utroq; respectu spiritus sancti. Sic ergo patet ex iam dictis quomodo secundū utrūq; articulorū questionis proposito cōmuniter oēs diuinās actiones essentiales, oēs diuinę personę uniformiter agunt, & quomodo diffiniter. Sed p̄ter hoc est modus unus quo quelibet diuinarū personarū, immo deus trinitas diffiniter agit diuersas actiones cōmunes essentiales, cuiusmodi sunt velle, intelligere, creare, gubernare, & huiusmodi: In hoc videlicet, q̄ līcer eadē ratione absoluta eliciente quē est deitas, oēs agat elicituē: aliis tñ & aliis rationibus respectuī agit aliā & aliā actionē determinatiue fm modū p̄determinatū: vt sicut pater alio respectu realis relationis generat, alio spirat, & ideo sunt diuersē actiones notionales generare, & spirare, & diuersimode quodammodo & diffiniter generat & spirat: sic deus trinitas alio respectu & alio rationalis relationis intelligit & vult. vt sint secundū hoc diuersē actiones essentiales intelligere & velle: & diuersimode atq; diffiniter quodā modo intelligit & vult.

- H
Ad primū
prin.
- I
Ad secundū
- K
Ad tertīū.
- L
Ad primū
& secundū
in opposi.
- M
Qu. VIII
Argu.
- In opposi.
- N
Resolu.q.
- C**Qz ergo arguitur primo, q̄ oēs diuinę personę, oēs actiones cōmunes diuinās & essentiales uniformiter agūt: quia eadē ratione eliciente & determinante, Dicendū q̄ verū est secundū iam determinata quo ad substantiā actionū, & quo ad ipsam rationē, huiusmodi actionem eliciuam. Quātum tamen est quo ad rationē determinatiuam, quodāmodo diffiniter agunt diuersas actiones singulę personę & omnes simul, & similiter quo ad modū eliciendi actionem per se, & per alium, a se, & ab alio, etiam diuersē personę eandē actionem bene agunt diffiniter scdm determinatum iam modum. Ad secundū, q̄ diuinarū personarū nulla est diuersitas in agēdo, dicendū secundū predīcta q̄ verum est q̄tum est ex parte elicituē, q̄tum tamen est ex parte modi eliciendi & rationis determinantis actū, bene cōtingit diuersitas: vt dictum est. Per idem patet ad tertīū, quo dicitur q̄ actio est eadē, quorum natura est eadem. Dicēdū q̄ verum est quātum ad substantiā actionis, & quātū est ex ratione elicituē. Quātū tamen est ex parte determinatorū quē diuersitatem fm rationē ponit in essentia, bene possunt actiones esse diuersē scdm rationem, & etiam diffinires quo ad modum eliciendi: vt dictū est. Ad primū in oppositū, q̄ diuersē personę diffiniter agunt, secundū q̄ quēdā agunt a se, quēdā vero ab alia: Et similiter ad secundū, q̄ quēdam agit per se, quēdā vero per aliam: Dicendū q̄ verum est quo ad hoc: sed hoc nullam ponit diffinirem in substātia actionis neq; in modo eliciendi q̄tum est ex parte elicituē, in quibus consistit conformitas simpliciter.

Irca octauum arguitur, q̄ in deo nulla sit actio manens intra, non terminata ad aliquid extra. Primo sic. Phis dicit. ii. c. & mun. Res bona cōpleta est ex stēs absq; operatiōe, ybi dicit Cōmē. Et est in rei veritate illud cuius actio est sua substātia, scilicet intellectus abstractus, qualis maxime est intellectus dei: vt habitum est supra. Sed si haberet actionē manentē intra, non esset bona & cōpleta absq; operatione, quoniam (vt dicit in primo eiusdē) omnis res cuius est operatio, sit propter operationem suam. Omne autē qđ est propter aliud, bonitatis suę complementū recipit ab illo. Illud enim propter qđ finis est, & bonū & finis idem. ii. meta. ergo &c.

2 Secundo sic. Omnis actio est aliquid per se & immediate elicitū a principio elicituō. Erfi eāt aliquid sit principiatum ab agēte, immediatius tamen elicit actionē q̄ principiarum quod producit per ipsam: quia actio semper est media inter principium & principiatū. In deo autē nihil potest elici per se & immediate a principio elicituō, manēs intra: quia principium elicitū oīs actionis possibilis in deo est diuina essentia: vt habitū est supra, scdm quā in deo nihil potest se habere per immediationē, nisi respectus aliquis: quia p̄ter essentiā nihil est in deo nisi respectus: vt dictū est sēpe. Respectus autē per se elici nō potest a principio elicituō: quia tūc esset substātia ipsius actionis: quod nō est verū. qm̄ fm phm. iii. physi. eadē est substātia actionis & passionis, q̄ est aliquid in passo, nō aut̄ respectus in agēte. ergo &c. In contrariū est q̄ nobilius est esse in actione, q̄ non: quia otium est sicut somnus, actio vero sicut vigilia. deo nobilius semper est attribuendum: vt habitum est supra. ergo &c.

Ad sciendū quē & qualis actio sit in deo manens intra, est hic aduertendum, q̄ ista sex, motio, mutatio, factio, productio, actio, operatio, si secundū proprias rationes cōsiderentur, differūt ab inicē, quis quo ad quādā rationes cōmunes ipsorum cōmuniter quēdā accipiuntur pro quibusdā. Motio em̄ mutatio quēdā est cōmuniter accepta mutatione, pro varia- tione cōtingente in subiecto: sed proprie sumēdo mutationē: ultra est alia. Sed cōmuniter ac-

Art. XXXIX. Quæ. VIII. Fo. CCLVI.

cepta factio, ambe, scilicet & motio & mutatio, factio[n]es quedam sunt, quib[us] fit aliqua dispositio quæ prius non erat, a mouente & mutante in aliud ab ipso. Idem enim secundū q[uod] idem nō transmutat aliud in seipso. Et cū illa dispositio introducitur nō tota simul: sed successiue pars post partē: dicitur motio. Cū vero tota simul, dicit mutatio. Factio autē secundū propriam rationē non potest dici secundū dictum modū motio aut mutatio, quia scilicet et si aliquid per eā fiat: non tñ semper requirit in qd fiat: vt quādo aliquid fit de nihilo, & nō in alio sed in se existēs: vt est substātiarum creatio. Et secundū hoc dicit P̄hus primo de generatiōe, q[uod] facere amplius, i.e. in plus est q[uod] mouere. Factio autem scdm omnem rationem suam productio q[uod] dam est: quia factio[n]e semp aliud fit vel in p[re]existēti subiecto, vel in se subsistēs de nihilo: sed nō est sine innouatiōe. Productio autē fm aliquā rationē sibi ppriā nō p[ot]est dici factio: quia qd p[er] ipsam p[ro]ducit, nō p[ro]ducit in p[re]existēti subiecto, nec de nihilo: sed de substantia p[ro]ducētis, & est oīno sine innouatiōe: vt ē p[ro]ductio diuinarū p[ro]sonarū ī deo. Productio autē fm oīm rationē suā, actio est cōmuniter nomine accepto actionis. Actio autē scdm aliquam rationem propriam nō est productio: quia per eam nihil aliud vel alius in se omnino, sed alteri perfectio in esse acquiri tur. iuxta illud qd dicit in sex prīn. Actio nō requirit qd agit: sed in quid. qualis est generaliter actio qua agit forma in dādo esse proprię materię quā informat. iuxta illud qd dicit in lib. de generatione. Agere propriū formę est, pati aut alterius potētię, scilicet materię. Actio autē secundū omnem rationē suam est operatio cōmuniter accepta operatiōe, quia dissoluit otium, cui contrariatur operatio. Operatio autē scdm propriam rationem nō est actio scdm aliquā dictarum rationū, neq[ue] scilicet secundū quā productio est actio, neq[ue] secundū quā informatio ad perfectionē in esse actio est: sed operatio proprie est actus perfectus rei existētis in actu suo perfecto & est proprius vnicuiq[ue] secundū suam speciem, iuxta illud qd dicit P̄hus in fine. iiiii. meteoro. Vniuersa sunt determinata opere. Quæ enim possunt facere, sui ipsius opus est singulū: quēadmodū oculus videt: qd vero non potest, equiuoce: quēadmodū mortuus aut lapideus. Vñ ope ratio est perfectio cuiusq[ue] existēs in esse perfecto: vt est sentire operatio sensus existētis secundū actu sensitivū, & intelligere operatio intellectus existētis scdm actu perfectū intellectivū. Cō munissime autē accepto nomine actionis h[ab]ent operatio actio dicitur. & sic p[re]dicta omnia actio nes & operationes cōmuni nomine dici possunt: sed nō econuerso. Ad quēstionē igitur descē dētes dicimus q[uod] nulla actio q[uod] est motio aut mutatio intra, cadit in deo ppter suā immutabilitatē: vt habitum est supra: nec similiter factio propter suam eternitatē quæ est sine omni innovatione: vt habitū est supra similiter. Sed actio quæ est productio scdm propriam rationē productionis, quæ nullo modo est factio, illa est in deo quo ad intra, quo ad p[ro]sonę filiū & spūs sancti productionē: vt declarabitur inferius. & similiter actio quæ est operatio scdm propriam operationis rationē, & cōmuni rationē actionis, & cōsistit in actionibus essentialibus persona rū, quæ sunt velle & intelligere, de quibus cōtinuo determinabitur in sequētibus. Secundū hoc ergo cōcedendū est argumentū ad istam partem.

Ad primū in contrarium q[uod] res cōpleta est existens absq[ue] operatione: Dicendū q[uod] est equiuocatio operationis. Est enim quedā operatio quæ est actus perfectus rei propter qd habet esse, & est finis eius in esse: & alia operatio qua acquiritur rei sua perfectio in esse vt perfecte poscit in illam operationē primā quæ est sua perfectio in eē. Operatio Primo modo est operatio in sua perfectissima significatiōe accepta, qua distinguitur cōtra alia quinq[ue] p[re]dicta. & istā dicimus pfectissime eē in deo, & in ea cōsistit sua beatitudo: vt determinabit ifra. De qua dicit P̄hus in primo c[on]fessio[n]e & mun. Omnis res cuius est operatio, fit propter operationē suā, & operatio rei diuinę est perseverantia & pmanētia. & h[ab]et vita sempiterna: quia vt dicit. xii. metaphy. Actio intellectus est vita. Operatio secundo modo est operatio cōmuniter accepta pro actione, productione, & aliis supradictis, de qua loquitur. ii. c[on]fessio[n]e & mun. Qd plane ostendit litera sequēs illud quod diminute acceptū est in argumēto. Iacet enim litera sic. Res bona cōpleta est: existēs bona absq[ue] operatione, & nō cū operatiōe qua acquirit bonitatē suam, & infra. Res autē integra bona nō indiget operatiōe qua fit bona, vbi dicit Cōmen. Cuius substātia est actio. Vnde exēpla ponēs de tali operatione in hoīe, operationes hominis dicit exercitiū, venationē, & alia multa quibus acquirit sanitatem. Et q[uod] assumitur in argumēto de prima operatione q[uod] res fit propter illā, & recipit ab ea cōplementum suę bonitatis, qd nō cōuenit deo: Dicendū q[uod] huiusmodi operatio aut est ipsa rei substātia & essentia, differens sola ratione ab ipsa: vt cōtingit in deo aut est aliquid p[er]ter eā: vt cōtingit in creaturis. De prima operatione, s[ed] in deo, nō intelligit il-

O
Responsio.

P
Ad primū
prīn.

Summe

Q *Iudicium Phisi, quod exprimit per illud quod dicit, sit propter operationem, quia in deo nullum cadit fieri. Dicit ergo illud solus de operatione in creaturis.* Secunda ratio ostendit quod in deo nulla cadit in terius actio seu operatio omnino, eo quod actio vel operatio si est in deo manens intra, fundatur super diuinam essentiam, cui nihil additur manens intra nisi respectus, quod verum est secundum supra determinata. Et sic actio vel operatio in deo non est nisi purus respectus, quod non est verum: ut procedat obiectio. Et est dicendum de actione sive diuina operatione manente intra, sicut dictum est supra de aliis attributis, quod in significatione eorum non cadit praeceps respectus tanquam aliquid praeter diuinam essentiam, immo in significato cuiuslibet eorum cadit ipsa essentia sub ratione respectus: & sola ratione ut est significata sub nomine respectus, differt a seipso ut est absolute significata: ut in actione diuina ipsa substantia actionis diuinus sit diuina entitas: sicut motus est substantia actionis in creaturis. Et propter omnimodam simplicitatem ipsa essentia habet rationem fundamenti ex quo elicetur diuina actio & rationem substantiam actionis quae elicetur: ut magis patebit infra loquendo de actionibus diuinis intra manentibus.

R
Artic. XL.

Equitur Artic. XL. de actione dei quem est intelligere, in specie. Ii. Et circa hoc queruntur septem. Primum: utrum deus sit intelligens. Secundum: utrum intelligat seipsum. Tertium: utrum semper & uniformiter intelligat seipsum. Quartum: utrum perfecte intelligat seipsum: ita quod intelligendo se intelligat alia a se. Quintum: utrum uno simplici intuitu intelligat seipsum & alia. Sextum: utrum intelligere in deo sit tantum essentiale, an etiam personale. Septimum: utrum ipsi intelligere dei quod non est nisi essentiale, respondat in deo aliquod verbum essentiale.

S
Quest. J.
Argu. 3

Ista primus arguit, quod deus non sit intelligens. Primo sic. Intelligere pati quoddam est: ut dicitur tertio de anima. Pati autem minime conuenit deo inter omnia entia, cum sit summa formalis & abstractus. Ergo &c. Secundo sic. Nihil intelligit nisi per hoc quod intellectus est forma intellectus in intelligente. Forma enim intelligibilis principium est omnis intellectualis operationis, sed intellectus diuinus nullo modo habet informari, ne in deo ponatur compositione. Ergo &c. **C**uestio ista determinata est in precedentibus. Cum enim, ut habitum est, intellectus sit in deo tanquam potentia ad intelligendum, & habitus intellectuales tanquam rationes intelligentiae: tale autem quod ex habitu per intellectum habet concipiendi objecta cognoscibilia, quoniam in se habet habitus, quod est intelligere sive esse intelligentem. Ideo oportet dicere simpliciter quod deus sit intelligens. Unde & deus dicitur a seipso: quod est considerare, quia omnia in intellectu suo considerantur. Quod maxime apparet ex hoc quod in deo reducitur omne agens & mouens motus, tanquam in agens & mouens primum non motum. Cum igit sub ipso sit quoddam agens mouens seipsum, quod non mouet se nisi per apprehensionem & appetitum: multo ergo fortius de primis mouens mouet ut appetens & intelligens. Alter enim mouens per intellectum esset instrumentum eius quod mouet non per intellectum: & non intelligens sine prestitu eret intelligenti, & imperfectus prius esset perfecto, & esset aliqua imperfectio in deo, quem omnia sunt inconvenientia.

V
Ad primus
principia

Cad primum in oppositum, quod intelligere pati quoddam est, quod non cadit in deo: dicendum quod duplex est modus intelligendi. Vnde ad quem intellectus quartus est de se est in potentia tantum, & non in actu, nisi per agens quod est objectum intelligibile, quod non est penitus id est sibi, nec semper est intellectus ei continuus in ratione mouentis aut motuum: sed quoniam sic, & quoniam non. Alio vero est modus intelligendi, scilicet per intellectus intelligenter semper est in actu intelligendi, & hoc per agens intelligibile penitus id est sibi, & ideo semper presentis ei in ratione mouentis sive motuum. Primo modo intelligit omnes intellectus creaturam. Et de isto dicitur Phisi quod intelligere est pati. Est enim in eo modus veritatis passionis, per hoc quod intellectus de potentia distare & differere ab actu in actu reducitur per objectum. Sed modo intelligit solus intellectus increatus: & ideo in eo non est aliis modis verae passionis realis: sed solum rationem tantum: quemadmodum determinatio est super quod ratio passionis cadit in deo, & quod intellectus diuinus habet rationem potentie. Huius autem differentiationis in modo intelligendi ratio est, quod intellectus quartus ad actu in actu intelligendi in creaturis passiu est, & ut passiu ideo in actu intelligendi non procedit nisi per speciem sive formam rei intellectus: quod principium formale est, & ratio eliciendi actu in actu intelligendi in intellectu. In deo autem forma intellectus non est nisi sua entitas, quod est ratio intellectus

Artic.XL. Quest.II. Fo.CCLVII.

gēdi se & oīa alia, secundū q̄ est ratio omnīum diuinarū actionum: vt habitū est supra. Ipsiā autē essentia diuīna penitus est idipsum re cum ipso diuīno intellectu, & differūt sola ratione. Quare cum sibiūpfi non potest esse absens, non potest secundū rationē nostrā intelligendī diuīna es- sentia esse nō mouens ad actū intelligēdi quecūq̄ intelligibilia. Quare cū idem secundū rem non mouet seipsum, neq̄ agit in seipsum nisi scdm rationē nostrā intelligendī, intelligere dei semper in actu ponit, & non est in ipso intellectus in potētia nisi cōiunctus actui, & scdm ratio nē nostri intellectus. In creatura autē forma primo intellecta nō est sua essentia: quia ip̄a nō est prima ratio intelligēdi in intellectu creato, eo q̄ ipsa essentia cuiuslibet rei vt est huius vel illius, singularis est: & p̄priū obiectū intellect⁹ creati vniuersale est, qđ est ei ratio cognoscēdi oīa singularia sub ipso, & ita seipsum, quia est sub aliquo vniuersali: vt sic intelligat se sicut alia. Il la autē ratio vniuersalis intellectum non mouet nisi ex habitū intellectuali, vel ex specie existēte in phantasmate, vt habitū est in quadā questione de quolibet. Habitū autē re aliud est ab eo cuius est habitū. Idcirco intellectus creatus quia ad actū intelligēdi semp mouetur aliquo alio a se, vere passiūs est, educetus de potentia intelligēdi in actū intelligēdi. ¶ Ad secūdum, q̄ intelligibile est forma intellectus in intelligentē, quod non conuenit intellectū diuīno: Dicēdum per eundem modum, q̄ intelligibile est forma intellectus: vel vt aliquid distans vel differe- tēs quodāmodo scdm rem ab ipso intellectu: vel vt differēs scdm rationem tñ. Primū contin- git in primo genere intelligēdi, & in creato intellectu tñ, & nō in diuīno: vt procedit obiectio. Secundū vero cōtingit in secundo genere intelligēdi, & in solo intellectu diuīno: vt iā patebit.

Y

Z
Ad secūdū

A
Quest.II.
Argu.
In opposit.

B
Responso.

C

D
Ad primū
prin.

E
Ad secūdū

 Ira secundum arguitur Primo q̄ deus nō intelligat seipsum, qm̄ intellectū est perfectio intelligentis, & ita nobilis eo. Deus autē secundū nullam ratio nem potest ponit esse nobilior seipso. ergo &c. ¶ Secundo sic. Actus intelligenti medius est inter intelligentē & rem intellectā: sed inter intellectū diuīnū & seipsum nulla cadit mediatio oīno, quia est penitus idipm. ergo &c. ¶ Cōtra. scdm Phīum in separatis a materia intelligens & intellectum idem. Deus autē summe separatus est a materia: vt patet ex pr̄habitūs. ergo &c.

¶ Ad hoc dicēdum, q̄ actio intelligendi est actio intelligētis, non ab ipso in aliquid extra ipsum transiens. qđ tanq̄ patiens recipit in se huiusmodi actionē, sicut calefactio ab igne trāsit in calefactum extra: sed est in seipso existēs & manēs, & procedens ab ipso per actū intelligibili nō trāseuntis ab intelligibili in intellectū, & terminatū ab ip̄o tanq̄ a mouēre extra, quē admodū actus calefaciēti transit ab igne in ligna: sed per intelligibile vt per principiū forma- le existens in intellectu eliciti cōmuniter a cōposito ex intellectu & intelligibili: quēadmodum forma agētis est principiū propriæ actionis, licet ex intelligibili & intelligēte non fiat vnu sicut ex materia & forma: vt alias exposuīmus in questionibus de quolibet. Huiusmodi actus intelligendi sic in intelligēte eliciti, licet nō trāseat in rem aliam extra ab intellectu & forma intelligibili elicite, transit tñ & terminat in ip̄o obiectū intelligibile: vt in actu intelligēdi sit qua si circulus incipiēs ab intelligibili ī intelligibili, vt a principio formalē elicitiuo actū intelligēdi in intellectu, & terminat⁹ in idē vt ī obiectū formale ipsius actus, quēadmodū act⁹ vidēdi incipit a visibili extra, & terminat in ip̄o, fter hoc q̄ p se sensibile nō est p se p̄sens sensui: sed p suā spe ciem sibi impressam. Per se autē intelligibile seipso obiectū p̄sens est in intellectu vt obiectum cognitū: licet non vt forma impressa, sicut declarauimus in questionib⁹ de quolibet. ¶ Ad hoc ergo q̄ intellectus intelligat aliquid intelligibile, non requiriit nisi q̄ intelligibile sit p̄sens in- telligēti vt obiectum intelligibile. Cū ergo diuīna essentia sit summe intelligibile, & diuīno in- tellectui summe p̄sens: necesse est ponere q̄ deus intelligat suam essentiā. Ip̄e autē nō est aliud q̄ sua essentia: necesse est ergo ponere q̄ ip̄e seipsum intelligat.

¶ Ad primū in oppositū, quia intellectum quasi formale respectu intellectus nobilius ē eo, qđ nō potest cōtingere in deo. Dicēdū q̄ fm̄ rēaut aliquā rationē absolutā, nihil ē ī deo qđ est nobilis altero. Scdm rationē vero nō. absolutā, sed respectuā bñ cōueniēs ē ī deo ponit ra- tionē magis nobilis & min⁹ nobilis: vt absolute sit tātē nobilitatis ī deo intellect⁹: quātē ē intelligibile. Inquātū tñ intelligibile se habet ī ratione formalis respectu intellect⁹, & hoc maxime habēdo respectū & cōparationē ad intelligibile & intellectū in creaturis, nobilior ē ratio intelligibilis q̄ intellect⁹. ¶ Per hoc ad secūdū dicēdū: q̄ fm̄ rētāq̄ aliquo alio a se intellect⁹ diuīn⁹ nō habet ali- quo informari: neq̄ vt forma īpressa & inherēte, neq̄ vt forma exp̄ssa & obiecta: qā nullo alio a se stelligit alia a se: vt habet declarari disputādo quō de⁹ intelligit creaturas: neq̄ etiā intelligēdo

K iii

Summe

seipm vel alia a se seipso,hoc est essentia sua,quę est sibi ratio intelligēdi se & alia a se: vt iā vñ debitur de intelligēdo se,& inferius de intelligēdo alia a se p̄ essentia sua. Seu intelligibile qđ est ipse , nō est scdm rem forma intellectus inhērens vel expressa vlo modo obictio alia ab ipo intellectu: hoc em̄ poneret cōpositionem in deo: sed solūmodo scdm rationem intelligendi habet rationem formę obiective expressę: vt dictum est: quod non est inconueniens.

F
Quest. III.
Argu. I.

In opposi.

G
Responsio.

H
Ad primū
prin.

I
Ad secundū

K
Quest. IIII.
Argu. I.

In oppo.

L
Responsio.

Irra tertii arguit, qđ deus nō semp & vniiformiter seipm intelligit. Primo sic. Simplex ad quodcuq; se cōuertit, totaliter se cōuertit. intellect⁹ diuinus sim plicissimus est, & cōuertit se qñq; ad intelligēdū alia a se. ergo totaliter se cōuertit. Sed qđ totalit se cōuertit ad intelligēdū vnu aliqd, nō sūt intelligit aliud. ergo &c. Secdo sic. Deus quō intelligit alia a se, intelligit seipm, & ecōuerit: qđ aliter muraret a modo intelligēdi seipsum qñ intelligeret alia a se. Sed nō vni formiter intelligit alia a se, qđ alia & alia ratione, sicut alia est ratio in deo vnius & alterius, qñ vnuquodq; aliorū intelligit sua ppria ratiōe, vt hominē sua ratione & equū sua ratiōe. Alia autē est ratio in deo hois & equi & singulorū: vt infra videbitur. ergo &c. Cōtra. vbi est vna & eadē ratio intelligēdi & vniiformis, & semp vniiformiter & equaliter se habet ad intellectū, intel ligens vniiformiter & semp per illā intelligit. in deo ratio intelligēdi se est ipsa sua essentia, quia ipsa est ratio omnium diuinorum actuum: vt habitum est supra: & ipsa semper vniiformiter se habet ad intellectum diuinum. ergo &c.

CDicēdū ad hoc, qđ ratio quare aliqd nō semp idē vniiformiter intelligit, est qđ ob jectum nō vniiformiter se offert, aut p̄sens est intelligēti, sicut contingit in intellectu creaturę. In deo autē semper vniiformiter obiectū se offert & p̄sens est intellectui diuino. Idcirco iuxta hoc qđ procedit vltima obiectio, deus semp & vniiformiter intelligit seipsum. Quare autē & in quo hoc aliter contingit in deo & in creaturis, videbitur infra in sexta questione sequente.

CAd primū in oppositum, qđ deus intelligēdo creaturā nō simul intelligit seipsum quia totaliter se cōuertit ad illā: Dicendū qđ intelligens diuersa, aut intelligit illa per vna sim plicem & omnino indiuisibilē rationē scdm rem, aut omnino per diuersas, aut diuīsibilem quo dāmodo p̄ diuersas. Primo mō solus deus seipm & oēs creaturas vna simplici ratiōe fm rem qđ est sua eēntia intelligit: sed seipm prio & p se. sed in se & p se, qđ ipē est ratio oīm, cognoscit alia a se secūdo, nō ordine naturę aut durationis: quia naturaliter vno intuitu simplici se & alia a se cognoscit: sed solum ordine rationis nostrę: multo tamen alio & diuerso modo a nostromo do intelligendi. dicēte August. xi. de ciui. dei. c. xx. Non morc nostro ille qđ futurū est prospic̄it, vel qđ p̄sens ē aspic̄it, vel qđ p̄teritū est, respic̄it: sed alio mō quodā a nīarū cogitationū cō suetudine longe alteq; diuerso. & infra. Neḡ enim eius intērio de cogitatione in cogitationem trāfit, in cui⁹ incorporeo intuitu simul aspic̄it cūcta quę nouit. Qđ igitur illo modo intelligit diuersa, non tm̄ conuertitur ad vnum illorum, quin simul intelligit & aliud. Sectūdo modo in telligūt creaturę diuersa, vel per diuersas ratiōes, vel p diuersas species vniuersales diuersa indiuidua diuersarū specierū, vel p eandē specie vniuersalē diuersa indiuidua sub ipsa. Cō Ad secū dū qđ de⁹ nō vniiformiter intelligit alia a se: Dicēdū qđ ex pte ipfi⁹ modi intelligēdi i se nō est ali qua diuersitas in deo in intelligendo diuersa, licet diuersis rationibus respectiuis propriis rerū ipsas intelligat: quia omnes in natura simplicis essentię diuinę vniuntur: quia se primo intelligit, & per se intelligit omnia alia, inquārum ipsa in se habet rationes idearum.

Irra quartū arguitur, qđ deus nō perfecte se intelligit, distincē intelligendo quecūq; sunt intelligibilia in se. quoniā intellectus in actu formatur ab intel ligibili in actu. ergo & distincō actus intelligendi ab intelligibilium distincō. Si ergo distincē intelligit pluralitatem attributorum & idearum & huiusmodi in se, sequitur qđ in se, et si non intelligeretur, haberent inter se esse distinctum. & sic realis esset diuersitas inter hēc. consequens est falsum. ergo &c. Secundo sic. Intellectus secundum actum sequitur rationem intelligibilis. sed in ra tione intelligibilis quod est diuina essentia, omnia illa sunt vnum & indistincta. ergo &c. Cō tra. perfectior est intellectus plurium distinctus qđ indistinct⁹. cum ergo diuinus intellectus sit perfectissimus. ergo &c.

CDicendum ad hoc, qđ quēadmodum difficultas in comprehenſione veritatis fit duobus modis, & propter ipsas res intelligibiles, & propter ipsum intelligentem: vt vult

Artic. XL. Quest. IIII. Fo. CCLVIII.

Philosophus secundo metaphysicę: quoniā ut dicit ibidem Cōmen, difficultas in intelligendo abstracta, est propter nos non propter se: quoniam abstracta a materia quārum est de se sunt naturaliter intellecta. Difficultas vero in intelligēdo formas materiales est magis ex se, quia īdīgent abstractione, q̄ ex nobis. Consimiliter imperfectio in comprehensione & intellectu aliquatus cōtingit aut ex parte rei intellectę, aut ex parte intelligētis, aut quia intelligibile ex se non est natum perfecte intelligi: quēadmodum materia: quę scđm Philosophū non est intelligibilis nisi per negationem aut per analogiam, & scđm Platonem nec plene est intelligibilis, nec plene sensibilis: aut quia intelligens propter debilitatem & imperfectionem sui intellectus non est naturaliter capere ex se intelligibile: quemadmodum (ut dicit Philosophus) dispositio intellectus in anima nostra apud illud qđ est in natura valde manifestū, similis est dispositioni oculorum vespertilionis apud lucē solis. Vbi ergo intelligibile perfecte natum est manifestari intelligenti, & intellectus perfecte natus est capere & cōprehendere qđ intelligibile sibi offert, nō potest in actu intelligēdi contingere aliqua imperfectio circa cōprehensionem intelligibilis, & illorum quorū est ratio cognoscēdi, & quę ī illo sunt sensibilia siue intelligibilia. Intelligibile autem diuinum qđ est diuina essentia & diuinus intellectus sunt huiusmodi. Idcirco omnino necessarium est qđ deus perfecte se intelligat intelligendo suam essentiam, quia ipsa est qđ ipse: & similiter quęcūq; sunt intelligibilia in ipsa: ut sunt rationes attributorum, & rationes perfectio-
num, & rationes idearum. Quare cum nō est perfecta cognitionis nisi sit distincta & propria circa uniusquodq; cognoscibiliū, ulterius omnino necessarium est qđ deus om̄ talium distincta & propria habeat cognitionē. Propter qđ dicit Apost. i. Corin. ii. qđ sp̄tis dei scrutaſ p̄funda dei. Scrutari enim cognitionis & intellectus distinctionē importat. Profunda autē dei sunt occultissima intelligibilia in diuina essentia, quorū ipsa est intelligēdi ratio, & in qua oia illa intelligunt vni-
co simplici intuitu, ut idē cū ipsa, sola ratione differentia ab ipsa & inter se: ut infra videbitur.

M
Ad primum
principium
Cad primum in oppositum, qđ distinctio actus intelligendi causatur a distinctio-
ne intelligibilium: qualia non sunt in deo: ne in ipso: ponatur pluralitas realis: Dicendum qđ in-
telligibile dupliciter potest considerari. Vno modo secundū esse qđ habet in intellectu: ut actua-
liter est intellectum ab ipso. Alio modo secundū esse qđ habet in re ipsa intelligibili, non secun-
dū qđ est actu intellecta. Primo modo verum est qđ distinctio actus intelligendi causatur a distinc-
tione intelligibilium. Si enim debet intellectus illa intelligere distincte, oportet qđ distincte ei
obiiciantur. Secundo modo distinguendū est, quoniā in re intelligibili potest esse distinctio intel-
ligibilium: Vno modo ut illorum quę sunt re diuersa, qualem habent in cōposito materia & for-
ma. Alio modo ut illorum quę sunt idem re: sed diuersa solūmodo ratione aut intentione. Pri-
mo modo in diuina essentia nulla est distinctio intelligibilium, nec a distinctio intelligibilium
prouenit qđ distincte deus intelligit plura in diuina essentia. Secundo autem modo in diuina
essentia est distinctio intelligibilium originaliter sicut in radice, non completive, & ut in actu
perfecto, eo qđ pluralitas intelligibilium non habet esse in diuina essentia ut aliquorum absolu-
torum: quod contingeret, si ut in actu perfecto absq; omni respectu ad considerationem intel-
lectus poneretur in ipsa & essent realiter plura. in uno solum pluralitas & distinctio illorum ha-
bet esse in essentia ut essentia est non nisi originaliter, & sicut in radice: completive autem & si-
cuit in actu perfecto, in intellectu distinguēte scđm actū quę in ipsa essentia sunt quasi distingu-
ibilia, & ut plura & diuersa quasi in potētia. Et est simile ex parte intellectus nostri de vniuersa
li qđ in re extra est in potētia, in intellectu autē in actu, & de genere & de differentiis diuersis
in specie: quę idem sunt re in forma simplici speciei: sed intellectus noster illa intelligit & acci-
pit ut intentione diuersa, & uniusquodq; illorum extra rationē & intellectū alterius: prēter hoc
qđ diuersitas illorum in diuino intellectu est scđm rationem tm̄. Istorū vero in intellectu no-
stro est scđm intentionem: ut habitum est superius. Et ita quēadmodū intellectus noster abstra-
hendo & componendo & diuidendo, & operatione sua intellectuali format sibi obiectū vniuer-
sale ut actu intelligat, & distinctionem diuersarum intentionum circa eandem formā specificā:
Sic intellectus diuinus intelligēdo suam essentiam vnicō simplici intuitu in ipsa diuina essen-
tia, distinguuit suo actu intelligēdi simplici diuersas rationes attributorū perfectionū & idearum
quas distincte eodem simplici actu intelligendi intelligit. Per hoc patet ad secundū. Licet em̄
in diuina essentia omnia illa sunt vnum re, & indistincta perfectione: sunt tamē in illa ut in ori-
gine & fundamento plura ratione & perfectione distinguibilia opere intellectus, qđ sufficit ad
distincte intelligenduu illa plura.

K iiiij

N
Ad secundū

Summæ

O
Quest. V.
Argu. I.

Ira quinto arguitur, q̄ deus nō intelligit vno simplici intuitu seipsum & quęcūq̄ intelligit in seipso. Primo sic. Intellectus formatur in actu intelligenti rationem intellecti: quia ipm est principium formale eliciendi intellectualem operationē: vt dictū est. Quare cū essentia diuina & intelligibilia in ea, distincta sunt, & distincte intelliguntur: distincti ergo actus intelligendi eis respondēt, quare non vno simplici: sed pluribus illa intelligit. Secundo sic.

In opposi.

Simplex ad quodcūq̄ se cōuertit, totaliter se conuertit. Cū ergo diuinus intellectus sit simplissimus, totaliter se conuertit ad quodcūq̄ intelligit, sed tale vnicō simplici intuitu nō intelligit nisi illud. ergo &c. In contrariū est illud qđ dicit Augu. xi. de ciui. dei. c. xxi. Neq̄ eius int̄io de cognitiōe in cognitionē trāsit, in cui⁹ incorporeo intuitu simul aspicit cūcta q̄ nouit.

P
Responsio.

Dicendū ad hoc, q̄ cum forma per se intellecta vt per se obiectū intellectus sit p̄ se & propria ratio formalis actus intelligēdi vt dictum est, ex qua in actu intelligēdi sit vnum inquārum intellectus scdm actū est ipsum intellectū scdm actū, & ecōuerso: vbi igitur est vna simplex ratio formalis intelligēdi pluriū, & vnu simplex intuitus quo illa intelliguntur. & vbi sunt diuersē rationes intelligēdi plura, necesse est q̄ pluribus actibus intelligēdi intelligantur. Aliter em̄ sequeret q̄ idē intellect⁹ simul esset plures scdm vnu gen⁹ entis: quia om̄e intelligibile inquātum intelligibile, habet rationē vnius generis entis in intellectu, licet extra sit sub diuersis generibus entis. & illud est impossibile: sicut est impossibile q̄ idem sit informatū pluribus albedinibus. Vnde cū multa in re extra habent vnam rationē formalem in intellectu, illa simul vnicō intuitu intelligunt: vt partes totius cōtinui, & diuersē vnitates vnius numeri: diuina autē essentia est vna simplex ratio formalis qua deus intelligit quęcūq̄ in se sunt intelligibilia quia pluralitas intelligibiliū in ipso nō est nisi scdm rationes respectuū qui fundātur in ipsa essentia, & nihil habet realitatis neq̄ intelligibilitatis nisi p̄ ipsam essentiā & in ipsa essentia: quia ipsa simplex subintragat ratiōes oīm respectuū attributorū, & p̄fectionū, & idearū, q̄ distinguunt in ea fm̄ operationem intellectus per hoc q̄ ipsa ab ipso diuino intellectu intelligitur, secundum quod p̄dictum est.

Q
Ad primū
prin.

Ad primū i oppositū q̄ diuina eēntia & q̄ in ea intelligunt disticta sunt & disti-
cte intelligunt: dicendū q̄ verū est, nō sicut obiecta formalia diuersa disticta inter se absolute absq̄ actu intelligēdi: sed tanq̄ respectus cōcepti circa formale obiectū p̄ actū intelligēdi cōpletive di-
stincti. Nūc autē intelligibilia distincta distincte intellecta, nō intelligunt diuersis & distinctis
actibus, nisi quantum secundū se absolute absq̄ conceptione intellectus sunt formalia obiecta
diuersa. Quādo vero in vno formalī obiecto realiter conueniūt, in quo nullā habent distinctio-
nē sed vnitatē: sed tamen habet radicē secundū quā completive distinguiri possunt in ipsa ope-
ratione intellectus, vno simplici intuitu possunt intelligi distincte vnicō actu intelligēdi omni-
no indistincto. Ad secundum q̄ simplex vnicō simplici intellectu non conuertit se simul nisi
ad vnum: dicendū q̄ verū est sicut ad per se & formalem rationē obiecti, potest tamen ad plura
simul se cōuerttere, sicut ad concepta in illo: maxime quando non distinguuntur nisi scdm ra-
tiones respectuum, sicut cōtingit in proposito: vt patet ex iam p̄determinatis.

R
Ad secundū

Ira sextū arguitur, q̄ intelligere in deo nō tantū sit essentiale, sed & perso-
nale, qm̄ actio illa qua persona p̄ducitur, est personalis, actiōe intellectus pro-
ducitur filius, eo q̄ verbū est, & verbū non procedit nisi actione intellectus.
Intellectus autē nulla est actio nisi intelligere. ergo &c. Secundo sic. Ille act⁹
est notionalis, cuius origo est propria vni personē & non aliī. Intelligere au-
tem cuiuslibet personē est huiusmodi. scdm Augusti. xv. de tr. c. viii. vbi di-
cit, q̄ sicut sui & filii meminit pater memoria non filii, sed sua: ita filii & patris meminit filius
memoria non patris, sed sua. & sicut est de memoria, ita est de voluntate & intelligentia, quia
pater intelligit se & filiu intelligentia non filii, sed sua. & similiter de intelligentia filii, & sp̄i-
ritus sancti. ergo &c. In contrarium est, quoniā scdm Augusti. sapere seu intelligere in deo, idē
est qđ ee: sed ee in deo nō ē nīcēntiale nō notionale: vt patet ex supra determinatis. ergo &c.

In opposi.

B
Responsio.

Dicendum ad hoc: q̄ in hoc distinguuntur actus notionales ab essentialibus, q̄
actus notionales nō conueniunt iīdem tribus personis: sed vel vni tm̄, vel ad plus duabus: &
terminātur per se ad personā: & oriuntur a proprietate p̄pria vni personē: aut ad plus cōmu-
ni duabus tm̄. Actus autē essentiales dicuntur qui cōueniūt tribus personis cōmuniciter, & termi-
nātur indifferēter ad essentiā & personā: sicut patet inducēti in singulis. Quare cū intelligere

Artic. XL. Quest. VI. Fo. CCLIX.

cōmūniter cōuenit tribus personis, & īdifferēter terminat̄ actus intelligendī ad essentiā & p̄sonam: & ipsa etiā eius cōmūnis ratio est essentiā ī qualibet persona, & vñus cōmūnis intellec̄tus ī tribus personis, vt iam amplius patebit ex dicēdīs. Ideo simpliciter ponēdū est q̄ intelligere in deo sit actus essentialis, & nullo modo notionalis.

CRatio prima ī oppositū difficultatem inducit latentem circa verbī diuinī prōduktionē modo opationis ītellec̄tualis. Et vt nobis circa hoc magis veritas clareat, a nostro intellectu & angelico ī cōcipiēdo verbū, ad diuinū ītellec̄tū ī cōcipiēdo verbū, prout possi-ble est pcedamus. **C**est igit̄ ītelligēdū q̄ intellectus cōmūniter loquēdo de ītellec̄tu ad creatū & īcreatū, duplíciter pōt̄ cōsiderari. Primo mō vt cognit̄ua potētia. Secundo mō vt natura. Prīo mō ītellec̄tū i creaturis ē vis passiua. In deo aut̄ est q̄si vis passiua, vt habitū ē supra, nata deduci ad actū intelligēdī p̄ formā intelligibilis obiecti: q̄ i ipso ītellec̄tu ē p̄cipiū ītellec̄tualis opatiōis, vt iā dicit̄ ē. Secūdo mō est vis actiua tā i deo q̄ i creaturis. Intellectus em̄ vt potētia cognitiua, est tā i deo q̄ in angelis q̄ in hoīb⁹, īquātū natus est p̄ formā intelligibilis obiecti deduci i actū simplicis ītelligēt̄i siue notitię. q̄ qđē notitiā est ab utroq. s. a cognoscēt̄ & cognito, vt dicit Aug. in f. ix. de tri. īquātū. s. ītellec̄tus & ītellec̄tū scđm actū, sunt idē, scđm p̄hīm Per hoc n. cōcurrūt i vnitatē effect⁹: cui⁹ p̄cipiū eliciū p̄cipiale, est ip̄m obiectū formale i ītellec̄tu, & ītelligēs secūdariū: q̄a p̄ ip̄m obiectū. Et hoc quēadmodū i creaturis totū cōposi-tū agit p̄ suā formā. Intellect⁹ aut̄ vt natura i deo ē ipsa potētia ītellec̄tua siue diuina ītelligēt̄ia existēs ī actu ītelligēdī simplici notitię p̄ obiectū formale, ipsam. s. diuina essentiā: ī quam vltierius vi sua actiua naturaliter format ī se cōceptū simillimū ipsi diuine essentię ītellec̄tē ī simplici ītelligēt̄ia. Qui qđē cōceptus verbū est declaratiū & manifestatiū eius qđ ītellec̄tū est ī simplici ītelligēt̄ia: & actus quo cōcipit, dicere est: cui⁹ p̄cipiū eliciū p̄cipiale ipsa ītellec̄tua potētia est & obiectū, p̄ hoc q̄ q̄si informat ipsam potentia ad actū ītelligēdī simplicis notitię: qui necessario q̄si substratus est actui dicēdī. Pater em̄ ītelligēdō suā essentiā actu dicēdī cōcipit verbū simillimū ei, vt infra declarabit̄ magis. Ita vt scđm iā dicta, q̄si cōtra-rio mō scđm modū nostrū ītelligēdī se habēt ad actū ītelligēdī simplicis notitię, & ad actū dicēdī, ipsa paterna ītelligēt̄ia & diuina essentiā. Quia actū ītelligēdī simplicis notitię elicit p̄cipialiter ipsa potētia ītellec̄tua vt eius formale p̄cipiū: actū vero dicēdī elicit p̄cipialiter ipsa potētia ītellec̄tua siue angelica ītelligēt̄ia existēs ī actu ītelligēdī obiectū formale, vt suā essentiā, vel cuiuscūq; alterius, īquātū vi sua actiua format ī se cōceptū simillimū essentię rei ītellec̄tē ī simplici notitię. Qui qđē cōcept⁹ est qđ qđ est ipsius essentię: qđ est ītētio qđā rei ītellec̄tē ī simplici notitię: & ratio ipsius quā significat definitio. Et est vltim⁹ termin⁹ ītellec̄tualis opationis: cui⁹ ipsa essentiā ītellec̄ta erat p̄cipiū. Ita q̄ ī apphēsione simili-cis notitię inchoat̄ oīs opatio ītellec̄tualis p̄ formā obiectū ītelligibilis: & ī eo qđ qđ est p̄ficit & sic habēt p̄fecta notitiā de re īcōplexa. Et habēt se mō cōtrario ad istū actū secūdū & primū ītellec̄tua potētia, & ipsa essentiā formaliter ītellec̄tū obiecta scđm iā dicit̄ modū ī deo. Istū aut̄ actū. s. cōcipiēdī qđ qđ est secūdū, opat̄ ītellec̄t⁹ angelic⁹ vt natura, nō vt rō: q̄a naturaliter ītellec̄ta rei essentiā ī simplici ītelligēt̄ia, absq; om̄i discursu statim cōcipit qđ quid est de ea. Intelligit em̄ statim qđ qđ est ī ipsa rei essentiā: nō via īvestigationis scđm arte īuestigādī de-finitiue qđ qđ est, traditā ī secūdo posteriōr. s. primo diuīdēdo specie p̄ gen⁹ primū & primā differētiā: & vltierius subdiuīdēdo, et differētiās ex vno latere abiiciendo: & ex alio latere colli-gēdo cū genere: quēadmodū cōtingit ī ītellec̄tu nostro. Propter qđ ī cōcipiēdo de re qđ qđ est, ip̄m nō cōcipit ītellec̄t⁹ nō vt est natura simp̄l, sed vt est rō naturalis. Descendēdo igit̄ ad assumptū ī argumēto, q̄ filius p̄ducit actione ītellec̄t⁹ q̄ nō est nisi intelligere: Dicēdū scđm iā dicta: q̄ ītellec̄tus diuinus potest cōsiderari vt cognitiua potētia, vel vt natura. Et primo mō eius actio est ītelligere: q̄ nō est nisi essentialis & simplicis notitię. Secūdo vero mō ei⁹ actio est dicere: qđ nō est nisi actio notionalis: qđ alia actio est q̄ sit ītelligere, scđm modū iā determi-natū. Quēadmodū etiā alia actio ī angelo & ī nobis est ītelligere simplici notitiā essentiā rei & formare de ea qđ qđ est. Formare em̄ qđ qđ est, nō est ītelligere: quis sit actus ītellec̄t⁹: q̄a ī actu ītelligēdī ītellec̄t⁹ se habet ī patiendo, & obiectū formale ī agēdo. In formatione vero eius qđ qđ est, p̄cipialiter se habet ī agēdo. Formare em̄ qđ qđ est, nō est obiectū ītelligere qđ qđ est, sed facere id ī quo p̄fecte intelligit essentiā cui⁹ est, q̄ p̄fecte intelligebat ī simplici no-titiā. Et cōsūl̄ dicere siue verbū cōcipe aut fofare nō est ītelligere ī deo: quis sit actus ītellec̄tus: sed dicere ē agere verbū ī quo pater se ip̄m & suā essentiā vt ī p̄fecta silitudine & imagine

C
Ad primū
principiū

D

E

K V

Summe

eius perfectissime intelligit: licet nulla imperfectio intelligendi se vel suā essentiā fuit in eius simplici intellectu essentiali simplicis notitię. & hoc, q̄ deo nō conuenit definitiva ratio explicanda p̄ verbū: sicut conuenit essentiis creaturarū. Falsum ergo assumptū est i argumēto: q̄ nulla est actio intellectus, nisi intelligere.

F **Ad secundū.** priū psonē: Dicēdū q̄ falsum est: immo nō nisi illud qđ est cōmune tribus psonis, vt est ipsa diuinā essentia. nulla em̄ alia forma aut specie intelligit deus trinitas quicqđ intelligit vel in se vel extra se: nisi ipsa sua essentia, vt patet de eis q̄ intelligit intra se, ex p̄determinatis: & patet infra de eis q̄ intelligit extra se. Et qđ assumptū de Aug. q̄ pater nō intelligit intelligentia filii: sed sua: sicut neḡ meminīt: q̄ si id quo intelligit pater, sit p̄priū sibi, & similiter filio id quo intelligit filius: Dicēdū q̄ Aug. hoc dicit ibi ad literā cōtra absurditatē dicentis q̄ solus fili⁹ per se intelligit: & nō pater, neq̄ sp̄ritus sanct⁹: nisi p̄ filiū: vt q̄ solus filius intelligeret sibi, & patri, & sp̄ui sancto: & esset intelligentia sua, & patris, & sp̄us sancti: & silt de memoria respectu patris: & voluntate respectu sp̄us sancti. Ex hoc em̄ (vt dicit) redif ad illā absurditatē vt pater nō sit sapiēs de seipso, nec sapiētia sapiētia genuerit: sed ea sapiētia dicat pater eē sapiēs quā genuit. Vbi em̄ nō est intelligentia, nec sapiētia esse pōt: & p̄ hoc si pater nō intelligit ipse sibi: led filius intelligit patris: pfecto filius sapientē facit patrē &c. Vñ & scdm̄ istā absurditatē intelligere nō est nisi notionale: q̄a vt p̄priū, soli filio cōueniret: & silt meminisse patri, & velle spiri tui sancto. Vñ ad euellendā istā absurditatē, dicit Aug. q̄ sui & filiū meminīt pater memoria nō filii: sed sua. Intellige: nō filiū. s. ppria: sed sua. intellige silt non ppria: sed cōmuni cū filio: q̄a illa q̄ est patris, etiā est filii. Vñ subdit. Ita sui & patris meminīt filius memoria nō patris. s. ppria: sed sui. nō ppria: ne aliā ponam⁹ memoriam patris: aliā filiū: sed cōmuni cū patre. Quia tñ ista memoria cōmuni pater meminīt vt i ipso est: nō vt est in filio, & fili⁹ ecōuerso: ideo exp̄sse dicit q̄ pater meminīt memoria non filii: sed sua: & filius memoria non patris, sed sua. de quo habitum est in septima q̄stione articuli p̄cedentis. Et qđ dictum est de memoria, intelligitur consimiliter de intelligentia & voluntate.

G
Quæ. VII.
Arg. 4.

Ira Septimū arguit: q̄ intelligere in deo nō est sine verbo essentiali: & q̄ in deo necesse est ponere aliquod verbū essentialiale respōdēs actui intelligendi, q̄ non est nisi essentialis. Primo sic. quicqđ est in creaturis, est effectus cōmuni totius trinitatis. Imago dei in creatura rationali & intellectuali est aliqd in creaturis. ergo effectus est toti⁹ trinitatis. Quare cū imago creata nō sit nisi ad imaginē eius qđ est in sua causa: imago ergo in creatura rationali vel intellectuali fit ad imitationē ei⁹ qđ est cōmuniter in tota trinitate. illud autē non est nisi essentialiale. imago ergo h̄mōi fit ad imitationē essentialis. sed intelligentia q̄ est pars imaginis in creatura, facta est ad imitationem verbi. in deo ergo verbum est de essentialibus.

C Secundo sic. cū aliqd seipm̄ cognoscit: notitia illa est proles et verbū eius, vt dicit Aug. in fi. ix. de tri. Mens cū seipm̄ cognoscit, parens est notitię suę: & notitia est proles eius: ac de ipsa verbū eius. deus autē trinitas intelligēdo cognoscit seipm̄. ergo notitia illa verbum eius est. illa autē nō est nisi essentialis: quia totius trinitatis. ergo &c. **T**ertio sic. Ansel. dicit Moñ. Ixii. c. Pa ter & filius & eoz sp̄iritus unusquisq̄ seipm̄ & alios ambos dicit. Sed nō est dicere sine verbo: ergo omnes verbum dicunt. sed nihil est cōmune tribus nisi essentialiale, vt dicit. c. lxi. ergo &c.

C In contrariū est: qm̄ vt dicit Aug. vi. de tri. c. ii. verbum solus filius accipit: nō simul pater & filius, tñq̄ ambo vnu verbū. Sic em̄ verbū, quō imago. Et in li. cōtra p̄fidia Arrianorū. Nō sicut est filius deus deo: lumen de lumine: vita de vita: ita pōt dici verbū de verbo: qm̄ solus fili⁹ verbū: & sicut patri propriū est generate verbū: ita filio p̄priū est esse verbum. Sed tale nullo modo potest esse essentialiale. ergo &c.

In opposit.

H
Resol. q.

C Huius questionis veritatem ex iis que videmus & experimur in nobis, inuestigare conemur: vt iuxta dictū Aug. in fi. ix. de tri. ex inferiori imagine in qua nobis familiarius natura ipsa quasi interrogata respōdet, exercitatiō mentis aciē ab humana creatura ad lumen incōmutabile dirigamus. Est igit̄ sciendū, q̄ aliqui nolētes ponere verbū essentialiale in deo: dicit iuxta illud qđ in. ix. de tri. dicit Aug. q̄ oīs res quācūq̄ cognoscimus, cōgenerat in nobis notitia sui. & hoc quia mouēdo intellectū sicut p̄priū obiectū, educit ipsum de porēia intelligentiē i actū intelligēdi. Ab utroq; em̄ (vt dicit ibidē) notitia paritur, a cognoscēte. s. & cognito & hoc quēadmodū expositū est iā in q̄stionibus p̄cedētibus. Vñ mēs cū seipm̄ nouit, ipsa sola est parens notitię suę: cū vero nouit aliud a se, res illa cū mēte parēs est ipsius notitię. Et est ista notitia i p̄ actus intelligendi siue opatio qđā p̄cedens ab intelligentē: sed tñ nō recedens ab eo:

Artic.XL.Quest.VII. Fo.CCLX.

sed manens in ipso. Et est iste processus notitia de mente, & hoc in creaturis, non secundum rationem tantum, sed secundum rem: quia ipse actus intelligendi in creaturis, aliquid re aliud est ab ipso intelligente & obiecto intellecto. Et huius notitia, siue ut secundum se est considerata, siue ut est informata obiecto intellecto, creditur intra se habere perfectam rationem verbi: & quod ad huius verbi similitudinem est verbum essentiale in deo: eo. scilicet quod deus trinitas intelligit se vel suam essentiam, est in intellectu diuino quedam operatio procedens: quod est notitia quodam ut actus intelligendi essentialis: cuius processus licet non sit secundum rem, est tamen secundum rationem: & quod secundum hoc notitia huiusmodi in deo est verbum essentiale in ipso: differens solum secundum rationem a parente. Quemadmodum mens cum noctuit seipsum, notitia quam habet de seipso, verbum & proles eius est, ut procedit secunda obiectio. Sed hoc non potest stare: quoniam nihil dicitur verbum existens in intellectu proprio nisi quia processus est ab ipso: & non quocummodo: sed per actum dicendi: ita quod verbum dicat non aliquam processione vel emanationem que consistit in actu procedendi vel emanandi: sed ipsum procedens & emanans ut terminus in quem terminatur actus procedendi. Si ergo huius notitia siue in nobis siue in deo diceretur verbum proprium: oportet ei assignare actum dicendi per quem procederet, quod non est dare. Et prout si huius notitia est verbum & ita proles, ut sonant verba Aug. tunc ipsa mens essentialis esset eadem ratione parentis: & esset in deo ponere duplice parentem siue patrem. scilicet essentiam & personaliter: sicut & duplex verbum, quod omnino absurdum est. Non est ergo dicendum quod huius notitia dicenda sit verbum: & quod ad eius similitudinem sumatur verbum in diuinis. Est igit sciendum quod ad rationem & naturam verbi mentalis perfecti tam in creatura quam in creatore, sex conditiones requiriuntur: quibus coiunctis & ordinatis potest verbum describi hoc modo. Verbum est terminus actionis intellectualis emanans ab intelligenti secundum actum, manens in ipso intelligenti, alterius declaratiuum. Et per illas sex conditiones excluditur illa quibus aliquo modo videtur contuenire ratio verbi: sed non conuenit ratio verbi perfecta: aut nullo modo conuenit. Dicitur terminus operationis intellectualis, ad differentiam obiecti intelligibilis, quod est formale principium omnis intellectualis operationis, ut iam dictum est supra. Dicitur autem actionis intelligentia, ad differentiam amoris procedentis, qui est terminus actionis voluntarii. Dicitur autem emanans, ad differentiam rei intellectus simplici intelligentia, quae est terminus actionis intellectualis, quae est intelligere simpliciter intelligentem: sed non est emanans & procedens in esse per illam actionem: sed solummodo est terminus in quem terminatur huius actio & sicut. Dicitur autem ab intelligenti secundum actum, ad differentiam actionis quae est intelligere simplici intelligentia, quae emanat ab intelligenti non secundum actum: sed secundum habitum tantum. Illa enim est prima actio intelligentis qua fit intelligens secundum actum. Dicitur autem manens in ipso, ad differentiam verbi vocalis, quod corporaliter extra emittitur: & est significatio verbi manentis intra. Ultimum autem dicitur declaratiuum alterius, ad differentiam cuiuscumque concepti post primum intellectu simplici intelligentia, qui non est declaratiu illius, ut iam patet. Ad quorum omnium intellectu intelligentium est secundum quod expositum est in precedenti questione, quod intellectus quilibet siue creatus siue increatus, duplicitate potest considerari. Vno modo ut est potentia cognitiva. Alio modo ut est natura quedam. Et multum refert: ut enim est potentia cognitiva, est velut virtus passiva per se ordinata ad actum primum simpliciter intelligentem: in percipiendo. scilicet obiectu intelligibile, & hoc non nisi ut mota sit vel quasi mota ab obiecto intelligibili. Ut vero est natura quedam: est velut virtus activa: quae quasi presupposito & substrato actu simpliciter intelligentem qui est actus eius primus: elicit actu eius secundum qui vocatur dicere: quo format in se conceptum simillimum illius quod est intellectu in simplici intelligentia: qui est declaratius & manifestatus illius, & ideo verbum illius dicitur. Verbi gratia, intellectus creatus angelicus vel humanus postquam intelligentia simplici de re incompleta intelligibili, ut significata est simplici nomine incompleto: notitia habet confusam & indeterminatam tamquam de quadam toto definibili quod continet plures partes. Totum enim, ut dicitur plus in principio Phys. quiddam indefinitum significat, ut circulus: quemadmodum vel quod multa continet ut partes. Postquam inquit intellectus creatus tale notitia simpliciter notitia concepit de re aliqua quem ipse est, vel aliqd aliud propter ipsum, ut sua activa format in se conceptum eius quod est de eadem re, quod est ratio eius, quam significat definitio distinguens per partes id quod conceperit est ut totum confusum in simplici intelligentia: & per hoc huius quod quid est, declaratiu est & manifestatiu eius quod intelligens simplici cognitionem est: propter quod & verbum verum dicitur. & iam non concipiatur ut per se terminus actus intelligendi: tamquam id quod principaliter intelligitur: sed ut per se terminus actus dicendi: tamquam id in quo id quod simplici intelligentia cognitionem est, declaratur, seu manifestatur, & apertius intelligitur. Sed conceptus huius quod est aliter fit (ut dictum est in precedenti questione) ab intellectu angelico quam ab humano. Intellectus enim angelicus

Bumne

de re quacunq; intellecta intelligentia simplici ipsum quod quid est statim concipit vt natura simpliciter: non autem vt ratio: quia absq; discursu & investigatione: quemadmodum concipit ipsum intellectus noster. Et ideo intellectus noster concipit quod quid est non vt natura simpliciter: sed vt ratio naturalis. Quod quid est ergo de vnaquaq; re simplici intellecta intelligentia simplici, verbum est existens in intellectu non per actum intelligendi qui formatur per obiectum cognitum: sed per actum dicendi, vel cum discursu, vel absq; discursu. Tale ergo quod quid est tanq; verum & perfectum verbum in intellectu creato, habet sex conditiones verbi pnotatas. Est enim terminus: quia in ipso perfecte terminatur & perficitur omnis operatio & cognitio intellectualis de incomplexo: quae inchoatur ab obiecto intelligibili cuius est: quemadmodum in eo quod est propter quid est, terminatur omnis cognitio intellectualis de complexo. Est enim ipsum propter quid est, verbum declaratiuum complexi illius quod concipitur simplici intelligentia: quemadmodum quod quid est, verbum est declaratiuum incomplexi. Est autem specialiter terminus actionis intellectualis: quia non voluntariae. Est etiam emanans: quia in esse constituitur per intellectualem operationem: & hoc ab intelligentie scdm actum. Non enim format intellectus qd quid est: nisi de aliquo iam intellecto simplici intelligentia. Et cum hoc est manens in intelligentie: & declaratiuum & manifestatiuum alterius. Secundu q scdm plm, Definitio est notificationis gratia. & hoc est cōpletiuū in ratione verbi. Vnde si quid respondeatur ad questionem per quid, si non sit declaratiuum & manifestatiuum eius de quo querit, non est verbum illius: vt si queratur quid est tunica: & respondeatur vestis: quia tunica non est declaratiuum alterius: non est verbū illius. Et cum hoc quia verbū declaratiuum alterius potest comprehendere id qd quid est, vel perfecte comprehendingendo cū gene re oēs differentias vscp ad ultimā inclusue: vel ultimam, vel plures ex eis omittēdo: scdm hoc verbum formatum in mente de re potest esse vel perfectum: vt si de homine concipiatur quia est substantia corporea animata sensibilis rationalis: vel imperfectum: vt si tm concipiatur quia est substantia animata sensibilis. Nō em dicitur esse verbū: quia est in se quid intellectum vt obiectum actus intelligendi: sed quia est declaratiuum eius qd est per se obiectum intellectus: vt in quo intelligitur. Ascendendo igitur ad verbum in deo, dicimus q nihil debet dici verbum in deo perfectam rationem verbi, qd est quasi per se & primū emanans ab intellectu diuino vt est vis cognitiva, cuiusmodi est actus intelligēdi simplicis intelligēti. Sed verbū perfectum in deo solūmodo est id qd est per se emanans ab ipso diuino intellectu vt est natura qdā: cuiusmodi est terminus actus dicēdi, qui est quasi fundatus super actum essentiale intellecti. Cui quidem conuenit descriptio verbi perfecti prædicta: quia est terminus actionis intelligentialis emanans ab intelligentie scdm actum, manens in ipso intelligentie, declaratiuum illeius tanq; simillimi ei. de quo dicit Damasc.i. sententiarum.c.vi. Ex intellectu ens aliud est preter ipsum: ipsum autem intellectum in apertum ducens. Quare cum tale in deo non est nisi emanans personaliter per actum dicendi, vt patet ex iam dīcūs: & infra amplius patet ex determinandis: qui quidem actus dicendi solius patris est: licet actus intelligendi quasi substratus essentialis sit & cōmunis toti trinitati, vt infra videbitur: procul dubio absolute ponendū est q in deo non sit aliud perfectum verbum q verbum personale productum per actum dicendi: qd non respondet in nobis alicui qd in nobis concipitur, nisi ei qd quid est, qd est perfectum verbum in nobis. Et sic loquendo de verbo scdm perfectam rationem verbi, simpliciter dicendum est ad questionem, q in actu intelligendi dei non est aliquid verbum essentiale. vt nō sit perfecta ratio verbi nisi personalis in deo, cui maxime conforme est verbum qd quid est in intellectu nostro. Qd erā verbum nostrum quis in aliquo simile sit verbo dei, multo tamē est dissimile. Scdm q dicit Augustinus ibidem. Verbum nostrum est illud qd non habet sonum neq; cogitatione soni: sed eius rei q intus lucet: cui magis verbi competit nomen vtcūq; simile est in enigmate verbo dei: quoniam sic & hoc de nostra scientia nascitur: quemadmodum & illud de scientia patris natum est. Qd quantū etiam sit dissimile non pīgeat intueri. Et in quo consistit illa dissimilitudo, in fine.c.xv. dicit. Si concedamus vocandum esse verbum quiddam mentis nostra qd de nostra scientia formari potest etiam prius q formatum sit, quis non videat quanta hic sit dissimilitudo ab illo dei verbo qd in forma dei sic est vt nō antea fuerit formata qd formatū: nec aliquā esse potest informe, sed sit forma simplex & simplē aequalis ei de quo est! Et est aduertendum quia dicit Augustinus q nascitur de nostra scientia: insinuans q ad productionem eius substrata est noritia simplicis intelligentiae: ita q in nulla simplici intelligentia perfecta ratio verbi constituit. Sed quid est: nunquid penitus abnegandum est ponere de-

M

N
Responso.

O
Responso
absoluta.

P

Artic. XL. Quest. VII. Fo. CCLXI.

bere aliquam rationem verbi essentialis in deo: scilicet quo ad notitiam simplicis intelligentiae.
Et videt aliquibus quod sic: quia notitia simplicis intelligentiae emanans secundum rem in intellectu nostro
in ipso intellectu increato habet rationem emanantis. Propter quod dicunt quod habet aliquam
rationem verbi: licet imperfectam ut vere possit dici verbum esse: quod est verbum secundum
rationem: cum illud verbum personale sit verum verbum reale. Certe de nomine non esset
multum curandum: si usus obtineret quod istud vocaretur verbum: dum tamen non repugnat
rationi, & intellectui eius quod debet intelligi per nomen verbi: quia si ei repugnat, nullo modo
ponendum est. Ad hoc ergo maxime aspiciendum est in hac questione de verbo. Et quia
nomina imposita sunt eis quae sunt apud nos: videndum est de vi verbi vocalis: cui pri-
mo & secundum famositatem nomen erat impositum: & ab illo translatum ad verbum mentis
tam in creatore quam in creatura. Et quantum nobis apparet, verbi nomen impositum est verbo
vocis ad significandum ipsam rem secundum omnes sex predictas conditiones, excepta quinta:
quia non est manens in ipso intelligentiae: in quo discordat a verbo mentali: sed praecepit pro-
pter ultimam quia est declaratiuum & manifestatiuum illius quod est in mente conceptum &
cuius indicatiuum, & similiter extra. Inter omnes enim illas proprietates illa ultima, scilicet
quod sit declaratiuum & manifestatiuum alterius, est maxime principalis: quia ultima & com-
pletiva sine qua non potest esse ratio verbi: & qua existente, etiam si quedam aliæ desunt, po-
test esse aliqua ratio verbi. Vnde & natus, quia quedam modo manifestatiui sunt eius ad
quod manifestandum ordinantur verba: quedam modo verba dicuntur. & licet omnes
aliæ conditiones desint. Quia igitur in intellectu creato conceptus simplicis intelligentiae
quando est de re quae non est per essentialiam suam ratio intelligendi seipsum, est notitia ema-
nans & manifestatiua filius cuius species & forma est obiectum mouens existens apud intel-
lectum: Ideo in intellectu creato huiusmodi notitia habet aliquam rationem verbi, & potest di-
ci verbum. Si autem intelligeret se per presentiam essentialis suarum: ut ipsa sua essentialia esset
ratio intelligendi: quod de nullo intellectu creato creditur ponendum: huiusmodi notitia non
haberet rationem verbi: quia non esset alterius manifestatiua: quoniam ipsum obiectum se se
manifestaret informando de se huiusmodi notitiam in intellectu: & ipsa notitia non esset ma-
nifestatiua ipsius rei cognitae: sed potius ipsa manifestatio ei⁹ quam format in intellectu. Qua-
re cum deus intellectu essentiali simplicis notitiae non intelligat obiectum & formaliter nisi
suam essentialiam, licet in ipsa omnia alia simul intelligat: & ipsa est ratio se manifestandi in
intellectui divino quo ad omnes rationes intelligibilitatis suarum & formandi in eo conceptum sim-
plicis notitiae: Simpliciter ergo dicendum quod habendo aspectum ad formaliter ratione imposi-
tionis, & usum huius nominis verbum, nullo modo notitia essentialis simplicis intelligentiae
in deo potest dici habere rationem verbi: sicut neque secundum rem potest dici sive verum verbum.
Et propter hoc nullus sanctorum unquam posuit aliud verbum vel rationem verbi in deo, quam illud
quod est proprium filio.

¶ Ad primum in oppositum: quod trinitas in imagine creature rationalis & intelle-
ctualis, quia est effectus essentialis trinitatis in deo: responderet ei quod est commune trinitati, quod
est divina essentialia, & essentialia pertinencia ad ipsam: ergo in essentialibus est ponere rationem
trinitatis & ita verbum: & hoc non nisi in actu intelligendi essentiali: Dicendum ad hoc: quod
quod quid est in creature: responderet communis essentialis divina: quae est ratio communis tri-
bus personis producendi quod quid est in creaturis: ut debet exponi loquendo de emanatione
creaturarum. Et hoc in quantum qualibet creatura habet rationem perfectionis suarum in di-
uina essentialia: & rationem idealem in eius sapientia. In creatura tamen a tota trinitate potest
produciri aliqua substantia quae in unitate substantiae habeat aliqua tria pertinencia ad sub-
stantiam: ut sunt potentiae, quae non sunt aliud ab essentialia rei, ut determinauimus in qua-
dam questione de quolibet: quae proprie singula respondent singulis personis divinis in
quantum habent in se rationem emanationis. Si enim emanationem abinuicent non habe-
rent: non plus proprie responderent singulis personis divinis: quam illa tria, scilicet Unitum, ve-
rum, bonum: & haberent illa tria in nobis solum rationem vestigii, sicut illa tria quae mo-
do habent rationem imaginis. ¶ Ad secundum: quod mens cum cognoscit seipsum, notitia
eius verbum est: ergo notitia essentialis qua deus cognoscit seipsum, verbum est: Potest di-
ci secundum iam dicta quod non est simile de notitia mentis de se, & dei: quoniam intellectus
creatus non cognoscit se nisi sicut alia a se: scilicet per rationem sui, velut determinatus

Q

R

S

T
Ad primum
principi.

V
Ad secundum.

Bumme

est in quadam quæstione de quolibet. Nō sic autem deus:quia in ipso non cadit ratio vniuersalitis, ut determinabitur infra. Et cum hoc dicendum q̄ notitia æquiuocatur. Vno modo notitia appellatur actus noscendi qui est actus intelligendi, qui nō est nisi essentialis in deo ad qd cūq̄ intellectum vt intellectū est aut cognitiū terminetur. Alio modo notitia appellatur illud qd alterius est declaratiū & manifestatiū, vt in quo cognoscit̄ & manifestatur, qd nō est in deo nisi verbū personale, vt dictū est. Vnde qd dicit Aug. q̄ mens cū seipsum nouit, notitia sua proles est: ergo & verbum: Augustinus non sumit ibi notitiam pro actu cognoscendi vel intelligendi: sed pro eo q̄ mens seipsum intelligendo opere intellectus concipit actionem dicendi de seipso q̄ est quod quid est: & verbum est: quod vere respondet verbo personali in deo: vt in generatione verbi sit semper notitia de notitia: vt de notitia impressa in intellectu per obiectum intelligibile: ad quam intellectus se habet passiue, procedat notitia expressa: ad quā intellectus

X se habet actiue, sicut dictum est. **C**Et q̄ hoc verum sit, patet ex hoc qd Augustin⁹ probat: quia hmoī notitia proles est per hoc, q̄ illud qd p̄tum vel repertum dicitur, iam notitia inueniū est & sepe (vt dicit) procedit inquisitio: eo fine quietatur: & (vt p̄sequit⁹) ista inquisitio non fit nisi per amorem rei inuestigadē: quia vt partum mētis antecedit appetitus quidam quo illud qd nosse volumus qrendo & inueniendo nascatur proles ipsa notitia. Sed constat q̄ istam notitiā inuestigat̄ & inquisit̄ p̄ amorē necessario p̄cedit notitia aliqua simplicis intelligentiæ: quia omnino incognita amare non possumus: sed solum quæ aliquo modo cognoscimus, per amore inuestigamus vt amplius cognoscamus. Et illa cognitio mentis de seipso post simplicem notitiam non est nisi notitia qua verbum dicitur notitia: in quo simplex notitia amplius manifestatur. Vnde q̄ notitia quā Augustinus dicit esse verbum: sit notitia definitiua, bene explicat in eodem lī. cū dicit parū ante. vbi dicit. Neq; vitiorum notitia nobis displiceret: sed ipsa via, nam placet mihi q̄ noui: & definio quid sit int̄perantia: & hēc est verbū eius. Ex quo patet q̄ cum partes imaginis assignentur in nobis mens notitia & amor: & ad verbum non pertinet nisi notitia parra siue reperta & per inuestigationem eius inuenta, quæ est eius qd quid est: q̄ ad memoriam pertinet etiā ipsa notitia simplicis intelligentiæ: sicut in generatione verbi diuinī ad intellectum simplex notitia essentialis substrata actioni dicendi quo procedit notitia que verbum est: quoniā non est verbū vel filius nisi notitia procedens. Et ideo dicit Ansel. q̄ pater non est filius, licet sit intelligentia: quia non est intelligentia procedens: verbum autem est notitia procedens: nō vt actus aliq̄s: sed vt terminus actus, sicut dictū est. Ipse enim actus quo procedit verbū tā intelligere q̄ dīcere, se tenet ex pte parētis, & p̄cise procedens ab actu habet rationem verbi & prolis. **A**d tertium, de Ansel. dicendum q̄ cum verbū sit emanans ab alio vt terminus dicendi: & vt ratio declaratiua & manifestatiua alterius: actus dicendi potest respicere ipsum verbum duplíciter. Vno modo vt est terminus eius simpliciter. Alio modo vt est manifestatiua alterius. & sic actus dicendi etiā respicit illud mediante ipso verbo vt terminū suū. Et ideo cum vtroq; construitur vt cum termino suo in quem terminatur: vt dei dīcatur non solum verbum: sed res illa quæ per verbum declaratur & manifestatur: sed per verbum per se: illud autem mediante verbo: & similiter dicens dīcat nō solum verbū: sed & illud qd declaratur verbo: sed verbum per se: illud autem mediante verbo. Pater ergo quia intelligendo se & filium & sp̄itū sanctū & totam creaturam & vniuersa quæ sua notitia simplicis intelligentiæ continētur, dicit verbum vt omniū illorum declaratiū & manifestatiū, non solum dicit verbum: sed & ipso verbo dīcto dicit omnia illa: & non solum verbum a patre dīcitur: sed etiā omnia illa in verbo. Dicere autem verbum scđm se, & verbum dīci scđm se, nō conuenit pluribus personis diuinis. Dicere enim verbum scđm se, soli patri conuenit: & dīci p̄tout verbū secūdū dicitur, soli filio conuenit. Et sunt ambo personalia. s. dicere & dici. Dicere autem aliquid verbo & in verbo pluribus conuenit. Sic enim conuenit omni rei creat̄ & increat̄ dici: quia verbo a patre producto omnia declarantur & manifestantur. Sic etiā conuenit dicere verbo cuiilibet naturali intellectuali actualiter intelligenti ipsum verbum, vt dicere significet quasi formaliter actum manifestationis: & includat quasi materialiter actu intelligēdi: & ille ablatiūus qui est verbo, sit ratio dicendi: non quo ad actum intelligendi: sed quo ad actum manifestandi. Per hoc enim q̄ intelligendo verbum vt aliquid quo intellectus quasi formatur ad actum intelligendi intelligit alia in verbo: illa manifestat cuiilibet intellectui: habendo in suo intellectu verbum vt illorum manifestatiūum: vt in eius intellectu sic informato & in verbo quod sic est in ipso intellectu, possit quasi legere quæcunq; ipse in verbo intelligit. Et per hoc verbo illo dicit ea illi non suo, vt a quo procedat per actuū notionalem dicendi;

Y
Ad tertium.

Artic.XL.Quest.VIL Fo.CCLXII.

Sic enim solius patris: sed vt in cuius intellectu habetur in actu intelligēdi: sic enī est verbū cū iusciq; intellectus intelligentis ipsum scđm actum: vt vno modo. s. tāq; productum ab eo ha-
beat esse verbum solius patris: & conceptū in mēte paterna, non recedens ab eo. Alio autem
modo. s. rāq; intellectū simpliciter habeat esse verbū cuiuslibet intelligentis: & conceptū in mēte
eius. Primo enī modo non dicit verbo nisi q; profert verbū: cuiusmodi est solus pater: & dicere
hoc modo est pure personale. Propter qd August. vii. de tri. in principio loquens de patre di-
cit. Illo coæterno verbo non singulus intelligitur dicere: sed cum ipso verbo sine quo non est
vtiq; dicens. Non singulus. i. singulariter & scđm se siue ad se. Quemadmodum singulus ad
se sapit & intelligit: non sapientia & intelligentia genita: aut cū illa. scđm q; determinat per
totum librū. Et ideo sic dicere verbo est personale: & non conuenit nisi soli patri. Secundo ve-
ro modo dicere verbo conuenit cuilibet videnti intellectualiter ipsum verbum: & est dicere
essentialē sicut & intelligere. Sed in aliquo differunt: quia intelligere pure & absolute quantū
est de se essentialē est: & importat solam & p̄cīsam habitudinē intelligentis ad rem intellectā
absq; omni respectu ad personale: sed dicere cū hoc q; est essentialē importat habitudinē quā
dam ad personale: quia importat habitudinē intelligentis ad rē intellectam mediaante verbo p̄
sonaliter producto: vt quo illa res intellecta manifestatur ab intelligenti verbū sicut iam dictū
est. Vnde dictū est nō proprie dicere significat intelligere: sed implicat ipm in suo significa-
to: q; p̄cīse significat eius qd essentialiter intellectū est in verbo manifestationē. s. Quę qdē ma-
nifestatio inquit actu intelligēdi in verbo illud qd manifestatur. Vnde de tali dicere loquēs
Ansel. nō sc̄it p̄cīse q; dicere sit intelligere: sed dicit Mof. lxiii. e. Nihil aut̄ aliquid est summo spi-
ritu h̄mōi dicere q; cogitando intueri. vt cogitare notet actu intelligendi quē implicat & sup-
ponit. Intueri aut̄ notet actu manifestandi quē significat: quo. s. ipsi cogitati verbū siue intelli-
genti manifestantur verbo omnia intellecta in ipso: & similiter cuilibet alteri insipienti ver-
bū vt est in illius intellectu conceptū. Et sic istud dicere tria habet facere: quia manifestationē
principaliter significat: & actum intelligendi in suo significato implicat: & ad verbum habitu-
dinem quādā & respectum notat. Et hoc modo de dicere loquitur Ansel. dicens. Dubium esse
non debet: q; pater & filius & eos sp̄ritus, vnuquisq; seipsum & alios ambos dicit: sicut se &
alios intelligit. Et tūc cōtinue q̄rit questionē: cuius difficultas implicatur in argumēto. dices
Qz si ita sit, quomodo nō sunt summa essentia tot verba quo sunt dicētes: & quot qui dicūt.
Et est dicendū ad questionē & ad argumentum simul: q; verbum nō procedit ab ipso dicere
essentialē: sed p̄supponit in ipso: sed a dicere qd est personale. & hoc modo solum vnu dicit:
& ideo soli vnu verbum est quo omnes dicūt essentialiter. Et patet insipienti q; sic intendit
Ansel. soluere ad suam q̄stionē: & sumit dicere cōmuniter: verbum autē nō nisi proprie: ipm
autē dicere, extendit. et hoc quia ratio actus dicendi sic potuit quantum est de se extendi: qm
quicunq; dicit verbum, in verbo dicit quęcūq; significatur ipso verbo. propter qd ad illa etiā
terminari potest actus dicendi scđm respectum ad verbū. Vñ etiā illa quē dicūtur verbo, quo
dāmodo verba solent dici. dicitur enim aliquis fecisse verbum regis qui fecit imperatum ver-
bo regis. Non sic autem potuit extendisse verbum. Quantum enim est de ratione sua non sic
potuit extendi: quia de ratione sua est q; sit manifestarium. Et ideo quantum est de se non
potest extendi ad non manifestariū: et si extendatur, hoc est omnino contra rationem nōmī-
nis verbi. vt scđm hoc ipsa diuina essentia intellecta simplici notitia: aut ipsa notitia simplex
aut ambo simul, verbum essentialē dicatur in deo in actu intelligendi essentiali: & hoc scđm
rōne intelligendi nostrā solūmodo. scđm hoc enī superius, & fili in quibusdā q̄stionib⁹ de quo
libet, insinuauimus q; scđm rationem intellectus nostri verbum essentialē sit in actu intelligē-
di dei: & similiter in actu nostro simplicis intelligentiē: cū tamen quantū est de institutione &
proprietate & vnu vocabuli: verbum non dicatur nisi emanans vt terminus actionis intellectua-
lis per quā emanat: qd non est nisi verbū p̄sonaliter subsistens in deo, & cōceptus ei⁹ qd qd est
in intellectu creato, vt patet ex iā dictis: licet aliquo modo simplex notitia in intellectu creato
possit dici verbum, & non in intellectu dei, vt dictum est.

Finis Articulū XL.

